

D. JUNII JUVENALIS

ET

A. PERSII FLACCI

SATIRÆ.

INTERPRETATIONE AC NOTIS ILLUSTRAVIT

LUDOVICUS PRATEUS,

RHETORICÆ PROFESSOR EMERITUS;

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS,

IN USUM

SERENISSIMI DELPHINI.

EDITIO PRIMA AMERICANA.

PHILADELPHIÆ:

Typis L. R. Bailey.

IMPENSIS M. CAREY.

M.BCCC.XIV.

PAG 446
.A2
1814

SERENISSIMO

DELPHINO.

NEC Satiricos evolvisse pigeat Te, SERENISSIME PRINCEPS. Quo ampliùs, tùm domesticis exemplis tùm indole propriâ, ad omne bonum institutus es; hoc magis delectabit Romanorum vitia, quæ & nostra sunt, videre passim damnata: virtutem verò ubique amabilem, ubique laudatam. Fortè etiam placebit diversum conferre utriusque viri stylum, & ingenium, eidem tamen Satiræ nihilò seciùs operatum. Facundum hunc Poëtam, ut acriter, sic & disertè, scelus proscribentem, non sine voluptate comparabis cum morosâ illâ, strictâ, salsâ dicacitate Persii, severam Stoicorum disciplinam strenuè venditantis. Apud hunc certè præclara tot sapientiæ oracula non aspernabere. Apud illum verò quàm multa occurrent, jucundèque leges, felicibus hisce temporibus accommodata! Hæc imprimis LUDOVICI magnitudinem exhibebunt;

Et spes & ratio studiorum in Cæsare tantùm,

Solus enim tristes hâc tempestate Camœnas

Respexit.————

Item ista;

Spes vitæ cum sole redit.

At cùm nata auspicatissimè, Tibi dicam an Regno, proles adoleverit; ei profectò gaudebis occentare:

———— Nobilitas sola est atque unica virtus.

Hoc sanè potissimùm novit Borbonius Sanguis: hoc à Majoribus accepisti: hoc præstas ipse non degener; hoc posteris exemplum,

stimulus, atque incentivum à Te relinquetur. Perge, SERENISSIME PRINCEPS, virtutes quasque summas complecti, hasque doctrinâ & sapientiâ decorare ; hoc est, cum LUDOVICO MAGNO magnitudine certare. Quæ quidem dum generosè moliris, nos interim ad externarum gentium invidiam, ævi nostri Francicique Imperii felicitate potiemur ; in quo videlicet Reges adedè studiosè philosophantur, adedè sapienter dominantur.

PRÆFATIO.

MECUM ipse luctatus sum aliquandiù, priusquam injuncto mihi penso & labori manum admovebam. Hinc scribendi cacœthes bilem, illinc repetita crambe stomachum ciebat. Quid enim post lucubrationes tot virorum doctissimorum, ego rursus? Actum agam, an nova commentus, & quasi vitans humum, nubes atque inania captabo? Sic ego memet initio ab opere deterrebam. At cum cœpi rem moliri, tum sensi & intellexi, quam sapienti consilio ducerentur ii, qui jubebant opus urgebantque. Nôrunt omnes, qui, quales, & quanti sint illi; MONTAUSERIUS Dux, ac Præsul BOSSUETIUS olim Condomensis, jam vero Meldensis Episcopus: necnon eruditissimus Abbas, HUETIUS, formandis SERENISSIMI DELPHINI moribus, regendisque studiis à LUDOVICO MAGNO præpositi. Tantis itaque Viris, Lector, acceptum refer, quòd facilis deinceps cuivis pateat aditus ad capiendum sensum ac mentem Poëtarum alioquin abstrusorum. Nam interpretatio quidem aperta est, quæ dum strictæ orationis nexus & ambages solvit, omnem certè caliginem discutit. Quòd si quid involutum intricatùmve superest, in promptu sunt Annotationes tum accuratæ, tum strictæ. Non dixi temerè. Accuratas vocavi, quæ nihil intactum aut difficile relinquunt, ubicunq; nodus vindice dignus inciderit: Strictas autem, quæ superfluum admittunt nihil. Quoties vero Interpretes, melioris etiam notæ, (pace dicam illorum) boni dormitant? Sæpe vel obscura transvolant quædam; vel in re satis compertâ verbosius immorantur, dicam an exspa-

tiantur; atque erudita nimis multa congerunt, ad rem licèt haud omninò pertinentia. Aliàs Auctoris posthabent ac transiliunt germanum planè sensum; quoniam genuina interpretandi ratio & simplex non satisfacit eorum ingenio, semper alta, passim & ardua rimanti. Nonnunquam æmulos carpendi, vellicandi, superandi cupido facit eos prorsus instituti ac propositi immemores, ut nihil pensi habeant, modò suam ostentent eruditionem, pariter ac ambitionis & gloriæ vanum lucellum.

Cæterùm ne quæso, Lector, imitere nonnullos minùs sobriè sapientes, qui nisi integrum, ut aiunt, Auctorem habeant, vel sordibus putidum ac fœtentem, nihil se habere dicunt. O mores! Scilicet pudor tanti est? At nos ex Oraculi Cœlestis ac Divini monitu, atque ex Sapientum, quos honoris causâ nominavi, Virorum præcepto ac mandato, in Interpretatione ac Annotationibus pretiosum à vili secrevimus, obscœna de medio expunximus. Et certè numquid valde mundi esse possint, quos adeò juvat immunda contrectare ultrò, & in omnem partem versare? Nè illi auscultent mihi: at audiant literarum decus ac lumen Jul. Scaligerum Poët. lib. 3. cap. 98. ita scribentem: *Fæditates nemo bonus nominare debet, nedum ut literis mandet. Quid enim cogitet adolescens, qui certarum ignarus obscœnitatum, audiat verba aut vocabula tam nefanda? Quàm monstroso sunt ingenio ii, qui ea scriptis suis audent inserere? Malo igitur non reprehendere vitia detestanda, quàm in execrandâ oratione mereri reprehensionem. Quid enim tetrius quibusdam Versibus Juvenalis, propter quorum insolentiam, vel jusserim vel optârim toto opere abstinere virum probum? Sunt verò inculpata quædam argumenta, in quibus hoc poëmatis genere oblectare possis etiam casta ingenia. Hæc ille, ut cætera quidem omnia, egregiè. Quibus ex animo nos mo-*

rem gessimus, ut per tot insignia morum documenta, quæ passim apud Juvenalem & Persium occurrunt, ire quisque deinceps queat inoffenso pede ac mente. His fruire diù, Lector: ac si quid fortè nos errâsse, ut ferè fit, animadvertis; statim recordare, sub cœlo nihil esse ex omni parte beatum. Vale. At, at, subsiste paulisper, atque de Satiricis & Satira pauca saltem accipe, è Quintiliano lib. 10. cap. 1.

Satira quidem tota nostra est, inquit, in quâ primus insignem laudem adeptus est Lucilius, qui quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores, ut eum non ejusdem modò operis auctoribus, sed omnibus Poëtis præferre non dubitent. Ego quantum ab illis tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & esse aliquid quod tollere possis, putat. Nam eruditio in eo mira, & libertas, atque inde acerbitas & abundè salis. Multò est tersior ac purus magis Horatius, & ad notandos mores præcipuus. Multum & veræ gloriæ, quamvis uno libro, Persius meruit. Sunt clari hodie quoque, qui & olim nominabantur. Hâc postremâ sententiâ Juvenalem designari, laudarique, alibi diximus. Sed & si vacat & lubet, iterùm è Jul. Scaligero Poëtices lib. 1. cap. 12. & lib. 3. cap. 98. excerpta hæc collige mecum, Lector, & compinge.

Veteres salacitatem σαλὺ dixere. Nil caprâ salacius. Capripedes Satyri. Falluntur qui putant Satyram esse Latinam totam. A Græcis enim & inchoata, & perfecta primùm. A Latinis accepta deinde, atque extra scenam exculta. Quamobrem non à saturâ vel lege, vel lance, dicta est; ut frustrâ ac temerè satagunt Grammatici. Quin has à Satyris dictas puto. Cum lancibus enim prodibant & canistellis omni pomorum genere plenis, quibus Nymphas allicerent.

Vides, Lector, pignantem cum Quintiliano Scaligerum de Satiræ Etymologiâ. Quòd si sapis, ac viris omni exceptione

majoribus te vis adungere, credes iis quæ eâ de re luculenter præscripsit Casaubonus. Vide interim quæ annotavi Sat. 1. vers. 30. ad vocem *Satiram*. Nihilo tamen minùs è Scaligero reliqua excipiamus, audiamusque. Sic ille pergit :

Satyrâ non esse Latinam rem suo loco monuimus. Est autem Poëma liberum, simileque Satyricæ naturæ ; omnia susque deque habens, modo aliquid dicat.

Tribus modis Satyrarum species agnoscuntur : à generibus Carminum, (scilicet vel senariorum Dactylicorum vel Iambicorum :) à ratione Poëmatis : à characteribus. A ratione Poëmatis tres sunt. Vel narratio est simplex, ex personâ Auctoris ; ut prima Juvenalis. Vel activa & ex personis constituta ; ut prima Persii. Vel mista ; ut illa Horatii plenissima munditiarum : Ibam fortè Viâ Sacrà. A characteribus species duæ. Altera sedatior, qualis Horatiana, ac sermoni propior : Altera concitator, quæ magis placuit Juvenali & Persio. Hi strictam habent cuspidem, illi veluti contectum fronde gerunt thyrsus, Satyrorum more, quo feriunt imprudentes. Juvenalis ardet, instat apertè, jugulat. Persius insultat. Horatius irridet. Idcirco Satyras inscripsère illi : hic Sermonis titulo contentus fuit.

Partes in Satyrâ nullæ ; nullum Proœmium, si non vis. Abrupta omnia, non tamen non coherentia. Nam aut ejusdem vitii multos damnas ; aut multorum unum ; aut misces.

Verba vulgaria aut sordida interdum, èque macello petita.

Stylus tametsi pro re aut depressior, aut lascivior, tenuis tamen atque humilis, ac de medio sumptus ; longè tamen meliùs arridet, si cum Romanâ puritate juncturæ sint molliusculæ : quales Juvenalis felicissimè est consecutus. Duriusculus Persius.

D. JUNII JUVENALIS AQUINATIS

VITA.

AQUINATEM se ipse testatur Juvenalis Satira 3. ver. 319. libertino quidam patre natum, alii duntaxat ad eo educatum referunt. Eruditus est à Frontone Grammatico; à Quintiliano Rhetore etiam, ut volunt nonnulli. Certè hic de Juvenale dicitur loqui lib. 10. cap. 1. ubi Satyricos laudans Poëtas ait: *Sunt clari hodie quoque, & qui olim nominabuntur.* Floruit sub Imperatoribus Domitiano, Nerva, Trajano, Hadriano etiam, ut ex Notis constabit.

J. Lipsius Epistolic. Quæst. Lib. 4. Epist. 20. *De Juvenalis ætate non ab re dubitatur*, inquit. Declamavit ad mediam fere ætatem, forensesque causas egit non sine laude & gloriâ. Postea ad Satiras componendas animum appulit. At in Paridem minimum versus quosdam non absurdos cum publicâsset, Domitianum histrionis istius amantem haud leviter offendit. De his Sat. 7. 15, & 16. Illos igitur pudore & irâ percitos de Juvenale amovendo cogitâsse tradunt, atque sub honoris obtentu relegâsse, præfectum nempe cohorti, quæ in Egyptum mittebatur. Intellectâ vero præfecturæ causâ dicunt eum tædio & angore vitam finiisse illic sanè octogenarium. Porrò hæc neque vera omnia, nec falsa; Lipsio teste, citato locò, ubi Juvenalem sub Domitiano exulâsse non abnuat quidem, negat autem eo superstite mortuum; imò post ipsum Satiras aliquot scripsisse, colligit ex ejus Sat. 4. Imprimisque ex ultimis versibus, vixisse

ad Trajani, quin & Hadriani tempora, ostendit ex Sat. 6. v. 406. & seq. & Sat. 13. v. 17. atque Plinio Juniori, & Tacito supparem existimat.

Juvenalem sibi familiarem valde commendat Martialis Lib. 7. Epigram. 23, & 90. Item Lib. 12. Epigram. 18. Quod Epigramma 23, si Martialis, cum in Hispanis degeret, scripsit; mortuoque jam Domitiano: quæ quidem affirmat ibid. cit. Lips. hinc duo nobis patent: alterum, superstitem Domitiano fuisse Juvenalem; alterum, in Ægypto nequaquam obiisse, sed reversum inde Romam, ibique deinceps scriptitasse. Nam sic ait Martial. citat. Epigram. 18. Lib. 12. ad Juvenalem.

*Dum tu forsitan inquietus erras
Clamosa Juvenalis in Suburra,
Aut collem dominæ teris Dianæ;
Dum per limina te potentiorum
Sudatrix toga ventilat, &c.*

Cæterum omnibus Satiricis, ipsique Horatio præferendum Juvenalem scribit Jul. Scaliger; nihil autem verius ab eo scriptum Lipsius asseverat.

A. PERSII FLACCI

VITA.

AULUS Persius Flaccus natus est Volaterris in Hetruriâ, Fab. Prisco, & L. Vitellio Coss. circa vicesimum Imperii Tiberii Cæsaris annum, à Christo passo ferè secundum; patre Flacco Equite Romano, quem sexennis amisit; matre Fulviâ, Sisenniâ, in quam pietate fuit insigni, quemadmodum & erga sorores; illud initio Satiræ sextæ fusiùs declaratur, ad v. 6. verba hæc, *Mihi nunc Ligus ora Intepet.* Cum annorum esset duodecim, venit Romam, ubi Rhemnium Palæmonem Grammaticum audivit, Rhetorem vero Virginium Flavium, aliis Flaccum. Annos natus sexdecim operam dedit Annæo Cornuto Stoicæ Philosophiæ antesignano, quem etiam mirificè coluit ab ipso pariter amatus, ut patet ex Satirâ quintâ. Quin & ei legavit non mediocrem nummorum copiam, nimirum sestertia centum, aut, sicut alii volunt, argenti facti pondo viginti, præter Bibliothecam suam, in qua numerant aliqui Libros Chrysipipi septingentos. At Cornutus hos quidem accepit, pecuniam autem reliquit Persii sororibus, quas hæredes ille fecerat. Obiit ex stomachi vitio, in ipso ætatis flore, anno scilicet vigesimo octavo, aut non multo seciùs, & Imperii Neronis circiter octavo, quicquid alii dicant, ipseque Hieronym. quod egregie, ut omnia, Casaubonus observat. Fuisse revera Persium, ut Probus refert, verecundiâ virginali, animo sincero, impensè erudito, acri certè & vitiorum

impatienti, & Lucilii & Horatii imitatore[m] assidu[m], probant satis ejus Satiræ doctrinâ refertæ & Stoam sapientes. De his porrò id notandum, in antiquis membran[is] sine ullâ distinctione aliquando reperiri, quasi liber esset unus & continuus, quod & agnoscunt Priscianus, Quintilianus, aliique, dum non quidem Satiras Persii, sed librum appellant. In quibusdam tamen, Satiræ duntaxat quinque numerantur, quartâ ad tertiam adjunctâ. Scripserat juvenis, inquit, Prætextam fabulam, ὀδοιπορικῶν librum unum, & alia quæpiam, ut aiunt veteres Glossæ: sed abolevit ea Fulvia mater, ex consilio Cornuti Præceptoris, qui etiam Satiras, antequam ederentur, resensuit.

Cæterùm quanquam videtur Persius noluisse intelligi, atque adeo debere negligi, ut aiebat D. Ambrosius; at quod ait magnus Scaliger, jam a nobis intelligitur, neque proinde negligendus à quoquam. Ecce enim ita laudatus fuisset à summis Viris ille, si nec legi dignus esset? Testes sint Euseb. D. Hieron. S. August. Lactant. Quintilian. & alii prope innumeri; ex Poëtis autem Lucanus, qui pariter ut Persius Cornuti auditor fuit; ejus autem Poëmata nunquam sine admiratione & præconiis recitari audiebat, ut affirmat Vetus Interpres, quin exclamaret, hæc vera esse Poëmata. Martialis autem posteritati consignavit Persii memoriam his Versibus:

*Sæpius in libro memoratur Persius uno,
Quàm levis in tota Marsus Amazonide.*

TESTIMONIA
VETERUM SCRIPTORUM

DE

JUVENALE.

M. Fabii Quintiliani lib. 10 Institut. Orator. cap. 1.

SUNT clari hodie quoque, & qui olim nominabuntur.

Martialis Lib. 7. Epigram. 23.

Cum Juvenale meo, quæ me committere tentas,

Quid non audebis, perfida lingua, loqui ?

Te fingente nefas Pyladen odisset Orestes ;

Thesea Pirithoi destituisset amor, &c.

Et Lib. 12. Epigram. 18.

Dum tu forsitan inquietus erras

Clamosa, Juvenalis, in Suburra,

Aut collem dominæ teris Dianæ ;

Dum per limina te potentiorum

Sudatrix toga ventilat, vagumque

Major Cælius, & minor fatigant :

Me multos repetita post Decembres

Accepit mea, rusticumque fecit

Auro Bilbilis & superba ferro.

Ammian. Marcellin. Lib. 28.

Quidam detestantes ut venena doctrinas, Juvenalem & Mari-
um Maximum curatiore studio legunt, nulla volumina præter
hæc in profundo otio contrectantes.

*C. Solii Apollinaris Sidonii, Carmine 9. quod est ad Magnum
Felicem Consulem.*

Non qui tempore Cæsaris secundi

Æterno incoluit Tomos reatu ;

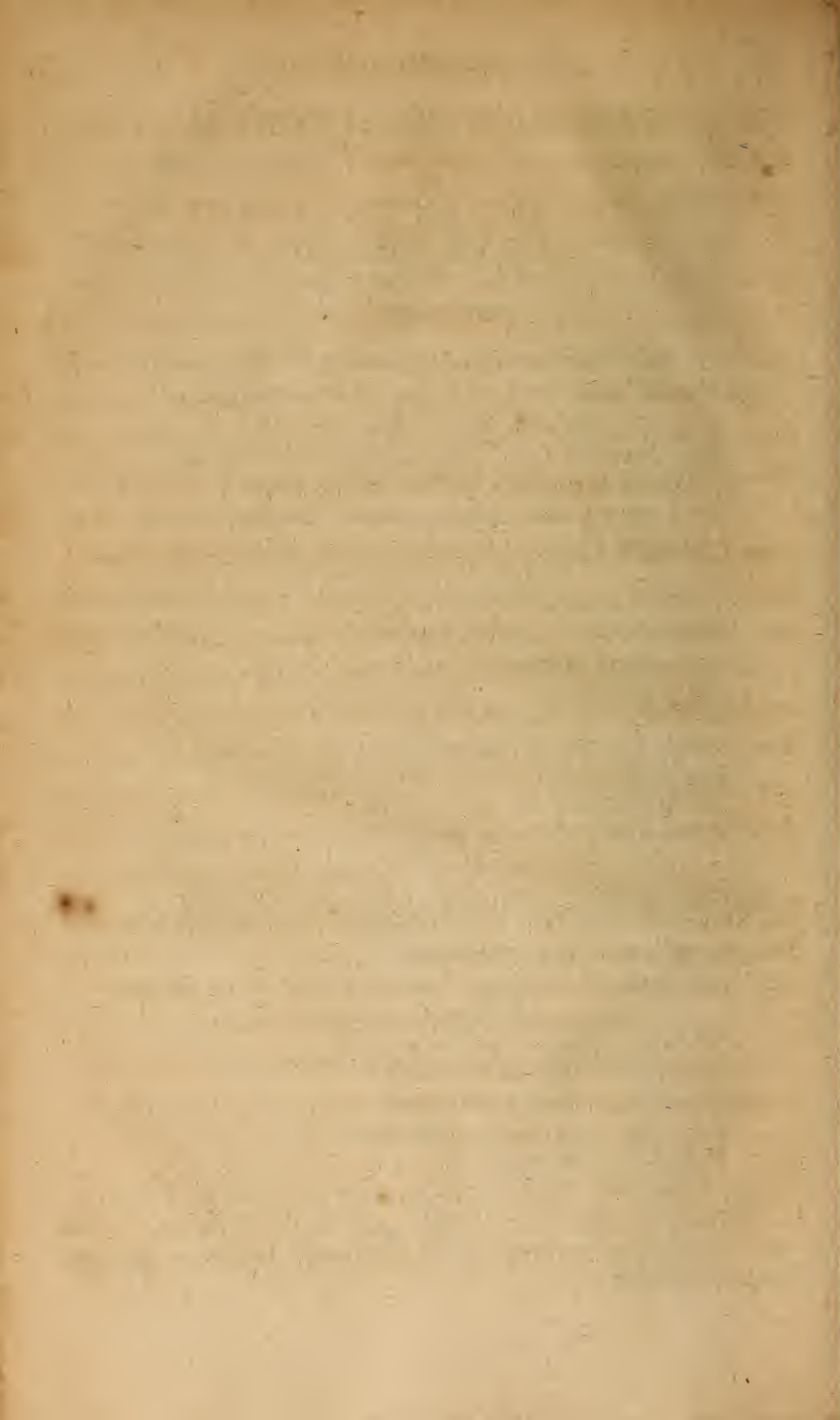
Nec qui consimili deinde casu

Ad vulgi tenuem strepentis auram

Irata fuit histrionis exul.

His accedit Jul. Scal. qui de Juvenale sic censet in Poëtic.

Juvenalis candidus ac Satyricorum facilè Princeps. Nam
ejus versus longe meliores quam Horatiani : sententiæ acriores,
phrasis apertior.

TESTIMONIA
VETERUM SCRIPTORUM
DE
PERSIO.

M. Fabii Quintiliani lib. 10. Institut. Orator. cap. 1.

MULTUM & veræ gloriæ quamvis uno libro Pervius meruit.

M. Valerii Martialis.

Sæpius in libro memoratur Persius uno,
Quàm levis in tota Marsus Amazonide.

Ex Eusebiano Chronico S. Hieronymi.

Imper. Tiberio, Olympiad. 203. Persius Flaccus Satiricus
Poëta Volaterris nascitur.

Olympiade 210. moritur anno ætatis suæ 29.

Olympiade 211. Nero Cornutum Philosophum præceptorem
Persii in exilium fugat.

S. Augustin. Lib. de Magistro, cap. 9.

Persius omnibus pœnis, quas Tyrannorum vel crudelitas excogitavit, vel cupiditas pendit, hanc unam anteponit, quâ cruciantur homines, qui vitia, quæ vitare non possunt, coguntur agnoscere Quia virtutem videre nec tenere, supplicium est : quod idem ille Satiricus Tyrannis, ut puniantur, optavit.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY

BY

WILLIAM VANDERKAM

CHICAGO, ILLINOIS

1963

UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

530 N. Dearborn Street

CHICAGO, ILLINOIS 60607

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY

1963

UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

D. JUNII JUVENALIS

S A T I R Æ.

SATIRA I.

SEMPER ego auditor tantum? nunquamne
reponam,
Vexatus toties rauci Theseide Codri?
Impune ergo mihi recitaverit ille togatas,
Hic Elegos? impune diem consumpserit ingens

INTERPRETATIO.

EGO-NE perpetuò auscultator ero dumtaxat? Numquid nihil unquam reddam, tam sæpe exagitatus Theseide Codri clamosi? Igitur sine pœna mihi lectitaverit alius Comœdias, alius Elegias?

ANNOTATIONES.

1. *SEMPER* ego auditor.] Exordium ex abrupto, ut fere in Satiris: nam in aliis Poëmatibus est aliqua preparatio.

Auditor.] Recitantium nempe Romæ Poëtarum. De qua recitandi consuetudine & æmulatione Plinius abunde Epist. 13. l. 1. De apparatu vero & pompa nos fuse agemus ad primam Persii Satiram ver. 17. ad hæc verba; *Sede leges celsa.*

Nunquamne reponam?] Nihilne aut scribam aut recitabo, quo par pari referam iis qui me sæpius obtundunt.

2. *Vexatus toties.*] Molestia affectus. Horat. ad Pisones.

Indoctum doctumque fugat recitator acerbus: Quem vero arripuit, tenet occiditq; legendo, &c.

Theseide.] De Theseo ejusque factis Codrus Carmen scripserat adeo longum, ut Æneidem æquaret longitudine, multisque diebus recitandum esset. Thesei præclare gesta vide apud Plutarchum. Diodor. Sicul. l. 5. c. 5. & alios.

Codri.] Vetus Scholiastes legit *Cordi*: atq; *Cordum* fuisse vitiosum Poëtam, qui Tragediam Thesei composuit: sed reclamant omnes; & volunt *Codrum* hunc vixisse temporibus Juvenalis, fuisseque humilem & obscurum Poëtam, eæterum tam pauperem, ut proverbio locum dederit, *Codro pauperior*. Talem certe eum notat Juvenalis Sat. 3. v. 203. & Mart. lib. 3. Epig. 15.

3. *Togatas.*] Horat. ad Pisones.

Seu qui pretextas; seu qui docuere togatas.

Pretextæ indicant Tragedias, in quibus inducuntur personæ pretextatæ & Nobiles gravia & publica tractantes negotia. *Togatæ* dicuntur Comœdiæ Latinæ, in quibus agunt Togati viri, & privatas res tractant. Ita etiam *Palliatæ* vocantur Græcæ Comœdiæ a Græcorum pallio. Varro de Lingua Latina. Diomed. Donat. in Terent.

4. *Diem consumpserit.*] Mene totum diem audiendo detinuerit? Martial.

Auditor toto sæpe Poëta die.

Ingens Telephus & Orestes.] Immensæ Tragediæ & ampullatis versibus contextæ. Quales arguebat Horatius in Arte, his verbis:

Telephus & Peleus cum pauper & exul uterque. Projicit ampullas, & sesquipedia verba.

Quorum fuerint Poëtarum illæ, non constat. At certum est Poëtas Romanos amasse argumenta e longinquo petere, idque etiamnum fieri cernimus. Quod perstringebat Horatius ad Pisones.

Nec minimum meruere decus vestigia Græca. Ausi deserere, & celebrare domestica facta.

Ergo etiam tempore Juvenalis Poëtæ quidem e trivio arripiebant argumenta illa Græcorum nobilia, in quibus multa grandia, quædam etiam admirabilia occurrebant celebranda oratione. At in illis tractandis sæpe peccabant seu contra decorum, quod notat Horat. loco supra citato: seu contra justam Carminis magnitudinem, quod hic queritur Juvenalis.

Sine pœna diem triverit magnus Telephus? aut Orestes, impletâ jam ingentis voluminis extremitate, conscriptus etiam retrò, neque adhuc absolutus? At nemini ædes sue cognite sunt plus quàm mihi nota sunt nemis Martis, & spelunca Vulcani cautibus Æoli proxima. Porrò Frontonis platani, & marmora concussa, assidue resonant, quid faciant venti; quas animas Æacus vexet; qua ex parte alter apportet aurum pellis clam ablata; quàm magnas ornos torqueat Monychus; & fulcra labefactata sunt recitatore continuo.

Telephus? aut summi plena jam margine libri 5 Scriptus & in tergo needum finitus Orestes?

Nota magis nulli domus est sua, quam mihilucus Martis & Æoliis vicinum rupibus antrum Vulcani. Quid agant venti; quas torqueat umbras Æacus; unde alius furtivæ devehat aurum 10 Pelliculæ: quantas jaculetur Monychus ornos; Frontonis platani, convulsaque marmora clamant

ANNOTATIONES.

5. *Telephus.*] Hercules ex Auge filius, qui infans a matre expositus inter virgulta, lactatus a cervâ dicitur: ac deim Mysorum Rex, cum Græcis negaret iter per suam regionem, ab Achille vulneratus, & ab eodem ex Oraculi præcepto sanatus est, seu e rubigine hastæ, seu ex herbis facto remedio.

Plena jam margine.] Poëta hoc indicat verborumositatem, quod non solum scribat in interiori membrana, sed & marginem impleat, & membranam exteriorem, quod raro fiebat. Martial. Lib. 8. Epigram. 62.

Scribit in aversâ Picens Epigrammata charta, Et dolet averso quod facit illa Deo.

Sidon Apollin. Lib. 8. Epist. 16. quæ est ad Constantium. *Jam copiosum te, ni fallor, pulsat exemplar, inquit; jam venitur ad margines umbilicorum, jam tempus est (ut Satiricus ait) Orestem nostrum vel super terga finire.*

6. *Orestes.*] Qui Furiis agitatus ob interfectam matrem Clytemnestram, varias orbis regiones, comite Pylade, variosque obiit casus. Euripid. in *Oreste*. Item in *Iphigenia Taurica*, & in *Electra*. Sophoc. in *Electra*. *Orestis* cadaver effossum ex monitu Oraculi, septem cubitorum fuisse affirmat Herodotus Lib. 1. sed fabulatore eum vocat Gellius Lib. 3. cap. 10.

7. *Nota magis nulli, &c.*] Id est, si velim scribere, & Carmen condere, tam scio Historias & Fabulas, quam Poëtastrî illi, qui impune id faciunt. Observant doctores, imprimisque Janus Parthasius, hic argui Valerium Flaccum, qui in Argonauticis ejusmodi nugæ & affectatas rerum descriptiones ambitiose sectatus sit.

Lucus Martis.] Seu *lucus Marti* sacer prope Albam, ubi Remus & Romulus et Rhea Sylvia nati sunt. Seu, ut volunt quidam, locus in Appia via, ubi Poëta recitare consueverant, *lucus Martis* appellatus. Vel alludit ad illud Hor. ad Pison.

Cum lucus & ara Diane, &c.

Et illud Persii.

Nec ponere hicum Artifices.

8. *Æoliis rupibus.*] Liparæ sunt Insulæ septem in mari Tyrrenico, quæ & *Æolie* dictæ ab *Æolo*, qui illic appellus, in una earum regnasset fertur. Juvenalis rupes vocat, quia saxosæ sunt & scopulosæ saltem quædam illarum.

Vicinum antrum.] Ætna mons in Sicilia flammâ eructans, in quo propterea fabulati sunt habitare Vulcanum. Hujus montis incendia describere amabant Poëtæ.

9. *Quid agant venti.*] Quæ natura & origo *Ventorum*, qui effectus, quæ potestates, quæ vulgaris Poëtarum Carminibus materia.

10. *Æacus.*] Is Judex apud Inferos cum Minoë & Rhadamanto. Sunt qui partiantur illis officia, ut proprie Juvenalis dixerit, *torqueat*: scilicet Rhadamanto Inquisitionem, Minoë Judicium, *Æaco* Executionem attribuit.

Unde alius furtivæ, &c.] E Colchide in Thessalium Vellus aureum abstulit Jason artibus Medæe adjutus. Diodor. Sicul. l. 5. c. 3. Argonauticam illam expeditionem celebrarunt primum e Græcis Orpheus, & Apollonius; e Latinis postea C. Valer. Flaccus Setinus, sub Domitiano Cæsare.

11. *Monychus.*] Ponitur hoc nomen velut proprium alicujus Centauris, ut & apud Ovidium & Lucanum. Commune tamen est omnibus illis qui unius & solidæ unguis fingebantur: origine ducta a *μόνος*, & *ὄνη*, Centauri porro *Monychi* sunt dicti, quoniam hi Thessaliæ populi equos primi cum domuissent, & ex iis pugnantem, eminus conspecti, membra partim equina, partim humana habere crediti sunt.

Jaculetur ornos.] Id est, quantas arbores torserint Centauri adversus Lapithas, in certamine illo instigante Marte inito ad rapendam Hippodamiam Pirithoi uxorem, irato nempe quod cæteris vocatis Diis ad eas nuptias ipse prætermisisset fuisset. Vide Ovid. *Metamorph.* 12.

12. *Frontonis.*] *Julius Fronto Romæ* nobilis & eruditus, ac literatis amicis suam domum Poëtis recitantibus ultro commodabat. Martial. Lib. 1. Epig. 56.

Clarum militie Fronto decusque togæ.

Platani.] Arbores umbram prætendentes illi ambulacro, ubi recitabant. *Platanos* studiose Romani colebant, adeo ut Hortensius vino etiam affuso suas *Platanos* educaret in villa Tusculana; teste Macrobio, Lib. 3. c. 13.

Convulsa marmora.] Vel multitudine eorum qui audituri conveniebant, vel potius assiduo recitantium clamore. Hyperbole.

Semper, & assiduo ruptæ lectore columnæ.
Expectes eadem a summo, minimoque Poëta.

Et nos ergo manum ferulæ subduximus: & nos
Consilium dedimus Syllæ, privatus ut altum 16
Dormiret. Stulta est elementia, cum tot ubique
Vatibus occurras, perituræ parere chartæ.

Cur tamen hoc libeat potius decurrere campo,
Per quem magnus equos Auruncæ flexit alumnus:
Si vacat, & placidi rationem admittitis, edam. 24
Cum tener uxorem ducat spado: Mævia Tuseum

mus Auruncæ alumnus equos moderatus est. Quando Eunuchus quando Mævia confodit aprum Etruscum,

Paria speres à magno Vate, atque ab infimo. Igitur nos etiam manum subtraximus ferulæ, nos etiam auctores fuimus Syllæ, ut privatus caperet somnum profundum. Fatua est misericordia abstinere papyro, quæ peribit, quandoquidem invenias tam multos Poëtas. Attamen si otiosi estis, & benignè auditis, causas declarabo, quare mihi placeat exspatiari isto præsertim campo, per quem summo mollis matrimonium contrahit:

ANNOTATIONES.

14. *Expectes eadem, &c.]* Horatius in Arte. *Scribimus inducti doctique Poëmata passim.*

15. *Et nos ergo manum, &c.]* Ergo quidni etiam nos scribamus aliquid, cum Grammaticos and Rhetores audierimus, omnemque illorum disciplinam teneamus.

Ferulæ.] Virgultum est levissimum, de quo Plin. Lib. 13. cap. 22. Ex eo fit instrumentum illud, quo manus puerorum in penam feriuntur. Sceptra Pædagogorum vocat Martial. Lib. 10. Epigram. 62.

16. *Consilium dedimus Syllæ.]* Exercitationis causa, ut fit in scholis, fictas materias tractavimus, in triplici dicendi genere, adeoque in suasorio, *Syllæ* deliberanti suasimus ut Dictaturam deponeret. Quintilian. Lib. 3. cap. 8. *Solent, inquit, in scholis fingi materia ad deliberandum:* & paulo ante, in exemplum affert Priami verba apud Achillem: aut *Syllæ* Dictaturam deponentis in concione.

Syllæ.] L. Cornelius Sylla nobilis Romanus ex antiqua Scipionum familia, de quo dubitatur, fortiorne fuerit, an felicior, inquit Sallustius: Is dum quærebat victorias, Scipionem se Populo Romano, dum sævitiam exercet, Annibalem repræsentavit, ut ait Valerius Maximus, Lib. 9. cap. 2. Dictaturam adeptus mirum quam impotenter gesserit, & quod eam sponte, ut refert Appianus, deposuerit. Privatus Puteolos concessit, ibique pediculari morbo misere periit. Vel, ut alii volunt, larvis nocturnis agitated vexatusq; inter vociferationes animam evomuit; Cicero in Verrem. Plutarch. & alii.

Privatus ut altum dormiret.] Ut deposito Imperii onere, & liber a curis publicis, animi tranquillitate frueretur.

19. *Hoc decurrere campo.]* Allegoria. Id est, cur ea potissimum gaudeam exercitacione, scribendi Satiras, in qua Lucilius versatus est.

20. *Auruncæ.]* *Aurunca* urbs vetus Latii, in qua nati plures Satirographi, ipseque Luci-

lius de quo nos multa sub finem Sat. 1. Persii.

Magnus Auruncæ alumnus.] Lucilius Satyricorum Princeps: quicquid sentiat vetus Schol. qui sic habet: *Turrum dicit Scævæ Memoris Tragici Poëte fratrem.* *Turrum* hic libertini generis, ad honores ambitione proctus est, potens in Aula Vespasianorum Titi & Domitiani: vel Lenium dicit, qui & ipse Satiras scripsit: vel Silium & ipsum sui temporis Satyricum, qui omnes ex *Aurunca* fuerunt.

22. *Cum tener uxorem, &c.]* Cum video pululare vitia, non possum in ea non invehi.

Uxorem ducat spado.] Domitianus legem Juliam revocavit in adulteros, ad coercendam mulierum libidinem. Hæ, ne Legis penam incurerent, nubebant machis suis, inter quos erant & spadones. Sueton. Domitian. c. 7. & 8. Martial. Lib. 6. Epigram. 2.

Inus erat sacre concubia fallere tædæ,

* * * * *
Nec spado jam nec machus erit, te præside, quisquam.

At prius, ô mores, & spado machus erat.

Et Epigram. 7. ejusdem Libri.

Julia lex populis ex quo, Faustine, renata est,

* * * * *
Que nubit toties, non nubit: adultera lege est.

Et Epigram. 22.

Quod nabis Proculina concubino

Ne lex Julia te notare possit,

Non nabis Proculina, sed fateris,

Et machum modo nunc facis maritum.

De his plura Juvenal. Sat. 6. In his ergo Lex eluditor, & a Satyrico deridetur.

Spado.] Vox Græca a verbo *σπασω*, *avello*, quod a *spadonibus* avulsum sit id quo erant viri.

Tener.] Quia effæminati solent esse *spadones*.

Mævia.] Quidam, *Nevia*: utraque impudica mulier. Mart. Lib. 1. Epigram. 69.

Tuscum aprum.] In Thuscia ferociores *apri*.

Et tela gerit papillâ detectâ : quando ille quo tonsore mihi adolescenti molesta barba crepibat, solus divitiis certat cum univ'ersis nobilibus; quando pars Populi ad Nilum, quando Crispinus servus Canopi agitatur aurum æstivale digitis sudorem emittentibus, scapulâ reducente Chlamydem Tyriam, neque tolerare potest gravitatem amplioris lapilli; tunc arduum est Satiram non componere. Ecquis enim ita patienter ferat civitatem injustam, quis ita durus, ut sese colibeat? Quando incedit gestatorium recens Mathonis Causarum Actoris, illo impletum,

Figat aprum, & nudâ teneat venabula mamma :
 Patricios omnes opibus eum provocet unus,
 Quo tondente gravis juveni mihi barba sonabat :
 Cum pars Niliacæ plebis, eum verna Canopi 26
 Crispinus, Tyrias humero revocante lacernas,
 Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum,
 Nec sufferre queat majoris pondera gemmæ :
 Difficile est Satiram non scribere. Nam quis
 iniquæ
 Tam patiens urbis, tam ferreus, ut teneat se ?
 Causidici nova eum veniat lectica Mathonis

ut sese colibeat? Quando incedit gestatorium recens Mathonis

ANNOTATIONES.

23. *Figat aprum.*] In arena Romana. Scilicet inter alios ludos exhibitæ venationes, in quibus etiam mulieres pugnare ausæ contra feras, & quædam leones vicere. Martial. Lib. Spectacl. Epigram. 6. Cornel. Tacit. Annal. Lib. 15. Sueton. in Nerone.

Et nuda teneat.] Quod est contra pudorem & decorum.

24. *Patricios.*] Tit. Liv. Lib. 1. cap. 8. Patres ab honore, *Patricii* progenies eorum appellati.

Provocet unus.] Cinnamus nempe tonsor, qui Juvenalis tempore vivebat, & mulierculæ donis ac muneribus ditatus censum equestrem nactus est. Martialis Lib. 7. Epigram. 63. Alii intelligunt Licinium Augusti tonsorem & libertum.

25. *Quo tondente.*] Virg. Eclog. 1.

Candidior postquam tondenti barba cadebat.

Sonabat.] Metonymia. Id est, forcices sonabant barbam resecantes.

26. *Pars Niliacæ plebis.*] Unus e plebe Ægypti, ubi fluvius Nilus adeo decantatus ob annuam exundationem, & fecundationem terrarum.

Verna.] Ancillæ filius domi natus verno tempore, *Verna* proprie appellabatur; *servus* autem qui seu jure belli, seu pretio emptus in domini potestatem veniebat. Ita Festus, & Nonius.

Canopi.] Oppidum Ægypti libidinibus infame, ad Ostium Nili, quod inde dictum Canopicum. Plin. Strabo Lib. 17. Juvenalis Sat. 15. *famosum* vocat. Porro ex Ægypto servi Romam adducebantur.

27. *Crispinus.*] E servo factus Eques Romanus, sive a Domitiano, sive a Nerone, ut voluit alii. Dives certe admodum, ut testatur Quintil.

Tyrias.] *Purpureas.* Tyrus enim urbs Phœnicæ maritimæ purpura celebris.

Humero revocante lacernas ventilet.] Defluentes nempe, brachia & manus in aera jactando, quasi ad refrigerationem, re autem vera ad annulorum ostentationem.

Lacernas.] Vide infra v. 62.

28. *Æstivum aurum.*] Annulos æstate gestari solitos, e tenui bractea, secundum morem delicatorum Equitum Romanorum, qui gravitatem annuli æstivo tempore non ferebant, & propterea duplex annulorum genus habebant, alios æstivos leviores, alios hyemales graviores. Turneb. Lib. 20. cap. 2. Plin. Lib. 33. cap. 1. ubi de Annulorum origine, usu, jure, ostentatione.

29. *Majoris pondera gemmæ.*] Hyemalis annuli gravioris & grandior erat lapillus.

30. *Satiram.*] Ita scribendum. Quanquam enim nonnulli nec indocti a *Satyris* Diis petulantibus originem hanc deduci volunt: at doctiores tamen, vel a *Satura* lege quæ diversa perferebat; vel a *Satura* lance, quam variis fructibus plenam Diis Agrorum Veteres offerebant. Scaliger Lib. 1. Poët. c. 12. Casaub. Lib. de *Satira*, &c.

32. *Lectica.*] Vehiculi genus, quo Nobiles præsertim feminae humeris servorum sex aut octo portabantur. Unde dicebatur hexaphorum & octophorum. Vide infra, ad vers. 64. & seq.

Nova.] Vel quia recens & splendida, quod indicat hominis fastum: vel quia novi hominis, & qui paulo ante pauper, pedibusque incedebat.

Mathonis.] Is Forum reliquerat, ut ad Delationes se conferret, cum vidisset Delatores a Domitiano foveri, & proscriptorum spoliis locupletari. *Mathonem* sæpe vellicat Martial. Lib. 4. Epigram. 80. & 81. Lib. 8. Epigrammate 42. Lib. 10. Epigram. 46. Lib. 11. Epigram. 69.

Plena ipso : & post hunc magni delator amici,
 Et cito rapturus de nobilitate comesa
 Quod superest : quem Massa timet ; quem mu-
 nere palpat 35
 Carus ; & a trepido Thymele summissa Latino :
 Cum te summoveant qui testamenta merentur
 Noctibus, in cælum quas evellit optima summi
 Nunc via processus, vetulæ vesica beatæ.
 Unciolarum Proculcius habet, sed Gillo deuncem : 40

Et post illum alius accusator
 summi familiaris, celeriter eti-
 am ablaturus quod restat è
 Nobilibus devoratis ; quem
 Massa reformidat, cui donis
 blanditur Carus, Et Thymele
 à Latino anxio ire jussa :
 quando te depellant qui testa-
 menta noctu adipiscuntur, quas
 cælo tenus elevat anus opulenta,
 quæ modò ratio est ingentis
 questûs faciendi certissima.

Proculcius obtinet unciam, at Gillo undecim uncias.

ANNOTATIONES.

33. *Plena ipso.*] Adco vir erat crassus, pin-
 guis, corpulentus.

Magni delator amici.] Non constat quis po-
 tissimum ille delator. Vetus Schol. sic habet.
*Heliodorum dicit Stoicum Philosophum, qui Li-
 civium Silanum discipulum suum, cum argueretur
 conjurationis, infipientem, præter domesti-
 cam delationem etiam testimonio oppressit. Alii
 Philosophum Egnatium celebrem Barea Sorani
 Magistrum, qui ipsum apud Neronem detulit,
 Et damnavit, Et ipse postea sub Vespasiano, hoc
 ipsum Musonio Ruso accusante, damnatus est.
 Nonnulli Demetrium Causidicum, qui multos
 Neroni detulit. Huc usque vetus Schol. At
 præter hos quibusdam intelligi placet M. Re-
 gulum, qui sub Nerone & Domitiano multo-
 rum Nobilium perniciem machinatus est.
 Plin. de eo passim, maxime vèro Lib. 1. Epist.
 5. Lib. 2. Epist. ultima, ubi de Reguli fraudi-
 bus fuse & luculenter.*

Magni amici.] Nec enim erat quisquam
 tutus a delationibus, nec Imperatoris quidem
 propinqui & familiares. Plin. in Trajani Pa-
 negyrico. Juvenal. Sat. 4.

*In quorum facie misere magnaque sedebat
 Pallor amicitie.*

34. *De nobilitate comesa.*] Per delationes
 proscripta, aliis exilio, aliis morte muletatis,
 bonis eorum publicatis, parte delatoribus at-
 tributa.

35. *Quem Massa timet.*] Massa morio, &
 Carus & Latinus mimi, omnes Cæsarum li-
 berti & nequissimi, majorem alium quempiam
 delatorem metuebant. Et revera illi a Ne-
 rone interfecti sunt delationibus Heliodori,
 ut ait vetus Schol.

Massa.] Plinius Lib. 3. Epistol. 4. & Lib.
 7. Epistol. ultim. meminuit hujus Bæbii Mas-
 se, & adversus eum in Foro stetisse & dixisse
 se ostendit.

36. *Carus.*] Metium Carum insignem fuisse
 delatorem innuit Plinius Lib. 1. Epist. 5. &
 Lib. 7. Epist. 27. *Nisi forte, inquit, quod non
 fui, reus futurus, si Domitianus, sub quo hæc ac-
 ciderunt, diutius vixisset : Nam in scrinio ejus de*

*me datus a Caro libellus inventus est. Martial.
 Ecce reum Carus te detulit.*

Latino.] Is velut conscius adulterii Messa-
 linæ a Nerone occisus dicitur, apud vetus
 Schol. attamen adhuc vixisse sub Domitiano
 declarat Martialis Lib. 1. Epigram. 5. ubi ad
 Cæsarem ait,

*Qua Thymelen spectas derisoremq ; Latinum,
 Illa fronte precor Carmina nostra legas.*

36. *Thymele.*] Mima & saltatrix egregia,
 cui factum inde nomen nonnulli autumant a
 voce Græca θυμῆλις, ara & pulpitem Theatri.

Summissa.] Ad conciliandam summi illius
 delatoris gratiam, deprecandumque ne defer-
 ret Latinum Thymeles seu maritum, seu a-
 micum, ut volunt quidam.

37. *Summoveant.*] Scilicet ab hæreditate
 legitima.

Qui testamenta merentur noctibus.] Stuprato-
 res & adulteri.

38. *In Cælum.*] Vel ad summas opes : vel
 ad Imperatoriam gratiam & domum, allu-
 dendo ironice, ad id quod Domitianus voluit
 se Deum appellari, cujus proinde Palatium
Cælum vocetur.

39. *Vetulæ beatæ.*] Vel intellige de quavis
 divite anicula libidinosa : vel de illa Neronis
 amica, Poppæa nempe Sabina, quam amare
 fingens Otho Imperium adeptus est. Sueton-
 ius Othon. cap. 3.

40. *Unciolarum.*] Minimam hæreditatis par-
 tem, nempe duodecimam.

Deuncem.] As & libra in partes duodecim
 dividuntur. *Deunx* igitur significat libram, &
 assem, seu duodecim partes, una dempta, hoc
 est, hæreditatem fere integram.

Proculcius Gillo.] Uterque sane stuprator in-
 signis, sed *Proculcius* multo salacior & libidino-
 sior *Gillone*, qua propter dum hic fere nihil au-
 fert, prope totum ille nanciscitur. Quod vetula-
 rum notat horrendam libidinem. Aliqui intel-
 ligunt *Proculeium* Equitem Romanum virum
 pietate clarum, de quo Horat. Lib. 2. Od. 2.

Vivet extento Proculcius ævo.

Sed non ita videtur ad sensum procedere.

quisque partem suam hereditatis ——— certè habeat pretiam pro sanguine, atque ita pallidus fiat, sicut qui serpentem calcavit nudatis pedibus, vel Orator recitaturus ad Lugdunam aram. Quid dicam, quam magnâ iracundiâ ferveat hepar aridum, quando depraedator iste pupilli prostituti gravat plebem turba assecularum? Atque ille Marius extorris vano decreto condemnatus potat statim post horam octavam, & gaudet infensis Numinibus; (Enimverò quid est dedecus, incolomi pecunia?) Sed tu lugens, ô regio superior. An ego ista non putabo mereri lychnum Venusinum?

Partes quisq; suas, ad mensuram inguinis hæres; Accipiat sane mercedem sanguinis & sic Palleat, ut nudis pressit qui calcibus anguem, Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.

Quid referam, quantâ siccum jecur ardeat irâ, 45
Cum populum gregibus comitum premat hic spo-
Pupilli prostantis? Et hic damnatus inani [liator
Judicio (quid enim salvis infamia nummis?)
Exul ab octava Marius bibit, & fruitur Dis
Iratis: at tu vietrix provincia ploras. 50
Hæc ego non credam Venusina digna lucerna?

(Enimverò quid est dedecus, incolomi pecunia?) Sed tu lugens, ô regio superior. An ego ista non putabo mereri lychnum Venusinum?

ANNOTATIONES.

41. *Ad mensuram.*] Ut quisque salax & libidinosus maxime, ita & maxime graciosus vetulis, ac proinde per potiora legata ditissimus.

42. *Accipiat sane.*] Permissio scoptica. Id est, fiat dives & locupletetur qui volet tam fædo & turpi pretio.

43. *Palleat.*] Viribus fractis & exhaustis immo libidine.

44. *Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.*] Sueton. in Caligula, cap. 20. ait, Lugduni in Gallia Græcæ Latinæque facundiæ instituta ab eo certamina, in quibus victi victoribus darent præmia, eosque laudarent: & qui incondita scripta proposuisset, ea cogeretur spongia linguæ delere, vel certe ferula objurgaretur, aut flumine mergeretur. Non ergo mirum si ex metu pænæ pallebant illic dicturi Oratores.

45. *Quid referam.*] Alias scribendæ Satiræ causas deinceps commemorat, & prioribus adjungit.

Siccum jecur.] Præ calore arescens.

46. *Gregibus comitum.*] Multitudine servorum & clientum.

Ilic spoliator.] Quilibet pupilli depraedator.

47. *Prostantis.*] Eo redacti post amissam hereditatem, ut corporis turpitudine quæstum faciat, victus habendi gratia.

Et hic.] Quasi indignat præsentem; & judiciorum corruptelam notat, novam irâ & Satiræ materiam & segetem.

Damnatus.] Marius Priscus Afros Proconsul depeculatus fuerat: illis autem accusantibus, agente C. Plinio secundo, repetundarum damnatus est; & septingenta millia nummum, quæ acceperat, inferre Ærario, atque ure Italiaque cedere jussus, ut fese scribit ipse Plinius Lib. 2. Epist. 11.

Inani judicio.] In quo licet damnatus sit Marius, expostulantibus Afris, jus redditum non est, nec ablatæ opes restitutæ.

48. *Quid enim salvis, &c.*] Ironia indignationis plena.

49. *Ab octava bibit.*] Impense lætatur reus exul, & ante alios epulis indulget, quasi insultans damnatoribus Romanis, & Afris victoribus.

At octava.] Romæ lavabant hora octava, nona accumbebant mensæ & conabant. Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 21. Ergo Marius aliis præibat. Vide quæ Sat. 3. Persii, v. 4. de die naturali & civili explicabimus: unde intelligens accipiendam hic horam octavam diei naturalis, quæ nobis quidem Francis est hora fere secunda pomeridiana.

Fruitur Dis iratis.] Ab infensis ille Diis non punitus raptis gaudet & fruitur; infamiam vero parvipendit, quandiu nummos habet salvos, & partem prædæ maximam, qua exilium solatur laute victitando.

50. *Victrix provincia ploras.*] Quamvis enim in judicio viceris, & reus sit mulctatus, jure doles, & ego styllum tenere nequeo, tam iniquum cernens judicium. Nec enim debebat rapti pars raptori manere, nec pars alia ærario attribui, sed omnia tibi restitui conveniebat.

51. *Venusina digna lucerna.*] Digna quæ admota face, e tenebris promantur in lucem, & a me Juvenale reprehendantur, exemplo Lucilii & Horatii, qui sui sæculi corruptos mores defricuerunt Satirico sale. *Vel.* digna Satira nocturnis vigiliis & ad lychnum elucubrata, qualem scripsit Horatius, oriundus ex urbe Venusia: qui quidem fuit ad notandos mores præcipuus, ut ait Quintilianus Lib. 10. cap. 1. Persius Sat. 1.

Omne vas fer vitium ridenti Flaccus amico Tangit, &c.

Venusina.] Venusia urbs sita in Apuliæ Iucaniæque finibus, Horatii natalibus incluta. Hinc ipse Vates Venusinus Lib. 2. Sat. 1.

Sequitur hunc, Lucanus an Apulus anceps: Nam Venusinus arat finem sub utrumq; colonus.

Hæc ego non agitem? Sed quid magis? Heracleas,
Aut Diomedæas, aut mugitum Labyrinthi,
Et mare percussum puero, fabrumque volantem?
Cum leno accipiat mæchi bona, si capiendi 55
Jus nullum uxori, doctus spectare lacunar,
Doctus & ad calicem vigilantem stertere naso:
Cum fas esse putet curam sperare cohortis

gnarus etiam ad pocula rhonchos emittere naribus exporrectis: quando expectare catervæ regimen licere credit is

An ego ista non dannem? At cur potius referam Heracleas, vel Diomedæas, vel mugitum labyrinthi, vel mare verberatum à juvene, & volantem architectum? Quando leno facultates mæchi nanciscitur, dum uxori jus nullum restat eas possidendi, peritus suspicere laquear,

ANNOTATIONES.

52. *Hæc ego non agitem?*] An non insecter, & Satira non proscindam ejusmodi flagitia?

Quid magis? Heracleas, &c.] An igitur malim & magis expedire credam fabulas texere?

Heracleas.] Fabulas de Herculis laboribus & ærumnis, de quibus Diodorus Siculus, lib. 5. c. 2. & sequentibus, & alii. Porro dictus Hercules quasi ἥρας κλέος, eo quod ex odio Junonis gloriam est adeptus, ut norunt omnes.

53. *Diomedæas.*] Vel, de *Diomede* Thraciæ Rege equos suos humanis carnibus pascente, quem Hercules devictum suis ipsum equis in pabulum dedit. Vel, de *Diomede* Ætoliæ Rege, ejusque sociis in aves conversis, ut docent Plin. lib. 10. cap. 44. Ovidius & alii.

Mugitum labyrinthi.] De Minotauro qui in Cretensi labyrintho inclusus mugiebat, & de Theseo monstri hujus interfectore notæ Fabulæ ex Æneid. 6. Diodor. Sicul. Lib. 5. c. 5. Ovid. Met. Plutarch. in Vita Thesei, & aliis.

Labyrinthi.] Plin. lib. 36. c. 13. ait esse quoddam ædificii genus, quod itinerem ambages, occursum & recursus inexplicabiles continet, crebris foribus inditis ad fullendos occursum, redeundumque in errores eosdem. Addit porro ibidem quatuor fuisse Labyrinthos, primum in Ægypto, alterum in Creta, quem Dædalus construxit ad Ægyptii centesimam tantum proportionem. Tertium, in Lemno; quartum, in Italia: omnes lapide polito fornicibus cinctos, &c. Herodot. lib. 2. paulo ante finem, Ægyptii Labyrinthi descriptionem habet egregiam.

54. *Mare percussum puero.*] Historiam Icarum altius volare tentantis, & solutis alis, liquefactaque Solis ardore cera, qua illæ adhærebant, decidentis in mare, quod exinde Icarium dictum est: estque pars maris Ægei, inter Samum & Myconem, inquit Plinius, lib. 4. cap. 11. in fine. Ovidius:

Icarus Icarium nomine fecit aquas.

Horat. Lib. 4. Od. 2.

Ille ceratis ope Dædalea

Nititur pennis, vitro daturus

Nomina ponto

Fabrumque volantem.] Dædalum Atheniensem artificem valde ingeniosum, plurium in-

strumentorum & machinarum inventorem, ut refert Plin. lib. 7. cap. 56. ubi & vela ab Icaro, malum & antennam a Dædalo reperta esse ait: unde fabulati sunt, sibi filioque suo Icaro alas fabricasse, quibus a Creta ille in Italiam evolavit, ut Minois iram effugeret. Ovid. Metam. 8. Virgil. Æneid. 6 v. 14. Horat. Lib. 1. Od. 3.

Expertus vacuum Dædalus aëra

Pennis non homini datis.

Eusebius vero, propter investigabilem fugam Dædali & Icarum, qui navi Minoem iratum effugerunt, volando fugisse creditos affirmat.

55. *Cum leno accipiat mæchi bona.*] Cum video fraudem fieri Legi Domitianiæ, & quasi per fideicommissum adulteri bona venire nihilominus ad adulteram, ut ait Vetus Schol.

Si capiendi jus nullum uxori.] Sueton. c. 8. Domitian. *Ademit, inquit, probrosi faminis jus capiendi legata, hereditatesque.* Quid ergo? Maritus qui suam uxorem quæstus causa prostituerat, ipse ab adultero scribebatur hæres, & mæchi bonis succedebat, quibus alioqui succedere per legem non licebat suæ uxori.

56. *Doctus spectare lacunar.*] Convivere, aliud aspicere, ebrietatem & somnum fingere peritus, ut locum det atque opportunitatem mæcho exercendarum libidinum cum uxore sua, etiam se præsentem. Horat. Lib. 3. Od. 6.

Sed jussa coram non sine conscio

Surgit marito, seu vocat institor,

Seu navis Hispanæ magister;

Dedecorum pretiosus emptor.

57. *Vigilanti stertere naso.*] Doctus rhonchos edere etiam cum est maxime exporrectus & vigil. Cæl. Rhodig. lib. 12. cap. 16. locum hunc belle explicat: ibidemque meminit ejusdem Cepii, qui Pararhencon dictus, quod dormientem simularet, quo impunitus uxor mæcharetur: unde illud: *Non omnibus dormio.*

58. *Curam sperare cohortis.*] Prefecturam Prætorii: vel, ut ait Vetus Schol. *Militum Tribunatum.* Porro cohors pedibus constabat 550. equitibus vero 60, ut aiunt: eratque legionis pars decima. Testis Gell. l. 16. c. 4. ubi sic habet: *In legione sunt centuriæ sexaginta: manipuli triginta, cohortes decem,* Vide Alex. ab Alex. l. 1. c. 5.

qui stabulis opes dedit, & omnino non habet patrimonium à majoribus; quando viam Flaminiam percurrit veloci redâ! etenim juvenis Automedon regebat fræna, quando se ille ostentabat amasiæ chlamydate. An non juvat replere ceras amplas in mediis plateis: quando nunc portatur collo sextuplici, illinc & isthinc apparens,

Qui bona donavit præsepibus, & caret omni Majorum censu, dum pervolat axe citato
60
Flaminiam: puer Automedon nam lora tenebat,
Ipse lacernatæ eum se jactaret amicæ.
Nonne libet medio ceras implere capaces
Quadrivio? Cum jam sexta cervice feratur

ANNOTATIONES.

59. Qui bona donavit præsepibus.] Quidam explicant, qui libidinibus & lupanaribus suas facultates impendit. Melius tamen videntur alii intelligere eum qui alendis equis bona dilapidavit, sive ille fuerit Tigellinus, qui Neroni ab intimis libidinibus fuisse refertur, & prætorianarum cohortium Præfectus; Tacitus Annalium Lib. 14. & pariter sequentibus Libris. Item Histor. 1. sive Cornelius Fuscus, qui quidem puer auriga Neronis fuerat, postea vero sub Domitiano, ut testatur abunde Suetonius, Prætorio est præfectus, quæ omnia hic conveniunt: sive Damasippus, de quo Sat. 8. & c.

Caret omni majorum censu.] Nullas habet opes a majoribus acceptas, qui proinde pauperes erant & obscuri. Horat. ad Pisones:

Census equestrem summam Nummorum.

60. Dum pervolat axe citato Flaminiam.] Cum ad Imperatoris villam celeriter currum agit: quippe ad viam Flaminiam illa sita erat.

61. Flaminiam.] C. Flaminius Consul, M. Lepidi collega, Ligurum victor, viam stravit ab urbe per Thusciam Umbriamque ad Ariminum. Strabo Lib. 5.

Puer Automedon.] Currum Neronis, ut dictum est, rexit Fuscus, ut Achillis Automedon, Virgil. Æneid. 2. Quapropter hic ponitur pro quolibet auriga nobili. Quod Juvenalis indignabundus dicit in Romanos adolescentes e prima nobilitate, qui exemplo Neronis aurigandi studium sectabantur. Sueton. Neron. cap. 22. Juvenal. Sat. 8.

Ipse rotam stringit multo sufflamine Consul.

62. Ipse lacernatæ eum se jactaret amicæ.] Satiricæ habitu virili fæminam describit, inquit vetus Scholiastes. At vulgo indigitari putatur juvenis Sporus, qui Neroni pro uxore fuit, cum dote & flammeo deductus, & Augustarum ornamentis excultus, Sueton. Neron. c. 28.

Lacernatæ.] Lacerna vestis exterior supra togam indui solita, ad propulsandum imbrem & frigus. Hac utebantur milites potissimum in castris. Plin. Lib. 18. cap. 25. Ovid. 2. Pastorum.

Mittenda est domino (nunc nunc properate puella)

Quamprimum nostra facta lacerna manu.

Quibus verbis Lucretia hortatur urgetque ancillas, ut maturent contexere lacernam Tarquinio Collatino conjugi suo Ardeam obsidenti mittendam. In spectaculis etiam lacernâ utebantur præsertim candida. Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 18. Martial. Lib. 14. Epigram. 137.

*Amphitheatrales nos commendamus ad usus,
Cum tegit argentes nostra lacerna togas.*

Porro narrat quemdam nomine Horatium, cum solus spectaculis interesset lacerna indutus nigra, cæteris alba coopertis, cadente subito nive concolorem aliis derepente factum. Unde Martial. Lib. 4. Epigram. 2.

*Spectabat modo solus inter omnes
Nigris manus Horatius lacernis;
Cum plebs, & minor ordo, maximusque
Sancto cum duce candidus sederet,
Toto nix cecidit repente celo,
Albis spectat Horatius lacernis.*

Lacernas vero honoris causa depositas, testis Sueton. Aug. c. 40. & Claud. c. 6.

63. Nonne libet medio, &c.] Passim occurrente justæ indignationis & Satiræ materia, in plateis per urbem ambulanti mihi. Vel, in ipso populi tumultu medio, in quadriviis; facile Satiras scribam, nec animi tranquillitatem & secessum requiro, ut aliàs fieri solet, adeo copiosa seges est, & justa indignatio verba & versus abundanter suggerit.

Ceras implere capaces.] Libros integros implere, seu amplas tabulas ceratas, in quibus Antiqui scribebant, ut docet Priscianus, & alii. De membranibus, & papyro, Plin. Lib. 13. cap. 11. & 12.

Quadrivio.] Locus est publicus in quem viæ quatuor concurrunt.

64. Cum jam sexta cervice feratur.] Cum superbe incedat, & vehatur hexaphoro, seu lectica sex famulis gestata homo flagitiosus, & jam delicatus, qui pauper olim & abjectus erat. Quis vero ille? An Tigellinus, a quo feruntur patrii tres veneno sublatis, corrupta illorum testamenta, & occupata hæreditas? An M. Regulus bipedum nequissimus, ut Plinius ait, condendis falsis tabulis & testimoniis famosus; qui ex paupere & tenui ad magnas opes per flagitia processit, &c. Plin. Lib. 2. Ep. 20.

Hinc atque inde patens, ac nuda penè cathedra, 65
 Et multum referens de Mæcenate supino
 Signator falso, qui se lautum, atque beatum
 Exiguis tabulis & gemma fecerat uda.
 Occurrit matrona potens, quæ molle Calenum

atque sellâ prope denudatâ,
 necnon magnopere representans
 delicatum Mæcenate, iste sub-
 signator falso, qui sese reddi-
 dit sumptuosum ac opulentum
 brevis codicillis, atque lapillo
 humido? fit obvia matrona di-
 ves, quæ marito sitienti propinatura Calenum

ANNOTATIONES.

65. *Hinc atque inde patens.*] Aperta ex utroque latere lectica, se ostentans. Non pigebit multa hinc de lectica observare cum erudito Justo Lipsio, Electorum Lib. 1. cap. 19. mitto quod mortuis æque ac vivis ferendis in usu fuerit: quodque videatur e Bithynis aut Cappadocibus petita. Tull. in Verrem 5. *Nam ut mos fuit Bithyniæ Regibus, lectica octophora ferebantur, inquit, in qua erat pulvinus pellucidus, rosa factus.* At quod ad rem præsentem magis facit, duplex erat lectica: altera aperta, de qua hinc Juvenalis; altera tecta, contra injurias aëris, & hominum aspectum. Hanc Plin. Lib. 37. cap. 2. *cubiculum viatorium* vocat; loquens de Nerone, *Sceptra, personas, & cubricula viatoria unionibus construebat, inquit.* Et Sueton. Octav. cap. 78. narrat Augustum, cum per vicos deportaretur, somni indigentem, deposita lectica, interdum per aliquas moras dormivisse. Erat porro lectica tecta velo & pelle munita, plagulis ad fenestras appositis, quas removere fas erat cum libebat prospicere volenti. Patet ex Sueton. Tit. cap. 10. *Cum lectica transferretur, suspexit dimotis plagulis cælum.* Et Martial. Lib. 11. Epigr. 99.

*Lectica nec te tuta pelle, veloque.
 Nec vindicabit cella sepius clausa.*
 Aufidius Bassus de morte Ciceronis in lectica tecta interfecti, *Cicero paulum remoto velo, videtur armatos, ego vero consisto, ait: accede Vete-
 rane, & si hoc potes saltem recte facere, invade cervicem.* Hæc ille. Lectica qui vehabatur jacebat in pulvino resupinus. Patet ex loco Ciceronis in Verrem citato. Item Ovidius Lib. 1. de Arte.

*Interea sive illa thoro resupina feretur,
 Lecticam dominæ dissinadanter adi.*
 Lecticam soli homines portabant qui lecticarii servi dicebantur: nunquam vero jumenta. Unde lævam mentem & supinum errorem exprimat Just. Lipsius Lambino qui in vita Ciceronis scribit: *Ille autem militum adventu ex strepitu & rumore cogit, primum consistere servos & jumenta jussit, deinde aperta lectica, &c.*

Nuda pene cathedra.] Undique patente, adeo ut & pulvinus appareret, & ipse in pulvino molli-ter recubens. Attamen Lipsius loco mox citato sellam hinc putat a Juvenale intelligi, quam a lectica distinguendam ibidem docet, & duplicem

pariter fuisse, aliam potentiorum, quæ laxior & a sex etiam hominibus ferebatur; aliam tenuiorum, quæ minuta & arctior, & duobus servis portabatur facile, cum in circum, aut theatrum ibant; unde & gestatoria sella vocatur, ad sedentariæ sellæ discrimen.

66. *Multum referens.*] Magnam habens similitudinem cum delicatulis & luxu perditis. *Mæcenate supino.*] Seneca Epist. 114. orationem Mæcænatis æque solutam dicit atque ipse distinctus. Juvenal. Sat. 12. v. 39.

* * * * *
*vestem
 Purpuream teneris quoque; Mæcænatibus aptam.*
 Horat. Lib. 1. Sat. 2. *Malthianum* vocat, quasi *μαλθακόν* aut *μαλθακον*, id est, mollem & effœminatam.

Malthianus tunicis deivissis ambulat.
Supino.] Molli & delicato, vestium elegantiam sectanti. Martial. Lib. 2. Epigram. 6.

Nusquam delicie supiniores.
 Pers. Sat. 1. ad finem.

Italo quod honore supinus, &c.
 67. *Signator falso.*] Testamentorum corruptor. Pædianus, *signatores* seu testes septem testamentis, item in causis, subscribere & sigillum apponere oportebat, ait.

68. *Exiguis tabulis.*] Brevis testamentis, in quibus cum ipse se unum falsarius ex asse hæredem scriberet, multa non erat scriptio, ut in aliis, quibus legata plurima & varia diversis attribuantur. Juvenal. Sat. 12.

* * * * *
*Atque omnia soli
 Forsam Pacuvio breviter dabit.*

Gemma uda.] Annulo signatorio, vel effigata annuli *gemma*, qua plurimi obsignabant; madefacta vero, ad faciliorem in cera signaculi impressionem. Macrobr. Lib. 7. cap. 13. *Veteres, inquit, non ornatus sed signandi causa annulum secum circumferebant.* Et paulo post; *Imprimebatur autem sculptura materie annuli, sive ex ferro, sive ex auro foret: postea usus luxuriantis ætatis signaturas pretiosis gemmis capit insculpere; ut etiam de augmento pretii, quo sculptendos lapides parassent gloriarentur, &c.*

69. *Occurrit matrona potens.*] Alia rursus Satiræ materia, uxores quæ viros veneno interficiunt, & impune quidem. Tit. Liv. Lib. 8. cap. 18, narrat veneficium complurium matronarum

dulce, admiscet rubetam; & cognatas ignavas docet peritior Locusta, inter rumorem & plebem sepelire conjuges atros. Perpetra quiddam grave, quod mereatur arctam Gyarum, & vincula, si cupis haberi aliquis. Virtus æstimatur, atque friget. Debent hortos sceleribus, Prætoria, mensas, argentum priscum, & hircum è calicibus prominentem.

Porrectura viro miscet sitiente rubetam, 70
 Instituitque rudes melior Locusta propinquas,
 Per famam, & populum nigros efferre maritos.
 Aude aliquid brevibus Gyaris, & carcere dignum,
 Si vis esse aliquis: PROBITAS laudatur, & alget.
 Criminibus debent hortos, prætoria, mensas, 75
 Argentum vetus, & stantem extra pocula caprum.

ANNOTATIONES.

deprehensum, quarum multæ epotis medicaminibus statim perierunt: legem de Veneficio tunc primum constitutam: damnatas fuisse ad centum & septuaginta: rem denique prodigii loco habitam.

Calenum.] Vinum e. *Cale* oppido Campaniæ, seu ex agro *Calena*, in quo etiam aquæ scaturiunt quæ vini modo temulentos faciunt, teste Plinio, Lib. 2. cap. 103. Campaniam vero celebratam vino generoso, testantur cum aliis, Strabo l. 5. Plin. l. 3. c. 5. ubi & felicem illam vocat vitiferis collibus, & summum Liberi patris cum Cerere certamen.

70. *Rubetam.*] Venenum a *rubeta*, de quo Plinius pluribus locis. *Ranæ rubetæ ἀμφίβητι*, vel in terra vel in humore degunt. In *rubetis* maxime & humidis sentibus; unde nomen ductum putatur: plurimis sunt referte medicaminibus, quæ deponere & resumere quotidie pastu dicuntur, venena tantum sibi reservantes. Propert. Lib. 3. Eleg. 5.

*Illum turgentis rane portenta rubeta
 Et lecta exectis ossa trahunt.*

71. *Locusta.*] Venefica fuit insignis, cujus ope Claudium Imperatorem Agrippina de medio sustulit, ut quidam autumant, & auctor est Corn. Tacit. Annal. Lib. 12. ad finem. Vide Sueton. Claud. c. 44. hanc ipsam familiariter Nero adhibuit, ejusque venenis Germanicum interemit. Vetus Schol. Suetonius, Nero cap. 33. & alii.

72. *Per famam, & populum.*] Non clam, ut Locusta, de qua mox, sed palam & fama rei adeo vulgata, ut nemo populi ignoraret.

Nigros maritos.] Tabe & lue, atque idcirco colore livido, plumbeo, atro infectos, ob sanguinem veneno corruptum.

Efferre.] Exportare ad rogum & ad tumulum. Vox funeri propria.

73. *Aude aliquid brevibus Gyaris.*] Sed vis Romæ esse potens, fac digna exilio & carcere. Nam per scelera dumtaxat jam opes & dignitates acquiritur.

Gyaris.] *Gyarum* insula maris Ægei, una e Cycladibus. Plin. Lib. 4. c. 12. & Lib. 8. c. 29. in freto Siculo ab aliis statuitur. Certe hæc solo sterili & rupibus horrens, ac proinde gravioribus destinata exiliis. Apud Cornelium Tacitum Annal. Lib. 3. *Gyarum* insulam inमितem &

sine cultu hominum vocat Tiberius: & ibidem paulo ante: *In Gyarum Insulam relegandum Sylanum Piso censet. Brevem & angustam vocat Juvenalis, & Plin. citato loco Lib. 4. circuitu duodecim millia passuum continere dicit. Alii intelligunt, breviam & syrtes Gyaro inesse.*

74. *Esse aliquis.*] Celebrari, nominari, memoriam & commendationem adipisci. Persius Sat. 1. ad finem.

*Sese aliquem credens, * * * **

Probitas laudatur & alget.] Egregia Sententia. Innocentia quidem & integritas laudes habet a quovis etiam improbissimo, sed non perinde collitur: ea quippe infortunata, misera jacet, dum viri flagitiosus passim locupletari & aliquid posse cernuntur.

75. *Criminibus debent hortos, &c.*] Villas amœnas habent & prædia, in mercedem flagitiorum sibi donata.

Prætoria.] Ædes Prætoris non indignas, i. e. magnificas & splendidas. Mart. Lib. 10. Epig. 79.

*Ad lapidem Torquatus habet Prætoria quarum
 Ad quantum breve rus emit Otacilius.* [tum, Sueton. Tit. cap. 8. cuncta Prætoriorum suorum ornamenta operibus ac templis destinavit.

Mensas.] Eas quidem pretiosas ac argento, e bore, citro, marmore, &c. quarum sumptus gerebant viris femine, dum feminis viri margaritarum luxum exprobrabant. Plin. Lib. 13. c. 15.

76. *Argentum vetus.*] Vasa argentea veteris artificii, vel ab artifice antiquo magni nominis fabricata, insculpta.

Stantem extra pocula caprum.] Vasa & pocula signis affabre incisus cæclata. *Poculum* in quo sculptus *caper* tam artificioso & egregie, ut extare videatur. In calicibus olim cæclatam vulgo *caprum*, vitibus scilicet noxium, arrodentem palmites. Hinc Ovid. Fast. 1. [ad aram,

*Rhode caper vitem: tamen hinc, cum stabis
 In tua quod spargi cornua possit, erit.*

Nel etiam effectus Phryxus *Capro* seu *Aricti* velleris aurei insidens & mare tranans cum sore Helle. De quibus Martial. Lib. 8. Epig. 51. *De Phiala Rufi.*

*Stat caper Æolio Thebani vellere Phryxi
 Cultus; ab hoc mallet vecta fuisse soror.*

*Hinc nec Cimphus tonsor violaverit; & tu
 Ipse tua pasci vite Lyce velis.*

Quem patitur dormire nurus corruptor avaræ?
 Quem sponsæ turpes, & prætextatus adulter?
 Si natura negat, facit indignatio versum,
 Qualemque; potest: quales ego vel Cluvenius. 80
 Ex quo Deucalion nimbis tollentibus æquor,
 Navigio montem ascendit, sortesque poposeit,
 Paulatimque animâ caluerunt mollia saxa,
 Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas: [tas,
 Quicquid agunt homines, votum, timor, ira, volup-
 Gaudia, discursus, nostri est farrago libelli. 86

[*Ecquem sinit quiescere depravator avaræ nurus? quem infames conjuges, & adulter prætextam gerens? Etsi denegat natura carmen, ira efficiet, quale quale valebit: sicut ego, aut Cluvenius facimus. Ab eo tempore, quo Deucalion, mari imbribus intumescente, naviculâ evasit in montem, & petivit oraculum, atque lapides mollescentes sensim à spiritu calorem habuerunt; & Pyrrha masculis exhibuit puellas nu-*

das: Quodcumque homines exinde faciunt; desiderium, metus, iracundia, oblectatio, letitia, discursationes, hæc est farrago libri nostri.

ANNOTATIONES.

77. *Quem patitur dormire, &c.*] Quis Satiricus ociosus manere queat, & tacere videns grassari incesta, aliaque infanda flagitia?

Nurus corruptor avaræ.] *Nurum* pecuniæ avidam precio corruptpens ipse socer, & ad scelus impellens & adulterium cum pueris, ut vult Calderinus, item Mancinellus.

78. *Sponsæ turpes.*] Pueri viris nubentes; ut supra diximus de Spuro quem Nero velut uxorem duxit. Sueton.

Prætextatus adulter.] Nobilis juvenis adhuc prætextam habens, ac proinde ætatis decimum sextum nondum adeptus, & jam adultæ corruptus, allicientibus illis nurbis improbissimis, ut dictum est, ex impulsu vel socreri, vel mariti pæderastia laborantium. De prætextâ porro vide quæ dicturi sumus ad Pers. Sat. 5. v. 30.

79. *Si natura negat.*] Cicero pro Archia Poëta, ait, cæterarum rerum studia præceptis & arte constare, at Poëtâ natura ipsa valere, mentis viribus excitari, & quasi divino quodam spiritu inflammari. Horat. ad Pisones.

Natura feret laudabile carmen, an arte, Quesitum est. Egonec studium sine divite vena, Nec rude quid prosit video ingenium.

80. *Quales ego.*] Adverte Juvenalis modestiam, qui comparat se ipse cum insulso Poëta. *Cluvenius.*] Hunc ineptum Versificatorem sui sæculi carpit quemadmodum Virgil. in Bucol. *Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi.*

81. *Ex quo Deucalion.*] Invalescencia passim a diluvii tempore vitia, sunt materia nostri Satirarum Libri.

Deucalion.] Thessaliæ Rex, sub quo dicitur contigisse diluvium. Fabula lippis ipsis & tonsoribus non incognita. Egregie vero narrata Ov. 1. Metam. Justin. Lib. 2. *Amphycition* temporibus, inquit, aquarum illuvies majorem populorum Græciæ partem absorpsit. *Superfuerunt, quos refugia montium receperunt, aut qui ad Regem Thessaliæ Deucalionem ratibus erecti sunt: a quo profertea genus humanum conditum di-*

citur. Hoc refertur ad sæculum mundi vigesimum sextum: at annis ante illud fere trecentis aliud fuit sub Ogyge Thebanorum Rege diluvium majus Deucalioneo. *S. Aug. de Civitate.*

Nimbis tollentibus æquor.] Augustibus mare repentinis imbribus. Unde est decantata illa aquarum in Græcia eluvio: de qua Poëtæ quidem id omne fabulati sunt, quod de vera universi orbis inundatione a Mose descripta vel legerant, vel audierant.

82. *Navigio montem ascendit.*] Parnassum scilicet, ut ait Ovid. Metam. 1. Fab. 7.

Hic ubi Deucalion (nam cætera texerat æquor) Cum consorte thori parva rate reclus adhæsit, Sortesque poposeit.] Horat. ad Pisones.

— *Dictæ per carmina sortes.*

Themidis, quæ ante Apollinem responsa dabat, inquit Vetus Schol. oraculum consuluit, quo pacto reparari genus humanum posset. Ovid.

Dic, Themis, quæ generis damnum reparabile Arte sit, &c. [nostri]

83. *Anima caluerunt mollia saxa.*] Lapides animati sensim & calorum vitalem concipientes sunt in homines transformati.

84. *Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas.*] E lapidibus a se projectis *Pyrrha* fœminas ostendit subito formatas, ideoque nudas; sicut in mares evadebant saxa a Deucalione retrò jactata.

Pyrrha.] Deucalionis uxor. Horat. Lib. 1. Od. 2.

Terruit gentes, grave ne rediret. Sæculum Pyrrha nova monstra questæ.

85. *Quicquid agunt homines.*] Male scilicet, & ex pravis animi affectibus.

Votum.] Habendi cupiditas.

Timor, ira, voluptas, &c.] Vide Tusc. q. 4. n. 12. & seq.

86. *Discursus.*] Vel hominum inconstantiam animi, vel casus varios notat; imo & labores ad opes aut dignitates parandas.

Farrago.] Est proprie quod ex pluribus satis mixtum pabuli causa jumentis datur. Festus.

Ecquando verò major fuit abundantia scelerum? Quando avaritiæ amplior sinus apertus est? quando alea tales habuit vires? nam nec comite crumena jam pergitur ad tabellæ fortunam? verùm luditur capsâ depositâ. Quàm magna certamina hic aspiciens administrante armorum portatore? An vulgaris est insania deperdere centum sestertia; & vestem non restituere argenti famulo? Ecquis tot villas extruxit? Quis avorum clam epulatus est dapibus septem? Jam in primo

Et quando uberior vitiorum copia? quando Major avaritiæ patuit sinus? alea quando Hos animos? neq; enim localis comitantibus itur Ad easum tabulæ, posita sed luditur area. 90 Prælia quanta illic dispensatore videbis Armigero! simplexne furor sestertia centum Perdere; & horrenti tunicam non reddere servo? Quis totidem erexit villas? quis fercula septem Secreto cœnavit avus? nunc sportula primo 95

ANNOTATIONES.

88. *Sinus.*] Laxitas, amplitudo, licentia. Metaphor. a velis, quæ sinu modo ampliori, modo contracto ventum excipiunt, ut navigantibus liberit & commodum fuerit.

Alea.] Persius Sat. 5. v. 57.

Hunc alea decoquit.

Vide quæ nos ibidem.

89. *Neque enim localis, &c.*] Non jam modica pecunia fortuito ludo exponitur, sed ingens, & totum fere patrimonium.

Loculis.] Crumena, capsula Metonym. pro exigua summa in loculis contenta.

90. *Ad easum tabulæ.*] Ad aleam, quæ in abaco lusorio, seu in tabula conjicitur. Hanc sic anâsse Claudius Imperator dicitur, ut & de ea librum conscripserit. Sueton.

Posita area.] Depositis fortunis omnibus luditur, nihilque immune ab aleæ ludibrio: quasi ipsa area rem omnem familiarem includens ad ludum affertur.

91. *Prælia quanta.*] Quot vero jurgia, rixæ, & contentiones ludum sequuntur. Alii intelligunt rixam inter servum & herum ludentem; hic nimirum amissis omnibus, quæ attulerat, etiam famulo vult detrudere tunicam, quam exponat aleæ, sperans amissa tandem recuperare: ex more ludentium.

Dispensatore armigero.] Servo subministrante ludi instrumenta, pecuniam, tesseras, alveolum, &c. sicut armiger parat portatque domino bellatori, arma, &c.

92. *Simplexne furor.*] An non hæc insania est supra vulgarem & communem, in alea decoquere omnia?

Sestertia centum perdere.] Magnam summam, ingentem pecuniæ vim, uno tali jactu disperdere, v. g. centum millia sestertium; vel simpliciter centum sestertia, quæ valent singula sestertios mille, i. e. denarios 225. seu viginti quinque coronatos, qui singuli valent triginta quinque solidos, ad monetæ Gallicæ æstimationem. Budæus, *de asse*. Vide Plin. Lib. 33. cap. 3.

93. *Horrenti.*] Argenti, & præ frigore tementi, spoliato nempe tunica sua, quam in ludo herus perdidit etiam, ut dictum mox: nec aliam

reddidit indigenti servo. Vel simplicius intelligence de lusore, qui impendit in aleam grandes pecunias, & vix famulo vestem necessariam suppeditat. Persius Sat. 1.

Scis comitem horridulum trita donare lacerna.

94. *Quis totidem erexit villas?*] An olim impensæ tot fiebant, ut nunc, in insanis substructionibus, quod ait Tullius pro Milone, loquens de P. Clodii fundo.

Fercula septem.] Solemnis apparatus convivii apud Veteres, numerum ferculorum apud varios diversum, pompam & luxum in iis inferendis: vide cap. 21. Lib. 5. Gen. diæ. Alex. ab Alex.

95. *Quis fercula septem secreto cœnavit avus?*] Quis e nostris majoribus lautas instruxit epulas clam, & inter privatos parietes? ille certe in atriis & palam cœnabant frugaliter & parvo contenti. Val. Max. 1. 2. c. 5. n. 5. *Fuit illa simplicitas Antiquorum, inquit, in cibo capiendâ, ut maximis viris prandere & cœnare in propatulo verecundiæ non esset: nec sane ulla epulas habebant, quas populi oculis subjicere erubescerent: erantque adeo continentie attentis, ut frequentior apud eos pultis usus, quam panis esset.*

Nunc sportula primo, &c.] Olim exhibebatur convivium & publice quidem egenis clientibus, at nunc divites epulantur quidem ipsi privatim: asseclis autem vix minus exiguum distribui in atrio jubent. Domitianus tamen multa novans sportulas publicas sustulit, revocata cœnarum rectarum consuetudine, teste Suet. Domit. cap. 7.

Sportula primo limine parva sedet.] Loco cœnæ rectæ, id est, plenæ, integræ, lautæ, pridem exhiberi solitæ clientibus, pro impensis officiis erga patronos, datur nunc solummodo sportula ex Edicto Neronis, ut testatur Suetonius, pecuniaria quidem ut ait Turneb. Lib. 20. cap. 8. Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 24. Martial. Lib. 3. Ep. 7. & dum justa in pauperes munificentia abrogatur, omnia in luxum ac libidines effunduntur.

Sportula.] *Sporta & sportella* receptaculum est munerum, inquit Ascon. Pæd. metonym. pro dato munere ponitur, sive pecunia sit, sive obsonium, & cibus, quæ dabantur olim in sporta, quæ proprie fiscella est & corbis e sporto herba, unde nomen.

Limine parva sedet, turbæ rapienda togatæ.
 Ille tamen faciem prius inspicit, & trepidat, ne
 Suppositus venias, ac falso nomine poscas.
 Agnitus accipies. Jubet a præcone vocari
 Ipsos Trojugenas : nam vexant limen & ipsi 100
 Nobiscum. Da Prætori, da deinde Tribuno.
 Sed libertinus prior est : Prior, inquit, ego adsum
 Cur timeam dubitemve locum defendere? quamvis
 Natus ad Euphratem, molles quod in aure fenestræ

aditu exiguum adest munus à
 frequentia togata auferendum.
 Attamen iste vultum antea in-
 tuetur, & tremiscit ne accedat
 suppositivus, atque petas titu-
 lo mendaci. Cognitus percipies.
 Per præconem acciri imperat
 ipsos Trojanos. Etenim ipsi
 etiam nobiscum premunt atrium.
 Largire Prætori, postea largire
 Tribuno. At libertinus anteri-
 or est. Ego anterior adsum,

ait. Quare metuan vel trepidem meum locum tueri, etsi ortus prope Euphratem, quod quidem
 quamvis ego non fatear, probabunt tenues fissuræ in auriculâ meâ.

ANNOTATIONES.

96. *Parva.*] Quæ centum erat quadrantum
 dumtaxat. Turneb. & Alex. ab Alex. loco
 mox citato : Martial. Lib. 3. Epigram. 7.

Centum miselli jam valete quadrantes.

Et Lib. 10. Epigram. 75.

*Sportula nos junxit quadrantibus arida cen-
 tem.*

Rapienda.] Certatim præripienda ; timen-
 tibus singulis ne ultimo sibi, ut fit aliquando,
 nihil sit residuum.

Turbæ togatæ.] Quoniam tenuiorum toga
 erat, vestis nimirum vilior : hinc significat hic
 Clientes, qui mane Patronos salutant ; deinde
 ad forum comitantur, & officia sua præstant ;
 in mercedem vero postea ad cœnam vocantur
 ab ipsis Patronis, aut sportulam auferunt.
 Martial. Lib. 10. Epigram. 18. [tit :

*Nec vocat ad cœnam Marius, nec munera mit-
 * * * * **

Hæc quam perfatæ sunt tibi, Roma, togæ.

97. *Ille tamen faciem prius inspicit.*] Is qui
 sportulis erogandis est a divite aut patrono
 prefectus quem balneatorem elixum vocat
 Martial. Lib. 3. Epigram. 7.

Faciem prius inspicit.] Cavens ne quis irre-
 pat alienus, subornatus & ignotus ; atque
 sportulam rapiat solis clientibus administris
 dari jussam.

Trepidat, ne, &c.] Argueretur enim a Do-
 mino, si imponi sibi pateretur, forsân & dam-
 num ferret.

99. *Agnitus accipies.*] Tunc munus capies,
 cum legitime petere visus & agnitus fueris.

100. *Trojugas.*] Patricios majorum Gen-
 tium, inquit vetus Schol. Optimates Roma-
 nos a Trojanis oriundos, quod jactabant ipsi,
 & auctor est Virg. Æneid. 1.

Nam vexant limen & ipsi.] Ipsi nobiles ad
 sportulam sordide conveniunt, & debitum pau-
 peribus dumtaxat munus asportant. Martial.
 Lib. 10. Epigram. pariter 10.

*Cum tu laurigeris annum qui fascibus intras,
 Mane saluator limina mille teras,*

Hic ego quid faciam, &c.

Quid faciet pauper, cui non licet esse clienti ?

Divisit nostras purpura vestra togas.

101. *Da Prætori.*] Distribue mihi primo,
 inquit Prætor.

Prætori Tribuno.] Prætor; inquit Varro,
 dictus, quod exercitui præeat. Est & Magi-
 stratus juridicundo prepositus. Tit. Liv. Lib. 5.
 Cic. 2. de Legibus. Tribunus aut Plebis, aut
 Militum fuit. De quibus Tit. Liv. & alii. Vide
 Alex. ab Alex.

102. *Libertinus.*] Oriundus e servis in liber-
 tatem assertis. Crispinus, de quo supra, vel
 alius quilibet.

Prior est.] Prior accessit, videturque præfe-
 rendus & Prætori Tribuno. Vel, opibus poti-
 or est.

Prior, inquit, ego adsum.] Prosopopœia iro-
 nica libertini adversus nobiles contententis.

103. *Locum.*] Jus meum, & ordinem.

104. *Ad Euphratem.*] Natus vel ex Arme-
 nia, vel e Syria, aliisque regionibus *Euphrati*
 proximis, e quibus servorum ingens proventus
 Romæ fuit.

Euphrates.] Fluvius nobilis, e Niphate
 monte Armeniæ profundus & celer nascitur,
 inquit Strabo, cum Tigri Mesopotamiam facit,
 in sinum Persicum illabitur. Stagnationibus
 suis agros fecundat, limum tamen non invehit,
 sicut in Ægypto Nilus ; testis Plinius Lib.
 18. cap. 17. *Euphratem* vero describit Lib. 5.
 cap. 24.

In aure fenestræ.] Foramina scilicet, more
 patrio, e quibus *inaures* dependent. Plin. Lib.
 11. cap. 37. ait in Oriente, viris aurum
 gestare auribus appensum, decus existimari.
 Carpit vero noster Poëta homines libertini
 generis, qui per scelus opes & libertatem adepti
 superbiebant quidem, attamen pertusis auribus
 signa pristinæ servitutis celare non poterant.
 Quod ait Vetus Scholiastes Plaut. Pænul.
 Scena 14.

Quia incedunt cum annulatis auribus.

At tabernæ quinque mili præstant quadringenta. Equid purpura dat amplius desiderandum, si Corvinus servat oviculas conductitias in campis Laurenti? Ego habeo majores divitias quam Pallas & Licinii. Igitur Tribuni præstolentur, opes sint victrix, neque sacrosanctæ dignitati concedat qui pedibus albo notatis haud ita pridem accesserat in istam civitatem: quoniam opum dignitas est apud nos sacratissima: quanquam, ô perniciosa Pecunia, non manes adhuc in æde sacrâ, & nummis altaria nulla extruximus,

Arguerint, licet, ipse negem: sed quinq; tabernæ
 Quadringenta parant. Quid confert purpura majus
 Optandum, si Laurenti custodit in agro 107
 Conduetas Corvinus oves? Ego possideo plus
 Pallante, & Licinis. Expectent ergo Tribuni.
 Vincant divitiæ, sacro nec cedat honori, 110
 Nuper in hanc urbem pedibus qui venerat albis.
 Quandoquidem, inter nos sanctissima divitiarum
 Majestas: etsi funesta pecunia templo [aras,
 Nondum habitas, nullas nummorum ereximus

ANNOTATIONES.

105. *Sed quinque tabernæ, &c.*] Si nobilis non sum, at habeo majores nobilibus ipsis opes, quinque nimirum in foro tabernas. Unde me consolor, inquit libertinus, nec Prætori cedam aut Tribuno, manum ad sportulam mecum porrigentibus.

106. *Quadringenta parant.*] Si minus nobilitatem; at censum equestrem præstant, quadringenta nempe sestertia. Vide supra ver. 92 Plin. Lib. 33. cap. 2. *Tiberio imperante constitutum, inquit, ne quis in Equestri Ordine censeretur, nisi cui ingenuo ipsi, patri, avoque paterno sestertia quadringenta census fuisset, &c.* Vide Alex. ab Alex. Lib. 2. cap. 29.

Quid confert purpura majus.] Quid vero jurat nobilitas, si nummi desint?

Purpura majus.] Alii legunt, *magis*, & explicat, *Quid magis optandum confert purpura?* Alii legunt, *purpura major*, & cum Schol. Vet. interpretantur *laticlarium*, ceu *latum clavum*, quæ vestis erat Senatoria, tunica vulgari amplior, cui prætexta purpura erat. Fuit & Equitum Romanorum *latus clavus* sed a Senatorio distinctus, quæ omnia explicat Alex. ab Alex. loco mox citato. Vide Plin. Lib. 9. cap. 36. & seq.

107. *Laurenti.*] *Laurentum* oppidum est Latii, Lavinio proximum.

108. *Corvinus.*] Vir e stirpe insignis illius Valerii Corvini, paupertate adactus ad pascentes oves alienas & conductitias, victus habendi gratia.

109. *Pallante.*] *Pallas* ortus ex Arcadia, Imperatoris Claudii libertus, eoque auctore Prætoria insignia consecutus a Senatu, ut ait Corn. Tacit. Lib. 12. *Annal.* in Aula potens etiam sub Nerone, ut probant seq. *Annal.* Libri.

Licinis.] *Licinii* fuere plures, omnes opulenti, de quibus vide quæ dicturi sumus ad Pers. Sat. 2. ver. 36.

Nunc Licini in campos, nunc Crassi mittit in ædes.

110. *Vincant divitiæ,*] Nobilitate sint po-

tiiores, Horat. Lib. 2. Sat. 3.

Omnis enim res, Virtus, fama, decus, divina humanaq; pulchris Divitiis parent: quus qui construxerit, ille Clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam, & Rex: Et quicquid volet.

Et eodem. Lib. Sat. 5.

Et genus, & virtus, nisi cum re, vilior alga est. Sacro honori.] Prætoris, vel Tribunicis Majestati, quam violare est nefas, & qui læsisset, ejus caput Jovi sacrum erit & familia venundatur; ex lege.

111. *Nuper in hanc urbem, &c.*] Mancipium, servus. Plin. lib. 35. cap. 17. *Filissimum est crete genus, inquit, qua pedes venalium trans mare advectorum denotare Majores instituerant.* Tibullus Lib. 2. Eleg. 3.

Regnum ipse tenet quem sæpe cœgit Barbara gypsatos ferre catasta pedes.
Pedibus albis.] Creta vel gypso notatis pedibus mangonis seu heri signo, vel sigillo Reipublicæ, si publica essent mancipia. Sic enim venum exponebantur in catasta. Vide quæ dicemus ad Pers. Sat. 6. v. 78. ad vocem *catasta*.

112. *Quandoquidem inter nos, &c.*] Sequentes versus quinque nonnullis suspecti sunt & adulterini videntur, sed quo jure?

113. *Funesta pecunia.*] Socrates aiebat opes & nobilitatem non solum nihil in se habere honestatis, sed & omne malum ab iis oriri. Diogen. Laërt.

Etsi funesta pecunia templo nondum habitas.] Etsi pecunia nec aras nec ædem habuit hactenus, in quibus apud nos ut Numen colatur, ei tamen obediunt omnia, eam omnes venerantur, ejusq; nomen est apud homines sanctissimum. Vide Cæl. Rhodig. Lib. 21. cap. 34. & Turneb. qui Lib. 11. cap. 20. Pecuniam inter Deas relativam contendit, probatq; ex Arnob. Lib. 4. adversus Gentes, ubi scribit: *Quis Deam Pecuniam esse credat, quam velut maximum Numen vestre indicant litteræ donare aurcos annulos, &c.*

Ut colitur pax, atque fides, victoria, virtus, 115
 Quæque salutato crepitat Concordia nido.

Sed cum summus honor finito computet anno,
 Sportula quid referat, quantum rationibus addat:
 Quid facient comites, quibus hinc toga, calceus
 hinc est,

Et panis, fumusq; domi? densissima centum
 Quadrantes lectica petit, sequiturque maritum
 Languida, vel prægnans, & circumducitur uxor.
 Hic petit absenti, nota jam callidus arte,
 Ostendans vacuum, & clausam pro conjuge sellam.

monstrans sellam inanem & conclusam, loco uxoris, ait:

sicut honoratur Pax, & Fides, Victoria, Virtus, & Concordia, quæ strepit reviso nido. At quandoquidem suprema dignitas anno desineute numerat quid sporta afferat, & quantum adjungat opibus, eequid agent assecla, qui inde tunicam, inde calceamenta habent: & panem, atque ignem in domo? Lectica spississima poscit quadrantes centum; & conjux ægra aut gravida circumfertur, ac virum comitatur. Ille pro absente postulat, peritus doli jam comperti,

ANNOTATIONES.

115. Pax.] Vespasianus *Paci* templum crexit foro proximum. Sueton.

Fides.] Numa Pompilius *Fidei* solemne instituit. Ad id sacrarium Flamines bigis curru arcuato vehi jussit, manuque ad digitos usque involuta, rem divinam facere, significantes *Fidem* tutandam, sedemque ejus etiam in dextris sacram esse. Hæc Tit. Lib. 1. cap. 21. *Fidem* in Capitolio dedicatam & consecratam ait Cic. Lib. 2. de Nat. Deor. cap. 61.

Victoria.] Dion. Halicarn. Lib. 1. *Victorie* templum ab Arcadibus, in vertice collis ædificatum ait. Tit. Liv. l. 8. *Victorie* templum in Palatio fuisse testatur, & Cic. loco mox citato.

Virtus.] Tullius loco citato de Natura Deorum sic habet: *Vides Virtutis templum a M. Marcello renovatum, quod multis autè annis erat bello Ligustico a Q. Maximo dedicatum. Quid Concordie, Libertatis, Victorie?* Tit. Liv. ad portam Capenam fuisse refert. Item Plutarchus.

116. Concordia.] *Concordie* templum Camillus aliique ædificaverunt, testis Ovidius Fastor. l. dedicavit & Tiberius. Sueton.

Salutato crepitat nido.] Sensus est: Concordia, in cujus ædis fastigio aves nidificantes sonitum edunt & crepitant, quoties ad nidos redeunt, & pullos quasi salutant, pabulum afferentes. Cornices intelligit Politian. Miscell. cap. 67. eo quod inter illas magna sit fides & concordia; & quod Veteres in Nuptiis post Hymeneum cornicem invocabant. Alii tamen inter quos Mancinellus, & Turneb. lib. 8. cap. 18. Ciconias significari volunt, quia pietas illis inest admirabilis, quam explicant Solinus, & Plin. lib. 10. cap. 23. & quoniam Concordia Ciconiæ forma colebatur. Videtur certe Juvenalis respexisse illud Ovidii:

Ipsa sibi plaudat crepitante Ciconia rostro.
 Cæterum mihi non absurdus videatur Flavius Conject. cap. 53. locum hunc simpliciter explicans de æde Concordiæ, ad quam non sine strepitu confluebant Patres, cum ibi Senatus interdum haberetur, testibus Varrone & Lampridio.

117. Sed cum summus honor, &c.] Cum sum-

mi quique viri, Magistratus, Senatores computent, quantum ipsis valeant sportulæ unius anni, & quantum emolumentum afferant; quod sordidum, & indignum; quid faciant pauperes, clientes, parasi, qui non aliunde quam a sportulis habent quo vivant & vestiantur?

118. Sportula.] Quid sit explicavimus antea. *Quantum rationibus addat.* Quantum annuo redditui accedat e sportularum proventu.

119. Comites.] Vide supra ver. 96. ad vocem, *Togata*, Clientelas & patrocinia a Romulo instituta sapienter, jam pauperibus inutilia deplorat.

120. Fumus.] Metonym. pro igne, aut lignis ad fovendum in camino ignem.

Densissima centum quadrantes lectica petit.] Ipsi Nobiles & Magistratus lectica vecticum uxoribus gravidis & ægris ad sportulam conflunt & præripiunt, ut jam dictum, pauperibus victum necessarium, ac vestitum: quin & fraude utuntur ad plures sportulas, ut mox dicitur, rapiendas. O avaritiam & sordes!

Densissima.] Vel plena viro, uxore, & filiis, vel potius frequens & multiplex; aut etiam multis clientibus stipata, comitibus, asseclis.

Centum quadrantes.] Asses viginti quinque, nam *quadrans* est quarta pars assis; quæ maxima erat sportula. Vide supra.

121. Lectica.] *Lecticarum* usum primi dicuntur invenisse Bithyni, inquit vetus Schol. ut diximus antea.

123. Hic petit absenti.] Quidam mentiuntur inesse uxores in lectica tecta & clausa undique, & earum nomine sportulam petunt, quæ solis præsentibus dispensabatur.

Nota jam callidus arte.] Hæc enim fraus jam detecta fuerat; quapropter dispensatori modo rogabit, ut Galla caput e lectica vel sella proferat, aut saltem remotis plagulis per fenestellas lecticæ vultum ostendat, & adesse se testetur.

124. Ostendens.] Dispensatori indicans sellam, quasivis uxor in illa sit ex ægritudine quiescens.

Clausam sellam.] Vide supra v. 65. ubi de lectica & sella fuse egimus.

Galla uxor mea est intus : quamprimum abire jube. Cur tardas ? O Galla, ostende caput. Dormit, ne illam crucies. Dies ipse discernitur præclarâ rerum vicissitudine. Primò sportula ; postea forum, & Phæbus Juris gnarus, ac triumphales : inter quas nescio quis ex Ægypto, & Arabarches ausus est habere insignia, ad imaginem cujus non licet duntaxat meiere. Antiqui verò asseclæ fatigati ex atrio discedunt, & desideria abjiciunt, tametsi viro fuit diuturna spes canæ :

Galla mea est, inquit ; citius dimitte : moraris ? Profer, Galla, caput. Noli vexare, quiescit. 126 Ipse dies pulchro distinguitur ordine rerum. Sportula, deinde forum, Jurisque peritus Apollo, Atque triumphales, inter quas ausus habere, Nescio quis titulos Ægyptius, atque Arabarches, Cujus ad effigiem non tantum meiere fas est. 131 Vestibulis abeunt veteres, lassique elientes, Votaque deponunt ; quanquam longissima cœnæ

ANNOTATIONES.

125. *Inquit.*] Maritus videlicet.

Est.] In lectica.

Citius dimitte.] Festina sportulam duplicem dare pro me & uxore mea, quæ ægra huc venit : noli diu morari nos, inquit ille avarus, timens ne dispensator fraudem subodoretur & investiget.

126. *Profer Galla caput.*] Inquit dispensator dolum cavens, quem alias jam deprehenderat.

Noli vexare.] Respondet ille dolosus vir, ne molestus sis ægræ uxori, ne excita quiescentem, ne languentem coge caput proferre, & male affectum corpus vexare. Diximus supra lecticam fuisse usui vario & multiplici, & in ea dispositum pulvinar, in quo recumbere, & quiescere licebat.

127. *Ipse dies.*] De die naturali & artificiali fuse disseremus ad Persii Sat. 3. v. 4.

Pulchro distinguitur ordine.] Ironice hæc dicit. Sensus est : primum clientes mane conveniunt ad salutandos patronos, ut diximus antea ad v. 96, & rogant sportulam de qua jam non semel. Martial. Lib. 4. Epigram. 8.

Prima salutantes atque altera continet hora, Exercet raucos tertia Causidicos.

In quintam varios extendit Roma labores :

Sexta quies lassiss, septima finis erit.

Sufficit in nonam nitidis octava palestris ;

Imperat extractos frangere nona thoros.

Hora libellorum decima est.

128. *Deinde forum.*] Deinde a clientibus Patroni deducuntur ad forum ubi templum Apollinis Palatini, & Imagines triumphantibus positæ.

Forum.] Quod nempe tertium ædificavit Augustus, cum duo non sufficerent hominum & judiciorum multitudini. Suet. cap. 29.

Jurisque peritus Apollo.] An quia Juris Civilis Bibliothecam Augustus dedicarat in Æde Apollinis Palatini, ut ait Vetus Schol. An potius quod Jus reddebatur ibidem in Augusti foro, ubi Apollinis statua eburnea, cujus meminit Plin. tum alibi, cum Lib. 36. cap. 5. Unde Horat. Lib. 1. Sat. 5. ultimo.

—*Sic me servavit Apollo.*

129. *Triumphales.*] Ubi & statuæ triumphales erectæ summis viris post victorias, & præclare gesta : in rostris nimirum, ut monet Vet. Schol.

130. *Nescio quis titulos Ægyptius, atque Arabarches.*] Vel Crispinus, de quo antea : vel, ut vult Alciat. Prætermis. Lib. 1. Tiberius quidam Alexander, Ægyptius, Ægyptique gubernator : de quo Tacit. Histor. 1. & Euseb. Lib. 2. Afferunt alii Josephum Judæorum Ducem, cui triumphalem statuam Vespasianus erexit, ob virtutem, & ingenium. Ex D. Hieron.

Titulos.] Effigiem cum Elogio.

Ægyptius atque Arabarches.] Hæc duo videtur Poeta junxisse, sicut conjunctæ sunt regiones Ægyptus & Arabia.

Arabarches.] Locum hunc egere lucubrationibus Grammaticorum admonet Turneb. Lib. 27. cap. 25. ubi & legendum putat, cum nonnullis Codicibus atque Auctoribus, *Alabarches*, qui fuerit Alexandriæ Magistratus quidam Judæis Alexandrinis præpositus, probatque ex Josepho, Bell. Jud. Lib. 22. cap. 3. & 5. Alii tamen retinent vocem, *Arabarches* ; atque interpretantur, Arabiæ Præfectum, aut publicanum, qui vectigali de pecuariis ex Arabia in Ægyptum advectis præerat. Cicero Lib. 2. Epist. 17. ad Atticum : *Velim ex Theophane exspiscere, inquit, quoniam in me animo sit Arabarches* : (Alii Codices habent, *Alabarches* :) ubi Pompeium intelligunt quidam, eo quod Arabiæ partem ille domuisset : alii vero cum Cæl. Rhodig. M. Antonium, qui multa inde tributa exegerat.

131. *Non tantum meiere fas est.*] Velut in sacro loco nefas sordes & alvum exonerare. Vide quoque ad Persii Satiram 1. v. 114. ad has voces, *extra mejite*.

132. *Abeunt lassi.*] Fatigati e comitatu officisque diuturnis.

133. *Votaque deponunt.*] Rectæ cœnæ spem abjiciunt.

Longissima.] Nam tota die cœnam expectant.

Spes homini : caules miseris, atque ignis emendus.
 Optima silvarum interea, pelagique vorabit 135
 Rex horum, vacuisque thoris tantum ipse jacebit.
 Nam de tot pulchris, & latis orbibus, & tam
 Antiquis, una comedunt patrimonia mensa.
 Nullus jam parasitus erit : sed quis feret istas
 Luxuriæ sordes ? quanta est gula, quæ sibi totos
 Ponit apros, animal propter conviviam natum ? 141
 Pœna tamen præsens, cum tu deponis amictus
 Turgidus, & erudum pavonem in balnea portas.

atque egentibus brassica, & ignis cœmenda sunt. Interim illorum dominus comedet exquisita è silvis ac mari, atque solus ipse recumbet in lectis inanis. Etenim è tot eximiiis atque amplis patinis ac tam veteribus, unica in mensa devorant patria bona. Deinceps nullus catabit parasitus. At quis tolerabit hanc intemperantie turpitudinem ? Quam magna est ingluviens, quæ apponit sibi apros integros, besti-

am ad epulas destinatum ? Attamen adest supplicium, quando tu satur vestes abjicis, & in balnearia defers pavonem non coctum.

ANNOTATIONES.

134. *Caules miseris, atque ignis emendus.*] Ut supra dictum, loco cœnæ rectæ accipientes pecuniariam sportulam, centum quadrantes videlicet, ex iis coguntur miseri cœmere sibi oluscula quibus vicitent, & ligna ad ignem oleribus coquendis faciendum : interim dum Patroni delicatissimis epulis vescuntur.

135. *Optima silvarum & pelagi.*] Ferinas carnes, et pisces exquisitos.

136. *Rex horum.*] Clientum Patronus, illorum veluti *Rex* & tyrannus, sine mercede, aut saltem exigua, magna imperans.

Vacuis thoris.] Pulvinis aut lectis discubitoriis, in quibus stratos veteres cibum sumpsisse notum est. *Vacuis* autem, id est, plurium alioqui conviviarum capacibus.

Tantum ipse jacebit.] Recumbens epulabitur ipse unus, dum præstitorum officiorum justam mercedem, cœnam rectam, Clientes famelicis frustra desiderant.

137. *Pulchris orbibus, & tam antiquis.*] Antiqui artificii, atque artificis, eximii operis, nec non et pretiosa materia ; quæ quidem commendare solent vasa & suppellectilia.

138. *Una comedunt patrimonia mensa.*] Patrimonia absumunt laute epulando, una vero in mensa, i. e. patronus solus cum uxore ac liberis ; exclusis proinde clientibus, amicis, & aliis quibuslibet : cum et contra majores nunquam soli epularentur, sed pulchre liberales & munifici egenos Clientes, & amicos mensæ adhibere soliti essent,

139. *Nullus jam parasitus erit.*] Bene habet : *Nullus erit amplius adulator* : peribit sic exitiosum illud hominum genus, qui ut gratuita cœnas aucupentur potentioribus assentantes, veritatem perdunt, & vanitati obsecundant ac superbiæ divitum.

Parasitus.] Quasi παρασίτος dictus, eo quod mensus divitum opiparas sectetur. *Parasitorum* apud Comicos crebra mentio : descriptio luculenta habetur apud Athen. lib. 6. ubi & *Parasiti* appellatio pridem sancta & venerabilis dicitur fuisse, & parasitari primus cepisse Philius Jupiter Colitum maximus, c. 8. & 9.

140. *Luxuriæ sordes.*] Quid enim sordidum magis, quam per avaritiam debitum egenis negare cibum, sibi vero privatim nihil non lautitiarum indulgere, per helluacionem & luxuriam ?

141. *Totos ponit apros.*] Quo munificentie tribuebatur, inquit vet. Schol. Plin. l. 8. c. 51. ait P. Serv. Rullum primum exitisse inter Romanos qui solidum aprum in epulis apposuit : & hoc annales notarunt, inquit ille ad emendationem morum.

Animal propter conviviam natum.] Alludit ad id quod Varro scrib. lib. 2. de *Re Rust.* c. 4. Suillum pecus donatum ab natura ad epulandum. Itaque iis animam datam esse proinde ac salem, quæ servaret carnem.

Natum.] Horat. Lib. 1. Od. 27.

Natis in usum letitiae scyphis Pugnare Thracum est.

142. *Pœna tamen præsens.*] Continuo sua gulae instat pœna, & punitio, mors nimirum subitanea atque improvisa, sine testamento.

Cum tu deponis amictus.] Quando balnea subis, & lavas cibis distentus ac ingurgitatus.

143. *Turgidus.*] Pers. Sat. 3. v. 98.

Turgidus hic epulis, atque albo ventre lavatur.

* * * * *

Hinc tuba, candele, &c.

Crudum.] Necdum in stomacho coctum, quod quidem valde sanitati noxium ostendemus loco Persii mox citato.

Pavonem.] Hunc cibi gratia Romæ primus occidit Orator Hortens. aditiam, sive adjiciali cœna Sacerdotii. Saginare primum instituit M. Aufid. Larco circa ultimum bellum Piraticum ; & ex eo questu reditus sestertiûm 60000 habuit. Hæc Plin. l. 10. c. 20. Macr. autem Saturn. l. 3. c. 13. *Primus Q. Hortensius* (inquit) *augurali canâ dicitur pavones posuisse.* Quorûm pretia statim extulerunt multi, ita ut ora eorum denariis vendentur quinis, ipsi facile quinquagemis. Apud Athen. l. 14. c. 20. furiosum esse dicitur alere domi pavones, quorum pretio queant emi statuae.

Balnea.] Quantum esset apud Romanos lavandi studium, exponemus ad locum Persii, Sat. 3. modo citatum.

Inde mortes repentinae, & senecta non testata. Novus & non maestus sermo vagatur per omnia convivia. Deducuntur exequiæ applaudende familiaribus irâ percitis. Nihil amplius erit, quod posterî adjungant nostris moribus. Ne potes optabunt & perpetrabunt similia. Omne crimen in arduo positum est. Adhibe vela: plicas integras explica. Isthic fortasse dixeris: unde ingenium equale argumento? Unde ista anteriorum quicquid vellet mens inflammata, scribendi sinceritas cujus appellationem eloqui non ausim? Ecquid interest utrum Mutius indulgeat iis quæ scribam, an non? Exhibe Tigellinum; statim fulgebis in ista face

Hinc subitæ mortes, atque intestata senectus.
 It nova, nec tristes per eunetas fabula cœnas: 145
 Ducitur iratis plaudendum funus amicis.
 Nil erit ulterius, quod nostris moribus addat
 Posteritas: eadem cupient facientque minores.
 OMNE in præcipiti vitium stetit. Utere velis,
 Totos pande sinus. Dicās hîc forsitan, unde 150
 Ingenium par materiæ? unde illa priorum
 Scribendi quodecumque animo flagrante liberet
 Simplicitas, ejus non audeo dicere nomen?
 Quid refert dietis ignoscat Mutius, an non?
 Pone Tigellinum, teda lucebis in illa, 155

Ecquid interest utrum Mutius indulgeat iis quæ scribam, an non? Exhibe Tigellinum; statim fulgebis in ista face

ANNOTATIONES.

144. *Intestata senectus.*] Tam repente mors ingruit & præoccupat, ut minime liceat testari, & scribere codicillos ac testamentum.

145. *Nec tristes.*] Rident scilicet tuam e nimis epulis mortem epulantes, quibus idem fortasse fatum imminet.

146. *Iratis.*] Quibus ex testamento quidpiam a te sibi pollicentibus nihil tamen reliqueris, eo quod conficiendi testamenti tempus tibi defuerit. Persius Sat. 6. v. 33.

— *Sed cœnam funeris hæres*

Negliget iratus, &c.

Plaudendum.] Plausu excipiendum ac prosequendum, quia pena præsens affecerit sordidos helluones; & gula muctata sit.

147. *Nostris moribus.*] Pravis nostris ac perditis moribus, vitisique sic invalescentibus, ut nihil addi posse videatur in posterum: unde posterî similia dumtaxat perpetraturi sint, non graviora.

149. *Omne in præcipiti vitium stetit.*] Nunc vitium omne stat in summo gradu, neque progredi ulterius potest. Unde a Satira scribenda temperare nequeo.

Utere velis.] Metaphora. Id est, laxa iram, adhibe omnem animi impetum: omnes animi vires intende.

150. *Totos pande sinus.*] Sicut navigantes secundis ventis totos velorum sinus expandunt; sic & tu incumbe totus tam uberi Satirarum materiæ. Vide supra ad v. 83.

Dicās hîc forsitan.] Prolepsis, qua respondet ad ea quæ sibi possunt objci.

151. *Unde ingenium per materiæ?*] Habesne ingenium satis amplum & grave, quod respondeat amplitudini & gravitati materiæ?

Unde illa priorum, &c.] Non est ea modo Satiras scribendi ac scelera vellicandi libertas, quæ fuit prius, qua præcedentibus sæculis Lucilius, ac deinde Horatius fruebantur, atque usi sunt exemplo Græcorum Comicorum, Eupolidis,

Cratini, Aristophanis. Tum certe fas erat vitium quodvis insectari palam, & confodere in ipso vitiosorum ore atque Principum. At non ita modo. Horat. lib. 1. Sat. 4.

152. *Animo flagrante.*] Zelo in improbos exardescente.

153. *Simplicitas.*] Παύπνοια, qua audebant scelus proscindere ac sceleratos, summa libertate; homines etiam notare sine ambagibus. Adeo ut opus aliquando fuerit Edicto frænum injicere licentiæ Satiricorum in veteri Comœdia. Horatius ad Pisones.

Sed in vitium libertas excidit, & vim

Dignam lege regi: lex est accepta: chorusque Turpiter obticuit, sublato jure nocendi.

Non audeo dicere nomen.] Insidiantibus passim & ubique delatoribus, & oppressa per Tyrannos loquendi libertate. Patet ex Sueton. Calig. cap. 27. citand.

154. *Quid refert.*] Reponit Juvenalis: Irascantur licet vitiosi stylo meo confossi; quid tum?

Mutius.] Cui Lucilius nequam pepercit. Vide Sat. 1. Persii ad v. 115.

155. *Pone Tigellinum.*] Respondet Juvenali monitor quidam: jam Mutii Scævola tempora pridem abiere, jam longe mutata sunt omnia. Enimvero si reprehendas ac notes v. g. Tigellinum, aliumve in Aula potentem, id non impune, ut olim, feceris.

Tigellinum.] C. Fulcinius Tigellinus patre Agrigentino, juvenis egens at valde pulcher, ob flagitia urbesum motus est. Deinde Neronis amicitiam nactus, ac postea Galbæ, ab hoc etiam vindicatus & servatus est, cum, mortuo Nerone, a Populo Romano ad supplicium deposceretur. Vetus Schol. de illo jam supra ad v. 59. & seq.

Teda.] Arbor resinam abundanter exudans, unde flammis ac luminis sacrorum grata dicitur, apud Plin. lib. 16. cap. 10.

Teda lucebis.] Id est, vivus cremaberis jussu

Qua stantes ardent, qui fixo gutture fumant,
 Et latum media sulcum deducit arena.
 Qui dedit ergo tribus patruis aconita, vehetur
 Pensilibus plumis, atque illine despiciet nos?
 Cum veniet contra, digito compesce labellum: 160
 Accusator erit, qui verbum dixerit, hic est.
 Securus licet Æneam, Rutulumque ferocem

quâ uruntur stantes, qui perfunduntur fumo, gulâ sufficâ, atque amplum aperit scrobem in media arena. An igitur qui porrexit venena tribus patruis, feratur plumis suspensis, & inde nos aspernetur? Quando adversum occurret, digito labia comprime. Qui pronuntiaverit voces, is est: illi accusator aderit. Fas est ut tutus componas Æneam & fortem Rutulum.

accusator aderit. Fas est ut tutus componas Æneam & fortem Rutulum.

ANNOTATIONES.

Tyranni, & delatorum arbitrio. Hic allusum volunt nonnulli ad Neronis in Christianos immanitatem, de qua Cornel. Tacit. Annal. 15. *Aut crucibus affixi, inquit, aut flammandi: atque ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urebantur, Christiani nimirum, Et vetus Schol. In munere Neronis arserunt vivi, de quibus ille jusserat cereos fieri, qui lucerent spectatoribus. Item, Maleficos homines teda, papyro, cera supervestiebat, sicque ad ignem admoventi jubebat ut arderent. Hinc Sat. 8. v. 235. molestiam tunicam appellabit. Et Seneca ad Lucilium, Cogita illam tunicam alimentis ignium illitam & intexam, & quicquid præter hæc scævitia commenta est.*

156. *Stantes ardent.] Alligati palo, aut adacto per corpus stipite, cremantur.*

Fixo gutture.] Sueton. Vitell. c. 17. Reducta coma a capite ceu noxii solent, atque etiam mento mucrone gladii subiecto, (alii legunt subrecto) ut visendam præberet faciem neve submitteret. Turneb. Lib. 24. c. 41. rectus enim erat gladii mucro sub mento positus, quo vultum erigere cogebatur. Forsan & respicit Juvenalis ad uncum gutturi noxiorum impingi infigique solitum, quo ad scalas Gemonias trahebantur, ubi pendendum crura frangebantur, & subiecto igne ardebant, ut observat Mancinellus.

Fumant.] Circum accenso igne.

157. *Et latum media sulcum deducit arena.] Versus iste ereditur a nonnullis adulterinus. Legunt alii, deducis: alii qui ducit, ut fit continuus sensus. Et Lipsius ex vet. Cod. corrigi sic:*

Et latus mediam sulcum diducit arenam.

Interpretari licet vel de sulco in arena facto, cum Rei corpus eo quo dictum est modo raptabatur ad patibulum: vel de scrobe & fossa, in qua defossus affixusque palo vivus comburebatur. Apud Cornel. Tacit. Annal. 15. paulo ante finem; *Cum pæna Flavii Veiano Nigro Tribuno esset mandata, is proximo in agro scrobem effodi jussit, quem nimis angustum Flavius fuisse conquestus dicitur. Sueton. Neron. c. 49. Scrobem sibi fieri coram imperat dimensum ad corporis sui modulum ipse Nèro.*

Media arena.] Multi quidem in media am-

phitheatri arena cremabantur. Quemadmodum refert Sueton. Calig. cap. 7. de quodam Atellanarum Poeta, ob joci ambigui versiculum, illic igni tradito jussu Imperatoris.

158. *Qui dedit ergo tribus patruis, &c.] Indignabundus Juvenalis respondet monitori. Ergone mollis Tigellinus impune despiciet nos; neque solum effeminatus sed veneficus & nequam? Vide supra ad v. 67.*

*Aconita.] Mortiferum herbæ venosæ succum. De his Plin. pluribus locis multa, lib. 6. cap. 1. sic habet. A Ponti ore distat millibus ducentis portus Acone veneno aconito divus. Et lib. 27. cap. 3. Nascitur, inquit, in midis cauitibus, quas aconas vocant: & ideo aconitum aliqui dicere, eo quod nullus adsit juxta nutritens pulvis, qui Græce, *κίς*, &c.*

159. *Pensilibus plumis.] Sella, lectica, in quibus pulvini, & lecti, ut fuse supra explicatum est. Plin. lib. 26. cap. 3. meminit & balnearum pensilium.*

Atque illinc.] E sublimi culcitra; vel ex eo quod molliter vehatur ipse, dum nos pedibus incedere cogimur; quia non suppetunt divitiæ & opes nobis perinde ac illi, hinc superbe nos intuetur ac despicit? Quasi vero.

160. *Cum veniet contra.] Imo, inquit monitor, si forte obvius fiat tibi Tigellinus iste, vide ne quid in illum mutias.*

Digito compesce labellum.] Consule tibi, inquam, & ne ullum indignationis aut iræ indicium promas.

161. *Accusator erit, qui, &c.] Quod si obmurmurat quispiam, & vel, hic est, dixerit, eo transeunte, statim inveniet accusatorem qui reum agat. Cave ergo ne vel has voculas protuleris, cum Tigellinus occurrerit.*

162. *Securus licet Æneam, &c.] Pergit monitor, quod si te carmina scribendi studium tenet, licet nobilem animi ardorem sequi; illustres mortuos versibus tuis exorna, quod fecit Virgilius, minori periculo, majori gloria, quam scribendo Satiras.*

Æneam Rutulumque.] Certamina Æneæ Trojanorum ducis, & Regis Rutulorum Turni, de quibus in Æneide Virg. Lib. 7. & seq.

Nemini molestus est Achilles vulneratus, aut Hylas investigatus pluviam, atque Hydriam comitatus. Quoties fervens Lucilius insonuit districto quasi gladio, toties rubescit audiens ille, cui animus sceleribus frigescit, & cor sudorem emittit ob noxas occultas. Illic iracundia & fletus. Quapropter ante buccinas, ista tecum antea revolve in mente. Belli tardè piget eum qui jam cassidem induit. Explorabo quid liceat adversus eos, quorum favilla condita est ad vias Flaminiam & Latinam.

Committas : nulli gravis est percussus Achilles ;
Aut multum quæsitus Hylas, urnamque secutus.
Ense velut stricto quoties Lucilius ardens 165
Infremuit, rubet auditor, cui frigida mens est
Criminibus, tacita sudant præcordia culpa.
Inde iræ, & lacrymæ. Tecum prius ergo voluta
Hæc animo, ante tubas : galeatum serò duelli
Pœnitet. Experiar quid concedatur in illos, 170
Quorum Flaminia tegitur cinis, atque Latina.

ANNOTATIONES.

163. *Committas.*] Virum viro opponas, ac velut in certamen deducas.

Nulli gravis est percussus Achilles.] Nemo offendetur carmine de Achillis morte, aut de Hyla fato.

Percussus.] Proprie, nam Paris dicitur post Apollinis effigiem latens emissa sagitta Achillem percussisse, quo ex vulnere occubuit.

164. *Quæsitus Hylas.*] Hic Hercules socius atque amasius, ad hauriendam aquam profectus, cum ad flumen Ascanium se inclinaret, simul cum urna undis abreptus est. Ab Nymphis raptum fabulantur Poetæ ob puchritudinem. Porro sollicite quæsitus Hylas cum non compareret, in ejus honorem Sacra instituit Hercules, in quibus solemniter inelamaretur. Hinc Virgil. Eclog. 6.

His adjungit Hylam : nautæ quo fonte relictum Clamassent, ut litus Hyla, Hyla omne sonaret.

165. *Ense velut stricto.*] Stylo Satirico armatus.

Lucilius.] Vide Pers. Sat. 1. ad v. 114.

— *Secus Lucilius urbem.*

166. *Infremuit.*] Iram spirans & indignationem in vitium & vitiosos.

Rubet auditor.] Seu pudore, seu cupiditate ultionis inflammatus. Cur ruborem pudor & gaudium, metus vero pallorem aspergant, disputat Macrobius lib. 7. cap. 11.

Frigida mens criminibus.] Oderunt peccare mali formidine pœna, inquit Hor. atqui metus ex frigore, & ex recedente ad cor omni sanguine; mens igitur improborum frigescit, quæ conscia criminum sibi timet. Vel, frigida mens, quæ diuturno scelerum usu ac veterino consopita languet, torpescit, friget, ac velut immoritur.

167. *Sudant præcordia.*] Præ animi anxietate & labore ob conscientiam scelus objicientem, vel ob acres morsus satirici salis.

168. *Inde iræ & lacrymæ.*] Nam & ira & vindictæ cupido lacrymas elicit.

Tecum prius ergo.] Quæ cum ita se habeant,

autequam te accingas scribendis Satiris, ac veluti classicum canas, ista perpende quæ admodum, nec temere quidquam moliare, cujus deinde suscepti pœniteat sero.

169. *Animo, ante tubas.*] Multum hic variant codices. Legunt quidam; *anime, ante tubas*; ut seipsum adhortetur Poëta. Alii, *animante tuba*: sed perperam.

Ante tubas.] Ante sonitum & clangorem tubæ: metaphora a re bellica.

Galeatum serò duelli pœnitet.] Jam non licet amplius pugnam detrectare, cum auditur classicum, cum adest hostis, & arma sunt in manibus: serius est tum mutare sententiam.

Duelli.] Duorum est certamen proprie, at pro bello etiam ponitur: & e duello factum esse bellum scribit Quint. lib. 7. inde & perduelles dicti, qui patriæ suæ hostes se profiterentur.

170. *Experiar quid concedatur.*] Juvenalis verba, Saltem igitur mortuos lacessam, & eos dumtaxat Satira vellicabo, qui ulcisci nequeunt: sic profecto in aliena persona & vivi vapulabunt. Sunt qui observant hanc a Poëta nostro revera adhibitam in Satiris suis cautionem, ut neminem notarit, nisi alieno & ficto nomine.

171. *Quorum Flaminia, &c.*] Nobiles viros, quorum sepulchra visuntur ad utrumque latus viarum Flaminie ac Latine. Nimirum ex quo lege duodecim tabularum graviter sancitum erat, ne quis in urbe sepeliretur, frequentius extracta sunt monumenta ad Flaminiam & Latinam celebres vias. Unde Juvenal. Sat. 5. v. 55.

Clivose veheris dum per monumenta Latine.

Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 2.

Flaminia.] De hac supra ad v. 61.

Latina.] Via lapidibus strata, ut ajunt, ab urbe ad Sinuessam, quod extremum est Latii oppidum, Plin. 1. 3. cap. 5. Sita inter Appiam & Valeriam tendebat per Algidum ac Tusculanos colles ad Ferentinum, Frusinum, aliasque civitates claras. Strabo lib. 5.

SATIRA II.

Ultra Sauromatas fugere hinc libet, & glaciale
Oceanum, quoties aliquid de moribus audent
Qui Curios simulant, & Bacchanalia vivunt.
Indocti primum: quanquam plena omnia gypso
Chryssippi invenias. Nam perfectissimus horum est,
Si quis Aristotelem similem, vel Pittacon emit, 6
Et jubet archetypos pluteum servare Cleanthis.

INTERPRETATIO.

Juvat isthinc aufugere trans
Sarmatas, & mare glacie con-
cretum, quotiescumque de mori-
bus quiddam tentant imperiti
valde, qui fingunt Curios, &
vitam agunt Bacchantium: et-
si cuncta reperies referta gypso
Chryssippi. Etenim præcipuus

inter illos extat, si quispiam pretio comparat similitudinem Aristotelis aut Pittaci: ac mandat
armario custodire primos typos Cleanthis.

ANNOTATIONES.

1. *Ultra Sauromatas.*] Cum video hypocri-
sim & flagitia ipsorum qui sapientes videntur,
& esse debent, profecto hinc migrare velim in
longinquas maxime terras, adeo cuncta sunt
Romæ depravata apud Philosophos, Judices,
Nobiles, Sacerdotes.

Sauromatas.] Aliter *Sarmatas*, qui populi
Boristhenem inter ac Tanaim fluvios, ultra pa-
ludem Mæotidem, vagi, feri, equinum sangui-
nem lacte mixtum potabant; dicuntur ex A-
masonibus oriundi, ut fuse narrat Herodot.
lib. 4. de his Plin. lib. 4. cap. 12. & alibi.
Gellius lib. 9. cap. 4. Illic hodie Tartaria par-
va, & Moscoviæ magna pars.

Glaciale Oceanum.] Ad Zonam gelidam,
versus Polos, ubi propter assiduum frigus terra
steriles, & hinc rari incolæ, iique egentes & mi-
seri, parvo victitantes, proindeque parum vitiosi.

3. *Curios simulant.*] Præferunt vitam conti-
nentem & sanctam, qualem egit M. ille Curius
Dentatus, Sabinorum, Samnitum, Lucanorum,
& Pyrrhi Regis triumphator, interim vero Ro-
manæ frugalitatis norma juxta ac fortitudinis
specimen, ut ait Valerius Maximus lib. 4. cap. 3.
Is oblatam ob hostibus ingentem pecuniæ sum-
mam recusavit dicens, male se aurum habenti-
bus imperare, quam aurum habere. Et cum ex-
egisset ex Italia Pyrrhum, e præda regia, quæ
exercitum urbemque ditavit, ille attigit nihil.
Porro decretis a Senatu populo septenis cuique
jugeribus agri, Curio vero quinquaginta; is po-
pularis assignationis ac mensuræ modum excede-
re noluit, parum idoneum Reipublicæ civem
existimans, qui eo quod reliquis tribueretur con-
tentus non esset. Idem fere narrat Plinius lib.
18. cap. 3. Curii quidem post triumphos nota
concio est, inquit, perniciosum eum intelligi ci-
vem, cui septem agri jugera non essent satis.

Bacchanalia.] In quibus seminarium omnis

spurcitæ ac turpitudinis, ut videre est apud
Livium lib. 39. cap. 8. & sequent.

4. *Indocti primum.*] Nam vere docti sunt,
qui & bene docent, & vivunt pariter.

Quanquam plena omnia gypso.] Docti volunt
audire nonnunquam, eo quod studiose conqui-
runt doctorum virorum perfecta simulacra.
Quasi vero.

Gypso.] Imagines e gypso quæ Chryssippum
ejusque similes Sapientes repræsentant, collo-
cant in Bibliothecis, & hinc videri volunt Chry-
sippi sectari virtutem, & sapientiam.

5. *Chryssippi.*] Vide Persii Sat. 6. v. ultimo.
Perfectissimus horum, &c.] Inter illos in-
doctos præcipuus ac princeps.

6. *Aristotelem similem, vel Pittacon.*] Si quis
effigiem habet in musæo suo, valde similem
Aristoteli, vel Pittaco, aliisve Sapientibus, quæ
ad vivum expressa factaque existimetur.

Aristotelem.] Cui non notus is Platonis per an-
nos viginti Discipulus, Alexandri Magni Præcep-
tor, Peripateticorum Princeps, ob ingenii & e-
ruditionis portentum, Naturæ Genius appellatus?

Pittacon.] Pittacus Mityleneus, unus e septem
Sapientibus, rexit feliciter Mityleneorum Rein-
publicam annos decem, ac deinde sponte obla-
tam ultro abdicavit. Is inter alia, hæc præcipie-
bat, Amico ne maledic, ne inimico quidem. Pudi-
citaniam ama. Veritati stude. Tempus nosce. Di-
cebat, Necessitati nec Deo reluctari; Principatu
virum cognosci; Difficile esse invenire frugi vi-
rum. Nec sine labore maximo quemquam fieri
bonum, &c. Floruit circa Olympiadem quadra-
gesimam secundam, vixit annos septuaginta, se-
pultus in Lesbo. Diog. Laërt. lib. 1. cap. 5.

7. *Archetypos.*] Prototypum, originale, ut
ajunt, effigiem.

Pluteum.] Vide Persii Sat. 1. v. 106.

Cleanthis.] De eo dicam ad Pers. Sat. 5. v. 64.

*Non est ulla faciei fiducia.
Nam quæ regio non scatet se-
veris impudicis? damnas ob-
scæna, quando tu es fovea vul-
gata inter Socraticos * * **

** * * Hirsuti quidem artus ac
pili rigidi in brachiis pollicen-
tur mentem severam * * **

** * * * *
Isti rard loquuntur, atque in-
gens sileuli habent desiderium,
& capillitium supercilio brevi-
us. Itaque Peribomius magis
sincerè ac simpliciter agit. E-
go illum fati attribuo, qui
egritudinem declarat facie &
gressu. Istorum ingenuitas mi-
seratione digna est; istis in-
dulgentiam donat ipsa insaniam.
At deteriores sunt, qui voci-
bus occupant similia Hercules,
ac disseverentes de probitate **

** * * * *
* * * inquit turpis Varillus? Ecquã re sum te pejor?*

FRONTIS nulla fides. Quis enim non vicus
abundat

Tristibus obscœnis? Castigas turpia, cum sis
Inter Socraticos notissima fossa cinædos. 10

Hispidâ membra quidem, & duræ per brachia setæ
Promittunt atrocem animum: sed podice lævi
Cæduntur tumidæ, medico ridente, marisææ.

Rarus sermo illis, & magna libido tacendi,
Atque supercilio brevior coma. Verius ergo, 15

Et magis ingenue Peribomius. Hunc ego fati
Imputo, qui vultu morbum, incessuque fatetur.

Horum simplicitas miserabilis; his furor ipse
Dat veniam. Sed pejores, qui talia verbis

Herculis invadunt, & de virtute locuti 20
Clunem agitant: ego te ceventem, Sexte, verebor,
Infamis Varillus ait? Quo deterior te?

** * * * * An ego te venerabor, Sexte,*

ANNOTATIONES.

8. *Frontis nulla fides.*] Alii Codices habent, *fronti*. Id est, nulla fides habenda speciei externæ rerum.

9. *Tristibus obscœnis.*] Hominibus tristitia vultus & frontis specie gravitatem morum & Curii castimoniam præferentibus, dum Bacchanalium impudica imitantur facta & obscœnitate.

Castigas turpia, cum sis, &c.] Illum oportet omni carere vitio, qui castigare vitium, atque vitiosos reprehendere vult: ut eloquitur Tullius in *Salust*.

10. *Socraticos.*] Legunt alii *Sotadicos*, a *Sotade* Cretensi Poëta, qui Phylacas scripsit, sive de Cinædis, ex Suida. Alii intelligunt ipsum *Socratem*, qui male audiit apud multos quasi pæderastes. Aristophanes lacerat Socratem ac discipulos ejus, cum sit & ipse pejor plerisque inquit vetus Scholiastes. Vide Persii Satiram 4. ver. 2.

Notissima fossa.] Sentina vitiorum, & eo nomine cognitus es cuius: nec aliter interpretari licet aut libet, ob castitatis reverentiam.

11. *Hispidâ membra quidem, &c.*] Neglectus exterior cultus, & pilis hirsuta membra corpus robustum indicantia, fortem pariter animum spondere videntur: verum e contra tibi accidit: nam exteriori virtutis simulatione flagitia celas.

14. *Rarus sermo illis, &c.*] Nam & affectata hæc taciturnitas ad morum gravitatem pertinet simulandam; sicut & attonsum caput, ad Stoicam severitatem.

15. *Supercilio brevior coma.*] Comam alere

probrosam cum esset, Stoicis caput ad cutem tondere solemne erat. Vide Persii Satiram 3. ver. 54. Turneb. lib. 15. cap. 17.

Verius ergo, &c.] Ergo tolerabilior improbitas Peribomii, qui sese ostendit qualis est.

16. *Peribomius.*] Alii, *Peribomius*; famosus nepos frontis perfrictæ, ac perditæ turpitudinis.

Hunc ego fati imputo.] Fatalem ejus animi putò cæcitatem, qui sua palam vitia profitetur. Ex astrorum dominantium necessitate, aut ex ferrea factorum vi improbus ille esse videatur: at tu ex prava & maligna voluntate, qui improbitatem occultas.

17. *Vultu morbum incessuque fatetur.*] Speculum mentis est facies, & taciti oculi cordis fatentur arcana, inquit D. Hieron.

Morbum fatetur.] Impuras affectiones ostendat oculis, fronte, incessu; non celat, ut faciunt ii qui vultu ad severitatem composito, ac incessu gravi, alios se monstrant quam sint, & Curios simulant, & Bacchanalia vivunt.

18. *Horum simplicitas miserabilis.*] Nam ii stupent vitio, ut habet Persius Sat. 3. nesciunt quid perdant, & hinc carere videntur culpa, & ob furorem mereri veniam.

19. *Verbis Herculis.*] Dignus Hercule, cum virtutis iter arduum maluit ingredi quam vitiorum proclive. Vide Pers. Sat. 5. v. 35.

21. *Te, * * * Sexte, verebor.*] Te perinde ac ego infamem, licet forte ignobilis nobilem scilicet verebor?

22. *Varillus*] Homo nequam & flagitiosus.

Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.
 Quis tulerit Gracchos de seditione querentes?
 Quis cælum terris non misceat, & mare cælo, 25
 Si fur displiceat Verri, homicida Miloni?
 Clodius accuset mœchos, Catilina Cethegum;
 In tabulam Syllæ si dicant discipuli tres?
 Qualis erat nuper tragico pollutus adulter
 Concubitu: qui tunc leges revocârat amaras 30
 Omnibus, atque ipsis Veneri, Martique timendas:

Rectus subsannet obtortos habentem pedes, & candidus Æthiopem. Ecquis toleraverit Gracchos expostulantes de tumultu? Quis non confundat Cælum cum terris, & mare cum Cælo; si raptorem damnet Verres, homicidam Milo, Clodius vituperet stupratores, Cethegum Catilina; si contra Syllæ leges loquantur tres ejus discipuli? Qualis haud ita pridem erat adulter

inquinatus tragico stupro, qui tum restituebat decreta cunctis acerba, & Veneri etiam Martique metuenda:

ANNOTATIONES.

23. *Loripedem rectus derideat, &c.*] Solus ille culpet aliorum vitia, qui sine vitio est. Nec enim decet ut varicus varicum, niger nigrum derideat. *Loripes* dicitur is, qui pedes in modum lori tortos habet.

Æthiopem.] Macrob. de Somn. Scip. l. 2. c. 10. *Vicina Solis*, inquit usque ad speciem nigri coloris exussit Æthiopus, torridæ nimirum Zone subjectos. Plin. l. 2. c. 78. ait Æthiopus vicini sideris vapore torrerit adustusque similes gigni. Hos aiunt ortos a Chami filio Chus, quem Hebraice nigrum interpretantur. Multa de Æthiopicibus Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 1.

24. *Quis tulerit Gracchos, &c.*] Exemplis conglobatis illustrat quod dixit.

Gracchos.] Et ipsos seditionibus & rebus novis semper studentes. Tiberius Gracchus Tribunus plebis prorogari sibi potestatem, & Magistratum cupiens seditionem movit, Capitolium petiit, ubi oppressus est a Scipione Nasica, ejusque cadaver in Tiberim fuit projectum. Caius atem Gracchus accitus a Senatu ire noluit, imo armata familia Aventinum occupavit: unde fugiens seu ab ipso seu a servo interceptus est. Aurel. Victor de Viris illustribus. Plaut. in eorum Vita.

25. *Quis cælum terris, &c.*] Quis non exclamant præ indignatione ut est apud Terentium, *O cælum! ô terra! ô maria!*

26. *Verri.*] Siciliæ deprædatori, dum ibi esset Proconsul.

Miloni.] Qui P. Clodium interfecit.

27. *Clodius.*] Adulteriis, incestis, aliisque flagitiis famosus. Cicero pro Milone, & alibi. *Catilina Cethegum.*] Quandoquidem ambo æque patriæ hostes, æque sceleribus infames, & ejusdem conjurationis participes & conscii.

28. *In tabulam Syllæ.*] In qua proscriptio- nis leges erant scriptæ. De *Sylla* jam diximus Sat. l. v. 16. Vide Appian. Flor. lib. 3. c. 21. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 2.

Discipuli tres.] Triumviri libertatem & Rempublicam pariter ac Sylla fecerat, opprimentes, an Syllæ tyrannidem insectari ausint? Cæsar,

Pompeius, Crassus, qui Syllæ fuere discipuli: aut certe Augustus, Lepidus, Antonius, qui per cruentem fœdus juncti cum Rempubliam invasissent, Syllam imitati, Senatum & Equestrem Ordinem proscribere. Vetus Schol.

29. *Adulter.*] Procul dubio Domitianus, qui Juliam fratris Titii filiam alii collocatam ultro corrupt, quin & causa mortis illi extitit coactæ conceptum abigere, ut ait Sueton. Domitian. cap. 22.

Nuper.] Vox ista satis innuit non intelligendum hic Claudii Imperatoris cum Agrippina incestum, de quo Tacit. Annal. 12. multo minus Caligulam sororem consuetudine abutentem, ut refert Suidas.

Tragico.] Scelerato, nefando, Tragœdia digno. Sic Phædræ noveeræ in Hippolytum amor, & Thyestæ cum Eroe Atræi sui fratris uxore adulterium, Tragœdiarum argumenta fuere. Seneca.

30. *Qui tunc leges revocarat amaras.*] Cui primum pudico adulatur, Martial. lib. 9. Epigram. 7. postea vero quæ vetebat infanda ipse perpetravit.

Leges amaras.] Juliam Legem contra adulteros, de qua jam Sat. 1. Item aliam, qua mares vetuit castrari, ut habet Sueton. Domitian. cap. 7. Martial. lib. 6. Epigram. 2. sic adulatur Domitiano.

Lusus erat sacre connubia fallere tede,

Lusus & immeritos exsecuisse mares.

Uiraque tu prohibes, Cæsar, &c.

Amaras.] Impuris hominibus nempe, & mangonibus, de quibus Martial. lib. 9. Epigram. 7.

Non puer avari sectus arte mangonis

Virilitatis damna mæret erepte.

Nec quam superbus computet stipem leno,

Dat prostitato misera mater infanti.

31. *Veneri, Martique timendas.*] Utpote Diis adulteris, qui & a Vulcano deprehensi, vinctique, aliorum Deorum Iudibrio expositi sunt, ut aiunt Fabulatores.

quando Julia fertilem uterum
exonerabat tot abortivis, &
ejiciebat offas patruo consimi-
les. Ergò numquid non legiti-
mè & justè Scauros extrema
scelera dissimulantes aspernan-
tur & redarguant condemnata.
Laronia non passa est quempi-
am de istis torvo vultu sæpiùs
vociferantem: ubi es modò lex
Julia? An somno indulges?
Ad quem respondit illa mo-
dicè ridens: ô sæculum fortu-
natum, quod te committit con-
tra pravos mores! Nunc Roma

verecundiâ suffundatur: en tertius Cato ex Olympo delapsus est. Attamen unde ista comparis
opobalsama, quæ tibi pilosâ cervice exhalant? Ne pigeat indicare magistrum officinæ.

Cùm tot abortivis sæcundam Julia vulvam
Solveret, & patruo similes effunderet offas.
Nonne igitur jure, ac merito vitia ultima fietos
Contemnunt Scauros, & castigata remordent? 35
Non tulit ex illis torvum Laronia quemdam
Clamantem toties; ubi nunc lex Julia? Dormis?
Ad quem ita subridens: felicia tempora, quæ te
Moribus opponunt: habeat jam Roma pudorem.
TERTIUS è cælo cecidit Cato. Sed tamen unde
Hæc emis, hirsuto spirant opobalsama collo 44
Quæ tibi? Ne pudeat dominum monstrare tabernæ.

ANNOTATIONES.

32. Julia.] Titi filia, Domitiani neptis, de qua modo.

33. Solveret.] Partum abigens toties, at tandem ea ratione sceleris pœnas luens, ut mox diximus.

Offas.] Est proprie carnis frustum: hic vero significat embryones & immaturos fœtus, Domitiano patri simul & patruo similes, alii explicant, instar Domitiani deformes.

34. Nonne igitur, &c.] Quæ cum ita sint, an non jure detestamur hypocritas, Scauri similes?

Vitia ultima.] Id est, supremæ improbitatis.

35. Scauros.] M. Æmilius Scaurus, homo nobilis, impiger, factiosus, potentix, honoris, divitiarum avidus, cæterum vitia sua callide occultans. Sallust. de Bello Jugurth. Vide Ascon. Pæd.

Castigata remordent.] Nonne merito vitiosi quando a vitiosis æque mordentur, eos remordent, reprehensi reprehendunt, ac vicissim castigant?

36. Ex illis.] Ex hypocritarum numero & farina.

Torvum.] Severa fronte, aspero vultu & indignabundo, torvis oculis.

Laronia.] Alibi legitur, Lauronia, alibi & Latronia mulier seu meretrix verbis procax, & nummis potens, de qua Martial. lib. 2. Epigram. 32.

Abnegat & retinet nostrum Laronia servum; Respondes, orba est, dives, anus, vidua.

Quemdam.] Aversus impuras mulieres debacchantem,

37. Lex Julia.] De ea jam supra ad v. 30. a Julio Cæsare dicta lex plura capita complectitur, & plures titulos, de Ambitu, de Annona, de Repetundis, &c. De adulteriis autem coercendis, non solum teneratores alienarum noptiarum gladio punit, sed & eos, qui cum masculis nefandam libidinem exercere audent,

&c. lib. 4. Institut. de Publ. Jud. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 1.

Dormis?] An manes inutilis quando tot punienda mulierum adulteria? Expergiscere.

38. Ad quem ita subridens.] Alii Codices habent, Atque ita subridens; per amarum & falsum jocum ulciscitur Laronia, & viros insectatur.

Felicia tempora! Ironice.

39. Opponunt.] Nasci fecerunt, & statuunt quasi murum firmissimum ad sistendos frangendosque virorum incursus, gravitate tua ista Censoria.

Habeat jam Roma pudorem.] Coram te scilicet, ut olim presente Catone, in Flora, lib. Vide Persii Sat. 4. ad 178.

40. Tertius Cato.] Gravis & severus morum Censor. Tertius vero, quia duo fuere insignes hujus nominis viri, alter M. Cato a censura cognominatus; alter M. item Cato Censoris pronepos, qui bello civili se ipse interemit Uticæ in Africa, unde Uticensis dictus. Plutarchus & alii. Macrob. lib. 2. in somn. Scip. cap. ultimo, Catones ambos otiosis pariter & actuosius virtutibus inclaruisse ait.

Sed tamen unde, &c.] Nimirum Censorem agis verbo tenus, at re mollis es & effeminatus, proindeque flagitiosus: ut notant unguentis delibuta cervix, & opobalsama; quamvis piloso collo vir appareas, & videri velis.

41. Opobalsama.] Ab ὄρις, succus, & βάλσαμον, balsamum. Vide Plin. l. 12. c. 25.

Spirant.] Odorem suavissimum spargunt.

42. Ne pudeant dominum monstrare tabernæ.] Quæso nobis idica myropolam, a quo possimus & nos tam boni odoris unguenta emere. Certe fœminas ista decebunt magis quam te virum.

Tabernæ.] In qua emisti tam pretiosa balsama.

Quod si vexantur leges, ac jura, citari
 Ante omnes debet Scantinia. Respice primùm
 Et scrutare viros: faciunt hi plura; sed illos 45
 Defendit numerus; junctæq; umbone phalanges.
 Magna inter molles concordia. Non erit ullum
 Exemplum in nostro tam detestabile sexu.
 Tædia non lambit Cluviam, nec Flora Catullam.
 Hispo subit juvenes, & morbo pallet utroque. 50
 Numquid nos agimus causas? Civilia Jura
 Novimus? Aut ullo strepitu fora vestra movemus?
 Luctantur paucæ, comedunt coliphia paucæ.
 Vos trahitis lanam, calathisque peracta refertis
 Vellera: vos tenui prægnantem stamine fusum 55
 Penelope melius, melius torquetis Arachne,

Quod si excutiuntur decreta,
 & sanctiones, afferri præ cunctis oportet legem Scantiniam.
 Viros primò contemplare atque
 examina. Illi plura perpetrant: at istos tuetur multitudo ac turmæ scuto conjunctæ. Summa est consensus inter effaminatos. Nullum ex-
 tabit exemplum adeo nefandum in sexu nostro. * * *
 * * * * * In nos causas peroramus; Leges Civiles scimus; vel agimus fora vestra crepitu aliquo? Non multæ certant, non multæ coliphia manducant. Vos netis lanam, & in cophinis vellera absoluta reportatis. Vos fusum

subtili filo gravidum solertiùs volvitis quam Penelope, & agiliùs quàm Arachne;

ANNOTATIONES.

43. Quod si vexantur leges.] Si excitantur, si ad executionem revocantur, sane præ cæteris vigere debet lex contra viros infandæ libidini servientes rite constituta.

44. Scantinia.] Lex lata adversus Scantium ejusque similes. Val. Max. l. 6. c. 1. n. 7. sic habet: *M. Claud. Marcellus. Edilis Curulis C. Scantinius Capitolino Tribuno Plebis ad populum diem dixit, quod filium suum de stupro appellasset . . . Citatus ille Scantinius Reus uno teste qui tentatus erat, damnatus est.* Suet. *Lege Scantinia* quosdam ex utroque ordine a Domitiano condemnatos ait. Cap. 8. *Domit.* Statuebat illa, ut qui ingenuum stuprasset, decem millia sestertium solveret.

45. Scrutare viros.] Hypocritas illos & Censoriam gravitatem ostentantes intus inspicere quot eheu flagitia deprehendes?

Illos defendit numerus.] Quia plures sunt, & numero prævalent, hinc impune peccant illi, & inulti abeunt, etsi gravioribus pœnis obnoxii; Lucanus.

Quicquid multis peccatur, inultum est.

46. Junctæque umbone phalanges.] Metaphora a re militari, in qua milites conglobati urbis obsessæ muros aggressuri sublata supra caput scuta scutis conjungunt, ac testudine facta ab hostium telis se tuentur. Vide Lips. *Epistolic. quest.* Lib. 4. *Epist.* 13. magis vero ejusdem *Polioret.* Lib. 1. *Dialog.* 5. & 8.

47. Non erit ullum exemplum, &c.] Noster muliebris sexus nihil agit ita detestandum, ut est id quod viri inter se perpetrant.

51. Numquid nos agimus causas.] Nos mulieres virorum officia non invadimus, cur, ô viri occupatis muliebricia?

52. Fora vestra.] Vobis propria, & viris convenientia, non fœminis, ut patet, non attentam;

mus: nec enim Juris captamus scientiam, aut in Foro causas agimus. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 3. fœminas aliquot affert ausas in Forum venire, & ibi apud Judices perorare; nimirum Amœsiam, Afraniam, Hortensiam; quibus & eo nomine inusta impudentiæ nota.

53. Luctantur paucæ.] Vide Sat. 1. v. 22. Sat. 6. v. 245. & seq. Martial. Lib. Spectac. Epigram. 6.

Coliphia.] Horum meminit Plautus in *Pœrsa* Scen. 3. & Martial. lib. 7. Epigram. 66. panes athletarum fuisse dicuntur, appellati sic, eo quod eorum membra Græcè *καλαρα* reddant *ισα*, i. e. *robusta*. Panes aiunt cum recenti caseo commixtos fuisse *coliphia*. Alii etymologiam deducunt a *καλαρα*, quod pastilli seu placentiæ genus celebratur Athenæo lib. 3. Item lib. 14. cap. 13.

54. Calathis.] Quidam aiunt *calathum* proprie dici quasillum seu sportellam, ubi reponuntur lanæ tinctæ & purpureæ, Græcis *καλαθη*.

Peracta refertis.] Diurnum pensum quotidie refertis, & vellera evoluta seu pertexta.

55. Prægnantem.] Filo turgentem circumvoluto.

Stamine.] Vide quæ notabimus Pers. Sat. 6. v. 73. ad vocem *trama*.

56. Penelope.] Ulyssis uxor lanificii peritissima, quæ procos absente viro sapienter elusit, eis se promittens obsecuratum absoluta tela, quam singulis noctibus retexebat.

Melius torquetis Arachne.] Alii legunt, *leviùs*.

Arachne.] Lydia puella, quæ, ut fabulantur, in certamen artis textoriæ Palladem ausa provocare in araneam transformata temeritatem luit. Ovid. Met. 6. Cæterum Arachne linum ac retia invenit, fusas autem in lanificio Closter Arachnæs filius, auctore Plinio, lib. 7. cap. 56.

quale peragit concubina incul-
ta sedens in stipite. Comper-
tum est quare Hister codicillos
repleverit uno liberto, & quare
vivens plurima donarit, adole-
scentulæ. Opulenta erit, que
cubat tertia in cubili amplo.
Tu matrimonium contrahe, &
sile: secreta dant lapillos. Et
post ista severum de nobis fiet
judicium. Censura corvis in-
dulgentiam tribuit, columbas
autem exagitat. Stoici vere-
cundi profugerunt increpantem
vera & comperita. Enimverò

Horrida quale facit recidens in codice pellex.

Notum est cur solo tabulas impleverit Hister
Liberto; dederit vivus cur multa puellæ.

Dives erit, magno quæ dormit tertia lecto. 60

Tu nube atque tace. Donant arcana cylindros.

De nobis post hæc tristis sententia fertur.

DAT veniam corvis, vexat censura columbas.

Fugerunt trepidi vera ac manifesta canentem
Stoicidæ. Quid enim falsi Laronia? Sed quid 65

Non facient alii, cum tu multitia sumas,

quid falsum protulit Laronia? Ecquid autem non agent alii

quando tu

ANNOTATIONES.

57. *Codice.*] Truncus erat ligneus, cui alli-
gati insidebant servi, & operi vacabant.

Pellex.] Ea proprie dicitur quæ pellicit & præ-
ripit uxori suum virum. Pro famula hic poni
contendunt aliqui, quippe cum hero sæpe adulte-
rium committebant servæ: hæc vero deprehensæ
a matrefamilias dure habebantur, & ad arboris
truncum alligatæ cogebantur lanificio insistere.

58. *Notum est cur, &c.*] Sic Eclog. 3. Virg.
Novimus & qui te.

Solo tabulas impleverit Hister liberto.] Libertus
nimirum impudicus flagitioso domino nefarie
obsecutus tabulas ejus testamenti unus implet;
cum in mercedem sceleris hæres ex asse scribitur

Hister.] Hister Pacuvius Sat. 12. v. 128.
homo dives, & flagitiosus notus.

59. *Dederit vivus cur multa puellæ.*] Per
leges viro non licet uxori legare quidquam ex
testamento: nec apud Romanos ex lege Vo-
conia licebat, saltem multa: hinc vivus dat.
Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 15.

Puellæ.] Uxor liberti adolescentulæ, ut aiunt
aliqui, vel potius uxori propriæ, ut taceat scelus
mariti cum liberto, cujus est conscia, neve re-
velet infandam illam turpitudinem.

60. *Tertia.*] Scilicet uxor cum viro & liberto.

61. *Tu nube, atque tace.*] Si nosti connivere
ad nefarias mariti libidines, expedita tibi est
ad opes acquirendas via & ratio. Porro est
etiam egregia Laroniæ indignatio, quasi diceret:
Quæ vero deinceps nubere velit; & quæ nupta
tacere & ferre possit ejusmodi virorum nequitiam?
Sic Virg. Eclog. 1.

Inscere nunc, Melibæe, pyros, pone ordine vites.

Donant arcana cylindros.] Si arcanum tegas,
si taceas secreta viri tui scelera, flagitiosi silen-
tium præmium nanciscere a marito.

Cylindros.] Inaures, gemmas, lapillos, in mo-
dum cylindri oblongos. Elenchos vocat. Sat. 6.
v. 457. id est, margaritas in similitudinem pyri
turbينات, ex Plin. lib. 9. cap. 35. *Elenchos,*
inquit, *appellant fastigiata longitudine, alubastro-
rum figura, in pleniorum orbem desinentes. Hos*

digitis suspendere & binos, ac ternos auribus, fæminarum gloria est. Hæc Plinius. Quid vero proprie cylindrus, indicat Georgic. 1. Virg.

Area cum primis ingenti æquanda cylindro.] Nempe lapis est oblongus & teres, qui super-
volvitur & æquat aream.

62. *De nobis.*] De mulieribus.

Post hæc] Postquam nota sunt infanda vi-
rorum crimina.

Tristis sententia.] Lex Julia, vel severi im-
purorum hypocritarum sermones contra mulie-
res haud pudicas.

63 *Dat veniam corvis, &c.*] Sententia, &
adagium. Id est, leviora coërentur in infimis,
at impune graviora divites committunt.

Censura.] Morum castigatio, animadversio,
punitio, quæ penes Censorem.

Corvis, columbas.] Discrevit sexum per aves,
inquit Vet. Schol. porro per *corvos* impuri notan-
tur: per *columbas* autem muliercularum simplici-
tas qua fit ut a viris facile in adulterium impellan-
tur. Seu quod in tutela Veneris sunt columbæ, per
has bene significat adulteras: per *corvos* autem
& colorem nigrum, atrociam virorum & contra
naturam flagitia eoque minus veniam merentia.

64. *Fugerunt trepidi.*] Ad has Laroniæ vo-
ces arcana flagitia exprobrantis, aufugerunt illi
conscientia sua percussi.

65. *Stoicidæ.*] Sicut Priamidæ, Æacidæ,
Scipiadæ. Veros autem Stoicos non indicat
aut ferit, sed hypocritas, qui Stoicam probita-
tem simulantes nefariè vivunt.

Laronia.] Vide supra v. 36.

Quid non facient alii.] Si tu Judex & Censor
mollitiem præfers, quid alii non audebunt? Et
molles qua fronte mollis ipse damnabis.

66. *Multitia.*] Vestes bombycinas, subtiles,
pellucidas, quibus nec defendi corpus aut pudor
possit, ut ait Seneca *de Benef.* 7. Nec puduit
has vestes usurpare etiam viros, levitatem pro-
pter æstivam; in tantum à lorica gerenda dis-
cessere mores, ut oneri sint etiam vestes, in-
quit Plin. lib. 11. cap. 23.

Cretice? Et hanc vestem populo mirante, perores in Proculas, & Pollineas? Est mœcha Fabulla: Damnetur si vis, etiam Carfinia. Talem Non sumet damnata togam. Sed Julius ardet, 70 Æstuo. Nudus agas; minus est insania turpis. En habitum, quo te leges ac jura ferentem Vulneribus crudis populus modo victor, & illud Montanum positis audiret vulgus aratris. Quid? Non proclames, in corpore Judicis ista 75 Si videas? Quæro an deceat multitia testem. Acer, & indomitus, libertatisque magister Cretice pelluces. DEDIT hanc contagio labem, Et dabit in plures: sicut grex totus in agris

ô Cretice, induis serica, & adversus Proculas, ac Pollineas dicis, plebe vestimentum istud admirante? Fabulla est adultera: condemnatur quoque, si lubet, Carfinia. Certe condemnata non induet ejusmodi togam. At Julius incalescit: effervesco. Nudus incede. Stultitia est minus infamis. Ecce vestem, in qua te leges & jus portantem auscultaret populus nuper victor, recentibus plagis, atque plebs ista montana, dimisso vomere. Ecquid non exclames, si aspicias illa in corpore Judicis? Rogo utrum serica testi conveniant. O Creticium immisit istam maculam, & in plures sparget: quemadmodum grex integer

tice, trans appares vehemens, ac invictus, & libertatis auctor. Contagium immisit istam maculam, & in plures sparget: quemadmodum grex integer

ANNOTATIONES.

67. Cretice.] O Critice, ô Judex severe, instar Æaci, Minois, Rhadamanti, in Creta pridem, & nunc apud Inferos Judicium, ut aiunt. Porro fuit Julius Creticus sub Cæsaris, illustrium causarum actor, teste Vet. Schol.

Et hanc vestem populo mirante, perores.] Sic Hortensius clarus ille Orator ob nimiam habitus munditiam probris jactatus, & ludibrio exceptus, atque saltatriculæ nomine Dionysia appellatus fuisse dicitur. Gell. lib. 1. cap. 5.

68. Proculas & Pollineas.] Impudicas mulieres
69. Fabulla, Carfinia.] Nomina mulierum impudicarum, quarum hæc illâ videtur indicari & induci velut turpior, ac nequior.

Talem.] Ita pelluentem, ac tenui substamine, ut est illa tua, ô Cretice.

70. Damnata.] Mulier adulterii convicta, virilem togam induta cogebatur prodire in publicum, atque sui flagitii pudorem & pœnam ferre. Auctores sunt Acron, & Porphyrio in Horat. Hinc ipse Flaccus lib. 1. Serm. 2.

* * * Quid inter-

Est in matrona, ancilla peccesse togata.

Togam.] Toga virorum erat, Stola mulierum. Hinc Tullius in Anton. Sumpsisti virilem togam, quam statim muliebrem stolam reddidisti.

Sed Julius ardet.] Respondet & accusat se Creticus; at ego non nisi propter æstum, & gravem Julii mensis, & Canticule ardorem, illa multitia, levioresque togas assumo.

71. Nudus agas.] Reponit Juvenalis, quod si ita est, & graviorem ætate nequeas vestem ferre, profecto satius est ut nudus, & sine ullo integumento procedas, agas, perores.

Minus est insania turpis.] Quamvis enim ita nudum te insanum existiment, minor erit infamia, quam si mollis & flagitiosus per vestes illas sericas videare. Legunt quidam, infamia

pari sensu. Utrobique amara est ironia & permissio.

72. En habitum quo, &c.] Ironice admodum. En te sic vestibus pelluentem, velut alterum Quintum Cincinnatum, audiunt Romani quasi Legislatorem, & Imperii vindicem.

73. Crudis.] Vel recentibus, vel crudelibus & sævis. Non incruenta pugna victoriam adeptus.

74. Montanum vulgus.] Quod montes & agros incolit, & in urbem confluere solet, ad triumphum pompam spectandam, aut ad leges quæ promulgantur, excipiendas.

Positis aratris.] Relicto opere rustico cupide accurret.

Audiret.] Te mollem & effeminatum ille asper & induratus militia & labore populus auscultaret.

75. Quid? Non proclames.] Ut suprâ, Quis Cælum terris non misceat, exclamando: O Cælum! &c.

In corpore judicis ista si videas.] Si indutum sericis Judicem aspexeris.

76. Quæro an deceat multitia testem.] An igitur in teste, qui inferior Judice est, tolerabis pelluentem togam, & bombycina vestimenta, quæ in ipso Judice non feras?

77. Acer & indomitus, &c.] Per sarcasum & subsannationem crebram exagitat mollem Creticum Juvenalis: scilicet in isto habitu vindicæ libertatis omnino videris, inquit.

78. Pelluces.] Ut per togam sericam & subtilem perspicuntur membra tua, sic & animus tuus virilis apparet, elucetque. Ironice.

Dedit hanc contagio labem.] Eheu luem hanc, molliem nempe affavit tibi & affricuit mollium consuetudo: & tu illam in alios transmittes.

perit unius scabie, atque sues prurigine; & racemus ab alio racemo visus lividum colorem contrahit. Quidpiam illa veste turpius aliquando perpetrabis. Nullus subito fœdissimus evasit. Sensim te admittent qui in ædibus longas tenias accipiunt temporibus, ac tota cervice torques aptant: & Bonam Deam conciliant ventre suis mollicule, atque patèrâ capaci. At perverso ritu longè pûlsa mulier januam non ingreditur. Ara Deæ unius est aperta masculis. Vociferantur: abscedite profanæ. Illinc nulla tibicina cornu insonat.

Unius scabie cadit, & porrigine porci;
Uvaeque conspecta livorem ducit ab uva.
Fœdus hoc aliquid quandoque audebis amictu.
NEMO repente fuit turpissimus. Accipient te
Paulatim qui longa domi redimicula sumunt
Frontibus, & toto posuere monilia collo, 85
Atque Bonam teneræ placant abdomine porcæ,
Et magno cratere Deam: sed more sinistro
Exagitata procul non intrat fœmina limen.
Solis ara Deæ maribus patet: ite profanæ,
Clamatur: nullo gemit hic tibicina cornu. 90
Talia secreta coluerunt Orgia tæda

ANNOTATIONES.

80. Scabie.] Trita similitudo. Cornelius Celsus de Scabie. *Duvior est, inquit, cutis rubicunda, e qua pustulæ oriuntur quedam humidiores, quedam sicciore, exeunte ex aliquibus sanie, &c.*

Porrigine.] Morbus est porcorum simul & hominum, quo squamæ veluti quædam inter pilos exurgunt, interdum madentes, alias siccæ, ut habet idem Celsus.

81. *Uvaeque conspecta livorem ducit ab uva.]* Sicut etiam uva corrupta proximam uvam corrumpit ex contactu. Aliter explicat Hadrian. Turneb. lib. 15. cap. 17. vultque Poëtam loqui ex opinione vulgi existimantis, maturescente & livescente una uva, aliam vicinam ex æmulatione quadam statim livescere. Favet Vet. Schol. dicens: Hoc e Proverbio sumitur: *Uva uvam videndo varia fit.*

82. *Fœdus hoc aliquid, &c.]* Hæc vestium mollities ad aliquid pejus te deducet, nimirum ad infandas libidines.

83. *Nemo repente fuit turpissimus.]* Gradus sunt virtutum sic & vitiorum.

Accipient te.] Suum in consortium te assumunt impuri mystæ, quorum instituit Collegium Domitianus ad Quinquatria Minervæ quotannis in Albano celebranda: ex Sueton. Domit. c. 4. Horum lasciviam hic a Poëta potissimum reprehendi nonnulli contendunt.

84. *Longa redimicula.]* *Redimiculum,* muliebris capitis ornamentum; fasciolæ seu tæniæ a mitra dependentes. Tull. Verr. 5. hæc civitas mulieri *redimiculum* præbeat. Vide Virg. Æneid. 9.

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Domus sumunt.] Hinc patet non publica sed privata fuisse conventicula hominum impurorum & mollium, qui muliebriter ornati easdem

inter se libidines & spurcitas committant, quas solebant mulieres in Sacris Bonæ Deæ.

86. *Atque Bonam teneræ, &c.]* Describit ritus a fœminis servari solitos in Sacris illis nocturnis.

Bonam Deam.] Seu Maiaam, seu Proserpinam. Opem, &c. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 12.

Abdomine porcæ.] *Porcæ* sumen opimum Antiqui abdomen vocabant, inquit Plin. lib. 11. cap. 37. Porro quid proprie abdomen describit Cornel. Cels. lib. 4. cap. 1. *Ipsa, inquit, illa inter coxas & pubem posita sunt, a quibus abdomen sursum ad præcordia pervenit.*

87. *Cratere.]* In Sacris vinum fundebatur. Virg. passim. Æneid. 5.

— *Vina liquentia fundam.*

Vide Sat. 12. v. 8. & ibid. Annot.

More sinistro.] Contrario prorsus ac inverso. Nam Bonæ Deæ solæ fœminæ sacrificabant, at hic soli viri admittuntur.

89. *Maribus.]* Et quidem effœminatis.

Ite profanæ.] Sicut in mulierum Sacris e contra; Procul ite profani. Proprie hic, quasi porro a fano este, ite, discedite.

90. *Tibicina cornu.]* Varia instrumenta, tuba, cornu, tibia in Sacris adhibebantur.

91. *Talia secreta coluerunt, &c.]* Quæ ab illis mollibus & effœminatis viris patrantur Romæ flagitia in fictis Bonæ Deæ Sacris, talia sunt qualia exercebantur in Cotyttiis apud Athenienses.

Orgia.] Bacchi Sacra, sic dicta ab ὄργης furore. Vide quæ de Bacchanalibus dixi initio hujus Satiræ.

Secreta.] Mystica; nisi potius nocturnas & clandestinas libidines Sacrorum illorum notat.

Tæda.] Vide Sat. 1. v. 155. seu Plin. lib. 16. cap. 10.

Cecropiam soliti Baptæ lassare Cotytto.
 Ille supercilium madida fuligine tinctum.
 Obliqua producit acu, pingitque, trementes
 Attollens oculos : vitreo bibit ille Priapo, 95
 Reticulumque comis auratum ingentibus implet
 Cærulea indutus scutulata. aut galbana rasa ;
 Et per Junonem domini jurante ministro.
 Ille tenet speculum pathici gestamen Othonis,

Baptæ assueti fatigare Cotytto Cecropiam celebrant ejusmodi Orgia, arcanâ face. Hic acu incurvâ supercilium extendit humidâ tinctum fuligine, ac pingit tremulos erigeus oculos. Iste potat Priapo è vitro ; & reticulum inauratum replet densis capillis, vestitus cæruleâ chlamyde scutulâ distinctâ, vel galbano raso ; atque famulo

jurante per Junonem heri sui. Iste velut exuvias,

ANNOTATIONES.

92. *Cecropiam.*] A *Cecrope* primo Atheniensium Rege denominatur saepe id omne quod ad Athenas atque universam Atticam regionem pertinet.

Cotytto.] Accusat. Græc. quartæ Declinationis. Ea fuit saltatrix spurcissima, post mortem in Impudentiæ Deam consecrata Athenis, & nocturnis Sacris omni libidinum genere plenius culta.

Lassare.] Ea nempe Sacra saltationibus impudicis ad satietatem usque & lassitudinem peragebantur.

Baptæ.] Ἀπὸ τοῦ βαπτῆν, lavare, dicti : quia aqua calida tingebantur illis Sacris Cotytus initiati. Polit. Miscell. cap. 10. Porro, Baptæ, titulus Comediæ Eupolidis Poëtæ, in qua viros Athenis ad imitationem fœminarum saltantes inducit & psaltriam lassantes. Vet. Schol. Cum autem Baptarum lasciviam Eupolis proscrisisset, ab illis in mare præcipitatus & submersus fuisse dicitur.

93. *Ille supercilium, &c.*] Quidam ex illis denigrant *supercilia* : nam color niger in oculis & crinibus olim laudabatur, teste Horatio ad Pisones.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo. Xenophon in Pædia Cyri ait a quibusdam oculorum palpebras fuco pingi, & sic decorem in aspectu contrahi. S. Cyprianus de habitu Virginum : docuerunt oculos circumducto nigrore fucare, genas mendacio ruboris inficere, & mutare adulterinis coloribus crinem.

94. *Obliquâ acu.*] *Acu* crinali, vel calamistro, ut volunt alii.

Pingitque.] *Supercilia*, & oculorum pilos. Tanta est decoris affectatio, ut tingantur oculi quoque, inquit Plinius.

Trementes attollens oculos.] Timentes lædi adhibito fuco.

95. *Vitreo bibit ille Priapo.*] Alius bibit in scypho vitreo obscæna figuræ, more impudicarum mulierum. Plin. in Proemio Libri 33. *Artem auxere*, inquit, *vitiorum irritamenta* : in poculis libidines celare juvit, at per obscenitates bibere. Et alibi, *vinu ex libidine hauriantur.*

Priapo.] Is Liberi patris ac Veneris filius, quem velut hortorum Deum olim coluerunt. De eo plura dicere vetat pudor.

96. *Reticulumque comis.*] Muliebris ornamentum capitis adhibet, *reticulo* aureo comam colligit ac religat. Plin. lib. 12. cap. 14. sic habet : *Persona adjicitur capiti, densumve reticulum.*

97. *Cerulea indutus.*] Subauditur, *vestimenta Scutulata.*] Orbiculis notata. Plinius lib. 8. cap. 48. plurimis liciis texere, quæ polymita appellant, Alexandria instituit ; scutulis dividere, Gallia.

Galbana.] A colore floris Galbani, Galbana dicta sunt vestimenta muliebria galbanei coloris, qui sublucidus & subalbus est cum pallore. Hinc Martialis Lib. 1. Epigram. 97. effœminatum notans, *galbanos habet mores*, inquit De *Galbano* Plin. pluribus locis lib. 12. cap. 25. Dat & *galbanum* Syria, e ferula ejusdem nominis, resinæ modo. Salmasius aliique legunt, *Galbina*, id est, viridis coloris.

Rasa.] Non villosa, pilos non habentia. Plin. lib. 8. cap. 48. mox citat. Togas rasas Divi Augusti novissimis temporibus cæpisse, scribit Fenestella.

98. *Et per Junonem.*] Non domino tantum, sed etiam ministro jurante, &c.

Per Junonem jurant.] Hæc omnia muliebriter. Nam solæ mulieres per Junonem jurabant ; viri per Jovem, per Herculem. Vide Plin. lib. 2. cap. 7. *Servi illi jurant quomodo solebant ancille Neronis, ipsi adulantes, per Junonem tuam*, inquit Vet. Schol.

99. *Ille tenet speculum.*] Ad quod se comat, instar mulierum.

Gestamen Othonis.] Quo utebatur *Otho* Imperator. Sueton. cap. 12. *Tanto*, inquit, *Othonis animo nequaquam corpus aut habitus competiit* * * * *munditiarum fuit pene muliebrum* * * * *Quin & faciem quotidie rasitare, ac pane madido linere consuetum, idque a prima lanugine, ne barbatus unquam esset.*

*Actoris Arunci gestat speculum, quod portabat Otho; * * quo is sese aspiciebat armis indutum, quando jamjam levavi signa imperabat. Res celebranda monumentis recentibus ac nova historia, speculum civilis belli sarcina. Nempe magni imperatoris est Galbam interficere, atque magni civis fortitudo pellem expolire: appetere palatii spolia in agro Bebriacensi, atque compressum digitis panem in vultum porrigere? Quod neque Semiramis pharetram gerens in regione Assyriorum fecit,*

Actoris Arunci spoliū, quo se ille videbat 100
Armatum, cum jam tolli vexilla juberet.
Res memoranda novis annalibus, atque recenti
Historia, speculum civilis sarcina belli.
Nimirum summi ducis est occidere Galbam,
Et curare cutem summi constantia civis, 105
Bebriaci in campo spoliū affectare palati,
Et pressum in faciem digitis extendere panem,
Quod nec in Assyrio pharetrata Semiramis orbe,

ANNOTATIONES.

100. *Actoris Arunci spoliū.*] Ironice locum hunc inserit ex Æneide 12. sensus est: isque tam gloriatur speculo ab Othone accepto, quam Turnus prærepta Actori Arunco ingenti sua hasta, apud Virgilium.

Quo se ille videbat armatum.] In quo se armatum contemplantur perperam & insulse Otho discrimini vitæ sese mox obtecturus in pugna.

101. *Tolli vexilla juberet.*] Ad committendum prælium.

102. *Annalibus.*] Hoc habent Annales supra historiam, quod per annos digestas res contineant. Gell. lib. 5. cap. 18.

103. *Speculum civilis sarcina belli.*] Sarcastice. Res, inquit, nova: inter instrumenta belli, Otho speculum gestat, muliebriter sese exornans in ipsis castris, quando cum Vitellio de Imperio dimicant, ab eo mox profugandus. Corn. Tacit. *Nec deerant, inquit, qui ambitione stolidi luxuriosos apparatus conviviorum, & irritamenta libidinum, sicut instrumenta belli mercarentur.*

104. *Summi ducis.*] Othonis, qui Galbam Imperii mense septimo, in medio urbis Romæ foro obruncavit. Ipse vero Otho manu propria occubuit apud Brixellum, clade suorum per Vitellianos audita tertio Regni sui mense. Euseb. Sueton. Cornel. Tacit. Hist. lib. 2.

105. *Et curare cutem.*] Muliebris solitudine decorem procurare.

Summi constantia civis.] Ejusdem scilicet Othonis, qui & muliebriter munditiam amabat, & virtutes pariter civiles & Imperatorias nihilominus exercebat, ut supra ex Sueton. & Corn. Tacit. Hist. 1. sed non erat Othonis mollis, & corpori similis animus. Quod sane mirandum juxta ac satiricosale dignum judicat Juvenalis.

106. *Bebriaci in campo.*] Ubi Otho profugatus a Vitellianis. Oppidum est Cremonam inter & Veronam. in Ducatu Mantuano, quod aliis *Bebriacum*, aliis *Bedriacum*, *Betriacum*, *Bretiacum*, *Metriacum*. *Bebriacensium* bellorum civilium meminit Plinius lib. 10. cap. 49. *Bedriacum* autem appellat Tacitus Hist. lib. 2.

Palati.] Id est, Imperii Romani, cuius pacifi-

cum regimen spondebat sibi Otho victis hostibus, Vitellio cum suis, immemor a se illatæ non ita pridem Galbæ necis; suæ vero luxuriæ semper memor, & affectati decoris stolidie tenax.

107. *Et pressum in faciem, &c.*] Super genas ac faciem extendere micam panis asinino lacte madidi, ad nitorem cuti procurandum. Sueton. loco supra citato. Plin. lib. 11. cap. 41. ait, lac asinum conferre aliquid candori in cute mulierum. Unde Poppæa Neronis uxor factas secum asinas quingentas quocunque trahere solebat, eo lacte corpus totum macerans, extendi etiam cutem credens. Et lib. 28. cap. 12. Cutem in facie erugari ac tenerescere, & candorem custodire lacte asinino putant, &c.

108. *Quod nec in Assyrio, &c.*] Quod quidem illæ mulieres bellatrices & luxuriosæ, Semiramis, & Cleopatra, non fecerunt in bello: quibus proinde Otho mollior & effæminator extitit.

Assyrio.] Assyria regio majoris Asiæ, Medis, Armenis, & Mesopotamiæ contemina. Ptolem. Syriæ pars, Plin. lib. 5. cap. 12. At Strabo longe ampliores Assyriæ fines assignat, lib. 6. Ab Assur filio Sem, denominatam ait Isid. Etym. & S. Aug. lib. 15. *de Civit. Dei.* Assyrium inclita sub Belo Babylonis conditore cæpit Monarchia omnium prima, anno post orbem constitutum fere bis millesimo, floruitque persæcula circiter quindecim; postea vero ad Persas migravit sub Cyro.

Semiramis.] Uxor Nini Assyriorum Regis fortis & bellicosa, unde pharetratum vocat. Hæc Imperium propagavit, ac Babylonem amplificavit ornavitque, pro filio diu regnavit, ab eo tandem sublatæ est, quod ejus concubitus concupisset. Val. Max. 1.9. c. 3. de easichabet: *Semiramis Assyriorum Regina, cum ei circa cultum capitis occupatæ nuntiatum esset Babylonem defecisse, altera parte crinium adhuc soluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit, nec prius decorem capillorum in ordinem, quam tantum urbem in potestatem suam redegit. Quocirca statua ejus Babylone posita eo illo habitu, quo ad ultionem exigendam celeritate præcipiti tetendit.* De ea etiam fuse Justinus, Eusebius, Diodorus Siculus lib. 3.

Mæsta nec Actiaca fecit Cleopatra carina.
 Hic nullus verbis pudor, aut reverentia mensæ. 110
 Hic turpis Cybeles, & fracta voce loquendi
 Libertas, & crine senex fanaticus albo
 Sacrorum Antistes, rarum ac memorabile magni
 Gutturis exemplum, conducendusque magister.
 Quid tamen expectant, Phrygio quos tempus erat
 jam 115
 More supervacuum cultris abscindere carnem?
 Quadringenta dedit Gracchus sestertia, dotem
 Cornicini; sive hic recto cantaverat ære.
 Signatæ tabulæ; dictum, feliciter; ingens
 Cæna sedet; gremio jacuit nova nupta mariti. 120

neque Cleopatra in Actiaca navi tristis. Illic verecundia nulla in sermonibus vel mense observantia. Illic Cybele facta, atque enervatâ voce dicendi libertas: ac vetulus furens cano capillo est Sacrorum præses, non vulgare & dignum memoriâ exemplum ingentis gulæ, & præceptor accersendus. Attamen ecquid morantur illi, quos jam tempus aderat amputare gladiolo carnem superfluam, Phrygio ritu? Gracchus sestertia quadringenta in dotem donavit cornu canenti, seu is cecinerat ære directo. Obsignatæ sunt ta-

bule. Acclamatum est; faustè. Lautæ dapes appositæ: denique recens nupta quævit in sinu conjugis.

ANNOTATIONES.

109. *Mæsta nec Actiaca.*] Nec Cleopatra Ægypti Regina, mæsta quod ab Augusto victa cum Antonio, navali prælio fuisset, ad Actium Epiri urbem, & promontorium, atque sibi mortem admotis aspidiibus parans, ne duceretur in triumpho. Hanc eleganti admodum forma primo adamavit Julius Cæsar, post M. Antonius eam deperit, ac fugientem in Ægyptum consecutus ibi sese interemit. *Plutarchus.*

110. *Hic nullus verbis pudor.*] Apud Albanos illos Sacerdotes Flaviales, de quibus supra, nulla moderatio luxuriæ: impudiciæ, aut gulæ modus nullus.

Aut reverentia mensæ.] Nimiis enim indulgent epulis; adeo ut ex proverbio, Albanæ dapes & mensæ pro lautis & abundantibus ponantur.

111. *Hic turpis Cybeles.*] Turpis enim sermoris libertas inter illos viget: obscena quævis loquuntur, qualia usurpant & cantant Cybelæ Sacerdotes in ejus Sacris atque ludis. *Diodorus Siculus lib. 4. cap. 5. Ovid. Fast. 4.*

Cybeles.] Hæc aliis nominibus vocatur *Ops, Rhea, Vestia, Magna Mater, Berecynthia, Dindymene*: Cybele vero, a Cybello monte Phrygiæ, ubi instituta putantur illius Sacra: Hinc & *Dea Phrygia* nuncupatur.

Fracta voce.] Lasciva, effæminata, ad molliem enervata & fracta.

112. *Fanaticus.*] Quasi sacro furore percitus, a Furiis exagitat. *Entheus.*

113. *Sacrorum Antistites.*] Sacris illis infandis ac cæremoniis futilibus præsidet.

114. *Gutturis exemplum.*] Ob voracitatem & helluionis prodigium.

Conducendusque magister.] Quasi insignis gula & obscenitatis præceptor, advocari dignus & pretio conduci, si abesset, aut sorte ductus non esset, ex more.

115. *Quid tamen expectant.*] Verum si

ita illi Sacra Cybeles, ejusque impuros mystas æmulantur in obscenitatibus ac helluionibus, quin etiam pergunt, & ipsi sibi virilia abscindunt, eorum ad instar?

Phrygio more.] Ut faciunt Sacerdotes Deæ Phrygiæ, qui seipsos castrant, exemplo Atys pueri Cybele dilecti. *Diodor. Sic. l. 4. c. 5.*

Quos tempus erat jam.] Quos pridem oportabat amputasse sibi pariter eam carnem, qua viri sunt, ipsis inutilem muliebria sectantibus.

116. *Cultris.*] More Judæorum in circumcissione præputii, lapideis cultris, testa Samia: quod & prior fecit Atys.

117. *Quadringenta sestertia.*] Equestrem censum, decem millia cæzonatorum. *Vide Sat. l. v. 92. item v. 106.*

Gracchus.] Vel nobilis quilibet, vel unus e Gracchorum familia. *Vide supra v. 24.*

Dedit dotem.] Quasi uxor suam dotem viro portat.

118. *Cornicini, sive hic recto, &c.*] Cuidam canenti vel ære curvo, id est, cornu; vel recto ære, id est, tuba: cornicini vel tubicini. *Ovid. Metamorph.*

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

119. *Signatæ tabulæ.*] Matrimonii tabulæ instrumentum, contractus, confecta & subsignata sunt.

Dictum, feliciter.] Faustæ preces adhibetæ ex Majorum instituto, quod felix, faustum. ac fortunatum sit: vel hæc nuptiæ feliciter ac bene cedant vertantque.

Ingens Cæna sedet.] Nuptiale convivium paratum & appositum est: vel, frequentes assederunt ad epulum nuptiarum. *Lipsius Epistolic. Quæst. lib. 4. Epist. 25. separat vocem, sedet, & legit, Ingens Cæna: sed & gremio jacuit, &c.*

120. *Gremio jacuit nova nupta mariti.*] Gracchus traditus est Cornicini, sicut Sporus Neroni, de quo ante.

O optimates, egemus ne Censore, an haruspice? Nimirum abhorveres, & crederes graviora prodigia, si famina pareret vitulum; aut si vacca agnum gigneret? En segmenta, vestesque longas, atque flammam accipit is, qui retinaculo secreto vacillantia portans sacra sudorem emisit, sub ancilibus scutis. O parens civitatis, unde scelus tam nefandum pastoribus Latinis? O Mars unde urtica illa affricuit tuos posteros? En viro datur vir illustris prosapia et divitiis:

**O proceres, Censore opus est, an haruspice nobis?
Scilicet horreres, majoraque monstra putares,
Si mulier vitulum, vel, si bos ederet agnum?
Segmenta, & longos habitus, & flammae sumit,
Arcano qui sacra ferens nutantia loro 125
Sudavit clypeis ancilibus. O pater urbis,
Unde nefas tantum Latii pastoribus? Unde
Hæc tetigit, Gravidæ, tuos urtica nepotes?
Traditur ecce viro clarus genere, atque opibus vir:**

ANNOTATIONES.

121. *Proceres.*] Vocem hanc explicabimus in Persio.

Censore opus est, an haruspice.] *Censore*, qui mores istos corrigat: *an haruspice*, qui hæc libidinis portenta, & scelerum prodigia expiet. De Prodigiis expiatione & pro-curatione Tit. Liv. passim.

Haruspice.] *Hostia ab hara*, seu stabulo dicitur *Haruga*, hinc *Haruspex* dictus qui inspicit hostiarum exta, atque inde Deorum voluntatem & futura rimatur. Sat. 6.

— *Commagenus Haruspex,*

Pectora pullorum rimatur, & exta catelli.

Majora monstra.] Quam cum viro vir nuptui datur.

124. *Segmenta.*] Alii explicant monilia, cum Servio: alii fimbrias & fasciolas aureas vestis extremitati ornatus gratia assutas. Alii dicunt *segmenta* poni pro *segmentatis* vestibus pretiosis quæ vermiculato opere compositæ erant e bracteolis aureis aut argenteis, item e purpurea segmentis. Valer. Maxim. lib. 5. cap. 2. n. 1. refert Matronis permissum uti purpurea veste, ac aureis segmentis. Ovid. 3. de Arte.

Quid de veste loquar? Non jam segmenta requiro:

Nec que de Tyrio murice lana rubet.

Longos habitus.] Vittatas vestes, quibus operiuntur sponsæ, inquit Vetus Schol.

Flamea.] Velamen erat rubei, aut lutei potius coloris, quo novæ nuptæ solebant uti; *Dictum vero flammam*, inquit Festus, *quod eo assidue utebatur Flaminica, id est, Flaminis uxor, cui non licebat facere divortium: unde boni omnis causa nubentes flammæ velantur.* Plin. lib. 21. cap. 8. *Lutei video*, inquit, *honorem antiquissimum in nuptialibus flammis totum feminis concessum.* Mart. lib. 11. Epig. 79.

Flamea texuntur sponsæ.

Vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 5.

125. *Arcano qui sacra ferens, &c.*] Ille ipse Gracchus muliebres & nuptiales sumit vestes, qui Salius fuit, & Martis Sacerdos. Hunc ab adjunctis Poeta describit & notat.

Sacra ferens nutantia.] Subsilia ad morem Saliorum ancilia. Nempe sub Numa Pompilio refertur e cælo scutum Romæ cecidisse, responsumque ab haruspice sibi fore orbis Imperium, ubi illud servaretur. Itaque Numa undecim alia illi similia prorsus jussit fabricari, quibus immistum nec internosci, nec subripi facile posset: duodecim quoque Sacerdotes instituit, qui solemni ritu per urbem tripudiantes & canentes illa duodecim ancilia scuta circumferrent; unde Salii dicti sunt a *saliendo*. Illa vero in Templo Martis custodiri imperavit. Tit. Liv. lib. 1. cap. 20. Horat. lib. 2. Epist. 1. v. 86.

Jam Salivare Numæ carmen, &c.

Vide Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26.

Arcano loro.] *Loro* intus innexo suspensa scuta Saliorum collo portabantur. Hinc dicit, *arcano*, vel potius quia, ut dictum est, cæleste scutum cum aliis confusum haud dignoscebatur.

126. *Sudavit.*] E corporis agitatione & saltatu.

Clypeis ancilibus.] *Ancile* dictum, quia ab omni parte recisum ac rotundum erat. Hæc eleganter Ovidius describit Fast. 3.

Quis mihi nunc dicet, quare cælestia Martis Arma serant Sali, &c.

Pater urbis.] Mars, e quo Rheaque Sylvianiati Remus & Romulus urbis Romæ conditores.

127. *Latius pastoribus.*] Hominibus simplicibus & innocuis, quales primi urbis incolæ.

Unde hæc tetigit, &c.] Militiæ laboribus & ærumnis duratos cur luxuria nunc invadit ac enervat?

128. *Gravide.*] Vel a *gradiendo* Mars ita vocatus; vel a *graviditate*, hastam vibrare. Alii vocem deducunt a Thracibus, apud quos velut bellicosissimos Poetæ Martis sedem locant: forte significari aiunt eo vocabulo.

Urtica.] Herba est notissimæ mordacitatis: hic significat prurum libidinis.

129. *Troditur ecce, &c.*] Gracchus Tubicini, ut supra: vel Neronem perstringit Dori-phoro liberto nubentem, & e contra ducentem Sporum. Ex Sueton. Ner. cap. 29.

Nec galeam quassas, nec terram cuspidē pulsas, 130
 Nec quereris patri. Vade ergo, & cede severi
 Jugeribus campi, quem negligis. Officium cras
 Primo sole mihi peragendum in valle Quirini.
 Quæ causa officii? Quid quæris? Nubit amicus,
 Nec multos adhibet. Liceat modò vivere; fient,
 Fient ista palàm, cupient & in aeta referri. 136
 Interea tormentum ingens nubentibus hæret,
 Quod nequeunt parere, & partu retinere maritos.
 Sed melius, quod nil animis in corpora juris
 Natura indulget. Steriles moriuntur, & illis 140
 Turgida non prodest conditâ pyxide Lyde;
 Nec prodest agili palmas præbere Luperco.

neque easdem commoves, neque
 humum hastâ percutis, neque
 expostulas parenti? Ito igitur,
 ac desere jugera agri austeri
 quæ non curas. Crastinâ die,
 diluculo, præstandum mihi est
 obsequium in Quirini valle.
 Quenam obsequii ratio? Quid
 percontaris? Nubit familiaris
 meus: neque plures advocat.
 Heu, si detur vitam producere:
 hæc agentur, ageniur publicè;
 atque optabunt in commentariis
 scribi. Interim magna pena
 sequitur nubentes, quod non
 possunt parturire, ac fatu con-
 juges servare. At præstat ut
 natura potestatis nihil dederit

mentibus in corpora. E vitâ descendunt sine partu, neque istis proficit crassa Lyde medicato vas-
 culo; neque juvat manus porrigere Luperco celeri.

ANNOTATIONES.

130. *Nec galeam quassas, &c.*] Neque ulla præbes indignationis argumenta, nec istam coereces licentiam improbitatis.

131. *Patri.*] Apud Jovem, cujus ac Junonis filius es: qui Deorum summus scelera ista vindicet, ac degeneres a te tuæque virtute in ordinem redigat.

Cede severi jugeribus campi.] Si Romanos ita negligis, eorumque virtutem frangi sinis, ergo etiam cede campo Martio, quem Tarquiniorum ante agrum urbem inter ac Tiberim tibi consecrarunt. Liv. Lib. 2. cap. 5.

Severi] In quo judiciorum armorumque severitas ac labor exercentur & vigent.

132. *Officium cras.*] Dialogus inter colloquentes de prodigiis istis virorum nuptiis. Cras, inquit unus, officium amico præstiturus sum.

133. *In valle Quirini.*] Ad Quirini seu Romuli templum, vel porticum, ubi multi negotiorum causa convenire solebant. Templi meminit Plin. L. 15. c. 29. ubi inter antiquissima fuisse delubra dicit. Alex. ab Alex. Lib. 1. c. 14. Romuli templum in Quirinali omni tempore clausum ait, quasi arcanum fieri vellet, an humo tectus, an inter Deos translatus fuerit. De Porticu vero Martial. Lib. 11. Epigram. 1. ad Librum suum.

*Vicini pete porticum Quirini;
 Turbam non habet otiosiore
 Pompeius, &c.*

134. *Qua causa officii?*] Et quod officii genus præstare debes amico? rogat alter.

Quid queris?] Respondet ille: Quid enim vero id curas ac sciscitaris amplius?

Nubit amicus.] Velut uxor matrimonium inquit.

135. *Nec multos adhibet.*] Paucos testes vocat, eosque ex intimis familiaribus; ne vulgari contingat rem lege Scantinia vetitam.

Liceat modò vivere; fient, &c.] Si paulo diu-

tius vita est incolumis, videbimus hæc scelerum monstra palam exerceri, sine metu ac pudore; eò tandem erumpet impudentia.

136. *In aeta referri.*] In Annales, in Commentarios publicos, ut facti memoria ad posteros transeat.

137. *Nubentibus.*] Effeminatis illis maribus.

138. *Partu retinere maritos.*] Fastidientes aliquando tenere ac sibi conservare. Sunt enim liberi maximum conjugii vinculum, & amoris pignus perpetui: & sterilitas uxorum etiam repudii sæpe fuit causa. Claudianus.

*Pænina, cum seniit, retinet comubia partu,
 Uxorisque decus matris reverentia pensat.*

139. *Sed melius, quod, &c.*] Melius tamen est quod isti molles penam ferunt, nec pro arbitrio naturam suam muliebri possunt mutare & parere.

141. *Conditâ pyxide.*] Pyxis vas e buxo, in quo medicamina fœcunditatem conferentia reponantur apud istam Lyden.

Lyde.] Unguentaria quædam jactans se medicamentis auferre sterilitatem. Turneb. Lib. 15. c. 17. Porro Lydiæ mulieres crassæ fuisse dicuntur. Alii nescio quid comminiscuntur de Arachne Lydia, aiuntque sterilitatem emendari, si mulier inclusam pyxide araneam in sinu portarit.

142. *Palmas præbere Luperco.*] Luperco Panos Sacerdotes mense Februario in Lupercalibus per urbem discurrerant; credebanturque sterilibus fœcunditatem afferre, & partum adjuvare gravidarum, obvias percutiendo seu ferula, seu hircina pelle: discurrerentibus igitur mulieres occurrerant, ac verberibus seu palmas, seu uteros offerebant. Hinc Ovid. Fast. 2. [bis,

*Nupta quid expectas? Non tu pollutibus her-
 Nec prece nec magico carmine mater eris.
 Excipe fœcundæ patienter verbera dextræ;
 Jam cocer optatum nomen habebit avi.*

Illud etiam portentum transgressa est fuscina Gracchi tunica induti, atque gladiator, qui mediam arenam fugiendo circumvit, fortior & Capitolinis, & Marcellis, & posteris Catuli ac Pauli, & Fabiis, & cunctis spectatoribus ad podium; quamvis illis adjungas eum, cujus in ludis tum retia iniecit Existere quosdam Manes, & Imperium sub terrâ,

Vicit & hoc monstrum tunicati fuscina Gracchi,

Lustravitque fuga mediam gladiator arenam,
Et Capitolinis generosior, & Marcellis, 145
Et Catulis, Paulisque minoribus, & Fabiis, &
Omnibus ad podium spectantibus: his licet ipsum
Admoveas, cujus tunc munere retia misit.
Esse aliquos Manes, & subterranea regna,

ANNOTATIONES.

143. *Vicit & hoc monstrum, &c.*] Monstrosis illis marium nuptiis pejus aliquid videre est Romæ: scilicet Nobiles qui arena se polluunt, & plebeis, imo indignis exercitationibus. Nam scelera ista portentosa quidem sunt, sed occulta; at publice exercent infames isti ludi, & hoc exempli pejoris & gravioris periculi: Quod a Nerone quidem Romani Imperii monstro ac portento profluxit. Is enim amavit edere ludos omnis generis, ac inter alios gladiatorum munus Suetonius cap. 12. & alibi. Sub Vitellio prohibitum fuit, ne Romani Equites ludo & arena polluerentur. Cornel. Tacit. Domitianus quidem nullum coegit ad pugnandum in arena; sed multisub Nerone pridem his pugnis assueti sponte in arenam descendebant. Quod hic damnat Juvenalis, & Sat. 8. v. 200.

Tunicati.] Gladiatores induti simplici tunica decertabant, qua essent expeditiores. V. Sat. 8. v. 207.

Fuscina.] Tridens telum quo utebatur Retiarius.

Fuscina Gracchi.] Gracchus, vel quilibet alius a Patriciis ac Nobilibus, armatus reti ac fuscina, more Gladiatorum, ac tunica leviter obtectus, & in arena depugnans cum sordidis & infimis. In amphitheatro neip componebantur Gladiatorum paria: alter Mirmillo dicebatur ac secutor; habebatque pro armis, gladium, clypeum, galeam: alter Retiarius reti ac fuscina armatus, reti quidem involvere caput Mirmillonis conabatur, ac fuscina captare, humique affligere: Quod pugnae genus fertur inventum a Pittaco uno e septem Græciæ sapientibus.

144. *Lustravitque fugâ, &c.*] Declinans Mirmillonem infesta cuspidē appetentem. Vel intelligit Gracchum non Retiarium tantum egisse, sed & Mirmillonem, qui fugam simulabat ante Retiarium: unde consueverat Retiarius identidem increpare: non te peto, piscem peto, quid me fugis, Galle? Nimirum vertici illius galez inerat piscis effliges.

Gladiator.] Gracchi filius Retiarius fuit, & ad infamiam usque Gladiator. Vet. Schol.

Arenam] Arenam amphitheatri Romæ arenam stratam, ne sanguis ibi fusus in Gladiatorio præsertim munere spectantibus horrori esset, si humi defluere ac decurrere cerneretur.

145. *Et Capitolinis generosior.*] Gracchus, inquam, nemine Romanorum inferior genere,

virtute, præstantia, componitur cum Gladiatore, ac in arena decertat. Per indignationem hæc ait. *Capitolinis.*] Manlii, quorum unus defenso Capitolio Capitolini cognomen ac decus invenit. Tit. Liv. Lib. 5.

Marcellis.] Quam Illustris Marcellorum familia Romæ fuerit, quorum unus Syracusas expugnavit, quinque Consul fuit, Annibalem in Italia primus vicit; vide Plutarchum.

146. *Catulis.*] Q. Lutatius Catulus primum bellum Punicum gloriose confecit, demersis aut captis hostium sexcentis navibus.

Paulisque.] Paulus Æmilius fortiter in acie dimicans Camensi clade occubuit. Ejus posteris pluribus triumphis nobilitati sunt. Plut.

Fabiis.] Hi numero sex & trecenti ex eadem familia, cum viderent populum detineri Veientium bello, hoc sibi mandari poposcerunt: verum post multas victorias in insidiis delapsi omnes simul intercidere. Ovid. Fast. Lib. 2.

Una dies Fabios ad bellum miserat omnes: Ad bellum missos perdidit una dies.

147. *Ad podium spectantibus.*] Quibusvis Nobilibus qui ludos spectant e podio Theatri loco, ubi primus ordo subselliorum; ita ordinante Augusto. Sueton. cap. 44.

Podium.] Projectura quædam est, seu projectum e muro ædificium, a pede dictum est, quia velut pes e pariete sæpius ab ima ædium parte extruitur podium, procedit, ac porrigitur. Vide Vitruv. Lib. 5. Alex. ab Alex. Lib. 5. c. 16.

Hic licet ipsum admoveas.] Ne excepto quidem Prætorē vel Munerario, qui Gladiatorum munus edit. Nerone forsitan aut Domitianum notat: ac Nero quidem in Gladiatore ipse pugnavit, & cantavit in Scena, citharædi habitu, & auriga fuit. Vet. Schol.

148. *Cujus munere retia misit.*] In cujus ludis ac munere Gladiatorio, Retiarium agens, retia immisit, & Mirmillonis caput apprehendere ac impedire nisus est. Vide supra.

149. *Esse aliquos Manes.*] Quare vero tot scelera grassantur Romæ? Nimirum, inquit Poëta, quia metus Deorum nullus coercet, & Inferorum supplicia veluti anilia commenta & fabulæ accipiuntur.

Manes.] Vide Persii Sat. 5. v. 152.

Subterranea regna.] Ubi digna meritis rependunt, & facta quævis dijudicant severi Judices, Minos, Rhadamanthus, Æacus. Vide Sat. 1. v. 9.

Et contum. & Stygio ranas in gurgite nigras, 150
Atque una transire vadum tot millia cymba,
Nec pueri credant, nisi qui nondum ære lavan-
tur.

Sed tu vera puta. Curius quid sentit, & ambo
Scipiadae? Quid Fabricius, manesque Camilli? 154
Quid Cremeræ legio, & Cannis consumpta ju-
ventus,

Tot bellorum animæ? Quoties hinc talis ad illos
Umbra venit, euperent lustrari, si qua darentur
Sulphura cum tedis, & si foret humida laurus.
Illuc heu miseri traducimur: arma quidem ultra

Et perticam, & ranas atras
in fluvio Styge, ac tot millia
flumen tranare unâ naviculâ,
neque pueruli fidem habent,
præter eos qui non adhuc la-
vant pecuniâ. At tu crede
vera. Quid existimat Curius,
atque ambo Scipiones? Quid
Fabricius, & anima Camilli?
Quid legio Cremeræ, ac juve-
nes ad Cannas cæsi, tot anime
bellicosæ? Quotiescunq; isthinc
ad eos transit anima ejusmodi
sclerata, optarent purgari, si
quæpiam offerrentur sulphura
cum tedis, sique adesset laurus
madida. Eheu infelices illuc
transportamur. Certè arma protulimus

ANNOTATIONES.

150. *Contum.*] Quo Charon impellit cym-
bam, at transmittit Umbras seu Animas ad al-
teram Stygis ripam, qua pergunt ad regnum
Plutonis. Virgilius.

Ipsæ ratem conto subigit, &c.

Stygio.] *Styx*, fons in Arcadia nimio frigore
tam exitiosus, ut statim enecat potantes. Plin.
lib. 31. cap. 2. & Lib. 2. cap. 103. Vitr. Lib.
8. cap. 3. Poëtæ vero fabulantur Paludem
esse Inferorum, e qua profluit Cocytus, Virgil.
Æneid 6.

Cocytus stagna alta vides, Stygiamq; paludem.

Ranas nigras.] *Atrum* & nigrum appella-
tur quicquid Inferorum est. *Ranas* in palude
Styge Poëtæ locant. Testis Aristophanes in
Ranis, Comœdia.

151. *Vadum.*] Cocyti alveum.

Tot millia.] Aninarum, quæ locum non
occupant, ut corpora.

152. *Nondum ære lavantur.*] In Thermis
nondum lavant; vel, quod pueri non solvunt
balneaticum seu quadrantem. Vetus Schol.

153. *Sed tu vera puta.*] Licet improbi, ut
scelerum conscientiam sublevent, nulla esse a-
pud Inferos tormenta dicant; tu tamen ne du-
bita vera esse illic præmia bonis, & malis sup-
plicia.

Curius.] Vide initio hujus Sat. v. 3.

154. *Scipiadae.*] Cneius & Publius Scipio-
nes, de quibus Tit. Liv. L. 23. & seq. Et Virg.

Duo fulmina belli Scipiadas.

Fabricius.] Hunc laudat Valer. Max. Lib. 4.
cap. 3. n. 6 honoribus atque auctoritate cun-
ctis majorem, censu autem cuique pauperrimo
parem dicens. Hic Samnitum & Pyrrhi dona
sprevit. Ejus filia de publico dotata, gloriam
domesticam viris dumtaxat cum publica pecu-
nia detulerunt.

Camilli.] Is quinque dictator fuit, Veios
expugnavit, Gallos bis fregit, tam clarus per
omnia, ut alter Romulus diceretur.

155. *Cremeræ legio.*] *Cremera* fluvius Hetru-
riæ, ad quem intercepti, ut dictum est, insidiis
Veientium Fabii tantum non perdidissent no-
men, uno impubere domi relicto. Tit. Liv.
Lib. 2. cap. 48 & seq. Ovidius Fast. 2.

Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem.

Legio] Vide Sat. 3. v. 132.

Cannis.] Ad *Cannas* vicum Apuliæ Rom.
exercitus, ipsosque Consules Paulum Æmilium,
& Ter. Varronem, tanta clade affecit Annibal,
cæsis quadraginta hominum millibus, & Equi-
tibus Romanis tanto numero, ut annulorum
tres modios miserit Carthaginem. Cannarum
rudera etiamnum ostenduntur, vulgo, *Canna*
destrutta.

156. *Talis umbra.*] Quales ante notavimus
infames libidine ac sceleribus.

Ad illos.] Ad viros illos de quibus mox,
tot virtutibus insignes, & notæ castitatis &
innocentiæ, jam in Campis Elysiis degentes,
apud inferos.

157. *Cuperent lustrari.*] Quia simplex ejus
aspectus, aut certe consortium, polluit ac fœdat.

158. *Sulphura cum tedis.*] De *tedis* ante
diximus. *Sulphur*, ignis, & aqua adhibebantur
ad eos purgandos, qui contaminati fuerant ali-
quo piculo. Ovid. *Metam.* 7. Fab. 2.

Terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure
lustrat.

De *Sulphure*, testatur etiam Plin. L. 35. c. 15.

Humida laurus.] Aspergillum e lauro, aqua
intinctum, Plin. L. 15. c. ult. laurum purifica-
tionibus adhiberi affirmat; & paulo ante, ex
Massurio, cædis hostium purgationem esse, ait.
Vide Cœl. Rhodig. Lib. 6. cap. 12.

159. *Illuc heu miseri traducimur.*] Cum mi-
gramus ex hac vita, ad Inferos imus non opi-
nionem, sed reipsa; ibique experimur miseri ea
quæ viventes credere nolimus, & quæ ad Fabu-
latores rejiciendaputavimus. Horat. ad. Pisones.

Debemur morti, nos, nostraque.

trans Hiberniæ ripam, atque Orcadas nuper subactus, & Britannos brevissimam noctem satis habentes. Verùm illi quos subegimus non perperant ea que aguntur in civitate populi triumphantis. Ac nihilominus memoratur unus Zalates ex Armeniã universis impuberibus effeminatior se tradidisse Tribuno flagranti. Contemplare quidnam afferant consortia. Ille obses accesserat. Hic homines perficiuntur. Etenim si diuturna commoratio pueris concedat civitatem, nunquam deficiet qui depereat. Abjiciuntur femoralia, cultra, habena, scutica. Atque ita mores pretextatos reportant ad urbem Artaxata.

Littora Jubernæ promovimus, & modo captas 160
Orcadas, ac minima contentos nocte Britannos.
Sed quæ nunc populi fiunt victoris in urbe,
Non faciunt illi, quos vicimus: & tamen unus
Armenius Zalates eunctis narratur ephelis
Mollior ardenti sese indulsisse Tribuno. 165
Aspice quid faciant commercia: venerat obses.
Hic fiunt homines. Nam si mora longior urbem
Indulsit pueris, non unquam deerit amator:
Mittentur braccæ, cultelli, fræna, flagellum.
Sic pretextatos referunt Artaxata mores. 170

ANNOTATIONES.

160. *Jubernæ.*] Alii *Juverne*, id est, Hiberniæ seu Irlandiæ, de qua vetus Schol. ita scribit: *Insula est Britanniæ, a qua non longe sunt Orcades aliæ triginta Insule, quas Mela scribit.*

161. *Orcadas.*] Vetus Schol. ex Mela, triginta numerat, quadraginta vero Plinius, lib. 4. c. 16. modicis inter se discretas spatiis. Sita sunt ultra Scotiam, in Oceano Septentrionali, seu Caledonio. Undecim referuntur aliis majores, cum minoribus aliquot, apud recentiores, et titulo Ducatus nuper insignitiæ dicuntur.

Modo captas.] Nuper ab Imperatore Claudio subactas. Is & de Britannis triumphavit eo tempore, & inde Britannicum vocari filium suum voluit.

Britannos.] Majoris Britanniciæ populos, qui modo sunt Angli & Scoti. Virgil. Eclog. 1.

Et penitus toto divisos orbe Britannos.
Cornelius Tacitus in vita Julii Agricoliæ, non longe ab initio, describit ac mire laudat eam Insulam.

Minima contentos nocte.] Septentrionales terras ac Insulas intelligit ad Britanniam majorem pertinentes, ubi circa Solstitium æstivum nox brevis est, sicut hyemali longior, & dies fere nullus: Quod facit Sphæræ inclinatio, & Solis super Horizontem mora longior aut brevior. Vide Plin. lib. 2. cap. 75. Item lib. 6. cap. ult. Cornel. Tacit. loco mox citato. *In Britannia, inquit, dierum spatia ultra nostri orbis mensuram: & nox clara, & extrema parti Britanniciæ brevis, ut finem atque initium lucis exigno discrimine internoscas.*

162. *Populi victoris.*] Apud Romanos gentium Dominos, deminantur vitia quælibet turpissima.

164. *Zalates.*] Nomen proprium Armenii pueri molliculi, tenelli, inter alios obsides Romanis traditi.

Ephelis.] Imberbibus pueris, ab *εφηελα*, *puerescere*.

165. *Ardenti*] Insano amore depereunti.

Sese indulsisse.] Sui corporis nefarie copiam fecisse, facile nimium.

166. *Aspice quid faciant commercia.*] S. Gregorius Magnus Moral. 1. c. 1. *Bonum esse cum bonis, haud valde laudabile est, inquit, at immensi est præconii, bonum etiam inter malos extitisse.*

Venerat obses.] Zalates nempe integer venit, at brevi depravatus est apud nos.

167. *Hic fiunt homines.*] Sarcasmus. Non sine causa multi e longinquis terris Romanæ petunt, ubi veluti fiant, ac perficiantur, ex consortio Nobilium Romanorum, & ex mora in urbe orbis Domina. Ironice admodum.

Nam si mora longior, &c.] Si paulo diutius hic Romæ commorentur, aderit continuo, qui pueros illos advenas infandis libidinibus implicet & corrumpat.

169. *Mittentur braccæ, &c.*] Ab illis nequam & corruptoribus mittentur dona & munera pueris innocentibus, eorum indoli congrua, quibus capiatur, ac in obsequium male pelliciatum animus puerilis, cereus in vitium flecti, ut ait Horatius ad Pisonem. Vel mittentur, id est, omittentur deinceps ac negligentur patrii mores & prisca integritas, cum primum voluptatibus irretiti fuerint hi pueri.

Braccæ.] Quas in usu non Gallis tantum, sed & Phrygiibus, Lydis, Persis, aliisque comperimus. Vide Persii Sat. 3. ver. 53. Diodor. Sicul. 1. 6. c. 9. Jos. Scaliger. in Propertii 1. 4.

Cultelli.] Munuscula, quibus ut plurimum delectantur pueri.

Fræna, flagellum.] Quibus equos agitent, ac venationi insistant.

170. *Pretextatos mores.*] Duo contraria omnino vox ista significat, & mores nimirum bonos, qui decent Nobiles adolescentes pretextam gerentes; & per antiphrasin, pravo admodum mores etiam, nobili viro indignos: quo sensu quidem hic accipere, nisi mavis intelligere de moribus nobilium Romanorum valde corruptis ac

perditis, quos infelices illi pueri facile induunt ex eorum consortio, ac in patriam reportant. De *pretexata* dicemus ad *Pesii* Sat. 5. v. 30. *Artaxata*.] Vox pluralis numeri. Urbs est primaria majoris Armeniæ ad *Araxem* fluvium,

quam, sub *Nerone*, *Tacit.* Lib. *Annal.* 13. refert a *Corbulone* captam ac directam, *Rege* *Tiridate* belli fortunam nusquam auso experiri. Hodie vocatur *Teflis* vel *Tiflis*.

SATIRA III.

Quamvis digressu veteris confusus amici,
Laudo tamen vacuis quod sedem figere Cumis
Destinet, atque unum civem donare Sibyllæ.

domiciliū statuere apud Cumas inanes, & Sibyllæ unum dare civem.

INTERPRETATIO.

Quamquam turbatus sum dis-
cessu antiqui familiaris, nihilo-
minus probo quod decreverit

ANNOTATIONES.

1. *Quamvis digressu, &c.*] Fingit Poëta, *Umbritium Haruspicem* amicum suum urbe cedere, tot vitia pertæsum, & scelera, quæ *Romæ* grassantur, & in dies serpunt.

2. *Cumis.*] Hæc est *Campaniæ* urbs *maritima*, non procul *Puteolis*, *Sibyllæ* antro & *Sacello* inclyta. Hoc se vidisse testatur *Justinus Martyr* *Orat. Parænet. ad Græcos*, aitque admiratum se fuisse maximam *Basilicam* uno lapide incisam opere eximio: ubi ostendebantur adhuc in *Templi* medio vasa tria eodem in lapide incisa, quibus aqua repletis lavabatur *Sibylla*, acceptaque stola recedebat in abditissimam ejus *Templi* partem, oraculum illic editura. *Onuphrius* postea citandus subjungit, fanum illud perstitisse ad annum *Christi* millesimum quingentesimum trigesimum nonum: quo tempore quassata ingenti terræmotu *Campania*, *Puteolis* minutissimo pulvere cinereque e mari surgenti, totum illud coopertum est, collisque satis editus enatus est, ubi celebre fuerat *Sibyllæ* Fanum: & cum *Puteolos* *Baias*que profectus essem, inquit ille, anno *Domini* millesimo quingentesimo quadragesimo octavo, regionis peritos mercede conduxī, qui *Templi* locum, & formam, aliaque omnia narraverunt, quæ *Justinus Martyr* annis ante mille trecentis se vidisse scripsit, priusquam arcanum id ac templum ingens vi terræmotus obrutum esset.

Vacuis.] Vel quia deserta videntur præ populosa *Roma*: vel quod otio magnaque tranquillitate fruuntur *Cumæ*, præ magno populi fremitu ac tumultu, qui est *Romæ*.

3. *Unum civem.*] Seipsum nempe.

Sibyllæ.] Fremat licet *Blondellus*, quamvis & multa docte quidem *P. Simonius*, aliique

Eruditi, non ita pridem contra *Sibyllas* moliti sint; bonam sane causam tot sæculorum testimonio comprobata egregie nuper propugnasse visi sunt complures haud inferioris literaturæ, imprimisque *Isaacus Vossius* libello *de Sibyllin. Orac.* *Oxonæ* edito Anno 1680. Ergo *Sibyllas* extitisse, ac vaticinatas esse, maneat certum, cum e profanis tum e sacris auctoribus: dumque illi faciunt intelligendo ut nihil intelligant, hiquisapiunt ad sobrietatem vere sapere censeantur. Pro *Sibyllis* ac *Sibyllinis* carminibus stant, (qui & quales viri; *Deus* immortalis!) desperititis ordinibus dispertiti; hinc *Tull. de Divin.* 2. n. 110. & seq. *Virgil. Eclog.* 4. *Plutarch. in Fabio*, init. *Suet. in Augusto*, c. 31. *Vopisc. in Aureliano, &c.* Illinc autem *Justin. Martyr*, *Athenagoras*, *Theophilus Antiochenus*, *Clemens Alexandrinus*, *Tertullianus*, *Lactantius*, *Eusebius*, *S. Hieronymus*, *S. Augustinus*, ac tot alii. Verumtamen quot *Sibyllæ* fuerint, quo tempore, quo loco; quæ nomina illarum, quæ carmina, non ita constat. Dictæ sunt, quasi *Βυαν Σηκ*, *Æolice* pro *βυα*: nam fatidicæ illæ mulieres *Dei* consilia nuntiarunt carminibus, contexto interdum e primis cujusque versus literis vaticinio; ut attestantur *Cicero* de *Divin.* 2. n. 112. *S. Augustinus* de *Civitate Dei*, lib. 18. cap. 23, &c. *Sibyllæ* decem fuerunt, teste *Varrone*; diversis quidem locis ac temporibus, ut ait *suidas*. Præcipue celebrantur, *Persica*, quæ & *Chaldæa* & *Hebræa* dicitur, *Librosque* viginti quatuor, ut aiunt, scripsit, in quibus de *Alexandro Magno*, & de *Christo* item plurima, quæ tamen *S. Augustinus* cit. *Erpithræa* assignat, vel *Cumanæ*: *Delpnica*, quæ ante bellum *Trojanum* heroicis versibus oracula fertur edidisse

Ostium est Baiarum, & jucunda ripa suavis recessus. Ego Suburræ etiam præfero Prochyta. Eumverò quidnam ita calamitosum, ita desertum aspeximus ut non magis existimemus esse horrore deflagrationes, continuas ædium ruinas, & mille discrimina dure civitatis, atque Vates Augusto mense recitantes ?

Janua Baiarum est, & gratum littus amœni
Secessus. Ego vel Prochyta præpono Suburræ.
Nam quid tam miserum, & tam solum vidimus,
ut non

Deterius credas horrere incendia, lapsus
Teetorum assiduus, ac mille pericula sævæ
Urbis, & Augusto recitantes mense Poetas ?

6

ANNOTATIONES.

e quibus Homerum multa sumpsisse dicunt, ac in suum opus transtulisse, ex Diodoro Sicul. lib. 5. cap. 6. ubi tamen alia Sibylla nominatur: Erythræa, quam post excidium Trojanum annis 483. floruisse tradunt Suidas, & alii: denique Cumana, sive Cumæa, de qua hic mentio: & hanc opinantur ad Tarquinium, seu Superbum, sive Priscum potius (ut Onuphrius citand. & Lud. Vives non sine ratione conjiciunt) libros detulisse magno emendos pretio, quorum unum, mox & alterum coram Rege indignabunda combusserit; tertius autem tanti redemptus, ex Haruspicum responso, ac religiose deinservatus, donec Syllanis temporibus cum Capitolio conflagravit, ut volunt aliqui ex Plin. lib. 13. c. 13. Quod tamen alii non abs re negant, quibus favet Ammian. Marcell. lib. 23. Libros novem Tarquinio oblatos, remque totam fuse commemorant Dionys. Halicarnass. lib. 4. & Gellius lib. 1. cap. 19. aiuntque sex a Sibylla, ut ante dictum, crematos, tres autem superstites in Sacrorario conditos. Hi porro consulebantur, Senatu jubente, a Decemviris, quoties laborabat Civitas aut Respublica, ut passim legere est apud Livium, Macrob. lib. 1. c. 17, &c. De Sibyllis ita censet D. Hieronym adversus Jovin. lib. 1. paulo ante finem. *Quid referam Sibyllas, inquit, Erythræam, atque Cumanam, & octo reliquas, quarum insigne Virginitas est, & virginitatis præmium divinatio? Vide Lact. 1. 1. c. 6. & quæ Lud. Vives in loc. S. Aug. de Civit. Dei mox cit. Item eruditum Onuphrii Panvini libellum de Sibyllis ac Sibyll. Carm. a Joan. Opsopæo editum, cum Animadversionibus non contentendis. Ibi nonnullos Sibyllæ de Christo vaticinia, velut ab aliquo Christianæ Religionis studioso conficta rejicientes, ex eo refellit Onuphrius, quod ante Christi natalem edita comperiuntur. Constat enim, inquit, M. Tullium versus hos legisse, & Commentariis suis inseruisse, quos Eusebius Cæsariensis se vidisse proficitur. Idem ibidem Sibyllas duas a Cumis denominatas extitisse opinatur; quarum prior Cumæa dicta sit, eo quod Cumis vaticinata fuerat, orta vero ex Cimmericam Campaniæ oppido, unde & Cimmericam aliqui appellant: & hanc adisse Æneas putandus apud Virgil, Æneid. cujus etiam me-*

minit Dionys. Halicarnass. lib. 4. cit. Altera longe posterior dicta Cumana, & Cumis oriunda, quæ Tarquinio libros obtulerit, &c. De hac multa Solinus.

4. *Janua Baiarum est.*] Hac itur Baias, & in amœnos illos secessus.

Baiarum.] Hoc oppidum est Campaniæ, Puteolos inter & Cumas, a Baio Ulyssis comite ædificatum in sinu illo qui dicitur nunc, *Golfo di Pozzuolo, & di Napoli.* Ibi erant calentes aquæ valetudini peritiles, singularis autem amœnitas ac celi temperies: & hinc magna Romanorum frequentia, atque ædificiorum nitor ac splendor. Strabo lib. 5. Unde Horatius lib. 1. Epist. 1.

Nullus in orbe sinus Baiis præluet amœnis.

Gratum littus.] Amœna pariter omnia Campaniæ littora sunt, Melâ teste.

5. *Secessus.*] Locus proinde gratus ac idoneus viris studiosis.

Prochyta.] Hæc est insula ad ostium Baiarum sinus, hodie, *Procida*: habens in circuitu passuum millia tria. De ea Plin. lib. 2. cap. 88. & lib. 3. cap. 6. Virgil. Æneid. 9.

Tum sonitu Prochyta alta tremit, &c.

Suburræ] *Suburra*, vel *Subura*, quam Mart. clamosam vocat, lib. 12. Epig. 18. Vicus est Romanus, etiam hodie, *la Suburra*; sic dictus quia sub urbe antiqua nimirum situs. Summænianum inde nominat Mart. lib. 3. Epig. 81. & lib. 12. Epig. 32. quasi sub mœnibus situm Synædoch. pro tota urbe hic ponitur. De eo iterum postea ad Pers. Sat. 5. v. 32.

6. *Quid tam miserum, &c.*] Alibi, usquam.

7. *Incendia.*] Quæ Romæ tam frequentia.

8. *Pericula sævæ urbis.*] In qua periculosa & infesti grassatoribus & improbis sunt passim omnia.

9. *Augusto recitantes mense Poetas.*] Vide Sat. 1. v. 2. & quæ fusius ad Pers. Sat. 1. v. 17.

Augusto mense.] Quo tempore jam a Kalendis Julii, propter æstum, in villas Romanorum pars magna secesserat: sed non Poætæ, insana recitandi libidine perciti, ac tum etiam importuna garrulitate obvium quemque encantes. Vide Martial. lib. 4. Epig. 57. & Horat. lib. 1. Sat. 9. & Epist. ad Pisonem, sive de Arte Poëtica, vulgo v. 453. & sequent.

Sed dum tota domus rhedâ componitur unâ, 10
 Substitit ad veteres arcus, madidamque Capenam;
 Hic ubi nocturnæ Numa constituebat amicæ.
 Nunc sacri fontis nemus, & delubra locantur
 Judæis, quorum cophinus, fœnumque supellex.
 Omnis enim populo mercedem pendere jussa est
 Arbor, & ejectis mendicat silva Camœnis. 16
 In vallem Ægeriæ descendimus, & speluncas
 Dissimiles veris. Quanto præstantius esset
 Numen aquæ, viridi si margine clauderet undas
 Herba, nec ingenuum violarent marmora to-
 phum ?

Interim verò dum universa e-
 jus familia in unum plaustrum
 compingitur, stetit prope anti-
 quos arcus, atque humidam
 Capenam; isthic ubi Pompili-
 us noctu condicebat dilectæ.
 Lucus molò sacrati fontis, ac
 sana accommodantur Judeis,
 quorum supellectilia sunt spor-
 ta, & fœnum. Nam singule
 arbores jubentur pretium Plebi
 solvere, atque nemus stipem
 rogat expulsus Musis. In
 eam Ægeriæ vallem deveni-
 mus, & in specus dispares natu-
 ralibus. At quàm melius

foret Numen fontis, si gramen ambiret aquas ripâ viridanti neque marmora vim inferrent lapidâ naturali ?

ANNOTATIONES.

10. *Tota domus rhedâ componitur una.*] Proinde satis exigua frugali viro; siquidem sua omnia uno plaustrum seu carro continebantur.

11. *Substitit.*] Expectavit rhedam in qua omnis sua supellex atque familia rehebatur.

Feteres arcus.] Vel ad arcus lateritios primum a Romulo factos, deinde florente Republica a marmore instauratos ad suscitandam ornandamque conditoris memoriam. Vel ad arcus non procul a Porta Capena erectos in monumentum victoriæ Horatorum. Turneb. lib. 10. cap. 27

Madidamque Capenam.] Quia super eam aquæ ductus; unde & stillantem arcum vocatum esse testatur Vet. Schol.

Capenam.] Urbis porta, qua ibatur Capuam, sic dicta est ab oppido *Capena* exciso, apud Lu-
 eum Feroniæ; vocabatur & Appia, teste Fron-
 tino lib. de Aquæ ductis; & Fontinalis, à fontium copia, auctor Ferrarius: item Triumph-
 alis, quia per eam Triumphantes ingredi sole-
 bant. Hodie *Porta de S. Sebastiano*.

12. *Hic ubi nocturnæ Numa constituebat amicæ.*] Qui locus Numæ cum Ægeria Nympha ad conveniendum conductus & constitutus erat. De quo Tit. Liv. lib. 1. cap. 19. scilicet rudes populos Deorum metu continendos ratus Numæ, & cum sine aliquo miraculi commento animis incuti non posset, simulavit sibi esse cum Ægeria Dea nocturnos congressus, & ab ea se accipere quæ Diis esset acceptissima, &c. Et Val. Max. l. 1. c. 2 *Numa Pompilius*, inquit, ut *Populum Romanum Sacris obligaret, volebat videri sibi cum Dea Ægeria congressus esse nocturnos, ejusque monitu accepta Diis immortalibus Sacra instituisse.*

13. *Sacri fontis nemus.*] Liv. lib. 1. cit. c. 21. *Lucus erat*, inquit, quem medium ex opaco specu fons perenni rigabat aqua, quo quia se persepe Numa sine arbitris velut ad congressum Deæ inferebat, Camœnis eum locum sacravit, quod earum ibi concilia cum conjugæ suæ Ægeriæ, es-
 sent, Idem refert Plutarch, in Vita Numæ.

Delubra] Quid proprie delubrum, docet ex Varrone Macrobius lib. 3. cap. 4. *Edes nimirum cum area est*, inquit, & sicut locus *candelæ cancelabrum*, sic *Dei locus delubrum*. Aliter omnino Asconius *Templa sunt*, inquit, *loca singula Diis attributa; delubra vero edes multe sub uno tecto*. Festus decorticatum seu delibratum fustem delubrum vocari eumque pro Deo cultum fuisse scribit.

Locantur Judeis.] Judæi vel etiam Christiani Domitiani Edicto urbe pulsi in ea se loca receperunt, & pro locatione mercedem pendunt.

14. *Quorum cophinus, fœnumque supellex.*] Adeo pauperes erant.

15. *Omnes enim populo, &c.*] Tantaque est avaritia populi Romani, ut a miseris exigat tributum pro sacris locis, & pro singulis arboribus nemoris istius, quarum vel umbra frui, vel ad quas jumenta ligare fas est.

16. *Mendicat silva.*] Metonym. pro mendicant incolentes silvam Judæi.

Ejectis Camœnis.] Quibus Numa pridem consecrârat lucum, fontem, delubrum: ut mox e Livio diximus

17. *In vallem Ægeriæ descendimus.*] Ambo devenimus ego amicusque in eum locum, de quo mox, & Ovid. Fast. 3

Ægeria est que præbet aquas, Dea grata Camœnis:

Ille Numæ conjux consiliumque fuit.
Speluncas dissimiles veris.] Non a Natura, sed arte excavatas rupes.

18. *Quantò præstantius esset, &c.*] Quam præstaret reliquisse situm loci naturalem, nimirum fons esset cui Nympha præsideret: & ripa gramine stipata præferenda appositis marmoribus.

20. *Ingenuum violarent marmora tophum ?*
Tophus rudis est & scaber lapis in loco nascens & concretus, cui videtur illata vic cum submotus inde est, ad substituenda marmora

Ibi tum Umbrilius ait: quandoquidem in civitate locus nullus est liberalibus disciplinis, nulla studiorum merces: hodie res extat deterior quam heri extitit, & crastina die ipsa quidpiam parvis diminuet, statim eò proficiet, ubi Dædalus pennas defessas deposuit: dum cani recentes, dum primum adest senium & non curvum; dum restat Lachesi quod volvat, atque me meis plantis fero, nullo scipione manum sustentante. Patriam deseramus. Illic valeant Arturius & Catulus. Resideant qui atra mutant in alba: quibus promptum est redimere domum, flavios, portus, exsiccandam eluvionem, efferendum cadaver ad sepulchrum, & dare caput vendendum sub hastâ herili.

Hic tunc Umbrilius, Quando artibus, inquit, honestis
 Nullus in urbe locus, nulla emolumenta laborum,
 Res hodie minor est, herè quàm fuit, ac eadem
 Deteret exiguis aliquid; proponimus illuc [cras
 Ire, fatigatas ubi Dædalus exiit alas: 25
 Dum nova canities, dum prima, & recta senectus,
 Dum superest Lachesi quod torqueat & pedibus me
 Porto meis, nullo dextram subeunte bacillo,
 Cedamus patriâ: vivant Arturius isthice,
 Et Catulus: maneant quinigra in candida vertunt:
 Queis facile est ædem conducere, flumina, portus,
 Siccandam eluviem, portandum ad busta cadaver,
 Et præbere caput dominâ venale sub hastâ.

ANNOTATIONES.

21. *Hic tunc Umbrilius, &c.*] In eo loco cepit ille causas sui discessus enarrare.

Umbrilius.] *Umbrilius* Haruspicum peritissimi meminit Plin. l. 10. c. 6. Apud Cornelium vero Tacitum Hist. 1. Haruspex *Umbrilius* sacrificanti Galbæ tristia exta, instantes insidias, ac domesticum hostem prædicit, tum cum ab Othone mors ipsi imminet.

23. *Res hodie minor, &c.*] Omnia quotidie in pejus ruunt.

Heri.] Pro heri; sicut vespere & vesperi, Veteres dicebant, testes Terent. Quintil. Donat.

24. *Illic ire.*] Cum nos conferte, quo Dædalus fugiens Minoia regna evolavit, ibique Phæbo sacravit remigium alarum, ut ait Virgilius initio sexti Æneidos.

25. *Fatigatas.*] Volatu a Creta Cumas usque. *Dædalus.*] Vide Sat. 1. v. 54.

26. *Dum nova canities.*] Cum pili recenter canescunt, dumque vigeo adhuc & valeo.

Prima & recta senectus.] Senectutis initium notabant Veteres circa annum ætatis quadragesimum sextum, ut innuit Cicero de Senectut. n. 60.

Recte senectus.] Nondum incurvans corpus, nondum iners & languida, sed operosa, agens ac moliens aliquid; qualem laudat Cicero mox cit. Lib. n. 6.

27. *Dum superest Lachesi quod torqueat.*] Dum vitæ spatium videtur superesse adhuc amplum satis mihi decurrendum.

Lachesi.] Una *Parcarum* est, a *λαχνη*, sors, dicta. Fatales istæ nimirum Deæ hominum vitam instar filii ducere ac nere finguntur, ita ut Clotho gestet eorum & fila trahat; *Lachesis* fusum torquendo, vel potius, ut habet Ovid. *In orbis glomerando fila colligat*; Atropos vero abrumpat atque enecat. Apuleius triplex iis tempus designari ait. Virgil. Eclog. 4.

Tulia sæcla suis dixerunt currite fuis.

Concordes stabili Fatorum Numine Parcæ.

29. *Arturius & Catulus.*] Sordidi homines per adulationes & crimina ad opes evecti.

Isthic.] Romæ, per indignationem dictum.

30. *Nigra in candida vertunt.*] Bonum in malum, vitia in virtutes convertunt, in se per hypocrisis, in aliis per invidiam & calumnias. S. Gregorius in Moralibus, *Mundana sapientia est*, inquit, *cor machinationibus tegere, sensum verbis velare, que falsa sunt vera ostendere, que vera sunt falsa demonstrare.* Vide Persii Sat. 2. v. 1. & Sat. 5. v. 108.

31. *Queis facile est, &c.*] Sive ob opes jam partas, sive ob infatigabilem lucri cupiditatem, publicani quælibet etiam indigna & sordida redimentes.

Ædem conducere.] Vel reficiendam, vel majori pretio deinde locandam.

Flumina, portus.] Vectigal è fluviis & portibus.

32. *Siccandam eluviem.*] Expurgandas cloacæ vel lacunæ sordes.

Portandum ad busta cadaver.] Libitinarii quondam funeris curam pretio suscipiebant, & cremandum & efferendum cadaver, Plin. l. 21. c. 3. Scipionis funus elocatum ait populo asses conferente.

33. *Præbere caput dominâ venale sub hastâ.*] Venalem servum & ponere, manganium exercere; vel publicis auctionibus præesse ac venditionibus servorum, accepta ad id potestate & auctoritate, & quæstum hinc facere. Vel qui seipsum vendi patiuntur, ut vult Turneb. L. 10. c. 27.

Dominâ sub hastâ.] Vel quod emptoribus ut dominis cederent empti servi, vel quod heri servos venum exponeret sub hasta, ex more, præcone venales proclamante. Vide Alex. ab Alex. L. 3. c. 16.

Quondam hi cornicines, & municipalis arenæ
 Perpetui comites, notæque per oppida buccæ, 35
 Munera nunc edunt, & verso pollice vulgi
 Quemlibet occidunt populariter; inde reversi
 Conducunt foricas. Et cur non omnia? Cùm
 Quales ex humili magna ad fastigia rerum [sint
 Extollit, quoties voluit Fortuna jocari. 40
 Quid Romæ faciam? Mentiri nescio, librum,
 Si malus est, nequeo laudare, & poscere: motus
 Astrorum ignoro: funus promittere patris
 Nec volo, nec possum: ranarum viscera nunquam
 Inspeci: ferre ad nuptam quæ mittit adulter, 45
 Quæ mandat, nôrunt alii: me nemo ministro

Olim isti cornu canentes, & assidui sectatores Theatri municipiorum, & cognite male per civitates modò ludos exhibent, atque converso Plebis pollice quemcumque placet interficium per populum: & cùm illinc redierunt, redimunt latrinas. Quare verò non universa conducunt, quandoquidem tales sunt quales ex infimo sors erigit ad supremum apicem rerum, quandoquidem ludere expetit? Ecquid agam Romæ? dissimulare non novi; nec possum librum, quando est pravus, probare & postulare. Siderum cursus nescio: mortem

parentis spondere & nolo & nequeo: ranarum exa nunquam spectari. Alii sciunt portare ad conjugem ea quæ mittit & quæ jubet mæchus: me adjutore nullus prædo erit: & propterea nemi- ni socius egredior, velut

ANNOTATIONES.

34. *Hi cornicines.*] Arturius, Catulus, & similes, cornu vel tibia canentes, dum gladiatorum pugnant.

Municipalis arenæ perpetui comites.] Qui per oppida vagati sunt operam suam locantes, dum in Theatris ad gladiatoriam exercebantur municipes & oppidani. Erant enim variis in locis & urbibus Arenæ & Theatra, sed minora quam Romæ: & in Gallia Narbonensi apud Nemausum visitur adhuc amphitheatrum eximii operis antiquitate & ipsis ruderibus nobilissimum. Quid proprie municipium, docet Gellius L. 16. c. 13.

35. *Notæque per oppida buccæ.*] Arte sua noti homines soliti per Italiam cursare, & buccas inflare; cornu, tibia, buccina canentes, dum in arena certabatur: modo Formiis, alias Tusculi, Fundis, & ubicumque erant Theatra; & accersiti aderant in oppidis: nec enim Romæ nisi peritiores adhibebantur.

36. *Munera nunc edunt.*] Gladiatorium munus dant populo, quod non nisi potentiores & opulenti faciebant, quin & Nobiles, & census Equestrem habentes, ex Edicto Tiberii, & Senatusconsulto. Cornel. Tacit. Annal. 4. Alex. ab Alex. Lib. 6. cap. 19.

Verso Pollice.] Conversus retro pollex signum erat occidendi Gladiatoris qui succubuerat: sicut e contra presso pollice populus indicabat jubebatque parci victo & afflicto humi. Plin. L. 28. c. 2. *Pollices, cum favemus, inquit, premere etiam proverbio jubemur.* Prudentius contra Symmachum de Vestalibus Gladiatorum spectantibus.

* * * * * *Pectusque jacentis*

*Virgo modesta jubet converso pollice rumpi,
 Ne lateat pars ulla anime vitalibus imis,
 Altius impresso dum palpat ense secutor.*
 Horat. Lib. 1. Epist. 18.

Fautor utroque trum laudabit pollice ludum.
 Vide Ang. Polit. Miscel. cap. 42. & Turneb.

Lib. 11. cap. 6.

37. *Populariter.*] Conciliato enim favore vulgi per munera illa & ludos certantium, quemlibet confici aut reservari suggerebant populo, e cujus id arbitrio pendebat.

38. *Conducunt foricas.*] Emundandas: nihil vile & abjectum respuentes, modo lucrum inde proveniat.

Cur non omnia?] Supple conducunt; etiam maxima cur non suscipiunt ac tentant?

40. *Extollit.*] Alludit ad fortunæ rotam, inconstantiam, ludibria. Illa enim fingitur homines repente ad summum vehere per ludum ac jocum, quos pariter ex alto statim dejiciat ac præcipitet: sicque humana perpetuo circumagere.

41. *Quid Romæ faciam?*] Pergit Umbrilius: cum non nisi vafri homines & improbi florent Romæ, nullus est innocenti mihi locus.

Librum, si malus est, nequeo laudare, & poscere.] Velut quid eximium ab Auctore poscere, ut nobiscum suum opus ac librum communicet, per adulationem, quam proscribit Horatius ad Pisones v. 419. & seq. & Pers. Sat. 1.

42. *Motus astrorum ignoro.*] Astrologus non sum, quod hominum genus valet apud imperitias vulgi mentes.

43. *Funus promittere patris.*] Improbo cui-piam filio, ante diem patrios in annos inquirenti, ut ait Ovidius.

44. *Ranarum viscera nunquam inspeci.*] Licet Haruspex animalium viscera consulere assuevi, haud tamen unquam e ranarum seu rubetarum extis veneficia sectatus sum. Vide Sat. 1. v. 70.

45. *Ferre ad nuptam.*] Lenocinia abhorreo. *Quæ mittit.*] Vel scripta vel munera ad ejus animum pelliciendum in scelus.

46. *Mandat.*] Dicenda præscribit.

truncus, atque manus emortua corpori non serviens. *Ecquis modò amatur nisi criminis particeps, & cui mens ardet atque agitatur secretis ac silendis nunquam non? Qui tecum communicaverit bonum arcanum, non existimat se tibi ullà re devinctum, & nihil unquam tribuet Dilectus erit Verri, qui Verrem quando cupit, reum agere valet. Omne fabulum Tagi densi, & aurum quod in mare defluit, ne tanti aestimetur, ut quietem amittas, & mæstus accipias munera respuenda, atque reformideris ab amico potenti. Jam quæ natio sit opulentis nostris gratissima, & à quibus potissimum abhorream, pergam declarare, nec impediet verecundia Nequeo tolerare, ô Romani, civitatem Græcam: etsi quanta pars est plebecule Achaicæ? Jam dudum in Tiberim fluxit Orontes Syrius,*

Fur erit: atque ideo nulli comes exeo, tanquam Mancus, & extinctæ corpus non utile dextræ. Quis nunc diligitur, nisi conscius, & cui fervens Æstuat occultis animus, semperque tacendis? 50 Nil tibi se debere putat, nil conferet unquam, Participem qui te secreti fecit honesti. Carus erit Verri, qui Verrem tempore, quo vult, Accusare potest. Tanti tibi non sit opaci Omnis arena Tagi, quodque in mare volvitur aurum, Ut somno careas, ponendaque præmia sumas 56 Tristis, & a magno semper timearis amico. Quæ nunc divitibus gens acceptissima nostris; Et quos præcipue fugiam, properabo fateri; Nec Pudor obstat. Non possum ferre, Quirites. 60 Græcam urbem; quamvis quota portio fæcis Achææ? Jam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes,

ANNOTATIONES.

47. *Nulli comes exeo.*] Solus, ab universis desertus Roma exeo, sine comitatu, qui non nisi divitibus frequens adest.

Tanquam mancus.] Quasi membrum inutile civitati discedo. *Mancus*, quasi manu carens, inveniunt, & amico destitutus.

48. *Extinctæ corpus non utile dextræ.*] Pro extincta dextra & inutilis corpori. Sic ego Roma separor.

49. *Quis nunc diligitur, nisi conscius.*] Quoniam scelera aliorum adjuvare nolo, hinc amici mihi nullus est.

Et cui fervens æstuat, &c.] Is solus modo diligitur, cui arcana scelera commissa sunt, & cujus mens cruciatur conscientia tot malorum, quæ tacere cogitur, & de quibus nec mutire unquam audet.

51. *Nil tibi se debere putat, &c.*] Qui bonum quid secretum tibi revelavit, is tibi se non arbitratur quidquam propterea debere, nec dona ulla tribuet, ut taceas. At qui te conscium fecit secreti criminis, ille timebit ne detegas; & muneribus te sibi devinctum habere sataget, ne unquam reveles.

53. *Verri.*] Conscelerato homini deprædatori, qualis Verres, de quo Sat. 2. v. 26.

54. *Accusare potest.*] Nempe conscius & particeps factus illius flagitiorum.

Tanti tibi non sit.] Nullo pretio quantolibet emere velis horrendos conscie mentis cruciatus.

Opaci.] Vel propter arbores in ripa consitas, vel ob admixta auri grana. Martial. Lib. 1. Epigram. 50.

Æstus serenous aureo franges Tago,

Obscurus umbris arborum.

55. *Arena Tagi.*] *Tagus* fluvius Hispaniæ nobilissimus, aureas volvere arenas decantatus. Castellam novam permeat, Lusitaniam partem rigat, & ad Ulissiponem ostio latissimo subit Oceanum.

In mare volvitur.] Cum arenis Tagi.

56. *Somno careas.*] Mala conscientia sollicitatus.

Sumas tristis.] Utrique anxius; si enim sumas, torquebit te conscientia; quod si respueris, te suspectum ille conabitur de medio tollere, ne suam turpitudinem reveles.

57. *Magno semper timearis amico.*] Nec enim raro contingit, ut consciis paretur exitium, ne quid patefaciant. Unde monet Horatius Lib. 1. Epist. 18.

Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam.

60. *Nec pudor obstat.*] A dicenda veritate non me deterrebit cujusquam reverentia.

61. *Græcam urbem.*] Romam factam Græcam & vitii Græciæ inquinatam.

Quamvis quota portio fæcis Achææ?] Verum non Græci tantum, sed & Syri mores nostros corruptum venere: & horum Romæ est major quam illorum numerus.

Fæcis.] Metaphora a vino, id est vilissimo-rum Græcorum, & quasi sentinæ.

Achææ.] Metonymia, pro Græciæ, cujus pars est Achaia, ad sinum Corinthiacum.

62. *Syrus in Tiberim defluxit Orontes.*] *Orontes* Syriæ fluvius est. Id est, jam pridem Syrorum eluvies Romam invexit sordes suas, & morum pravitatem, luxum, voluptates.

Et linguam, & mores, & eum tibiae chordas
 Obliquas, necnon gentilia tympana secum
 Vexit, & ad Circum jussas prostare puellas. 65
 Ite, quibus grata est pietâ lupa barbara mitrâ.
 Rusticus ille tuus sumit trechedipna, Quirine,
 Et ceromatico fert niceteria collo.
 Hic alta Sicyone, ast hic Amydone relicta, 69
 Hic Andro, ille Samo, hic Trallibus, aut Alabandis,
 Esquilias, dictumque petunt a vimine collem,
 Viscera magnarum domuum, dominique futuri.
 Ingenium velox, audacia perdita, sermo

Et secum attulit Et sermonem
 Et mores, Et fides incurvas
 cum tibia canente, quin Et
 patria tympana, atque puellas
 prope Circum prostare doctas.
 Illuc vos pergite quas delectat
 meretrix peregrina cum mitra
 picta. O Romule, tuus hic
 agrestis populus induit treche-
 dipna Et niceteria gestat cer-
 vice unctâ ceromate. Alius
 celsam Sicyonem, alius verò
 Amydonem, alius Andrum,
 alius Samum, alius Tralles
 vel Alabandam deserens, ad
 Esquilias Et collem nominatum
 à Vimine se conferunt: intima

summarum ædium fiunt, possessores etiam futuri. Illis enim animus acer, deplorata impudentia, lingua

ANNOTATIONES.

63. *Chordas obliquas.*] Mores curvos simul quam incurvis instrumentis, cithara, aliisque.

64. *Gentilia tympana.*] Apud suam gentem usitata maxime in Sacris Cybeles.

65. *Circum.*] *Circus* dicitur planities rotunda, in qua pugiles equitesque exercebantur, populo ad spectandum circumsedente. Plures erant Romæ Circi, Flaminius, Neronis, Floræ. Hic intellige Circum maximum, de quo Dionys. Halicarnass. Lib. 3. refert multa: trium fuisse & amplius stadiorum longitudine; a Tarquinio Prisco designatum, Palatium inter & montem Aventinum, &c. Nam prope hunc erant meretricum domicilia. De Theatris & Circis Romanorum Alex. ab Alex. L. 4. c. 25.

Prostare.] Pro foribus stare, expectandi, invitandi, alliciendi causa. Qui mos improbus inter alia mala per Syros invecus est.

Puellas.] Quæstum corpore facientes.

66. *Lupa.*] Ita meretrix appellatur, quod sicut edendi lupa avida est, & obvios devorat; sic meretrix quæstui inhians, nec pudori parcat nec corpori, ac libidinosos perdit. Deductum nomen a Laurentia Faustuli regii pastoris uxore, Remi ac Romuli nutrice, quæ corpus inter pastores vulgare dicta, indeque cellulas meretricum lupanaria vocata. Auctor est D. Hieron. in Chron. Euseb.

Picta mitra.] Quod est ornamentum capitis usitatum Syris, Phrygiis, Ægyptis, aliisque. De mitra jam ante, Sat. 2. v. 84.

67. *Rusticus ille tuus.*] A pastoribus originem trahens.

Trechedipna.] Vestem cursoriam, a τρεχω, curro, & διπρον, cæna, qua cursitent, vel ad cænam rectam, vel ad sportulam, de quibus Sat. 1. Legunt quidam *Rechedipna*, aiuntque fuisse vestes peregrinas, quarum usus erant in Gymnasiis. Turneb. Lib. 3. cap. 17. explicat. *Eudromidem*, de qua infra, v. 103. Item Sat. 6.

Quirine.] Romuli cognomen est ab hasta,

quam Sabini *Quirim* nuncupabant, inquit Festus Vel a Marte, qui dum sævit Gradivus, dum pacatus est, & quiescit, Quirinus Romanis vocabatur: Ovid. Fast. vel potius a Curibus, id est, Sabinis in urbe receptis.

68. *Ceromatico.*] *Ceroma* unguentum ex oleo & pulvere seu terra, quo uti solebant athleteæ, Martial. Lib. 7. Epigram. 31.

Vara nec injecto ceromate brachia tendis.

Niceteria.] Græca vox præmia victoriæ significans, ut torques, quæ colle pendentia ferre consueverant, ut ait vetus Schol.

69. *Hic alta Sicyone, &c.*] At Græci alique exteri patria sua relicta Romam venientes, nostri, Romanis se multo præstantiores ostentant.

Sicyone.] Urbs est Peloponnesi, Sicyonia quondam regionis primaria.

Amydone.] Quæ Macedonia civitas est in Pæonia regione.

70. *Andro.*] Insula maris Ægei, una Cycladum. *Antandros* etiam dicta est, in qua fontem fuisse, apud Fanum Liberi patris, nonis Januarii saporem vini semper habentem, scribit Plin. Lib. 2. c. 103.

Samo.] Insula maris Icarii Junonis sacra. Fuit & *Samos*, aliter *Samothrace* dicta, in mari Ægeo, non longe a Thracia.

Trallibus aut Alabandis.] Urbes sunt Asiae minoris, quarum hæc in Caria, illa in Lydia.

71. *Esquilias, dictumque petunt a Vimine collem.*] Colles urbis Romæ, *Esquilinum* & *Viminalem* petunt, & in præcipuas se familias insinuant.

Esquilias.] Hodie mons *S. Mariæ Majoris*.

A vimine.] Hunc e septem collibus Rom. dictum a *viminibus* circa Jovis aram exortis; ut refert Sext. Ruf.

72. *Viscera.*] Quasi præcordia a quibus motus omnis, & vita.

Viscera magnarum domuum.] Quarum secreta penetrantes, etiam hæreditates captant per obsequia, & astus: unde etiam domini evadunt.

volubilis, & rapidior quàm fuit *Isco*. Dic quid hunc esse existimes? Quemlibet virum ad nos secum advevit. Est enim Grammaticus, Rhetor, Geometra, Pictor, Uuctor, Augur, Funambulus, Medicus, Magus. Scit universa Græcus famelicus. In *Calum* etiam ascendet, si imperaveris. Denique non *Maurus*, neque *Sarmata* neque *Thrax* erat, qui alas induit, verùm mediis *Athenis* oriundus. Numquid non aversabor istorum nuricem? *Aniste* subscribet ante me? Et innixus lecto superiore accumbet, qui *Roman* appulsus est eodem vento, quo *pruna* & *coctona*. Tam parvi putandum est quod pueritia nostra baccis alita *Sabinis* aërem *Aventini* spiravit? Quid referam, quod natio assentandi perita ignari probat

Promptus, & *Isæo* torrentior: ede quid illum 74.
Esse putes? Quemvis hominem secum attulit ad nos. [Iptes, Grammaticus, Rhetor, Geometres, Pictor, Augur, Schenobates, Medicus, Magus, omnia novit. Græculus esuriens, in cælum jusseris, ibit [Thrax. Ad summam non *Maurus* erat, nec *Sarmata* nec Qui sumpsit pennas, mediis sed natus *Athenis*. 80 Horum ego non fugiam conchylia? Me prior ille Signabit? Fultusque toro meliore recumbet Advectus *Roman*, quo pruna, & coctona vento: Usque adeo nihil est, quod nostra infantia cælum Hausit *Aventini* baccâ nutrita *Sabinâ*? Quid, quod adulandi gens prudentissima laudat

ANNOTATIONES.

74. *Isæo*] *Plin.* Lib. 2. *Epist.* 3. meminit *Isæi* cujusdam Romani in quo summa facultas, copia, ubertas, &c. Fuit et *Isæus* Atheniensis Orator, Præceptor *Demosthenis*. *Quin.* L. 12. cap. 10. *Isæum* laudat.

Torrentior.] Torrente fluens rapidius & concitatus.

75. *Quemvis hominem.*] Non enim simplex homo, sed plurimum instar: idem quippe est & Grammaticus, Rhetor, Geometra, &c.

76. *Geometres.*] *Horat.* L. 1. *Carm.* Od. 28. De *Archyta* *Tarentino*, insigni Geometra.

Te maris & terræ numeroque carentis *arenæ* *Mensorem* cohibent *Archyta*.

Aliptes.] Græca vox eum præcipue designans qui athletas & pugiles perungebat: ἀλειψω ἰνγο.

77. *Augur.*] *Is* ex avium garritu, pastu, volatu, futura conjectabat & prædicebat.

Schenobates.] Σχῆνος est funis e junco, *Sano gradior*. Adversus Græculos Græca vocabula non semel usurpat *Juvenalis*.

Magus.] Vox hæc Persica Lingua Sapientem & Philosophum indicat. *Cic.* 1. de *Div.* n. 90. In *Persis*, inquit, augurantur & divinant *Magi*.

— Nec quisquam *Rex Persarum* esse potest, qui non crite *Magorum* disciplinam scientiamque perceperit. *Plutarch.* in *vita Platonis*, *Magos* illos rebus divinis operam & studium exhibere, & Sacrorum Antistites esse testatur.

Omnia novit Græculus esuriens.] *Persius* in Prologo,

Magister artis, ingenique largitor venter.

79. *Maurus.*] *Mauritania* *Africæ* regio, ubi nunc *Barbaria Occidentalis*.

Sarmata.] Vide *Sat.* 2. v. 1.

Thrax.] *Thracia* *Europæ* maxima pars ad *maria* *Ægeum* & *Euxinum* ac *Propontidem*, cujus caput *Constantinopolis*.

80. *Qui sumpsit pennas.*] *Dædalus*, de quo

abunde satis, *Sat.* 1. v. 54.

Athenis.] Vide *Sat.* 7. v. 205. *Annot.*

81. *Conchylia.*] *Conchylum*, seu *murex*, piscis marinus, e cujus sanguine *purpura* fit. *Plin.* Lib. 9. cap. 36. & alibi. *Sueton.* prohibitas a *Julio Casare* *conchyllatas* vestes memorat. His sensus est: an diutius manere possum *Romæ*, ubi *Nobilium* vestimenta usurpant *Græculi*? Certe cogor fugere hinc, ne ista videam amplius.

82. *Signabit.*] In tabulis ad quas subsignandas necum ille vocatus fuerit. Vide *Pers.* *Sat.* 5. v. 81.

Toro meliore.] Digniori loco, in convivii.

83. *Advectus Roman.*] E *Syria*, cum *prunis* & *ficibus*, ac proinde *venalis*, ut isti fructus peregrini, aliæque merces.

Pruna.] *Damascena*, seu in *Damasco* monte nata, ut ait *Plin.* Lib. 13. cap. 5. Vide *Mart.* *Epigram.* 29. Lib. 13.

Coctona.] Sunt minores *ficus* *Syriæ* peculiores. *Plin.* *Cottana*, Lib. 13. cap. 5. *Coctana*, *Martial.* Lib. 4. *Epig.* 89. ubi & parva *Coctana* nuncupat. Et Lib. 13. *Epig.* 28 sic habet.

Hec tibi que torta venerunt condita meta,

Si majora forent *Coctana*, *ficus* erat.

Usque adeo nihil, &c.] Sine interrogatione legi malim cum *Gueto*.

84. *Quod nostra infantia, &c.*] Adeo nobis parum profuit *Romæ* nasci & educari.

85. *Aventini.*] Unus est e *Romanis* collibus, hodie, *Mons S. Sabinae*.

Bacca nutrita Sabina.] *Fructibus* in *Italia* provenientibus. *Metonymia*.

Sabina.] Terra *Sabina* suum etiam nomen hodie retinet, *Tiberi* alluitur; at olim fines habuit ampliores.

86. *Quid, quod, &c.*] Sed & adulationibus serpunt *Græci*, & *Romanos* captant.

Sermonem indocti, faciem deformis amici ;
 Et longum invalidi collum cervicibus æquat
 Herculis, Antæum procul a tellure tenentis ?
 Miratur vocem angustam, qua deterius nec 90
 Ille sonat, quo mordetur gallina marito.
 Hæc eadem licet & nobis laudare : sed illis
 Creditur. An melior cum Thaida sustinet, aut cum
 Uxorem Comædus agit, vel Dorida nullo
 Cultam palliolo ? Mulier nempè ipsa videtur, 95
 Non persona loqui : vacua & plena omnia dicas
 Infra ventriculum, & tenui distantia rima.
 Nec tamen Antiochus, nec erit mirabilis illic
 Aut Stratocles, aut cum molli Demetrius Hæmo.

orationem, familiaris turpem
 vultum laudat, atque prolia-
 um collum viri non fortis ade-
 quat cervicibus Herculis. An-
 teum tollentis longè à Terra ?
 Admiratur vocem strangula-
 tam, quâ nec pejus stridet is
 quo viro gallina admordetur.
 Nobis etiam fas est ea ipsa ap-
 probare : at istis fides habetur.
 Porro estne Comædus præstan-
 tior, quando representat Tha-
 idem, vel quando matronam
 sustinet, aut Doridem nullâ
 exornatum fasciolâ ? Ipsa ni-
 mirùm femina, non personata
 dicere apparet. * * * * *

Nihilominus neque Antiochus, neque vel Stratocles, vel Demetrius cum Hæmo tenero, isthic erunt admirabiles.

ANNOTATIONES.

88. *Longum invalidi, &c.*] Qui collo sunt oblongo plerumque invalidi & imbelles reperiuntur.

Cervicibus.] Hæc pars est posterior, illa anterior : utranque proprie hic usurpat Juvenalis. Nam cum laudas, anteriorem hominem aspicias ; & Hercules sublato Antæum ac cervicibus suis impositum tenuit, vicitque.

Æquat.] Æqualem Herculi dicit adulator luctatorem qui roboris tantulum ostentavit.

89. *Antæum.*] Gigantem Neptuni Terræque filium, quem certo fessum vires reparare matris Terræ tactu sensit Hercules, quare sublimem eum sustulit, atque ita brevi confecit. Hoc egregie describit Lucanus in fine Libri 4.

90. *Angustam.*] Exilem, stridulam, raucam, qualem edit Gallus gallinaceus ascendendo gallinam admordens. Ejusmodi vocem in Oratore damnat Quintil. Lib. 11. cap. 3.

91. *Marito.*] Sic Virgilius Eclog. 7. virum gregis caprum ; & Horatius Lib. 1. Od. 17. olentis uxores mariti, capellas nominat : post Theocritum, apud quem τῶν ἀρῶν ἀνῶν.

92. *Hæc eadem licet, &c.*] Nos Romani perinde ac isti, laudes adulatorias spargere & dare immeritis possemus : sed non ita nobis crederetur.

93. *An melior, &c.*] Porro non adultores solum sed & histriones sunt Græculi. Numquid enim quisquam melius illis quamlibet in Scena personam agat, seu meretricis, seu honestæ feminæ, seu Dææ, aut Nymphæ ?

Thaida.] Persona est meretricis, Comica apud Terentium, *Eunuch.* Fuit vero *Thais* Alexandrina, insignis apud Athenas meretrix, quam celebravit Menander Poëta suis Carminibus.

94. *Uxorem.*] Honestam matrem familias.

Dorida.] *Doris* Oceani Thetyosque filia, Nerei soror & conjux, Nereidum mater, ipsa maris etiam Nympha. Unde Virgil. Eclog. ult.

Doris amara suam non intermisceat undam.
Nulla cultam palliolo.] Nullo velo, palla, aut fascia, coopertam : sic enim pinguntur Nymphæ.

95. *Mulier nempè ipsa videtur.*] Tam belle personam muliebrem agit & sustinet Græcus, ut revera mulier esse videatur, & gestu, & voce, &c.

98. *Nec tamen Antiochus.*] Neque vero isti præstantes, quos adeo miramur hic, Comædiarum Actores Græculi, si fuerint illic in patria sua, laudem ullam auferent. Antiochus, inquam, Stratocles, Demetrius, Hæmus, in Græcia non erunt mirabiles, quia tot natio ad agendum in Comædia comparata est, & laus est communis omnibus Græcis.

99. *Stratocles, & Demetrius, &c.*] Hi tempore Juvenalis arte mimica & histrionia præstabant, insignesque erant Comædi. Quintil. Lib. 11. in fine cap. ult. *Maximos Actores Comædiarum Demetrium & Stratoclem placere diversis virtutibus vidimus, inquit : sed illud minus mirum, quod alter Deos, & juvenes, & bonos patres, servosque & matronas, & graves anus optime : alter acres senes, callidos servos, parasitos, lenones, & omnia agitatoria melius. Fuit enim natura diversa ; & vox Demetrii jucundior, Stratoclei acrior erat. Et facere gestus, neminem alium præter Demetrium decuit. Qui & statura & mira specie adjuvabatur, &c.* Non desunt Interpretes, qui hos histriones Romanos fuisse dicant, atque ita explicant, ut hi quamvis periti & gnari histriones cum Græcis collati laudem nullam mereantur, nec sunt mirabiles. Sed profecto boni illi tum dormitasse videntur. Nam & ratio, & nomen etymum seu notatio & contextus ipse illis repugnant.

Molli Hæmo.] Qui voce molli & magno decore feminæ personam egregie sustinebat. Sat. 6. *Dicas hæc mollius Hæmo.*

Gens comæda est universa. Si eachinâris, ille risu solutiore commovetur. Si flentem viderit familiarem, plorat, neque dolorem habet. Si hyemis tempestate ignem petas, sumit endromidem: si ais, incalesco, sudorem emittit. Itaque non sumus æquales. Præstantior est ille, qui nunquamnon, atq; tam noctu quàm interdiu valet induere faciem alterius; agitare manus a fronte: facilis applaudere, si familiaris ructum opportune, si urinum commode ejecerit: si strepitum edat aureum vas, subverso imo. Insuper autem nihil est inviolatum ac tutum à Græcis;

Natio comæda est. Rides? Majore eachinno 100
Concutitur: flet, si lacrymas aspexit amici:
Nec dolet. Igniculum brumæ si tempore poseas,
Accipit endromidem: si dixeris, æstuo, sudat.
Non sumus ergo pares: melior qui semper &
omni
Nocte dieque potest alienum sumere vultum; 105
A facie jactare manus, laudare paratus,
Si bene ructavit, si rectum minxit amicus,
Si trulla inverso crepitum dedit aurea fundo.
Præterea sanetum nihil est, & ab inguine tutum,
Non matrona laris, non filia virgo, neque ipse 110
Sponsus lævis adhuc, non filius ante pudicus.

** * * * Non materfamilias domus, non puella virgo, nec maritus ipse hactenus imberbis, non puer antea castus.*

ANNOTATIONES.

100. *Natio comæda est.*] Hanc a natura facultatem adepti sunt Græci, ut eximii sint Mimi, Actores, Histriones, Sueton. *Veron.* cap. 22. solos Græcos se & suis studiis dignos ait ille.

Rides?] Si rides, ridet Græcus; si fles, plorat, &c. ad cujusque mores & indolem sese accommodat, ut per obsequia & blandimenta capiat animum & hæreditates.

102. *Brumæ.*] Vide Pers. Sat. 6. v. 1.

103. *Endromidem.*] Vestem villosam, crassam, & arcendo frigori idoneam, e Gallia venientem. Hæc in gymnasiis utebantur post exercitationes, ne calefacti frigus & morbos conciperent. Martial. Lib. 4. Epigram. 19.

104. *Non sumus ergo pares.*] Nec enim adulari, simulare, obsequi, mentiri, ut Græci, novimus.

Melior.] Is vero felicius est Romæ.

106. *A facie jactare manus.*] Vel gesticulando manus porrigere ad exhibendos simulatos affectus; vel manum osculari, & continuo extendere versus amicum, salutandi atque ad blandiendi causa: vel etiam palpate eam ob rem illius genas & mentum.

107. *Rectum.*] Legunt nonnulli, *lectum*: ex eo Horat. Lib. 1. Serm. 3.

Comminxit lectum potus.

108. *Si trulla inverso, &c.*] Locus omnino ambiguus. Certe *trulla* modo est matula & scaphium; modo vas potorium. Horat. L. 2. Sat. 3.

Qui Veientamum festis potare diebus.

Campana solitus trulla, vappamque profestis. Si de poculo intelligere placet, sensus erit, divitem epoto calice, inversi etiam vasis labra sugere & sua pariter, atque ita sonitum edere. Turneb. Lib. 10. cap. 27. vel craterem e manu bibentis elapsam cadendo tinnire. Alexand.

ab Alex. Lib. 3. cap. 10. locum hunc explicans, *trullam* hic non significare scaphium & lasanum contendit: haud dubie putat notari eos qui inter helluaciones, postquam exhauerunt calicem, in ejus sordibus, ructu aut sibilo crepitum facere more detestabili non verentur. Vel certe intelligendum convivalem quemdam ludum apud Græcos vino & epulis madentes usitatum, quem Cottabisin vocarunt. Hi nempe ex hausti calicis residuum vinum elidebant in pavementum, vel jactabant in phialas æneas; quod si projectum resonaret & sonantius creparet, hinc ominabantur se ab amica redamari, & mutuo affectu teneri. Si de matula accipias; intellige divitem inter mingendum pedere; vel exonerando alvi sordes in *trullam* auream, ejus fundum resonare, & crepitum hinc & illinc sonitumque fieri: & a comite Græculo ob id etiam laudari Patronum. Neque vero mirere auream *trullam* hic a Juvenale poni, quam Martialis Bassæ exprobat Lib. 1. Epig. 38. & meminit Lib. 11. Epig. 12. Denique posset quoque dici dives epulo in conviviis crepitus emittere, postquam exhausit poculum, ejusque adeo fundum invertit. Nam & Imperator Claudius apud Suetonium, *Claud.* cap. 32. dicitur fuisse meditatus Edictum, quo veniam daret & flatum crepitumque ventris in convivio emittendi, cum periclitatum quemdam præ pudore ex continentia reperisset. Ego ad stipulor interpretationi Alex. ab Alex. eamque judico convenientissimam.

110. *Matrona Laris.*] Uxor, domina domus. *Lares* erant Genii & Dii peculiares, qui in certa parte domus colebantur: & hæc larium dicebatur.

111. *Lævis adhuc.*] Junior, & hinc glaber, impubes, proindeque tenerior atque mollior.

Horum si nihil est, aulam resupinat amici.
Scire volunt secreta domus, atque inde timeri.
Et quoniam cœpit Græcorum mentio, transi
Gymnasia, atque audi facinus majoris abollæ. 115
Stoicus occidit Baream, delator amicum,
Discipulumque senex, ripa nutritus in illa,
Ad quam Gorgonei delapsa est penna caballi.
Non est Romano cuiquam locus hic, ubi regnat
Protogenes aliquis, vel Diphilus, aut Erimanthus.
Qui gentis vitio, nunquam partitur amicum; 121
Solus habet. Nam cùm facilem stillavit in aurem
Exiguum de naturæ, patriæque veneno,
Limine summoveor: perierunt tempora longi
Servitii: nusquam minor est jactura clientis. 125
Quod porrò officium (ne nobis blandiar) aut quod

Quòd si nihil istorum adest; familiaris donum subvertit. Nōsse cupiunt arcana familiæ, Et ob id formidari. Quia verò capimus meminisse Græcorum, præteri ad palestras; Et ausculta crimen gravioris togæ. Stoicus interfecti Baream, denunciator familiarem, Et discipulum vetulus educatus in eo littore, ad quod decedit ala equi Gorgonei. Haud restat locus ulli Romano isthic, ubi dominatur quipiam Protogenes, aut Diphilus, vel Erimanthus, qui ex nationis indole vitiosa nunquam dat partem amici, sed eum unus possidet. Etenim quando in auriculam credulam inspiravit

tantulum de toxico indolis Et patriæ, arceor januâ, & perditâ sunt spatia diurne servitutis: nec alibi Clientis amissio levior putatur. Ecquod verò obsequium (ut nobis non aduler) vel que

ANNOTATIONES.

112. *Horum si nihil est.*] Si deest occasio flagitii et stupri, ad aliud facinus se convertet, totaque Patroni sui domum perturbabit.

Resupinat.] Evertit, miscet, confundit, inquirendo, scrutando, expiscando arcana & secreta familiæ; quæ cum tenuerit etiam metuendus evadat.

113. *Scire volunt secreta domus.*] Sic enim quod supra Juvenalis dixit, fiunt quasi viscera magnarum domuum, adeo ut hæ sine illis stare, aut se tueri videantur non posse.

Timeri.] Ne revelent & noceant.

114. *Transi gymnasia.*] Vel dimitte gymnica certamina, de quibus vide Alex. ab Alex. Lib. 2. cap. 25. & Lib. 3. cap. 9. vel, transi ad Scholas Græcorum, ipsosque philosophos ac sapientes considera, & graviores noxas animadverte in iis qui gravitate morum & doctrinæ conspicui videntur.

115. *Majoris abollæ.*] Proverbialem hanc esse locutionem notat vetus Schol. quasi majoris togæ; id est, potioris sceleris, inquit. *Abolla*, diplois, seu vestis duplex, qua utebantur Philosophi, item viri Principes. Vide Sueton. *Caligul.* cap. 35. & Juvenal. Sat. 4. v. 76.

116. *Stoicus occidit Baream, &c.*] Publ. Egnatius sectam, & disciplinam Stoicorum amplexus occidit Baream Soranum; forsan & Heliodorus Licinium Silanum, de quibus Sat. 1. ad ver. 33. & Cornel. Tacit. tum alibi, tum præcipue Annal. Lib. 16. in fine.

117. *Ripa nutritus in illa, &c.*] Oriundus e Tarso Ciliciæ urbe, quam rigat amnis Cydnus.

118. *Ad quam Gorgonei, &c.*] Tarsum condidisse a quibusdam fertur Perseus: urbique nomen imposuit ex factò, quia ibi una ex ta-

laribus pinnis ei excidit. Vet. Schol. a Græc. *ταρσος*.

Gorgonei Caballi] Perseus nimirum Pegaso equo alato vectus Medusam unam e Gorgonibus obtruncavit. Vel quia Pegasus e sanguine capitis Medusæ datus dicitur, atque illic, ut ait Lubinus, plantam seu ungulam fregerit *ταρσος* nempe & alam avium, & plantam significat.

119. *Ubi regnat.*] Optimatum animis dominatur.

120. *Portogenes, Diphilus, Erimanthus.*] Adulatores Græci. Quæ nomina a Juvenale conficta crediderim potius, quam vera esse, Pictoris, Harioli, &c. ut quidam autumant.

121. *Gentis vitio.*] Eprava & ambitiosa gentis Græcorum natura & indole.

Nunquam partitur amicum.] Cum nemine gratiam primatum communicare vult.

122. *Solus habet.*] Unus vult esse graciosus, ut omnia dona unus auferat.

Stillavit in aurem.] Per adulationes & delationes.

124. *Limine summoveor.*] Ego vetus cliens post officia plurima excludor tamen per Græculum quempiam novum hominem: nec apud antiqui Patroni domum aditus patet mihi amplius.

125. *Nusquam minor est jactura clientis.*] Romani vero parum id curant, pareatne illis antiquus & fidus Cliens: adeo illos obsident adulatores Græculi.

126. *Quod porrò officium, &c.*] Quid prodest Clientibus fuisse ad officia promptissimos? Vel, quid conferunt diviti pauperes & clientes suis officiis?

Ne nobis blandiar.] Ne videar nimis favere meæ & pauperum causæ.

egeni dignitas illic, si satagat
 togâ indutus noctu cursitare,
 quandoquidem Prætor urget
 apparitionem ac proferare cogit,
 orphanis pridem vigilibus;
 ne ante ipsum collega det salutem
 Albinæ vel Modicæ? Iste
 opulento servo natus stipat latus
 liberorum. Nam alius
 quantum stipendii in legione
 Tribuni recipiunt, tantum dat
 Calvinæ, aut Catiænæ: * * * *
 * * * * tu

Pauperis hic meritum; si curet nocte togatus,
 Currere, cum Prætor licetorem impellat, & ire
 Præcipitem jubeat dudum vigilantibus orbis;
 Ne prior Albinam, aut Modiam collega salutet? 130
 Divitis hic servi claudit latus ingenuorum
 Filius; alter enim quantum in legione tribuni
 Accipiunt, donat Calvinæ, vel Catiænæ,
 Ut semel atque iterum super illam palpitet: at tu
 Cum tibi vestiti facies scorti placet, hæres, 135

verò quando rapit te vultus indute meretricis, dubius manes,

ANNOTATIONES.

127. *Hic.*] Romæ.

Si curet nocte, &c.] Si adsit Patrono sedulus, eumque comitetur assidue. Sat. 1. v. 127. & 132.

Nocte togatus.] Vide Sat. 1. v. 96. Martial. Lib. 3. Epig. 46.

Exigis a nobis operam sine fine togatam.

Et Lib. 10. Epig. 82.

Manè vel à mediâ nocte togatus ero.

128. *Cum Prætor licetorem.*] Sex Prætorii apparebant ministri, Consuli vero duodecim: atque honoris causa comitabantur. De *Lictoribus* accurata quædam lege apud Lips. Elect. 1. c. 13.

Impellat.] Præ festinatione, & aviditate sportularum. Vide Sat. 1. v. 100.

129. *Dudum vigilantibus orbis.*] Diu, & sæpe frustra, sportulas victui suo necessarias expectantibus egenis, ut fuse dictum est Sat. 1. vel, ad fores Prætoris vigilantibus pupillis, ut ipsis det tutorem, quos Prætor despiciens ad sportulas festinat. Vetus Schol.

130. *Ne prior, &c.*] Ne alter Magistratus & Nobilis præveniat, prior salutet, & potior habeatur, seu in testamentis, seu in sportulis. Vide Sat. 1. v. 117.

Albinam aut Modiam.] Divites matronas.

131. *Divitis hic servi, &c.*] Hic vel servi divitis, vel ingenuorum filius; eodem prope sensu.

Claudit latus.] Ut comes & assecla, quia opibus inferior ingenuus; vel ut par ingenuo libertus ob æqualem censum. Horatius Serm. Lib. 2. Sat. 5. v. 18.

Utne tegam spurco Dama latus.

132. *Alter.*] Alius dives libertus.

Legione Tribuni.] Legio non parem semper habuit militum numerum. Sub Romulo, tria millia peditum, equites vero trecentos continebat, atque ita dicta est quod electis militibus fiebat. Post duplicatus est numerus: deinde major aut minor fuit, &c. Porro Lege Militari sancitum ut Miles Centurioni, Centurio Tribuno, Tribunus Præfecto Castrorum, Præfectus Legato, Legatus Consuli, Consul etiam & Magister Equitum Dictatori subessent. Vide plura apud Alex. ab Alex. Lib. 1. cap. 5. J. Lips. Lib. 2. de *Mil. Rom.* Dial. 5. & 9. & alios.

Quantum in legione Tribuni accipiunt.] Romani suis sumptibus militaverè per annos amplius trecentos. Post, ex ærario stipendium attributum: quantum vero subinde fuerit, magna lis inter doctos. Tria fuere stipendii loco, pecunia, frumentum, vestis. Cæpit dari pecunia anno U. C. 347. Id Livius restatur in fine L. 4. Hoc stipendium aliquando minus, aliquando majus extitit: initio certe exiguum; oboli duo, i. e. tres asses pediti (ut probat. Lips. cit.) Centurioni duplex, triplex equiti, auctor est Polybius L. 6. Postea deni asses dati: teste Corn. Tacit. An. 1. paulo post initium; ubi refert legiones tres, excessu Augusti & initiis Tiberii auditis, in seditionem versas ita conquestas esse; denis in diem assibus animam & corpus æstimari: hinc vestem, arma, tentoria redimi, &c. Apud Sueton. *Domit.* c. 7. legitur vulgo: *addidit & quartum stipendium militi, aureos ternos:* ubi sane reponendum, *aureis ternis;* ita Casaub. & Lips. i. e. tribus aureis quos mensibus singulis accipiebat miles, quartum addidit. Itaque sub Augusto menstruum militis aureus Romanus, idque unum stipendium: alterum adjecerit seu Caligula, seu Claudius; tertium fortasse additum per bella civilia Othonis & Vitellii: illis vero tribus quartum Domit. attribuerit. Hæc erudite Just. Lips. Elect. L. 1. c. 2. ubi & discrimen docet faciendum inter denos asses, ac denarium: hoc enim conjicit assium fuisse duodecim aut circiter: illud vero probat ex Tacito cit. apud quam miles, ut dictum, denis assibus haud contentus efflagitat denarium pro stipendio diurno. Vide etiam Alex. ab Alex. L. 6. c. 22.

133. *Calvinæ vel Catiænæ.*] Meretricibus.

134. *At tu.*] O pauper mei similis.

135. *Vestiti.*] Ignobilis proinde & parum formosi. Nam pulchræ nuditatem, i. e. pellucidas vestes affectabant. Innuat Horat. Lib. 1. Sat. 2. & Martial. Lib. 3. Epig. 3.

Hæres.] Moraris, dubitas; non continuo pergis ad scortum, quod placuit; & in id times pecuniam effundere. Vel *hæres*, i. e. *adherescis* plebeio & viliscorto, minori quidem sumptu: nec emendam carius putas Chionem superbam ac formosiorum.

Et dubitas alta Chionem deducere sella.
 Da testem Romæ tam sanctum, quam fuit hospes
 Numinis Idæi: procedat vel Numa, vel qui
 Servavit trepidam flagranti ex æde Minervam.
 Protinus ad censum; de moribus ultima fiet 140
 Quæstio: quot pascit servos, quot possidet agri
 Jugera, quam multa magnaue paropside cœnat?
QUANTUM quisque sua nummorum servat in
 area, [cum
 Tantum habet & fidei: jures licet & Samothra-
 Et nostrorum aras, contemnere fulmina pauper 145
 Creditur, atque Deos, Diis ignoscentibus ipsis.
 Quid, quod materiam præbet causasque jecorum

ac metuis detrahere Chionem è sublimi sella. Profer auctorem Rome ita integrum, ut exitit hospes Dæe Idæe: Prodeat ipse Numa, aut ille qui è templo ardente eripuit Palladem trepidantem: statim ad censum proceditur: interrogatio postrema erit de moribus. Quot famulos alit; quot habet agri jugera; quàm multiplici & amplo catino epulatur? Quantum pecuniæ condit unusquisque in sua capsâ, tantum etiam auctoritatis obtinet. Quamvis jusjurandum adhibeas per nostra & Samothracum altaria, existimatur egens spernere Ton-

nitræ, & Numina, Numinibus ipsis veniam dantibus. Quid, quod ille ipse risus argumentum & ansam cunctis suppeditat,

ANNOTATIONES.

136. Chionem.] Nobile scortum fuit, de qua Martial. Lib. 3. Epig. 34. ludit in voce *χίων*, nix Latine: atque,

*Digna tuo cur sis, indignaque nomine, dicam.
 Frigida es, & nigra es: non es, & es Chione.*

Alta deducere sellâ.] Qua sedet sublimis domi suæ. Vel potius intellige *sellam* seu lecticam, qua vehitur Chione; eritque sensus, dubitas conciliare tibi superbæ Chionis amores, in quam impensæ majores desiderantur: adeoque descendenti e sella manum publice præbere atque obsequium vereris & detrectas.

Sella. [De sella & lectica diximus fuse Sat. 1. v. 121, & 124.

137. *Da testem, &c.*] De contemptu pauperum queritur, quibus vel sanctissimis nullafides Romæ haberetur.

138. *Hospes Numinis Idæi.*] Scipio Nasica, vir optimus a Senatu judicatus, dignusque in cujus ædibus deponeretur simulachrum Cybeles Romam advectum a Pessinunte Phrygiæ oppido, donec ei Dææ Templum extractum foret. Nimirum ut refert Tit. Liv. lib. 29. cap. 10. cum in Libris Sibyllinis inventum esset Carmen, quo dicebatur hostis alienigena pelli Italia vincique posse quando mater Idæa Romam advecta foret: & Delphicus Apollo consentiens oraculum edidisset, compotes fore votorum Romanos cum Deam devexissent, curassentque ut eam qui vir optimus Romæ esset, hospitio exciperet.

Idæi.] Mons *Ida* duplex, alter in Creta Insula, alter in Phrygia, a quo Idæa vocata est mater Deum Cybele. De ea Ovid. Fast. 4.

Numa.] Qui Romanos inter Reges religione inclytus, & religionum auctor, de quo ante v. 126, & Tit. Liv. lib. 1.

Vel qui servavit trepidam, &c.] Lucius Metellus Pontifex, bis Consul, Dictator, &c. qui ex incendio Templi Vestæ Palladium servavit proprio oculorum damno, flammis excecatus

per quas ierat medias. Unde tribuit ei Populus Romanus, quod nulli antea concessum, ut quoties in Senatum iret, curru veheretur ad Curiam, magno & sublimi; sed pro oculis dato, ut ait eleganter Plinius lib. 7. cap. 43.

139. *Trepidam flagranti ex æde Minervam.*] Vel propter deflagrationis periculum; vel, ut ait Mancinellus, quod Palladium oculos movebat, & hastam, quam manu tenebat.

140. *Protinus ad censum.*] Omnium primum quæretur, quantus sit ei testi census; quam dives ille, non quam bonus expendetur.

142. *Jugera.*] Jugerum terræ mensura, quanto uno boum jugo, uno die, arari potest.

Quam multâ magnâque paropside cœnat?] Quam sit apparatus mensæ lautus & magnificus?

143. *Quantum quisque suâ nummorum, &c.*] Dixerat Lucilius:

Tantum habeas, tantum ipse sies, tantique habearis.

Et Horatius:

Tanti, quantum habeas, sis.

144. *Samothracum.*] Samothracia maris Ægei Insula, Thraciæ adjacens, hodie *Samandracchi*. Inde in Phrygiam Dardanus Pepates Deos, e Phrygia in Italianum Æneas asportavit. Qui vero illi Dei? Jupiter, Juno, &c. *μεγάλαι θεαί, μεγάλοι θεοί*, Eneid. 3. Hæc Macrob. 1. 3. c. 4. addunt alii Minervam & Mercurium.

145. *Et nostrorum.*] Martis, Qurini, Deorum Romanis pecuniarum.

Contemnere fulmina pauper creditur.] Adigente paupertate, ac durissimo (quod ait Tacitus) necessitatis telo, pejerare creditur, ut victum habeat; & presenti malo futuri metum vincente. Eâ est divitum de inopibus aut tenuibus opinio. Eâ est *Diis ignoscentibus.*] Quod necessitate, non impietate perpetratum facile condonantibus.

147. *Quid, quid, &c.*] Adde quod pauper ridiculus videtur.

si pallium turpe & lacerum, si toga squalida est, atque unus calceorum dehiscit scisso corio : aut si fractura multiplex assutâ plagâ exhibet filum crassius & novum? Egestas misera nihil habet in se molestius, quàm quòd viros ludibrio aptos reddidit. Hinc abeat, ait, si reverentia est, atque ex equitum pulvillo excedat is cujus bona legi non satisfaciunt; illic autem assideant filii lenonum in quorvis prostibulo orti. Isthic applaudit puer exculti præconis inter adolescentes splendidos pinnirapi & adolescentes gladiatoris. Ita placet inani Othoni qui nos secrevit. Ecquis isthic gener arrisit opibus inferior, & inæqualis puellæ fasciculis? Quis egens hæres constituitur?

Omnibus hic idem, si fœda & scissa lacerna,
Si toga sordidula est, & rupta calceus alter
Pelle patet; vel si consuto vulnere crassum 150
Atque recens linum ostendit non una cicatrix?
NIL habet infelix paupertas durius in se,
Quàm quòd ridiculos homines facit: Exeat, inquit,
Si pudor est, & de pulvino surgat equestri,
Cujus res legi non sufficit, & sedeant hic 155
Lenonum pueri quocunque in fornice nati.
Hic plaudat nitidi præconis filius inter
Pinnirapi cultos juvenes, juvenesque lanistæ.
Sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni. 159
Quis gener hic placuit censu minor, atque puellæ
Sarcinulis impar? Quis pauper scribitur hæres?

ANNOTATIONES.

148. *Lacerna.*] Penula, vestimentum quod supra togam induitur arcendæ causa pluvia. Vide Sat. 1. v. 62.

149. *Sordidula.*] Tantillum sordida, minus candida. Vide Lips. Elect. 1. cap. 13. ubi erudite disserit de colore vestium Romanarum.

150. *Si consuto vulnere, &c.*] Si ruptio in calceis, aut in sarto nuper recentis suturæ vestigia apparuerint.

152. *Nil habet infelix paupertas, &c.*] Epiphonema, quo egestatis miserias exaggerat. *Quid turpius quàm illud?* inquit in *Lelio* Tullius.

153. *Exeat inquit, &c.*] Inquit & jubet designator ordinibus in Theatro disponendis præpositus. Martial. lib. 5. Epigram. 8.

Jussit surgere Lectius lacernas.

Et Epigram. 26.

Quadringenta tibi non sunt, Cherestræ, surge,

Lectus ecce venit: sta, fuge, curre, late.

154. *Si pudor est.*] Si quæ est reverentia legis & Principis, qui jubent neminem hic sedere nisi Equitem.

De pulvino surgat equestri.] E quatuordecim Theatri gradibus pulvino instratis.

155. *Cujus res legi non sufficit.*] Is cujus facultates sunt minores equestri censu, id est, quadringentis sestertiis, de quibus vide Sat. 1. v. 106.

Legi.] Rosciæ, qua L. Roscius Otho Tribunus plebis pauperes a ditioribus distinxit in Theatro, vetuitque ne quis in Theatro gradibus sederit nisi Eques, aut equestri censu pollens.

Ascon. Pæd. Domitianus autem notatur hic, qui legem illam pæne abolitam revocarat: theatralemque licentiam promiscue spectandi sustulerat. Suetonii *Domitian.* cap. 8.

156. *Lenonum pueri.*] Homines libertini generis, quorum patres locupletati per lenocinia & malas artes.

157. *Plaudat.*] Spectet in Theatro, ubi plauditur favoris causa.

158. *Pinnirapi*] *Pinnirapus* dicitur Retiarius, qui Gladiatoris seu Mirmillionis galeam pinnâ insignitam arripere ac reti involvere nitentur. Pulman. & Turneb. Lib. 3. cap. 8. *Pinnis* pavonum ornari solebant Gladiatores, si quando ad pompam descenderent. Vetus Scholiast. Vide quæ ad Sat. 2. ver. 143. & seq.

Juvenes.] Filios *Lanistæ.* Is erat princeps & magister Gladiatorum quibus veluti lanianum præerat, & quos erudiebat.

159. *Othoni.*] Is Auctor Rosciæ legis, de qua mox. Horat. Epod. 4.

Sedilibusque magnus in primis Eques,

Othone contempto, sedit.

160. *Quis gener hic placuit, &c.*] Qui parentes filiæ maritum inopem elegerunt unquam Romæ? Interrogatus contra Themistocles collocaretne filiam bona pauperi, an minus probato sed diviti, respondit: malo virum qui pecunia egeat, quam pecuniam quæ indigeat viro. Plutarchus in ejus vita.

161. *Sarcinulis.*] Pecuniis, bonis, ornamentis muliebribus velut in fasciculum & sarcinam collectis. *Doti,* inquit Vetus Scholiastes.

Quando in consilio est *Ædilibus?* agmine facto
 Debuerant olim tenues migrasse *Quirites*.
HAUD facile emergunt, quorum virtutibus obstat
 Res angusta domi. Sed Romæ durior illis 165
 Conatus: magno hospitium miserabile, magno
 Servorum ventres, & frugi cœnula magno,
 Fictilibus cœnare pudet, quod turpe negavit
 Translatus subito ad *Marsos*, mensamque *Sabellam*,
 Contentusque illic *Veneto* duroque cucullo. 170
 Pars magna *Italiæ* est (si verum admittimus) in qua

Quandonam adest in deliberationibus *Ædilibum?* Sane oportebat Romanos pauperes quondam secessisse turmatim. Arduum est quidem assurgere eos, quorum parva bona domestica impediunt virtutem: at Romæ nixus illis est difficilior. Miserum domicilium caro constat; caro abdomen servorum; caro frugalis cœna. Pudor est cibum capere in vasis testeis, quod tamen pulendum inficiatur raptus repente apud

Marsos, & Sabinam mensam; atque illic satis habuit cuculionem cœruleum & crassum. Si verum fatemur, magna Italiæ portio est,

ANNOTATIONES.

162. Quando in consilio est *Ædilibus?* An *Ædiles* suum in consilium advocant aliquando pauperes, bonos quantumvis & sapientes viros? Ovid.

Curia pauperibus clausa est: dat census honores.

Ædilibus.] *Ædiles* alii erant *Majores* & *Curules*, alii *Plebei* & *Minores*. Duo sæpius, sex aliquando fuere. Curatores erant urbis, annonæ, ludorum, sacrarum etiam rerum, &c. Nero ipse *Ædilis* fuit. Vide *Plutarchum in Mario* non longe a principio. Alex. ab Alex. lib. 4. c. 4. & alios.

163. Debuerant olim tenues migrasse *Quirites.*] Sensus est: bene profecto plebs olim Romana a potentioribus oppressa in Montem Sacrum secessit: & melius fortasse consulisset rebus suis, si nunquam rediisset in gratiam cum *Magnatibus*, a quibus ita contemnituretiamnum & male habetur, quicquid *Menenii Agrippæ* auctoritas atque callida oratio suggereret. Vid. Tit. Liv. 1. 2. *Dion. Halicarnass.* lib. 6.

164. Haud facile emergunt, &c.] *Aristot.* Eth. 1. favet huic sententiæ, ubi ait eum præclara & magna vix posse exequi & præstare, cui facultates desunt: quoniam per amicos & civilem potentiam veluti per Instrumenta necesse est pleraque effici.

165. Sed Roma durior, &c.] Magna quidem ubique est pauperibus emergendi difficultas; at Romæ præsertim, ubi omnia caro constant.

166. Magno hospitium, &c.] Non nisi magno pretio conducitur tenuis domus; magno pariter aluntur servi, & mensa instruitur cibus.

169. Translatus subito ad *Marsos*, &c.] Quod ait, subito, videtur innuere *M. Curium Dentatum*: de quo vide Sat. 2. ver. 3. placet aliis *Publ. Cornel. Scipionem* hic intelligi. Alii ego satis assentior qui accipiunt generaliter quemlibet Romanorum urbe recedentem, ad eos populos, qui frugali utuntur mensa, quales Sa-

bini, Samnites, &c.

Marsos.] Hi fuerunt Italiæ populi, sub Samnitibus, ubi nunc pars *Aprutii* ulterioris, juxta lacum *Fucinum*, in regno *Neapolitano*, & in finibus ditionis *Pontificiæ*. Hactenus regiuncula nomen retinet, vulgo, *Ducato de Marsi*. Illos a *Marsio* *Circes* filio denominatos pridem & in beneficiis edoctos refert *Solinus*. Quam vero bellicosos Samnites, & quam diu Romanorum arma exercuerint, testis *Livius* lib. 7. & seq.

Sabellam.] De *Sabina* terra jam dictum antea ver. 85. De *Sabinorum* cum Romanis bello. lib. 1. cap. 9. ab his orti *Sabelli*, & pro illis aliquando sumuntur: inter Samnites vero censentur *Plinio* lib. 3. cap. 12.

170. *Veneto* duroque cucullo.] *Villosa* veste, e crassiore lana, ad arcendum frigus, pluvias, aliaque æris incommoda, qua utebantur navtæ imprimis & milites.

Veneto.] Coloris cœrulei, quo viliores panni tingebantur. Eo primum usi *Veneti* piscatores dicuntur. *Venetus* color, inquit, marinis est fluctibus similis. *Martial.* lib. 14. *Epigr.* 131.

Si Veneto prasinoque faves, qui cocchina sumis.

Cucullo.] *Cucullus* & *cuculio* velamentum capitis est.

171. *Pars magna Italiæ.*] Non tamen in universa Italia regnat luxur vestium, ut Romæ.

172. Nemo togam sumit nisi mortuus.] *Ruri*, aut in municipiis agentes tunicam vulgo induunt raro togam. *Plin.* lib. 7. *Epist.* 3. quousque toga feriata? *Liber totos dies?* *Martial.* lib. 10. *Epigr.* 47. inter vite beatoris causas & instrumenta togam raram numerat. Et *Epigram.* 51. ejusdem libri exclamat: *O tunicata quies!* Id est, quam beati, qui procul ambitu & serviitiis togatorum vivunt, quieti rure, & tunicati! *Tunica* enim vestis brevior, operi magis idonea.

ubi nullus togam induit præterquam fato functus. Si interdum ipsa dierum festorum solemnitas celebratur herbido theatro, & tritum exodium denique revertitur ad suggesta; quando infans agrestis in materno sinu expavescit rictum personæ pallide; paria ibi vestimenta conspicies, & æqualem Orchestram, ac plebem: integumentum illustris dignitatis.

Nemo togam sumit nisi mortuus. Ipsa dierum Festorum herboso colitur siquando theatro
Majestas: tandemque redit ad pulpita notum
Exodium, cum personæ pallentis hiatum 175
In gremio matris formidat rusticus infans:
Æquales habitus illic, similemque videbis
Orchestram, & populum, clari velamen honoris.

ANNOTATIONES.

172. Nisi mortuus.] Mortuos enim Itali togatos efferebant ad sepulchrum: sicut Græci paliiatos. Vide Persii Sat. 3. ver. 103. ubi ait, —Tandemque beatulus alto
Compositus lecto, crassoque lutatus amomo
In portam rigidos calces extendit.—
Et Lips. Elect. 1. cap. 6.

Ipsa dierum festorum.] Ispis diebus festis & in celebritatibus ludorum, æquales togæ assumuntur ab omnibus, adeo ut nec Principes & Nobiles splendorem vestium affecerent supra cæteros.

173. Herboso Theatro.] In pratis. in nudo cespere & gramine, ubi primum agi Dramata cæpere, & simplicitas illa diu servata retentaque in oppidis & municipiis; vel sub arborum umbra, aut certe in Theatro frondibus & ramis intecto. Unde Scenæ profluxit nomen. Nam σκηνή umbraculum, & tentorium significat. Exigua certe & imperfecta fuere Theatrorum initia. Horat. Epist. ad Pisones, seu de Arte Poët. v. 178.

Post hunc, personæ pallæque repertor honestæ
Æschylus, & modicis instravit pulpita
tignis.

Propertius lib. 4. Eleg. 1. v. 15.

Nec sinuosa cavo pendebant vela Theatro
Pulpita solennes non oluere crocos.

Et in Gallia quidem haud dudum, quam nuda & ornamentis destituta agerentur Dramata, adeo ut nec aulæ, nec telis tabulis pictis essent decorata, refert Scaliger Poët. lib. 1. cap. 21. Vide & Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 16.

174. Redit.] Pro rediit, tandem, id est post annum, vel post Tragædiæ seria & molesta rudibus animis tædia. Vide infra, mox.

Ad pulpita.] In Scenam, in Theatrum, in ea Tabulata, in quibus agunt Ludiones, ac Mimi pariter ac Tragædi.

Notum.] Quia sæpe recantatum, non novum, ut Romæ.

175. Exodium.] Diverbium post Tragædo-
rum e Scenâ exodon seu exitum: Mimi nempe

ridiculis verbis & gestibus spectatores oblectant. Vetus Scholiast. Turnebus autem lib. 10. cap. ult. sic habet: Exodia in Atellanis Fabulis, diverbia vocabantur, eo quod Tragædis Scenâ egressis ad recreandum spectatorem e pristina molestia subjiciebantur, &c. Horatius ad Pisones, ver. 220.

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum
Mox etiam agrestes Satyros nudavit, & asper
Incolumi gravitate, jocum tentavit, eo quod
Illecebris erat, & grata novitate morandus
Spectator, functusq; sacris, & potus, & exlex.
Et paulo ante,

Indoctus quid enim saperet liberq; laborum,
Rusticus urbano confusus, turpis honesto?

Vide Sat. 6. ver. 71.

Personæ pallentis.] Vel quia persona seu larva colore est pallente; vel quia histrionis facies erat illi a sua gypso, seu albo colore; alias autem facibus, ut notat Horatius ad Pisones ver. 277.

Quæ canerent agerentque peruncti facibus
ora.

Hiatum.] Os mimorum horrendum hians: vel quod solent pueri personas & personatos expavescere.

176. In gremio matris formidat rusticus infans.] Nutrices cum puerulis solitas spectaculis adesse inuit Plautus Pænul. in Prologo,
Nutrices pueros infantes, minutulos
Domi ut procurent, neve spectatum afferant,
Ne & ipsæ sitiunt, & pueri peritent fame;
Neve esurientes hic quasi hædi obragiant.

177. Illic.] In Theatro, universis spectatoribus habitus par, nec uni splendidior quam alteri.

178. Orchestram.] Locus in Theatro proprius choris & saltatoribus, ab ὄρχηστρα, salto. Ponitur hic pro locis Orchestræ proximis, in quibus sedebant ad spectandum Senatores. Vide Alex. ab Alex. mox. cit. lib. 5. cap. 16.

Clari velamen honoris.] Dignitatis Ædilitiæ insigne & ornamentum.

Sufficiunt tunicæ summis *Ædilibus* albæ. 179 |
 Hic ultra vires habitus nitor; hic aliquid plus,
 Quam satis est, interdum aliena sumitur area.
 Commune id vitium est: hic vivimus ambitiosa
 Paupertate omnes: quid te moror? **OMNIA**
 Romæ [salutes?
 Cum pretio. Quid das, ut *Cossum* aliquando
 Ut te respiciat clauso *Veiento* labello? 185
 Ille metit barbam, erinem hic deponit amati:
 Plena domus libis venalibus: accipe, & illud
 Fermentum tibi habe: præstare tributa clientes
 Cogimur, & cultis augere peculia servis.

Togæ candidæ satis sunt majoribus Ædilibus. Istic vestis splendor est supra facultates. Istic quiddam plus quam sufficit aliquando promitur & marsupio aliorum. Labes illa vulgaris est. Istic vitam agimus in egestate ambitiosa. Ecquid te detineo? Romæ cuncta cum pecunia fiunt. Quid donas, ut Cosso interdum salutem dicas; ut ad te oculos torqueat Veiento, labris non aperitis? Hic tondet lanuginem, iste dilecti capillos demittit. Edes sunt referte placentis vendendis. Sume, & hoc tibi

fermentum accipe. Nos clientes vectigalia pendere astringimur, & amplificare bona famulis nitidis.

ANNOTATIONES.

179. *Sufficiunt tunicæ summis Ædilibus albæ.* *Ædiles* ipsi *Curules* & majores tunicis albis contenti sunt, neque purpureas sumunt togas cum ludis præsent, aliave sui muneris officia exercent. Vel, soli *Ædiles* spectacula edentes albas & recentes habent tunicas; alii verò minus nitidas, jamque squalentes, & quotidianas induunt: contra quam fit Romæ, ubi omnes spectant in veste candida, recente, splendida, juxta illud *Martial.* l. 4. Epigram. 2.

Cum plebs, & minor ordo, maximusque Sancto cum duce candidus sederet.

180. *Hic ultra vires, &c.* At Romæ dumtaxat plerique vestem sumunt nitidiorum, quam ferant eorum opes ac dignitas.

Aliquid plus quam satis est. Non contenti necessariis quæ possunt è suo habere, è mutato & conducto, luxui indulgent.

182. *Ambitiosa paupertate.* Ambitionis & superbix plena: opulentiores enim videri volunt quam sint.

183. *Omnia Romæ cum pretio.* Magno constant & comparantur omnia, ut jam supra dictum.

184. *Quid das.* Quæ munera tribuis servis Nobilium, ut te perducant ad dominos? *Horat.* lib. 1. Sat. 9.

Difficiles aditus primos habet: haud mihi deoro. Muneribus servus corruptam, non hodie si Exclusus fuero, desistam, &c.

Ut Cossum aliquando salutes. Ut facile tibi sint aditus ad *Cossum*, ejusque similes opulentos ac Nobiles, quos identidem salutes.

185. *Ut te respiciat clauso Veiento labello.* Ut si non alloquio, respectu saltem uno dignetur te potens quispiam.

Veiento. Fabritius *Veiento* homo superbus ob famosos libellos a Nerone Italiapulsus, *Corn.* Tacit. *Annal.* lib. 14. Ejus etiam meminit *Plin.* lib. 4. *Epist.* 22. De eo rursus *Sat.* 6.

Clauso labello. Nedum enim homines comi-

ter alloqueretur ille, vix intueri dignabatur salutantes, aliosque omnes despiciabat.

186. *Ille metit barbam, erinem hic, &c.* Ut domini gratiam demeretur, assentatur & famulatur ejus servulo, quem ei dilectum novit. Hinc adest illi obsequens festa illa die, qua primam lanuginem & crines resecat *Dis* ex more consecranda, seu *Phæbo*, seu *Æsculapio*, &c. Vide *Martial.* lib. 1. Epigram. 32.

Hos tibi, Phæbe, vovet totos a vertice crines Encoipus domini Centurionis amor, &c.

Et lib. 9. Epigram. 17.

Consilium forme speculum, dulcesq; capillos Pergameo posuit dona sacrata Deo.

Ille puer tanto domino gratissimus aula,

Nomine qui signet tempora verna suo.

Crinem hic deponit amati. Hic pueri amati comam in templo deponit, ut per hæc obsequia atque officia servulo præstita, domino potenti gratus esse queat.

187. *Plena domus libis venalibus.* Porro festa die supra dicta mittuntur puero a clientibus certatim munuscula, quibus ille venditis peculium augeat.

Libis. Liba sunt placentæ e farre, melle, & oleo.

Accipe & illud fermentum, &c. Tu eme e placentis; vel pro datis libis, fermentum hoc tibi retine.

188. *Fermentum.* Tumoris, iræ & indignationis causam & materiam, quod uimirum non patronis modo, sed etiam famulis eorum serviendum est, ac solvenda quasi tributa.

Tributa. Amato puero, aliisque servis annua munera certis diebus: sicut domino, in natali, in nuptiis, &c.

189. *Cultis servis.* Bene curatis ac nitentibus tum cuticula tum vestimentis.

Peculia. Proprie sunt bona quæ servus habet extra domini potestatem, ut notat *Servius.*

Quis formidat vel formidavit casum domus in Præneste frigida, vel Volsiniis constitutis inter colles nemoribus consitos, vel simplicibus Gabiis, vel in propugnaculo Tiburis declivis? Nos habitamus civitatem exiguo fulcro innicam, maximâ sui parte. Etenim Ville procurator ita sistit ruituras ædes, ac resarcit labem antique fracture; atque mandat tutos quiescere imminente lapsu. Vita est ibi traducenda, ubi nulle deflagrationes, nulli timores noctu. Ucalegon modò petit aquam; modò fragilia transportat: jam tibi fumum emittit tertia contignatio: Tu verò ignoras. Etenim si timetur in infimis locis, postremus deflagrabit ille, quem tecta una defendunt ab imbris, ubi tenere columbæ ova pariunt. Codrus habebat cubile brevius Proculâ, sex vascula, abaci ornatum. Subitus erat Urna exigua,

Quis timet, aut timuit gelida Præneste ruinam ;
Aut positis nemorosa inter juga Volsiniis, aut 191
Simplicibus Gabiis, aut proni Tiburis arce ?
Nos urbem colimus tenui tibieine fultam
Magna parte sui : nam sic labentibus obstat
Villieus, & veteris rimæ contextit hiatus, 195
Securos pendente jubet dormire ruina.
Vivendum est illic, ubi nulla incendia, nulli
Nocte metus : jam poscit aquam, jam frivola
[transfert

Ucalegon ; tabulata tibi jam tertia fumant.
Tu nescis. Nam si gradibus trepidatur ab imis,
Ultimus ardebit, quem tegula sola tnetur 201
A pluvia ; molles ubi reddunt ova columbæ.
Lectus erat Codro Procula minor, ureoli sex,
Ornamentum abaci ; neonon & parvulus infra

ab imbris, ubi tenere columbæ ova pariunt. Codrus habebat cubile brevius Proculâ, sex vascula, abaci ornatum. Subitus erat Urna exigua,

ANNOTATIONES.

190. *Quis timet, aut timuit, &c.]* Alia persequitur Romæ incommoda, ab ædium ruina, & incendiis.

Gelidâ Præneste.] Hæc urbs Latii, hodie, *Palestrina*, gelida ob aquas, & situm inter montes. E colonia factum municipium efflagitantibus Prænestinis a Tiberio Imperatore, narrat Gellius, lib. 16. cap. 13.

191. *Volsiniis.]* Urbs antiqua Hetruriæ fuit. Hodie *Bolsena* nuncupatur.

192. *Simplicibus Gabiis.]* *Gabii*, olim Latii urbs, in via Prænestina. *Simplices* vocat seu ob tenuitatem, seu potius quod Sexti Tarquinii dolo circumventi, ab ejus patre Superbo capti sunt. Vide Liv. lib. 1. cap. 53.

Proni Tiburis] Hæc Latii civitas, hodie *Tivoli*. Sabinis contermina; sita in declivi, unde *prona* dicitur. Arcem vero situs arduus præbuit.

193. *Nos urbem colimus, &c.]* Romæ autem ædificia pervetusta sunt, ac ruinæ pleraque proxima, quare sustentantur fulcris sæpe.

Tibieine.] *Tibicines* in ædificiis vocantur ad-minicula & columnæ, quæ ruituris aliàs ædibus adhibentur. *Nomen a similitudine tibiis canentium*, inquit Festus.

195. *Villicus.]* Is enim vocatus a domino jubetur subvenire labenti domui, quem locat. Ille vero utunque ruinas sarcit, ac hiatus parietum contextit.

Veteris rimæ contextit hiatus.] Rupturas parietum calce modica perfundit, & tum inquilinos jubet manere securos, quasi ruinam instaurasset. Vetus Schol.

197. *Vivendum est illic.]* Absit ut Romæ tot in periculis degam, inquit Umbricitus: eo pergendum ac vivendum, ubi, &c.

198. *Poscit aquam.]* Ad restinguendum incendium.

Frivola.] Vilia vasa & supellectilia eripit pauper ex incendio.

199. *Ucalegon.]* Vicinus quispiam. Alludit ad Virg. *Eneid.* 2.

Jam proximus ardet Ucalegon.

Tabulata tertia.] *Tristega.* In quibus habitabant tenuiores. Divites enim inferiora incolebant, cætera locabant pauperibus. Vetus Schol.

Fumant.] Jam serpente & grassante igne.
200. *Tu nescis.]* Imminens exitium ignoras, O pauper, superiora tabulata conducens.

Trepidatur.] Vox præcipitem eorum actionem, qui restinguendo vel evitando student incendio, belle exprimens.

201. *Quem tegula sola tnetur.]* Qui in suprema ædium parte habitat, quæ tegulis est proxima.

202. *Ubi reddunt ova columbæ.]* Super tecta columbaria fiunt, inquit Vetus Schol.

203. *Codro.]* Egenti cuipiam. Vide Sat. 1. ver. 2.

Proculâ.] Uxore sua alioqui parva.

204. *Ornamentum abaci.]* Hic erat omnis abaci ornatum.

Abaci.] *Abacus*, mensa structoria, armarium, in quo reponuntur vasa, seu ad usum quotidianum, seu ad ornatum & pompam.

Cantharus, & recubans sub eodem marmore Chiron: Jamque vetus Græcos servabat cista libellos, 206 Et divina Opici rodebant carmina mures. [illud Nil habuit Codrus: quis enim negat? Et tamen Perdidit infelix totum nil: ultimus autem [tem Ærumnæ cumulus, quod nudum, & frustra rogan- Nemo cibo, nemo hœspitio, tectoque juvabit. 211 Si magna Asturii cecidit domus: horrida mater, Pullati proceres, differt vadimonia prætor: Tune geminus casus urbis, tune odimus ignem. Ardet adhuc, & jam accurrit qui marmora donet, Conferat impensas. Hic nuda, & candida signa: 216 Hic aliquid præclarum Euphranoris, & Polycleti, Phæcasianorum vetera ornamenta Deorum. Hic libros dabit, & forulos, mediamque Minervam:

Et recubans Chiron sub ipso marmore: Et jam antiqua arca custodiebat codices Græcos, & mures Opici ardebant eximios versus. Codrus nihil possidebat. Nam quis inficitur? Ac nihilominus infortunatus amisit istud omne nihil. Suprema verò miserie accessio est, quod spoliatum atque penitentem frustra panis, nullus alimento, nullus ædibus ac domicilio sublevarit. Quod si corruerint summe Asturii edes, parens squalida, atrati primates erunt: Prætor dictionem juris remittit. Tùm duplex civitatis ruina, tùm ignem detestamur: dumque flagrat etiam, statim advolat qui det marmora; sumptus

contribuat. Ille statuas albas ac denudatas; iste quidpiam eximium Euphranoris & Polycleti opus, antiqua insignia Numinum Phæcasianorum; alius codices, & armaria, atque dimidiâ Palladem;

ANNOTATIONES.

205. *Cantharus.*] Poculum, de quo Virgilius Eclog. 6. Macrob. lib. 5. cap. 21.

Et recubans sub eodem marmore Chiron.] Ad pedem abaci sculpta erat effigies Chironis Centauri, ex eadem materia, argilla nimirum. Recumbebat vero quasi sustinens abacum. Intelligent alii ejusdem Chironis opera Medica seu Chirurgica (ex Plin. lib. 7. cap. 56.) in armario Codri posita: is enim paupertate adactus ad eas se artes contulerat. Cœl. Rhodig. lib. 7. c. 12.

206. *Jamque vetus Græcos, &c.*] Jam pridem Græcos libros, & carmina, quibus studuerat antea, reliquerat.

207. *Divina.*] Ironice, Raucum enim Codrum dixit Sat. 1.

Opici.] Minus bene, *apici*, quidam legunt, ut notat Lipsius Epist. quæst. lib. 4. Epist. 25. Melius, *Opici*, id est, putidi, fatidi: ab *Opicis* seu *Oscis* Campaniæ populis, apud quos vigeabant fœdæ libidines. Alii nomen trahunt ab *ων*, foramen, seu *caverna*, in quibus mures sæpe latent. Alii *Opici* significant Græce Linguae ne-scientes. Et favet Gellius lib. 13. cap. 9.

210. *Frustra.*] Legunt nonnulli, *frustra*.

212. *Si magna Asturii, &c.*] Si calamitas opprimat tenuiorem, haud curatur: at si divitem ac potentem, certatim sublevarit. Quod certe iniquum.

Asturii.] Alii *Asturici*, aliis *Arturii*, ut is idem sit qui supra ver. 29.

Horrida Mater.] Tota Roma in luctu est. Vel, matronæ sordidas induunt vestes, ut dolorem significant.

213. *Pullati.*] Ne vestem intellige atram seu nigram, quæ solis in funeribus adhibebatur, sed sordidiorem, quæ luctum indicabat. Ex Lipsio Elect. 1. cap. 13.

Differt vadimonia prætor.] Sicut in publicis calamitatibus solebat indici Justitium. Testis Livius passim.

214. *Tunc geminus casus urbis.*] Roma videatur cecidisse, aut a Gallis capta dirutaque rursum.

Odimus ignem.] Vel incendii, vel etiam foci. Lugeatis enim ignem foci extinguebant. Vetus Schol.

216. *Conferat impensas.*] Ad novas ædes construendas.

Nuda & candida signa.] Statuas a marmore candido, Pario.

217. *Euphranoris & Polycleti.*] Hic Statuarius, ille Pictor, excellentissimi. Quintil. 1. 12. cap. 10. Plin. lib. 34. cap. 8.

218. *Phæcasianorum.*] Phæcasii Sacerdotes erant Athenienses & Alexandrii, ab albis calceis nominati. Appian. lib. 5. ubi de M. Antonio, Aliis Dii Græci sunt ita dicti, quasi Phæcasiani, id est, induti *çανυτις*, *calceamentis rusticis*, Turneb. lib. 10. cap. 27. Porro in antiquissimis codicibus legitur: *Hæc Asianorum*, pro *Phæcasianorum*. Et Vetus Schol. notat eam gentem invidiosè nominari.

219. *Mediamque Minervam.*] A vertice ad umbilicum expressam in marmore, aliæ mat-
teria.

alius modium pecuniæ donabit. Denique *Persicus orbatorum magnificentissimus* recondit præstantiora, amplioraque & jam suspicionem jure præbet, quasi propriam ipse domum combusserit. Modò queas obstrahi ludis Amphitheatri, ædes tibi commode comparantur *Soræ*, vel *Fabrateriæ*, vel *Frusinone*, quanto jam pretio domum obscuram paras ad unum annum. Illic hortus & puteus non profundus, neque trahendus fune, diffuit in teneras plantas, promptè exhaustus. Vitam age contentus rostro, & cultor hortulæ nitidæ, è quo centenus *Pythagoræis* convivium præstare queas. Non est nihil se reddidisse possessorem unius lacertæ, quævis orbis parte, quolibet diverticulo. Istic agroti multi vitam perdunt ob vigilias;

Hic modium argenti: meliora, ac plura reponit *Persicus orborum* lautissimus, & meritò jam 221 *Suspectus*, tanquam ipse suas incenderit ædes. Si potes avelli *Circensibus*, optima *Soræ*, Aut *Fabrateriæ* domus, aut *Frusinone* paratur, Quanti nunc tenebras unum conduceis in annum. Hortulus hic, puteusq; brevis, nec recte movendus, In tenues plantas facili diffunditur haustu. 227 Vive bidentis amans, & culti villicus horti, Unde epulum possis centum dare *Pythagoræis* Est aliquid quocunque loco, quocunque recessu, Unius sese dominum fecisse lacertæ. 231 Plurimus hic æger moritur vigilando; sed illum

ANNOTATIONES.

220. *Modium.*] Mensuræ genus, pars sexta mediimni, quod sex modios continet. Aliis medius libras habet quadraginta quatuor.

221. *Persicus.*] Dives quilibet, ex Horatio lib. 1. Od. 38.

Persicus odi puer apparatus.

Vel *Fubius Persicus*, de quo Sat. 8. ver. 14. Seu forte *Persa* fuerit *Arturius*, de quo paulo ante.

Orborum lautissimus.] Qui enim liberis carere, solent impensis haud parcere.

222. *Suspectus.*] Ita *Martial.* lib. 3. Epigram. 51.

Empta domus fuerat tibi, Tongiliane, ducentis.

Abstulit hanc nimium casus in urbe frequens.

Collatum est decies. Rogo, non potes ipse videri Incendisse tuam, Tongiliane, domum?

223. *Si potes avelli Circensibus.*] Si quidem carere potes *Circo*; modo velis te privare ludis istis curulibus & spectaculorum oblectamentis, certe commodius habitabis in aliis *Italiæ* urbibus. hoc dicit *Poëta* quod *Romani* mirum in modum spectaculis deditierant. Unde Sat. 10. ver. 80. notantur velut optantes dumtaxat *pamem* & *Circenses*.

Circensibus.] Quid *Circus*, & quotuplex *Romæ* notavimus supra ad ver. 65. de *Ludis* & *corum ritu*, *Dionys Halycarn.* lib. 7. ad finem. *Scenicorum ludorum initia* vide apud *Liv.* initio lib. 7. De *Circensibus*, qui die nona *Aprilis* celebrabantur in honorem *Cybeles* ac *Cereris*, *Ovid. Fast.* 4. *Alex.* ab *Alex.* lib. 5. cap. 8.

Soræ.] Hæc olim urbs *Latii* ad *Lirim* fluvium, hodie in *Aprutio* ulteriori, vetus nomen haud amisit.

224. *Fabrateriæ.*] Ea civitas, hodie, *Falca-*

terra, non procul a fluvio *Liri*, pridem *Volsorum* fuit in *Latio* oppidum.

Frusinone.] *Frusino*, vel *Frusinum*, *Strab.* & *Ptolem.* urbs quondam *Latii*: hodie vocatur *Frusilone*, estque in *Campania Romana*.

Domus paratur quanti nunc tenebras, &c.] *Emptam* habere domum illic potes eodem pretio, quòd solvis *Romæ* pro locatione domus annua.

225. *Tenebras.*] *Obscuram* & *tenebrosam* domum.

226. *Hic.*] In urbibus *Italiæ* mox nominatis.

Nec recte movendus.] Tam facile habes aquam e puteo ad rigandum hortum, ut manu attingere ac haurire queas, sine ullo fune.

228. *Bidentis.*] Per *bidentem* furcam, *agriculturam* & *rusticam* vitam designat metonymice.

229. *Pythagoræis.*] Hi post *Magistrum* suum *Pythagoram* docebant abstinendum ab animatis, & oleribus vescabantur. *Diog. Laërt.* lib. 8. *Athen.* &c. Vide Sat. 15. ver. ult. Annot.

230. *Est aliquid.*] Non parva res est, nec parvi æstimanda.

231. *Lacertæ.*] Quidam legunt *latebræ*; eodem sensu: id est, aliquid est extitisse dominum minimæ cujuslibet rei, vel parvi domicilii quod sufficiat latebris lacertarum. De his *Prin.* lib. 8. cap. 39. & alibi.

232. *Plurimus hic æger moritur vigilando.*] *Nimiis* vigilis morbos, & hinc mortem creari constat.

Sed illum languorem peperit cibus imperfectus.] *Cibus* non bene coctus languorum peperit: cociationem vero nocuit immo dicus calor, ac nimia siccitas, quam pariunt vigilæ ob continuam agitationem, ac spirituum vitalium consumptionem.

Languiorem peperit eibus imperfectus, & hærens
 Ardenti stomacho. Nam quæ meritoria somnum
 Admittunt? Magnis opibus dormitur in urbe. 235
 Inde caput morbi: rhedarum transitus arcto
 Vicorum inflexu, & stantis convicia mandræ
 Eripiunt somnum Druso, vitulisque marinis.
 Si vocat officium, turba cedente vehetur
 Dives, & ingenti curret super ora Liburno, 240
 Atque obiter leget, aut scribet, vel dormiet intus
 Namque facit somnum clausa lectica fenestra.
 Ante tamen veniet: nobis properantibus obstat
 Unda prior, magno populus premit agmine lumbos
 Qui sequitur: ferit hic cubito, ferit assero duro 245
 Alter; at hic tignum capiti ineutit, ille metretam,

at morbum hunc creavit esca indigesta, & adherens stomacho ferventi. Enimvero quæ conducta soporem permittunt? In hac civitate somnus capitur multis divitiis. Hinc fons egritudinum. Curruum transvectio in unfractu angusto viarum, atque maledicta stabuli herentis quietem auferunt Druso, ac vitulis marinis. Si invitat officium, opulentus portabitur, recedente multitudine, ac properabit vectus Liburno grandi, supra vultum. Eundo vero lectitabit, vel scriptitabit, aut somno indulget intus. Etenim soporem conciliat lectica fenestellâ occlusa. Nihil-

ominus ante nos perveniet ille. Quippe nos festinantes impedit fuctus præcedens: plebs autem subsequens ingenti turbâ comprimit renes nostros. Ille cubito pulsat; alius amite duro percudit: Iste vero trabem, alter cadum impingit in caput.

ANNOTATIONES.

233. *Et hærens ardenti stomacho.*] Quippe non digestus, nec in succum nutritivum conversus, neque proinde transmissus in singulas corporis partes.

234. *Meritoria.*] Vel ædes tumultui populari proxima, vel tabernæ mercede conductæ in quibus opifices fragore & strepitu vicinos excitant, somnumque interrumpunt.

235. *Magnis opibus dormitur in urbe.*] Magna potentia silentium imponitur vicinis tabernariis ut magno pretio somnus constet, inquit Vetus Schol. Vel, potius, magnis opibus est opus ad habendas ædes a tumultu populari seclusas ac remotas, amplas nempe, in quarum recessu a vicis & tabernis longe posito, quies sit & somnus non interruptus. Vide Martial. l. 12. Epig. 57. & 69.

236. *Rhedarum transitus.*] Fragor & strepitus curruum, clamor aurigarum, tumultus concurrentium hominum ac rhedarum.

Arcto vicorum inflexu.] Erant certe veteris Romæ vici angusti & parum directi. Patet ex Livio in fine libri 5. ubi post incensam ac dirutam a Gallis urbem, Romani promiscue ædificasse dicuntur: item, *festinatio curam eximit vicos dirigendi*, inquit ibidem, *dum omisso sui alienique discrimine in vacuo edificavit: formaque urbis occupate magis quam divisa similis fuit.* Et Suet. *Neron.* cap. 38. ait *Neronem quasi offensum deformitate veterum edificiorum & angustis flexurisque vicorum, urbem incendisse.*

237. *Stantis convicia mandræ.*] Maledicta quæ solet auriga vel mulio vociferans evomere in mandram, i. e. gregem seu multitudinem equorum vel mulorum tarde progredientium, & inflexu hærentium, verberibus juxta ac clamore agens urgensque.

Mandræ.] Proprie mandra vocatur septum

quo pecora noctu clauduntur: ponitur hic per metonymiam pro *equis & jumentis.*

238. *Druso.*] Somnolento homini, qualis notatura quibusdam Claudius Drusus Cæsar. Legunt alii, *Eripiunt somnos Ursis*: ex Plin. l. 8. c. 36. ubi ait *Ursostam altum dormire diebus quidem bis septenis, ut nec vulneribus excitentur.*

Vitulisque marinis.] *Phocæ* pariter, seu *vituli marini* sunt ejusmodi, nullumque animal graviore somno premitur. Plin. lib. 9. cap. 13.

239. *Si vocat officium.*] Si dives ad negotium, si ad nuptias, ad pompam, aliamve celebratam pergat, quisque de via decedit, & liberum transitum dat.

240. *Ingenti curret super ora Liburno.*] Vectus in lectica ampla & capaci, quasi Liburna navi, vel quæ humeris servorum e Liburnia grandium & robustorum defertur supra caput hominum elevata. Plin. Traj. Paneg. *Illos, inquit, humeri cervicesque servorum super ora nostra velunt.*

Liburno.] Liburniæ regio est Illyrici Occidentalis, ubi nunc Croatia pars atque Dalmatiæ.

241. *Atque obiter leget, &c.*] Vide Sat. 1. ver. 65. ubi de iis quæ ad lecticam & sellam pertinent copiose disputavimus.

Obiter.] Έν παρεῖδῳ inquit Tullius ad Attic. lib. 5. Ep. 20, & 21. *ὄς παρεγγῶν.* Ad Quint. frat. lib. 3. Ep. 9. *ἐν παρεγγῶν.*

243. *Veniet.*] Eo quo vocat officium.

244. *Unda prior.*] Turba populi instar fluctuum euntis ac redeuntis.

245. *Assere.*] Ligno, palo, pertica, amite, quo lectica vel sella sustinetur ac devehitur a lecticariis. Just. Lips. *Epistolic.* quæst. lib. 4. *Epist.* 25.

246. *Metretam.*] Mensuræ genus est capacissimum. In liquidis cadus est aut amphora.

Jam tibi cano delibute sunt. Jam proteror undequaque pede crasso, atque bellatoris clavus in digitum mihi infigitur. Annon aspicias quam magno igne sportula frequentetur? Centeni sunt epulones, & singulos comitatur sua culina. Corbulo agrè portare tot ampla vasa, totque res capitii incumbentes, quot miser famulus desert capite subrecto, & properando foculum excitat. Lacerantur vestes reflectæ. Jam procedente plastro emicat abies oblonga; pinus autem alio vehiculo deportatur. Tremunt proceres & plebi mitantur. Etenim si corruerit axis qui sustinet rupes Liguriæ, atque super turbam devolvat montem dejectum, quid restat de corporibus? Quis artus, quis ossa

Pinguia crura luto; planta mox undique magna Calcor, & in digito clavus mihi militis hæret. Nonne vides quanto celebretur sportula fumo? Centum convivæ; sequitur sua quemque culina. Corbulo vix ferret tot vasa ingentia, tot res 251 Impositas capiti, quas recto vertice portat Servulus infelix; & cursu ventilat ignem. Scinduntur tunicæ sartæ; modò longa coruscat Sarraco veniente abies, atque altera pinum 255 Plaustra vehunt, nutant altè, populoque minantur. Nam si procubuit, qui saxa Ligustica portat Axis, & eversum fudit super agmina montem, Quid superest de corporibus? quis membra, quis ossa

axis qui sustinet rupes Liguriæ, atque super turbam devolvat montem dejectum, quid restat de corporibus? Quis artus, quis ossa

ANNOTATIONES.

247. *Pinguia crura luto.*] Quasi uncta & incrustata luto & cano.

248. *Calcor, & in digito, &c.*] In turba conculcor pedibus alicujus militis, aut agrestis & crassiuscujuspiam viri, qui videatur in digitum pedis mei infigere clavos, quibus ejus calcei suffixi sunt

Clavus militis.] Sic Valer. Maxim. l. 9. c. 1. Extern. Art. 4. refert Antiochi Syriæ Regis exercitum magna ex parte aureos clavos crepidis subjectos habuisse. Idem testatur Justin. l. 38. *Luxuriæ non minor apparatus, quam militiæ fuit,* inquit; * * * * ut etiam gregarii milites caligas auro figerent, proculcarentque materiam, cujus amore populi ferro dimicant. Unde rursus Juvenalis Sat. ult. ver. 24. nefas esse ait *offenderet tot caligatos, millia clavorum.* Porro clavata dicuntur aut vestimenta clavis in texta & ornata, aut calcamenta clavis infixi, inquit Festus.

249. *Nonne vides quanto, &c.*] Iterum gulum Romanorum perstringit, & novas inde causas impedimentorum ac turbæ in viis.

Sportula.] Cæna quæ quia primum in sportula dabatur, *σπυρτυλὴ*, hic nomen obtinuit. Turneb. lib. 10. cap. 27. Vide Sat. l. ver. 95. ac deinceps.

Quanto fumo.] Quam avidè petatur. Vel simpliciter ignem intelligit, ut mox fusius explicat.

250. *Centum convivæ.*] In commune suam quisque sportulam conferentes. Vel, centum homines sportulam accipiant, hi servos singuli deducunt culinam deferentes, qui vias implent ac impediunt.

Culina.] Vasa & instrumenta culinaria. Hinc igitur tumultus coquorum ipsos cum obsoniis focos transferentium * * * ne cibus intepescat, &c. quæ Seneca ad Lucilium scribit.

251. *Corbulo.*] *Domit. Corbulo* tempore Neronis robore corporis famosus, cujus meminerunt

Tacit. lib. 13. & Ammianus Marcell. lib. 15.

252. *Recto vertice.*] Ne juscula vel obsonia effundantur ac decident.

253. *Ignem.*] Quem desert in foculo seu calefactorio obsoniis subjectum, ne per viam frigescant.

254. *Scinduntur tunicæ sartæ.*] In turba ac tumultu lacerantur vestes nuper sartæ, quales nimirum solet habere servulus, vel pauper Umbritii similis per urbem incedens.

Modò longa coruscat, &c.] Aliud impedimentum ac periculum a plastris per urbem ventibus magnas moles.

255. *Sarraco.*] Vel, *Serraco*, quo vehiculi genere deportantur ingentis ponderis ligna, lapides & similia, ad constructionem ædificiorum. Vide Sat. 5. ver. 23.

Abies, atque altera pinum plaustra vehunt.] Longo vehiculorum ordine *pinus* aut *abies* defereretur vicis intrementibus, ut ex illa lacunaria auro gravia penderent. Quem luxum damnat Seneca, Epist. 90.

256. *Nutant altè.*] Arbores illæ, seu trabes longissimæ vacillant, & capitis veluti motu malum & perniciem obvis minantur.

257. *Nam si procubuit.*] Si axe fracto ruat plaustrum, & impositam molem deturbet in obvios.

Saxa Ligustica.] Excisos e Liguriæ montibus lapides ingentes.

Ligustica.] *Liguria*, Italiæ regio, ad Alpes, Galliam Narbonensem inter ac Hetruriam; nunc ora est Genuensis.

258. *Agmina.*] Plebem prætereuntem.

Montem.] Instar montis saxum, vel e Ligusticis montibus excisum.

259. *De corporibus.*] Corruente plastro ac ingenti saxo obrutis & obtritis.

Invenit? obtritum vulgi perit omne cadaver, 260
 More animæ. Domus interea secura patellas
 Jam lavat, & buccâ foculum excitat, & sonat unctis
 Strigilibus, & pleno componit lintea gutto.
 Hæc inter pueros variè properantur: at ille
 Jam sedet in ripa, tetrumque novitius horret 265
 Porthmea, nec sperat cœnosi gurgitis alnum
 Infelix, nec habet quem porrigat ore trientem.
 Respice nunc alia, ac diversa pericula noctis.
 Quod, spatium tectis sublimibus, unde cerebrum
 Testa ferit, quoties rimosa, & curta fenestris 270
 Vasa cadunt, quanto percussum pondere signent,
 Et lædant silicem. Possis ignavus haberi,
 Et subiti casus improvidus, ad cœnam si
 Intestatus eas, adeò tot fata, quot illâ
 Nocte patent vigiles, te prætereunte, fenestræ. 275

reperit? Comminutum plebecule cadaver totum evanescit instar anime. Interim familia nihil sollicitè mandat jam cantinas, atque ignitabulum ore exagitat, ac sonitum edit inunctis strigilibus, aptatque lintea ampullâ repletâ. Ita diversè maturantur apud famulos; sed iste jam stat in litore, ac novus expavescit transvectorem terrificum; neque spem miser habet intrandi alnum fluminis lutulenti, neque possidet trientem quem ore offerat. Intuere jam alia & varia nocturni temporis discrimina. Ecquod intervallum ab altis culminibus, è quibus vas fictile percutit cerebrum, quoties vascula fissa atque mutilata fenestris decedunt, quàm

magnâ gravitate notent ac labefaciant saxum offensum. Ne stupidus estimari queas ac minime prospiciens repentinum infortunium, si pergas ad cœnandum non testatus. Quippe tot mortes imminent quot fenestræ ea nocte vigilantes aperte sunt, dum tu transis.

ANNOTATIONES.

260. *Perit omne cadaver more anime.*] Non magis apparet quam anima quæ evolat & aspectum fugit. Nec enim cum Epicuro Juvenalis sentit cum corpore animam interire.

261. *Secura.*] Nesciens plaustri casu interiisse dominum, vel servulum quisportulam deferebat, parat cœnam, aut saltem lances & patinas excipiendæ sportulæ & cœnæ componendæ idoneas.

262. *Buccâ foculum excitat.*] Oris & buccarum inflatione ac spiritu ignem accendit.

Sonat unctis strigilibus.] Comparat etiam strigiles ad radendum corpus post balnea, detergendumque sudorem, unctas autem, quo minus lædant. Vide Pers. Sat. 5. ver. 126. & quæ nos ibidem.

263. *Strigilibus.*] Quidam Codices habent, *strighibus*, ut sit dactylus: aut certe posuit procelumaticum, ut quatuor breves æquipolleant duabus longis, seu spondeo.

Componit lintea.] Ad siccandum corpus post lavationem.

Gutto.] *Guttus*, vasculum guttatim oleum fundens, cujus erat usus in balneis. Dicunt alii lintea odorifero perfundi oleo solita.

264. *Hæc inter pueros variè properantur.*] Hæc quidem domi fiunt sedulo ac festinanter, atque suo quisque familiarium fungitur officio, aliis balnea, cœnam aliis parantibus: at ille, (heu!) jam miserabili fato excessit e vivis.

Ille.] Seu puer deferens sportulam, seu herus ipse forte præteriens, ac plaustri ruina obtritum.

265. *Sedet in ripa.*] Sedet, errat ad ripam Stygis, seu Acherontis, Infernalis fluvii, qui mortuis omnibus tranandus est: illicque expectat ac

detinetur ad annos centum. Nec enim fas erat trajici inhumatos, ac inopes seu carentes naulo, i. e. pretio transvectionis, nisi post expletum centum annorum spatium. Virg. loco mox citando.

266. *Porthmea.*] Fretum *περῆμος* Græcè, dicitur *περῆμος* autem ille qui trans fretum litre homines vehit. Charontem hic intellige de quo Virgil. *Æneid.* 6.

Portitor ille Charon, &c.

Nec sperat.] Quippe insepultus, & naulo destitutus; ut mox explicatum est.

Cœnosigurgitis.] Stygiæ Paludis cœno turbidæ.

Alnum.] Charontis cymbam ex *alvo* arbore.

267. *Nec habet quem porrigat ore trientem.*] *Ori* mortuorum veteres inserebant stipem seu nummum, quo naulum Charonti solverent, ac transmitterentur. Vide Diod. Sicul. l. 2. c. 5.

Trientem.] *Triens*, pars tertia est assis, videtur hic proobolo poni, qui naulus dicitur Charonti solvi assuetus, apud Lucian. *Dial. Mort.* 9.

269. *Quod spatium testis sublimibus.*] Quantum sit spatium inter ima viarum & ædium tecta summaque, unde sæpe deiciuntur testarum fragmenta, quibus prætereuntium caput frangi & cerebrum excuti contingat.

271. *Quanto percussum pondere signent.*] Testæ illæ gravi suo casu duros ipsos, quibus strata viæ sunt, silices lædunt, quid igitur in caput hominis non fecissent?

272. *Ignavus.*] Parum cautus & prudens, ac in mediis vitæ periculis securus.

274. *Intestatus.*] Nondum facto testamento.

275. *Vigiles.*] Metonymia pro *vigilantibus* ædium inquilinis etiam tunc, & id noctis.

Quamobrem exopta, & dignas miseratione preces fac aspud te, ut satis habeant effundere vasa capacia. Porro temulentus & procaz, qui casu neminem verberavit, cruciatur, & tolerat noctem Achillis intimum deslentis: in vultum procumbit, statim post in tergum. Secus igitur somnum capere nequit. Soporem nonnullis conciliat jurgium. Verum etsi petulans etate, & vino calens, veretur enim quem caveri imperat pallium purpureum, magnaque series assecularum; plures etiam faces, atque candelabrum ex ere: spernit verò me cui Luna dux est assueta, aut tenuis lux candelæ, cujus dispono moderorque funiculum. Intellige præludia infelicitis jurgii, si jurgium est, in quo tu percutis, ego percutior diantaxat. Ille obstitit adversum, & imperat sistere me; obtemperare oportet. Ecquid enim facias, quando te adigit furibundus, ipseque valentior? Vociferatur, unde produs? Ecquid vaprà, cujus faba repletus es? Ecquis sartor tecum manducavit porrum sectitum,

Ergo optes, votumque feras miserabile tecum,
 Ut sint contentæ patulas effundere pelves.
 Ebrius, ac petulans, qui nullum forte cecidit,
 Dat pœnas, noctem patitur lugentis amicum
 Pelidæ, cubat in faciem, mox deinde supinus. 280
 Ergo non aliter poterit dormire: quibusdam
 Somnum rixa facit: sed quamvis improbus annis
 Atq; mero fervens, cavet hunc, quem coccina læna
 Vitari jubet, & comitum longissimus ordo: 281
 Multum præterea flammaram, atque ænea lampas:
 Me, quem Luna solet deducere, vel breve lumen
 Candelæ, cujus dispenso & tempero filum,
 Contemnit. Miserae cognosce procemia rixæ:
 Si rixa est, ubi tu pulsas, ego vapulo tantum.
 Stat contra, starique jubet, parere necesse est. 290
 Nam quid agas, cum te furiosus cogat, & idem
 Fortior? Unde venis? Exclamat: cujus aceto,
 Cujus conche tumes? Quis tecum sectile porrum

ANNOTATIONES.

277. *Ut sint contentæ, &c.*] Ut effundantur in tepotius matulæ & pelves sordium plenæ, quam solvatur tibi cranium, & occidaris dejecta testa.
Pelves.] A pedum lavatione dictam *pelvim*, scribit Varro.

278. *Ebrius ac petulans.*] Aliud malum nocte ambulantis imminet a juvene ebrio, in quem si incidas, pugnos & contumelias experire, si pauper fueris.

279. *Dat pœnas.*] Torquetur, anxius animi est, donec aliquem verberarit.

Noctem patitur.] Insomnem & inquietam, qualem Achilli fuisse Patrocli mortem lugenti scribit Homerus initio libri ultimi Iliados.

280. *Pelidæ.*] Pelei filius erat Achilles.

281. *Ergo non aliter poterit dormire.*] Prov. 4. *Impi non dormiunt, nisi male fecerint, & raptur somnis ab eis, nisi supplantaverint.* Neronem pariter Qthonemque noctu vagari solitos, & obvium quemque petulanter incessere, narrant Suetonius & Tacitus. Nec absimilem omnino sententiam non semel habet Plautus *Amphitr.* Scen. 1. in ludicra illa contentione Mercurii cum Sosia. Vide Sueton. *Neron.* cap. 26.

282. *Improbus annis.*] Protervus in juventute, tum nempe cum fervet sanguis, ac vis affectuum prævalet rationi.

283. *Coccina.*] De Cocco grano Galatiæ, Africa, Lusitaniæ proventus, & Imperatoris paludamentis dicato. Plin. lib. 22. cap. 2. sicut de purpura fuse lib. 9. cap. 36. ac sequentibus.

285. *Ænea lampas.*] Candelabrum ex ære Corinthio, quod solis ditioribus præferebatur. Ejus pretium recenset Plin. lib. 34. cap. 2.

287. *Dispenso & tempero filum.*] Ne vel extinguatur, vel citius ardeat absumaturque. Vet. Schol.

289. *Si rixa est.*] *Rixa* enim est pariter contententium ac invicem cadentium.

290. *Stat contra, &c.*] Ebrius ille petulans te videns solum & male vestitum invadit, impugnatque.

292. *Cujus aceto, &c.*] Dic, ubi cœnasti? Ubi vinum accescens ac vile bibisti? Contumeliose ait jurgari volens.

293. *Conche.*] *Conchis* faba est viridis: vel, faba est cum siliqua & cortice. Alii dicunt esse edulium e fabis cum cortice elixis, conditis autem porro conciso, oleo, cumino, liquamine, &c. Martial. lib. 5. Epigram. 40.

Si conchem toties meam comesses.
 Lib. 7. Epigram. 77.

— *Conchis inuncta tibi est.*
 Et Lib. 13. Epigram. 7.

Si spumet rubra conchis tibi pallida testa,
Lautorum canis sæpe negare potes.

Tumes.] Proprie dixit, *tumes*: illud enim obsonii genus inflat ventrem ac satiat mirum in modum.

Sectile porrum.] Non capitatum, sed sectivum, utpote vilius; de quibus Plin. lib. 20. cap. 6. Folia porri, quod facile scinditur.

Sutor, & elixi vervecis labra comedit? 294
 Nil mihi respondes? aut die, aut accipe calcem.
 Ede ubi consistas: in qua te quæro proseucha?
 Dicere si tentes aliquid, tacitusve recedas,
 Tantundem est: feriunt pariter: vadimonia deinde
 Irati faciunt: libertas pauperis hæc est.
 Pulsatus rogat, & pugnis concisus adorat, 300
 Ut liceat paucis cum dentibus inde reverti.
 Nec tamen hoc tantum metuas. Nam qui spoliet te
 Non deerit, clausis domibus, postquam omnis ubiq;
 Fixa catenatæ siluit compago tabernæ.
 Interdum & ferro subitus grassator agit rem, 305
 Armato quoties tutæ custode tenentur
 Et Pomptina palus, & Gallinaria pinus.
 Sic inde huc omnes tanquam ad vivaria currunt

ac labia vervecis aquâ cocti?
 Nihil mihi reponis? Vel responde, vel talo pulsaberis. Dic quâ regione habites: in quo Ingurio te conveniam? At enim sive paras quidpiam loqui, sive abis nihil dicens, perinde est; æqualiter verberant: postea vadem exigunt iracundi. Ea est libertas egeni. Petit veniam verberatus, atque pugnis contusus supplicat verberanti, ut permittatur illinc recedere cum dentibus non nullis. Neque verò solum id formides. Etenim non deficiet, qui denudet te, observatis ædibus, cum tacuit junctura stabilis cunctarum passim officinarum catenâ compactarum. Imò nonnunquam repente

deprædator invadens gladio negotium conficit, dum securæ servantur tum Pomptina palus tum silva Gallinaria, à satellite armis instructo. Ita illinc confluant istuc universi grassatores velut ad vivaria.

ANNOTATIONES.

294. Sutor.] Ad ingominium omnia.
 Vervecis labra.] Synecdoche, pro Verveicino capite, quod in apophoretis numeratur Martial. lib. 14. Epigram. 211.
 296. Proseucha.] Προσευχη, Precatio est. Unde apud Philonem, Prosenche vocantur fana & loca in quibus Judæi ad orationem conveniunt. Hic vero ponitur pro loco, ubi stipem rogant mendici, & pro tugiuriolis quæ ad vias publicas extruunt, aut prope urbium portas. Vetus Schol. & Turneb. lib. 1. cap. 19.
 298. Vadimonia.] Postquam te illi male mulctarunt, clamant se a te cæcos, iram simulant, increpant, minantur in jus tracturos, ut mulcta indicatur tibi quamvis innoxio, adeoque vadimonium denuntiant.
 299. Libertas pauperis hæc est.] Scilicet ea est, qua gloriantur nostri, quam vindicant acriter Romani, qua fruuntur Cives modo, si sint pauperes. Ironia cum indignatione.
 301. Paucis cum dentibus.] Non omnibus quidem excussis per pugnos & verbera. Quod beneficii loco habebitur. Sic grassatores largiri se vitam aiunt illis quibus non ademerint, & cum tantum non occiderunt, multum etiam sibi deberi putant.
 302. Nec tamen hoc tantum metuas.] Non modo contumelias & verbera Romæ habes metuenda, sed & latrocinia & grassatores.
 303. Clausis domibus, postquam omnis &c.] Intempesta & concubia nocte.
 304. Fixa catenatæ siluit compago tabernæ.] Cum clausa sunt tabernæ diligenter, inductæ etiam per singulos asseres grandi catena, ut ait Vetus Schol. idque in munimentum adversus ef-

fractores & grassatores nocturnos. Vide Suet. Ner. c. 26. Ubi Nero ipse grassari post crepusculum circa vicos & popinas vagari, obvios verberare, tabernas effringere & expilare dicitur.
 Siluit.] Dimisso opere, & quiescentibus jam opificibus, relictaque & vacua officina.
 305. Ferro subitus grassator agit rem.] Inopinantem invadit, spoliat, adacto in jugulum ense.
 306. Armato quoties, &c.] Dispositis ad arcendos latrones præsidii.
 307. Pomptina palus.] Alii legunt Pontina: Locus in Campania infestus latrociniiis, ad palindem Pomptinam, cujus pars forte ab Augusto siccata, ut meminit Horatius ad Pisones, v. 65. At non certe integra, ut testantur qui viderunt, & propter amplitudinem paludis totam siccari non posse affirmant. Adde quod in eam influunt quidam fluvii. Sita est inter Privernum. Terracinam, Setiam, &c. Martial. lib. 13. Epigram. 112.
 Pendula Pontinos que spectat Setia campos. Et lib. 10. Epigram. 74.
 Nec quæ paludes delicata Pontinas Ex arce civi spectat ura Setini.
 Gallinaria pinus.] Prope Cumas, seu ad sinum Cumanum, ut refert Strabo, lib. 5. erat silva Gallinaria, prædonum receptaculum.
 308. Sic inde huc omnes, &c.] Exacti silvis grassatores Romam veniunt, & latrocinantur nocte.
 Ad vivaria.] Velut ad locum, ubi paratior ac facilior victus erit. Vivaria loca sunt, in quibus aluntur ac saginantur ad cibos, seu aves, seu pisces, seu feræ, &c.

Attamen quo camino, quâ incude non fabricantur vincula ponderosa? Magna certè ferri mensura in catenis adhibetur, adeò ut vereri possis, ne desit aratrum, ne ligones atque sarcula deficient. Fortunatos atavos proavorum, & beata secula vocaveris, quæ sub Regibus ac Tribunis olim urbi Romane conspexerunt unicum satis esse custodiam. Iacebat quidem istis alias ac multas rationes adiungere. Verùm jam invitant mulli, atque Sol occidit. Oportet discedere. Jam enim flagello concusso pridem mulorum ductor mihi signum dat. Vale igitur, recordare nostri. Cùm verò

te Roma Aquino tuo remittet recreari festinantem, tu me etiam à Cumis abstrahe ad Cererem Helvinam, ac vestram Dianam. Statim ego caligis indutus in terram frigidulam advolabo Satirarum auxiliator, modò ut mei non eas pigeat.

Qua fornace graves, qua non incude catenæ?
 Maximus in vinelis ferri modus, ut timeas, ne
 Vomer deficiat, ne marre, & sarcula desint. 311
 Felices proavorum atavos, felicia dicas
 Sæcula, quæ quondam sub regibus atque tribunis
 Viderunt uno contentam carcere Romam. 312
 His alias poteram, & plures subnectere causas:
 Sed jumenta vocat, & Sol inclinat: eundem est.
 Nam mihi commota jamdudum mulio virga
 Innuat: ergo vale nostri memor; & quoties te
 Roma tuo refici properantem reddet Aquino; 319
 Me quoq; ad Elvinam Cererem, vestremq; Dianam
 Convelle a Cumis: Satirarum ego (ni pudet illas)
 Adjutor gelidos veniam caligatus in agros.

ANNOTATIONES.

310. *Ne vomer deficiat, &c.*] Ne desit ferrum quo fiant instrumenta agriculturæ necessaria.

311. *Vomer.*] In aratri extremitate ferrum est quo terra scinditur.

Marre, Sarcula.] Rustica instrumenta, quibus inutiles herbæ reseantur.

312. *Proavorum atavos.*] *Proavus* est avi pater, *atavus* autem quintus pater est.

313. *Sub Regibus.*] Hi numerantur septem, Romulus, Numa, Tullus Hostilius, Ancus Marcius, Tarquinius Priscus, Servius Tullus, Tarquinius Superbus; quorum loco Consules deinceps imperitavere. Tit. Liv. lib. 1. & 2. Quæ prima fuit ætas Populi Romani prope ducentos & quinquaginta pro annos, sub Regibus, ut ait Florus in prologo.

Atque Tribunis.] Anno urbis trecentesimo decimo, primum creati Tribuni militares consulari potestate, ut narrat Livius lib. 4. Ne Consulese plebe crearentur: quod postea tamen ei concessum. Itaque Tribuni militares identidem & subinde Rempub. rexerunt.

314. *Uno contentam carcere.*] Quem Tullus Hostilius ædificari jussit; ut refert Sallust.

316. *Jumenta.*] A *jungendo* quidam, alii melius, ut videtur, a *juvando* originem trahunt.

318. *Innuat.*] Admonet expedita esse ad iter omnia; rhedæ impositam suppellectilem: Umbritium jam expectari. Vide supra ver. 10.

319. *Refici properantem.*] Cupientem recreari ex urbis ac tumultus popularis tædio.

Tuo Aquino.] Quoties ibis in patriam tuam ô Juvenalis, *Aquinum* scil. Campaniæ civitatem, via Latina.

320. *Me quoque, &c.*] Me pariter a Cumis, quo proficiscor, accersere memento ad te. *Aquinum* ego statim adibo, teque conveniam: & Satiras una conscribemus.

Elvinam Cererem.] Habebat *Ceres Fanum* ad Aquini suburbium, cui *Helvinum* nomen a fonte proximo ejusdem appellationis. Minus placet quod nonnulli ab *elundo*, alii vero ab *Helvo* colore, quem flavum esse aiunt, ex Varrone etymologias petunt.

Vestramque Dianam.] Quam nimirum colitis tu Juvenalis popularesque tui Aquinates, in Minturnensi luco.

321. *Cumis.*] Vide supra v. 2. hujus Satiræ. *Ni pudet illas.*] Siquidem exiguæ mœæ opis ac industriæ non pudet ac piget te exitium Vatem ac Satiographum, ipsasque Satiras.

322. *Adjutor.*] Nonnulli codices habent, *auditor*.

Gelidos in agros.] Ob situm. Frigus certe faciunt colles, silvæ, flumina.

Caligatus.] More strenui militis instructus, certe acer vitiorum hostis. *Caligæ* sunt militaria calceamenta, a quibus denominatus est *Caligula* Imperator, eo quod in castris natus: mediam usque tibiam protegabant, & pars superior caput leonis videbatur, ut patet in antiquis marmoribus.

SATIRA IV.

Ecce iterum Crispinus ; & est mihi sæpè vocandus
 Ad partes, monstrum nulla virtute redemptum
 A vitiis, æger, solaque libidine fortis :
 Delicias viduæ tantum aspernatur adulter.
 Quid refert igitur quantis jumenta fatiget
 Porticibus, quanta nemorum vectetur in umbra,
 Jugera quot vicina foro, quas emerit ædes ?
 Nemo malus felix, minimè corruptor, & idem
 Incestus, cum quo nuper vittata jacebat

INTERPRETATIO.

En rursùm Crispinus ; à me verò frequenter est adducendus ad partes ; portentum nullâ virtute à vitiis liberatum. Ad cætera imbecillis, atque unâ libidine strenuus. Viduæ voluptates dumtaxat spernit mæchus. Ecquid interest ergò quàm amplis xystis mulos vexet ; quam magna in umbra lucorum gestetur ; quot

jugera foro proxima, quas domos pretio comparaverit ? Nullus improbus beatus. Nequaquam stuprator, ipseque incestuosus, quicum nudius tertius cubabat sacerdos vittis redimita,

ANNOTATIONES.

1. *Ecce iterum Crispinus.*] Jam exagitatus nimirum Sat. 1. v. 26. & seq. Porro Domitianum maxime petit & vellicat Juvenalis hac Satira.

Vocandus ad partes.] Sæpius autem exagitare illum statuit Poëta, & revocare, ut toties in Satiris istis partes suas agat, quasi personam in Comædia.

2. *Monstrum nullâ virtute redemptum.*] Crispinus est adeo nequam, ut nulli non vitio serviat. Quam dura porro vitiorum servitus, belle exprimit & fuse Persius Sat. 5.

3. *Æger, solâque libidine fortis.*] Languet ad omnia præterquam ad flagitia ac libidines.

4. *Delicias viduæ tantum aspernatur adulter.*] Ignobilem vero contemnit Venerem, adeoque viduas, quas lucri gratia sectantur uni pauperes. Martial. lib. 11. Epigram. 88.

Nunc sectaris anus, O quantum cogit egestas ! Vel, non servit amoribus viduæ opulentiæ, ut opimam ejus hæreditatem mereatur, ut dictum de nonnullis Sat. 1. v. 37. & seq.

5. *Quid refert igitur.*] Si tam miser est Crispinus utpote obnoxium vitiis mancipium, quid juvat eum esse opulentum ? Quid prosunt ei suæ divitiæ, quæ beatum illum reddere nequeunt, nec a vitiis redimere ?

Quantis jumenta fatiget porticibus.] Quod magnas habeat porticus, in quibus gestetur quoties pluit, & suaviter ambulet : ut est in Sat. 7. ver. 179. Plin. lib. 1. Epist. 3. *Quid illa porticus verna semper ? . . . Quid illa mollis gestatio ?* &c.

6. *Quanta nemorum vectetur in umbra.*] Quod in hortis arte magna & studio excultis deportetur lectica. Magnificam villæ descriptionem lege apud Plinium lib. 2. Epist. 17. ubi sic loquitur : *Adjacet gestationi, interiore circuitu, vinea tenera & umbrosa nudisque etiam pedibus mollis & cedens, &c.*

7. *Jugera quot, &c.*] Quod novas etiam opes quotidie accumulet ; amplasque habeat ædes in parte urbis optima : vel hortos & spatia in suburbio ; ut ait Vetus Schol.

8. *Minimè corruptor.*] Omnes quidem vitiiosi infelices, at præ cæteris flagitiosi. Comitatur enim libidinem multæ gravesque molestiæ, justa peccati pœna. Gasp. Sciopp. corrigit, ac legit, *mine corruptor* : sed non sensui favet.

9. *Incestus.*] Sic vocatur qui infandam attentat Venerem atque inconcessam cum persona ratione sanguinis aut propter religionem reverenda. Incestum autem dicitur flagitium quod caret cestu, id est, sacro Veneris cingulo, quo honestæ nuptiæ coercentur ac decorantur. Quasi *arrisor*, Festus, quasi *incastum*, Isidorus dici volunt.

Cum quo, &c.] Cum Crispino Vestalis incestum admisit, & impune quidem ; quia carus ille Domitiano.

Vittata.] Vittæ erant fascioliæ, quibus reliquabant crines, aut etiam flores & sorta circa caput. His utebantur cum Matrone, tum maxime Sacerdotes in Sacrificiis.

vivo etiam sanguine humo submittenda. Verum de minimis facinoribus modò. Ac nihilominus si alius simile quidpiam perpetrasset, obnoxius foret morum Censori. Enimverò quicquid infame Titio, & Seio, probis, id pulchrum Crispino. Ecquid facias, quando immanis homo est, ac turpior quolibet scelere? Barbulum sex

Sanguine adhuc vivo terram subiturâ sacerdos. 10
Sed nunc de factis levioribus: & tamen alter
Si fecisset idem, caderet sub iudice morum.
Nam quod turpe bonis, Titio, Seioque, decebat
Crispinum. Quid agas, eum dira & fœdior omni
Crimine persona est? nullum sex millibus emit,
Æquantem sane paribus sestertia libris, 16

millibus mercatus est, aequantem certè sestertia totidem libellis,

ANNOTATIONES.

10. *Sanguine adhuc vivo, &c.*] Viva terra infodienda, ex Numæ Instituto. Liv. lib. 1. Dion. Halicarnass. lib. 2. ubi delinquentes Vestales & corruptæ referuntur miserabiliter occidi: vivæ scilicet emittebantur super lecticam latâ, more mortuorum, deflentibus ac præcunctibus cognatis ac perlatæ usque ad portam Collinam intra muros, in monumento aub terra præparato cum sepulcrali apparatu deponuntur, nullaque solita lustratione potiuntur. Plutarchus autem in vita Numæ Pompilii, rem adhuc clarius, explicans, ait: *Prope Portam Collinam, intra urbem, subterraneam domum seu foveam exiluisse, in qua lectulus, & lucerna ardens, panis item & aqua, lac etiam atq; oleum parata erant. Illic Rhea feretro inclusa deferebatur per forum, ac per sculas demittebatur, ante a ministris soluta, gravi & summo ubique silentio, atque horribili mœstitia, &c.* Vide etiam, si vis, Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 12.

Terram subiturâ.] Alioqui puniendæ ex more, & moritura, si accusata & convicta fuisset. Quem admodum Corneliæ contigit, quam quidem ante absolutam, longo post intervallo repetitum Domitianus damnavit. Sueton. Domit. cap. 8.

11. *Sed nunc de factis levioribus.*] Supple agimus, vel, querimus.

12. *Alter si fecisset idem, caderet, &c.*] Si alter quam Crispinus id fecisset, non magis impunitulisset incestum, quam Celer, Eques Romanus, cui Corneliæ Maximillæ stuprum objiciebatur, quem in Comitio virgis ad necem, cædi jussit Imperator Domitianus, ut refert Suetonius loco mox citato.

Judice morum.] Scoptice notat Domitianum, qui ex loco citato Suetonii incesta Vestalium virginum severe coërcuit: & qui Corneliæ absentem inauditamque damnavit incesti, ac defodi imperavit, cum ipse fratris filiam incestu non polluisset solum, verum etiam occidisset. Nam vidua abortu periit, ut loquitur Plin. lib. 4. Epist. 11. quem lege. Martial. lib. 6. Epig. 4. ad Domit.

Censor maxime, Principumque Princeps.

13. *Titio, Seioque.*] Nomina Jurisconsultis frequentia, hic designant quoslibet & vulgo viros bonos.

Decebat Crispinum.] Ex iniquo Domitiani iudicio, qui suspectos dumtaxat alicujus sceleris severe puniebat, ut mox dictum; ac convivebat in manifestis etiam amicorum flagitiis, & incesto Crispino indulgebat.

14. *Quid agas, cum, &c.*] Quam censuram & animadversionem dignam satis adhibeas in hominem omni crimine fœdiorum? Nec enim perditæ solum est lasciviæ, sed & gulæ Crispinus; ut mox patebit.

15. *Mullum.*] Piscem marinum, qui alias barbo vel barbio, ob geminam barbam, quam habet in inferiori labio. De eo Plin. lib. 9. cap. 17. & 18. & alibi. Barbatos mullos & barbatus vocant, & in piscinis a se solitos testantur Varro lib. 3. de Re Rust. cap. 17. Cicero ad Attic. lib. 2. Epist. 1. & Parad. 5. apud Athen. lib. 1. cap. 5. *nullus* Dianæ sacer dicitur. Item lib. 7. cap. 21. ubi & variæ *nulli* dotes afferuntur. Quem tamen in locum vide Casaubonum multa docte corrigentem. Vide Sat. 5. ver. 92. & quæ nos ibidem.

Sex millibus emit.] Sex millibus nummum. Macrobi. lib. 3. cap. 17. mullum unum septem (Plinius autem octo) millibus nummum ait emptum ab Asinio Celeri viro Consulari. Apud Sueton. autem Tib. cap. 34. tres mullos triginta millibus nummum vanisse, questus refertur Imperator.

16. *Æquantem sane.*] Quasi diceret, si miraris pretium, disce pondus, & mirare desine.

Paribus sestertia libris.] Emptus est piscis sex millibus, sex libras pendebat, æquavit igitur pretium pondere suo. Macrobi. loco mox citato, ex Plinio ait, non repertos olim mullos, qui duas pondo libras excederent; at jam longe majores minoris emi. Horat. lib. 2. Sat. 2. tribrem memorat. Hoc vero quid, si verum est quod ex Licinio Mutiano narrat Plin. citato lib. 9. cap. 18. captum esse in mari Rubro mullum, qui octoginta libras penderet?

Sestertia.] *Sestertia* sex, quæ, continent singula millennumos sestertios, de quibus jam ante dixi Sat. 1. ver. 92. & 106. *Sestertia* sex efficiunt sex millia nummorum. Salmas.

Ut perhibent, qui de magnis majora loquuntur.
 Consilium laudo artificis, si munere tanto
 Præcipuam in tabulis ceram senis abstulit orbi.
 Est ratio ulterior, magnæ si misit amicæ, 20
 Quæ vehitur clauso latis specularibus antro.
 Nil tale expectes: emit sibi. Multa videmus,
 Quæ miser & frugi non fecit Apicius. Hoc tu
 Succinetus patriâ quondam Crispine papyro?
 Hoc pretium squamæ? potuit fortasse minoris
 Piscator, quam piscis emi. Provincia tanti 26
 Vendit agros; sed majores Appulia vendit,

sicut testantur qui de grandibus grandiora jactitant. Opificis mentem approbo, si tam gravi dono meruit primas ceras in codicillo vetuli orbati. Accedit causa major, si potentia donavit amasie, que gestatur aperto specu grandibus fenestris vitreis. Nihil ejusmodi spera. Sibimet-ipsi mercatus est. Plurima cernimus que non admisit Apicius infelix & parvus. Id verò tu, Crispine, vestitus olim papyro patriâ? Is valor squamæ? Fortè licuit mercari piscatorem

inferiori pretio quàm piscem. Provincia tali pretio venundat campos; at Apulia venundat ampliores.

ANNOTATIONES.

17. Qui de magnis majora loquuntur.] Ut solent adulatōres, qui res augere verbis mirum quantum norunt.

18. Consilium laudo artificis.] Toleranda videbitur luxuria Crispini, si, &c.

Munere tanto.] Mullo eximie magnitudinis vel misso quasi munere, vel apposito in cibum seni cupiam opulento.

19. Præcipuam in tabulis ceram.] Primas partes in testamento, vel unicas meruit, hæres ex asse institutus, eo modo quo dictum supra Sat. 2. ver. 58.

20. Magnæ si misit amicæ.] Ejus vel amorem captans vel hæreditatem. Vide Sat. 1. ver. 37. & seq.

21. Quæ vehitur clauso, &c.] Magna & ampla lectica undique clausa; specularibus autem pellucidis. Sis enim mulieres delicatæ ventos, pulverem, & frigus excluderant, sanitati pariter & pulchritudini consulentes. Vide Sat. 1. v. 65.

Specularibus.] Sicut nos e vitro, sic veteres fenestras faciebant e speculari lapide, qui tenues in crustas facile finditur. Plin. lib. 36. cap. 22. Senec. Epist. 90. & de Providentia. J. Lips. in Senec. Martial. lib. 8. Epigram. 14.

Hybernis objecta notis specularia furos Admittunt soles, & sine fece diem.

22. Nil tale expectes.] At nihil istorum voluit Crispinus, uni vero suæ gulæ indulisit, exquiritas dapes emendo.

23. Miser & frugi.] Præ Crispino frugalis & temperans videatur Apicius, quantumvis luxuriosus. Miser porro ille, cui sestertium centies egestas fuit; & qui præ fatuo paupertatis & famis metu ipse se interemit, ut ait Seneca, Lib. de Consol. ad Helviam matrem. Dio Cassius, 57, &c.

Apicius.] Hic inter gulæ proceres numeratur apud Plin. Lib. 9. cap. 17. & Lib. 10. cap. 48. omnium nepotum altissimus gurges nuncupatur. Exemplum gulæ fuit, scripsitque de jusculis, ac de condiendis cibis, ut testatur vetus Schol. scientiam popinæ professus dicitur, ac millies ses-

tertium in culinam impendisse, apud Senecam loco mox cit. num. 138. Apicii quoque velut insignis helluonis meminit idem Seneca Ep. 95.

Hoc tu.] Audes & perpetras.

24. Succinetus patria quondam, &c.] Tu olim servus a Niliaca plebe, & verna Canopi, ut est Sat. 1. v. 26.

Papyro.] Frutex est palustris Ægypto frequens, e cujus libro seu cortice fiunt vestes, funes, tegetes, vela, &c. Vide Plin. Lib. 13. c. 11.

25. Hoc pretium.] Alii legunt, hoc pretio; Eodem sensu. An hoc pretio emuntur squamæ, id est, piscis? Synecdoche & Tapinosis, cum indignatione simul & admiratione.

26. Quàm piscis.] Mullus, de quo supra, emptus sex millibus nummum.

Provincia tanti vendit agros.] In regionibus extra Italiam quæsitis, opimis licet & fertilibus, tanti nec majoris emi possent agri, e quibus victitare familia.

27. Sed majores Appulia vendit.] In Appulia vero Italiae regione, tanti quoque nec majoris etiam majores agri venduntur, quam iste piscis a Crispino emptus. Quare vero minoris quam alibi venduntur agri Apuliæ? An Poëta respicit Apuliæ partem aliquam montibus asperam ac sterilem, de qua Horatius loco mox citando: & Seneca Epist. 87. sic loquitur: Agri suburbani tantum possidet, quantum invidiose in desertis Apuliæ possideret? An quod Appulia infestatur Atabulo vento, ut ait idem Seneca Nat. Quæst. Lib. 5. cap. 17. Hic ventus Apuliæ est peculiaris & plantas frigore adurit ac devastat. Testis Plin. Lib. 17. cap. 24. Ejus meminit & Gell. Lib. 2. cap. 22. Horat. Lib. 1. Sat. 5.

Incipit ex illo montes Appulia notas Ostentare mihi, quos torret Atabulus, & quos Numquam erepsimus, nisi, &c.

Hinc & illi vento Atabulo ατῆν βῆν. αὐτῆ, id est, noxio, seu cludem & calamitatem immittenti Apuliæ sacrificabant, ne agros depopularetur. Vide Alex. ab Alex. Lib. 3. cap. 22.

Quas tunc dapes credamus sorbuisse ipsum Imperatorem, quando tot sestertia, modica portio ac delibata de extremitate convivii erigui, deglutiuntur à sannione purpurato summe aulae, nunc autem Equitum Magistro, qui consueverat alta vociferatione venundare silvos sui municipii, de merce rupta? *Auspicare Calliope, fas est istic consistere. Non est canendum. Res verè gesta tractatur. Referte juvenecule Pierides. Invet me quod vos appellavi juvenculas.*

Quales tunc epulas ipsum glutisse putemus Induperatorem? cum tot sestertia, partem Exiguam, & modicæ sumptam de margine cœnæ Purpureus magni ructaret securra Palati 31
Jam princeps equitum, magna qui voce solebat Vendere municipales fracta de merce siluros?
Incipe Calliope, licet hic considerare: non est Cantandum: res vera agitur. Narrate puellæ Pierides; prosit mihi vos dixisse puellas. 36
Cum jam semianimum laceraret Flavius orbem Ultimus, & calvo serviret Roma Neroni,

Tempore quo postremus Flavius dilaniabat terram jam semimortuam, atque Roma Calvo Neroni mancipata erat, è regione templi Veneris,

ANNOTATIONES.

[*Appulia.*] Sita est non procul ab ostio sinus Adriatici, Dauniam inter & Calabriam. Hodie pars regni Neapolitani, vulgo, *la Puglia.*

28. *Quales tunc epulas, &c.*] Quod si Crispini hominis sordidi talis fuit gula & luxuria, qualem putas extitisse Domitiani Imperatoris? Hunc jam Poëta aggreditur.

29. *Induperatorem.*] Per Epenthesim. Tull. 1. de Divin. n. 107. ex Ennio: *uter esset induperator.* Scribendum contendit, *induperatorem*, Theod. Pulmannus.

[*Sestertia.*] Supra, ad v. 16.

30. *Partem exiguam & modicæ sumptam, &c.*] Quæ tamen Crispini dapes & sumptuosa convivia, si cum epulis Domitiani conferantur, non erunt nisi pars exigua & ultima dumtaxat, atque velut margo cœnæ & mensæ Imperatoris.

31. *Purpureus.*] Vide Sat. 1. v. 27.

Ructaret.] Adeo cibis ingurgitatus, ut ructus ederet.

Securra Palati.] Crispinus aulae parasitus, adulator, risus captator, Imperatori gratus. Martial. Lib. 7. Epig. 98.

32. *Jam princeps equitum.*] Primum factus Eques Romanus, ut dictum Sat. 1. v. 27. deinde etiam Equitum Magister. Corn. Tac.

33. *Municipes Siluros.*] Ex eadem patria Ægypto, & quasi Crispini municipales. Vide Gell. Lib. 16. cap. 13.

Siluros.] Fluviales pariter ac marini pisces sunt, in Nilo frequentes Plin. Lib. 5. cap. 9. porculo marino quospiam similes, nullis ossibus spinisve intersitis, carne prædulci esse, idem Plin. testatur Lib. 9. cap. 15.

Fracta de merce.] In vase seu corbe fracto & rupto: quippe nullius pretii Alexandriae isti pisces, & quos inopes in Ægypto venditare solent. Vetus Schol. Non hæret hic Salmasius, quin ingeniose comminiscatur, & corrigat, *Faria*, pro, *Pharia*, id est, Ægyptia.

34. *Incipe Calliope.*] Ironice pariter ac facete Calliopem invocatur, quasi quid arduum ac valde

serium molitur: cum tamen rhombi piscis magnitudinem, & Domitiani gulam dumtaxat insectari velit.

[*Calliope.*] Scilicet ipsa quæ heroico Carmini præsidet, inter Musas Princeps.

[*Licet hic considerare.*] In re tam gravi non est leviter agendum, aut transeundum.

[*Non est cantandum.*] Neque more Poëtico hodie fingendum, & versibus ingeniose amplificandum.

36. *Pierides.*] a *Pierio*, Thessaliæ monte Musis Sacro. Aliter paulo Tullius de Natura Deorum, Lib. 3. n. 54.

[*Prosit mihi.*] Hoc amplius adeste, & favete mihi.

[*Puellas.*] Adolescentulas, puras, virgines, Nymphas. Ita Poëtæ solent adulari suis Numinibus.

37. *Cum jam semianimum, &c.*] Magnificum exordium quasi grandia narraturi.

[*Semianimum laceraret Flavius orbem.*] Romam orbis dominam Domitiani sævitia oppressam. Is enim crudelitatem non magnam solum, sed & callidam inopinatumque exercebat, ut scribit Sueton. Domit. cap. 11.

[*Flavius ultimus.*] Domitianus Imperator, postremus e gente Flavia, quæ obscura quidem, ac sine ullis majorum imaginibus, at Republicæ tamen nequaquam pœnitenda, quod ait Sueton. Vespas. c. 1.

38. *Calvo Neroni.*] Utraque vox invidiosa pro *Domitiano*, qui quidem Calvitio sic offēdebatur, ut in contumeliam suam traheret, si cui alii vel joco vel jurgio objectaretur. Ita Sueton. Domit. cap. 18. Deinde, propter vitia paria similemque sævitiam Nero alter vocatur. Vide Sueton. Domit. cap. 10, 11, 15. Tantum desciverat ille a placidis moribus Vespasiani ac Titi. Unde Martial.

Flavia gens quantum tibi tertius abstulit hæres!

Pane fuit tanti non habuisse duos.

Incidit Adriaci spatium admirabile rhombi, 39
 Ante domum Veneris, quam Dorica sustinet Ancon,
 Implevitque sinus: neque enim minor hæserat illis,
 Quos operit glacies Mæotica, ruptaque tandem
 Solibus effundit torpentis ad ostia Ponti
 Desidia tardos, & longo frigore pingues.
 Destinatus hoc monstrum cymbæ liniq; magister 45
 Pontifici summo. Quis enim proponere talem,
 Aut emere auderet? Cùm plena & littora multo
 Delatore forent; dispersi protinus algæ

quod fulcit Ancona Dorica, retia incurrit ac replevit stupenda magnitudo rhombi Adriatici: Et enim non adhesit minor iis quos tegit glacies Mæotica, & Sole denique solute eicit ad ingressum pigri maris Euxini, inertia torpentes, geluque diuturno saginatos. Dominus naviculae ac linei retis supremo antistiti reservabat flud prodigium. Nam quis attentaret aut venum exponere tantum piscem, vel mercari,

quando ripe etiam refertæ erant plurimo denunciatore? Quippe statim exploratores algæ

ANNOTATIONES.

39. *Incidit Adriaci, &c.*] Regnante, inquam, Domitiano, rhombus ingens a piscatore captus est.

Parturiunt montes, &c.

Adriaci, &c.] Natantis in mari Adriatico, quod est inter Italiam, Illyricum & Græciam, hodie, *Sinus Venetus*.

Spatium admirabile rhombi.] Immensa prope moles piscis, rhombus stupendæ amplitudinis.

Rhombi.] Plin. Lib. 9. cap. 20. *Marinorum piscium*, inquit, *alii sunt plani, ut rhombus, cui situs dexter resupinatus est, &c.*

40. *Ante domum Veneris quam, &c.*] Locum etiam designat accurate, veluti ad rem faciat. Ante urbem Anconam, ubi Veneris templum.

Quam Dorica sustinet Ancon.] Syracusani a Græcis oriundi Tyrannum Dionysium fugientes huc navigantes appulere, civitatemque condidere in agro quidem Piceno, opportuno situ, atque (ut Mela scribit) in angusto duorum Promontiorum ex diverso cœuntium, inflexi cubiti imagine ac figura, unde nomen *αγκων, cubitus*, seu *flexus brachii*; ibidemque insignem Veneri ædem posuere.

Dorica.] Synecdoche pro *Græcis*. *Dores* populi gemini fuere, alii in Asia minore, alii in Achaia.

41. *Implevitque sinus.*] Mole sua & amplitudine retia implevit rhombus.

Sinus.] Vide Sat. 1. v. 88.

Neque enim minor hæserat, &c.] Qui enim tum retibus adhæsit captus piscis non erat inferior magnitudine illis, qui detinentur in fundo Paludis Mæotidis, quandiu constricta gelu est; at inde exeuntes rupta glacie, postea natant & capiuntur in Ponto Euxino, magni & pingues ob longam desidiam.

42. *Mæotica.*] Palus *Mæotis* excipit Tanaim fluvium, inter minorem Tartariam Europæ, & Circassiam Asiæ regiones: cum Euxino mari per Bosp horum Cimmerium, hodie *Fretum Gaffa* connectitur. Illuc sæviens Boreas plurimam

convehit glaciem.

43. *Solibus.*] Æstivi solis ardoribus.

Torpentis.] Tarde fluentis. Quidam legunt *torrentis*, quod ibi rheuma quoddam mare trahat. Vetus Schol.

Ponti.] Euxini scilicet, qui olim *Aæxenus* dicebatur, id est, *inhospitus*, teste Plinio; Amazonius Claudiano; Scythicus Flacco; Tauricus Festo; Mare Ponticum Straboni, Tacito, Plutarcho; Cimmerium Herodoto & Orosio; Caucasium Apollonio; Colchicum nonnullis; Sarmaticum Ovidio; Phasianum Aristidi; vulgo *Mare Nigrum*; Italis *Mare Maggiore*, &c. Situs ejus est inter Thraciam, Sarmatiam, & Asian minorem: ambitus continet vicies semel centena quinquaginta millia, ut auctor est Varro, & fere Veteres, inquit Plin. Lib. 4. cap. 12.

45. *Monstrum.*] Monstruosum piscem, rhombum, de quo ante.

Cymbæ linique magister.] Piscator.

46. *Pontifici summo.*] Domitiano, qui Albanos sacerdotes instituerat, eorumque sacrorum erat velut Antistes summus. Vide Sat. 2. ad v. 83. in hæc verba, *Accipient te*. Vel, quia Vestalem Virginem Corneliam condemnaturus, Maximijure Pontificis abusus, reliquos Pontifices in Albanam villam convocaverat. Quod supra jam dictum, atque auctor est Plinius Lib. 4. Epist. 11. Vel etiam, quia Imperatores hos sibi titulos ac munera sæpe vindicabant, Sueton. Tit. cap. 9. Pontificatum Maximum ideo se accipere professus, ut puras servaret manus.

47. *Cum plena & littora, &c.*] Cum non urbs tantum, sed omnes Italiæ anguli, ipsaque littora plena forent delatoribus.

48. *Dispersi inquisitores.*] Huc & illuc passim volitantes, explorantes, insidiantes.

Algæ.] Herba marina est. Ponitur vel pro littoribus vel pro vilibus quibuslibet rebus, quarum tamen erant inquisitores ac delatores. Proverb. *Vilior Algæ*. Virg. Eclog. 7.

vagabundi accusarent remigem spoliatum, nec ambigerent affirmare elapsum hunc piscem, & in Cæsaris dudum vivariis nutritum, ex his effugisse, atque adeo redire oportere ad antiquum possessorem. Si fidem aliquam habemus Pulphurio, vel Armillato; quodcumque eximium est & præstans ex universo mari, ubi nat, ad fiscum id pertinet. Itaque dabitur, ne deperdat, lethali Autumno jam jam locum dante glaciei, jam ægrotis quartanam expectantibus Horrens bruna stridorem edebat, & piscem recenter captum conservabat: attamen festinat ille, quasi inflet Notus. Et cum jam adesset lacus, ubi

Inquisitores agerent cum remige nudo;
Non dubitaturi fugitivum dicere piscem, 50
Depastumque diu vivaria Cæsaris, inde
Elapsum, veterem ad dominum debere reverti
Si quid Palphurio, si credimus Armillato, (est,
Quicquid conspicuum, pulchrumq; ex æquore toto
Res fisci est, ubicunq; natat: donabitur ergo, 55
Ne pereat, jam letifero cedente pruinis
Autumno, jam quartanam sperantibus ægris.
Stridebat deformis hyems, prædamque recentem
Servabat: tamen hic properat, velut urgeat Auster.
Utq; lacus suberant, ubi quanquam diruta servat 60

ANNOTATIONES.

49. *Agerent cum remige nudo.*] Pauperem & innoxium piscatorem reum proptinus agerent, ac raprent in jus, atque ad Tribunal ipsius Imperatoris.

51. *Vivaria.*] Vide supra Sat. 3. ad v. 308. Vide & Macrobi. Lib. 3. cap. 13.

52. *Veterem ad dominum.*] Ad Domitianum Imperatorem.

53. *Palphurio, Armillato.*] Hi Consulares fuerant viri, qui per delationes Domitiani gratiam captavere. Sueton. Domit. cap. 13. refert *Palphurium* Suram olim Senatu pulsum, pro eo vero in Capitolino certamine de Oratoribus coronato universos Imperatori supplicasse, ut restitui placeret. *Armillati* quoque meminit alibi idem Suetonius.

55. *Fisci.*] *Fiscus*, inquit Ascon. Pæd. est *sacculus ad majoris pecuniæ summam capiendam, & pecuniam publicam.*

56. *Ne pereat.*] Ne corruptum pereat, quandoquidem vendi non licet, ex *Palphurio* & *Armillato* juris summis Interpretibus; ergo donandum Imperatori. Ita secum miser is piscator.

Letifero Autumno.] Tunc enim frequentes morbi, qui pariter acuti & exitiales ea tempestate, teste Hippocr. Lib. 3. Aphor. 9. Item Galen, &c.

57. *Quartanam sperantibus ægris.*] Timenbutus. Ita Virgil.

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem.
Contendunt aliqui in propria significatione sumendam vocem, *sperantibus*, Celsi auctoritate freti qui ait quartanas febres neminem jugulare; adeoque ægros sperare & cupere, tertianam in quartanam mutari. Sed quæ fides?

58. *Stridebat deformis hyems.*] *Hyems* erat, sæviebat sibilus ac stridor ventorum Aquilonarum, Cic. Tusc. q. 1. n. 68. *Horrisfer Aquilona* nis stridor.

59. *Servabat.*] A putrefactione tuebatur: frigus nempe & Aquilo corruptionis omne periculum arcebat.

Tamen hic properat.] Piscator tamen inquisitorum sævitiam pertimescens, rhombum Imperatori donare festinat, non secus ac si æstas vel autumnus, & flans in eis Auster, putredinis metum injicerent.

Auster.] Ventus meridionalis, quo tepescens aër carnes & pisces facile corrumpit. Galen in Aphor. 5. Lib. 3. Hunc ait varias agritudines invehere. Horat. Lib. 2. Od. 14.

*Frustra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.*

60. *Utque lacus suberant.*] Cum prope essent lacus Albani: vel, cum piscator & inquisitores portentosum piscem deferentes Domitiano, colles Albanos in quibus tum erat Imperator, ascenderent, & lacus, qui sunt ibi, subjectos quasi sibi cernerent. Legunt quidam, *superant*, id est, cum jam transivissent illi Albanos lacus, & pergerent ad Domitianum tum forte (ut solebat quotannis, ex Sueton.) ibi Quinquaginta celebrantem Minervæ; cui collegium instituerat Sacerdotum, quibus præerat velut Pontifex Summus. Vide supra v. 46. & Sat. 2. v. 83.

Quanquam diruta servat ignem Trojanum.] Alba quidem a Tullo Hostilio diruta fuerat, tecta solo adæquata, unaque hora quadringentorum annorum opus, exceptis tamen Templis, periit; teste Livio, Lib. 1. cap. 29. At, cum Albani fortunæ subirati patria Sacra neglexissent, ac Deorum cultum; prodigia contingere, quibus illa instaurari jubebantur. Ita Alba quanquam diruta servavit ignem illum inextinctum, quem cum reliquis omnibus Tullus Romam transtulerat; (Livius Lib. 1. cap. 31.) antea tamen jam a Numa usurpatum. Plutarch. Dionys. Hælic. Lib. 2. Gell. Lib. 1. cap. 12.

Ignem Trojanum, & Vestam colit Alba minorem,
Obstitit intranti miratrix turba parumper.
Ut cessit, facili patuerunt cardine valvæ.
Exclusi expectant admissa obsonia patres.
Itur ad Atridem : tum Picens, Accipe, dixit, 65
Privatis majora focis : genialis agatur
Iste dies ; propera stomachum laxare saginis,
Et tua servatum consume in sæcula rhombum
Ipse capi voluit. Quid apertius ? & tamen illi
Surgebant cristæ. Nihil est, quod credere de se 70

Alba quamvis destructa custodit ignem Trojanum, ac inferiorem Vestam observat, multitudo obstupescens aliquantulum ingressuro moram attulit. At, ubi locum dedit, fores aperta sunt volubili cardine : Senatores non admissi dapes illatus opperiantur : pergitur ad Atridem. Mox Picenus ait ; sume quæ superant vulgarem caminum ; celebretur hic dies Genio : festina stomachum aperire pinguedine,

atque comede rhombum ævo tuo reservatum. Ipse sponte irretitus est. Quid evidentius ? Ac nihilominus is cristas arrigebat. Nihil est quod nequeat existimare de se,

ANNOTATIONES.

Ignem Trojanum.] Cujus perpetui servandi in Templo Vestæ, quod fatale esset pignus Imperii, mos invecus ab Ænea Trojanisque : & line a Romanis assumptus. Vide Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 12.

Vestam minorem.] Nam major ea, quæ Romæ religiosius colebatur, habebatque Templum pulchrius a Numa ædificatum Vide supra ad v. 10.

Alba.] Alba longa nimirum ab Ascanio condita, distans Roma quindecim fere millibus passuum. Ex ruderibus illius hæc quondam ereverat, & nunc etiam Albanum, & urbs adjacens, vulgo, *Albano*, Episcopatus tribui solitus alicui e sex Cardinalibus antiquioribus.

62. Turba.] Seu populi, seu Albanorum Sacerdotum cupiditate videndi tanti piscis affluentium.

64. Exclusi expectant.] Alii codices habent, *spectant*, id est, cum admiratione contemplantur.

Exclusi expectant admissa obsonia Patres.] Patentibus valvis introducti qui munera portabant, exclusi etiam Senatoribus qui Domitianum comitati fuerant, quique interim foris stant, & expectant quid inde fiat.

65. Atridem.] Domitianum, qui Romanis imperabat, sicut Græcis Agamemnon Atrei Filius. Adde quod Atrei Atridarumque mentio Domitiani eruditatem exhibet ac perstringit. Vide Senecæ Thyest. & Agamemn. item Euripidis Orestem, &c.

Picens.] Piscator oriundus e Piceno Italiae regione, hodie *Marchia Anconitana*, ad sinum Adriaticum.

66. Privatis majora focis.] Adulatoriè ; una Imperatoris mensa dignum ferculum.

Genialis.] Vide Pers. Sat. 2. v. 3.

69. Ipse capi voluit.] Quasi sciens & gaudens se ad te deferendum, atque Imperatorio stomacho inserendum, ac sepeliendum.

Quid apertius ?] Meram hanc esse assenta-

tionem, quis non sentiat ?

illi surgebant cristæ.] Ex Proverbio, seu pisci, seu potius Imperatori prævana alacritate ac superbia. Is enim mirum quantum adulationibus gaudebat, atque illis intumescibat. Cæterum, quicquid alii sentiant, mihi probatur magis alia aliorum locum hunc interpretandi ratio, hoc verior ac melior, quo simplicior. Ergo non sint hæc Poëtæ verba : *Quid apertius ?* Sed piscatoris Domitiano adulari pergenti hoc modo : quid apertius, quam piscem capi voluisse, ut ad Imperatorem deferretur ? ut innox salse Poëta subjungat : & tamen illi rhombo surgebant cristæ spinæque in dorso, satisque ostendebat indignationem, quod captus esset. Verum Domitianus turpi nihilominus adulatione gaudens facile eredebat piscem capi voluisse, Imperatoriæ gulæ & vanitatis obsequentem.

70. Nihil est quod credere, &c.] Suprema auctoritate divinæ simili Princeps inflati obcæcatique nihil non de se credere parati sunt, præsertim si adulatōres adjuvent. Sic apud Sueton. cap. 22. Calig. *Is divinam sibi majestatem asserit ; modo Jupiter Lutatius salutat : modò Castorem inter & Pollucem consistens adorandum se præbet ; modo Jovis Olympi aliorumque Numinum simulacris dempto capite, suum imponi mandat.* Sic domit. cap. 13. ille dictans Epistolam ita incipit : *Domianus ac Deus nos ter sic fieri jubet* : unde non alio deinceps nomine appellari institutum. Hinc in Domitianum salse Mart. Lib. 5. Epigr. 8.

Edictum Domini Deique nostri.

Sic & Alexander ille Magnus per subornatos Antistites Hammonis filius salutatur, ac pro Deo, non pro Rege coli jubetur. Ipse vero Hammonem se patre censi imperat. Apud Justinum Lib. 11 & Lib. 12 adorari se jubet, recusantes autem Macedonum Principes sub specie insidiarum de medio tollit. Sic etiam Antiochus, sic Diocletianus Dii voluerunt cognominari, &c.

quando collaudatur, potentia Numinibus aequalis. At catini amplitudo pisci non aderat par: itaque in consultationem accersantur Principes, quos is aversabatur; in quorum vultu residebat pallor miserabilis & summe familiaritatis. Tum vociferante Liburno, accedite, jam consedit; ante alios accurrebat sumptâ chlamyde Pegasus, civitati stupefactæ villicus nuper constitutus. Numquid enim aliud tunc erant præpositi? Inter quos maximè probus ac integer ille Jurisconsultus censebat molliter agenda universa jure, sine armis, licet tempestate servâ.

Non possit, eum laudatur diis æqua potestas.
Sed deerat pisci patinæ mensura. Vocantur
Ergo in concilium proceres, quos oderat ille;
In quorum facie miseræ, magnæque sedebat
Pallor amicitiae. Primus, clamante Liburno, 75
Currite, jam sedit, raptâ properabat abollâ
Pegasus, attonitæ positus modò villicus urbi.
Anne aliud tunc præfecti? Quorum optimus, atque
Interpres legum sanctissimus; omnia quamquam
Temporibus diris tractanda putabat inermi 80

ANNOTATIONES.

71. Diis æqua potestas.] Quia neminem supra se vident aut verentur.

72. Sed deerat pisci patinæ mensura.] Martialis Lib. 13. Epigr. 81.

Quamvis lata gerat patella rhombum,
Rhombus latior est tamen patella.

73. Vocantur in concilium proceres.] Ad deliberandum quo possit modo tantus piscis coqui, condiri, apponi, an concisus in partes, aut integer.

Quos oderat.] Domitianus Tyrannorum more Nobiles imprimis oderat.

74. In quorum facie, &c.] Quorum facies erat pallida præ metu, ne simulata ne insidiosa foret tanta illa Domitiani familiaritas. Is enim, ut ait Suetonius, non magnæ solum, sed etiam callide inopinæque erat scævitiæ. Sic, Aretinum Clementem Consularem virum, è familiaribus suis, capitibus condemnaturus, in majore quam ante gratiâ habuit. Sic etiam Auctorem Summarum pridie quam crucifigeret, in cubiculum vocavit, assidere juxta coegit, parte cœnæ suæ dignatus est, denique securum hilaremque dimisit, Sueton. Domitian. cap. 11. Vide etiam Sat. 1. v. 33.

75. Primus properabat.] Primus Senatorum venit vocatus in concilium.

Clamante.] In concilium advocante, & magnis vocibus instante, ne sedentem jam Imperatorem morarentur.

Liburno.] Is admissionibus præerat, inquit Vetus Schol. Alii dicunt præcones peti è Liburnia solitos, quod Liburni essent sonora & valida voce. Verum id gratis affirmare videntur. Porro Liburnia regio Illyrici, ubi nunc Croatia pars Maritima cum parte Dalmatiae

Occidentalis.

76. Jam sedet.] Jam in concilio sedit Domitianus.

Rapta.] Veste raptim ab trepide assumpta. Abolla.] Vestis erat militaris, ex Nonio; Philosophica etiam, supra Sat. 3. v. 115. necnon Senatoria, ut aiunt quidam, diciturque quasi abulla, quod undique bullata. Prudent. Epig. 20. Lib. 1. contra Symmachum.

Adjectus fastis palmata insignis abolla.

77. Pegasus.] Is Albanus civis, Juris adeo peritus, ut liber vulgo non homo diceretur. De eo scripsit etiam; unde Jus Pegasianum. Præterea plurimis functus honoribus, multis quoque Provinciis præfuit: ipsique urbi Romæ à Vespasiano præfectus. Vetus Schol.

Villicus.] Quod Roma tunc esset veluti villa, sine libertate, sine privilegiis. Hinc non præfectus Pegasus appellatur, sed Villicus.

Attonitæ urbi.] Quia non civem Romanum sibi præpositum cernit sed alienigenam; & quod se misere oppressam sentit, Roma stupet.

78. Anne aliud.] An tunc præfecti aliud videri possunt quam villici Imperatori velut domino ad nutum servientes, & de omnibus rationem redditori.

Quorum optimus, &c.] Pegasus nimirum.

80. Tractanda putabat inermi justitia.] Patienter sustinendam hanc veluti procellam, ac serviendum tempori calamitoso, quo non jus vigeat sed injuria; nec ratio, sed Imperatoris scævitiâ ad arbitrium omnia faciebat. Cui tanquam torrenti si quis obex opponeretur, non levaret malum, sed augetur.

Justitia. Venit & Crispi jucunda senectus.
Cujus erant mores, qualis facundia, mite
Ingenium. Maria, ac terras, populosque regenti
Quis comes utilior, si clade & peste sub illa
Sævitiâ damnare, & honestum afferre liceret 85
Consilium? sed quid violentius aure tyranni?
Cum quo de pluviis, aut æstibus, aut nimbo
Vere locuturi fatum pendebat amici?
Ille igitur nunquam direxit brachia contra
Torrentem. Nec civis erat, qui libera posset 90
Verba animi proferre, & vitam impendere vero
Sic multas hyemes, atque octogesima vidit
Solstitia, his armis, illa quoque tutus in aula.

Advolavit etiam Crispi hilaris senecta, cujus indoles erat similis eloquentiæ, ac lenis animus. Ecquâ assecla fructuosior gubernanti mare terramque, & nationes; si fas fuisset condemnare crudelitatem, & bona dare movita, inter eam calamitatem atque perniciem? Verum quid iracundius auriculâ Tyranni? Apud quem verba facienti de imbribus, vel de nimis caloribus, vel de vere nebuloso, familiari mors imminebat? Is itaque non intendit unquam lacertos adversus torrentem. Neque civis exibat, cui liceret ingenuè sen-

sa mentis aperire, ac vitam dare veritati. Ita complures hyemes, & octogesima solstitia conspexit, illis armis instructis, securus etiam in istâ aulâ.

ANNOTATIONES.

81. *Crispi jucunda senectus.*] Crispus in senectute non morosus, sed hilaris & festivus. Intelligunt aliqui Crispum Passienum, Oratorem, bis Consulê, Agrippina uxore ac Nerone privigno clarum: cujus meminit Plinius Lib. 16. cap. ult. Ego malim cum aliis, Vibium Crispum, Placentinum, de quo Quintilianus lib. 10. cap. 1. sub finem ita loquitur: *Vibius Crispus, compositus & jucundus, atque delectationi natus, privatis tamen causis quam publicis melior.* Is interroganti cuidam, essetne quis intus cum Cæsare, facete respondit, ne musca quidem: quod soleret Domitianus quotidie se conclavi suo includere, initio quidem Principatus, ubi per id tempus nihil aliud quam muscas captabat, ac stylo præacuto configebat. Suet. Domit. cap. 3.

83. *Regenti.*] Orbem gubernanti Domitiano.

84. *Qui comes utilior.*] Quam Crispus, ob ingenium mite, quo immitis Tyranni idoles temperari alioqui potuisset.

Clade & peste sub illa.] Sub Domitiano qui clades velut & pestis honorum omnium.

86. *Quid violentius aure Tyranni.*] Hic enim rapide fertur in vindictam, cædem, seu quid loquaris quod ipsi minus placeat, Suet. Domit. cap. 10. seu quid adversus aliquem licet innoxium ei suggerant delatores & adulatores. Certe delicatas habet aures quilibet Princeps. Hinc Sapiens monet, Eccles. cap. 8. *Næ litiges cum homine potente, &c.* & Proverb. cap. 23. *Quando sederis cum Principe, diligenter attende.*

Siatue cultrum in gutture tuo.

Persius autem Sat. 1. v. 107.

Sed quid opus teneras mordaci radere vero, Auriculas? &c.

87. *De pluviis, aut æstibus, &c.*] De frivolis quibusvis rebus siquid affirmes Tyranni sententiæ adversum, quodque, licet jocose dictum, eum offendat ultionem ille continuo meditabi-

tur. Sic Domitianus levissima de causa multos peremit etiam graves viros. Vide. Suet. Dom. cap. 10.

88. *Fatum pendebat amici.*] Nemini quippe Tyrannus parcat. Suet. Domit. cap. 11. Neron. passim, &c.

89. *Ille igitur nunquam direxit brachia contra torrentem.*] Crispus igitur prudenter eluctatus est mala, nusquam adversando tyrannidi; nihil cæteroqui profuturus si secus fecisset. Contra torrentem niti dicitur is qui quidlibet incassum tentat.

91. *Vitam impendere vero.*] Mortis adire periculum, animi sensa veritatemque libere dicendo, ut fecit Papinianus, quem ferunt occisum ab Antonino Caracalla, quod huic post interfectum fratrem Getam, mandanti ut facinus diluerat cum in senatu, cum apud populum, respondit, non ita facile parricidium excusari posse, quam fieri. Spartan in Anton. Caracalla.

92. *Multas hyemes.*] Poëtica locutio, multos annos. Synecdoche.

Octogesima vidit solstitia.] *Solstitium* quasi *solis statio*, quæ duplex in anno, hyemalis & æstivalis, quando Sol Tropicos attingit. Hinc non octoginta dixit Juvenalis *Solstitia*; quæ facerent annos tantum quadraginta, sed per octogesima *solstitia*, significavit annos octoginta, quibus jam sub Nerone, ac deinceps, in media tyrannide tutus vixit Crispus, Cæsaribus nunquam non gratiosus. Quæ videntur ironice dicta, cum inter claros magis quam inter bonos censeatur Crispus apud Corn. Tacit.

93. *His Armis.*] Assentando, convivendo, cedendo temporî, sibi consulendo. His artibus.

Illâ quoque tutus in aula.] Etiam sub Domitiano, qui terribilis cunctis & invisus. Sueton. Domit. cap. 14.

Acilius similis ætatis continuo festinabat cum adolescente non merente ut eum mors expectaret adco crudelis, atque Imperatoris ensibus adeo accelerata. At quondam senium in nobilibus erat quid portento simile. Hinc efficitur ut satius ducam esse fratrem gigantum. Nihil igitur infelici contulit, quod ursos Numidicos propè confodiebat denudatus venator in arenâ Albana. Nam quis modo, non comprehendat astus Nobilium? Quis admiretur veterem tuam istam solertiam, ô Brute? Arduum non est decipere barbatur regem. Ibat & Rubrius non potior facie,

Proximus ejusdem properabat Acilius ævi (ret, Cum juvene indigno, quem mors tam sæva mane- Et domini gladiis tam festinata: sed olim 96 Progidio par est in nobilitate senectus. Unde fit, ut malim fraterculus esse gigantum. Profuit ergo nihil misero, quod cominus ursos Figebat Numidas, Albanâ nudus arenâ 100 Venator. Quis enim jam non intelligat artes Patricias? Quis priscum illud miretur acumen, Brute tuum? Facile est barbato imponere regi. Nec melior vultu quamvis ignobilis ibat

ANNOTATIONES.

94. *Proximus.*] Secundus post Crispum.

Acilius.] Acilius Glabrio Consularis, quem Domitianus exulante interfici jussit quasi molitorem rerum novarum. Suet. Dom. cap. 10.

95. *Cum juvene.*] Quis ille, haud constat. Quidam juvenem Helvidium, de quo Suet. Dom. cap. 10. Quidam ipsius Acilii filium intelligunt, cum Schol. veteri, qui sic habet: *Acilius Consul sub Domitiano fuit, indignus pati quæ passus est. Hujus filium juvenem cum occideret, ipsum Acilium servavit, qui penas sentiret orbitatis.*

96. *Tam festinata.*] Legunt alii, jam designata: alii, jam destinata, repugnante metro, nam destino mediam syllabam corripit.

97. *Progidio.*] Progidia vocari, quia prædicunt sicut ostenta, monstra portenta, quod ostendunt, monstrant, portendunt, suntque præsentendionum rerum futurarum. Auctor est Tullius 2. de Nat. Deor. n. 7. & 1. de Divin. n. 93.

Progidio par est in nobilitate senectus.] Nimirum, ut supra diximus, Nobilitatem semper oderunt Tyranni, & cum licet, pessumdant. Hinc Eccles. cap. 10. *Omnis potentatus brevis vita.*

98. *Malim fraterculus esse gigantum.*] Malim humilis esse ac obscurus, & ex genere earum, qui propterea dicuntur Terræ filii ac gigantes, a γῆρας & γῆ. Vide Pers. Sat. 6. v. 57. & seq. & quæ nos ib. & Ang. Pol. Misc. cap. 18.

99. *Misero.*] Juveni Acilio.

Quod cominus ursos figebat.] Non sine magno vitæ periculo, captans gratiam Domitiani, qui gaudebat venationes edere scenicosque ludos, in Albæ Amphitheatro, dum Quinquatria Minervæ quotannis celebrabat, teste Suet. Dom. c. 4. ubi feras varij generis centenas ipsa conficere arte summa industriaque spectatus est. Ibid. cap. 19.

100. *Ursos Numidas.*] Id est, leones validos ex ea regione Africæ, quæ hodie *Biledulgerid.* Porro Numidia proprie dicta sita erat ubi nunc sunt Bugiæ & Constantinæ regna in ditione Algeriana. Magnam hic litem Plinio movent non-

nullis, quam tamenscite dirimit Just. Lips. Elect. Lib. 2. cap. 4. ubi Plinium egregie vindicat, expeditque locum ejus Lib. 8. cap. 36. Arido certe calidoque solo non gaudent ursi unde nulli sunt in Africa, aut rari admodum usque minuti ac imbelles in montana forte aliqua parte. Hic igitur intelligendi leones, quos quidem ubi primum Romani conspexerunt, noto nomine ac domestico appellabant *ursos*. Numidicos autem *Libyicos*, aut *Africanos*, ad distinctionem. Unde & communi sermone Virgilius Æneid. 5. & 8. dixit. *pellem Libystidos ursæ pro leonæ.* Neque vero quemquam movere debet auctoritas Herodoti, Solini, Strabonis, ut docet ibidem Lips. erudite.

Albanâ arenâ.] Vide superiorem Notam.

Nudus venator.] Vel, sine armis, & solo robore corporis feras debellans; vel etiam sine vestibus, ut amantiam simularet, exemplo Bruti, de quo mox infra.

101. *Artes patricias.*] Jam callet Domitianus artes Nobilium, qui metu mortis soliditatem simulat, Junium Brutum imitans.

102. *Priscum illud acumen, Brute, tuum.*] Audiens enim Brutus fratrem suum cum primoribus civitatis interfectum, Tarquini Superbi avunculus sui sævitiam elusit, stupidum se fingens ac bardum; sicque iram dissimulans, & suæ tum vitæ consuluit, & ultionis occasionem tandem est consecutus. Tit. Liv. Lib. 1. c. 56.

103. *Barbato Regi.*] Primis Regibus illis rudibus, nec dum astutis, ut est jam Domitianus. Prisci quidem Romani per annos quadringentos quadraginta quatuor *barbati* permansere, ac sine tonsoribus, donec eos in urbem accersivit e Sicilia P. Ticinus Mena: quod asserunt Varro 2. de Re Rust. cap. ult. & Plin. Lib. 7. cap. 59. Vide & Gellium lib. 3. cap. 4. & Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 18. & quod nos ad Pers. Sat. 4. v. 1.

104. *Nec melior vultu.*] Non lætior aut confidencior. Nec enim Domitianus Nobilitati solum infestus, sed & cuivis e plebe.

Rubrius offensæ veteris reus, atque tacendæ ; 105
 Et tamen improbius Satiram scribente einædo :
 Montani quoque venter adest abdomine tardus :
 Et matutino sudans Crispinus amomo ;
 Quantum vix redolent duo funera : sævior illo
 Pompeius tenui jugulos aperire susurro : 110
 Et qui vulturibus servabat viscera Dacis
 Fuscus, marmoreâ meditatatus prælia villâ :
 Et cum mortifero prudens Veiento Catullo,
 Qui nunquam visæ flagrabat amore puellæ,

quanquam plebeius, conscius autem prisce culpæ & silendæ ; ac nihilominus pejor * * * Satiras componente. Præstod etiam fuit Montani alvus ventre lentus : nec non Crispinus manè distillans amomum, quantum vix exhalant due funebres pompæ: tùm Pompeius eo crudelior incidere guttura levi ob murmuratione. Et Fuscus, qui bella animo volutans in villa è marmore, Dacie vulturibus intestina sua reserva-

bat : & callidus Veiento cum lethali Catullo, qui ardebat cupidine virginis nunquam aspectæ ;

ANNOTATIONES.

105. *Rubrius.*] Is e Gallia oriundus, humili genere, Domitiano tamen familiaris ; unde & indignatio poëtæ, omnibusque bonis.

Offensæ veteris reus.] Quæ illa? Non liquet. Stuprum cum Julia afferunt nonnulli, suamque in sententiam trahere conantur vet. Schol. quasi Juliam a *Rubrio* corruptam, non Tibiam scripserit, ut legitur vulgo.

106. *Satiram scribente.*] Nerone, qui probroso carmine Quintianum perstrinxit velut mollem ac flagitiosum, suaque in illo vitia impudenter reprehendit, Corn. Tacit. Annal. 15.

107. *Montani quoque venter adest, &c.*] Adfuit & *Montanus* ventre obeso ac prominente, hincque tardus incessu. Hujus mentio est apud Tacit. Annal. Lib. 16. & Hist. 4.

Abdomine.] Pars est ima ventris.

108. *Matutino sudans Crispinus amomo.*] *Crispinus*, de quo fuse supra, non ante cœnam dumtaxat, ut alii, lavans & ungens corpus, sed mane se unguentis perfundens, summa luxuria.

Matutino amomo.] *Matutinum amomum* quidam explicant ex Oriente advectum, ubi mane Sol. De *amomo* Plin. Lib. 12. cap. 13. preciosum fit unguentum ex eo frutice.

109. *Quantum vix redolent duo funera.*] Vide Pers. Sat. 6. v. 35. & seq. & quæ nos ibid.

110. *Pompeius.*] *Pompeius* Rufus Crispino etiam perniciosior. De illo Plin. Lib. 3. Ep. 9. sub finem.

Sævior jugulos aperire, &c.] Græcismus, id est, sævior in afferenda multis perniciæ ac morte per suas tectas delationes atque susurraciones apud Domitian.

111. *Vulturibus.*] Hi triduo ante vel biduo solent volitare, ubi futura præsentunt cadavera Plin. Lib. 10. cap. 6. Vide Plutarch. Quæst. cent. Rom. 93. & Cæl. Rhodig. Lib. 8. cap. 18. & Lib. 27. cap. 8.

Dacis.] *Dacia* Europæ regio satis ampla, Transylvaniam, Moldaviam, & Valachiam comprehendens.

Qui vulturibus servabat viscera Dacis.] Fuscus enim cadaver expositum fuit voracitati avium ejusmodi, cum cæsus esset in Dacia, quo bellum intulerat. Mart. Lib. 6. Epigr. 76.

*Ille sacri lateris custos martisque togati,
 Credita cui summi castra fuere Ducis,
 Hic situs Fuscus licet hoc, fortuna, fateri;
 Non timet hostiles jam lapis iste minas.
 Graude jugum domita Dacus cervice recepit,
 Et famulum victrix possidet umbra nemus.*

112. *Fuscus.*] Cornelius *Fuscus* Prætorio præfectus, cui licet inexercitato secundam in Dacos expeditionem commisit Domitianus infelicibus auspiciis & malo suo. Vide Sueton. Domit. cap. 6. Corn. Tacit. Hictor. 2. & 3. Eutrop. Lib. 7. in fine.

Marmoreâ meditatatus prælia villâ.] Erat enim domi nobilis, sed otio ac deliciis innutritus parum erat idoneus, cui summa belli crederetur, marmoreis ædibus magis assueto quam castris.

113. *Mortifero.*] Delatore pernicioso. *Prudens.*] Vel, astute serviens tempori, vel doctus, teste Cornelio Tacito Annal. 14.

Veiento.] *Fabricius Veiento*, de quo jam ante Sat. 3. v. 185. & post amplius Sat. 6.

Catullo.] Plin. Lib. 4. Epist. 22. *Cænabat*, inquit, *Nerva cum paucis, Veiento proximis, atque etiam in sinu recumbebat. Dixi omniū cum hominem nominavi. Incidit sermo de Catullo Messalino, qui luminibus orbatus ingenio sævo malo cæcitatatis addiderat: non verebatur, non erubescerat, non miserebatur; sapius a Domitiano non secus ac tela, quæ & ipsa cæca & improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur, &c.*

114. *Qui nunquam visæ flagrabat amore puellæ.*] Senex & cæcus puellas deperibat nunquam visas, reluctante adagio, ἐκ τῆς ἑστῆς γῆρας τῆς το ἑστῆς.

magnum atque spectabile prodigium nostro etiam ævo, assentator oculis orbatus, ac seditator minister à ponte, meritum corrogare stipem ad axes Aricie, atque adulatoria dura oscula curru declivi. Nullus rhombum plus admiratus est. Etenim multa locutus est ad sinistram versus, sed ei tamen bestia procumbebat ad dextram. Ita Cilicis commendabat certamina, ac percussiones, atque pegma, juvenesque hinc elatos ad integumenta. Fabritius haud ei concessit: verum quasi furens æstro tuo percitus,

Grande, & conspicuum nostro quoque tempore monstrum, 115

Cæcus adulator, dirusque a ponte satelles, Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes, Blandaque devexæ jactaret basia rhedæ.

Nemo magis rhombum stupuit: nam plurima dixit In lævum conversus: at illi dextra jacebat 120 Bellua: sic pugnas Cilicis laudabat & ictus; Et pegma, & pueros inde ad velaria raptos. Non cedit Veiento, sed ut fanaticus æstro

ANNOTATIONES.

116. *A ponte satelles.]* Qui magis debuerat esse miser & mendicus ponti velut satelles assiduus, quam Aulæ & Imperatoris assecla.

Dirus.] Importunus ac molestus in exigenda stipe a præterredientibus.

117. *Aricinos qui mendicaret ad axes.]* Vel ad portam urbis Aricie, vel ab iis qui curru vehuntur per Appiam viam in qua est Aricia. Frequentes esse mendicos ad pontes, ad urbis portas, & ad vias celebres nemo ignorat, & jam ante notavimus ad Sat. 3. v. 296. & alibi.

Aricinos.] Aricia urbs olim Latii, colli imposita, Hyppolyto conditore, & nemore proximo celebris: hodie la Riccia, in Campania Romana oppidulum titulo Ducatus insignitum.

118. *Devexæ jactaret basia rhedæ.]* Dignus & ea premi inopia, qua victum quæritans adigeretur ad prensandas rhedas è clivo Aricino descendentes, imo ad extorquendum obolum eas blade ac sordide osculetur extensa manu. Minus ad rem videtur quod ait vetus Schol. jactare ab eo oscula ferenti mulierculas rhedæ. Nam ante velut ridiculus amator ille est notatus, hic autem summa dignus paupertate dicitur.

119. *Nemo magis rhombum stupuit.]* Quam Catullus ille Messalinus, qui rhombum non viderat tamen, utpote cæcus.

120. *In lævum conversus: at, &c.]* Ea parte indicans & obstupescens magnum & ingentem rhombum, ubi non erat. Hic enim ad dextram, ille ad sinistram se vertebat.

121. *Bellua.]* Prodigiosus piscis.

Sic pugnas Cilicis laudabat.] Sic ille quidem temere laudabat singula, & vanas ejus assentationes ferebat amabatque Domitianus.

Pugnas Cilicis laudabat, &c.] Quasi vidisset ejus gladiatoris pugnas, sic eas adulatorie extollebat.

Cilicis.] Is erat insignis gladiator e Cilicia, quæ regio est Asiæ minoris ad mare Cyprum, hodie *Caramania* est proprie dicta, non *Turcomania*, ut aliqui perperam scripserunt.

Ictus.] Vulnera adversario inflicta.

122. *Et pegma.]* Sic etiam Catullus perinde ac si oculatus testis extitisset, in Theatro admi-

rabatur ac laudabat machinas affabrè factas.

Pegma.] Machina e ligno, aliave materia sustentandis signis aut statuis idonea ad ornatum ædium Plin. Lib. 33. cap. 3. *Princeps Caius,* inquit, *in Circo pegma extruxit, in quo fuere argenti pondo centum viginti quatuor.* In Theatris autem pegmata machinæ erant *αυτικωνησι,* seu tabulatum *αυτιματος* & per se assurgens ac sensim crescens, pariter ac decrescens. Martial. Spectac. Epigr. 2.

Et crescunt media pegmata celsa via.

Vide Scalig. Poet. 1. c. 21.

Et pueros, &c.] Pegmati nimirum insidentes, in sublime raptos, non sine stupore & oblectatione spectantium. Claud. de Consul. Manl. Theod.

Vel qui more avium sese jaculantur in auras,

Corporaque edificant celeri crescentia nexu.

Quorum compositam puer augmentatus in artem

Emicet, & vincit plantæ vel cruribus hævens,

Pendula librato figat vestigia saltu.

Mobile ponderibus descendat pegma reductis.

Felaria.] Vela quibus expansis superne Theatrum integebatur adversus imbres & Solem.

123. *Non cedit Veiento.]* Catulli adulationibus non cessit Fabricius Veiento, sed & majores addidit.

Fanaticus.] Dicitur a *fano*, in quo afflatus numine, Enthous, ac divino furore correptus, exagitur, vaticinatur, &c. eo nomine dicti imprimis Cybelæ Sacerdotes, de quibus Sat. 2. v. 112.

Oestro.] Muscæ genus est, quod aliàs asilus & tabanus, aculeo vexans & infestans armenta. Varro 2. de Re Rust. cap. 5. Plin. Lib. 9. c. 15. *Animal est parvum; scorpionis effigie, uranei magnitudine,* inquit. Virg. Georg. 3.

..... *Nomen asilo*

Romanum est, Oestron Graii vertère vocantes:

Asper, acerba sonans, quo tota exterrita sylvis

Diffugiunt armenta, &c.

Oestrum apud Poetas sumitur pro afflatu divino ac furore, quo homines correpti fatigantur, atque humano quidpiam majus aut loquuntur aut faciunt. Ejusmodi *Oestro* in pellicem Io Inachi filiam immisso, Juno se ulta est: eo quippe exagitata Io in mare se præcipitem dedit.

Percussus, Bellona, tuo divinat; Et ingens
 Omne habes, inquit, magni, elarique triumphi: 125
 Regem aliquem capies, aut de temone Britanno
 Excidet Arviragus: peregrina est bellua. Cernis
 Erectas in terga sudes? Hoc defuit unum
 Fabricio, patriam ut rhombi memoraret, & annos
 Quidnam igitur censes? Conciditur? Absit ab illo
 Dedeus hoc, Montanus ait; testa altaparetur,
 Quæ tenui muro spatiosum colligat orbem. 132
 Debetur magnus patinæ subitusque Prometheus
 Argillam, atque rotam citus properate: sed ex hoc

ô Bellona, ominatus est, atque
 insigne augurium accipis sum-
 mæ & illustris victoria; cap-
 tivum habebis quempiam Im-
 peratorem; vel Arviragus di-
 labetur è curru Britannico.
 Externa est fera. Vides spi-
 cula in dorso rigida? Illud so-
 lum desideratum est Veientoni,
 ut rhombi patriam ætatemque
 enarraret. Quid ergo judicas?
 An dissecabitur? Probrum
 istud amoveatur ab eo, inquit
 Montanus; comparetur prof-
 funda testa, quæ exili pariete

amplum circum contineat: Catino huic opus est summus ac repentinus Prometheus. Accelerate
 quamprimum lutum atque orbem: ab hac autem hora deinceps,

ANNOTATIONES.

124. *Bellona.*] Minerva Jove nata, bello-
 rum præses & inventrix, unde *Bellona* dicta
 est. Varro 4. de Ling. Lat.

Divinat.] Præ sagit, vaticinatur, & ex in-
 genti pisce capto ingentes ominatur triumphos.

126. *Temone Britanno.*] *Temo*, signum est
 illud oblongum inter equos currum trahentes
 quo & currus regitur. Synecd. pro ipso curru
 ponitur. Porro Britanni ex essedis seu curribus
 pugnabant, ac per temonem discurrebant, &c.
 Vide Cæs. de Bello Gall. Lib. 4. cap. 33.

Britanno.] Britannia major nempe, Ptol.
 Albion; Insula Europæ maxima, Angliam &
 Scotiam complectitur. Virgil. Eclog. 1.

Et penitus toto divisos orbe Britannos.
 Britannia vero minor pars est Galliæ *Ar-
 morica* vel *Armorica* nuncupata, de qua hic
 mentio non est.

127. *Excidet.*] A te dejectus o Domitiane,
 victus in acie, forsitan & regno spoliandus.

Arviragus] Rex Britannorum.

Peregrina est bellua.] Rhombus ingens, pe-
 regrino captus in mari, portendit illustrem vic-
 toriam de peregrino hoste, v. g. de Britannis.

128. *Erectas in terga sudes*] Hæ notant
 infingenda hostium tergo tela; pergit Veiento a-
 dulator.

Sudes.] Pinnae Rhombi vel spinas instar
 spiculorum rigentes & arrectas. Proprie *sudis*
 telum est rusticum, seu paxillus igne torridus
 ac præacutus, idem quod vallus Servio. *Sudi-
 bus concursus*, ac in modum *justæ pugnæ dimica-
 tum*, ait Livius de Bello Punico.

Hoc defuit.] Ironice. Cum enim ille sin-
 gula persequeretur adjuncta, quin ætatem pis-
 cis inquirebat, &c.

130. *Quidnam igitur censes?*] Inquit Do-
 mitianus Veientoni tot præclara ominato: sed
 quid tandem de pisce fiet? Totusne, an in par-
 tes concisus coquetur?

131. *Dedeus hoc.*] Ut ea qua pollet mag-
 nitudine violetur. Absit. Quantus, quantus est,
 integer coquendus atque apponendus.

Testa alia.] Vas fictile profundum & ca-
 pax. Tale fuit illud, quod Vitellius, apud Suet-
 on. cap. 13. ob magnitudinem, Minervæ Cly-
 peum dicitabat. Ejus meminit Plin. Lib. 35.
 cap. 12. His verbis: *Vitellius in Principatu
 ducentis sestertiis condidit patinam, cui facien-
 dæ fornax in campis ex edificata erat: quoniam
 eo pervenit luxuria, ut fictiliæ pluris constant
 quam murrhina.*

132. *Tenui muro spatiosum colligat orbem.*
 Ejus testæ latera quidem haud spissa, at fundum
 sit amplum rotundumque rhombi figuræ & mag-
 nitudini accommodatum.

133. *Debetur magnus patinæ, &c.*] Fabri-
 candæ huic insigni patinæ quærendus figulus
 tam peritus & ingeniosus quam fuit Prometh-
 theus, qui hominem è luto finxisse dicitur
 Metamorph. 1. Fab. 2.

Subitusque.] Artifex operæ celeris, ac prom-
 ptæ industriæ, ne, si moretur ille, corrumpat-
 ur ac pereat eximius piscis.

Prometheus.] Is Iapeti filius, dictus *απο της
 προσηνειας*, a *providentia*, seu *sapientia singu-
 lari*. Missis Fabulis de *Promethæo* bene mul-
 tis; certum est eum Astrorum rationem ac mo-
 tus, è Caucaso observasse, Assyriosque primum
 docuisse. Vide Cæsar. Rhodig. Lib. 7. cap. 19.
 & seq.

134. *Argillam.*] Terram tenacem, è qua
 finguntur vasa.

Rotam.] Plin. Lib. 7. cap. 56. *Figlinas*,
 inquit, *invenit Choræbus Atheniensis, in iis or-
 bem Anacharsis Scythæ, ut alii, Hyperbius Co-
 rinthius*. De rota figulina Horat. ad Pisones.

* * * * * *Amphora capiti
 Instituti, currente rota, cur urceus exit?*

ò Caesar, figuli comitentur exercitum tuum Superavit dictum viro dignum. Is sciebat priscum luxum Imperatorum; & noctes Neronis jam dimidias; & esuriam alteram, quando pulmo flagrabat Falerno. Amplior epulandi peritia fuit nemini, meo tempore. Ad morsu primo noverat distinguere utrum ostreae Circaeis essent editae, an ad ripem Lucrinam, an profundo Rutuporum procreatae: atque visi statim echini ripam enarrabat,

Tempore jam, Cæsar, figuli tua castra sequantur.
Vicit digna viro sententia: noverat ille 136
Luxuriam imperii veterem, noctesque Neronis
Jam medias, aliamque famem, cum pulmo, Falerno
Arderet. Nulli major fuit usus edendi
Tempestate meâ. Circaeis nata forent, an 140
Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu:
Et semel aspecti littus dicebat echini.
Surgitur & misso proceres exire jubentur

Exurgitur; ac, cætu dimisso, discedere mandatur principibus,

ANNOTATIONES.

135. Figuli tua castra sequantur.] Compositores luti ad bella etiam te sequantur, o Domitiane, ne illis forte, ut nunc, indigeas. Ironice.

136. Vicit digna viro sententia.] Hæc ventricosi Montani sententia superior fuit, vicitque ut rhombus integer coqueretur.

137. Noctes Neronis.] Suet. Ner. cap. 27. Epulas a medio die ad mediam noctem protrahabat: resotus sæpius calidis piscinis, ac tempore æstivo nivalis.

138. Aliam famem.] Irritamenta gulæ, vel secundam famem seu edacitatem procuratam prioris cibi accelerata coctione per Falernum, aut quid aliud imprimis calidum

Falerno.] Falernus mons in Campania vini ferax generosissimi. Hujus excellentiam narrat Plinius Lib. 14. cap. 6. utilitatem vero ac salubritatem, Lib. 22. cap. 1.

139. Usus edendi.] Solertia peritiæque condidendi ac deligendi cibus, ad laute epulandum.

140. Tempestate meâ.] Ætate quidem meâ. Circaeis.] Promontorium Circeium dictum a Circe, quæ illic habitavit, atque sacellum habuit. Situm est in Campaniæ littore, ad mare Tyrrenum, non longe a Terracina, Hor. Lib. 2. Sat. 4.

Ostrea Circaeis, Miseno oriuntur echini.

141. Lucrinum ad saxum.] Lucrinus lacus Baias inter & Puteolos: unde & Baianus vocatur; piscosus admodum. Plin. Lib. 3. cap. 5. Horat. loco mox citato.

Marine Baiano melior Lucrina Peloris.

Rutupino.] Rutupæ, vel Rutupi, oppidum est in ora Anglicana; non procul ab urbe Cantuaria, & Sanduico portu. Hinc etiam optima ostreae afferebantur.

Fundo.] Mari profundo Rutupis proximo.

142. Ostrea.] Tullius de Divin. 2. cap. 33. Ostreis, inquit, & conchyliis omnibus contingit, ut cum Luna crescant pariter, pariterque decrescant. Gellius lib. 20. cap. 7. Ostrea senescente

Luna inibres, macra, temues, exucca: crescente, pinguescunt. Citatque Lucilii versum:

Lama alit ostrea, & implet echinos.

Horatius citat. Lib. 2. Sat. 4.

Lubrica nascentes implent conchyliia Lama: Sed non omne mare generosæ fertile testæ.

Astipulantur Plin. Lib. 2. cap. 41. Porro, teste Athenæo lib. 3. cap. 13. optima sunt ostrea marina, si quando lacus adjacet aut fluvius; ubi intelligenda monet æstuaria Casaubonus. Tarentina imprimis laudat Varro, item Gellius lib. 7. cap. 16. Lucrina vero præfert Seneca Epist. 79. & Plin. lib. 9. cap. 54. Circaeis autem ostreis caro testaque nigra sunt, inquit Plinius lib. 32. cap. 6. His autem neque dulciora neque teneriora esse ulla compertum est. Ibid.

143. Littus dicebat.] E quo essent advecti littore statim & primo aspectu dignoscebat.

Echini.] Piscis est marinus e genere cancrorum, spinis hirsutus, quibus & se tuetur, instar hericii, quæ echinus est terrestris sicut echinus marinus est hericius. Echino spinæ pro pedibus sunt; ingredi est in orbem convolvi; ora in medio corpore ad terram versa; sevitiæ maris præ sagire traditur. Hæc Plin. lib. 9. cap. 31. & alibi. Athenæus cit. lib. 3. cap. 13. rem lepidam narrat de Lacone quodam. Hic appositisechinis hactenus ipsi inusitatis, unum arripuit, atque in os immisit totum cum spinis ac testa; dentibus autem licet offensis noluit rejicere: ait vero, O nequam edulium, neque modo te dimittam præ mollitie animi, neque te unquam posthac sumam. Putavit homo durus suæ constantie interesse, ne vinci ab echini aculeis videretur, inquit Casaubonus ibidem.

144. Surgitur.] Probata igitur ab omnibus Montani sententia, Domitianus concilium illud celebre dimittit.

Concilio, quos Albanam dux magnus in arcem 145
 Traxerat attonitos, & festinare coactos,
 Tanquam de Cattis aliquid, torvisque Sicambris
 Dieturus; tanquam diversis partibus orbis
 Anxia præcipiti venisset epistola pinna.
 Atque utinam his potius nugis tota illa dedisset 150
 Tempora sævitæ, claras quibus abstulit urbi
 Illustresque animas impunè, & vindicæ nullo.
 Sed periit, postquam cerdonibus esse timendus
 Cœperat, hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

quos summus Imperator in ca-
 stellum Albanum convocarat
 stupefactos atq; properare com-
 pulsos, quasi locuturus quid-
 dam de Cattis, ac trucibus
 Sicambris; quasi sollicitæ li-
 tere citatâ pinnâ advenissent
 e variis terræ regionibus. U-
 tinam autem ineptiis illis im-
 pendisset magis integrum istud
 crudelitatis ævum, quo civitati
 nobiles ac præstantes animas
 ademit, sine pœnâ atque ultore
 nemine. At mortuus est post-
 ea quàm sartoribus incepit esse formidolosus. Id verò damnosum fuit stillanti Lamiarum cruore.

ANNOTATIONES.

145. *Albanam in arcem.*] Supra, v. 60. & seq.
Dux magnus.] Domitianus Imperator.

146. *Traxerat attonitos, &c.*] Supra, v. 73.
 & seq.

147. *Cattis.*] Populi sunt Germaniæ, hodie *Hessi*. Sic legit Vet. Schol. Alii tamen codices habent, *Dacis*: de quibus supraegimus, v. 111. Alii *Geticis*: *Getæ* porro sunt hodie *Moldavi*, ut quidam volunt. Suet. Dom. cap. 6. sic ait: *Expeditiones partim sponte suscepit, partim necessario; sponte in Catos; necessario in Sarmatas . . . in Dacos duas.*

. . . *De Cattis Dacisque post varia prælia, duplicem triumphum egit.*

Torvis.] Ferocibus, bellicosus.

Sicambris.] Hi Gheldriam incoluere, sorsan & Zutphaniam, inferioris Germaniæ regiones. Francos ab illis ortos saltem constat. *Sicambro- rum* nomine comprehensos olim *Usipetes, Ten- cteros & Bructeros* scribunt aliqui.

149. *Anxia epistola.*] Subitum aliquod ma- lum annuncians, seu defectionem sociorum, seu hostium irruptionem.

Præcipiti pinna.] Hæc erat notæ casus & infortunii sicut e contra lætitiæ laurea indi- cabat. Nam, ut ait vetus Schol. Si victoria nunciabatur, laurus in Epistola figebatur, inse- rebatur, obvolvebatur, ferebaturve; si quid adversi, pinna. Laureatas certe tabellas populo ostendas refert Livius. Laureatos postes, fasces, lictores passim invenias. Vide Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 27. Epistolæ per sagittam trans- missæ Herodotus meminit lib. 8. n. 319. per aviculas autem, pedibusearum scilicet alligatæ. In obsidiæ quidem Mutinensi, Plin. lib. 10. cap. 37. de Tinnunculo. Sunt qui veredarios accersant ad hujus loci explicationem. Sed ne- que hæc, nec illa, sed prima interpretatio vale- at ac vigeat.

150. *His nugis.*] Quale est, habuisse con- cilio Optimatum de coquendo pisce.

151. *Claras illustresque animas.*] Insignes virtute juxta ac natalibus viros, ut supra nota- vimus, ex Sueton. Domit. cap. 10, 11, 15.

152. *Impune & vindicæ nullo.*] Nemine Patriciorum id auso, quod fortiter deinde Ple- beii fecerunt.

153. *Sed periit.*] Tandem sævus Imperator interiit, pœnasque dedit, merita dudum necce mactatus, non per ignavos Nobiles, sed per ignobiles strenuos, qui sibi timere incipiebant, cum Domitianus, Nobilium cruore satur, in plebeios jam sævire aggrediretur. Vide Suet. Domit. cap. 14. & 17.

Cerdonibus.] Synecdoche, pro *Plebeiiis*. Vide Pers. Sat. 4. v. penult.

154. *Hoc nocuit.*] Sarcasmus in Patricios ac Nobiles; quasi diceret, Adhuc viveret ille nequam Tyrannus, & in reliquam Nobilitatem grassaretur, si Plebeiiis formidolosum senon præ- buisset ac terribilem, quod ait Sueton. Domit. cap. 14.

Lamiarum.] Horum familia Romæ peril- lustris erat, quippe quæ originem duceret a Rege Læstrigonom *Lamo*, teste vel Horatio l. 3. Carminum, Od. 17.

Æli vetusto nobilis ab Lamo,
Quando & priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, &c.

Lamiarum cæde madenti.] Domitiano san- guine Nobilitatis resperso. Ille siquidem levi de causa multos jugulavit ac sustulit: inter alios autem Nobiles, & *Ælium Lamiam*, duntaxat ob suspiciosos at innoxios jocos, ut enarrat Sue- ton. Domit. cap. 10.

SATIRA V.

INTERPRETATIO.

Si non adhuc pudori est tibi institutum tuum, & animus idem constat, ut existimes supremam esse felicitatem, vesci aliorum patinâ; si vales ea tolerare, que nec Sarmentus ad injurias Cæsaris mensas, neque sordidus Galba tolerasset; verebor tibi fidem habere licet testificanti, & jusjurandum adhibenti. Ego nihil comperi alvo parcius. Verumtamen illud idem æstima deesse, quod vacuo ventri satis est:

Si te propositi nondum pudet, atque eadem est mens,

Ut bona summa putes, alienâ vivere quadrâ;
 Si potes illa pati, quæ nec Sermentus iniquas
 Cæsaris ad mensas, nec vilis Galba tulisset,
 Quamvis jurato metuam tibi credere testi. 5
 Ventre nihil novi frugalius. Hoc tamen ipsum
 Defecisse puta, quod inani sufficit alvo.

ANNOTATIONES.

1. *Si te propositi.*] Alloquitur Trebium parasitum, quem avertere conatur a sordida sua vivendi ratione.

Si te propositi.] Contra Codices omnes manuscriptorum & excusos, ut fatetur ipse, Lubinus legit, *Sic te propositi*, &c. id est, *Siccine*, &c. cum interrogatione & indignatione: alias, inquit nulla cohærentia, nulla commoda sententia. Verumtamen hic saltem in suo sensu abundat vir ad cætera doctus & valde ingenuus.

2. *Quadra.*] Alieno Catino, aliorum sumptibus ac mensa. Vasculum modice concavum, super quo cibi convivis apponuntur, vel etiam dissecantur, quando est figuræ, quadratæ, *quadra*, si rotundæ, *orbis* vocari solitum. Virgil. *Æneid.* 7.

Patulis nec parcere quadris.
 Item *quadra* est frustum panis, placentæ, casei, apud Martialem. At præferenda prior interpretatio.

3. *Sarmentus.*] Is fuit Romanus Eques, & scurra famosus tempore Augusti Cæsaris. Illum probe exagitat Horatius lib. 1. Sat. 5. ejus meminit & Plutarchus in Antonio, Cæsarisque delicias eum appellat.

Iniquas.] Duras, graves, ob injurias & probra quæ scurris ibi devoranda.

4. *Cæsaris.*] Ne quidem ad mensam Imperatoris, nedum in privata domo ac mensa, ut tu, Trebi.

Galba.] Nonnulli *Gabba* legunt; perperam tamen ut videtur Apitius *Galba*, scurra insignis

ævo Tiberii, ut ait vetus Schol. vel ipsius Augusti, ut scribunt alii. Mart. lib. 1. Epig. 42.

Qui Galbam salibus tuis, & ipsum Posses vincere Sextium Caballum.
 Et lib. 10. Epig. 101.

*Elysi redeat si forte remissus ab agro,
 Ille suo felix Cæsare Galba vetus.*

*Qui Capitolinum pariter, Galbamque jocantes
 Audierit, dicet: Rustice Galba tace.*

5. *Jurato.*] Plaut. Amphitr. Scen. 1. Act. 1. *Injurato plus credet mihi, quam jurato tibi.* Tullius Art. lib. 13. Epist. 28. *Jurato mihi crede.* Proem. Act. 1. in Verr. *Neque jurato malim quam injurato committere, &c.*

Quamvis jurato metuam tibi credere testi.] Non tibi credam etiam juranti, non videri molestum istud vivendi institutum, in quo tot a divitibus contumeliæ parasitis sunt ferendæ.

6. *Ventre nihil novi frugalius.*] Nimirum scio naturam parvo esse contentam: nec voracem esse ventrem, sed gulam. Hor. lib. 1. Sat. 2. *Dives opis natura suæ; si tu modo recte Dispensare velis, &c.*

Vide Sen. Epist. *Natura minimo nos esse contentos jubet*, inquit. Item alibi: *Summa voluptas est ad id sese reduxisse, quod eripere nulla fortune iniquitas possit.*

7. *Hoc tamen ipsum defecisse puta, &c.*] Verum esto: desint ventri necessaria, atque parvum illud quod ei sufficit.

Nulla crepido vacat? Nusquam pons, & tegetis pars
 Dimidia brevior? tantine injuria cœnæ?
 Tam jejuna fames; cum possis honestius illic 10
 Et tremere, & sordes farris mordere canini?
 Primo fige loco, quod tu discumbere jussus
 Mercedem solidam veterum capis officiorum.
 Fructus amicitiae magnæ, cibus: imputat hunc rex,
 Et quamvis rarum, tamen imputat. Ergo duos post
 Si libuit menses neglectum adhibere clientem, 16
 Tertia ne vacuo cessaret culcitra lecto,
 Unâ simus ait. Votorum summa: quid ultra
 Quæris? Habet Trebius propter quod rumpere
 somnum
 Debeat, & ligulas dimittere, sollicitus, ne 20
 Tota salutatrix jam turba peregerit orbem

an ripa nulla otioso est? Nul-
 libi pons, ac tegumenti portio
 mediâ minor? an tanti est
 contumelia convivi? an esu-
 rias aded famelica? Quando-
 quidem valeas ibi decorè ma-
 gis & contremiscere, & man-
 dere sordidum panem canum.
 Primo loco statue, quod tu, in-
 vitatus ad accumbendum cœ-
 næ, recipis fructum omnem
 antiqui ministerii. Cœna est
 premium summe familiarita-
 tis. Illam annumerat Prin-
 cept, atque licet infrequentem
 nihilominus annumerat. Ita-
 que duobus elopsis mensibus, si
 placuit invitare assecclam re-
 lectum, ne tertius pulvinus va-
 caret inani thoro: simul, in-
 quit simus. Hoc supremum

est desiderium. Quidnam petis insuper? Trebio causa est, per quam adigatur quietem inter-
 turbare, ac negligere corrigias, anxius ne jam caterva salutantium univèrsa circum perfecerit
 astris incertis,

ANNOTATIONES.

8. *Nulla crepido vacat, &c.*] An idoneus mendicando locus nullus vacuum est, seu ad ripam fluvii, seu ad pontem, seu ad viam publicam; in quem te recipere queas ad corrigendam stîpem a prætereuntibus; quod sane tolerabilis, quam alienis inhiare dapibus, & miseram parasi vitam agere?

Crepido—pons.] Proseucha, casa ad pontem aut flumen. Vide Sat. 3. v. 296. & Sat. 4. v. 116. & seq. Porro *crepido* dicitur oraterræ, ad quam alluens & allidens aqua crepitat. Vetus Schol.

Tegetis pars.] Pars vel proseuchæ, vel tegetis, storeæ, matæ, &c. quibus ut plurimum tegunt se pauperes & mendici.

9. *Tantine injuria cœnæ.*] Tantine cœnam astimas in qua toleras tot probra?

10. *Tam jejuna fames.*] Tamne avida, tam dira te urget fames, ut quidlibet pati malis, quam eam.

Cum possis honestius illic, &c.] Corrigunt alii, *poscis*; eo quod, *possis*, ultimam producit. At satius est ferre licentiam, quam sensum pervertere. Aut certe, cum aliis quibusdam legendum, *possit*, & referendum ad vocem, *fames*.

Illic.] Ad pontem, ad fluvium.

11. *Tremere.*] Frigore horrere, algere.

Sordes farris mordere canini.] Vesci pane hordeaceo, vel furfureo, qualis datur canibus. Vide Sat. 9. v. 122. ad vocem *farre*.

12. *Primo fige loco.*] Alii finge, id est, cogita.

14. *Imputat.*] Mercedis loco donat & assignat.

Rec.] Dives patronus, Clientibus veluti Rex imperans, Sat. 1. v. 136. *Rex horum*.

16. *Adhibere.*] Vocare te ad cœnam forte rectam. Vide Sat. 1. v. 94. & seq.

17. *Tertia ne vacuo, &c.*] Ne vacuum maneret locus in triclinio, seu lectis quibus ad mensam discumbetur, more veteri. Addit vero, *tertia*: ad contemptum, quasi dicat, ultimo loco, & veluti ad supplendum duntaxat numerum. Tres nimirum in conviviis olim disponebantur lectuli: unde triclini nomen. Et Horat. lib. 1. Sat. 4.

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos.

Cæteros omnes veterum convivorum ritus lege, si vis, apud Just. Lips. antiq. Lect. 1. 3. c. unico.

Culcitra.] *Culcita*, Festo, & Nonio.

18. *Unâ simus.*] Una cœnemus. Terent.

Hodie apud me sis volo.

Votorum summa.] Non habes quod ultra petas, aut expectes.

19. *Habet Trebius propter quod, &c.*] Ironice O grandis merces toto officiorum! O justa causa toties abruptum somni! &c. Vid. Mart. lib. 3 Ep. 36.

Trebius.] Is est quem ut amicum dehortatur Juvenalis a parasitica vita.

20. *Ligulas dimittere.*] Calceorum aut vestium *lingulas* vix aptatas relinquere, præ sollicitudine ac festinatione. Sumitur etiam *ligula* pro *gladiolo*. Martial. lib. 14. Epigr. 120.

Quamvis me ligulam dicant Equitesq; Patresq; Dicor ab indoctis lingua Grammaticis.

Nomen plurimi deducunt a *lingua*, imprimisque Festus, at vetus Schol. a *ligando*.

Ne tota salutatrix, &c.] Ne venerint alii clientes ante ipsum, jamque dispositi velut in gymrum singuli Patronum salutarint, priusquam ipse Trebius accessisset. De prisco illo salutandi more. Vide Sat. 1. v. 96, 117, 127, 132. & quæ ibidem notavimus.

vel eâ horâ, quâ circumvolvît se agens plaustrum tardi Bootæ. Attamen quale convivium? Vinum, quod pinguis lana recuset admittere. Ex epulante cernes Corybantem. Rixæ præeunt. At statim vulneratus & projecis calices, & plagas abstergis mantili cruentato, quotiescumq; certamen ardescit poculo Saguntino commotum inter vos, & catervam libertorum. Ille vero vinum bibit infusum crenitis Consulibus

Sideribus dubiis, aut illo tempore, quo se Frigida circumagunt pigri sarraca Bootæ. Qualis cœna tamen? Vinum quod succida nolit Lana pati: de conviva Corybanta videbis. 25
Jurgia proludunt; sed mox & pocula torques Saucius, & rubra deterges vulnera mappa; Inter vos quoties, libertorumque cohortem Pugna Saguntinâ fervet commissa lagena, Ipse capillato diffusum consule potat, 30

ANNOTATIONES.

22. *Sideribus dubiis.*] Summo mane, luce dubia, cum sidera ob proximam auroram non plene apparent aut fulgent.

Illo tempore.] Nocte scilicet, cum jam perfecte observare licet Booten, aliaque signa.

23. *Frigida.*] Ob vicinitatem Poli Arctici.

Pigri.] Virgil. Ecloga ultima.

* * * * * *Tardi venire bubulci.*

Sarraca.] Vel *Serraca*. Vide Sat. 3. v. 255. Quintilianus lib. 8. cap. 3. *Vim rebus aliquando ipsa verborum humilitas affert*, inquit: *an cum dicit in Pisonem Cicero, cum tibi tota cognatio, in sarraco advehatur, &c. incidisse videtur in sordidum nomen: non autem eo contemptum hominis auxisse?*

Bootæ.] Sidus est Ursæ majori proximum *βουρνε*, Latine *bubulcus*, quia stella hæc bubulci more plaustrum insequitur. Hinc & *Arctophylax* appellatur, quasi Ursæ custos. Nimirum septem stellæ sunt ita dispositæ, ut priores duæ pares pro bobus habeantur aliæ quinque plaustrum gerant speciem: proximum vero his signum adhaeret, quasi auriga: & propterea vocatur *Bootes*. Vide Gell. lib. 2. cap. 21.

24. *Qualis cœna tamen.*] At qualis tandem ea post menses duos cœna, & quam lauta; cuius nempe gratia tot & tam indigna pateris?

Vinum quod, &c.] Vile omnino vinum ibi propinatur.

Succida.] Sordida, pinguis, nondum lota, dicitur quasi succo adhuc sudans; vel qualis succisa est, scilicet plena sordibus. At Varro aliter, lib. 2. de Re Rust. cap. ult. *Tonsuræ tempus inter æquinocium vernum & solstitium, inquit, cum sudare inceperunt oves; a quo sudore recens lana tona succida est appellata.*

Quod succida nolit lana pati.] Tam crassum, ut lana vix illud imbibat. Vel tam vile, quod vix idoneum ad imbuendam ac præparandam lanam, quo melius recipiat alienum colorem, v. g. purpureum. Varro loco mox cit. *Tonas recenter eodem die perungunt vino, &c.* Adstipulator & Dioscorides.

25. *De Conviva Corybanta videbis.*] Eo vino

mens turbatur, & insanit, sitque similis *Corybantum* Cybeles Sacerdotum, qui furore correpti caput jactant, saltant, aliosque in similem agunt insaniam.

Corybanta.] *Corybantes* dicti, vel ab ea quam gestant galea, quæ Græce *κορυς*, vel a *κορυσσειν*, id est *impetu ferri*, & *furere*, apud Apollon. & Theocr. Quidam derivant ab *oculorum pupillis*, quas Græci *κορυς*, vocant, eo quod illi aperiunt semper oculis, etiam inter dormiendum, Jovem infantem custodierunt. Quæ postrema sententia minus arridet.

26. *Sed mox.*] Post convitia succedunt verbera.

Pocula torques, &c.] Nimirum in famulos petulantes, quos percussus repercutis. Tandemq; more Barbarorum utrinque pugnatur scyphis in usum lætitiæ dumtaxat natis; quod damnat Horat. lib. 1. Od. 27.

27. *Rubrâ.*] Tincta sanguine e plaga.

28. *Inter vos.*] Asseclas & clientes parasitos.

Libertorum cohortem.] Atque inter libertos domini seu Patroni cœnam exhibentes. Ergo non cum ipso domino, sed cum ejus famulis ad viles epulas admissus Trebius. Qualis itaque cœna?

29. *Saguntinâ lagenâ.*] Aut vino pessimo ex agris Saguntinis: Vetus Schol. vel potius fictili, ex ista Hispaniæ urbe de quo Plin. lib. 35. cap. 12. Et Martial. lib. 14. Epigr. 108.

Sume Saguntino pocula ficta luto.

Porro *Saguntus* oppidum est in Regno Valentia, hodie, *Morvedre*. *Saguntina fames* in Proverbium abiit, ex quo Saguntini per octo menses obsessi extrema ferre maluerunt, quam se Anibali dedere. Tit. Liv. lib. 21. cap. 6. & seq.

30. *Ipse capillato, &c.*] Interea Patronus generosum bibit ac salubre vinum: vetus nempe, & optimo solo generatum.

Capillato Consule.] Dum Romani Consules erant adhuc intensi, comamque alebant. Vide Sat. 4. v. 103. ad eam vocem, *Barbato*.

Diffusum.] In serias ac vasa infusum.

Calcetamque tenet bellis socialibus uvam,
 Cardiaco nunquam cyathum missurus amico.
 Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
 Setinis, ejus patriam, titulumque senectus
 Delevit multa veteris fuligine testæ : 35
 Quale coronati Thræsea, Helvidiusque bibebant,
 Brutorum, & Cassi natalibus. Ipse capæces

Et servat racemum bello sociali pressum; ne quidam scyphum unquam porrecturus familiari corde dolenti. Altera die potabit quiddam è collibus Albanis, vel Setinis, cujus natale solum ac inscriptionem oblitaverit vetustas plurimâ nigredine vasis antiqui fictilis quale potabant Thræsea & Ipse Viroo habet calices amplos,

Helvidius redimti, in die natali Brutorum & Cassi.

ANNOTATIONES.

31. *Calcetamque tenet bellis socialibus uvam.*] Eo tempore quo Sext. Julius Cæsar & M. Philippus Consules erant, Anno Urbis conditæ 663. Sunt qui Opimianum vinum intelligant, scilicet expressum Anno Urbis conditæ 633. de quo Plin. lib. 14. cap. 4, & 14. & Cic. in Bruto n. 157. *Ut si quis Falerno delectetur*, inquit, *sed eo nec ita novo, ut proximo Consulibus natum velit, nec rursus ita vetere, ut Opimium aut Antium Consules requirat.* Atqui hæ notæ sunt optime, credo, &c.

Bellis socialibus.] De his vide Luc. Flor. lib. 3. cap. 18, & præced. Tit. Liv. lib. 71. Scilicet Latini omnes, aliiq; Italiae populi, iniquo ferentes animo, quod onerum imperii periculorumq; sane participes essent, at non item munerum atque honoris, a Livio Druso insuper spe civitatis elusi, quod jure se frustra petere intellegebant, armis id consequi tentârunt. Hinc ipsos Consules aggressi, cum nihil proficerent, vario tamen eventu pugnantes, non parum Romanos fatigârunt, per annos fere quatuor. *Sociale bellum* alias *Marsicum* appellatur; eo quod Marsi moverunt illud primi. Vide Appian. lib. 1. Bell. Civ. Eutrop. lib. 5. Plutarch. in Sylla. Oros. lib. 5. cap. 18.

32. *Cardiaco.*] Cor, Græce καρδιά *Cardiacorum morbo spem unicam in vino esse certum est*, inquit Plin. lib. 23. cap. 1.

Nunquam cyathum missurus amico.] Optimi porro illius vini tantillum dare nollet amico etiam laboranti, ne quidem quantum continet cyathus, vas parvulum. Adeo sibi uni dives consulit.

33. *Albanis.*] De Alba civitate diximus Satir. 4. v. 61. Albanum autem vinum quam esset nobile, disserit Plin. lib. 14. cap. 2. & 6. testis & Mart. lib. 13. Epig. 109.

34. *Setinis.*] Setia urbs Campaniæ Romanæ, hodie *Sezze*, in colle sita, non, procul a Pomptinis Paludibus, *Setina* vina ciborum cocionem accelerant, teste Plinio lib. 22. cap. 1.

Hinc aliis prælata ab Augusto ac primoribus. Plin. lib. 14. cap. 6. Mart. lib. 13. Epig. 112.

Pendula Pomptinos quæ spectat Setia campos. Exigua vetulos misit ab urbe cados.

Et lib. 6. Epig. 16.

Setinum, domineque nives, densique, trientes, Quando ego vos, medico non prohibente, bibam?

Patriam, titulumque, &c.] Signabant Antiqui vasa vinaria, inscribebantque, qua ex regione vinum, & quo anno, seu Consule conditum. Brod. Miscel. 1. cap. 3. Horat. ad amphoram lib. 3. Od. 21.

O nata mecum Consule Manlio, &c.

35. *Multâ fuligine.*] Situ, mucore, plurimis ab annis inducto, quo deleta inscriptio est, aut ita confusa, ut vix quidquam legi posset.

Teste.] In amphoris enim ac testis, isque gypsatis ac picatis vinum olim servabatur. Notabimus ad Pers. Sat. 5. v. 148.

36. *Coronati.*] Floribus, sertis, ex hedera, apio, myrto, rosis, coronati veteres epulabantur: seu quod flores sunt lætitiæ symbola seu quod vini exhalationes illis comprimi arbitrabantur.

Thræsea, Helvidiusque.] Pætus *Thræsea*, & illius gener *Helvidius* Priscus, libertatis amatores. Horum egregie meminit Cornel. Tacit. lib. 16. & Sueton. Neron. cap. 37. & Domit. c. 10.

Bibebant.] Optimum scilicet ob lætitiæ ac memoriam restitutæ per eos in statu pristino Reipublicæ.

37. *Brutorum & Cassi.*] Hi libertatis extitere vindices & assertores. L. Junius Brutus primus Rom. Consul. Tarquin. exegit; deinde M. Brutus cum Cassio Cæsarem confodit. D. autem Brutus ab Antonio apud Mutinam obsessus, a Romanis Consulibus primum quidem liberatus, at postea desertus a suis, pro Republica dimicans occubuit. Vide supra Sat. 4. v. 103. ad eam vocem, *Brute.*

Ipse.] Patronus, potens quilibet ac dives.

Heliadum cortices, atque beryllo asperos. Tibi verò non creditur aureum vas, aut si adquando committitur, illic adheret observator, qui computet lapillos, & speculetur aduncos ungues. Hoc verò condona: nam ibi commendatur iaspis eximia. Quippe Virro (sicut plurimi) à digitis ad calices transmittit lapillos, quos adulescens Hiarbæ zelotypo antepositus consueverat collocare in capite vaginæ. At tu exhaustis scyphum quatuor narium, cognominatum à sutore Beneventano, jamque mutilatum, atque fracto vitro petentem sulphura.

Heliadum crustas, & inæquales beryllo Virro tenet phialas. Tibi non committitur aurum Vel, si quando datur, custos affixus ibidem, 40 Qui numeret gemmas unguesque observet acutos. Da veniam: præclara illic laudatur iaspis: Nam Virro (ut multi) gemmas ad pocula transfert A digitis; quas in vaginæ fronte solebat Ponere zelotypo juvenis prælatus Hiarbæ. 45 Tu Beneventani sutoris nomen habentem Siccabis calicem nasorum quatuor, ac jam Quassatum, & rupto posestem sulfura vitro.

ANNOTATIONES.

38. *Heliadum crustas.*] Pocula ex electro cavata. *Heliades* nimirum filix Solis, qui Græce Ἥλιος: Eas autem fabulantur Phaëtonis fratris interitum lugentes contabuisse, conversasque in alnos seu populos arbores, e quibus distillat electrum. Vide Plin. lib. 37. cap. 2. & alibi. Ovid. Met. 2.

Inde fluunt lacrymæ, stillataque Sole rigescunt De ramis electra novis.

Crustas.] Lacrymas sororum Phaëtonis in electrum concretas, vel electrum ex arborum supradictarum cortice defluens, ac post modum durecens.

Inæquales Beryllo.] Phiales e gemmis factas, inquit Vetus Schol. vel potius aureos calices insertis lapillis asperos, v. g. *Beryllis*; de quibus Plinius lib. 37. cap. 5. *Poliumtur*, inquit, *figura sexangula, quoniam hebescent, nisi color surdus percussu angularum excitetur: aliter enim politii non habent fulgorem eundem, &c.* De poculis autem lib. 3. Procem. *Turba gemmarum potamus, & smaragdis teximus calices: ac temulentix causa tenere Indiam juvat, & aurum jam accessio est.* Salmasius bene animadvertit hic perperam legi, *inæquales Beryllos*.

39. *Virro.*] Fictum nomen.

Tibi.] O cliens, vel parasite.

Gemmas.] Poculis insertas.

Unguesque observet acutos.] Ne furtim abrasum surripias aliquem e lapillis istis.

42. *Da veniam.*] Ironice. Verum ne ægre fer quod custos adhibeatur atque observator, dum gemmatum poculum tenes, quodque tuæ fidei minus creditur.

Laudatur iaspis.] Nam inter eos lapillos fulget *iaspis* magni quidem pretii, cujus proinde jactura nimium caveri nequit. Vide Plin. lib. 37. cap. 8. & 9. in agro Brixiano suo Britannicus reperiri multiplicem ait; optimam autem illam quæ purpuræ quiddam habet; secundam, quæ rosæ; tertiam, quæ smaragdi.

43. *Transfert à digitis.*] Ab annulis aufert,

ut addat poculis. Mart. lib. 14. Epigr. 109.

Gemmatum Scythicis ut luceat ignibus aurum, Aspice quot digitis exiit iste calix.

44. *In vaginæ fronte.*] In gladii capulo, seu manubrio. Virg. Æneid. 4.

* * * *Stellatus iaspide fulva*

Ensis erat.

45. *Juvenis prælatus Hiarbæ.*] Æneas Didoni adamatus, ac prælatus *Hiarbæ* Lybiæ Regi, Virg. Æn. 4.

46. *Beneventani sutoris.*] Is nomine Vatinus, vitreorum artifex, a quo Vatiniani calices appellati. Cornel. Tacit. Annal. 15. *Nero*, inquit, apud Beneventum consedit, ubi gladiatorum munus a Vatinio celebre edebatur. *Vatinus inter sædissima ejus aulæ ostenta fuit; sutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facietis scurrilibus, &c.*

Beneventani.] Oriundi ex ea urbe Italiæ in regno sita Neapolitano, quæ Beneventum modo, olim Maleventum dicebatur.

47. *Nasorum quatuor.*] Vatinus grandi naso fuit, inquit vetus Schol. Unde aiunt, Vatinianos calices, ob similitudinem dictos, quia rostra quatuor, velut nasos protendebant. Mart. lib. 14. Epigr. 96.

Vilia sutoris calicem monumenta Vatinii Accipe; sed nasus longior ille fuit.

Jam quassatum.] Neque vero novus ac recens ab opifice tibi calix dabitur, sed mutilus ac vilis.

48. *Rupto posestem sulfura vitro.*] Hoc dicit quia sulphure vitrum solidatur, id est, malthatur, inquit vetus Schol. Quod rejiciunt non immerito; voluntque dictum a Juvenale, quia sulphuratis fracta vitrea solebant permutari: teste Mart. lib. 1. Epigr. 42.

Qui pallentia sulfurata fractis Permutant vitreis.

Et lib. 10. Epigr. 3.

Que sulfurato nolit empta ramento, Vatiniorum proæneta fractorum, &c.

Si stomachus domini fervet vinoque, ciboque ;
 Frigidior Geticis petitur decocta pruinis. 50
 Non eadem vobis poni modo vina querebar.
 Vos aliam potatis aquam : tibi pocula eursor
 Gætulus dabit, aut nigri manus ossea Mauri,
 Et cui per mediam nolis occurrere noctem,
 Clivosæ veheres dum per monumenta Latinæ. 55
 Flos Asiæ ante ipsum pretio majore paratus,
 Quàm fuit & Tulli census pugnacis, & Anci :
 Et, ne te teneam, Romanorum omnia regum

Si stomachus Patroni & mero & epulis calet, queritur aqua cocta Getarum nivibus gelidior. Mos dolebam non similia vina propinari vobis: sed & dissimilem vos aquam bibitis. Cursor Getulus scyphum tibi porriget; vel manus ossea Mauri atri, cui etiam nocte concubiâ obvis fieri metueres, quando portaris inter sepulchra vicæ Latine declivis. Prope illum flos Asiæ, emptus pluribus pecuniis, quàm extitêre

opes vel Hostilii Bellatoris, vel Martii: ac, ne te morer, quàm cuncta vilia Regum Romanorum

ANNOTATIONES.

50. *Geticis.*] *Getæ* populi Daciæ Scythiis affinis; sunt hodie *Moldavi*, ut placet nonnullis.

Petitur.] Ad refrigerationem paratur.

Decocta.] Plinius lib. 31. cap. 3. *Neronis*, inquit, *Principis inventum est decoquere aquam, vitroque demissam in nives refrigerare. Ita voluptas frigoris contingit sine vitis nivis. Omnem utique decoctam utiliore esse convenit; item calefactam magis refrigerari.* Vide Suet. *Neron.* cap. 48. *Athen.* lib. 3. cap. 34. *Decoctæ* meminit tanquam veteribus usitatæ, sed eam *Neronianæ* prorsus absimilem contendit *Casaubonus* eo loci. Porro docet *ibid.* *Athenæus*, aquæ perquam frigidæ, pariter & calidæ, usum fuisse in conviviis antiquorum.

Pruinis.] *Glaciæ, nivibus.* *Cic.* 1. de *Natura Deor.* n. 15. *Terræ maximas regiones inhabitabiles & incultas videntur, quod pars earum impulsu Solis exarserit, pari obriguerit nivæ pruinaque longinquo Solis abscessu.*

51. *Non eadem vobis poni, &c.*] *Supra* v. 24. & 30.

52. *Cursor Gætulus.*] Inter servos Mauros, mira pernicitate præditos, atque hinc ad eundem quolibet ac percurrendum destinatos, unus tibi pocillator adhibetur niger ac deformis.

Gætulus.] *Getuli* Libyæ interioris populi sunt *Melæ*, a *Ptolemæo*; at *Mauritanæ*, *Plinio* & aliis.

53. *Manus ossea.*] *Macilenta & arida, dura, agrestis, horrida.*

Mauri.] *Mauritania* *Africæ* regio in *Barbaria* Occidentali, ubi nunc sunt regna *Algerii*, *Fezzæ* & *Marochii*.

54. *Per mediam nolis occurrere noctem.*] Tum quia pavore te concuteret, tum quod malum omne videretur. *Phantasma* quippe crederes, ac portentum. Sic antequam *M. Brutus* ultimum ac fatale prælium committeret, inter alia proximæ cladis indicia, *Æthiopem* vulgo apparuisse, narrat *Plutarchus* in *Bruto*, Fertur etiam *Adria-*

nus *Imperator* ex occurso *Mauri* imminentem sibi mortem auguratus. Vide *Spart.* & *Cæsar.* *Rhodig.* lib. 24. cap. 9.

55. *Clivosæ veheres dum per monumenta Latinæ.*] Dum *rheda* per viam Latinam veheris, inter sepulchra, quæ hinc & inde plurima illic constructa sunt. Vide *Sat.* 1. v. ult.

56. *Flos Asiæ ante ipsum.*] At diviti paterno formosus adest puer ex *Asia*, jucundus pin-cerna & minister.

Asiæ.] Una est e partibus orbis, sane maxima, vel eo præferenda cæteris, quod in ea primus homo creatus: Deusque visus, & cum hominibus conversatus, ibidem morte sua vitam restituit lapsis mortalibus.

Pretio majore paratus.] *Plin.* lib. 7. cap. 12. *Turanus magno*, inquit, *M. Antonio* jam *Triumviro* eximios forma pueros duos vendidit sestertiiis ducentis. Vide *ibid.* *Histor.* eorum non infacetam.

57. *Tulli.*] *Tullus* *Hostilius* *Rex* tertius *Romanorum* *Censum* instituit primus, teste *Eutropio*, item sellam curulem, lictores, togam pictam, atque prætextam, insignia Magistratum *Romanorum* post debellatos *Hetruscos* *Macrob.* *Saturn.* 1. cap. 6.

Census.] *Opes, divitiæ, facultates.*

Pugnacis.] *Tullus* enim militarem disciplinam, artemque bellandi condidit; atque exercita juvenute provocare ausus *Albanos*, gravem & diu principem populum: tandemque hoste victo, *Albam* diruit, ejus incolis atque opibus *Romam* translatis. *Flor.* c. 3.

Anci.] *Ancus* *Martius*, quartus *Romanorum* *Rex*, *Latinos* subegit, *Romanam* ditionem ad mare protulit, atque *Ostiam* urbem in ipso maris ac *Tyberis* confinio ædificavit. *Tit. Liv.* lib. 1.

58. *Romanorum omnia Regum.*] *Numero* septem, quorum exiguæ opes initio fuere.

Quæ quoniam sic se habent, quando te sitis urget, oculos converte in Ganymedem Gætulum. Enim verò servus tot millibus numerorum comparatus non novit egenis potum temperare: at pulchritudo, at illa ætas fastum merentur. Ecquando is ad te accedit? Quando accitus præstò est ministrator tepidæ & frigidæ. Et enim indignum putat obedire antiquo familiari, & quòd ab eo petas quidpiam, quòdque discumbas ipso adstante. Quælibet ædes summe refertæ sunt famulis arrogantibus.

Frivola. Quod eùm ita sit, tu Gætulum Ganymedem Respice, cum sities: nescit tot millibus emptus 60 Pauperibus miscere puer: sed forma, sed ætas Digna supercilio. Quando ad te pervenit ille? Quando vocatus adest calidæ, gelidæque minister? Quippe indignatur veteri parere clienti; 61 Quodque aliquid poseas & quòd se stante recumbas Maxima quæque domus servis est plena superbis.

ANNOTATIONES.

59. *Frivola.*] Nihili putanda præ divitiis Rom. principum hodiernis; ac præ ea summa qua emptus est ille Asianus puer.

Gætulum Ganymedem.] Dissimilia passim jungit. Ironice hic admòdum. Scil. *Gætulus* ille fuscus, deformis servus; e contra *Ganymedes* regius puer, Trois filius, candidus, & tam eleganti specie, ut a Jove raptus dicatur, & sibi pocillator assumptus. Et hæc quidem fabulatores de *Ganymede*: sed quid de eo sentire debent sapientes; quidque raptus illius significet, ostendit Cic. 1. Tuscul. n. 65. & Tuscul. 4. n. 71. æ seq..

60. *Respice.*] Innuens ut vinum tibi affundat.

Fescil.] Non assuevit, indignatur.

61. *Miscere.*] Cœnanti ministrare, miscere, potionem, ac infundere poscenti. Porro temperandi vinirationem ipsum docuisse Bacchum, dilutumque bibisse, ac sic mixtum bibentes rectos ambulasse homines, cum antea curvi incederent ob meri potum: & Bacchi nutrices Nymphas extitisse, ideoque; vinum temperandum & alia quædam habet Athenæus lib. 2. c. 2.

Sed forma, sed ætas digna supercilio.] Toleratur superbia in formòsis, in ætatis præsertim flore.

Ætas.] Juventus, per antonomasiam.

62. *Supercilio.*] Hæc enim vulgo fastui & superbie sedes assignatur, quoniam in corde nascitur, inquit Plin. lib. 11. c. 37.

63. *Calidæ.*] In quibusdam, *Caldæ*. Mart. non semel *caldam* dicit, Vide infra mox. Quint. lib. 1. c. 6. *Augustus*, inquit, in epistolis ad C. Cæsarem scriptis, emendat quod is *calidum* dicere quam *caldum* malit; non quia illud non sit *Latinum*, sed quia sit odiosum; ac *παρρηγορ*.

Calidæ gelidæque minister.] Frigida gavisos in conviviis suis veteres nemo dubitat: at calidum non tantum usitatum, sed & in deliciis fuisse, multis probat Just. Lipsius contra nescio quem, ut ait, pugnacem; lib. nim. 1. Elect. cap. 4. Evincent certe innumera scriptorum testimonia, instar aliorum sint pauca hæc. Apud

Athenæum lib. 2. c. 2. Tripodes alii *απυροι* pridem vocabantur, in quibus vinum temperabatur; alii *εμπυριζονται* & *λατρηγοι*, in quibus calefiebat aqua. Ac ne quis forte de aqua loturis affundenda intelligat; in fine cap. 6. ait, bonæ valetudinis causa bibendam vere atque hyeme calidiorum, aquam, ætate vero frigidam, rationemque ibid. subjungit l. 3. c. 6. expendit, an post ficus aqua bibenda, sit calida, an frigida. Cap. vero 34. & 35 ejusdem libri 3. de potione calida copiose disserit. Julius Pollux lib. 9. c. 6. post rejecta dubii sensus, aliquot Homeri, & Aristophanis loca, alia quædem affert potationem calidi certo argumenta. Varro *calicem a caldo* dictum ait. Plautus passim Thermopolii meminit, id est, cauponæ, in qua vendebatur aqua tepens & calida. Errare enim hic Turnebum aliosque interpretes, egregie monet Lipsius loco citato, num potionem ibi nescio quam dulcem & arte factam comminiscuntur. Manifesta res ex Ammiano, lib. 28. ubi Ampelius urbis rector, cupidus ipse voluptatum, lætus alias, interdum & rigidus, irritamenta gulæ corrigens statuit, ne taberna vinaria ante horam quartam aperiretur, neve aquam vulgariam calefaceret quisquam, &c. Cornel. Tacit. Annal. 13. præcalidæ potionis Britannico oblata fit mentio. Plin. lib. 7. cap. 53. calidam potionem ac tepescentem disertè nominat. Martial.

Caldam poscis aquam, & tepuisse calix, ait, Libro vero ult. Epigr. 105.

Frigida non desit, non deerit calda petenti.

64. *Indignatur.*] Irascitur, detractat, vix sustinet, refugit, asperratur.

Veteri.] Seu quod vetera quævis evilescent; seu quod senes, ut plurimum, præsertim horriduli lubibrio sunt juvenibus.

65. *Recumbas.*] Ad mensam accumbas atque sedas, ipso stante & ministrante.

66. *Maxima quæque domus.* &c. Induunt enim sæpe dominorum indolem ac mores servuli, & quia magno serviunt, magnos se reputant aliquando nonnulli.

Eecce alius quando porrexit murmure panem
 Vix fractum, solidæ jam mucida frusta farinæ,
 Quæ genuinum agitent. non admittentia morsum,
 Sed tener & niveus, mollique siligine factus 70
 Servatur domino. Dextram cohibere memento
 Salva sit Artoptæ reverentia. Finge tamen te
 Improbulum; superest illic qui ponere cogat.
 Visn' tu consuetis audax conviva canistris
 Impleri, panisque tui novisse colorem? 75
 Scilicet hoc fuerat, propter quod sæpè relicta
 Conjuge, per montem adversum, gelidasque cucurri
 Esquilias, fremeret sæva cum grandine vernus
 Jupiter, & multo stillaret penula nimbo.
 Aspice quàm longo distendat pectore lancem, 80

En alter quàm magnâ obmir-
 muratione tendit tibi panem
 difficulter ruptum, fragmenta
 jam rancida farinæ firmæ, quæ
 vexent genuinum, nec mandî
 sinant. At panis mollis atque
 candidus, & farre tenero con-
 fectus Patrono reservatur. Me-
 mor esto coercere manum. Ve-
 recundia servetur erga Artop-
 ten. Attamen simula te pau-
 lulùm nequam: adest ibi qui
 adigat dimittere. Epulator in-
 verecunde, inquiet, visne salu-
 tari solitis corbibus, & tui
 panis colorem, dignoscere? Il-
 lud nempe fuerat, cujus gratiâ
 dimitte uxorem frequenter
 properavi per montem opposi-
 tum, & Esquilias frigidâs, dum vere strideret Jupiter dirâ grandine, atque lacerna diffiueret
 imbre plurimo. Vide quàm amplo pectore catinum impleat squilla,

tum, & Esquilias frigidâs, dum vere strideret Jupiter dirâ grandine, atque lacerna diffiueret imbre plurimo. Vide quàm amplo pectore catinum impleat squilla,

ANNOTATIONES.

67. *Eecce alius quanto.*] Jam vide quam rustice quam fastidiose servus alter panem tibi ministrat eumque secundarium & corruptum.

68. *Vix fractum.*] Tam veterem ac durum ut vix frangi queat.

Solidæ jam mucida frusta farinæ.] Massam e farina præ vetustate solidatam & induratum.

69. *Genuinum.*] Dentis fatigent etiam molares & validissimos, qualis genuinum. Vide Pers. Sat. 1. ver. 115.

Non admittentia morsum.] Præ nimia duritie.

70. *Tener & niveus.*] Panis siligineus, recens, tener, nivis instar candidus.

Siligine.] Certum est frumenti genus exile quidem, ac delicatum: unde tritici delicias vocat Plin. lib. 18. c. 8. & 9. *e siligine* panem fieri lautissimum, ait.

71. *Cohibere.*] Ab eo pane similagineo & molli, qui Domino reservatur.

72. *Salva sit Artoptæ reverentia.*] Custodi reverentiam Artoptæ debitam: atque adeo ne alium panem quære aut sume, quam eum quem tibi destinat & apponit.

Artopte.] Artoptes his bene intelligitur panis dispensator, ab *αρος* panis & *αρτομα*, viden, seu *inspicio*. Ita quidem legit Vet. Schol. at explicat, pistor, quasi ab *αρτα*, torreo. Alias *artopta* vas est seu instrumentum, in quo panes torrebantur, & coquebantur: eo sensu Plautus usurpat Aulul. Sc. 12. Plin. lib. 18. c. 11. accipit pro muliere panifica. Ubi & pistores Romæ non fuisse ante bellum Persicum, annis ab urbe condita super 580. annot. Qui-

dam legunt, *Artocopi*; interpretanturque panem cum labore factum, a *αρος*; labor; sed parum ad rem.

Finge tamen te improbulum.] Quod si fueris paulo audacior, extendasque manum in panem illum delicatiorem.

73. *Improbulum.*] Minus timidum ac pudentem, inverecundum, importuniorum.

Superest illic qui, &c.] Artoptes illic astat, qui abstinere jubebit, increpabitque.

74. *Visn' tu consuetis, &c.*] Verba sunt Artoptæ inverecundiam convivæ castigantis: an ergo non contentus eris pane tibi consueto?

Canistris.] Pane in cophinis contento. Metonym.

75. *Colorem.*] Subatrum, utpote secundarii panis.

76. *Scilicet hoc fuerat.*] Respondet cliens indignabundus: an igitur istas ob viles epulas tot vigiliis & laboribus perfungor dudum?

Relicta conjuge.] Summo mane surgens, & somnum interrumpens; ut est supra, ver. 19.

77. *Montem adversum.*] Arduum, qui toties fuit superandus.

Gelidasque cucurri Esquilias.] *Esquilinum* collem ventis expositum, in cujus regione divites habitabant. Vide Sat. 3. ver. 71.

78. *Vernus Jupiter.*] Aër vernæ tempestatis sæpe ventosus & nimbosus. Aër & cælum Jupiter vocatur, ex Varrone.

79. *Penula.*] Pallium est adversus pluvias, Cic. pro Milone. In Rhedâ *penulatus*, &c.

Nimbo.] Repentinis imbribus, quales ferme circa æquinoclia.

que Patrono apponitur, qualibus etiam asparagis uide-
quaque circumdata; quali
cauda despectat dapes, quando
affertur elevata manibus fa-
mulum proceri. At tibi fertur
Cammarns medio ovo concre-
tus, epule funebres in parva
lance. Ille quidem oleo Ve-
nafrano piscem aspergit: verò
que tibi infelici apponitur
pallens brassica redolebit lych-
num. Nam vestris id lanci-
bus infertur, quod arundo
Micipsarum appertavit prora
acuminatâ: quamobrem Romæ nullus balneum init cum Boccare: quod ab anguibus quoque nigris
securos reddit.

Quæ fertur domino, squilla; & quibus undique septa
Asparagis, qua despiciat convivio cauda,
Cum venit excelsi manibus sublata ministri.
Sed tibi dimidio constrictus Cammarus ovo
Ponitur, exigua feralis cœna patella. 85
Ipsè Venafrano piscem perfundit: at hic, qui
Pallidus, offertur misero tibi caulis, olebit
Laternam: illud enim vestris datur alveolis, quod
Canna Micipsarum prora subvexit acuta:
Propter quod Romæ cum Boccare nemo lavatur;
Quod tutos etiam facit à serpentibus atris. 91

ANNOTATIONES.

81. *Squilla.*] Parvus est piscis at saporis ex-
quisiti, alio nomine *pinnotera* & *pinnophylax*
dictus Plinio. Cum audisset ille famosus lurco
Apicius *squillas* in Libya majores quam Romæ
reperiri, earum desiderio & cupiditate illuc na-
vigavit: quod refert Suidas. Horat. lib. 2. Sat. 8.

Affertur squillas inter Muræna natantes.
In patina porrecta, &c.
Martial. lib. 13. Epigr. 83.

Cerueus non Liris amat quem sylvæ Murice
Protegit: hinc squilla maxima turba sumis.
Vide Cic. de Nat. Deor. 2. n. 123. & Athen.
lib. 3. c. 23.

Quibus asparagis.] Quibus condimentis. Plin.
lib. 20. c. 10. *Asparagi stomacho utiles, inquit,*
& cumino quidem addito inflationes stomachi co-
liquæ discutiunt, oculis claritatem afferunt, &c.

82. *Despiciat.*] Ab alto aspiciat dum elata &
quasi superbe fertur.

Convivia.] Alia fercula ipsosque convivas.
Cauda.] Hanc in deliciis fuisse aiunt.

83. *Excelsi.*] Ad majorem pompam & fas-
tum.

84. *Dimidio constrictus.*] Coctus & conditus
immixto quidem ovo, sed tenuiter admodum &
parce. Respiciunt alii ad naturam Cammari, qui
sub cauda ova gerit, instar canerorum, & de-
crescentela una imminuitur & quasi constringitur.

Cammarus.] Marinus cancer, vilis cibus. E-
jus meminit Plin. lib. 32. c. ult. Et Mart. lib. 2.
Epigr. 43.

Concolor in nostra, Cammare, lance rubes.
Dimidio ovo.] Dimidia vix ovi parte.

85. *Exigua feralis cœna patella.*] Instar cœ-
næ feralis exigua & modica. Vide Pers. Sat. 6.
ver. 33. & quæ nos ibidem fuse, ad ea verba,
cœnam funeris.

86. *Ipsè.*] Dominus & Patronus, quem per-
git conferre cum cliente.

Venafrano.] Optimo quidem oleo ex agris
Venafræ urbis, in Regno sitæ Neapol. in terra

Laboris. Mart. lib. 13. Epigr. 100.

Hoc tibi Campani sudavit bacca Venafræ,
Unguentum quoties sumis, & istud olet.

Vide Plin. lib. 15. c. 2.

87. *Pallidus.*] Flaccescens & marcidus, qui-
que pallido colore fastidium pariat. Mart. lib.
13. Epigr. 17.

Nè tibi pallentes moveant fastidia caules,
Nitrata viridis brassica fiat aqua.

Olebit Laternam.] Id est, oleum istud vile
quod lampadibus & lucernis adhibetur.

88. *Alveolis.*] Paropsidibus, patinis.

89. *Canna.*] Vel doliolum, vel navicula a
canna. Plin. lib. 7. c. 56. *Naves, inquit, u-*
tiles in Nilo fiunt ex papyro, & scirpo, & arun-
dine. Cap. vero 2. ejusdem libri ait, in India
nasci arundines tantæ proceritatis, ut singula
internodia alveo navigabili ternos interdum
homines ferant.

Micipsarum.] Afrorum, Numidarum, quo-
rum fuit Rex *Micipsa* Masinissæ filius. Vide
Sall. Jugurth.

Prora.] Pars navis anterior, Synecdoche:
Acuta, ob figuram.

90. *Boccare.*] Fuit *Boccar*, sive *Bocchor*,
ea tempestate Rex Maurorum: inquit Liv. lib.
29. c. 30. ponitur hic pro Numida seu Mauro
quolibet.

Cum Boccare nemo lavatur.] Delicati scilicet
Romani non sustinebant tetrum illum odorem
olei Africani, quo Afri inungebantur; unde &
horum consortium illi fugiebant in balneis.

91. *Quod tutos etiam, &c.*] Notat Theod.
Pulmannus abesse versum hunc a vetustissimis
codicibus.

Tutos etiam facit a serpentibus.] Quod etiam
oleum fatore suo arcet & fugat serpentes. Quam
miseri ergo parasi & clientes qui tam viles ci-
bos & tam male conditos avidè sectantur! Le-
gunt alii, *A serpentibus Afris;* id est, *Afri-*
canis: perinde est.

Mullus erit domino, quod, misit Corsica, vel quem
 Taurominitanæ rupes, quando omne peractum est
 Et jam defecit nostrum mare; dum gula sævit,
 Retibus assiduis penitus scrutante macello 95
 Proxima; nec patitur Tyrrhenum crescere piscem
 Instruit ergo focum provincia: sumitur illine
 Quod captator emat Lenas, Aurelia vendat.
 Virroni muræna datur, quæ maxima venit
 Gurgite de Siculo: nam dum se continet Auster

Patronus habebit barbulum, quem Corsica, aut quem scopulû Taurominitani prebuerunt; cum univcrsum mare nostrum exhaustum est, jamque deest: quando grassatur ingluvies, continuis cassibus, macello funditis maria vicina inquirente; neque sinit adolescere Tyrrhenos pisces. Munit igitur caminum provincia. Inde petitur quod Lenas, insidiator mercetur, ut venundet Aurelia.

Virroni offertur ingens muræna, quæ procedit è Siculo vertice. Etenim quando notus se colibet

ANNOTATIONES.

92. *Mullus.*] Exquisitus piscis, dictus ita, quod mollis atque tenerimus; cujus cibo tradunt libidinem inhiberi, oculorum autem aciem hebetari, &c. Isid. Orig. lib. 12. cap. 6. *Mullis nomen a milleorum calceorum colore Fenestella datum putat;* inquit Plin. lib. 9. cap. 17. at e contra, & melius quidem, ut videtur, Isidor. Orig. lib. 19. cap. 34. *mulleos* calceos dici ait a color purpureo, qualis est nulli piscis. Is alias *barbo* vocatur: *Barbus*, Ausonio: in Mosella, Idyll. 10. sic habet:

Liberior laxos cæcerces, barbe, natatus.

Vide quæ ad Sat. 4. ver. 15. jam notavi.

Corsica.] Insula est Tyrrheni maris olim *Cyrnus* dicta, Sardiniam inter & mare litusque Ligusticum.

93. *Taurominitanæ rupes.*] Proximæ scilicet illi urbi. *Taurominium*, vel *Turomenium*, hodie *Taormina*, oppidum est Siciliæ portu inclytum, ad oram orientalem vallis, ut nunc appellant, Demone.

95. *Retibus assiduis.*] Assidua piscatione.

Macello.] Locus est in quo venduntur obsonia quælibet, dictus a quodam nomine *Macello*, cujus ibi domus publice diruta fuit. Varro 4. de Ling. Lat. cap. 32. Item Festus, a *Macello* quodam qui exercebat in urbe latrocinia, quo damnato Censores Æmilii & Fulvius stauerunt, ut in domo ejus obsonia venderentur. Minus placent Isidorus & Donatus originem ducentes quod ibi pecora mactentur. Hic autem ponitur *macellum* pro piscatoribus in *macello* seu foro piscario degentibus.

96. *Tyrrhenum piscem.*] Piscem maris Tyrrheni, quod & inferuim & Thuscum, estque pars maris Mediterranei, inter Italiam, & Sardiniam, Corsicam, atque Siciliam insulas.

97. *Instruit ergo focum provincia.*] Externæ regiones culinam Romanorum instruunt piscibus, aliisque dapibus.

Provincia.] Sic vocatur proprie regio extra Italiam armis subacta, & Romanis tributaria.

98. *Captator.*] Vel amicitia, vel hæreditatis

divitum, per munera. Vide Sat. 4. ver. 18. & seq.

Emat.] Donandum scilicet ad captandum benevolentiam.

Lenas.] Hæredipeta quidam. Vet. Schol. *Aurelia.*] Mulier pisces vendens, vel dives orba, quæ data sibi munera vendit, seu per avaritiam, seu ob nimiam copiam, ac ne corumpantur: habet nimirum plura quam possit consumere.

99. *Virroni.*] Supra ver. 39.

Muræna.] Piscis delicatus, anguillæ similis: huic tamen est tergus crassum magis, illi tenuissimum, teste Plinio, lib. 9. cap. 23. Vide Macrobr. lib. 3. cap. 15. ubi sic habet: *Accersebantur muræne ad piscinas nostræ urbis ab usque freto Siculo, quod Rhegium a Messana despicit. Illic enim optime a prodigijs esse creduntur,* &c. Athen. lib. 7. c. 18 & Casaub. ibid. ubi *Murænas* cum serpentibus misceri asseritur, &c. Plin. lib. 32. c. 2. ubi inter alia, dicuntur *Muræna* fœminini tantum sexus esse, e serpentibus concipere, & ob id a piscatoribus sibilo evocari, & capi, &c. at loco mox citato idem Plinius retulerat, eam esse vulgi dumtaxat opinionem; & ex Aristotele, Myrum vocari marem qui generat.

100. *Gurgite de Siculo.*] E freto quod est Siciliam inter & oram extremæ Italiæ meridionalem: alias Mamertinum, Rhegino, *Scyllæo*; hodie *Furo di Messina*. Porro continentem olim cum Italia Siciliam, at maris impetu, sive terræ motu fuisse distractam aiunt Strabo lib. 6. Virg. Æneid. 3. &c.

Dissiluisse ferunt, cum protinus utraque tellus Una foret, venit medio vi pontus, & undis, Hesperium Siculo latus abscedit, ætæque & urbes

Littore diductas angusto interluit æstu.

Se continet.] Antrò Æolio.

Auster.] Ventus meridionalis imbrifer & aquosus, mare Siculum turbare solitus. Gellius lib. 2. c. 22. Ovid. Met. 1. Fab. 2.

cùm quiescit, atque exsiccat
 alas humidas in ergastulo, re-
 tia tunc audacia spernunt me-
 diam Charybdim. At vos
 expectat anguilla longæ co-
 lubræ affinis, vel Tiberinus
 hyeme labeculis notatus, idem-
 que littorum servus, fluente
 colluvione saginatus, atque as-
 suetus subire cavernam mediæ
 Suburræ. Illi caperem non
 multa loqui, si commodam
 præstet auriculam. Nullus à te postulat eadem, quæ Seneca dabat familiaribus egenis, nec que
 Piso benignus, nec que Cotta donare consueverat.

Dum sedet & siccet madidas in carcere pennas,
 Contemnunt mediam temeraria lina Charybdim.
 Vos anguilla manet longæ cognata colubræ,
 Aut glaciæ aspersus maculis Tiberinus, & ipse
 Vernula riparum pinguis torrente cloaca, 105
 Et solitus mediæ cryptam penetrare Suburræ.
 Ipsi pauca velim facilem si præbeat aurem :
 Nemo petit, modicis quæ mittebantur amicis
 A Seneca ; quæ Piso bonus, quæ Cotta solebat

ANNOTATIONES.

101. *Siccet madidas in carcere pennas.*] Po-
 Ætice omnia. Ovid. Met. 1. Fab. 7.

Emittitq; Notum : madidis Notus evolat alis.
 Virgil. Æneid. 1.

. Vasto Rex Æolus antro
 Luctantes ventos tempestatesque sonoras
 Imperio premet, ac vinculis & Carcere frenat.

102. *Contemnunt mediam temeraria lina Cha-
 rybdim.*] Piscatores audent piscari in mediis e-
 tiam vorticibus, dum Auster non sævit.

Lina.] Linea vela & retia. Meton.

Charybdim.] Gurges est in freto Siculo nau-
 fragiis infestus, juxta Pelorum Promontorium,
 hodie, *Capo Faro*. Ibi per magnas circumductio-
 nes atque vortices navigia submerguntur ac de-
 trahuntur in profundum. Strabo lib. 6. *Charybdi*
 ex adverso respondet Scylla scopulus. Virg. Æ-
 neid. 3.

*Dextrum Sylla latus, lævum implacata Cha-
 rybdis*

Obsidet, &c.

Mitto quod de *Charybdi* meretrice post raptos
 furtim Herculis boves, a Jove fulminata Poetæ
 fabulantur.

103. *Anguilla.*] Notus piscis, vulgaris ci-
 bus.

Cognata colubræ.] Ob similem formam. Adde
 quod anguillam cum colubro misceri aiunt, si-
 cut mox de murana dixi.

104. *Glaciæ.*] Hyemis enim & frigoris tem-
 pore has creduntur maculas contrahere.

Aspersus maculis.] Cui venter albus nigris
 est notis maculosus ; hincque vilior indicatur.
 Nam optimus ille, qui caret istis maculis, teste
 Columella, lib. 9. c. 17.

Tiberinus.] Lupus, aut quivis alius de Tiberi
 amne piscis ; quem tempore Juvenalis Romæ vi-
 lem fuisse existimandum est. Nam alioqui Ma-
 crob. lib. 3. c. 16. *Tiberinos* lupos, & omnes ex
 hoc fluvio pisces in deliciis & honore fuisse af-
 firmat, testemque adhibet Varronem ; subdit ta-

men ignorare se, cur illis ita visum fuerit. Plini-
 us etiam lib. 9. c. 54. lupos Tiberinos com-
 mendat, eos maxime qui duos inter pontes capti
 essent ; ob aquam ibi concitiorum nimirum,
 quod idem Macrobius laudat ibid. Lucilius pari-
 ter. Et Horat. lib. 2. Sat. 2. sic habet :

. . . Lupus hic Tiberinus in alto

Captus hiet, pontesne inter jactatus ? &c.

Vide eximias piscis lupi dotes apud Athenæum
 lib. 7. c. 17. ubi & piscium sapientissimus is
 celebratur.

105. *Vernula riparum.*] Vel cœnosa littora
 consecretans, iisque addictus mancipii instar ; vel,
 natus verno tempore in ripis : sic enim pro-
 prie verna dicitur.

Cloacâ.] Sordibus inde manantibus.

106. *Cryptam.*] Fornicem, seu meatus sub-
 terraneos, per quos urbis sordes egeruntur in Ti-
 berim.

Suburræ.] Est vicus & regio urbis præ cæte-
 ris immunda. Vide Sat. 3. v. 5. & Pers. Sat. 5.
 ver. 32.

107. *Ipsi.*] Virroni avaro.

108. *Quæ mittebantur amicis a Seneca.*] Non
 petimus ut sis æque largus in tuos clientus, O
 Virro, ac fuit erga suos Seneca.

109. *Seneca.*] L. Annæus Seneca. Cordu-
 bensis, inter Stoicos morum sanctitate clarus,
 Neronis Præceptor, Pisonianæ conjurationis in-
 vidia aspersus, ab ipso jussus mori, insectis venis
 constanter vita excessit. Fuit autem ille dives
 perinde ac munificus. Corn. Tacit. Annal. 14.
 & 15. de Seneca vide plura, Sat. 8. v. 212.

Piso, Cotta.] C. Piso Calpurnius Claudio
 Imperante celebris erat liberalitate & munifi-
 centia : pariter & Aurelius Cotta sub Nerone.
 De hoc Tacit. Annal. 6. de illo, lib. 15. uter-
 que vero Romæ valde nobilis : & Pisonum qui-
 dem genus ad Numam referebatur. Unde Ho-
 rat. in Art. Poët. Pisones ita compellat : *Vos,*
ô Pompilius sanguis.

Largiri: namque & titulis, & fascibus olim 110
 Major habebatur donandi gloria: solum
 Poseimus, ut cœnes civiliter. Hoc face, & esto,
 Esto (ut nunc multi) dives tibi, pauper amicis.
 Anseris ante ipsum magni jecur, anseribus par
 Altilis, & flavi dignus ferro Meleagri 115
 Fumat aper. Post hunc raduntur tubera, si ver
 Tunc erit, & facient optata tonitrua cœnas
 Majores: tibi habe frumentum, Alledius, inquit,

Quondam etenim decus largi-
 endi pluris æstimabatur, quam
 vel insignia, vel fasces. Unum
 rogamus, ut epularis urbanè.
 Id præsta, sisque, sis (quem
 admodum hodiè complures) o-
 pulentus tibi, egeus familiari-
 bus. Ante illum hepar ingentis
 anseris, altilis anserie qua-
 lis, atque aper Meleagri telo
 non indignus fumum exhalant.
 Post eum tubera raduntur, si
 tum fuerit verna tempestas.

ac desiderata tonitrua præsentent epulas ampliores.

ANNOTATIONES.

110. *Titulis.*] Honoribus, imaginibus, nobilitate.

Fascibus.] Insignibus Magistratum. Nam Dictatori viginti quatuor, Consuli duodecim, Proconsuli & Prætori sex lictores cum *fascibus* apparebant. Porro *fasces* illi constabant securibus & virgis e betula quidem arbore e Gallia in Italiam ad id translata, teste Plinio lib. 16. c. 18. ubi terribilem eam vocat. Circumligatis autem virgis pluribus ita securis una includebatur, ut ferri acies in summitate fascium emereret. Cur illi vero fasces colligarentur, docet in Problem. Plutarchus, nempe hinc significatur præcipitem esse non debere Magistratus iram, sed cunctatione & mora, dum sensim virgæ solvuntur, maturam & sapientem: additque ibidem virgis castigari quæ corrigi possunt, quæ vero non, securibus præcidi.

112. *Cœnes civiliter.*] Communi cum clientibus mensa, communibus item epulis, sive sint hæ viles, seu lautæ. Sic enim erit salvus honor clientum. Quippe videtur injuriosum quod aliis dapibus dives Patronus, aliis clientes & amici ad cœnam vocati in eadem mensa vescantur Vide Plin. lib. 2. Epist. 6. ubi ait de cœna quadam: eam fuisse sordidam simul & sumptuosam: nam sibi & paucis opima quædam is qui invitaverat, villa cæteris & minuta ponebat. Vinum etiam aliud sibi & nobis, aliud minoribus amicis, aliud suis nostrisque libertis, &c. Et Mart. lib. 3. Epig. 59.

Cum vocor ad cœnam, &c.

Cur mihi non eadem quæ tibi cœna datur?

Ostrea tu sumis, &c. * * * *

Cur sine te cano, cum tecum, Poutice, cœnem?

113. *Dives tibi, pauper amicis.*] Cæterum tibi liceat, quando solus eris, epulari laute; parce vero, quando cum aliis, & cum familiaribus: dummodo paria tibi aliisque fercula proponan-

tur: has tibi condonamus avaritiæ sordes.

114. *Ante ipsum.*] Ante Patronum quidem apponuntur, &c.

Anseris magni jecur.] Plin. lib. 10. c. 22. *Fartilibus*, inquit, in magnam amplitudinem crescit (jecur scilicet) exemptum quoque lacte mulso augetur. Nec sine causa in questione est, quis primus tantum bonum invenerit, Scipio Metellus vir Consularis, an M. Sestius eadem ætate Eques Romanus, &c. Vide & Pers. Sat. 6. v. 71. ad hæc verba: satur anseris extis.

115. *Altilis.*] Anas, Gallina, quæ ad id aluntur, ut saginentur.

Flavi.] Homeric. Epithet. ξαθός. Vide Gell. lib. 2. c. 26.

Dignus ferro Meleagri.] Par magnitudine illi apro, quem interfecit Meleager. Vide Ovid. Met. 8. Fab. 4.

116. *Fumat.*] Calet coctus & mensæ appositus. *Raduntur.*] Purgantur abraso cortice, atque ad escam præparantur: vel sarculo evelluntur & abraduntur e terra. Nonnulli codices habent *traduntur*, id est, *apponuntur*; quod quidem ipse contextus, fulcire videtur.

Tubera.] Hæc de genere fungorum sunt, atque velut terræ callum, nullis fibris nixa; aut saltem capillamentis, &c. ut ait Plinius lib. 19. c. 2. Mart. lib. 13. Epig. 50.

Rumpimus atricem tenero de vertice terram
Tubera: boleti poma secunda sumus.

Si ver.] Tunc enim sunt tenerrima. Ex Plin.

117. *Optata tonitrua.*] Gulosi nimirum optant tonitrua fruges alioqui vastatura, eo quod illa faciunt ad tubera procreationem. Plin. lib. 19. c. 3. Plut. Quæst. Convival. 4. Quæst. 2. Athen. lib. 2. c. 21.

Cœnas majores.] Seu quod tubera & alia ejusmodi gulam acuunt; seu quod uno ferculo cœnam augent.

118. *Alledius.*] Nomen helluonis.

O Libya, tibi serva triticum, ait Alledius; solve boves, dummodò tubera nobis transmittas. Ac ne ulla deficiat iracundiâ, interim considera structorem mensæ subsilentem, atque chironomonta, cultro volitante quoadusque perfecerit præcepta doctoris universa. Neque parva certè differentia interest, quâ gesticulatione lepores, & quâ gallinæ concidantur. Pedibus raptaberis, ut Cacus ab Hercule percussus, atque statueris extrâ, si aliquid ausis unquam nutire, quasi geras tres appellationes. Ecquando tibi Virro calicem

porrigit, ac scyphum accipit tuis labris admotum? Ecquis inter vos tam imprudens, quis deploratus, ut domino sic loquatur, pota? Multa sunt, que pronuciare

O Libye, disjunge boves dum tubera mittas. Structorem interea, ne qua indignatio desit, 120 Saltantem spectes, & chironomonta volanti Cultello, donec peragat dictata magistri Omnia. Nec minimo sanè discrimine refert, Quo gestu lepores, & quo gallina seectur. Ducêris planta, velut ictus ab Hercule Cacus; Et ponere foris, si quid tentaveris unquam 126 Hiscere, tanquam habeas tria nomina. Quando propinat Virro tibi, sumitque tuis contacta labellis Poenla? Quis vestrum temerarius usque adeo, quis Perditus, ut dicat Regi, bibe? Plurima sunt, quæ

ANNOTATIONES.

119. *Libye.*] Hæc Africæ pars ingens, pro ipsa sæpe, & hic quidem sumitur.

Disjunge Boves.] Ne ara, ne sere aut mete frumentum, quod Romam transmittas, ut soles: at deinceps gulæ nostræ delicias tubera dumtaxat educa.

Tubera mittas.] In Africa tubera nasci laudatissima, sicut & in aliis locis æque siccis, sabulosis & frutetosis, docent Plin. cit. lib. 19. c. 2. & Athen. pariter citato mox loco.

120. *Structorem.*] Struendæ mensæ, ferulorumque dissecandorum magistrum, Apuleio diribitorem, Petronio scissorem, Lipsio & aliis captorem legimus. Hujus erat munus & ars beneferula disponere & collocare, cibosque eleganter in frusta concidere. Vide Sat. 9. v. 110.

Ne qua indignatio desit.] Ut multiplex indignandi causa suppetat; etiam vero ex ista in pincernis luxuria & fastu.

121. *Saltantem.*] Veluti ad numeros corpus moventem, dum erudite altitia dissecat, & convivis facete ministrat ac apponit.

Chironomonta.] Manus artificiose dirigentem ac gesticulantem tamscite, ut gladiolus quo scindit, volare videatur, adeo versatur agiliter. *Xsig, manus, & vpus, lex.* Metaphora a *Chironomis*, qui certis manuum motibus ac gestibus saltabant.

122. *Magistri.*] Trypheri concidendorum ex arte ciborum doctoris, de quo Sat. 11. ver. 137. Erant enim Romæ qui docerent eam artem, in altilibus ligneis, ut postea dicitur amplius, Sat. nimirum 11. Plin. lib. 10. c. 50. *Postea culinarum artes, ut chunes spectentur, ut dividantur in tergora, ut à pede uno dilatate (gallinæ) repositoria occupent.* Seneca de brevitate vitæ c. 12. *Quantæ arte scindantur aves in frusta*

non enormia, &c. Idem de Vita beata cap. 17. *Perite servitur* (aliis struitur) *& est aliquis scindendi obsonii magister.* Et, ad Lucil. Ep. 47. *Alius pretiosas aves scindit, & per pectus & clunes certis ductibus circumferens eruditam manum, in frusta excutit.*

124. *Quo gestu lepores, &c.*] Diversi quippe ritus concidendi singula; & in variis variæ gesticulationes observabantur a peritis illis mensæ doctoribus ac ministris.

125. *Ducêris plantâ.*] Foras extraheris perinde ac ille Cacus olim ab Hercule.

Cacus.] Gigas, quem clava ictum Hercules interfecit, quod suos boves abduxisset, & planta arreptum prostravit ex antro in quod furtum ille suum compegerat. Virg. *Æneid.* 8. Liv. lib. 1. Eutrop. Dionys.

127. *Hiscere.*] Obmurmurare & conqueri de facta tibi injuria.

Tanquam habeas tria nomina.] Prænomen, cognomen; ut C. Jul. Cæsar. Publ. Cornel. Scipio, quod Nobilium est. Quidam sic intelligunt, tanquam fur sis, ut pro tribus literis tria nomina ponantur; sed melius, tanquam sis nobilis. Vetus Schol. Aliter explicant alii, nempe quod sis libertus & Patrono obnoxius, ex Politiano Miscell. cap. 31. sed acute magis quam vere, meo judicio.

Quando propinat Virro tibi.] An unquam suum tibi calicem offert, aut tuum accipit? Quod superbiam ejus, ac tui contemptum indicat. Vide Martial. lib. 2. Epigr. 15.

130. *Perditus.*] Desperata fortuna, unde non metuat potentes offendere.

Dicat Regi, bibe.] Propinans ac porrigens scyphum Nobili cuipiam.

Non audent homines pertusa dicere læna. 131
 Quadringenta tibi si quis Deus, aut similis Dis
 Et melior fatis donaret, homuncio quantus
 Ex nihilo fieres, quantus Virronis amicus! 134
 Da Trebio, pona ad Trebium: vis frater ab istis
 Ilibus? O nummi, vobis hunc præstat honorem:
 Vos estis fratres. Dominus tamen, & Domini Rex
 Si vis tu fieri, nullus tibi parvulus aula
 Luserit Æneas, nec filia dulcior illo. 139
 Jucundum & carum sterilis facit uxor amicum.
 Sed tua nunc Mycale pariat licet, & pueros tres
 In gremium patris fundat, simul ipse loquaci
 Gaudebit nido, viridem thoraca jubebit
 Afferri, minimasque nuces, assemque rogatum,
 Ad mensam quoties parasitus venerit infans. 145

non attentant homines pallio perforato. Si quadringenta dederit tibi Numen aliquod, vel quispiam Numinibus æqualis, atque fatis benignior, quam magnus homo è nihilo, quàm intimus Virroni evaderes! Diceret sane tunc: dona Trebio, appone ante Trebium: germane, an appetis de his intestinis? O nummi, vobis istam desert observantiam. Vos estis germani. Attamen si tu cupis esse dominus, atque domino imperare, ne ullus tibi parvus Æneas lusitet in aula, neque filia eo carior. Conjux infæcunda familiarem efficit gratum atque dilectum. Verum quamvis uxor tua Mycale modò parturiat ac terge-

minos infantes in paternum sinum edat; ille tamen unà delectabitur nido garrulo, prasinum thoracem præferri imperabit, ac nucas parvulas; atque petitam stipem, quandocunque parasitus puer accesserit ad mensam.

ANNOTATIONES.

131. *Homines pertusa læna.*] Ignobiles & pauperuli, quorum tritæ vestes ac lacerae.

132. *Quadringenta tibi si, &c.*] Quod si dives repente fias, tum colet te Virro, qui te inopem contemnit.

Quadringenta.] Sestertia, Equestrem censum, de quibus vide Sat. 1. ver. 106. & Sat. 2. ver. 117.

Similis Dis.] Princeps ac dives aliquis perinde munificus ut Dii.

133. *Melior fatis.*] Beneficentior erga te quam fata.

135. *Da Trebio.*] Tum certe Virro pinceræ & structori imperaret optina tibi apponere.

Trebio.] Supra ver. 19.

Ab istis ilibus.] E partibus delicatioribus, e sumine, quod quidem erat in cupediis; teste Plinio lib. 11. c. 37.

136. *O nummi vobis, &c.*] Divitias, non hominem spectat aut colit.

137. *Domini Rex si vis, &c.*] At si Virroni plane vis dominari, ejusque intimam familiaritatem nancisci, oportet ut liberis careas; sic enim ille spem concipiet captandæ tuæ hæreditatis. Vide Martialis lib. 11. Epig. 56.

138. *Nullus tibi parvulus, &c.*] Sumptum e quarto Æneidos.

139. *Nec filia dulcior illo.*] Nec videaris plus amare filiam tuam quam Virronem amicum. Vel, ne ita diligas filiam, ut diligeres filium.

140. *Jucundum & carum sterilis, &c.*] Vir sine prole placet admodum Virroni aliisque captoribus avaris.

141. *Sed tua nunc Mycale.*] At quamvis habes filios & hæredes, si tamen dives fueris, Vir-

ro ejusque similes te observabunt.

Mycale.] Legunt alii, *Micale*, derivantque a *μυροῦ*.

Pueros tres.] Tergeminos nasci certum est Horatorum Curatorumque exemplo, (de quibus Livius lib. 1.) inquit Plinius lib. 7. c. 3. ubi & quaternos Ostiæ sub Augusto, quinos in Peloponneso, septenos etiam in Ægypto uno partu editos refert.

142. *Simul.*] Quidam legunt, *semel*, alii, *simul*, referuntque ad præcedentem sententiam: at alii ad posteriorem.

Simul ipse loquaci, &c.] Adulator iste quamvis orbem te velit, simulabit se delectari admodum loquacitate pueruli tui, qui adhuc est in cunis.

143. *Nido.*] Metonymia simul & Metaphora ab aviculis; Id est, parvulo in cunabulis constituto, ubi jam garrire gestit, & conatur loqui.

Viridem thoraca] Pectoris tuumimentum, & alia munuscula donabit puero tuum captans amicitiam, ut morienti forte illi hæresa te substitutatur: vel hunc præstat nummis tuis ac opibus honorem, ut supra.

Viridem.] Viridis nempe coloris vestes pueris dabantur. Is enim veri dicatus ætati primæ congruit.

144. *Minimasque nucas.*] Avellanas, poma: &c. quibus capiuntur juvenuli.

Assemque rogatum] Rogitanti quoque (ut fit) parvulo non negabit pecuniam, qua emat crepundia, nucas, & similia.

145. *Ad mensam quoties, &c.*] Quoties eum cœnantem adierit puer, more parasiti cibum petens, ingeret etiam ultro munera.

Familiaribus infimis apponuntur fungi dubii, Patrono boletus: at qualem comedit Claudius ante eum conjugis, post quem nihil ultra, comedit. Virro sibi aliisque Virronibus imperavit ea proferri poma, quorum unicâ fragrantia replearis, qualia ferebat continuus Autumnus Corcyrensiū: quæ suspicari quas detracta sororibus Africanis. Tu pomo uteris scabioso, quale in propugnaculis mandit qui scuto protegatur atque casside, ac flagrum timens vibrare telum docetur à Capella piloso.

Vilibus ancipites fungi ponentur amicis,
Boletus domino; sed qualem Claudius edit,
Ante illum uxoris, post quem nil amplius edit.
Virro sibi & reliquis Virronibus illa jubebit
Poma dari, quorum solò pascaris odore, 150
Qualia perpetuus Phæacum Autumnus habebat;
Credere quæ possis surrepta sororibus Afris.
Tu scabie frueris mali, quod in aggere rodit
Qui tegitur parma, & galea, metuensque flagelli
Discit ab hirsuto jaculum torquere Capella. 155

ANNOTATIONES.

146. *Vilibus ancipites fungi ponentur amicis.*] Vide Plin. lib. 2. Epist. 6. cujus locum habes supra ver. 112. Annotat. ad hæc verba, *Cænes civiliter.*

Ancipites fungi.] Alii enim sunt boni, alii mortiferi. Plin. lib. 22. c. 22. *quorundam ex his facile noscuntur venena, diluto robore, rancido aspectu, livido intus colore, rimosa stria, pallido per ambitum labro.* Et cap. 23. *ii sunt, inquit, tutissimi quibus rubet caro, majus diluto rubore, quam boleti.* Alii codices habent, *qui rubent callo, minus diluto rubore, quam boleti.* Vide Athen. lib. 2. c. 19. & Sueton. Neron. c. 33. ubi jocatus Nero Deorum cibum *fungos* appellat.

147. *Boletus.*] Species fungorum innocua, eoque rara. Unde Martial. lib. 13. Epigr. 48.

Argentum atque aurum facile est, lenamque togamque,

Mittere: Boletos mittere difficile est.

Qualem Claudius edit.] Mart. lib. 1. Epig. 21.

Boletum, qualem Claudius edit, edas.

Claudius.] Romanorum quintus Imperator, boletorum appetentissimus. Sueton. Tacit.

148. *Ante illum uxoris, &c.*] Ante ultimum illum quem porrexit ei Agrippina uxor venenatum, quo & extinctus est. Sueton. Claud. c. 44. Plin. l. 22. c. 22. *Inter ea que temere manduntur, inquit, Boletos merito posuerim, optimi quidem hos cibi, sed immenso exemplo in crimen adductos, veneno Tiberio Claudio Principi per hanc occasionem a conjuge Agrippina dato: quo facto illa terris venenum alterum, sibi que ante omnes, Neronem suum dedit.*

149. *Reliquis Virronibus.*] Sui similibus opulentis.

150. *Quorum solo pascaris odore.*] An respicit ad id quod refert Athenæus l. 3. c. 7. Mala

quædam Hesperidum vocari, suaviter quidem olentia, at parum cibo idonea, &c. An potius innuit ea poma tam exquisiti odoris esse, ut sua vel fragrantia pascere?

151. *Perpetuus Phæacum Autumnus.*] Hortos Alcinoi perpetuis fructibus nobiles intelligit. Vide Hom. Od. 7. & 8. & Mart. l. 7. Epig. 41.

Phæacum.] Corcyra Insula sic dicta primum a Nympha cognomine, dein, ejus populi dicti *Phæaces* a *Phæaco* Rege, Neptuni & Corcyræ Nymphæ filio. Illa Epiro adjacet, in Ionio mari, vocaturque hodie *Corfu*.

152. *Surrepta.*] Sicut olim Hercules, ut fabulantur, occiso pervigili dracone, ea abstulerat. Hom. Ovid. & alii.

Sororibus Afris.] Hæ sunt Hesperides tres, *Ægle, Arothusa, Hesperethusa*, aureis malis in horto nascentibus celebres. Plin. l. 19. c. 4. *Antiquitas, inquit, nihil prius nota est, quam Hesperidum hortos ac Regum Adonis & Alcinoi.* Et sub finem ejusdem capituli, hortos illos ait sitos fuisse ad Lixum Mauritanie oppidum, ducentis passibus ab Oceano, juxta delubrum Herculis, antiquitas Gaditano, ut ferunt.

153. *In aggere rodit qui, &c.*] Miles tyro, in castris deficiente sæpius commeatu, nullum cibi genus respuens. Numquid enim hic intelligenda, quæ refert Plinius, l. 15. c. 14. *Satu in castrorum aggeribus mala?*

154. *Parma.*] Breve scutum est, quale gerebant tyrones. Virgil.

* * * *Parmaque inglorius alba.*

Metuensque flagelli.] Vapulabant qui exerrabant a scopo.

155. *Hirsuto Capella.*] Centurione vel Gladiatore tyrones exercent. Sene Magistro, *Capella* campi Doctore, ut habet vetus Schol. aut certe glossa interlinearis, ut vult Theod. Puhmannus

Forsitan impensæ Virronem parere credas :
 Hoc agit, ut doleas : nam quæ comœdia ? Mimas
 Quis melior plorante gula ? Ergo omnia fiunt,
 Si nescis, ut per lacrymas effundere bilem
 Cogaris, pressoque diu stridere molari. 160
 Tu tibi liber homo, & regis conviva videris ;
 Captum te nidore suæ putat ille culinæ :
 Nec malè coniectat : quis enim tam nudus, ut illum
 Bis ferat, Hetruscum puero si contigit aurum,
 Vel nodus tantum & signum de paupere loro ? 165
 Spes benè cœnandi vos decipit : Ecce dabit jam
 Semesum leporem, atque aliquid de elunibus apri
 Ad nos jam veniet minor altilis : inde parato,
 Intaetoque omnes, & stricto pane tacetis.

Fortasse putes Virronem sumptibus temperare. Imò facit illud ut luceas. Etenim qualis Comœdia ? Ecquis histrio potior edacitate lacrymante ? Aguntur itaque universa, si ignoras, ut adigaris per fletus bilem ejicere, ac longius fremore attrito molari. Tu te credis hominem ingenuum ac domini convictorem. Hic te existimat allectum odore suæ culinæ. Neque perpervam suspicatur. Enimverò quis adeò spoliatus, ut istum patiatur semel ac iterum, si puer nactus est aurum Thuscum, aut nodum dumtaxat, ac notam ex inopie corrigia ? Expectatio cœnæ

lautioris vos fallit. En mox donabit leporem dimidiâ parte devoratum, & quidpiam è natibus apri. Mox nobis continget altilis tenuior. Hinc siletis cuncti apposito vobis pane duro etiam atque illibato.

ANNOTATIONES.

Sueton. Vespas. cap. 3. meminit Statilii Capelle Equitis Romani, quem hic nonnulli notari volunt.

Hirsuta.] Veste pilosa cooperto, vel proluxa barba crinibusque intonsis horrido, quod affectabant bellatores, ut annotavi cum alibi, tum ad Persii Sat. 3. ver. 77. plurimi legunt, *hirsuta*, explicantes de pharetra quæ caprina pelle integri solebat. Alii dicunt positam olim capellam pro scopo : quod non immerito rejicitur. Lipsius Centur. 2. Ep. 31. quæ Josiæ Mercero inscribitur, improbat Scaligerum corrigentem hunc Juvenalis versum, legentemque *hirsuto capella* : sed quam ob rem, non explicat.

156. *Impensæ Virronem parere.*] Cum parca te excipit mensa.

157. *Mimas.*] Histrio dicta aliorum gestibus exprimens, a μιμησθαι, imitari.

158. *Quis melior plorante gula.*] Quid jucundius quam videre hominem gulosum Plautino Gelasimo parasito similem, cum præsertim non fiete, sed vere deplorat famis & inedie miserias ? Vide Plaut. Stich. Scen. 3. & alibi.

148. *Effundere bilem.*] Iram & indignationem depromere, ac ringi : quod Virroni sit pro Comœdia. Unde vides, quo te loco ille deputet, nempe ridiculi.

160. *Stridere.*] Frendere, obmurmurare.

Molari.] Molares dentes sunt ultimi illi ad morsum atterentes cibum ac molentes : unde nomen.

161. *Tu tibi liber homo, &c.*] Tibi quidem videris esse aliquid, nobilis ac ingenuus, eo quod adhiberis mensæ hominis opulenti : at ille te suæ velut assecclam culinæ mancipiumque jure aspernatur.

163. *Nudes.*] Egens & inops rerum omnium.

Illum.] Patronum, Dominum, Regem, arrogantem ac superbum, qui cibos præbet cum tanta contumelia.

164. *Hetruscum puero si, &c.*] Si liber fuerit, seu ingenuo, seu libertino genere editus.

Hetruscum aurum.] Bulla aurea, quam pueri nobiles collo suspensam ferebant. De ea vide que notabimus ad Persii Sat. 5. v. 31. *Hetruscum* vocat, seu quod ab Hetruscis morem hunc Romani essent mutuati, seu quod eum instituerit Tarquinius Priscus in Hetruria natus, qui & filium suum annos natum quatuordecim, quod hostem manu percusserat, & pro concione laudavit, & bulla aurea prætextaque donavit. Macrobr. lib. 1. Saturn. cap. 6.

165. *Nodus tantum, &c.*] *Nodus* e loro, seu bulla coriacea, quam gestabant tenuiores ac libertini, in signum libertatis. Etenim libertinorum quoque filiis subinde concessum, ut lorum in collo pro bullæ decore gestarent, quod testatur Macrobr. loco mox citato.

166. *Ecce dabit jam, &c.*] Sic apud vos cogitatis quidem : at, dum speratis venturas ad vos saltem reliquias lautitiarum Patroni, hinc fit ut nec attingatis viles cibos vobis propositos.

168. *Minor altilis.*] Gallina, anus. Nam anser major est altilis.

Inde parato, &c.] Fortasse comedendum cum altili panem reservantes, illum non gustatis, & cum silentio expectatis, sed frustra.

169. *Stricto pane.*] Vel crustis cultro abrasis leviter perstricto ; vel strictim ablato e mensa, vel duritie constricto & solido, quod supra innuit, ver. 68.

Tacetis.] Conqueri non audetis, ac justam illam indignationem promere, quam habetis in animo.

Is sapiens est, qui te ita tractat. Quandoquidem cuncta vales tolerare, etiam debes, aliquando percutiendum offeres caput summitate detonsa; Et meritis istam cœnam atque tantum familiarem, non metues ferre gravia flagella.

Ille sapit, qui te sic utitur. Omnia ferre 170
Si potes, & debes; pulsandum vertice raso
Præbebis quandoque caput, nec dura timebis
Flagra pati, his epulis, & teli dignus amieo.

ANNOTATIONES.

170. *Ille sapit.*] Ille dives bene quidem & sapienter facit, o Trebi parasite, qui te sic abutitur ad omnem injuriam parato, & dummodo suppetant ac suggerantur cibi quacunque tandemratione nullumignominia genus abhorrente.

171. *Et debes.*] Ex more & merito parasiti-
cæ conditionis, obligaris ad omnia perferenda.

Pulsandum vertice raso, &c.] Quinetiam liber cum sis, servilia tamen verbera sponte ex-

cipies ab eo qui te sua mensa & familiaritate dignatur.

Vertice raso] Qui asserebantur in libertatem, ii rasum caput habebant, ut fuse docebimus ad Persii Sat. 5. ver. 82. & seq. Alii sic interpretantur; tibi etiam per ludibrium abradi verticem ac percuti a superbo divite patieris ultro, ut istas epulas ac talem amicum tibi concilies. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 10.

SATIRA VI.

INTERPRETATIO.

Existimo castitatem regnante Saturno in terris habitasse, & aliquandiu conspectam, quando antrum algens suppeditabat ædes modicas, & equali umbraculo contegebat ignem, & Penates, & greges, & foliis & paleâ,

Credo pudicitiam Saturno rege moratam
In terris visamque diu; cùm frigida parvas
Præberet spelunca domos, ignemque Laremque,
Et pecus, & dominos communi clauderet umbra:
Sylvestrem montana torum cùm sterneret uxor 5

Magistros: quando montana conjux nemorensem parabat lectum

ANNOTATIONES.

1. *Credo pudicitiam.*] Hac Satira Juvenalis, varia mulierum facinora commemorando, Ursidium Posthumum ab uxore ducenda dissuadet.

Saturno rege.] Cum Saturnus Cœli & Vestæ filius in Latio regnabat; cumque vigeat virtus & innocentia. Unde & fuisse tunc aureum sæculum fabulantur. Hesiod. Op. 1. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 64. Virgil. Eclog. 4. & Æneid. 8. Ovid. Met. 1. Fab. 3. & 4. Lactant. lib. 1. cap. ult. & lib. 5. cap. 5. Sanctus Hieron. Comment. in Isaiam, lib. 4. cap. 11. & lib. 9. cap. ult. in fine.

3. *Spelunca domos.*] Ovid. Met. 1. Fab. 4. ——— *Domus antra fuerunt,*

Et densi frutices, & junctæ cortice virgæ.

Domos.] Has quidem lateritias Athenis condidere primi Euryalus & Hyperbius fratres: luteas vero Toxius, sumpto ab Hirundinum nidis exemplo. Plin. lib. 7. cap. 56.

Larem.] Qui Deus familiaris colebatur in foco.

5. *Sylvestrem montana.*] In montibus educata, ibique vivere sueta. Hic Horat. *Sylvestres homines*, inquit ad Pisones, v. 391.

Frondebis, & culmo, vicinarumque ferarum
 Pellibus : haud similis tibi Cynthia, nec tibi, ejus
 Turbavit nitidos extinctus passer ocellos :
 Sed potanda ferens infantibus ubera magnis,
 Et sæpè horridior glandem ructante marito. 10
 Quippe aliter tunc orbe novo, cœloque recenti
 Vivebant homines ; qui rupto robore nati,
 Compositique luto nullos habuere parentes.
 Multa pudicitia veteris vestigia forsan,
 Aut aliqua extiterant, & sub Jove, sed Jove non-
 dum 15

Barbato, nondum Græcis jurare paratis
 Per caput alterius, cum furem nemo timeret
 Caulibus, aut pomis, & aperto viveret horto.
 Paulatim deinde ad Superos Astræa recessit,

*Et propinquarum pelliculis be-
 stiarum : non tibi par, è
 Cynthia ; neque tibi, ejus o-
 culos fulgentes conturbavit
 mortuus passerculus : at gran-
 dioribus pueris mammas præ-
 bens ebibendas, ac interdum
 agrestior viro glandem eruc-
 tante. Nam alio modo in
 mundo & aère tùm recenter
 factis homines victitabant, qui
 fracto quercu orti, & cæno
 formati nullos parentes agnos-
 cebant. Plurima castitatis an-
 tique signa vel pauca fortasse
 restabant etiam sub Jove, at
 Jove non adhuc barbam ha-
 bente ; Græcis nondum assue-
 tis jurare per caput aliorum :
 quando nullus metuebat præ-
 donem brassicis vel malis, at-*

que debebat hortulo patente. Postea sensim ad cælos evolavit Astræa,

ANNOTATIONES.

6. *Ferarum pellibus.*] Lucret. lib. 5.
*Necdum res igni scibant tractare, neque uti
 Pellibus & spoliis corpus vestire ferarum.
 Sed nemora atque cavos montes silvasque cole-
 bant.*

*Et frutices inter condebant squalida membra.
 * * * * **

Circum se foliis, ac frondibus involventes.

7. *Haud similis tibi.*] Non æque culta ac tu
Cynthia.] Propertii anasia, tot ejus carmi-
 nibus celebrata. Sic habet Eleg. 1.

*Cynthia prima suis miserum me cepit ocellis.
 Nec tibi.*] O Lesbica Catullo adamata.

8. *Turbavit.*] Fletibus nimis.
Extinctus passer.] Catull. Carm. 2. & 3.

Passer deliciae meae puellae, &c.

Passer mortuus est, &c.

— O miselle passer,

Tua nunc operâ meae puellae

Flendo turgiduli rubent ocelli.

9. *Potanda ferens infantibus ubera magnis.*] Primis enim sæculis grandiores, ut aiunt, nascebantur infantes aut certe grandiores materno lacte nutritos inuit. Unde Sat. 15. v. 70. sic habet :

*Terra malos homines nunc educat atq ; pusillos.
 Quanti sic porro infantes non alieno lacti vesci
 docet Macrob. lib. 5. c. 11. Gell. lib. 12. c. 1.
 Pultarch. &c.*

10. *Horridior.*] Neglectior, minus culta & ornandi se studiosa minus quam vir contra ho-
 diernos mores.

Glandem ructante Marito.] Marito exhalente odorem glandium, quibus tunc vescebantur homines. Plin. lib. 7. c. 56. & Proœm. lib. 16. ejusdem vero lib. cap. 5. ait e glandium farinâ panem aliquando factum, & apud Hispanias secundis mensis glandes adhiberi.

11. *Orbe novo.*] Recenter condito.

12. *Rupto robore nati.*] Egressi nimirum e truncis arborum excavatarum, in quibus noctu se condebant, inde nasci videbantur. Hinc Virg. Æneid. 8.

Gensque virum truncis, & duro robore nata.

13. *Compositi luto.*] A Prometheo scilicet, qui dicitur a Poëtis e luto primos homines finxisse.

15. *Sub Jove.*] Sub quo fuit ætas argentea, jamque cæperunt omnia fieri deteriora.

Nondum barbato.] Juniore, & nondum tot adulteriis famoso, quibus se postea contaminavit.

16. *Nondum Græcis jurare paratis.*] Græcorum enim fides suspecta omni ævo. Sensus est, cum nondum perjuria inolevisset.

17. *Per caput alterius.*] Jurabant Veteres & per suum, & per aliorum caput, v. g. parentum filiorum &c. Imo & Deorum. Virg. Æneid. 9.

Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat.

19. *Astræa.*] Astrææ Principis æquissimi, ut scribit Aratus ; vel, ut aiunt alii, Jovis ac Themidis filia, proinde Justitiæ Dea putatur, quam fabulantur in cælos evolasse, cum Terras videret sceleribus inquinari. Ovid. Metam. 1. Fab. 2.

Ultima Cælestium terras Astræa reliquit.

illâ comitante; & ambæ simul germanæ abscesserunt. O Posthume, priscum est ac vetustum turbare thalamum alterius, & spernere Genium sancti columinis. Ferreum continuo seculum reliqua flagitia produxit universa. Primos adulteros aspexit ætas argentea. Tu nihilominus ævo nostro moliris cætus, atque contractus, ac matrimonia. Et modò comeris à tonsore principe: fortè etiam pignus digito præbuiisti. Sapiens exiteras profectò. Conjugem sumis Posthume? Loquere equâ Tisiphone, quis serpentibus infestaris? Vales pati dominatricem aliquam, cum supersunt tot funes? Quando aperta sunt fenestræ sublimes ac tenebrosæ? Quando pons Æmilius tibi se propinquum offert? Vel, si è pluribus nullus

Hac comite, atque duæ pariter fugere sorores. 20
 Antiquam & vetus est alienum Posthume, lectum
 Concutere, atque sacri Genium contemnere fuleri.
 Omne aliud crimen mox ferrea protulit ætas.
 Viderunt primos argentea sæcula mœchos.
 Conventum tamen, & pactum, & sponsalia, nostrâ
 Tempestate paras; jamque à tonsore magistro 26
 Pecteteris, & digito pignus fortasse dedisti.
 Certè sanus eras. Uxorem, Posthume, ducis?
 Dic quâ Tisiphone, quibus exagitare colubris?
 Ferre potes dominam salvis tot restibus ullam?
 Cum pateant altæ caligantesque fenestræ? 31
 Cum tibi vicinum se præbeat Æmilius pons?
 Aut si de multis nullus placet exitus; illud
 Nonne putas melius, quòd tecum pusio dormit?
 Pusio qui noctu non litigat? exigit à te 35
 Nulla jaeens illie munuscula, nec queritur quòd
 Et lateri pareas, nec quantum jussit anheles:

finis arridet, an non hoc satius existimas, * * * * *

ANNOTATIONES.

20. *Hac comite.*] Pudicitia honestatis Dea. *Sorores.*] Fides & Pudicitia. Vetus Schol. Horat. lib. 1. Od. 24.

*Pudor, & Justitiæ Soror
 Incorrupta fides, &c.*

21. *Antiquum & vetus.*] Jamdudum flagitia grassantur, a Jovis tempore nimirum.

22. *Sacri genium contemnere fulcri.*] Violari sanctitatem fidei conjugalis, ac Religionem matrimonii & thalami, cui Genius præsidet. De Genio vide quæ dicemus ad Persii, Sat. 2. v. 3.

Fulcri.] Synecdoche, pro, *thori fulcris nixi.*

23. *Omne aliud crimen mox ferrea protulit ætas.*] Ovid. Met. 1. Fab. 4.

*—Ætas de duro est ultima ferro.
 Protinus irrupit vene peioris in ævum
 Omne nefas, &c.*

24. *Argentea secula.*] Quæ secunda fuit ætas, regnante Jove.

Mæchos.] Fabulosos Deos flagitiis celebres, Jovem, Martem, Venerem, Mercurium, Apollinem, &c.

25. *Conventum.*] Vel conventa matrimonialia, vel amicum & affinum cætus, super tuis sponsalibus ac matrimonio.

Nostrâ tempestate.] Qua non fuit eritve corruptior.

26. *Tonsore magistro pecteteris.*] A tonsore imprimis docto comeris, ut sponsæ bellus ac nitidus appareas.

27. *Digito pignus.*] Annulum, in futuri mox conjugii fidem ac amoris pignus. Est enim vinculum, non gestamen, quod ait Plin. lib. 33. cap. 1. Macrob. lib. 7. c. 13. & Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 19.

28. *Sanus eras, &c.*] Hactenus sapuisti quidem, at jam tum desipere incipis, cum quæris uxorem. Vide Gell. lib. 1. c. 6.

29. *Tisiphone.*] Tres Noctis & Acherontis filix, vulgo Furix censetur, Alecto, Megæra, Tisiphone.

Quibus colubris.] Furiis colubros & serpentes pro criminibus affingunt Poëtæ. Virg. Æn. 7.

Huc Dea caruleis unum de criminibus anguem Conjicit.

30. *Dominam.*] Uxorem quæ viro domineatur ac imperatur.

Salvis tot restibus.] Cum præsto sint tot laquei, quibus te potius debeas strangulare.

31. *Caligantes fenestræ.*] E quibus te præcipites noctu, ne forte deterreat earum altitudo. Vel, caligantes, id est, præ altitudine facientes caligare oculos.

32. *Æmilius pons.*] Ædificatus a M. Æmilio Scauro Censore, in via Flaminia ad unum ab urbe lapidem, unde facile possis in Tiberim desilire, ac submersus perire, nemine conscio aut impediante.

33. *Exitus.*] E vita, qua nondum emigrare velis.

Sed placet Ursidio lex Julia : tollere duleem
 Cogitat hæredem, cariturus turture magno,
 Mullorumque júbis, & captatore macello. 40
 Quid fieri non posse putes, si jungitur ulla
 Ursidio? Si mæchorum turpissimus olim
 Stulta maritali jam porrigit ora capistro,
 Quem toties textit perituri cista Latini?
 Quid, quòd & antiquis uxor de moribus illi 45
 Quæritur? O Medici mediam pertundite venam.
 Delicias hominis! Tarpeium limen adora
 Pronus, & auratam Junoni cæde javencam,
 Si tibi contigerit capitis matrona pudici.
 Pauca adeo Cereris vittas contingere dignæ;
 Quarum non timeat pater oscula. Necte coronam
 Postibus, & densos per limina tende corymbos.

Verùm approbatur Ursidio lex Julia Jucundum hæredem suscipere meditatur, licet privandus ingenti turture, ac mullorum pilis, atque macello conciliatore. Ecquid credas haud peragi posse, si aliqua Posthumus copulatur? Si nunc insanum os aperit conjugali freno adulterorum quondam celeberrimus, quem tam sæpè occultavit arca Latini morituri? Quid quod etiam investigatur ei conjux è prisca indole? O Medici, mediam venam scindite. O voluptas viri! Prostratus venerare januam Tarpeiam, atque macta Junoni buculam inauratam, si tibi evenit mater familias capitis ca-

æti. Ita rara merentur attractare fasciolas Cereris, quarum basis genitor haud metuat. Corollas valvis alliga, atque spissos racemos hederæ intende per fores.

ANNOTATIONES.

38. *Lex Julia.*] Que jubet eos hereditatem capere qui filios habent, inquit vetus Schol. Alii vero, eo quod, inquit, Ursidius satis egit adulterum, probat legem Juliam adulteriaprohibentem, jamque uxorem ducit. Vide Sat. 2. v. 37.

39. *Hæredem.*] Legitimum e conjuge filium. *Cariturus turture magno.*] Munusculis licet non donandus deinceps amplius. Orbis divitiibus hæredipetæ dona missitabant, ut notavimus ad Sat. 4. v. 18. & Sat. 5. v. 137. & seq.

Turture.] Vel avi, vel pisce, qui Græcis τούρυν, Latinis *pastinaca marina* dicitatur. Plaut. Mostell. Act. 1. Scen. 1. v. 44.

Tu tibi istos habeas turtures, pisces, aves.
 40. *Mullorumque júbis.*] Jubatis mullis. De his fuse ad Sat. 4. v. 15. & Sat. 5. v. 92.

Captatore macello.] Obsoniis, quæ in macello empta captatores donabant. Vide Sat. 5. v. 95. & 97.

41. *Quid fieri non posse putes, &c.*] Sic Virg. Eclog. 8.

Mopso Nisa datur, quid non speremus amantes? Jungentur jam gryphes equis, &c.

Si jungitur ulla Ursidio.] Si reperiatur quæ velit nubere mæchorum notissimo, 43. *Capistro.*] Metaphora ab equis.

44. *Quem toties textit.*] Ab ira & vindicta mariti supervenientis, cum flagitium perpetraret. Vide Horat. l. 2. Sat. 7. v. 59.

Cista Latini.] Instar Latini, qui simile quid in Scena exhibit: nimirum ab adultera confestim cista obtectus, & a morte servatus est, quam dubio procul intulisset ei deprehenso vir adulterium uxoris injuriamque suam ulciscens. Turneb. l. 20. c. 8.

Latini.] Is Domitiano carus erat mimus. De

quo Sat. 1. v. 36. *Is postea propter adulterium Messuline punitus est,* inquit vetus Schol. Mart. l. 9. Epig. 29.

Dulce decus Scenæ, ludorum fama Latinus Ille ego sum, plausus, deliciaque tuæ, &c.

45. *Quid, quòd & antiquis.*] Quinetiam tam stultus est Ursidius, ut castam nancisci uxorem speret, qualis aureo sæculo.

46. *Mediam pertundite venam.*] Quæ solet incidi furiosis ac phreneticis, ad medendum furori.

47. *Delicias hominis.*] Ironice, O delicatum nimis ac beatum, cui tam flagitioso pudica uxor contigerit! Vel, qui sibi tam fatua spe talis inveniendæ adulatur?

Tarpeium limen adora.] Jovem Capitolinum, cujus ædes in arce ac rupe Tarpeia, cole, eique sacrificia pro tam singulari beneficio.

48. *Auratam Junoni, cæde javencam.*] Plin. l. 13. c. 2. *Auratis cornibus,* inquit, *hosti majores dumtaxat immolabantur.*

Junoni.] Pronubæ, conjugii præsidi, & adulteria acriter vindicanti, Virg. Æn. 4.

Junoni ante omnes cui vincla, jugalia curæ.

49. *Capitis.*] Corporis. Synecdoche.

50. *Cereris.*] Cujus sacris non nisi castæ mulieres initiari debebant. Dion. Halicarn. l. 1.

Vittas.] Quibus religabantur Sacerdotum crines.

51. *Oscula.*] Ne forte minus pudica sint ea, cum inter salutandum affinibus & amicis dantur ex consuetudine; de qua Plin. l. 14. c. 13. & Plutarch. de mulierum virtutibus, & quæst. Centur. Rom. quæst. 6.

Necte coronam postibus.] Quod fieri sœtum erat in nuptiis.

*Unicus Iberinæ maritus satis est? Hoc potius exigas, ut unus illi oculus sufficiat. Verum tamen ingens est existimatio alicujus degentis in parentum domo rusticâ. Vitam agat apud Gabios qualem egit ruri, vitam agat apud Fidenas, ac tum concedo in agro parentum castam fuisse. Nihilominus quis asseverat perpetratum nihil esse in montibus, vel in cavernis? Itane vetusti sunt Mars ac Jupiter? In cæcis autem an tibi ostenditur mulier desiderio tuo non indigna? Theatra verò omnibus angulis continent quod tutus diligas, & quod illinc queas eligere? At Batyllo tenero Ledam Chironomon tripudiante, Tuccia * * Appula * * repentinum, atque miseratione dignum prolixum Thymele considerat, Thymele agrestis tum percipit repentinum, ac flebile prolixum.*

Unus Iberinæ vir sufficit? Ocyus illud
Extorquebis, ut hæc oculo contenta sit uno.
Magna tamen fama est ejusdam rure paterno
Viventis: vivat Gabiis, ut vixit in agro; 56
Vivat Fidenis, & agello cedo paterno. [in
Quis tamen affirmat, nihil actum in montibus, aut
Speluncis? Adeo senuerunt Jupiter, & Mars? 60
Porticibusne tibi monstratur fœmina voto
Digna tuo? Cuneis an habent spectacula totis
Quod securus ames quodque inde excerpere possis?
Chironomon Ledam molli saltante Batyllo
Tuccia vesicæ non imperat; Appula gannit 64
Sicut in amplexu: Subitum & miserabile longum
Attendit Thymele, Thymele tune rustica discit.

ANNOTATIONES.

53. *Unus Iberinæ vir sufficit*] Fortasse dices Iberinam tuam sponsam saltem castam esse, ac uno te viro fore contentam. At quantum erras!

54. *Oculo.*] In formosis oculi præsertim spectantur. Ovid.

Oculi sunt in amore duces.

55. *Magna tamen fama.*] Respondet Ursidius; ac celebratur ejus pudicitia, quæ fuit educata ruri, in paterna villa.

56. *Vivat Gabiis, &c.*] Ut probetur ejus animi castitas, in urbibus vivat aliquandiu inter adolescentes paulo quam ruri comptiores.

Gabiis.] Volscorum fuit oppidum, celebre quidem dolosa illa Sext. Tarquinii expugnatione, de qua Tit. Liv. l. 1. c. 53, & seq. Gabiensem agrum equitantium cursu tremere narrat Plin. l. 2. c. 94.

57. *Fidenis.*] Urbs erat Latii Romæ vicina, unde inter utriusque populos bellastatim exorta, quæ refert Livius l. 1. c. 14. & seq.

Et agello cedo paterno.] Si quidem in urbibus caste vixerit, tum ego concedam, & fatebor etiam ruri pudicam extitisse.

58. *Quis tamen affirmat.*] Correctio prioris concessionis ac sententiæ.

Nihil actum.] Furtim & flagitiose.

59. *Adeo senuerunt.*] Ut desint hodieque qui meminerint ac imitentur.

Jupiter & Mars.] Quorum tot supra narratur in silvarum ac montium recessu perpetrata. Adverte, si lubet, quam nec suis Diis parcat Satiricus.

60. *Porticibus.*] Pompeia, Livia, Isidis, quo solent convenire mulieres, ad spatiandum. Ovid l. de Arte.

*Tu modo Pompeia lentus spatiare sub umbra,
 Cum Sol Herculei terga leonis adit,
 Nec tibi vitetur que priscis sparsa tabellis*

Porticus; auctoris Livia nomen habet.

61. *Voto digna tuo.*] Qualem exoptas, castam & pudicam.

Cuneis.] Theatri sedibus, receptaculis; in quibus spectant ludos fœminæ.

62. *Securus.*] Nil metuens de ejus fide & castimonia.

63. *Chironomon Ledam, &c.*] At num ignoras in spectaculis etiam castissimas depravari.

Chironomon Ledam.] Genus erat & nomen saltationis, quæ fiebat manuum certis motibus ac gestibus, dicta vero a *Leda* Saltatrice insigui & gesticulatrice. Vide Sat. 5. ver. 121.

Saltante Batyllo.] Eximio gesticulatore, quem fœminæ spectantes in admirationem simul & amorem, ut aiunt, rapiebantur. Ejus meminit Tac. Annal. 1. Vide quæ ad Pers. Sat. 5. v. 23.

64. *Tuccia, Appula.*] Mulieres rusticæ.

65. *Subitum & miserabile longum.*] Motus varios ac gestus a mimo expressos, vel etiam voculas nunc subito, nunc in longum tractas ad luctum exhibendum.

66. *Attendit Thymele, &c.*] Rudis ille mulier & innocens haecenus totum intendit animum, Batyllo saltante; unde & ejus motus ediscit atque artem. Hinc ad libidinem incitatur & corrumpitur. De Thymele jam Sat. 1. ver. 36. Tertul. *Theatrum*, inquit, *Sacrarium est Veneris*. S. Cyprianus Epist. ad Donat. *In Theatris*, inquit, *admonetur omnis ætas auditu, fieri posse quod factum est: exempla sunt, que esse jam facinora destiterunt. Adulterium dicitur dum videtur; & lenocinante ad vitia publicæ auctoritatis malo, que pudica fortasse ad spectaculum accesserunt, inde revertitur impudica.* Et paulo post. *Movet sensus mulcet affectus, expugnat boni pectoris conscientiam fortiolem.*

Ast aliæ, quoties aulae recondita cessant,
Et vacuo clausoque sonant fora sola theatro,
Atque a plebeis longè Megalesia, tristes
Personam, thyrsumque tenent, & subligar Acci.
Urbicus exodio risum movet Atellanæ 71
Gestibus Autonoes; hunc diligit Ælia pauper.

Verum quoadcumque tapetia
submota desinunt, ac fora dum-
taxat perstrepunt, Theatro in-
ani atque obducto; & Mega-
lesia sunt diu post Plebeios lu-
dos, tum cætera mæste sumunt
larvam, ac thyrsum, atque sub-
ligaculum Accii. Quoties Ur-
bicus exodio Atellanico excitat
cachinnos gesticulationibus Autonoes; illum amat inopes Ælia.

ANNOTATIONES.

67. *Ast aliæ.*] Aliæ vero mulieres histri-
oniam etiam exercent, cum nimis diu cessant
ludi, adeo sunt luxui ac deliciis deditæ.

Aulea.] Vela, tapetia, quibus obtenditur, ac
decoratur Scena. Isidor. *Aulea* dicta ait, quod
ea primum ornamenta in Aula Attali Asiæ Re-
gis inventa sunt. Horat. ad Pisones, v. 154.

Si plausoris eges aulea manentis, &c.

68. *Fora.*] Judicaria nimirum Tribunalia
ac subsellia Judicum.

69. *Plebeis longè Megalesia.*] Quando post
ludos Plebeios nimirum differuntur Megalenses.

Plebeis.] Hi ludi facti sunt pro lætitia recu-
peratæ libertatis post exactos Reges: vel, ut
volunt alii, pro reconciliatione plebis cum Pa-
tribus post secessionem in Aventinum, de qui-
bus Liv. l. 2. & 3. de Ludorum ritu ac pompa,
vide Dion. Halicarn. l. 7. c. 56. Alex. ab Alex.
l. 6. c. 19, &c.

Megalesia.] Ludi Circenses magnæ Matri
Deum a Junio Bruto consecrati. Tit. Liv. no-
men a *μηγάλης μητρος*. Cic. Harusp. Resp.
Quid loquar, ait, de illis ludis, quos in Palatio
nostri majores ante templum, in ipso matris mag-
næ conspectu, Megalensibus fieri celebrarique vo-
luerunt? Qui sunt more institutisque maxime
casti, solemnes, religiosi——qui uni ludi
ne verbo quidem appellantur Latino, ut vocabulo
ipso & appetita religio externa, & matris magnæ
nomine suscepta declaretur:——servorum
Megalesia fuerunt?

Tristes.] Impatientes moræ, spectaculorum
desiderio vexatæ sumunt instrumenta histrio-
num, ac domi ludunt.

70. *Personam.*] Faciei tegmen ab Æschylo
inventum, teste Horatio ad Pisones, v. 278.

Thyrsum.] Hastam pampinis in volutam qua-
lem Bacchæ in Liberi Sacris gestabant, & hi-
striones in Scena, quæ quidem Baccho primum
tota erat dedicata.

Subligar. Tragæ divestem, inquit vetus Schol.
πριζικα erat quo mimi & histriones partes in-
feriores velabant, ad cætera nudi. Dion. Halicar.
testatur. Tull. autem Offic. l. 1. n. 129. *Sceni-
corum mos,* inquit, *tantam habet a vetere disci-
plina verecundiam, ut in Scena sine subligaculo
prodeat nemo.*

Acci.] Vel Poeta nomen est, vel potius hi-
strionis cujusdam.

71. *Urbicus.*] Histrion, vel cantor.

Exodium.] Varro, vitæ & servitutis *exodium*:
Apuleius rei *exodium*, id est, *finem*, appellant.
At hic proprie magis accipiendum pro Atellanæ
Fabulæ diverbio in fine ludorum fieri solito ad
recreandos post seria spectatores. Suet. Tib. c.
45. *Nota in Atellanico exodio proximis ludis
assensu maximo excepta percreebit; hircum ve-
lutum capris naturam ligurire.* Vetus Schol.
Exodiarius, inquit, *in fine ludorum apud Ve-
teres intrabat, quod ridiculum foret; ut qui-
quid lacrymarum atque tristitiæ coegissent ex
tragicis affectibus, hujus spectaculi risus deter-
geret.* Quidam nominis originem ducunt ab
εξω *αδην* *extra cantum, vel sine cantu,* sed
quia carmen illud ridiculum post exitum Chori
canebatur, ut vult Jul. Pol. seu quod sine
cantu a juvenibus jactabatur. Alii *exodium*
putant dictum, quia post *exodon* erat, quæ
Tragediæ pars ultima est apud Aristot. Voss.
Instit. Poët. l. 2. c. 5.

Atellanae.] Atella urbs Oscorum in Campa-
nia, Capuam inter & Neapolim, hodie, *Aversa*,
ubi celebre erat Amphitheatrum. Illic inventæ
primum jocularis illæ fabulæ, quæ Atellanæ
vocatæ sunt; similesque erant Satiricis Græco-
rum Dramatibus, ut egregie notant Diomed.
& Donat. in Terent. Tit. Liv. l. 7. c. 2. *Ju-
ventus,* inquit, *histrionibus fabellarum actu re-
licto, ipsa inter se more antiquo ridicula in
textâ versibus jactitare capit; quæ inde exo-
dia postea appellata, consertaque fabellis potissi-
mum Atellanis sunt.* Quod genus ludorum ab
Oscis acceptum tenuit juvenum, nec ab histri-
onibus pollui passa est. *Eo institutum manet,
ut Actores Atellanarum nec tribu moveantur,
& stipendia tanquam expertes artis ludicræ fa-
ciant.*

72. *Gestibus Autonoes.*] Gestibus exprimens
verba & actus Autonoes Cadmi filiz, & matris
Actæonis in cervum a Diana mutati, & canibus
discerpti, de quo Met. 3. vel, agens perso-
nam Autonoes in Fabula de ipsa Autonoe.

Hunc diligit Ælia pauper.] Actorem exodi-
arium viliorum diligit Ælia, nobilis quidem,
at pauper: adeo libidine feruntur tam inopes
quam opulente.

Ælia.] Æliæ familiæ paupertatem laudat
Val. Max. l. 4. c. 4. Art. 8.

Istis ingenti pretio laxatur histrionis fibula. Reperiuntur quæ canere impediunt Chryso- gonum. Hispulla delectatur Tragædo. Sperasne ut diligitur Quintilianus? Assumis conjugem è qua parens fiat Echion citharædus, vel Glaphyrus, & Ambrosius tibicen. Ampla erigamus pulpita per arc- tas vias. Valvæ foresque mag- nis laureis decorentur, ut illu- stris infantulus camerato ten- torio exhibeat tibi gladiatorem Euryalum, ô Lentule. Sena- toris uxor Hippia secuta est ludionem ad Pharum ac Nilum, & insignes Lagi muros,

Solvitur his magno comædi fibula. Sunt quæ
Chryso gonum cantare vetent. Hispulla tragædo
Gaudet: an expectas, ut Quintilianus ametur? 75
Accipis uxorem, de qua citharædus Echion,
Aut Glaphyrus fiat pater, Ambrosiusque choraules.
Longa per angustos figamus pulpita vicos:
Ornentur postes, & grandi janua lauro,
Ut testudineo tibi, Lentule, conopeo 80
Nobilis Euryalum mirmillonem exprimat infans.
Nupta Senatori comitata est Hippia ludium
Ad Pharon, & Nilum, famosaque mœnia Lagi,

ANNOTATIONES.

73. *Solvitur his magno, &c.*] Aliæ ditiores matronæ magno pretio emunt amorem & concubitum Comædi.

Fibula.] Circulus, vel filum ex ære vel argento, quo virilia & usum Veneris coërcet, conservandæ vocis gratia. Vide Corn. Cels. 1. 7. c. 25. Et. Mart 1. 7. Epigr. 81.

70. *Chryso gonum cantare vetent.*] Sunt mulieres quæ Chryso gonum voce canora eximium ad libidinem pellicientes perdidierunt cum sua voce, cui nempe noxius Veneris usus.

Hispulla.] Matrona pinguis, cujus rursus meminit Sat. 12. v. 11.

75. *Gaudet.*] Amore capitur.

Quintilianus ametur.] Imo lascivus histrio diligeret a lascivis istis mulieribus multo magis quam vir sapiens, doctus, castus, qualis Rhetor ille celebris.

77. *Galphyrus.*] Vox Græca venustum & elegantem significans.

Fiat pater.] Per adulterium cum uxore tua.

Choraules.] In choro tibiis canens, *αυλος, tibia.*

78. *Longa per angustos figamus, &c.*] Concessio ironica. Ergo, inquit, matrimonium ini, & erige pulpita in quibus agantur nuptiarum ludi, ut &c.

Per angustos vicos.] In angiportu.

79. *Ornentur postes, &c.*] Supra v. 52, & 53.

80. *Ut testudineo, &c.*] Ut tu vir nobilis adulterinos e conjugè filios suscipias quasi tuos, qui tamen sint histrionis, citharædi, gladiatoris.

Testudineo.] In formam testudinis extenso super cunas velo. Minus ad rem videtur quod explicant alii de lecto puerperæ segmentis ornato testudinis. Ponitur itaque *testudineo conopeo*, Synedochice, pro *cunis pueruli*.

Lentule.] Quilibet illustris.

Conopeo.] *Κωνωψ, culex* unde *conopeum* dicitur velum ad arcendos culices, Alexandrinis maxime usitatum, teste Valla. Hor. Epod. 9.

Interque signa turpe militaria.

Sol aspiciit conopeum.

81. *Nobilis infans.*] Qui de te nobili creditur natus, cum tamen patrem habeat mirmillonem uxoris tuæ adulterum.

Mirmillonem.] Componebantur paria gladiatorum, quorum alter *mirmillo*, alter *retarius*, ut amplius dictum est Sat. 2. ad v. 143. & seq.

Exprimat.] Gladiatorem vultu referat patri similis infantulus, ad tuum, ô Lentule, pudorem ac dedecus.

82. *Nupta Senatori.*] Exemplis jam probat quod de mulierum effrænata libidine affirmavit.

Senatori.] Fabricio Veientoni, de quo ante Sat. 4. v. 113.

Ludium.] Sergium gladiatorem, Legit Salmas. *ludum*; vultque dici pro *ludio*; ut *regna*, pro *regibus*.

83. *Pharon.*] Insula est Alexandria urbi ponte conjuncta, in qua de fastigio turris fax accensa portum indicat, & dirigit noctu navigantes.

Nilum.] Egypti flumen inclytum, de quo Sat. 1. v. 26. Oritur Nilus in Æthiopia superiore, fonte duplici: Leucas plus mille perfluit ad mare Mediterraneum; multis auctus fluviis in illud exit per ostia quandoque plura, nempe cum exundat: quod singulis annis contingit circa Solstitium æstivum. Causas exundationis alii alias comminiscuntur. Abundantes tunc temporis in Æthiopia imbres non abs re plerique afferunt. Exundans autem Nilus mirum in modum limo suo retibus sæcundat. Qui si creverit ad duodecim vel tredecim cubitos dumtaxat esurit Egyptus, quatuordecim hilaritatem creant, quindecim securitatem, sedecim delicias, si ultra, damnum. Ex Plin. 1. 5. c. 9. & aliis. Aquarum Nili bonitatem & salubritatem laudant Aristot. Galen. &c. Nitro, quod ibi multum, assignare licet hujus causam. Vide & Herod. 1. 2. Sen. Nat. quæst. 1. 4. c. 1. & seq. Agel. 1. 10. c. 7. Cœl. Rhodig. 1. 27. c. 6. &c.

Famosaque mœnia Lagi.] Alexandriam Egypti urbem, ubi regnavit Lagus Ptolemæi successoris Alexandri pater. Hæc famosa emporio, populorum luxu, & cæde Pompeii.

Prodigia & mores urbis damnante Canopo.

Inmemor illa domus, & conjugis atque sororis, 85
 Nil patriæ indulisit, plorantesque improba natos,
 Utque magis stupeas, ludos, Paridemque reliquit.
 Sed quanquam in magnis opibus, plumâq; paterna,
 Et segmentatis dormisset parvula cunis, 89
 Contempsit pelagus: famam contempserat olim,
 Cujus apud molles minima est jactura cathedras.
 Tyrrhenos igitur fluctus, latèque sonantem
 Pertulit Ionium constanti pectore, quamvis
 Mutandum toties esset mare. Justa pericli 94
 Si ratio est, & honesta, timent, pavidoque gelantur
 Pectore, nec tremulis possunt insistere plantis.
 Fortem animum præstant rebus, quas turpiter au-
 dent.

Si jubeat conjux, durum est conscendere navim.
 Tunc sentina gravis, tunc summus vertitur aër. 99
 Quæ mœchum sequitur, stomacho valet. Illa
 maritum

Convomit: hæc inter nautas & prandet, & errat
 Per puppim, & duros gaudet tractare rudentes.

vin ingredi Sentina tum molesta: tum supremus aether convolvitur. adulterum pectore firmo est. Ista vomit in virum: hæc inter nautas & prandium carpit & ambulat per puppim, gravesque funes contingere oblectatur.

Canopo execrante portenta moresque civitatis Romæ. Ea familie oblita, & mariti, & germanæ, nequa quam patriæ pepercit: atque scelestâ deseruit filios lacrymantes, &, quodd plus mirere, spectacula & Paridem. At quamvis & plumeâ parentis culcitra, & incunabilis segmentatis infantula cubuisset inter ingentes divitias, aspernata est mare: quondam spreverat existimationem, cujus damnum parvi stat apud sellas delicatas. Ergo Tyrrhenos vortices, ac Ionium longe resonantem perpessa est corde istrepido, tametsi commutandum erat æquor frequenter. Quando legitima probaque discriminis adest causa, formidant & meticuloso corde frigent, neque pedibus vacillantibus stare queunt. At impavidam adhibent mentem fædis rebus quas attentant. Si vir imperat, grave est navim ingredi.

ANNOTATIONES.

84. *Prodigia, & mores.*] Prodigiosum imprimis amorem illum matronæ Romanæ in gladiatorem ignobilem: &, ex Hippia, urbis indolem astimante.

Canopo.] Urbe quamvis impura, de qua Sat. 1. v. 26. Metonymia pro *Ægyptiis*.

86. *Nil patriæ indulisit.*] Nil curans quod patriæ charitatem simul & famam violaret.

87. *Ludos.*] Circenses, quibus adeo Romani capiebantur, ut notavi Sat. 3. v. 223.

Paridem.] Scenicos etiam ludos, & in iis Pantomimum istum Domitiano carum, ab eo tamen postea necatum, ob ejus nimiam cum Domitia sua familiaritatem & adulteria. Vet. Schol.

88. *Sed quanquam in magnis, &c.*] Quamvis autem molliter esset educata, utpote domi nobilis ac dives, lascivus amor audacem fecit & robustam, ut longe sequi adulterum histrionem non vereretur per terras, & maria.

89. *Segmentatis.*] Distinctis ornatisque multiplice tessella, vermiculato emblemate, segmentis. Porro segmenta vetus Schol. explicat vittas intextas auro de vestibus pendentes. Alii fasciolas aiunt esse vestium oris assui consuetas ornatus gratia. Vide quæ ad Sat. 2. v. 124.

90. *Contempsit pelagus.*] Tempestates maris horrendas, variaque discrimina non exhorruit.

Famam contempserat olim.] Abjecto dudum pudore, cum sui pridem impuri amores vulgarentur.

91. *Cujus apud molles, &c.*] Cujus, parvi jactura penditur a luxuriosis mulieribus, quæ mollibus cathedris ac sellis uti solent.

Cathedras.] Sellas muliebres. Vide quæ notavimus Sat. 1. v. 65.

92. *Tyrrhenos fluctus.*] Mare Thuscum & Inferum Latinis, Tyrrhenum Græcis.

Sonantem.] Quando fluctus scopulis illiduntur cum fragore.

93. *Ionium.*] Ad fauces Adriatici maris, Siciliam inter & Cretam.

94. *Mutandum toties esset mare.*] Ex Italiæ trajicientibus id Ægyptum trananda sunt maria, Tyrrhenum, Ionium, Ægeum.

Justa pericli si, &c.] Cum se dat occasio, urgetque ratio aliqua justa & honesta subeundi maris & periculi, tum illæ mulieres expavescunt: at libidinis explendæ causa quid libet facile moliantur.

99. *Sentina.*] Navis fundus, in quem fit aquarum & sordium colluvies, unde graveolens & teter odor emittitur.

Summus vertitur aër.] Tum nausæ vertiginesque faciunt, ut cælum rotari, ejus summa pars ima fieri, omnia perturbari videatur.

100. *Stomacho valet.*] Nausea non tentatur. *Maritum convomit.*] Vomitu conspurcat nauseabunda. Vide Cæl. Rhodig. 1. 26. c. 13.

102. *Rudentes.*] Ita dicuntur, quod flantibus ventis rudere videantur.

Verum quâ pulchritudine incensa est; qua juventute raptâ est Hippia? Ecquid aspexit, cujus gratiâ toleravit hîstrionica vocari? Etenim Sergius inceperat jam tondere fauces, & quietem expectare, nervo exciso. Insuper non pauca in vultu sêda erant: velut pressus casside; & magnus tumor in medio naso: atque gravis morbus oculi nunquam non fuentis. At erat gladiator. Id eos reddit Hyacinthos: id natis & patriæ, id germanæ maritoque ista præposuit. Gladius est quem depererunt. Ille ipse Sergius donatus rude incæpisset Fabricius æstimari. Scilicet angeris quid privata familia, quid Hippia egerit? Cerne Deorum æmulos; auscultâ quæ sustinuit Claudius.

Quando conjux advertēbat maritum esse sopitum, non dubitans regali thalamo mattam præponere, & induere noctis cucullum, meretrix Cæsarea illam deserebat unicâ dumtaxat famulâ comitante,

Qua tamen exarsit forma? Qua capta juventa est Hippia? Quid vidit propter quod ludia dici Sustinuit? Nam Sergiolus jam radere guttur 105 Cœperat, & secto requiem sperare lacerto. Præterea multa in facie deformia, sicut Attritus galeâ, mediisque in naribus ingens Gibbus, & acre malum semper stillantis ocelli. Sed gladiator erat. Facit hoc illos Hyacinthos, Hoc pueris, patriæque hoc prætulit illa sorori, 111 Atque viro. Ferrum est, quod amant. Hic Sergius Accepta rude cœpisset Veiento videri. [idem Quid privata domus, quid fecerit Hippia, curas? Respice rivales Divorum; Claudius audi 115 Quæ tulerit: Dormire virum eum senserat uxor, Ausa Palatino tegetem præferre cubili, Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos, Linquebat comite ancilla non amplius una:

ANNOTATIONES.

103. *Qua tamen exarsit formâ.*] At quæ tandem causa tam ardentis furoris? An impuberem quemdam ætate florentem, an eleganti raraque forma juvenem deperit, cujus amor aut tolerabilis aut venia dignus æstimari debeat? Quin imo.

104. *Ludia dici.*] Quippe quæ ludium sectetur, cum sit uxor Senatoris, & ipsa natalibus clara.

105. *Sergiolus.*] Diminut. ad ironiam.

Radere guttur.] Mentum jam egregie barbatur, quod ætatem arguit provectoram.

106. *Secto requiem sperare lacerto*] Missionem accipiebant gladiatores, si quando essent membro aliquo mutilati. Minus placet quod affert vetus Schol. Bellonarium forte illum factum esse, seu e Bellonæ Sacerdotibus, qui ex more lacertos sibi gladio dissecantes cruorem suum Deæ sacrificare consueverat. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 12.

108. *Attritus galea.*] Frons erat attrita, vibicibusque notata, ob galeam quam gestabat mirmillo. Vide quæ notavimus Sat. 2. v. 143. & seq.

109. *Gibbus.*] Tumor e percussione crebra. *Semper stillantis ocelli.*] Lippitudine laborantis.

110. *Hyacinthos.*] Tam amabiles, quam formosus ille Apollinis amasius, de quo Ovid. Met. 10. Fab. 5.

113. *Accepta rude.*] Missionis olim & vocationis a gladiatura signum erat, seu gladius ligneus, ut aiunt quidam, seu virga impolita &

rudis: unde rudarii dicti, qui non cogebantur amplius ferro decertare, sed baculis & rudibus tantum batuere. Turneb. l. 25. c. 17. & l. 26. c. 26. Sueton. Tib. c. 7. rudiarios revocatos ait. Calig. c. 32. mirmillonem e ludo rudibus secum battentem ferrea sica ab eo confossam. Claud. c. 21. Essedario indultam rudem. Horat. Ep. 1.

— *Donatum jam rude queris,*

Mecenas, iterum me antiquo includere ludo.

Capisset Veiento videri.] Tam vilis ei foret quam suus vir Fabricius Veicnto.

114. *Quid privata domus, &c.*] Transitio. Sed ne tam indigne fer libidines privatorum: nam & similes in Principibus reperire est; quod multo magis mirare.

115. *Rivales Divorum.*] Imperatorum Romanorum qui Divi appellantur, & post mortem in Deorum numerum referuntur.

Claudius.] Romanorum Cæsar quintus, cui Messalina uxor tot rivales dedit, tot adulteros admisit monstrosæ libidines mulier. De hac Cornel. Tacit. Annal. 11. Plin. l. 10. c. 63.

117. *Tegetem.*] Mattan centone stipatam, quæ in lustris pro lecto est. Vel fornicem & lustrum tegetem vocat quasi tугurium vile prædomo Imperatoria & Palatio Claudii.

118. *Meretrix Augusta.*] Messalina Claudii Cæsaris uxor, adulteris famosa.

Cucullos.] Caput scilicet eo tegumento involvebat, ne agnosceretur. Vide Sat. 8. v. 145.

Et nigrum flavo crimen abscondente galero, 120
 Intravit calidum veteri centone lupanar,
 Et cellam vacuum, atque suam: tunc nuda papillis
 Constitit auratis, titulum mentita Lyciscæ,
 Ostenditque tuum, generose Britannice, ventrem
 Excepit blanda intrantes, atque æra poposeit:
 Mox lenone suas jam dimittente puellas, 126
 Tristis abit; sed quod potuit, tamen ultima cellam
 Clausit, adhuc ardens rigidæ tentigine vulvæ,
 Ea lassata viris, nondum satiata recessit:
 Obscurisque genis turpis, fumoque lucernæ, 130
 Fœda lupanaris tulit ad pulvinar odorem [num,
 Hippomanes, carmenque loquar, coctumque vene-

atque flavo galericulo tegente capillos atros, ingressa est lustrum detricto centone calens, atque cellam inanem suamque. Tum simulans inscriptionem Lyciscæ, nudata mammis auratis prostittit, & exhibuit uterum tuum & nobilis Britannice. Jucunda venientes admisit, & pecuniam exegit. Deinde suo ganeone juvenculas remittente, mæsta discedit: veruntamen, quod licuit, cellam postrema conclusit, * * * * * abiit non adhuc expleta, malisque negligens indecora, & deturpata lampadis fumo, lustris fœtorem portavit ad lectum Imperatoris. Referamne hippomanes, & incantamenta, & virus excoctum,

tauit ad lectum Imperatoris. Referamne hippomanes, & incantamenta, & virus excoctum,

ANNOTATIONES.

120. *Nigrum flavo crinem abscondente galero.*] Flava coma adscititia, quæ pro galero est: Crine supposito rotundo in formam galææ, quo meretrices utebantur flavo: at nigro dumtaxat matronæ. Vetus Schol. Sed & viris in usu fuisse factitium ejusmodi capillitium constat. Sueton. Id modo galericulum, modo capillamentum nuncupat. Calig. c. 11. capillamento celatus genas obire ille dicitur. In. Oth. vero c. 12. galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato & annexo, ut nemo cognosceret, usus refertur.

121. *Calidum.*] Quia valde frequentatum: vel ob Lyciscam recenter egressam.

Centone.] Operculum est e variis pannis & coloribus conflatum.

122. *Cellam vacuum.*] Discessu Lyciscæ.

Atque suam.] Ex pacto, quo Lyciscæ diurnum, Messalinæ vero nocturnum tempus dabatur: sic enim inter se illæ convenerant.

123. *Auratis.*] Ornatis auro.

Titulum mentita Lyciscæ.] Ut pro Lycisca haberetur, cellam ejus nocte occupabat Messalina. Porro cellis meretricum nomina inscripta erant. Hinc & titulus falso additus hic dicitur.

Lyciscæ.] Quæ famosa meretrix erat. Ejus meminit Mart. l. 4. Epig. 17.

124. *Tuum ventrem.*] E quo natus prodiisti.

Generose Britannice.] Ironice, ob genus & patrem incertum illius, & promiscuos matris Messalinæ concubitus. Claudii tamen Imperatoris habebatur filius, & ab eo per castra infans circumlatus, ac militibus commendatus, Tacit. l. 13.

125. *Æra.*] Stupri mercedem, ne alia quam ipsa meretrix Lycisca existimaretur.

126. *Dimittente puellas.*] Sub mediam noctem.

130. *Obscurisque genis, &c.*] Obscuritatis fuliginis lucernarum, ad quos prostabant meretrices.

131. *Ad pulvinar.*] Ad Imperatoris Claudii

viri sui lectum pulvinis stipatum. Pulvinaria vocantur proprie lectuli in honorem Deorum strati in templis, in quibus Deorum imagines reclinantur. Hinc lectisternia, quorum frequens apud Livium mentio.

132. *Hippomanes carmenque, &c.*] Alia jam persequitur mulierum scelera, quæ flagitiis prioribus ac libidine pejora esse affirmat, nimirum propinata philtrea, incantationes factas, veneficia.

Hippomanes.] Vox Græca ab ἵππος equus, & μανία, furor. Tria significat, primo, quidem herbam quamdam ita vocatam: Secundo carunculam recens pulli fronti adhaerentem: Tertio, fluentem liquorem quemdam virulentum ex equæ pudendo ad venerem concitata, in veneficiis usitatum. De herba illa, Botannici. De Caruncula equina, Plin. l. 8. c. 42. *Equis innasci, ait, amoris veneficium, hippomanes appellatum, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro; quod statim edito partu devorat fatâ, aut partum ad ubera non admittit, si quis præreptum habeat. De veneno denique illo, idem Plin. l. 28. c. 11. Hippomanes tantus in veneficio virus habet, ut, &c.* Virg. Georg. 3.

Hinc demum hippomanes vero quod nomine dicunt Pastores, lentum distillat ab inguine virus.

Hippomanes quod sæpe male legere noverce, Misueruntque herbas & non innoxia verba.

Vide Ælian. de Animal. 14. c. 18.

Carmen.] Vide Virgil. Eclog. 8.

Coctum venenum.] Apud Sueton. Ner. c. 33. Nero Locustæ jubet coram se venenum coquere quam posset velocissimum ac præsentaneum: mox, illud iterum ac sapius recoctum dari Britannico, qui statim exanimatus est. Tit. Liv. l. 8. c. 13. Complures matronæ per indicem deprehensæ referuntur venena coquentes. Tumque primum de veneficiis quasitum: & ad centum septuaginta damnatæ.

atque privigno propinatum? Deteriora perpetrant adactæ dominatione sui sexûs; minora verò committunt per cupidinem. At cur proba est Cesennia, affirmante suo viro? Donavit scilicet talenta mille. Tali pretio is castam unciupat. Neque macilentus est pharetrâ Veneris, nec ejus ardet face. Hinc amor calescit, à dote procedunt spicula. Libertas pretio habetur. Illo præsentē amare permittitur, ac rescribere. Quæ dives, cum avaro matrimonium contraxit, est quasi vidua. Quare Sertorius incensus est amore Bibulæ? Si veritatem scruteris, vultus, non conjux diligitur. Tres rugæ succedant, & sicca pellis se remittat, dentes atri evadant, & oculi angustiores, tum libertus jubebit, corripe sarcinas, atque abi: modò nobis molesta es, ac sæpius nasum abstergis, discede quamprimum, atque accelera; aridis alia naribus accedit.

Privignoque datum? Faciunt graviora coactæ Imperio sexûs, minimumque libidine peccant. Optima sed quare Cesennia teste marito? 135 Bis quingenta dedit, tanti vocat ille pudicam; Nec Veneris pharetris macer est; aut lampadæ Inde faces ardent, veniunt à dote sagittæ. [fervet: Libertas emitur: coram licet innuat, atque Rescribat, vidua est locuples, quæ nupsit avaro. Cur desiderio Bibulæ Sertorius ardet? 141 Si verum excutias, facies, non uxor amatur, Tres rugæ subeant, & se cutis arida laxet, Fiant obscuri dentes, oculique minores; Collige sarcinulas, dicet libertas, & exi; 145 Jam gravis es nobis, & sæpè emungeris; exi Ocyus, & propera; sicco venit altera naso.

ANNOTATIONES.

133. *Privignoque datum.*] Mariti ex alia uxore filio porrectum a noverca poculum seu amatorium, seu venenatum, cum aut libidine aut ira moveretur. Sic Hippolytum Phædra insectatur, amore primum, deinde odio.

Faciunt graviora coactæ imperio sexûs.] Dum obsequantur affectibus, iræ, odio, superbiz, &c. quæ sunt in muliebri sexu vehementiora, tum certe graviora perpetrant, quam cum sola ducuntur libidine.

135. *Optima sed quare, &c.*] Objectio ironica. *Cesennia.*] Legunt aliqui *Cæsonia*, quæ uxor Caligulæ. Sed de hac postea v. 615. *Cesennia* cujuspiam avari uxor.

136. *Bis quingenta dedit.*] Opimam dotem attulit, hinc optima ab Avaro celebratur. Dedit mille vel talenta, vel sestertia. Vide quæ Turneb. l. 18. c. 30. Et Sat. l. v. 92.

137. *Nec Veneris pharetris, &c.*] Suis eum telis haud Venus aut Cupido filius ejus vulnerarunt, nec facibus incenderunt.

Macer est.] Virg. Eclog. 3. *Eheu! quàm pingui macer est mihi taurus in arvo! Idem amor exitum est pecori, pecorisque magistro.*

138. *Inde faces ardent, &c.*] Pecuniæ cupidus sagittis & facibus illum unus impetiit; dotem hinc, non uxorem amat.

139. *Libertas emitur.*] Scilicet nupsit ei dives mulier ad emendam libertatem quidvis impune perpetrandi. Plaut. Asin. Act. 1. Scen. 1.

Argentum accepi, dote Imperium vendidi. Et Aul. Scen. 17.

— *Multe sunt in magnis dotibus Incommoditates, sumptusque intolerabiles. Nam quæ indotata est, ea in potestate est viri. Dotate mactant, & malo & damno viros.*

Coram licet innuat.] Viro etiam præsentē machis innuere, & rescribere ad eorum litteras audet, eique licet. Hor. l. 3. Od. 6.

Sed jussa coram non sine conscio Surgit marito, seu vocat institor, Seu, &c.

140. *Vidua est locuples, quæ, &c.*] Quæ mulier bene dotata avaro nupsit, tam libera est in conjugio, imo amplius, quam si vidua foret, conivente marito ad uxoris flagitia, aut ejus non audente coercere licentiam. Vide Sat. l. v. 56. & seq.

141. *Cur desiderio Bibulæ.*] Altera objectio, sibi statim respondet, ut priori antea.

Bibule Sertorius.] Ficta nomina uxoris & viri.

142. *Facies, non uxor amatur.*] Forma, species, venustas magis quam probitas aut pudicitia.

143. *Tres rugæ subeant, &c.*] Quod si per morbum aut senectutem deturpetur illa pulchritudo, is uxorem repudiabit, & aliam juniorem & forma integra sibi quæret.

Cutis arida laxet.] Succo deficiente fiat macilentior, ac paulo deformior.

144. *Fiant obscuri dentes.*] Putrescentes nigrescant.

Oculi minores.] Contrahantur, ut fit in senectute.

145. *Collige sarcinulas.*] Supellectilia, res tuas aufer: Metaphora a re militari: tum enim jubentur vasa & sarcinæ colligi, cum alio est emigrandum ac mutanda statio. Porro solemnia repudiationis verba erant: res tuas tibi habeto, res tuas agito.

Libertus.] Dives aliquis e libertino genere.

146. *Sæpè emungeris.*] Mucosa es & sordidula; nobisque jam fastidio es.

147. *Altera.*] Nova nupta ætate florens & specie.

Interea calet, & regnat, poscitque maritum
Pastores, & ovem Canusinem, ulmosque Falernas.
Quantulum in hoc? Pueros, omnes, ergastula tota,
Quodque domi non est, & habet vicinus, ematur 151

Mense quidem brumæ, cum jam mereator Iason
Clausus, & armatis obstat casa candida nautis,
Grandia tolluntur crystallina, maxima rursus
Myrrhina, deinde adamas notissimus & Berenices
In digito factus pretiosior. Hunc dedit olim 156

Interim fervet ac imperitat,
& à viro exigit pastores, atque oves Canusinas & Falernas ulmos. Quantum autem in ea re? Cunctos servos, ergastula integra deposcit. Et quod in familia non adest, vicinusque possidet pretio, comparetur, jubet. Etiam hyemali mense, quando Jason mercator jam abditus, atque tugurium albicans retardat nautas expeditos, magna profertur è crystallo vasa, myrrhina rursus ingentia; mox celebris adamas, ac in digito Berenices carior effectus. Illum quondam

rhina rursus ingentia; mox celebris adamas, ac in digito Berenices carior effectus. Illum quondam

ANNOTATIONES.

148. Interea.] Dum forma viget ac juvenis, ardent & imperiose omnia agit, & quodcumque libuerit a viro petit, instat, extorquet: in familia regnat.

149. Pastores.] Greges ovium optimarum. Canusinam.] Canusium Apulie vicus, quem Cannas esse nonnulli arbitrantur. Ibi pascebantur oves exquisita lana præstantes. Testis Plin. l. 8. c. 48. Lana, inquit, laudatissima Apulie. Circa Tarentum Canusinumque summam nobilitatem habet, Mart. l. 14. Epigr. 155.

Velleribus primis Apulia, Parma secundis Nobilis, Altimum tertia laudat ovis.

Ulmosque Falernas.] Vites ex agro Falerno ulmus sustentatas. Vide Sat. 4. v. 138.

150. Quantulum in hoc?] Sed hoc quam parvi est momenti præ sequentibus!

Pueros, omnes, &c.] Numerosam familiam, complures famulos atque opifices, qui sibi deserviunt & laborent.

Ergastula.] Loca in quibus servi, item noxii clausi vinctique ad opus tenebantur. Etymologia ab εργον, opus, & ελλω, mitto: vel ab εργω, claudio. Isidor. Orig.

151. Quodque domi non est, &c.] Appetit id omne quod apud vicinos aspicit.

152. Mense quidem brumæ.] Imperiosa mulier cogit maritum navigare, vel hyemis tempestate, adconquirendasibi peregrina ornamenta & suppellectilia.

Brumæ.] Circa solstitium hyemale, Decembri mense, cum dies est brevissimus, Βερχυμας, unde nomen. Non deest qui legat, Νυμα, intelligatque mensem Februarium a Numa dicatum Februo, id est Plutoni.

Iason.] Tam audax & lucri avidus, quam is qui velleris aurei causa in Colchidem e Græcia profectus. Primus nave longa Jason navigavit, inquit Plin. l. 7. c. 56.

153. Clausus.] Domi se continet relicto mari ob hyemem & glaciem.

Armatis.] Paratis ad navigandum primo

quoque tempore, instructis rebus omnibus.

Candida.] Nivibus ac pruinis operata.

Armatis obstat casa candida nautis.] Hæc plane aliter explicat vetus Schol. Sed an verius? Vult nempe hæc ideo dicta, quoniam tempore Saturnaliorum, Romæ, in porticu Thermanum Agrippinarum & Trajanarum, mercatores sigillaria proponentes struebant casas e linteis que obstabant quidem pictæ illic Argonautarum historiæ.

154. Tolluntur.] Apportantur a longinquis terris vasa pretiosa, qualia celebrat Plin. l. 37. c. 2.

Crystallina.] Non alibi crystallum reperitur, quam ubi maxime hybernæ nives rigent, & glacies. Unde & nomen Græci dedere. Oriens hanc mittit: sed Indica nulla præfertur. Laudata & in Alpium jugis. In deliciis seminarum aliquibus de causis præcipuum habent locum crystallina, & myrrhina, rigidi potus utraque. Hæc Plin. loco mox citato. Vide Gell. l. 19. c. 5.

155. Myrrhina.] Vasa e murrha, de quibus Plin. loco mox citato. Murrhina Oriens mittit. præcipue Carmania. Humorem putant sub terra calore densari. Splendor his sine viribus, nitorque verius quam splendor: sed in pretio colore varietas, ac repercutus, quales in cælesti arcu spectantur, aliqua & in odore commendatio est. Contraria huic causa crystallum facit, geiu vehementiore concreto. Vide Agricola, Fossil. l. 6. Cæl. Rhodig. l. 1. c. 10. de crystallo. Murrhina laudat Mart. l. 14. Epigr. 113.

Adamas.] Maximum habens pretium in rebus humanis, non inter gemmas solum: diu regibus dumtaxat, iisque paucis cognitus, &c. quæ multa de eo Plin. l. 37. c. 4.

Notissimus.] Ob pretium, & famam de annulis ingentis pretii identidem donatis.

Berenices.] Berenice seu Beronice multiplex similiter flagitiosi. Hinc non patet de qua Juvenalis loquitur.

barbarus incestæ donavit; illum germanæ donavit Agrippa, ubi Principes nudis plantis solemnia colunt Sabbata, & benignitas antiqua parcit vetulis sibus. An de tanta multitudine nulla tibi censetur idonea? Age verò, sit pulchra, honesta, opulenta, sæcunda; antiquos atris avos collocet; sit castior Sabinis universis, quæ sparsis capillis finierunt prælia. Denique sit volucris in orbe infrequens, & par olori atro. Quis tolerabit conjugem cui simul adsint cuncta hæc? Præfero,

Barbarus incestæ, dedit hunc Agrippa sorori,
 Observant ubi festa mero pede sabbata reges,
 Et vetus indulget senibus clementia porcis.
 Nullane de tantis gregibus tibi digna videtur? 160
 Sit formosa, decens, dives, sæcunda vetustos
 Porticibus disponat avos, & tactior omni
 Crinibus effusis bellum dirimente Sabinâ:
 RARA AVIS IN TERRIS, nigroque simillima
 cygno. 164
 Quis feret uxorem, cui constant omnia? Malo,

ANNOTATIONES.

157. *Barbarus.*] Vel Ptolemæus Philadelphii filius dedit Berenicæ sorori suæ pariter atque uxori in Ægypto: vel in Judæa Herodes alteri *Berenicæ*. Prius dicit vetus Schol.

Incestæ.] Vide Sat. 4. v. 9. ad vocem, *incestus*.

Agrippa sorori.] Rursus ambigitur an referenda sit vox, *barbarus*, ad *Agrippam*, ut sit unus Herodes Agrippa donator, unus adamas, uni *Berenicæ* incestæ sorori ab *Agrippa* fratre donatus: an eidem annulus duplex a duobus datus, primus ab Herode patruo simul & marito, nam eiquidem nupta fuerat *Berenice* neptis; alter ab *Agrippa* fratre suo, qui post Herodis mortem de incestu cum eadem *Berenice* sorore sua suspectus fuisse scribitur a *Josepho*.

158. *Observant ubi, &c.*] In Judæa nempe, ubi Sacris operari poterat nemo, nec ipse Rex quidem nisi nudis pedibus: Sic enim olim Deus præceperat *Mosi*, Exod. 3. *Solve calceamenta de pedibus tuis, &c.* Hinc *Berenice* nudipes apud *Ierosolymam* vota persolvere legitur, Jos. Bell. Jud. 1. 2.

Sabbata.] Leg. Corn. Tacit. initio l. 5. Hist. Justin. 1. 36. Pers. Sat. 5. v. 184. & quæ notavimus ibidem.

159. *Indulget senibus clementia porcis.*] Hi siquidem impune vivunt ad senectutem, quibus vesci non licet apud *Judæos*. Nam Liv. c. 11. v. 7. ab his aliisque immundis animalibus abstinere jubentur. Tacitus Hist. 5. inter alia de *Hebræis* falsa, & hæc habet: *Sue abstinent, inquit, memoria cladis, quod ipsos scabies quedam turpaverat, cui id animal obnoxium.*

160. *Nullane de tantis.*] Hactenus vitia mulierum enarravit: jam bonas earum dotes affert, quas vix inveniri asserit; ac si quæ sint in eis virtutes, has vitio quopiam infestari, v. g. superbia; qua fit ut nullam commendationem illæ mereantur.

161. *Sit formosa, &c.*] Age vero, sit quædam mulier variis ornamentis clara & eximia; at si est arrogans & superba propter illas ipsas dotes; quid?

162. *Porticibus disponat avos.*] *Cereas Majorum* imagines ordine dispositas, ut fit, habeat in atrio domus bene multas; adeoque sit valde nobilis. Vide initio, Sat. 8.

163. *Crinibus effusis bellum dirimente Sabinâ.*] Nota historia de raptis mulieribus *Sabinis*, ob quas Romanis Bellum atrox: de quo *Titus Livius* l. 1. Sic autem loquitur c. 13. ejusdem libri. *Tum Sabine mulieres, quarum ex injuria Bellum ortum erat, crinibus passis, scissaque veste, victo malis muliebri pavore, ausæ se inter tela volantia inferre, ex transverso impetu facto dirimere infestas acies, dirimere iras, hinc patres, hinc viros orantes. — Movet res tum multitudinem, tum duces. Silentinum, & repentina fit quies. Inde ad fœdus faciendum duces prodeunt: nec pacem modo, sed & civitatem unam ex duobus faciunt; regnum consociant: Imperium omne conferunt Romam.* Vide & *Ovid.* Fast. 3.

Sabina.] Vide Sat. 3. ver. 169. ad vocem, *Sabellam*.

164. *Rara avis, &c.*] Velut *Phœnix*. Vide Pers. Sat. 1. ver. 46. & quæ nos ibid.

Cygnus.] Hunc natura candidissimum gignit. Adeoque nigrum videre portenti loco esset: sic & uxorem invenire bonam. De *Cygnis* multa refert *Athenæus*, ex *Aristotele*, pugnaces esse, vel adversus aquilas, numerosa prole sæcundos, canoros sub exitum vitæ præsertim, &c. At ibid. *Alexander Myndius* moribundos cygnos prosecutus multos, ait nullum se cantum audivisse. Athen. 1. 9. c. 11.

165. *Quis feret uxorem?*] Etiam si præclaris dotibus effulgeat, at superbientem quis uxorem feret?

Malo Venusinam, quam te, Cornelia mater
Gracchorum, si eum magnis virtutibus affers
Grande supercilium, & numeras in dote triumphos.
Tolle tuum precor Annibalem victumq; Syphacem
In castris; & cum tota Carthagine migra. 170
Parce, præcor, Pæan, & tu depone sagittas:
Nil pueri faciunt; ipsam configite matrem:
Amphion clamat. Sed Pæan contrahit arcum.
Extulit ergo gregem natorum, ipsumque parentem,

potiorem duco Venusinam, quam
te Cornelia Gracchorum pa-
rens, si cum summis dotibus
apportas ingentem fastum, ac
in dote computas triumphos.
Aufer quæso, tuum Anniba-
lem & Syphacem in exercitu
superatum, atque abi cum uni-
versa Carthagine. Amphion
vociferatur; indulge, quæso,
Pæbe; tuque tela dimitte,
Diana. Filii nihil committunt,
ipsam parentem confodite. Ve-

rùm Apollo intendit arcum: turbam igitur puerorum interfecit, atque ipsum patrem:

ANNOTATIONES.

166. *Venusinam.*] Pauperem ex Apulia rusti-
cam, humilem. Talium enim castitas simul &
modestia celebratur. Vide Sat. 1. v 51. ad voc.
Venusina.

Cornelia.] Scipionis Africani filia. Tib. Sem-
pronio Graccho nupta, Tiberii & Caii Graccho-
rum mater. Huic statuum Romæ positam in
Metelli publica porticu, auctor est Plin. l. 34.
c. 6. Quint. l. 1. c. 1. sic habet: *Gracchorum*
eloquentiam multum contulisse accepimus Corneliam
matrem; cuius doctissimus sermo in posteros quo-
que est epistolis traditus.

167. *Gracchorum.*] De his vide Sat. 2. ver.
24. & quæ nos ad vocem, *Grachos.*

Cum magnis virtutibus.] Nobilitate, opibus,
insignipudicitia, facundia, sapientia, fecundita-
te. De quibus Plut. & alii. Certe duodecim fili-
os ex uno viro Tib. Sempron. Graccho genuisse,
& post ejus mortem, Ptolemæi regias nuptias
respuisse Cornel. refert Plut. in Gracchis.

168. *Supercilium.*] Fastum, superbiam, ar-
rogantiam. Vide Sat. 2. ver. 93.

Triumphos.] Suorum laudes ac triumphos jac-
tare conseruat Cornelia, Plutarcho teste.

169. *Tolle tuum precor Annibalem.*] Ne mi-
hi importune prædica victos a tuis ingentes ac
summos quosque Duces, ipsamque subactam ac
deletam Carthaginem.

Annibalem.] Carthaginensium Ducem, jura-
tum Romanorum hostem, eisque per tot annos
formidolosum, vel una Cannensi victoria cele-
brem, Campaniæ deliciis fractum, ad Nolam a
Marcello superatum, tandem in Africa cæsum
& fugatum cum multis Penorum millibus ob-
sidente Carthaginem Scipione Africano. De ge-
nere mortis non constat. Alii dicunt veneno se
ipsum enecasse, ne in Romanorum potestatem
veniret; alii a Carthaginensibus ob rem male
gestam lapidibus obrutum; alii cruci affixum.
T. Livius. Plut. Eutrop. Oros. &c.

Victum Syphacem in castris.] Numidiæ regem;
cujus & Asdrubalis castra facibus illatis una noc-
te delevit Scipio Africanus, teste Floro, l. 2. c. 6.
Hic etiam illum postea in triumpho duxit.
Plut. in vita Scipionis Africani ex Polybio.

170. *Carthagine.*] Hæc urbs situ & viribus

Romæ dudum æmula, habens in circuitu tria su-
pra viginti millia passuum, teste Livio; triplici
Bello Romano fatigavit. Opusne Didonis fue-
rit, an Tyriorum, non omnino constat. An es-
set delenda Romæ deliberatum, ut gloriæ seges
ac virtutis materia nunquam Romanis deesset.
At ex Catonis sententia Senatus Scipionem Æ-
milianum in Africam misit cum ingenti exerci-
tu, qui Carthaginem a Scipione Africano vecti-
galem jam antefactam obsideret, caperet ac solo
æquaret. Quod factum est anno postquam erat
condita septingentesimo, Tit. Liv. l. 51.

171. *Parce, præcor.*] Proposopœia, qua exhi-
betur Amphion, pro filiis deprecans Apollinem
& Dianam Niobæ fastum ulciscentes. Ejusque
exemplo probat Juvenalis quanta sit mulierum
arrogantia, quæ Deos etiam læssat.

Pæan.] Ita vocatur Apollo, seu a πᾶν, qui a
radius quasi sagittas vibrat, iisque ferit: seu a
πᾶντας ἀνά, quia sua nos luce recreat Sol, &
mœores abigit. Vide Macr. Saturn. l. 1. c. 17.

Tu depone sagittas.] Alloquitur Dianam, cu-
jus & Appollinis indignatione ac sagittis Niobæ
filii, ob quos ea superbiebat, omnes confixi pe-
rierunt. Vide Ovid. Met. 6. Fab. 3.

172. *Nil pueri faciunt.*] Innoxii sunt, cur
luunt noxam Niobæ matris? Hanc ipsam plec-
tite.

173. *Amphion.*] Jovis ex Antiope filius, e-
Plin. l. 7. c. 56. citharam invenisse, primus-
que illa cum voce cecinisse dicitur. Patriam
vero suam Thebas lyre sono ædificasse ait.
Hor. ad Pisones ver. 394. quo facundiam ejus
significat.

Sed Pæan contrahit arcum.] Nil motus Am-
phionis patris licet innocentis precibus.

174. *Extulit.*] Quasi ad sepulchrum tulit.
Vide Sat. 1. ver. 72.

Gregem natorum.] Amphionis & Niobæ fi-
lios de quorum numero dissentiant admodum
scriptores. Alii duodecim, alii quatuordecim,
alii ad viginti referunt. Vide Gell. l. 20. c. 6.
Ælian. Var. Histor. l. 12. c. 36.

Parentem.] Non quod ab Apolline confixus,
sed quod suæ suorumque calamitatis dolore se-
ipsum interfecit.

quando Niobe ipsaque fertilior candidâ illâ sue, præstantiorem se putat Latonæ familiâ. Quæ severitas, quæ pulchritudo tanti faciendâ, ut perpetuò se tibi objectet? Etenim singularis istius & magni commodi oblectatio nulla est, quando cumque arroganti ingenio depravata plus aloës quam mellis exhibet. Quis verò tam adductus est, ut eam quam encomiis extollit non averteret, ac septem horis quotidie abhorreat. Præterea nonnulla sunt exigua certè, at minimè viris ferenda. Ecquid enim putidius, quàm quòd nulla pulchram se existimat, nisi quæ ex Hetrusca Græca effecta est? E Sulmonensi pura Cecropis?

Cuncta Græce loquuntur, quanquam nostratibus fædus est ignorare Latine. Eâ lingua stupent, eâ iracundiam, letitiam, ægritudines, eâ mentis arcana proferunt universa. Quid amplius?

Dum sibi nobilior Latonæ gente videtur, 175
Atque eadem serofa Niobe fecundior alba.
Quæ tanti gravitas? quæ forma, ut se tibi semper
Imputet? hujus enim rari, summique voluptas
Nulla boni, quoties animo corrupta superbo 179
Plus aloës quàm mellis habet. Quis deditus autem
Usque adeò est, ut non illam, quam laudibus effert,
Horreat, inque diem septenis oderit horis?
Quædam parva quidem, sed non toleranda maritis.
Nam quid rancidius, quàm quòd se non putat ulla
Formosam, nisi quæ de Tusca Græcula facta est, 185
De Sulmonensi mera Cecropis? Omnia Græcè,
Cum sit turpe magis nostris nescire Latine.
Hoc sermone pavent, hoc iram, gaudia, curas,
Hoc cuncta affundunt animi secreta. Quid ultra?

ANNOTATIONES.

175. *Dum sibi nobilior.*] Nam tanta fuit ob fecunditatem atque filiorum numerum arrogantiam Niobæ, ut sibi potius quàm Latonæ sacrificandum jactaret, quæ duos tantum Dianam & Apollinem genuerat, Ovid. loco citato.

Latonæ gente.] Apolline & Diana, Jovis ex Latona filiis, qui matris injuriam ultri sunt, Hor. l. 4. Od. 6.

*Dive quem proles Niobea magnæ
Vindicem linguæ——
Sensit.*

176. *Scrofa.*] Celebri illa sue, quæ apud Lavinium ab Æneâ prægnans mactanda fugit, & mox triginta fœtus uno partu edidit. Vir. Æneid. 3. Dion. Hal. 1.

Alba.] Trigesimo scilicet anno postquam Æneas Lavinium condiderat, urbem alteram Ascanium ædificavit. *Albam*, ex oraculo Æneæ dato, ibidem nimirum ubi candida sus enixa erat porcellos. Dionys. loco mox citato.

Niobe.] Tantalii filia. Uxor Amphionis, numerosa prole superbiens, filiis ut dictum est, occisis, & ipsa in saxum conversa. Cic. Tus. 3 n. 63. *Niobe lapidea fingitur*, inquit, *propter æternam in luctu silentium.*

177. *Quæ tanti gravitas.*] An vero tanti facias uxorem etiam gravem & pulchram, ut ferre velis quotidianas ejus exprobationes, quibus se tibi jactat, ac sæpius objicit, quod mirum quantum illi debeas, quæ te virum acceperit scilicet ita gravis, honesta, pulchra?

178. *Hujus enim rari, &c.*] Certe plus te superbia sua infestat, quàm castitate & probitate delectat.

180. *Aloës.*] Herba est amari admodum

succi, de qua multa Plin. l. 27. c. 4. e contra dulcedo mellis omnibus nota est.

Quis deditus, &c.] Quis tam uxorius, tam obnoxius quis suæ uxori quantumvis pulchræ?

181. *Laudibus effert.*] Propter morum honestatem & formam.

182. *Horreat.*] Ob fastum & arrogantiam.

Septenis oderit horis.] Maxima parte diei, qui horarum duodecim. Vide quæ ad Pers. Sat. 3. ver. 4.

184. *Rancidius.*] Corruptius, turpius. Pers. Sat. 1. ver. 33. *rancidulum quiddam.*

185. *De Tusca Græcula facta est.*] Patrium Italiæ & Romæ sermonem postponens, & Græcum affectans, quo blanditur ac venustior videatur.

Tusca.] *Thuscia* Italiæ regio nobilissima, ad Tiberim protensa, nomen habet a *bovis*, *sacrificare*: Thuci quippe religiosi semper extitere. Tit. Liv. l. 1. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. ultimo.

Græcula.] Diminut. ad contemptum. *Facta est*, lingua & moribus.

188. *Sulmonensi.*] *Sulmo* Pelignorum oppidum, patria Ovidii Poëtæ. Ponitur pro qualibet Italiæ urbe.

Mera Cecropis.] Tota Attica, tota Atheniensis. Cecrops enim Athenarum primus Rex fuit.

187. *Cum sit turpe magis, &c.*] Cum tamen multo magis dedeceat Latinas nescire loqui Latine. Cicero in Bruto. *Non tam præclarum est scire Latine, quam turpe nescire.*

188. *Hoc sermone pavent, &c.*] Græco sermone expriment pavorem, iram, gaudium, aliisque animi affectus.

Concumbunt græcæ. Dones tamen ista puellis: 190
Tunc etiam, quam sextus & octogesimus annus
Pulsat, adhuc græcæ? Non est hic sermo pudicus
In vetula, quoties lascivum intervenit illud,

Ζωὴ καὶ ψυχή, modo sub lodice relictis 194

Uteris in turba. Quod enim non excitat inguen
Vox blanda, & nequam? digitos habet: ut tamen
omnes

Subsidant pennæ. Dicæ hæc mollius Æmo
Quanquam & Carpophoro, facies tua computat
annos.

Si tibi legitimis, pactam junctamque tabellis
Non es amaturus, ducendi nulla videtur 200

Causa; nec est quare cœnam, & mustacea perdas,
Labente officio, crudis donanda; nec illud

Quod prima pro nocte datur, cum lance beata
Dacicus, & scripto radiat Germanicus auro.

Si tibi simplicitas uxoria, deditus uni, 205

* * Hæc nihilominus juvenulis indulge. An tu quoque, quam annus urget octogesimus sextus, etiamnum græcè loqui affectas? Casta non est illa oratio in decrepita, quandoque adhibetur impudicum istud: atque in cætu usurpas demissas paulo ante sub stragula voces, *Ζωὴ καὶ ψυχή*. Nam sermo illecebræosus ac malus equod non movet * * * habet digitos, quamvis etiam cuncta pinna conquiescunt. Verum licet ista pronunties tenerius Æmo atque Carpophoro, vultus tuus annos numerat. Si dilecturus non es desponsam tibi & copulatam scriptis ex lege factis, nulla apparet ratio despondendi; & non est cur absumas convivium & mustaceos non coctis dandos, officio desinente; neque id quod donatur pro prima nocte, quando in patinâ di-

vite rutilat Dacicus ac Germanicus auro insculpto, Si vero tibi est simplicitas conjugalis,

ANNOTATIONES.

190. *Dones tamen ista puellis, &c.*] Apostrophe ad anus libidinosas.

194. *Ζωὴ καὶ ψυχή.*] Vita mea, anima mea; quibus verbis uti solebant meretrices. Meminit & Mart. l. 10. Epigr. 68.

Lodice.] Lecti opertorio, Mart. l. 14. Ep. 148.

195. *In turba.*] In publico, sine ulla vercundia.

196. *Nequam.*] Proprie iners & lascivus ita dicitur, quod nihil queat boni facere. Gell. l. 7. c. 11. ex Ciceronis. Phil. 2.

Digitos habet, &c.] Sordidula hæc suis tenebris damnentur, pudor jabet.

Ut tamen omnes subsidant pennæ.] Etsi quiescat libido, muliebribus excitatur blanditiis ac lascivis vocibus.

197. *Pennæ.*] Metaphora ab avibus: significat vires & nervos.

Dicæ hæc mollius.] Attamen, o vetula impura, quantumvis imitare juveniles voces & blanditias, tui vultus rugæ amari te vetant jam decrepita.

Æmo & Carpophoro.] Celebribus mimis muliebres voces egregie imitantibus.

198. *Facies tua computat annos.*] Provectionem ætatem indicat ac vetulam, decrepita, obsoletam arguit.

199. *Si tibi legitimis.*] Posthumum ferit dilemmate; cujus hoc est prius membrum: alterum mox adest, ubi ait, *si tibi simplicitas, &c.* Vel amabis uxorem, inquit, vel non. Si amabis certe miser eris: si vero non amabis, non est cur ducas, & sumptus inutilis facias.

Legitimis tabellis.] Instrumento & contractu matrimoniali rite & ex legibus confecto.

201. *Mustacea.*] Dulcia quædam, liba, plantæ, et farina siliginea musto conspersa, admixtis caseo, aniso, cumino, adipe, & ramentis lauri. Hæc dari solita convivis in fine cœnæ nuptialis, velut apophoreta Vet. Schol. *Mustaceos* coquendi modum præscribit Cato de Re Rust. c. 121. meminit & Cic. ad Att. l. 5. Epist. 20.

202. *Labente officio.*] Vel stomachi non bene coquentis cibos, vel potius amicorum qui ad officium nuptiale convenerant, jamque discedere paratorum.

Crudis.] Cruditate laborantibus post largiores epulas, danda ad juvandam & accelerandam coctionem.

203. *Quod prima pro nocte datur, &c.*] Munera quæ maritus novæ nuptiæ donare solet in virginitatis delibata præmium, aliquot nempe nummos aureos in lance. Vetus Schol.

204. *Dacicus, & scripto radiat, &c.*] Nummus effigie Domitiani signatus cum titulis Dacici & Germanici, ob Dacas Germanosque debellatos.

Dacicus.] Vide Sat. 4. v. 111. ad vocem *Dacis, Scripto.*] Legunt alii, *sculpto*, alii corrigunt, *scutulo*, id est, variegato velut telæ aranearum. Ita Jo. Is. Pontan. Annot. in Macrobo. & alii quidam. Verum quod operæ pretium, quidve gratiæ debeat utrisque Juvenalis, hand mihi satis apparet.

205. *Si tibi simplicitas uxoria.*] Posterius coram dilemmatis. Quod si mulierosus es, & sim-

atque mens uni addicta; sub-
jice caput collo prompto jugum
tolerare: nullam enim repe-
ries, que diligenti indulgeat.
Quamvis illa ferreat, diligen-
tis cruciatibus delectatur, at-
que exuviiis. Itaque multo
minùs idonea conjux erit ei,
quicumque vir fuerit benignus
& cupiendus. Nihil unquam
dabis, reluctantæ uxore: eâ ve-
tante, nihil venum-dabis: ni-
hil mercari poteris, si illa pro-
hibet. Ipsa motus animi sug-
geret. Is expelletur familia-
ris jam vetulus, cujus pubem
aspererunt fores tue. Quam-
quam autem ganeones & la-
niste licentiam habent conden-
di testamenta, parque potestas
arenæ data est, multiplex ri-
valis hæres tibi præcipietur.
Jubebit uxor; servo patibul-
um statue. Tu respondebis:
Ecquod ob scelus parâ dignus
est servus? Ecquis astat tes-
tis? Quis denunciavit?

Ausculta: De hominis nece nulla unquam diuturnior mora est. Tum illa dicet tibi. O stulte,
siccine mancipium homo est: Esto, nihil perpetrâret: at illud cupio, ita edico, pro causa sit ar-
bitrium meum. Itaque Imperium exercet in maritum. At paulò post, ea regna deserit, ac mut-
tat ædes, detertique flammea. Exinde

ANNOTATIONES.

pliciter uxori amandæ dedit, grave tibi jugum
ferendum erit, eritque famulandum more servi,
atque in omnibus obsequendum.

208. *Ardeat ipsa licet.*] Quamvis ipsa te ar-
denter amet, gaudebit tamen torquere te ac spo-
liare. Sic enim improba est mens mulierum.

209. *Longe minus utilis.*] Quo melior sit
maritus & uxori optabilior, eo gravior fit ei
uxor molestiorque.

213. *Dabit affectus.*] Si quem oderit, jubebit
te odisse; vetabit amare & colere veterem et-
iam amicum, cum ita liberit inconstanti ejus
animo, suspicaci, moroso.

214. *Cujus barbam tua janua vidit.*] Qui
domum tuam frequentarit a prima ætate, cum
pubes & lanugo genas ac mentum vestire inci-
pit. Vel quod juvenes non raderent barbam
ante annum ætatis vigesimum primum, ut vo-
lunt nonnulli.

215. *Testandi cum sit lenonibus, &c.*] Aliud
incommodum ab imperiosa uxore, per quam
non licebit viro hæres instituire nisi quos ip-
sa voluerit.

Lanistis.] Gladiatoribus, eorumque magis-
tris. Vide. Sat. 3. v. 153.

216. *Arenæ.*] In arena decertantibus. Vide
quæ ad Sat. 2. ver. 144.

Est animus: submitte caput cervice parata
Ferre jugum: nullam invenies, quæ pareat amanti.
Ardeat ipsa licet, tormentis gaudet amanti,
Et spoliis. Igitur longe minùs utilis illi
Uxor, quisquis erit bonus, optandusque maritus.
Nil unquam invitâ donabis conjuge: vendas 211
Hæc obstante nihil: nihil, hæc si nolit, emetur.
Hæc dabit affectus: ille excludetur amicus
Jam senior, cujus barbam tua janua vidit.
Testandi cum sit lenonibus, atque lanistis 215
Libertas, & juris idem contingat arenæ,
Non unus tibi rivalis dictabitur hæres.

Pone crucem servo: meruit quo crimine servus
Supplicium? Quis testis adest? Quis detulit? Audi,
Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa
est. 220

O demens, ita servus homo est? Nil fecerit, esto:
Hoc volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.
Imperat ergò viro: sed mox hæc regna relinquit,
Permutatque domos, & flammea conterit: inde

217. *Rivalis.*] Uxoris tuæ mœchus.

Dictabitur.] Suggestetur, scribi imperabitur.

218. *Crucem.*] Supplicii genus olim valde
usitatum, a Constantino magno postea sublatum,
ob reverentiam instrumenti nostræ omnium salu-
tutis, ac apparentis mirabiliter in ære signi, in
quo erat hostes victurus, ac re ipsa vicit. De
variis crucium generibus, vide Senec. consol.
ad Marc. c. 20. & de Vita beata, c. 19. Vide
Annot. Sat. 13. ver. 105.

220. *Nulla unquam de morte, &c.*] Apud
multas gentes damnatorum pœna differri sole-
bat, & apud Romanos quidem, & ex Senatus-
consultis, ad decimum usque diem.

221. *Servus homo est?*] Servi sunt, imo ho-
mines: servi sunt, imo conservi, & ex iisdem
tecum elementis constant alunturque, atque spi-
ritum eundem ab eodem principio carpunt,
&c. quæ habent Macrob. 1. 1. Saturn. c. 11.
Vide & Senec. Epist. 47.

222. *Hoc volo, sic jubeo, &c.*] Tyrannica
plane verba.

223. *Hæc regna.*] Viri domum & familiam
in qua regnabat, relinquit, novumque maritum
sæpius quærit potens ac dives mulier.

224. *Permutatque domos.*] Ab uno viro ad
alium aliumque transiens.

Avolat, & spreti repetit vestigia lecti. — 225
 Ornatas paulò antè fores, pendentia linquit
 Vela domus, & adhuc virides in limine ramos.
 Sic creseit numerus; sic fiunt octo mariti,
 Quinque per autumnos: titulo res digna sepulcri.
 Desperanda tibi salvâ concordia socru: 230
 Illa docet spoliis nudi gaudere mariti:
 Illa docet missis à corruptore tabellis,
 Nil rude, nil simplex rescribere: decipit illa
 Custodes, aut ære domat: tunc corpore sano
 Advocat Archigenen, onerosaque pallia jactat. 235
 Abditus intereâ latet, & secretus adulter,
 Impatiensque moræ silet, & præputia ducit.
 Scilicet expectas, at tradet mater honestos,
 Aut alios mores, quam quos habet? Utile porrò
 Filiolam turpi vetulæ producere turpem. 240
 Nulla fere causa est, in qua non fœmina litem
 Moverit. Accusat Manilia, si rea non est.
 Componunt ipsæ per se, formantque libellos,

recedit atque relegit notas cubilis contempti: dimittit januam super decoratam, ardeam in ædibus expansam, ramosque in foribus etiamnum virentes. Ita numerus augetur; ita succedunt octo viri intra quinque autumnos: res sanè digna inscriptione tumuli. Nec speranda tibi consensio, socru superstite. Hæc monstrat oblectari exuviis spoliati viri: hæc erudit nihil agreste, nihil simplex rescribere litteris ab adultero missis. Hæc observatores fallit, vel pecuniâ conciliat. Tum valente corpore accersit. Archigenem, ac opercula gravia imponit. Interim delitescit occultus tectusque mæchus, & tacet vix ferens cunctationem. * * * * Nimirum speras ut parens det bonos mores, vel à suis diversos? Prætereâ spurca vetulæ fructuosum est prostituere impuram filiam.

am. Nulla propemodùm controversia est, in qua litem non intentaverit Mulier. Accusat Manilia, si rea non fuerit. Ipsæ per se conscribunt & contexunt libellos,

ANNOTATIONES.

Flamea conterit.] Toties nuptialia terit velamenta, quoties nubit. De flammeo vide Sat. 2. ad ver. 124.

225. Avolat.] Alias advolat. Spreti repetit vestigia lecti.] Redit ad primum virum.

226. Ornatas paulò antè fores.] Vide supra ad ver. 79.

228. Octo mariti.] Nec enim pluribus quam octo viris nubere licebat, citra notam adulterii. Hinc Martial. lib. 6. Epig. 7.

Nubit decimo jam Telesina viro.

Quæ nubit toties, non nubit, adultera lege est. 229. Quinque per autumnos.] Annis quinque.

Titulo res digna sepulcri.] Ironice. Quam pulcrum erit sepulcro talis mulieris inscripta ex more videre nomina virorum octo, quibus nupsit. Vide Martial. lib. 9. Epig. 16.

230. Concordia.] Expectanda tibi non sunt amor & fides conjugalis ab uxore illa tua, vivente socru.

231. Illa docet.] Socrus enim ipsa, tuæ uxoris mater, improbis instruit eam moribus.

Nudi.] Crebra exigens a viro dona, &c. Multa etiam clam surripens & matri donans.

233. Nil rude, nil simplex rescribere.] Docet caute, erudite, callide, blande rescribere ad mæchos:

234. Custodes.] Suspectæ fidei uxoris custodes a viro commissos.

235. Advocat Archigenen.] Vocat Medicum ægritudinem simulans, quo facilius adulteria perpetret.

Archigenen.] Celebrem eo tempore Medicum. Vetus Schol.

Onerosaque pallia jactat.] Vel rejicit quasi nequeat ferre; vel potius, ipsa mater operit multis palliis velut ægram filiam, vocatque Medicum ut locum det mæchis.

237. Silet.] Alias pavet, quod minus congruit.

239. Utile porrò.] Nam turpis mater ex adulteriis filia quæstum facit.

241. Nulla fere causa.] Quid, quod & forensia negotia attentant fœminæ?

In qua non fœmina litem moverit.] In qualitigandi ansam & modum non inveniat.

242. Accusat Manilia, si rea non est.] Semper aut accusantis aut defendentis partes agit.

Manilia.] Pro qualibet audaci fœmina ponitur illa meretrix cujus meminit Agellius l. 4. c. 14. Hæc Aulum Hostilium Mancinum Ædilem Curulem, a quodies ipsi dicta ad populum erat, provocans ad Tribunos Plebis jure dejecit.

243. Per se, formantque libellos.] Sine viro- rum auxilio componunt libellos, & scripta illa quibus actio instituitur & causa probatur.

prompta Celso præscribere exordium & locos. Quis ignorat endromidas Tyrias, ac muliebre ceroma? Vel quis non aspexit ictus pacilli, quem quotidianis fustibus perfudit, & clypeo impetit, & cunctas partes exequitur, mulier sanè digna buccinâ Floraliûm: præterquam si quidpiam majus volutatur in eo corde, ac vere arene comparatur. Quàm verecundiam exhibere, valet femina casside munita, que abhorret à suo sexu, & robusta sectaria? Ea nihilominus ipsa repugnaret fieri vir. Quanta enim oblectatio nostra? Porro, qualis rerum spleudor si fiat venditio uxoris: balteus, & manicæ, & pinnæ & medium levi cruris armamentum: aut si variâ tentaverit certamina, quàm tu beatus, juvenulâ ocreas venum exponente!

Principium, atque locos Celso dictare paratæ.
Endromidas Tyrias, & fœmineum ceroma 245
Quis nescit? Vel quis non vidit vulnera pali?
Quem cavat assiduis, sudibus, seutoque laecessit,
Atque omnes implet numeros; dignissima prorsus
Florali matrona tuba: nisi si quid in illo
Pectore plus agitat, veræque paratur arenæ. 250
Quem præstare potest mulier galeata pudorem,
Quæ fugit à sexu, vires amat? Hæc tamen ipsa
Vir nollet fieri: nam quantula nostra voluptas?
Quale decus rerum, si conjugis auctio fiat,
Balteus, & manicæ, & cristæ, crurisque sinistri 255
Dimidium tegmen: vel si diversa movebit
Prælia, tu felix ocreas vendente puellâ.

ANNOTATIONES.

244. *Locos.*] Sedes argumentorum, ut aiunt, rationes probationi aut refutationi idoneas.

Celso.] Cornelius Celso Orator fuit insignis & Jurisconsultus, sub Augusto. Institutionum libros septem conscriptos reliquit. Vetus Schol. Ejus meminit Quintilianus pluribus in locis, l. vero 12. c. ult. ait scripsisse de rebus etiam medicis, rusticis, militaribus.

Dictare paratæ.] Tam eruditæ, ut tradere queant etiam peritis dicendi præcepta.

245. *Endromidas Tyrias.*] Novum audaciæ muliebris portentum; quod & luctari, & in arenam descendere non erubescant.

Endromidas.] Vide Sat. 3. ver. 103. *Tyrias* purpureas & molliores vulgaribus. Vide Sat. 1. v. 27.

Ceroma.] Vide Sat. 3. v. 68.

246. *Quis non vidit vulnera pali.*] Quis nescit mulieres non modo ceromate inungi, ac gymnicas exercitationes sine verecundia frequentare, sed etiam gladiatura gaudere, proindeque more tyronum se ad palam exercere solitas?

248. *Omnes implet numeros.*] Accedit, ferit, recedit, rursus invadit, &c.

Dignissima prorsus florali matrona tuba.] Dignissima igitur quæ inter meretrices & perfrictæ fœminas frontis, discurrat in floralibus nudato corpore; & ad signum tubæ prosiliat. Vid. Pers. Sat. 5. v. 178. ad vocem *Floralia*. Hæc celebrabantur sub finem Aprilis. Ovid. Fast. 5.

250. *Veræque paratur arene.*] Ut in amphitheatro palam deceret, more gladiatorum: ac post umbratiles pugnas ad verum certamen in arena descendat. Vide Martial. Spectat. Epigramm. 6.

252. *Vires amat.*] Muliebres fugit exercitationes; viriles amat, duras, laboriosas.

253. *Quantula nostra voluptas.*] Quam parva & modica virorum voluptas præ fœminea: ex Ov. Metam. 3. Fab. 4.

254. *Quale decus rerum, &c.*] Quem magnificus erit ille apparatus ac splendor armorum tuæ uxoris, si hæc illa venum proponere voluerit? Ironice.

Si conjugis auctio fiat.] Si fiat venditio armorum tuorum tuæ conjugis.

255. *Balteus.*] Cingulum militare e corio, e quo arma dependent.

Manicæ.] Manuum armamenta seu tegmina.

Cristæ.] Quæ galeis imponuntur ornatus causa.

Crurisque sinistri dimidium tegmen.] Virgil. Æneid. 7. Crus sinistram nudari solitum ab Hænicis ait: contra Juvenalis tegmen sinistri cruris memorat. De his vide Macr. L. 5. c. 18. in fine: Certe crus lævum tegebatur, quod protendebatur adversus hostem. Dimidium vero dicitur tegmen, quia non nisi a pede ad genu perveniebat, superiora tegente clypeo.

256. *Si diversa movebit prælia.*] Si tam reticarii, quam mirmillonis partes varias exequatur, adeoque geminas habet ocreas, non simplices autem solum, ut Ætolipopuli, de quibus Macr. loco citato.

257. *Tu felix ocreas vendente puellâ.*] Ironice, ut cætera Quanta tibi gloria, quantum decus, ô vir, uxore tua ancipitem & variam armaturam venum proponente, ostentante.

Puellâ.] Uxore adolescentula.

Hæ sunt, quæ tenui sudant in cyclade, quarum
 Delicias & panniculus bombycinus urit.
 Aspice quo fremitu monstratos perferat ictus; 260
 Et quanto galeæ curvetur pondere; quanta
 Poplitibus sedeat; quam denso fascia libro;
 Et ride, scaphium positis eum sumitur armis.
 Dicite vos neptes Lepidi, cœcive Metelli, 264
 Gurgitis aut Fabii, quæ ludia sumpserit unquam
 Hos habitus? Quando ad palum gemat uxor Asylli
 Semper habet lites, alternaque jurgia lectus,
 In quo nupta jacet: minimum dormitur in illo.

Ipsæ sunt quæ sudorem emittunt in levi cyclade, quarum voluptates adurit sericeum etiam palliolum. Cerne quanto gemitu inferat percussiones ostensas; quàmque magnâ cassidis gravitate incurvetur: quanta genibus insistat: quàm spisso fascia volumine: atque cachinnare, quando armis depositis scaphium accipitur. Enarrate vos, ô neptes Lepidi ac Metelli oculis orbat, vel Fabii Gurgitis, quæ mima eas unquam vestes induerit?

Quando Asylli conjux ad paxillum fremuerit? Thalamus in quo uxor cubat nunquam non riras continet, & mutuas contentiones. In eo somnus capitur modicissimus.

ANNOTATIONES.

258. *Hæ sunt, quæ tenui.*] Illæ ipsæ quæ virile robur affectant in gladiatoriiis exercitationibus, in aliis rebus fœmineam omnino ostendunt molliem.

Cyclade.] Rotunda chlamyde e tenui valde filo, qua se gravari tamen delicatula queruntur, ac vœlut aduri.

Quarum delicias, &c.] Quarum molle, tenerum, delicatum corpus vix ferre potest bombycinæ vestis pondus.

259. *Bombycinus.*] E telis araneorum modo textis ad luxum fœminarum, inventis primum in Co Insula à Pamphila muliere Latoï filia: Ut ait Plin. L. 11. c. 22. ubi de bombycibus.

260. *Quo fremitu.*] Cic. Tuscul. 2. n. 56. *Vir fortis, inquit, ingemiscit, ut se intendat ad firmitatem; ut instadio cursores exclamant, quam maxime possunt. Faciunt idem cum exercentur athlete. Pugiles vero etiam, cum feriunt adversarium, in jactandis cestibus ingemiscunt, non quod doleant, aninore succumbant, sed quia in profundenda voce omne corpus intenditur, venitque plaga vehementior.*

Monstratos perferat ictus.] Docente lanista.

Perferat ictus.] Quanta ferocia infligat ictus, ac monstratos gestus omnes exequatur.

261. *Quanto galeæ curvetur pondere.*] Quam gravem ferat ultro galeam, utque sub ejus pondere curvetur, ictus declinando.

262. *Quanto poplitibus sedeat.*] Quam se firmam & quam grandem exhibeat inter digladiandum, crura tibiasque extendendo, flectendo, agitando, totum corpus genuum flexura in-nixum agiliter movendo.

Denso fascia libro.] Aspice quam densis voluminibus replicatas vestes colligat fascia, & succingat. Sic enim mulieres pugnabant succinctæ.

Libro.] Instar multorum libri voluminum. Olim enim scribebant in arborum cortice, qui liber vocatur.

263. *Ride, scaphium positis, &c.*] Cum videris mulierem esse, & muliebrequid attrectareeam, quæ plane virum se in gladiatura præstabat.

Scaphium.] Multiplex & varia prorsus vocis istius significatio. Aliquando pro ligone ponitur: alias pro vase potorio, ut passim apud Plaut. alias pro certo capillitio scaphæ similitudinem & formam habente, meretricibus usitato, ut notat Turneb. L. 2. capite ultimo. Quo sensu non absurde hic accipere licet. Vulgo tamen interpretantur matellam, seu vas cui immeiunt mulieres, ipsis proprium, ut lasanum viris. Favet Jul. Pollux L. 10. c. 9. & Turnebus loco citato. Cæl. Rhodig. L. 21. c. 33. pariter ait, lasanum virorum esse, fœminarum vero trullam & scaphium: veluti Pollux scribit, inquit, Eupolidem secutus.

264. *Dicite vos neptes.*] O vos honestæ filia honestorum & summorum virorum, dicite num ea fuerint olim mulieres impudentia.

Lepidi.] Qui Censor, bis Consul, & Pontifex Maximus fuit.

Metelli.] Is etiam bis Consul, Censor, Dictator, oculos amisit cum ex incendio ædis Vestæ Palladium eriperet. De eo jam Sat. 3. ver. 139.

265. *Gurgitis aut Fabii.*] Is Fabii maximi filius, devorato patrimonio, Gurges cognominatus, ad meliorem postea frugem rediit, multarumque virtutum, imprimisque abstinentiæ specimen edidit; ac prioris ætatis vitia insigni secuta virtute compensavit: ut testatur Macrobius. L. 3. cap. 13.

266. *Ad palum gemat.*] Dum se exercet in arte gladiatoria anhelitu magno & fremitu, ut paulo ante dictum.

Asylli.] Gladiatoris.

267. *Semper habet lites, &c.*] Cum conjuge ne quidem noctu quies est.

Hæc tùm marito molestia, tùm deterior tigrìde orbatâ, quando fingit luctum secreti noxia facinoris: vel filios aversatur, vel confictâ dolet concubinâ, fletibus nunquam non copiosis, nunquam non promptis in sua sede, & eam offerientibus quâ ratione fluere imperet. Tu existimas amorem. Tum tu tibi curruca arrides, ac labris lacrymas hauris; Quæ verò exarata, & quas epistolas lecture, si tibi aperiat arcula zelotypæ adulteræ? At cubat in amplexibus famuli vel equitis: eloquere, Quintiliane profer, si potes, profer excusationem quandam. Ambigimus Ipsa eloquere. Pactum fuerat quondam, ait, ut ageres tu quod placeret, atque possem ego aliquid mihi concedere. Quantum libet vociferare, ac mare cælo misceas, homo sum. Nihil est ferocius his interceptis: iracundiam & audaciam trahunt à scelere. Attamen quæris unde aut è qua origine prodeant ea portenta? Sors abjecta pudicas olim faciebat Latinas, atque exiguas domos sceleribus inficere non permittebat

Tunc gravis illa viro, tunc orbâ tigrìde pejor,
 Cùm simulat gemitus occulti conscia facti: 270
 Aut odit pueros, aut fictâ pellice plorat
 Uberibus semper lacrymis, semperque paratis
 In statione sua, atque expectantibus illam,
 Quo jubeat manare modo: tu credis amorem,
 Tu tibi tunc curruca places, fletumque labellis 275
 Exorbes; quæ scripta, & quas lecture tabellas,
 Si tibi zelotypæ retegantur serinia mœchæ?
 Sed jacet in servi complexibus, aut Equitis: die,
 Die aliquem, sodes, die, Quintiliane, colorem.
 Hæremus: die ipsa. Olim convenerat, inquit, 280
 Ut faceres tu quod velles; necnon ego possem
 Indulgere mihi: elames licèt, & mare cælo
 Confundas, homo sum. Nihil est audacius illis
 Deprensis. Iram, atque animos a crimine sum-
 munt.
 Undè hæc monstra tamen, vel quo de fonte re-
 quiris? 285
 Præstabat, castas humilis fortuna Latinas
 Quondam, nec vitiis contingi parva sinebat

ANNOTATIONES.

269. *Orbâ tigrìde.*] Dum catulis ablatis fren- det & sævit in raptorem quem insectatur. Vide Plin. l. 8. c. 18. ubi ait, Tigrim Indicam feram velocitatis tremendæ esse, quæ vacuum reperiens cubile, fertur præceps, odore vestigans. Raptor, appropinquante fremitu, abjicit unum e catulis. Tollit illa morsu, & pondere etiam ocyor facta reportat, & mox redit, iterumque consequitur; donec, regresso in navem raptore, irrita feritas sævit in littore.

270. *Cùm simulat gemitus.*] Cum viro fictum objicit adulterium plorans, ut celet suum.

271. *Odit pueros.*] In odium mariti filios vexat; vel etiam servos, quasi marito in suis adulteriis operam navantes.

Fictâ pollice.] Fingens æmulam sibi datam: ac pellicem a viro, a quo plus illa ametur.

273. *In statione.*] Metaphora a re militari.

Expectantibus.] Dum signum det illa ut fluant abundantè.

275. *Tu tibi tunc curruca places.*] Gaudes, & tibi gratularis quod ameris ab uxore tua ad zelotypiam usque.

Curruca.] Similis isti aviculæ quæ pullos alienos fovet, nimirum cuculi, qui in curruca nido sæpe ova parit, Aristot. L. 6. de Anim. Sic enim vero tu adulterinos educas liberos, quos tibi parit uxor tua quasi tuos. Vide Plin. l. 10. c. 9.

Fletumque labellis exorbes.] Plorantem deosculando.

276. *Quæ scripta, &c.*] Verum quas & quot amatorias invenires literas a mæchis scriptas, si tuæ scrinium uxoris scrutere, quæ se zelotypam fingit, ut suspicionem omnem suorum flagitiorum amoveat.

278. *Sed jacet in servi complexibus.*] At si forte deprehensa fuerit in delicto: an quæ poterit excusatio prætendi suis sceleribus? Quin imo etsi ipse Quintilianus in tali causa, ipsa non hærebit, sed strenue se defendet.

279. *Quintiliane.*] Rhetor desertissime, & præceptionum oratoriarum magister.

280. *Olim convenerat.*] Verba uxoris adulterium excusantis apud maritum.

282. *Indulgere mihi*] Licentiam aliquam arripere, nec ita me fide conjugali astringere.

Mare cælo confundas.] Sat. 2. v. 25.

283. *Homo sum.*] Sexus me fragilem & errori proximam facit: humana infirmitate lapsa sum.

284. *Iram atque animos à crimine sumunt.*] Non verecundia, sed audacia ses tuentur, cum se vident in scelere deprehensas. Quod sane perditæ est improbitatis.

285. *Undè hæc monstra.*] Undè monstrosa hæc luxuria? Nimirum ex opulentia & otio.

286. *Humilis fortuna.*] Opes exiguæ.

Tecta labor, somnique breves, & vellere Thusco
 Vexatæ, duræque manus, ac proximus urbi
 Annibal, & stantes Collina in turre mariti. 290
 Nunc patimur longæ pacis mala: sævior armis
 Luxuria incubuit, victumque ulciscitur orbem
 Nullum crimen abest, facinusque libidinis, ex quo
 Paupertas Romana perit. Hinc fluxit ad istos
 Et Sybaris colles; hinc & Rhodos, & Miletos, 295
 Atque coronatum, & petulans, madidum Taren-
 Prima peregrinus obscœna pecunia mores. (tum.
 Intulit, & turpi fregerunt sæcula luxu
 Divitiæ molles. Quid enim Venus ebria curat?
 Inguinis, & capitis quæ sint discrimina, nescit 300

labor, & modicus sopor, & manus Etruscâ lanâ futigatæ ac induratæ, & Annibal civitati imminens, & viri in statione ad turrem Collinam. Jam toleramus incommoda otii diuturni. Premittit libido bello crudelior, & mundum subactum vindicat. Nullum non grassatur scelus & luxuria flagitium ab eo tempore quo desiit inopia Romana. Inde manavit hos in montes & Sybaris; inde & Rhodus, & Miletus, & Tarentum redimitum, ac procaz atque lumidum. Impura pecunia primum invezit externas consue-

tudines, atque opes effeminatæ corruerunt ævum sædâ luxuriâ. lenta Venus? Quæ sit inguinis atque capitis differentia

Ecquid etenim reveretur temu-

ANNOTATIONES.

288. *Vellere Thusco.*] Lanificio quod exercebatur in vico Romano, qui Thuscus dicebatur, vel quod e Thuscia petitum fuerat.

290. *Annibal.*] Vide supra v. 169.

Stantes Collinâ.] Excubias agentes in Porta Collina, vel etiam in castris ad eam portam positis, cum infesto exercitu urbem appeteret Annibal, Tit. L. 26.

Collina in turre.] Ad portam Collinam turribus munitam. Hanc ita dictam Varro scribit a varietate collium quos habet Quirinalis portæ huic proximus.

291. *Longæ pacis mala.*] Per otium enim virtus elanguescit, ulciscit luxuria.

292. *Victimumque ulciscitur orbem.*] Nos orbis victores domat expugnat, perdit, quasi ut illata a nobis orbi victo mala ulciscatur.

294. *Ad istos.*] Aliqui legunt, *Istros*, qui populi sunt in littore Illyrico: sed minus ad rem.

295. *Colles.*] Romam, quæ septem collibus inædificata.

Et Sybaris colles, &c.] Luxus, libido, vitia istarum urbium deliciis perditarum; nam eo nomine male audiebant *Sybaris* urbs Calabria, Rhodus civitas & Insula in mari Carpathio, Miletus in finibus Ioniæ & Cariæ, apud Asiam minorem; Tarentum in extrema Italia ad sinum ejusdem nominis.

Rhodos.] Hæc multo tempore mari dominata est, Piratas profligavit, Romanis amica fuit, &c. quæ habet Strabo, L. 14. pulcherrima, & libera, circumit centum triginta milliium passuum; aut, si Isidoro credimus, 103. habitata urbibus, inquit Plin. Lib. 5. cap. 31. Clarum Rhodon vocat Horat. L. 1. Od. 7. Mirabilem æque & beatam exhibit Pindar. Olymp. Od. 7. ubi e profundo maris enatam canit, & multum in ea pluisse aurum. Casaub. in cap. 2. Lib. 13. Athe-

næi. Solem, inquit, apud se natum credebant Rhodii hunc præcipua colebant religione, eique celebrabant Halia, id est, Festum Solis: nam ἅλιος pro ἥλιος Diores dicunt: errant verò qui ab αἰς deducunt, putantque monumentum esse veteris βασιλευργετίας. Hæc Casaub. Colossum septuaginta cubitis altum, inter orbis miracula ostentavit Rhodus, donec terræ motu prostratum aliquandiu postea mercatori vendidit Saracenorum Rex, circa annum Christi sexcentimum quinquagesimum tertium; ab eo Rhodos Colossenses vocatos affirmant Suidas & alii, & ad hos propriam ab Apostolo scriptam Epistolam contendunt nonnulli, sed plures refragantur. Insula hæc paruit subinde Imperatoribus Constantinopolitanis, dein Saracenis; quibus ademptam Equites Sancti Joannis Hierosolymitani tenebant ad annum millesimum quingentesimum vigesimum secundum: quo tempore Solimanus Turca expugnavit, concedentibus in Melitam Insulam Equitibus. Gell. Lib. 7. cap. 3. *Civitas Rhodiensis*, inquit, & insule opportunitate, & operum nobilitate, & navigandi solertia, *navabilisque victoriis celebrata est* *Superbia crimen incurrit*, &c. Vide Sat. 8. v. 113. & ibid. Annot. ad vocem *Rhodos*.

296. *Coronatum, petulans, madidum.*] Tarentini solebant floribus coronati unguentisque perfusi computare, ebrii vero, ut fit, petulantes erant.

297. *Obscœna pecuniâ.*] Cujus habendæ gratia nihil non obscœnum admittitur.

Mores.] Vitia flagitia.

299. *Venus ebria.*] Libido etiam vino excitata adjutaque.

300. *Inguinis & capitis.*] Versum hunc pudoris causa non excutimus.

ignorat illa que comedit in-
gentes ostreas, nocte jam me-
dia, quando spumant unguenta
Falerno puro immixta,
quando potatur in concha,
quando jam præ vertigine cul-
men movetur, & binæ lam-
pades in mensa apparent. Jam
vade, & ambige quâ sannâ
hauriat aërem Tullia; quid
loquatur consuetæ Mauræ Col-
lacia, quando Maura præter-
greditur antiquum altare Cas-
tittatis. Istic noctu lecticus
deponunt: * * * * *

4

Cognita sunt arcana Bonæ Deæ,
quando tibia excitat lumbos,
ac Priapi Menades agitantur
stupefactæ cornu equæ ac vino
& capillos succutiunt, ac vo-
ciferantur. O quàm magnus
tum illarum animis fervor
* * * * *

5

Inter matronas illas vis ade-
quat victoriani generis nobi-
litati. Illic nihil fingetur per
jocum: cuncta perpetrantur
ad verum, quibus excitari
queat filius Laomedontis. Pri-
amus ætate jam licet frige-
scens, atque herniosus Nestor.
* * * * *
Tum ex universo æqualiter spe-
cu vox iteratur.

Grandia quæ mediis jam noctibus ostrea mordet,
Cum perfusa mero spumant unguenta Falerno,
Cum bibitur concha, cum jam vertigine tectum
Ambulat, et geminis exurgit mensa lucernis.
I nunc, & dubita qua sorbeat aëra sanna 305
Tullia, quid dicat notæ Collacia Mauræ?
Maura pudicitia veterem cum præterit aram.
Noctibus hic ponunt lecticas, micturiunt hic;
Effigiemque Deæ longis siphonibus implent;
Inque vices equitant, ac luna teste moventur. 310
Inde domos abeunt. Tu caleas, luce reversa,
Conjugis urinam, magnos visurus amicos.
Nota Bonæ secreta Deæ, cum tibia lumbos
Incitat; & cornu pariter, vinoque feruntur
Attonitæ, erinemque rotant, ululantque Priapi 315
Menades; o quantus tunc illis mentibus ardor
Concubitus! Quæ vox saltante libidine! Quantus
Ille meri veteris per crura madentia torrens!
Lenorum ancillas posita Laufella corona
Provocat, & tollit pendentis præmia coxæ. 320
Ipsa Medullina frictum crissantis adorat,
Palmam inter dominas virtus natalibus æquat.
Nil ibi per ludum simulabitur; omnia fient
Ad verum, quibus incendi jam frigidus ævo
Laomedontiades, & Nestoris hernia possit. 325
Tunc prurigo moræ impatiens: tunc fœmina sim-
Et pariter toto repetitur clamor ab antro (plex

ANNOTATIONES.

301. *Mediis jam noctibus.*] Protracto ad me-
diam noctem convivio.

Ostrea.] Ad libidinem provocantia. Vide
quæ ad Sat. 4. v. 142.

302. *Spumant.*] Effervescunt.

Perfusa mero spumant unguenta Falerno.
Vina exquisita unguentis mixta, ut odorata
fiant luxuriosis hominibus usitata. Martial.
Lib. 14. Epigr. 110. Plin. Lib. 13. cap. 3.
Brod. Miscell. Lib. 4. cap. 4.

Falerno.] Vide quæ ad Sat. 4. v. 138.

303. *Concha.*] Ingenti vase & capaci.

Vertigine.] Vini vaporibus nimia copia ce-
rebrum petentibus ac turbantibus.

304. *Ambulat.*] Domus tectum moveri,
circumagi, circumvolvi videtur.

Gemini exurgit mensa lucernis.] Quæ obver-
santur oculis apparent duplicia, cum debilitatis
ac distentis oculorum nervis per nimium potum,
visuales, ut aiunt, radii distrahantur.

305. *I nunc, &c.*] Octo sequentes versus
explanare vetat pudor.

313. *Nota Bonæ secreta Deæ.*] Nota sunt
omnibus flagitia in Sacris illis nefandis exerceri
solita. De his jam Sat. 2. v. 86, &c.

Cum tibia lumbos incitat.] Pers. Sat. 1. v. 20.

Cum carmina lumbum intrant, &c.

314. *Cornu pariter, &c.*] Vide Sat. 2. v. 90.
& seq.

315. *Priapi Menades.*] Id est, furiosæ Priapi
Sacrificulæ, Bacchantium similes; impuræ illæ
mulieres. De Priapo. Sat. 2. v. 95. De *Me-
nadibus*, Pers. Sat. 1. v. 101, 105.

316. *O quantus tunc, &c.*] Et hic Versus
aliquot prætermittimus pudoris causa.

325. *Laomedontiades.*] Priamus Laomedon-
tis filius, jam senior.

Nestoris hernia.] Nector Græcus Princeps,
ætate jam tertia confectus, & hernia laborans.
Ovid. Metamorphos. 12.

Jam fas est, admitte viros. Jam dormit adulter?
 Illa jubet sumpto juvenem properare cucullo.
 Si nihil est; servis incurritur: abstuleris spem 330
 Servorum, veniet conductus aquarius: hic si
 Quæritur, & desunt homines; mora nulla per ipsam,
 Quò minus imposito clunem submittat asello.
 Atque utinam ritus veteres, & publica saltem
 His intacta malis agerentur sacra: sed omnes 335
 Novcrunt Mauri, atque Indi, quæ psalteria penem
 Majorem, quàm sint duo Cæsaris Anticatones,
 Illuc, testiculi sibi conscius undè fugit mus,
 Intulerit; ubi velari pictura jubetur,
 Quæcunq; alterius sexûs imitata figuram est. 340
 Et quis tunc hominum contemptor numinis: aut quis
 Sympuvium ridere Numæ, nigrumque catinum,
 Et Vaticano fragiles de monte patellas
 Ausus erat? Sed nunc ad quas non Clodius aras?
 Audio quid veteres olim moneatis amici. 345
 Pone seram, cohibe. Sed quis eustodiet ipsos
 Custodes? Cauta est, & ab illis incipit uxor.
 Jamque eadem summis pariter, minimisque libido
 Nec melior pedibus silicem quæ conterit atrum,

*Nunc licet: masculos introduc.
 An nunc mæchus dormitat?
 Hæc adolescentem induto cu-
 cullo festinare imperat. Si
 nullus est; ad servulos recur-
 ritur. Si adimas spem famu-
 lorum, properat etiam merce-
 narius aquarius. Si ille desi-
 deratur, atque absunt viri, ni-
 hil moratur ista, * * * **

*Utinam verò antiquæ ceremoni-
 niæ & publica saltem sacra
 peragerentur istis criminibus
 impolluta: at universi Mau-
 ri Indique non ignorant quæ-
 nam psalteria * * quam sint
 gemini Cæsaris Anticatones
 * * * * **

** Ubi tegi mandatur pictura
 quævis alterius sexûs effigiem
 exprimens. Tum verò quis ho-
 minum Deos negligere, vel quis
 deridere attentasset Numæ sym-
 puvium, utque atram patinam,
 ac lanceas rumpi faciles è colle
 Vaticano? Jam verò ad quæ
 non altaria Clodius penetrat?
 Ausculto quod consilium datis,*

*ô prisci quondam familiares. Adhibe seram; cœerce. Verùm quis observabit ipsos observatores?
 Coniux callida est, atque ab istis inspicatur. Et nunc par est luxuria magnis æquè ac infimis:
 neque probior est quæ saxum nigrum calcat plantis,*

ANNOTATIONES.

336. *Quæ psalteria.*] Loquitur de Clodio, qui habitu Psalteriæ, Bonæ Deæ templum ingressus contra fas, adulterium sacrilegio addidit. Vetus Schol. Plutarch. in Cæsare.

337. *Duo Cæsaris Anticatones.*] Libellos duos intelligit a Cæsare conscriptos adversus Catonem Uticensum, quem Cicero laudaverat suo illo de Senectute Dialogo. Vetus. Schol. *Anticatonom* meminit Sueton. Cæsar, cap. 56. Plutarch. in Cæsare: ipseque Cic. ad Attic. lib. 12. Epist. 39. & lib. 13. Epist. 48. Item Top. 94.

342. *Sympuvium.*] Legunt alii *Simpulum* vel *Simpullum*; quidam *Symphonium*, quasi a *συνπιωσι*. Constat vas fuisse potorium cyatho simile & parvum; sive ligneum, seu fictile. Hujus erat usus in Sacris ad fundendum guttatim vinum. Unde Plin. lib. 35. c. 12. *In fictilibus*, inquit, *prohibatur sympuvis*: ubi alii legunt *simplullis*. Ejusmodi vasorum meminit & Cicero lib. 3. de Legibus n. 36. & Apuleius Apolog. *Paupertas Imperium Populo Romano fundavit a primordio, proque eo in hodiernum diem Düs immortalibus simpuvio & catino fictili sacrificat.*

Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. & Turneb. lib. 22. cap. 30.

Nume.] Qui sacra & ceremonias, omnemque Deorum cultum coluit, &c. Flor. lib. 1. cap. 2.

Nigrum catinum.] Fictile vas e terra nigra.

343. *Vaticano.*] Unus hic erat e collibus Romanis, ita dictus a vaticiniis ibi dari solitis, ut ait Gell. lib. 16. cap. 17. seu quod eo potiti Romani fuerint ex Vatum responso, pulsus Hertruscis; ut vult Festus. In ea urbis regione fiebant fictilia.

Hinc Martial.

In vaticanis condita musta caldis

344. *Ad quas non Clodius aras?*] Quæ sacra non polluantur a flagitiosis Clodii similibus?

346. *Pone seram, cohibe.*] Uxorem domi claude, & contine, adhibitis etiam custodibus.

347. *Ab illis incipit.*] Primos omnium uxor corrumpit & sibi conciliat quos sibi custodes norit adhibitos.

349. *Pedibus silicem quæ conterit atrum.*] Ignobilis & paupercula nudæ pedibus incedens per vias cænosas silice stratas.

quàm quæ portantur collo Syrorum procerorum. Ut spectet ludos, Ogulnia mutuatur vestimenta, mutuatur pedisequas, cathedram, pulvinum, familiares, altricem, & juvenulam flavis capillis, cui jussa committat. Nihilominus dat illa certatoribus glabris quicquid restat argenti è patrimonio, atque ultima supellectilia. Plurimis quidem facultates arcte sunt in ædibus; at nulla verecundiam inopie tenet, neque se definit ad eum terminum, quem illa præscripsit ac statuit. Atamen viri provident interdum quid sit fructuosum: ac nonnulli, docente formicâ, timuerunt aliquando gelu & esuriem. Mulier autem profusa non advertit evanescentem pecuniam. Sed, quasi nummus evacuata cistula renascens multiplicetur, atque auferatur è cumulo semper integro, non considerat inquam quanto sibi pretio steat oblectamenta. Extant quæ gaudeant spadonibus impotentibus & leribus perpetuò basius, ac barbâ non speratâ: tum quia necessarium non est abortivum. Atamen ea gaudia maxima sunt, cum fervente jam & adultâ juventute, jamque nigrescente iube committuntur Medicis

Quàm quæ longorum vehitur cervicæ Syrorum. 350
 Ut spectet ludos, conducit Ogulnia vestem,
 Conducit comites, sellam, cervicæ, amicas,
 Nutricem, & flavam, cui det mandata, puellam.
 Hæc tamen argenti superest quodeumque paterni
 Lævibus athleticis, ac vasa novissima donat, 355
 Multis res angusta domi est: sed nulla pudorem
 Paupertatis habet: nec se metitur ad illum,
 Quem dedit hæc posuitque, modum. Tamen utile
 quid sit.

Prospiciunt aliquando viri; frigusque, famemque,
 Formicâ tandem quidam expavere magistrâ 360
 Prodigia non sentit pereuntem fœmina censum:
 At velut exhaustâ redivivus pullulet arcâ
 Nummus, & è pleno semper tollatur acervo,
 Non unquam reputat, quanti sibi gaudia constant.
 Sunt quas eunuchi imbelles ac mollia semper
 Oscula delectent, & desperatio barbæ, 366
 Et quòd abortivo non est opus. Illa voluptas
 Summa tamen, quòd jam calida & matura juvena
 Inguina traduntur Medicis, jam pectine nigro.
 Ergo expectatos ac jussos crescere primùm 370
 Testiculos, postquam cœperunt esse bilibres
 Tonsoris damno tantum rapit Heliodorus.
 Conspicius longè, cunctisque notabilis intrat
 Balnea, nec dubiè custodem vitis & horti
 Provocat, à domina factus spado: dormiat ille 375
 Cum domina: sed tu jam durum, Posthume, jamq;

* * * * * tonsoris detrimento duntaxat abradit Heliodorus.
 Præclarus imprimis atque omnibus spectabilis ingreditur balnea: Et dubio procul eunichus à matrona comparata accessit vinearum atque hortulorum presidem. Is cum matrona cubabit. At tu, Posthume, ne velis spadoni ejusmodi

ANNOTATIONES.

350. *Quæ longorum vehitur cervicæ Syrorum.*] Fœmina primariæ nobilitatis ac dives, quæ lectica & sella vehi solet.

Syrorum.] Servorum e Syria. Vide Sat. 1 v. 64. & quæ nos ibidem, & ad sequentem versum.

351. *Ludos.*] Aut Circenses, aut Theatrales. *Ogulnia.*] Ambitiosa matrona, sed inops, & tamen libidiosa, atque in libidines prodiga.

352. *Sellam.*] Vide Sat. 1. v. 65.

353. *Flavam, cui det mandata, puellam.*] Velut sibi fidam, & conciliorum arcanorumque participem, qualem habere solent Magnates.

355. *Lævibus.*] Imberbibus, comptis, formosis.

Vasa novissima donat.] Nihil plane sibi reservans, adeo excœcavit eam impurus amor.

360. *Formicâ.*] Horat. Sat. 1.

Exemplo est magni formicæ laboris, &c.

364. *Gaudia.*] Voluptates, libidines, propter quas effundunt ac prodigunt omnia.

365. *Sunt quas eunuchi &c.*] Multa hic & in sequentibus obscuriuscula relinquere non pigebit, verecundiæ interim litantes.

367. *Abortivo.*] Pharmaco abortum faciente.

372. *Tonsoris damno.*] Barba deficiente.

Heliodorus.] Chirurgus, seu Medicus, ut mox nominavit; castrator.

374. *Custodem vitis & horti.*] Priapum. De quo ante, & Sat. 2. v. 95.

Tondendum eunueho Bromium committere noli.
 Si gaudet cantu, nullius fibula durat
 Vocem vendentis Prætoribus; organa semper
 In manibus; densi radiant testudine tota 380
 Sardonyches: crispo numerantur pectine chordæ
 Quo tener Hedymeles operam dedit: hunc tenet,
 hoc se

Solatur, gratoque indulget basia plectro.
 Quædam de numero Lamiarum, ac nominis alti
 Cum farre & vino Janum, Vestamque rogabat,
 An Capitolinam deberet Pollio quercum 386
 Sperare, & fidibus promittere. Quid faceret plus
 Ægrotante viro? Medicis quid tristibus erga
 Filiolam? Stetit ante aram, nec turpe putavit

Ecquid præstaret amplius, marito ægro: quid mæstis de puerulo
 neque pudendum existimavit

Bromium tradere jam fir-
 mum, & jam tondendum.
 Si delectatur cantu, neminis
 fibula stat locantis vocem Præ-
 toribus: nunquam non instru-
 menta in manibus tenet, per
 universam citharam spissi ru-
 tilant sardonyches: fides pul-
 santur plectro crispato, quo la-
 bore impendit mollis Hedy-
 meles: illud contrectat, eo se-
 se recreat, ac jucundo pectini
 oscula impertitur. Nonnulla
 è numero Lamiarum, & ap-
 pellationis excelsæ, cum farre
 atque vino Janum ac Vestam
 interrogabat, utrum Pollio de-
 beret expectare & chordis pol-
 liceri quercum Capitolinam.
 Medicis? Constitit ad altare,

ANNOTATIONES.

377. *Bromium.*] Juvenem Baccho similem, comatum, delicatum, quem amas, O Ursidi Posthume, ætate jam paulo firmiore & proventa, adeoque tonsoris opera egentem. Porro Bacchus ita dictus a *Βρομῶν* strepitu seu fremitu, quia fulminante Jove, utero materno exemptus est, ut narrat Ovid. *Metamorph.* 3. Fab. 3.

378. *Si gaudet cantu, &c.*] Si mulier fuerit cantus & Musicæ studiosa, cantores & citharædos deperit, & in adulterium vel reluctantes provocat.

Fibula.] Vide Supra, v. 73.

379. *Vocem vendentis Prætoribus.*] Ludos edens Prætor adolescentes canendi peritos conducebat.

380. *Densi radiant testudine totâ Sardonyches.*] Crebri rutilant lapilli seu in testudine quam ornant, seu in annulis quos ludens habet in manibus.

381. *Sardonyches.*] Vide Pers. Sat. 1. v. 16. *Crispo.*] Agitante & crispante chordas quas percudit.

Numerantur.] Scite pulsantur, numero, & ordine.

382. *Quo tener Hedymeles operam dedit.*] Eo nimium pectine usus ille citharædus, cujus fictum videtur nomen ab *ἡδύς*, suave, & *μελος*, cantus.

Hoc se solatur.] Absente citharædo, quem amat, ejus plectrum & citharam gaudet possidere, tangere, osculari.

384. *Quædam de numero Lamiarum.*] Nobilibus imprimis. Vide Sat. 4. v. ult.

Nominis alti.] In quibusdam codicibus legitur, *Appi.* Quod Romæ celebre nomen, & genus.

385. *Cum farre & vino.*] Hæc adhibebantur in sacrificiis. Vide Sat. 9. v. 122.

Janum.] Cicero Lib. 2. de Nat. Deor. c. 67. *Cum in omnibus rebus vim habeant maximam prima & extrema, Principem in sacrificando Janum esse voluerunt, &c.* Vide Alex. ab Alex. Lib. 4. cap. 17.

Vestam.] Cicero loco mox citato, ita pergit: *Vestæ nomen a Græcis, Ea est enim quæ ab illis vestis dicitur. Vis autem ejus ad aras & focos pertinet. Itaque in ea Dea, quæ est rerum custos intimarum, omnis & precatio & sacrificatio extrema est.* Dionys. Halicarnass. Lib. 2. quam religiose coleretur a Romanis *Vesta*, fuscæ docet.

386. *Capitolinam quercum.*] In agone Capitolino victores coronam & quercu accipiebant. Vetus Schol. Suet. Domit. cap. 4. sic habet: *Instituit & quinquennale certamen, Capitolino Jovi triplex, Musicum, Equestre, Gymnicum* — ac præter *Citharædos Chorocithariste* quoque certabant, &c.

Martial. Lib. 4. Epigram. 54.

O cui Tarpeias licuit contingere quercus. De corona querna, aliisque, vide Gell. Lib. 5. cap. 6. Plin. Lib. 16. cap. 4. &c.

Pollio.] Citharædus illustri illi matronæ admatatus.

388. *Medicis quid tristibus.*] Ob conclamata pueruli salutem, de qua jam desperant.

obtegere caput pro lura, & præceptas voces pronunciare, sicut est consuetudo, atque ex-palluit dissectâ agnâ. Jam mihi loquere, precor; fure Deorum vetustissime, an responsum das istis, ô Jane parens? Ingens ocium calo. Deest, sicut cerno, deest quo! fiat inter vos. Illa te rogat de histrionibus, ista cupiet Tragædum tibi gratum reddere, haruspex efficietur varicosus. Verùm canat potius quàm civitatem universam pervagetur impudens, quàmque sustinere queat viro- rum conventicula, & erecto illa vultu atque exertis papillis confabulari cum ductoribus chlamydati, coram suo conjugè. Scit ea ipsa quid agatur in universo mundo; quid Seres, quid Thraeces gerant. Scit arcana novercæ cum privigno. Scit quis diligat, quis fallatur mæchus. Enarrabit quis gravidam effecerit viduam, quoque

Pro cithara velare caput; dictataque verba 390
Protulit, ut mos est, & aperta palluit agna.
Die mihi nunc, quæso, die antiquissime Divum:
Respondes his, Jane pater? Magna oëia cœli,
Non est (ut video) non est, quid agatur apud vos.
Hæc de Comœdis te consulit: illa Tragædum 395
Commendare volet; varicosus fiet haruspex.
Sed cantet potius, quam totam pervolet urbem
Audax, & cœtus possit quam ferre virorum,
Cumque paludatis ducibus, præsentè marito,
Ipsa loqui, recta facie, strictisque mamillis. 400
Hæc eadem novit, quid toto fiat in orbe:
Quid Seres, quid Thraeces agant: secreta novercæ,
Et pueri; quis amet; quis decipiatur adulter.
Dicit quis viduam prægnantem fecerit, & quo 404

ANNOTATIONES.

390. *Pro cithara.*] Pro Citharædo vota & sacra facere, capite velato; ex more.

Velare caput.] Hujus instituti rationem excutit Plutarch. quæst. Centur. Rom. q. 10. ne mortalibus & potentioribus hominibus par honores deferri videatur, ac Diis ipsis immortalibus; illis reverendis caput aperiunt, his autem obnubunt ac velant.

Dictata verba.] Docente & præeunte Sacerdote, Plin. Lib. 28. cap. 2. *Victimas cædi sine precatione non videtur referre, neque Deos rite coli. Præterea alia sunt verba impetrantis,* (alias impetrentis; id est, inquentis per exta; Valer. Maxim. L. 1. c. 1.) *Alia depulsoris alia commendationis. Vidimus certis precationibus obsecrasse summos Magistratus: & ne quid verborum prætereatur, aut præposterum dicatur, de scripto prætere alique, ——— memoria insigni, quoties precatio erraverit, &c. quæ ibidem lege.*

391. *Aperta palluit agna.*] Dum consulerentur exta victimæ, e quorum situ & statu divinabant futura Sacerdotes, mulier anxia expallescibat, ne quid sinistri portenderetur amasio suo, pro quo Sacra faciebat, ac Deos interrogabat. Plin. loco mox citato, *Sic repente extis adimi capita, vel corda, aut geminari, victima stante, visa sunt.* Apud Liv. *Caput jecinoris a familiari parte (id est, interiori) casum aruspex ostendit.* Cic. L. 1. de Divin. c. 16. *Quid fissum in extis, quid fibra valeat, accipio: quæ causa sit, nescio. Atque horum plena vita est. Extis enim omnes fere utuntur,* Et. Lib. 2. c. 29. *Si est in extis aliqua vis, quæ declaret futura ——— gallinaceum fel ——— Tauri optimi jecur, aut cor, aut pulmo quid habet naturale, quod declarare possit, quid futurum sit,*

&c. & cap. 32. *Caput jecinoris diligentissime considerant; si vero id non est inventum, nihil putant accidere potuisse tristius,* &c. Vide Alex. ab Alex. L. 5. cap. 25.

392. *Antiquissime Divum.*] Janus in Italia ante Saturnum regnavit, eumque extorem & regno pulsum excepit.

393. *Jane Pater.*] Macrobius Saturnal. L. 1. c. 9. *In Sacris, inquit, invocamus Janum geminum, Janum patrem. ——— quasi Deorum Deum, &c.*

Magna oëia cœli.] Deos suos irridet egregie.

396. *Varicosus fiet haruspex.*] Dum instantibus importunis ejusmodi mulieribus, *haruspex* Deos consulendo, & Sacris operando, pedibus insistit diutius, sane fiet *varicosus*, delabente copiosius in pedum venas sanguine crassioris & melancholico. Vide Pers. Sat. 5. v. 189.

Haruspex.] Quis, & unde sic appelletur notavimus Sat. 2. v. 121.

397. *Sed cantet potius.*] Melius tamen est ut cantu sese oblectet, & musicis, ut dictum est, instrumentis, quam rumores a videra excipiat, ac passim cum viris confabuletur, absque ullo pudore.

399. *Paludatis ducibus.*] Viris militaribus. Proprie paludamentum est ea vestis, quam induunt Imperatores ad bellum proficiscentes.

402. *Seres.*] Scythæ Asiatici, a quibus serica dicta & apportata in alias regiones. Vide Ammian. Marcel. Lib. 23. sub finem.

Thraeces.] Thracia Europæ regio Macedoniae finitima, hodie Romania, ad Pontum Euxinum late porrecta, urbe primaria Constantinopoli gloriatur.

Secreta novercæ, & pueri.] Secretos amores.

Mense, quibus verbis concumbat quæq; modis quot.
 Instantem regi Armenio, Parthoque cometem
 Prima videt: famam, rumoresque illa recentes
 Excipit ad portas: quosdam facit: ïsse Niphatem
 In populos, magnoque illic cuncta arva teneri
 Diluvio? nutare urbes, subsidere terras, 410
 Quoecumque in trivio, cuiicumque est obvia, narrat.
 Nec tamen id vitium magis intolerabile, quam quod
 Vicinos humiles rapere, & concidere loris
 Exorata solet: nam si latratibus alti
 Rumpuntur somni; Fustes huc ocyus, inquit, 415
 Afferte, atque i'lis dominum jubet ante feriri.
 Deinde canem: gravis oecursu, & teterrima vultu,
 Balnea nocte subit: conchas, & castra moveri
 Nocte jubet; magno gaudet sudare tumultu,
 Cùm lassata gravi ceciderunt brachia massa. 420

mense: * * * * Prima
 animadvertit Cometam mini-
 tantem regi Armenio & Par-
 thico. Ad portas urbis ipsa
 famam suscipit ac novos ser-
 mones; nonnullos etiam con-
 fugit: Niphatem in plebem ir-
 rupisse, atque ibi ingenti elu-
 sione occupari universos agros:
 tremere civitates, hiare ter-
 ras, commemorat cui libet oc-
 currerit, quavis in platea. Ni-
 hilominus ea nova magis est fe-
 renda, quam quod etsi rogata
 consuevit raptare vicinos pau-
 peres, & scuticus lacerare. Si
 enim profundus ejus sopor tur-
 betur latratibus: ait, istuc ci-
 to baculos apportate: & iis he-
 rum priorem imperat verbera-
 ri, postea canem. Molestia obvi-
 am, terribilis facie intrat noctu

balnea: noctu imperat transportari vasa & castra: ingenti strepitu sudorem emittere delectatur, quando lucerti lapsi sunt massa ponderosa fatigati.

ANNOTATIONES.

405. Quibus verbis.] Græcis an Latinis. Supra v. 194. Ζων και Ιοχη.

406. Regi Armenio, Parthoque.] Hostibus populi Romani. Armenia porro & Parthia sunt Asiæ regiones Tauro monti vicina. In illa regnavit Tigranes qui Mithridati opem tulit. De hac ad Pers. Sat. 5. v. 4.

Cometem.] Plin. Lib. 2. cap. 25. Cometas Græci vocant, inquit, nostri crinitas: horrentes crine sanguineo & comarum modo in vertice hispidas, &c. Suet. Ner. c. 36. Stella crinita cujus summis Potestatibus exitium portendere vulgo putatur, &c. Vide Cic. Lib. 2. de Natur. Deor. n. 14. Senec. Nat. quæst. Lib. 7. ubi de Cometis copiose disserit. Plutarch. 3. de Placit. Philos. cap. 2. &c. Cæterum quod Aristoteles aliique tradiderunt, Cometasesse meteora, nuper experientia discussit. Siquidem ea cæli parte, ad quam non pertingunt exhalationes, cometæ visi sunt, nimirum supra Lunæ Spheram. Et hoc saltem inter alia multa manifeste compertum jam aliquoties; e- videns certe fuit in eo Cometa, qui per duos menses apparuit, Decemb. 1664, & Jan. 1665. & nuper in altero, sub finem anni 1670.

408. Niphatem.] Armeniæ fluvium huic exundasse, & vastitatem agris inferre.

410. Nutareurbes.] Terræ motu concussas Ex his satis apparet Juvenalem ad Trajani pervenisse Imperium, ut notat Lips. Epistolic. quæst. Lib. 4. Epist. 20. Nam videtur omnino respicere hic ingentem illum terræ motum, de quo Xiphilinus in Trajano. Nempe hic cum Antiochiæ esset, & urbs illa & aliæ pleræque graviter labefactæ sunt: innugit terra, infremuit mare: subsidere Corasius mons, aliique; loca infima

atolli, sublimia conquassari & ruere visa, &c. Subsidere terras.] De his vide Plin. Lib. 2. cap. 69, & 70.

413. Concidere loris exorata solet.] Innoxios interdum loris cædi jubet, nec exorari se aut flecti sinit a deprecantibus immeritæ pœnam.

416. Dominum.] Herum canis, cujus nocturno allatratu quies inturbata fuerit.

417. Gravis oecursu, teterrima vultu.] Erga famulantes aspera.

418. Balnea nocte subit.] Lavabant enim Veteres ante cœnam, ut diximus alibi.

Conchas, & castra.] Ingentia vasa & balnea-ria instrumenta tanto deferuntur, instante domina, tumultu, quanto solent moveri castra & exercitus.

420. Cum lassata gravi, &c.] Postquam gravi aliqua exercitatione corpus agitando, & pondera ferendo aut movendo, sudorem eliciuit, ac sese defatigavit.

Massa.] Plumbeas aliquot massas in balenis agitari solitas, antequam lavarent, docet cum aliis Seneca, Ep. 15. Sicut, inquit, exercitationes & faciles & breves, quæ corpus sine mora laxent (alias lassent) —cursus, & cum pondere aliquo manus motu, & saltus, &c. Epist. vero 56. sic habet: Supra balneum habita —cum fortiores exercentur, & manus plumbo graves jactant gemitus audio —audio crepitum illius manus humeris, &c. Lipsius in Sep. ibid. halteres ait notari, quibus & ad saltandum usi, seque vetuti librandum, & iisdem sed gravioribus ad exercendum, ac sine magno motu sudorem evocandum, sublatis depressisque manibus, aut huc illuc jactatis. Idem testatur hic & Vetus Schol.

Interim infelices convivæ pre-
muntur & sopore & esurie.
Denique prodit hæc subrubens
integrum appetens œnophorum,
quod repleto vase intenditur
pedibus appositum; è quo ge-
minus hauritur sextarius ra-
biosum creaturus ante epulas
appetitum, quando revertitur,
ac intîmis ablutis terram per-
cutit. Desuunt rivuli marmo-
reo pavimento, vel catinum
amplum redolet Falernum. Ita
cuius potat ac rejicit, velut an-
guis oblongus in dolium profun-
dum lapsus fuerit. Itaque ma-
ritus nauseam patitur, & ob-
lectis oculis bilem coërcet. At-
tamen intolerabilior ea, quæ, postquam incæpit mensæ accumbere, celebrat Maronem, condonat
Didoni morituræ,

Callidus & cristæ digitos impressit aliptes,
Ac summum dominæ femur exclamare coëgit.
Convivæ miseri intereà somnoque, fameque
Urgentur. Tandem illa venit rubicundula, totum
Oenophorum sitiens, plenâ quod tenditur urnâ
Admotum pedibus, de quo sextarius alter 426
Ducitur ante cibum, rabidam facturus orexim,
Dum redit, & terram loto ferit intestino.
Marmoribus rivi properant, aut lata Falernum
Pelvis olet. Nam sic tanquam alta in dolia longus
Deciderit serpens, bibit, & vomit. Ergo maritus 431
Nauseat, atque oculis bilem substringit opertis.
Illa tamen gravior, quæ, cùm discumbere cœpit,
Laudat Virgilium, perituræ ignoscit Elisæ :

ANNOTATIONES.

421. *Callidus & cristæ.*] Duos hic versiculos pudori inactamus.

Aliptes.] Unctor, cujus officium erat oleo corpora perungere post sudorem.

422. *Exclamare.*] Resonare, crepare, illisa unctoris manu; ut expressit Seneca cit. mox Epist. 56.

423. *Convivæ miseri intereà, &c.*] Expectantes dum laverit Domina.

425. *Oenophorum.*] Vas vinarium.

Tenditur.] Vel redundat, vel quod porrigitur a famulis ac ministris.

426. *Sextarius.*] Pars congii sexta: mensuræ genus quoddam.

428. *Dum redit.*] Cum evomitur, & purgato stomacho projicitur vel in terram vel in pelvim.

429. *Falernum.*] Hinc refellitur eorum opinio qui dicunt porrigi Dominæ vinum pessimum, quo nauseâ concitetur: nam duo sextarii vini cujuslibet sine esculentis & cibo sumpti, præsertim calidi, quo utebantur Romani frequent (ut asserit Lips. Elect. 1. cap. 4.) satis erant idonei ad concitandum mulieri vomitum.

431. *Serpens.*] Plin. Lib. 10. cap. 72. *Serpentes*, inquit, cum occasio est, vinum præcipue appetunt, cum aliqui exiguo indigeant potu.

Maritus nauseat.] Ob fœdum uxoris vomitum.

432. *Bilem.*] Vel nauseam, vel indignationem evitaturus oculos inde avertit.

433. *Illa tamen gravior, &c.*] Statiliam Messalinam insectatur, quæ post quatuor Matrimonia diverso exitu soluta, postremo Neroni inipsit: post quem interemptum, & opibus, & forma, & ingenio plurimum viguit; consecratus usum eloquentiæ usque ad studium declamandi. Eo tempore duæ Messaline fuerunt; hæc, & Valeria, de qua Claudius Britannicum filium sustulit. Ita loquitur Vetus Schol. hic.

Cùm discumbere cœpit.] Vide Pers. Sat. 1. ver. 30.

434. *Perituræ ignoscit Elisæ.*] Id est, Didoni quod ab Ænea se desertam videret, mortem sibi consciscenti veniam dat, & nefas aliquin perpetranti ignoscendum censet, legens moriendi causas tam scite descriptas a Virgilio. 4. Æneid. in quo summam artem & ingenium Poëtæ commendat, qui sic rebus dare colorem novit. Vid. S. Aug. Lib. 1. Confess. c. 13. & 14.

Perituræ ignoscit Elisæ.] Quod amoris impatientiæ tribuit Virgilius, honestiorem habet causam apud graves Auctores. Nempè ut secundas Iarbæ proci nuptias instantis armata manu declinaret, voluntaria morte occumbere Didonem maluisse quam datam priori viro fidem violare, affirmant. Hi certe historica veritate, ille Poëtica licentia, scripserunt.

Elisæ.] Elisa Beli Tyrionum regis filia, ob virile animi robur Dido cognominata, Herculis Sacerdoti Sichæo primum nupta, eo per fratris scelus interempto, in Africam nave consensa fugit, ubi Carthaginem condidit (meminit Sueton. Ner. cap. 31.) Tum Iarbas Getuliæ rex nuptias illius appetens, armis etiam extorquere sed frustra nisus, ut mox dictum.

Hinc Ausonius Epigr. 111.

Ille ego sum Dido, & vultu quam conspicias, hospes,

Assimilata Modis, pulchraque mirificis.

Talis eram: sed non, Maro quam mihi finxit, erat mens:

Vita nec incestis leta cupidinibus:

Namque nec Æneas vidit me Troius unquam;

Nec Libyam advenit classibus Iliacis.

Sed furias fugiens atque arma procacis Iarbæ,

Servavi, fateor, morte pudicitiam,

Pectore transfixo, &c.

Committit vates, & comparat inde Maronem, 435
 Atque alia parte in trutina suspendit Homerum.
 Cedunt Grammatici, vincuntur Rhetores, omnis
 Turba tacet, nec causicus, nec præco loquatur
 Altera nec mulier: verborum tanta cadit vis
 Tot pariter pelves, & tintinnabula dicas 440
 Pulsari. Jam nemo tubas atque æra fatiget:
 Una laboranti poterit succurrere Lunæ.
 Imponit finem sapiens & rebus honestis.
 Nam quæ docta nimis cupit & facunda videri,
 Crure tenus medio tunicæ succingere debet, 445
 Cædere Sylvano porcum, quadrante lavari.
 Non habeat matrona, tibi quæ juncta recumbit,
 Dicendi genus, aut curtum sermone rotato
 Torqueat enthymema, nec historias sciat omnes:

confert Poëtas, ac deinde Virgilium componit, & aliunde Homerum in libra examinat. Concedunt Grammaticæ, superantur Oratores, silet universa multitudo, neque causarum actor, neque præco, neque alia fœmina verba faciat a deo magnus orationis impetus profuit. Affirmare patellas totidem & crepitacula simul percuti. Ne quis deinceps exagitet buccinas, & vasa ærea: sola hæc opitulari queat Lunæ deficiente. Rebus etiam probis limites docta præscribit. Enimvero quæ vult apparere nimium eloquens & erudita, eam oportet vestes colligere ad dimidiam usque tibiam, suem mactare Sylvano, atque inire bal-

nea pro quadrante. Fœmina quæ tibi copulata accubat, ne teneat loquendi rationem, vel breve enthymema jaculetur oratione circumactâ, neque historias calleat universas;

ANNOTATIONES.

435. *Maronem, Homerum.*] Horum Poëtice rei Principum Elogia, & comparisonem, apud Auctores passim invenies. Quintil. Lib. 10. c. 1. Plutarch. Opusc. multis locis, præsertim vero Lib. de Homero. Macrob. tum alibi, tum maxime L. 5. & 6. Gell. Lib. 3. cap. 11. Lib. 9. cap. 9. L. 17. cap. 10. & alibi. Jul. Scal. Poët. &c.

441. *Tubas atque æra fatiget.*] Quorum tinnitu laborantem Lunam sublevari credebant superstitiosi veteres. Vulgus enim, Eclipseas causam ignorans, aiebat Veneficarum incantationibus Lunam in terras detrahi, cogique virus aliquod in eas effundere herbas, quibus uti volebant ad magica. Quapropter ne carmina & incantationes audiret Luna, ululatus horrissonos atque strepitus illi excitabant. Vide Virg. Ecl. 8. Sen. Med. v. 794. & Hippol. v. 787. Lucan. Lib. 6. Apul. Lib. 1. Asin. Aur. ubi *despumare Lunam vocat*, id quod mox diximus, Plin. Lib. 2. c. 12. *In Luna*, inquit, *veneficia arguente mortalitate; & ab id crepitu dissono auxiliante.*

443. *Imponit finem sapiens.*] Sed & philosophari mulieres videas, ac disputare de summo bono, & de honesta vivendi ratione.

445. *Crure tenus, &c.*] Virilem etiam habitum quin assumit? Vetus Schol. Quintil. Lib. 11. cap. ultimo sic Oratori præscribit vestium formam: *Tunicæ prioribus oris infra genua paulum, posterioribus ad medios poplites usque perveniant. Nam infra mulierum est, supra Centurionum* — *Togæ pars anterior mediis cruribus optime terminatur, &c.*

446. *Cedere Sylvano porcum.*] Debet etiam non ut mulier, Cereri; sed, ut vir, Sylvano sacrificare. *Sylvanus* Agrorum & pecoris Dens;

cui Sacra facere mulieribus interdictum: teste vet. Schol. Quod autem Juvenalis ait *porcum*, notat fortasse Epicuream Sectam ac disciplinam, quam ea mulier amplexa sit.

Quadrante lavari.] Ad instar pauperum Philosophorum, qui lavantes quartam assis partem Balneatorisolvebant, sicut & omnes e vulgo. Cic. pro Cælio; *Nisi forte mulier potens quadrantaria illa permutacione familiaris facta erat Balneatori* Horat. 1. Sat. 3.

Quadrante lavatum Rex ibis.

447. *Tibi juncta.*] Per matrimonium.

448. *Dicendi genus.*] Id est, ne uxor tua doctor sit. Ne Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam, scire velit: nec proinde observet varia dicendi genera, sublime, humile, mediocre, pro diversitate rerum quas loquitur.

Aut curtum sermone rotato, &c.] Ne affectet artem Dialecticam, ejusque præcepta.

Curtum enthymema.] Genus argumentationis duabus constans propositionibus, tertia subintellecta, & in animo retenta, *εὐθύμη* unde nomen. Paulo aliter Cicero Topicor. 5. *Sententia quevis acuta, quæ ex contrariis conficitur, enthymema est, ut, quod scis prodest nihil, id quod nescis obest, & n. 56. Hoc disserendi genus attingit omnino vestras quoque in respondendo disputationes, sed Philosophorum magis, quibus est cum Oratoribus illa ex repugnantibus sententiis communis conclusio, quæ a Dialecticis tertius modus, a Rhetoribus enthymema nuncupatur. Vide Quintil. Lib. 5. cap. 14.*

Sermone rotato.] Volubili, vel conversione conclusio.

verum è codicibus nonnulla, nec penitus capiatur. *Aversor ego illum quæ recolit ac versat Palæmonis disciplinam, custoditâ perpetuâ regulâ, dicendique genere observato: Et quæ vetustatis amans scit versiculos mihi non notos; ac redarguit vocabula suæ familiaris Opicæ viris negligenda. Pas viro sit comansisse sola con. Indulget sibi fœmina quilibet, nihil fœdum existimat, quando civit collum lapillis vibrantibus, Et quando porrectis auriculis tradidit grandes inanes. Non est gravius quidquam opulentâ muliere. Vultus interim horridus visus, ac subsannandus intumescit plurimo pane, vel redolet unguenta Poppæe, atque inde conglutinantur labia viri infelicis. Illa perget ad adulterum pelle ablutâ. Ecquando cupit apparere pulchra in ædibus suis? Adulteris nardina preparantur.* Pro illis mercatur quodcumque istuc transmittitis, ô Indi tenues. Denique faciem detegit, priusquam solvit incrustationem. Incipit discerni, eoque lacte imbuitur. Quapropter asellas secum trahit asseclas, si relegetur extorris ad cardinem Aquilonarem.

Sed quædam ex libris, & non intelligat. Odi 450
 Hanc ego, quæ repetit volvitque Palæmonis artem,
 Servatâ semper lege, & ratione loquendi,
 Ignotosque mihi tenet antiquaria versus,
 Nec curanda viris Opicæ castigat amicæ
 Verba. Solæcismum liceat fecisse marito. 455
 Nil non permittit mulier sibi: turpe putat nil,
 Cùm virides gemmas collo circumdedit, & cùm
 Auribus extensis magnos commisit elenchos.
 Intolerabilius nihil est quàm fœmina dives.
 Intereâ fœda aspectu, ridendaque multo 460
 Pane tumet facies, aut pingua Poppæana
 Spirat, & hinc miseri viscantur labra mariti.
 Ad mœchum veniet lotâ cute: quando videri
 Vult formosa domi? mœchis foliata parantur.
 His emitur quicquid graciles huc mittitis Indi.
 Tandem aperit vultum, & tectoria prima reponit;
 Incipit agnoscere, atque illo lacte fovetur, 467
 Propter quod secum comites educit asellas,
 Exul Hyperboreum si dimittatur ad axem.

ANNOTATIONES.

451. *Palæmonis artem.*] Sueton. de Illust. Grammat. cap. 23. ait Remmum Palæmonem Vicentinum sub Tiberio & Claudio Imperatoribus principem tenuisse locum inter Grammaticos: cæterum arrogantia tanta fuisse, ut M. Varronem porcum appellaret: secum & natas & morituras literas jactaret, &c.

453. *Antiquaria.*] Sectatrix antiquarum vocum & locutionum.

454. *Opicæ.*] Barbare loquentis & indocte. more Opicorum. Vide Sat. 3. v. 207.

455. *Solæcismum.*] *Solæcismus est cum pluribus verbis consequens verbis superiori non accommodatur,* inquit Cicero 4. ad Heren. 18. Vide Gell. L. 5. c. 20. Porro *Solæ* vel *Solus* urbs fuit Ciliciæ, in quam piratæ Pompeii jussu transportati: hi vero linguam Atticam inquinantes & corruptentes, & exinde quivis barbare loquentes, & male, *solæcissare* dicti sunt.

457. *Virides gemmas.*] Ut smaragdos.

458. *Elenchos.*] Uniones in pyri formam turbinatos. Plin. L. 9. c. 35. Vide cit. ejus locum Sat. 2. v. 6. ad vocem *Cylindros*.

461. *Pane tumet facies.*] Vide Sat. 2. v. 107. *Poppæana.*] Inventa a Poppæa, Neronis uxore, cultus & munditiæ studiosissima. Vet. Schol.

462. *Hinc.*] Istitis pinguibus, fucis, unguentis.

464. *Mæchis.*] Ut mæchis placeat mulier, exquisitis se perfundit odoribus, & nitidam se-

illis nunquam non objicit, non ita vero studet viro placere.

Foliata.] Unguenta e foliis odoratis, Plin. L. 13. c. 1. *Nardinum sive foliatum,* inquit, constat *omphacio, balauino, junco, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo.* Et. cap. 2. *Est,* inquit, *unguentorum summa commendatio, ut transeunte fœmina odor invitet etiam aliud agentes.*

465. *Emitur quicquid, &c.*] Aromata varia. *Graciles Indi.*] Minus corpulentior æstum & ardorem Solis præsertim matutini. Vid. Her. L. 3.

Indi.] Hi sunt Asiæ populi valde Orientales, ab Indo fluvio dicti: omni frugum genere, cœli temperie, amœno, solo, gemmis, aliisque opibus beati. Apud Indos vetita est regi temulentia, teste Athenæo L. 10. c. 10.

466. *Aperit vultum.*] Ablatis tectoriis, fucis, incrustamentis e mica panis asinino lacte macerati, de quo mox.

467. *Fovetur.*] Illinitur, abluitur, curatur.

468. *Comites educit asellas.*] Velut Poppæa, Vide Sat. 2. v. 107. & quæ nos ibi.

469. *Hyperboreum ad axem.*] Ad Polum Arcticum, & extremas illas regiones, quæ sunt supra vel ultra Boream & Aquilonem. Unde nomen, Solin.

Axem.] Fingunt Geographi terræ orbem duobus inniti volviq; cardinibus seu Polis, traducto per cœtrum axe.

Sed quæ mutatis inducitur, atque fovetur
 Tot medicaminibus, coctæque siliginis offas
 Accipit & madidæ; facies dicitur, an ulcus?
 Est operæ pretium penitus cognoscere toto,
 Quid faciant agitentque die. Si nocte maritus
 Aversus jacuit, periit libraria, ponunt
 Cosmetæ tunicas, tarde venisse Liburnus
 Dicitur: & pœnas alieni pendere somni
 Cogitur: hic frangit ferulas, rubet ille flagellis,
 Hic scuticæ; sunt quæ tortoribus annua præstent
 Verberat, atque obiter faciem linit; audit amicas.
 Aut latum pictæ vestis considerat aurum; 481
 Et cædens longi relegit transacta diurni.
 Et cædit, donec lassus cædentibus, exi,
 Intonet horrendum, jam cognitione peracta.
 Præfectura domus Sicula non mitior aula. 485

470. At quæ variis tot fomentis in-
 crustatur & curatur, ac sumit
 frustula excocti humidique tri-
 tici, vocabiturne facies, an ul-
 cus? Invat intelligere pron-
 sus quid integro die agant ac
 moliantur. Si noctu vir cu-
 buit aversus, interit lanipen-
 dia, vestimenta deponunt or-
 natrices, serius accessisse Li-
 burnus increpatur, adigiturque
 luere punitionem soporis alter-
 rius. Illic rumpit ferulas, ille
 flagris rubescit; iste scuticis.
 Extant quæ carnicibus stipen-
 dia tribuant in annum.
 Cedit ac vultum quasi præ-
 teriens fovet, familiares an-
 scultat, vel aurum amplum to-
 ge pictæ contempletur; atque
 verberans recognoscit peracta
 prolici quotidiani. Et verbe-
 rat

rat quadamque fatigatis percussoribus, animadversione completâ, terribilem in modum vocifera-
 tur, discede. Admum administratio non clementior aula Siciliæ.

ANNOTATIONES.

471. *Coctæque siliginis offas.*] Panis siliginæ
 maxime candidi & mollis Vide Sat. 5. v. 70.

472. *Facies dicitur, an ulcus?*] Certe putidum
 ac foedum ulcus dicendum potius est, quam facies
 muliebris pura, munda, nitida, formosa.

475. *Aversus.*] Averso ab uxore vultu dor-
 miens, nec satisfecit muliebri desiderio.

Periit libraria.] Actum est de libraria & aliis
 famulantibus, in quos mulier impotens iram
 exonerat quam in maritum concepit.

Libraria.] Ancilla quæ aliis pensa librat, ac
 distribuit singulis, ad opus diurnum.

476. *Cosmetæ.*] Ancillæ ab ornamentis. Ita
 vulgo, *κρομμυ*, ornamentum, *κρομμυ*, orno.
 Reclamat Salmasius, & ornatores vult intelligi.
 Accedit vetus Schol. & sic habet: *Eos dicit qui
 ornamentis præsent, non tamen & ornatrices. Ponunt
 tamen & tunicas, ut vapulent.* At seipsum
 Juvenalis nunquid explicat v. 489. & seq. Quin
 & vetus Schol. Ornatrices paulo post affert non
 semel, textu adigente.

Ponunt tunicas.] Ad excipiendas plagas, ita
 jubente domina.

Liburnus.] Vel nuncius, vel lecticæ gerulus,
 e Liburnia. Vide Sat. 3. v. 240.

Dicitur.] Accusatur, damnatur.

Pœnas alieni pendere somni cogitur.] Heri,
 qui dormivit aversus ab uxore.

478. *Frangit ferulas, &c.*] Franguntur feru-
 læ huic servo acris impactæ: alius cæditur &
 cruentatur flagris, &c.

Ferulas.] Vide Sat. 1. v. 15.

479. *Tortoribus.*] Qui plectant ac cædant ser-
 vos quoties libet iratæ mulieri.

480. *Obiter.*] Dum aliud agit otiose crudelis.
 Vide quæ notavimus ad Sat. 3. v. 241.

Audit amicas.] Confabulantes secum.

481. *Latum pictæ vestis considerat aurum.*] Vestem
 acu pictam Phrygio opere, & auro in-
 textam, Plin. Lib. 8. cap. 48. *Accipio*, inquit,
*pictas vestes jam apud Homerum fuisse, unde tri-
 umphales nate. Acu facere id Phryges —
 aurum intexere Attalus Rex, invenerunt, &c.*

482. *Longi.*] Dum vapulat innocens.

Relegit transacta.] Præteritæ diei rationes
 examinat scriptas in Libro, cui inde nomen.

Transacta.] Vet. Schol. legit, *transversa*, & ex-
 plicat ratiocinium diurnum in *transversa charta
 descriptum*. Adstipulatur Cæl. Rhod. L. 12 c. 21.

Diurni.] Libri continentis singulorum die-
 rum rationes. Quidam legunt, *diei*.

483. *Exi, inonet.*] Jam abi, furcifer, &c.

484. *Cognitione peracta.*] Vel recognitis ratio-
 nibus, vel sumpto de famulis supplicio.

485. *Præfectura.*] Sunt qui legant, *profectura
 domo*, id est, antequam domo proficiscatur: sed
 præterquam quod repugnat metrum, sensus pa-
 rum coheret. Melius igitur hic versus separa-
 tur, ut sit epiphonema.

Præfectura domus, &c.] Hæc mulier in fami-
 lia tam est crudelis, quam in aula & Regno fue-
 runt Siculi Tyranni, Phalaris, Dionysii, Aga-
 thocles, de quibus vide Pers. Sat. 3. v. 39. Cic.
 Tuscul. 5. n. 57. Justin. lib. 20, 21, 22, &c.

Sicula.] *Sicilia* Tyrreni maris Insula, an-
 plitudine & fama nobilis. De hac vide quæ no-
 tavimus Sat. 5. v. 99.

Etenim si condixit, & cupit decorari splendidius consueto, atque festinat, & jam in hortulis eam opperiantur, vel ad eam potius Isidis lenocinantis capillos ejus aptat misera Psecas vulsis ipsa crinibus, denudatis humeris & papillis. Cur iste cirrus eminentior? inquit. Statim scutica vindicat noxam & scelus crinis detorti. Ecquid peccavit Psecas? Quod illic est facinus ancillæ, si te offendunt naves tue: Alia sinistrum expandit, & capillos comit, atque in gyrum torquat. In consultationem vocatur Domina, & lanificio adhibita, quæ vacat, acu veterana. Prior hæc feret judicium: post eam judicabunt annis & peritia inferiores; quasi versetur periculum existimationis ac vitæ.

Adeo magna est sollicitudo parande venustatis. Tot ordinibus stipat, tot etiam connexionibus extruit celsum verticem, ut Andromachum cerneret a fronte, a tergo brevior extat: atque alteram existimares. Da, si nacta est curti lateris parvam

Nam si constituit, solitoque decentius optat Ornari; & properat, jamque expectatur in hortis, Aut apud Isiacæ potius sacraria lenæ; Componit erinem laceratis ipsa capillis, 489 Nuda humeros Psecas infelix, nudisque mamillis. Altior hic quare cincinnus? Taurea punit Continuo flexi erinem facinusque capilli. (ellæ, Quid Psecas admisit: Quænam est hic culpa pu- Si tibi displicuit nasus tuus? Altera lævum Extendit, petitque comas, & volvit in orbem. 495 Est in consilio matrona, adnotaque lanis Emerita quæ cessat acu: setentia prima Hujus erit; post hanc ætate, atque arte minores Censebunt: tanquam famæ discrimen agatur, 499 Aut animæ: tanta est quærendi cura decoris. (tum Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus, al- Ædificat caput: Andromachen à fronte videbis, Pòst minor est: aliam credas. Cedo, si breve parvi

ANNOTATIONES.

486. Si constituit.] Si conveniendi locum & horam indixit Mæcho.

488. Apud Isiacæ potius sacraria lenæ.] Isidis Sacra locum sæpe dabant adulteris, & eo pre-textu flagitia multa perpetrabantur, Joseph. Ant. l. 18. c. 10. Alex. ab Alex. L. 6. c. 8. Vide Plut. Com. de Isid. & Osir.

489. Componit erinem, &c.] Domina comam aptat ancilla infelix, verberibus obnoxia, positus tunicis, ut ante dictum.

Laceratis.] Ab irata hera, quoties aberrat ornatricis manus, aut alia de causa, ut supra.

490. Psecas.] Nomen unius e Dianæ comitibus & ancillis, apud Ovidium Metamorphos. Vetus Schol. Ἰσακίς , inquit, Græc dicunt, quando rarum pluit & minutum: Ornatrices igitur componentes, atque rarum ac parvum solent mittere, ac velut Ἰσακίς . Ergo nominis etymologiam ab arte Poëta sumpsit.

491. Altior hic quare, &c.] Increpatio Dominae ad ancillam ornatricem.

Taurea.] Scutica e corio bubulo.

Punit.] Vide Mart. L. 2. Epigram. 66.

494. Si tibi displicuit nasus tuus.] Utpote deformis. In famulæ culpa est, si nasus tibi tuus non videtur sat venustus? Cur igitur eam cædis taurea?

Altera lævum extendit, &c.] Lævam comæ partem altera componit, dum Psecas vapulat.

495. Est in consilio.] De ornatu & venustate, de compositione capillorum.

Matrona.] Senior quædam & fida famula. Legunt alii, materna, & explicant, nutrix a matre data.

Adnotaque.] Quidam legunt amota.

Lanis.] Vel dispensandis, vel nendis.

497. Emerita acu.] Hæc dudum scite operata, quandiu vigit oculorum acies: bene his laboribus perfuncta jam quiescit.

Cessat.] Emeritis quasi stipendiis vacationem obtinuit a tenuiori ac difficiliore opera, nimirum a suendo, vel acu pingendo, vel etiam comendo heram.

501. Tot ordinibus.] Capillorum tricis.

Compagibus.] Commissuris, fasciis, tiara. Suggestum comæ vocat Papinius.

502. Ædificat.] Substructionibus velut exaggerat, auget, effert.

Andromachen, &c.] Crederes uxorem Hectoris, statura grandi & magna conspicuam.

503. Pòst minor est.] Ubi nullæ sunt capillorum substructiones, quæ grandiosem exhibeant.

Cedo, si breve, &c.] Hoc vero breviori illi indulge, ut altior videatur, ac videri velit. Vel, quæso dic an non alia prorsus ac diversa appareret videnti a fronte & a tergo?

Sortita est lateris spatium, breviorque videtur
 Virgine Pygmæâ, nullis adjuncta cothurnis; 505
 Et levis erectâ consurgit ad oscula plantâ.
 Nulla viri cura intereâ, nec mentio fiet
 Damnorum: vivit tanquam vicina mariti.
 Hoc solo propior, quod amicos conjugis odit,
 Et servos. Gravis est rationibus. Ecce furentis 510
 Bellonæ matrisque Deûm chorus intrat: & ingens
 Semivir obscæno facies reverenda minori,
 Mollia qui ruptâ secuit genitalia testâ,
 Jam pridem cui rauca cohors, cui tympana cedunt
 Plebeia, & Phrygia vestitur bucca tiara. 515
 Grande sonat, metuique jubet Septembris, & Austri
 Adventum, nisi se centum lustraverit ovis,
 Et xerampelinas veteres donaverit ipsi;

extensionem, & apparet minor puellâ Pygmæa, quando nullis est cothurnis imixta, atque pede sublevato ad basia agilis subrigitur. Nullum interim mariti studium, neque memoria est detrimentorum: vitam agit velut viri vicina, hoc uno propinquior. quod aversatur mariti intimos atque famulos: & computationibus molesta est. En ingreditur cætus Bellonæ servientis, ac parentis Deorum, atque magnus dimidius vir, vultus colendus juniori impudico, qui fractâ testâ dudum abscidit * * * cui cætera rauca, cui tympana vulgaria concedunt: atque maxilla operitur insulâ Phry-

giâ. Ingentem sonum edit, & imperat formidari reditum Septembris ac Noti, nisi centenis se ovis expiaverit, atque dederit ei xerampelinas antiquas;

ANNOTATIONES.

505. *Pygmæa.*] Pusilla & cubitalis instar Pygmæorum Indiæ montana colentium. De quibus vide Plin. L. 7. c. 2. Agell. L. 9. c. 4. Athen. L. 9. c. 11. & quæ nos infra ad Sat. 13. v. 167. ac. seq.

Cothurnis.] Calceamentis sublimioribus subere confertis quorum usus erat apud Tragedios.

508. *Damnorum.*] Quibus exhaurit maritum per cultus sumptuosiores.

510. *Gravis est rationibus.*] Quando computantur impensæ quibus rem familiarem afficit, ipsa gravis est marito; vel sæva est in famulos ac dispensatores accepti & expensi rationem reddentes. Posterior hæc interpretatio magis placet. *Ecce furentis, &c.*] Jam superstitiosas mulierum observationes notat.

511. *Bellona, matrisque Deûm.*] *Bellona & Cybeles* Sacerdotes. De quibus Sat. 2. v. 111. & Sat. 4. v. 124. Lactant. L. 1. c. 21.

512. *Semivir.*] Venerandus Antistes Eunuchus.

514. *Rauca.*] Oh nimiam vociferationem, unde mox ait, *grande sonat.* Nec audiendi qui interpretantur de voce acutiori, qualem habent eunuchi.

Tympana.] Metonymia. Sacerdotes tympana pulsantes, qui quidem inferiores erant ordinis, quapropter addit, *plebeia.*

515. *Phrygiâ vestitur bucca tiarâ.*] Usitata Phrygiis ac Persis tiara. Pileus erat è bysso rotundus, quasi sphaera media; caput tegens Sacerdotale, in occipitio vitta constrictus. Isid.

Vestitur bucca.] Tiaræ lobi maxillas operiebant, & sub mento constringebantur.

Tiara.] S. Hieron. Comment. in Dan. c. 3

Tiara, inquit, verbum græcum est, usu versum in latinum, de quo & Virgilius, Sceptrumque, sacraeque tiaras: genus pileoli, qua Persarum & Chaldecorum gens utitur. Et, de Vestitu Sacerdotum, ad Fabiolam, sic habet: *quartum vestimenti genus est rotundum pileolum, quale pictum in Ulyssæo conspicimus, quasi sphaera media sit divisa, & pars una ponatur in capite. Hoc Græci τιαζα, nonnulli galerum vocant*—— non habet acumen in summo, nec totum usque ad comam caput tegit, sed tertiam partem à fronte inopertam relinquit, atque ita in occipitio vitta constrictum est, ut non facile labatur ex capite. Est autem bysso et sic fabre opertum linteolo, ut nulla acis vestigia extrinsecus appareant. Hactenus S. Hieronym.

516. *Septembris, & Austri adventum.*] Meridionalem ventum Septembri mense flantem, & febres aliosque morbos procreantem.

517. *Lustraverit ovis.*] In sacris Isidis præsertim ad lustrationes, ova adhibebantur. Cœl. Rhodig. L. 27. c. 17. Brod. Miscell. L. 1. c. 25, &c.

518. *Xerampelinas.*] Utebantur matronæ vestibus coloris siccæ rosæ, seu pampini arescentis. Unde nomen factum *Ξερῶς, siccus, αμπελῶς, pampinus.* Vetus Schol. Eas in templo Isidis suspendebant. Hoc autem invenerat avaritia Sacerdotum, ut donis ita ditescerent. Simile quid Christus Dominus exprobat Pharisæis, Mat. 15. De quo vide St. Hieron. l. 2. Comment. in dictum caput Matthæi. *Ita fiebat, inquit, ut oblationes & vota sub occasione Templi & Dei in Sacerdotum lucra cederent.*

Donaverit ipsi.] Matrona superstitiosa astute Sacerdoti.

ut quodcumque imminet repenti-
tini ingentisque periculi, in
vestes abeat, ac integrum se-
mel annum expurget. Inibit
furorem hyemale rupto gelu,
manè ter abluet Tiberi, &
ipso in gurgite lavabit meti-
culosum caput. Deinde spo-
liata ac tremens sanguinolentis
genibus reptabit per omnem
Superbi regis campum. Si
alba Io imperaverit, perget
ad terminos Ægypti, & huius
ab ardenti Meroë nudas
afferat, quas effundat in
Templo Isidis, quod erectum
est prope veterem caulam. Nam
putat se incitari verbis ipsius
Deæ. Ecce animum & men-
tem cum qua noctu Numina sermonem habeant.

Ut quicquid subiti & magni discriminis instat,
In tunicas eat, & totum semel expiet annum. 520
Hybernum fractâ glacie descendet in annem,
Ter matutino Tiberi mergetur, & ipsi
Vorticibus timidum caput abluet. Inde Superbi
Totum regis agrum, nuda, ac tremebunda cru-
entis
Erepet genibus. Si candida jusserit Io, 525
Ibit ad Ægypti finem, calidaque petitas
A Meroë portabit aquas, ut spargat in æde
Isidis, antiquo quæ proxima surgit ovili.
Credidit enim ipsius dominæ se voce moneri.
En animam, & mentem, cum qua Dii nocte lo-
quantur. 530

ANNOTATIONES.

520. *In tunicas eat.*] In oblatas Isidi & do-
natas Antistiti Sacrorum xerampelinas veteres,
quibus credebant adhærescere mala impenden-
tia totum per annum.

521. *Hybernum fractâ glacie, &c.*] Nihil
non suadet superstitio mulieri improbitate sa-
crificulorum adjuta.

522. *Ter matutino Tiberi mergetur.*] Vide
Pers. Sat. 2. v. 15. & seq.

Horat. Lib. 2. Sat. 3.

*Frigida si puerum quartana reliquerit, illo
Mane die; quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi stabit. Cusus medicusve levarit
Ægrum ex præcipiti, mater deliræ necabit
In gelida fixum ripa, febrimque reducet.*

Quone malomentem concussa? Timore Deorum.

523. *Timidum.*] Injecit enim superstitionem
Sacerdos paulo ante, ac meture jussit.

Superbi totum regis agrum.] Campum Marti-
um qui prius fuerat Tarquini Superbi Tit.
Liv. L. 2. c. 5.

524. *Nuda.*] Ovid. Fast. 6.

Huc pede matronam nudo descendere vidi.

Cruentis genibus.] Nimirum læsis officinulo,
in via. Cruentabant & ipsi se cultro stolidi illi
Isiaci & Cybelæ Antistites. Sic & Lib. 3. Reg-
um cap. 18. v. 28. *Sacerdotes Baal incidebant
se, juxta ritum suum, cultris & lauceolis; donec
perfunderentur sanguine.* Vide Senec. de vita
beata cap. 27. ubi & sic habet: *cum aliqua
genibus per viam repens ululat, &c.*

525. *Jusserit.*] Per Sacerdotem.

Candida Io.] Nota ex Ovid. Metamorph. 1.
Fab. 10. Nimirum Io Inachi filia in candidam
vaccaem a Jove mutata, post recuperavit formam
priorem in Ægypto, ubi nupsit Osiridi Regi:
Ægyptiis deinde tam cara, ut post mortem in
Deam consecrata ab eis fuerit, atque Isis appel-
lata, institutis in ejus honorem Sacris, quæ Isia-

ca dicta sunt.

526. *Ægypti.*] Hæc Africæ regio literis &
sacris & profanis decantata, ac vel uno flumine
Nilo celebris. Adde, si vis, Memphim, & Py-
ramidum miracula. Martial.

Calidâque.] Sub Zona torrida, ubi Meroë.

527. *Meroë.*] Hæc hodie *Gueguere*. Insula
omnium quas Nilus ambit, maxima; clypei fi-
guram exhibet, metallis dives est, nomen accepit
a sorore Camlysis Regis Persarum ibi fato
functa. Ita Herodot. Strabo, Diodorus Siculus,
&c. Attamen recentiores longe dissentiant ab
antiquis illis: contenduntque nullam in Æthio-
pia a Nilo Insulam effici. Neque vero satis
constat quid modo sit *Meroë*.

Æde Isidis.] Vetus Schol. *In Martio campo
Templum Isidis vetustum.*

528. *Isidis.*] Vide Plutarch. de Iside & Osir.
Diod. Sicul. l. 1. c. 2. Cæl. Rhodig. l. 5. c. 12.

Proxima surgit ovili.] Prope cum locum, ubi
Romulus, & pastores assueverant pecora pascere;
aut Regiam dicit Romuli, & Palatinum. Quæ qui-
dem ait vetus Schol. Dicunt alii Tarquiniorem
ovilia ibi fuisse. Malim ego cum aliis intelligere
Septa, id est, loca in Campo Martio tabulis cir-
cumcincta, ob similitudinem Ovilia dicta; in
quibus Populus Romanus ad ferenda suffragia
claudabatur. Vide Tit. Liv. Lib. 26. cap. 22.
ubi sic habet: *datum secreto in ovili cum his
colloquendi tempus.* Septa hæc postea excellenti
cultu marmorea facta sunt; habueruntque por-
ticus egregias. Vide Alex. ab Alex. l. 2. c. 18.

529. *Dominæ.*] *Isidis.*

530. *En animam & mentem.*] Ironia valde
salsa. Scilicet cum impuris Dii colloquantur;
aut personnum præmonstrant futura, aut suam
inducant voluntatem. Porro anima vocatur,
qua vivimus; mens vel animus, quo intelligi-
mus & sapimus.

Ergo hic præcipuum summumq; meretur honorem
 Qui grege linigero circumdatus, & grege calvo
 Plangentis populi currit derisor Anubis.
 Ille petit veniam, quoties non abstinet uxor
 Concubitu sacris observandisque diebus : 535
 Magnaque debetur violato pœna caduceo :
 Et movisse caput visa est argentea serpens.
 Illius lacrymæ meditataque murmura præstant,
 Ut veniam culpæ non abnuat, ansere magno
 Scilicet & tenui popano corruptus Osiris. 540
 Cum dedit ille locum, cophino fœnoque relicto.

*Illic igitur primam ac supremam venerationem adipiscitur qui turbâ linum ferente cinctus, atque turbâ capite raso plebis ingentis vagatur Anubis irrisor. Hic indulgentiam precatur quotiescunque non temperat conjugis * diebus sanctis & colendis. Atque supplicium ingens insigendum, cum stragulum temeratur: anguisque argentea conspecta est caput concussisse. Fletus ejus & preparate susurrations faciunt ut indulgentiam noxæ non denegent.*

get, Osiris pingui nimirum ansere, exiguaque placentâ conciliatus. Quando hic loco cessit,

ANNOTATIONES.

532. *Qui grege linigero.]* Summus antistes.

Grege linigero circumdatus.] Choro Sacerdotum Isidis indutorum lineis vestibus, Sueton. Othon. cap. 12. *Sacra etiam Isidis sæpe in lineata religiosaque veste propalam celebravit.* Vid. Apul. Metam. ult.

Grege calvo plangentis populi.] Plin. Lib. 8. cap. 46. *Bos, inquit, in Ægypto Numinis vice colitur. Apim vocant Non est fas enim certos vitæ excedere annos, mersumque in Sacerdotum fonte enecat quesituri luctu alium, quem substituant; & donec invenerint, marent; derasis etiam capitibus, &c. Insigne ei, in dextro latere candidæ macula, cornibus Luna crescere incipientis; & nodus sub lingua, quem cantharum appellant.* Ibid. Vid. & Diodor. Sicul. Lib. 2. c. 4. &c. Cicer. de nat. Deor. n. 83. Macrob. Lib. 1. Saturn. cap. 22, &c.

533. *Currit.]* Ad quærendum Apim bovem, ut mox dictum est. Vide etiam Ammian. Marcell. Lib. 22, &c.

Derisor.] Credulas populi mentes illudens.

Anubis.] Summus Sacerdos personam exhibens ipsius Anubidis, quem Osiris filium Ægyptii colebant ut nuncium Superos inter ac Inferos, sub canina quidem specie & effigie, eo quod ille canem pro insignibus habuisset. Citat. mox Diod. Sicul. Plutarch. de Osir. Cœl. Rhodig. Lib. 5. Propertius.

Ansa Jovi nostro latrantem opponere Anubim. Virg. Æneid. 8.

* * * * * Latrator

Anubis.

534. *Ille petit veniam, quoties, &c.]* Dum Sacra Isidis peragebantur novem per dies, nefas erat uxoribus uti conjugio: debebant siquidem ipso in templo stramento incubare, ibique pervigilia celebrare. Ergo quæ præscriptum violaverat, tenebatur adire Sacerdotem, ut pro

ipsa veniam impetraret. Væd ipse maritus pro uxore deprecabatur, ut placet quibusdam.

536. *Caduceo.]* Culcitra linea a Cadurcis Gallia populis texta, ex Plin. Lib. 19. cap. 1. Metonym. pro-lecto, vel stramento, ut mox dictum. Legunt quidam, *Caduceo*, quanquam repugnat metri lex; intelliguntque Anubim, qui læva caduceum gerens describitur ab Apuleio Lib. 11.

537. *Visa est argentea serpens.]* Tum illusor Antistes ut religionem ac metum injiciat, mentitur visam a se argenteam serpentem, quæ est in Isidis Templo, quassantem caput præ ira, ob violata Sacra, & castitatem a mulieribus non servatam. Alii, movisse caput, interpretantur, annuisse precibus Sacerdotis pro superstitiosa uxore intercedentis, & culpæ veniam rogantis.

538. *Meditata murmura.]* Conceptæ Sacerdotis preces.

539. *Ansere magno, &c.]* Ansere & popano placari solebant Isis & Osiris.

540. *Osiris.]* Vide supra, ad voces *Io & Isidis.* Item Herodot. Lib. 2. & Macrob. Saturn. Lib. 1. cap. 20. & 21.

541. *Cum dedit ille locum.]* Postquam recessit Antistes Isidis, succedunt alii superstitiosis artifices.

Cophino fœnoque relicto.] Solita supellectile, de qua jam Sat. 3. v. 14. has nimirum Judæi circumferebant suæ paupertatis notas, aut certe monumenta servitutis in Ægypto durissimæ, de qua Psal. 10. *Manus ejus in cophino servierunt.* Quem in locum sanctus Augustinus. *Cophinus*, inquit, significat opera servilia, ut mandare stercora, terram portare, ad quæ uti solent cophino, in hoc etiam stipulas colligebant ad coquendo lateres. De his amplius Joseph. Bell. Judaic. Lib. 7. cap. 7.

*Judæa mulier consulta juris
Jerosolymæ, summaque arboris
Antistes, & supremi calis fide-
lis Interpres dimisso corbe &
fano, tremebunda stipem ro-
gat secretò, in auriculam.
Hæc etiam replet manum, at
parva & modicâ pecuniâ.
Judæi venundant insonnia
quælibet cupies. Porro Ha-
riolus ex Armenia aut Coma-
gene, postquam palpavit pul-
monem calentis columbe, polli-
cetur mollem amasiam, aut
pingue testamentum orbatu opu-
lenti. Scrutatur exta pullo-
rum, atque intestina catuli, a-
liquando etiam infantis. Per-
petrabit quod ipse denuntiaret.
Verùm amplior dabitur fides Chaldæis. Quodcumque Astrologus loquatur, æstimabunt profectum
à scaturigine Jovis Ammonii, quandoquidem responsa Delphica desière; atque eventurorum ig-
noratio condemnat hominum naturam.*

Arcanam Judæa tremens mendicat in aurem,
Interpres legum Solymarum, & magna Sacerdos
Arboris, ac summi fida internuncia cœli.
Implet & illa manum, sed pareiùs ære minuto. 545
Qualiacumque voles Judæi somnia vendunt.
Spondet amatorem tenerum, vel divitis orbi
Testamentum ingens, calidæ pulmone columbæ
Tractato, Armenius, vel Comagenus haruspex.
Pectora pullorum rimatur, & exta catelli, 550
Interdum & pueri. Faciet quod deferat ipse.
Chaldæis sed major erit fiducia: quicquid
Dixerit Astrologus, credent à fonte relatum
Ammonis: quoniam Delphis oracula cessant,
Et genus humanum damnat caligo futuri. 555

ANNOTATIONES.

542. *Arcanam mendicat in aurem.*] Clam; Suspecta enim Romæ erat consuetudo cum Judæis; & quidem Judaicam religionem professi deferebantur, & tributa pendebant. Testis est Sueton. Domit. cap. 12.

543. *Legum Solymarum.*] Judaicarum legum per Moysen traditarum. Porro Solyma, dicta post Hierosolyma, longe clarissima fuit urbi orientis, non Judææ modo, vel Plinio teste, lib. 5. cap. 14.

Sacerdos arboris.] In silva Aricina, ut dictum supra Sat. 3. ad v. 15, & 16. alludit Juvenalis ad responsa dari solita sub quercu innemore Dodoneo per Jovis Sacerdotes, apud Epirum.

545. *Seis parcius.*] Quam Isidis Sacerdotes. His enim pecuniam liberaliter donant Romanæ matronæ: at istis Judæis mulieribus parce, & clam.

546. *Judæi.*] Dilectus olim Deo populus a Juda quarto Jacobi filio dictus, deinde vero ob scelera per orbem dispersus, mittere victitans & cunctis odiosus. Opimam Syriæ coluit regionem, quæ ab ipsis Judæa nuncupata est.

548. *Testamentum ingens.*] Legatum pingue, vel hæreditatem universam, & ex asse.

Calide.] Modo jugulata.

549. *Armenius.*] Supra ad v. 406.

Comagenus.] Oriundus ex illa Syriæ parte, quæ Orientem spectat.

Haruspex.] Sat. 2. v. 121.

550. *Pectora pullorum rimatur.*] Spirantia consulit exta, & ex his divinat & vaticinatur.

551. *Interdum & pueri.*] Infantes etiam superstitio mactabat Psal. 105. v. 37. *Et immolaverunt filios suos, & filias suas Demonibus,* &c. Vide Plutarch. de Herodoti malig. non longe

ab initio. Macrob. lib. 3. c. 7. Cœl. Rhodig. lib. 13. c. 23. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. ult.

Faciet quod deferat ipse.] Vetus Schol. ait hic notari Egnatium Philosophum, qui filiam Barea Sorani ad magicam hortatus ipse postea Neroni detulit: quam ob rem mori cum patre jussa est. Delationem hanc jam damnavit Juvenalis Sat. 3. v. 116.

552. *Chaldæis.*] Hi mirum in modum Astrologiæ dediti in ea disciplina claruerunt. Cic. 1. de Divin. n. 2. & 92. Gell. lib. 1. c. 9. & lib. 14. c. 1. Diodor. Sicul. lib. 2. cap. 3. lib. 3. c. 8. & lib. 17. c. 11, & 12. Babylonæ regionem tenuerunt. Ibi Templum Belli Sideralis scientiæ Inventoris, teste Plin. lib. 6. c. 26.

553. *A fonte relatum Ammonis.*] Ab *αμμο* arena, dictus Jupiter, cui fertur Bacchus Templum condidisse, propter inventum fontem in Libyæ desertis, apud Cyrenaicam regionem, Plin. lib. 5. c. 5. & lib. 6. c. 29. Diodor. Sicul. lib. 17. c. 5. & alibi. De Templo & oraculo Jovis Ammonii varia variis locis lib. 2. narrat Herodotus. Ammonis porro nomen sunt qui deducant à Chamo Noachi filio, cui in terrarum distributione Africa obtigit.

554. *Delphis.*] Urbs erat in Bœotia, Apollinis inclyta responsis, quorum illud fuit ultimum, nato Christo.

*Me puer Hebræus Divos Deus ipse gubernans
Cedere sede jubet,* &c.

Oracula cessant.] Vide Plutarchum de oraculorum defectu.

555. *Damnati.*] Vel damno afficit, vel propter noxas & scelera arguit & punit, ita Diis ulciscantibus, ad hominum interrogata non amplius respondendo.

Præcipuus tamen est horum qui sæpius exul,
 Cujus amicitia, conducendæque tabellâ
 Magnus civis obit, & formidatus Othoni.
 Inde fides arti, sonuit si dextera ferro,
 Lævaque si longo castrorum in carcere mansit. 560
 Nemo Mathematicus genium indemnatus habebit
 Sed qui penè perit, cui vix in Cyclada mitti
 Contingit, & parva tandem caruisse Seripho.
 Consulit ictericæ lento de funere matris,
 Antè tamen de te, Tanaquil tua; quando sororem
 Efferat, & patruos: an sit vieturus adulter 566
 Post ipsum. Quid enim majus dare Numina possunt?
 Hæc tamen ignorat quid sidus triste minetur
 Saturni; quo læta Venus se proferat astro;
 Qui mensis damno, quæ dentur tempora luero 570

Istorum nihilominus princeps est qui frequenter extorris, cuius familiaritate & emendis commentariis moritur civis præclarus atque Othoni metuendus. Hinc peritiæ existimatio, si dextra & sinistra ferreis manicis resonuerint, si in exercitus custodia diutissime sit detentus. Nullus Astrologus ingenio valebit non damnatus, at qui propemodum interit, cui difficulter concessum est ad Cycladas relegari, ac Seripho augusta aliquando recessisse. Tanaquil tua interrogat de tarda morte parentis ictero affectæ, prius tamen de te; quando sepeliat germanam ac patruos; utrum machus superstes ipsi futurus sit. Enimvero quid excellentius donare queant Dii? Nihilominus ista nescit quid portendat mæstus Saturni planeta; quo sidere fausta Venus progrediatur; qui mensis detrimento, quæ tempestas questui assignetur.

ANNOTATIONES.

556. *Qui sæpius exul.*] Seleucum insignem Mathematicum intelligit, de quo Sueton. Othon. cap. 4.

557. *Tabella.*] Observationibus Astrologicis, per quas Othonem Neroni fore superstitem prædixerat Seleucus, ac subinde ultro & inopinatus ipse adveniens imperaturum brevi repro-misit, Sueton. citato loco.

558. *Magnus civis.*] Galba, cui vitam & Imperium Otho ademit. Porro Galbæ etiam imminens exitium portenderat Haruspex. Suet. Galb. c. 19.

559. *Inde fides arti.*] Tum vero crescit Mathematici fama, cum in vincula sæpe coniectus fuerit, propter judicia ex arte facta. Illi enim a Principibus detinebantur, donec probaretur veritas vaticiniorum, quæ si falsa reperiebantur, mortis periculum impendebat: si vera, ingens existimatio & munera. Vide Suet. Tib. c. 14.

561. *Mathematicus.*] Gell. lib. 1. cap. 9. Quos Gentilitio vocabulo Chaldeos dicere oportet, Mathematicos vulgus appellat, inquit.

Habebit.] Id est, habere putabitur vim & peritiam divinandi.

562. *Vix in Cyclada mitti.*] Qui tantum non morti addictus, & vix pro capitali sententia exilii pœnam obtinuit.

Cyclada.] In unam e Cycladibus, quæ sunt ægei maris Insulæ, velut in orbem dispositæ: unde vocabulum.

563. *Caruisse Seripho.*] Revocari ab ea Insula Cycladam uua, quo nocentes relegari solebant.

Plin. lib. 4. c. 12. & lib. 8. c. 53.

564. *Consulit icterica, &c.*] Insignes ejusmodi Mathematicos.

Icterica.] Laborantis arquato morbo, qui Græce dicitur *ικτερες*, estque bilis suffusio per totum corpus. Plin. lib. 30. cap. 11. *Avi icterus dicta*, inquit, *a colore (flavo) id malum sanat, ut tradunt, si spectetur, avis autem ipsa moritur.*

565. *De te.*] Sed ante omnia, de tua morte.

Tanaquil tua.] Uxor tua cognoscendi futuri perinde cupida ut Tanaquil Tarquini Prisci conjux, quæ viro summum principatum augurata est, Tit. Liv. lib. 1. cap. 34. & seq. *Et Mathematicam artem callebat.* Vetust. Schol.

567. *Quid enim majus.*] Quid optabilius, quam longam amasii sui vitam?

568. *Hæc tamen ignorat.*] Hæc mulier Astro-nomiam ignorat; at sunt aliæ quæ eam artem affectant.

569. *Saturni.*] Unus e septem Planetis est, ideo tristis & damnosus, quia siccus & frigidus. Tull. de Nat. Deor. & de Divin. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. c. 19. Plin. lib. 2. c. 8. & seq.

Quo læta Venus.] Quo sidere gaudeat conjungi Venus, & conjuncta faveat. Hæc nimirum Lunæ juncta salutaris creditur. Cicero. Macrobius, Plinius cit. loc.

Se proferat.] Procedat, ascendat, proficiat.

570. *Qui mensis damno, &c.*] Quibus anni, temporibus astra prosint, quibus noceant. Quando v. g. dominatur Mercurius lucri Deus, &c.

Memor quoque esto cavere ne incidas in eam, in cujus manibus ephemeridas aspicias detritas velut uncta succina, que neminem interrogat, jamque interrogatur: que marito ad militiam & patriam eunte, non perget simul retardata supputationibus Thrasilli. Quando liberit ferri ad primum lapidem, hora e codice accipitur. Si prurit angulus oculi scalptus, petit collyria post consideratum natiuitatem. Quamvis decumbat ægrotas, hora nulla sumendis alimentis magis idonea putabitur, quam que prescripta fuerit a Petosiri. Si paupercula fuerit, decurret ambo intervalla terminorum, ac sortes extrahet; & frequens blandimentum dabit ariolo frontem ac manum scrutanti.

Illius occursus etiam vitare memento, In cujus manibus ceu pingua succina tritas Cernis ephemeridas, quæ nullum consulit, & jam Consulitur: quæ castra viro patriamque petente, Non ibit pariter, numeris revocata Thrasilli. 575 Ad primum lapidem vectari eum placet, hora Sumitur ex libro: si prurit frictus ocelli Angulus, inspecta genesi collyria poscit. Ægra licet jaceat, capiendo nulla videtur Aptior hora cibo, nisi quam dederit Petosiris. 580 Si medioeris erit, spatium lustrabit utrumque Metarum, & sortes ducet; frontemq; manumque Prebebit vati crebrum Poppysma roganti.

ANNOTATIONES.

571. *Illius occursus, &c.*] At imprimis devita illas mulieres quæ Astrologiam ipsæ callent, & futura inde rimantur.

572. *Ceu pingua succina.*] Tam sæpe contrectatas ab ipsa, quam sua ex electro monilia; vel, tam ab ea tritas quam succinum, quod ex assidua manuum contrectatione & sudore unctum & pingue omnino est.

Succina.] Electrum Græci vocant, Plin. 1. 37. cap. 3. *Nascitur, inquit, defluente medulla pinei generis arboribus ut gummi in cerasis, resina pinei erumpit humoris abundantia, densatur rigore vel tempore autumnali*———*arboris succum prisici credidere, ob id succinum appellantes, &c. at bis errat Plinius in istis. Nec enim ex arboribus, sed e saxis emanat succinum: deinde nec resinam ferunt arbores in iis regionibus e quibus electrum advehitur. Est ergo succinum bituminis genus concretum & condensatum.*

573. *Ephemeridas.*] Libellum Mathematicum in quo notatur quæ singulis diebus cæli constitutio.

575. *Numeris revocata Thrasilli.*] Vel quod prævidet ex Astris periculum, si marito comes eat; vel præ nimio artis illius, ut fit, studio: & quod tunc supputando speculandove intenta incumberet.

Thrasilli.] Celebris Mathematici Imperatori Tiberio familiaris. De eo Sueton. Tiber. cap. 14. & Cornel. Tacit. Annal. 6.

576. *Primum lapidem.*] Caius nempe Gracchus Tribunus plebis singulis miliaris columnas lapideas disponis jusserat, quibus viarum spatia signarentur. Plut. in Gracch.

577. *Ex libro.*] Ex Ephemeride, cavens ne cum noxia dominantur astra, cum ad ambulationem procedit, aut quidvis aliud frivolum molitur.

578. *Inspecta genesi.*] Genitura, hora natali, horoscopo.

Collyria.] Oculorum medicamina. Horat. lib. 1. Sat. 5.

Hic oculis ego nigra meis collyria lippus Illinere.

580. *Petosiris.*] Astrologus Ægyptius, cujus meminere Suidas, & Plin. lib. 7. c. 49.

581. *Si medioeris erit, &c.*] Mediocris mulier mediocres ariolos consulet mediocri pretio.

Spatium lustrabit utrumque.] Circum nempe adibit, in quo Divinatores & Sortilegi viliores aderant multi. Hinc fallacem circum vocari ab Horatio asserit Turnebus lib. 5. c. 23.

Spatium lustrabit utrumque metarum.] Suet. Cæsar. cap. 39. *quo laxius dimicaretur, inquit, sublata meta, inque earum locum bina castra ex adverso constituta.* Et Claud. cap. 21. *Circum maximum ait marmoreis carceribus auratisque metis excultum, cum prius utraque tophina & lignea fuissent. Acron porro viles ariolos circa metas illas considerare solitos affirmat. Aliter autem vetus Schol. locum hunc expedit. Circulatores, inquit, consueverant duo sibi loca deligere, que lustrabant & circumibant, ac per ea deinde jactitare sortes seu taxillos, ut exinde quod sue geneseos signum se accommodaverit inspiciatur, numquid vivit & quando: tumque paucis ex verbis ibidem conscriptis sortes educebant.*

582. *Sortes ducet.*] Cic. de Divin. passim de more illo sortes miscendi, tollendi, educendi, lib. 2. n. 85. Numerius Suffetius inventor earum dicitur: ibid. *Sortes mittere idem est quod talos jacere vel tesseras.*———*& tota res inventa fallacis aut ad quæstum, aut ad superstitutionem, aut ad errorem, &c. Vide Suet. Tiber. cap. 14. & Ner. cap. 21. Porro sortes erant tessellæ quædam aut taleolæ inscriptas*

Divitibus responsa dabit Phryx augur, & inde
 Conductus dabit astrorum mundique peritus : 585
 Atque aliquis senior, qui publica fulgura condit.
 Plebeium in circo positum est, & in aggere fatum.
 Quæ nudis longum ostendit cervicibus aurum.
 Consultit ante Phalas, Delphinorumque columnas;
 An saga vendenti nubat, caupone relicto. 590
 Hæ tamen & partus subeunt discrimen, & omnes
 Nutricis tolerant, fortuna urgente, labores.
 Sed jacet aurato vix ulla puerpera lecto.
 Tantum artus hujus, tantum medicamina possunt,
 Quæ steriles facit, atq; homines in ventre necandos
 Conducit. Gaude infelix, atq; ipse bibendum 596
 Porrige quidquid erit : nam si distendere vellet,

At opulentis vaticinâ profere-
 ret Phrygius Vates, praeferet
 quoque illinc mercede accersitus
 sidera & mundum cognoscens,
 quidam etiam vetulus, qui abs-
 condit fulmina communia.
 Plebis fatum stat in circo at-
 que in aggere. Quæ nudato
 collo oblongum ostentat aurum,
 consilium capit ante Phalas
 & columnas Delphinorum, ut-
 rum debeat cum sagario con-
 jugium inire dimisso taberna-
 rio. Nihilominus istæ & pari-
 endi periculum incurrant, &
 cunctas altricis molestias fe-
 runt, premente fortuna. At
 aurato cubili aliqua raro pu-
 erpera decumbit. Ideo va-

lent artes, adeo medicamenta illius quæ reddit infæcundas, hominesque in utero perimendos com-
 parat. Tu vero miser latere, ipseque potandum uxori propina quodcumque fuerit.

ANNOTATIONES.

habentes sententias, aliæ felicitatem, calamita-
 tem aliæ denuntiantes mittebantur aut in urnam,
 aut in sitellam, aut in galeam, &c. Versabantur
 & educedantur manu pueri. Testis Cic. de Divi-
 vin. Vid. Turneb. lib. 5. c. 21. & 23. & lib.
 28. c. 16. Alex. ab Alex. lib. 1. c. 13, &c.

Frontemque manumque.] Sistet se coram Me-
 toposcopis & Chirosopis, qui e frontis & ma-
 nuum inspectione divinant; & iis adblandietur,
 ut futura sibi aperiant: nec rogantibus pro mer-
 cede poppysma denegabit.

583. Poppysma.] Græca vox proprie signifi-
 cans eum sonitum qui fit collis labris, ut &
 cupide osculando, & hoc sensu poni hic vide-
 tur: adulationem etiam designat.

584. Phryx augur.] Cicer. 1. de Divin. n.
 92. Phryges, Pisidæ, Cilices, & Arabum natio
 avium significationibus plurimum obtemperant.

Et inde.] Alias, Indus, id est, Bracmanes &
 Gymnosophista, seu Indorum Sapiens.

585. Astrorum mundique peritus.] Mathema-
 ticus & Astrologus.

586. Qui publica fulgura condit.] Fulgurum
 expiator, ea terræ infodiens & humi condens.
 Vide Pers. Sat. 2. v. 26. & quæ nos ibid.

587. Plebeium in circo, &c.] Plebeix mulie-
 res ariolos illos e trivio & e circo, vel sedentes
 ad aggere Tarquinii dumtaxat consulunt.

Circo.] Vide Sat. 3. ad v. 65. & 23.

In aggere.] Urbs clauditur ad Oriente aggere
 Tarquinii Superbi inter prima opera mirabili;
 namque eum muris æquavit, qua maxime pate-
 bat, aditu plano. Plin. lib. 3. c. 5. Romam de-
 scribens.

588. Quæ nudis longum, &c.] Meretrix sine
 pudore collum nudare solita, & illud exornans

aureis monilibus, ariolatur, & consulentibus re-
 spondet etiam in circo. Quod autem meretrices
 id quoque præstarent, patet ex Plin. lib. 30.
 cap. 2. ubi sic de Nerone loquitur; *Utinam &*
Inferos, & quoscumque de suspicionibus suis De-
os consulisset potius quam lupanaribus & pro-
stitutis mandasset inquisitiones eas, &c. Sortil-
 garum etiam apud Germanos mulierum memi-
 nit Plutarchus in vita C. Cæsaris. Ita vulgo.
 At certe non male quidam legunt, *Quæ nullis, &c.*
 ut notetur mulier plebeia.

589. Ante Phalas.] Turres ligneas erectas
 in circo pro spectatoribus. Turneb. lib. 5. c. 23.
 & lib. 18. c. 33. Ennius.

Malos diffundunt, frunt tabulata Phalæque.

Delphinorumque columnas.] Et huic loco da-
 bit lucem Plin. lib. 36. cap. 5. ubi sic habet:

In magna dignatione Cn. Domitii delubra in
circo Flaminio erant Neptunus ipse, & Thetis,
& Nereides, supra Delphinos sedentes, scilicet
ex marmore.

590. Saga.] Vestimenta sunt militaria.

Caupone.] Vel proco, vel priore marito.

591. Hæ tamen & partus subeunt discrimen.]
 Mediocris fortunæ mulieres & dolores parturi-
 endo & vitæ periculum subeunt, editosque in-
 fantes ipsæ alunt non sine magnis laboribus.
 Divites autem (proh nefas) abigendo partum
 his incommodis se liberant.

594. Hujus.] Veneficæ, vel obstetricis im-
 probæ.

596. Gaude infelix.] Marite.

597. Porrige.] Potionem quamlibet abortum
 faciendo idoneam.

Si distendere, &c.] Si ferre uterum vellet ac
 parere.

Etenim si cuperet ventrem dilatare atque torquere, infantibus exilientibus, forsitan Æthiopsis fores parens. Jam codicillis contineretur hæres discolor nunquam tibi conspiciendus matutino tempore. Prætereo substitutos, atque letitiam & desideria frequenter defraudata apud lacus impuros; & vocatos illinc Salios, Antistites, supposito corpore Scavorum appellationem habituros. Astat nocte sors mala, spoliatis favens puerulis. Eos gremio suo complectitur & educat universos: mox ædibus excelsis offerat, atque arcanum sibi histrionem aptat. Illos diligit: iis se inserit: suosque ludens promovet alumnos. Ille magorum incantamenta profert, iste venundat philtira Thessalica, quibus uxores possint animam viri cruciare,

Et vexare uterum pueris salientibus, esses
 Æthiopsis fortasse pater: mox decolor hæres
 Impleret tabulas, nunquam tibi manè videndus.600
 Transeo suppositos, & gaudia, vota que sæpe
 Ad spureos decepta lacus, atque inde petitos
 Pontifices, Salios, Scavorum nomina falso
 Corpore laturos. Stat fortuna improba noctu,
 Arridens nudis infantibus. Hos fovet omnes, 605
 Involvitque sinu: domibus tunc porrigit altis,
 Secretumque sibi mimum parat: hos amat, his se
 Ingerit, atque suos ridens producit alumnos.
 Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit
 Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti,610

ANNOTATIONES.

598. *Pueris salientibus.*] In lucem ex utero prodeuntibus; vel se moventibus in ventre matris.

Esses Æthiopsis fortasse pater.] Uxor tua pareret Æthiopsis mæchi filium, cujus te patrem gerere oporteret tamen, & adulterino bona tradere per testamentum, dictante nimirum illum hæredem uxore: ut supra dictum. v. 218,

599. *Æthiopsis.*] Servi tui fortasse, advecti ex ea Africæ parte, quæ nunc Abyssinis occupatur, & Zonæ torridæ subjecta est.

Decolor.] Niger nempe, cum tu sis albus.

600. *Nunquam tibi mane videndus.*] Cujus tibi mane conspectus & occursum foret evitandum, velut malum omen, ex superstitione Veterum? De qua jam Sat. 5. 54. Sic Bruto & Cassio in aciem prosilientibus occurrens Æthiops cladem, & Adriano Imperatori Maurus obvius mortem, præsignasse fertur. Vide Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 13, &c.

601. *Transeo suppositos.*] Nihil dicam de pueris substitutis, quos maritis uxores quasi suos obtrudunt, cum tamen ipsæ partum abegerint, ut dictum est, ac proprios enecarint.

Gaudia vota que.] Patrum deceptorum, qui prolem alienam pro sua fovent ac educant.

602. *Ad spureos decepta lacus.*] Prope montem Aventinum, ad lacum Velabrensem, cœnosum & immundum, quo deferebantur exponebanturque spurii. Hos enim interdum assumebant uxores primæ nobilitatis, ac velut editos a se proferebant. Sicque fiebant e spurii Nobiles, Magistratus, Pontifices, laudente fortuna.

Atque inde petitos.] Taceo quod & inde sunt Pontifices Salii, &c.

603. *Salios.*] Martis Sacerdotes, de quibus Sat. 2. v. 124. & seq.

Scavorum.] Quorumlibet nobilium, Sat. 2. v. 35.

604. *Stat.*] Velut imperans ac præsidens.

Fortuna improba.] Quæ immeritis auget honoribus, & indignos divitiis beat.

Noctu.] Tunc enim clam exponebantur pueri.

606. *Domibus tunc porrigit altis.*] In familias nobiles intrudit.

607. *Mimum.*] Ludum, jocum. Sat. 3. v. 39.

608. *Suos.*] Hinc bene vocantur fortunæ filii.

Producit.] Ad honores provehit, ad opes & potentiam.

609. *Hic Magicos affert cantus, &c.*] Homines passim videas sceleratos improbis mulieribus suppeditantes materiam scelerum per philtira, per magicas incantationes.

Magicos affert cantus.] Horum vim describit Virgil. Eclog. 8. vanitatem etiam explicat ac deridet Plin. lib. 24. cap. 17. lib. 25. cap. 9. lib. 26. cap. 4. lib. 28. cap. 2. & seq. lib. 30. cap. 1. & seq. &c.

Thessala Philtra.] Thessali Græciæ populi veneficiis, incantationibus, præstigiis dudum famosi. Horat. in fine Epist. 2. lib. 2. portenta vocat & miracula Thessala. Plaut. Amphitr. Act. 4. Scen. ult. *Ego pol illum ulciscar hodie Thessalum veneficum, qui perverse perturbavit familia mentem meæ.* Vide Apul. Flor. 1.

610. *Philtra.*] Amatoria pocula Ovid.

Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Vexare.] Amore suo accendere, torquere, ad insaniam usque nonnunquam Tacit. Annal. 12. sub finem. *Agrippina veneni genus exquisitum optabat, quo mors Claudii turbaretur, mors differretur.*

Et solea pulsare nates. Quod desipis, inde est,
 Inde animi caligo, & magna oblivio rerum,
 Quas modo gessisti. Tamen hoc tolerabile, si non
 Et furere incipias, ut avunculus ille Neronis,
 Cui totam tremuli frontem Cæsonia pulli 615
 Infudit. Quæ non faciet, quod Principis uxor?
 Ardebant cuncta, & fracta compage ruebant,
 Non aliter, quam si fecisset Juno maritum
 Insanum, Minus ergo nocens erit Agrippinæ
 Boletus: si quidem unius præcordia pressit 620
 Ille senis, tremulumque caput descendere jussit
 In cælum, & longa manantia labra saliva.
 Hæc poscit ferrum atque ignes, hæc potio torquet:
 Hæc lacerat mistos equitum cum sanguine Patres.
 Tanti partus equæ, quanti una venefica constat.

Et crepidâ clunes percutere.
 Hinc venit quoddam insanis; hinc
 tenebræ mentis, & ingens obli-
 vio eorum quæ mox fecisti. Ni-
 hilominus id ferendum videat-
 ur, si non caperis etiam insa-
 nire, sicut ille Neronis avun-
 culus, cui Cæsonia ingessit
 frontem integram pulli tremen-
 tis. Quæ mulier non aget
 idem quod Imperatoris con-
 jux? flagrabant omnia, &
 rupte commissura concidebant;
 haud secus ac si Juno conju-
 gem dementem reddidisset.
 Minus itaque sceleratus erat
 Agrippinæ fungus. Is enim
 unus vetuli viscera oppressit,
 atque ad Cælum deduci fecit
 titubans caput & labia deflu-
 entia perenni salivâ. Illud

autem poculum petit ferrum ac flammam, illud cruciat, illud discerpiat Senatores permixtos equi-
 tum cruori. Tantum valet equæ fetus, quantum una saga!

ANNOTATIONES.

611. Solea pulsare nates.] Indigne tractare, ad libitum. Vide quæ ad Pers. Sat. 5. v. 169. Quod desipis.] Ovid. cit. Sueton. Calig. cap. 50. mox citand.

612. Oblivio.] Claudii stultitiam, oblivionem, inconsiderantiam narrat Sueton. Claud. cap. 38, 39, 40.

614. Avunculus ille Neronis.] Caius Caligula quem uxor Cæsonia amatorio medicamento in sui amorem illexisse creditur, sed quod in furorem verterit. Suet. Calig. cap. 50. Porro is Neronis avunculus. Si quidem Nero matrem habuit Agrippinam, cujus frater Caligula: amborum vero pater Germanicus. Suet. Calig. cap. 7.

615. Frontem pulli.] Hippomanes, de quo ante, cap. 133.

Tremuli.] Recens nati & frigore tremensis. Cæsonia.] Quam neque facie insigni, neque ætate integra, jamque matrem ex alio, & projectæ lascivix uxorem Caligulæ perditæ amavit, ab ea, ut creditur, potionatâ. Hanc & chlamyde, peltaque & galea ornatam, & juxta adæquitantem militibus ostentavit, &c. Sueton. Calig. cap. 25. 33. 50.

616. Infudit.] In potione seu philtro.

617. Ardebant cuncta.] Quasi furentis Imperatoris igne & furore correpta.

Fracta Compage.] Metaphora ab ædium ruentium lapsu, id est, ordine perturbato subversa ratione.

618. Quam si Juno maritum, &c.] Sic tota Respublica pessumibat furente Principe, ut totus orbis periret rectore deficiente, si Jovem zelotypæ Juno per simile philtro ad insaniam egisset.

619. Minus ergo nocens.] Agrippina quam Cæsonia, quarum scelus comparat hic Juvenalis.

Agrippinæ boletus.] Venenatus fungus, quo virum suum Claudium imperatorem sustulit. Vide Tacit. Annal. 12. ad finem. Et Sat. 5. v. 146.

621. Ille senis tremulumque, &c.] Boletus Claudii, annum superantis sexagesimum quartum, & cui jam tremulum caput, spumans rictus, &c. Sueton. Claud. cap. 30.

Descendere jussit in Cælum.] Apotheosim deridet, inquit Vetus Schol. Alii simpliciter intelligi volunt descensum ejus ad Campos Elysios. Alii respiciunt ad Senecæ ludum de Claudii Cæsaris morte, vel potius Apocolocyntosin, ubi postulantem inter Deos recipi Claudium Imperatorem, agitata in Concilio Deorum causa, accersante D. Augusto, conspirantibus statim universis damnatum invadit Mercurius, atque obtorto collo, raptat ad Inferos.

623. Hæc poscit ferrum, &c.] At immanis illa Cæsoniæ potio Caligulam reddens furiosum, in quanta mala præcipitavit ferro flammæque in omnes sævientem?

624. Hæc lacerat.] Sueton. Caligul. cap. 28. discerpi Senatorem concupivit, &c.

Mistos equitum cum sanguine Patres.] Nec enim Equestri peperit Ordini aut Senatorio, Sueton. passim in Calig. præsertim vero. c. 25, 27, 28, 30.

625. Tanti partus equæ, &c.] Hippomanes notat, de quo supra.

Quanti una venefica.] Quantum arte pollet venefica. Legunt quidam, tanti, iterum; quod certe magis placet.

Aversantur genitos è concubina: nullus contradicat: nullus prohibeat. Modò licet privignum interficere. O pupilli qui majores habetis opes, ego vobis auctor sum, servate vitam, neque ulli mensæ confidite. Livida pinguis effervescunt matris toxico. Quispiam prius comedat quodcumque obtulerit ea quæ genuit: pappas meticulous calices antè delibet. At ista comminiscimur, Satirâ nimirâm indiente cothurnum sublimem: atque prætergressi terminos ac normam præcedentium ore Sophoclis, versus magnificos debacchamur Rutulis collibus & aeri Latino incognitos! Utinam nos essemus futiles! at exclamat Pontia: futeor, perpetravisti, & propriis filiis porrexi venenum, quod evulgatum innotuit; nihilominus ipsa patravi scelus.

Oderunt natos de pellice: nemo repugnet, 626
Nemo vetet. Jamjam privignum occidere fas est.
Vos ego, pupilli, moneo, quibus amplior est res,
Custodite animas, & nulli credite mensæ.
Livida materno fervent adipata veneno. 630
Mordeat antè aliquis quicquid porrexit illa
Quæ peperit: timidus prægustet pocula pappas.
Fingimus hæc, altum Satirâ sumentem cothurnum
Scilicet: Et finem egressi legemque priorum,
Grande Sophocleo carmen bacchamur hiatu, 635
Montibus ignotum Rutulis, cæloque Latino?
Nos utinam vani: sed clamat Pontia, feci,
Confiteor, puerisque meis aconita paravi,
Quæ deprensa patent: facinus tamen ipsa peregi.

Utinam nos essemus futiles! at exclamat Pontia: futeor, perpetravisti, & propriis filiis porrexi venenum, quod evulgatum innotuit; nihilominus ipsa patravi scelus.

ANNOTATIONES.

626. *Oderunt natos de pellice.*] Oderint sane spurios viri sui filios: ut Juno Herculem. At nimine ferendum quod & privignis mortem moliantur, imo & propriis aliquando filiis.

Pellice.] Supra ad v. 272.

627. *Jamjam privignum occidere, &c.*] Impune committitur id sceleris. Sic Britannicum viri sui Claudii filium e Messalina priori uxore Agrippina veneno sustulit, ut Neroni filio suo pararet Imperium. Cornel. Tacit.

629. *Custodite animas.*] Seu a noverca, seu a matre etiam vestra, si novo marito nupserit, aut nubere cupiat. Sic Pontia ut nuberet mæcho, suos filios interemit duos.

630. *Livida.*] Quia lividi fiunt veneno e-necti.

Fervent.] Redundant, plena sunt.

Adipata.] Succulentæ dapes, opima edulia, adipe veluti condita. Vel, *dulcia placenta*, ut interpretatur vetus Schol. qui & sequentes versus duos in aliis codicibus deesse notat ibidem.

631. *Mordeat ante aliquis.*] Ad explorandas præcavendasque materni veneni insidias.

632. *Quæ peperit.*] Noverca vel e novo vel e priore marito filios habens, vel ex utroque. Alterutris enim necem parabit, ut aliis faveat, & secundo præsertim viro deferat hæreditatem.

Pappas.] Senex veneratione dignus, pater; alumnus etiam, tutor, pædagogus.

633. *Fingimus hæc.*] An vero mulieribus Romanis affingimus eadem quæ leguntur apud Græcos & Tragicos de Progne, de Medea; Imo vero.

Satira.] Vide Sat. 1. v. 50. & quæ nos ibi.

Cothurnum.] Calceus erat Tragædorum matèrize sublimi respondens & majestati rerum, ideoque altus & magnificus. Hinc metaphorice ponitur pro stylo gravi & excelso. Virg. Eclog. 8.

Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

634. *Priorum.*] Satiographorum, Lucilii, Horatii, Persii communia dumtaxat argumenta notaque tractantium.

635. *Sophocleo.*] Quale scripsit Sophocles celebris ille Tragicus Atheniensis. Is asuavitate orationis Apis vocatus; exhibuit fabulas plus centum & viginti; e quibus omnibus septem dumtaxat ad nos pervenerunt. Annos natus prope centum Oedipum Coloneum scripsit, quæ vel una, cæteris ejusdem studii Poëtis gloriam præripit. Vicies & ter adeptus victoriam, in postrema ex insperato gaudio expirasse dicitur. Vide Valer. Maxim. Lib. 8. cap. 7. & lib. 9. cap. 12.

Bacchamur.] Magna voce ac strepitu bacchantium instar furentes eructamus.

636. *Rutule cæloque Latino.*] Italiæ, in qua Latium, in Latio vero Rutuli veteres populi.

637. *Pontia.*] Uxor Vectii Bolani, filia vero Pub. Petronii. *Hæc velut rea conjurationis a Nerone damnata, filios insuper veneno enecasse convicta largis se epulis oneravit, ac vino: incisisque venis saltans, quo maxime studio oblectabatur, extincta est.* Ita vetus Schol. Martial. lib. 2. Epigram 34. ad Gallan.

O mater, qua nec Pontia deterior.

638. *Aconita.*] Sat. 1. v. 158.

639. *Facinus tamen ipsa peregi.*] Legendumne potius, tantum; pro tamen, dubitat Guejus.

Tunc duos unâ sævissima vipera cœnâ? 640
 Tunc duos? Septem, si septem forte fuissent.
 Credamus tragicis quicquid de Colchide torva
 Dicitur, & Progne. Nil contra conor: & illæ
 Grandia monstra suis audebant temporibus; sed
 Non propter nummos. Minor admiratio summis
 Debetur monstris, quoties facit ira nocentem 646
 Hunc sexum; & rabie jecur incendente feruntur
 Præcipites: ut saxa jugis abrupta, quibus mons
 Subtrahitur, clivoque latus pendente recedit. [gens
 Illam ego non tulerim, quæ computat, & scelus in-
 Sana facit. Spectant subeuntem fata mariti 651
 Alcestim: & similis si permutatio detur,
 Morte viri cupiant animam servare catellæ.

O vipera crudelissima, an tu duos unis epulis, an tu duos occidisti? Inò septenos occidissem, si casu septeni adfuissent. Fidem habeamus tragicis, quodcumque narratur de tetra Colchide, ac de Progne: minimè nitor adversum. Istæ verò magna quidem ævo suo prodigia moliebantur, ac nequaquam pecuniæ causâ. Nec tantùm demirari oportet ingentia portenta, quandocumque sexum istum muliebrei iracundia sceleratum efficit; atque prone abripiuntur furore hepar inflammante: quemadmodùm rupes abscessu cacumini, quo subducitur mons,

Et separatur latus declivi suspensio. Ego non eam toleravero, quæ numerat, ac mentis compos exequitur grande facinus. Considerant Alcestim, quæ viri sortem accipit: ac si par offeratur commutatio, istæ mariti nece velint custodire vitam catelli.

ANNOTATIONES.

640. *Vipera.*] Improbas illas uxores comparat cum viperis, quas aiunt vulgo sævas, & marem quidem a femina arroso capite, femina autem a catulis latera ventremque matris pererrupentibus enecari. Vel Plin. teste lib. 10. cap. 62. Hæc tamen velut fabulosa docti rejiciunt; & Aristoteles aliter explicat, lib. 5. cap. ult. Vide Cœl. Rhodig. lib. 6. cap. 13. Philostrat. &c.

641. *Septem, si septem, &c.*] Est responsio nefandæ Ponticæ.

642. *Tragicis.*] Sophocli, Euripidi, Senecæ, & aliis, multa sæpe fabulosa tractantibus argumenta.

De Colchide torva.] Medea Ætæ regis Colchorum filia, quæ liberos coram infido Jasono discerpsit. Porro Colchis Asiæ est regio Ponto vicina, venenorum ferax. Unde totu veneficiorum artifex Medea celebratur. Historianote de Jasono cum Argonautis illuc profecto, & artibus Medæ amore suo irretitæ vellus aureum consecuto. Vid. Justin. Lib. 42. Diodor. Sic lib. 5. cap. 3. Item Euripid. & Senec. in Medea. Ov. Metamorph. 7. Fab. 2. & seq.

643. *Progne.*] Filia Pandionis Atheniensium regis, quæ Ityn filium Tereo Thracum regi viro suo comedendum apposuit, sororis suæ Philomelæ vindicandæ causa. Ovid Metamorph. 6. Fab. 7.

Illæ.] Medea, Progne, monstrosa quidem facinorosa sunt aggressæ: verum quod nunc fit, deterius est.

645. *Non propter nummos.*] Illæ amoris impatientia, justaque ira incensæ & abreptæ: at

nostræ per avaritiam, quæ sanam mentem relinquit, flagitia exequuntur.

648. *Præcipites: ut saxa jugis, &c.*] Quanto impetu saxum jugo montis abruptum, aut pars ejus avulsa delabitur & præceps ruit.

650. *Computat.*] Vel, quæ numerat ac reputat promissam sibi pro scelere mercedem, ut Eriphyle: vel potius, quæ otiose deliberat, in animo rem patranda revolvit, examinat, providet, statuit. Hæc profecto est pessima, Cic. 1. Off. n. 27. *Permultum, inquit, interest, utrum perturbatione aliqua animi, quæ plerumque brevis est, & ad tempus: an consulto & cogitato fiat injuria. Leviora enim sunt ea quæ repentino aliquo motu accidunt, quam ea quæ meditata & preparata inferuntur.*

651. *Sana.*] Prudens, ac sciens, perspectis omnibus ac prospectis rei adjunctis.

Spectant.] In Theatro, ac ludis.

Subeuntem fata mariti Alcestim.] Admetus Rex Thessaliæ gravi morbo tenebatur: de eo consultum respondit oraculum, spem vitæ nullam superesse, præterquam si quis pro illo factum subiret: refugientibus autem cæteris omnibus, Alcestis uxor ultro se morti obtulit. Vide Platon. Dial. de Amore. Euripid. in Alceste, &c.

652. *Similis si permutatio detur.*] Romanis uxoribus permultis si daretur optio perendi vel catulum vel maritum, sane hujus morte vitam illius redimerent. Quam longe absunt ab amore conjugali illarum Indiæ mulierum quæ cum viro sepeliri certatim cupiunt. Quod refert Cicero Tusc. 5. n. 78.

Plurima tibi reperiuntur Belides & Eriphyla. Mutatino tempore quælibet regio Clytemnestram exhibebit. Id solum interest, quod hæc Tyndaris dexterâ & sinistrâ gerebat securim rudem atque obtusam: jam verò patratu scelus exiguo rubetæ intestino? at nihilominus etiam gladius adhibetur, si Atrides callidus sumeret

Occurrunt multæ tibi Belides, atque Eriphylæ. Mane Clytemnestram nullus non vicus habebit. 655 Hoc tantum refert, quod Tyndaris illa bipennem Insulsam & fatuam dextra lævaque tenebat. At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ: Sed tamen & ferro, si prægustaret Atrides Pontica ter victi cautus medicamina Regis. 660

antidota Pontici regis tertio subacti.

ANNOTATIONES.

654. *Occurrunt multæ tibi Belides.*] Passim Romæ videas Belidum & Eriphylæ similes.

Belides.] Hæ vocantur alias *Danaïdes*, Belo avo, patre Danao, puellæ quinquaginta, quæ suum quæque virum (una excepta) prima nocte nuptiarum interfecerunt. Quapropter apud Inferos pertusum dolium aqua implere coguntur.

Eriphyla.] *Eriphyla* Vatem Amphiarum virum suum, latentem ne duceretur ad bellum Thebanum, ubi se moriturum prævidebat, ipsa prodidit, aureo monili corrupta. Is igitur eo perductus terræ hiatu absorptus periit. Unde Horatius lib. 3. Od. 16.

— *Concidit angwis
Argivi domus, ob lucrum
Demersa excidio.*

655. *Mane Clytemnestram.*] Plures modo feminæ Clytemnestram imitantur. Illa Ægistho adultero adjuncta redeuntem e bello Trojano Agamemnonem maritum bipenni obruncavit. Vide Sophocli. in Electra, Euripid. in Oreste, Senec. in Agamemnone.

656. *Tyndaris.*] Clytemnestra Tyndari Regis & Ledæ filia, Agamemnonis uxor.

657. *Insulsam & fatuam.*] Bipenni usa Clytemnestra parum solers & callida: at nostræ viros caute, & artificioso mortis genere circumveniunt, venenatis scilicet epulis.

Dextra lævaque tenebat.] Magno conatu & nisu, eoque rudi & agresti.

658. *Pulmone.*] Metonymia. Species pro genere.

Rubetæ.] Vide Sat. 1. v. 70.

659. *Si prægustaret.*] Si nosset virum antidoto munitum, ferro aggredierentur etiam.

Atrides.] Agamemnon Atræi filius Clytemnestræ maritus.

660. *Tervicti regis.*] Mithridatis Regis Ponti, a Sylla primum, deinde a Lucullo, tertio a Pompeio debellati. Vide Cic. pro Lege Manilia.

Pontica.] *Pontus* Asiæ regio venenis incluta. Virgil. Eclog. 8.

Hæc herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena, Ipse dedit Mæris: nascuntur plurima Ponto.

Medicamina.] Antidotum adversus venena, a Mithridate inventum, & ab ejuſ nomine Mithridation appellatum, cujus meminit Plinius pluribus locis, lib. 23. cap. 8. componi dicitur e duabus nucibus siccis, item ficis totidem, & rutæ foliis viginti simul tritis, addito salis grano; ut qui hoc jejunos sumat, nullum ei venenum nociturum sit eo die. lib. 29. cap. 1. antidotum illud e rebus quinquaginta constare ait. lib. vero 25. cap. 2. idem habet quod & Gellius lib. 17. cap. 16. sic scribens.

Anates Ponticas dicunt edendis vulgo venenis victitare: scriptum etiam a Lenæo Cn. Pompeii liberto, Mithridatem illum Ponti regem medicæ rei & remediõrum id genus solertem fuisse, solitumque earum sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis venenis valeant, &c. porro idem Mithridates ita sumendo veneno assueverat, ut jam mori volens illud impune & incassum hauriret. Ibid. Hinc Martial. lib. 5. Epigr. 77.

*Profecit poto Mithridates sæpe veneno,
Toxica ne possent sæva nocere sibi.*

SATIRA VII.

Et spes, & ratio studiorum in Cæsare tantum :
 Solus enim tristes hac tempestate Camœnas
 Respexit, cum jam celebres notique Poëtæ
 Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos
 Tentarent ; nec fœdum alii nec turpe putarent 5
 Præcones fieri ; cum desertis Aganippès
 Vallibus esuriens migraret in atria Clio.

INTERPRETATIO.
Et expectatio & modus studiorum duntaxat in Cæsare consistunt. Unus etenim conjecit oculos in Musas hoc tempore afflictas, quando vates insignes & famosi jam niterentur pretio comparare balneum apud Gabios, & Romæ furnos: neque pudendum, nec indecorum ceteri arbitrarentur esse proclamatores, quando relictis Aganippès vallibus Clio famelica recederet in vestibula.

indecorum ceteri arbitrarentur esse proclamatores, quando relictis Aganippès vallibus Clio famelica recederet in vestibula.

ANNOTATIONES.

1. *Et spes, & ratio.*] Ad Telesinum Poëtam ait artes & studia Romæ a cæteris contemni, jacere, steriles esse : ab uno vero Cæsare foveri.

Cæsare.] Quis ille, pugna non mediocris. Nerōnem intelligit vetus Schol. absurde quidem. Nervam, Trajanum, Adrianum alii volunt: certe aliis, ego adstipulor qui Domitianum. Nec vetat quod Sat. 4. salse prosciderit. Duo me movent; Paridis histrionis mentio in hac Satira; & quod Sueton. Domit. c. 9. testatur eum initio principatus liberalem, atque omnes circa se largissime prosecutum, &c. Adde Quintil. in Prol. lib. 4. ubi Domitianum invocat velut maxime præsens ac propitium studiis numen. Quidni ergo Juvenalis pariter aut adulatus sit, aut quid ab Imperatore factum oporteret, docuerit? At Sat. 4. mortuum illum indicat, & Sat. 1. in fine mortuos se tantum aggredi profitetur. Scilicet virum neminem expresso nomine exagitat, mutato vero, hoc liberius insecatur. Hanc porro Satiram primis Domitiani temporibus scriptam cum aliquibus crediderim. Sed quoniam ad Trajanum aut Adrianum etiam pervenisse dixi Juvenalem, & ab eo hic alterutrum merito laudari quibusdam videtur, rem in medio relinquimus, nec adversus illos pugnare libet.

3. *Respexit.*] Consolatus est, adjuvit, erexit, Virgil. Eclog. 1.

Libertas, quæ sera tamen respexit inertem.

4. *Balneolum Gabiis, &c.*] Ad vilia quæque ministeria paupertate adigerentur: atque adeo

balneariam aut furnariam exercerent, aut certe balneatoribus ac furnariis operam locarent suam: sicut victus habendi causa Cleanthes pridem noctu aquam hauriebat hortulano, pistori vero seu mulieri cuidam farinas pinsebat: ut interdiu Philosophiæ vacaret. Diogen. Laërt. lib. 7.

Gabiis.] In hoc Volscorum oppido, ad viam Prænestinam sito. Vide Sat. 3. v. 192. & Sat. 6. v. 56.

6. *Desertis Aganippès vallibus.*] Abjecto literarum studio, & Musis valere jussis.

Aganippès.] Apollini Musisque sacer locus in Bœotia, vel fons Permessi fluminis. Vetus Schol. Erat & mons ibidem ejusdem nominis: quo videtur Juvenalis respexisse, quod ait, *vallibus.*

7. *In atria.*] Fiebat custos atriensis & ostiarius qui Poëta erat antea: vel ibi stipem, victum, sportulas emendicabat. Forte & designantur atria Licinii in foro sita, ubi fiebant auctiones, & quo proinde ad eas præcones conveniebant. Cic. pro Quintio. n. 12. *Tollitur ab atrii Licinii atque a præconum concessu in Galliam Nævius.* Et n. 25. *Ab atrii Licinii suos necessarios corrogat.* Idem 1. contra Rullum n. 7. *Ut in atrii auctionariis potius quam in triviiis & campis auctionentur.*

Clio.] E Musis una ἀπο τῆς κλεῖς dicta, id est, a gloria, quam viris fortibus procurat per historias, quibus illa scribendis præest. Hic ponitur pro quolibet studioso & literato.

Si enim in umbra Pieriâ quadrans tibi nullus exhibeatur, dilige appellationem & vitam Machæræ, atque venundâ potius quod astantibus venundat, auctio tradita, vas vinarium, tripodes, armariola, capsas, Alcithoën Pacci, Thebaida atque Tereum Fausti. Id melius quàm si coram iudice affirmes, aspexi, quod non asperaxisti: quamvis hoc agant Equites ex Asia, item Cappadoces agant, & Equites è Bithynia, quos denudato calceano transmisit altera Gallia. Attamen nullus deinceps adigetur sustinere laborem Musis indecorum, quisquis sonantem facundiam jungit argutis numeris, atque lauream apprehendit.

Nam si Pieria quadrans tibi nullus in umbra Ostendatur, ames nomen victumque Machæræ; Et vendas potius, commissâ quod actio vendit 10 Stantibus, œnophorum, tripodes, armaria, cistas, Alcithoën Pacci, Thebas & Terea Fausti. Hoc satius, quam si dicas, sub iudice, vidi. Quod non vidisti. Faciant Equites Asiani, Quamquam & Cappadoces faciant, Equitesq; Bithynia quos nudo tradueit Gallia talo. [thyni. Nemo tamen studiis indignum ferre laborem 17 Cogetur posthac, necit quicumque canoris Eloquium vocale modis, laurumque momordit.

ANNOTATIONES.

8. *Nam si Pieria quadrans, &c.*] Si per literas & eruditionem nihil lucri obveniat, aliunde victum querito & e qualibet arte humiliter.

Pieria.] *Locus erat ad radices Olympi montis in Thessalia, cui nomen dedit Vates Pierus, qui primus sacrificasse dicitur Musis, que Pierides inde vocatae sunt.* Vet. Schol. Vide quæ ad Sat. 4. v. 36.

Quadrans.] Nummus, pecunia. Vide Sat. 1. versum 121. & Sat. 6. v. 447.

In umbra.] Alii Codices habent, *in arca.*

9. *Ames nomen victumque Machæræ.*] Ama & sequere victum & institutum Machæræ, & sicut ille, præco fias.

10. *Commissa auctio.*] Vendendi cura & provincia tibi commissâ a Magistratu, & a dominis rerum venalium.

11. *Stantibus.*] Circumstanti ad emendum turbæ & licitanti.

Tripodes.] Vel mensas, vel ænea vasa ad calefaciendam aquam.

Armaria.] Forte pluteos in quibus libri reponuntur.

12. *Alcithoën Pacci,*] *Nomina fabularum, aut malorum Poëtarum quæ easscripserunt.* Vet. Schol. Porro magna legendi varietas eo loci. Vetus Schol. habet *Alcithoën*, nec explicat amplius. Alii, *Alcinoum*, alii, *Alcinoen*: plures, *Alcyoneu*; & *Bacchi*, pro *Pacci*, legunt. De *Alcithoë* muliere Thebana, quæ contemptis Orgiis Bacchi, in versperilionem ab eo mutata est, Ovid. *Metamorph.* 4. Fab. 1. 7. 12. De *Alcyone* vero Neptuni filia, Ceycis uxore, in avem sui nominis conversa, idem, *Metamorphos.* 11. Fab. 10. De *Alcinoo* Homer. *Odys.* 7. Virgil. *Georgic.* 1. Ovid. &c. *Alcinoe* denique, quæ *Alcyone*, Pleiadum una extitit.

Thebas & Terea Fausti.] Tragediam aliquam

de Thebarum Regibus, Laio, Oedipo, &c. Vel de Tereo, de quo Satira præcedenti sub finem. *Fausti*, poëtastrî cujuspiam

13. *Dicas sub iudice, vidi, &c.*] Falsus testis existas, & perjuriis vitam sustentens, rem augeas forte & Censum Equestrem nanciscaris, ut alii nonnulli.

14. *Faciant Equites Asiani.*] His enim liceat esse sceleratis, qui e servis Equites fiunt. Vide Pers. Sat. 5. v. 79. & seq. & quæ nos ibidem annotavimus.

Equites Asiani.] Equites Romani jam, at servi pridem ex Asia traducti.

15. *Cappadoces.*] Ex ea Asiæ Regione, quæ Galatiam inter & Armeniam posita est. Proverb. apud Suid. *πῆμ καππα κισια*: *Pessima Cappadocia hæc*; nimirum Cappadocia, Cilicia, Creta.

Bithyni.] Ex ea pariter Asiæ minoris parte, quæ Pontum attingit.

16. *Alterâ Gallia.*] Galatia, vel Gallo-Græcia, quæ e Græcis mixta & reliquias Græcorum, qui Brenno duce vastarunt Græciam, mox Orientem secuti in media Asiæ parte consederunt: teste Floro, lib. c. 11.

Nudo traducit Gallia talo.] Pedibus nudis & albis, more pauperum, & mancipiorum venalium ac transmarinorum. Vide Sat. 1. v. 111.

17. *Nemo tamen studiis, &c.*] Studiosorum nemo deinceps inopia conflictabitur: nemo literatus furnos aut balnea conducere, aut victus causa vile opus moliri cogetur, Cæsare jam respiciente.

19. *Laurumque momordit.*] Verus ac bonus Poëta, qui victor fuerit coronatus lauro Apollini sacra: vel qui tali gloria dignum se probaverit: vel *δαφνηραγος* & hinc afflatus numine Apollinis. Vide Cæsar. Rhodig. lib. 5. c. 7.

Hoc agite, o juvenes: circumspicit, & stimulat
vos,

Materiamque sibi Ducis indulgentia quærit. 21

Si qua aliunde putas rerum expectanda tuarum
Præsidia, atque ideo crocææ membrana tabellæ

Impletur; lignorum aliquid posse ocys, & quæ
Componis, dona Veneris, Telesine, marito: 25

Aut clude, & positos tinea pertunde libellos.

Frangere miser calamos, vigilataque prælia dele,

Qui facis in parva sublimia carmina cella,

Ut dignus venias hederis, & imagine macra.

Spes nulla ulterior: didicit jam dives avarus 30

Tantum admirari, tantum laudare disertos,

Ut pueri Junonis avem. Sed defluit ætas,

Et Pelagi patiens, & cassidis, atque ligonis.

Tædia tunc subeunt animos, tunc seque, suam-
que

Terpsichoren odit facunda & nuda senectus. 35

vero fastidia mentem penetrant, tum senecta eloquens ac denudata & se & suam Terpsichoren detestatur.

Illud suscipite, ô adolescentes: benignitas Principis circum intuetur, ac vos incitat, & sibi poscit materiam. Si ex alia parte credis sperandum tuis rebus columen aliquod at propterea repletur papyrus codicis flavi, quære citius ligna quædam, o Telesine, & Veneris conjugi trade quæ scribis; vel include, atque abjectos commentarios blattis vellica. Infelix rumpe pennas & elucubratus pugnas oblitera, qui exiguo in conclavi grandes versus condis, ut merearis hederam ac effigiem macilentam. Nihil ultra expectandum. Nunc enim opulentus parcos assuevit dumtaxat mirari, dumtaxat encomiis facundos extollere; sicut juvenes volucrum Junonis. At elabitur ætas apta sustinere & mare, & galeam & bipalium: tum

ANNOTATIONES.

21. *Materiamque sibi Ducis, &c.*] Exercendæ magnificentiæ dignam quærit occasionem Cæsar, adeoque eximie tantum eruditionis viros, & ingenii non mediocri Poëtæ investigat.

22. *Aliunde.*] Quam a Cæsare.

23. *Atque ideo crocææ membrana, &c.*] Libros scribis operose.

Crocææ membrana tabellæ.] Vide quæ ad Persii Sat. 3. v. 10.

24. *Lignorum aliquid posse.*] Quibus accenso igne libellos inutiles consumas, nec perdas amplius oleum & operam.

25. *Veneris, Telesine, marito.*] Vulcano ignis præsi. Plaut. Amphitryon. Scen. 1.

Quo ambulas, tu, qui Vulcanum in cornu.

Conclusum geris? Id est, qui laterna facem accensam portas.

26. *Tinea pertunde libellos.*] Id est, tinea ac vermibus pertundendos & absumendos per-mitte.

27. *Frangere miser calamos.*] Martial. lib. 9. Epigr. 75.

Frangere leves calamos, & scinde Thalia libellos, Si dare sutori calceus ista potest.

Vigilata prælia.] Carmina quæ vigilando e-laborasti ad bellatorum gloriam, &c.

38. *Qui facis in parva, &c.*] Tu Poëta sub-limis at inops, & in angusta cella habitans.

29. *Hederis.*] Corona ex hedera quæ Poëtis

eximiis & victoribus dari consueverat. Virgil. Eclog. 7.

Pastores, hedera crescentem ornate Poëtam. Imagine macra.] Statua tibi erigenda apud Apollinem Palatinum, qua tu adumberis char-tis impallescens, & labore studioque pertinaci & improbo macer factus. Vidè quæ sunt no-tanda ad Pers. Prolog. v. 5.

31. *Tantum admirari.*] Et nihil largiri.

32. *Ut pueri Junonis avem.*] Pavonem, cujus cauda Argi oculis exornata a Junone, teste O-vid. Metamorph. 1. Fab. 12. Pavonis autem caudæ tot luminibus fulgenti laudes quidem pueri tribuunt; at nedum quid aliud conferant, imò si possint, pennas detrahunt.

Defluit ætas, &c.] Sensim transit ætas ju-venilis idonea variis laboribus, ut Agricultura, Militiæ, negotiationi apud transmarinas gentes.

34. *Tunc seque suamque Terpsichoren, &c.*] Eru-diti senio & inopia oppressi dolent se Musis ster-ilibus juventutem dedisse, vellentque aliis arti-bus ætatem impendisse, e quibus lucrum prove-nisset, & senectuti ac infirmitati præsidium.

35. *Terpsichoren.*] Musarum hæc una est, dicta quod oblectet choreas, nimirum per ci-tharam, cujus inventrix habetur. *Terpsichore delectatio, & χορος.*

Jam audi astus, ut nihil tibi tribuat is quem observas. Et Musarum & Phæbi dimisso templo, ipse condit carmina, & Homero soli concedit ob annos millenos. Quod si recites provocatus, existimationis suavitatem, domum dabit mutuo Maculonus, ædesque valde ferre munitas imperabit esse utiles, in quibus ostium æmulatur fores anxius. Novit suppeditare libertos in ultima sedium collocatos serie, atque altis asseclarum procurabit acclamationes. At Patronorum nemo tribuet, quanti conducæris scamna, & gradus tignis pretio comparatis sustentatos, & orchestram sedibus remittendis contextam.

Accipe nunc artes, ne quid tibi conferat iste, Quem colis, & Musarum & Apollinis æde relictâ Ipse facit versus, atque uni cedit Homero, Propter mille annos. At si dulcedine famæ Succensus recites, Maculonus commodat ædes; Ac longe ferrata domus servire jubetur, In qua sollicitas imitatur janua portas. Scit dare libertos extrema in parte sedentes Ordinis, & magnas comitum disponere voces. Nemo dabit regum, quanti subsellia constant 45 Et quæ conducto pendent anabathra tigillo, Quæque reportandis posita est orchestra cathedris. Nos tamen hoc agimus, tenuique in pulvere sulcos Ducimus, & littus sterili versamus aratro.

At tamen nos id molimur, & pulverem exiguum sulcamus, ac ripam infructuoso vertimus aratro.

ANNOTATIONES.

36. *Accipe nunc artes.*] Audi jam quantis artibus illudant Poëtis divites Patroni, ne quid opis & pecuniæ illis impertiantur.

37. *Et Musarum & Apollinis, &c.*] Hæc jungunt alii cum præcedentibus, alii cum sequentibus.

Musarum & Apollinis æde.] Ædem Musis extruxit Martius Philippus, Apollini in suo Palatio Augustus Cæsar: Teste Sueton. Octav. August. cap. 29.

38. *Ipse facit versus.*] Patronus dives Poëtarum versibus indigere se negat ipse meliores faciens, suo quidem judicio: verum invita facit Minerva, & adversantibus Musis & Apolline, quorum ædem reliquit & sprevit. Hinc tamen ille sumit ansam & occasionem nihil nummorum colentibus se bonis Vatibus dandi: aut certe versus eorum laudabiles suis qualibuscumque versibus compensat tantum. Adrem facit quod Macrob. Saturnal. lib. 2. cap. 4. refert de Augusto, qui Græculo cuidam Epigrammata sibi frequenter offerenti reddidit Epigramma: at paucos denarios callide statim porrigenti summam ingentem numerari jussit.

Homero.] Vide Sat. 6. v. 437.

39. *Propter mille annos.*] Ob antiquitatem dumtaxat: cætera non concessurus: adeo factus est. De Homeri ætate apud auctores non convenit. Vetus autem Scholiastes hic ita loquitur: *dinumerato fortasse tempore ad ætatem usque suam, Poëta dixit mille annos fluxisse ab Homero, qui fuit annis ante urbem conditam centum & sexaginta, post Ilium captum ducentis sexaginta.*

Si dulcedine fama succensus recites.] Si famæ tantum & honoris captandi causa versus facis.

40. *Recites.*] Recitandi consuetudinem & apparatus olim sane magnum explicabimus ad Pers. Sat. 1. v. 15. & seq.

Maculonus.] Dives quidam, ut ille Fronto, de quo Sat. 1. v. 12.

Commodat ædes.] At cæteras impensas minime suppeditabit.

41. *Ferrata domus.*] Ad exhibendam opulentiam, ornata ferro & ære janua. Plin. lib. 34. c. 3. refert Carviliium Quæstorem inter alia crimina Camillo objecisse, quod ærata ostia in domo haberet.

Servire jubetur.] Uti jubet ad recitandum.

42. *Sollicitas portas.*] Urbis portas belli tempore, & in metu hostili.

43. *Dare libertos.*] Qui applaudant: & clientes qui acclament.

45. *Regum.*] Optimatum & divitum.

Quanti subsellia constant, &c.] Sumptus factos conducendis & disponendis subselliis, & auditorio præparando, nemo compensabit.

46. *Anabathra.*] *Αναβῆλαι* ascendo, *αναβῆλαι*, scale, pulpitum, subsellium.

47. *Reportandis.*] Quæ conducuntur, ad tempus elocata reportari necesse est, & pretium solvi ex convento.

Orchestra.] Metonymia. Tabulata. Vide Sat. 5. v. 178.

48. *Nos tamen hoc agimus, &c.*] Nihilo segnius laboramus, quam si magna spes emolumentum incitaret.

In pulvere sulcos ducimus.] Proverbium. Id est, inutiliter defatigamur versus condendo, perinde ac si arenosum littus ac sterile solum araremus.

Nam si discedas, laqueo tene ambitiosi
 Consuetudo mali; tenet insanabile multos
 Scribendi cacoëthes, & ægro in corde senescit.
 Sed Vatem egregium, cui non sit publica vena,
 Qui nihil expositum soleat deducere, nec qui
 Communi feriat carmen triviale moneta; 55
 Hunc, qualem nequeo monstrare, & sentio tantum
 Anxiefate carens animus facit, omnis acerbi
 Impatiens, cupidus silvarum, aptusque bibendis
 Fontibus Aonidum. Neque enim cantare sub antro
 Pierio, thyrsumve potest contingere sana 60
 Paupertas, atque æris inops, quo nocte, dieque

Etenim si recedas vinculis coercet mos vitii cupidi: plurimos occupat immedicabilis scribendi consuetudo prava, atque in mente malè affectâ inveterascit. At Poëtam eximium, qui non habeat ingenium vulgare, qui commune nihil proferre assueverit, quique notâ publicâ non percutiat versus è trivio, istum qualem ostendere non possum, & percipio dumtaxat, prestat mens sollicitudinis expers, amans nemorum, atque idonea potandis Aonidum aquis, Etenim inopia sapiens, & carens pecu-

niâ, quâ noctu atque interdium corpus indiget, nequit canere in spelunca Pieria.

ANNOTATIONES.

50. *Si discedas.*] Si velis ac tentes discedere a mala consuetudine.

Ambitiosus consuetudo mali.] Ambitio honoris, gloriæ cupiditas, quæ te ad scribendum impellit.

52. *Cacoëthes.*] Apud Medicos est ulceris genus curatu difficile. Cornel. Cels. lib. 5. ubi de carcinom. Plin. lib. 22. cap. 25. &c. alibi, &c. Metaphorice est scribendi libido. *Kæxy malum,* hoc, mos & consuetudo, *hæc, inoles.*

Senescit.] Diuturnitate inualescit, unde & fit insanabile.

53. *Vatem egregium.*] Horat. lib. 1. Sat. 4. v. 43.

Ingenium cui sit, cui mens diviniore, atque os Magna sonaturum; des nominis hujus honorem. Vena.] Facultas Poëtica. Horat. ad Pison. v. 409.

Ego nec studium sine divite vena, Nec rude quid prosit video ingenium.

54. *Expositum.*] Abjectum, vile, cuius notum pervium, facile.

55. *Carmen triviale.*] Inconditum plebeium. Virgil. Eclog. 3.

Non tu in triviis, indocte, solebas Stridentis miserum stipulam disperdere carmen. In compositis mali Poëtæ sua carmina recitare & venditare conueverant.

Communi feriat moneta.] Stylo vulgari plebeio, rudi, inconcinno, scribens. Metaphora a moneta, quæ nota signatur omnibus perspecta, usitata, semperque simili. Horat. ad Pis. l. v. 58.

Licit semperque licebit Signatum præsentem notâ producere nomen. Apuleius l. Apol. Græcas voces ait a se Latina moneta percussas.

56. *Sentio tantum.*] Concipio mente, intelligo, qualis sit & esse debeat Vates ille egregius, vix autem verbis adumbrare queo.

58. *Cupidus silvarum.*] Horat. lib. 2. Epist. 2. *Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbes, Rite cliens Bacchi somno gaudentis & umbra.* Ovid.

Carmina recessum scribentis & otia querunt.

53. *Aptusque bibendis fontibus Aonidum.*] Mens enim nisi sit expers curarum, non afflatur numine Musarum & Anollinis, id est, nobile carmen nullum concipit aut parit. Vide Pers. Prolog. v. 1.

59. *Aonidum.*] Musarum, quibus in Aonia Bœotia regione sacra quædam loca, fons Hippocrene, mons Helicon, seu Aganippe. Vide supra v. 6.

Cantare sub antro Pierio.] Dignum aliquid Musis & Phebo promere.

60. *Pierio.*] Vide supra v. 8.

Thyrsumve potest contingere.] Bacchi patrociniū mereri, censeri inter veros Poëtæ, adeoque esse rite cliens Bacchi, ut ait Horat. lib. 2. Epist. 2. mox cit. Poëticum furorem concipere, instar Bacchantium armatarum thyrsu, id est, hasta pampinis involuta.

Sana.] Sui compos, sobria, non furens, Horat. ad Pison. v. 296.

Excludit sanos Helicone Poëtæ Democritus.

61. *Ævis.*] Plin. lib. 18. cap. 3. *Servius Rex, inquit, ovium bonique effigie primus es signavit.* Et lib. 33. cap. 3. *Servius Rex primus signavit æs. Antea rudi usus Romæ Timeus tradit. Signatum est nota pecudum; unde & pecunia appellata, &c. Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 7. Æs a Jano refert signatum ex una parte, capite Saturni, ex altera, navi, qua ille ad eum pervectus fuerat. Unde ludentes pueri denarios in sublime jactantes, caput, aut navim, exclamant: lusu teste vetustatis. Vide & Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 15. & 24.*

Satiatus est Horatius, quoties ait, Euboë. Ecquis locus ingenio, nisi quando noster animus duplicis haud patiens sollicitudinis, torquet se versibus tantum, ac duobus magistris Cirrhæ & Nyse abripitur? Summi ingenii neque de comparando stragulo stupentis molitio est, intueri currus & equos & vultus Deorum, & quæ Erinys Rutulum perturbet. Et enim si Maro egeat famulo & qualicumque domo, cuncti serpentes elebarentur e capillis: tuba rauca nihil grande streperet. Petimus ut

Corpus eget. Satur est. cum dicit Horatius, Euboë
 Quis locus ingenio: nisi cum se crimine solo
 Vexant, & dominis Cirrhæ Nisæque feruntur
 Pectora nostra duas non admittentia curas? 65
 Magnæ mentis opus, nec de lodice paranda
 Attonitæ, currus & equos, faciesque Deorum
 Aspiciere & qualis Rutulum confundat Erinys.
 Nam si Virgilio puer & tolerabile desit
 Hospitium, caderent omnes a crinibus hydri: 70
 Surda nihil generet grave buccina. Poscimus ut sit

ANNOTATIONES.

62. *Corpus eget.*] Ad comparandum victum ac vestitum.

Euboë.] Vox qua bacchantes furentes utebantur. Horat. lib. 3. Od. 19.

*Euboë, recenti mens trepidat metu,
 Plenoque Bacchi pectore, turgidum
 Lætatur Euboë, parce Liber,
 Parce, gravi metuende thyrsos.*

Quod egregium carmen dum Horatius fundebat, satur erat.

63. *Quis locus ingenio.*] Exercendo, & promendæ industriæ ac venæ diviti.

Se carmine solo vexant.] Nisi cum uni vacatur Poeticæ studio.

64. *Et dominis Cirrhæ Nisæque feruntur.*] Instructu & afflatu Apollinis & Bacchi.

Cirrhæ.] Urbs erat ad radicem Parnassi montis, Phœbi Sacris & cultu nominata. Martial. Lib. 1. Epigram. 77. ad Flaccum

Quid tibi cum Cirrha? Quid cum Permessidis unda?

Romanum propius divitiusque forum est.

Nisæ.] Urbs Arabiæ, apud quam Bacchus a Nymphis educatus dicitur, indeq; vocatus Dionysius. Est & *Nysa* mons ac civitas in India ab eodem Baccho extracta, teste Strab. Lib. 15. Hoc etiam nomine appellantur aliæ quædam urbes in diversis regionibus, ubi colitur Liber pater, eidemque sacer unus e Parnassi verticibus. *Nysa* quoque dictus. Vide Diod. Sic. Lib. 4. c. 5. & Lib. 5. cap. 1. Martial. Lib. 4. Epigr. 44.

Hæc juga, quam Nyse colles, plus Bacchus amavit.

65. *Duas non admittentia curas.*] Hinc rei domesticæ & victus conquiriti: illinc Poeticæ, studiæ literarum, & elaborandi carminis.

67. *Attonitæ.*] Valde sollicitæ unde comparare queat cibos & vestimenta, aliaque necessaria ad victum.

Currus & equos, &c.] Ingeniosa mente complecti & nobili versu describere Deorum actiones & majestatem: ut facit Virg. in Æn. passim.

68. *Qualis Rutulum confundat Erinys.*] Rec-

te depingere Alecto Furiam Rutulorum Regem Turnum terrore complentem, serentemq; bella Trojanos inter & Latinos. Quod belle exquitur Virg. Æneid. 7.

Rutulum.] Vide Sat. 6. v. 636.

Erinys.] Invocatur Furia, quod *eggei τον νεου corrupat mentem*, vel, ut aiunt quidem, *eggei*, id est, *trahat, distrahat*: quæ si valeret etymologia; scribendum foret *Erynnis*. Triplex autem numeratur, Alecto, Tisiphone, Megæra. Et his angues pro capillis affingunt Poëtæ, unde mox noster ait cum Virgilio, *caderent a crinibus hydri*.

70. *Caderent omnes a crinibus hydri.*] Alludit ad Virgili versus Æneid. 7. mox citandos. Sensus est: omnis illa vis Poëtica, & majestas carminis Virgilio excideret & periret, si necessarii & victui caruisset. Talis enim sollicitudo mentem distrahit, ingeniumque enervat. Virg. Æneid. 7. sic habet:

*Luctificam Alecto dirarum ab sede Sororum
 Infernisque ciet tenebris; cui tristia bella.
 Ire, insidiæque, & crimina noxia cordi, &c.*

Et post:

*Talibus Alecto dictis exarsit in iras.
 At juveni oranti subitus tremor occupat artus.
 Diriguere oculi: tot Erynnis, sibilat hydri.
 . . . Et geminos erexit crinibus angues
 Verberaque insonuit, &c.*

Hydri.] *Hydrius*, vel *hydra*, serpens aquaticus.

71. *Surda nihil generet grave buccina.*] Id est, nihil grave scriberet Virgilius, cum Alecto exhibet populos ad arma excitantem. Æneid. 7.

*Pastorale canit signum, cornique recurvo.
 Tartaream intendit vocem, qua protinus omnes
 Contremuit nemus, & silvæ intonuee profunde.*

Poscimus ut sit, &c.] Scilicet vellemus & exigimus ab inope Rubreno, ut tam solerter, tanta diligentia, tam diserte scribat Tragedias, quam veteres illi Tragicæ Æschylus, Sophocles, Euripides, qui opibus & honoribus afflucebant, atque incitabantur.

Non minor antiquo Rubrenus Lappa cothurno,
 Cujus & alveolos & lænam pignerat Atreus.
 Non habet infelix Numitor quod mittat amico ;
 Quintillæ quod donet habet : nec defuit illi 75
 Undè emeret multâ pascendum carne leonem
 Jam domitum. Constat leviori bellua sumptu
 Nimirum ; & capiunt plus intestina Poëta.
 Contentus famâ jaceat Lucanus in hortis
 Marmoreis. At Serrano, tenuique Saleio 80
 Gloria quantalibet, quid erit, si gloria tantum est?
 Curritur ad vocem jucundam, & carmen amicæ
 Thebaïdis, lætam fecit cum Statius urbem,

cothurno veterum inferior non sit Rubrenus Lappa, cujus lances atque pallium Atreus oppignerat. Misero Numitori non est quod mittat familiari, est quod det Quintille: habuitque is quo jam subactum leonem compararet plurimâ carnem alendum. Fera scilicet minori stat impensa; & vatis plus venter devorat. In hortis marmore exornatis quiescat Lucanus existimationem satis habens. Sed quid honos quantuncumque Serrano proderit, ac pauperi Saleio, si dumtaxat honos adest? Properatur ad

vocem gratam, & dilectæ pœma Thebaïdis, quando civitatem Statius hilarem effecit,

ANNOTATIONES.

72. *Rubrenus Lappa.*] Ingeniosus Poëta Tragicus, sed egens tempore Juvenalis vivebat. Vetus Scholiastes.

Cothurno.] Gravi stylo. Vide Sat. 6. v. 634. in simili voce.

73. *Cujus & alveolos, &c.*] Qui dum vacat Fabulæ de Atreo scribendæ premitur inopia, & cogitur oppignerare supellectilem, ut cibos emat. Commiscuntur alii Aureum feneratorum pignoris titulo Rubreni res tenentem. Quod non placet.

Alveolos.] Paropsides, & variam supellectilem. Synecdoche. Vide Sat. 5. v. 88. Item Turneb. lib. 24. cap. 4.

Lænam] *Χλαμῶν* penulam, & alia vestimenta. Synecdoche. Vide Sat. 3. v. 283. & Sat. 5. v. 131.

Atreus.] Pelopis & Hippodamiæ filius, Mycenarum Rex, qui Thyesti fratri comedendos apposuit filios ex adulterio ejus cum uxore sua genitos. Cujus horrore convivii, solem aiunt retrocessisse. Vide Sen. Tragic. in Thyeste.

74. *Non habet infelix Numitor.*] Ironice. Infelix sane is qui divitias effundit in luxum ac voluptates, parcus autem est ac sordidus in clientis, amicos, honestos viros.

75. *Quintilla.*] Amicæ, meretrici.

76. *Emeret multa pascendum carne leonem.*] Et hoc erat in deliciis divitum feras mansuefactas alere. Vide Lampr. in Heliogab. Plin. lib. 8. cap. 8, 9, 16, 17, 52. Gell. lib. 5. cap. 14. Martial. Spectac. Epigram. 10. & Lib. 2. Epigr. 75, &c.

77. *Constat leviori bellua sumpto, &c.*] Ironice. Poëta nimirum plus devorat quam leo, & majores sumptus facit.

79. *Contentus fama jaceat, &c.*] Lucano quidem rebus omnibus affluentem facile est unam sectari gloriam scribendo carmine.

Lucanus.] M. Annæus Lucanus Cordubensis, Senecæ Tragicæ nepos, Saleii Bassi & Persii condiscipulus ac familiaris, de bello Pharsalico scripsit carmen, & alia quædam. Oratoribus magis quam poëtis annumerandus, teste Quintiliano L. 10. c. 1. Neroni primum gratiosus, mox ab eo jussus occidi in ætatis flore. Plura lege apud Petrum Crinitum. Vide & Cornel. Tacit. L. 15.

In hortis marmoreis.] Columnis ac statuis marmoreis ædes & hortos exornari pridem institutum. Vide Plin. L. 36. c. 1, 2, & seq.

80. *Serrano tenuique Saleio.*] Hi quidem valebant ingenio, cætera egentes, ut vulgo Poëtæ, tempore Juvenalis vivebant. Saleii Bassi meminuit Tacitus sestertii quingentis a Vespasiano donati. Quintil. L. 10. c. 1. vehemens illius & poëticum affirmat ingenium fuisse, nec ipsum senectute maturum. Petr. Crinit. cap. 62. *Laudatur, inquit, ab antiquis magnopere Saleius, non tantum ut vir optimus, sed etiam ut Poëta egregius atque absolutissimus. Valde nobilis quidem, at exiguo & tenui censu fuisse traditur.*

82. *Curritur ad vocem jucundam, &c.*] Magnus fit populi Romani concursus ad audiendum Statium Poëma recitantem sonora & suavi, qua pollet, voce: at nemo dat unde vitam sustentet egregius Vates.

83. *Thebaïdis.*] De bello Thebano, Polynicen inter ac Eteoclen fratres Oedipi filios, carmen Epicum Papinius Statius, item Ponticus Poëta, teste Propertio. L. 1. Eleg. 7. at Æschylus & Seneca Tragicum scripsere.

Statius.] Is Neapoli natus nobili genere, Thebaïda Libris duodecim complexus, Domitiano Cesari consecravit; a quo & dilectus & insigni corona donatus aliisque muneribus. Scripsit & quædam alia. Vide Petrum Crinitum L. 4. c. 1.

ac diem pollicitus est. *Tantâ suavitare affectas mentes is delectat, ac tanta plebis cupiditate auscultatur. At postquam rupit sedilia carminis recitatione, fame premitur, nisi Agaven illibatam Paridi venundet Is & belli dignitates plurimis tribuit: Poëtarum digitos auro sex mensium circumvolvât. Quod non donant Optimates, mimus largietur. Tu postea Camerinos & Bareas, tu summa colis illustrium vestibula? Pelopea creata Præpositos, Tribunos Philomela. Nihilominus ne invidas Poëte, quem suggesta nutriunt.* *Ecquis tibi Mecænas? Quis erit modò vel Proculeius,*

Promisitque diem: tantâ dulcedine captos
Afflicet ille animos, tantaque libidine vulgi
Auditur: sed cum fregit subsellia versu,
Esurit, intactam Paridi nisi vendat Agaven.
Ille & militiæ multis largitur honorem.
Semestri vatum digitos circumligat auro.
Quod non dant proceres, dabit histrio. Tu Ca-
merinos,
Et Bareas, tu nobilium magna atria curas?
Præfectos Pelopea facit, Philomela Tribunos.
Haud tamen invidas vati, quem pulpita pascunt.
Quis tibi Mecænas? Quis nunc erit aut Proculeius,

85

90

ANNOTATIONES.

84. *Diem.*] Qua recitaret suum Poëma.

86. *Sed cum fregit subsellia versu.*] Post ingentes eos applausus, esurit, Procerum nemine se patronum ei præbente vel munificum.

Fregit subsellia versu.] Vehementi recitatione & facundia, Hyperbol. vel causa fuit cur scamna frangantur præ nimio applausu. Vide Sat. 1 v. 13.

87. *Intactam.*] Non evulgatum carmen offert histrioni Paridi, quem unum invenit beneficium ac remuneratorem.

Paridi.] Pantomimus Paris duplex fuisse videtur: alter sub Nerone, cujus meminit Suet. Ner. cap. 34. alter sub Domitiano de quo Suet. Domit. c. 3. Martial. lib. 11. Epigr. 14. & noster Sat. 6 v. 87.

Agaven.] Tragœdiam de Agave Panthei matre, de qua Pers. Sat. 1. v. 100, & seq.

88. *Ille & militiæ, &c.*] Paris Domitiano charus, adeo ut eo permittente præfecturas venderet. Hos versus causam exilii fuisse Juvenali ait vetus Scholiastes. Vide Suidam, & Leips. qu. lib. 4. Epist. 20.

Semestri vatum digitos circumligat auro.] Id est, Equites Romanos facit, quorum insigne annulus aureus: hic autem erat duplex, levior alter æstate, alter gravior hyeme gestari solitus, ut notavi ad Sat. 1. v. 28. & seq. Vide Turneb. lib. 20. c. 2. Forte & Juvenalis respicit ad semestres Tribunatus, de quibus Plin. lib. 4. Epist. 4. ubi sic habet: *Calvisium Nepotem valde diligo* — *hunc rogo semestri Tribunatu splendidiorem & sibi & avunculo suo facias.* —

90. *Quod non dant proceres, dabit histrio.*] Hic versiculus exilio Juvenalis occasionem præbuit.

Quod non dant proceres.] Præmia, dignitates. *Histrio.*] Ab Histria dictus: inde enim petiti

olim histriones ac ludi. Festus. Aliter tamen Liv. lib. 7. c. 2. & Valer. Maxim. lib. 2 c. 4. qui Tusco verbo histriones dici, & ex Hetruria vocatos affirmant ludiones.

Tu Camerinos, &c.] Et tu nobilium favorem deinceps credes ambiendum? Scilicet. His liberalior est Paris erga Poëtas & Literatos.

Camerinos.] Horum maxime illustri Sulpitius Camerinus, qui Athenas missus ad Solonis leges perquirendas.

91. *Bareas.*] Vide Sat. 3. v. 116.

92. *Præfectos Pelopea facit.*] Paris facit Præfectos in mercedem oblatis sibi Poëmatibus de Pelopea.

Pelopea.] Hæc Thyestis erat filia, e qua ipse genuit Ægistum Clitemnestræ mœchum & Agamemnonis interfectorem. Vide supra v. 73. ad vocem, *Atreus.*

Philomela.] Carmen de *Philomela*, de qua Sat. 6 v. 644. ad vocem, *Progne.*

Tribunos.] Militares nimirum. Vide Sat. 3. v. 313. Alex. ab Alex. lib. 1. c. 5, &c.

93. *Vati.*] Ipsi fortasse Satio, quem a Juvenale carpi volunt quidam, eo quod nimium gloriaretur a Domitiano se laurea coronatum, quem tamen honorem ab Imperatore nactus esset potius ob Paridem ipsi Imperatori dilectum, Statii fautorem.

Quem pulpita pascunt.] Qui victitat e Poëmatibus, quæ recitat e pulpito, vel e Tragœdiis, quas histrionibus vendit in Theatro exhibendas. Horat. ad Pison. v. 279.

Æschylus, & modicis instravit pulpita tignis,
94. *Quis tibi Mecænas.*] Ubi nunc patronos, quales pridem, invenias?

Mecænas.] Is Horatio decantatus, in ipsum aliosque Literatos adeo munificus, ut Mecænales dicantur exinde omnes studiosorum patroni. *Proculeius.*] De eo jam Sat. 1. v. 40.

Aut Fabius? Quis Cotta iterum? Quis Lentulus alter?

95

Tunc par ingenio pretium. Nunc utile multis Pallere, & vinum toto nescire Decembri. Vester porro labor fecundior, historiarum Scriptores: petit hic plus temporis, atque olei plus. Namque oblita modi millesima pagina surgit 100 Omnibus, & creseit multa damnosa papyro. Sic ingens rerum numeros jubet, atque operum lex.

vel Fabius? Quis Cotta rursum? Quis secundus Lentulus? Tum erat merces equalis ingenio. At modo fructuosum plurimis impalescere, atque merum ignorare integro Decembri. At vestra opera fertilior est, ô Historici: hæc plus more plusque olei deposcit. Etenim cunctis accrescit pagella millesima limitis immemor, ac multiplicatur perniciose ob chartam plurimam.

Ita vult magna rerum copia, & scriptiois regula.

ANNOTATIONES.

95. *Fabius.*] De Fabiis, Sat. 2. vers. 146. & Sat. 6. v. 266. Q. Fabii Maxim. liberalem animum commendat Valerius Max. Lib. 4. c. 8. Alii hic intelligunt Fabium illum Maxim. ad quem Ovid. Lib. de Ponto plures Elegias inscribit.

Cotta.] Sat. 5. v. 109. Ovid. de Ponto, Lib. 2. Eleg. 8. & Lib. 3. Eleg. 2, & 5.

Lentulus.] Lentulorum dignitatem ac virtutes passim Tullius commemorat.

96. *Tunc par ingenio pretium.*] Olim ingeniosi Poëtae muneribus cumulabantur. Plin. lib. 3. Epist. ult. sic loquitur: *Fuit moris antiqui, eos qui vel singulorum laudes, vel urbium scripserant, aut honoribus, aut pecunia ornare: nostris vero temporibus, ut alia speciosa & egregia, ita hoc imprimis exolevit. Nam postquam desimus laudanda facere, laudare quoque ineptum putamus.*

Nunc utile multis.] Legunt nonnulli, *tunc*, iterum, ut sit expolitio prioris sententiæ. Alii, *nunc*, ut sit antithesis, hoc fere sensu: nunc autem alia non est utilitas studiosis, præter ipsum studium, ac studii incommoda, quæ sunt pallere, & genium defraudare.

97. *Pallere.*] Vide Pers. Sat. 5. v. 62.

Vinum nescire.] Ad vacandum scriptioni liberum. Cicer. Tusc. 5. n. 109. *Quid quod, ne mente quidem recte uti possumus multo cibo & potione completi?* Contrarium statuit Horatius Lib. 1. Epist. 19. ubi vinosum Homerum, Enniumque & alios Poëtas similiter vinosos esse debere affirmat.

Toto Decembri.] Seu cum dies breviores, atque longiores lucubrations fiunt; seu ipso tempore Saturnalium, quo vel continentissimi ingenio plusculum indulgent. Erat enim December Saturno sacer, & Saturnalia celebrabantur eo mense per triduum, seu per dies septem, addendo Sigillaria. Initium sumebatur 16. Kal. Januarii, id est, 17. Decemb. In his Feriis epulantibus servis famulabantur ac ministrabant domini: & quisque vino dapibusque liberius se recreabat. Vide Macrobi. Lib. 1. cap. 7. & 10. Senec.

Epist. 18. & 47. Alex. ab Alex. Lib. 2. cap. 22. at præ cæteris Athen. Lib. 14. cap. 10. ubi morem ac celebritatem Saturnalium a Græcis ad Romanos fluxisse egregie asserit, ac diserte explicat. Sueton. Claud. cap. 5. *quadraginta aureos in Saturnalia & Sigillaria misso, refert. Et Calig. cap. 17. Diem Saturnalibus adjecit, appellavitque Juvenalem, inquit.*

98. *Vester porro labor, &c.*] Ironice. At historiarum Scriptoribus major fortasse utilitas, majusque et labore lucrum.

99. *Petit hic plus, &c.*] Alii legunt, *petitur plus*, &c. id est, ad scribendam historiam plus temporis in perquirenda rerum veritate desideratur, & plus olei in lychno ad lucubrandum atque vigilandum.

100. *Oblita modi millesima, &c.*] Sine mensura & modo crescit volumen multiplicibus paginis conscriptum.

101. *Multa damnosa papyro.*] Unde & pecuniæ multum impenditis, emendo plurimum papyri ad historiæ volumen scribendum multiplex.

Papyro.] Plin. lib. 13. cap. 11. chartæ usum non fuisse ante Alexandri Magni victoriam ex Varrone, affirmat. At doctores sic interpretantur, ut velit tantum Plinius, usum chartæ communem & publicum tunc solum fuisse, antea tamen inventum. Ibid. Plin. ita pergit: *In palmarum foliis (alii legunt malvarum) primo scriptitatum: deinde quarundam arborum libris. Postea publica monumenta plumbeis voluminibus, mox & privata linteis confici cepta, aut ceris* — *postea promiscue patuit usus rei qua constat immortalitas hominum. Papyrus ergo nascitur in palustribus Aegypti* — *preparantur ex ea chartæ, diviso acu in prætenues sed quam latissimas fissuras.* Vide citat. Plin. Lib. cap. seq.

102. *Rerum.*] Scribendarum.

Operum lex.] Vide Cic. 3. de Oratore, ubi de historia, ejusque legibus.

Attamen quis exinde fructus? Que utilitas humum proscidisse? Equis historicarum scriptori largiretur, quantum donaret acta perlegenti? At gens est pigra, que delectatur domo atque umbra. Eloquere ergo quid causarum actoribus afferant lucri civilia ministeria, & comitantes in grandi congerie commentarii? Illi multum vociferantur, tum vero presertim, quando creditor auscultat, aut si latus pulsaverit alius eo vehementior, qui magno cum volumine accedit ad incertum debitum. Tum folles concavi exhalant falsa ingenia, & sinus sputis aspergitur. Veram frugem si placet cognoscere; inde centenorum rabularum,

Quæ tamen inde seges? Terræ quis fructus apertæ?
 Quis dabit historico quantum daret acta legenti?
 Sed genus ignavum, quod tecto gaudet & umbra:
 Dic igitur quid causidicis civilia præsent
 106 Officia, & magno comites in fasce libelli?
 Ipsi magna sonant; sed tunc cum creditor audit
 Præcipue, vel si tetigit latus acrior illo,
 Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen.
 Tunc immensa cavi spirant mendacia folles, 111
 Conspuiturque sinus. Veram deprendere messem
 Si libet: hinc centum patrimonia causidicorum,
 Tunc folles concavi exhalant falsa ingenia,
 & sinus sputis aspergitur. Veram frugem si placet cognoscere; inde centenorum rabularum,

ANNOTATIONES.

103. *Terræ quis fructus apertæ.]* Terram proscidisse, arasse, coluisse. Metaphora. Id est, desudasse in perquirenda scribendaque diligenter rerum veritate.

104. *Acta legenti.]* Vel actuario e commentariis publicis decreta legenti & recitanti, vel Jurisconsulto evolventi leges, & scripta ad litem pertinentia.

105. *Sed genus ignavum.]* Dicit forsitan aliquis, nihil dari Historico, quippe qui videatur iners, domi sedens, & ociose scribere historiam. Et Juvenalis respondet: ergo actuosus causidicis multum dari debet: hi enim in foro magna vocis & laterum exagitatione & contentione causas agunt.

Tecto.] Plures codices habent lecto: in quo studebant, & scribebant sæpe Veteres. Senec. Epist. 67. *Gratias, inquit, ago senectuti, quod lectulo me affixit: lucubratorio, non dormitorio, inquit Lipsius ibid. ubi & affert hunc Juvenalis locum, legitque, lecto gaudet, &c.* Et Epist. 72. *Quædam & incisio scribere possis: quædam lectum & otium & secretum desiderant.* Pers. Sat. 1. vers. 53.

Lectis scribitur in citreis.

Umbra.] Id est, quiete, otio, secessu.

106. *Civilia officia.]* Civibus præstata per actiones forenses, & causas civiles, quas perorant.

107. *Comites in fasce libelli.]* Colligati in fasciculum libelli, quos in forum ad rem probandam deferunt.

108. *Cum creditor audit.]* Tum contendit vocem maxime causidicus, cum adest & audit is pro quo dicit.

109. *Si tetigit latus] Si urgeat & instet.*

110. *Qui venit.]* Vel ipse creditor debitum reposcens, vel debitor refellens, vel alter ad-

vocatus, vel pragmaticus causidico verba legis suppeditans, ut voluit Calderinus, & Mancinellus, aliique.

Codice.] Vel juris ac legum; vel accepti & expensi tabulis.

Nomen.] Ita vocatur id omne quod in tabulas refertur, in scripto ejus, cui vel acceptum, vel expensum fertur, nomine. Cicero pro Q. Rosc. Com. n. 4. *Non refert parva nomina in codicem? Imo omnes summas. Leve & tenue hoc nomen? cetera sunt, &c.* Ver. 3. n. 28. *nomina sua exegisse.* Verr. 7. n. 17. *Pecuniam sibi esse in nominibus, numeratam in presentia non habere.*

111. *Immensa spirant mendacia.]* Rabularum iniquam impudentiam notat, qui per fas & nefas conantur vincere.

Folles.] Buccas explicat vetus Schol. alii, pulmones spirandi vim habentes. Sic clamosam & contentiosam exprimit orationem Juvenalis post Horatium & Persium, quem vide Satiræ quintæ versu decimo & seq. quæ nos ibidem.

112. *Conspuiturque sinus.]* Causidicus fervide perorans salivam despuat in suas vestes sinuose convolutas.

Veram deprendere messem.] Paulo ante dixit: *Quæ tamen inde seges?* Hic ergo respondet: *Veram deprendere messem, &c.* unde minus sapiunt qui legunt, *verum deprendere, &c.*

Veram deprendere messem si libet, &c.] Si forensis istius laboris quæ sit merces, quæras; Lacertam unum reperies tantumdem lucrari, quantum causidicis centum.

113. *Hinc centum patrimonia causidicorum, &c.]* Velut in libra expendens, hinc in lance una pone bona centum tabularum, illinc in altera solius Lacertæ divitias, & vide illa ab his adæquare, vel superari.

Parte alia solum Russati pone Lacertæ.
 Consedere Duces : surgis tu pallidus Ajax, 115
 Dicturus dubia pro libertate, Bubulco
 Judice. Rumpe miser tensum jecur. ut tibi lasso
 Figantur virides scalarum gloria palmæ.
 Quod vocis pretium ? Siccus petasuneulus, & vas
 Pelamidum, aut veteres, Afrorum epimenia, bulbi ;
 Aut vinum Tiberi devectum, quinque lagenæ 121

aliunde Rubri Lacertæ dumtaxat bona statue. Consedere Duces ; exurgis tu pallens Ajax, oraturus pro ancipite libertate, arbitro Bubulco Infelix dirumpe extensum hepar, ut fesso tibi viventes palmæ gradum ornamenta appendantur. Ecquæ merces orationis ? Arida perna, & vas pelamidum : vel bulbi vetusti, Africanorum men-

strua munera ; vel merum Tiberi deportatum, quinæ lagenæ,

ANNOTATIONES.

114. *Russati.*] Induti veste Russa, id est, rubra, vel purpurea.

Russati pone Lacertæ.] Magna certe hic legendi varietas. Emendant quidem : *rus Sati pone Lacerte* : ut dives fuerit quidam nomine *Satus Lacerta*, cujus villa tanti sit, quanti bona centum causicorum. Alii dicunt *Lacertam esse* militis fictum nomen : porro militibus in usu fuisse vestes rubras, ut per coloris similitudinem sanguis et vulneribus defluens minus appareret. Alii cum vet. Schol. legunt, *Lacernæ*, quem aiunt sub Domitiano ex aurigandi peritia divitem factum, & hinc purpureis vestibus indui.

115. *Consedere Duces.*] Sumpsum ex Ovid. *Metam.* 13. Fab. 1. ubi de armis Achillis Ajax cum Ulysse discepat coram Ducibus Græcorum. Hic *Duces* pro Judicibus, & mox, *Ajax*, pro Causidico ponuntur.

Pallidus.] Præ timore, ne perinde ut Ajax olim, ita modo tu causa cadas & vincaris.

Ajax.] Telamonis erat filius, Græcorum post Achillem fortissimus, quod ab Ulysse victus in judicio fuisset, ira percitus ad insaniam usque : quod autem furens egerat, mente restituta rescis, præ verecundia & dolore, se ipsum interemit. Vide Sophoclis *Ajacentem* flagellif.

116. *Dubia pro libertate.*] Pro homine, de quo quæritur, sitne servus an liber existimandus. Sicut Tullius pro *Archia* dicens jus ei civitatis asseruit.

Bubulco.] Vel intelligit C. illum *Attilium Bubulcum*, qui fuit Consul cum T. Manlio Torquato ; vel per contemptum *Judicem* notat agrestem & imperitum *bubulci* similem, respiciens ad morem *Judices eligendi* tres esingulis *Tribubus* perinde *rusticanis* ac *urbanis*, *Acon.* *Ped.* in 2. *Verrin.* vel denique meminerat *Juvenalis*, quod refert *Sueton.* *Jul.* cap. 80. *Pevegrinas a Casare in Senatum allectos* : unde & *Augustus correxit numerum affluentem deformi & incondita turba Senatorum, inter quos erant etiam indignissimi, quos vulgus abortivos, sive Orcinos vocabat*, teste *Sueton.* *Octav.* cap. 35.

117. *Rumpe miser tensum jecur.*] Tu jam latera, pulmones, & jecur bili plenum & accen-

sum fatiga vociferando, & vanæ gloriæ plusculum serviendo, aut lucello tenui.

118. *Figantur virides scalarum gloria palmæ.*] Ex more palmis exornetur vel janua tue domus, vel gradus pulpiti et quo dixeris causam, atque viceris. *Martial.* *Lib.* 7. *Epigr.* 27.

Sic fora mirentur, sic te palatia laudent, Excolat & geminas plurima palma fores.

Scalarum gloria.] *Apud veteres advocatorum armaria scalas habebant*, inquit vet. Schol. Alii pauperiem *causicorum* hinc aiunt notari, qui habitarent in cœnaculis, ad quæ non nisi per scalas ascendebatur : quas proinde in victoria signum palmis integerent.

119. *Siccus petasunculus.*] Exiguus petaso, vetustate exuccus. Vide *Mart.* *Lib.* 3. *Epigr.* 55.

Vas Pelamidum.] Plenum pisciculis istis, qui sunt minores thynni, dicti a *πικρα* limo. De his vide *Athen.* *Lib.* 1. cap. 14. *Plin.* *Lib.* 9. c. 15. & *Lib.* 32. cap. 11.

120. *Afrorum.*] Alias *Maurorum*.

Epimenia.] Vox Græca, quasi pensio menstrua, id est, xenia vel dona, quæ Afri missabant Romanis quot mensibus ad conciliandos eos sibi. Sunt qui legant, *ormenia*, id est, caules, alii *epimendia*, sed istos egregie suggilat *Casaubonus* in *Athen.* *Lib.* 2. cap. 22.

Bulbi.] Tubera, allia, cepræ, squillæ, omnesque radices rotundæ & tunicatæ. *Athen.* *Lib.* 2. c. 23. de *bulbis* multa & varia ; ubi & *Proverbum*, *Bulbum si expetis, qua impensa gloriam sis adepturus, cogita.* *Theophr.* *Hist.* *Lib.* 7. c. 13. & ex his *Plin.* *L.* 19. cap. 3. dulces adeo bulbos in *Taurica Chersoneso* nasci refert, ut crudi mandantur : post quos optimi sint in *Africa*, deinde in *Apulia*. Quidam legunt, *bulli*, id est, pisciculi viliores ut interpretatur et veteri glossa *Lipsius* *Epist.* *quest.* *Lib.* 4. *Epist.* 25. ubi sperni vetat *lectionem* de *bulbis* vulgatam.

121. *Vinum Tiberi devectum.*] Quinque lagenæ vini parum laudati, nempe *Romam* advecti secundo flumine ex *Hetruria*, seu *Veis*, &c. non autem quod sit adverso *Tiberi* deportatum vel e *transmarinis* regionibus, vel etiam e *Campania*, exquisitum.

si quater perorasti. Quod si obvenerit nummus unus aureus, ex eo detrahuntur portiones pragmaticorum, secundum pactum. Emilio donabitur quantum postulabit: ac nos perite magis peroravimus. Nam illius in atrio est currus ex ære, proceri quadrijuges ipseque generosus ad bellum equo insidens telum inflexum procul intentat, ac effigie coclitis molitur certamina. Ita *Pedo* commiscet, *Matho* succumbit: ille est finis *Tongilli*, qui grandi cum rhinocerote lavari consuevit, & cœnosa multitudine cruciat balnea, & oblongo palo *Medos* adolescentes per forum onerat,

Si quater egisti; si contigit aureus unus,
Inde cadunt partes, ex fœdere pragmaticorum.
Æmilio dabitur quantum petet: & melius nos
Egimus. Hujus enim stat currus aheneus, alti 125
Quadrijuges in vestibulis, atque ipse feroci
Bellatore sedens curvatum hastile minatur
Eminus, & statuâ meditatur prælia luscâ.
Sic *Pedo* conturbat. *Matho* deficit; exitus hic est
Tongilli, magno cum rhinocerote lavari 130
Qui solet, & vexat lutulenta balnea turba,
Perque forum juvenes longo premit assere *Medos*,

adolescentes per forum onerat,

ANNOTATIONES.

123. *Inde cadunt partes, &c.*] Si detur causicidico nummus aureus, hunc non habet integrum sibi, sed ex fœdere partiri debet cum pragmaticis, pro collocata sibi opera.

Pragmaticorum.] Hijuris & legum admodum periti, causicidicis aderant, & verba solemnia, formulasque suggerere satagebant. Cicero de Oratore I. eorum meminit, aitque viles fuisse homines, qui mercede conducti oratoribus se ministros præbebant in judiciis. Vide & Quint. Lib. 11. cap. 3.

124. *Æmilio.*] Illustri diviti causicidico.

Melius nos egimus.] Atqui nos pauperes melius causam diximus: cur igitur non æquam mercedem accipimus?

125. *Hujus enim stat, &c.*] Verum enimvero *Æmilius* in porticu ostentat insignianobilitatis, æreum currum, quo majorum aliquis triumphavit, imo & statuam equestrem sibi erectam.

126. *Quadrijuges.*] Equi ad currum quatuor. Vide initium Sat. 8.

Ipsæ feroci, &c.] Ipsis etiam causicidicis ponebantur statuæ Equestres. Mart. Lib. 9. Epigr. 70.

Tam grave percussis in cūdibus æra resultant, Causidicum medio cum faber aptat equo.

127. *Curvatum.*] Tam affabre statua efficta est, ut hastile quod intentatac minatur, videatur tremere, adeoque curvari, & mox jactandum.

128. *Meditatur prælia luscâ.*] Sive quod obliquum caput alterum dumtaxat oculum ostendebat: sive quod effigies exhiberet virum altero clauso oculo certius ictum dirigentem. Vid. Pers. Sat. 1. v. 66.

129. *Sic Pedo conturbat, &c.*] Quoniam divitibus causicidicis quamvis inferioris meriti merces amplior tribuitur: hinc tenuiores simulant se opulentos. Qua fit ut ære se alieno obruant. *Pedo.*] Causidicus quispiam.

Conturbat.] Verbum Juris, id est, decoquit,

dilapidat: æs alienum vetus non solvit, & novum contrahit: rationes debitorum congerit, commiscet, conturbat. Cic. pro Cn. Plancio. *Verum fac me multis debere, & in iis Plancio: utrum igitur me conturbare oportet: an hoc nomen, quod urget, nunc cum petitur dissolvere?*

Matho.] Alius causicidicus, de quo Sat. 1.

Deficit.] Legunt aliqui, *dejicit*, perperam, videtur.

Exitus hic est Tongilli.] Ut *Pedo*, *Mathoque*, perinde succumbentis, dum vult opes ostentare ut plus lucretur.

130. *Rhinocerote.*] Vase oleum guttatim fundente; gutto, quo in balneis utebantur e cornu tauri pauperes, at divites e cornu rhinocerotis. Vide Sat. 3. v. 263. Porro *Rhinoceros* a *ρν* & *κερας* dicitur animal unius in nare cornu, ut ait Plin. Lib. 8. cap. 20 & Diod. Sic. Lib. 4. cap. 3. ubi *Rhinocerotis* naturam, & ad vincendum elephantum industriam uterque referunt.

131. *Vexat lutulenta balnea turba.*] Servis plurimis, qui per cœnosa dominum secuti ad balnea, magno strepitu jamei famulantur, quod molestiam creat iis qui simul lavantur.

132. *Perque forum juvenes, &c.*] Dum lectica per forum vehitur, oneratque lecticarios. *Assere.*] Pertica duplici, qua sustinetur ac deportatur sella seu lectica. Vide Satiram 3. v. 245.

Medos.] Servos & Media, lecticarios, legunt alii *Mæsos*. Hi quidem a Romanis subacti, non ita vero Medi. Mæsa Europæ regio Euxino mari proxima. Media Asiæ pars Assyriæ junctâ, ampla valde & nominata pridem ob diuturnum ejus per annos plus trecentos imperium, Assyriis quidem creptum per *Arbacem* Sardanapali interfectorem, & sub aliis octo sequentibus *Medorum* regibus continuatum, posteaque translatum ad Persas.

Empturus pueros, argentum, myrrhina, villas.
 Spondet enim Tyrio stlataria purpura filo.
 Et tamen hoc ipsis est utile : purpura vendit 135
 Causidicum, vendunt amethystina : convenit illis
 Et strepitu, & facie majoris vivere census.
 Sed finem impensæ non servat prodiga Roma.
 Ut redeant veteres, Ciceroni nemo ducentos
 Nunc dederit nummos, nisi fulserit annulus ingens.
 Respicit hoc primum qui litigat, an tibi servi 141
 Octo decem comites, post te an sit sella, togati
 Ante pedes. Ideo conducta Paulus agebat

empturus servos, argentum, myrrhina, predia. Nam fidem facit ampla, purpura Tyrio filo. Ac nihilominus id eis fructuosum est : purpura vendunt causarum actorem, vendunt amethystina. Prodest ipsis vitam agere & sonitu, & specie majorum opum. At profusa Roma modum sumptibus non ponit. Si prisci reviviscant, Tullio nullus donaret nummos ducentos, nisi micaret magnus annulus. Id imprimis observat qui litem

habet, utrùm habeas tu servos octo, asseclas decem, utrùm post te sit lectica, ante pedes verò togati. Idcirco Paulus dicebat Sardonyche conductâ,

ANNOTATIONES.

133. *Empturus pueros, &c.*] Ut divitias ostentet.

Argentum.] Argentea vasa.

Myrrhina.] Vide Sat. 6. v. 156. & quæ nos ibid.

134. *Spondet enim, &c.*] Pretiosa Tongilli vestis ipsi pro sponsore est.

Tyrio.] Vide Sat. 1. v. 27.

Stlataria purpura.] Quasi senatoria vestis, latus e purpura clavus. Vide Sat. 1. v. 106. & quæ notavimus ibid. Porro *stlatum* pro *latum*, sicut & *stlotum* pro *lotum*, *stlitem*, pro *litem* veteres dixere, teste Festo : apud quem etiam *stlata* est navigium latum magis quam altum : unde *stlataria purpura* hic intelligi posset mari adjecta e Tyro. Alii a *stlata* rate pyratice, per *stlatariam* purpuram, intelligunt vestem purpuream quasi fallentem ac deprædantem clientes, qui ambiunt causidicos sumptuose vestitos, eisque magnam sponte mercedem tribuunt.

Purpura.] Plin. lib. 9. c. 36. & seq. de purpuræ natura, usu, pretio, antiquitate, variis denique generibus multa.

135. *Hoc ipsis utile est.*] Lucrum eis affert ambitiosa ostentatio divitiarum.

Purpura vendit Causidicum.] Tanti locabit ac vendet operam suam causidicus, quantum fastus & splendoris habuerit in vestibus, & quantum se jactaverit.

136. *Amethystina.*] Vestimenta violacei coloris, qualis est in amethysto lapillo, de quo Plin. lib. 21. c. 8. & lib. 37. c. 6, & 9.

137. *Et strepitu & facie, &c.*] Conducit illis exhibere se ditiores quam sint, alias enim non conducuntur, atque egerent.

Strepitu.] Celebritatem suam ac famam venditando.

Census.] Bonorum æstimatio, ipsaque bona census appellantur passim apud Auctores. Cic. Verr. 4. num. 131. *Siculi ex censu quotannis*

tributa conferunt, &c.

138. *Sed finem impensæ, &c.*] Ambitioni, vanitati, luxu tam dedita Roma, ut jaceat quisquis non splendet. Hinc Seneca Epist. 50. *Erramus*, inquit, & dicimus : non ego sum ambitiosus, sed nemo Romæ potest aliter vivere : non ego sumptuosus : sed urbs ipsa magnas impensas exigit.

139. *Ut redeant veteres.*] Nonnulli Codices loco istarum vocum, habent *fidimus eloquio?* *Veteres.*] Insignes illi Oratores, Cicero, Crassus, Hortensius, &c. vel, e Græcis Demosthenes, Æchines, Isocrates, &c.

140. *Nisi fulserit.*] Nisi dives fuerit, aut saltem opes ostentarit, quantumvis peritus, erit despectui.

Annulus.] In digito. Vide Sat. 1. v. 28.

141. *An tibi servi, &c.*] An sumptuosus adsit oratori comitatus, potius quam quæ facultia.

Servi octo.] Lecticarii octophoron gestantes, ad pompam & fastum. Vide Sat. 1. v. 64.

142. *Comites.*] Clientes officiose deducentes ad forum. Vide Sat. 1. v. 96. 119. 132.

Sella.] Vel lectica per vias subsequens ; vel sedile, seu sella, quasi pulpitem, in foro, e quo magnifice dicas & perores, & in quo, cum libuerit, sedeas.

Togati ante pedes.] Clientes, vel amici, honoris causa præeuntes, Anteambulones vocat Martialis. Ejus vide Epigr. 7. & 49. lib. 3. & Juvenal. Sat. 1. v. 96. & quæ nos ibid.

143. *Ante pedes.*] *Circum pedes sunt obsequia servorum, ante pedes amicorum :* ait Turneb. lib. 3. c. ult.

Conductâ.] Cautè, ut dives appareret, plusque mercedis acciperet.

Paulus.] Is causidicus, pariter ut Cossus, & Basilus. Sed hi minus celebres, quia pauperiores

Et idcirco pretio majori dicebat, quam Cossus, quam Basilus. Infrequens eloquentia sub paupere vestimento. Ecquando fas est Basilo matrem exhibere lacrymantem? Ecquis Basillum toleret disertè perorantem? Te suspiciat Gallia, aut magis oratorum altrix Africa, si vis dare pretium linguæ. O Vetti, cor ferreum, instituis ad benè pronuntiandum, quando schola copiosa diros Tyrannos enecat? Etenim quelibet mox prælegerat sedens, ea ipsa stans pronuntiabit, Et eadem iisdem versiculis repetet. Ingeminatà brassica perimit infelices præceptores.

Sardonyche, atque ideò pluris, quam Cossus agebat, Quàm Basilus. Rara in tenui facundia panno. 145
Quando licet stentem Basilo producere matrem?
Quis benè dicentem Basillum ferat? Accipiat te Gallia, vel potius nutricula causicorum
Africa, si placuit mercedem imponere linguæ.
Declamare doces, ô ferrea pectora Vecti, 150
Cum perimit sævos classis numerosa Tyrannos?
Nam quæcunque sedens modò legerat, hæc eadem stans
Proferet, atque eadem cantabit versibus iisdem.
Occidit miseros erambe repetita magistros.

ANNOTATIONES.

144. *Sardonyche.*] Annulo, in quo pretiosa gemma sardonyx. Vide Pers. Sat. 1. v. 16.

145. *Rara in tenui facundia panno.*] Ex opinione vulgi, cui aversator illud Cæcilianum: *æpe est etiam sub palliolo sordido sapientia.* Cic. Tusc. 3. n. 56.

146. *Quando licet stentem Basilo, &c.*] Quis tenui caudico gravem causam committit, in qua liceat v. g. matrem producere pro salute filii supplicatæ apud Judices. Vide Cic. Verr. 3. pro Fonteio in perorat. &c.

147. *Accipiat te Gallia, &c.*] Perge in Galliam vel Africam, ibique vendita oratoriam facultatem: nam Romæ non facundia tam spectatur in caudico, quam fastus & pompa vestium atque comitatus.

148. *Gallia.*] Europæ nobilissima portio, Rheno, Oceano, Alpibus ab Pyrenæis clausa, Romanis primum, deinde Francis domita. De hæc satius erit non plura, quam non sat magna dicere. At quod facit ad rem præsentem, in ea, Lugduni scilicet, facundia certamen, de quo vide Sat. 1. v. 44. Unde & facundam vocat Sat. 15. v. 111. optimorum ingeniorum feracem ignorat nemo: etiam oratores insignes habuisse dicemus alibi, & testis Quintil. loco mox citando.

Nutricula causicorum.] Se quod litigiosæ regiones illæ Gallia & Africa, seu quod eximios oratores tulerint. Quint. L. 10. c. 1. præstantissimos ait fuisse Jul. Africanum, & Domit. Afrum. Athic Nemausensis erat, & florebat sub Nerone. Et cap. 3. *Julius Florus*, inquit, *in eloquentia Galliarum (quoniam ibi demum exercuit eam) princeps, aliqui inter paucos disertus, &c.*

149. *Africa.*] Hæc Romanis ampla seges & terroris & gloriæ, vel ob unam Carthaginem; unumque Annibalem: Nobis autem Christianis valde memorabilis, quod tot præclara Religionis nostræ lumina genuerit, Tertullianum, Cyprianum, Augustinum, &c.

Mercedem imponere linguæ.] Si vis æstimari ob eloquentiam, & ex ea quæstum facere.

150. *Declamare doces, &c.*] Jam ad Rhetorem transit, expenditque num digna merces iis detur, ac magnis eorum laboribus æqualis.

Ferrea pectora.] Quippe quæ molestem admodum puerorum institutionem suscipiant & excquantur sine ullo fere lucro.

Vecti.] *Vectius* seu *Vettius*, celebris Rhetor. Ejus meminit Plin. Lib. 29. cap. 1. ponitur hic pro quolibet declamandi magistro.

151. *Cum perimit sævos, &c.*] Igens numerus discipulorum recitat suam quisque compositionem & orationem de perimendis tyrannis. Quod sane præceptoris patientiam exhaurit. Alii sic interpretantur: *O Vetti, sane tu ferreus, quem non frangit durus ille docendi labor, ad quem velint ad summum tormenti genus Dii vindices compulerunt Dionysium Sicilia Tyrannum.* Is enim vero Imperio exutus in ludo literario Corinthi consenuit.

Classis.] Quintil. Lib. 1. cap. 2. *Pueros*, inquit, *Magistri in classes distribuebant, et iis ordinem dicendi secundum vires ingenii dabant, &c.*

152. *Quæcunque sedens modo legerat.*] Præceptor nimirum.

Hæc eadem stans.] Nempe discipulus.

153. *Eadem cantabit versibus iisdem.*] Recitabit statim formans se discipulus ad exemplum Magistri prælegentis & declamare docentis. Huc pertinet quod ait Quintil. L. 5. c. 4. *Dicere quæ audierint, utile est pueris ad loquendi facultatem.*

Versibus iisdem.] Totidem incisus & commatis.

154. *Occidit miseros, &c.*] Crebre illæ discipulorum exercitationes, eadem recinentium, caput obtundunt Magistri, ejusque mentem excarnificant; sicut brassica sæpius apposita nauseam stomacho facit.

Crambe repetita.] Prov. *δὲ κραιμὴν θανάτος.* Vide Polit. Miscel. c. 33. Veteres *κατὰ τὴν κραιμὴν* jurare solitos auctor est Athenæus. L. 9. c. 2.

Quis color, & quod sit causæ genus, atque ubi
summa 155

Quæstio, quæ veniant diversâ parte sagittæ,
Scire volunt omnes, mercedem solvere nemo.

Mercedem appellas? quid enim scio? culpa docentis

Scilicet arguitur, quod læva in parte mamillæ

Nil salit Arcadico juveni, ejus mihi sextâ 160

Quaque die miserum dirus caput Annibal implet.

Quicquid id est, de quo deliberat; an petat urbem

À Cannis; an post nimbos & fulmina cautus.

Circumagat madidas à tempestate cohortes.

Quantumvis stipulare, & protinus accipe quod do,

Ut toties illum pater audiat. Ast alii sex 166

Quæ ratio, & quæ species argu-
menti, & ubi præcipua con-
troversia, quæ tela procedant
variis lateribus, cuncti discere
cupiunt, pretium nullus pen-
dere vult. An pretium vocas?
Nam quid didici? Magistri
nimirum noxa reprehenditur,
quia in sinistro mamme latere
nihil palpitat Arcadico ado-
lescenti, cujus ferox Annibal
mihi caput infortunatum replet
sexta quaque die: quodcum-
que est illud, de quo consultat;
sive utrum a Cannis Romam
contendat; sive utrum post
procellas & fulgura prudens
circumducatur phalanges nimbis

malefactas. Postula quantumcumque libuerit, statimque sume quod trado, ut tot vicibus eum
genitor auscultet. Sed alii sex,

ANNOTATIONES.

155. *Quis color.*] Quis modus stabiliendi causam, & crimen repellendi. Sat. 6. v. 280.

Dic, Quintiliane, colorem.

Causa genus.] An demonstrativum, an judiciale, an deliberativum, &c. Vide Quintil. Lib. 3. cap. 4.

Summa quæstio.] Quis status, an conjecturalis, an definitivus, &c. Quint. cit. Lib. 3. cap. 6.

156. *Quæ veniant diversa parte sagittæ.*] Quænam ab adversario objici, & qua ratione possint refutari.

158. *Mercedem appellas?*] Prosopopœia discipuli imperiti Magistro dicentis; scilicet, petis mercedem, cum nihil a te didicerim.

Culpa docentis arguitur.] Responsio magistri, in qua notatur quam sit misera conditio docentium: in hos enim culpa refunditur, si negligens alioqui, vel obtuso discipulus ingenio nihil in studio proficiat.

159. *Læva in parte mamillæ.*] Plinius Lib. 11. cap. 37. *Cor animalibus cæteris in medio pectore est; homini tantum infra lævam papillam*, inquit. Cor igitur hic & apud alios Poetas non raro ponitur pro ingenio & sapientia: unde & veters dicitur, qui est stupidus & insipiens.

160. *Nil salit.*] Nihil emicat ingenii, nihil industriz vel solertiz.

Arcadico juveni.] Ignavo, bardo, simili vel Arcadibus, qui hebetes ab aliquibus referuntur, vel pecori Arcadico, id est, asinis. Vide Pers. Sat. 3. v. 9.

161. *Caput implet.*] Obtundit, gravat, ac tædio afficit.

Annibal.] Declamatio de Annibale deliberante. Vide Sat. 6. v. 169.

162. *An petat urbem.*] An post Cannensem victoriam continuo Romam pergat, an fatigatis

militibus respirandi spatium dare debeat. Vide Tit. Liv. Lib. 22. cap. 51. ubi Annibali ad pensandum consilium opus esse tempus dicenti, respondes egregie Maharbal: *non omnia nimirum eidem Dii dedere. Vincere scis, Annibal, victoria uti nescis.* Additque Liv. ibid. *miram ejus diei saluti fuisse urbi atque Imperio.*

163. *Cannis*] Is vicus Apuliz prius ignobilis, at postea non mediocriter celebratus cladæ Romanorum. vide Sat. 2. v. 155.

An post nimbos, &c.] Lege Liv. Lib. 26. cap. 11.

Cautus.] Timens ne infestis sibi Numinibus victorem perdat exercitum.

164. *Circumagat madidas, &c.*] Posita super Anienem fluvium, ad tertium ab urbe lapidem, castra moveat, abducatque copias religione percussas, ob tempestatem acies jam semel ac iterum dirimentem. Tunc enim Annibal erupit in has voces: *Potitunde sibi urbis Rome modo mentem non dari, modo fortunam.* Tit. Liv. cit. Lib. 26. cap. 11.

165. *Quantumvis stipulare, &c.*] Atque ut intelligas quantum sit tædium eadem sæpius audienti, ego tantum tibi promitto quantum petieris, si pater ipse discipuli tam patiens fuerit, quam ego declamandi magister; sique toties filium declamantem libenter audire sustineat, quoties ego alienum, & quidem sine mercede.

Stipulare.] *Stipulo* vel *stipulor*, Idem est atque postulo mihi promitti quidpiam solemnî formula: v. g. visne promittere centum nummos, ac dare? cui respondet alter; promitto & dabo.

166. *Pater audiat.*] Vide Pers. Sat. 3. v. 47. & quæ nos ibidem notabimus.

Ast alii sex, &c.] At prudenter omnino plurimi Rhetores ad forenses ac veras actiones transiere; dimissis fictis illis & scholasticis.

imò plures *sophistæ* pari voce clamant; atque veras controversias tractant, dimisso abductore; tacent admixta toxica, conjux nequam & ingratus, atque mortaria que curant cæcos jam antiquos. Itaque si nostrum valebit consilium, is qui ex umbra Rhetorica venit ad certamen, ipse sibi missionem largietur, inibique aliud vivendi institutum, ut non desit ei parva summa, quâ veniundatur modica tritici tessera. Etenim ea compensatio maxima. Experire quanto pretio *Chrysogonus*, aut quanto *Pollio* erudiat filios divitum, distribuens *Theodori* disciplinam.

Et plures uno conelamant ore *sophistæ*,
Et veras agitant lites, raptore relicto :
Fusa venena silent, malus ingratusque maritus,
Et quæ jam veteres sanant mortaria cæcos. 170
Ergo sibi dabit ipse rudem, si nostra movebunt
Consilia, & vitæ diversum iter ingredietur,
Ad pugnam qui rhetoricâ descendit ab umbra,
Summula ne pereat, qua vilis tessera venit
Fruventi. Quippe hæc merces lautissima. Tenta
Chrysogonus quanti doceat, vel Pollio quanti 176
Lautorum pueros, artem scindens Theodori.

ANNOTATIONES.

167. *Conclamant.*] Vel, in foro clamoso agant causas; vel declamatorum atque Rhetorum vitam intolerabilem vociferantur deserendam.

Sophistæ.] Ita pridem Rhetores appellati, teste Philostrato. Aliis Rhetor est qui tradit eloquentiæ præcepta, Sophista vero qui ad dicendum exercet. Victorin. Prolog. in Rhetor. Cic.

168. *Veras agitant lites.*] Non amplius fictas, ut prius in scholis, sed veras in foro, paulo majori mercede.

Raptore relicto, &c.] Relictis fictis argumentis, qualia legere est apud Quintil. & Senecam, in Controvers.

Raptore relicto.] Declamandi materia de eo qui fœminam rapuerit. v. g. de Paride qui Helenam, de Jasone qui Medeam abduxit, &c. Vid. Senec. Controv.

169. *Fusa venena silent.*] Non jam tractatur fictum thema de veneno dato vel pellici, vel conjugii, &c. nec de marito ingrato, &c.

Malus ingratusque maritus.] Vel Jason qui deseruit Medeam, cujus ope vellus aureum abstulerat, atque aliam uxorem duxit: vel quilibet similis illius perfdi in fidelissimam conjugem viri, de quo Senec. lib. 2. Controv. 5. Erit igitur vel accusatio ingrati mariti, pro uxore, vel ejus defensio adversus uxorem.

170. *Et quæ jam veteres, &c.*] Declamatio de filio conterente pharmaca in mortario ad sanandos cæci patris oculos, quæ venena esse affirmatur a noverca: unde credulus pater filium hæreditate pellit, &c.

171. *Sibi dabit ipse rudem.*] Si mihi credit Sophista, sterile docendi munus abjiciet, & se conferret ad forum, ubi saltem aliquod lucellum est.

Rudem.] Libertatem & vacationem a docendo. Metaphor. a gladiatoribus. Vide quæ ad Sat. 6. v. 113.

173. *Ad pugnam.*] Ad veras in foro actiones.

Ab umbra.] Relicta schola, in qua privatæ & umbratiles duntaxat actiones, & falsæ controversiæ.

174. *Summula ne pereat.*] Ut exigua saltem habeatur merces, quâ ematur panis.

Tessera.] Just. Lipsius Elect. 1. c. 8. Multa de frumentationis antiquitate, ac frumenti distributione primum ab Ædilibus, dein ab annonæ Curatoribus facta, & quidem per tesseras seu symbola e ligno vel plumbo, quibus instructi pergebant ad horrea publica, & singulis mensibus frumentum accipiebant, &c. Vide quæ ad Pers. Sat. 5. v. 74.

Venit.] Acceptam etenim tesseram frumentarii vendere licebat, & vendebant qui victum habentes aliunde, frumento non indigebant. Lips. cit. loco.

175. *Tenta Chrysogonus, &c.*] Si mihi fidem non habes, inquire quam vili pretio doceant Chrysogonus & Pollio, & quam exiguam capiant mercedem etiam a nobilibus atque opulentis, quorum filios instituunt.

176. *Chrysogonus, Pollio.*] Sophistæ seu Rhetores. Citharædos esse volunt alii, quos Juvenalis affirmet plus multo quam Rhetores lucrari.

177. *Artem scindens.*] Rhetoricam, cujus præcepta minutatim quasi disperdit, dissipat, disperdit, nullâ prope mercede, nullo fructu.

Scindens.] Quidam interpretantur, vituperans, proscindens: sed minus id probem.

Theodori] Is Gadara urbe Syria oriundus, insignis Rhetor fuit, Tiberii Cæsaris præceptor, qui sævam ejus indolem perspexit primus, ac notavit in puero, Suetonio teste, Tib. c. 57. De eodem Quintilian. Lib. 3. c. 1. sic loquitur: *Theodorus Gadareus, qui se dici maluit Rhodum, quem studiose audivisse, cum in eam Insulam secessisset, dicitur Tiberius Cæsar: additque illum & plura scripsisse, & ejus discipulos veluti novæ sectæ addictos Thodoreos appellatos fuisse, quos interfuit Hermagoras.*

Balnea sexcentis, & pluris porticus, in qua
 Gestetur dominus quoties pluit; anne serenum
 Expectet, spargatque luto jumenta recenti? 180
 Hic potius; namq; hic mundæ nitet ungula mulæ.
 Parte alia longis Numidarum fulta columnis
 Surgat, & argentem rapiat cœnatio solem.
 Quanticumque domus, veniet qui fereula docte
 Componit, veniet qui pulmentaria condit. 185
 Hos inter sumptus sestertia Quintiliano,
 Ut multum, duo sufficient: res nulla minoris
 Constabit patri, quam filius. Unde igitur tot
 Quintilianus habet saltus? Exempla novorum
 Fatorum transi: felix & pulcher & acer, 190
 Felix & sapiens & nobilis & generosus
 Appositam nigre lunam subtexit alutæ:

Extruuntur balnea sexcentis, & majori sumptu cystus, in quo vehatur herus, quando-cumque pluit. Sudumne præstoletur, aut jumenta novo cœno inficiat? Illic magis; etenim ibi fulget unguis mulæ nitide. Aliunde cœnaculum erigatur altis e Numidia fulcris subnixum, atque frigentem solem excipiat. Quantivis ædes constet; accedet qui scite dapes struit; accedet qui obsonia præparat. Illis in impensis ad summum duo sestertia satis erunt Quintiliano. Nihil minoris constabit patri quam natus. Unde ergo tot nemora possidet Quintilianus? Fortunæ insolite exempla ommitte. Fortunatus & formosus & fortis, fortunatus & prudens & clarus & illustris assutam atræ pelliculæ lunulam adhibet;

usus & fortis, fortunatus & prudens & clarus & illustris assutam atræ pelliculæ lunulam adhibet;

ANNOTATIONES.

178. *Balnea sexcentis.*] Sumptuosi quidem sunt in ædificando epulandoque Romani, at parci nimium in educandis docendisq; liberis.

Sexcentis.] Nummis, vel sestertiis.

Porticus in qua gestetur dominus.] Vide Sat. 4. vers. 5.

179. *Anne serenum expectet.*] Quod si ambulare cupiat, an putas expectandum ei serenum tempus? Ino porticum habet ad id semper idoneam.

180. *Spargatque luto jumenta recenti.*] An post pluviam velit agi currum, & vehi per cœnosa plateas, ubi mulorum pedes luto inquinentur?

181. *Hic potius.*] Quin potius in porticu ambulabit, ubi mulæ vehiculum trahentes nitidis incedant pedibus & unguis. Ironice.

182. *Numidarum.*] Numidia pars Africæ, hodie *Biledulgerid* Inde lapides optimi & exquisita marmora excidendis columnis idonea Romam deportabantur. Meminit. Plin. L. 36. c. 6. & alibi.

183. *Argentem rapiat cœnatio solem.*] Columella Lib. 1. præcipit ædium fenestras spectare Ortum & Septentrionem.

Cœnatio.] Triclinium, locus in superiori domus parte ad cœnandum aptus.

Argentem rapit cœnatio solem.] Vel hyberno tempore, dum oritur, frigidum: vel orientem æstate, versus Septentrionem. Huic enim hilarior situs & commodior dat umbram quando calet, & cum friget, teporem.

184. *Quanticumque domus, &c.*] Neque solum profundunt opes in substructionibus, sed etiam in sumptuosis conviviis.

Qui fereula docte componit.] Structor mensæ peritus.

185. *Qui pulmentaria condit.*] Coquus.

Pulmentaria.] Quævis obsonia. Nomen a pulte, qua pro pane diu Romani usi sunt. Cic. Tusc. 5. n. 90. *Archarsi Philosopho cubile terra, pulmentum fumes, &c.* Vide Pers. Sat. 6. v. 40. & quæ ibidem notabo.

186. *Sestertia.*] Vide Sat. 1. v. 92, & 106.

Quintiliano.] Summo Rhetori ac præceptorum cuilibet.

187. *Sufficient.*] Loco pensionis annuæ & salarii pro puerorum institutione.

189. *Salvus.*] Villas, prædia.

Exempla novorum fatorum transi.] Ne utere inaudito exemplo unius qui præter solitum morem ditatus fuerit, aspirante fata & fortuna, non ex hominum liberalitate. Fuit quidem Quintilianus locuples, at post illum quot alii? Imo quis secundus?

190. *Felix & pulcher, &c.*] Id est, si cui fa-verint fata, & felicem esse dederint, huic affluunt omnia continuo bona & corporis & animi & fortunæ; erit formosus & valens, erit sapiens, nobilis, doctus, &c.

192. *Appositam nigre lunam subtexit alute.*] Lunatos induit calceos, nobilitatis indices. Nam lunula calceis assuta Patricius discernitur, inquit vetus Scholiastes: gestabant nempe effigiem Lunæ crescentis, vel potius literam C. ad monimentum numeri Senatorum centenarii, ex Numæ, ut aiunt, instituto. De moris istius origine disputat Plutarchus in Quæst. Centur. Rom. Vide Cæl. Rhodig. Lib. 20. cap. 28. & Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 18.

Nigre alute.] Sic Horat. Lib. 1. Sat. 6. *Nam ut quisque insanus nigris medium impedit crus Pellibus, &c.*

Alute.] Calceo ex aluta, seu molli & subtili corio.

fortunatus Rhetor, etiam summus & argumentator, & quamvis perfrixerit nihilominus bene canit. Nam inter est que te astra suscipiant statim primos exordientem emittere ploratus, ac etiamnum a parente rubicundum Si jussit sors, ex Oratore Consul evades: si jussit ea ipsa, Orator evades e Consule. Etenim quid Ventidius? Quid Tullius? Utrum quidquam præter astrum, atque stupendam vim sortis recondite! Fortuna Imperium vernæ, triumphum victo attribuet.

Felix, orator quoque maximus, & jaculator.
Et si perfrixit, cantat bene. Distat enim, quæ Sidera te exceipiant, modo primos incipientem 195
Edere vagitus, & adhuc a matre rubentem.
Si FORTUNA volet, fies de Rhetore Consul:
Si volet hæc eadem, fies de Consule Rhetor.
Ventidius quid enim? Quid Tullius? Anne aliud quam
Sidus, & occulti miranda potentia fati? 200
Servis regna dabunt, captivis fata triumphos.

ANNOTATIONES.

193. *Jaculator.*] Dialecticus & Sophista, qui norit argumenta in adversarium jaculari atque enthymema torquere, ut est, Sat. 6. v. 449.

194. *Et si perfrixit, cantat bene.*] Etsi frigus occuparit, vel non rauescet, aut nihilo pejus cantabit: aut certe excusatur facile, ino bene cantare putabitur & dicetur. Martial. Lib. 3. Epigram. 18.

Perfrixisse tuas quæsta est præfatio fauces.

Distat enim, quæ sidera, &c.] Magni interest an benigna tibi nascenti sidera, an maligna affulserint. Vide Sat. 6. vers. 569. & Pers. Sat. 5. v. 45. & sequent.

196. *A matre rubentem.*] Totus rubet infans recens natus, ob tenuitatem cutis ac venarum.

197. *Fies de Rhetore Consul.*] Ut contigit Ciceroni: (de quo lege Alex. ab Alex. Lib. 1. cap. 23.) & Quintiliano quoque, ut placet quibusdam fretis auctoritate Ausonii ad Gratianum ita loquentis, & pro Consulatu gratias agentis. *Dives Seneca, nec tamen Consul Quintilianus consularia per Clementem ornamenta sortitus, honestamenta nominis potius videtur quam insignia potestatis habuisse.* Adde Frontonem Antonini præceptorem, de Consulatu cujus ibi. Auson.

198. *De Consule Rhetor.*] Sicut Dionysius ille Tyrannus, de quo supra ad vers. 151. hujus Satiræ. Ut Valer. Licinianus, *Exul de Senatore. Rhetor de Oratore factus*, inquit. Plin. L. 4. Ep. 11. ubi & ait ipsum Licinianum in Sicilia profitentem ita sortem suam in præfatione deplorasse: *Quos tibi, fortuna, ludos facis? Facis enim ex Professoribus Senatores, ex Senatoribus Professores, &c.*

199. *Ventidius, quid enim? Quid Tullius?*] Quid enimvero felices reddidit Ventidium, ac Tullium? Nonne fati vis, & benignus siderum aspectus?

Ventidius.] Pub. Ventidius Bassus humili genere in Piceno ortus, Asculo subacto captus

infans, & in sinu matris vectus ante currum triumphantis Pompeii Strabonis: cum adolevisset rhedarius ac mulio. Deinde vero C. Cæsari notus & familiaris adeo, ut mox Tribunus Plebis & Prætor creatus sit. Postea junctis cum Antonio partibus Pontificum adeptus & Consulatum, indignante licet ac fremente Populo Romano. Agel. Lib. 15. cap. 4. Vide Plin. Lib. 7. cap. 43. Plutarch. in Vita M. Antonii, a quo missus ad reprimendos Parthos Ventidius, de illis postea triumphum egit, (teste etiam Plin. ino cit.) celsi viri animi & rerum magnarum cupidus Plutarch. ibid. Alterius etiam Ventidii meminit Tacit. Lib. 12.

Tullius.] Non Clæro, sed Servius Tullius Rex Romanorum sextus, quem serva matre creatum ad Urbis Regimen evexit indoles eximia, nec obscuritas inhibuit. Flor. Lib. 1. cap. 6. Vide Tit. Liv. Lib. 1. c. 39. & seq. ubi Servii Tullii natales apud Corniculum urbem captam, educatio apud Tarquinium Priscum, augurium regni per Tanaquil, & prodigium, &c. narrantur. Eutropius ait ordinatum ab eo primo Censum, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat.

200. *Sidus.*] Nascenti prosperum. Vide supra.

Miranda potentia fati.] Vide Cic. de Fato, &c.

201. *Servis regna dabunt.*] Ut Servio Tullio nobili quidem fœmina, captiva tamen & ancilla genito. Eutrop.

Captivis fata triumphos.] Ut Ventidio, de quo Valer. Max. L. 6. c. 9. sic habet: *P. Ventidius ex Parthis, & per Parthos de Crassi manibus in hostili solo miserabiliter jacentibus triumphum duxit: & qui captivus carcerem exhorruerat, victor Capitolium felicitate celebravit. In eodem etiam illud excimium, quod eodem anno Prætor & Consul est factus.* Et Plin. citat. L. 7. c. 43. *Fortuna*, inquit, *triumphare Pub. Ventidium de Parthis voluit, quidem solum, sed eundem in triumpho Asculano Cn. Pompeii Strabonis duxit puerum, &c.*

Felix ille tamen, corvo quoque rarior albo.
 Pœnituit multos vanæ sterilisque cathedræ,
 Sicut Thrasymachi probat exitus, atque Secundi
 Carrinatis : & hunc inopem vidistis, Athenæ, 205
 Nil præter gelidas ausæ conferre cicutas.
 Dii majorum umbris tenuem & sine pondere terram,
 Spirantesque crocos, & in urna perpetuum ver,
 Qui præceptorem sancti voluere parentis 209
 Esse loco. Metuens virgæ jam grandis Achilles
 Cantabat patriis in montibus : & cui non tunc

Nilominus iste fortunatus infrequentior est corvo candido. Pignit complures futillis & infructuosi pulpiti, ut ostendit finis Thrasymachi & Secundi Carrinatis. Atque istum egentem aspexistis, ô Athenæ, nihil dignate tribuere nisi frigidam cicutam. Telurem levem & minime onerosam & crocum fragrans, & ver in urna continuum, ô Numina, date manibus avorum, qui jusserunt magistrum vene-

randi patris dignitatem habere. Adultus jam Achilles virgam formidans canebat in Patriæ colibus : cui vero tum cachinnos,

ANNOTATIONES.

202 *Felix ille.*] Quintiliano similis, cui divitias Ars Rhetorica pepererit.

Corvo quoque rarior albo.] Proverb. ut ante. Sat. 6. v. 164.

Rara avis in terris nigroque similissima cygno. Cæterum corvos nonnunquam albos reperiri ex Aristotelis testimonio; unumque corvum candido nitore conspicuum ad Alphonsum Siciliæ Regem aliquando a Britannorum Rege dono missum : insuper & cornicem albam a se visam, affirmat Cælius Rhodiginus, lib. 17. cap. 11.

203. *Cathedræ*] Professionis Rhetoricæ. Mart. * * * * * *Circum pulpita nostra Et steriles cathedras basia sola crepant.*

204. *Thrasymachi probat exitus.*] Is enim Carthaginiensis origine, apud Athenas Rhetor, pressus inopia vel professione destitit vel etiam suspensio periiit, ut affirmant alii. Platonis & Isocratis discipulus fuisse dicitur. Vetus Schol. Philostr.

Secundi Carrinatis.] Hic urgente paupertate Athenis Romam demigravit : at cum exercitationis causa in Tyrannos dixisset, ab Imperatore Caligula missus in exilium refertur. Dio.

205. *Athenæ.*] Hac urbe & Republica quid magis celebratum? Alter Græciæ oculus vocatur Justino lib. 5. Fons omnium doctrinarum, ubi summa dicendi vis & inventa est & perfecta. Cic. 1. de Orat. & pro L. Flacco, *Ab Athenis, inquit, humanitas, doctrina, religio, fruges, jura, leges ortæ, & in omnes terras distributæ putantur : de urbis vero positione, propter pulchritudinem, etiam inter Deos certamen fuisse proditum est, &c.* Vide. Thucyd. &c.

206. *Gelidas ausæ conferre cicutas.*] Sarcasice in Athenienses, quorum Edicto Socrates hausta cicutata interiit. Vide. Pers. Sat. 4. vers. 2. & Annotat. ib.

207. *Majorum.*] Priscorum nempe, tam Græcorum quam Romanorum.

Tenuem & sine pondere terram.] Sic Veteres suis mortuis bene precabantur; inscribebantque

tumulo S. T. T. L. id est, *Sit tibi terra levis*, quasi ut mollius quiescerent : quibus autem erant infensi, terram gravem optabant. Ita Sen. Hippol. ad calcem. *Istam (Phædræ) terra defossam premat, gravisque tellus impio capiti incubet.* Vide Pers. Sat. 1. v. 37. & seq. & ib. annotata.

208. *Spirantesque crocos.*] Croci flores odoriferi nascantur ex eorum tumulis : vel aromata in sepulturam illorum effundantur. De his vide Pers. Sat. 1. v. 35. & seq.

Crocos.] Plin. lib. 21. cap. 6. *Herba est angusto folio pene in capillamenti modum : mire vino congruit ; folio florem expellit ; viret bruma & colligitur. Gaudet calcari & atteri, pereundoque melius provenit.*

Urna.] Qua defunctorum cineres continentur. Vide Pers. Sat. 7. v. 34. ad vocem, *urna.*

Perpetuum ver.] Nascentibus ibi floribus, ut mox notatum.

209. *Qui præceptorem sancti, &c.*] Quintil. Lib. 2. cap. 9. *Discipulos id unum moneo inquit, ut præceptores suos non minus quam ipsa studia ament, & parentes esse non quidem corporum, sed mentium credant.*

210. *Metuens virgæ.*] Disciplinæ subditus. Ovidius :

*Qui toties socios, toties perterruit hostes
 Dicitur ammosum pertimuisse senem.*

*Quas Hector sensurus erat, poscente Magistro,
 Verberibus jussas præbuit ille manus.*

211. *Cantabat.*] Discebat canere fidibus, ac cithara ludere.

Patriis in montibus.] In Pelio Thessaliæ monte, ubi educatus Achilles & institutus a Chirone.

Cui non tunc.] Vel sine interrogatione legitur & refertur ad Achillem, qui jam grandior non contemnebat magistri præcepta. Vel cum interroganti, hoc sensu : cui vero risum non movisset præceptor Centaurus, equus ab umbilico & inferiori corpore, ac proinde caudatus? ex fabula.

non moveret cauda præceptoris Citharistæ? At Ruffum & ceteros verberant sui quemque adolescentes; Ruffum qui tam sæpe vocavit Ciceronem Allobroga. Ecquis in sinum Encladi & eruditi Palæmonis tantum ingerit, quantum digna est opera Grammatistæ? Ac nihilominus ex eo, quantum est (inferius vero est quam Rhetoris pecunia) Acanitus ipse pædagogus arrodit, rescindit etiam sibi dispensator. Concede, Palæmon,

Eliceret risum citharædi cauda magistri?
Sed Ruffum atque alios cædit sua quæque juven-
tus:

Ruffum, qui toties Ciceronem Allobroga dixit.
Quis gremio Encladi, doctique Palæmonis affert
Quantum Grammaticus meruit labor? Et tamen
ex hoc, 216

Quodcumque est (minus est autem, quam rheto-
ris æra)

Discipuli custos præmordet Acanitus ipse,
Et qui dispensat frangit sibi. Cede, Palæmon,

ANNOTATIONES.

212. *Citharædi cauda magistri.*] Chironis, de quo jam Sat. 3. ver. 205. & Horat. Epod. 13.

Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumnus.

213. *Sed Ruffum, &c.*] At nunc præceptorum minores discipuli & derident, & cædunt sine ullo pudore.

214. *Ruffum, qui.*] *Ruffum*, inquam, "excel-
lentem licet Rhetorem, & Ciceronis æmulum,
Gallum natione, valde quidem disertum. Vet.
Schol.

Qui toties Ciceronem, &c.] Legunt alii: *Quem toties Ciceronem, &c.* & sic explicant: quem Ruffum juvenus, id est, sui discipuli per contemptum vocant Ciceronem Allobroga: alii vero sic: *Qui*, id est, Ruffus tantum sibi arrogat, ut se præferat Ciceroni, ejus errores notet, & hominem eloquentiæ Gallicæ Barbaræ appellet. Neque id inauditum. Nam ut est in Dialog. de Orat. apud Tacit. *Satis constat nec Ciceroni quidem obtretractores defuisse, quibus inflatus & tumens, nec satis pressus, supra modum exultans & superfluens videretur.* Et Calvus eum dicebat *solutum & enervem, Brutus, elumbem & fractum, &c.* Vide Agellii Lib. 17. cap. 1. ubi Ciceronem vindicat. Quidam aiunt hic alludi ad historiam, nempe ad consensum Ciceronis cum Allobrogibus, de quo Sallust. Bell. Catilinar.

Allobroga.] Allobroges Galliæ populi, non longe a Rhodano, hodie, Sabaudienses, & Delphinates: Metropolim habebant Vienne.

215. *Quis gremio Encladi.*] Jam de Grammaticis denique: Quis peritis licet iis & excellentibus dignam pendit mercedem?

Gremio.] In gremium sedentis ac docentis.

Encladi.] Is Grammaticus, ut & Palæmon.

Palæmonis.] De eo jam Sat. 6. v. 452.

216. *Grammaticus.*] Is sane magnus, &

multa complectitur incommoda, seu spectes rerum legendarum, seu intelligendarum multitudinem, seu denique discipulos juvenes. Quanta sit tertia hæc molestia dictum est ubi de Rhetoribus v. 150. & seq. quanquam & major est in Grammaticis, ob rudiores discipulorum animos. At insuper duplex iis labor; alter quod legisse historias, auctoresque omnes, eosque nosse tanquam ungues ac digitos suos, ut mox ait Juvenalis; alter, quod oportet Scriptorum sensum diligenter investigasse, locosque, vel difficillimos penitus excussisse. In hoc vero quam improba sit opera & patientia, nemo nescit: quandoquidem ipsi sese incassum non raro discurrunt, ac diu torquant. Testis unus sit Virgilius quodam loco se crucem fixisse Grammaticis ingenuè pariter ac lepide confessus. Vid. Petr. Crinit. L. 3. hon. Discip. cap. 8. ut non abs re Athenæus dicat lib. 15. c. 1. *Grammaticis nihil esse stultius: nolim ego addere, quod ille ibid, exceptis Medicis, et μη ιατροί ισαν, εδὲ ἐν τῶν γραμματικῶν μαροτοῶν.* Vide Quintil. lib. 1. cap. 4. Agell. lib. 14. cap. 5, &c.

Ex hoc.] E tantula tamen ista mercede Grammaticis attributa, sunt qui deradant ac surripiant.

217. *Æra.*] Salarium, merces.

218. *Acanitus.*] Legunt quidam *Acænotus*. Nomen est vel proprium, vel a Poëta fictum ab *a* privativo & *κνωσις*, vel *κωνησις*, fortasse ad indicandum hominem private suæ utilitati nimium, communi parum studentem.

219. *Qui dispensat.*] Oeconomus.

Frangit sibi.] Inde subtrahit quod sibi pereram attribuat.

Cede, Palæmon.] O Grammaticorum arrogantissime, cede tamen jure tuo, & aliquid sponte deperde, ne totum tibi pereat.

Et patere inde aliquid decrescere? non aliter, quàm
 Institor hybernae tegetis, niveique cadurci: 221
 Dummodo non pereat, mediae quod noctis ab hora
 Sedisti, qua nemo faber, qua nemo sedebat,
 Qui docet obliquo lanam deducere ferro:
 Dummodo non pereat totidem olfecisse lucernas,
 Quot stabant pueri, cum totus decolor esset 226
 Flaccus, & haereret nigro fuligo Maroni.
 Rara tamen merces, quae cognitione Tribuni
 Non egeat. Sed vos saevas imponite leges,
 Ut praecceptorum verborum regula constet; 230
 Ut legat historias, auctores noverit omnes,
 Tanquam unguis digitosque suos, ut forte rogatus,

Et sine quodpiam ex eo dimi-
 ni (hand secus ac negotiator
 hyemalis lodicis, atque alba
 calcitra) ut ne perdas quod se-
 disti a tempore mediae noc-
 tis quo nullus opifex, quo
 nullus sedebat, qui monstrat
 lanam trahere ferro curva-
 to: ut ne perdas quod tot
 lampades odoratus es, quot as-
 sistebant adolescentuli, quando
 univrsus Horatius erat deco-
 loratus, atque fuligo adhere-
 bat atro Virgilio. Infrequens
 est nihilominus pensio, quae
 Tribuni iudicio non indigeat.
 At vos duras condiciones in-
 dicite; ut magister vocabulo-

rum normam teneat, ut evolvat historias, cunctos scriptores perspectos habeat, velut unguis ac digitos suos; ut fortasse interrogatus,

ANNOTATIONES.

220. Non aliter, quam, &c.] Sicut institor de indicto majori pretio nonnihil remittit, ut merces vendat, ac cito distrahat.

221. Cadurci.] Plin. lib. 19. cap. 1. In calcitris (e lino) praecipuam gloriam Cadurci obtinent Galliarum hoc, & tomenta pariter inventum. Porro Cadurci Aquitaniae sunt populi. Vernaculè le Quercy.

222. Dummodo non pereat.] Ne vanus omnino sit tuus labor tam gravis & molestus, nempe quod, &c.

Medie quod noctis ab hora.] Quod dum fabri & artifices quiescunt, tu cogaris in ludo esse, & scholam aperire, teque, ut fit, defatigare. Porro, quod ipsa nocte scholae & ludii frequentari solerent, testatur vetus Schol. & indicat Martialis. lib. 2. Epigram. 70.

Quid tibi nobiscum ludi scelerate magister,
 Invisum pueris virginibusque caput?
 Nondum cristati rumpere silentia Galli:
 Murrure jam saevo, verberibusque tonas,
 &c.

223. Sedisti.] Vel dictanda meditans, vel potius in schola meditata praecipiens, tradens lectiones, pensa exigens.

Sedebat.] In officinis laborans residebat.

224. Qui docet obliquo, &c.] Lanarum carminator.

Obliquo lanam deducere ferro.] Hamis ferreis oblique in tabula defixis, per quos deducta lana attenuatur.

225. Olfecisse lucernas.] Gravem tot lychnorum fumum & odorem pertulisse, quot discipuli aderant in ludo, in eum nocte convenientes, ut mox notatum est.

226. Decolor Flaccus.] Horatii codex & Virgilio, puerorum manibus attritus, maculatus,

deformis, deturpatus usu & contrectatione continua.

Fuligo.] Multiplici tot e lampadibus vapore & fumo creata.

227. Maroni.] Codici Virgiliano. Ex quo patet ipsis Romanis studiose legi solitos, cum nunc Poëtarum Romanorum Principem, tum Vatem Venusinum, Lyricorum delicias, quem ut tersum imprimis ac purum & ad notandos hominum mores praecipuum, commendat Quintil. lib. 10. c. 1.

228. Rara tamen merces, &c.] Sed nec sine lite mercedem obtinent Grammatici. Jure est agendum adversus Romanos, qui solvant.

Tribuni.] A'erarii nempe, qui jus habebat cognoscendi & judicandi de levioribus causis. Vide Alex. ab Alex. lib. 2. c. 24.

229. Sed vos saevas imponite leges.] Quamvis autem adeo parce & improbe magistris mercedem exsolvatis, o Romani; iis nihilominus severas leges imponite, ut & perfectam eruditionem, & liberorum vestrorum summam habeant curam.

230. Verborum regula constet.] Nota sit verborum vis & analogia, &c. ut sermo adsit purus.

231. Legat historias, &c.] Deinde, ut multiplex adsit eruditio, non satis est Poëtas legisse, excutiendum omne scriptorum genus, non propter historias modò, sed & verba, quae frequenter jns ab auctoribus sumunt, ut ait Quintilianus lib. 1. cap. 4. additque, sola Grammatica omni studiorum genere plus habet operis quam ostentationis.

232. Tanquam unguis, &c.] Vulgaris locutio & Proverbium.

*dum Thermas adit, vel Phæbi balnea, commemoret altricem Anchisæ, appellationem & natale solum novercæ Anchemoli, referat quot annos Acestes in vivis fuerit, quot vini cados Siculus iste Rex Phrygibus dederit. Postulate ut mollem indolem formet, quasi pollice, quemadmodum si aliquis faciem cerâ effingat. Postulate ut se gerat parentem ipsius turmæ, ne facta colludant, * * * * Grave est speculari manus tot juvenum & oculos sub finem tremulos. Ista exequere, ait, & quando se annus volverit, sume aurum quod victori deposcit populus.*

Dum petit aut Thermas aut Phæbi balnea, dicat Nutricem Anchisæ, nomen patriamque novercæ Archemori; dicat quot Acestes vixerit annos. 235 Quot Siculus Phrygibus vini donaverit urnas. Exigite ut mores teneros ceu pollice ducat, Ut si quis cera vultum facit: exigite ut sit Et pater ipsius cætûs, ne turpia ludant, Ne faciant vicibus. Non est leve tot puerorum 240 Observare manus, oculosque in fine trementes. Hæc, inquit, cures; & cum se verterit annus, Accipe victori populus quod postulat aurum.

Ista exequere, ait, & quando se annus volverit, sume aurum quod victori deposcit populus.

ANNOTATIONES.

233. *Thermas.*] A θερμα calefacio, & θερμους calidus. Thermæ dicuntur loca vel aquis natura ferventibus, vel arte & igne calentia, ad lavandum ac sudandum apta & salubria. Hæc describit egregie Auson. in Mosella. Ob ejusmodi Thermas celebratæ olim Baiæ, Puteoli, &c. Hinc etiamnum frequentata tot variis in regionibus loca. Vide Plin. Lib. 31. cap. 2, &c.

Phæbi balnea.] Hunc aiunt fuisse balneatorem quemdam ita nominatum. Vetus Schol. sic habet: *Private sunt balnea, quæ Daphnes appellantur.* Sunt & qui *Phæbi balnea*, interpretantur, rivos, stagna, flumina Phæbo seu Sole calefacta,

Dicat nutricem Anchisæ, &c.] Quæ fuerit, Anchisæ nutrix, de qua nihil certum, etsi *Tisiphone* vocatur a vet. Schol. Gaudebant Romani vexare Grammaticos ejusmodi vanis quæstionibus ac nugis, quas explodit Seneca Epist. 88. Vide Tib. cap. 56. apud Sueton.

234. *Anchisæ.*] Patris Æneæ.

Nomen patriamque novercæ Archemori.] Casperiam appellat Servius in 10. Æneid. At ejus patria ignoratur.

235. *Archemori.*] Vel *Anchemoli*, de quo Æneid. 10.

Acestes.] Siciliæ rex, quem seniore Virgilio ait Æneid. 5.

236. *Quot Siculus Phrygibus vini donaverit urnas.*] Quot vini cados dederit Æneæ & sociis abeuntibus: scribent Virg. Æneid. 1.

Vina bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes, &c.

237. *Mores teneros.*] Horat. ad Pison. v. 163. de juvenum indole & animo sic loquitur:

Cereus in vitium flecti, &c.

Pollice ducat.] Metaphora a figulis, qui pollice

vasa fingunt ad arbitrium, & quam voluerunt formam dant. Pers. Sat. 5. v. 40.

Artificemque tuo ducit sub pollice vultum.

239. *Pater ipsius cætûs.*] Præceptor ante omnia sumat parentis erga discipulos suos animum, ac succedere se in eorum locum a quibus sibi liberi tradantur, existimet. Quintil. lib. 2. cap. 2.

Ne turpia ludant.] Caveat ne defuant ad libidines. Hic nonnulla prætermitto, quædam non explico, pudoris gratia.

242. *Hæc, inquit, cures.*] Tria nempe, ut pueri sermo, ut multarum rerum notitia, ut honesti mores sint in discipulis tuis, liberis meis, inquit magistro pater.

Cum se verterit annus.] Anno finito, mense Martio (qui primus apud Romanos) redeunte, mercedem exolvam. Vide Macrobi. Lib. 1. Saturn. cap. 12. ubi scribit ea quæ notamus hic.

243. *Accipe victori populus quod postulat aurum.*] Quantum populus Romanus in Ludis Scenicis jubebat victoribus dari a Ludorum Præfecto, seu Prætoris vel Tribuno spectacula exhibente: *quinque scilicet aureos*, quæ stata merces erat, *nec licebat amplius dare.* In vet. Schol. Sueton. Claud. cap. 21. refert Imperatorem oblatos victoribus aureos prolata sinistra pariter cum vulgo, voce digitisque in Theatro numerasse. Videtur etiam intelligi posse de aureis quos erogari jubebat populus aurigis victoribus in circo. Martial. lib. 10. Epig. 74.

Cum Scorpus una quindecim graves hora Ferventis auri victor auferat saccos.

Dum ergo ille auriga saccos auro graves hora una lucratur, miser Grammaticus uno anno vix paucillum quid obtinet. Vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 24.

SATIRA VIII.

Stemmata quid faciunt? Quid prodest, Pontice, longo

Sanguine censeri, pietosque ostendere vultus
Majorum, & stantes in curribus Æmilianos,
Et Curios jam dimidios, humeroque minorem
Corvinum, & Galbam auriculis nasoque carentem? 5
Quis fructus generis tabula jactare capaci

ban non habentem nares atque aures? Ecquod emolumentum est, amplâ familie tabellâ ostentare

INTERPRETATIO.

Quid stemmata conferunt?
O Pontice, quid juvat
prolixâ stirpe numerari,
atque ostentare avorum facies
adumbratas, & Æmilianos
in curribus stantes, & Curios
jam medios, & Corvinum
scapulâ diminutum, & Gal-
bam non habentem nares atque aures?

ANNOTATIONES.

1. *Stemmata quid faciunt.*] Eleganter invenit in Ponticum, & ejus similes, qui antiquum & illustre genus ostentant, ipsi nulla virtute clari, imo sæpe vitii turpes.

Stemmata.] Gradus & ordines cognationum ramis quibusdam distincti. Vide Pers. Sat. 3. v. 28. & ibid. annot.

Quid faciunt.] Senec. Epist. 45. *Nobilem non facit atrium plenum fumosis imaginibus: animus facit nobilem,* &c. Et 3. de Benef. cap. 28. *Qui imagines in atro expom. ut, & nomina familie sue longo ordine, ac multis stemmatum illigata flexuris, in parte prima ædium collocant: noti magis quam nobiles sunt.*

Quid prodest.] Cicero (seu quisvis alius) in Sallust. *Satius est me meis rebus gestis florere, quam majorum opinione niti, atque ita vivere, ut sim ego posteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum.* Ovid. Metamorp. 13.

Nam genus, & proavos & que non fecimus ipsi,

Vix ea nostra voco.

Longo sanguine censeri.] Vetusta origine, & longa retro serie majorum.

2. *Pictosque ostendere vultus majorum*] Romanus proprie mos collocandi in tabulariis per atria majorum imagines: atque ex iis nobilitas æstimata; inquit Lipsius Comment. in Senecam. Idem. Elect. 1. cap. 29. de isto more plurima conscribit. *Nobiles,* inquit, *ii soli censebantur, quorum majores Magistratum ceperant, quique jus habebant imaginis ponende.* Hæc humerorum tenus erat effigies, non totius corporis, sed capitatis ac vultus: e cera non ex ære. Ordine collocabantur in ligneis thecis, sive *armariis*, ut vocat Plinius lib. 35. cap. 2. diebus solum festis aperiabantur thecæ illæ. In funcribus deferri sole-

bant. Si quis turpi quodam crimine damnatus esset, ejus imago non ferebatur in exequiis, imo frangebatur. Hæc & alia Lipsius erudite congerit, & probat loco citato. Vide & Turneb. lib. 26. cap. 3.

3. *Stantes in curribus Æmilianos.*] Statuas triumphales.

Æmilianos.] Æmilius Paulum Macedonicum, ejus qui ad Cannas cecidit filium, qui de Liguribus triumphavit Consul; item postea de Persæ Macedonum rege. Triumphali veste Ludospectandi jus ipsi concessum a Populo & Senatu. Cæterum vir fuit summæ continentiæ & probitatis. Vel intellige filium hujus Pub. Scipionem Æmilianum, qui etiam Persen devicit, Carthaginem sex mensibus delevit, Numantiam ad deditonem compulit, &c. Aurel. Victor.

4. *Curios.*] De his Sat. 2. v. 3.

Dimidios.] Media sui parte mutilatas Imagines temporis edacitate, ac vetustate: aliam sine humeris, aliam sine auribus & naso, &c.

Humeroque minorem Corvinum.] Alii codices, *Humerosque.* Cæterum secutus sum hanc lectionem, ne bis idem dicatur: legunt enim plures, *nasumque minorem Corvini.* Atqui sequitur mox *Galbam auriculis nasoque carentem.*

5. *Corvinum.*] M. Valerius Tribunus militum, ope corvi, de ingenti Gallo provocatore victoriam retulit, hinc *Corvini* cognomen adeptus. Vide Tit. Liv. lib. 7. cap. 26.

Galbam.] Ser. Sulpitius Galba Neroni successit, Imperator in atrio stemma proposuit, quo paternam originem ad Jovem referebat. Sueton. Galb. cap. 2.

6. *Generis tabula.*] Tabula genealogica designare quam multi Dictatores & equitum Magistrum in ea gente fuerint.

Corvinum, ac deinde multiplici ramo derivare Magistros Equitum fumo obsitus cum Dictatore, si vita ducitur improbe in conspectu Lepidorum? Quorsum imagines tot Ducum, si per totam noctem luditur alea, coram Numantinis? Si somnum auspicaris surgente Phosphoro, quando bellatores agitabant vexilla, & castra?

Corvinum, posthac multâ deducere virgâ
Fumosos Equitum cum Dictatore Magistros,
Si coram Lepidis malè vivitur? Effigies quo
Tot bellatorum, si luditur alea pernox, 10
Ante Numantinos? Si dormire incipis ortu
Luciferi, quò signa duces & castra movebant?
Cur Allobrogicis & magnâ gaudeat arâ

Quare Fabius Herculis in domo genitus fruatur Allobrogicis,

ANNOTATIONES.

7. *Deducere.*] Sunt qui legant, *contingere.* Alii verum hunc omnino rejiciunt; alii etiam præcedentem ac sequentem; sed perperam: ut docet Just. Lips. Epistol. quæst. lib. 4. epist. 15.

Virga.] Multis ramis e stirpe seu trunco deductis & prodeuntibus, in stemmate, seu consanguinitatis, ut vocant, arbore. Vel, radio, quo ostenduntur summi quique viri in eodem stemmate. Alii respiciunt ad virgas & fasces Dictatorum solitas præferri: sed non placet ea interpretatio.

8. *Fumosos.*] Legunt alii, *famosos*, minus bene, ut videtur. Cic. in Pisonem. *Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum, quarum simile habes nihil, præter colorem.* Porro in atrii erat culina & ignis; hinc atria, quasi atra fumo & fulgine: hinc & fumosæ imagines; ut observat Servius. Vide Sigon. c. 20. l. 2. de antiq. Jur. Civil. Rom.

Equitum cum Dictatore Magistros.] Dictatori semper aderat Magister Equitum, & ab eo statim creato dicebatur. Testis Livius passim. Equitum Magister dictus, quod jus summum in Equites & Accensos haberet: sicut & Populi Magister Dictator appellatus est, quod summam in omnes potestatem obtineret. Auctor est Varro 4. de Ling. Lat. Vide Alex. ab Alex. l. 1. c. 6. Nos alibi plura de Dictatoris auctoritate.

9. *Coram Lepidis.*] Coram imaginibus tot virorum, qui probi fuerunt ac vere nobiles. *Æmilium Lepidum puer etiam tum progressus in aciem, hostem interemît, civem servavit: cujus tam memorabilis operis index est in Capitolio statua bullata, & incincta prætexta S. C. posita illi, qui jam virtuti maturus, honori tempèstivus, &c. quæ habet Valer. Max. lib. 3. c. 1.*

Male vivitur.] *Nonnullis solet nobilitas generis parere ignobilitatem mentis.* Greg. Dial.

10. *Alea.*] Vide Annot. ad Pers. Sat. 5. v. 57.

11. *Ante Numantinos.*] Ante imagines Numantinorum. P. Scipio Æmilianus (de quo paulo ante) Numantium in Hispania civitatem valde bellicosam, correctâ prius militum disciplina, fame vicit. Hinc Numantius dictus. Aurel. Vict. Vide Flor. lib. 2. cap. 18. de Numantio Bello.

Si dormire incipis, &c.] Si postquam in epulis & alea noctem egisti, mane dormis tum cum majores illi tui quos jactas, vigilabant potissi-

mum pro Republica, & in hostes progrediebantur.

Ortu Luciferi.] Sunt qui vesperum intelligi pertinaciter contendant, eo quod tunc etiam castra moverint Duces. Sed apage. Mane potius designari, & contextus & Luciferi nomen probant; & viri graves censent.

12. *Luciferi.*] Hæc est Veneris stella, quæ post occasum Solis apparet statim, tuncque Hesperus, & Vesper apud Virgilium & alios, apud Plautum Vesperugodicitur: ante ortum vero, & sub auroram Phosphorus, & Lucifer vocatur. Unde Virgil. Eclog. 8.

Nascere præque diem veniens age Lucifer album. Plin. lib. 2. cap. 8. sic ait. *Infra Solem ambit ingens sidus appellatum Veneris, alterno meatu vagum ipsique cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe, & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit: ut Sol alter, diem maturans Contra ab occasu resurgens nuncupatur Vesper ut prorogans lucem, vicinque Luna reddens, &c.*

13. *Cur Allobrogicis, &c.*] Cur majorem gloriam ostentat qui est inglorius, cur virtutes qui vitiosus?

Allobrogicis.] *Gallicis possessionibus, aut titulis victoriarum:* inquit vetus Schol. Allobrogibus devictis: nam Fabius Max. *Gallica victoria cognomen Allobrogici sibi met ac posteris peperit:* ut ait Valer. Max. lib. 6. cap. 9.

Allobrogicis.] De his populis vide Sat. 7. ad v. 214.

Magna gaudeat arâ.] Prope Circum Flamini-um erecta in honorem Herculis, a quo ferunt ortam Fabiam Gentem, quæ & habeat Sacra Herculis hæreditaria. Vet. Schol. Tit. Liv. l. 1. c. 7. Plut. in Fab. Macrob. 3. c. 6, &c. Ovid. Fast. 1.

Constituitque sibi, quæ maxima dicitur, aram.

Magna gaudeat arâ.] Senec. de Benef. 4. c. 30. sic habet: *Non sine ratione sacra est magnarum virtutum memoria: & esse plures bonos juvat, si gratia bonorum non cum ipsi cadat. Ciceronem filium que res Consul em fecit, nisi pater?—Quid nuper Fabium Persicum, cujus osculum etiam impudici vitabant, Sacerdotem non in uno collegio fecit; nisi Ferruciosum & Allobrogicis, & illi trecenti, qui hostium incursio pro Republica unam domum objecerant? Hoc debemus virtutibus, ut non præsentibus solum illas, sed etiam ablatis e conspectu colamus, &c.*

Natus in Herculeo Fabius Lare? Si cupidus, si
 Vanus, & Euganeâ quantumvis mollior agnâ: 15
 Si tenerum attritus Catinensi pumice lumbum
 Squallentes traducit avos: emptorque veneni
 Frangendâ miseram funestat imagine gentem?
 Tota licet veteres exornent undique ceræ 19
 Atria, NOBILITAS sola est atque unica virtus.
 Paulus, vel Cossus, vel Drusus moribus esto:

ingentique altari, si avarus, si
 inanis, atque delicatior licet
 oviculâ Euganeâ; si lumbos
 molles frictus pumice Catanensi
 dehonestat majores squalidos,
 ac toxicî mercator infelicem
 stirpem contaminat effigie rum-
 pendâ? Quamvis antiquæ
 imagines ceræ undequaque de-
 corent omne vestibulum, nobili-
 tas una est dumtaxat virtus.

Sis indole Paulus, aut Cossus, aut Drusus:

ANNOTATIONES.

14. *Natus in Herculeo Fabius lare?* Degener aliquis a familiæ suæ gloria: qualis Fabius ille cognomento Persicus, Q. Fabii Max. Allobrogici filius, cujus flagitiosos mores notat Valer. Max. l. 3. c. 5. & Senec. de Benef. l. 2. c. 21. ubi Græcinum Julium, virum egregium laudat, quod pecuniam a Fabio Persico missam repudiasset, dicens, nolle se ab eo beneficium accipere, a quo propinationem accepturum non erat. Quem in locum Just. Lipsius ita scribit: *Is paulus Fabius Consul fuit sub Tiberio, anno 786. Quare Persicus? A Rege Perse, opinor, memoria victoriæ ejus ab Emilio Paulo parte: e qua gente hic fuit, et si majores adoptione translati in Fabiam. Clarus igitur, sed ô fœdus!*

Herculeo.] De Hercule multa Diodorus Siculus lib. 5. cap. 2. Tit. Liv. l. 1. c. 7. cit.

Lare.] *Lares* Dii familiæ & domest. qui & Penates, quoniam in interioribus ædibus colebantur, sæpe usurpantur pro ipsa domo. *Laræ Nymphæ & Mercurii* dicuntur filii. Ovid. Fast. 2. Plato dicebat homines qui probi fuissent, post mortem *Lares* fieri, qui vero improbi & nequam, *Lemures*.

15. *Euganea.*] Tit. Liv. initio l. 1. Euganeos inter mare Alpesque positos esse affirmat, & ab Henetis pulsos, Plin. l. 3. c. 20. Graiarum Alpium incolæ dicit, præstantesque genere Euganeos, inde tracto nomine. Capite vero præcedenti eorum Metropolim Veronam statuit. Hic ponuntur Euganei pro Altinis & Patavinis affinibus, quorum lana & oves laudantur cum apud Martial. lib. 14. Epigr. 155. tum apud alios.

16. *Si tenerum attritus, &c.*] Si libidinosus & infamis fuerit.

Attritus Catinensi pumice lumbum.] Ex more impudicorum quorundam & effeminatorum, qui pumice lumbos depilabant ac lævigabant: ut cætera non dicam paulo turpiora.

Catinensi.] Catana sive Catina urbs est Siciliae vicini Ætnæ montis ignes & lapides evomentes eructationibus obnoxia: non parvam inde vastitatem passa anno 1669.

Pumice.] *Pumex* lapis spongiosus, aridus, incendio excoctus, candens, minime poncerosus, utilis ad lævigandum; atque ut habet Plinius, l. 39. c. 21. *In usu corporum lævigandorum faminus jam quidem & viris.* Turneb. lib. 7. cap. 20. vult hic notari, Catanenses velut addictos huic

mollitiei, quod se glabros pumice redderent.

17. *Squallentes.*] Vel deformatos ac sordidos ex fortium virorum, cultum corporis negligentes.

Traducit.] Deducat, & probro exponit. Solebant noxii per forum & amphitheatrum Romæ traduci, appensa collo ferentes elogia, seu inscriptiones criminum, & suæ damnationis causas: Testis Sueton. Tib. cap. 8, &c.

Emptorque veneni.] Veneficus infami hac arte notus.

18. *Frangenda.*] Frangi digna. Jam supra notavi ex Lipsio, dejici, frangi, ac deleri consuevisse eorum imagines, qui degenerassent a suæ gentis nobilitate, ut & rursus indicat Juvenalis, Sat. 10. v. 53.

Funestat.] Quasi funere incestat & polluit.

19. *Ceræ.*] Vide supra ad v. 2.

21. *Paulus, vel Cossus, &c.*] Pauli, Cossi, Drusi virtutes æmulare.

Paulus.] Paulus Æmilius fortitudine pariter ac temperantia clarus. De eo Plutarch in ejus vita. Aurelius Victor de viris illustribus, &c.

Cossus.] Aulus Cornelius Cossus Tribunus Militum Tolumnium Veientium regem gloriose vicit, atque opima de eo spolia secunda retulit Feretrio. Tit. Liv. lib. 4. c. 19. Florus autem lib. 4. cap. 12. *Augustus Cesar*, inquit, *Getulos accolas Syrtium Cosso duce compescuit, inde illi Getulici nomen.* De hoc itaque videtur potius loqui Juvenalis; addit enim mox; *Salve, Getulice.*

Drusus.] Idem Florus citato mox loco ait, Augustum feras quasdam gentes per Claudium Drusum privignum suum perpacasse, &c. At Sueton. Tiber. c. 3. magis ad rem facit, ubi ait, Drusum, duce hostium Druso cominus truncato, sibiposterisque suis cognomen invenisse: item, ex Gallia Provincia retulisse aurum Senonibus olim in obsidione Capitelli datum. Nisi forte placet intelligere Julium Drusum Tribunum Plebis, cujus ædes cum vicinorum oculis multis locis paterent, & opifex quidam eas se quinque talentorum mercede mutaturum sponderet. Decem dabo, inquit Drusus, si totam domum meam vicinis undique perspicuum feceris, ut testes sint illi quoniam modo vivam, &c. quæ narrat Plutarchus in præceptis politicis, non longe ab initio.

Illam præfer imaginibus avorum tuorum: hæc præcat ipsis virgis, te Consule. Priora mentis ornamenta debes mihi. Siquidem verbis & actionibus dignus es estimari optimus & æquitatis observantissimus, cognosco nobilem. Ave, Getulice, sive tu Silanus: vel aliâ de stirpe quæ libet advenis triumphanti patriæ civis eximus ac præcellens. Placet exclamare, quod plebs vociferatur, reperito Osiri. Nam quis nobilem vocaverit eum, qui stirpe indignus, ac præstanti solum titulo clarus? Punitivem cujuspiam appellamus Atlantem; Æthiopem cygnum: pusillam distortamque adolescentulam,

Hos ante effigies majorum pone tuorum :
Præcedant ipsas illi, te consule, virgas.
Prima mihi debes animi bona. Sanctus haberi,
Justitiæque tenax factis dietisque mereris? 25
Agnoseo procerem. Salve, Getulice, seu tu
Silanus, quocumque alio de sanguine rarus
Civis, & egregius patriæ contingens ovanti.
Exclamare libet populus quod clamat Osiri
Invento. Quis enim generosum dixerit hunc, qui
Indignus genere, & præclaro nomine tantum 31
Insignis: Nanum cujusdam Atlanta vocamus:
Æthiopem cygnum: parvam extortamque puellam,

ANNOTATIONES.

22. *Hos ante effigies, &c.*] Pluris æstima bonum esse, quam bonis fuisse prognatum. Vel, illustrium avorum mores considera magis quam statuas & imagines.

23. *Præcedant ipsas illi, &c.*] Probos mores præfer non tantum præclaræ origini, sed & summis Magistratibus.

Virgas.] Fasces e virgis ac securibus colligati, Consulium insignia, metonymicæ pro Consulatu ponuntur. Vide plura de his Sat. 5. ad v. 110.

24. *Prima mihi debes, &c.*] Si vis a me nobilis nuncupari, ante omnia adeoque ante bona corporis ac fortunæ mihi debes exhibere animi bona, virtutes nempe, fortitudinem, justitiam, prudentiam, &c.

Sanctus haberi, &c.] Si virtutes habueris, sane veram nobilitatem in te agnosco.

26. *Salve, Getulice.*] Si probus es, te saluto venerorque perinde nobilem, ac si fores Getulorum domitor Cossus, de quo ante; aut Silanus, aut alius quivis illustri natus genere.

Getulice.] Getuli populi sunt inferioris Libyæ, prope Garamantas.

27. *Silanus.*] Imperatoris Claudii gener. De eo Cornel. Tacit. lib. 12. initio. Sueton. Claud. c. 27.

28. *Ovanti.*] Exultanti quod te vicem optimum nacta sis, diu quæ situm, ac tandem inventum.

29. *Exclamare libet populus quod clamat.*] Ægyptii nimirum, invento Apî bove, exclamabant, *εὐχεται μὴ συγχαιρώμεν*. Vide Sat. 6. v. 526, 533. & seq. & 541.

Osiri.] Hic porro colebatur.

Atque suum pubes miratur Osirin

Barbara, Memphitem plangere docta bovem;
Eo quod, ut canere pergit. Tibull. 1. 1. Eleg. 7.

Prima aratra manu solerti fecit Osiris,
Et teneram ferro sollicitavit humum.

Primum inæxpertæ commisit semina terræ;

Pomaque non notis legit ab arboribus.

Hic docuit teneram palis adjungere vitem,

Hic viridem dura cedere fulce comam,

&c.

30. *Generosum.*] Senec. Epist. 44. *Quis ergo generosus?* inquit, *ad virtutem bene a natura compositus.*

32. *Nanum cujusdam Atlanta vocamus.*] Per antiphrasim & ironiam; & adblandientes vel illudentes cuidam potenti nanos amanti.

Nanum.] Apud Gell. lib. 19. cap. 13. *νανοί* Græci, Latini *punitiviones* vocant, parva nimis statura homines, brevi atque humili corpore, paulum supra terram extantes. Col. Rhodig. lib. 21. cap. 24. *παγα τῆ ἐπιπέδου τῶν ἀνῶ* nanos dici asserit. *Punitivionum genus in omnibus animalibus est:* inquit Plinius lib. 11. c. 49.

Atlanta.] Ingentem ac robustum instar Atlantidis; quem fabulantur humeris cælos portare, eo quod de Astrologia scite, de sphaera primus disputavit. Virgil. Æneid. 4.

— *Maximus Atlas*

Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

Et alibi:

— *Cælum qui vertice fulcit.*

Ovid Metamorph. 4. Fab. 17.

— *Quis enim par esset Atlantis*

Viribus?

33. *Æthiopem cygnum.*] Id est, hominem nigrum appellamus album, & cygni similem, &c. scoptice. De Ethiope, vide quæ notavi ad Sat. 2. v. 23. & Sat. 6. v. 599. de Cygnis, Sat. 6. v. 164. Quibus adde quæ narrat Cæl. Rhodig. lib. 9. cap. 3. atque, licet cantus eorum et paucissimus auditus, ab Æliano tamen auditum, &c.

Europen. Canibus pigris scabieque vetustâ
 Lævibus, & siccæ lambentibus ora lucernæ, 35
 Nomen erit pardus, tigris, leo; si quid adhuc est,
 Quod fremat in terris violentiùs. Ergo cavebis,
 Et metues, ne tu sic Creticus, aut Camerinus.
 His ego quem monui? Tecum est mihi sermo,
 Rubelli

Plance. Tumes alto Drusorum sanguine, tanquam
 Feceris ipse aliquid, propter quod nobilis esses; 41
 Ut te conciperet, quæ sanguine fulget Iuli,
 Non quæ ventoso conducta sub aggere textit.
 Vos humiles, inquit, vulgi pars ultima nostri, 44
 Quorum nemo queat patriam monstrare parentis.

Europam. Inertes canes & glabri veteri impetigine atque aride lampadis os lambentes nominabuunt pardus, tigris, leo, & si quidpiam est insuper in terris quod frendeat vehementiùs. Itaque vide ac time ne tu hoc modo Creticus vel Camerinus appelleris. E quem ego reprehendi istis sermonibus? Alloquor te, Rubelli Plance, qui superbis excelsâ Drusorum origine, quasi egeris ipse quiddam, ob quod fores illustris, ut te utero caperet que clara est Iuli stirpe, non verò que mercenaria contexit sub munimento ventis

exposito. Vos iasini ait, postremâ plebecula nostræ portio, quorum nullus possit ostendere natale solum patris sui;

ANNOTATIONES.

34. *Europen.*] Hæc Agenoris Phœnicum regis erat filia, cujus pulchritudine captus Jupiter, ut canit Ovidius *Metamorph.* 2. Fab. 13.

— *Sceptri gravitate relicta, Illa pater vectorque deùm, qui concutit orbem, Induitur faciem tauri, &c. Inde abit ulterius, mediique per æquora ponti Fert prædam, &c.*

Ab hæc denominatam volunt aliqui eam orbis terrarum partem florentissimam, quam nos incolimus.

Scabieq; vetustâ Lævibus.] Pilis præ scabie decidentibus.

36. *Pardus, tigris, leo.*] Bellæ truculentissimæ, atque feritate innata insignes, Plin. lib. 8. cap. 17. sic habet: *Panthera* (cujus mas est pardus) & *tigris macularum varietate propè sole bestiæ spectantur. Cæteris unus ac suus cujusque generis color est. Leonum tantum in Syria niger. Pantheris in candido breves macularum oculi.* Et capite præcedenti: *Leoni*, inquit, præcipua generositas, &c. Hinc per excellentiam hæc nuncupatur absolute ex Cæl. Rhodig. lib. 26. c. 19. *Tigrin* porro tremende velocitatis animal vocat Plin. cit. l. 8. cap. 18. de ferarum istarum indole plura quidem & mira vide citatis Plinii locis; A. Gell. lib. 5. cap. 14. Plutarch. de animalium comparatione, &c.

38. *Nè tu sic Creticus.*] Ne tu sic, Ironice, & nomine tenus dicare nobilit, ut canis piger & scabiosus vocaretur pardus, tigris, leo.

Creticus aut Camerinus.] Illustres Romani tum genere, cum virtutibus. Q. Metellus Crete subacta, *Creticus* est cognominatus. Publ. autem Sulpitius Camerinus cum Posthumio & Manlio missus athenas a Senatu, ad describendas Solonis

aliarumque civitatum leges. Vit. Liv. Plutarch. in vita Pompeii Magni, &c.

39. *His ego quem monui.*] Quem vero his reprehensionibus peto & redarguo? inquit, Saticus. Te nempe o Rubelli.

Rubelli Plance.] Quidam legunt, *Blande*, alii *Plante*. Tacit. lib. 14. *Omniùm ore*, inquit, *Rubellius Plautus celebratus, cui nobilitas per matrem ex Julia familia.* In sequentibus notatur ejus vanitas & ambitio, quæ tamen eum fefellit. Illic porro Lipsius non *Plautus*, sed *Plancus* legit. Unde castigatioribus libri hic habent *Plance*.

40. *Drusorum.*] Vide supra, & Sueton. in Tiber. Cornel. Tacit. *Annal.* &c.

42. *Ut te conciperet, quæ, &c.*] Ut nascereris, matre nobili e gente Julia, quæ orta est ab Iulo Ascanii filio: atque pari ac Nero gradu a Divo Augusto maternam originem traheres; ut habet Cornel. Tacit. lib. 13.

43. *Non quæ ventoso, &c.*] Non autem plebeia quædam mulier.

Ventoso conducta sub aggere.] Ad aggerem Tarquinii, ubi solebant plebeie mulieres telas texere. De illo aggere, vide Sat. 6. ad v. 588. Quidam legunt, *sub aère*, id est sub dio.

Conducta sub aggere textit.] Paupercula suam operam texendis telis locare solita, ad victum mercede obtinendum.

44. *Vos humiles, &c.*] Verba sunt Rubellii juvenis antiqua nobilitate superbientis & jactabundi.

Vulgi pars ultima.] Ego indigena & Romanus natus e clara stripe: at vos advenæ ac terræ filii, e parentibus aut obscuris aut ignotis oriundi.

ego verò Cecropides. *Salvus sis, atque diuturnâ ortûs istius lætitiâ fruere: in infimâ plebeculâ disertum nihilominus Romanum reperies. Ille consuevit agere causas illustris ignari. De populo togato prodibit qui Juris difficultates explicet, ac legum ænigmata. Iste adolescens militiæ peritus perrexit ad Euphratem, & Aquilas observatrices Hollandi provicti. Tu verò nihil es præterquam Cecropida, & par Hermæ truncato. Nec enim aliâ quâpiam superas differentiâ, nisi quod hic habet caput è marmore, effigies autem tua spirat. Loquere ad me, progenies Trojanorum, ecquis muta animantia existimet nobilia, nisi sint animosa? Ita nimirum*

Ast ego Cæropides. Vivas, & originis hujus Gaudia longa seras: tamen ima plebe Quiritem Facundum invenies. Solet hic defendere causas Nobilis indocti. Veniet de plebe togata Qui Juris nodos, & legum ænigmata solvat. 50
Hic petit Euphraten juvenis, domitique Batavi Custodes aquilas, armis industrius: at tu Nil nisi Cecropides, truncoque simillimus Hermæ. Nullo quippe alio vincis discrimine, quàm quòd Illi marmoreum caput est, tua vivit imago. 55
Die mihi, Teucrorum proles, animalia muta Quis generosa putet, nisi fortia? Nempe voluerem

ANNOTATIONES.

46. *Cecropides.*] Tam sum ego Romæ nobilis, quam qui Athenis originem ducebat a Cecrope primo illo Atheniensium rege, atque Athenarum instauratore: genus enim ad Cæsarem Augustumque refero. Vide supra.

Vivas, & originis hujus, &c.] Respondet Rubellio Poëta: diu fruere tua nobilitate: verum ne propter eam nimis superbias. Sunt enim de plebe viri, quorum gesta virtutesque refulgeant: alii Bellatores, alii Jurisconsulti, quorum etiam opera non raro indigeant ipsi nobiles.

49. *De plebe togata.*] E viliori plebe. Vide Asconium, & quæ nos ad Sat. 1. v. 96.

50. *Ænigmata.*] Intricatas & obscuras Juris quæstiones eruditorum & sapientum interpretatione indigentes. Agell. lib. 12. cap. 6. *Ænigmata Græci*, inquit, *veteres nostri quidam scrupus appellarunt.*

Solvat.] Jurisperitos solutores vocat Hadr. Turnebus lib. 8. cap. 19.

51. *Hic petit Euphraten.*] Hic bello strenuus ad bellicas expeditiones etiam longinquas pergit, in Orientem usque, dum tu Romæ ac domi resides, ô nobilis ignave.

Euphraten.] Quis non audivit fluvium hunc tam celebrem Mesopotamiam Babyloniâque rigantem? De eo jam ad Sat. 1. v. 104.

Domitique Batavi Custodes aquilas.] It in præsidia a Romanis collocata ad continendos in officio Batavos, ne rebellent illi nuper a Domitiano subacti.

Batavi.] Populi ad Rhenum, quorum virtutem celebrat Cornel. Tacit. de German.

52. *Aquilas.*] Signa militaria Romanorum. Plin. lib. 10. cap. 4. *Aquilam*, inquit, *Romanis legionibus C. Marius in secundo Consulatu suo propriè dicavit—paucis ante annis sola in aciem portari cæpta erat: reliquæ signa in castris relinquebantur; (Lupi, Minotauri, Equi, Apri)ca*

Marius in totum abdicavit, &c. Illa, porro vel aurea vel argentea Aquilæ effigies hastæ suffixa erat, cujus ima pars in cuspidem desinebat, quo facilius in terram adigi posset ac statui: nec movebatur nisi cum universus progrediebatur exercitus, Dion. l. 40. Hadr. Jun. l. 3. c. 2. Unde porro ejusmodi signum Romanis placuerit? An quod Jovem ferunt eo usum adversus Titanas? An quod eodem Jove contra Saturnum dimicante, Aquilæ augurio tanquam felici & fortunato regni victor evaserit? Vide & Veget. lib. 2. cap. 13. Alex. ab. Alex. lib. 4. cap. 2, &c.

53. *Nil nisi Cecropides.*] Tu domi quidem nobilis, nec eruditione, nec factis clarus, solum habes nominis splendorem. Hoc autem quid?

Truncoque simillimus Hermæ.] Statuæ Mercurii, capite formato, cætera rudi. Sic enim vero tu genere es illustris, de cætero inglorius. *Effigies illæ marmoreæ vel æneæ, sine manibus erant, quales videmus in circo:* vet. Schol. Binæ vel ternæ dabantur de Republica bene meritis; & supra fores disponebantur. Thucyd. l. 6. Macrob. l. 1. Saturn. c. 19. pariter refert simulacra Mercurii pleraque fingi quadrato statu, solo capite insignita. Mercurius autem Græcis ^{εργων} dictus, seu quod esset interpres & nuncius Deorum, seu quod faciendæ præsit ac eloquentiæ.

54. *Vincis.*] Mutilatam illam Hermæ seu Mercurii imaginem non alia ratione vincis, quam quod tu vivis ac spiras, illa autem lapis aut metallum est.

55. *Teucrorum proles.*] O Rubelli, oriunde quidem et Julia gente, quæ ab Iulo & Ænea Trojanis prodiit. Hi vero Teucri vocati sunt a Teucro Dardani regis Trojæ socero, qui & cum genero in Troade regnavit.

57. *Quis generosa putet, nisi fortia?*] Quis fortem equum dixerit, eo quod e fortibus ortus sit, si ipse non est fortis?

Sic laudamus equum, facilis cui plurima palma
 Fervet, & exultat raucō victoria circo. 59
 Nobilis hic, quocumque venit de gramine, cujus
 Clara fuga ante alios, & primus in æquore pulvis.
 Sed venale pecus Corithæ, posteritas &
 Hirpini, si rara jugo victoria sedit.
 Nil ibi majorum respectus, gratia nulla
 Umbrarum: dominos pretiis mutare jubentur 65
 Exiguus, tritoque trahunt ephredia collo
 Segnipedes, dignique molam versare nepotes.
 Ergo ut miremur te, non tua, primum aliquid da,
 Quod possim titulis incidere præter honores, 69
 Quos illis damus, & dedimus, quibus omnia debes

estimamus equum perniciosissimum, cui agili multiplex ardet palma, & victoria letatur raucō amphitheatro. Quolibet ille de agro prodit, clarus est, cujus illustis cursus præ cæteris, ac pulvis anterior in campo. At venditur Corithæ pullus, atque Hirpino genitus, si infrequens victoria currum insedit. Nulla hic avorum habetur ratio, favor nullus manuum. Posterius tardus pedibus, ac vertende molæ idonei, coguntur heros permutare mercede parvâ; atque plaustra deducunt atrivâ cervice. Itaque ut admiremur temetipsum, non

tua; antea quidpiam exhibe, quod inivere queam insignibus, præter laudes quas donamus ac donavimus his, à quibus habes cuncta.

ANNOTATIONES.

58. *Facilis cui plurima palma.*] Qui velocitate sua multas facile victorias parat in curuli certamine, in campo, in circo.

59. *Fervet.*] Seu ob fervorem cursus, seu ob ardorem animi victoris, seu denique ob insonantes spectantium plausus & acclamationes.

Raucō.] Acclamantes vociferando rauci fiunt.

Circo.] Sat. 3. ad v. 65, & 223.

61. *Æquore.*] Ab æqualitate æquor appellatur, non tantum mare nullis motum ventis, sed & agri planities. Tull. 1. de Divin. n. 94. *Ægyptii*, inquit, & *Babylonii* in camporum patentium æquoribus habitantes.

Pulvis.] Horat. Ode. 1.

Sunt quos curriculo pulverem Olympicum Collegisse juvat: metaque fervidis Evitata rotis, palmaque nobilis Terrarum dominos evehit ad Deos.

62. *Sed venale pecus Corithæ.*] Fortium equorum pulli, si degeneres fuerint, continuo venduntur, plaustro trahendo adhibentur, aut versandæ in pistrino molæ.

Corithæ.] Equæ generosissimæ. Alii intelligunt gregem equorum qui alebantur ad Cirithum Etruriæ oppidum & montem.

63. *Hirpini.*] Equi nobilissimi & victoris. Sunt etiam in Italia Hirpini montes, e quibus fuit Aufidus amnis Apuliæ. Malim de equo intelligere. Martial. lib. 3. Epigr. 62.

Hirpini veteres qui bene novit avos.
 Quem locum explicans Justus Lipsius Centur. 3. Epist. 26. *Quis iste Hirpini*, inquit, *non e familia Rom. ne erres, (etsi ea quoque fuit) sed equum intellige in circo nobilem & multarum palmarum. Nam ea etiam insania, ut stemma & proavos equorum talium quærent factionarii,*

atque inter se celebrarent. Et paulo post, *Clarissime lapis vetus, quem Romæ olim vidi & descripsi. In medio vir est (conditor factionis Russatæ) qui dextra baculum, sinistra pabulum tenet: extrinsecus duo sunt assillentes equi cum gemina inscriptione; Aquilo, Nepos Aquilonis vicit CXXX. secundas tulit LXXXVIII. tertias tulit XXXVII. Altera, Hirpinus Nepos Aquilonis vicit CXIV. secundas tulit LVI. tertias tulit XXXVI. Habes itaque ipsum hic Hirpinum, atque adeo ejus avum Aquilonem.*

Si rara jugo victoria sedit.] Si raro victor fuit trahens currum in curuli certamine.

94. *Nil ibi majorum respectus.*] Non attenditur quam fortes ac veloces extiterint equorum avi, sed quam ipsi nepotes generosi sint & pernice, quos servare domini volunt; alias venales eos exponunt.

66. *Tritoque.*] Per jugum assiduum.

Ephredia.] Plaustro, vehicula. Quint. lib. 1. cap. 5. *Romani suam hanc fecere vocem, inquit, ex utraque aliena, æri, Græca, & rhæda, Gallica.*

67. *Segnipedes.*] Βεζδντοσ. At sonipes dicitur equus valde celer.

Nepotes.] Plures codices habet, *Nepotis*; ut sit viri nomen pristinum Romæ celebratum habentis.

68. *Ut miremur te, &c.*] Ut te vere nobilera celebremus, potius quam laudemus tuam originem, majorum præclara gesta, quæ sunt extra te, & alia quæ te laudabilem non faciunt, ede ipse aliquid memoria dignum, quod majorum tuorum titulis adjungamus.

70. *Quibus omnia debes.*] De tuo nihil habens.

Ea sufficiant ad adolescentem, quem nobis rumor fert arrogantem, ac tumidum, atque repletum Nerone cognato. Et enim infrequens fere sensus communis in ea sorte. At non probavim, ô Pontice, aestimari te tuorum existimatione, ita ut nihil agas ipse ventura existimationis. Infelix est inniti laudi alienæ, ne remotis fulcris labentia cadant culmina. Vitis in terram dejecta viduata ulmos exoptat. Sis bellator probus, probus tutor, ipse iudex incorruptus: ac si vocaberis aliquando testis negotii ancipitis & obscuri, quamvis jubeat

Phalaris ut sis mendax, suadeatque falsum jurare, adhibito xneo tauro, grande scelus puta verecundiæ vitam antepone, atque vitæ gratia pessumdare vivendi rationes.

Hæc satis ad juvenem, quem nobis fama superbam Tradit, & inflatum, plenumque Nerone propinquo. Rarus enim ferme sensus communis in illâ Fortunâ. Sed te censi laude tuorum, Pontice, noluerim, sic ut nihil ipse futuræ 75 Laudis agas. Miserum est aliorum incumbere famæ, Ne collapsa ruant subductis tecta columnis. Stratus humi palmes viduas desiderat ulmos. Esto bonus miles, tutor bonus, arbiter idem Integer: ambiguae si quando citabere testis 80 Incertæque rei; Phalaris licet imperet ut sis Falsus, & admoto dictet perjuriam tauro, Summum crede nefas animam præferre pudori, Et propter vitam vivendi perdere causas.

ANNOTATIONES.

71. *Ad juvenem.*] Rubellium, de quo sic Tacitus Annal. 14. *Omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Julia familia*—Ergo permotus hic Nero composuit ad Plautum literas, consuleret sibi et turbis seq; prave diffamantibus, subtraheret, esse illi per Asiam arvis agros, in quibus tuta & inturbida jumenta foveretur. Ita illuc cum conjuge Antistia, & paucis familiarium concessit.

72. *Plenumq; Nerone propinquo.*] De Cæsarum propinquitate superbientem. Nam Rubellius D. Augustum per maternam originem patri at Nero gradu contingebat. Ex Tacit. Annal. 13.

Nerone.] De quo magis debuit erubescere, inquit vetus Schol. sane quidem, sive Tiberio Nerone, seu Nerone Cæsare Agrippinæ filio, utroq; horrendis moribus infami. Sueton. & ab hoc etiam amotus ipsi. Tacit. cit. mox. Annal. 14.

73. *Rarus enim ferme sensus, &c.*] Raro sapiunt, qui ad magnas opes evecti.

Stultitiam patiuntur opes.

Sensus communis.] Intelligentia omnibus communis, vis & facultas animi, qua de rebus exterioribus recte sentit & judicat: bene administrat, ac sapienter utitur.

In illa fortuna.] Superba, magna, divite.

74. *Te censi laude tuorum.*] Non aliter cognosci & celebrari, quam majorum gloria.

75. *Pontice.*] Ad hunc etiam redit Poeta, quem initio compellat, & præcipue spectat in hac Satira.

Nihil ipse futuræ laudis agas.] Nihil agas quo a posteritate lauderis.

76. *Aliorum incumbere famæ.*] Pendere omnino ab existimatione majorum, & nulla niti virtute ac laude propria.

77. *Ne collapsa ruant, &c.*] Subductis columnis tectum ruit, vitis ulmo separata serpit &

jacet; sic tu humilis & abjectus existimabere, subtracta aliena laude & fama, cui totus incurbis, perinde ac si tua foret.

78. *Viduas.*] Sic & ulmo maritari vitis dicitur, cum ei adjungitur, adhæret, innectitur: illicque est amica, teste Isidoro, pariter & Plinio lib. 17. cap. 23. *Nobilis, inquit, vina non nisi arbustis zigmi, longo judicatur ævo: adeo excelsitate proficitur. Hac ratione & arbores eliguntur. Prima omnium ulmus.* Et paulo post. *Maritare nisi validas, inimicum, enecante veloci vitium incrementum*—Deflectenda vitis aut palmes juxta suam arborem; aut circa proximam calibem. Ex quibus vides ulmos, & calibes, & maritas, & viduas ratione vineæ appellari.

79. *Est bonus miles.*] In omni conditione virtutem cole, capitis etiam periculo.

Tutor.] Pupillarum fidelis patronus ac defensor

81. *Phalaris licet imperet, &c.*] Horat. lib. 3. Od. 3. *Justum ac tenacem propositi Virum, Non civium ardor prava jubentium, Non vultus instantis Tyranni Mente quatit solida.*

Phalaris.] Tyrannus in Sicilia, de quo vide notata ad Pers. Sat. 3. v. 39.

82. *Et admoto dictet, &c.*] Minitans dirum illum in tauro suo ardente supplicium, nisi obsequaris, & pejeris.

83. *Pudori.*] Reverentiæ & observantiæ quam debes virtuti atque officio tuo.

84. *Vivendi perdere causas.*] Veritatem, honestatem, justitiam, aliasque virtutes, propter quas vivimus. Cic. Acad. q. asserit hominem *natum ad nihil esse aliud quam ad honestatem*, Part. 91. *Hominum genus ad honestatem natum.* Et de leg. 1. n. 28. *Nihil esse præstabilius, quam plane intelligi nos ad justitiam natos.*

Dignus morte perit, cœnet licet ostrea centum
 Gaurana, & Cosmi toto mergatur aheno. 86
 Expectata diu tandem provincia cùm te
 Rectorem accipiet, pone iræ fræna modumque,
 Pone & avaritiæ; miserere inopum sociorum.
 Ossa vides regum vacuis exhausta medullis, 90
 Respice quid moneant leges, quid Curia mandet;
 Præmia quanta bonos maneat, quam fulmine justo
 Et Capito & Numitor ruerint, damnante senatu,
 Pirate Cilicum. Sed quid damnatio confert,
 Cùm Pansa cripiat quicquid tibi Natta reliquit?

Improbis necem meritis interit, quamvis sorbeat ostrea centum è Gauris, ac perfundatur integro Cosmi vase eneo. Quando provincia dudum sperata gubernatorem te aliquando suscipiet, iracundiæ adhibe fræna & moderationem, adhibe etiam cupiditati. Misereere pauperes socios. Cernis ossa Principum exsucta medullis inanibus. Animadvertite quid jura præscribant, quid Senatus jubeat, quam magna probis commoda re-

serventur, quam æquo tonitru prostrati sint, Curiam condemnante, & Capito, & Numitor, Cilicum depredatores. Verùm quid prodest damnatio, quando Pansa aufert quodcumque Natta non abstulit?

ANNOTATIONES.

85. *Dignus morte perit.*] Vitiosus quisque mortuus est, non vivit. Hinc. Plin. lib. 13. cap. 3. adversus luxuriosos ait; *Quis non merito judicet perisisse tales?* Apocalyps. 3. *Nomen habes quod vivas, et mortuus es.*

Cœnet licet ostrea centum.] Etsi laute vescitur, atque una cœna centum ostrea devorat.

Ostrea.] Vide Sat. 4. v. 142.

86. *Gaurana.*] Optima nimirum, & ad Baias & lacum Lucrinum capta, probe Gaurum Campanie montem. Strabo lib. 5. & Plin. lib. 3. cap. 5. *Hæc littora,* inquit, *præter cætera in toto mari, conchylio & pisce nobilitantur.*

Cosmi.] Viri luxu famosi, unguentorum & odorum amatissimi. Vel Unguentarii. Martialis ejus meminit pluribus in locis.

Pastillos Cosmi luxuriosa varas.

Toto mergatur aheno.] Plin. cit. l. 13. c. 3. *Jam non lini tantum, sed perfundi unguentis gaudens.*

87. *Expectata diu cum, &c.*] Cum Præfecturam obtinueris, ne populos vexes rapinis aut crudelitate. Cic. 3. de Offic. n. 21. *Detrahere aliquid alteri atque hominem hominis incommodo suum auferre commodum, magis est contra naturam, quam mors, quam paupertas, quam dolor.* Nam principio tollit convictum humanum et societatem.

89. *Sociorum.*] Provincialium jam receptorum in societatem populi Romani, anteactis bellis ad inopiam redactorum.

90. *Ossa vides, &c.*] Principes ipsos regionis bonis omnibus spoliatos vides. Quidam hic moralem de mortuis regibus sententiam comminiscuntur, sed perperam, ut videtur.

91. *Quid moneant leges.*] Quas ad salutem civium, civitatumque incolumitatem, vitamque hominum quietam ac beatam conditas esse constat, ex Cic. 2. de leg. n. 11.

Quid Curia mandet.] Ne scilicet improbitate tua te Romanosque odiosos facias victis, sed ut e contra temperantia & humanitas, sociis ama-

bile reddas Imperium Romanorum.

92. *Præmia quante bonos maneat.*] Virtutibus insignes Præfectos, qui honoribus cumulantur.

Fulmine justo.] Gravi pœna, justa severitate.

93. *Et Capito et Numitor.*] Sociorum spoliatores graviter a Senatu mulctati.

Capito.] Cossutianus Capito, Tigellini gener, repetundarum accusatus a Cilicum legatis. Tacit. Annal. 16. *Is,* inquit, *præter animum ad flagitium præcipitem, inimicus Thrasæ, quod ejus auctoritate concidisset, jurantis Cilicum legatas, dum Capitonem repetundarum interrogant.*

Numitor.] De eo jam Sat. 7. v. 74. Alii legunt, *Tutor,* ut hic intelligatur Julius ille Tutor, Trevir, qui ripæ Rheni a Vitellio Imperatore Præfectus legitur, apud Corn. Tacit. Hist. 4.

94. *Pirate Cilicum.*] Quasi prædones prædonum. Fuerunt enim Cilices, antequam a Pompeio coercerentur, piratica infames. Plutarch. in Pompeio.

Pirate.] Ita vocantur prædones marini, a dolis & artibus, quibus per mare vagantes prædas agunt. Cœl. Rhodig. l. 11. c. 8. Aristoph. Schol. ait *πυραξ* dici artes & dolos; unde nuncupentur *Pirate, οἱ κατὰ βλαχισσαν κληρονομοῦν.*

Cilicum.] Hi tenebant Asiæ minoris regionem maritimam, Syriæ affinem. E tribus Cappa pensimis unum faciebant, teste Suida.

Sed quid damnatio confert.] Quid Provinciales spoliato juvat damnatio spoliatoris, si vel malo Præfecto alter non melior succedit, pervinde rapax, quod residuum erat emungens; vel Consul aut Prætor damnato spoliatore in ararium publicum jubet inferri pecuniam, quam restitui oportebat spoliatis? Vide Sat. 1. v. 34 & seq. & v. 47. & seq.

95. *Pansa.*] Sumitur vel pro novo Præfecto vel pro Consule aut Præatore, ut dictum.

Natta.] Præfectus prior. *Nattæ* distincti. i. e. luxuriosi & nequam meminit Pers. Sat. 3. v. 51.

O Chærippe, intuere buccinato-
rem ad tuos pannos, & modò
sile. Insania est naulum amitte-
tere post universa. Non erat
pridem luctus aequalis, neque
similis plaga detrimetorum,
felicibus tunc sociis, & jam
subactis. Tum abundabant
ædes integræ, magnisque ade-
rat pecuniæ cumulus, Palli-
um Laconicum, murices Coi;
atque ebur Phidiæ spirabat,
cum tabellis Parrhasii, &
statuis Myronis, Polycleti et-
iam passim opus multiplex. Vix
illinc etiam Antonius,

Præconem, Chærippe, tuis circumspice pannis, 96
Jamque tacet. Furor est post omnia perdere naulum.
Non idem gemitus olim, nec vulnus erat par
Dannorum, sociis florentibus, & modò victis.
Plena domus tunc omnis, & ingens stabat acervus
Nummorum, Spartana chlamys, conchylia Coa,
Et cum Parrhasii tabulis signisque Myronis, 102
Phidiacum vivebat ebur, necnon Polycleti
Multus ubique labor; raræ sine Mentore mensæ.
Inde Dolabella est, atque hinc Antonius, inde 105

erant mensæ absque Mentoris calicibus. Illinc Dolabella prodit,

ANNOTATIONES.

96. *Præconem, Chærippe, &c.*] O Chærippe Provincialis, quære præconem qui sub hasta vendat tuos pannos, & reliquam suspellectilem, ne alter prædo rapiat, neque de priori conqueraris, sine ullo fructu, imo cum nova impensa navigando Romam, ad eum accusandum, nihilque de ablatis recipiendo. Vel sensus est: dum vides quæ tua sunt, vendi ac tibi perire, sile tamen, ne quid gravius etiam patiaris ab iniquo Prætoze, vel Præfecto.

97. *Furor est post omnia perdere Naulum.*] Metaphora a Navarcho, quo perditis naufragio bonis ac mercibus universis, etiam amittit mercedem quæ solvi debebat pro vectura & navigatione. Sensus est hic; stulte ageres, si ereptis a Præfecto bonis, novos sumptus frustra faceres, e Cilicia aut alia regione longinqua Romam petendo, ubi etsi damnetur spoliator, non redtundo bona spoliatis.

Naulum.] Ναυλον, pretium navigationis.

98. *Non idem gemitus olim, &c.*] Cum ab hostibus nobis ac victoribus detrimentum in bello quondam capiebant, vix erat quod quererentur, at illi modo victi, & in nostram admissi societatem & amicitiam certe merito queruntur, quoties vexantur a Præfectis.

Nec vulnus erat par.] Tunc enim opulentis auferebantur superflua; sed nunc egenis eripiuntur necessaria.

101. *Spartana chlamys.*] Purpureæ vestes e Sparta & Insula Co. Chlamys est proprie paludamentum seu vestis militaris.

Spartana.] Sparta urbs Peloponnesi, antea Lacedæmon vocata, celebris virtute civium, & Lycurgo Legislatore. Ad proximum huic Tænarum Promontorium murex piscis bene multus capiebatur, e cujus succo fiebat color purpureus.

Conchylia Coa.] Purpura e Conchylis seu muricibus, & bombycinæ vestes in ea Ægei maris insula fabricata, & tinctæ. Vide Sat. 5. ad vers. 81.

102. *Parrhasii.*] Pictor ille insignis Ephesi natus, cujus cum Zeuxide certamen, & alia quædam narrat Plin. lib. 35. cap. 9, & 10. nimirum Zeuxis fefellerat aves ad pictas uvas advolantes: at Parrhasius ipsum fefellit Zeuxidem picto linteo, quod hic removeri non sine risu & pudore postulavit. Quintil. lib. 12. cap. 10. *Zeuxis*, inquit, *luminum umbrarumque invenisse rationem, Parrhasius examinasse subtilius inænas traditur* — *Molliora supradictis Myron fecit. Diligentia ac decor in Polycleto supra ceteros; Deorum tamen auctoritatem non explevit* — *Quæ Polycleto defuerunt Phidias habuit, quanquam Diis quam hominibus effingendis melior artifex, &c.*

Myronis.] Hic statuarius fama notus. De ejus ex ære bucula, quam & vituli adibant, ac tauri, vide Auson. Epig. 57. & seq.

103. *Phidiacum vivebat ebur.*] Erant etiam imagines ex ebore, Phidiæ manu tam artificiose sculptæ, ut spirare credideris. Martial. Lib. 3. Epigram. 35.

Artis Phidiacæ toreuma clarum,

Pisces aspicias: adde aquam, natabunt.

Polycleti.] Et is ingeniosus admodum fuit Statuarius. De eo vide Ælian. var. histor.

104. *Mentore.*] Plin. Lib. 33. c. 11. *L. Crassus Orator duos scyphos Mentoris arte celatos sester-tios centum emit.* Martial. Lib. 9. Epig. 41.

Inserta phialie Mentoris manu ducta

lacerta vivit, & timetur argentum.

Et lib. 9. Epigram. 60.

Pocula Mentoreâ nobilitata manu.

105. *Inde Dolabella est, &c.*] Hæ tantæ Provincialium opes dederunt occasionem rapinis Dolabellæ, Antonii, Verris, &c.

Dolabella.] Qui Proconsul Asiam deprædatus est, accusante vero M. Scauro fuit damnatus.

Antonius.] C. nimirum Antonius, qui a Censoribus Senatu motus est, quod socios in Achaia spoliasset: accusatus a Cæsare. Vetus Schol. Pædian. &c.

Sacrilegus Verres. Referebant navibus altis
Occulta spolia, & plures de pace triumphos.
Nunc sociis juga pauca boum & grex parvus e-
quarum,

Et pater armenti capto eripietur agello :
Ipsi deinde Lares, si quod spectabile signum ; 110
Si quis in ædicula Deus unicus. Hæc etenim sunt
Pro summis : nam sunt hæc maxima. Despicias tu
Forsitan imbelles Rhodios, unctamque Corinthum

bentur præcipua. Tu fortasse contennas inertes Rhodios, & jure Corinthum asperneris

illinc sacrorum violator Verres. Conditas profundis navibus exuvias reportabant, ac plurimos de otio triumphos. Jam sociis juga boum non multa, & armentum equarum exiguum, atque gregis parens abducentur post ablatum agrum : Penates etiam postea : si quædam imago speciosa ; si nunen aliquod residuum in sacello. Enimvero putantur ea pro maximis : ea quippe ha-

ANNOTATIONES.

106. *Verres.*] Siciliae Prætor dicam, an prædo, qui nec templis, nec ullis rebus sacris perperit. Cic. passim, tot in eum actionibus.

107. *Occulta.*] Furta scilicet occultantur ; at acquisita jure belli spolia palam ostenduntur. Porro hic alii produci aiunt ultimam syllabam ob sequentes duas consonantes, alii legunt, *occulta & spolia.* Virgil.

— Date tela, scandite muros.

Plures de pace triumphos.] Hi plura de pacatis & amicis Pop. Rom. regionibus spolia revehebant, quam alii de rebellibus, aut de hostibus in bello.

109. *Pater armenti.*] Taurus, vel equus admissarius generando destinatus.

110. *Lares.*] Vide supra v. 14. annotat.

111. *Deus unicus.*] Simulacrum aliquid unum a præcedentibus Præfectis relictum, necdum furto ablatum.

Hæc etenim sunt pro summis, &c.] Vel simpliciter, pauca hæc residua inopibus magna censentur. Vel, graviora hæc scelera gravioribus sceleratis reservantur. Vel ironice, hæc summa non pertinent ad tenues Provinciales, sed potius ad summos viros, & ea proinde Romani rerum domini auferre debent.

112. *Despicias tu, &c.*] O Provinciæ Recitor & Præfecte, impune quidem vexare poteris fractas deliciis nationes, at non ita bellicosas.

113. *Imbelles Rhodios.*] De Insula & urbe Rhodo multa jam notavimus, ad Sat. 6. vers. 296. Rhodios opibus abundantes ac voluptatibus enervatos a pristina virtute descivisse, inter alios testatur Athenæus lib. 3. cap. 2. ubi mollitiem eorum perstringens, ait, quamvis apud illos cautum lege sit, ne quis radatur, violatæ legis tamen reum neminem agi, quandoquidem raduntur omnes. Et Cæli Rhodig. lib. 19. cap. 6. *Citharæus Stratonicus*, inquit, *Rhodios prædicabat esse albos Cyreneos, & procorum civitatem, cum illos animadverteret spatalonas & thermopotas, id est, fluere deliciis & calidum bibere.* Idem lib. 29. cap. 24. Sig-

norum ad septuaginta tria millia Rhodi fuisse refert.

Unctamque Corinthum.] Luxui deditam, quod vitium opes ac rerum abundantiam sequi solet. Urbs illa in medio fere Isthmi Peloponnesiaci ædificata, duplici utrimque portu comoda, hinc mare Ægeum, illinc Ionium spectat ; unde *Bimaris* vocatur Horatio lib. 1. Ode 7. & Ovid. Fast. 4. Dives Homero, Emporium Thucydidæ, decus Floro, totius Græciæ lumen Ciceroni celebratur : Quin & de Corintho Solem Neptunumque contendisse, fabulati sunt. Tam felix ut servorum miriadas sex & quadraginta habuerit, teste Athenæo l. 6. cap. 20. Cæterum Corinthios variis libidinum generibus turpes vel unus Apostolus insuis ad eos Epistolis satis indicat. Adde confictum a Græcis vocabulum, *κορνηζισθησι*, quod significabat, *scortari & lenocinari.* Cæli Rhodig. lib. 19. cap. 6. putres Corinthios appellat. Erasmus Chiliad. 1. Cent 4. adag. 1. *non cuius licet adire Corinthum*, ex Strab. lib. 8. & Gell. lib. 1. cap. 8. explicat de præcipiti in luxuriam civitate, deque tot ibi libidinum illecebris, quas aut soli vincant virtute præstantes viri ultro oblatas ; aut in quas tantos facere sumptus non queant nisi valde opulenti. Hinc illud Demosthenis ab Laïde deterriti, *tanti penitere non emo.* Vide Cæli Rhodig. lib. 21. c. 25. & 26. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 15. Athen. lib. 13. c. 4. refert, pro gravissimis rebus meretrices Corinthi supplicare Diis solitas : votumque solenne Corinthiorum fuisse, adducturos se Veneri aliquot meretrices. Ibid. cap. præced. fit mentio scorti illius famosi, Laïdis nempe, de qua mox. Demum, Corinthus in magnam elata potentiam simul & superbiam, qua nec Romanæ urbi cederet, inde bellum, & e bello excidium sibi comparavit, anno ante Christum 146. E liquefactis & confusis in urbis incendio metallis factum est illud æs, quod Corinthium vocant ac mire laudant veteres. Justin. lib. 34. Plin. lib. 34. cap. 2. Illa tamen postea restaurata fuit.

inguentis delibutam. Nam quid agent tibi juvenes resinâ levigati, & glabra nationis univæ crura? Aspera fugienda est Hispania, axis Galliorum, atque ora Illyrii His etiam indulge messoribus, qui frumento replent civitatem ludis Circensibus ac Theatralibus occupatam. Et verò quam illiuc duceres mercedem noxæ tam atrocis, quandoquidem Marius paulò ante cingulum ademitt Afris inopibus? Cavendum præcipuè ne grave damnum inferatur strenuis ac ærumosis. Quamvis auferas onsem, telumque, & cassidem.

Despicias merito. Quid resinata juvenus, Cruraque totius facient tibi lævia gentis? 115
Horrida vitanda est Hispania, Gallicus axis, Illyricumque latus. Parce & messoribus illis, Qui saturant urbem, circo, senæque vacantem. Quanta autem inde feres tam diræ præmia culpæ, Cum tenues nuper Marius discinxerit Afròs? Curandum in primis, ne magna injuria fiat 121
Fortibus & miseris: tollas licet omne quod usquam est
Auri atque argenti, scutum gladiumque relinques, Et jacula, & galeam, Spoliatis arma supersunt.

quicquid ubicumque est auri & argenti, dimittes clypeum & Denudatis arma restant.

ANNOTATIONES.

114. Quid resinata juvenus.] Ita legendum, non ut quidem male, quid enim resinata, ne duæ syllabæ natura longè invitis omnibus corripiantur. Quod bene monet Hadr. Turneb. lib. 13. cap. 19.

Resinata juvenus.] Per mollitiem pilos e cruribus resina vellens. Clemens Alex. Pædag. id *πύρρι* vocat, & damnat ejusmodi cinædos vulsos & glabros. Plin. lib. 14. cap. 20. *Arborum, alie orta in Oriente, alie in Europa ferunt* * * * * *optimam terebinthi ac tenuissimam fundunt* * * * * *Arabica alba est, acri odore: Judaica callosior, atque odorator: Syriaca Attici mellis similitudinem habet: Cypria melleo colore, & carnosa, omnes antecedit: Colophonia præter cæteras fulva, si teratur alba fit* * * * *Resina omnis oleo dissolvitur, aut creta; pudetque confiteri, maximum jam honorem ejus esse in evelendis ab virorum corporibus pilis*

115. Lævia.] Polita, glabra; seu resina, seu ferro depilata, quod Græci vocant *πυρρῶδες* detractis vulsella pilis.

116. Horrida vitanda est Hispania.] Vide ne lacessas Hispanos, Gallos, Illyrios. Nam hi vel te constanter accusarent apud Senatum, vel ipsi se armis ulciscerentur.

Hispania.] Hanc Europæ quasi caput occupantem armis semper valuisse omnes norunt. Uni vero Numantini Romanorum exercitus ac Duces per annos viginti fatigarunt. Hinc Cic. pro Muræna duos terrores Imperii Romani Carthaginem & Numantiam vocat. Vide Flor. l. 2. c. 18.

Gallicus.] Gallorum virtus Romanis non cognita solum, sed formidata jure fuit, post urbem directam incensamque, ac tantum non eaptam arcem Capitolinam: & postquam domiti sunt, tot etiam defectiones sub Augusto, Tiberio, Othone, Vitellio, &c.

Gallicus axis.] Seu quod respectu Italie Galli ad axem, id est, Polum Arcticum & Septentrionem vergunt, seu quod e curribus in bello decertarent.

117. Illyricumque latus.] Sclavonia regio aspera montibus, in longum porrecta, secundum litus Adriatici maris Italiae adversum: quæ pars olim Illyrici; Synecdoche. De populorum ejus ferocitate vide Flor. lib. 2. cap. 5. Legatos Romanos securi percutere ausi, Prefectos navium igne etiam combusserunt. Deinde subacta vix tamen quieverunt. Flor. lib. cit. cap. 13.

Parce & messoribus, &c.] Afris quos mox nominat: ab his enim petebatur frumentum & annona nutriendis Romanis, Plin. lib. 5. cap. 4. in Africa proprie dicta regionem ducentorum quinquaginta millium passuum circuitu, laudat, fertilitatis eximia, cum centesima fruge agricolis fœnus reddente terra. Porro ibidem æmula Romæ Carthago pridem, & unius Annabalis memoria terrorem habet. Ergo & his parcendum duplici nomine.

118. Urbem, circo, scenæque vacantem.] Romam spectaculis impense deditam. Vide Sat. 3. v. 223. Hic porro observa falsam in Romanos ironiam.

119. Quanta autem inde feres, &c.] Quod si velis spoliare Afròs, quantula ferres ab illis jam exhaustis spolia?

Culpæ.] Injustæ vexationis sociorum.

120. Marius.] Priscus ille, Africae Proconsul, de quo Sat. 1. vers. 49.

Discinxerit.] Abstulerit omnia, ad zonam usque. Vel spoliavit vestimentis, atque adeo prius discinxerit.

Afròs.] Scilicet proprie dictos, & Carthaginenses. Vide Sat. 7. v. 149. & Sat. 10. v. 148.

122. Fortibus, et miseris.] Hi enim si ad desperationem adiguntur, extrema tentant, & nihil non audent.

Quod modo proposui non est sententia ; verum
 Credite me vobis folium recitare Sibyllæ. 126
 Si tibi sancta cohors comitum ; si nemo tribunal
 Vendit acersecomes ; si nullum in conjugē crimen ;
 Nec per conventus , nec cuncta per oppida curvis
 Unguibus ire parat nummos raptura Celæno : 130
 Tunc licet à Pico numeres genus : altaque si te
 Nomina delectant , omnem Titanida pugnam
 Inter majores , ipsumque Promethea ponas :

Quod mox enuntiari, non est sententia ; ac sic habeto te me narrare vobis folium Sibyllæ. Si tibi est comitatus familiarium incorruptus : si nullus intonsus venundat tribunal ; si nulla in uxore noxa , neque per congregationes , neque per urbes singulas prompta est currere uncis unguibus , velut Celæno , pecuniam ablatura : tum potes originem trahere à Pico. Ac si tibi placent ex-

celsæ appellationes , inter avos colloca totum certamen Titanum , atque ipsum Prometheus :

ANNOTATIONES.

125. Quod modo proposui.] De rebellaturis Afris , ac libertatem vindicantibus.

Non est sententia.] Non unus hic est sensus. Vel , non est mea mens & opinio tantum , sed vaticinium est. Vel , non est mea voluntas ut rebellet Afris ; vel , non est sententiarum vanus strepitus & fabulosum commentum , ut cum Petronio loquar : seu non sunt nuda verba : In sententia quippe solet interdum aliquid esse falsi , at verum est oraculum ; ut scribit vetus Schol. Vel , quod per digressionem velut proposui , non facit , ad quæstionem , ac institutum de vera nobilitate disceptationem , fateor ; at nihilo minus est certum , quam Sibyllæ oraculum. Nam dubio procul illi Romanorum Imperium detrectabunt , & armis se in libertatem asserent , si ulterius a Romanis Præfectis opprimantur.

126. Folium recitare Sibyllæ.] Ex annotatis Sat. 7. ad vers. 101. Antiqui ante inventam chartam scribebant in foliis palmarum , pariter & Sibylla sua responsa. Varro. Hinc. Virgil. Æneid. 3.

Quæcumque in foliis descripsit carmina virgo , &c. Et Æneid. 6.

Foliis tantum ne carmina manda,
 Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.

Sibyllæ.] Cumanzæ , in cujus libris continebatur fatum imperii Romani. Vide quæ fuse notavi , Sat. 3. v. 3.

127. Si tibi sancta cohors , &c.] Si nullum admittis in familiam , aut clientelam , qui non sit probus & sanctis moribus.

Si nemo tribunal vendit.] Si familiarium tuorum nemo judicis , te prætoris , ac favorem tuum vendit , & pacta mercede conciliat , te concivente , sive puer in deliciis habitus , sive uxor imperiosa & avara.

Tribunal.] Sella est Judicis. Meton. usurpatur pro sententia lata a Judice in tribunali sedente & jus reddente.

128. Acersecomes.] ἀκέρσεως: Dorice pro ἀκέρσεως , dicitur , is qui comam non tondet ,

ab a privativo , κερσά , tondeo , & κέρσεως , coma , Apollinis est epithetum , & Bacchi. At hic puer est catamitus , bene comptus & capillatus , quales amabant veteres illi , & Præfecti secum in Provinciis ducebant.

Si nullum in conjugē crimen.] Si a conjugē ab sit avaritia , cupiditas.

129. Nec per conventus.] Juridicos nimirum , & loca judicis exercendis destinata , & per regiones & modo , instar Ἱαρπυῶν insatiabilis. Martialis lib. 2. Epigram. 56.

130. Nummos raptura.] Sub viri auctoritate a litigantibus exigens pecuniam , sine ulla ratione & modo , instar Ἱαρπυῶν insatiabilis. Martialis lib. 2. Epigram. 56.

Gentibus in Libyis uxor tua , Galle , notatur Immodice fado crimine avaritiæ.

Celæno.] A voce Græca Κελαινός , atrum & nigrum significante , appellatam aiunt unam ex Harpyis. Virgil. Æneid. 3.

Una in præcelsa consedit rupe Celæno , &c.

Virginei roburcum nitus , fædissima ventris Probruius , unceque mavis , &c.

131. Pico.] Qui Saturni filius , Fauni pater fuit , ac primus Aboriginum rex & Latinorum. Virgil. Æneid. 7. Dionys. Halic. lib. 1.

132. Omnem Titanida pugnam.] Titanos omnes & Gigantas , qui Diis inferre bellum ausi , nomen suum tam celebre reddiderunt. Ovid. Metam. 1.

Titanida.] Appositum est : id est , historiam & familiam Titanum , qui pugnarunt adversus Saturnum , ac debellarunt : deinde adversum Jovem , a quo tandem victi vix ac superati fuere. Porro Titan filius erat Cæli & Vestræ , ut aiunt , frater Saturni natu major : ab illo geniti Titanes vocati sunt , Vide Cæli. Rhodig. lib. 7. cap. 14. & 19. ac seq.

133. Promethea.] Iapeti filiam , Deucalionis patrem , qui e luto hominem finxit , ignem cælo surripuit ac in terras detulit. Vide Sat. 4. vers. 153. & seq.

avi patrem deduc tibi e quo-
vis libuerit codice. Si vero
prorum trahit ambitio & cu-
piditas, si virgas sociorum in
cruore amicorum, si gaudes
securibus fatigato carnifice ob-
tusis: jam tum adversum te
instat majorum etiam nobili-
tas, & lampadem accensam
portat ad turpia. Quelibet
mentis labe eo graviore in
se noxam complectitur, quo
sublimior aestimatur is qui de-
linquit. Quorsum mihi jac-
tas nobilem te, assuetum adul-
terinos codicillos obsignare in
fanis quæ tuus avus extruxit,
Et coram effigie triumphali
tui patris? Quorsum, si nocte
mæchatus abscondis caput ob-
velatum Santonico tegmine?

Secundum avorum cineres & ossa curru citato vehitur obesus Damasippus; ipseque Consul, ipse,
inquam, rotas cohibet multo vinculo:

De quocunque voles proavum tibi sumito libro:
Quod si præcipitem rapit ambitus atque libido,
Si frangis virgas sociorum in sanguine, si te
Delectant hebetes lasso lictore secures:
Incipit ipsorum contra te stare parentum
Nobilitas, claramque facem præferre pudendis.
OMNE animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur.
Quo mihi te solitum falsas signare tabellas
In templis, quæ fecit avus; statuamque parentis
Ante triumphalem? quo, si nocturnus adulter
Tempora Santonico velas adoperta cucullo? 145
Præter majorum cineres, atque ossa volueri
Carpento rapitur pinguis Damasippus; & ipse,
Ipse rotam stringit multo sufflamine Consul:

ANNOTATIONES.

134. *De quocunque voles, &c.*] Ex iis quo-
rum nobilitas maxime celebratur in historiarum
monumentis, & quibuscunque Scriptoribus &
libris; unde voles, gloriosum tibi compinge
stemma.

136. *Si frangis virgas, &c.*] Si summis Ma-
gistratibus fungens, crudelis fueris, jubendo im-
maniter cædi socios, vel etiam obruncari; at-
que id frequentius.

Virgas.] Supra ad v. 23.

137. *Lictore.*] Vide Sat. 3. v. 128.

138. *Contra te stare.*] Degeuerem te damnan-
do & abdicando.

139. *Claramque facem præferre pudendis.*] Ut
clarius innotescat indignitas ac turpitudine tua,
& majori te pudore suffundat. Sallust. Bell. Ju-
gurth. *Majorum gloria posteris lumen est, neque
bona neque mala eorum in occulto patitur.*

140. *Animi vitium.*] Cicer. Parad. 3. *Præ-
vitas animi vitia recte dicuntur.*

141. *Quanto major qui peccat*] Sic Sapient.
cap. 6. *Judicium durissimum his qui præsumt
fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: po-
tentes autem potenter tormenta patientur.*

142. *Quo mihi te solitum, &c.*] Quo pacto,
qua ratione, qua fronte nobilem te dicis, si sis
fraudentulus, adulter, &c. Hæc vero Satiricus
ait, *κλα κωε*, ut monet vetus Schol.

Falsas signare tabellas.] Vide Sat. 1. v. 67.

Falsas tabellas.] Suppositum testamentum,
aliudve instrumentum falso confectum.

143. *In templis.*] In his obsignabant, quo
loci sanctitas fidei ac religionis in negotio ser-
vatae Judex & testis foret.

Quæ fecit avus.] Ergo tam tu nequam &
impius, quam tui majores boni ac religiosi ex-
titere.

Statuamque parentis ante triumphalem.]
Quam dedecoras tuis criminibus.

144. *Quo, si nocturnus, &c.*] Quo etiam mo-
do te nobilem jactas, si noctu vagaris ad per-
petranda flagitia?

145. *Tempora Santonico velas, &c.*] Præ pu-
dore: Nam vel impudentissimi flagitium pa-
trantes abscondunt se, & cupiunt non agnosci.

Santonico cucullo.] Vetus Schol. *Birro Gallico,
galero fusco*, qualem ferunt & conficiunt Santon-
es Aquitanix populi in Gallia. *Bardocucullum*
vocat Martialis lib. 1. Epigram. 54. & lib. 14.
Epigram. 128.

Gallia Santonico vestit te bardo cucullo.

Cucullo.] Martialis lib. 5. Epigram. 14.

Cucullo prospicit caput tectus.

146. *Præter majorum cineres, &c.*] Transit
Satiricus ad alia nobilium vitia. Et jam culpam
affectatum ab eis, Neronis exemplo, aurigandi
studium.

Majorum cineres.] Sepulcra juxta Flaminiam
Latinamque viam frequentia. De quibus vide
Sat. 1. vers. ult.

147. *Damasippus.*] Ficta vox e duabus Græ-
cis, *δμαξω* domo, & *ἵππος* equus: in aliis
codicibus pro *Damasippo*, legitur *Lateranus*.

148. *Sufflamine.*] Est vinculum seu retinacu-
lum, ne præcipites in descensu rotæ rhedam ac
jumenta abripiant & vexent. Scilicet inter ro-
tarum radios immittitur sufflamine, dum clivum
descendere cæperit vehiculum.

Nocte quidem ; sed luna videt ; sed sidera testes
 Intendant oculos. Finitum tempus honoris 150
 Cùm fuerit, clarâ Damasippus luce flagellum
 Sumet, & occursum nusquam trepidabit amiei
 Jam senis, ac virgâ prior innuet, atque maniplos
 Solvet, & infundet jumentis hordea lassis.
 Intereâ dum lanatas, torvumque juveneum 155
 More Numæ cædit Jovis ante altaria, jurat
 Hipponam, & facies olida ad præsepia pietas.
 Sed cùm pervigiles placet instaurare popinas,
 Obvius assiduo Syrophænix udus amomo
 Currit, Idumææ Syrophænix incola portæ, 160
 Hospitis affectu Dominum, regemque salutat,
 Et cum vænali Cyane succincta lagenâ.

Noctè certè ; at Luna spectat, sed enim astra in testimonium advertunt lumina. Quando spatium magistratûs finem habuerit, lucente die Damasippus virgam accipiet, nec timebit unquam incidere in familiarem jam vetulum : atque prior flagello signum dabit, ac resolvet fœni fasciculos, & fatigatis equis hordeum proponet. Interim cùm lanigeras oves ac taurum petulantem ritu Nimeæ ad Jovis aras mactat, jurat Hipponam ac vultus adumbratos in stabulis fœtentibus. At quando nocturnas libet tabernas reparare, obviam illi properat Syrophænix continuò vadent amomo, Syrophænix habitans ad portam Judeam, eumque hospitis studio salutat dominum ac regem : occurrit quoque Cyane præcincta, cum ampullâ vini vœnum expositâ.

ANNOTATIONES.

149. *Nocte quidem.*] Dum is est Consul, præ pudore ac reverentia dignitatis, non nisi clam & nocte mulionis, ac rhedarii munus obit.

Luna videt.] Luna scilicet aliaque sidera spectant indignitatem istam ac turpe studium.

150. *Finitum tempus honoris Cùm fuerit.*] Vilem aurigandi artem resumet, atque ut ante, affectabit statim finito consulatu ; id est, post biennium : nec enimerat perpetua Romæ Magistratum potestas. Durabat Consulatus annos duos ; Dictatura paucos interdum menses, aut etiam dies.

151. *Flagellum.*] Ad agendos equos.

153. *Senis.*] Ob ætatem & gravitatem reverendi.

Innuet.] Salutando velut, ac se ostentando aurigandi peritum.

Maniplos solvet.] Ad pabulum jumentis dandum, & omnia vilis agasonis implendo officia.

156. *Numæ.*] Religiosi Imperatoris, qui & ipse sacra multa obibat. Vide Sat. 3. v. 12. & 138. & Tit. Liv. lib. 1. &c.

157. *Hipponam.*] Quam in primis colit, quippe equorum & aurigandi studiosus, jumentorum Deam. Quidam legunt, *solum Hippo* : contendunt alii legendum, *solum Eponam* : præ cæteris autem Hadr. Turneb. l. 24. c. 4. lectionem hanc asserit & pulverulentis, ut ait, bibliothecarum Juvenalibus : item ex Prudent. Plutarch. & Apul. Favet vet. Schol. Alii tamen malunt, *Hipponam*, tum ob vocis originem, tum quod Tertull. Apologët. Deam equorum *Hipponam* vocat Vide Cæl. Rhodig. Lib. 21. cap. 24.

Facies olida ad præsepia pietas.] Imagines Numinum jumentis propitiarum in equili appetitas Apul. Metamorph. 3. sub finem ; *In mediis stabulis Eponæ simulacrum, &c.*

Præsepia.] Præsepe seu præsepium dicitur proprie alveus, in quem jumentis affunditur hordeum, aut avena in stabulo.

Olida] Ob sterces, finum, odoremque jumentorum.

158. *Sed cum pervigiles, &c.*] Jam nobiles insectatur, quod popinas frequentent, & luxuriæ dent operam, ac gulæ, &c.

Cùm pervigiles placet instaurare popinas.] Cum vero Damasippus, omissa aurigatione, repetit cauponas, in quibus die nocteque helluatur.

159. *Obvius assiduo, &c.*] It obviam invitans & blandimentis alliciens hominem, a quo lucrum sperat.

Syrophænix.] Unguentarius quidam, ita dictus a Syria & Phœnicia minoris Asiæ regionibus, & quibus optima unguenta accersebantur.

Amomo.] Unguento ex amomo. Vide Sat. 4. v. 108.

160. *Idumææ Syrophænix incola portæ.*] *Idumæa* Syriæ pars erat Judææ finitima. Nomen habet ab Esau, qui & Edom vocatus est. Synecdoche, Hic intelligitur Judæa Romæ, porta, sic dicta, quod per eam ingressi sint Titus & Vespasianus, de subactis Judæis triumphantes.

161. *Hospitiis affectu.*] Eo affectus, quo solent hospites invitari & excipi : crebris nimirum prensationibus & verborum illecebris, ut ex iis quæstus fiat.

Dominum, regemque salutat.] Per adulationem vocat dominum, regem, &c. Vel ex more veterum ignotos salutantium, ut quibusdam placet. Martial. l. 1. Epigr. 113.

Cum te non nossem, dominum regemque vocabam : Cum bene te novi, jam mihi Priscus eris.

162. *Cyane.*] Tabernaria quæpiam : *succincta*, ad expeditus ministrandam.

Noxæ patronus mihi respondebit; Nos adolescentes illa etiam egimus. Concedo. Nimirum cessasti: neque præterea culpam retinuisti. Brevis daret quod sædè moliris. Nonnulli errores debent rescindi cum primâ barbâ. Indulgentiam da juvenibus. At Damasippus ad ea thermarum pocula, & inscripta vela pergit, aptus militiæ. Armenia ac propugnandis Syriæ fluminibus, & Rheno, & Danubio. Neronem servare

Defensor culpæ dicit mihi: Fecimus & nos
Hæc juvenes. Esto; desisti nempe, nec ultra
Fovisti errorem. Breve sit quod turpiter audes. 165
Quædam cum prima resecuntur crimiua barba,
Indulge veniam pueris. Damasippus ad illos
Thermarum calices, inscriptaque lintea vadit,
Maturus bello Armeniæ, Syriæque tuendis 169
Annibus, & Rheno, atq; Istro. Præstare Neronem

Armeniæ, & Rheno, & Danubio. Neronem servare

ANNOTATIONES.

163. *Defensor culpæ dicit, &c.*] Aliquis errorem excusaturus, dicit forte: indulgendum Damasippo, quod ipsi nobis olim indulsumus.

Fecimus & nos.] Et nos juniores cum essemus, popinis & comessationibus nonnihil dedimus.

164. *Esto;* & hoc indulgerem juveni: at Damasippus eam ætatem prætergressus est, & rebus gravioribus vacare debet.

Nec ultra fovisti errorem.] Non ultro juveniles annos istis levitatibus & erroribus indulgisti.

165. *Breve sit quod turpiter audes.*] Peccare humanum est: perseverare diabolicum.

166. *Barbâ.*] Vide Cæli Rhodigi. lib. 3. cap. 25. lib. 4. cap. 2. & lib. 7. cap. 13. item quæ nos alibi, nempe Sat. 4. v. 103. ad vocem *barbato.* Et ad Pers. Sat. 4. v. 1.

167. *Damasippus ad illos thermarum calices.*] *Damasippus* jam vir juvenilia retinet vitia: Unde venia indignus.

168. *Thermarum calices.*] Loca in quibus primo sudatur, deinde lavatur, post ungitur, denique epulis indulgetur. De Thermopoliis & de calido potu apud Romanos usitato Sat. 5. v. 63.

Thermarum.] De his jam Sat. 7. v. 253. In balneis tres erant regiones. In summa sudabatur, seu ad ignem seu ad solem; eratque velut hypocaustum. Unde Seneca *Sudatoria* vocat *Thermas* Epist. 51. quam vide. Primam illam regionem antiqui vocabant *Laconicum*, eo quod usus ejus apud Lacones frequens esset. In media regione erant aquæ calidæ; in ima frigida; ad lavandum. Hinc discrimen vides inter balnea & thermas, quancquam unum pro altero sepe usurpatur metonymicas. Nam prima illa regio propriè thermæ sunt, balnea cæteræ.

Inscriptaque lintea.] Vela nempe acu picta, tabernis appensa cum inscriptione rerum venalium: vel etiam lupanaribus, inscripto nomine prostantium meretricium, sicut annotavi ad Sat. 6. v. 124.

169. *Maturus bello Armeniæ.*] Idoneus ad militandum in expeditionibus adversus Armenos Neronis tempore susceptis, duce Corbulone, de quibus Tacit. *Annal.* 13. & seq.

Armeniæ.] Hæc Asiæ regio celebri quondam & frequens, at nunc non ita: duplex est, major quæ Turcomania, & minor quæ Aladulia modo nuncupatur. Illinc Euphrates ac Tigris scaturiunt. Claudunt montes Taurus, Niphates, &c.

Syriæque tuendis annibus.] Propugnandis regionibus Imperio Romano subjectis, qualis Syria, Asiæ pars valde nobilis & occidentalis, quæ Syriaco mari alluitur, rigatur fluminibus Euphrate, Oronte, & aliis; Terra Sancta intermedia, Ægypto affinis est. Syriaco primum bello non aliud Romanis formidolosius. Nec sane viris, opibus, armis quidquam copiosius Syria. Id tamen brevi & feliciter confecit Glabrio Consul. Flor. lib. 2. cap. 8. Proverbium est apud Suidam, *Syrii contra Phænices*, de hominibus semper inimicis, mutuo fraudulentis, ac invicem insidiantibus.

Tuendis annibus.] Qui regionem aliquam aut oppugnare nituntur, aut defendere, statim amenes occupantur, ut transitus aditusque vel prohibeatur vel pateat.

170. *Et Rheno, atque Istro.*] Continendis in officio populis, qui sunt ad Rhenum atq; Istrum, Gallis, Germanis.

Rheno.] Hic fluit ex Alpibus Rhæticiis per Germaniam. Ubi Bataros attingit, Vahalim format & Licun, per quos ad Mosæ ostium illabitur. Prope Arenacum, per Drusi fossam cum Isala commissus, tertium hunc etiam exitum mutuatur quo in Oceanum evadat. Quartum olim habuit sibi proprium Lugduno-Batavorum non proci, at is obductus arenis fuit, circa annum 860. Narrat Politianus exceptus Rheni vorticibus pueros suffocari, si adulterini fuerint, legitimos autem placide ad ripam incoles ejici.

Istro.] *Ister* qui & *Danubius* appellatur, fluminum Imperii Romani post Nilum primas tenet, ex Sallustio & Varrone, apud Agell. lib. 10. cap. 7. Fluvius Europæ maximus apud Ptolem. *Plin.* lib. 4. cap. 12. *Ister* inquit, *ortitur in Germaniæ jugis montis Abnobiæ, ex adverso Rauraci Galliæ oppidi, multis ultra Alpes millibus, ac per innumeratos gentes Danabii nomine, immenso*

Securum valet hæc ætas. Mitte ostia, Cæsar,
Mitte; sed in magnâ legatum quære popinâ.
Invenies aliquo cum percussore jacentem,
Permistum nautis, aut furibus, aut fugitivis;
Inter carnifices, & fabros sandapilarum. 175
Et resupinati cessantia tympana Galli.
Æqua ibi libertas, communia pocula, lectus
Non alius cuiquam, nec mensa remotior ulli.
Quid facias talem sortitus, Pontice, servum?
Nempe in Lucanos, aut Tusca ergastula mittas. 180
At vos, Trojugenæ, vobis ignoscitis, & quæ
Turpia cerdoni, Volesos Brutosque decebunt.
Quid, si nunquam adeò fœdis adeoque pudendis
Utimur exemplis, ut non pejora supersint?

quæ fœda cerdoni viderentur, Volesis ac Brutis honesta sunt.
tam turpia & ignominiosa adhibemus, quin restent fœdiora?

tutum illa ætas potest. De-
mitte Cæsar, demitte portus;
at in insigni taberna investiga
legatum. Reperies discrim-
bentem cum sicario quodam,
nautis junctum, vel furibus,
vel fugitivis, tortores inter
& feretrorum artifices, at-
que tympana Galli supini
quiescentia. Communis liber-
tas illinc, calices æquales,
haud ulli thorus diversus, ne-
que mensa cuiquam separata.
Ecquid ageres, Pontice, ejus-
modi famulum nactus? Sci-
licet amandares eum in Lu-
caniam, vel Etruscas compe-
des. Vos autem, Trojani,
vobismetipsis condonatis; &
Quid quod nunquam exempla

ANNOTATIONES.

aquarum auctus, & unde primum Illyricum alluit,
Ister appellatus, sexaginta annibus receptis, me-
dio ferme numero eorum navigabili, in Pontum
vastis sex fluminibus evolvitur—Hæc ostia
porro singula tanta sunt, ut prodatur in qua-
draginta millia passuum longitudinis vinci mare,
dulcemque intelligi haustum. Istro septem ora
assignat Ammian. Marcell. At nunc duo tan-
tum navigabilia esse referuntur, cæteris arena
obstructis.

Præstare Neronem securum valet.] Juvenes i-
stiusmodi apti sunt ad tuendam imperatoris sa-
lutem, ac subeunda pro eo belli discrimina.

171. *Mitte ostia, Cæsar.*] O Nero, ad flumi-
num ora mitte, ne vero ipse belli aleam & pe-
ricula tentare velis. Rebellantes Armenos per
legatum aliquem domare potes. Ergo mitte ad
ostia Tiberina, qui navem cum exercitu con-
scendat, & eo proficiscatur. Vel sensus est, di-
mitte curam portuum, & hanc legato commit-
te, ingruente bello. Sarcasmus tam in Nero-
nem, quam in Duces ab eo missos.

172. *Legatum quære.*] Mittendum pro te in
hostes, cum mandatis.

173. *Cum percussore jacentem.*] Adeo sui su-
æque dignitatis oblivisci solent ebriosi, ut cum
obvio quolibet helluari non erubescant, & in
cauponam ire.

174. *Fugitivis.*] Servis pœnæ metu, vel ser-
vitutis impatientia, fugientibus.

175. *Sandapilarum.*] Hoc erat feretrum
plebeiorum ac villiorum hominum. Sueton. Do-
mitian. c. 17. *Cadaver ejus populari sandapila
per vespillones exportatum.*

176. *Resupinati cessantia tympana Galli.*] Sa-
cerdotis Cybelæ, vel omni luxuriæ indulgentis,
vel præ ebrietate dorso incumbentis, abjecto
ministerii sui instrumento & insigni. Vide Sat.

6. v. 512. ac seq. & Pers. Sat. 5. v. 186.

177. *Æqua ibi libertas, &c.*] Nimirum in
popinis atque inter pocula nullum habetur dis-
crimen vilis homuncionis & illustris Patricii.

Lectus.] Discubitorius, quo ad mensam assi-
detur aut discumbitur.

178. *Mensa remotior.*] Loco digniori structa.

179. *Quid facias talem sortitus.*] Dic quæso,
numquid ferres servum hæc agentem, quæ illi
nobiles impune agunt æque ac turpiter?

180. *Nempe in Lucanos.*] Imo in ergastu-
lum mitteres puniendum pro ignavia.

In Lucanos.] Ad agros fodiendos. Apud
eam Italiæ partem, quæ est in regno Neapolitano,
& modo continet Basilicatam, & partem
Calabriæ, &c.

Tusca ergastula.] Mitteres in Thusciam, ut
ibi faceret opus, catenis vinctus in ergastulis,
quæ ibidem frequentia. Martial. lib. 9. Epig. 23.

Et sonet innumera compede Thuscus ager.

Ergastula.] Vide Pers. Sat. 6. v. 150.

181. *Trojugenæ.*] Romani nobiles, e Troja-
nis oriundi.

182. *Quæ turpia cerdoni, &c.*] Ironice. Scilicet
nobili quidvis licet, at non ita plebeo.

Cerdoni.] Vide. Pers. Sat. 4. versu penult.

Volesos Brutosque] Nobiles quoscunque. Bru-
torum familia Romæ illustris ab illo vindice
Romane libertatis: Volesorum autem ex Sa-
binis, a Valer. Voleso, qui fuit unus e tribus
illis viris, qui facto fœdere, Romæ permanse-
runt cum T. Tacio rege, atque honoribus poti-
ti sunt, eorumque posteræ: ut narrat Dionys.
Halicarnass. lib. 2.

183. *Quid, si nunquam, &c.*] Quid dicas,
si majora adhuc sint nobilium vitia, quam ea
quæ hactenus culpavi. Levia sint quæ dixi,
en mimos agunt, & gladiatoriam exercent.

Attritis fortunis, scenæ vocem commodasti, Damasippe, ut repræsentares Catulli Phasma clamoribus plenum. Lentulus quoque Velox Laureolum probe repræsentavit, reverâ meritis supplicium, meâ quidem sententiâ. Veruntamen ne ipsi parcas plebi. Enimverò impudentior vultus istius plebis, quæ assidet atque aspiciat nimis scurrilia nobilium; auscultat Fabios planis pedibus, quæ denique deridere valet colaphos Mamercorum. Quid attinet quanto pretio venundent suam mortem? Venundant nullo Nerone adigente,

Consumptis opibus vocem, Damasippe, locasti 185
Sipario, clamosum ageres ut Phasma Catulli.
Laureolum Velox etiam benè Lentulus egit,
Judice me, dignus verâ cruce. Nec tamen ipsi
Igneosce populo: populi frons durior hujus,
Qui sedet, & spectat triscurria Patriciorum, 190
Planipedes audit Fabios, ridere potest qui
Mamercorum alapas. Quanti sua funera vendant,
Quid refert? Vendunt nullo cogente Nerone,

ANNOTATIONES.

185. *Consumptis opibus.*] Decocto patri-
monio, te convertis ad artes quæstuosas quam-
vis turpes.

Vocem locasti.] Præco mimicus fuisti, & vo-
cem histrionibus & histrionicis præbuisti, pacta
mercede.

186. *Sipario.*] Metonymia, pro Theatris,
Actoribus, ac ludis scenicis. Donat. in Terent.
Aulea quoque in scena intertextæ steruntur, inquit,
pro quibus ætas posterior siparia accepit. Est
autem siparium mimicum velum quod theatro
obteneditur, & quod populo obsistat, dum fabu-
larum actus commutantur.

Clamosum ageres ut phasma.] Ut magna vo-
cis contentione in Theatro recites & agas.

Phasma.] Latine spectrum, seu visum. Ti-
tulus est & nomen fabulæ. Terent. Eunuch.
Prolog.

Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit.] In
ea scilicet adolescens ad pulchræ virginis, vel
ut ad nuntis aspectum expavescens introdu-
citur. Donat.

Catulli.] Q. Lutatii Catulli ignobilis Poëtæ,
de quo Probus.

187. *Laureolum.*] Hujus mini facit mentio-
nem Sueton. Calig. cap. 57. a quo vero scriptus,
non convenit; an a Laberio, an a Nævio. Vi-
de Macrobi. Sat. 2. cap. 7. & Gell. lib. 3. cap.
3. lib. 8. cap. 13. & 14. & lib. 17. cap. 14.
In ea fabula, crux figitur Laureolo servo in se-
lere deprehenso. Vetuschol.

Velox.] Quidam non cognomen esse Lentuli
volunt, sed interpretantur, habilis, agilis, citus
in agendo.

Lentulus.] Præter Damasippum, etiam alii
nobiles & Patricii.

188. *Dignus vera cruce.*] Non ficta tantum,
ut mimicus ille servus. Martial. Spectac. Epi-
gramm. 7.

Non falsa pendens in cruce Laureolus.

Nec tamen ipsi ignosceas populo] Qui talibus
spectaculis & scurrilitatibus Patricio pudendis

non modo non offendatur, sed gaudeat & ap-
plaudat.

190. *Triscurria.*] Id est, valde & plane scur-
rilia. Quemadmodum dicitur Trismegistus, &
apud Plautum *Trifur, Trifurcifer, &c.* Sunt qui
velint notari triplices in Circo decursus; sed
minus ad rem, nostro iudicio. Ingeniosum est
quod Scaliger legit, *Transcurria*, atque dici
quasi transitum a Curia ad Ludos, cum nempe
Senatores & Patricii fiebant scurræ & ludii.

191. *Planipedes audit Fabios.*] Nobiles quos-
cumque in comædiis agentes sine horrore spec-
tat.

Planipedes.] Ita vocari fabulas argumento
& actione vilissimas scribit Donatus. Nimirum
in aliis cothurnum induebant actores, aut sal-
tem soccum. Vel notat Patricios agentes in
theatro Personas servorum, qui nudis pedibus
incedebant.

192. *Mamercorum alapas.*] Quas nobiles in
servili persona ferunt a scenicis dominis casti-
gati, ridente interim populo. Sic Panniculus a
Latino alapis frequenter castus. Martial. Epig.
7. lib. 2. & lib. 5. Epigramm. 62.

Mamercorum.] Horum illustris Romæ fami-
lia & origo a Numa Pompilio deducta, teste
Plutarcho in vita Numæ. Hic enim cum quatuor
haberet filios, unum appellavit Mamercum ex
Pythagoræ filio. Emiliorum autem gentem Pa-
triciis admistam ab illo nominatam ferunt. Hæc
Plutarch. ibid. A Marte genitos alii affirmant.
Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 4.

Quanti sua funera vendant, quid refert?]
Quid refert quod lucrum habent a gladiatura?

193. *Vendunt nullo cogente.*] Sponte in are-
nam descendunt, & vitæ discrimen adeunt ul-
tro & sine pudore.

Nullo cogente Nerone.] Non coacti a Tyran-
no. Nec enim id exigit Domitianus, quod o-
lim Nero, qui Senatores quadringentos, Equi-
tes sexcentos jussit in arena decertare. Sueton.
Ner. c. 12. Cornel. Tacit. Annal. 14. ubi
Lipsius *quadragentos & sexagenos* legit.

Nec dubitant celsi Prætoris vendere ludis.
 Finge tamen gladios inde, atq; hinc pulpita pone 195
 Quid satius? Mortem sic quisquam exhorruit, ut sit
 Zelotypus Thymeles, stupidi collega Corinthi?
 Res haud mira tamen: eitharædo principe, mimus
 Nobilis: hæc ultra, quid erit nisi ludus? Et illic
 Dedecus urbis habes. Nec Mirmillonis in armis 200
 Nec elypeo Græchum pugnantem, aut falce supina
 (Damnat enim tales habitus, & damnat & odit,)

neque ambigunt venundare spectaculis Prætoris alti. Verum tamen suppose illinc eas, istinc vero theatra statue. Utrum melius? An nullus necem ita formidavit, ut fiat zelotypus Thymeles, ac socius Corinthi hebetis? Id vero minime stupendum; siquidem Imperatore citharista, histrio clarus videtur. Postea quid extabit præterquam ludus? Atque ibi civitatis ignominiam videbis, nempe Græchum decertantem non in armatura Mirmillonis, non scuto, vel harpe resupinata, (nam condemnat ejusmodi indumenta, & condemnat, & aversatur)

um videbis, nempe Græchum decertantem non in armatura Mirmillonis, non scuto, vel harpe resupinata, (nam condemnat ejusmodi indumenta, & condemnat, & aversatur)

ANNOTATIONES.

194. *Nec dubitant celsi Prætoris, &c.*] Non erubescunt operam suam locare Prætori minus gladiatorum populo dari.

Celsi.] Volunt quidem nomen esse Prætoris, alii explicant epithetum de habitu & curru triumphali, in equo vectus suam dignitatem ac liberalitatem ostentat Prætor cum ludos exhibet. Vide Sat. 10. v. 36. & seq.

Prætoris.] Magistratus hujus creandi occasionem & primordia narrat Livius in fine lib. 6. & initio lib. 7. Urbs eo caruerat per annos fere quadringentos, Consule jus reddente. Prætor dictus quod præeat ac præsit seu juridicundo, seu exercitiibus. Erat velut Collega Consulibus, atque iisdem auspiciis creabatur: ut ait Livius cit. lib. 7. Primum unus, postea duo, subinde numerus auctus ad duodecim & sedecim. Alii minores, peregrini, provinciales; unus erat urbanus, qui primus & major appellabatur: Vide Cæsar. Rhodig. lib. 12. c. 8. Alex. ab Alex. lib. 2. c. 15.

Prætoris vendere ludis.] Solebant Prætores ludos populo dare. Plutarch. in Bruto. A cæteris quidem prætoribus largitiones, spectacula, & gladiatores; a te vero majorum tuorum debitum, eversionem tyrannidis repetunt: inquit Cassius ad Brutum prætura urbana defungentem.

Ludis.] Hi post aliquam victoriam sæpe celebrabantur. Apud Livium lib. 1. c. 35. L. Tarchinius Priscus captus vi Appolis, oppido Latinorum, reventa inde majore præda, ludos opulentius instructusque quam priores reges fecit. Tum primum Circo maximo designatus locus, & sedes ad spectandum a plebe distinctæ Patribus Equitibusque datæ sunt. Vide quæ sunt annotata Sat. 3. vers. 223. ad vocem *Circensibus*. Et Sat. 6. vers. 69. ad voces *Plebeis & Megalesia*.

195. *Finge tamen gladios inde, &c.*] Quod si alterum eligere cogantur nobiles, aut in arenam prodire, aut in scenam; gladiatores sint potius quam histriones, & mortis propinque discrimina præferant ignominiam.

196. *Ut sit zelotypus Thymeles.*] Ut mortis metu malit agere in theatris personam Latini mimi, zelotypi Thymeles suæ uxoris, & præzelotypia alteri mimo rixas moventis, alapas & verbera impingentis. Vide Sat. 1. v. 36.

197. *Stupidi collega Corinthi.*] Alterius histrionis forte a Latino impetiti ac cæsi in teatro per zelotypiam. Unde ille stupet, causæ ignarus.

198. *Res haud mira, &c.*] Non mirum quod Patricii deflectant ad artem scenicam, exemplo Neronis impulsivi. Sueton. & alii.

Citharædo Principe.] Vilium quarumlibet artium studia & primas affectante. Vide Suet. Ner. c. 20. & seq. Tacit. Annal. 14.

Mimus nobilis.] Histrionia nobilitate nempe, studente illi Imperatore. Sunt qui legant, *natus*, pro *mimus*, ut intelligantur adulterini filii histrionum & matronarum Romanarum juxta id quod dictum Sat. 6. vers. 76. & seq. Sed hoc minus placet.

199. *Quid erit nisi ludus?*] Nobiles quivis arti scenicæ ultro operam dabunt.

Illic.] Id ludis ac munere gladiatorio.

200. *Dedecus urbis.*] Quod nobiles non velata, sed nuda, facie, sine ulla verecundia gladiatoriam exercent, et in ea se ostentent.

Nec Mirmillonis in armis.] Nec Mirmillonem agit solum Græchus, cujus armatura non adeo videatur indecora, nempe gladius, clypeus, galea: sed retiarium agit, cujus etiam habitus turpis & ignominiosus, nimirum tunica, rete, fuscina.

Mirmillonis.] Vide quæ annotavimus ad Sat. 2. vers. 143. & seq.

201. *Græchum pugnantem.*] Sat. 2. mox cit. *Ficit hoc Monstrum tunicati fuscina Græchi, Lustravitque fuga, mediam gladiator arenam, Falce supina.*] Incurva sica, vel erecta & conversa ad incutiendum, *Thracum armatura, quibus proprium telum sica est*, inquit vetus Schol. Vel ad ipsum Thracem refer qui ambitiose pugnas se attollebat, atque insurgebat, Artemidoro teste: ut ait Lubinus.

neque vultum contegit casside :
 en fuscina vibrat ; atque ubi
 suspensa retia manu librata
 incassum iniecit, detectam le-
 vat faciem ad spectatores, ac
 dignoscendus an fugit omni am-
 phitheatro. Fidem habeamus
 tunicae ; quandoquidem auro
 intexta portendatur a gut-
 ture, atque fasciola projecia-
 tur ab alto pileo. Itaque
 mirmillo coactus cum Graccho
 dimicare, dedecus reportavit
 cunctis plagis atrocibus. Si
 populo concedatur libertas sen-
 tentiarum, quis adeo nequam, ut ambigat Senecam Neroni antepone-
 re ;

Nec galea frontem abscondit : movet ecce tri-
 dentem.

Postquam vibrata pendentia retia dextra
 Nequiequam effudit, nudum ad spectacula vultum
 Erigit, & tota fugit agnoscendus arena. 206
 Credamus tunicae, de faucibus aurea cum se
 Porrigat, & longo jactetur spira galero.
 Ergo ignominiam graviorem pertulit omni
 Vulnere, cum Graccho jussus pugnare secutor.
 Libera si dentur populo suffragia, quis tam 211
 Perditus, ut dubitet Senecam praeferre Neroni ;

ANNOTATIONES.

203. *Nec galea frontem abscondit.*] Ut Mir-
 millo, qui vultum habebat galea obtectum : sed
 placet habitus Retiarii, qui nuda & aperta cer-
 tabat facie. Sueton. Claud. c. 34. *Gladiatores
 forte prolapsos jugulari jubebat, maxime retiarii-
 os, ut expirantium facies videret.*

Tridentem.] Arma erant retiarii, telum seu
 fuscina, tridens, & rete. Sueton. Calig. c. 30.
 204. *Postquam vibrata pendentia retia.*] Post-
 quam reti frustra injecto aberravit, nec Mir-
 millonis caput implicuit.

205. *Nudum ad spectacula vultum Erigit.*] Sese
 ostentat spectatoribus, & se agnosci gau-
 det, illud decus existimans, quod turpe est.
 Vel forte ut agnitum vetent jugulari a secu-
 tore, cujus ob id graviorem ignominiam statim
 Poëta vocat.

206. *Fugit.*] Ante Mirmillonem jam decli-
 nato reti insequentem fugit retiarius, dum ef-
 fusum colligat rete, rursumque Mirmillonem
 impetat.

Arena.] Vide Sat. 2. cit. v. 144. & ibid. An-
 not.

207. *Credamus tunicae.*] E tunica retiarium
 agnoscamus, nobilem autem ex auro, quo illa
 interlucet, sicut & galeri subligaculum. Legunt
 quidam, *Cedamus*, ut sint verba Mirmillonum
 dicentium apud se, concedamus retiario ejus-
 modi Patricio, & fugere illum sinamus. Hinc
 sequitur, *Ergo ignominiam, &c.*

Tunicae.] Vestis hæc erat apud Romanos qui-
 dem interior & brevior, sine manicis, cui toga
 superinduebatur : Vide Suet. August. c. 24. &
 100. & Gell. l. 7. c. 12. Tunica tantum induti
 pugnabant retiarii, Sueton. Calig. c. 30. *Reti-
 arii tunicati quinque gregatim dimicantes toti-
 dem secutoribus succubuerant, &c.*

De faucibus aurea, &c.] Tunica retiarii no-
 bilis, auro distincta per extremitates a gutture
 ad imum. Malim ego cum sequentibus junge-
 re, & referre ad spiram.

208. *Jactetur spira.*] Ligula, fascia, non vul-
 garis, sed auro intexta, a galero dependens, &

mento subligata, cujus extremitates vento agi-
 tantur.

Spira.] Sinus & flexus in multos orbes.

Galero.] Pileo in galeæ similitudinem facto :
 Is porro sub mento obstringebatur, ne inter
 pugnam exideret.

Longo.] Id est, alto, qualem describit Di-
 onys. Halicar. lib. 2. sub finem.

209. *Ignominiam graviorem.*] Commissus e-
 nim cum Retiario nobili Mirmillo, cum non
 ausit adversarium conficere, victoriæ fructu &
 decore carebat ; & quamvis sponte cederet, su-
 gillabatur a spectatoribus. Ergo ignominiam
 tam gravem inde ferebat, quam si plagis con-
 fossus victusque succumberet. Quin & explo-
 debatur, si peritus ipse nobilem imperitum
 superaret.

210. *Secutor.*] Mirmillo, qui ab insequendo
 retiario fugiente, secutor dicitur.

211. *Libera si dentur populo suffragia.*] Si
 liceat populo, quod sentit libere aperire, sine
 ullo Tyrannorum metu.

212. *Dubitet Senecam praeferre Neroni.*] Sci-
 licet ignobilem probum nobili vitioso praeferre
 quis dubitet ? Vide quæ jam notavimus ad Sat.
 5. vers. 108. de Seneca. Cornel. Tacit. Annal.
 15. scribit conjuratos destinavisse, occulto
 quidem consilio, ut post occisum Pisonis ope
 Neronem, Piso quoque interficeretur. tradere-
 turque Imperium Senecæ, quasi insonti, claritu-
 dine virtutum ad summum fastigium dilecto.
 Tertull. lib. de Anima, cap. 20. *Seneca sæpe nos-
 ter*, inquit, i. e. prope Christianus. S. Hieron.
 de Script. Eccles. c. 22. *L. Annæus Seneca,
 Cordubensis, Socionis Stoici discipulus, & patrius
 Lucani Poete, continentissime vite fuit : quem
 non ponerem in Catalogo Sanctorum, nisi me ille
 provocarent epistole, que leguntur a plurimis,
 Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum, &c.*
 S. August. de Civit. l. 6. c. 10. *Libertas*, inquit,
 que defuit Verroni, non defuit Annæo Senecæ,
 quem iudicii nonnullis invenimus Apostolorum
 nostrorum temporibus claruisse.

Cujus supplicio non debuit una parari
 Simia, nec serpens unus, nec culeus unus?
 Par Agamemnonidæ crimen; sed causa facit rem
 Dissimilem: quippe ille Diis auctoribus ultor 216
 Patris erat cæsi media inter pocula: sed nec
 Electræ jugulo se polluit, aut Spartani
 Sanguine conjugii: nullis aconita propinquis
 Miscuit: in scena nunquam cantavit Orestes: 220
 Troica non scripsit. Quid enim Virginius armis
 Debuit uleisci magis, aut cum Vindice Galba?

cujus ad panas non unicam oportuit simiam comparari, non viperam unicam, neque saccum unicum? Equale scelus Agamemnonii; at ratio negotium efficit inequale. Ipse enim Orestes numinum impulsu vindex erat parentis mediis in calcibus occisi. At neque se contaminavit Electra cæde, vel cruore matris Lucani: nemini affinium venena temperavit: in theatro non cecinit: Trojana non composuit.

Nam quid gladio vindicare potius obstringebatur Virginius, vel Galba cum Vindice?

ANNOTATIONES.

213. Cujus supplicio, &c.] Tot parricidiis inquinatus Nero non unum supplicium merebatur, sed multiplex. Sueton. Cornel. Tacit. alii passim.

214. Simia, serpens, culeus.] Lex Pompeia jubebat, qui vel parentis, vel filii, vel cujusvis affinis & propinqui sanguine se polluisset, cum culeo, id est, sacco coriaceo insui, cum simia, vipera, gallo, cane; atque in mare seu flumen projici. Cur ita parricidæ culeo inluderentur, egregie docet Tullius pro Sexto Roscio Amerino n. 70. & seq. ut repente celo, Sole, aqua terraque privarentur, &c. quæ lege ibid. Cur autem cum istis animalibus? An ut in rixa infensorum animalium, & fæda laceratione corporis, pro admitti sceleris immanitate diro cruciatus exanimarentur? An quod aiunt viperam parenti necem inferre, simiam vero catulos, interdum stringendo nimis & amplectendo interimere? Vide Cæsl. Rhodig. lib. 11. cap. 21. & lib. 6. cap. 13. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 5, &c.

215. Par Agamemnonidæ.] Orestes Agamemnonis filius matrem Clitemnestram interfecit, ut vindicaret patrem ab ea simul & ab Ægystho ejus mæcho jugulatum: at Nero Agrippinam matrem impie nefarieque occidit. Vide Sat. 1. vers. 6. & ibid. Annot. ad vocem, Orestes.

216. Diis auctoribus.] Approbantibus tanti facinoris ultionem; etenim Odysseus initio, scribit Homerus, Ægystho per Mercurium Deos ultionem comminatos ex Oreste, si Agamemnonem occideret, & Clitemnestram duceret; additque Pallas, certe meritam Ægysthus mortem luit; si pereat & quisquis alius talia perpetrarit.

217. Media inter pocula.] Alii occisum Agamemnona in convivio, alii in balneo, aliter alii referunt.

Nec Electræ jugulo se polluit.] Electram sororem non jugulavit Orestes, sicut Nero fratrem

Britannicum. Horat. lib. 2. Sat. 3.

Quin ex quo est habitus male tuta mentis Orestes,

Non Pyladem ferro violare, aususve sororem Electram.

218. Spartani sanguine conjugii.] Non mortem Orestes intulit suæ conjugii Hermionæ siliæ Menelæi Lacedæmoniorum sive Spartæ Regis: at Nero Octaviæ Poppææque uxoribus, quin & Antoniæ Claudii filix, a qua fuerat adoptatus, nuptias suas recusanti necem attulit.

219. Nullis aconita propinquis miscuit.] Neminem Orestes veneno enecavit, at Nero Britannicum fratrem, Domitiam amitam, &c. adde Senecam præceptorem, ac tot alios mori jussos.

Aconita.] Sat. 1. v. 158.

220. In scena nunquam cantavit.] Ut Nero sordide fecit. De quo Sueton. Ner. c. 20. & 21. Nec Romæ solum sed & Neapoli cantavit in publico. Cornel. Tacit. Annal. 15.

221. Troica non scripsit.] Nero Troados Liberos scripsit. Vetus Schol. Verum si ob hoc culpandus, certe multo magis quod incensam Romam et turri Mæcenatica prospectans, latusque flammæ pulchritudine αλαστω Ilii scenico habitu decantavit. Sueton. Ner. cap. 38. Ipso tempore flagrantis urbis domesticam inivit scenam, ac cecinit Trojanum excidium, presentia mala vetustis claudibus assimilans: inquit Cornel. Tacit. Annal. 15. Scilicet incendium illud molitus, ut spectaculi ejus imaginem cerneret, quali olim Troja capta exarserat. Eutrop. lib. 7.

Quid enim Virginius armis.] Quid fuit quod Virginius, Galba, & Vindex conjurarunt Neronem ex imperio deturbare?

222. Cum Vindice Galba?] Virginius Rufus Germanici ductor exercitus, Julius Vindex Gallix Proprietor, cujus milites prius a Nerone desciverunt. Sergius Galba Hispaniæ Prefectus, occiso Nerone, Imperium adeptus est, ultro cedente & annitente Virgino.

Ecquid Nero perpetravit adeo crudeli immanique regno? Ea sunt facinora, eaque studia nobilis Imperatoris, amantis proci turpi saltatione ad externa theatra, & reportare apium Græcæ coronæ. Avorum statuas possideant ornamenta cantûs tui, tuque ad pedes Domitii colloca prolixum syrma Thyestæ, sive Antigone, vel larvam Menalippes, atque lyram appende ad colossum marmoreum. Ecquis reperiet aliquid illustrius tuâ, ô Catilina, ac Cethegi

Quid Nero tam sæva, erudaque tyrannide fecit? Hæc opera, atq; hæ sunt generosi principis artes, Gaudentis sædo peregrina ad pulpita saltu 225 Prostitui, Græcæque apium meruisse coronæ. Majorum effigies habeant insignia vocis, Ante pedes Domiti longum tu pone Thyestæ Syrma, vel Antigones, seu personam Menalippes, Et de marmoreo citharam suspende colosso. 250 Quis, Catilina, tuis natalibus atque Cethegi

ANNOTATIONES.

223. *Quid Nero tam sævâ, &c.*] Quid fecit Nero, quo omnium in se odium concitaret, & a conjuratis auctore Senatu occideretur? Nempè quod sordidis illis artibus gauderet, ac totus incumberet histrionicæ, saltatoriæ, citharisticæ, &c. nihil vero generoso Principe dignum moliretur. Hunc versum tamen omnino rejiciunt nonnulli.

225. *Peregrina ad pulpita.*] Neapoli, in Achaia, & aliis quoque locis. Vide supra.

Saltu.] Legunt alii *cantu*.

226. *Prostitui.*] Metaphora a vilibus scortis. *Græcæque apium meruisse coronæ.*] Quippe Nero in Olympicis cantavit, & coronatus est, cum his ludis agona musicum adjecisset. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 8.

Apium meruisse coronæ.] In Isthmicis ac Nemeis certaminibus victores Apio coronabantur. Hinc Plin. lib. 19. cap. 8. *Honos*, inquit, *Apio in Achaia coronare victores sacri certaminis Nemeæ*. Idem l. 20. c. 11. de Apio multa. Vide Plutarch. quæst. conviv. l. 5. q. 3. & l. 7. q. 2. Item. Cæl. Rhodig. l. 6. c. 19. & l. 13. c. 17.

227. *Majorum effigies habeant, &c.*] Cum nihil habeas aliud, quo exornes statuas majorum tuorum, o Nero, offer ea tuæ vocis & cantus insignia, coronam illam ex apio, & quæ per scenicas artes præmia atque ornamenta consecutus es. Sarcasmus admodum gravis.

228. *Ante pedes Domiti.*] Ad effigies utriusque Domiti, tam atavi quam patris tui.

Longum tu pone Thyestæ Syrma.] Non relata ex hoste spolia opima, ut cæteri, sed theatrales quas induisti vestes, nimirum cum egisti personas Thyestis, vel Antigones, vel Menalippes. Diversas tamen ab his actas a Nerone refert Sueton. Ner. cap. 21. ubi ait, *inter cætera cantavit Canacem parturientem, Orestem matricidam, Oedipum excæcatum, Hereulem insanum.*

Thyestæ.] Vide Annot. Sat. 7. v. 73. ad vocem *Areus*.

229. *Longum syrma.*] Oblongam vestem Tragædiæ usitatum. Nomen a *συγα*, traho. Pal-

lam vocant Latini, & ab Æschylo repertam ait Horatius ad Pisones v. 278.

Antigones.] Hæc fuit Oedipi filia, atque excæcati dux, de qua Tragædias scripsere Sophocles & alii.

Seu personam Menalippes.] Larvam qua vultum obtexisti in fabula Menalippes. Suetonius mox cit. *Tragædias quoque cantavit personatus, &c.* Agel. l. 5. c. 7. *personam a personando* derivari, auctor est, sed malim cum Scaligero, dictam quasi *πρεξισματα*. Vide quæ notavi ad Sat. 5. v. 175. & Sat. 6. v. 70.

Menalippes.] Hæc puella de Neptuno gravida Bæotum peperit. Varro de Re Rustica, lib. 2. cap. 5. *Scio*, inquit, *hunc esse qui filios Neptuni è Menalippa servavit, ne infantes in stabulo græcæ boum obteneret*. Ibi nimirum enixa erat Menalippe.

230. *Citharam.*] Quam à Judicibus delatam stolidè Nero adoravit, atque ad Augusti statuam ferri jussit. Sueton. Ner. c. 12.

Marmoreo suspende Colosso.] Ad igentem e marmore Augusti statuam. Sunt qui de Nerone intelligant effigie centum decem pedes alta; verum hanc ex ære factam refert Plin. lib. 34. cap. 7.

Colosso.] Plin. loco mox cit. *Moles excogitata*, inquit, *videmus, statuarum, quas Colossos vocant, turribus pares. . . . Ante omnes autem in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, septuaginta cubitos altus, &c.* Hic in Rhodiorum portu erectus erat, ita divaricatis cruribus, ut inter ea transirent naves extensis velis. Colossus dici a Colosso inventore scribit Festus. At, hiantis vastæ inanitatis ratione, velut *καλον οσσον*, vocari, ait Cæl. Rhodig. l. 17. c. 16.

231. *Quis, Catilina, tuis natalibus, &c.*] Probat Poëta exemplis nobilissimos interdum pessima fuisse meditados: humiles autem præclara.

Catilina, Cethegi.] Hi cum Lentulo, Gabinio Stalilio, & aliis conjurarunt ad opprimendam patriæ libertatem. Sallust. Appian. &c.

Inveniet quicquam sublimius? Arma tamen vos
Nocturna, & flammis domibus templisq; parastis,
Ut Braccatorum pueri, Senonumque minores,
Ausi quod liceat tunica punire molesta. 235
Sed vigilat Consul, vexillaque vestra coëret.
Hic novus Arpinas ignobilis, & modo Romæ
Municipalis Eques galeatum ponit ubique
Præsidium attonitis, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi 240
Nominis & tituli, quantum non Leucade, quantum

origine? Vos nihilominus noctu ferrum atque ignes ad aedes & fana comparastis, non secus ac filii Braccatorum, atque Senonum posteriori, non veriti perpetrare quod gravi tunica fas sit vindicare. At observat Consul, ac vestra signa cohibet. Ille recens Arpinas humilis, ac Romæ nuper Eques Municipii, armatas passim cohortes locat stupefactis, atque in cunctis regionibus operam narat. Ergo toga tantum ei

fama ac nobilitatis attribuit intra mœnia quantum Augustus Leucade, quantum

ANNOTATIONES.

232. Arma tamen vos nocturna.] Cic. Catilin. 1. Descripsisti urbis partes ad incendia * * * occupaturum te nocturno impetu consideres * * * Obliviscere cædis atque incendiolorum.

234. Ut Braccatorum pueri, &c.] Perinde ac si fuissetis filii Gallorum qui Romam ferro flammaque devastarunt. De quibus Flor. lib. 1. cap. 13, &c.

Braccatorum.] Provincia Narbonensis appellatur pars Galliarum, quæ interno mari alluitur, Braccata antè dicta, Plin. lib. 3. cap. 4. Nomen a braccis seu femoralibus, quibus ea gens utebatur; braccas autem alii a Græco βραχίον, alii a γαχος dictas volunt: anaxyrides esse & vocari apud Græcos affirmare licet. Vide Cœl. Rhodig. lib. 18. c. 21. Alex. ab Alex. lib. 5. c. 18.

Senonum.] In Gallia Celtica sive Lugdunensi continentur Senones, teste Plinio, lib. 4. c. 18. Horum civitas in primis firma, & magna apud Gallos auctoritatis, inquit Cæsar, de Bello Gall. lib. 5. Gens naturâ ferox, moribus incondita, ad hæc ipsâ corporum mole, perinde armit ingentibus adeò terribilis, ut ad hominum interitum urbiumque stragem nata videretur. Flor. lib. 1. cap. 13.

235. Tunica molesta.] Vestis erat e charta, cannabe, stuppa; illinebatur bitumine, resina, pice; tum circumdabatur iis qui grave quidpiam & maxime incendia moliti fuerant: qua demum incensa vivi comburebantur. Vide Brod. Miscel. lib. 2. c. 9, & 10. Item quæ notavi Sat. 1. v. 155. ad hæc verba: Teda lucebis in illa. Martial. lib. 10. Epigram. 25.

Num cum dicatur tunica præsentem molesta. 236. Vigilat Consul.] Cicero, quem vide in Catilin. Item Sallust. &c.

Vexillaque vestra coeret.] Exercitus a conjuratis adversus Rempublicam comparatos reprimi, ac sedulo cavet, ne quid Respublica detrimenti capiat.

Vexilla.] Cohortes erant divisæ in centurias, & harum singulis sua erant vexilla. Veget. lib. 2.

237. Novus Arpinas.] Ita vocabant Cicero-nem ejus inimici, in contemptum. Sallust. Novus homo, id est, nullis ante majoribus illustris. Arpinas, ortus ex Arpino Volscorum oppido. Regio tamen Volscorum sanguine, parte Equestris Ordinis, natum Cicero-nem scribunt Plutarch. atque Buseb.

238. Municipalis Eques.] Qui nuper venit Romam ex Arpino municipio, & in Equestrem Ordinem est adscitus.

Municipalis.] Municipis a muneribus capes-cendis vocati sunt aliarum Italiæ urbium incolæ, qui & suis legibus utebantur, atque honorum cum Populo Romano erant participes, nullis præterea necessitatibus astricti, neque legē ulla Populi Romani. Vide Gell. lib. 16. cap. 13. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 10.

Galeatum ponit ubique præsidium.] Instructum armis ad urbis tutelam, & communem Reipubl. salutem adversus nefaria Catilinæ consilia.

239. Attonitis.] Ad confirmandos animos civium tam scelerata conjuratione perculso-rum.

In omni gente laborat.] Quidam legunt, in omni monte, id est, in singulis urbis regionibus. Itaque vel in urbe, vel in omnibus Italiæ locis opportunis præsidia collocat ad frangendos conjuratorum conatus.

240. Tantum igitur muros intra, &c.] Cicero tam celebre sibi nomen fecit in pace per suam prudentiam, quantam Augustus gloriam vix est adeptus Actiaca Philippicaque victoria.

241. Quantum non.] Quia sanguine civum stetit Augusti gloria: non ita vero Ciceronis.

Leucade.] Leucas sive Leucadia insula est oræ Epiri occidua proxima, non procul Actio, ubi navali prælio Antonium & Cleopatram Augustus debellavit.

in agris Thessalicis non reparavit, ense madido crebrâ strage. At Roma parentem, Roma servata patrem patriæ Ciceronem nuncupavit. Alter Arpinas aliorum aratro fatigatus in collibus Volscorum pretium repetere consueverat, deinde vitem nodis asperam capite rumpebat, quando lentâ asciâ tardus castra struebat: attamen is & Cimbros, atque ultima rerum discrimina sustinet, ac civitatem pavidam unus defendit: proinde que cum ad Cimbros & cædem advolarent corvi, qui nunquam tetigerant ampliora corpora,

Thessaliæ campis Octavius abstulit udo Cædibus assiduis gladio. Sed Roma parentem, Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit. Arpinas alius Volscorum in monte solebat 245
Poscere mercedes alieno lassus aratro;
Nodosam post hæc frangebat vertice vitem,
Si lentus pigra muniret castra dolabra.
Hic tamen & Cimbros, & summa pericula rerum
Excipit; & solus trepidantem protegit urbem. 250
Atq; ideo postquam ad Cimbros, stragemq; volabant
Qui nunquam attigerant majora eadavera corvi,

ANNOTATIONES.

242. *Thessaliæ campis.*] Pharsalicis, ubi Cæsar Pompeium; Philippicis, ubi Cassium & Brutum profligavit Augustus.

Udo Cædibus assiduis gladio.] Nam pugnae istæ fuerunt admodum cruentæ.

243. *Sed Roma patrem patriæ.*] Romæ vero conjunctionis Catilinariæ metu & periculo liberata honorificum illud patris patriæ nomen Ciceroni detulit. Plin. l. 7. c. 30. *Quo te, M. Tullî, piaculo taceam?* inquit,

Salve primus omnium patriæ parens appellate. Primus in toga triumphum, lingueque lauream merite, &c. Patrem patriæ Ciceronem in Senatu primum a Catone salutatum scripsere Plutarchus & Appianus: verum hos graviter redarguit Lipsius Var. Lect. lib. 3. cap. 20. asseritque ex ipso Tullio, hoc ipsi decus primo attributum a Q. Catulo Senatus Principe. Certe pro Publ. Sextio; Q. Catulus, inquit, & multi alii sæpè in Senatu patriæ patrem me nominarunt. Et in Pisonem: *Me Q. Catulus Princeps hujus Ordinis & ductor publici consilii frequentissimo Senatu patriæ patrem nominavit.*

245. *Arpinas alius.*] C. Marius ex Arpino similiter oriundus obscuro loco, tamque pauper, ut agros alienos mercede conductus araret: postea summus evasit Imperator, & septies Consul fuit; imo tertius Romæ conditor meruit appellari. Plutarch.

Volscorum in monte.] Apud Volscorum in Latio regionem collibus inæqualem, suam patriam. Nam Arpinum in Volscis est.

247. *Nodosam post hæc, &c.*] Postea seu faber, seu gregarius miles castra secutus est, & in agere struendo laboravit. Vide Veget. lib. 2.

Frangebat vertice vitem.] In sua cervice vel tergo vitem frangi patiebatur vapulando a

Centurione lentam operam castigante. Tit. Liv. lib. 57. *Scipio, inquit, quem militem extra ordinem deprehendit, si Romanus esset, vitibus cædebat; si extraneus, fustibus.* Cornel. Tacit. Annal. 1. *Centurio Lucilius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, Cedo alteram, indiderant; quia fractâ vite in tergo militis, alteram clarâ voce ac rursus aliam poscebat.* Plin. lib. 14. c. 1. *Quid quod inserta castris summam rem Imperiumque continet? Centurionum in manu vitis & opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis pænam ipsam honorat.* Vide Cæsar. Rhodig. lib. 26. capit. ultimo. Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 20. & lib. 2. c. 13.

249. *Cimbros.*] Boreales maxime Germanos, hodie, *Danos & Holsatios*, quos infestis armis Italiam ipsamque Romam appetentes, victis jam ante Teutonis, profligavit Marius, & cecidit centum quadraginta millia, cepit sexaginta millia. Vide Flor. lib. 3. c. 3. Plutarch. in Mario. Liv. lib. 68.

250. *Solus trepidantem protegit urbem.*] *Actum erat nisi Marius illi sæculo contigisset:* inquit Flor. cit.

252. *Nunquam attigerant majora eadavera.*] *Nam Cimbri præ Italiam ingentes. Et Teutonum rex captus insigne spectaculum triumphi fuit. Quippe vir proceritatis eximie super Trophæa ipsa eminebat.* Flor. cit. Et apud Plutarchum. *Cimbri robur ostentantes per nives Alpium juganudi descendunt, tum lata scuta corporibus supponentes, præcipiti per loca prærupta descensu desiliunt. Deinde velut gigantes vastas arbores trahunt in fluvium, & terræ aggeres ac casas trabes comportant. Quibus territi plures Romani castra deseruere.*

Nobilis ornatur lauro collega secunda.
 Plebeia Deciorum animae, plebeia fuerunt
 Nomina. Pro totis legionibus hi tamen, & pro
 Omnibus auxiliis, atque omni plebe Latina 256
 Sufficiunt Diis infernis, Terræque parenti.
 Pluris enim Decii, quam qui servantur ab illis.
 Ancilla natus, trabeam & diadema Quirini,
 Et fascies meruit regum ultimus ille bonorum. 260
 Prodit laxabant portarum claustra Tyrannis
 Exulibus juvenes ipsius Consulibus, & quos
 Magnum aliquid dubia pro libertate deceret,

collega illustris alterâ lau-
 reâ insignitur. Deciorum a-
 nima è plebe fuerunt, & ap-
 pellationes plebeiz: illi ni-
 hilominus, pro universis le-
 gionibus, & pro cunctis præ-
 sidiiis, totoque Latii populo
 satisfaciunt Inferis: Numini-
 bus ac Telluri matri. Decii
 quippe majoris æstimantur,
 quam qui per eos conservan-
 tur. Optimorum ille regum
 postremum servâ ortus, dignus
 fuit regio paludamento, ac
 Romuli coronâ & fascibus.

Contra vero Tyrannis extorribus oclusas fores aperiebant ac
 quos etiam oporteret exequi pro ancipiti libertate quiddam ingens,

ANNOTATIONES.

253. *Nobilis ornatur lauro Collega secundâ.*] Q. Catulus ipse nobilis Marii Collega secundo tantum loco triumphat, Marius vero licet novus homo primas tulit. Nam & præcipuam rei gestæ gloriam Mario attributam, referunt Livius & Plutarchus: adeo ut primores civitatis, qui prius ut novo homini tantos honores viderant, conservatam ab eo Republicam faterentur & prædicarent, Liv. lib. 68.

Lauro Collega secundâ.] Potest etiam intelligi de Mario, qui oblatum pro devictis Teutonibus triumphum distulit, donec & Cimbros, junctis cum Q. Catulo copiis, debellavisset: tunc enim lauro iterum merita exornatus est, atque ut ait Livius mox cit. pro duobus triumphis qui offerebantur, uno contentus fuit.

254. *Plebeia Deciorum animæ*] Deciorum origo plebeia, illi tamen virtute nobilitati sunt.

255. *Pro totis legionibus hi tamen, &c.*] Decius uterque pro incolumitate & victoria populi & exercitus Romani se devoverunt solemniter: pater quidem P. Decius, bello Latino, de quibus Tit. Liv. lib. 8. c. 9. & seq. Filius autem P. item Decius exemplo patris se devovit pariter Diis manibus in bellis adversus Etruscos, Samnites, Gallos. De quibus Liv. 10. c. 28. & seq. Vide & Macrobr. lib. 3. c. 9.

256. *Auxiliis.*] Copiis auxiliaribus.

Plebe.] Legunt alii, *Pube*, id est, juventute Latina, seu Romana.

257. *Sufficiunt Diis infernis.*] Credebant veteres ita se devovendo converti in se ac derivari aliorum pericula & mala impendentia; placatosque sua morte Deos Manes jam parcere cæteris, atque illis opitulari.

Terræque parenti. Plin. lib. 2. cap. 63. *Uni*, inquit, *Terre*, propter proximam meritâ; cognomen inditum matrem venerationis. Sic hominum illa, ut *Cælum Dei* Que nos nascentes excipit, natos alit, editos sustinet, novissime complexa gremio

jam à reliqua natura abdicatos tum maximè ut mater operiens, &c.

258. *Pluris enim Decii, quàm, &c.*] Quibus Dii receptis jam placantur, ac cæteros dimittunt: quin & in illorum gratiam, Romanis omnibus salutem & victoriam donant.

259. *Ancilla natus.*] Servius Tullius matre vel serva, vel certe captiva natus. De quo vide Liv. lib. 1. c. 39. & c. 41. ubi cum trabea & licitoribus prodire, ac sede regia sedens quadam decernere narratur.

Trabeam.] Vestem regalem, quam vocat togam purpura circumdistinctam, subtegmine purpiceo, Dionys. Halicarn. lib. 2. sub finem. *Trabeis usos accipio reges*, inquit Plin. lib. 8. c. 48. Quod hominem transbeat, & summo honore decorat, trabeam dici vult Isidorus: alii, quod pannorum trabibus intertexta sit. Apposite distinguas triplicem: unam Diis sacram e purpura sola; alteram e purpura immixto albo Regibus usitatam & Consulibus; tertiam Augurum, e purpura & cocco. Alex. lib. 5. c. 18, &c.

Diadema.] Pannus erat, quo velut fascia caput circumligabant Reges. A *diadema* redimio, *cingo*.

260. *Fascies.*] De his Sat. 5. v. 110. Regibus etiam præferantur, testibus Liv. Dionys. &c.

Meruit.] Insigni sua virtute & sapientia.

Regum ultimus ille bonorum.] Post Servium quidem Tullium, Rex fuit Tarquinius Superbus, at bonis Regibus nequaquam accensendus.

261. *Prodit laxabant, &c.*] Tarquinius urbe pulsos ope Consulibus Junii Bruti, hujus filii Titus & Tiberius cum aliis quibusdam nobilibus eos revocare nefarie conjurarunt: unde & ab ipso patre constanter neci addicti sunt. Liv. initio lib. 2. Plutarch. &c.

Dubiâ libertate.] Nondum bene asserta & firmata, conantibusque regnum recuperare expulsis regibus.

quod stuperet Mutius, & Coe-
cles, & puella quæ Tiberim
limites Imperii transnavit.
Ad Senatores arcana scelera
detulit famulis matribus-fa-
milias deplorandus: Eos au-
tem justo plectunt supplicio
plagæ & prima legum securis.
Pluris extimo ut parentem ha-
beas Thersitem, siquidem fue-
ris par Æacide, atque Vulcani tela contrectes,

Quod miraretur eum Coelice Mutius, & quæ
Imperii fines Tiberinum virgo natavit. 265
Occulta ad patres produxit crimina servus
Matronis lugendus: at illos verbera justis
Afficiunt pœnis, & legum prima securis.
Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis
Æacidæ similis, Vulcaniaque arma capessas, 270

ANNOTATIONES.

264. Quod miraretur.] Quod esse posset ad-
mirationi simul & exemplo generosis illis Ro-
manæ libertatis & patriæ amantibus.

Coelice.] Horatius Cocles, amisso oculorum al-
tero in pugna quadam, ita dictus, sed multo cla-
riore eo, quod, Porsennæ regis Etruscorum pro
restituendis Tarquiniiis in Romanos decertante,
proponente publico stetit, unusque aciem hostium
sustinuit, donec pons a tergo interruptus aditum
præcluderit; tum desiliens in Tiberim ad suos
transnavit. Ob hoc ei tantum agri publice da-
tum, quantum uno die circumarari posset: sta-
tua quoque in Vulcanali esse erecta, seu in Comi-
tio. Liv. l. 2. c. 9. & seq. Aurel. Victor. &c.

Mutius.] C. Mutius Cordus, nobilis adoles-
cens, cui postea a dextre manus clade Scævola
cognomen inditum, ut ait Livius, nimirum quod
exustæ loco dextræ uteretur sinistra, quæ Græ-
cis *σκηλια* Scæva, & per diminut. Scævola: vel a
σκηλια, & vola. Hic obsideri populum Romanum
indignum ratus, in Porsennæ castra penetravit,
ipsumque Regem, si purpurati, qui aderat, simi-
litudine non fefellisset, bellumque pariter omne, su-
stulisset. Adeo facere & pati fortia Romanum
est. Quo insuper manum igne cremante stupe-
factus rex, acceptis obsidibus, a Romano bello
destitit. Vide Liv. l. 1. c. 12. Aurel. Victor. &c.

265. Imperii fines.] Nondum ultra Tiberim
prolato, quo ab Etruscis discernebatur Roma-
num Imperium.

Tiberinum virgo natavit.] Clælia virgo nobi-
lis inter obsides Porsennæ data, frustrata custo-
des, equum, quem fors obtulit, arripuit, trajecto-
que Tiberi, agmen sociarum Romam reduxit.
Aurel. Victor. Tit. liv. c. 13. l. 2.

266. Occulta ad patres produxit crimina ser-
vus.] Conjunctionem de reducendis in urbem
regibus Aquiliorum servus indicavit. *Premium
indici pecunia ex ærario, libertas & civitas data.
Ille primum dicitur vindictâ liberatus, & vin-
dictæ nomen ab eo tractum: Vindictius enim vo-
cabatur.* Tit. Liv. l. 2. c. 5.

267. Matronis lugendus.] An quod fuisset li-
bertatis auctor & patriæ servator per iudicium,
ideo lugeri dignus extitit; quemadmodum an-
nuo luctu Bruti mortem matronæ prosecutæ
sunt; An, quod ait vetus Schol. *Ob Lucretiam
vindictam, & quod sub Tyranno vim patiebatur
castitas matronarum?* Anquia, ut idem subjun-

git, *Vindictium Brutus ut conservatorem patriæ
non manumisit, ac velut delatorem dominorum cru-
ci affixit: quod factum matronæ plaxerunt?*

Matronis.] Gell. l. 18. c. 6. docet quæ ma-
trona proprie; quæ materfamilias diceretur.
At illos.] Bruti & Aquilii filios, aliosque
conjuratos, libertatis & patriæ proditores.

Verbera, &c.] Nam, ut ait Liv. cit. *Consules
in selem processere, suam, missique lictores ad su-
mendum supplicium, natos virgis cædunt, secu-
rique ferunt: cum inter omne tempus pater, vul-
tusque & os ejus, spectaculo esset; eminenti ani-
mo patrio inter publice pœnæ ministerium.*

268. Legum prima securis.] An quod prima
hæc fuerit animadversio secundum leges restituta,
cum Regum arbitrio omne jus antea conti-
neri videretur? An quod omnia jura, insigniaque
primi Consules tenuere, quodque Brutus prior
concedente Collega fasces habuit, qui non acrior
vindex libertatis, quam deinde custos fuit? Hæc
Liv. init. l. 2. An quod hæc prima fuerit ultio,
ex quo Brutus populum jurejurando adegerat,
neminem Romæ regnare, nec esse quidquam in
urbe passuros, unde periculum libertati foret?
Tit. Liv. ibid. Virgil. Æneid. 6. sub finem.

Vis & Tarquinios reges, animamque superbam
Uloris Bruti, fascesque videre receptos?
Consulis imperium hic primus, sevasque securis
Accipiet, natosque pater nova bella moventes
Ad panam pulchra pro libertate vocabit
Infelix.

269. Malo pater tibi sit Thersites.] Prastaret
te filium esse hominis triobolaris, ignavi, ridiculi,
modo tu bonus & fortis esses; quam bono
fortique natum, degenerem, improbum & so-
cordem esse.

Thersites.] Hic in exercitu Græcorum iners
æque ac procax, fœdus acturpis, Achilli etiam
ausus convitiari, ab eo ictu pugni interfectus
est. Homer. Iliad. 2.

270. Æacide similis.] Achilli, vel cuiquam
alteri Æacidarum generoso similis, dignusque
Æaco patre, qui ob justitiæ famam iudex apud
Inferos a Plutone constitutus fertur.

Vulcaniaque arma capessas.] Invicta, qualia
rogatu Thetidis matris Achilli fabricavit Vul-
canus; eaque tam scite capessas, quam Achil-
les olim juvenis, per hoc ab Ulyse detectus
& ad bellum Trojanum abductus.

Quàm te Thersitæ similem producat Achilles.
 Ettamen ut longe repetas, longèque revolvās
 Nomen, ab infami gentem deducis asylo.
 Majorum primus quisquis fuit ille tuorum,
 Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.

275

quàm ut Achilles gignat te
 parem Thersite. Ac nihilomi-
 nùs quantumvis longè trahas
 appellationem ac longè deri-
 ves, ab asylo turpi depromis
 originem. Quicumque pri-
 mus extitit avorum tuorum,
 is vel pastor fuit, vel id
 quod eloqui nemo.

ANNOTATIONES.

271. *Achilles.*] Thetidis ac Pelei filius, Græcorum fortissimus; Hectoris interfector, Trojæ expugnator, tantæ dux generositatis, ut si quem bellatorem egregium & invictum Imperatorem prædicare velis, Achillem nomines. Vide Gel. lib. 2. c. 11.

273. *Asylo.*] Ab *a* privativo & *συλαω* *diripio*, asylum vocatur locus profugii, in quem confugientes facinorosi quilibet ac legibus obnoxii impunitatem & securitatem nanciscuntur. Primum Athenis asyllum instituisse dicuntur Herculis posterii, formidantes, eo mortuo, ne in se ulciscerentur ii quos avus vexarat. Eorum exemplo Romulus asyllum, sed alia mente fecit, nimirum ut novam urbem a se conditam incolis brevi repleret. Livius, Florus, Plutarchus, &c. Etiam apud Israelitas fuerunt urbes refugii jussu Dei per Moysen institutæ, non pro ipsis tantum, sed & pro advenis ac peregrinis. Numeror. c. 35.

Infami asylo.] Nam sine ullo discrimine servus aut liber, integer aut sceleratus, omnes illuc admisit Romulus, quin & iis domestica fugientibus mala sponsorem se dabat, per speciem religionis erga Deos, nihil eos ab inimicis accepturos detrimenti, ac si apud se manerent, civita-

tis jus daturum, & partem agri quem bello quæsiisset, Dionys. Halicarn. lib. 2.

275. *Pastor fuit.*] Collegit enim primo pastores Romulus & ipse pastor, atque adolescens inter pastores latrocinatus: Eutropio teste, initio libri primi. Varro de R. Rust. l. 2. c. 1. *Romanum*, inquit, *populum à pastoribus esse ortum, quis non dicit? Quis Faustulum nescit pastorem fuisse, nutritium & educatorem Remi ac Romuli, &c.*

Illud quod dicere nolo.] Præ pudore & verecundia nimirum: sicarius, parricida, latro, raptor, spurius, sacrilegus, &c. nam ex ejusmodi hominum colluvie conflatus est initio populus Romanus. Ipsum quidem Romulum jam, ex Eutropio, latronem diximus; fraticidam omnes referunt; spurium satis indicant tum alii, cum Dion. Halic. l. 2. ubi ait, Remum quidem ac Romulum per matrem ab Ænea ortos; at de parte eorum nihil esse certi. Adde incestuosam eorum matrem Iliam; & raptores Sabinarum virginum Romanos. Just. l. 38. *Tales*, inquit, *Reges Romani habuere, quorum etiam nominibus erubescant: aut pastores. Aboriginum aut haruspices Sabinorum, aut exules Corinthiorum, aut servos vernasque Tuscorum; aut, quod honoratissimum inter hæc nomen, Superbos, &c.*

SATIRA IX.

Seire velim quare toties mihi, Nævole, tristis
 Occurras fronte obducta, ceu Marsya victus.
 Quid tibi eum vultu, qualem deprensus habebat

INTERPRETATIO.

O Nævole, discere cupio,
 quamobrem sæpe mæstus ob-
 vius mihi sis, fronte contrac-
 tā, velut Marsyas superatus. Quid tibi est rei cum facie,

ANNOTATIONES.

1. *Seire velim.*] Faceta quidem hæc Satira, sed imprimis obscæna. Dialogus est Nævolum inter & Poëtam nostrum de multiplici & infanda veterum illorum turpitudine. Nos per tot lubrica suspensopede transcurremus, satius existimante intacta multa relinquere, quam aures mentesque castas inquinari. Vide quæ scripsimus in Præfatione nostra, sub finem.

Nævole.] Hic minister impurus erat senis impudici nomine Virronis.

2. *Marsya victus.*] Phrygius ille Tibicen vel Satyrus Apollinem provocare ausus, ab eo victus non sine ludibrio, & excoriatus est. Ovid. Metamorph. 6. Fab. 5. Vide Apuleium Florid. cap. 3.

qualis erat Ravola intercepto
prope Rhodopen * * *

* * * * * Nos alapam
impingimus famulo placentibus
diligenti. Marentior eo vul-
tu non erat Crepereius Pollio,
qui vagatur promptus solvere
fanus triplex, atque stolidus
non reperit. Unde subito tot
rugæ? Nuper quidem parvo
contentus exhibebas servum E-
quitem, festivos epulo salsa di-
cacitate, atque acer jocis in-
tra mœnia provenientibus.
Cuncta jam mutata: severa
facies, aridorum crinium in-
culta silva, in omni pelle nul-
lus splendor, qualem confere-
bat vitta fervente visco in-
uncta: at crura pullulanti-
bus pilis contempta & sor-
dida. Cur macilentus es tan-
quam morbidus antiquus,
quem adurit quarta lux pri-
dem, atque febris dudum fa-
miliaris in corpore morbozo re-
perias occultos mentis cruciatus,
reperias quoque letitiam. Hinc
vultus trahit hanc & illam affectionem.
Appares ergo mutasse institutum,
atque pergere
oppositus præcedenti vivendi modo.
Nam haud ita pridem, sicut revolvo,
tu adulter Ausi-
dio famosior consueveras frequentare templum
Isidis, atque Ganymedem

Ravola. dum Rhodopes uda terit inguina barba?
Nos colaphum incutimus lambenti crustula servo.
Non erat hæc facie miserabilior Crepereius 6
Pollio, qui triplicem usuram præstare paratus
Circuit, & fatuos non invenit. Unde repente
Tot rugæ? Certe modico contentus agebas
Vernam equitem, conviva joco mordente factus,
Et salibus vehemens intra pomæria natis. 11
Omnia nunc contra. Vultus gravis, horrida sicæ
Silva comæ; nullus totâ nitor in cute; qualem
Præstabat calidi circumlita fascia visci;
Sed fruticante pilo neglecta, & squallida crura. 15
Quid macies ægri veteris, quem tempore longo
Torret quarta dies, olimque domestica febris?
Deprendas, animi tormenta latentis in ægro
Corpore, deprendas & gaudia: sumit utrumque
Inde habitum facies: igitur flexisse videris 20
Propositum, & vitæ contrarius ire priori.
Nuper enim (ut repeto) fanum Isidis & Ganymedem

ANNOTATIONES.

4. *Ravola.*] Quidam libidine infamis.

Rhodopes.] Hæc meretrix et Thracia, insignis
pyramidem laudatissimam struxit ex opibus im-
puro quæstu accumulatis, ne quis regum sump-
tus & divitias miretur, ut ait Plin. lib. 36. c. 12.
Ejus etiam meminit Herodot. lib. 2.

5. *Nos Colaphum incutimus.*] Servus in faci-
nore deprehensus non impune fert; cur igitur
Ravola non plectitur?

6. *Crepereius Pollio.*] Luxuria perditus nepos
decoctis bonis quærit & circumspicit, quis velit
pecunias credere respondentem triplicem usuram; at
mæstus abit, quod neminem invenit satis fatu-
um, qui credat sibi certe nihil reddidit.

8. *Unde repente Tot rugæ?*] Unde repentina
tibi, Nævole, hæc tristitia?

9. *Agebas Vernam equitem.*] Tu verna licet, vi-
debaris esse Eques Romanus, adeo jocularis, le-
pidus & in convivio factus eras. Jocosa erat
apud Romanos appellatio, *Verna eques*. Quid
proprie verna, diximus ad Sat. 1. v. 26.

11. *Intra pomæria natis.*] Urbanis, non rus-
ticis & agrestibus. *Pomærium* vocatur locus ille
vacuus prope muros urbis, quem nec habitari fas
erat, nec arari.

12. *Horrida sicæ silva comæ.*] Capilli velut
arbores rigidi, non sunt ut ante unguento deli-
biti ac nitentes.

14. *Præstabat calidi circumlita fascia visci.*] *Psilothrum*, id est, medicamentum ad depilan-
dum corpus fascia circumligatum. Illud erat e
resina, cera & visco. Plin. lib. 24. c. 4. *Vis-
cum*, inquit, cum resina & cera pannos mitigat
omnis generis. Porro versus iste in quibusdam
ita legitur.

Bruttia præstabat calidi tibi fascia visci.
Certe Plin. lib. 14. c. 20. cum pudore fatetur re-
sinæ usum esse præcipuum in evellendis e viro-
rum corporibus pilis; & paulo post picem ac
proinde resinam probari maxime Bruttiam, ait.
Bruttii vero Italiae populi, tenebant olim Cala-
briam Citeriorem & Ulteriorem.

15. *Fruticante pilo neglecta, &c.*] Vide Sat.
1. v. 115. Annot.

17. *Quarta dies.*] Quartana febris diuturna.

18. *Deprendas animi, &c.*] Ista tua cor-
poris ægritudo nascitur ex animi quadam ægritu-
dine.

22. *Ut repeto.*] Quantum memini, repetens
animo.

Fanum Isidis.] Vide Sat. 6. v. 488.

Ganymedem Pacis.] Statuam Ganymedis in
Pacis templo prope forum a Vespasiano extruc-
to. Illuc impuri conveniebant. Vide Satir. 5.
ver. 59.

Pacis, & advectæ secreta palatia matris,
 Et Cererem (nam quo non prostat femina templo?)
 Notior Aufidio mœchus scelerare solebas, 25
 Quodque taces, ipsos etiam inclinare maritos.
 Utile & hoc multis vitæ genus: at mihi nullum
 Inde operæ pretium. Pingues aliquando lacernas,
 Munimenta togæ, duri crassique coloris,
 Et male percussas textoris pectine Galli 30
 Accipimus, tenue argentum venæque secundæ.
 Fata regunt homines. Fatum est & partibus illis,
 Quas sinus abscondit. Nam si tibi sidera cessant,
 Nil faciet longi mensura incognita nervi;
 Quamvis te nudum spumanti Virro labello 35
 Viderit, & blandæ assiduæ densæque tabellæ
 Sollicitent; *αυτος γαρ εφελκxται ανδρα κιναιδος.*
 Quod tamen ulterius monstrum, quam mollis
 avarus?

Hæc tribui, deinde illa dedi, mox plura tulisti.
 Computat, atque cavet. Ponatur calculus, adsint
 Cum tabula pueri: numera sestertia quinq; 41
 Omnibus in rebus; numerentur deinde labores.
 An facile & proum est agere intra viscera penem
 Legitimum, atque illic hesternæ occurrere cœnæ?
 Servus erit minùs ille miser, qui foderit agrum, 45
 Quam dominum. Sed tu sane tener, & puerum te,
 Et pulchrum, & dignum cyatho cœloque putabas.
 Vos humili asceclæ, vos indulgebitis unquam
 Cultori, jam nec morbo donare parati?
 En cui tu viridem umbellam, cui succina mittas 50

Pacis, & ædes arcanas parentis adductæ, & Cererem, (Enimverò quo in fano mulier non se prostituit?)
 * * * 2 * * *

Illud etiam vivendi institutum pluribus est fructuosum: mihi vero nulla hinc merces laboris. Interdum recipimus crassas penulas, togæ integumentum asperi, ac densi coloris, atque imperitè contextas pectine artificis Galli; item exile argentum ac venæ secundariæ, Sors homines gubernat * *
 * * * 5 * * *

Attamen quondam deterius portentum quam avarus effaminatus? Istæ largitus sum, inquit; post illa dedi, deinde majora accepisti. Numerat & observat; adhibeatur calculus, accedant famuli cum tabella: computa quinq; sestertia cunctis in negotiis; post recenseatur opera.
 * * * 2 * * *

Ejusmodi famulus non tam erit infelix, qui campum araverit, quam qui dominum coluerit. At tu profectò delictatus, & juveniculum te, & formosum existimabas, & dignum scypho ac cælo. Vos obsequenti clienti vos excolenti an liberaliter donabitis aliquando, ne quidem proclives nunc dare libidini? Ecce cultu presinum umbraculum, cui magna succina mitteres

tui presinum umbraculum, cui magna succina mitteres

ANNOTATIONES.

23. *Advectæ secreta palatia matris.*] Edificatum in palatio Fanum Cybeles e Phrygia Romam advectæ. Vide Sat. 2. v. 101. Sat. 3. v. 138. & Sat. 6. v. 512.

24. *Cererem.*] Templum etiam Cereris, ad cuius ministerium non nisi castæ admittentur. Vide Sat. 6. v. 50. Illud erat Romæ ad circum maximum: Plinio teste lib. 35. c. 12.

25. *Aufidio.*] Insigni mœcho.

27. *Utile & hoc multis, &c.*] Huc usque Poëta. Jam Nævulus respondet.

28. *Pingues lacernas.*] Pallia contra pluviam togæ superindui, & apud Gallos confici solita e lana pingui & crassiore. Vide Sat. 7. v. 221. Martialis lib. 4. Epigramm. 19.

Hanc tibi Sequanice pinguem textricis alumnam

Mittimus, &c.

30. *Pectine.*] Quo instrumento stamini subtegmen inferitur, ac tela densatur.

31. *Venæque secundæ.*] Proinde minus purum minusque pretiosum.

40. *Cavet.*] Ne plus accipiat servulus. Alii legunt, *cavet*, id est, agitur instar canis hero blandientis.

41. *Sestertia.*] Vide Sat. 1. v. 92. annot.

42. *Tu sane tener, &c.*] Nævulus ironice hæc ad Virronem hispidum, ac senio deformem.

47. *Dignum Cyatho, &c.*] Dignum qui Jovi esses pocillator, velut alter Ganymedes.

50. *Umbellam.*] Velum instar parvi conopei ad æstum ac solem a capite arcendum. Martialis lib. 14. Epigramm. 28.

Accipe que nimios vivcant umbracula soles.

Succina.] Vasa vel armillas e succino. Vide Sat. 6. v. 573.

quando recurrit dies nativitatatis, vel initio veris humidus: atque stipatâ & amplâ sede collocatus attractas dona Kalendis muliebribus seposita. Loquere, passerule, eccuinam servas tot montes, tot latifundia in Apulia, tot milvos intra pascua tua defessos? Campus Trifolinus te replet vineis fertilibus & vertex Cumis, formidolosus, & Gaurus vacuus.

Grandia, natalis quoties redit, aut madidum ver Incipit; & strata positus longaque cathedra Munera fœmineis tractas secreta Kalendis. Die, passer, cui tot montes, tot prædia servas Appula, tot milvos intra tua pascua lassos? 55 Te Trifolinus ager fœcundis vitibus implet, Suspectumque jugum Cumis, & Gaurus inanis.

ANNOTATIONES.

51. *Natalis quoties redit.*] Quo die missitari dona conservantur amicis.

Madidum ver Incipit.] Verna tempestas crebris est imbribus humida. Vide Macrob. lib. 7. Saturnal. c. 5.

Ver incipit] Varro de Re Rust. lib. 1. c. 28. *Dies primum est veris in Aquario, die 23. hujus signi*—*Ver continet dies 91, quæ si redigantur ad dies civiles nostros, veris initium erit 7. Idus Febr. &c.* Plin. lib. 18. c. 25. *Inter brumam & æquinoctium dies 45. Flatus Favonii, verum tempus, &c.* Hic vero Juvenalis intelligit Kalendas Martias, anni Romani principium: nam & tunc mos erat munera vicissim mitti, præsertim fœminis ab amatoribus, & his quoque ab illis. De anni Romani principio vide Cœl. Rhodig. l. 1. c. 9. Alex. ab Alex. l. 3. c. 24.

52. *Strata positus longaque cathedra.*] Cervicalibus & tapetibus instrata, ad excipiendum inde donatores & dona, ex instituta consuetudine.

53. *Munera fœmineis tractas secreta Kalendis.*] Destinata munera pro Kal. Martiis, ut dictum est. Sueton. Vespas. c. 19. *Sicut Saturnalibus dabat viris apophoreta, ita & Kalendis Martii fœminis*, Horat. lib. 3. Od. 8.

Martiis cælebs quid agam Kalendis?

Hic dies anno redeunte festus.

Ovid. Fast. 3.

A te principium Romano ducimus anno.

Primus de patrio nomine, mensis erit, &c.

Tibull. init. lib. 3.

Martis Romani feste venere Kalende,

Excriens nostris hic fuit anus avis.

Et vaga nunc certa discurrunt undiq; pompa

Perque vias urbis munera perque domos.

Vide & Martial. lib. 5. Epigram. ult. Kalendis Martis celebrantur Matronalia in memoriam belli tunc per Sabinas compositi. Ovid. lib. 3. Fast. Omnes præterea Kalendæ Junoni erant sacre. Et ad hæc fortasse respexit Juvenalis, cum fœmineas dixit Kalendas.

Kalendis.] Α κελαι, voco, quod ea die, qua novæ Lunæ aspectus primum erat observatus, peracto sacrificio Pontifex calata, id est, vocata in Capitolium plebe, quot dies a Kalendis ad

Nonas superessent pronunciabat, &c. Itaque Kalendas vocari placuit primum ex illis diebus qui calarentur. Vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 12. & 15.

54. *Dic, passer.*] Nævulus de Virrone avaro hæc: O senex lascive, & salax instar passeris, dic, &c. Passeres in Venerem pronas esse aviculas, quarum esus etiam ad libidinem excitet, ac proinde Veneris curram ab his trahi, scribit Athen. lib. 9. cap. 10. passeribus notam voluptatem esse ait, Cic. 2. de Finib. c. 75. Idem Plinius, atque ob salacitatem minus vivaces esse testatur, lib. 10. cap. 36.

Montes.] Vineis consitos.

55. *Appula.*] Apulia, fertilis Italiæ regio, pascuis etiam læta, nunc continetur Capitanata & parte Basilicatæ.

Tot milvos intra, &c.] Agros tam longe lateque patentés, quos milvi oberrando & transvolando fatigentur. Vide Pers. 4. v. 26.

56. *Trifolinus ager.*] Hodie, Monte di S. Martino, haud procul Neapoli, trifoli herbæ copiam, & inde nomen habet; optimi etiam vini ferax. Ex Athen. l. 1. c. 21. Trifolinum vinum Surrentino crassius sero vigorem adipiscitur Plin. l. 14. c. 6. Campaniam vinis scribit etiam trifolinis semper gloriatur, non secus ac Trebellicis ad quartum a Neapoli lapidem. Martial. lib. 13. Epigramm. 114.

Non sum de primo, fateor, Trifolina lyæo.

57. *Suspectumque jugum Cumis.*] Mons Misenus ita Cumis imminens, ut eas obruturus videatur, & hinc suspectus. Vel potius, qui Cumis suspicatur, a quibus distare aiunt tribus circiter passuum millibus.

Cumis.] Vide Sat. 3. v. 2.

Gaurus.] Mons est Campaniæ Puteolis vicinus. Plin. l. 14. c. 6. cit. ait, *Summis collibus Gauranum vinum gigni.* Et paulo post, *certant Massica æque ex monte Gaurano Puteolos Baiasque prospectantia.*

Gaurus inanis.] Nimirum post vindemias. Vel quia spoliatus est arboribus, & solis vinetis vacat: vel quod est concavus, & vaporiferos specus habet. Hos omnes sensus affert vetus Schol. Primus omnium maxime aridit.

Nam quis plura linit vieturo dolia musto?
 Quantum erat exhausti lumbos donare clientis
 Jugeribus paucis? Meliusne hic rusticus infans 60
 Cum matre, & casulis, & cum lusore catello
 Cymbala pulsantis legatum fiet amici?
 Improbus es cum poscis, ait; sed pensio clamat,
 Posce: sed appellat puer unicus, ut Polyphemi
 Lata acies, per quam solers evasit Ulysses: 65
 Alter emendus erit; namq; hic non sufficit; ambo
 Pascendi, quid agam brumâ spirante? Quid, oro,
 Quid dicam scapulis servorum mense Decembri,
 Et pedibus? Durate, atque expectate cicadas?
 Verum ut dissimules, ut mittas cætera, quanto 70
 Metiris pretio, quod ni tibi deditus essem
 Devotusque cliens, uxor tua virgo maneret:
 Scis certè quibus ista modis, quam sæpe rogâris,

Ecquis enim plures vini duraturi cados inungit? Quam magnum fuisset aliquot jugera dare asseclæ spoliato? An ille agrestis puer cum parente at tугuriolis, cumque cane colludente, potius efficietur legatum familiaris tympana percutientis? Molestus es quando petis, inquit Virro; at solutio facienda vociferatur, pete: at vocat famulus solus, sicut oculus ingens Polyphemi, per quem elapsus est Ulysses callidus: secundum mercari oportebit, nec enim ille est satis, duo nutriendi. Ecquid faciam, hyeme flante? Quid quæso? Quid loquar nudis mense Decembri famulorum humeris ac pedibus? Dicamne sustinete, & cicadas expectate: Sed quamvis diffiteare, quamvis prætermittas alia, quanto pendis merito, quod nisi tibi fuisset addictus & obsequens assecla, conjux tua virgo superesset? Nosti quidem quâ ratione & quàm frequenter ea postulaveris,

vis diffiteare, quamvis prætermittas alia, quanto pendis merito, quod nisi tibi fuisset addictus & obsequens assecla, conjux tua virgo superesset? Nosti quidem quâ ratione & quàm frequenter ea postulaveris,

ANNOTATIONES.

58. *Quis plura linit, &c.*] Quam tu, o Virro, tot vinetis optimis dives & abundans, neque propterea liberalior?

Linit.] Pice, limo, gypso obturat; ac recondit plures in annos servandum. Vide Pers. Sat. 4. v. 29. & Sat. 5. v. 148. atque ibid. Annot.

Musto.] Recenti vino.

59. *Quantum erat.*] Quantula res fuisset largiri prædiolum clienti pro tot laboribus.

60. *Jugeribus.*] Qui proprie jugerum, alibi diximus, nimirum Sat. 3. v. 142.

Meliusne hic rusticus infans, &c.] An melius erit testamento legari a te prædium, ancillam, servum, Sacerdoti Cybeles, ut tu, impuro?

Infans cum matre.] Verna, an ancilla quæ eum domi genuit.

62. *Cymbala pulsantis.*] Vide Sat. 6. v. 515. & Sat. 8. v. 176.

Legatum fiet.] Testamento dabitur ac relinquetur Gallo legatorio. Vide Alex. ab Alex. l. 1. c. 1. Codices nonnulli habent, *legatus*, sed male, ut asserit Lipsius Epistolic. qu. l. 4. Epist. 25.

Amici.] Libidinum societate & consuetudine tecum juncti.

63. *Sed pensio clamat.*] Respondet Nævulus; at cogor poscere, cum urget pensio exsolvenda pro conducto agello, vel domicilio; tum quia emendus est alter servus, uno mihi non sufficiente; atque ambo sunt alendi, vestiendique.

64. *Ut Polyphemi lata acies, &c.*] Sicut Polyphemus interit, quod unicum haberet oculum, quo effosso, Ulysses evasit, quod non ita contigisset, si geminum ille habuisset; sic ego unicum habens servum versor in discrimine rerum mearum; atque ut in vado sim alter necessario est emendus.

Polyphemi.] In Sicilia degebat *μονοφθαλμος* ille Cyclops diræ feritatis, qui duos Ulyssis socios devoravit, ipse vero acuto stipite excæcati manus effugit cum reliquis sociis. Vide plura apud Homer. Odyss. 9. Ovid. Metamorph. 13. Fab. 8. Virgil. Æneid. 3.

65. *Lata acies.*] Virgil. mox cit.

— *Telo lumen terebramus acuto*

Ingens, quod torva solum sub fronte latebat,

Argolici clypei, aut Phæbææ lampadis instar.

Acies.] Vide egregiam oculi descriptionem, apud Tullium, 2. de Natura Deorum, c. 142.

ubi aciem pupillam vocari docet.

Ulysses.] Is est consilio & prudentia inter Græcos Heroas clarus, quum celebrat Homerus tota Odyssea.

67. *Bruma spirante.*] Hyeme sæviante, & flantibus Aquilonibus, Quid *bruma*, vide Sat. 6. v. 152. & Pers. Sat. 6. v. 1.

69. *Expectate cicadas.*] Donec cicadæ appareant & canant, æstivo nimirum tempore. Vide Plin. lib. 11. c. 26, & 27. Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 6.

Et quibus promissis adolescentulam abeuntem retinui non semel * Etiam tabellas fregerat, jamque subscribebat. Vix ego illam per eam noctem integram reconciliaui, te extrâ lacrymante. Cubile dat mihi testimonium, tu quoque * *

* 1 * * * * Conubium vacillans Et incipiens dissolvi, quinimò ferè divisum pluribus in ædibus mæchus confirmavit. Quam in partem te vertas? Que priori, que posteriori loco adhibeas? Nullum igitur beneficium est, ingrâte ac perfidioso, nullum, quod tibi infantulus aut infatula de me exoritur? Nam, educas, Et lætari gestorum commentariis viri signa inserere. Janue

corollas appende: nunc es parens: donavimus quod queas contra rumorem afferre: possides jura patris: per me sis heres: legatum integrum nancisceris, quin etiam incertum suave: plurima incertis insuper accedunt emolumenta, si numerum, si ternos complevero. O Nævole, legitima est tui luctus

Et quæ pollicitus. Fugientem sæpe puellam Amplexu rapui: tabulas quoque ruperat, & jam Signabat. Tota vix hanc ego nocte redemi, 76 Te plorante foris. Testis mihi lectulus, & tu, Ad quem pervenit lecti sonus, & domini vox. Instabile, ac dirimi cœptum, & jam penè solutum Conjugium in multis domibus servavit adulter. 80 Quo te circumagas? Quæ prima, aut ultima ponas? Nullum ergo meritum est, ingrâte ac perfide, nullum Quòd tibi filiulus, vel filia nascitur ex me? [Ium Tollis enim, & libris actorum spargere gaudes Argumenta viri. Foribus suspende coronas: 85 Jam Pateres: dedimus quod famæ opponere possis. Jura parentis habes; propter me scriberis hæres. Legatum omne capis, nec non & dulce caducum. Commoda præterea junguntur multa caducis,

ANNOTATIONES.

74. *Fugientem sæpe puellam.*] A te abhorrentem libidinibus effœminato retinui non semel; cum vellet divortium facere, ob impotentiam tuam. Erant enim solemnia hæc verba matrimonialibus tabulis inscripta: *procreandorum causa liberorum uxorem duci.*

75. *Jam signabat.*] Matrimoniale pactum cum alio jam inierat, jamque dotales tabulas signatura erat, teque destituebat, nisi ego intercessissem.

81. *Quo te circumagas.*] Ut excusandi te rationes invenias.

84. *Libris actorum.*] Servius Tullius Romanorum Rex, ut subditi sibi populi sciret numerum, jussit parentes profiteri natos sibi liberos, eorumque nomen ac natalem in commentariis referri. Apuleius, Apolog. sic habet: *Pater ejus natam sibi filiam more cæterorum professus est. Tabule ejus partim tabulario publico, partim domo asservantur*—signa que impressa sunt recognoscat, *Consules legat, annos computet, &c.* Augustus etiam Cæsar civis Imperii Romani describi jussit. Evangl. Luc. c. 2.

85. *Argumenta viri.*] Procreatam sobolem. *Foribus suspende coronas.*] In signum lætitiæ, atque ut filios sibi natos significarent veteres, sertis & floribus ædium suarum fores ornare consueverant.

87. *Jura parentis habes.*] Ad augendas Imperii vires, atque amplificandam civium multitudinem, pœnas quasdam in cœlibes orbosque fuisse constitutas, & contra præmiis affectos parentes constat, idque tum apud Romanos, tum apud

alias gentes. Ex Plutarchi libro de naturali in prolem amore; animantia legem de cœlibatu ac seris nuptiis non respiciunt, ut Lycurgi ac Solonis cives; non timent infamiam orborum, nec jus trium liberorum captant, ut Romanorum plurimi, qui uxores ac liberos quærunt, non ut hæredes habeant, sed ut ipsi esse hæredes possint. Plin. Proëm. lib. 14. sic habet: *Postquam capit orbitas in auctoritate esse, pessumiere vite pretia, voluptas vivere capit, vita ipsa desiit.* Inter alia Censorum officia, illud numeratur: quærere de orbitate ac cœlibatu, & contumaces plectere. Et quidem a Furio Camillo, subindeque a Q. Metello mulctati referuntur cœlibes pecunia, & hæc in ærarium ferre jussi. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. c. 13.

Scriberis hæres.] Qui cœlebs aut orbis erat, non poterat hæres aut legatarius, saltem a quocunque, vel in totum, institui.

88. *Legatum omne capis.*] Qui filios habes nimirum. At vero legati pars decima, si liberis careres, fisco addiceretur. Ex lege Papia.

Caducum.] Legatum ex conditione, v. g. si liberi adfuerint. Tu itaque si jam substitutus fueris hæres alicui, quando liberis caruerit, quin & propriis filiis morientibus; tunc tibi obveniet legatum dulce, quod non expectabas, & ab illis in te cadet.

89. *Commoda præterea, &c.*] Nam qui liberos susceperant, in publicis muneribus præferantur, & certis gaudebant immunitatibus ac privilegiis.

Si numerum, si tres implevero. Justa doloris, 90
 Nævole, causa tui: contra tamen ille quid avertit?
 Negligit, atque alium bipedem sibi quaerit asellum.
 Haec soli commissa tibi eclare memento,
 Et tacitus nostras intra te fige querelas.
 Nam res mortifera est inimicus pumice laevis. 95
 Qui modò secretum commiserat, ardet, & odit;
 Tanquam prodiderim quicquid scio. Sumere

ferrum,
 Fuste aperire caput, candelam apponere valvis
 Non dubitat. Nec contemnas, aut despicias, quòd
 His opibus nunquam cara est annona veneni. 100
 Ergò occulta teges; ut curia Martis Athenis.
 O Corydon, Corydon, secretum divitis ullum
 Esse putas? Servi ut taceant, jumenta loquentur,
 Et canis, & postes, & marmora: claude fenestras,
 Vela tegant rimas, junge ostia, tollito lumen 105
 carum? licet famuli sileant, jumenta praedicabunt, & catellus, valvae, & marmora. Obstrue
 fenestras, rimulas abscondant siparia, valvas comprime, aufer candelam

ratio: attamen quid iste op-
 punit? Contemnit, & alte-
 rum sibi investigat asinum
 duorum pedum. Ista uni tibi
 credita tegere sis memor, atque
 meas querimonias reconde si-
 lens in animo tuo. Res e-
 nim lethalis est adversarius
 pumice politus. Qui nuper
 arcanum crediderat, excan-
 descit atque aversatur, quasi
 revelarim quaecumque novi:
 gladium arripere, baculo ca-
 put findere, januae facem ad-
 hibere non veretur. Neque ve-
 rò negligas vel asperneris, quoniam
 divitibus ejusmodi toxici
 emptio carior nunquam habe-
 tur. Itaque secreta celabis,
 sicut Athenis Martis concili-
 um. O Corydon, Corydon, an
 aliquid esse credis opulenti ar-
 canum?

ANNOTATIONES.

90. *Si numerum, si tres implevero.*] Qui tres habebat liberos, a tutela excusabatur, tesseram frumenti triplicem accipiebat, in sumendis fascibus primas obtinebat. Vetus Schol. Appian. l. 2. Plutarch. cit. Cornel. Tacit. Annal. 2. *De Praetore subrogando certamen incessit; Germanicus atque Drusus. Agrippam forebant contra plerique nitebantur, ut numerus liberorum in candidatis praepolleret, quod lex jubebat.* Agell. l. 2. c. 15. morem hunc a Lacedaemoniis Romanos accepisse scribit; & Lycurgum quidem, cum civitati soboles necessaria foret, praemiis & invitamentis usum, tumq; antelatos quibusdam in rebus, qui uxores, quiq; liberos haberent. Sicut & septimo capite legis Juliae, sumendi fasces priori Consuli sit potestas ei non qui plures annos, sed qui plures liberos, quam collega habet, &c. Vide & Alex. ab Alex. l. 4. c. 8. Porro jus trium liberorum aliquando concessum orbis, testatur Martial. lib. 2. Epigramm. 91.

Quod fortuna vetat fieri, permittit videri, Natorum genitor credat ut esse trium.
 Et Epigrammate sequenti.

*Natorum mihi jus trium roganti
 Musarum pretium dedit mearum
 Solus qui poterat; valebis uxor.*

Justa doloris, &c.] Verba sunt Poëtae.

92. *Negligit, &c.*] Respondet Nævulus, se jam a Virrone despici.

Bipedem asellum.] Servum ad omnia paratum, bardum, robustum, aselli instar.

95. *Pumice laevis.*] Vide Sat. 8. v. 16.

96. *Qui modò secretum commiserat, &c.*] Ipse Virro, qui modo carum me habebat, jam odit.

98. *Candelam apponere valvis.*] Domum meam incendere.

100. *Veneni.*] Qui enecent eum a quo timent evulgari suas libidines.

101. *Ut curia Martis Athenis.*] Sis ergo tam taciturnus quam Areopagita. Proverbium apud Frasmum; inde natum quod Judices Areopagi non voce, sed characteribus ferebant sententiam. Praeterea non interdium sed noctu judicabant, ut non dicentes sed dicta dumtaxat attenderent. Vide Annot. ad Pers. Sat. 4. v. 13. ubi ait,

Et potis est nigrum vitio praefigere theta.

Curia Martis.] Areopagus, ἀγορὰ Μαρς, & πρυτανεύς, collis, seu vicus, apud Athenas, ubi primum capitis judicium factum est ex Plin. l. 7. c. 56. Areopagitæ tacentes judicant, teste Macrobi. l. 7. Saturnal. c. 1. & noctu quidem: ex Lucian. Dial. ibidem accusatum homicidii apud Deos a Saturno Martem absolutum aiunt. S. August. de Civ. Dei. Illud autem Concilium, quod erat Senatorum quingentorum a Solone constitutum esse, ex vulgatori fama refert Plutarchus in Solone. Vide & Cael. Rhodig. l. 2. c. 19. & Alex. ab Alex.

Athenis.] Vide Sat. 7. v. 205.

102. *O Corydon, Corydon.*] Nævole demens, rustice, rerum imperite. Ex Virgil. Eclog. 2.

Secretum divitis ullum.] An aliquid potest clam perpetrare is qui plures habet servos natura garrulos & loquaces?

103. *Jumenta loquentur, &c.*] Propheta Habacuc. c. 2. *Lapis de pariete clamabit; & lignum, quod est inter juncturas aedificiorum, respondebit.*

è medio, cuncti vociferentur; nullus juxta accubet: nihilominus ante lucem vicinus tabernarius accipiet quod agit iste circiter alterum gallicinium; necnon resciet quæ simul commenti sunt librarius, coqui, pincerne. Ecquod enim scelus conflare adversum heros verentur, quandocumque sermonibus vindicant balteorum verbera? Invenietur etiam qui te per plateas invitum consecetur, ac temulentus infelicem auriculam ebriam reddat. Ab istis igitur pete quodcumque modò nos rogabas. Hi sileant. At satius ducunt secretum evulgare, quam bibere tantum Falerni furtim ablati, quantum potabat Lausfella pro populo Sacra faciens. Vita probè instituenda est, multas quidem ob res, præsertim verò propter hanc rationem, ut spernas servorum linguas. Nam improbi famuli deterrima pars lingua est. Attamen is qui sui juris haud fuerit, pejor est iis quorum vitam sustentat suoque pane, suaque pecunia.

E medio, elament omnes, propè nemo recumbat; Quod tamen ad cantum galli facit ille secundi, Proximus ante diem caupo sciet, audiet & quæ Finxerunt pariter librarius, archimagiri Carptores. Quod enim dubitant componere crimen In dominos, quoties rumoribus ulciscuntur 111 Baltea? Nec deerit qui te per compita quærat Nolentem, & miseram vinosus inebriet aurem. Illos ergo roges quicquid paulò antè petebas A nobis. Taceant illi, sed prodere malunt 115 Arcanum, quam subrepti potare Falerni, Pro populo faciens quantum Lausfella bibeat. Vivendum rectè, cum propter plurima, tùm his Præcipue causis, ut linguas mancipiorum Contemnas: nam lingua mali pars pessima servi: Deterior tamen hic, qui liber non erit, illis 121 Quorum animas & farre suo custodit, & ære.

ANNOTATIONES.

106. *Clament omnes.*] Vocibus obstrepant qui ad sunt, ne audiant alii qui sunt foris.

107. *Quod tamen ad cantum galli facit ille secundi.*] Quod noctu ille perpetratac in tenebris.

Galli cantum.] Cic. de Divin. l. 2. c. 57. *Democritus*, inquit, *explicat cur ante lucem galli canant. Depulso enim de pectore & in omne corpus diviso & modificato cibo, cantus edere, quiete satiatos: qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, favent faucibus: rursus cantu plausuque premunt alas.* Macrob. l. 1. Saturn. c. 3. noctem dividit hoc modo: primum tempus est mediæ noctis inclinatio, deinde gallicinium, post conticinium, cum & galli conticescunt, & quiescunt homines, Plin. l. 10. c. 21. *Hi nostri vigilantes nocturni, quos excitandis in opera mortalibus rumpendoque somno natura genuit, norunt sidera, & ternas distinguunt horas,* &c. Vide & Cæsar. Rhodig. l. 16. c. 13.

108. *Caupo sciet.*] Enarrantibus servis. *Que finxerunt, &c.*] Famosos libellos, ridiculas cantiones, atq; incondita carmina, de sui domini obscenis libidinibus, nocturnisque flagitiis.

109. *Librarius.*] Vel qui libros describit: vel qui lanas pendit, pensaque distribuit, quo sensu dixit, *libraria.* Sat. 6. v. 475.

Archimagiri.] Ἀρχιμαγιστρος, coquorum magister.

110. *Carptores.*] Structores mensarum, & ciborum ex arte scissores. Vide Sat. 5. v. 120. ac seq. & ibid. Annot.

112. *Baltea.*] Ictus a dominis iratis sibi inflictos loris, seu balteis, id est, cingulis e corio,

quibus pendentes geruntur gladii.

113. *Inebriet aurem.*] Moleste garriendo atque effutiendo arcanas domini libidines, quas audire nolis.

114. *Quicquid paulo ante petebas.*] Silentium & taciturnitatem.

115. *Prodere malunt, &c.*] Quantumvis ament subreptum potare vinum, majori tamen laborant prurigne evulgandi quæ domi fiunt, & clam ab hero patrantur.

116. *Subrepti.*] Solomon. Prov. in fine. c. 9. *Aque furtive dulciores sunt, & panis absconditus suavior.*

Falerni.] Sat. 4. & 6.

117. *Faciens.*] Absolute, id est, sacrificans, Virgil. Eclôga 3.

Cum facies vitula pro frugibus.

Lausfella.] Alii, *Sausfeia.* Sacrificula vino se ingurgitans, ut fit, dum Bonæ Deæ Sacra facit pro incolumitate Populi Romani. Vide Sat. 6. v. 313. & seq.

121. *Deterior tamen hic, qui, &c.*] Male certe loquacitas servi arcanum domini revelans: at profecto garrulis ac proditoribus famulis deterior est dominus, qui turpibus se mancipat vitis, ac proinde servis quos alit obnoxius est, eorumque linguas jure timet, nusquam liber.

122. *Farre.*] Quodlibet frumenti genus hic significatur. Triplex notat Plin. l. 18. c. 8. tritium, siligo, far: hoc & ador, & adorem vocatum est, & durissimum, & contra hyemes firmissimum ibidem perhibetur, ac primis antiquis

Ideò ut possim linguam contemnere servi,
Utile consilium modo, sed commune dedisti:
Nunc mihi quid suades post damnum temporis,
& spes 125

Deceptas? Festinat enim decurrere velox
Flosculus angustæ miseræque brevissima vitæ
Portio; dum bibimus, dum sarta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus. 129
Ne trepida: nunquam pathicus tibi deerit amicus,
Stantibus & salvis his collibus. Undique ad illos
Conveniunt & carpentis, & navibus omnes
Qui digito scalpunt uno caput. Altera major
Spes superest: tu tantum erucis imprime dentem.
Hæc exempla para felicibus. At mea Clotho 135

*Spes alia restat melior: tu solummodo erucas dentibus attere.
Mea verè Clotho*

*Ideò ut queam mancipii linguam non timere, rationem tribuisti mox idoneam, at generalem: Jam quod mihi das consilium, post jacturam temporis, atque expectationis frustrationem? Num elabi properat flos citus, pars minima vitæ brevis & arumose. Dum potamus, interim cum petimus corollas, unguenta, adolescentulas, invadit senium improvisum. Ne metue; nunquam non tibi suppetet familiaris * dum erunt ac subsistent isti montes, ad eos undequaque cum curribus, tum navigiis affluunt universi, qui caput uno scabunt digito. Ea præbe fortunatis exempla.*

ANNOTATIONES.

fuisse in Latio cibus. Capite vero præcedenti Populum Romanum ait fære tantum e frumento trecentis annis usum. Farris etiam usus in Sacris commendatur, unde & pium far vocitatum. Hinc & farreatio dicta, sacrificium in quo farrem libum offerebatur, ad sancendas solemnibus ritu nuptias Sacerdotum. Meminit Plin. lib. cit. cap. 3. ubi sic habet: *In Sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat: novæque nuptie farreum præferebant, &c.* Vide Cæli. Rhodig. l. 28. c. 17. & Alex. ab Alex. l. 2. c. 5. Hinc & aliqui post Varronem, dici nefarium, quasi indignum vesci farre: alii cum Asconio, qui polluit Sacra farre peragi solita, contendunt.

123. *Ideò ut, &c.*] Loquitur Nævulus. *Commune.*] Ad omnes æque spectans dedisti consilium: nunc vero mihi da peculiare.

125. *Post damnum temporis.*] Post consumptum fere ætatis robur, serviendo Virroni, sine ulla mercede.

126. *Velox flosculus.*] Brevis adolescentia, floribus instar marcescens, nec diu vicens.

128. *Dum sarta, unguenta, puellas, poscimus.*] Dum convivia, & comessationes consecramur. Floribus enim coronati & ugentis delibuti veteres epulebantur. Horat. lib. 1. Od. ult. & lib. 3. Od. 29. & alii passim. Plutarch. Quæst. conv. lib. 3. quæst. 1.

130. *Ne trepida.*] Poëta Nævolum consolatur.

131. *Salvis his collibus.*] Dum Roma stabit, septum inædificata collibus. Hi sunt Palatinus, Aventinus, Esquilinus, Quirinalis, Cælius, Viminalis, Tarpeius qui & Capitolinus. Sunt vero præterea Janiculus & Vaticanus. Martial. lib. 4. Epigramm. 64.

*Hinc septem dominos videre montes,
Et totam licet æstimare Romam.*

Propert. lib. 4. Eleg. 4.

Romani montes, & montibus addita Roma. Ad illos conveniunt.] Velut ad emporium infame libidinum.

132. *Carpentis & navibus.*] Terra, marique. 133. *Qui digito scalpunt uno caput.*] Molles & effæminati, bene compti, qui ne capillorum ordinem turbent, uno tantum digito caput scalpunt. Desumptum est e Calvo Poeta, scomma in Pompeium, quod ita se habet:

Fasciola qui crura ligat, digito caput uno scalpit, quid credas tunc sibi velle virum. Nempe ut refert etiam Amm. Marcel. l. 17. In Pompeium obtrectatores iniqui multa scrutantes, cum nihil unde vituperari deberet, inveniretur; duo hæc observaverunt ludibrosos & irritu; alterum quod genuino quodam more caput digito uno scalpebat, velut dissolutus: alterum quod ulceris tegendi causa, erus fasciola candida colligabat, &c. Et apud Plutarchum, Pompeium Clodius ita criminatur: *Quis imperator impudicitia laborat? Quis uno digito caput scabit? &c.* Lucianus molitiei quoque assignat, τὸ δακτύλω ἀκρὸ κεφαλῆς κνῆσαι. Sic & Senecæ Epist. 52. inter impudicitie notas ponitur, digitus ad caput relatus.

Altera major spes superest.] O Nævole, amicum alterum Virrone meliorem invenies inter tot homines libidinosos, quos undique vides quotidie Romam confluere.

134. *Erucis imprime dentem.*] Comede herbas imprimis calidas, quibus ad Venerem potens ac fortis efficiare. Talis est Eruca, quæ Priapo idcirco sacra & vicina dicitur Columellæ; salax Ovidio; Veneris conciliatrix & exstimulatrix, Plin. l. 19. c. 8. & alibi.

135. *Hæc exempla para.*] Respondet Nævulus. Quid jubes me sperare meliora, quem fatum

*Et Lachesis letentur cum nutritur abdomen * * O modici ac mei Penates, quos parvo thure, vel farre, sertis- que exquis decorare consuevi, ecquando ego quidpiam figam, quo senectia mihi sit immunis a storea & scipione? quando aderunt viginti millia, usura, datis pignoribus; vasa optima argenti, at que damnet Censor Fabricius; bini quoque validi servi de natione Mæsorum, qui collo supposito faciant me tutum sedere in amphitheatro tumultuoso? Adsit mihi insuper sculptor inclinatus, atque alius qui celeriter effingat vultus plurimos:*

Et Lachesis gaudent, si pascitur inguine venter.
 O parvi, nostrique Lares, quos thure minuto,
 Aut farre, & tenui soleo exornare coronâ,
 Quando ego figam aliquid, quo sit mihi tuta senectæ
 A tegete & baculo? Viginti millia fœnus, 140
 Pignoribus positis argenti vaseula puri,
 Sed quæ Fabricius Censor notet, & duo fortes
 De grege Mæsorum, qui me cervice locatâ
 Securum jubeant clamoso insistere circo?
 Sit mihi præterea curvus cælator, & alter, 145
 Qui multas facies fingat citò: sufficient hæc;

ANNOTATIONES.

vult esse inopem, ac tenui victu contentum esse, duris etiam meis laboribus vix parto?

Clotho, & Lachesis.] Parca Fatorum Dea, vitæ meæ præsidentes. Clotho, a κλωβην nere, seu glomerare, appellata. Vide plura Sat. 3. v. 27. ad vocem, *Lachesi*.

136. *Gaudent, si pascitur.*] Gaudent me mea opera, mea ministerio ac labore victum consequi, & vix obtinere.

137. *Lares.*] Vide Sat. 8. v. 14. Annot. ad vocem, *Lare*.

138. *Farre.*] Supra: & Plin. lib. 18. cap. 2. Numa instituit, Deos fruge colere, mola salsa, &c.

Soleo exornare coronâ.] Legunt alii *exorare*: nam & floribus coronati veteres Diis supplicabant. Teste veteri Scholiaste.

139. *Quando ego figam aliquid, &c.*] Quando fixum quidpiam ac certum mihi statuum; vel, quando aliquid captabo, ut sit metaphora a venatoribus feras telis confixas capientibus.

Quo sit mihi tuta senectus, &c.] Ne cogar victum mendicando quærere, cum senex fuero.

140. *A tegete baculo?*] Vide Sat. 5. v. 8. per tegetem, casam mendici intelligit vetus Schol.

Viginti millia fœnus.] Ut mihi sit annuus redditus viginti millium sestertiorum, ex pecuniæ summa fœnori data.

141. *Argenti vaseula puri, sed quæ, &c.*] Tot & talia argenti puri vasa, quæ, ut olim, mereantur a Censore notari.

142. *Fabricius Censor notet.*] C. Fabricius Lucinus Censor, circa annum U. C. quadringentesimum septuagesimum Pub. Corn. Rufinum, qui bis Consul & dictator fuerat, Senatu movit, subscripta notæ causa, quod eum comperisset argenti facti, cenæ gratia, decem pondo habere. Ita Gel. 1. 4. c. 8. & I. 17. c. ult. Testis & Valer. Maxim. 1. 2. c. 9.

Duo fortes de grege.] Validi lecticarii duo servi e Mæsia; quæ regio est Illyrici Orientalis. Hac modò continentur Servia & Bulgaria.

143. *Qui me cervice locata, &c.*] Qui spectatum ludos me deferant ad circum. Ex Just. Lips. Elect. 1. cap. 19. observabis sellam potentiorum ampliolem & laxam fuisse: contra minutam tenuiorum & arctiorem, quam facile ferrent homines duo. Nam sellis deportabantur in circum, sive in theatrum, atque in iis etiam persedebant. Et Epistolic. quæst. Lib. 4. Epist. 25. Romani solebant robustissimos servos e Mæsia, vel etiam Syros adhibere ad ferendum sellam aut lecticam.

144. *Clamoso.*] Ob frequentes plausus & acclamationes.

Circo.] Vide Sat. 3. v. 65. & 223. Annot.

145. *Curvus cælator.*] Incurvatus dum cælando incumbit.

Cælator, & alter, qui, &c.] Mihi suppetant, etiam ædibus exornandis cum vasa affabre cælata, cum tabellæ pictæ atque imagines illustrium virorum: adsint igitur cælator, item pictor seu plastes: *opifices argentarii, anaglypharii, laboriosi*, ut habet vetus Schol.

146. *Qui multas facies.*] Scaliger, aliique putant legendum, *qui maltha facies, &c.* proindeque non *fingat*, sed *fingat*; quod nonnullis placet; quibus ego assentior: nam sensus inde clarior efficitur, præsertim cum Juvenalis addat *citò*. Atque vix id pictori conveniat; bene vero plastæ, qui ex uno archetypo plures brevi typos, facies ac similitudines effingit. Porro *maltha* vocatur cera liquidâ picis immixta. Item genus bituminis, ac tenacis limi. Plin. 1. 2. c. 104. & 1. 36. c. 24. ubi malthæ factitiæ rationem docet. Maltha ergo faciendis plasmatis idonea fortasse hic ponitur.

Quando ego pauper ero; votum miserabile, nec spes
 His saltem: nam cum pro me fortuna rogatur,
 Affigit ceras illa de nave petitas,
 Quæ Siculos cantus effugit remige surdo. 150

*Ista satis erunt; cum ego egens
 futurus sim: preces calamitato-
 rum, neque spes illis duntaxat.
 Etenim quando pro me sors
 oratur, apponit ceras accersi-
 tas ex eo navigio, quod Si-
 cilie cantiones evitavit surdo remige*

ANNOTATIONES.

147. *Quando ego pauper ero*] Cum Lubino sic interpretor; at enim ista plus satis, inquit Nævulus. Quid exoptem plura, nihil plane consecutus, quando, id est, quoniam certe pauper ero? Itaque se & sua vota reprehendit ac reprimi ille suæ conscius infelicitatis.

Nec spes his saltem.] Ne quidem mihi licet animo, ut fit, pascere spe eorum quæ exoptaverim, adeo est in me dura fati necessitas.

149. *Affigit ceras, &c.*] Fortuna, quasi timens ne importunis aliquando precibus ac votis cedat, atque exoretur pro me misero, cera sibi aures obturat. Sic Ulysses illecebrosos Sirenum cantus ac pericula eluctatus fertur. Homer. Odys. 12.

Ille de nave.] Qua vehebatur Ulysses cum Siciliæ oram Sirenibus infestam incolumis præternavigavit, hac arte: sociorum quidem ac nautarum aures cera occlusit: ipse vero se ad malum jussit alligari.

150. *Siculos cantus.*] Sirenas Acheloï fluvii & Calliopes Nymphæ tres filias, quas fabulantur superiore corporis parte, virginum formam habuisse, inferiore in piscem desinentes ac monstrosas; cæterum dulcedine cantus solitas allucere trahentes, quos perderent, aut devorarent. Has in monstra marina conversas canit Ovidius Metam. 5. Fab. 9. sepultæ dicuntur ad promon-

torium sinumque Pæstanum in Lucania; unde nomen tribus parvis Instulis, quæ sunt velut scopuli in illo sinu: Mela Sirenum petras, Solinus Sirenum saxa nuncupat. Re autem vera meretrices fuisse illic famosas quæ navigantes blanditiis pellexerint ac perdidierint bene multos, asserunt cum alii, tum Cœl. Rhod. l. 14. c. 11.

Nec Sirenes impetraverint fidem, affirmet licet Dionon, Clitarcli celebrati auctoris pater, in India esse; mulceri earum cantu, quos gravato somno lacerent. Hæc Plin. l. 1. c. 49. Vide Cic. de finibus l. 5. n. 49. & Athen. l. 1. c. 12. Fabula Sirenum voluptates carnis fugiendas ostendit, nec aliter quam fuga naufragium evitari probat Ulyssis exemplum. His S. Hieronymus utitur, ut vitandum asserat suspectum contubernium. Porro marinos homines extare utriusque sexus, haud dubitandum: quod summorum auctoritas virorum, evicit & non simplex experientia, nec haud ita pridem. De quibus amplius dicemus ad Sat. 14. 283.

Remige surdo.] Tum ad Sirenum cantiones, tum ad Ulyssis solvi se jubentis imperium. Hic enimvero illarum invitamentis delinitus jam & captus, etiam nutibus urgebat socios ut ad Sirenas divertent; verum illos ante monuerat ne se suosve nutus observarent, donec infesta loca erant prætervecti.

SATIRA X.

INTERPRETATIO.

Omnibus in terris, quæ sunt a Gadibus usque
 Auroram & Gangem, pauci dignoscere possunt

*In cunctis regionibus quæ
 sunt a Gadibus usque ad
 Auroram & Gangem, pauci valent discernere*

ANNOTATIONES.

1. *Omnibus in terris.*] Elegantis hujus Satiræ dicam an Poëmatis, gravissimum est argumentum, de votis recte faciendis. Illud idem tractavit Pers. Sat. 2. Inter Græcos autem Plato in Alcibiade 2. Aristoteles lib. *πρὸς ἑξῆς*, teste Laërtio, & alii complures, affirmante Proclo,

quorum tamen opera interciderunt. De Socrate vero Valerius Maximus l. 7. cap. 2. sic refert: *Socrates, inquit, quasi quoddam terrestre oraculum, nihil ultra petendum a Diis immortalibus attribrabatur, quam ut bona tribuerent, quia ii deum scirent, quid unicuique esset utile, &c.* Itaque

vera bona, & his valdè oppo-
sita, depulsa falsitatis caligi-
ne. Nam quid ex ratione
metuimus vel optamus! Ec-
quid ita dextro pede voves,
ut te non pigeat nisus & fac-
tarum precum? Benigna ipsis
precantibus numina disturba-
verunt familias integras.
Damnosa in pace, damnosa in
bello postulantur. Fluens lo-
quendi facultas, sua etiam e-
loquentia lethalis est plurimis.
Interiit iste fiduciam habens
in robore, & brachiis mirum
in modum validis. At multos
suffocat pecunia ingenti sollicitudine accumulata, & opes bonis omnibus tanto majores, quantum
Britannici maris cetus delphinos superat.

Vera bona, atque illis multum diversa, remota
Erroris nebula: quid enim ratione timemus,
Aut cupimus? quid tam dextro pede concipis, ut te
Conatus non pœniteat, votique peracti? 6
Evertere domos totas optantibus ipsis
Dii faciles. Nocitura toga, nocitura petuntur
Militia. Torrens dicendi copia multis,
Et sua mortifera est facundia. Viribus ille 10
Confusus periit, admirandisque lacertis.
Sed plures nimia congesta pecunia cura
Strangulat, & cuncta exuperans patrimonia census
Quanto delphinis balæna Britannica major.

ANNOTATIONES.

Juvenalis pariter docet hic, quæ non petenda
primum, deinde vero quæ sint postulanda.

A Gadibus usque Auroram.] Ab Occidente
ad Orientem, id est in toto terrarum orbe.

Gadibus.] Gades, vulgo Cadiz, parva est In-
sula Oceani Occidentalis, ad oram Andalusix,
continenti juncta ponte; non procul freto Her-
culeo. Staius Solis cubilia Gades appellat.

2. *Auroram.*] Ex Varrone lib. 6. de Ling. Lat.
Aurora dicitur ante Solis ortum, ex eo quod ab
igne Solis tum aureo ac̄r aurescit. Hanc fabu-
lantur Titanis terræque filiam. Matutinus est
splendor Solem ac̄ diem præcurrens, unde, *clari
prænuntia Solis; & gelidos rores aurora remittens,*
dicitur de Divin. 1. Hinc etiam ponitur pro
orientali regione. Ovid Metamor. 1.

Eurus ad Auroram Nabathæaque regna recessit.
Et apud Græcos, eadem vox *æos*, auroram pariter
et orientem significat.

Gangem.] Hic ingens fluvius & nobilis, ex
Imao monte scaturiens Indiam orientalem per-
fundit, ac in sinum Gangeticum quinque ostiis
illabitur. S. Hieronymus Epistola ad Rusticum
Monachum, & alii quidam hunc putant eum-
dem esse, qui Phison vocatur, atque unus erat
et quatuor magnis fluvii Paradisum terrestrem
rigantibus, Genes. cap. 2.

3. *Vera bona, atque illis multum diversa.*] Bo-
na malaque.

4. *Erroris nebula.*] Ignorantia.

Ratione.] Et non ex opinione sæpius.

5. *Dextro pede.*] Justo conatu, felici auspicio.
Nam dextra pars pro bono omine usurpatur:
læva contra pro malo. Vide Pers. Sat. 2. v. 11.
Sat. 3. v. 48. 5. v. 114. & Apul. Metamor.
Sinistro pede profectum spes me frustrata est.

6. *Votique peracti.*] Votorum concipiendi-
rum variam rationem ac cæremonias, vide apud
Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22.

7. *Evertere domos.*] Valer. Maxim. cit. lib. 7.

c. 2. *Nos plerumque id votis expetimus, quod non
impetrasse melius foret. Et enim densis tenebris in-
voluta mens mortalium, in quam late patentes erro-
res, cæcas precepciones tuas spargis! Divitiis
appetis, que multis exitio fuerunt: honores con-
cupiscis, qui complures pessum dederunt: Regna
tecum ipsa volvis, quorum exitus sæpenumero mi-
serabiles cernuntur: splendidis conjugiiis injicis
manus; at hæc ut aliquando illustrant ita nonnun-
quam funditus domos evertunt. Desine igitur stul-
te futuris malorum tuorum causis, quasi felicissi-
mis rebus inhiare, teque totum cælestium arbitrio
permitte, quia qui tribuere bona ex facili solent,
etiam eligere aptissima possunt. Hæc ille.*

8. *Toga.*] Metonymia pro pace: sicut e contra
sagum index est & vestis belli. Cic. Philipp.
passim, ad saga ire: redire ad togas: item
alibi: cædant arma togæ.

10. *Mortifera est facundia.*] Demostheni,
Ciceroni, & tot aliis. Vide infra v. 114.

Viribus ille confusus periit.] Milo Crotoniates,
cujus tantum robor, ut pugno taurum mactaret,
ac cum fissam quercum vellet discindere, con-
strictis ibi manibus ferarum præda factus est.
Gell. lib. 15. cap. 16. Ovid. in Ibin.

*Utque Milo robor deducere fissile tentes,
Nec possis captas inde referre manus.*

13. *Strangulat.*] In causa est cur strangulen-
tur, ac jugulentur divites, sive a furibus, sive a
Tyrannis bonis eorum inhiantibus. Sunt qui
putent alludi ad fabulam Midæ, qui cum cupi-
isset omnia que tangeret aurum fieri, & cibo
in aurum converso strangulatus sit.

14. *Delphinis.*] Hos valde amantes hominum
ac Musicæ passim celebrant. Gell. l. 7. c. 8.
& l. 16. c. ult. ubi ex Herodoto narrat historiam
Arionis a Delphino pro ingens maris spatium
ad Laconicam terram dorso devecti. Plutarch.
in fine lib. de comparat. animant. & in fine
convivii, Plin. l. 9. c. 8. Athen. l. 13. c. 8.

Temporibus diris igitur, jussuque Neronis 15
 Longinum & magnos Senecæ prædivitis hortos
 Clausit, & egregias Lateranorum obsidet ædes
 Tota cohors. Rarus venit in cœnacula miles.
 Pauca licet portes argenti vascula puri, 19
 Nocte iter ingressus, gladium, contumq; fimebis;
 Et motæ ad Lunam trepidabis arundinis umbram
 Cantabit vacuus coram latrone viator.
 Prima fere vota, & eunctis notissima templis,
 Divitiæ ut crescant, ut opes; ut maxima toto
 Nostra sit area foro. Sed nulla aconita bibuntur

Itaque sævo tempore, atque imperio Neronis integra turma inclusit Longinum, ac ingentes hortos opulenti Senecæ, & circumsepsit præclaram domum Laterani: ad cœnacula vero miles infrequens perrexit. Quamvis non multa feras vasa argenti defœcati, noctu faciens iter, metues ensem & peticam, atque formidabis umbram canne ad Lunam agitate. Viator inanis canet ante prædonem. Præcipue sermè preces, ac fanis omni-

bus cognitæ sunt, ut divitiæ, ut opes augeantur; ut omni foro capsula nostra sit amplissima. At nulla potantur venena testaceis.

ANNOTATIONES.

Balena.] Bellua marina inusitata molis ac magnitudinis, de qua Plinius l. 9. c. 3. & 6. Immania cete, vocat Virgil. Æneid. 5.

Balena Britannica.] Oceani Britannici belluas ac cetos affert utpote majores quam maris Mediterranei, in quod etiam aliquando penetrare, testis Plin. lib. cit. cap. 6. notiores vero quam Indici, in quo maxima reperiricete, idem Plin. ibid. affirmat. Porro metaphoram esse in Tiberium ac divites notat hic vetus Schol. De Britannis vide Sat. 2. v. 161. Annot.

15. Temporibus diris igitur.] Cum Nero grassaretur in divites eorumque divitias.

Longinum.] Suet. Ner. c. 27. Objectum est, inquit, Cassio Longino Jurisconsulto ac luminibus orbato, quod in vetere gentili stemmate C. Cassii percussoris Cæsaris imagines retinisset: & huic aliisque mori jussis non amplius quam horarium spatium dabat Nero.

Senecæ.] Vide Sat. 5. v. 109. & Sat. 8. v. 212.

Pædivitis.] Rufus ac Tigellinus variis criminationibus Senecam adorinuntur, tanquam ingentes & ultra privatam modum erectus opes adhuc augeter hortorum quoque amœnitate, & villarum magnificentiam Principem supergrederetur, &c. quæ refert Cornel. Tacit. Annal. 14. ubi & ipse Seneca sic apud Imperatorem se tuetur: Quartusdecimus annus est, Cæsar, ex quo spei tuæ ad motus sum—tantum honorum atque opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio ejus—Tu gratiam immensam innumeram pecuniam dedisti—una defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui, &c. Xiphilin. in Nerone, ait, Senecæ facultates fuisse Aureorum tricies centena millia, &c.

17. Clausit.] Cornel. idem Tacit. Annal. 15. Sequitur cædes Atinei Senecæ lætissima Principi—Is ad eum diem ex Campania remans, quartum apud lapidem suburbano rure substiterat, illud propinqua vespèrâ Tribunus venit, & nullam globis militum sepsit—Intromisit-

que ad Senecam unus ex Centurionibus, qui necessitatem ultimam denuntiet. Ille interritus poscit testamenti tabulas, &c.

Lateranorum.] Plauti Laterani Consulis designati necem proximam Nero adjunxit adeo properans, ut non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium permitteret, &c. Corn. Tacit. Annal. 15. Vide Sat. 8. v. 147. & seq.

18. Tota cohors.] Militibus ad expilandos divites Neronis jussu discurrentibus, tuti pauperes fuere. Vetus Schol.

Cœnacula.] Domicilia in superiori ædium parte, ad quæ non nisi per scalas ascendebatur: sic dicta, quod in iis cœnare mos pridem fuerat. At ea deinde sibi in unum incommoda tenuioribus inquilinis divites elocabant. Apuleius sub finem Metamorph. 9. meque per scalas complicitis pedibus in superioris cœnaculum attracto, &c. Plaut. Amphitr. In superiore qui habito cœnaculo. Vide Sat. 3. v. 199. & seq.

20. Gladium, contumque.] Latronum arma, ictus, vulnèra, a ferro vel ligno.

21. Umbram.] Quam velut insidiantium tibi prædatorum corpus expavesces.

22. Divitiæ ut crescant, ut opes.] Cic. in Lælio n. 22. Quæ res expetuntur, opportune sunt singule rebus fere singulis: divitiæ, ut utare; opes, ut colare: honores, ut laudèrè, &c. Hinc videt divitias inter & opes discrimen esse: nimirum illæ magnas pecunias significant, hæ magnam potentiam, cum a divitiis, tum ab amicis & propinquis.

Maxima toto nostra sit area foro.] Vet. Schol. ad Cereale usque Præfectum, inquit, in foro Trajani areas habuere Senatores, in quibus argentum aut pecunias tutius deponabant: unde & locus ille in quo erant arcæ, opes dictus est. Apud Fl. Vopiscum Aurelianus in Epist. ad Senatam ita scribit: Est præterea vestræ auctoritatis area publica, quam magis refertam esse reperio quam cupio.

25. Aconita.] Vide Sat. 1. v. 158. Annot.

Ea tum metue, quando scyphos accipies lapillis ornatos, atque Setinum ferrebit in capaci poculo aureo. Nunc ergo aestimas, quod Sapientum unus cachinnabatur, quandocumque a janua pedem unum egerat atque extulerat, & quod alius contrà lacrymabatur? Verum prompta est cuilibet condemnatio risus severi: at mirum est, unde tanta oculis aqua suppeteret. Democritus consueverat perenni cachinno movere pulmonem, tametsi civitates istæ non haberent prætextam, ac trabeam fasces, lecticam, tribunal.

Fictilibus. Tunc illa time cum pocula sumes 26
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.
Jamme igitur laudas, quod de Sapientibus alter
Ridebat, quoties a limine moverat unum
Protuleratque pedem: flebat contrarius alter? 30
Sed facilis rigidi civis censura cachinni.
Mirandum est unde illis oculis suffecerit humor.
Perpetuo risu pulmonem agitare solebat
Democritus, quanquam non essent urbibus illis
Prætexta, & trabex, fasces, lectica, tribunal. 35

ANNOTATIONES.

26. *Fictilibus.*] Poculis inopum.

27. *Gemmata.*] Apud divites. Vide Sat. 5. v. 41. & seq.

Setinum.] Vinum e Setia urbe Campaniæ. Vide Sat. 5. v. 34. Annot.

Ardebit.] Vel splendebit in aureo vase, ut fit; vel simpliciter, ardebit, utpote generosum & calidum; seu etiam ob inmixtum venenum; aliud enim frigore, aliud ardore nimio enecat.

In auro.] Senec. Thyest. v. 454.

Venenum in auro bibitur.

28. *Jamme igitur laudas, &c.*] An tandem laude dignos intelligis eos Sapientes, quos vulgus imperitum stultos judicabat?

Alter ridedat, &c.] Democritus, qui quoties domo egrederetur ac foras prodiret, in cachinnos solvebatur, ineptias hominum videns passim. Cic. de Orat. 2. n. 235. *Quomodo simul latera, os, venas, vultum, oculos occupet risus, viderit Democritus.*

30. *Flebat contrarius alter.*] Heraclitus hominum miseria ubique cernens. Is *εὐστραφὴς* cognominatus, eo quod ea quæ diceret verborum involueris tegeret. Hinc Tullius de Natura Deorum 1. n. 74. *Non consulto dicis occultè, tanquam Heraclitus.* Et 1. 3. n. 35. *Heraclitum quoniam quid diceret, intelligi noluit, omittamus.* De eo Diogen. Laërt. 1. 9. ubi ait eum sensisse rerum omnium principium esse ignem, &c. Ibidemque refert honorificam Regis Darii ad eum Epistolam, qua ad se illum invitavit. Floruit Olympiad. 70. aut circiter.

31. *Sed facilis civis, &c.*] Id est, facile quidem alter quisvis ineptias hominum risu posset damnare, at non perinde fletu: nam & mirum est, unde Heraclito tanta lacrymarum copia suffecerit. Certe ex hydrope mortuus fertur, anno ætatis sexagesimo.

33. *Pulmonem agitare.*] Hinc etiam mirum videri posset, quod tam longævus fuerat ille, qui tam crebra pulmonum agitatione, & sanguinis

(quod sit in risu solutiore præsertim) præcipiti circuitione perpetuo fatigaret.

34. *Democritus.*] Florebat Olympiade octogesima, & annos vixit centum novem. Hunc Suidas omniscium nuncupat, & *πνευματικὸν* eo quod Physica, Ethica, Mathematica, liberales disciplinae, artesque omnes calleret. De eo Laërt. 1. 9. Res omnes ex atomis constare dicebat: item plures esse mundos, &c. unde auctor atomorum vocatur a Cicerone de Fato, n. 25. & de Natura Deorum 1. n. 66. *Ista flagitia Democriti, inquit, sive etiam ante Leucippi esse corpuscula quedam levia, alia aspera, rotunda alia, partim angulata, curvata quedam, & quasi adunca; ex his est effectum esse calum, atque terras, nullâ cogente naturâ, sed concursu quodam fortuito.* Et Acad. qu. lib. 4. n. 121. *Asperis, & levibus, & hamatis, uncinatisque corporibus concreta hæc esse dicit Democritus.* Plin. 1. 28. c. 8. Democritum appellat virum alioqui sagacem, ac vitæ, utilissimum, nimio jurandi mortales studio prolapsum, lib. vero 7. cap. 55. velut resurrectionis assertorem suggillat. cit. Cic. de Natura Deorum, 1. n. 121. *Democritus vir magnus imprimis, inquit, cujus fontibus Epicurus hortos suos irrigavit.*

Urbibus illis.] Abderæ, unde ortus Democritus; Epheso, e qua Heraclitus, aliisque Thraciæ Asiæque urbibus is non erat qui Romæ luxus & fastus.

35. *Prætexta, & trabex, &c.*] Quæ non magis insignia potestatis ac nobilitatis, quam vanitatis apparatus atque superbia.

Prætexta.] De hac ad Pers. Sat. 5. v. 30.

Trabex.] Supra Sat. 8. v. 259.

Fasces.] Vide Sat. 5. v. 110.

Lectica.] Sat. 1. v. 32. & 64. ac seq.

Tribunal.] In quo sedens Prætor jus dicebat; sella nimirum curuli, & eburnea, eaque sublimi: at minores alii Magistratus in subselliis, ut notat Pædianus Verr. 1.

Quid si vidisset Prætorem in curribus altis
Extantem, & medio sublinem in pulvere circi
In tunica Jovis, & pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa, togæ, magnæque coronæ
Tantum orbem quanto cervix non sufficit ulla? 40
Quippe tenet sudans hanc publicus, & sibi Consul
Ne placeat, curru servus portatur eodem.
Da nunc & voluerem, sceptro quæ surgit eburno;
Illine cornicines, hinc præcedentia longi
Agminis officia, & niveos ad fræna Quirites, 45
Defossa in loculis, quos sportula fecit amicos.

Ecquid si aspexisset Prætorem in excelso curru eminentem, ac sublatum in arena media amphitheatri in tunica Jovis, atque è scapulis gestantem peristremata Sarrana togæ pictæ, ingentis etiam coronæ circum tam magnum, quanto nullum par collum ferendo fuerit? Illam enim sustentat servus publicus sudorem emittens: ac ne Consul nimium sibi arroget, eodem curru vehitur, minister. Adde modo avem etiam extantem virgæ

ex ebore: indè canentes cornu: istinc antecedentia ministeria longi agminis; atque ad habenas Romanos albos, quos familiares efficit sportula in marsupio condita.

ANNOTATIONES.

36. *Quid si vidisset Prætorem, &c.*] Si vidisset habitu triumphali Prætorem aut Consullem, quid de tanto fastu sensisset Democritus, quos cachinnos movisset?

In curribus altis.] Tum cum ludos Circenses edendos curat ac disponit. Vide Sat. 8. v. 194. Porro currus triumphalis non bellico similis, sed turris rotundam formam habebat, ut patet ex antiquis numismatibus.

37. *Circi.*] Maximi nimirum, in quo dabatur equestris & curulia certamina. Hunc ita describit Dionys. Halic. lib. 3. paulo ante finem: Tarquinius Circum maximum extruxit, & circa eum primus sedilia fecit cooperta. Nam antea spectabant stantes sub tabernaculis ligneis quæ arundines aridæ fulciebant: divisit etiam locos inter triginta Curias——Debat autem hoc opus cum tempore in valde pulchris admirandisque extractionibus urbis esse. Longitudo Circi stadia tria cum dimidio, latitudo quatuor jugera, &c. Vide & quæ notavi Sat. 3. vers. 65.

38. *In tunica Jovis.*] Palmata ornatum veste ac trabea e templo Jovis accepta; ex more triumphantium, testatur Liv. lib. 10. Lamprid. in Alex. Severo, &c.

Pictæ togæ.] Acu & arte Phrygia elaborata. *Sarrana.*] Purpurea, sive Tyria, e Sarra urbe, quæ Tyrus deinde vocata est.

39. *Aulæa.*] Togam ingentem, adeo laxam & expansam, ut aulæum diceres ob amplitudinem. Pariter Cic. Catilin. 2. dixit. *Velis amictos non togis.*

Magnæque coronæ.] Dionys. Halic. l. 3. insignia principatus enumerat, coronam auream, scellam eburneam, sceptrum, tunicam purpuream cum signis aureis, amictum purpureum varium.

40. *Orbem quanto cervix, &c.*] Videtur alluisse ad Atlantem cælestes orbis humeris ac cervice portantem.

41. *Tenet sudans, &c.*] Sub pondere fatiscit, ac præ labore sudat, cum supra triumphantis caput, ex more, coronam illam auream ingentem sustinet publicus minister, Plin. l. 33. c. 1. *Cum corona ex auro Hetrusca a tergo sustineretur, inquit, annulus tamen in digito ferreus erat, æque triumphantis, ac servi fortasse coronam sustinentis.*

Publicus.] Romanis publicos fuisse servos probat erudite Justus Lipsius Elect. 1. c. 22. Hi ad publica v. g. belli ministeria deputabantur: cognomen aut a provinciis, aut a victoribus obtinebant: annua quædam ad victum ac vestem præstabat illis Respublica, libertatem etiam interdum, si sedulam operam navassent.

Sibi Consul ne placeat.] Ne superbiat in tantis honoribus.

42. *Curru servus portatur eodem.*] Et is post triumphantem identidem succlamabat: *Respice post te; hominem esse te memento.* Refert Tertullian. in Apoget. cap. 33. Et meminit Cæsar. Rhodig. l. 3. c. 7.

43. *Voluerem sceptro quæ, &c.*] Mox. cit. Dionys. Halic. ibid. sceptrum aquilam habens super caput. Nimirum triumphans manu tenebat virgam, cujus vertici insculpta erat aquila, Romani insigne Imperii: aut certe longæ præfixa & insidens hastæ Aquilæ imago præferebatur.

44. *Cornicines.*] Triumphi pompam ac cæremonias vide apud Plutarch. in vita Pauli Æmilii, Joseph. de bello Judaico c. 17. Onuphr. Fast. 5. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6, &c.

45. *Officia.*] Longam seriem ministrorum & asseclarum officii causa procedentium.

Niveos ad fræna Quirites.] Clientes alba toga vestitos, circa currum equosque illum trahentes ordine dispositos: vel phaleratos ad pompam equos frenis tenentes, & manu circum ducentes.

46. *Defossa in loculis sportula.*] Vide Sat. 1. Annot. ad v. 95. & seq.

Tum etiam cachinni argumen-
tum reperit ad singulos homi-
num aspectus, cujus sapientia
ostendit, magnos viros atque
illustria specimina præbituros
oriri posse in natali solo ver-
vecum, & sub crassiore cælo.
Deridebat plebis sollicitudines,
quin & letitiam, quandoque
etiam fletus, dum ipse restim
porrigeret irate sorti, ac me-
dium digitum monstraret.
Ista igitur superflua vel noci-
tura postulantur, quorum gra-
tia licet ceram inducere geni-
bus Numinum. Nonnullos præ-
cipites agit potestas obnoxia
summe offensionis: deprimit
diuturna & illustris dignita-
tum series. Dejiçuntur imagines & laqueo trahuntur. Postea securis inficta percudit ip-
sas bigarum rotas, atque rumpuntur tibiæ equis non meritis.

Tunc quoque materiam risus invenit ad omnes
Occursus hominum, ejus prudentia monstrat
Summos posse viros, & magna exempla daturos
Verecum in patria, crassoque sub aëre nasci. 50
Ridebat curas, necnon & gaudia vulgi;
Interdum & lacrymas, eum fortuna ipse minaci
Mandaret laqueum, mediumque ostenderet unguem.
Ergo supervacua hæc aut perniciose petuntur,
Propter quæ fas est genua incerare Deorum. 55
Quosdam præcipitat subjecta potentia magnæ
Invidiæ, mergit longa, atque insignis honorum
Pagina; descendunt statuæ, restemque sequuntur,
Ipsas deinde rotas bigarum impacta securis
Cædit, & immeritis franguntur crura caballis. 60

ANNOTATIONES.

47. *Tunc quoque.*] Etiam ævo Democriti, cum parcius & innocentius quam nunc, homines viverent.

50. *Verecum in patria.*] Abderæ, in Thracia, ubi crassus aër homines facit bardos, rudes, ac stupidos, verecum instar. Abderitarum peculiaris adeo mentis erat stupor, ut locum adagio fecerit: *Abderitica mens*, Meminit Cicero eum de Natura Deorum, tum ad Attic. lib. 7. Epist. 7. Martial, lib. 10. Epigram. 25. Cæl. Rhodig. lib. 30. cap. 4.

Crassoque sub aëre.] Ex cæli vitio regiones æstimari solent: & cum inde sit Democritus, ubi stulti solent nasci, vult eum Poëta significare inter stultos prudentissimum esse natum. Hæc vetus Schol. Certe aëris subtilitas non parum confert, ut nascantur ingeniosi, tum quia tenuiora sunt organa, tum quod subtilior sanguis ac subtiliores inde spiritus generantur. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 13. Horat. Lib. 2. Epist. 1.

Bæotum in crasso jurares aëre natum.

52. *Fortunæ ipse minaci mandaret laqueum*] Fortunam ipse damnans, nedum metuens, aut ei supplicans.

53. *Mediumque ostenderet unguem.*] Digitum medium veteres infamiam disere, eumque intentabant contumeliæ causa cuiquam faciendæ. Vide Pers. Sat. 2. v. 33. & ibid. Annot.

55. *Propter quæ.*] Ob quæ declinandæ & avertendæ, supplicare Diis oporteret.

Genua.] In his sedes misericordiæ, & quædam religio inest, observatione Gentium. Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant. Plin. lib. 11. cap. 45.

Incerare.] Scripta in chartis vel tabulis vota ceraque obsignata Deorum genibus affigere: ut

innuit Turnebus, l. 1. c. 17. Malim tamen quod idem l. 3. c. 19. ait; hoc a Juvenale ita scriptum, ut prope putes antiquos nostro ritu cereos offerre Diis, & eorum genibus affigere solitos. Verum id minime consueverant, sed Deorum simulacra cera illinere, ibidemque affert illud Prudentii lib. 1. contra Symmachum

—Saxa illita ceris

Viderat, unguentoque Lares humescere nigros. Vide Sat. 12. v. 88.

56. *Potentia.*] Hanc Tullius definit, ad sua conservanda, & alterius obtinenda idonearum rerum facultatem. De Invent.

57. *Invidia.*] *Invidia enim summa quæque appetit*, ut ait Cornelius Tacitus, & Livius: *assidua est eminentis fortunæ comes; altissimisque adheret*; inquit Velleius Paterculus lib. 1.

58. *Pagina.*] Vel, Honores in Commentariis publicis descripti: vel, quod ait vetus Scholiastes: *Ænea pagina ante imaginem collocata, continens inscriptos honorum gradus, quam nunc dicunt tabulam patronatus.*

Descendunt statuæ.] Ex alta basi deturbantur. Sic. Tullius, *Pisonis statuas deturbant*, inquit affligunt, comminunt, dissipant: *& quod in ipsum attulerant odium, id in ejus imaginem ac simulacrum perfuderunt.* Vide Sat. 8. v. 18. & ibid. Annotata.

Restemque sequuntur.] Injecta reste detrahitur per vias raptatur, ac frangitur imago nunquam potentissimorum.

59. *Rotas Bigarum, &c.*] Currus triumphales eorum franguntur, item Equestres Statuæ, equi ænei ad eos honorandos erecti.

60. *Immeritis franguntur crura caballis.*] *Sal-*sa in potentes noxios & damnatos ironia.

Jam stridunt ignes, jam follibus atque caminis
 Ardet adoratum populo caput, & crepat ingens
 Sejanus: deinde ex facie toto orbe secunda
 Fiunt ureoli, pelves, sartago, patellæ.
 Pone domi lauros, due in Capitolia magnum 65
 Cretatumque bovem; Sejanus ducitur unco
 Spectandus: gaudent omnes: Quæ labra? Quis illi
 Vultus erat? Nunquam, si quid mihi credis, amavi
 Hunc hominem: sed quo cecidit sub crimine? quis-
 Delator? Quibus indicibus? Quo teste probavit? [nam

*Mox flamma crepat: mox
 fornace & follibus incenditur
 caput, quod plebs colebat, ac
 stridet magnus Sejanus. Pos-
 tea è vultu secundo omni
 mundo conflantur ureci, pel-
 ves, sartago, lebetes. Affige
 lauros ædibus: in Capitolium
 age bovem ingentem & can-
 didum: Sejanus unco raptatur
 aspiciendus: letantur u-
 niversi. Ecquæ labia? Quam
 faciem habebat? Si aliquam
 mihi fidem habes, virum il-*

lum nunquam dilexi. At quam ob noxam damnatus est? Quis

fuit accusator? Quibus argu-

mentis, quo testimonio rem comprobavit?

ANNOTATIONES.

61. *Stridunt ignes.*] Ad fundendas æneas im-
 agines.

62. *Ardet adoratum populo caput.*] Simula-
 crum hominis igni traditur, quod ante venera-
 tionem erat.

63. *Sejanus.*] Vir ad summam potentiam a
 Tiberio evectus, & ab eodem postea subver-
 sus. Sueton. Tiber. cap. 55, 66. & alibi. Cor-
 nel. Tacit. Annal. 3, 4, &c. Xiphilin. in Tiber.
 & alii.

Ex facie toto orbe.] E Statua Sejani populis
 adorata, & jam camino soluta fiunt quamvis ab-
 jecta & vilia instrumenta & vascula.

Toto orbe secunda] Erat enim Sejanus in Im-
 perio secundus: ejus natalis publice colebatur;
 aureæ passim effigies adorabantur: Imperatoris
 Tiberii in quinto Consulatu collega fuerat: ni-
 hil sine Sejano Tiberius agebat: per utriusque
 fortunam æque jurabant tum plebs tum Senato-
 res, de utroque vota faciebant: utrique sacrifi-
 ficabant. Et postea (quis credat?) is ipse Se-
 janus neci addictus est, ejusque mortis dies
 publica lætitia celebratus. Suetonius, Tacitus,
 Xiphilinus.

65. *Pone domi lauros.*] Post tale exemplum,
 lætitiæ exhibe, teque ostenta felicem; trium-
 phales honores ambi & jacta: imo te sapientem
 & moderatum faciat Sejanus, quem unco trahi
 vides paulo ante beatissimum. Alii volunt
 verba esse populi Tiberio gratulantis, quod in-
 sidiantem sibi Sejanum oppresserit.

Duc in Capitolia, &c.] Sacrifica Jovi Capi-
 tolino, ex more triumphantium; vel quia te
 ab hoste vindicaret, mactata victima gratias
 age.

Capitolia.] Vide infra, Sat. 14. v. 91.

66. *Cretatum.*] Nigras hostias Diis Inferis,
 Superis albas mactabant. Vide Pers. Sat. 5. An-
 not. v. 108. ad vocem *cretâ*; & v. 177. ad vo-
 cem, *cretata*.

Ducitur unco.] Ad patibulum, vel scalas Ge-
 monias inde præcipitandus, unco trahitur, mo-

re damnatorum. Sueton. Tiber. cap. 61. *Nemo
 punitorum non & in Gemonias abjectus, uncoque
 tractus.* Xiphilin. Tiber. *Senatus Decreto Seja-
 nus è scalis præcipitatus est: plebsque corpus e-
 jus triduo magnis opprobriis affectum tandem in
 flumen projecit: & liberi ejus senatusconsulto ad
 mortem ducti sunt, &c.*

67. *Spectandus*] Spectaculo futurus & ludi-
 brius. Nam teste Xiphilino ibid. Viventem adhuc
 Sejanum commota plebs irridere, & vociferari
 cœpit, propter eos qui ab illo interfecti
 fuerant: omnes ejus statuas deturbare, commi-
 nuere, dissipare; quem vero mane velut poti-
 orem se omnes in Senatum comitati fuerant,
 cum paulo post in carcerem trahebant ut ab-
 jectum, ac nefarium hominem: cui coronam
 paulo ante dederant, eundem vinculis constrin-
 gebant: quem antea satellites stipabant ut do-
 minum, mox eum ut fugitivum custodiebant.
 Denique illo interfecto, magnus in urbe tumultus
 concitatus est: plebs enim occidere properabat
 eos, quos intelligebat plurimum apud Sejanum
 potuisse.

Quæ labra?] Quam prava, distorta, defor-
 mia?

Quis illi vultus erat?] Quam sævus & trux?

68. *Nunquam amavi hunc hominem.*] Hæc
 ait plebs vel ex odio; vel quod omnem ejus-
 cumque cum Sejano familiaritatis suspicionem
 a se quisque amoliri satagebat, ne damnatio-
 nem incurreret. Erat enim idonea causa ad ac-
 cusandum, Sejano amicum fuisse, aut fuisse
 videri, ut refert loco citato Xiphilin. unusque
 Terentius ob id reus factus solerti excusatione
 se ab interitu vindicavit, & cum a Senatu, tum
 ab ipso Tiberio liberatus est. Ibid.

69. *Sed quo cecidit sub crimine?*] Quanquam
 Sejanum non amavi, scire tamen aveo, quod ob-
 scelus, & quo pacto damnatus est, quibus indi-
 cibus detecta res, & quibus testibus eam proba-
 vit Tiberius.

Nihil istorum. Allata sunt è Capreis literæ loquaces & longæ. Bene est. Nihil amplius quero. Verum quid egit plebs Remi? Adheret sorti, sicut solet, atque proscriptos aversatur. Quod si Nurscia Hetrusco propitiâ fuisset, si tuta senecta Imperatoris succubisset, eadem plebs hac ipsa hora Sejanum Augustum nuncuparet. Jamdudum a tempore quo suffragia non venundamus cuiquam,

Nil horum. Verbosa & grandis epistola venit 71
 A Capreis: bene habet, nil plus interrogo. Sed quid
 Turba Remi? Sequitur fortunam, ut semper, & odit
 Damnatos: idem populus, si Nurscia Tusco
 Favisset, si oppressa foret secura senectus 75
 Principis; hac ipsa Sejanum diceret hora
 Augustum. Jampridem, ex quo suffragia nulli

ANNOTATIONES.

71. *Nil horum.*] Nihil ejusmodi factum, nec indices detulerunt, nec quisquam accusavit, nec ex legibus quidquam actum est: tantummodo scripsit ad Senatum Tiberius.

Verbosa & grandis Epistola.] Xiphil. citat. Recitatas scribit longas literas in senatu, in quibus nihil erat perpetuum contra Sejanum. Harum principium erat de aliis rebus scriptum: subsequeretur brevis contra eum expostulatio; post, alia quædam diversa: rursus in Sejanum aliquid; ad extremum scribebat in duos Senatores familiares Sejani animadverti oportere, ipsum esse in custodia retinendum. Nihil enim aperte de morte ejus scripsit, veritus ne tumultus ob eam causam concitaretur. Quæ literæ cum essent ejusmodi, multa eaque inter se varia audire licebat & videre. Tandem perlectis literis cœpere omnes uno ore contra eum vociferari, atque ei maledicere, &c.

72. *A Capreis.*] Ubi tum erat Tiberius, successus gratia, pariter ac libidinum liberius exercendarum. Porro Carpreæ, Insula est maris Tyrheni, adjacens Campaniæ, abundans coturnicibus etiamnum Tiberio in deliciis, ut mox etiam dicitur v. 93. hodie vulgo *Capri* nuncupatur.

Nil plus interrogo.] Est enim periculosum consilia factaque Principis aut scrutari aut discutere curiosus.

Sed quid turba Remi.] Quid vero populus Romanus egit interea?

73. *Turbi Remi.*] Populus e Remo & Romulo oriundus. Nonnulli codices habent, *turba tremens*: Quod interpretantur de Sejani familiaribus & cognatis proscriptis timentibus.

Sequitur fortunam.] Tull. ad Heren. 4. *Ut hirundines æstivo tempore præsto sunt, frigore pulsæ recedunt: ita falsi amici sereno vitæ tempore præsto sunt; simul atque hyemem fortunæ viderint, devolant omnes.*

Odit damnatos.] Sic mobilis & inconstans est animus vulgi, imo infidus.

74. *Si Nurscia Tusco favisset.*] Si Thusco Romanæ Dea sibi propitiâ & adjuvante, Sejanus Tiberio superstes foret.

Nurscia.] Etruscæ hujus Deæ meminit Livius Lib. 7. cap. 3. Tertullianus Apologet. adversus

gentes c. 24. ita scribit: *Unicuique etiam Provinciae & civitati suus Deus est, ut Syriæ Ashtarates, ut Arabiæ Disares—Asculanorum Ancaria, Volsiniensium Nurscia, Ocricularum Valentia, Sutrinorum Nortia, &c.* Ex his patet, non esse hic legendum, *Nortia*, quandoquidem Sejanus Volsiniis natus, teste Cornelio Tacito; hic autem de patria Sejani Dea loquitur Juvenalis. Porro illa erat *Nurtia*, vel *Nurscia*, ut habent quidam codices manuscripti, & asserit Lipsius in Tacit. Alii tamen legunt, *Nersia*: alii, *Mursia*, vel *Nursina*, male, ut videtur.

75. *Si oppressa foret secura senectus.*] Si Tiberius aut senio confectus obiisset; aut jam senex, & nihil tale ab eo quem Imperii consortem fecerat metuens, a Sejano regnandi cupidus foret oppressus.

77. *Augustum diceret.*] Imperatorem proclamaret, laudibus extolleret hunc ipsum, quem modo odit ac detestatur.

Jam pridem, ex quo, &c.] Ignaviam & socordiam Populi Romani perstringit Juvenalis. Jamdudum, inquit, assuetus est jugo populus Romanus orbis olim Dominus, & Imperii jure suo largiens; nec oblatam recuperandæ libertatis occasionem nunc arripere. Unde, perunte Tiberio, Sejanum sponte Dominum accepisset, si forte ille superstes extitisset.

Suffragia.] Vide Alex. ab Alex. 1. 4. c. 3.

Suffragia nulli Vendimus.] Tunc etiam cum Populus Romanus jus comitiorum & creandorum Magistratum retinebat, qui petebant, certatim muneribus & largitionibus populi favorem & suffragia mercabantur. Hinc Plutarchus in Coriolano scribit sero quidem prorupisse emptionem dignitatum ac venditionem; atque inter concionis suffragia argentum sese misuisse. Et Petron.

Nec minor in campo furor est; emptiq; Quirites Ad prædam strepitumq; lucris suffragia vertunt Venalis populus, venalis Curia patrum.

Est favor in pretio, &c.

Lucanus lib. 1.

— *Lethalisque ambitus urbi Annua venali referens certamina campo.*

Vendimus; effugit curas. Nam qui dabat olim Imperium, fascēs, legiones, omnia, nunc se Continet, atque duas tantum res anxius optat, 80 Panem, & Circenses. Perituros audio multos: Nil dubium: magna est fornacula: pallidulus mi Brutidius meus ad Martis fuit obvius aram, Quam timeo, victus ne pœnas exigat Ajax, Ut malè defensus! Curramus præcipites, & 85 Dum jacet in ripa, calcenus Cæsaris hostem. Sed videant servi, ne quis neget, & pavidum in jus Cervice astrictâ dominum trahat. Hi sermones

evitavit sollicitudines. Etenim qui pridem largiebatur potestatem, fasces, legiones, universa, jam se coercet, ac binas duntaxat res petit sollicitus, panem, atque ludos Circi. Plurimos accipio morituros. Non incerta res est. Ingens est caminus. Brutidius meus familiaris pallens occurrit mihi prope Martis ædem. Quantum formido ne superatus Ajax ultionem repetat velut improbe propugnatus! Properemus festinanter:

atque Imperatoris adversarium, dum est abjectus in littore, proteramus. Conspiciant verò famuli, ne ullus inficietur, ac trementem herum victo colle ad iudicium rapiat. Tum verba ista

ANNOTATIONES.

78. *Effugit curas.*] Administrandæ Reipublicæ & eligendorum Magistratum Populus abiecit curam: hanc autem invasere cupidius Sylla, Julius Cæsar, Augustus, & alii deinceps Imperatores.

Qui dabat olim, &c.] Populus Romanus Præfecturas olim pleno jure, summa libertate, distribuens, jam ignavus residet, ac monarchiam patitur. Plutarch. citato loco testatur, e venditione suffragiorum, hinc iudiciorum, hinc exercituum corruptelam unius dominatione urbem subjecisse.

79. *Fasces.*] Dictaturam, Consulatum, &c. *Legiones.*] Tribunatum, præfecturam militarem. Vide Sat. 3. vers. 132. & ibid. Annot.

Nunc se continet.] Libertatis ac majestatis pristinæ oblitus, satis habet victitare, & ludis frui.

80. *Anxius optat.*] Vide Sat. 3. v. 223.

81. *Panem.*] Cibum exiguum; frumentarias tesseras, de quibus Sat. 7. v. 174. Sic & Tacitus Histor. *Fulgus*, inquit, *cui una ex Republica annonæ cura*. Sunt qui legunt, *Pana*, intelliguntque Lupercales Ludos in honorem Panos. Alii, *panuum*: aiuntque hoc fuisse aurigis victoribus præmium. Verum utraque hæc lectio rejicitur a doctoribus; & nostra ex optimis exemplaribus stabilitur.

Circenses.] Ludorum oblectamenta. Vide quæ notavi ad Sat. 3. v. 223.

Perituros audio multos.] Multos aiunt a Tiberio morte afficiendos. Dialogus est populi confictus.

82. *Fornacula.*] Plures consumptura. Vide supra, v. 61.

Pallidulus.] Metuens ne velut Sejani amicus a Tiberio proscribatur.

83. *Brutidius.*] Hunc Rhetorem & Historicum scribunt Tacitus & Seneca.

Ad Martis, &c.] In foro, juxta ædem Martis Ultoris illic propinquam.

84. *Ne pœnas exigat, &c.*] Ne Tiberius in quemlibet se viat, quasi non satis vindicatus, & seipse ulciscens, eosque damnans quos Sejano minus infensos animadverterit. Alii explicant de Brutidio seipsum interempturo, quod multis accidisse referunt Xiphil. & Sueton. Sed hoc minus ad rein; quia sequitur, *curramus præcipites, &c.* quæ verba priorem interpretationem adstruunt.

Ajax.] Sicut Ajax ille Græcis iratus, quod male se in Ulyssem defendissent, in quolibet furorem vertit. Vide Sat. 7. ad v. 115.

85. *Ut male defensus!*] Quemadmodum Ajax potiore habens causam, iudicio tamen se victum indignatus est: ita sane Tiberius iram effundet in eos qui Sejano faverint res novas improbe molienti, quique Majestatem Imperatoris læsam non satis acriter vindicasse visi fuerint.

Curramus præcipites.] Hæc aiunt quidem e populo: ne videamur non odisse Tiberii hostem, ac proinde invidiam subeamus, eamus ad Sejani cadaver jacens ad ripam fluminis in quod abjectum fuit, & illud pedibus proteramus coram servis nostris, ut sint illi testes.

86. *Dum jacet in ripa.*] Insepultos sub scalis Gemonis. Vide quæ supra retuli ex Xiphilino.

87. *Videant servi.*] Quorum delationem acciperet avide Tiberius. His enim potestatem fecerat dominos accusandi. Ut habet vetus Schol.

Ne quis neget.] Sive e servis, sive ex alijs qui nobis viderint.

88. *Cervice astricta.*] Obtorto collo, injecto cervici laqueo cum violentia: alii legunt, *obstricta*.

Hi sermones tunc.] Hæc inter se de Sejano populus loquebatur tunc temporis inquit Poeta: quæ cum ita sint, an quispiam deinceps velit nimios Sejani honores, & ejus postea fortunam experiri?

de Sejano : illi clam rumores à plebe spargebantur. An cupis honorari velut Sejanus : tantum possidere ? Et istis largiri sellas curules ; hunc castris præficere : æstimari defensor Imperatoris cum cætu Chaldeorum commorantis in Augusto saxo Caprearum ? Optas quidem pila, turmas, equites eximios, atque exercitum familiarem. Ecce ista non exoptas ? Etiam qui non cupiunt ullum interficere, cupiunt posse. Quæ verò magna & secunda tanti sunt faci-

Tunc de Sejano : secreta hæc murmura vulgi.
Visne salutari sicut Sejanus ? Habere 90
Tantumdem ? Atque illi sellas donare curules ?
Illum exercitibus præponere ? Tutor haberi
Principis, Augustâ Caprearum in rupe sedentes
Cum grege Chaldæo ? Vis certè pila, cohortes,
Egregios equites, & castra domestica. Quidni 95
Hæc cupias ? Et qui nolunt occidere quemquam,
Posse volunt. Sed quæ præclara, & prospera tanti,
Ut rebus lætis par sit mensura malorum ?
Hujus qui trahitur prætextam sumere mavis ;
An Fidenarum, Gabiorumque esse potestas ? 100

æquale est ærummarum pondus ? An istius qui raptatur prætextam induere præoptas, utrum Fidenarum & Gabiorum esse Magistratus ?

ANNOTATIONES.

91. *Tantumdem.*] Divitiarum & potentia.

Sellas donare curules.] Magistratus, Dignitates, quibus erat jus curuli sella vehi, & in ea sedendo judicia exercere.

Sellas curules.] Sella curulis, eburnea erat, ex Gellio, l. 3. c. 18. sic dicta, quod super eam in curru considerent, honoris causa, Magistratus in Curiam vecti. Tullius Catilin. 4. in. *Non hæc sedes honoris, sella curulis, unquam vacua mortis periculo atque insidiis fuit.* Horat. Lib. 1. Epist. 6.

Cui libet hic fasces dabit, eripietque curule, Cui volet importunus ebur.

92. *Tutor haberi Principis.*] Tiberii ad Capreas secedentis vice, Imperium administrare ex arbitrio. Vetus Scholiastes explicat, *Patricius fieri* : ubi optime notant quidam, non nisi sub Constantino Patricios cœpisse Imperatorum patres vocari. Favet & Justinian. Instit. lib. 1.

93. *Augusta Caprearum, &c.*] Quippe ibi Tiberius Augustus sedem habebat ac secessum peramenum. Legunt alii, *angusta*. Certe parva erat ea Insula.

Caprearum.] De Caprensi hoc secessu multa Suet. & nos quædam ante ad v. 72. Corn. Tacit. Annal. 4. paulo ante finem sic habet : *Capreas se in Insulam abdedit trium millium freta ab extremitate Surrentini Promontorii disjunctam. Solitudinem ejus placuisse maxime crediderim, quoniam importuosum circa mare, & vix modicis navigiis pauca subsidia neq; appulerit quisquam, nisi gnaro custode. Cæli temperies hyeme mitis, objectu montis, quo sæva ventorum arcentur. Ætas in Favonium obversa, & aperto circum pelago peramæna : prospectabatque pulcherrimum sinum, antequam Vesuvius mons ardescens faciem loci verteret.*

94. *Cum grege Chaldæo.*] Cum Mathematicis, quorum arte gavisus interdum Tiberius. Thrasyllum imprimis observasse, ac velut Sipientiæ Professorem in contubernium admisisse, testis Suet. Tiber. c. 14. De eo jam Sat. 6. v. 575.

Chaldæo.] Vide Sat. 6. v. 552. Annot. ad vocem, *Chaldæis*.

Vis certe pila, &c.] Certe cuperes militare præsidium ; aut etiam Imperium.

Pila.] Pilum, alias hastile, spiculum, jaculum. Ab eo prinipilus dictus primus Centurio : nam ejusmodi missilibus armati erant pedites.

Cohortes.] Quæ decem erant in legione. Cohors autem modo habuit milites ducentos, alias quingentos quinquaginta pedites, equites vero sexaginta sex, quæ inde quingentaria dicta est : sic & erat milliaria, quæ peditum erat 1500. Equitum 132. Fuerunt & alibi diversæ. Vide Alex. ab Alex. l. 1. c. 5. & l. 6. c. 13.

95. *Egregios equites.*] Selectos ad præsidium, quibus præsis, ut Sejanus prætorio Præfectus.

Castra domestica.] Milites ad tuam custodiam ac tutelam.

97. *Posse volunt.*] Ut saltem timeantur, magisque observentur.

Sed quæ præclara & prospera, &c.] Quæ fortuna quantumvis splendida exoptari meretur, ea lege, ut post ei succedat alia tantumdem adversa & tristic, quam prior læta fuerit ? Certe auream mediocritatem bene laudat Horat. Lib. 2. Od. 10.

99. *Hujus.*] Sejani unco raptati, summa cum ignominia sicut & summa fuit ante potentia.

Prætextam sumere.] Nimiam potentiam, summos honores Romæ. De *Prætexta* disserui ad Pers. Sat. 5. v. 30.

100. *An Fidenarum Gabiorumque, &c.*] An modica frui dignitate in oppidis minoribus Italia, sine ullo periculo.

Fidenarum.] Hæc Latii urbs ab Ascanio Æneæ filio condita, quod rebellasset, eversa est a M. Æmilio. Hodie, *Castel Giubileo* vocatur. De ea jam ante Sat. 6. v. 57.

Gabiorum.] Hæc civitas jacet in ruderibus ubi hodie *Campo Gabio*, ut placet nonnullis. Vide quæ de illa notavimus Sat. 3. v. 192. 6. v. 56. 7. v. 4.

Et de mensura jus dicere? Vasa minora
 Frangere pannosus vacuis Ædilis Ulubris?
 Ergo quid optandum foret, ignorasse fateris
 Sejanum. Nam qui nimios optabat honores,
 Et nimias posebat opes, numerosa parabat 105
 Excelsæ turris tabulata, unde altior esset
 Cæus, & impulsæ præceps immane ruinæ.
 Quid Crassos, quid Pompeios evertit, & illum,
 Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites?
 Summus nempè locus nullâ non arte petitus, 110
 Magnaque numinibus vota exaudita malignis.
 Ad generum Cereris sine cæde & vulnere pauci
 Descendunt reges, & siccâ morte Tyranni.
 Eloquium ac famam Demosthenis, aut Ciceronis

atque pannis opertus Ædilis apud inanes Ulubras judicare de mensuris, & vasa nimis parva rumpere? Agnoscis igitur Sejanum nescisse quid esset cupiendum. Enimverò qui dignitates immensas ambiebat, atque divitias petebat immodicas, is alta turris plures extruebat contignationes, unde celsior foret prolapsio, graviusque præcipitium casus projecti. Quid perdidit Crassos, quid Pompeios, atque eum, qui subactos Romanos egit ad sua flagella? nimirum sublimis gradus omni dolo quæsitus, & ingentia postulata ab iratis Diis concessa. Re-

ges absque percussione ac plagis, atque Tyranni interitu arido, ad Cereris generum infrequentes deveniunt. Demosthenis vel Tullii facundiam &

ANNOTATIONES.

101. *De mensura jus dicere.*] Vide Pers. Sat. 1. vers. 130. & Annot. ibid.

102. *Ædilis.*] Vide Sat. 3. v. 162. ad vocem, *Ædilibus.*

Vacuis Ulubris.] In hæc urbem Latii fere deserta, Ulubræ oppidum prope Velitras, ubi educatus Augustus Cæsar, nihil præterea insigne habuit. Ejus hodie nullum extat vestigium. Meminit Horatius Lib. 1. Epist. 11. versu ultimo.

103. *Ergo quid optandum, &c.*] Quid si modica præfers summis, certe sapis, & intelligis Sejanum errasse, summum bonum, adeoque exoptanda ignorasse.

105. *Numerosa parabat, &c.*] Ex altiori loco nempe graviorem sibi casum parabat. Claudian.

*Tolluntur in altum,
 Ut lapsu graviore ruant.*

108. *Quid Crassos, &c.*] Summæ fortunæ quanta sint pericula pergit exemplis ostendere.

Crassos.] M. Crassum Syriæ Proconsulem cum filio Pub. Crasso in Parthos bellum moventem seu imperandi ambitione, seu Parthici auri cupiditate: utrumque vero interceptum illi occiderunt non sine Romanorum dedecore. Vide Appian. Plutarch. &c.

Pompeios.] Magnum scilicet, ejusque duos filios Cneum & Sextum a Cæsare profligatos, & miser pereuntes. Nam ille quidem interfecit a Ptolemæo, Ægypti Rege ad quem confugerat: hi vero cum repararent bellum, pariter trucidati sunt.

Illum, ad sua qui, &c.] Julium Cæsarem viginti tribus vulneribus in Senatu confossum. Posset & Sylla, & Cinna intelligi: quin etiam potiori jure Augustus: de quo inter alia, Suet. August. c. 94. quod facit ad rem præsentem, narrat per quemvis visum Ciceroni Octavium Augustum, adhuc puerum, *facie liberali, cælo demissum cate-*

na aurea, ad fores Capitolii constitisse, eique Jovem flagellum tradidisse. Eo certe respexisse videtur Juvenalis, qui mox addit, deductos ad flagra Quirites.

109. *Domitos deduxit ad flagra Quirites.*] In servitutem quasi reductos ad nutum rexit & multavit, quos erat nefas virgibus cædere, dum stetit Romanæ civitatis libertas.

110. *Summus nempè locus.*] Summa auctoritas per fas & nefas quæsitâ, inmodica regnandi libido.

111. *Numinibus vota exaudita malignis.*] Vindicantibus Diis improbitatem summa & nimia importune petentium, atque exitio futura largientibus.

112. *Ad generum Cereris, &c.*] Raro sit ut Tyranni inveniuntur incruenta morte defuncti: omne autem prope ferro cæsi.

Generum Cereris.] Plutonem inferorum Deum, qui Proserpinam Cereris filiam rapuit, & matrimonio sibi copulavit.

113. *Sicca morte.*] Non effuso illorum sanguine.

114. *Eloquium ac famam, &c.*] Jam carpit ambitionem eorum, qui summam exoptant eloquentiam, quamvis & ipsa perniciosa sit.

Demosthenis, aut Ciceronis.] De duobus his eloquentiæ Principibus multi multa, nemo fere nimia. Omnia videtur complexus Cæsar. Rhodig. lib. 26. cap. 3.

Demosthenis.] Quintil. 1. 10. c. 1. hunc vocat, *orandi bene legem*; Cæsar. Rhod. 1. 8. c. 13. *Incomparabilem oratorum antesignanum & plane coryphæum.*

Ciceronis.] De eo jam ante Sat. 8. v. 256. & seq. Vide Plin. 1. 7. c. 30. & 1. 17. c. 5. Quintil. cit. Cæsar. Rhodig. 1. 3. c. 3. & 1. 5. c. 13. &c.

existimationem janjam cupit, atque integris Quinquatribus precatur quicumque etiam unico asse Palladem acquisitam veneratur, quem comitatur famulus arctam servans arctam. Verum ambo cauidici ob facundiam interiere. Ambos morti addixit ingenii fons abundans atque superfluens. Ob ingenium amputata Ciceroni fuerunt dextra & caput; neque unquam rostra respersa sunt cruore exigui oratoris. O beatam urbem exortam dum ego fui Consul! Enses Antonii valuisse asperrari,

Incepit optare, & totis Quinquatribus optat, 115
 Quisquis adhuc uno partam colit asse Minervam,
 Quem sequitur custos angustæ vernula capsæ.
 Eloquio, sed uterque perit orator. Utrumque
 Largus & exundans letho dedit ingenii fons.
 Ingenio manus est, & cervix cæsa; nec unquam 120
 Sanguine cauidiei maduerunt rostra pusilli.
 O fortunatam natam me Consule Roman!
 Antonii gladios potuit contemnere, si sic

O beatam urbem exortam dum ego fui Consul! Enses Antonii valuisse asperrari,

ANNOTATIONES.

115. *Totis Quinquatribus.*] Per illos quinque dies quibus agebantur Minervæ Sacra: unde nomen. Ovid. Fast. 3. primo die sacrificia peragebantur; secundo, tertio & quarto gladiatores deugnabant; quinto urbs lustrabatur. Alii ex Varrone & Festo, nomen deducunt ex eo quod illud festum celebratur die quinto post Idus Martias. Vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 22. & Gell. lib. 2. cap. 21.

Quinquatribus optat.] Quilibet nimirum tirunculus inflamatur cupiditate laudis & gloriæ, & hinc Minervam Sapientia Deam importunitis fatigat votis, videns certamina Poëtarum atque Oratorum a Domitiano instaurata, in Albano quotannis ab ipso studiose celebrata. De quibus Sueton. Domit. cap. 4.

116. *Quisquis adhuc uno, &c.*] Qui vix prima scientiarum ac eloquentiæ rudimenta puer delibavit, & parvam adeo mercedem, exiguumque præceptoris hactenus dedit Minerval. Hoc in Quinquatribus solebat persolvi a discipulis.

Minervam.] Hanc Metonym. pro ipsa ponit eloquentia, Ovid. Fast. 3. cit.

Pallada nunc pueri teneraque orate puelle, Qui bene placarit Pallada, doctus erit.

117. *Quem sequitur custos angustæ vernula capsæ.*] Quem servus ad scholam sequitur, portans angustam, in qua codices pauculi, capsam: hinc ille dictus *capsarius*. Sueton. Ner. cap. 36. refert damnatorum liberos urbe pulsos, nec eosque veneno aut fame, quosdam enim *pedagogis* & *capsariis* necatos, &c.

118. *Uterque perit.*] Gell. 1. 15. c. 28. Demosthenem ac Ciceronem pari ætate illustrissimas orationes in causis dixisse ait, anno scilicet ætatis vigesimo septimo illum, hunc vigesimo sexto: sic etiam vixisse similem prope annorum numerum, nimirum Ciceronem annos sexaginta tres, Demosthenem septuaginta. Porro utriusque sua eloquentia mortis causa fuit. Demostheni quidem quod Athenienses concitasset sæpius suis in Philippum orationibus: Ciceroni vero, cum in Antonium acriter invectus esset, ab eo jam Triumviro perniciæ creata. Vide Plutarch. De utroque.

119. *Exundans ingenii fons.*] Quintil. cit. *Videtur, inquit, Tullius effluxisse vim Demosthenis, copiam Platonis, jucunditatem Isocratis—Immortalis ingenii beatissima ubertate. Non enim phryias (ut ait Pindarus) aquas colligit, sed vivo gurgite exundat, &c.*

120. *Manus est, & cervix cæsa.*] Antonii jussu caput & manus jugulato Ciceroni abscissa & affixa rostris, e quibus in ipsum toties dixerat, ac Romanos moverat ad libertatem accendens, at suo tandem exitio.

121. *Rostra.*] Locus in foro Romano ubi pulpitum erat, ornatum subinde e navium bello captarum rostris; quæ quidem ex ære conflata erant. Ibi virorum illustrium imagines erectæ plures: & inde conciones haberi ad populum solebant. Tit. Liv. 1. 8. cap. 14. *Naves, inquit, Antiatium partim in navaliu Roma, subductæ; partim incense, rostrisque earum suggestum in foro extructum adornari placuit; rostraque id templum appellatum.*

122. *O fortunatam natam, &c.*] Ciceronis est is versiculus, quo de oppressa Catilinæ conjuratione, & libertate stabilita, sibi ipse in Consulatu applaudebat. Turneb. 1. 7. cap. 19. *Versus ille, inquit, obtrectatorum Ciceronis & invidorum virulentos morsus in eum excitavit; nec est quod a Quintil. Lib. 9. cap. 4. vel a Juvenale Sat. 10. irrideatur ob iterationem earunden syllabarum: hoc enim in deliciis habebant veteres—*

—at posteritas fastidiit, que multo putidius & ineptius multis in rebns lasciviit, &c. Certe idem Tullius ad Brutum scribens, *res mihi invisæ visæ sunt, inquit: & de amicis. Eo loco locati sumus, & Virg. Æneid. 3. Tales casus Cassandra canebat.* An vero summis illis scribendi magistris ea temere excidisse putandum est, quod affirmat Quintil. loco citato?

123. *Antonii gladios potuit contemnere.*] Sumpta ex ipso Tullio verba Philip. 2. ubi perorans ita scribit: *Contempsisti Catilinæ gladios, non peritescam tuos, &c.*

Si sic omnia dixisset.] Si tam incondite, tam inepte cætera dixisset, non perisset Tullius ab Antonio se ulciscente occidi jussus.

Omnia dixisset. Ridenda Poëmata malo,
 Quam te conspicuæ divina Philippica famæ, 125
 Volveris a prima quæ proxima. Sævus & illum
 Exitus eripuit, quem mirabantur Athenæ
 Torrentem, & pleni moderantem fræna theatri.
 Diis ille adversis genitus, fatoque sinistro,
 Quem pater ardentis massæ fuligine lippus 130
 A carbone, & forcipibus, gladiosque parante
 Incude, ac luteo Vulcano ad Rhetora misit.
 Bellorum exuviæ, truncis affixa trophæis

si cuncta hunc in modum fuisset locutus. Incondita carmina pluris facio, quam te divina nominis præclari Philippica, quæ post primam legeris propinqua. Finis quoque; dirus abstulit hunc quem Athenæ stupebant rapide fluentem, ac theatri frequentis habenas regentem. Is Numinibus iratis & malignâ sorte natus, quem parens ob massæ ferventis fuliginem lippus a carbone & forcipibus, & incude cultros fabricavit.

cante, atque Vulcano luteo, ad Rhetorem ablegavit. Spolia militiæ, thorax detruncatis trophæis suspensus,

ANNOTATIONES.

124. *Ridenda poëmata malo.*] Mallem subire ludibrium male scribendo vel dicendo, quam capitis periculum, tam disertè loquendo. Cæterum & carmina scriptitasse se testatur ipse Tullius ad Lentulum scribens Lib. 1. Epist. 9. *Ab orationibus disjungo me ferè, referoque ad mansuetiores Musas, quæ me maxime sicut jam a prima adolescentia delectarunt, * * * * scripsi etiam versibus tres libros de temporibus meis, &c.*

125. *Divina Philippica.*] Secunda nempe singulari artificio elaborata a Cicerone, qui quidem orationes eas in Antonium, non Antonianas ut debuisset, inscripsit, sed Philippicas, quasi similes iis quas in Philippum Demosthenes acres & falsas dixerat.

126. *Sævus & illum Exitus eripuit.*] Crudelis etiam ac funesta mors e vivis exemit Demosthenem. Is enim ut Regis Macedonum Antipatris furorem effugeret, veneno seipsum interemit. Vide cætera apud Plutarchum.

128. *Torrentem.*] Torrentis instar exundantem eloquentiam.

Moderantem fræna theatri.] Athenienses in concionibus, quovolebat, inflectentem ac permoventem, Justin. l. 22. *Agathocles*, inquit, *veluti Reipublicæ statum formaturus, populum in theatrum ad concionem vocari jubet.* Aliter explicat Mancinellus, nempe quod Atheniensibus persuaserit Demosthenes, ut quam in spectaculis ac theatris pecuniam publicam solebant impendere, jam in belli sumptus adhiberent.

130. *Quem pater ardentis, &c.*] Infelix Demosthenes quod insignis orator evaserit, futurus certe beator, si non scholas, sed officinam patris frequentasset, fuissetque ferrarius faber, & gladiatorum artifex.

Pater.] Plutarch. refert Demosthenis patrem honestum imprimis ac probum virum extitisse, Athenis autem egregiam gladiatorum officinam multis artificibus servis instructam habuisse: decessisse vero, filio septenni relicto, abundante patrimonio, Val. Max. l. 3. c. 4. *Quam matrem*, inquit, *Euripides, aut quem patrem De-*

mosthenes habuerit, ipsorum quoque seculo ignotum juit: alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditasse, omnium pene doctorum literæ loquuntur.

131. *Forcipibus.*] Ex Nonio Marcello, & aliis, *Fornum* idem est quod *calidum*: hinc forcipes quasi calidum capientes, quòd candens ferrum teneant. Virgil. *Æneid.* 8.

Versantque tenaci forcipe massam.

132. *Luteo Vulcano.*] A camino & igne, Vulcanum quippe fabulantur Deum ignis præsidem, fabrum etiam Deorum, atque in Lemno Insula officinam habere, ubi ministris Cyclopibus Jovi fulmina fabricantur.

Luteo.] Vel atro, deformi squallido, quales ferme Fabri, e carbone, fuligine, camino: vel rufo lucidiori, ut prima syllaba producatur. Sic & Gell. lib. 2. cap. 26. à luce vocari luteum colorem opinatur.

Ad Rhetora.] Isæum Rhetoricæ præceptorum adiit auditque Demosthenes, patre jam mortuo. Cur autem non se contulerit ad Isocratem qui tunc florebat? Forte quod non valeret tantam solvere mercedem, quantam ille exigebat, nempe decem minas. Nam tutorum negligentia locuples ejus patrimonium fere perierat. Hæc Plutarch.

133. *Bellorum exuviæ.*] Exitiosas quoque demonstrat bellicæ gloriæ cupiditatem.

Truncis affixa trophæis.] Trophæum erigebant victores in aliquo tumulo e ramis arborum, & ex iis hostium spolia suspendebant, & eo quidem loco, ubi versi in fugam illi fuerant. Hinc nomen τροπῆν conversio in fugam. Virgil. *Æneid.* 11. initio.

Vota Deum primo victor solvebat Eoo.

Ingentem quercum decisis undique ramis Constituit tumulo; fulgentiaque induit arma, Mezentî Ducis exuvias, tibi magne trophæum Bellipotens: aptat rorantes sanguine cristas, Telaque trunca viri, & bis sex thoraca petitem Perfussumque locis, clypeumque ex ære sinistra Subligat, atque ense collo suspendit eburnum.

atque buccarum tegmen è rup-
ta galea dependens, & jugum
temone arulsum, & aplustria
expugnatae triremis & mæstus
in arcu supremo vincetus, æsti-
mantur superare mortalium
bona. Ad ea contendit Impe-
rator Romanus, & Græcus &
Barbarus: illinc periculorum
ac laboris ansam desumit. Ad eò
existimationis quam virtutis ar-
dentius est desiderium. Nam
quis ipsam virtutem querit, si
auferas munera? Nihilominus
patriam dudum oppressit non-
nullorum commendatio & am-
bitio ludis atque elogii affigen-
di lapidibus pulverem servantibus,
ad quos disjiciendos suffi-
cient mala robora ficus infan-
cundæ: Enimverò tumulis ip-
sis attributa fata sunt. Pensa
Annibalem: quot libras repe-
ries in Imperatore maximo?

Ille est quem non continet Africa mari Mauritania irrigata, & propinqua Nilo calescenti. Insu-
per ad Æthiopiæ incolæ, & elephantæ diversos.

Lorica, & fractâ de casside buccula pendens,
Et curtum temone jugum, victæque triremis 135
Aplustre, & summo tristis captivus in arcu,
Humanis majora bonis creduntur: ad hæc se
Romanus, Graiusque ac Barbarus induperator
Erexit: causas discriminis atque laboris
Inde habuit. Tantò major famæ sitis est, quàm 140
Virtutis. Quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas? Patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis, titulique cupido
Hæsuri saxis cinerum custodibus; ad quæ
Discutienda valent sterilis mala robora ficus: 145
Quandoquidem data sunt ipsis quoque; fata sepulcris.
Expende Annibalem: quot libras in duce summo
Invenies? Hic est, quem non capit Africa Mauro
Perfusa Oceano, Niloque admota tepenti.
Rursus ad Æthiopum populos, aliosque Ele-
phantos.

ANNOTATIONES.

134. Lorica.] Hæc pridem è loris, nunc è fer-
ro nomen tamen retinuit.

135. Curtum temone jugum.] Bellici currus
fragmenta.

Triremis.] Navis instructæ triplici ordine
remorum: victoriæ navalis monumenta.

136. Aplustre.] Superflua navis ornamenta &
quibus carere illa potest, aplustre & aplustrum
vocari ait Festus.

Captivus in arcu.] In arcu triumphali picta
vel sculpta imago hostis capti & mæsti.

137. Humanis majora bonis.] Summa bona, &
veluti divina.

Ad hæc se Romanus, &c.] Propter hæc obti-
nenda nullum non discrimen sponte subit.

142. Præmia si tollas.] Tull. Philip. 2. Satis
est in ipsa conscientia in pulcherrimi facti fruc-
tus. Ovid. 2. de Ponto Eleg. 3.

Ipsæ decor recti, facti si præmia desint,

Non movet, & gratis panitet esse probum.

Patriam tamen obruit.] Vel bellis civilibus,
ut Sylla, Antonius, Cæsar: vel externis, ut An-
nibal, &c. Cicer. Tusc. 3. n. 4. Quæ cæcitate ho-
mines cum quedam præclara etiam cuperent, eaq;
nescirent, nec ubi, nec qualia essent, funditus alii
everterunt suas civitates, alii ipsi occiderunt, &c.

144. Hæsuri saxis cinerum custodibus.] Inscr-
ibendi sepulchris, in quibus reconduntur ciner-
es in urnis.

145. Sterilis ficus.] Caprificus rumpens ac
solvens validos etiam muros atq; lapides, qui-
bus innascitur & erumpit. Mart. l. 10. Epig. 2.

Marmoræ Messalæ findit caprificus.

Mala robora.] Vel inutilis truncus, vel impro-
bæ vires, quæ valeant ad ruinam ædificiorum.

146. Data sunt ipsis quoque fata sepulcris.]
Ipsa sepulcra peritura sunt, seu vetustate la-
bentia, seu vi disjecta & diffracta.

147. Expende Annibalem.] Cineres Anniba-
lis in libra expende: quàm exiguus apparebit,
qui cantus olim! Angusta capit urna quem non
Africa potuit continere.

148. Mauro perfusa Oceano.] Mari Atlanti-
co, ad occidentem; sicut Nilo, ad Orientem;
mari Mediterraneo, ad Septentrionem. Porrò
Mauritania Africæ pars occidentalis, ibi nunc
regna Fezzæ & Marochii.

149. Niloque admota tepenti.] Quia nimirum
Zonæ torridæ subjectus. De Nilo, vide quæ
notavimus ad Sat. 6. v. 83.

150. Æthiopum.] Æthiopia pars Africæ am-
plissima cis & ultra Æquatorem, continet A-
bissiniam, Nubiam, &c. De ea jam Sat. 2. v. 23.
& Sat. 6. v. 599.

Aliosque elephantos.] Id est, ad Mauritaniam &
Libyam Africæ Provincias in quibus reperiun-
tur elephantis, sicut in India Asiæ regione, sed in
hac maximi; proindèq; alios ac paulò diversos
illos vocat Juvenalis, Plin. l. 8. c. 9. Indicum ele-
phantem Afri parent, inquit, nec contueri audent.
nam & major Indicis magnitudo est. Et c. 11. sic
habet: Elephantæ fert Africa ultra Syrticas soli-
tudines, & in Mauritania: ferunt Æthiopes &
Troglodytæ; sed maximos India. Idem Plin. in
c. præced. ejusd. Libri multa refert de Elephan-
tum industria. Vid. Annot. ad Sat. 12. v. 109. & seq.

Additur imperiis Hispania : Pyrenæum 151
 Transilit. Opposuit natura Alpemque, nivemque:
 Diducit scopulos, & montem rumpit aceto.
 Jam tenet Italiam : tamen ultrâ pergere tendit.
 Actum, inquit, nihil est, ni Pæno milite portas 155
 Frangimus, & mediâ vexillum pono Suburrâ.
 O qualis facies, & quali digna tabellâ,
 Cùm Gætula ducem portaret bellua luscum !
 Exitus ergo quis est ? O gloria ! Vincitur idem
 Nempe & in exilium præceps fugit, atq; ibi magnus
 Mirandusque cliens sedet ad prætoria regis, 161

adjungitur potestati Hispania. Pyrenæum superat. Natura objectit Alpes ac nives : discidit saxa, atque rupes aceto diffregit. Jam Italiam possidet ; at tamen ulterius progredi exoptat. Nihil factum est, ait, nisi Carthaginensi exercitu Romæ portas rumpimus, & signa constituo in mediâ Suburra. O quis vultus, & quam picturam meritus, quando bestia Gætula vehebat Imperatorem coclitem ! Ecquis igitur fuit eventus ? O fama ! Ipse superatur scilicet,

atque in exilium citus abit, & illic summus & admirabilis cliens manet ad prætoria Principis,

ANNOTATIONES.

151. *Additur imperiis Hispania, &c.*] Itaque non Africa contentus Annibal in Europam transit: ac primo Hispaniam armis domat: hinc in Gallias, post in Italiam victor pergit.

Pyrenæum.] Pyrenæi montes maximi Hispaniam a Gallia separant, per octoginta quinque circiter leucas Hispanicis ab Oceano ad mare Mediterraneum excurrentes. Nomen ab incendio totius montanæ regionis, igne pridem a pastoribus injecto in frequentes ibi silvas, quo factum est, ut argenti puri e montibus rivuli defluerint, &c. quæ habet Diod. Sicul. l. 6. c. 9.

152. *Alpem.*] Excelsos admodum nivososque montes, quibus Italia dividitur a Gallis. *Hos transcendisse quoque mirum fuit, atque in portento prope majores habuere Alpes ab Annibale exuperatas, & postea a Cimbris;* inquit Plin. in Præoc. Lib. 36.

153. *Et montem rumpit aceto.*] Annibal, ut sibi suoque exercitui viam aperiret per Alpium jugâ in via; arboribus circa immanibus dejectis detruncatisque, struem ingentem lignorum accumulari jussit: hanc adjuvante vento succendit, atque saxa ardentia infuso aceto putrefacit. Sic torrida incendio rupes ferro patefacta, & emolliti anfractibus modicis clivi, ut non jumenta solum sed elephantum etiam deduci possent. Quatriduum circe rupem consumptum. Hæc & alia fuse Titus Livius, lib. 21. cap. 37. & præced.

154. *Jam tenet Italiam.*] Superatis Alpibus in Italiam descendit, Romanosque primo vicit ad Ticinum amnem, iterum ad Trebiam fluvium, deinde Cannensi illa clade affecit: post Romam petit, castraque metatus est super Anienem fluvium, ad tertium ab urbe lapidem. Plutarch, &c.

155. *Pæno.*] Pæni sunt Carthaginenses, quasi Phœni, inquit Servius, a Phœnicibus, qui Carthaginem condiderunt, originem ducentes. Hinc & Punici quasi Phœnici vocati sunt.

156. *Media vexillum pono Suburrâ.*] Nisi victor ingressus Romam vexilla statuo in urbe mediâ. *Suburrâ.*] Vide Sat. S. v. 5.

157. *Quali digna tabella.*] Solebant, & gaudent etiamnum aliquando Pictores, vultus admodum deformes ac ridiculas facies pingere.

158. *Gætula bellua.*] Elephas Gætulus. Gætulia Libyæ Interioris regio, ex Mela & Ptolemæo; Mauritanix, ex Plinio: inter Numidiam & Carthaginem, ut aliis placet.

Cum Gætula ducem portaret bellua luscum] Rem explicat. Liv. l. 22. c. 2. Scilicet Arnus fluvius solito magis inundat Etruriam, cum in eam venit Annibal: obtinentibus omnia aquis; periere milites & jumenta passim. *Ipse Annibal, æger oculis, ex verna primum intemperie calores & frigora variante, elephantum, qui unus super fuerat, quod altius ab aqua extaret, vectus; vigiliis tandem & nocturno humore, palustris celo caput gravante, & qui medendi nec locus nec tempus erat, altero oculo capitur.* Hæc Liv. & Plutarch.

159. *Exitus ergo quis est?*] Quis vero finis tot victoriarum? Quid tandem Annibali contigit?

O gloria!] Quam brevis, quam vana & fallax! *Vincitur idem, &c.*] Nimirum ille ipse Annibal modo tam gloriosus debellatur primum a M. Marcello: deinde a Scipione profligatus in Africa, & a suis civibus damnatus, ad Antiochum Syriæ, mox ad Prusiam Bithyniæ reges fugit: denique ab his etiam destitutus, veneno se ipsum interimit, nec hostibus datur.

161. *Cliens.*] Patrocinium & opem alienam implorat qui paulo ante terrebat omnes.

Sedet ad prætoria regis.] In atrio palatii regii quotidie mane prestolatur, ut regem salutet, suaque illi officia deferat, is cui prius tot homines parebant & obsequabantur.

Prætoria.] Prætorium vocatur domus aut tabernaculum Prætoris, atque inde cujuscunque Ducis aut Regis.

dum Regi Bithyniæ placeat expergisci. Anima quæ hominum negotia quondam turbavit, exitum non præbent enses, non lapides, non jacula; sed iste annulus ultor Cannarum, & tam copiosi cruoris vindex. Vade, insane, ac perge duras per Alpes, ut arrideas adolescentibus, sisq; declamandi argumentum. Mundus unus haud satis est adolescenti Pelleo. Effervescit miser arcto orbis termino, quasi Gyaræ rupibus atque angusta Seripho compressus. Altamen quando ingressus erit civitatem à figulis instructam, tumulum satis habebit. Mors tantum decla-

rat quam vilia sint mortalium corpora. Non dubitatur Athos pridem navigatus, & quodcumque in monumentis profert Græcia futilis, quando ipsis classibus opertum mare,

Donec Bithyno libeat vigilare Tyranno.
Finem animæ, quæ res humanas miscuit olim,
Non gladii, non saxa dabunt, non tela, sed ille
Cannarum vindex, ac tanti sanguinis ultor 165
Annulus. I, demens. & sævas curre per Alpes,
Ut pueris placeas, & declamatio fias.
Unus Pellæo juveni non sufficit orbis:
Æstuat infelix angusto limite mundi,
Ut Gyaræ clausus scopulis, parvaq; Seripho. 170
Cum tamen a figulis munitam intraverit urbem,
Sarcophago contentus erit. MORS sola fatetur
Quantula sint hominum corpuseula. Creditur olim
Velificatus Athos, & quicquid Græcia mendax
Audet in historia; eum stratum classibus isdem, 175

ANNOTATIONES.

162. *Bithyno.*] Prusiam intelligit regem Bithyniæ, quæ regio est Asiæ minoris Ponto finitima, & Euxino mari.

163. *Finem animæ, &c.*] Tanto verò Duci hoc sors non dabit, ut honesta morte in bello defungatur. Vide quæ notavimus Sat. 6. v. 169.

165. *Cannarum vindex.*] Ultor cladis apud Cannas Apuliæ oppidum Romanis illatæ, ac tot annulorum Romanis Equitibus detractorum. Vide Annot. Sat. 2. v. 155. ad vocem *Cannis*.

166. *Annulus.*] Sub annuli gemma venenum semper habuit præparatum Annibal, quo se ab hostium captivitate & ultione vindicaret. Vet. Schol. Vide Tit. Liv. lib. 39. cap. 51. Plut. in vita Annibalis, &c.

I, demens.] Sarcasmus in Annibalem, & ambitiosos gloriæ militaris.

167. *Declamatio fias.*] Ut in scholis Rhetorum pueris materiam declamationis præbeas. Vide Sat. 7. v. 161.

168. *Unus Pelleo juveni, &c.*] Quot mala pariat gloriæ cupido, Xerxis, & Alexandri probat exemplis. Vide Plutarch in Alexandri Magni & Themist. vita. Valer. Max. lib. 8. cap. 14. *Alexandri Magni pectus insatiabilis laudis, inquit qui Anaxarcho comiti suo ex auctoritate Democriti præceptoris innumerabiles Mundos esse referenti, heu me, inquit, miserum, quod ne uno quidem adhuc potitus sum! Augusta homini gloriæ possessio fuit quæ Deorum omnium domicilio sufficit.*

Pelleo juveni.] Alexandro Pella urbe Macedonia oriundo.

169. *Æstuat.*] Sic orbe toto se coarctatum putat, ut si Gyara, vel Seripho parvis Insulis clauderetur. Ita mare in angusto æstuarium dicimus.

170. *Gyaræ.*] Sat. 1. v. 73.

Seripho.] Sat. 6. v. 565.

171. *Figulis munitam intraverit urbem.*] Babylonem, a Semiramide conditam, & muro e coctis lateribus facto circumdatam, teste Justino Lib. 1. Vide & Diodor. Sicul. l. 3. c. 4.

172. *Sarcophago.*] Ita vocatur sepulchrum, quod carnes voret, a *σαρκος* & *φάρος*, item lapis quidam ex Asso Troadis Promontorio fissili vena scissus: in eo condita defunctorum corpora intra diem quadragesimum absumi testatur; Plin. lib. 36. cap. 17.

Sarcophago contentus erit.] Alexander ille magnus, quem non capiebat orbis totus, in urbe Babylone veneno extinctus exiguo tumulo capietur. Vide Justin. lib. 12.

174. *Velificatus Athos.*] Circumnavigatus ab exercitu Xerxis, postquam fuisset a continenti abscissus ille mons Macedonia præaltus & in Ægeum mare procurrens, ut habet Plin. l. 4. c. 10. Idem attestatur Herodot. lib. 7. nempe Athos, a militibus Xerxis perfossum, & jussum interdicti Isthmum ad recipiendum mare in fossam tantæ latitudinis, ut duæ trirèmes pariter illac traduci possent; id porro jactantiæ, & potentia præsertim ostentandæ, ac memoria sui relinquendæ gratia potius quam ullius necessitatis aut commodi factum notat ibidem Herodotus: & paulo post refert aggeres circa Athos perfectos ad alvei fauces, ne per æstuarium maris illæ obstruerentur.

Quicquid Græcia mendax, &c.] Quicquid narrat Scriptores Græci vani & mendaces. Portentosa Græciæ mendacia vocat Plin. l. 5. c. 1.

175. *Classibus isdem.*] Quibus Athos velificatus a Xerxe. Classes vero dicit: nam ea Herodoto cit. & Justino Lib. 2. Xerxes habuit navium myriadas plures; si qua fides, decies centum millia numerantur.

Suppositumq; rotis solidum mare. Credimus altos
Defecisse amnes epotaque flumina Medo
Prandente, & madidis cantat quæ Sostratus alis.
Ille tamen qualis rediit Salamine relictâ,
In Corum atq; Eurum solitus sævire flagellis 180
Barbarus, Æolio nunquam hoc in carcere passos
Ipsum compedibus qui vinxerat Ennosigæum?
Mitius id sane, quod non & stigmatum dignum
Credidit, huic quisquam vellet servire Deorum?

Et solidum rotis subjectum est. Profunda flumina non dubitamus siccata, atque exhaustos amnes Medo canante, & que canit Sostratus axillis humidis. Attamen qualis reversus est dimissâ Salamine, is barbarus, assuetus flagris castigare Corum & Eurum nunquam id perpessos in Æoli custodia, quique Neptunum ipsum vinculis constrinxerat? Lenius illud profectò, quod non etiam

stigmata meritum putaverit. *Ecquod Numinum ei ministrare consentiret?*

ANNOTATIONES.

176. *Suppositumque rotis.*] Scilicet cum ex Asia in Europam exercitus a Xerxe tractus, cum curribus plurimis, constructo navibus ponte à Sesto ad Abydum, junctoque Hellesponto, spatio septem stadiorum interjacente. Qua ratione pons iste factus, edisserit Herodot. Lib. 7. cit. Vide & Sueton. Calig. cap. 19. ubi medium Baias inter ac Puteolos spatium trium millium & sexcentorum fere passuum a Caligula ponte junctum refert; ac per eum biduo continenti primum equo phalerato, deinde curru bijugi commeasse Imperatorem, comitante in essedis amicorum Cohorte: atque *id excogitatum a Caio emulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquanto angustiore Hellespontum contabulaverit.*

177. *Defecisse amnes, epotaque flumina.*] Justin. Lib. 2. Xerxes, inquit, septingenta millia de regno armaverat, & trecenta millia de auxiliis, ut non immerito proditum sit, flumina ab exercitu ejus siccata, &c. * * * * ac veluti nature dominus, & montes in planum deducebat, & convexa vallium equabat, & quedam maria pontibus sternebat, quedam ad navigationis commodum per compendium ducebat. Herodotus porro citat. affirmat & amnes & lacus epotos defecisse, cum ex Asia copias duceret. Xerxes: & Scamandrum quidem omnium primum hominibus atque jumentis potantibus haud suffecisse, &c.

Medo prandente.] Conflato e Medis ac Persis exercitu prandente & bibente.

178. *Sostratus.*] Poëta qui scripsit Xerxis, ut aiunt expeditionem.

Madidis alis.] Vel, dum Poëtico furore velut ebrius madet: vel dum recitat magnâ contentione sudans maxime sub alis, ut fit. Vetus Schol.

179. *Ille tamen qualis rediit.*] Superbus ille Xerxes demum a Themistocle superatus navali pugna, ad Salaminem Insulam, quam turpi fuga Asiam repetiit.

Salamine relictâ.] Insula sinus Saronici Atticam inter & Peloponnesum contra Megaram urbem. Nempe ex Delphico responso muris ligneis salutem tuentes Græci, ac in bellum navale intenti, angustias Salamini freti, ne circumveniri a multitudine possent, occupaverant; quod feliciter cessit. Nam Persæ victi, fusi, fugati. Justin. cit. lib. 2.

180. *In Corum atque Eurum.*] Ventos ac mare sibi volens habere obnoxia.

Corum, Eurum.] Hic ab ortu, ille ab occasu fiat. Plin. lib. 2. cap. 47. Metonymia est pro quibuslibet ventis.

181. *Æolio nunquam, &c.*] Alludit ad Virgil. Æneid. 1. ubi.

—Vasto rex Æolus antro

Luctantes ventos, tempestatesque sonoras Imperio premit, ac vinculis & carcere frenat.

182. *Ipsum compedibus qui vinxerat Ennosigæum?*] Nam ex Herodoto lib. 7. Solutum tempestate pontem audiens Xerxes, jussit Hellesponto trecenta infligi verbera, & binas injici compedes: quin & missi qui stigmata inurent & colaphos incuterent, &c.

Ennosigæum.] Sic appellatur Neptunus, quod terram quatit. *ævis concussio,* & γαια, terra. Gell. lib. 2. cap. 28.

183. *Quod non & stigmatum, &c.*] Xerxis irridet vesaniam. Quin & stigmatum & notas inussit mari, ut cicatrices indecoras peccati penam ferret Neptunus Deus maris. Apud Herodot. cit. etiam verbis sævitur: O amara aqua, aiunt Xerxis ministri, dominus hanc tibi irrogat penam, quod eum læsisti, qui de te nihil mala meritum est. Te tamen Rex, velis, nolis, transmittet, &c.

184. *Huic quisquam vellet servire Deorum?*] Neptunus Laomedonti, & Appollo quidem Admeto, regibus Dii servierunt, ut fabulantur; at insano & immani domino Xerxi quis Deorum velit servire? Ironia salsissima.

At qualis reversus est? Unica navicula scilicet, mari sanguinolento, & prora lenta per crebra corpora. Honos efflagitatus, petit frequenter ejusmodi supplicium. O Jupiter largire diuturnitatem vitæ, concede plures annos. Id erecta facie, id etiam pallens dumtaxat exposcis. At quam perpetuis & quàm magnis ærumnis abundat senium longius! Præ cunctis contemplare faciem deformatam atq; horridam, & aliam à se ipsa, pellem fædam pro cute, & labentes malas, & rugas similes iis quas in vetusta bucca exarat simia jam parens, ubi Tabraca umbrosas aperit silvas. Multæ sunt adolescentium differentiæ. Iste illo formosior, & hic isto. Longe ille validior alio. Senum vultus idem; artus cum voce tremuli: atq; adeo calvum caput & infantia narium humidarum. Panis gingiva rumpendus infelici armis destituto. Tam molestus conjugii & filiis, ac sibimetipsi,

Sed qualis rediit? Nempe una nave cruentis 185
Fluctibus, ac tarda per densa cadavera prora.
Has toties optata exegit gloria pœnas.
Da spatium vitæ, multos da Jupiter annos:
Hoc recto vultu, solum hoc & pallidus optas.
Sed quam continuis & quantis longa senectus 190
Plena malis! Deformem, & tetrum ante omnia
vultum,
Dissimilemque sui, deformem pro cute pellem,
Pendentesque genas, & tales aspice rugas,
Quales umbriferos ubi pandit Tabraca saltus,
In vetula scalpit jam mater simia bucca. 195
Plurima sunt juvenum discrimina, pulerior ille
Hoc, atque ille alio: multum hic robustior illo.
Una senum facies, cum voce trementia membra
Et jam læve caput, madidique infantia nasi.
Frangendus misero gingiva panis inermi. 200
Usque adeo gravis uxori, nisque, sibique,

ANNOTATIONES.

185. *Sed qualis rediit?*] Sed quo tandem apparatu, qua gloria in patriam redit qui tanto fastu ac terrore Græciam appetebat?

Una nave.] Piscatoria scapha, ministris destituta, inglorius, imo turpis redit, fugitivus, trepidus. Justinus citatus.

Cruentis fluctibus.] Sanguine sui nimirum exercitus, ac Persarum ut terrestri sic & navali prælio magna strage cæсорum, tanto quidem numero, ut cadaveribus per mare fluitantibus retardaretur cursus istius naviculæ, qua Rex fugiebat in Asiam trajiciens cum pauculis; quia solutum hibernis tempestatibus pontem ad Abydum offenderat. Herodot. Justin.

188. *Da spatium vitæ, &c.*] Culpat jam eos qui diuturnam magis vitam exoptant, quam bonam. Senec. Epist. 101. *Quam bene vivas, non quam diu, refert: in hoc autem bene est sæpius, ne diu.*

189. *Recte vultu.*] Aperte, non clam; hoc enim orare non pudet. Vide Pers. Satir. 2. vers. 8.

Pallidus.] Præ nimio desiderio, præque metu non obtinendi quod anxius precaris.

192. *Dissimilemque sui.*] In senectute deformem, qui formosus fuerat in juventute.

Pro cute pellem.] Loco teneræ cutis, jam pellem senio rugosam & asperam.

194. *Quales umbriferos.*] Tales rugas in genis, quales habet vetus simia, qua nihil deformius.

Ubi pandit Tabraca saltus.] In silvis Tabra-

cæ vicinis. Strabo Lib. 17. refert de Possidonio, qui e Gadibus in Italiam navigans, delatus est in Libyæ oram: in silva porro quæ est juxta mare vidit plures simias, quarum alix super arboribus, alix in terra sederent, nonnullæ catulos haberent & ubera pendientia: risit autem cum eas uberibus graves cerneret nonnullas etiam calvas, nonnullas henniosas. Hæc ille. Adstipulatur Herodot. lib. 4.

Tabraca.] Vulgo *Tabarca*, urbs Africæ, in regno Algerii, ad mare mediterraneum sita, portum habet hodie satis commodum.

195. *Simia.*] Tull. 1. de Natura Deorum, n. 98. ex Ennio.

Simia quàm similis turpissima bestia nobis. Et. 2. de Divin. n. 69. simiam appellat *monstrosissimam bestiam* Cæli. Rhodig. lib. 3. cap. 10. *ridiculam hominis imitationem*, vocat ex Galeno.

196. *Plurima sunt juvenum discrimina.*] Varia & multiplex est in juvenibus species & formæ gloria: at senum una & communis est omnium deformitas.

198. *Trementia membra.*] Alii, legunt, *trementia labra*.

199. *Læve caput.*] Calvum.
Madidique infantia nasi.] Ut infantibus abundans humor ex ore, ita senibus e naso defluit.

200. *Inermi.*] Carenti dentibus, quæ sunt hominis arma. Plin. l. 7. c. 16. Cæli. Rhodig. l. 4. c. 1.

Ut captatori moveat fastidia Cosso.
 Non eadem vini, atque cibi, torpente palato,
 Gaudia. Non coitūs jam longa oblivio: vel si
 Coneris, jacet exiguus cum ramice nervus, 205
 Et quamvis totā palpetur nocte, jacebit.
 Anne aliquid sperare potest hæc inguinis ægri
 Canities? Quid, quòd meritò suspecta libido est,
 Quæ venerem affectat sine viribus. Aspice partis
 Nunc damnum alterius. Nam quæ cantante voluptas

Sit licet eximius citharædus, sitve Seleucus, 211
 Et quibus auratā mos est fulgere lacernā?
 Quid refert magni sedeat quā parte theatri,
 Qui vix cornicines exaudiet, atque tubarum
 Concertus? Clamore opus est, ut sentiat auris,
 Quem dicat venisse puer, quot nuntiet horas. 216
 Prætereā minimus gelido jam corpore sanguis
 Febre calet solā: circumsilit agmine facto
 Morborum omne genus, quorum si nomina quæras.
 Promptius expediam, quot amaverit Hippia
 mœchos; 220

Quot Themison ægros autumno occiderit uno;
 Quot Basilus socios, quot circumscripserit Hirrus
 Pupillos: quot longa viros exsorbeat uno

ut nauseam pariat Cosso insidiatori. Haud voluptas par vini atque escæ palato hebeti *
 * * * * * 5 * * * *
 * * * * * * * * * Jam
 intuere detrimentum diversæ partis. Etenim quod gaudium canente, quamvis optimus fuerit citharædus, etiam verò Seleucus, & quis est consuetudo splendescere veste auro intexta? Equid interest quâ regione amplè theatri consideat qui vix percipiet canentes cornu, & buccinarum clangorem? Vociferatio desideratur, ut auricula audiet quemnam accedere moneat famulus, & quotam horam indicet. Insuper argente jam corpusculo, exiguus sanguis febre tantum fervescit. Turmatim obsident egritudines nullius non speciei, quarum appellaciones si interrogaveris, facilius recensebo quot adultos Hippia dilexerit, uno quot ægros autumno Themison interfecerit, quot socios Basilus, quot pupillos Hirrus circumvenerit * * * * *

ANNOTATIONES.

202. *Ut captatori moveat fastidia Cosso.*] Ut vix eum ferat Cossus, qui tamen ut hæreditatis partem aucupetur, senes omni officiorum genere sibi demereri studet, & quidlibet ab eis pati assuevit.

209. *Aspice partis nunc damnum alterius.*] Nempè surditatem, quâ fit ut senex auditus careat voluptate.

210. *Cantante.*] Supple, Musico Symphoniaco.

211. *Seleucus.*] Insignis & eximius Tibicen.

212. *Quibus auratā mos, &c.*] Horatius Epist. ad Pisones v. 215.

Tibicen traxitque vagus per pulpita vestem.

214. *Corniciens, &c.*] Symphoniam in ludis adhiberi solitam docet Horatius Epist. ad Pisones vers. 202. & seq.

215. *Clamore opus est, &c.*] Vociferetur magnâ contentione puer necesse est, ut audiat senex herus, quoties ei nunciat adesse quempiam salutare & alloqui cupientem.

216. *Quot nuntiat horas.*] Solebant famuli horas dominis annuntiare. Martial. lib. 8. Epig. 67.

Horas quinque puer nondum tibi nunciat, & tu Jam conviva mihi Cæciltane venis.

Plin. l. 7. c. 53. Cn. Bæbius Pamphilus, cum à puero quæsisset horas, protinùs expiravit.

217. *Minimus gelido jam corpore sanguis.*] In senibus sanguine minùs abundat, atque adeo pauciores ac minùs subtiles gignit spiritus.

219. *Morborum omne genus.*] Plin. l. 7. c. 50. *Senecta in penam vivacis, inquit, tot periculorum genera, tot morbi, tot cure, . . . hebescunt sensus, membra torpent, præmoritur visus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta.*

220. *Hippia.*] Sat. 6. v. 82.

221. *Themison.*] Medicus tunc nobilis: *Archiater illius temporis, cui detrahit, ut habet vetus Schol. Ejus ut optimi Medici meminit Cornel. Celsus. Plin. l. 29. cap. 1. Asclepiadis auditorem illum fuisse refert, ejusque placita mutasse. Apud Athen. lib. 7. cap. 10. celebratur Themison Cyprius, Antiochi regis delicia.*

Autumno.] Tunc enim frequentiores morbi. Vide Sat. 6. v. 516. ad hæc verba, *Septembris & Austri.*

Occiderit.] Mori fecerit pharmacis imperitè & perperam collatis. Sarcasmus in Medicos indoctos, quem egregiè imitatus est Gallicus non nemo Satiricus, nomine satis notus, haud ita pridem.

222. *Basilus.*] De eo jam Sat. 7. v. 145. *Advocatus eo tempore prævaricator fuit, teste vet. Schol. Alii Prætorem dicunt socios Populi Romani quibus erat Præfectus, rapinis vexantem, ac bonis spoliantem fraudulentis accusationibus circumventos.*

Hirrus.] Tutor infidelis pupillos defraudans.

 Promptius enumerabo quot modo villas habeat ille quo resecante crepitabat barba mihi adolescenti molesta. Iste scapuli, is lumbis, ille coxâ infirmus; hic utrumque amisit oculum, invidetque coclitibus; labia istius pullentia escam sumunt aliorum digitis; ipse vicis dapibus rictum solitus aperire inhiat solum velut hirundinis pullus, ad quem parens famelica referto ore advolat. Cuncta verò detrimenta artuum superat insania, que neque famulorum appellationes, neq; faciem novit familiaris, quicum hesternâ nocte epulatus est, neq; eos quos procreavit, & quos aluit. Etenim libello crudeli prohibet suos esse hæredes, omnes autem facultates ad Phialem devolvuntur. Adeo potens est spiratio oris solertis, quod plures annos mansit in custodia prostibuli. Quamvis autem mentis sensus valeant, nihilominus deducenda sunt filiorum funera: spectanda pyra dilectæ uxoris ac fratris, atq; urnæ sororum cineribus refertæ. Hoc supplicium assignatum est longam vitam ducentibus, ut continuo iteratâ familiæ ruinâ, plurimis in fletibus & in dolore assiduo, atq; atris vestimentis consenscant. Rex Pyli, si fides aliqua summo Homero extitit exemplum erit post cornicem secundi. Scilicet beatus qui tot per sæcula mortem retardavit, & annos suos jam dextrâ numerat, & qui tam sæpe vinum recens potavit: queso paululum adverte,

Maura die, quot discipulos inclinet Hamillus.
 Percurram citius quot villas possideat nunc, 225
 Quo tondente gravis juveni mihi barba sonabat.
 Ille humero, hic lumbis, hic coxa debilis; ambos
 Perdidit ille oculos, & luscis invidet: Hujus
 Pallida labra cibum capiunt digitis alienis.
 Ipse ad conspectum cœnæ deducere rictum 230
 Suetus, hiat tantum, ceu pullus hirundinis, ad quem
 Ore volat pleno mater jejuna. Sed omni
 Membrorum damno major dementia, quæ nec
 Nomina servorum, nec vultum agnoscit amici,
 Cum quo præterita cœnavit nocte, nec illos, 235
 Quos genuit, quos eduxit. Nam codice sævo
 Hæredes vetat esse suos: bona tota feruntur
 Ad Phialen. Tantum artificis valet halitus oris,
 Quod steterat multis in carcere fornicis annis.
 Ut vigeant sensus animi, dudenda tamen sunt
 Funera natorum, rogos aspiciendus amatæ 241
 Conjugis, & fratris, plenæque sororibus urnæ.
 Hæc data pœna diu viventibus ut renovata
 Semper clade domus multis in luctibus, inque
 Perpetuo mœrore, & nigra veste senescant. 245
 Rex Pylius (magno si quicquam credis Homero)
 Exemplum vitæ fuit a cornice secundæ.
 Felix nimirum, qui tot per sæcula mortem
 Distulit, atque suos jam dextra computat annos,
 Quiq; novum toties mustum bibit; oro, parumper

ANNOTATIONES.

226. Quo tondente gravis, &c.] Læcius è tonsore Senator factus. Vetus Schol. Vid. Annot. ad Sat. 1. v. 25. ubi idem versiculus habetur.

227. Ille humero, hic lumbis, &c.] Alia persequitur senectutis incommoda.

229. Cibum capiunt digitis alienis.] Propriis uti digitis ac manibus non valet ille, sive ob chiragram, sive ob paralytim.

236. Codice sævo.] Testamento, per quod proprios exheredat filios, ut mulierem impuram ex asse hæredem scribat.

238. Phialen.] Que nefando obsequio senis animum demeruit & captavit.

240. Ut vigeant sensus, &c.] Quod si illa absunt incommoda, alia succedunt. Si bene sanus est senex corpore & mente; premitur aliis mœroribus de morte propinquorum, quos ante se efferrî videt.

246. Rex Pylius.] Nector Rex Pyli, quæ urbs est Peloponnesi. Ovid. lib. 1. de Ponto, Eleg. 5.

Crede mihi, Pylio Nestore major ero.

247. Vitæ a cornice secundæ.] Id est longissimæ post cornicem. Tres hominis ætates Nestori attribuit Homerus Odys. 3. Cornici novem Plinius ex Hesiodo: quod quidem fabulosum & ipse ibidem existimat Libro nimirum 7. c. 48. pariter & Macrobius l. 7. c. 5.

248. Tot per sæcula.] Per annos trecentos. Alii tamen affirmant Nestorem non vixisse ultra nonaginta annos, tresq; nihilominus ætates; quas annorum triginta dumtaxat singulas numerant.

249. Dextra computat annos.] Hinc Juvenalis innuit Nestorem vixisse plura sæcula, idque ex communi opinione. Observandum quippe veteres digitis sinistræ manus solitos computare usq; ad centum; dextra vero majores numeros. Quod ex Beda fusè refert & explicat Cæl. Rhodig. l. 23. c. 12. & seq.

250. Novum toties mustum bibit.] Adeoque tot autumnos vidit.

Attendas, quantum de legibus ipse queratur 251
 Fatorum, & nimio de stamine, cum videt aeris
 Antilochi barbam ardentem : nam quærit ab omni
 Quisquis adest socio, cur hæc in tempora duret ;
 Quod facinus dignum tam longo admiserit ævo. 255
 Hæc eadem Peleus, raptum cum luget Achillem,
 Atque alius, cui fas Ithacum lugere natantem.
 Incolumi Troja Priamus venisset ad umbras
 Assaraci magnis solemnibus, Hectore funus
 Portante, ac reliquis fratrem cervicibus, inter 260
 Iliadum lachrymas, ut primos edere planctus
 Cassandra inciperet, scissaque Polyxena pallâ :
 Si foret extinctus diverso tempore, quo jam
 Cœperat audaces Paris ædificare carinas.
 Longa dies igitur quid contulit ? Omnia vidit 265
 Eversa, & flammis Asiam ferroque cadentem.
 Tunc miles tremulus posita tulit arma tiarâ,
 Et ruit ante aram summi Jovis, ut vetulus bos,

quantum ipse de fatorum decretis, ac de longiori filo con-
 queratur, quando cernit fla-
 grantem barbam Antilochi belli-
 cosi : Singulos enim sodales,
 quicumque astant, interrogat :
 quare ad illud ævum usque
 permaneat ; ecquod crimen ita
 diuturnam ætatem meritum per-
 petravit ? Ea ipsa Peleus ait,
 quando Achillem sublato dol-
 let : & alter cui licet desere
 Ithacum nantem. Stante Ilio
 Priamus accessisset ad manes
 Assarici, celebri pompa, Hec-
 tore ceterisque ; fratribus fere-
 trum collo gestantibus, inter
 fletus Trojanarum, ita ut Cas-
 sandra prior auspicaretur la-
 mentationem facere, & Polyxe-
 na disrupta chlamyde ; si mor-
 tuus esset alio tempore, cum
 Paris jam incœperat fabricare
 naves generosas. Ævum ergo

diuturnum quid præstitit ? Aspexit cuncta disturbata, atque Asiam igne & armis subversam.
 Tum miles titubans arma portavit pileo abjecto, ac cecidit ad altare supremi Jovis, tanquam bos
 annosus.

ANNOTATIONES.

252. *Nimio de stamine.*] De vita Diuturniori.
 Vide Sat. 3. v. 27. Annot. ad vocem *Lachesi*.

253. *Antilochi barbam ardentem.*] Cum videt
 cremari corpus Antilochi filii sui jam barbati
 & strenui atque in ætatis flore morientis, sci-
 licet a Memnone occisi. Odyss. 4.

254. *Cur hæc in tempora duret.*] Ut plures æ-
 rumnas ferat nimirum.

256. *Peleus.*] Videns Achillem filium suum
 immaturo præreptum fato, & a Paride inter-
 fectum.

257. *Atque alius.*] Similia loquitur & Peleus,
 & Laërtes, ut Nestor supra.

Alius, cui fas, &c.] Odyss. ult. a Jove mor-
 tem precatur senior Laërtes, dolens Ulyssem
 filium Ithacæ Insulæ regem, undis jactatum
 annos decem, per maria vagabundum, sæpe
 naufragum, adeo ut ejus varii errores ac æ-
 rumnæ Homeri Odyssææ materiam præbuerint.

258. *Incolumi Trojâ, &c.*] Si ante excidium
 Trojanum, si ante regni ac suorum cladem
 Priamus vita functus esset, sane felix ac bea-
 tus excessisset.

Venisset ad umbras Assaraci.] Adiisset in In-
 feris Assaracum avum fratris sui.

259. *Hectore funus portante, &c.*] Majori na-
 tu filio Priami cum fratribus. Priamo filios
 quinquaginta, ac filias duodecim fuisse aiunt,
 Homer. Cicer. Tuscul. 1, &c.

Funus portante.] Tit. Liv. lib. 48. Epitom.
 M. Æmilius Lepidus Princeps Senatus, ante-

quam expiraret, præcepit filiis lecto se strato,
 sine linteis, sine purpura efferret. Plin. 1. 7.
 c. 44. *Quint. Metellus Macedonicus*, inquit,
quatour filiis illatus rogo est, uno Prætoze, tribus
consularibus, duobus triumphalibus, uno Censorio.

261. *Ut primos edere planctus, &c.*] Quasi
 præfca. Nam conducebantur olim mulieres
 ita dictæ, quæ luctum ederent in funeribus,
 ac cæteris modum plangendi darent. Festus.
 262. *Cassandra.*] Priami filia Trojæ ruinam
 vaticinata hanc ab Apolline facultatem incas-
 sum adepta.

Scissâque Polyxena pallâ.] Filia item Pri-
 ami scissis vestibus ex antiquo more dolorem
 testificata.

263. *Tempore, quo, &c.*] Cum Paris naves
 adhuc ædificaret, quibus in Græciam veniens
 Menelai Principis uxorem Helenam e domo
 viri in Troadem rapuit : quod tot bellis oc-
 casionem, Trojanoque excidio deinde præbuit.
 Vide Hor. lib. 1. Od. 15, &c.

266. *Asiam.*] Trojam ac Troadem quæ pars
 est Asiæ minoris.

267. *Tunc miles tremulus.*] Tum Priamus se-
 nio tremens coactus est arma induere, ad re-
 pugandum Græcis Helenam repetentibus & in-
 juriam ulciscantibus.

Tiarâ] Pileo in pace usitato. Vide Sat. 6.
 ad v. 515. annotata in simili voce.

268. *Ruit ante aram summi Jovis.*] Trucidatus
 a Pyrrho ante aram Jovis Herci.

qui ab immemori jam aratro contemptus cervicem exilem & infortunatam dat heri gladiis. Atq; iste quidem hominis quodammodo finis est; at conjux quæ superstes ei fuerat, rictu canino truculenta latravit. Propero ad nostrates, ac prætermitto Regem Ponti, & Cræsum, quem æqui Solonis disertus sermo præcepit attendere ad extrema temporævi diuturni. Illinc prodierunt exilium, & custodia, & palus Minturnensis, & panis corrogatus apud Carthaginem subactam. Quid eo cive naturâ felicis unquam in orbe, quid Roma produxisset, si circumacto victorum agmine, atq; universo militiæ apparatu pulchram animam emisisset, quando exilire cupiebat è curru Teutonico? Prudens Campania præbuerat Pompeio febres

Qui domini cultris tenuæ & miserabile collum Præbet, ab ingrato jam fastiditus aratro. 270
Exitus ille utcumque hominis: sed torva canino Latravit rictu, quæ post hunc vixerat uxor.
Festino ad nostros, & regem transeo Ponti,
Et Cræsum, quem vox justi facunda Solonis
Respicere ad longæ jussit spatia ultima vitæ. 275
Exilium, & carcer, Minturnarumque paludes,
Et mendicatus victâ Carthagine panis,
Hinc causas habuere. Quid illo cive tulisset
Natura in terris, quid Roma beatus unquam,
Si circumducto captivorum agmine, & omni 280
Bellorum pompa, animam exhalasset opimam,
Cum de Teutonico vellet descendere curru?
Provida Pompeio dederat Campania febres

ANNOTATIONES.

270. *Ab ingrato jam fastiditus aratro.*] Bos jam arando ob senium inutilis mactatur ab ingrato agricola tot ejus laborum immemori.

271. *Canino latravit rictu.*] Hecuba, quam fabulantur versam in canem: eò quòd percita dolore in Græcorum obvium quemque debacharetur, atq; diceris lacerare & allatrare veluti consuevisset. Vid. Plaut. Menæch. sc. 14. Ovid. Metam. 13. Cicer. Tusc. 3. n. 63.

273. *Festino ad nostros.*] Festinat oratio ad exempla Romanorum, quibus longa vita pariter ærumnas attulit.

Regem Ponti.] Mithridatem tot tantarumq; gentium Principem, quibus quadraginta cum victore terrarum populo bellaverit: ac vix ariete velut triplici denique sit æquatus solo, ac principatu vitâq; pariter excussus, Syllæ Cornelii felicitate, Luculli virtute, postremo magnitudine Pompeii. Hæc Cæsar. Rhodig. l. 22. c. 20.

274. *Cræsum.*] Hunc Lydiæ regem beatum se ob summas opes credentem admonuit Solon, neminem ante obitum judicari felicem debere. Quod ille verum tandem agnovit postquam à Cyro Persarum Rege captus, & vivus tantum non exustus est. Vide Herodot. lib. 1. Justin. Plutarch.

Justi Solonis.] Gell. lib. 17. cap. 21. ait Solonem unum ex illo nobili numero Sapientum Leges Atheniensium scripsisse, regnante Romæ Tarquinio Prisco anno regni ejus trigesimo tertio. Vide Plutarch, &c.

275. *Respicere ad longæ, &c.*] Ovid. sententiam Solonis ita expressit:

— Scilicet ultima semper

Expectanda dies homini, dicique beatus
Ante obitum nemo supremæq; funera debet.

276. *Exilium, & carcer, &c.*] Si Marius minus vixisset, non esset expertus exilium, carcerem, mendicitatem. Nimirum Caius ille Marius à Sylla victus fugit, atque in paludibus prope Minturnas latuit. Inde verò in carcerem abreptus, immissum Gallum percussorem vultus majestate deterruit. Hinc trajecit in Africam, & Carthagine pauper & exul panem mendicavit. Aurel. Victor. Tit. Liv. Epitom. lib. 77. Plutarch.

Minturnarum.] Hæc fuit olim urbs Latij, ad Liris fluvii ostia: hodie jacet in rudibus.

278. *Victâ Carthagine.*] Romano Imperio subditâ & tunc prætorem habente Sextilium, qui C. Marium Libyâ prohibuit. Plutarch. in Vita C. Marii.

279. *Hinc causas habuere.*] E longiori vita causas habuerunt plures ærumnæ.

Illo cive.] C. Mario.

280. *Si circumducto captivorum, &c.*] Si post actum triumphum statim obiisset.

281. *Opimam.*] De opimis spoliis gloriantem.

282. *Cum de Teutonico, &c.*] Cùm paratus esset descendere, vel, cùm descenderet è curru, quo de Cimbris ac Teutonibus triumphum egerat. C. Marius Arpinas, septies Consul, Teutones in Gallia apud Aquas Sextias, Cimbros in Italia, in Campo Caudio vicit, deque his triumphavit. Aurel. Victor. Teutones sunt populi Germaniæ prope Cimbros, ad Boream.

283. *Provida.*] Quasi prævidens imminentes ei miserias & calamitates, quibus per febrim, eximeretur: quæ proinde videtur fuisse optanda.

Provida Pompeio, &c.] Cic. Tusc. 1. n. 86. Pompeio nostro familiari, cum graviter agrotaret Neapoli, melius est factum * * * Utrum igitur,

Optandas : sed multæ urbes, & publica vota
 Vicerunt. Igitur fortuna ipsius, & urbis 285
 Servatum victo caput abstulit. Hoc cruciatus
 Lentulus, hac pœnâ caruit, ceciditque Cethegus
 Integer, & jacuit Catilina eadavere toto.
 Formam optat modico pueris, majore puellis
 Murmure, cùm Veneris fanum videt anxia mater
 Usq; ad delicias votorum. Cur tamen, inquit, 291
 Corripias? Pulerâ gaudet Latona Dianâ.
 Sed vetat optari faciem Lucretia, qualem
 Ipsa habuit. Cuperet Rutilæ Virginia gibbum
 Accipere, atque suam Rutilæ dare. Filius autem
 Corporis egregii miseros trepidosq; parentes 296
 Semper habet. RARA est adeò concordia formæ
 Atque pudicitia. Sanctos licet horrida mores

exposcendas : at plurime civitates precesque communes superarunt. Sors igitur illius ac Romæ ademit superato caput conservatum. Tormento ejusmodi, istis ærumnis Lentulus immunis fuit : & Cethegus interit non truncatus, atq; integro corpore Catilina procurbit. Parens sollicita leni susurro filiis, apertiore filiabus pulchritudinem precatur, quoties aspicit Veneris templum, usq; ad precum voluptatem. Quare verò redarguas ait? Latona delectatur Dianâ formosâ. At prohibet Lucretia vultum expeti, qualis ipsi erat. Virginia Rutilæ gibbum habere vellet; suamque formam tradere Rutilæ. Sed venusto puer

corpore nunquam non infelices & anxios tenet genitores. Tam infrequens est consensus pulchritudinis & castimonie. Quamvis indolem castam dederit familia agrestis,

ANNOTATIONES.

si tum esset extinctus, à bonis rebus, an à malis discessisset? Certè à miseris. Non enim cum socero bellum gessisset, non imparatus arma sumpisset, non domum reliquisset, non ex Italia fugisset, non exercitu amisso nudus in servorum manus ac ferrum incidisset; non liberi defleti; non fortunæ omnes à victoribus possiderentur. Qui si mortem tum obiisset, in amplissimis fortunis occidisset. Is propagatione vitæ quot, quantas quam incredibiles hausit calamitates? Hec morte effugiuntur.

Campania.] Pars regni Neapolitani, perquam fertilis & beata.

284. Sed multæ urbes, &c.] Votis publicè factis pro ejus incolumitate, servatus est Pompeius & ad multa mala reservatus. Vid. Plutar.

285. Vicerunt.] A Diis impetrarunt, ne ex illa febre moreretur.

Fortuna ipsius, &c.] Vota malignè exaudita, & fatum suum atque urbis, honestæ morti subdlexerunt Pompeium, quem deinde Ptolemæus Ægypti Rex, ad quem fugerat, capite truncari juberet.

286. Victo.] Profligato a Cæsare.

Hoc cruciatus.] Tali mutilatione corporis & capitis diminutione, qualem tulit Pompeius. ille magnus.

287. Lentulus, Cethegus.] Illi cum Catilina contra Republicanam conjurati, jubente Cicerone Consule, in carcere strangulati sunt: ipse vero Catilina in acie pugnant cecidit. Appian. Sallust. &c.

288. Integer.] Non truncato capite, integro manente eadavere.

289. Formam optat.] Neque pulchritudinem

exoptandam ostendit ob imminentes inde injurias & discrimina. Vide Pers. Sat. 2.

290. Veneris.] Venustatis Dez.

291. Usque ad delicias votorum.] Non tantum ex impetrata forma, sed etiam ex votis ipsis captans delicias & gaudia.

Cur tamen, inquit, corripias?] Ecur damnes ejusmodi vota, quanquo quidem & Latona filia pulchritudine delectatur? Ex Homero & Virgil.

292. Dianâ.] Jovis ex Latona filia, eodem cum Apolline partu edita: ob castitatis studium silvas coluisse, & hominum consortia fugisse dicitur. Vid. Cicer. de Natura Deorum.

293. Sed vetat optari.] Respondet Poëta, & opponit Lucretia exemplum, cui forma stuprum à Tarquinio Superbi filio, & à seipsa necem attulit. Vide historiam apud Liv. lib. 1. cap. 58. Dionys. Halicarnass. lib. 4, &c.

294. Cuperet Rutilæ Virginia, &c.] Virginia optasset esse tam deformis quam Rutila, ne Appio Decemviro appetita ab ipso patre Virginia suam pudicitiam vindicante occideretur. Vide Tit. Liv. lib. 3. cap. 44.

Rutilæ.] Vetulæ deformis & gibbosæ, quam annos nonaginta septem excessisse ait Plin. 1. 7. cap. 48.

295. Suam Rutilæ dare.] Juvenilem suam faciem & formam cum senili deformitate commutare.

296. Trepidus.] Ne Puer corrumpatur.

297. Rara est adeò concordia.] Ovid.

Lis est cum forma magna pudicitia.

298. Sanctos licet horrida, &c.] Quamvis educatio aspera & severa sanctos mores formârit. Vide Sat. 6. v. 287.

Et priscas Sabinas emulata : insuper mentem pudicam, Et faciem verecundam sanguine ardentem conferat natura liberalis favente dextrâ, (nam quid amplius juveni dare valet natura omni pedagogo Et diligentia efficacior) haud permittitur viros exare. Etenim profusa corruptoris malitia non dubitat ipsos genitores sollicitare. Adeo certa spes est in largitionibus. Nemo tyrannus emasculavit adolescentem non pulchrum in castro dicro : Et Nero nobilem distortum, aut strumosum, aut ventre æquè ac gibbo turgentem haud rapuit. Vade modò atque gaude pulchritudine pueri tui, cui graviora imminent pericula. Publicus evadet mæchus, ac timebit omnem ultionem, quam repetit conjux irâ inflammatus. Neg; fortunatior erit Martis sidere, ut nunquam in vincula incurrat. Porrò is moror aliquando reposit amplius, quam jus quocumq; permittit, mærori. Iste gladio perimit, hic sanguinolentis ictibus concidit adulteros quospiam : atque mugilis ingreditur. At tuus Endymion mæchus erit adamate matrone : statim quando Servilia nummos donabit, erit etiam ejus quam minime diligit. Universis spoliabit se

Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas. Præterea castum ingenium, vultumq; modestum Sanguine ferventem tribuat natura benigna 301
Larga manu : (quid enim puero conferre potest plus

Custode, & cura natura potentior omni ?) Non licet esse viros : nam prodiga corruptoris Improbis ipsos audet tentare parentes. 305
Tanta in muneribus fiducia. Nullus ephebum Deformem sæva castravit in arce tyrannus ; Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, vel Strumosum, atq, utero pariter, gibboq; tumentem. I nunc, & juvenis specie lætare tui, quem 310
Majora expectant discrimina. Fiet adulter Publicus, & pœnas metuet quæcumque maritus Exigit iratus : nec erit felicior astro Martis, ut in laqueos nunquam incidat. Exigit autem

Interdum ille dolor plus, quam lex ulla dolori 315
Concessit. Necat hic ferro, secat ille cruentis Verberibus, quosdam mæchos & mugilis intrat. Sed tuus Endymion dilectæ fiet adulter Matronæ. Mox cum dederit Servilia nummos, Fiet & illius quam non amat : exuet omnem 320

ANNOTATIONES.

299. *Sabinas.*] Castitate insignes. Vide Sat. 3. v. 169. & Sat. 6. v. 163.

300. *Castum ingenium, &c.*] Etsi castitatis & pudicitæ amorem dederit natura pariter atque instituto corruptioni obnoxius eris.

301. *Sanguine ferventem.*] Facile erubescens, pudibundem. Pudens natura diffundit sanguinem, & eum quasi velamen obtendit : & hinc rubor. Ut explicat Macrobius. l. 7. c. 11.

304. *Non licet esse viros.*] Formosi enim alii castrantur, alii in muliebrem defluunt molli-tem : unde & desinunt esse viri.

305. *Tentare parentes.*] Ut pueros formosos corruptoribus vendant.

306. *Ephebum.*] Puerum jam puberem, annos quatuordecim assecutum.

307. *Sæva in arce.*] Tarpeia, ubi ingenuorum pædagogia habuit Nero. Sueton. Ner. c. 28.

308. *Prætextatum.*] Prætexta ornatum, adeoque ingenuum ac nobilem.

Rapuit.] Ad stuprum.

312. *Maritus exigit iratus.*] Quando mæchum deprehendit cum uxore. Quidam legunt, Quæcumque mariti irati debent,

313. *Astro Martis.*] Ipso Marte Deo, quem in adulterio cum Venere deprehensum catena Vulcanus colligavit, & in cæterorum Deorum conspectu statuit ludibrio expositus. Ovid. Met.

315. *Ille dolor.*] Mariti justam ab adultero ultionem repositentis.

317. *Mugilis intrat.*] Mugil, piscis grandi capite, cætera gracilis ; quem (pariter & alias raphanum) in deprehensorum mæchorum rodicem mariti per vim immittebant. Vetus Schol. Catull. Carm. 15.

Ah te tum miseri malique fati, Quem attractis pedibus, patente porta, Percurrent raphanique mugilesque.

318. *Endymion.*] Filius tuus æque pulcher ac Endymion pastor, quem Lunæ adamatum fabulantur. Re autem vera primus ille Lunæ cursum observavit. Teste Plin. lib. 2. cap. 9.

319. *Servilia.*] Matriona deformis ac dives, cujus amori etsi non amans indulgebat quæstus causa. Servilia Bruti mater cum Cæsare mæchata. Plutarch.

320. *Exuet omnem Corporis ornatum.*] Unio-nes & gemmas sibi detrahet ut donet mæcho.

Corporis ornatum. Quid enim ulla negaverit udis
Inguinibus, sive est hæc Hippia, sive Catulla?
Deterior totos habet illic femina mores.
Sed casto quid forma nocet? Quid profuit olim
Hippolyto grave propositum? Quid Bellerophonti?
Erubuit nempe hæc, seu fastidita repulsa: 326
Nec Sthenobæa minus quam Cressa excanduit,
& se

Concussere ambæ. Mulier sævissima tunc est,
Cum stimulos odio pudor admovet. Elige quidnam

Suadendum esse putes, cui nubere Cæsaris uxor 330
Destinat. Optimus hic & formosissimus idem
Gentis patriciæ rapitur miser extinguendus
Messalinæ oculis. Dudum sedet illa parato
Flameolo; Tyriusque palam genialis in hortis
Sternitur, & ritu decies centena dabuntur 335
Antiquo: veniet cum signatoribus auspex.

publice: ac more veteri decies centena tradentur: accedet auspex cum obsignatoribus.

corporis ornamentis. Nam quid non indulget qualibet * * * seu est illa Hippia, seu Catulla? Mulier pessima istic habet omnem indolem. Verum pudico quid obest pulchritudo? Ecquid Hippolyto pridem contulit severum institutum? Ecquid Bellerophonti? Scilicet illam puduit quasi contemptam repudiatione: neq; Sthenobæa levius irata est quam Cretica; æque utraq; incitavit. Fæmina tum ferocissima est, quando verecundia iræ incentiva adhibet. Statue quod existimes esse dandum consilium ei, cui conjux Imperatoris connubio jungi meditatur. Is præclarus, ipse etiam speciosissimus, prosapiæ nobilis, infelix offertur occidendus in conspectu Messalinæ. Hæc pridem expectat comparato flameo; & genialis thorus purpureus in hortis aptatur

ANNOTATIONES.

322. *Hippia sive Catulla.*] Impura mulier sive patricia & liberalis fuerit, ut Hippia; sive plebeia & avara, ut Catulla; nihil negabit suæ libidini.

323. *Deterior totos, &c.*] Erga dilectum mæchum bona est & liberalis, quæ in cæteros omnes avara & nequam.

324. *Sed casto quid, &c.*] Objectio, cui mox respondet ipse, allatis exemplis.

325. *Hippolyto.*] Hic Thesei filius castus admodum & pulcher, a Phædra noverca perditæ amatus, ejus repulsæ odium incurrit, & hinc mortem, ab ipsa ad patrem delatus. Vide Sen. Tragic. Hippolyt.

Bellerophonti.] Ille Glauci regis filius apud Prætum Argivorum regem hospes, ab ejus uxore Sthenobæa in adulterium pellectus cum obsequi noluisset, pariter est accusatus apud maritum, & gravia multa perpressus. Vide Horat. lib. 3. Od. 7.

327. *Cressa.*] Cretensis Phædra, Minois Cretæ regis filia, ob repulsam excanduit, & insurrexit adversus Hippolytum, similiter & Sthenobæa in Bellerophontem.

Se concussere ambæ.] Amore in odium vereso ad vindictam se excitavere.

329. *Cum stimulos, &c.*] Quando pudore furor accenditur & extimulatur.

Elige quidnam, &c.] Quid nimirum suaderes Silio, cui Messalina nubere vult?

330. *Cui nubere Cæsaris uxor destinata.*] C. Silio Consuli designato formoso admodum juveni, quem deperibat Messalina Claudii Im-

peratoris uxor. Hæc non contenta tot adulteriis, illi voluit palam nubere dum Cæsar Hostiæ morabatur sacrificii causa. Cornel. Tacit. l. 11. Suet. Claud.

332. *Extinguendus Messalinæ oculis.*] Rem ubi rescivit Claudius, ante oculos Messalinæ Silium adulterum occidi imperavit: ipsamque postea Messalinam.

334. *Flameolo.*] Indumento nuptiali. Vide Sat. 2. ad v. 124. Annot.

Genialis.] In honorem Genii. Vide Pers. Sat. 2. v. 3. Annot.

In hortis.] Claudium venire promptum ultioni audiens, Messalina Lucullianos in hortos digressa. Tacit. lib. 11.

335. *Decies centena.*] Millia sestertium, ex pacto dotali, dabuntur Silio. Numerus certus pro incerto, id est, prægrandis summa in dotem. Vel quod ea dos maxima tunc Romæ foret, pecuniæ dotali legum jussis modum impoñentibus. Ita Turnebus lib. 18. cap. 30.

Ritu antiquo.] Nimirum ex quo Romæ luxus invaluit.

336. *Cum signatoribus.*] Cum Notariis ac testibus, ad nuptiales tabulas conficiendas & obsignandas.

Auspex.] Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. *Apud antiquos, inquit, non solum publicè, sed etiam privatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto: quo ex more nuptiis etiam auspices interponuntur. Qui quamvis auspicia petere desiderint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia usurpant.*

Ea tu arbitraberis arcana, & non multis credita? At illa nonnisi ex lege cupit inire conjugium. Igitur eloquere, quid eligas. Si recuses obtemperare, moriendum est ante candelas: si crimen perperes, exiguum intervallum concedetur, donec illud civitati ac plebi cognitum ad aures perveniat Cæsaris. Hic familie labem postremus accipiet. Interim tu jubenti morem gere, si tanti faciendi est vita dierum aliquot. Quodcumq; minus & sacius dixeris, dandum est ensi collum istud album ac venustum. An igitur mortales nihil cupient? Si consilium petas, Deos ipsos sines dijudicare, quid expediat nobis, ac negotiis nostris conducatur. Eteim loco suavium convenientissima quelibet largientur Divi. Hi plus diligunt hominem, quam ipse se. Nos impetu mentis, & inconsideratâ atque præcipiti libidine abrepti exoptamus connubium: & partum conjugis. His autem perspectum, quinam infantes, & quæ conjux futura sit. Quod si quid nihilominus & petas, & voveas templis viscera, & divina tomacula albi porcelli;

Hæc tu secreta, & paucis commissa putabas? Non nisi legitime vult nubere. Quid placeat, dic: Ni parere velis, pereundum est ante lucernas. 339 Si scelus admittas, dabitur mora parvula, dum res Nota urbi, & populo, contingat Principis aures. Dedecus ille domûs sciet ultimus. Interoâ tu Obsequere imperio, si tanti est vita dierum Paucorum. Quicquid levius, meliusque putaris Præbenda est gladio pulera hæc & candida cervix. Nil ergo optabant homines? Si consilium vis, 346 Permittes ipsis expendere Numinibus, quid Conveniat nobis, rebusque sit utile nostris. Nam pro jucundis aptissima quæque dabunt Di. Carior est illis homo, quam sibi. Nos animorum Impulsu, & cæca magnaue cupidine ducti, 351 Conjugium petimus, partumque uxoris: at illis Notum, qui pueri, qualisque futura sit uxor. Ut tamen & poseas aliquid; voveasque sacellis Extâ, & candiduli divina tomacula porci; 355

ANNOTATIONES.

337. *Secreta.*] Clam Cæsare Claudio.

338. *Non nisi legitime vult nubere.*] Tacit. Annal. 11. Cuncta nuptiarum solemnia celebrat, inquit, additque fabulosum visum iri hoc, palam Consulem designatum cum uxore Principis, prædictâ die adhibitis qui obsignarent, velut suscipiendorum liberorum causâ, convenisse, audisse auspicum verba, subisse, sacrificasse, apud Deos; discubitu inter convivas; oscula, complexus, noctem denique actam licentiâ conjugali, &c. Sueton. Claud. c. 26. Cum Messalinam comperisset super cætera flagitia atque dedecora, C. Siliio etiam nupsisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecti: cap. verò 29. omnem fidem excesserit quod nuptiis, quas Messalina cum adultero Siliio fecerat, tabellas dotis & ipse consignaverit, inductus, quasi de industria simularentur, ad avertendum transferendumque periculum, quod imminere ipsi per quædam ostenta portenderetur.

339. *Ni parere velis.*] Si abnuerit Silius, à Messalina iratâ occidi jubebitur ante noctem. Tacit. ait multas mortes jussu Messalinæ patratas.

Ante lucernas.] Antequam lucernæ accendi solent.

340. *Si scelus admittas.*] Si insano amori Silius obsequatur, Cæsari paulò post rem accipienti audaciæ dabit pœnas suæ.

341. *Contingat Principis aures.*] Narcissus li-

bertus apud Claudium institit, Messalinam detulit. *Matrimonium Siliæ*, inquit, *vidit populus & senatus & miles; ac ni propter agis, tenet urbem maritus Quo pavore offusus Claudius identidem interrogabat, an ipse Imperii potens? An Silius privatus esset? Interim Messalina non alias solitior luxu, &c.* Cornel. Tacit. cit. lib. 11. Annal.

342. *Dedecus domûs.*] Tacit. ibid. *Messalina facilitate adulterorum in fastidium versâ ad incognitas libidines profuebat . . . Nomen matrimonii concupivit Silius ob magnitudinem infamie, cujus apud prodigos novissima voluptas est.*

Tu obsequere imperio.] Tu Sili, morem gere imperioso Messalinæ amori, ut dies aliquot vitam protrahas.

345. *Præbenda est gladio.*] Seu Messalinæ; seu Claudii.

Pulchra hæc & candida cervix.] Quæ Siliio immaturæ mortis causa.

347. *Permittes ipsis, &c.*] Vide Val. Maxim. lib. 7. c. 2. cujus verba retulimus initio Annot. in hanc Satiram.

353. *Qui pueri.*] An boni, an mali sint nascituri.

355. *Divina.*] Diis offerenda.

Tomacula.] Pinguia quædam viscera, seu farcimina, è pulmone, jecore, & carnibus porcinis minutatim concisis. *Τρυφά, scindo, τρυμός, frustum, sectio.*

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.
 Fortem posee animum, & mortis terrore carentem;
 Qui spatium vitæ extremum inter munera ponat
 Naturæ, qui ferre queat quoseunque labores;
 Nesciat irasci, cupiat nihil; & potiores 360
 Herculis ærumnas credat, sævosque labores,
 Et Venere, & cœnis, & plumis Sardanapali.
 Monstro quod ipse tibi possis dare; semita' certè
 Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ. 361
 NULLUM Numen habes, si sit prudentia: sed te
 Nos facimus, Fortuna, Deam, cœloque locamus.

precandum est ut sit animus sapiens in corpore valido. Firmam pete mentem, & mortis metu vacuum, quæ tempus ætatis ultimum, inter naturæ beneficia statuat, quæ valet perpeti omnes cruciatus, ignoret excandescere, nihil desideret; atque Herculis calamitates & duros sudores præferendos putet, & libidinibus, & epulis, & plumeis lectis Sardanapali. Ostendit quidnam ipse tibi queas donare. Una profectò via ad ævum quietum per virtutem panditur.

O Fortuna, nihil divinum tibi est, si sapimus: verùm te nos efficitur Numen, & Olympo constituitur.

ANNOTATIONES.

Candiduli porci.] In nuptiis & re uxoria porcus albus sacrificabatur. Varro.

358. Qui spatium vitæ extremum, &c.] Qui mortem existimet esse naturæ munus. Sic Pl. lib. 28. c. 1. Vitam quidem non adeo expetendam censemus, inquit, ut quoquo modo trahenda sit * * * Quapropter hoc primum quisq; in remediis animi sui habeat: ex omnibus bonis, quæ homini tribuit natura, nullum esse melius tempestiva morte.

359. Ferre queat, &c.] Sustinere & abstinere, quæ duo sunt virtutis munera, ex Epicteto.

360. Nesciat irasci, cupiat nihil.] Tunc enim quietam & beatam aget vitam, ab istis liber perturbationibus.

361. Herculis ærumnas, &c.] Malit variis ut Hercules, exerceri laboribus, quibus augeatur virtus atque elucescat, quam segnem & ignavam in otio ac deliciis vitam agere cum Sardanapalo. De multiplici Hercule, deque ejus laboribus consule Diodor. Sicul. &c.

362. Sardanapali.] Is ultimus fuit Assyriorum Rex, adeo mollitie fractus, ut inter scortorum greges muliebri habitu, mulieribus ipsis effæminator neret, pensa dispensaret, omni lasciviæ genere deflueret. Quod cum observasset Arbactus, Medis Præpositus, tot viros fæminæ servire indignum ratus, Sardanapalum aggredi ac deturbare statuit. Hic denique victus virum se tandem exhibuit, cum exstructo rogo se suaque omnia in eo consumpsit. Herodot. Justin. Diod. Sicul. &c. Sardanapali Epitaphium fuisse ajunt: Ede, bibe, lude, cætera nihili sunt. Plutarch. Cæl. Rhodig. lib. 9. cap. 11. Referunt & alii alia quædam Epitaphia.

363. Quod ipse tibi possis dare.] Virtutem scilicet ac felicitatem. Horat. lib. 1. Epist. 18. Sed Satis est orare Jovem, qui donat & anserit: Det vitam, det opes: aequum mihi animum ipse parabo.

365. Nullum Numen habes, &c.] Cic. Tusc. 5. n. 25. damnat eam sententiam: Vitam regit fortuna, non sapientia. Et Seneca, Errant, inquit, qui aut boni aliquid, aut mali judicant tribuere fortunam. Sunt qui legant, Nullum Numen abest, id est, sapienti viro adsunt omnes Dii. Horat. Epist. 1.

Ad summam, sapiens uno minor est Jove, dives, Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.

366. Nos facimus, Fortuna, Deam.] Hi duo postremi versus iterùm habentur. Sat. 14. sub finem. Sensus est: per imprudentiam nostram locum Fortunæ damus inter Numina. Plin. l. 2. c. 7. Omnium, inquit, vocibus fortuna sola invocatur, una accusatur, una laudatur, sola arguitur, & cum convitiis colitur. Cæca etiam, & inconstans, & indignorum faultrix existimata, in tota ratione mortalium sola utramque paginam facit. Huic omnia feruntur accepta. Adeoque obnoxia sumus sortis, ut sors ipsa pro Deo sit, quæ Deus probatur incertus * * * Hæc singula improvidam mortalitatem involvunt, &c.

SATIRA XI.

INTERPRETATIO.

Si Atticus epuletur egregiè splendidus existimatur; si Rutilus, vecors: Ec quid etenim solutior plebis risu carpitur, quàm inops Apicius? Singula convivia, balnea, conventicula, totum amphitheatrum de Rutilo loquuntur. Quippe cum artus robusti & juveniles cassidi pares sunt, & quandiu fervent sanguine, properat ad excipiendas regulas ac præcepta imperiosa gladiatorum magistri, non jubente certe, verum neque vacante Tribuno. Præterea cernis plurimos, quos ad ipsum macelli vitæ ducendæ ratio dumtaxat in palato consistit.

Atticus eximiè si cœnat, lautus habetur,
Si Rutilus, demens: quid enim majore cachinno
Excipitur vulgi, quàm pauper Apicius? Omnis
Convictus, thermæ, stationes, omne theatrum
De Rutilo. Nam dum valida, ac juvenilia membra
Sufficiunt galeæ, dumque ardens sanguine fertur
Non cogente quidem, sed nec prohibente Tribuno
Scripturus leges, & regia verba lanistæ.
Multos porrò vides, quos sæpè elusus ad ipsum
Creditor introitum solet expectare macelli, 10
Et quibus in solo vivendi causa palato est.

ostium opperiri consuevit creditor frequenter deceptus: & quæ vitæ ducendæ ratio dumtaxat in palato consistit.

ANNOTATIONES.

1. *Atticus eximiè.*] Hac Satira frugalitas commendatur, luxus damnatur, præsertim in iis quorum tenues facultates id non ferunt.

Atticus.] Nobilis ac dives aliquis, ut Pomponius ille Ciceroni familiaris, cui ex Atheniensi accessu & lepore Attici cognomen factum.

Lautus habetur, &c.] In opulento profusio in conviviis, lautitia est; at dementia est, si velit inops sumptus pariter facere.

2. *Rutilus.*] Quispiam factus pauper e luxu.

3. *Apicius.*] Homo luxuriosus Apicio similis. Vide Sat. 4. v. 23.

Omnis convictus, &c.] De Rutilo per gulam ad egestatem redacto fabulantur omnes passim in conviviis, balneis, &c.

4. *Stationes.*] Porticus, seu loca in Romano foro, in quibus homines ad colloquendum conveniebant, & consistebant. Valer. Maxim. l. 2. cap. 2. *Senatus*, inquit, *assiduam stationem peragebat eo loci, qui hodieque Senaculum appellatur: nec expectabat ut edicto contraheretur, sed inde citatus protinus in curiam veniebat.* Plinius Epist. *Plerique in stationibus sedent, tempusque audiendo fabulas conterunt.* Gell. lib. 13. cap. 13. refert, quæsitum in plerisque Romæ stationibus Jus publice docentium, an, &c. Turneb. l. 1. c. 17. suspicatur hic intelligi oportere municipiorum stationes, quæ erant in foro Romano, quarum meminit Plin. l. 16. c. 44. Verum quaslibet Romæ stationes & confabulationes a Juvenale significari satis apparet.

Omne theatrum.] Omnes qui ad spectacula & ludos conveniunt & astant.

5. *De Rutilo.*] Qui devoratis bonis, ut victum deinceps habeat, gladiatoriam exercet, adigente quidem inopia, non autem ullo Nerone aut Tyranno, ut olim. Vide Sat. 2. ad v. 143. & seq. Item Sat. 8. ad v. 193. & ibid. Annot.

7. *Nec prohibente Tribuno.*] Tribunum obiter taxat, qui ejusmodi urbis dedecora debuisset impedire. Ex locis mox citatis.

8. *Scripturus leges.*] Tractandorum armorum rationem ut ediscat; an etiam ut tradat artis jam peritus? Sueton. Jul. Cæs. cap. 26. *Tirones*, inquit, *neque in ludo, neque per lanistas sed in domibus per Equites Romanos, ac etiam per Senatores, armorum peritos erudiebat; precibus enitens, ut disciplinam singulorum susciperent, ipsique dictata exorcitentibus darent.*

Regia verba.] Superba, imperantia: urge, percute, attolle, declina, &c.

9. *Multos porrò vides, &c.*] Obæratos, qui gula nihilominus indulgent, atque e credita sibi pecunia dapes lautas emunt etiam caro pretio.

Ad ipsum creditor introitum, &c.] Creditor alibi elusus scit debitorem luxuriosum certe inveniri ad macellum & forum, ubi lauta emuntur obsonia. Illic igitur expectat, ut ab eo fœnus exigat.

11. *Quibus in solo, &c.*] Qui vivunt ut edant, quorum Deus venter est.

Egregiùs cœnat meliusque miserrimus horum,
 Et cito casurus jam perlucente ruinâ.
 Interea gustus elementa per omnia quærunt,
 Nunquam animo pretiis obstantibus: interius si 15
 Attendas, magis illa juvant quæ pluris emuntur.
 Ergo haud difficile est perituram arcessere sum-
 mam

Lancibus oppositis, vel matris imagine fractâ,
 Et quadringentis nummis condire gulosum
 Fictile: sic veniunt ad miscellanea ludi. 20
 Refert ergo quis hæc eadem paret: in Rutilo nam
 Luxuria est, in Ventidio laudabile nomen
 Sumit, & à censu famam trahit. Illum ego jure
 Despiciam, qui sit quanto sublimior Atlas
 Omnibus in Libyâ sit montibus: hic tamen idem
 Ignoret quantum ferrata distet ab arca 26

qui novit quam Atlas extet altior universis Africa montibus; is
 locus differat à capsâ ferro instructa.

Istorum pauperrimus, ac brevi
 riaturus casu jam apparente
 lautius ac splendidius epulatur.
 Interim gustatus investigant in
 cunctis elementis, nunquam
 valore menti obicem ponente.
 Si intus perspicias, ea plus de-
 lectant quæ carius comparantur.
 Itaq; non est arduum
 contrahere pecuniam absumen-
 dam, depositis catinis, aut effi-
 gie parentis mutilata; & vo-
 racem testam infercire nummis
 quadringentis. Ita histriones
 accedunt ad miscellanea. Inter-
 est igitur quisquam ea ipsa
 arcessat. Etenim in Rutilo
 luxus est: in Ventidio decus
 honestum accipit, & commenda-
 tionem ab opibus depromit.
 Ego hunc merito aspernabor,
 nihilominus ipse nesciat, quam

ANNOTATIONES.

12. Egregiùs.] Comparativ. magis egregie.
 Sic etiam Lucret. lib. 4.

Nam nihil egregius, quam res discernere operas
 A dubiis.

13. Perlucente ruinâ] Metaphora à rimoso
 pariete vel ædificio.

14. Gustus elementa per omnia quærunt.] Un-
 dique accersunt quo delicati palati fastidio sat-
 isfaciant.

Elementa per omnia.] Ex aëre volucres, ex
 aquis pisces, e terra feras, boletos, tubera
 omnia exquisiti saporis exquirunt.

15. Nunquam animo pretiis obstantibus.] Ne-
 dum caritas obstat & desiderium minuat, quin
 potius auget semper & magis oblectat.

17. Ergo haud difficile, &c.] Quandoqui-
 dem ea quæ pluris emuntur obsonia, hoc ma-
 gis appetunt gulosi illi; hinc ut ea mercentur
 nihil putant difficile; sive oppignoranda sit
 supellex & contrahendum æs alienum, sive
 distrahenda matris effigies.

Perituram arcessere summam.] Pignoribus da-
 tis, à creditoribus sumere pecuniam luxu, dis-
 pendendam.

18. Lancibus oppositis.] Supellectilibus in
 pignori positis.

Matris imagine fractâ.] Que in auro vel
 argento picta, inquit vetus Schol. fractâ vel
 casu & vetustate; vel data opera, ut sine pu-
 dore vendi queant partes atque fragmenta.

19. Quadringentis nummis condire.] Toto
 censu Equestri, magno pretio cibos exquisi-
 tos parare.

Gulosum fictile.] Ferculum inopi guloso expe-
 titum emptumq; conditum vero in lance ficti-
 li, quoniam argentea vasa pignori sunt oppositi.

20. Sic veniunt ad miscellanea ludi.] Sic nem-
 H h

pe homines aliàs ingenui, & olim patrimonium
 sat amplum adepti, postquam illum male dila-
 pidaverunt, ludiones fieri coguntur.

Miscellanea.] Vel miscellos ludos, quales à
 Caligula editos Lugduni in Gallia, meminit
 Sueton. Calig. cap. 20. vel cum veteri Schol.
 & aliis intellige gladiatorum cibum e variis
 mixtum ferculis. Gel. l. 20. c. 11. variam &
 miscellam & quasi confusaneam doctrinam at-
 que historiam appellat, quæ variis est rebus
 commixta.

Ludi.] Pro ludii, id est Ludiones.

21. Quis hæc eadem paret.] An pauper, ut
 Rutilus, an dives, ut Ventidius, in quo qui-
 dem luxus liberalitatis famam inducit.

22. Ventidio.] De eo jam Sat. 7. v. 199. Vide
 ibid. Annot. Alii accipiunt Ventidium Cuma-
 num Galilæorum nationi præfectum, de quo
 Tacit. lib. 12. Amal.

24. Atlas.] Mons Africæ maximus ab ora
 Oceani Atlantici perpetuum extendens jugum
 ad Barcæ desertum versus Orientem. Dictus
 ab Atlante rege siderum perito, quem proinde
 Cælum humeris tulisse fabulantur.

25. Libyâ.] Sic vocata Græcis Africa. Alias
 pro hujus parte sumitur, quæ continetur intra
 Æthiopiæ ad ortum, & mare Atlanticum ad
 Occidentem.

Idem ignoret quantum, &c.] In variis erudi-
 tis & sapiens, ac stultus ac demens in sumpto
 & luxu: ignoret discrimen ingentis arcæ di-
 vitum nummis plenæ, & sacculi pauperum in
 quo pauci denarii: & pro utriusque mensura
 sumptus faciendos.

26. Ferrata arca.] Qualem habent vulgo
 divites, & habebant in foro Romani Proceres,
 ut Sat. 10. notavimus ad v. 25.

*E cælo defluxit illud γῶδι
 ἄετον, animo fideli inurendum
 & revolvendum, seu conubium
 expetas, seu cupias esse partici-
 peps sancte curiæ. Enimverò
 neque Thersites optat Achillis
 thoracem, in quo se Ulysses du-
 bium exhibebat. Sive tu cau-
 sam tueri vis ingenti periculo,
 teipsum interroga, aperi tibi
 qualis sis, an causicus acer,
 utrum Curtius, utrum Matho:
 oris tui modulus est intelligendus
 & considerandus in nego-
 tiis maximis & infimis, etiam
 quando piscem mercabere; ne-
 que mullum expetas, quando
 in pera gobionis pretium dum-
 taxat habueris. Nam loculis
 exhaustis, & voracitate auctâ,
 quisnam te finis expectat, post-
 quam patrimonium & facultates
 ingesseris in alvum usuræ
 & argenti rudis, & gregum
 & prædiorum voracem? A domi-
 nis ejusmodi post omnia ultimus
 abit annulus, atque digito spoliato
 Pollio stipem rogat. Neque
 præcoces faville, neque mors luxui
 molesta sunt; verum senectâ plus
 quam mors timetur.*

Sæculus. E cælo descendit γῶδι σαυτον,
Figendum & memori tractandum pectore, sive
Conjugium quæras, vel sacri in parte Senatus
Esse velis. Nec enim loriceam poscit Achillis 30
Thersites, in qua se traducebat Ulysses
Ancipitem. Seu tu magno discrimine causam
Protegere affectas, te consule, dic tibi quis sis:
Orator vehemens, an Curtius, an Matho. Buccæ
Noscenda est mensura tuæ; spectandaq; rebus 35
In summis, minimis; etiam cum piscis emetur.
Nec mullum cupias, cum sit tibi gobio tantum
In oculis: quis enim te, deficiente crumena,
Et crescente gula, manet exitus; ære paterno,
Ac rebus mersis in ventrem, fœnoris, atque 40
Argenti gravis, & pecorum, agrorumq; capacem?
Talibus à dominis post cuncta novissimus exit
Annulus, & digito mendicat Pollio nudo.
Non præmaturi cineres, nec funus acerbum
Luxuriæ, sed morte magis metuenda senectus. 45

ANNOTATIONES.

27. *Cælo descendit, &c.*] Diog. Laërt. lib. 1. affirmat illud, *Nosce teipsum*, Thaletis esse Milesii, & à Chilone postea usurpatum. Cic. Tusc. 1. n. 52. Apollinis præceptum monet, ut se quisque noscat: *Quod nisi divinitus esset, inquit, non esset hoc acrioris ejusdam animi præceptum sic ut tributum Deo sit.* Plin. lib. 7. cap. 32. *Oraculorum, inquit, societatem dedere mortales Chiloni Lacedæmonio, tria ejus præcepta Delphis consecrando aureis literis.*

γῶδι σαυτον.] *Nosce teipsum.* Cic. lib. 3. ad Q. fratrem, Epist. 6. *Præceptum illud inquit, noli putare ad arrogantiam minuendam solum esse dictum, verum etiam ut bona nostra norimus.* Vid. Tusc. cit. item Pers. Sat. 4. v. ult.

29. *In parte Senatus.*] Senator esse velis, Judex, Magistratus.

30. *Nec enim loriceam poscit Achillis Thersites.*] Thersites haud ita est immemor suæ tenuitatis, ut idem appetat quod Ulysses, aut Ajax: quorum de armis Achillis mortui contentionem vide apud Ovid. Metam. 13.

31. *Thersites.*] Homo inglorius & parvi nominis apud Græcos, de quo jam Sat. 8. ad v. 269. *In qua se traducebat Ulysses ancipitem.*] In cujus lorice petitione adversum Ajacem, Ulysses ipse metuebat sibi, ne non obtineret.

34. *Curtius.*] Montanus, orator mediocris, valde tamen jactabundus. De eo Sat. 4. ad vers. 107. Annot. Vide.

Matho.] Causidicus infimæ notæ, de quo Satir. 1. v. 32.

Buccæ.] Facundiæ tuæ modum noris, si sis orator: quisquis autem fueris, ex crumenæ modulo, buccæ & gulæ tuæ modum pone.

37. *Mullum.*] Piscem pretiosum. De quo vide Sat. 4. v. 15. & Sat. 5. v. 92.

Gobio.] Vilis pisciculus.

41. *Argenti gravis.*] Non facti, aut signati, quod est adhuc in massa. Vide Cæl. Rhodig. lib. 10. cap. 2.

42. *Talibus à dominis, &c.*] Decoctores illi post alia tandem oppignorant aut vendunt annulum suæ notam nobilitatis.

43. *Pollio.*] Nobilis helluator: an vero Carvilius ille Pollio, qui prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenii, quiq; testitudinum putamina secare in laminas, lectosq; & repositoria his vestire instituit, ut ait Plin. lib. 9. cap. 11.

Digito nudo.] Nec enim Equestrem dignitatem ejusq; insigne annulum servabat, nisi qui census Equestrem retinebat, nimirum quadringenta sestertium millia: at ille bona declexerat.

44. *Non præmaturi cineres, &c.*] Non metuunt luxuriosi illi mortem sibi, vel graves morbos creare per helluationes: sed timent sentium, in quo propter inopiam aut agritudines non licet amplius luxuriari.

Hi plerumque gradus ; conducta pecunia Romæ,
Et coram dominis consumitur. Inde ubi paullum
Nescio quid superest, & pallet fœnoris auctor,
Qui vertere solum, Baias, & ad Ostia currunt.
Cedere namque foro jam non tibi deterius, quam
Esquilias a ferventi migrare Suburrâ. 51
Ille dolor solus patriam fugientibus, illa
Mœstitia est, caruisse anno Circensibus uno.
Sanguinis in facie non hæret gutta ; morantur
Pauci ridiculum, & fugientem ex urbe pudorem.
Experire hodie numquid pulcherrima dictu, 56
Persice, non præstem vita, nec moribus, & re ;
Sed laudem siliquas occultus ganeo, pultes
Coram aliis dictem puero, sed in aure placentas.

utrum præclara memoratu non exequar, vivendi ratione, neque autem commendem ego helluo absconditus, & pulsem servo cæteris præsentibus, in auricula verò placentas jubeam.

Isti gradus ut plurimum : Pecunia Romæ accepta à creditoribus, atq ; præsentibus dominis absuntur : dein cum nescio quid parvum restat, atque expallescit usure possessor, tum qui terram mutare, properant Baias & ad Ostia. Forum enim deserere, nunc tibi haud pejus, quam ex ardenti Suburra ad Esquilias transire. Is moror, ea tristitia dumtaxat patriâ cedentibus inhæret, anno uno Circensibus privari. Cæterum in vultu non manet stilla sanguinis : neque multi retinent verecundiam risu dignam, atque è civitate recedentem. O Persice, hodie periculum facies, moribus, atque factis : siliquas

ANNOTATIONES.

46. *Hi plerumque gradus.*] Per quos isti devenire solent ad rerum omnium inopiam. 1. Pecuniam fœnore accipiunt. 2. Hanc in ipsa urbe coram fœnatoribus in luxuriam effundunt. 3. Solum vertunt.

Coram dominis.] Fœnoris & crediti dominis. atque auctoribus.

48. *Pallet.*] Ne fœnus & creditum perdat, jam timet.

49. *Qui vertere solum.*] Patria cedentes in aliam regionem abeunt exulatum, & quidem festinanter, ne à creditoribus comprehendantur.

Baias.] Urbem Campaniæ maritimam, de qua vide Sat. 3. v. 4.

Ostia.] Ad Ostia a Tiberina, ibi fortè navem conscensuri fugiunt. Namque ibi portus ad ostium Tiberis fluminis cum adversa urbe pridem celebri ab Anco Martio condita. Legunt quidam, *ostrea*, ut sit sensus, inopes illos conferre se Baias ad piscationem ostreorum.

50. *Cedere namque foro, &c.*] Non comparere in urbe ob æs alienum, non magis ignominiosum jam putatur, quam ab uno vico in alium migrare.

51. *Esquilias à ferventi, &c.*] Ab æstuosa urbis regione in frigidiorum. Nam & editior is locus, & gelidas vocavit Esquilias, Sat. 5. v. 78. Vide & Sat. 3. v. 71.

Ferventi.] Seu ob situm, seu ob majorem populi frequentiam.

Suburrâ.] Vid. Sat. 3. v. 5. Annot.

52. *Ille dolor, &c.*] Illis decoctoribus nullus jam pudor : unus autem dolor superest, carere Circensibus.

53. *Circensibus.*] Vide Sat. 3. v. 223. & Sat. 10. v. 80. atque ibid. Annot.

54. *Sanguinis in facie, &c.*] Pudoris nihil restat, vestigium nullum. Vide Sat. 10. v. 301. & Annot.

Morantur patci, &c.] Pauci conantur retinere pudorem, qui jam urbem deserit ac fugit, ubi etiam ridiculus multis existimatur. Sic orbe jam facinoroso cessisse & ad Superos evolasse dicitur Astræa, ejusque pariter soror Pudicitia, Sat. 6. v. 19.

56. *Numquid pulcherrima dictu, &c.*] Utrum verbis tantum frugalitatem extollam, quam re non teneam, sed, ut alii, gulæ serviam & ventri.

57. *Persice.*] Persicus amicus Juvenalis, cui & hanc inscripsit Satiram.

58. *Siliquas.*] Cibum rudiorem, tenuem victum, legumina, quorum in volucrum siliqua dicitur. Vide Pers. Sat. 3. v. 55.

Occultus ganeo.] Clâm popinas frequentans. Ganeo subterraneus locus est, ex Fest.

Pultes.] Parabiles & vulgares cibos. Vide Sat. 7. v. 185. & Pers. Sat. 6. v. 40. atque ibid. Annot.

59. *Coram aliis.*] Ut frugalis existimer.

Dictem puero, sed, &c.] Dum quis adest pultes imperem famulo, & quidem palâm, ut statim in aurem & clâm insurrans jubeam ut placentas coquat mihi cœnatura.

Placentas.] Dulciaria ; delicata fercula. Placentæ fiebant è farina siliginea, alica, caseo, melle. Martial. lib. 7. Epig. 19. dulces placentas vocat.

Etenim quandoquidem pollicitus es culari mecum, ero tibi velut Evander; accedes Tiryntius, vel hospes eo inferior, idem nihilominus Superis etiam sanguine conjunctus, hic undis, ille igne ad cælum translatus. Jam ausculta dapes nullis macellis paratas. E Tiburis campo prodibet hædus parvus opinus, atq; omni grege tenerior, ignarus graminis, quique nondum tentavit carere sarculos inferiorum salicum, qui plus lactis quam sanguinis continet: tum corrude è montibus, quas villicæ collegit dimisso fuso: deinde ova ingentia & è stramine circumvoluta fervida præsto sunt cum ipsi parientibus: quin & boatri per anni partem custoditi sicuti in palmite constiterant: postea pyra Signina atque Syria: & ex iisdem canistris poma novi odoris cum Picens certantia: tibi vero minime timenda, posteaquam ejecere autumnum hyeme arefactum & discrimina succi non cocti.

Nam, cum sis conviva mihi promissus, habebis Evandrum, venies Tiryntius, aut minor illo 61
Hospes, & ipse tamen contingens sanguine cælum;
Alter aquis, alter flammis ad sidera missus.
Fercula nunc audi nullis ornata macellis.
De Tiburtino veniet pinguissimus agro 65
Hædulus, & toto grege mollior, inscius herbæ,
Nec dum ausus virgas humilis mordere salicti,
Qui plus lactis habet quam sanguinis; & montani
Asparagi, posito quos legit villicæ fuso.
Grandiæ præterea, tortoque calentia feno 70
Ova adsunt ipsis cum matribus, & servatæ
Parte anni, qualis fuerant in vitibus uvæ:
Signinum Syriumque pyrum: de corbibus isdem
Æmula Picens, & odoris mala recentis,
Nec metuenda tibi, siccatum frigore postquam 75
Autumnum, & crudi posuere pericula succi.

ANNOTATIONES.

60. *Habebis Evandrum.*] O Persice, me frugalem habebis hospitem, sicut olim Evandrum Hercules & Æneas habuere, cum ab eo tenui mensa excepti sunt. Ex Æneid. 1.

Tum res inopes Evandrus habebat.

61. *Evandrum.*] Hic Arcadiæ primo Rex, deinde venit in Italiam, & pulsus Arboriginibus ibi regnabit, ubi Roma subinde condita est.

Venes Tiryntius.] Ut Hercules, cujus patria dicitur fuisse Tiryus vel Tiryntia urbs Peloponnesi prope Argos.

Minor illo hospes.] Æneas Hercule minor ætate, fama, rebus gestis.

62. *Et ipse tamen contingens sanguine cælum.*] Ut enim filius Jovis Hercules, sic Æneas Venenis.

63. *Alter aquis.*] Æneas in Numidium fontem lapsus creditur consecratus, inquit vetus Schol. Dionys. Halicarn. lib. 1. hæc scribit: *Commisso acri prælio multisque utrimque cæsis, Æneæ corpus nusquam apparuit: alii in Deos translatum putarunt, alii mersum fluvio, juxta quem prælium fuerat, Latini templum Æneæ condiderunt, cum Inscriptione, Jovi Indigeti, seu Patri Divo Terrestri, qui fluvii Numidii undas gubernat.*

Alter flammis.] Hercules, qui cum induisset vestem venenatam sibi à Detanira missam, ardore correptus, & doloris impatiens, accensa pyra in Oita monte se ipsum combussit. Vide Ovid. Metamorph. 9. Senec. Trag. Hercul. Oëtaum, &c.

64. *Fercula.*] Quæ tibi apponere statui.

Nullis ornata macellis.] Non empta, vel è macello & foro petita.

65. *Tiburtino.*] Vide Sat. 3. v. 192.

66. *Inscius herbæ.*] Materno adhuc lancte vicitans, nondum herbam delibavit.

68. *Montani asparagi.*] Silvestres & è monte, non ex horto, in quo delicatiores educantur.

70. *Tortoque calentia feno.*] Recentia è nido, qui torto feno conflatus: vel calentia è feno in quo involuta apportantur. Ut Martial.

Sed tuta feno cursor ova portabat.

71. *Cum matribus.*] Cum ipsis gallinis.

73. *Signinum.*] A Signia Latii oppido dicta pyra, quæ alii à colore testacea appellant, inquit Plin. lib. 15. cap. 15. Hæc commendat Cornel. Cels. lib. 2. cap. 24.

Syrium.] Pyra primum è Syria allata; quæ eadem esse cum Tarentinis quidam affirmant. Vide Colum. lib. 10. cap. 5. Macrob. 1. 3. c. 19. Plin. cit.

De corbibus isdem.] Omnia promiscue, quod simplicitatem notat.

74. *Æmula Picens.*] Tam bona quam quæ celebrantur ex agro Picens, qui hodie continet partem Marchiæ Anconitanæ, & Aprutii interioris. Horat. Lib. 2. Sat. 4.

Picens celant pomis Tiburtia succo,

Nam facie præstant.

75. *Siccatum frigore postquam, &c.*] Cum per frigus & hyemem siccatus fuerit crudus humor, quem autumnò recentia habebant.

Hæc olim nostri jam luxuriosa senatus
 Cæna fuit. Curius parvo quæ legerat horto
 Ipse foecis brevibus ponebat oluscula, quæ nunc
 Squallidus in magna fastidit compede fossor, 80
 Qui meminit, calidæ sapiat quid vulvæ popinæ.
 Sicci terga suis rara pendentia crate
 Moris erat quondam festis servare diebus,
 Et natalitium cognatis ponere lardum,
 Accedente nova, si quam dabat hostia, carne. 85
 Cognatorum aliquis titulo ter Consulis, atque
 Castrorum imperiis, & Dictatoris honore
 Functus ad has epulas solito maturius ibat,
 Erectum domito referens à monte lignonem.
 Cum tremere autem Fabios, durumq; Catonem
 Et Scauros, & Fabricios, postremo severos 91
 Censoris mores etiam collega timeret,

Ista pridem fuit Senatus nostri cæna tum sumptuosa. Curius quas tenui hortulo ipse herbas collegerat, parvo camino adhibebat, quas modo contemnit sordidus fossor in amplo ergastulo, qui recordatur qualis sapor vulvæ in taberna ferventi. Erat olim consuetudo festis diebus custodire dorsa porci arefacti suspensa crate non densa, & succidiam in natali apponere consanguineis, additâ recenti carne, si aliquam victima suppedicaret. Affinium quispiam insignitus tertio Consulatu, & Castrorum Prefectura ac Dictatoris dignitate perfunctus, ad eam cænam pergebat citius quam suetum erat sublatum humeris bipalium reportans è

subacto colle. At quando formidabant Fabios, & severum Catonem, & Scauros, & Fabricios, denique cum austeris mores Censoris ipse collega metueret,

ANNOTATIONES.

77. *Jam luxuriosa.*] Præ hominibus ac Romanis prioribus, qui frugibus, tantum ac herbis vescebantur.

78. *Curius.*] Dentatus, de quo vide Annot. Sat. 2. vers. 3.

80. *In magna fastidit compede.*] Catena longiore vinctus, in agro opus faciens, Plin. l. 18. c. 3. *Agriculturam*, inquit, *vincti pedes, dammate manus, inscripti vultus exercent.*

Fastidit.] Vide Sat. 6. Persii ad v. 40.

81. *Vulva popinæ.*] Vulva porcæ in popina præparata. Hanc in deliciis fuisse indicat Plin. lib. 8. cap. 51. & lib. 11. cap. 37. *Vulva primiparæ suis optima*, inquit: testatur & Horat. Lib. 1. Epist. 15.

Nil vulvâ pulcrius amplâ.

Martial. Lib. 13. Epigram. 56.

Næ materna gravi de sue vulvæ capit.

82. *Sicci terga suis.*] Ad ventum fumumque exsiccati & Salsi, proptereaque expositi in crate lignea rariore, & aëri magis pervia.

Pendentia.] Varro 2. de Re Rustica. cap. 4. *Quis non audierit patres nostros dicere, ignavum & sumptuosum esse, qui succidiam in cranario suspenderet potius ab lanario, quam ex domestico fundo?*

84. *Natalitium.*] Die natalitia, quam Veteres epulis celebrabant.

Lardum.] Suillam carnem salita, quam dici lardum, quasi large aridum, auctor est Macrob. lib. 7. cap. 12.

85. *Si quam dabat hostia.*] Quam vel immolassent ipsi, vel, à Magistratibus immolatam emissent. Nam *mactatarum ab his hostiarum*

extra ad Questores ararii delata venibant; sacrificiisque Populi Romani tum Deorum immortalium cultus, tum etiam continentia inerat: inquit, Valer. Max. lib. 2. cap. 2.

88. *Ad has epulas.*] Velut insolitas & lautiores apparatus.

Solito maturius.] Ante horam nonam, quam mos erat cænare, & epulari.

89. *Referens à monte lignonem.*] Post opus rusticum in agro montano. De Fabio dictum alibi, Plin. lib. 16. cap. ultimo: *Durant, inquit, in Linternino Africani prioris manu satæ olivæ; item myrtus eodem loco conspicuæ magnitudinis.*

90. *Cum tremere, &c.*] Quandiu Roma timuit Censores luxum prohibentes luxoriososque mulctantes, tandiu victus & supellex simplices fuere.

Fabios.] De his vide Sat. 2. v. 146. & Sat. 6. v. 266.

Catonem.] Vide Sat. 2. v. 40.

91. *Scauros.*] Sat. 2. v. 35.

Fabricios.] Vide Sat. 9. v. 142.

92. *Collega timeret.*] Intelligendus hic Fabricius Censor in Censura Maximi nomen adeptus, qui luxuriam reipublicæ dammans, à collega Publ. Decio postulavit. ut vel ipse mores hominum emendaret priorum Censorum negligentia perditur, aut pateretur se revocare pristinum civitatis statum: quorum si neutrum faceret, minatur abdicaturum se eum Magistratu: Decius ergo exterritus consensit, ut quemadmodum vellet Fabricius Rempublicam administraret. Vetus Schol.

tum nullus putavit numerandum inter sollicitudines & res graves, quæ testudo naret in aquis Oceani, Trojanis confectura splendidum & illustre sustentamentum: sed lateribus denudatis ac thoris exiguis frons ænea exhibebat turpe caput asini coronati, circa quod nutriti rure pueri jocosi lasciviebant. Itaque tales erant epule, quales ædes & suppellectilia. Tum miles imperitus & ignorans admirari Græcorum industriam, diritis civitatibus in acquisita parte spoliarum, rumbat vasa illustrium opificum, ut equus haberet phaleras, atque galea insculpta hosti morturo exhiberet effigiem belluæ Romuli, voleute Imperii sorte, mitescentis; & binos Quirinos sub saxo: & nudum simulacrum Divi suspensi scuto & lanceâ renitentis. Quicquid erat argenti, in aruis tantum lucebat.

Nemo inter curas, & seria duxit habendum,
Qualis in Oceani fluctu testudo nataret,
Clarum Trojugenis factura ac nobile fulcrum: 95
Sed nudo latere, & parvis frons ærea lectis
Vile coronati caput ostendebat aselli,
Ad quod lascivi ludebant ruris alumni.
Tales ergo cibi, qualis domus, atque supellex.
Tunc rudis, & Graias mirari nescius artes, 100
Urbibus eversis, prædarum in parte reperta,
Magnorum artificum frangebat pocula miles,
Ut phaleris gauderet equus, cæлатаque cassis
Romulæ simulacra feræ mansuescere jussæ
Imperii fato, & geminos sub rupe Quirinos, 105
Ac nudam effigiem clypeo fulgentis & hasta,
Pendentisque Dei perituro ostenderet hosti.
Argenti quod erat, solis fulgebat in armis

ANNOTATIONES.

94. *Qualis in Oceani.*] Nemo sollicitus erat quam grandes in Indico Oceano testudines invenirentur, ubi singularum superficie habitabiles casæ integuntur, atq; inter Insulas Rubri maris his navigant cimbis: ut loquitur Pl. l. 9. c. 10.

Testudo nataret.] Testudinum aliæ terrestres, aliæ marinæ, &c. Victus geminus in aquis, terraque; & effectus pari honore habendi, vel propter excellens in usu pretium, naturæque proprietatem. Plin. lib. 32. cap. 4.

95. *Trojugenis.*] Romanis proceribus, qui se jactant à Trojanis oriundos.

Factura ac nobile fulcrum.] Usui futura ad exornandum spondæ fulcrum putaminibus in laminas lectis: ex Plin. ante cit. ad vocem *Pollio*, v. 43. hujus Satiræ. Apul. Metamorph. 10. *Disternebatur lectus Indicâ testudine pellucidus, plumæa congerie tumidus, veste sericâ floridus.* Martial. lib. 12. Epig. 67.

Gemmantes primâ fulgent testudine lecti.

96. *Nudo latere.*] Vel sine fulcro, vel sine ornato, sola fronte lecti ære munita.

Frons ærea.] Lecti pars anterior ærea.

97. *Vile coronati caput ostendebat aselli.*] Vel effigiem capitis asinini ostendebat: vel significatur, veteres illos ad cenam discumbere solitos in ipsis agris, ad quorum limites, ex Hetruscorum disciplina, suspendebatur asini caput, nudatum cute, sertiis coronatum ad arcenda, ut credebant, agrorum incommoda. Itaque è mensa lectisq; discubitoriis videri ostendique poterat asinum illud caput, circa quod ludere consueverat pueri rure educati. Scoppa collect. c. 27. Columel.

Nunc caput Arcadicæ nudum cute fertur aselle Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris.

100. *Tunc rudis, &c.*] Tunc miles ignorans pretium vasorum eximii operis per Græcos artifices elaboratorum, ea tenere frangebat, ad faciendas equo phaleras.

Graias artes.] A Græcis luxuriam Romam introductam. Hinc Sat. 3. v. 60. dixit.

Non possum ferre, Quirites, Græcam urbem.
101. *Urbibus eversis.*] In direptione urbium, & prædæ parte, quam nactus erat.

102. *Magnorum artificum.*] Ut Phidias, Praxitelis, Myronis, &c.

103. *Phaleris.*] E fractis poculis: ut mox dictum est.

Cæлатаque cassis.] Item ad cælendam in casside effigiem lupæ quæ Remum ac Romulum fratres geminos aluerat, &c.

105. *Sub rupe.*] Ubi expositi fuerant, vel ubi fluitantem Tiberis alveum, in quem abjecti pueri illi, tenuis in sicco aqua destituit; in proxima alluvie, ad Ficum Ruminalem: ubi & lupa summis infantibus mammas odedò mitis præbuit. Tit. Liv. l. 1. c. 4. Vide & Dionys. Halicarn. lib. 1. Florum, &c.

106. *Fulgentis.*] Alii legunt, *venientis*, ad Rheam nempe Silviam Remi ac Romuli parentem è Matre.

107. *Pendentisque Dei.*] Simulacri Marti sive in clypeo efficti, adeoque pendentis ex humero sinistro, ut sit; sive extantis in summa casside, quibus portentosis imaginibus miles Romanus hostem in bello territaret, ac invicto cedere Imperio cogeret. Sunt qui legant, *pendentis*, cui respondet, inquit, vox sequens *perituro*.

108. *In armis.*] Non in suppellectili, vox vestimentis, ut nunc.

Ponebant igitur Tusco farrata catino
 Omnia tunc; quibus invidetas, si lividulus sis. 110
 Templorum quoque majestas præsentior, & vox
 Nocte fere media, mediamque audita per urbem,
 Littore ab oceani Gallis venientibus, & Diis
 Officium vatis peragentibus, his monuit nos
 Hanc rebus Latii curam præstare solebat 115
 Fictilis, & nullo violatus Jupiter auro.
 Illa domi natas, nostraque ex arbore mensas
 Tempora viderunt; hos lignum stabat in usus,
 Annosam si forte nucem dejecerat Eurus.
 At nunc divitibus cœnandi nulla voluptas, 120
 Nil rhombus, nil dama sapit; putere videntur
 Unguenta, atque rosæ, latos nisi sustinet orbes
 Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu,

*Tum ergo pultes cunctas ap-
 ponebant in patina Etrusca,
 quibus invideres si fores tantu-
 lum invidus. Fanorum etiam
 Numen propius aderat: nosque
 istis admonuit vox nocte propè
 mediâ, & in media civitate ex-
 audita, cum accederent Galli
 ab Oceani ripa, Numinibus
 quoque munus fatidicorum im-
 plementibus. Jupiter testaceus,
 necdum ullo pollutus auro con-
 suserat eam gerere sollicitudi-
 nem rationum Latii. Etas
 ista conspexit mensas apud nos,
 & ex arbore nostra exortas.
 Ad hanc utilitatem serviebat
 lignum, quando Eurus casu ve-
 rustam nucem deturbaverat.
 Jam verò nullas opulenti deli-
 cias epulando captant: nil rhombus,
 nil dama saporis habet: fœtere
 creduntur unguenta & rosæ,
 nisi amplos orbes portat ingens
 ebur, altusque pardus grandi
 victa,*

cias epulando captant: nil rhombus, nil dama saporis habet: fœtere creduntur unguenta & rosæ, nisi amplos orbes portat ingens ebur, altusque pardus grandi victa,

ANNOTATIONES.

109. *Tusco catino.*] Fictili ex Etruria. Vide Sat. 2. Pers. v. 60.

Farrata.] Cibos e farre, pultem quæ fiebat e mixta frumenti & fabarum vel hordei farina, diutissime veteribus usitatum, ut notavimus alibi.

110. *Quibus invidetas.*] Invidere posses isti veterum parsimoniæ & frugalitati, qua contenti beatique vivebant.

111. *Templorum quoque majestas præsentior.*] Tum Dii magis erant propitii, cum minus luxuriosi homines.

Vox nocte fere media.] Tit. Liv. lib. 5. c. 32. Eodem, inquit, anno M. Ceditius de plebe nuntiavit Tribunis se in nova via, ubi nunc sacellum est, supra ædem Vestæ, vocem noctis silentio audisse clariorem humana, quæ Magistratibus dici juberet, Gallos adventare, &c. Et cap. 50. ejusdem Libri sic habet: Expianda etiam vocis nocturne, quæ nuncia cladis ante bellum Gallicum audita, neglectaq; esset, mentio illata, jussumq; templum in nova via Aio Locutio fieri.

113. *Littore ab oceani Gallis venientibus.*] Legunt alii; ab occiduo; alii, ab oceano, quam lectionem asserit Lips. Epist. Quæst. lib. 4. Epist. 25. Liv. cit. lib. cap. 37. Inaudito, inquit, hoste ab oceano terrarumque ultimis oris bellum ciente, &c.

Gallis venientibus.] De gallorum in Italiani transitu vide Tit. Liv. cit. cap. 33. & seq. *Eam,* inquit, gentem traditur dulcedine frugum maximeque vini novi tum voluptate captam Alpes transisse, &c.

Diis officium vatis peragentibus.] Prænantibus impendentia mala, ut iis obviam iretur. Vide Cæli. Rhod. lib. 7. cap. 29.

116. *Fictilis Jupiter.*] Senac ad Lucil. *Cogitata Deos, cum propitii essent, fictiles fuisse.* Plin. lib. 35. c. 12. Fictilem Jovis effigiem jussu Tarquinii Prisci elaboratam, in Capitolio dedicandum refert, additque: *Hæ enim tum imagines Deum erant laudatissime: nec pœnit nos illorum, qui tales coluere. Aurum enim & argentum ne Diis quidem conficiebant, &c.*

Nullo violatus auro.] Plin. mox citat. *Durant, inquit, in plerisque locis etiam nunc fictilia ista simulacra: fastigia quoque templorum mira celatura, & arte ævique firmitate certiora auro, certè innocentiora.* Vide Sat. 3. vers. 20.

117. *Illæ domi natas, &c.*] Mensæ pridem fiebant e lignis vulgaribus, nec e citro vel cupresso factæ longe petebantur.

119. *Eurus.*] Ventus ab Ortu flans, sæpius vehemens.

121. *Rhombus.*] Piscis exquisitus, de quo multa Sat. 4. v. 39. & seq.

Dama.] Silvestris capra. Plin. l. 8. cap. 53.

122. *Unguenta.*] Quibus post balnea utebantur.

Rosæ.] His convivæ coronabantur. Horatius Lib. 1. Ode 5, and 38, &c.

Nisi sustinet orbes grande ebur.] Nisi ingentis mensæ rotundæ pes altus sit ex ebore informam pardi hiantæ ore sculptus.

ex eis dentibus quos Romam transfert Janua Syenes, & agiles Mauri, & Indus Mauro nigrior, quosque obduxit fera silvæ Nabathææ jam grandiores, & capiti onerosos. Inde nascitur appetentia, inde bilis stomacho. Hic enim argenteum fulcrum videtur id quod annulus ferreus in digito. Arrogantem igitur evito convivam, qui me sibi confert, resq; parvas contemnit. Enimvero ne unam quidem eboris unciam habeo: neque tessera neque calculus ex ista materia; imo ipsi cultorum capuli ossei sunt. Attamen neque istis ulla fercula

Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes, Et Mauri celeres, & Mauro obscurior Indus, 125 Et quos deposuit Nabathæo bellua saltu, Jam nimios, capitique graves. Hinc surgit orexis, Hinc stomacho bilis. Nam pes argenteus illis, Annulus in digito quod ferreus. Ergo superbum Convivam caveo, qui me sibi comparat, & res 130 Despiciat, exiguas, adeo nulla uncia nobis Est eboris, nec tessellæ, nec calculus ex hac Materia: quin ipsa manubria cultellorum Ossea: non tamen his ulla unquam obsonia fiunt

ANNOTATIONES.

124. *Dentibus ex illis.*] Elephantinis, Martialis. Lib. 2. Epigram. 43.

Tu Libycos Indis suspendis dentibus orbes: Fulcitur testa fagina mensa mihi.

Lucanus Lib. 10.

Dentibus hic niveis sectos Atlantide sylva Imposiere orbes.

Cæli. Rhodig. lib. 23. cap. 18. non. dentes sed cornua dici in Elephantis debere, ex Pausania assertit.

Quos mittit.] Dentes enim elephantini Romam advehuntur ex Elephantis Insula quæ est intra Nilum flumen, Syenæ vicina, ab Elephantorum multitudine sic appellata: deinde e Mauritania; item ex India, seu Arabia. Vide Plin. lib. 8. cap. 1. & seq.

Porta Syenes.] Syene vulgo *Asna*, est urbs Ægypti Superioris, sub Tropico Cancris sita, in confinio Æthiopiæ. Syenes portam vocat *Elephantidem* insulam mox dictam, quoniam venientibus Syenen, & in Ægyptum, & inde Romam dentes elephantinos apportantibus ex insula ista, per eam velut portum iter est Sic Sat. 3. vers. 4. Cumas appellavit januam Baiarum, quia Baias itur per Cumas.

125. *Mauri celeres.*] Horum tanta pernicitas ut feras cursu assequantur. De Troglodytis id affirmant Herodotus & Plinius.

Mauro obscurior Indus.] Græci *Mauvey* obscurum vocant. Apul. Florid. *Indis*, inquit, ad nascentem diem sitis tamen in corpore color noctis inest. Mauri porro & Indi Zonæ Torridæ subjecti. Hi vero Arabesque Æquatori propiores. Vide Cæli. Rhodig. l. 16. c. 15.

126. *Quos deposuit jam nimios, &c.*] Aiunt elephantem dentes jam nimios ad arborem illisos deponere. Plin. lib. 8. cap. 3. *Dentes*, inquit, deciduos casu aliquo vel senectia defodiunt. Hoc solum ebur est * * * * circumventique à venantibus impactos arbori frangunt, prædague se redimunt. Capite vero 10. ejusdem

Libri: *Magitudo dentium videtur quidem in templis præcipua.* In Æthiopiæ finibus postium vicem in domiciliis præbere, & pecorum stabulis palos elephantorum dentibus fieri, auctor est Polybius.

Nabathæa.] A Nabath Ismaëlis filio dicta quædam regio Arabiæ Petrææ, ad ortum.

127. *Capitique graves.*] Ut cervis cornua certo tempore deponi solita.

Orexis.] *Oxygmat, appeto.* Vid. Sat. 6. v. 427.

128. *Hinc stomacho bilis.*] Tum illis crescit appetitus ciborum, cum mensa est eburnea. Ironice.

Bilis.] Velut ira ad cibos devorandos. Porro famem irritari constat bili stomachum vellelicante. Interpretantur aliqui indignationem contra luxuriam, perperam nostro quidem judicio. In quibusdam exemplaribus legitur *vires*, pro *bilis*.

Pes argenteus, &c.] Adeo spernunt argentum præ ebore, ut mensæ pes argenteus tam vilis modo sit, quam ferreus annulus. Hic tamen & Judicibus & triumphantibus haud ita pridem usitatus, Plinio. lib. 33. cap. 1.

130. *Qui me sibi comparat.*] Qui cum sumptuosus sit, me quoque sumptuosum sperat in dapibus & supellectili. Vel, qui me frugalem luxurioso sibi comparatum despiciat.

131. *Nulla uncia.*] Ne minimum quidem. Est uncia libræ seu assis pars duodecima. Vide Sat. 1. vers. 40. Annot. ad eam vocem, *Unciolam*.

132. *Tessella, nec calculus.*] In abaco, alveolo, tabula lusoria, tessera, calculi, tali, scrupi, latrunculi, sacchi. Vide quæ de istis ludis annotabo in Pers. Sat. 3. v. 48. ad hæc verba *Quid dexter senio ferret.*

134. *Ossea.*] Ex osse, non ex ebore.

Non tamen, &c.] At ejusmodi vilioribus cultellis nihilo pejus secatur cibis, aut eo sit deterior.

Rancidula; haud ideo pejor gallina secatur. 135
 Sed nec structor erit, cui cedere debeat omnis
 Pergula, discipulus Trypheri doctoris, apud quem
 Sulmine cum magno lepus, atque aper, & pygargus,
 Et Scythicæ volucres, & Phœnicopterus ingens,
 Et Gætulus oryx, hebeti lautissima ferro 140
 Cæditur, & tota sonat ulmea cœna Suburra.
 Nec frustum capræ subducere, nec latus Afræ
 Novit avis noster tirunculus, ac rudis omni
 Tempore, & exiguæ frustis imbutus ofella.

rancida efficiuntur, neque prop-
 terea deterior gallina scindi-
 tur. Ferum neque aderit carp-
 tor, cui concidere oporteat per-
 gulam universam, discipulus
 Trypheri magistri, apud quem
 & ingens sumen, & lepus, &
 aper, & pygargus, & aves
 Scythicæ, & magnus Phœni-
 copterus, & oryx Gætulus, op-
 time dapes ex ulmo dissecantur
 obtuso cultro, omnique strepunt
 Suburra. Neque partem ca-

præ, neque Africane volucris latus scit demere tiro noster, & continuo imperitus, paræque offe
 frustulis assuefactus.

ANNOTATIONES.

136. Nec structor erit.] Vide Sat. 5. v. 120.
 & seq. & Annot. ibid.

Cui cedere debeat.] Tam peritus, ut omnes
 alios superet.

137. Pergula.] Omnes magistri in pergula
 docentes. Is locus a pergenda dictus, multis
 lateribus apertus, ambulationi aptus, in quo &
 opera sua exponebant artifices, ut innotescent-
 rent; & Magistri quoque discipulos erudiebant.
 Sueton. August. cap. 94. Theogenis Mathematici
 pergulam dicitur Augustus ascendisse. Et de
 illustr. Grammat. cap. 18. L. Crassitius in per-
 gula docuisset donec commentario Smyrnæ edito
 inclamavit. Plin. lib. 35. cap. 10. Appelles, inquit,
 perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus,
 utque post ipsam tabulam latens, vitia que
 notarentur, auscultabat.

Discipulus Trypheri doctoris.] Edoctus &
 eruditus ab eximio illo structore mensæ & ci-
 borum dissecandorum magistro, de quo Sat. 5.
 loco mox citato.

138. Sumine.] Vide Pers. Sat. 1. v. 53. Annot.
 & Martial. Lib. 13. Epigram. 44.

Pygargus.] Fera est ex genere caprayum sil-
 vestrium, cujus posteriores partes albæ: hinc
 nomen πυργον clunis ægros albus Plin. lib. 8. cap.
 53.

139. Scythicæ volucres.] Phasiani, dicti a
 Phaside fluvio & Insula cognomine, unde pri-
 mum exportati. Porro Phasis in Colchide est,
 quæ regio Scythiæ proxima & affinis. Martial.
 Lib. 13. Epigram. 72.

Phœnicopterus.] Avis est in Africa abun-
 dans, ab alis puniceis sic appellata. Πτερυγ,
 penna φœνικεως, puniceus seu purpureus. Plin. lib.
 10. cap. 48. sic. ait: Phœnicopteri linguam
 præcipui saporis esse Apicius docuit nepotum om-
 nium altissimus gurges. Martial. lib. 13. Epi-
 gram. 71.

Dat mihi penna rubens nomen, sed lingua gulosis
 Nostra sapit: quid si garrula lingua foret?

140. Gætulus oryx.] Capra unicornis, e
 Gætulia Africæ regione. Contrarium habet
 pilum & ad caput versum. Plinius, lib. 8.
 capite 53. & alibi. Martialis Lib. 13. Epi-
 grammate. 95.

Hebeti ferro.] Cædendis ligneis ferculorum
 simulacris hebetato.

141. Sonat ulmea cœna.] Nam illi struendæ
 mensæ & dissecandorum ex arte ferculorum
 doctores lignea omnis generis habebant simu-
 lacra, partibus quidem separatis, sed conglu-
 tinatis, quas dividebant illi coram tironibus, ut
 eos docerent membrorum juncturas invenire,
 scite partes distribuere & carpere. Quod non
 sine sonitu in ligno fiebat.

Suburra.] Frequenti urbis regione, ubi
 schola structorum erat. De Suburra vide Sat.
 3. vers. 5.

142. Capræ.] Capræ silvestris.

Subducere.] Solerter demere, ut Chirono-
 mon ille de quo Sat. 5. v. 121.

Afræ avis.] Gallinæ Numidicæ. Varro l. 3.
 de Re Rustica c. 9. Gallinæ Africanæ, inquit,
 sunt grandes, varie, gibberæ, quas μαχαρηδὲς
 appellant Græci. He novissime in triclinium
 gænearium introierunt e culina, propter fastidi-
 um hominum veneunt propter penuriam mag-
 na. Martial. Lib. 13. Epigram. 73.

Anseve Romano quamvis satur Annibal esset,
 Ipse suas nunquam barbarus edit aves.

144. Frustis imbutus ofelle.] Solitus coquere
 tantum ofullas porcinas in craticula & prunis,
 & sic tostas in frusta concidere. Male, ut vi-
 detur, legant quidam, furtis

Ofella.] Diminutivum ab offa. Columella
 Lib. 12. de suillæ carnis salsura sic ait: Dein
 offule carnis spissæ componuntur, atque alternis
 sal ingeritur. Martial. Lib. 11. Epigram. 221.

Parva tibi curvâ craticula sudet ofella:
 Spumeus in longa cuspside fumet aper.

*Pocula vulgaria & paucis assibus comparata offert agrestis minister, & securus a frigore, haud Phrygius vel Lycius, haud ullus astabat a mangone emptus ingenti quidem pretio. Quando petes, pete Latine. Par omnibus vestitus: crines resecti, & recti, hodie verò solummodò discriminati ob epulas. Ille pastore laborioso natus est, iste bubulco; dudum non aspectam ingemit parentem; & turgurium, & suetos capros exoptat mæstus. Juvenes facie nativâ & liberali verecundia, quales oportet esse quos operit fulgens purpura. * * **

3

** Istibi porriget vina effusa in iis collibus à quibus ipse ortus est, quorum in summitate collusit. Etenim vini & ministrantis unum ipsumque est natale solum, Speres fortasse, ut arguunt saltatione puella Gaditana exordiat prurimum excitare: * * **

3

** Remissa libidinis incentivum, & pungentes urticæ opulenti. Attamen acrior ea delectatio alterius sexus: ea plus inflammat.*

Plebeios calices, & paucis assibus emptos 115
 Porriget incultus puer, atque a frigore tutus;
 Non Phryx, aut Lycius, non a mangone petitus
 Quisquam erit, & magno. Cum poses, posee Latine.
 Idem habitus cunctis, tonsi, erectique capilli,
 Atque hodie tantum propter convivia pexi. 150
 Pastoris duri est hic filius, ille bubulei:
 Suspirat longo non visam tempore matrem,
 Et casulam, & notos tristis desiderat hædos:
 Ingenui vultus puer ingenuique pudoris,
 Quales esse decet, quos ardens purpura vestit. 155
 Nec pugillares desert in balnea rancus
 Testiculos, nec vellendas jam præbuit alas:
 Crassa nec opposito pavidus tegit inguina gutto.
 Hic tibi vina dabit diffusa in montibus illis
 A quibus ipse venit, quorum sub vertice lusit: 160
 Namque una atq; eadem vini patria, atq; ministri.
 Forsitan exspectes, ut Gaditana canoro
 Incipiat prurire choro plausuque probatæ
 Ad terram tremulo descendant clune puellæ.
 Irritamentum Veneris languentis, & acres 165
 Divitis urticæ. Major tamen ista voluptas
 Alterius sexus, magis ille extenditur, & mox
 Auribus atque oculis concepta urina movetur.

ANNOTATIONES.

145. *Plebeios calices.*] Non crystallinos vel vitreos illos audaces, de quibus Martial. Lib. 14. Epigram. 94. sed vili emptos.

146. *A frigore tutus.*] Veste crassa tectus a frigore dumtaxat non ornatus, ut fit a luxuriosis. Senec. ad Lucil. *Transeo agmina exoletorum per nationes coloresque descripta, ut eadem omnibus lenitas, eadem primæ mensura lanuginis, eadem species capillorum; ne quis cui rectoris est coma, crispulis misceatur.*

147. *Non Phryx, aut Lycius.*] Non adest famulus e Phrygia vel Lycia, minoris Asiæ regionibus, unde venusti petebantur.

Mangone.] Negotiatore puerorum. A manu & ago, quoniam servos manibus agebant atque expoliebant Mangones, adhibitis etiam medicamentis, Plin. l. 21. cap. 26. *Hyacinthi radix est bulbacea mangonicis venalitiis pylere nota, quæ in vino dulcissima pubertatem coercet, & non patitur erumpere.* Vide Pers. Sat. 6. v. 76. & seq.

148. *Posce Latine.*] Minister enim Italus linguam tantum vernaculam novit.

149. *Idem habitus cunctis.*] Famuli omnes vili sunt habitu apud me.

Tonsi.] Non alunt comam longiorem.

Erectique capilli.] Non crispati & calamistrati: hodie pexi, alias neglecti.

153. *Casulam.*] In qua natus & educatus.

Hædos.] Quos pascere solebat.

154. *Ingenui vultus.*] non arte mangonica fucati.

155. *Quos ardens purpura vestit.*] Ingenuos adolescentes ac nobiles, circa annum ætatis decimum quartum.

Ardens purpura.] Ob colorem ingneum.

162. *Forsitan exspectes.*] O Persice mihi promissæ conviva, ne spera vanas libidinum illecebras. Hæ solis divitibus aptæ erunt.

Gaditana.] Nimirum lascivis eruditæ cantilenis simul & saltationibus meretriculæ Romanæ accersebantur e Gadibus Insula, de qua Sat. Præced. v. 1.

Canoro incipiat prurire choro.] Egregie locum hunc, verba mentemque Juvenalis, adumbravit Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. 1. ubi sic habet: *Ut puella mollior canora dulcedine & saltationis lubrico exerceret illecebris philosophantes.*

167. *Extenditur.*] Sic legitur vulgo. Quidam *incenditur*, quam lectionem interpretando secuti sumus, non ut meliorem, sed clariorem. Innuit Poëta proniore & ardentiores ad libidinem fæminas quam viros.

Non capit has nugæ humilis domus : audiat ille
 Testarum crepitus cum verbis, nudum olido stans
 Fornice mancipium quibus abstinet : ille fruatur
 Vocibus obscænis, omnique libidinis arte, 172
 Qui Lacedæmonium pytismate lubricat orbem.
 Namque ibi fortunæ veniam damus. Alea turpis.
 Turpe & adulterium mediocribus : hæc eadem
 illi

Omnia cum faciant, hilares nitidique vocantur. 176
 Nostra dabunt alios hodie convivia ludos.
 Conditor Iliados cantabitur, atque Maronis
 Altisoni dubiam facientia carmina palmam,

epule nostræ. Canetur auctor Iliadis, & versus sublimis Virgilii, reddentes ancipitem victoriam.

Ædes parvæ non admittunt eas vanitates. Is auscultet sonitum testarum cum sermonibus, quibus non utitur serva prostans nuda in fatenti lupanari ; is potiatur verbis impudicis, & cuncta cupidinis industria, qui pytismate lubricum facit orbem Laconicum. Illic enim sorti indulgemus. Inhonestæ tenuioribus alea, adulterium etiam inhonestum. Isti vero cum ea perpetrent universa, nihilominus læti ac splendidi nominantur. Diversum hodie lusus suppeditabunt

ANNOTATIONES.

169. *Audiat ille.*] Dives luxuriosus.

170. *Testarum crepitus.*] Crotala sive crepitacula & testis, quibus inter saltandum utuntur non sine decore quædam gentes, ut Hispani. Addunt & mulieres Indicas : Gaditanas hic innuit Poëta. Gallice, *des castagnettes*. Alii intelligunt cymbala sive tympana. Fuisse quædam instrumenta sonora testas vocata docet Suet. Ner. c. 20. ubi refert Neronem eligisse plures adolescentulos, *Qui divisi in factiones plausuum genera condicerent (bombos & imbrices, & testas vocabant) operamq; navarent cantantibus, sibi, &c.*

171. *Quibus abstinet.*] Plus retinens verecundiæ quam lasciviæ illæ saltatrices, aut divites impuri.

173. *Qui Lacedæmonium pytismate lubricat orbem.*] Vix credas quam multis hic locus, & in quam multos sensus versatus est. In tot igitur & tam variarum lectionum interpretationemq; lubrico quis pedem figat? Imo quis ipso lubricante Juvenali non cæspitet atq; titubet? Firmo tamen utcumque stare vestigio mihi videor, antiquioribus stando; præsertim cum sensum non valde juvent quæ a viris alioqui gravioribus erudite certatimque hic afferuntur. Emendationes & conjecturas non spernimus, ac eorum pace & venia, posthabemus. Justus Lipsius Epist. Quæst. lib. 4. Epist. 25. fatetur scriptam omnem & impressam antiquitatis lectionem esse, vel *pytismate, vel, pytismate*. Hoc ego Divæi amplector, cum Mancinello & aliis, pariterque explico sic: Gaditanis illecebris gaudeat ac fruatur dives licet, *qui pytismate lubricat orbem Lacedæmonium*; id est, qui sputo irrorans digitum, facile inde amovet sæpius & admovet (ad ostentationem) suum anulum, cujus a Lacedæmonii usus emanavit. Turneb. lib. 24. c. 28. similiter legit, aliter explicat, nempe, qui sputo & saliva magis volubilem reddit trochum, ludum certe Græcicum. Valla, *pytismate*, legit; atque esse trochum & pinu, græcè *πυρος* Unde *pytisma*. Pelitian. *pytilyismate*, quod genus erat ex-

ercitationis cum gesticulatione manuum ac pedum & compositione. Brodæus, *pedemate*, id est, saltu, in tripudio seu saltatione Lacedæmonia in orbem fieri solita. Vide Cæl. Rhodig. l. 18. c. 1. Alcicius & Pulman. *Pyreismate*, & explicant de quadam Laconum exercitatione, quæ a nudis oleoque bene unctis fiebat in sudatorio. Muretus *Petteumate*, a *πυρτος* talus, intelligitque divitem alexæ deditum, qui talis ludit in mensa rotunda & marmore Lacedæmonio facta. Favet quod sequitur mox, *alea turpis*. Mallem certe cum veteri Schol. intelligere divitem qui exiit supra marmor Lacedæmonium, quo stratum est ejus domus pavimentum, & sic lubricum reddit. Non ablutit Salmasius, apud quem, lubricare Lacedæmonium orbem dicitur is pytismate, qui pytissando, id est, gustando vinum cum probatione quidem, & mox expuendo, crebris ejusmodi rejectionibus & effusionibus uda facit & lubrica tum mensas rotundas & marmore Lacedæmonio, tum abacum, & pavimentum. Non moror *popyssina* Flavii, aut Lipsium cum suo *pygismate*; absit enim ut obscæna comminiscar ultrò, qui vel occurrentia solitus sum eluctari.

174. *Fortunæ veniam damus.*] Luxuriosa illa in divitiis solent tolerari: at quis eadem ferat in mediocri viro? Ex opinione vulgi.

175. *Illi.*] Divites luxuriosi.

178. *Conditor Iliados cantabitur.*] Recitabuntur Homericæ versus ex eleganti carmine de Trojano excidio.

179. *Dubiam facientia carmina palmam.*] Quæsitum enim janpridem, an Virgilius Homerum superarit. Vide Macrobi. passim, maxime vero l. 5. Quintil. lib. 10. chap. 1. Gell. l. 9. c. 9. Cæl. Rhodig. l. 7. cap. 4. Jul. Scaliger Homero Virgilium præfert. Propertius etiam ita canit in Elegia ultima, l. 2.

*Cedite Romani Scriptores, cedite Graii;
 Nescio quid majus nascitur Iliadæ.*

quid interest quâ voce recitentur ejusmodi carmina? Jam vero sepositis anxietatibus amove occupationes, & jucundum otium largire tibi, siquidem integrâ die par erit quiescere. Ne sit quævis usuræ recordatio, neque tibi silenti commoveat iracundiam, si conjux exiens diluculo consuevit ad noctem redire, reportans udae sericæ, plucis suspicionem creantibus, & capillos exagitatas, & ardentem faciem atque auriculam. Quodcumque angit deponere statim ad ostium meum. Animo abjice familiam, & famulos, & quodcumque rumpitur ab eis, vel disperditur præ cunctis abjice socios immemores. Interim celebrant spectacula mappæ Megalesiorum, Idæum Solemne; & Prætor equorum deprædator sedet par triumphanti: sique fas mihi est loqui cum bona venia infiniti & numerosioris populi,

Quid refert tales versus qua voce legantur? 180
Sed nunc dilatis averte negotia curis,
Et gratam requiem dona tibi, quando licebit
Per totam cessare diem: non scenoris ulla
Mentio, nec prima si luce egressa reverti
Nocte solet, tacito bilem tibi contrahat uxor, 185
Humida suspectis referens multitia rugis,
Vexatasque comas, & vultum auremque calentem.
Protinus ante meum quicquid dolet, exue limen.
Pone domum, & servos, & quicquid frangitur illis,
Aut perit: ingratos ante omnia pone sodales.
Interea Megalesiæ spectacula mappæ 191
Idæum solenne colunt, similisque triumpho
Prædo caballorum Prætor sedet: ac mihi pace
Immensæ nimisæque licet si discere plebis,

ANNOTATIONES.

180. *Qua voce legantur.*] Non est opus adjuvare eleganti pronuntiatione tam bonos versus, qui suam ipsi satis produnt elegantiam. Adeoque licet ab imperito rudique puero legantur, parum refert.

181. *Dilatis.*] In aliud tempus remissis curis, hilarem ad epulas animum affer.

183. *Fænoris.*] Quod debes, aut tibi debetur.

185. *Tacito.*] Dissimulanti & non auso suspicionem de adulterio objicere uxori impetiosæ.

186. *Multitia.*] Vestes e subtili panno, bombycinæ. Sat. 2. v. 66.

187. *Vexatasque comas, & vultum auremque calentem.*] Notas perpetrati recenter flagitii, ex Suetonio August. cap. 69. & Calig. c. 36.

189. *Pone domum, &c.*] Deponere curam domus, obliviscere servorum atque sodalium improbitatem, ne quid sit quod tuam ab hilari jucunditate mentem avocet.

191. *Interea Megalesiæ, &c.*] Dum nos instruimus convivium, Circensibus ludis detinetur Rom. omnis populus, neque posset quidquam negotii cum ullo peragere, etiamsi maxime velles: ergo totus vaca nostris istis oblectatiunculis.

Megalesiæ.] Megalesia, sive Megalenses ludi, à μεγάλῃ παντός, dicti quia matri magnæ dedicati, vel quod magnis fierent impensis ut vult Ascon. Pedianus. Vide Sat. 6. v. 69.

Mappæ.] Circensium ludorum signum pariter & præmium erat Mappæ. Qui mos à Nerone fluxit. Cum enim spectandi avida plebs instaret, ut quamprimum ludi inciperentur, & è

carceribus exeundi signum quadrigis mitteretur, Nero tum prandens indulsit, & mappam qua manus tergebat, continuo jussit per fenestram abjici, velut signum. Cassiodor. 3. Var. c. 51. Vide Turneb. lib. 18. cap. 33. Ubi ad rem Tertulliani locum affert. In ea mappa picturam & formam ludorum fuisse aiunt. Mappæ meminit Suet. Ner. c. 22. *Universorum se oculis in Circo Maximo præbuit, aliquo liberto mitente mappam, unde Magistratus solent.* Et Martial. Lib. 19. Epigram. 29.

Cretatam Prætor cum vellet mittere mappam, Prætori mappam surripit Hermogenes.

192. *Idæum solenne.*] Ludos solennes in honorem Cybeles matris Deum è monte Ida Roman advectæ. Vide Sat. 6. cit.

193. *Prædo caballorum.*] An quod in istis ludis equi multi frangerentur, ut ait Vet. Schol. unde Salmasius vult legi; *perde Caball.* id est, perditor caballorum. Sic in Catonis Distich. *officiperde* legitur, similiter & apud Isidorum; significatque eum qui officia perdit, id est, eorum remunerationem non habet. An quod Prætor quibusdam favens, aliis equis victoribus meritum non daret bravium ac præmium. An quod optimus ille equos sibi eligens vili pretio dominus auferret? Sunt qui legant, *præda*, quasi nimis in equos sumptibus Prætor, absumeretur. Sed minus placet.

Prætor sedet.] Is enim ludis præsidebat, & curru sublimis pompa triumphali vehebatur. Vide Sat. 10. v. 36. & seq.

Pace.] Sine offensione populi Rom. Circensibus nimium addicti: ut jam notatum supra & alibi.

Totam hodie Romam Circus capit: & fragor
aurem 195

Pereunt; eventum viridis quo colligo panni.
Nam si deficeret, mœstam attonitamque videres
Hanc urbem, veluti Cannarum in pulvere victis
Consulibus. Spectent juvenes, quos clamor, &
audax

Sponsio, quos cultæ decet assedissee puellæ. 200
Spectent hoc nuptæ, juxta recubante marito,
Quod pudeat narrasse aliquem præsentibus ipsis.
Nostra bibat vernum contracta cuticula Solem,
Effugiatque togam. Jam nunc in balnea salva
riat Solem, & togam evitet. Jamjam fas est ut balnea subeas;

Romam universam hodie continet Circus; atque auriculas verberat strepitus, ex quo prasini successum panni conjicio. Etenim si deesset, civitatem istam cererem æque tristem & stupefactam, ut cæsis Consulibus in pulvere Cannarum. Hos ludos aspiciant adolescentes, quibus convenit acclamatio & fortis sponsio, & sedere juxta virginem bene comptam: aspiciant illud uxores assidente viro, quod cupiam verecundia sit referre coram ipsis. Nostra pellis rugosa vernum hau-

ANNOTATIONES.

195. *Fragor.* Applausus & acclamatio spectantium.

196. *Eventum viridis quo colligo panni.*] Victoriam factionis Prasinae, cui favisse dicuntur Caligula & Nero, ut Venetæ Vitellius. Vide Not. seq.

Viridis panni.] Erant in Circensibus decurrentium aurigarum atque agitatorum factiones quatuor a vestium coloribus denominatæ, & quatuor anni tempestatibus respondentes, vernæ prasina seu viridis, æstati rosea seu rubea, alba autumno pruinoso, nubilæ hyemi veneta sive cærulea: Quibus Domitianus addidisse fertur purpurei panni & auratas factiones. Porro spectatores alii aliis factionibus studebant, nonnunquam e colore, quem quisque amaret, studium impendentes, vel imperatorum favorem sequentes. Hinc Plin. lib. 9. Epist. 6. ita. perstringit: *Miror tot millia viro- rum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Sitamen aut velocitate equorum; aut hominum arte traherentur, esset ratio nonnulla. At nunc favent panno, pannum amant; & si in ipso cursu medi- oque certamine hic color illuc, ille hac transfe- ratur, studium favorque transibit, & repente, agitatores illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina, relinquent. Tanta grâtiâ, tanta auctoritas in una vilissima tunica.* Martial. Lib. 14. Epigram. 131.

Si Veneto prasinove faves, qui coccina sumis, Ne fias istâ transfuga sorte, vide Sidon. Apollin. Carm. 23.

—Micant colores,

Albus, vel Venetus, virens, rubensque,

* * * * *

Hortanturque obiter, juvantque blandiis,

Utro plausibus—

Dictant quadrupedantibus furorem.

* * * * *

Impellant, trepidant, trahunt, repugnant, Ardescunt, saliant, timent, timentur.

197. *Si deficeret.*] Si vincatur prasina factio, viridis pannus; vel, si Romanis adimantur Circenses, si adamata deficiat oblectatio, mœstam videres civitatem, &c. Sarcastice omnino. Supra v. 53.

198. *Cannarum in pulvere victis Consulibus.*] Ut in Cannensi clade. Vide Sat. 2. vers. 155. Tit. Liv. lib. 22. cap. 46. ad rem hanc: *Ventus inquit, quem Vulturum incolæ regionis vocant, adversus Romanos coortus, multo pulvere in ipsa ora volvendo, prospectum ademittit.*

199. *Andax sponsio.*] Contentio, depositis pignoribus, pro victoria ejus factionis cui favet quisque.

201. *Spectent hoc nuptæ.*] In quibusdam exemplis hi duo versus leguntur ante v. 165. ut mox sequatur, *irritamentum Veneris, &c.*

230. *Nostra bibat vernum.*] Nobis jam senibus magis utilis est insolatio. Vide Pers. Sat. 4. v. 18.

204. *Effugiatque togam.*] Quidam interpretantur, togam deponat ad insolationem & balnea. Alii sic explicant: fugiat togæ curas & togatorum negotia, occupationes, officia. Unde Martial. lib. 10. Epigram. 47. ad vitam beatiorem exoptat, inter alia, togam raram. De his & nos alibi. Prior interpretatio minus arridet.

Nunc in balnea.] Diximus alibi lavari solitum quandam ante cœnam.

Salva fronte.] Nec enim semel id fecisse turpe erit: quod preveniamus hodie tantum horam lavandi cœnandique legitimam. Vide Sat. 1. v. 49. atque ibid. Annot.

incolumi pudore, etsi rest a thora integra usque ad sextam. Id quidem agere nequeas per dies quinque continentes; nam vitæ etiam ejusmodi gravia sunt fastidia. Usus infrequens gratas facit oblectationes.

Fronte licet vadas, quanquam solida hora supersit
Ad sextam. Facere hoc non possis quinque diebus
Continuis, quia sunt talis quoque; tædia vitæ 207
Magna. Voluptates commendat rarior usus.

ANNOTATIONES.

205. *Quanquam solida hora supersit, &c.]* Quamvis sit hora diei tantum quinta, id est, nostra fere undecima. De his vide quæ fusè annotabo ad Pers. Sat. 3. vers. 4 de veterum autem convivorum ritibus variis exquisita multa lege apud Lips. antiq. lect. lib. 3. porro balnei horam consuetam fuisse nonam hyeme, æstate octavam, disertis verbis indicat Plin. l. 3. Epist. 1. *Ubi, inquit, hora balnei nunciata est*

(est autem hyeme nona, æstate octava) in sole, si caret vento ambulat lotus accubat, & paulisper cibum differt, &c.

207. *Talis vitæ.]* Otiosæ, voluptariæ.

Tædia.] Cic. 2. de Orat. *Omnibus in rebus voluptatibus maximis finitimum est fastidium.*

208. *Rarior usus.]* Cic. in Lælio: *Et quidem omnia præclariora Martial. lib. 4. Epig. 29. Rara juvant.*

SATIRA XII.

INTERPRETATIO.

O Corvine, die natali suavior est mihi lux ista quæ cespes festinus opperitur votas Numinibus pecundes. Regina candidam immolamus oviculam: simile vellus offeretur Palladi Maura Gorgone certanti.

Natali, Corvine, die mihi dulcior hæc lux,
Qua festus promissa Deis animalia cespes
Exspectat; niveam Reginae cædimus agnam:
Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maurâ:
Sed procul extensum petulans quatit hostia funem,

ANNOTATIONES.

1. *Natali, Corvine.]* Vota se Diis ait persolvere ob incolumem è naufragio Catullum: Sequè id facere magno animo & in amicum benevolo: non insidiosâ mente, ut ab eo scribatur hæres, more plurimorum.

Natali die.] Hanc epulis & hilaritate quotannis celebrabant, ut notavimus ad Pers. Sat. 6. v. 19. & alibi.

2. *Animalia cespes expectat.]* Ara è vivoespice exstructa expectat victimas pro incolumitate amici mei Catulli à me votas & mox quidem mactandas.

3. *Reginæ.]* Fortunæ, vel Junoni, de quâ Virgil. Æn. 1.

Ast ego quæ Divum incedo Regina.

4. *Par vellus.]* Similis victima, pariter alba: diximus alibi, Diis superis albas, inferis nigras mactari.

Pugnanti Gorgone Maurâ.] Minervæ; cui ex Hom. Iliad. 5. circa humeros ægis, in qua for-

titudo, minæ, & Gorgoneum caput diri monstri: id est clypeus, in quo erat caput Medusæ Gorgonis, à Perseo in Mauritaniæ finibus interfectæ. Vel Mauram vocat Juvenalis, quod ea cum sororibus Euryale & Stenione coluit Dorcadæ, sive Gorgadæ, & Gorgonæ insulas, quæ sunt ad Viride promontorium Mauris vicinæ.

Gorgone.] Γεργων, trux; hinc factum cognomen. Hujus capitis serpentibus armati conspectu fabulantur homines in saxum diriguisse. Athen. l. 5. c. ult. meminit animalis pariter nominati in Libya, ovi silvestri similis, cujus aspectu homines aggressi lapidescebant.

5. *Extensum funem.]* Quo ad aram ducenda est, laxo, non arcto: ne videatur ad sacrificium invita ire victima: Nam quæ valdè reluctabatur, invitis purabatur Numinibus offerri, adeoque removebatur ab altaribus hostia: & hoc ita à sacrificantibus observatum, testis est Macrobius, l. 3. c. 5.

Tarpeio servata Jovi, frontemque coruseat.
 Quippe ferox vitulus templis maturus & aræ,
 Spargendusque mero, quem jam pudet ubera ma-
 Ducere, qui vexat nascenti robora cornu. [tris
 Si res ampla domi, similisque affectibus esset, 10
 Pinguior Hispulla traheretur taurus, & ipsa
 Mole piger, nec finitima nutritus in herba;
 Læta sed ostendens Clitumni pascua sanguis
 Iret, & a grandi cervix ferienda ministro,
 Ob reditum trepidantis adhuc, horrendaque passi
 Nuper, & incolumem sese mirantis amici. 16
 Nam præter pelagi casus, & fulguris ictum
 Evasi, densæ cælum abscondere tenebræ
 Nube una, subitusque antennas impulit ignis.
 Cum se quisque illo percussam crederet, & mox 20
 Attonitus nullum conferri posse putaret
 Naufragium velis ardentibus. Omnia fiunt
 Talia, tam graviter, siquando pœtica surgit
 Tempestas. Genus ecce aliud discriminis audi,
 Et miserere iterum, quanquam sint cætera sortis 25
 Ejusdem; pars dira quidem, sed cognita multis,

Tarpeio vero Jovi destinata vic-
 tima lasciviens longè porrec-
 tum excutit lorum, & frontem
 vibrat. Est enim juveneus in-
 domitus, fanio ultarique indo-
 neus, & vino irrigandus, qui
 mammas parentis jam erubescit
 sugere, qui erumpente cornu
 quercus exagitat. Si opes in
 edibus forent copiosæ & amori
 equales, taurus duceretur, His-
 pulla crassior, ipsaque dese-
 pinguedine, neque vicino pas-
 tus in gramine, verum exiret
 cruor indicans opime pascua
 Clitumni, atque guttur ab in-
 genti victimario percutiendum:
 & hæc propter reditum familia-
 ris etiamnum trementis; &
 paulò ante perpepsi terribilia
 atque salvum se obstupescens.
 Enimverò præter maris discrimi-
 na & percussionem fulminis
 evitati, spissa caligo cælum
 texit univèrsa nebula, & re-
 pentina flamma antennas con-
 cussit, quando singuli se puta-
 bant eo verberatos, simulque

stupentes existimarent nullum posse naufragium velis ardentibus comparari. Cuncta accidunt similia, atque ita formidolosa, ut cum exoritur procella Pœtica. En alteram ausculta periculi speciem, & rursum te miserat, quamvis alia sint paris fortune, certe pars sæva, verum pluri- bus nota.

ANNOTATIONES.

6. *Tarpeio Jovi.*] Cui sacræ ædes in Capito-
 lio, seu rupe Tarpeia.

7. *Templis maturus.*] Qui nondum subiit ju-
 gum, satis tamen grandis ut sacrificetur. Vide
 Macrobbi cit. lib. 3. à cap. 1. usque ad 10.

8. *Spargendusque mero.*] Mactandæ victimæ
 aurata inter cornua vinum infundebatur, seu
 invertegebatur. Virg. Æn. 4.

*Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido
 Caudentis vacca media inter cornua fundit.*
 Et lib. 6.

Frontique invergit vina Sacerdos.

9. *Vexat nascenti robora cornu.*] Ex petulan-
 tia arbores impetit cornibus nunc primum
 erumpentibus. Virgil. Eccl. 3.

Pascite taurum; jam cornu petat, &c.

Et alibi.

Trasci in cornua discit,

Arboris innixus trunco.

11. *Hispulla.*] Præpingui fœmina, de qua
 Sat. 6. Vers. 74.

13. *Ostendens Clitumni pascua.*] Sua crassi-
 tie, suoque colore.

Clitumni.] Is Umbricæ, seu Falisci agri flu-
 vius: cujus aqua pota candidos fieri boves,

auctor est Plin. lib. 2. cap. 103. Item Virgil.
 Georg. 2.

*Hinc alibi, Clitumne, greges, & maxima taurus
 Victima, sepè tuo purfusi flumine sacro,
 Romanos ad Templâ Deum duxere triumphos.*
 Claudian. de Vict. Stilic.

*Quin & Clitumni sacras victoribus undas.
 Candida que Latii præbent armenta triumphis.*

14. *Ferienda.*] Hostiæ majores clava aut se-
 curi ictæ & prostratæ, dein suppositis cultris
 jugulabantur, ut bene observat Turneb. lib.
 15. cap. 12.

19. *Antennas impulit ignis.*] Transversum
 malo lignum, cui velum alligatur, igne cœ-
 lesti seu fulmine impulsum exarsit, & navim
 incendit.

21. *Nullum conferri posse, &c.*] Naufragium
 haud jam timendum præ incendio.

23. *Pœtica.*] Qualis describi solet à Pœtis
 rem exaggerantibus. Legunt alii *Pontica*, id est,
 tam horribilis & sæva, quam que solet esse in
 Ponto Euxino. Tempestatis pete descriptionem
 ex Homero Odys. 5. Virg. Æn. 1. & 3. Ovid.
 Metam. 11. Fab. 10. & aliis passim.

26. *Cognita multis.*] Seu experientia, seu aliter.

quamq; monstrant ædes multæ
votivis tabulis. *Ecquis igno-
rat pictores ab Iside nutrirî?*
Nostro etiam Catullo par sors
contigit, quando carina dimidia
undis erat referta, jamque
aquis exturbantibus vicissim
costas navis, arboris vucillant-
tis nullum præberet auxilium
seuis Naucleri peritia, incipit
Catullus dirimere cum ventis,
projiçendo, emulatum fibrum,
qui se ipse spadonem reddidit,
optans effugere testium jactura;
ita salubres novit * * * *
Que mea sunt omnia projicite,
aiebat Catullus, speciosissima
quoque effundere cupiens togam
etiam purpuream mollibus
idoneam Mæcenatibus, cæteras-
que, quarum ipsum animalis
vellus tinxit indoles herbe nobilis,
quin etiam fons exinius arcana virtute
& calum Baticum auxiliatur.

Et quam votiva testantur fana tabella
Plurima. Pictores quis nescit ab Iside pasci?
Accidit & nostro similis fortuna Catullo,
Cum plenus fluctu medius foret alveus, & jam 30
Alternum puppis latus evertentibus undis
Arboris incertæ, nullam prudentia canî
Rectoris conferret opem; decidere jactu
Cæpit eum ventis, imitatus Castora, qui se
Eunuchum ipse facit, cupiens evadere damno 35
Testiculorum: adeo medicatum intelligit inguen.
Fundite quæ mea sunt, dicebat, cuncta Catullus,
Præcipitare volens etiam pulcherrima, vestem
Purpuream, teneris quoq; Mæcenatibus aptam,
Atq; alias, quarum generosi graminis ipsum 40
Infecit natura pecus, sed & egregius fons
Viribus occultis, & Bæticus adjuvat aër.

ANNOTATIONES.

27. *Votiva tabella.*] Qui e naufragio sospites evaserant, illud in tabella pictum suspendebant in fano alicujus Dei, ut Neptuni, Æsculapii, Isis, in monumentum grati sui in servatores Deos animi. Vide Pers. Sat. 1. v. 89.

29. *Ab Iside pasci?*] Pictores multi vitabant pingendo tabellas ejusmodi in Isis templo a naufragis reponendas. Nam ex quo Deos Ægyptios Romani susceperant, Isis maxime colita cæpta Romæ. Vide Sat. 6. passim; atque ibid. Annot. Horat. Epist. ad pisones, v. 20.

— *Fractis enatat exspes
Nuvibus, ære dato qui pingitur.*

30. *Cum plenus fluctu, &c.*] Cum semiplena jam aquis esset carina, seu pars navis interior, & cum latus daret, modo in dextrum modo in sinistrum inclinata fluctuabat navis incertacursu.

33. *Decidere jactu.*] Veluti cum ventis marique assilientibus, ac prævalentibus pacisci vitam projectis bonis, & sic controversiam & certamen dirimere.

34. *Imitatus castora.*] Hic enim ab insequentibus se venatoribus redimit, avulsis proprio morsu testiculis, ob hos se peti gnarus. Plin. l. 8. c. 30. Idem vero l. 32. c. 3. sic habet: *In terris & aqua victus est fibris, quos Castores vocant, & Castorea testes eorum. Hos ab ipsis amputari cum capiuntur, negat Sextius auctor Medicinæ diligentissimus, quia sine vita animalis adimi nequeunt, &c.* Vide Pers. Sat. 5. v. 135. & ibid. Annot. in voce *Castoream*.

36. *Medicatum.*] An medicinas utile, & exquisitum.

37 *Fundite quæ, &c.*] Ad exonerandam navim, & servandum saltem vitam jactura cæterorum. Vide cap. 27. Act. Apost.

39. *Mæcenatibus.*] Delicatis Proceribus, similibus Mæcenatis, quem Sat. 1. velut mollem taxavit, *supinum* vocans v. 66.

40. *Quarum generosi graminis, &c.*] Vestes e lana Batica, ex Andalusia Hispaniæ regione, ubi gramen, aër, & Bætis fluvii aqua pecudibus pota velleri colorem dant rutilum.

Generosi graminis.] Virgil. Eclog. 4.

Nec varios discet mentiri lana colores:

Ipse sed in pratis arves jam sucve rudenti

Murice, jam croceo mutabit vellera luto:

Spoute sua sandyx pascentes vestiet agnos.

41. *Infecit natura pecus.*] Pecudum lanam tinxit natura, non ars. Martial. lib. 14. Epigr. 133.

Non est lana mihi mendax, nec mutor ahenò.

Sic placeant Tyriæ: me mea tinxit oris

Egregius fons.] Martial. lib. 8. Epigr. 28.

An Tartessiacus stabuli nutritor Iberi

Bætis in Hesperia te quoque lavit aqua?

Et lib. 12. Epigr. 100.

Bætis olivifera crinem redimite corona,

Æurea qui nitidis vellera tingis aquis.

42. *Bæticus.*] Bætis, qui & Tartessus, hodie Guadalquivir fluvius, Andalusiam rigat, & in sinum Gaditanum capaci ostio perlabitur. Ab eo denominata pridem Hispaniæ tertia pars, Bætica, quæ præter Andalusiam, regnum etiam Granatense fere totum complectitur.

Ille nec argentum dubitabat mittere, lances
 Parthenio factas, urnæ cratera capacem,
 Et dignum sitiēte Pholo, vel conjuge Fuscī. 45
 Adde & bascaudas, & mille escaria, multum
 Cælati, biberat quo callidus emptor Olynthi.
 Sed quis nunc alius, qua mundi parte, quis audet
 Argento præferre caput, rebusque salutem?
 Non propter vitam faciunt patrimonia quidam,
 Sed vitio cæci propter patrimonia vivunt. 51
 Jaectatur rerum utilium pars maxima; sed nec
 Damna levant. Tunc adversis urgentibus, illuc
 Recidit, ut malum ferro summitteret, ac se
 Explicat angustum, discriminis ultima quando 55
 Præsidia afferimus, navem factura minore.
 I nunc, & ventis animam committe dolato
 Confisus ligno, digitis à morte remotus
 Quatuor, ac septem, si sit latissimâ teda.
 Mox cum reticulis & pane, & ventre lagenæ, 60
 Aspice sumendas in tempestate secures.

Is neque argentum ambigebat
 projicere, patinas à Parthenio
 fabricatas, poculum urnam con-
 tinens, aptumque sibiundo
 Pholo, aut uxori Fuscī. Ad-
 junge quoque bascaudas, atque
 millena catina, plurimum sculpi-
 ti, quo potabat astutus Olynthi
 mercator. Jam verò quis alter,
 quâ orbis regione, quis non du-
 bitat vitam anteponeere argento,
 & opibus incolumitatem? Non
 ad victum bona colligunt aliqui,
 at vitio excæcati vitam agunt
 ad opes congerendas. Prof-
 funditur pars præcipua rerum
 commodarum; rerum neque mi-
 nuunt discrimen. Tum pre-
 ventibus infortunis, eò deve-
 nit, ut securi malum subjeceret;
 seque arctum expandit, cum
 adhibemus extrema periculi re-
 medie levius navigium reddi-
 tura. Perge modò, ventisque
 vitam perimite, credens asseri

dolato, à letho sejunctus quatuor vel septem digitis, si teda fuerit crassissima. Jam cum reticulo, atque pane, & lagena ventriculosâ, provide ascias in procella accipiendas

ANNOTATIONES.

43. Ille nec argentum, &c.] Vasa etiam argentea sponte Catullus amittebat, aurea quoque, eximio quamvis opere cæлата.

44. Parthenio.] Egregio cælatore vel artifice. Urnæ.] Quæ sextarios 24 continebat.

45. Pholo.] Centauro valde bibaci. De hoc Diod. Sic. lib. 5. cap. 2.

Conjuge Fuscī.] Quæ fuit mulier ebriosa: De Fusco jam Sat. 4. v. 1. 12.

46. Bascaudas.] Cacabos interpretatur Vet. Schol. & vasâ in quibus calices lavabantur. Hæc à Britannis ad Romanos translata constat ex Martial. Lib. 14. Epig. 99.

Barbara de pictis veni Bascauda Britannis, Sed me jam mavult dicere Roma snam.

Escaria.] Lances ponendis escis idoneas.

47. Multum cælati.] Vasa multa ex auro & argento cæлата: qualia dicitur amasse Philippus Alexandri pater, Macedoniæ Rex: vel ab eo venientia.

Biberat, quo callidus emptor Olynthi.] Plin. lib. 33. cap. 3. Philippum aureo poculo pulvino subdito dormire solitum refert.

Callidus.] Justin. lib. 9. Blandus, inquit, pariter & insidiosus alloquio, qui plura promitteret quam præstaret, in seria & jocos artifex, &c.

Emptor Olynthi.] Philippus enim corruptis auro quibusdam epugnavit Olynthium Thraciæ

urbem, & suo adjecit regno. Modo jacet ea urbs, nec plane de situ constat. Vide Demosth. Olynth.

48. Quis nunc alius.] Catullum commendat.

50. Non propter vitam, &c.] Multi avaritia adeo excæcantur, ut videantur ad hoc nati & vivere, ut opes colligant; cum è contrario non nisi ad vitam opes habendæ sint.

52. Jaectatur rerum, &c.] In mare jacitur à Catullo & sociis.

54. Recidit.] Quasi res eo cecidit. Leg. alii Decidit.

55. Se explicat angustum.] Succiso mola & in mare quoque dejecto se Catullus expedit, navimque omnino evacuat, ac veluti latiore[m] facit; quod ultimum est levamentum.

57. I nunc.] Post ejusmodi pericula audita, mare subi, si lubet, & naviga.

59. Teda.] Asseres & tabulæ ex arboribus teda, vel pinu, quibus navis compingitur.

60. Reticulis.] Sacculo in retis modum texto, in quo panem & alia cibaria recondunt viatores, Nautæ, &c. Reticulum panis vocat, Hor. Sat. 1. vid. Pers. Sat. 5. v. 140.

61. Aspice sumendas.] Id est, vide ut cum cibus etiam sumas secures exsidentium, si opus est, malum. Alii leg. Accipe.

At ubi æquale procubuit pelagus, ubi secunda tempora, & fortuna victoris potentior Euro & mari fuit: ubi Parcæ latiores manu faventi pensa trahunt meliora, & candidi staminis lanam ducunt; ventus mediocri aurâ non valde vehementior aspiravit: tum navis infelicæ genâ industriâ expansis vestimentis, suoque prora velo, quod solum superfuerat preparavit: Austris modò quiescentibus, vitæ fiducia cum Sole reversa est. Jam cernitur cacumen altum, jucundum Ascanio, & locus Lavinio novercæ antepositus, cui appellationem tribuit alba sus, (sumen stupendum hilaribus Phrygiis, & nunquam aspectis triginta papillis conspicua.)

Sed postquam jacuit planum mare, tempora postquam

Prospera vectoris, fatumque valentius Euro,
Et pelago, postquam Parcæ Meliora benigna
Pensa manu ducunt hilares, & staminis albi 65
Lanificæ; modica non multo fortior aura
Ventus adest; inopi miserabilis arte ecurrit
Vestibus extensis, & quod superaverat unum,
Velo prora suo: jam deficientibus Austris,
Spes vitæ eum Sole redit. Tum gratus Iulo, 70
Atque novercali sedes prælata Lavino,
Conspicitur sublimis apex. cui candida nomen
Scrofa dedit, lætis Phrygibus mirabile sumen,
Et nunquam visis triginta clara mamillis. 74
Tandem intrat positas inclusa per æquora moles,

ANNOTATIONES.

64. *Parcæ.*] Vide Sat. 3. v. 27. Et Sat. 9. v. 135. & seq ad voces, *Lachesis*, & *Clotho*.

65. *Staminis albi.*] Quod vitam diuturniorem & sortem meliorem indicat, & spondet, ut contra pullum & nigrum stamen ducentes Parcæ infortunium ac mortem portendunt. *Martial.* Lib. 4. Epigram. 73.

Ultima volventes orabat pensa sorores,

Ut traherent parvâ stamina pulla mora.

Et Lib. 6. Epigramm. 58.

*Si mihi lanificæ ducunt non pulla sorores
Stamina, &c.*

68. *Vestibus extensis.*] Pro velis, quæ igne caelesti conflaurant, ut dictum supra.

69. *Velo prora suo.*] Quod quidem minimum, & *Dolon* vocatur velum ad proram, ut maximum *Artemo*; *Epidromus* autem quod est ad puppim.

Austris.] Ventis meridionalibus, qui sunt vehementiores & tempestatem cient.

70. *Tum gratus Iulo, &c.*] Italiæ loca edita conspici cœperant.

Gratus Iulo, apex.] Mons Albanus, ubi Ascanius sive Iulo Æneæ filius Albam longam ædificavit. De hac urbe jam dictum Sat. 4. v. 61, &c.

71. *Novercali sedes prælata Lavino.*] Iulus enim Alba, ut mox dixi, subinde condita, Lavinium reliquit suæ novercæ Lavinia, Ænea patre jam mortuo.

Novercali Lavino.] Æneas Creusam duxerat primum, è qua tulit Ascanium: deinde veniens in Italiam duxit Laviniam Latini Regis filiam, cujus nomine urbem extractam Lavinium appellavit.

Lavino.] *Lavinum* seu *Lavinium*, urbs olim Latii, nunc oppidulum *Citta Lavinia* dictum.

72. *Cui candida nomen.*] Iulus ex Heleni vaticinio civitatem à se conditam vocavit *Albam*, propter visam ibi scrofam albam. *Virgil.* *Æneid.* 3. & 8.

*Cum tibi sollicito secreti ad fuminis undam,
Littoreis ingens inventa subilicibus sus,
Triginta capitum fatus enixa jacebit,
Alba, solo recubans, albi circum ubera nati;
Is locus urbis erit; requies ea certa laborum,
Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis
Ascanius clari condet cognominis, Albam.*

Nomen scrofa dedit.] Varro 2. de Re Rustica cap. 4. *Scrofam*, inquit, parere tot oportet porcos, quot mammas habeat. Si minus pariat, fructuariam idoneam non esse: si plures pariat, esse portentum. In quo illud antiquissimum fuisse scribent, quòd sus Æneæ Lavinii triginta porcos pepererit. Itaque quod portenderit, factum triginta annis, ut Lavinenses condiderint oppidum Albam. Hujus suis ac porcorum etiam nunc apparent vestigia Lavinii: quod & simulacra eorum athenæ etiam nunc in publico posita, & corpus matris ab Sacerdotibus, quod in salsa-rua fuerit, demonstratur.

73. *Lætis Phrygibus.*] Iulo & sociis Trojanis gaudentibus ob inventam ex vaticinio suam.

Sumen.] Synecdoche pro scrofa tot uberibus miranda, tot procellis fecunda; colore, occurru, vaticinatione spectabili. Quid sit proprie *sumen*, jam non semel explicavi. Vide *Pers.* Sat. 1. v. 53.

75. *Tandem intrat.*] Tandem lacera ilia navis portum Ostiensem subit.

Moles.] Suet. Claud. c. 20. sic ait: *Ostiæ portum extruxit circumducto dextra sinistraque brachio, & ad introitum profundo jam salo mole objecta.*

Tyrrhenamq; Pharon; porrectaq; brachia rursum
 Quæ pelago occurrunt medio, longeq; relinquunt
 Italiam. Non sic igitur mirabere portus
 Quos natura dedit: sed trunca puppe magister
 Interiora petit Baianæ pervia cymbæ
 Tuti stagna sinus. Gaudent ibi vertice raso
 Garrula securi narrare pericula nautæ.
 Ite igitur, pueri, linguis animisque faventes,
 Sertaque delubris, & farra imponite cultris,
 Ac molles ornate focos, glebamque virentem
 Jam sequar; & sacro, quod præstat, rite peracto
 Inde domum repetam, graciles ubi parva coronas
 Accipiunt fragili simulacra nitentia cerâ.
 Hic nostrum placabo Jovem, Laribusque paternis
 Thura dabo, atq; omnes violæ jactabo colores. 90

& Pharon Tyrrhenam, & brachia iterum extensa, quæ alto mari obvia sunt, atque Italiam procul dimittunt. Ergo non ita demiraberis portus quos natura donavit. At Naucerus mutilâ navi subit intus in stagna gremii securi pervia navigiis Baianis. Illic tuti nauta attonso capite letantur discrimina loquaces referre. Itaque pergite, fumuli, linguis & mentibus obsecundantes, adhibete sarta funis, atq; gladiis molam farream: decorate etiam teneros caminos & cespitem viridantem. Mox adero; ac perfectò, ut decet, sacrificio, quod est optimum, hinc revertar in ades, ubi exigue ima-

gines cerâ molli fulgentes donabuntur tenuibus corollis. Ibi nostratam Jovem propitium reddam, & thus adolebo Penatibus avitis, violasque diversi coloris spargam.

ANNOTATIONES.

76. *Tyrrhenamque Pharon.*] Turrim altissimam in Tyrrheno mari ad portum Ostiensem, à Claudio Imperatore pariter ædificatam in exemplum Phari Alexandrinæ, ut ad nocturnos ignes cursum navigia dirigerunt. Suet. mox cit. ibid. De Tyrrhen. vide Sat. 5. v. 96. & Sat. 6. v. 92. De Pharo, vide Satiram eandem 6. v. 83.

Porrectaque brachia rursum.] Nam Ostiæ portum ac moles Augustus primo cœperat, instauravit deinde Claudius; post etiam Trajanus.

77. *Longæque relinquunt Italiam.*] Recedunt ab Italica ora dum in mare procurrun.

78. *Non sic igitur mirabere portus.*] Certe naturales portus non æque mirandi, ut hic arte factus prope Ostiam urbem ad ostia fluminis Tiberis extractam.

80. *Interiora petit.*] Penetrat Ostiæ portum ubi stagnans aqua & tempestatum expers tutam dat navibus stationem.

Baianæ pervia cymbæ.] Illuc enim navigia Baianis usitata frequenter subeunt.

81. *Sinus.*] Veluti sinus intra moles & aggeres tanquam brachia.

Gaudent ibi.] Habet enim jucunditatem præteritorum malorum recordatio, Cicer. Lib. 5. Epist. 12. *Habet præteriti doloris secura recordatio delectationem: ceteris vero nullâ perfunctis propriâ molestiâ, casus autem alienos sine ullo dolore intuentibus etiam ipsa misericordia est jucunda.*

Vertice raso.] Ingruente oppressi tempestate ac vitæ periculo nautæ caput radebant more servorum, liberationem ac salutem à Diis expectare se velut profitentes.

83. *Ite igitur, pueri.*] Inquit Juvenalis ad pueros, ire, parate necessaria ad rem divinam pro reditu Catulli faciendam.

Linguis animis que faventes.] Cicero de Divin. lib. 1. n. 102. *Rebus divinis que publice fierent, ut faverent linguis, imperebatur.* Et. lib. 2. n.

83. *Jam illa, favete linguis, * * * * **

Quando enim illa observans, quieto & libero animo esse poteris, ut ad rem gerendam non superstitionem habeas, sed rationem ducem? &c. Erat igitur solemnitas hæc formula in Sacris, ut & silentium indiceretur, & faustæ cogitationes ac vota mentibus præciperentur: ne qua mala vox, neve quid mali ominis accideret.

84. *Sertaque delubris, &c.*] Tempa floribus exornate.

Farra imponite cultris.] Mola ex farre, sale, & aqua, solebant aspergi tria hæc, ignis, caput victimæ, & cultri quibus illa mactanda erat.

85. *Molles focos.*] Seu quod recenter structi, seu quod è thure, molles vocat. Hoc posterius habet vetus Schol.

Glebamque virentem.] Aram è cespite herbosaque terra. Supra v. 2.

86. *Quod præstat.*] Alias, *Quod restat.*

87. *Domum reptam.*] Ubi etiam domesticos Deos placabo & colam.

88. *Simulacra nitentia cerâ.*] Vide Sat. 10. v. 55. ibidemque annot. ad vocem; *Incerare.*

89. *Laribus.*] Sat. 8. v. 14. annot.

90. *Omnes violæ junctabo colores.*] Violas puras, albas, luteas.

Universa jam munda sunt : ostium ramos tollit oblongos, ac festivum diluculo tegitur lampadibus. Ne vero tibi ista suspicionem dent, ó Corvine : Catullus, ob cujus reditum tot aras constituo, parvulos hæredes ternos habet. Placet operiri quisnam pro familiari sic infructuoso gallinam insumet imbecillam, & lumina claudentem. At gravior est ille sumptus ; nulla coturnix unquam nactabitur pro parente. Si divites Gallita, & Paccius orbati incipiant ardorem presentire, omne exstium appensis rite tabellis integitur ; extant qui voveant hecatomben, quando quidem istic haud absunt neque venduntur elephantii, nec ejusmodi pecus gignitur in Latio vel alicubi sub nostro cælo ; verum accersitur ex atra natione,

Cumeta nitent ; longos erexit janua ramos ;
Et matutinis operitur festa lucernis.
Nec suspecta tibi sint hæc, Corvine : Catullus,
Pro cujus reditu tot pono altaria, parvos
Tres habet hæredes. Libet exspectare, quis ægram
Et claudentem oculos gallinam impendat amico 96
Tam sterili. Verùm hæc nimia est impensa ; coturnix
Nulla unquam pro patre eadet. Sentire calorem
Si cœpit locuples Gallita & Paccius orbi,
Legitime fixis vestitur tota tabellis 100
Porticus. Existunt qui promittant hecatomben.
Quatenus hic non sunt nec venales elephantii,
Nec Latio, aut usquam nostro sub sidere talis
Bellua concipitur : sed furva gente petita,

ANNOTATIONES.

91. *Cuncta nitent.*] Domi sunt parata ad rem divinam, & ad lætitiæ documentum omnia, jam à summo mane. Vel pœta indicat his verbis, cuncta jam à ministris ad sacrificium comparata.

92. *Matutinis operitur festa lucernis.*] Legitur vulgo, *operatur*, quidam ex veteri Schol. *operantur*, id est, sacrificant, solenne verbum. Placet tamen sequi emandationem Justi Lipsii Elect. 1. c. 3. ubi vulgarem lectionem albis dentibus ridere se ait : præclare vero observat. in omni publica privataq; lætitia lucernas appendi consuevisse domorum foribus ; fenestris etiam : item arboribus interdum, &c. ibidemque subjungit : addit pœta, *matutinis*, non sine satyrico morsu, quasi claro die opus esset alia luce. Senec. Epist. 96. *Accendere lucernas prohibemus, quoniam nec lumine Dii egent, & ne homines quidem delectantur fuligine.* Tertull. Apologet. *Nec lucernis diem infringimus.* Vide Pers. Sat. 5. v. 181.

93. *Nec suspecta tibi sint, &c.*] Ne suspicere hæc à me fieri, ut Catulli hæreditatem ambiam. Is enim habet liberos.

95. *Libet exspectare.*] An quisquam modo gallinam saltem moribundam pro amico velit sacrificare, sine ulla spe lucri ?

97. *Coturnix nulla.*] Ne vilis quidem avicula impenditur pro eo cui sunt filii & hæredes.

98. *Calorem.*] Febriculæ æstus & ardorem.

99. *Si cœpit locuples, &c.*] Statim atque dives, aliquis orbis morbo tentatur, certatim studium ostentant insidiosi hæredipetæ, ut legatum aliquod ex testamento nanciscantur.

Gallita & Paccius.] Oppulenti, filiis carentes, atque meminit Cornelius Tacitus : Paccii

quidem Africani, Histor. 4. Gallitæ vero Crispilinæ, ut feminæ pecunia & orbitate potentis, qui bonis malisque temporibus juxta valent, inquit lib. 1. Histor.

100. *Legitime fixis, &c.*] Rite & ordine appensis in Deorum honorem, hinc etiam promissio pro ægri salute sacrificio.

101. *Porticus.*] Templorum atria, ipsaque fana tabellis exornantur : vel porticus ipsorum hæredipetarum & captatorum.

Hecatomben.] Sacrificium maximum à Lacœnibus, at aiunt, inventum, pro gravissimis dumtaxat rebus, ut cum pestilentia loboratur. Nomen à centenario numero. In eo quippe centum aræ uno in loco e cespite eriguntur, in quibus uno tempore victimæ centum ejusdem generis cæduntur, puta centum oves, centum boves, &c. Quod si votum est Imperatoris, centum leones, centum aquilæ. Vide Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 6. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22.

102. *Hic non sunt, &c.*] Romæ aliquando generatos elephantas, auctor est columella. Illic primum visos Pyrrhi Regis bello, anno urbis 472. diserte scribit Plin. lib. 8. c. 6. Plura diximus de illis, Sat. 10. ad v. 150. Vide & infra.

103. *Latio.*] Hæc Italiæ regio notissima Thusciam habet ad occasum, & Campaniam ad ortum, pro tota Italia usurpatur, Synecdoche.

Aut usquam, &c.] Nam elephantas etiam velint mactare captatores, si liceret.

104. *Furva gente.*] Qualis Indica, Africana, Mauri, Æthiopes, &c. Sat. præced. v. 125. Hinc etiam nigri appellantur elephantii, Horat. Epod. &c.

Arboribus Rutulis & Turni pascitur agro 105
 Cæsaris armentum nulli servire paratum
 Privato: siquidem Tyrio parere solebant
 Hannibali, & nostris Ducibus Regique Molosso:
 Horum majores, & dorso ferre cohortes, 109
 Partem aliquam belli, & euntem in prelia turrim.
 Nulla igitur mora per Novium, mora nulla per
 Istrum
 Pacuvium, quin illud ebur ducatur ad aras,

atque Rutulis nemoribus, ac
 Turni campo nutritur grex
 Imperatoris, nemini privato
 utilis aut accommodatus. Ni-
 nimvero obedire consueverat
 Annibali Tyrio, nostrisque Im-
 peratoribus, ac Molossorum
 Principi: istorum autem avi
 etiam tergo portare turmas,
 partem quamdam militie, tur-
 rimque ad certamina ingredi-
 entem. Ergo nulla cunctatio

per Novium, nulla cunctatio per Istrum Pacuvium, quo minus hoc ebur ad altaria pertrahatur,

ANNOTATIONES.

105. *Arboribus Rutulis.*] In saltu prope La-
 vinium, ubi quondam Rutuli, & Dux eorum
 Turnus. Ardea Metropolis erat.

Turni.] Encidos posterioribus Libris adeo
 celebrati.

106. *Cæsaris armentum.*] Elefantos enim
 alere tantis sumptibus non nisi Imperatorem
 est. Ad voluptatem nimirum & spectacula
 jam Domitianus eos adhibet, quo præliis olim
 utiles erant. Sarcasmus.

107. *Tyrio.*] Oriundo è Carthagine, quam
 ædificavit Dido, Tyro urbe in Africam profec-
 ta, cum colonia Tyrriorum.

Parere solebant.] Eruditi ad bellum Ele-
 phanti, de quorum pugnis. Plin. cit. lib. 8. cap.
 7. Quin. Curt. S. Ambros. Hexamer. lib. 6. cap.
 5. infra citand. &c.

108 *Nostris Ducibus.*] Illis etiam in bello
 utentibus Ducibus Romanis: v. g. Scipione
 Pompeii socero adversus Cæsarum. Appian.

Regique Molossi.] Molossi, populi in Epiro,
 ubi regnavit Pyrrhus, qui primus in Italia ele-
 phantos bellatores advexit, & vincentes jam
 Romanos inusitatâ belluarum formâ stupere,
 & mox prælio cedere coegit. Justin. lib. 18.

109. *Horum.*] Elefantorum.

Ferre cohortes, &c.] Plin. mox cit. De Tur-
 rigeris elephantis: Cæsar. Commentar. passim,
 &c. Vide & Elian. ac Philostrat.

110. *Turrim.*] Ligneam, elephantorum tergo
 impositam, è qua milites depugnabant, &
 in subjectos tela jactabant. Machab. lib. 1. cap.
 6. n. 34. & seq. *Elephantis ostenderunt sangui-
 nem vix & mori, ad acuendos eos in prælium . . .
 Et astiterunt singulis elephantis mille viri in lor-
 icis concatenatis; & quingenti equites ordinati
 unicuique bestia electi erant . . . & quocumque
 ibat, ibant: Sed & turres lignæ super
 eos firmæ protegentes super singulas bestias, & super
 eas machine: & super singulos viri virtutis
 triginta duo, qui pugnabant desuper: & ludus
 magister bestie.* Plin. cit. l. 8. c. 7. refert Ca-

sarem tertio Consulatu spectaculum edidisse,
 in quo turriti elephantes viginti, cum sexaginta
 propugnatoribus, certavere adversus quin-
 gentos pedites, equitesque totidem. Rem &
 apparatus discrete explicat Aldrovandus lib. 1.
 de Quadrupede. c. 9. ubi ex Varromanno sic
 loquitur, *Indi bella in tuturi clitellass elephanto im-
 ponunt, supra quas hinc & hinc domus, vel, si ma-
 ris, turrim aut caveam ligneam appellare. Collo
 jungunt caveas assamenti nescio que crassitu-
 dine medi palmi. Singulas caveas terni homines
 ingrediuntur: inter utrasque dorso bellæ insidet
 Indus, qui belliam alloquitur. Homines sunt
 loricati ferentes arma, lanceas, euses. Promiscis
 elephanti, quam manum vocant, loricator: illi
 alligatur exertus ensis duorum cubitorum, latitu-
 dine palmæ. Similiter & Gesnerus, Cum ele-
 phantos Indii ad bellum armant, inquit, in clitel-
 las geminis ex ferro catenis infra alvum cinctas
 utrimque velut caveam ligneam imponunt, atque
 ad collum alligant. Singulas caveas terni homi-
 nes ingrediuntur, &c. Philostratus elephanto
 homines quidecim ferri asserit. Quantam verò
 stragem edat sic instructus elephas, egregie
 describit S. Ambros. Hexam. l. 6. toto cap. 5. *Per-
 surum gens, inquit, ferax bellis; quia de superi-
 oribus ad inferiora validiore nisu tela torquentur,
 acies eorum velut gradientibus curribus septa
 procedit. In mediis campis tanquam de muro di-
 micant, ac velut in arce quadam & specula collo-
 cati, tuti molibus bestiarum. Si quis accedit, de-
 super juculis figitur, inferius elefantorum cont-
 ritur incursu Hi velut mobiles quidam
 montes versantur in præliis, ut colles alto eminent
 vertice, mugitus autem fragore omnium pertur-
 bant confidentiam Bestia quoque nec nuda,
 nec penetrabilia ferro, sed munita lorice sine
 sui periculo acies secat, & turmas conterit, &c.**

111. *Nulla igitur mora, &c.*] Nihil ergo re-
 tardaret Novium, & Paovium captatores, &c.

112. *Illud ebur.*] Elephas, cujus dentes ebur.
 Metonymia.

Et cadat ante Lares Gallitæ victima sacra,
 Tantis digna Deis, & captatoribus horum.
 Altor enim, si concedas mactare, vovebit 115
 De grege servorum magna, & pulcherrima quæq;
 Corpora; vel pueris, & frontibus ancillarum
 Imponet vittas; & si qua est nubilus, illi
 Iphigenia domi, dabit hanc altaribus, etsi
 Non sperat tragicæ furtiva piacula cervæ. 120
 Laudo meum civem, nec comparo testamento
 Mille rates: nam si Libitinam evaserit æger,

macteturque ante Penates
 Gallitæ sancta hostia, tantis
 Numinibus idonea atque illo-
 rum insidiatoribus. Unus ete-
 nim, si permittas sacrificare,
 de famulorum multitudine sin-
 gula corpora promittit maxima
 & speciosissima: aut servus at-
 que ancillarum capitibus admo-
 vebit fasciolas. Quod si habet
 in ædibus Iphigeniam quandam
 nuptui aptam, illam aris dona-
 bit, quævis haud exspectet
 clandestinam expiationem cer-
 væ tragicæ.

*Approbo meum civem, neque testamento confero naves nullenas. Enimvero si mor-
 tem effugerit ægrotus,*

ANNOTATIONES.

114. *Tantis digna Deis.*] Vel Laribus divi-
 tum; vel ipsos divites orbos indicat, quos
 hæredipetæ velut Deos observant & colunt, ut
 officiis suis velut nassa includant, quod mox
 dicit Poëta.

Captatoribus horum.] Insidiosus divitum
 asseclis, ambitiosa observantia hæreditatem
 orborum captantibus.

115. *Alter.*] Pacuvius.

Si concedas.] Si per legem liceat humanas
 victimas sacrificare, ut olim, ultro mactaret &
 servos & ancillas, quin & liberos. Humanas
 olim victimas variis locis immolari suetas
 constat ex Lactantio, D. August Item ex Dio-
 dor. Plin., &c. Vide Cæcl. Rhodig. l. 13. c. 23.
 Apud Macrobr. l. 1. Saturn. c. 7. hoc refertur
 oraculum *Και κεραιας αδ, και τα πατρι περιπετε
 φορα.* Hinc Diti & Saturno humana hostia;
 donec per Italiam veniens Hercules suasit, ut
 faustis sacrificiis infausta mutarent; oscillis-
 que Ditem, Saturnum vero accensis lumini-
 bus placarent, quoniam vox, *φορα*, non virum
 tantum, sed & lumina significaret, &c. Plin. l.
 30. c. 1. ait: *Anno urbis 657. Lentulo & Lici-
 nio Consulibus, factum Senatusconsultum ne
 homo immolaretur: palamq; ad tempus illud
 prodigiosa sacra exitiisse.* Additque, *non satis
 estimari posse quantum Romanis debeatur, qui
 monstra sustulere, in quibus hominem occidere
 religiosissimum erat.*

Vovebit.] Pro agrî salute devovebit caput
 servorum, & horum morte mortem illius redi-
 met. Sic apud Euripid. Alcestis pro Admeto
 conjuge, Parcis ita largientibus, morti se
 offert. Apud Livium Decii, pro Romano exerci-
 citu se devovet Diis Manibus. Apud Sueton.
 Calig. c. 14. non defuere *qui depugnatos se
 pro salute agrî Imperatoris, & capita sua titulo
 proposito voverent.* &c. Vide Macrobr. l. 3. c. 9.
 Alex. ab. Alex. l. 3. c. 22, &c.

118. *Imponet vittas.*] Ex more, vittis enim

exornabatur victima cum ad aram immolanda
 trahebatur.

Virg. *Æn.* 2. Si non aræ destinatus ita loquitur:

— *Mihi Sacra parari,*

Et salse fruges, & circum tempora vitte.

119. *Iphigenia.*] Propria filia, qualis illa
 Agamemnonis.

Dabit hanc altaribus.] Sicut Agamemnon
 Iphigeniam tradidit Dianæ mactandam. Vide
 Euripid. Iphigen. in Aulide, & in Tauris.

Etsi non sperat, &c.] Non sperat substitu-
 endam pro filia altaribus admota cervam, ut
 de Iphigenia Poëtæ narrat.

120. *Tragicæ.*] De quo Tragædias scripsere
 Euripid. cit. &c.

121. *Laudo meum civem, &c.*] Sarcastice.
 Sane sapit Pacuvius civis meus, inquit Juvena-
 lis, qui ultro facit, quod vix Agamemnon in
 animum induxit facere.

Nec comparo testamento, &c.] Testamentum
 & hæreditas adipiscenda, res gravis, & pro
 qua libenter mactari debeant à Pacuvio filii:
 at non ita Græcorum classis mille navibus
 constans, pro quibus tamen exsolvendis Aga-
 memnon filiam dedit. Ironicè.

122. *Mille rates.*] Historia patet ex Eurip.
 cit. detinebatur in portu Aulidis classis Græco-
 rum ad Trojanam expeditionem euntium,
 irata Diana. Tandem ex responso redemptus
 est ventus & fausta navigatio, oblata ad Dianæ
 aram Iphigenia. Quæ tamen per vicariam
 cervæ expiationem liberata est, & in Tauri-
 cam Chersonesum translata Dianæ Sacra cu-
 ravit. Virgil. *Æneid.* 2.

*Sanguine placâstis ventos, & virgine casâ.
 Libitinam.*] Funerum Deam, in cuius æde
 vendebantur ad funus necessaria. Hanc cum
 Venere eandem esse, & illinc significari quic-
 quid gignitur, caducum esse; quod ortus
 atque interitus una sit Dea præses, auctor est
 Plutarchus in Problem.

Delebit tabulas inclusus carcere nassæ,
 Post meritum sanè mirandum, atq; omnia soli
 Forsan Pacuvio breviter dabit. Ille superbus 125
 Incedet victis rivalibus. Ergo vides, quam
 Grande operæ pretium faciat jugulata Mycenis.
 Vivat Pacuvius quæso, vel Nestora totum :
 Possideat quantum rapuit Nero : montibus aurum
 Exæquet : nec amet quemquam, nec ametur ab
 ullo. 130

accumulet ; neque ullum diligat, neque à quoquam diligatur.

retis custodiâ implicatus, post meritum certè admirabile, codices oblitterabit, cunctaque propediem uni fortasse Pacuvio largietur. Ille tumidus ambulavit superatis æmulis. Cernis igitur quantum laboris premium afferat Mycenis sacrificata. Oro vivat Pacuvius, etiam Nestoris ætatem integram ; habeat quantum Nero deprædatus est ; montibus par aurum

ANNOTATIONES.

123. *Delebit tabulas.*] Priores nempe, in quibus hæredes alii scripti erant.

Inclusus carcere nassæ.] Pacuvii captatione velut nassa irretitus. Alii *Nassam* Medicum ægros domi suæ curare solitum comminiscuntur. Quod minus arridet.

124. *Post meritum sanè mirandum.*] Post tot vota & sacrificia à Pacuvio tam liberaliter, imo insidiosè peracta, quibus ille devinctus habetur dives à morbo liber.

125. *Breviter dabit.*] Brevi codicillo Pacuvium ex asse hæredem scribens : vel, paulo post, ubi convaluerit. Quidam explicant, brevi manu : sed parum ad rem.

Ille Superbus, &c.] Pacuvius exclusis ab

hæreditate cæteris competitoribus, jam victor & dives factus insolescet.

127. *Jugulata Mycenis.*] Immolata filia, par Iphigeniæ filiæ Agamemnonis Regis Mycenarum in Peloponneso.

128. *Vivat Pacuvius.*] Imprecatio, ut diuturna vita diuturniores faciat ærumnas.

Nestora.] Vide Sat. 10. v. 250.

129. *Quantum rapuit Nero.*] Lege Suet. Neron. c. 26. & 32. Apud Xiphilin. Jul. Vindex ita loquitur de Nerone ut de universioribus deprædatore.

130. *Nec amet quemquam, &c.*] Quasi *μὴ στυδέσθης* cunctis odiosus, aliis æquè ac ipse sibi gravis : proindeque nullam capiat voluptatem ex acquisitis per nefas divitiis.

SATIRA XIII.

INTERPRETATIO.

Quicquid pravo exemplo perpetratur, ipsi committenti merorem creat. Ea vindicta prima est, quod nullus noxius liberatur semet arbitro, licet Prætoris favor iniquus urnâ fraudulentâ superaverit. O Calvine, quid existimas à cunctis judicari de novo facinore, atque flagitio fidelitatis læsæ? Verum neque ita parvas sortitus est facultates, ut exigui damni pondus te obruat. Que sustines frequentia cernimus. Plurimis notum id malum, jamque vulgare, & è medio sortis cumulo depromptum. Dimittamus graviores luctus. Viri merorem non oportet esse justo exigue parvulam ac mediocrem

Exemplo quodeumque malo committitur, ipsi displicet auctori. Prima est hæc ultio, quod se Judice, nemo nocens absolvitur, improba quamvis Gratia fallaci Prætoris vicerit urnâ. Quid sentire putas omnes, Calvine, recenti, 5 De scelere, & fidei violatæ crimine? Sed nec Tam tenuis census tibi contigit, ut mediocris Jacturæ te mergat onus: nec rara videmus Quæ pateris. Casus multis hic cognitus, ac jam Tritus, & è medio fortunæ ductus acervo. 10 Ponamus nimios gemitus. Flagrantior æquo Non debet dolor esse viri, nec vulnere major. Tu quamvis levium minimam exiguanque malorum

vehementiorem, neque plagâ grandiozem. Tu calamitatis licet

ANNOTATIONES.

1. *Exemplo quodcumque, &c.*] Calvinum denegato deposito merentem consolatur, asseritque ultrice conscientia improbos plecti, ita volente Deo ac providente.

2. *Displicet auctori.*] Nam torquetur animus sceleris sibi conscius, occultasque dat pœnas.

3. *Improba quamvis, &c.*] Quamvis absolutam sit per Judicem corruptum, atque sutorio, ut aiunt, atramento.

4. *Vicerit urnâ.*] Vicerit accusatorem, mutante vel amovente ex urna Prætoris contra leges suffragia Judicum in eam conjecta. Cic. ad Q. fratrem *Senatorum urna copiose absolvit.* Quippe in urnam seu cistam missi in consilium Judices conjiciebant tabellas ceratas sententiam continentes, scripta seu notata litera A, absolutionem, C. condemnationem indicabat. Judices quoque à Prætoris vel edebantur, vel sorte legebantur ex tabellis in urnam conjectis: hinc Cicero pro Milone. *Neque vero, quod nonnulli dicitant secrevit in Judicibus legendis amicos meos.* Multis igitur modis poterat Quæritor seu Prætor Reo favere, præter fas & jus. Vide Sigon. de Judic. l. 2. c. 22.

Urnâ.] Alii legunt, *Urnâ fallacem*; alii *fallacis Prætoris vicerit urnam.*

5. *Quid sentire putas, &c.*] Ejusmodi perfidum omnes execrantur: & hæc altera ultio est, & secundum consolationes argumentum.

Calvine.] Is fuit amicus Juvenalis. Poëtam mediocrem extitisse innuit Martialis, ubi ait: *Equales scribit libros Calvinus, & Umber: Equales liber est, Critice, qui malus est. Recenti.*] Alii legunt, *retenti*, id est, negati depositi.

6. *Fidei violatæ crimine?*] Ab eo qui depositum negat ac retinet, duplex crimen patrat. Injustus est qui aliena possidet: perfidus, qui non reddit quod redditurum se juraverat. Cicero pro Roscio Amerino: *Perditissimi est igitur hominis, simul & amicitiam dissolvere, & fallere eum qui lesus non esset nisi credidisset.*

Sed nec tam tenuis, &c.] Tertium consolationis argumentum, quod sit mediocris Calvino jactura decem sestertiorum.

8. *Nec rara videmus.*] Quartum, solatii genus, socios habuisse malorum.

10. *E medio fortunæ ductus acervo.*] Non è summo: id est, non è raris & gravioribus infortunis.

Particulam vix ferre potes spumantibus ardens
 Visceribus, sacrum tibi quod non reddat amicus 15
 Depositum. Stupet hæc, qui jam post terga reliquit
 Sexaginta annos Fonteio Consule natus ?
 An nihil in melius tot rerum proficis usu ?
 Magna quidem sacris quæ dat præcepta libellis
 Victrix Fortunæ sapientia. DICIMUS autem
 Hos quoque felicis, qui ferre incommoda vitæ, 21
 Nec jaectare jugum vita didicere magistra.
 Quæ tam festa dies, ut cesset prodere furem,
 Perfidiam, fraudes atq; omni ex crimine lucrum
 Quæsitum, & partos gladio vel pyxide nummos? 25
 RARI quippe boni: numero vix sunt totidem, quot
 Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili.
 Nona ætas agitur, pejoraque sæcula ferri

partem ægre sustinere vales
 astuantibus intimis effervescens,
 quoniam familiaris haud tibi
 restituit religiosum creditum.
 An ista miratur qui à dorso di-
 misit annos sexagenos, sub Fon-
 teii Consulatu genitus ? Nihil-
 lône magis sapi ex tot negotio-
 rum experientiâ ? Sortem pro-
 fectò domat grandis Philoso-
 phia, quæ documenta sanctis co-
 dicibus tradit : at eos etiam
 beatos vocamus, qui vitæ arum-
 nas pati, & jugum non excute-
 re erudiente vitâ sunt edocti.
 Quenam dies ita solemnis, quæ
 non deprehendat latrocinia, fal-
 lacias, dolos, & questum per
 quodvis nefus comparatum, at-
 que opes acquisitas ense, aut
 Thebarum portæ, aut abundan-

vasculo ? Pauci enim sunt probi ; vix numero tot exstant, quot
 Nili ora. Nona ætas ducitur, ac tempora ferreo sæculo deteriora ;

ANNOTATIONES.

14. *Spumantibus ardens visceribus.*] Fervente ac despumante bili, indignatione, iracundia.

15. *Sacrum.*] Ob sacramentum & jusjurandum, cujus Dii testes.

16. *Stupet hæc, qui, &c.*] An ejusmodi fraus mira videri debet homini rerum perito atque annos nato sexaginta ?

17. *Fonteio Consule.*] Luc. Fonteius Capito cum C. Vipsanio Consul fuit, Plin. test. lib. 7. cap. 20. Ex hoc loco demonstratur pervenisse Juvenalem ad Adrianum Imperatorem. Enimvero Satira hæc scripta sexaginta annis post Consulatum L. Fonteii, seu post natum eo Consule Calvinum, ad quem Satiram hanc Juvenalis inscribit. Atqui tempus illud incidit in Imperium Adriani. Vixit igitur & scripsit Poëta noster sub eo Imperatore: attingitque annum urbis octingentesimum septuagesimum secundum, ut diserte concludit Just. Lipsius Epistol. Quæst. Lib. 4. Epist. 20.

19. *Sacris.*] Est enim Philosophia *Donum inventumque Deorum*, Cicero Tusc. 1. n. 64.

20. *Victrix Fortunæ sapientia.*] Sat. 10. v. 52. Democritus Fortunæ minaci mandat laqueum mediumque ostendit unguem.

21. *Hos quoque felices.*] Non tantum sapientes, adeoque felices sunt qui Philosophiæ Moralibus imbuti præceptis fortunam vincunt, sed & ii qui longo usu & experientia, sapere, sortisque minas contemnere didicerunt.

22. *Nec factare jugum.*] Qui non ferunt impatienter vitæ incommoda, malaque omnia, quibus homines sunt obnoxii.

25. *Pyxide.*] Veneno, quod in pyxide continebatur. Metonymia.

26. *Rari quippe boni.*] Alludit ad Sapientum numerum. Hi septem fuere, sicut septem Nili ostia, & septem portæ Thebarum: ut bene notat vetus Schol.

27. *Thebarum.*] Bœotiarum nempe: nam Ægyptiæ Thebæ portas centum habuisse jactantur.

Divitis ostia Nili.] Multa sunt ea: verum celeberrima septem enumerantur, Strab. lib. 17. & Plin. lib. 5. cap. 10. proximum Alexandria Canopicum, deinde Bolbitinum, Sebenniticum, Phatniticum, Mendesticum, Tæniticum, Pelusiaticum. Hinc Nili septemgemina ostia Virgilio Æneid. 6. septemflua Ovidio Metamorphos. 15. *Dives* autem hic vocatur, quia sua exundatione Ægyptum ditat. Vide quæ annotavi Sat. 6. v. 83. ad vocem, *Nilum*.

28. *Nona ætas.*] Quatuor ætates Latini statuebant, ut patet ex Ovidio Metamorphos. 1. At Græci octo, quot sunt metalla, nempe, Auream, argenteam, electream, æneam cupream, stanneam, plumbeam, ferream. Nona igitur ætas istis omnibus pejor quæ? An lutea? Sunt quibus hæc interpretatio non arridet, sed nec ea lectio: legunt igitur, *Nunc ætas agitur, &c.* Isaac Vossius octo illas ætates credit appellatas à cæli regionibus, quas octo faciebant Pythagorei: nonam vero, de qua hic, à Tellure denominatam opinatur; in Libello de Sibyll. Oraculis, Oxoniæ nuper edito, cap. 5. alibi jam. cit.

quorum crimini appellationem non reperit ipsa natura, neque ab ullo metallo impositum. Nos invocamus opem hominum ac Deorum, tanta vociferatione; quantam Fessidium perorantem extollit clamorosa sportula. Fare vetule bullam promerite, an ignoras quantam sint illecebre numerorum alterius? Ignoras quantos excitet cachinnos plebi tua simplicitas, quando expositis ab aliquo ne fidem fallat, cogitetque nonnullos esse Deos in quibusdam fanis atque altaribus rubris? Eo modo pridem agebant Aborigines, antequam Saturnus extorris relicta corona rusticam falcem acciperet; tunc quando Juno erat adolescentula, atque Jupiter hucusque privatus in speluncis Ille latebat. Deorum epula supra nebulas nullae tunc erant: neque juvenis Trojanus, neque pulcra Herculis conjux

Temporibus; quorum scelere non invenit ipsa Nomen, & à nullo posuit natura metallo. 30
 Nos hominum Divumque fidem clamore cimus,
 Quanto Fessidium laudat vocalis agentem
 Sportula. Dic senior bullam dignissime, nescis,
 Quas habeat Veneres aliena pecunia? Nescis
 Quem tua simplicitas risum vulgo moveat cum
 Exigis à quoquam ne pejeret, & putet ullis 36
 Esse aliquod Numen templis, aræque rubenti?
 Quondam hoc Indigenæ vivebant more, priusquam
 Sumeret agrestem posito diademate falcem
 Saturnus fugiens: tunc cum virguncula Juno, 40
 Et privatus adhuc Idæis Jupiter antris.
 Nulla super nubes convivia Cœlicolarum,
 Nec puer Iliacus, formosa nec Herculis uxor

ANNOTATIONES.

31. *Nos hominum Divumque fidem, &c.*] Scilicet præ stupore velut ad rem novam exclamamus, cum tot scelera grassari videmus. Verum quid aliud ferre potest sæculum pessimum, ætas, inquam, nostra ferrea deterior?

Hominum Divumque fidem.] Vulgaris apud Comicos exclamatio.

32. *Quanto Fessidium laudat, &c.*] Quantum edunt clamorem clientes mercede conducti, & sportula invitati ad tollendas voces, pulchre, bene, recte, dum agit in foro & causam perorat Fessidius. Sic enim Causidici, Poëtæ, Historiones, recitaturi conducebant homines qui dicentibus exclamarent, ac populo præirent ad applaudendum atque approbandum. Horat. Lib. 1. Epist. 19.

Non ego venosæ plebis suffragia venor,

Impensis cænarum, & tritæ munere vestis.

Vide Plin. Lib. 2. Epist. 14. ubi conductos ejusmodi laudatores exagitat, vocatque *Laudicenos, redemptos mancipis auditores actoribus similes, qui ternis denariis ad laudandum trahantur. Et tamen crescit indies illa feditas, inquit: in media basilica sportulae dantur palam ut in triclinio: tanti constat, ut sis disertissimus: hoc pretio subsellia implentur, hoc infiniti clamores commoventur. . . . Primus hunc morem induxit Licinius, ut auditores corrogaret, &c.*

33. *Sportula.*] De hac fuse Sat. 1. ad v. 95 & seq.

Bullam dignissime.] O Calvine, in senio quasi repuerascens, (Erat enim bulla puerorum in-

signe, ut notabo ad Pers. Sat. 5. v. 31.) an adeo rerum imperitus es? Salsissima undequaque; ironia.

35. *Cum exigis à quoquam, &c.*] Adeo bardus es, ut fidem exigas, cum perjurio aliaque facinora invaluerunt. Ironia.

37. *Esse aliquod numen.*] Quasi dicat, impediti dumtaxat jam verentur Deos perjuratorum vindices.

Aræque rubenti.] Vel igne, vel sanguine, in sacrificiis.

Indigenæ.] Veteres illi Italiæ populi, ibidem nati, innocentiam colebant, aurea quidem ætate, cum Saturnus regnabat, nondum vero Jupiter. Sat. 6. v. 15. & seq.

39. *Falces.*] Dicitur enim Saturnus Agriculturam docuisse, insitionem surculorum, &c.

40. *Saturnus fugiens.*] Regno Cretensi pulsus à Jove filio, & in Italiam veniens.

41. *Adhuc Idæis Jupiter antris.*] Cum Jupiter in Ida Cretensi monte puer aleretur, clam Saturno patre, ne ab eo voraretur; ex pactione cum Titano fratre inita. Nota fabula. Vide Cic. 2. de Nat. Deor. n. 63. & seq. ubi de Saturno & Jove. Et Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 21. ubi mythologia Saturni filios devorantis explicatur.

43. *Puer Iliacus.*] Ganymedes, de quo Sat. 5. ver. 59.

Herculis uxor.] Hebe Jovis ac Junonis filia, Juventutis Dea, nupta Herculi. Hæc autem primo, & postea Ganymedes Deorum pocillatores dicuntur. Vide Cic. Tusc. 1.

Ad eyathos ; & jam siccato nectare tergens
 Brachia Vulcanus Liparæâ nigra tabernâ. 45
 Prandebat sibi quisque Deus, nec turba Deorum
 Talis, ut est hodie ; contentaque sidera paucis
 Numinibus miserum urgebant Atlanta minori
 Pondere. Nondum aliquis sortitus triste profundi
 Imperium, aut Siculâ torvus eum conjuge Plu-
 ton. 50

Nec rota, nec Furiæ, nec saxum, aut vulturis atri
 Pœna ; sed Infernis hilares sine Regibus Umbrae.
 Improbitas illo fuit admirabilis ævo.
 Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
 Si juvenis vetulo non assurrexerat ; & si 55
 Barbato cuicumque puer ; licet ipse videret

ad scyphos eis porrigendos, at-
 que Vulcanus epoto jam nec-
 tare detergens brachia atra ex
 officinâ Laparæa. Singula Nu-
 mina privatim cœnabant ; ne-
 que multitudo Numinum tanta,
 sicut nunc exstat ; & Cælum
 paucis Diis contentum leviori
 onere premebat infortunatum
 Atlantem. Nullus adhuc sorte
 adeptus erat regnum maris tris-
 tificum, vel trux Pluton cum
 uxore Sicula. Non erant rota,
 neque Furia, neque lapis, vel
 nigri vulturis supplicium : ve-
 rum læti Manes absque Tyran-
 nis Inferorum. Eo seculo ma-
 litia stupenda erat. Illud pu-
 tabant ingens crimen, ac nece

expurgandum, si adolescens, seni, ac si juvenis cuius barbato non assurrexisset quamvis ipse in
 ædibus

ANNOTATIONES.

44. Siccato nectare tergens, &c.] Necdum
 Vulcanus, post haustum in cælo nectar, deter-
 sisque brachii, demigrabat ad officinam Li-
 paræam : vel necdum Vulcanus nigra è fornace
 & camino brachia detergens, Deorum accum-
 bebant mensæ, & nectar potabat.

Nectare.] Quæ Deorum potio est. Cic. de
 Nat. Deor. 1. n. 113. Poète nectar, ambrosiam,
 epulas comparant : & aut Juventutem, aut
 Ganymedem pocula ministrantem. Apul. Meta-
 morphos. 6. Tunc poculum nectaris Jovi qui-
 dem suus pocillator ille rusticus puer, cæteris ve-
 ro Liber ministrabat. Athen. lib. 2. cap. 2. refert
 circa Lydiæ montem Olympum Nectar à qui-
 busdam præparari vino, favis, ac floribus bene
 olentibus in unum commixtis. Ibid. ex An-
 alexandride, cibus Deorum nectar, potus ambro-
 sia est, at contra Homerus, &c. Macrob. in
 Somn. Scip. lib. 1. cap. 12. ait cognitionem
 purissimam atq; altissimam nectar vocari,
 credique esse potum Deorum. Vide Cæl.
 Rhodig. lib. 7. cap. 13. Item lib. 9. cap. 14.
 ubi contemplationis præmium ambrosiam,
 emanans autem exinde gaudium nectar, quod
 & immortalitatem significat, intelligendum
 recte asserit Festus Pomp. *Quodvæxæ Græcis,*
 inquit, *Latinis murrina est, prædulcis & ipsa*
potio.

45. Vulcanus.] Igni præsidere, & Deorum
 arma fabricare Vulcanum, hinc & loca omnia
 ignes eructantia tenere, & in iis officinas ha-
 bere fabulantur.

Liparæa.] Siciliæ adjacent Insulæ septem
 Liparææ, quæ & *Æolie*, & *Vulcaniæ*. Harum
 una proprio nomine vocatur, *Vulcania*, quæ igne
 emittit : ad istam sane respicit Juvénalis,
 cum *Liparæam* Vulcani tabernam dicit. Vide

Satir. 1. v. 8. & Satir. 10. ver. 132. ibid An-
 not.

46. Turba Deorum.] Præclare Ethnicorum
 superstitio hic deridetur.

48. Atlanta.] Quem fingunt humeris Cælos
 portare. Vide Sat. 11. ver. 24.

49. Nondum aliquis sortitus, &c.] Orbis Im-
 perium nondum inter se dividerent Saturni
 filii : nondum Jupiter Cælum, Mare Neptunus,
 Inferos Pluto, sorte obtinuerant.

50. Siculâ.] Proserpina Cereris filia, quam
 in Sicilia rapuit Pluto, & matrimonio sibi co-
 pulavit.

51. Nec rota.] Nondum rotæ imexus tor-
 quebatur Ixion, ob ejus petulantiam adversus
 Junonem

Nec Furiæ.] Nullæ tunc scelerum ultrices :
 Alecto, Tisiphone, Megæra, Noctis & Ache-
 rontis filia: quibus conscientia stimuli signifi-
 cantur.

Nec Saxum.] Necdum Sisyphus ob latroci-
 nia plectebatur,volvendo saxo addictus.

Aut vulturis, &c.] Neque tunc vultur Jovis
 ille minister depascebatur jecur aut Tityi,
 quod Latona vim inferre tentasset aut Prome-
 thei, quod ignem Cælo subreptum in terras
 detulisset.

52. Infernis sine Regibus.] Sine Plutone
 Rege, sine Judicibus Æaco, Rhadamantho,
 Triptolemo.

53. Improbitas illo fuit admirabilis ævo.] Mi-
 rabile fuit, si quis eo tempore improbus inve-
 niretur.] Ita vetus Schol.

55. Si juvenis vetulo non assurrexerat.] Si,
 adveniente seniore, junior honoris causa non
 surrexisset.

Plura cerneret fraga, cum-
losque glandium ampliores.
Adeo veneratione dignum erat
superare quatuor annis, & prima
pubes tam equalis sanctæ
senectuti. Jam si familiaris
non negaverit creditum; si resti-
tuitur crumenam antiquam cum
integra æruginè, portentosa fi-
delitas videtur, dignaque E-
truscorum commentariis, &
quam oporteat expiare oricula
coronata. Si virum eximium &
incorruptum video, prodigium
illud confero infanti biformi,
vel miris piscibus sub aratro
reperitis, atque prægnanti mule;

Plura domi fraga, & majores glandis acervos.
Tum venerabile erat præcedere quatuor annis,
Primaque par adeo sacræ lanugo senectæ.
Nunc si depositum non inficietur amicus, 60
Si reddat veterem cum tota æruginè follem,
Prodigiosa fides, & Tusceis digna libellis,
Quæque coronata lustrari debeat agna.
Egregium sanctumque virum si cerno, bimem-
bri
Hoc monstrum puero, vel mirandis sub aratro 65
Piscibus inventis, & fætæ comparo mulæ;

ANNOTATIONES.

57. *Plura domi fraga.*] Licet ipse domi opu-
lentior foret. Nam *divitiæ in fragis & glande*
numerabantur, inquit, vetus Schol. Legunt alii,
farra; at quamvis veterum Romanorum fru-
galitatem commendet, quod frequentior apud
eos pulvis usus, quam panis fuerit, ut ait Va-
ler. Max. l. 2. c. 5. & nos alibi notavimus, ta-
men hic ubi sæculi aurei mentio est, videtur
magis ad rem vox *fraga*, quia tunc solis fruc-
tibus atque herbis victitabant.

Fraga.] Plin. lib. 21. c. 15. scribit, *Herbis*
sponte nascentibus pro cibo usas gentium plerasq;
maximè vero Ægyptum, frugum quidem ferti-
lissimam, sed ut propè sola iis carere possit: tan-
ta est ciborum ex herbis abundantia. In Italia
quidem paucissimas novimus, inquit, fraga, &c.

Glandis.] Plin. l. 16. in Proem ait, *Glandi-*
feras arbores primò victum aliis mortalium:
c. 3. perpetuum iis honorem apud Romanos fuisse.
c. 5. Opes esse nunc quoque multarum gentium
glandes, moli in farinam, ac in panis usum spis-
sari: quin & hodiè quoque per Hispanias adliberi
secundis mensis. Per glandem etiam quodlibet
fructuum genus hic fas est intelligi, nostro
quidem iudicio.

58. *Tum venerabile erat, &c.*] Val. Max. l. 2.
c. 1. *Senectuti juventus, inquit, ita cumulatum*
& circumspectum honorem reddebat, tanquam ma-
iores natu adolescentium communes patres essent.
Quocirca juvenes Senatûs die, utique aliquem ex
Patribus Conscriptis, aut propinquum, aut pater-
num amicum ad Curiam deducebant: affixiq; val-
vis expectabant, donec reducendic etiam officio fun-
gerentur. Et Postèa, invitati ad cænam diligenter
querebant quinam ei convivio essent adfuturi, ne
senioris adventum discubitu præcurrerent; subla-
taque mensa priores consurgere & abire patiebantur,
&c. Gell. l. 2. c. 15. pariter loquitur: Apud
antiquissimos Romanorum, inquit, neque generi,
neq; pecunie prestantior honos quam ætati tribui
solitus: majoresque natu à minoribus colebantur,
ad Deum propè & parentum vicem Atq; in omni
loco, inq; omni specie honoris priores potioresq;
habiti. A convivio quoq; ut scriptum est in anti-
quitatibus, seniores à minoribus domum reduce-
bantur. Eumque morem accepisse Romanos à

Lacedæmoniis traditum est, apud quos Lycurgi
legibus major rerum omnium honos majori ætati
habebatur.

59. *Primaque par, &c.*] Id est, tam venera-
bilis prima lanugo propè ut ipsa sacræ & vene-
randa senectus. Legunt alii, *pars*, id est,
venerabantur ipsam primam lanuginem velut
senectutis futuræ partem.

61. *Cum tota æruginè.*] Si reddat pecuniam
dudum sibi commissam, quam nec viderit, aut
contractârît, nec sacculo moverit: unde con-
traxerit æruginem illa præ vetustate.

62. *Tusceis digna libellis.*] Sive ut in eis inscri-
batur, sive ut ex eorum præscripto expletur ve-
lut prodigium, ac lustretur cæsa victima ex
more coronata sertis ac floribus. Vide quæ no-
tabo ad Pers. Sat. 2. v. 26. & seq. Cic. de Divin. 2.
aruspiciæ originem Etrusci attributam, ejus-
que observationes egregiè sugillat, n. 50. & seq.

64. *Bimembri puero.*] Prodigioso, membra
duplicia habenti, v. g. duo capita: vel biformi,
ut si fuerit semihos, semiequus; quales Mino-
taurus, Centaurus.

65. *Mirandis.*] Legunt alii *miranti*: eritque
hypallage; pro agricola mirante.

66. *Piscibus.*] Hi quippe duntaxat in aquis
vivunt ac reperiuntur: mirum ergo & porten-
tosum, si sub aratro terram scindente occurrant.

Fætæ comparo mule.] Cic. cit. mox sic habet:
Utrum igitur cum concepit mula, an cum peperit,
ostentum est? Conceptio contra naturam fortasse
: sed partus propriè necessarius. Et. n. 61. Sc-
pius mulam peperisse arbitror, quam sapientem
fuisse. Plin. l. 8. c. 24. Observatum est, inquit, è
duobus diversis generibus nata tertii generis fieri,
& neutri parentum similia esse, eaque, non gignere
que sunt ita nata, in omni animalium gene-
re: idcirco mulas non parere. Est in Annalibus
nostris, peperisse sæpe; verum prodicii loco ha-
bitum. Theophrastus vulgo parere in Cappadocia
tradit: sed esse id animal ibi sui generis. Plut.
de Placit. Philos. l. 5. c. 14. mulas esse
steriles refert, quòd earum vulva non se
pendat: vel quòd sit exilis, arcta, demissa;
idque patere dissecando earum corpus.

Sollicitus tanquam lapides effuderit imber,
 Examenque apium longa con siderit uva
 Culmine delubri, tanquam in mare fluxerit amnis
 Gurgitibus miris, & lactis vortice torrens. 70
 Intercepta decem quereris sestertia fraude
 Sacrilega. Quid si bis centum perdidit alter
 Hoc arcana modo: majorem tertius illa
 Summam, quam patulæ vix ceperat angulus aræ?
 Tam facile & pronum est Superos contemnere testes,
 Si mortalis idem nemo sciât. Aspice quanta 76
 Voce neget: quæ sit fici constantia vultus.
 Per Solis radios, Tarpeiaque fulmina jurat,
 Et Martis frameam, & Cirrhæi spicula Vatis;
 Per calamos, Venatricis, pharetramq; Puellæ, 80
 Perque tuum, pater Ægæi Neptune, tridentem.
 Addit & Herculeos arcus, hastamque Minervæ,
 Quidquid habent telorum armamentaria cæli.

anxius quasi saxis depluerit; atque examen apium oblongi racemi forma constiterit in templi vertice; quasi flumen ad mare decurrerit aquis mirabilibus, & lacteo manans gurgite. Conquereris erepta dolo sacrilego decem sestertia. Quid si alius ea ratione amisit ducenta clam deposita: tertium vero grandio rem hac summam, quam vix continebat angulus implete cistæ? Adeo promptum ac proclive est Deos conspici spernere, quando nullus homo id ipsum novit. Cerne qua vociferatione inficietur: qualis sit faciei simulate firmitas. Affirmat per Solis jubar, & fulmina Tarpeia; & Martis hastam & tela Cirrhæi Vatis, per sagittas & pharetram Virginis Venatricis, & per tuam fisci-

nam, Neptunæ Ægæi parens. Adjungit etiam arcus Herculis atque lanceam Palladis; & quæcumque arma sunt in cælesti arce.

ANNOTATIONES.

67. *Sollicitus tanquam.*] Tanquam de portento, quo aliquid indicitur; vel quod sit procurandum expiandumque, ad averruncanda quæ portendantur mala.

Lapides effuderit imber.] Id crebrò legitur accidisse apud Liv. Val. Max. l. 1. c. 6. in prodigiis numerat: *in Piceno lapidibus pluisse: Cerites aquas sanguine mistas fluxisse.* &c. Vid. Plin. l. 2. c. 58. & l. 31. c. 1. Alex. ab Alex. l. 5. c. 27.

68. *Examenque apium longa, &c.*] Si connexæ pedibus apes glomeratumque examen in pendens uvæ speciem fuerint ad frondentis arbusculæ ramum, aut alibi, Βοτρυδιον vocat Hom. Iliad. B. Hinc Virgil. Georg. 4. in fine.

— *Jamque arbore summa*

Confluere, & lentis uvam demittere ramis. Plin. lib. 11. cap. 17. Tunc ostentâ faciunt apes, uva dependente in domibus templisque, sæpè expiata magnis eventibus.

70. *Gurgitibus miris.*] Portentosis, v. g. atris, sanguineis, lacteis. Cic. de Divin. lib. 2. n. 58 *Sanguinem pluisse Senatû nunciatum est: Atratium etiam fluvium fluxisse sanguine, &c.* Tit. Liv. l. 24. c. 10. Prodigia multa refert, inter quæ *Mantue stagnum effusum Mincio anni, cruentum visum: sanguine pluisse in foro Boario, &c.* Valer. Max. cit. *Cerites aquas sanguine mistas fluxisse,* Plin. cit. lib. 2. cap. 56. *lacte & sanguine pluisse ait.*

71. *Sestertia.*] Vid. Sat. 1. v. 92. Annot.

73. *Arcana.*] Arcanæ fidei credita, sine ullis testibus.

78. *Tarpeiaque fulmina.*] Jurat per fulmen Javis, qui in rupe Tarpeia seu Capitolina fanum habebat.

79. *Frameam.*] Quidam interpretantur gladium accipitem, alii, hastam. Cornel. Tacit. de Moribus Germanorum, sic habet: *Rari gladiis aut majoribus lanceis utuntur. Hastas, vel ipsorum vocabulo, frameas gerunt, angusto & brevi ferro, sed ita acri & ad usum habili, ut eodem telo, prout ratio poscit, vel eminus pugnent, &c.* Cæsar. Rhodig. l. 21. c. 18. *Acinaces inquit, haste Persice, gesa propria sunt Gallorum tela, sarisse Macedonum, framee Germanorum.*

Cirrhæi Vatis.] Apollinis, qui religiose colebatur in Cirrha Phocidis oppido, & in proximis Delphis oracula & responsa dabat.

80. *Calamos Venatricis.*] Per Dianæ sagittas, quam ob virginitalis studium aiunt silvas colere, & venationi indulgere. Vide Cic. de Nat. Deor. 3. Virgil. Eclog. 3.

Daphnidis arcum fregisti & calamos.

81. *Ægæi.*] Ægæus Neptuni erat filius, Thesei pater: Athenis regnavit; nomen dedit Ægæo mari, cum in illud se præcipitasset.

82. *Herculeos arcus.*] Fatalia nempe arma, sine quibus expugnari Troja non potuit. Herculem aiunt in Oëta morientem Philocteti comiti reliquisse arcum & sagittas Hydræ cruore seu felle tinctas. Vide Sophocli. Philoctet.

Hastamque Minervæ.] Græci Palladem vocant à πάλαι, vibrare; quòd sit Dea bellicosa, & hastam teneat, & eam quater videatur.

Quod si ille est etiam parens, manducem, ait, aqua coctum deplorandi filii caput aceto Ægyptio presusum. Nunc reperiuntur qui universa attribuant fortuitis sortis eventibus, atque nullo gubernatore orbem agi putent, Natura versante vicissitudines & diei & anni: & eam ob rem quaslibet aras atrectant sine metu. Alter invenitur qui timet ne animadversio succedat sceleri: is credit extare Numina, atque fuscum jurat, sic verò apud se cogitat: quod placuerit statuat Isis de nostro corpore, & iracundo crepitaculo meos oculos percutiat, ut etiam excæcatus conservem pecuniam quam inficior. Et phthisis, & fetentes vomica & tibia mutila sunt ne tanti putanda? Neque Ladas inops ambigat exoptare divitem podagram, si quidem non opus habet Anticyra, nec

Si vero & pater est, comedam, inquit, flebile nati Sineiput elixi, Pharioque madentis aceto. 85
Sunt qui in Fortunæ jam casibus omnia ponant, Et nullo credant mundum rectore moveri, Natura volvente vices & lucis, & anni; Atque ideo intrepidi quæcunque altaria tangunt. Est alius metuens ne crimen pœna sequatur. 90
Hic putat esse Deos, & pejerat, atque ita secum; Decernat quodecumque volet de corpore nostro Isis, & irato feriat mea lumina sistro, Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, num-

mos. 94
Et phthisis, & vomicæ putres, & dimidium crus Sunt tanti? Pauper locupletem optare podagram Ne dubitet Ladas, si non eget Anticyra, nec

ANNOTATIONES.

84. Si vero & pater est.] Quod si ille depositi interceptor ac defraudator filios habeat, non verebitur ita jurare, ac pejerare; si quid alienum habeo, contingat mihi quod Thyestæ olim, cui frater Atreus proprios filios nescienti edendos opposuit.

85. Pharioque madentis aceto.] Quo solet condimento comedi vervecis caput. Porro Ægyptium acetum laudatur apud Athen. lib. 2. cap. 22. Et Martial. Lib. 13. Epigram. 122.

Amphora Niliaci non sit tibi vilis aceti. Pharos enim Ægypti Insula, ea qua Sat. 6. v. 83. Metonym. Ægyptum indicat.

86. Sunt qui Fortunæ, &c.] Quidam ut pejerent, & pœnæ metu se liberent, negant Deos esse, cum Diagora & aliis, quos Tullius de Nat. Deor. l. 2. n. 44. ita perstringit: *Esse Deos ita perspicuum est, ut qui neget, vix enim sanæ mentis existimen.*

87. Nullo credant mundum rectore moveri.] Alterum genus hominum, qui cum Epicuro Deos quidem esse putant, sed res humanas curare negant: & hos egregie refellit Cicero lib. de Natura Deorum.

88. Natura volvente vices.] Errabani nimirum illi Naturam à Deo separantes. Unde Senecam velut Stoicorum sapientissimum laudat Lactantius, quod is intellexerit, Naturam aliud nihil esse quam Deum. Tullius cit. de Natura Deorum, l. 2. n. 128. *Intelligamus nihil horum esse fortuitum, sed hæc omnia esse providæ solertisque Naturæ, &c.*

89. Altaria tangunt.] Qui jurabant, Deorum tangebant altaria. Virgil. Æneid. 12.

Tango aras: medios ignes & Numina testor. 90. Est alius metuens, &c.] Tertium hominum genus, qui vindices Deos timent: Verum alterutrum sibi spondent, & se ita consolantur:

aut me ulciscetur Deorum Numen cito, aut tarde: si tardent Dii, forte effugiam: quod si perjuri repetant à me pœnas, & solvam, alicui obnoxius morbo & incommodo; tum etiam malim ægrotare, & dives esse.

93. Isis.] Ægyptiorum Dea, de qua nos abunde Sat. 6. Hanc opinabantur perjuri infestam, & præsentem penam irogare, cæcitatatem. Ovid. de Ponto. Lib. 1. Eleg. 1.

Vidi ego linigere Numen violasse futentem Isidis, Isiacos ante sedere focos.

Alter ob huic similem privatus lumine culpam, Clamabat media se meruisse via.

Vide Pers. Sat. 5. v. 186. & ibid. Annot.

95. Phthisis.] Macies, tabes lenta.

Vomica.] Apostemata, ulcera putrida & maligna, abscessus, quos vocat Galen.

96. Sunt tanti.] Ut non eligantur ea cum opibus, potius quam paupertas cum sanitate.

Locupletem podagram.] Cum divitiis conjunctam ægritudinem corporis ne dubitet quis optare, si mente sanus est.

97. Ladas.] In sæpe victor in Olympicis agilitate pedum clarus. Ejus meminit Pausan. in Corinth. Cic. ad Heren. 4. Mart. l. 10. Epig. 100.

Si non eget Anticyra.] Quidam explicant: modo morbus ille articularis non sit inveteratus, cui curando opus sit helleboro, & perito Medico. Nam certe ex Plin. l. 25. c. 5. *Helleborum medetur podagricis.* Verum ego malim cum aliis interpretari sic: Ladas si sapit, si non eget helleboro, quo etiam insanientes curantur, ex Plin. ibid. certe debet malle dives esse cum podagra, quam sua pedum celeritate in Olympicis cursu vincere & coronari, atque mox esurire & cum fame luctari.

Archigine. Quid enim velocis gloria plantæ
Præstat, & esuriens Pisææ ramus olivæ?
Ut sit magna, tamen certe lenta ira Deorum est.
Si curant igitur cunctos punire nocentes, 101
Quando ad me venient? Sed & exorabile Numen
Fortasse experiar. Solet his ignoscere. Multi
Committunt eadem diverso crimina fato;
Ille crucem pretium sceleris tulit, hic diadema. 105
Sic animum diræ trepidum formidine culpæ
Confirmant. Tunc te sacra ad delubra vocantem
Præcedit, trahere imo ultro advexare paratus.
Nam cum magna malæ superest audacia causæ,
Creditur à multis fiducia. Mimum agit ille, 110
Urbani qualem fugitivus scurra Catulli.
Tu miser exclamas, ut Stentora vincere possis.
Vel potius quantum Gradivus Homericus: Audis,

histrionem præstat, qualem sannio fugax Catulli faceti. Infelix tu vociferaris adeo ut Stentora superare queas, imò vero sicut Mars apud Homerum; auscultas ea,

Archigine. Nam quid confert honos celeris pedis, atque fumelicus surculus olivæ Pisææ? Etsi gravis sit Numinum ultio, at profectò sera est. Ergo si noxios omnes plectere satagant, ecquando ad me pervenient? At forte Deos quoque sentiam placabiles. Istis indulgere consueverunt. Variâ sorte plurimi paria scelera perpetrant. Hic fucinoris mercedem nactus est patibulum, iste coronam. Ita mentem atrocis noxæ metu patientem roborant. Tum te ad sanctas aedes invitantem antecedit, promptus etiam sponte deducere, & agitare. Etenim quando improbæ causæ ingens impudentia præstò est, fiducia à pluribus existimatur. Is

ANNOTATIONES.

98. *Archigine.*] Perito quovis Medico, ad venam in media fronte scindendam, quo deliri & furiosi sanantur. Vide Sat. 6. v. 46. & 236

Quid enim velocis, &c.] Quid prodest agilitate pedum valere, ut nobilis ille Cursor Ladas, si, pariter ut ipse, postea sis inops?

99. *Et esuriens Pisææ ramus olivæ.*] Quod etiam jvat oleagina corona Ladæ pauperi & famelico toties delata, apud Pisam urbem Peloponnesi, ubi quinto quoque anno Olympici Ludi agebantur?

100. *Lenta ira Deorum.*] Valer. Max. l. 1. c. 1. *Lento gradu ad vindictam sui divina procedit ira: sed tarditatem supplicii gravitate compensat.* Vide Plut. de tarda Numinis vindicta.

103. *Solet his ignoscere.*] An perjuriis, non tam in Numinis contemptum, quam ad pecuniam habendam factis? An, *his*, id est, quibusdam pejerantibus?

105. *Ille crucem pretium sceleris tulit, hic diadema.*] Si quidam scelerum penam, at alii fructus metunt. *Hic diadema:* Romulus fratribus scilicet Imperium nactus est, &c.

Crucem.] Plaut. Mòstel. Sc. 5. *Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excurrerit; sed ea lege ut affigantur bis pedes, bis brachia.* Senec. Consol. ad Merciam cap. 20. *Video istic cruces non unius quidem generis, sed aliter ab aliis fabricatas. Alii capite conversos in terram suspendere: alii per obscœna stipitem egerunt: alii brachia patibulo explicuerunt, &c.* Vide Lips. de Cruce. Porro servile hoc pridem tormentum, crucis, inquam supplicium abrogavit Imperator Constantinus, anno Christi trecentesimo vigesimo

quinto, postquam cælesti Crucis ostento victor esset factus, Sozom. lib. 1. cap 1, &c.

106. *Sic animum diræ, &c.*] Ita se obfirmant adversus pœnæ & vindictæ formidinem.

107. *Ad delubra vocantem præcedit.*] Non tantum sequitur te ad aras, sed & audacter anteit iste fraudator, ubi juret nihil sibi creditum: quin etiam eo te ipse cunctantem provocabit, ut jure-jurando purget se, & te velut sycophantem traducat ac vexet.

109. *Nam cum magna, &c.*] Audaciam negantis depositum plures interpretantur innocentia fiduciam.

110. *Mimum agit ille, &c.*] Ille perjurus te subsannat etiam, ut servus iste Comicus herum vexans improbe & in jus trahens, scilicet in Fabula Catulli Mimographi, de quo jam Sat. 8. v. 186.

111. *Urbani.*] Alii cognomen hoc esse, alii Epithetum arbitrantur.

112. *Exclamas.*] Nempe talem videns impudentiam ac fraudem.

Stentora.] Magnanimum illum Græcum, qui vociferans in bello, quinquaginta virorum clamorem adæquabat. Homer. Iliad. 5.

113. *Gradivus Homericus.*] Iliad. cit. Mars à Diomede sauciatus tam horrendam emisit vocem, ut Græcos pariter atq; Trojanos teruerit: qualem videlicet non ediderint novem aut decem hominum millia. Porro *Gradivus, à gradivus*, ab hasta quantianda; vel, ut Festo placet, a *gradiendo*, quod eatur ad bellum gradatim & per ordines.

Audis Jupiter hæc.] Perjuria, ludibria.

Jupiter, neque labia commoves, quando loqui oportebat sive è marmore, sive ex ere fores? Vel quare prunis tuis impendimus thus religiosum, aperta papyro, atque hepar juveni concisum, & omenta suis candida? Quantum intelligo, differentia nulla facienda est inter vestras imagines, & Batylli statuas. Suscipe consolationem quam adversus ista mala dare queat etiam qui neque Cynicorum neque Stoicorum evolvit documenta à Cynicis veste differentia? quique non observat Epicurum parvi hortuli oleibus contentum. Egroti accipites sanentur summis Medicis: at tu venam trade etiam discipulo Philippi.

Jupiter, hæc, nec labra moves, cum mittere vocem 114

Debueras, vel marmoreus, vel aheneus? Aut cur In carbone tuo charta pia thura soluta Ponimus, & sectum vituli jecur albaque porci Omenta? Ut video, nullum discrimen habendum est Effigies inter vestras, statuanque Batylli. Accipe quæ contra valeat solatia ferre 120 Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata legit A Cynicis tunica distantia; non Epicurum Suspicit exigui lætum plantaribus horti. Curentur dubii medicis majoribus ægri: Tu venam vel discipulo committe Philippi. 125

ANNOTATIONES.

114. *Nec labra moves.*] Ut increpes, atque minas ac supplicia intentes.

115. *Vel marmoreus, vel aheneus.*] Sacrasmus in Idololatrias: quamvis eo non spectet Juvenalis.

Cur in carbone, &c.] Cur igitur tibi thus adolemus surdo, stupido, marmoris & æris instar, tanta scelera non vindicanti?

116. *Charta.*] Qua thus involvitur. Alii obsignata ex more vota hic significari volunt.

117. *Sectum vituli jecur.*] Forte ut facilius comburatur, minutatim sectum: vel simpliciter, resectum & separatum ab aliis intestinis.

Albaque.] Vel adipe candentia, vel candentis & albensis porci.

118. *Omenta.*] Sunt quasi panniculus seu membrana, qua intestina involvuntur, ut dicitur ad Pers. Sat. 2. v. 47. & Sat. 6. v. 74.

Nullum discrimen, &c.] Gravior alter sarcasmus in falsos Deos. Quanquam Juvenalis aliud nihil intenditquam ut exprimat verba hominis ex summa indignatione loquentis, ob emunctam sibi pecuniam negatumque depositum.

119. *Batylli.*] Huic citharædo insigni erecta in Fano Junonis Samiæ statua per Tyrannum Polycratem; teste Apuleio, Florid. 15. vel ut vulgo legunt, 2. sub finem. Alii Codices habent, *Vagelli*, id est hominis stulti ac fatui, ex vet. Schol.

120. *Accipe quæ contra, &c.*] O Clavine amice, à me Juvenali consolationem accipe, è sensu communi petitam: philosophicis enim rationibus non debet curari levius illud malum tuum, jactura nempe decem sestertiorum.

121. *Qui nec Cynicos, &c.*] Imperitus quilibet & indoctus.

Cynicos.] Horum Sectæ Princeps fuit Anaximenes Socratis discipulus; claruere postea Diogenes & Crates Thebanus. Vide Annot. ad Pers. Sat. 1. v. penult.

Stoica dogmata.] Stoicis dux fuit Zeno, de quo & Stoicis dogmatis Diogen. Laert. lib. 7. Vide Annot. ad Pers. Sat. 3. v. 53.

122. *Tunica distantia.*] Stoici tunicam gerebant sub pallio: at Cynici minime, sed interulas duntaxat leviores: utriusque vero doctrina convenientes, divitiarum contemptum, frugalitatem, patientiam profitebantur. Hor. l. 1. Epist. 17.

Contra quem duplici panno patientia velat, Mirabor.

Ubi duplex pannus est, tunica, & pallium. Cave autem ne duplex iis fuisse pallium, cum quibusdam credas.

Epicurum.] Deo multa Diogen. Laert. l. 10. Is in animi tranquillitate ac voluptate felicitatem collocabat: cæterum valde sobrius & paucis contentus horti victitabat olusculis. Plin. l. 19. c. 4 *Jam quidem, ait, hortorum nomine in ipsa urbe delicias, agros, villasque possident. Primus hoc instituit Athenis Epicurus otii magister, usque ad eum, moris non fuerat in oppidis haberi rura.*

124. *Curentur dubii, &c.*] Qui tam gravi morbo decumbunt, ut de eorum salute dubitetur, ii summo indigent Medico: sic & consolatione philosophica graviori, qui magnis ærumnis conficiuntur. Tu vero, Calvine, leve quid passus, à rudi qualibet levioribus remediis curabere.

125. *Venam.*] Scindendam, metaph. id est, mentem obnegatam pecuniam ægre habentem. *Philippi.*] Imperiti illius temporis Medici, cujus proinde rudis imo rudior discipulus.

Si nullum in terris tam detestabile factum
 Ostendis, taceo, nec pugnis cædere pectus
 Te veto, nec plana faciem contundere palma ;
 Quandoquidem accepto claudenda est janua
 damno,
 Et majore domus gemitu, majore tumultu 130
 Planguntur nummi, quàm funera. Nemo dolo-
 rem
 Fingit in hoc casu, vestem diducere summam
 Contentus, vexare oculos humore coacto.
 Ploratur lacrymis emissa pecunia veris. 134
 Sed si cuncta vides simili fora plena querela ;
 Si decies lectis diversa in parte tabellis,
 Vana supervacui dicunt chirographa ligni,
 Arguit ipsorum quos litera, gemmaque princeps
 Sardonyches, oculis quæ custoditur eburnis :
 Te nunc delicias extra communia censes 140
 Ponendum ; quia tu gallinæ filius albæ,
 Nos viles pulli nati infelicibus ovis.
 Rem pateris modicam, & mediocri bile ferendam
 Si flectas oculos majora ad erimina : confer
 Conductum latronem, incendia sulphure cepta,

Si demonstras nullum in orbe facinus esse adeo execrandum, sileo ; nec prohibeo te pugnis verberare pectus, neq ; vultum extensa manu percuterè ; quoniam obstruende sunt fores jacturâ factâ, & graviore familiæ luctu, graviore trepidatione deploratur pecunia quam mors. Nullâs mærorem simulat in ea occasione, aut aperiens duntaxat supremam chlamydem lacrymis expressis oculos fuitat. Sincero fletu lugentur nummi deperditii. At si omnes curias paribus querimoniis refertas aspicias, si post tabulas relectas decies variis in locis, fuitia chirographa ligni superfui affirmant ii quos convincit sua scriptura, & primarius lapillus Sardonyches : qui thecâ ex ebore servatur, jam delectatum te arbitraris eximendum à sorte vulgari, quòd tu sis natus gallinâ candinâ, nos verò ignobiles pulli miseris ovis exorti. Rem parvam toleras ac levi indignatione sustinendam, si ver-

tas aspectum ad graviora flagitia. Compara immissum prædonem, ineptam sulphur & fraudulenter combustionem,

ANNOTATIONES.

126. *Si nullum in terris.*] Si nihil usquam fiat tam detestabile, quàm id quod pateris, ego te non veto plangere & lamentari.

129. *Quandoquidem accepto, &c.*] Quandoquidem jam moris est ridiculi certè, factâ pecuniæ jacturâ sic lugere, ut in funere propinquorum, imò verò gravius.

Accepto claudenda est janua damno.] In signum luctus ac mæroris, ex recepta consuetudine: ex veteri Scholiaste. Alii velut adagium hic observant, hoc sensu: nempe ablaris per fures nummis serò janua clauditur; pariter & stabulum, abacto pecore. Sed non valde sensum juvari hac interpretatione ex istimo.

132. *Vestem diducere summam, &c.*] Imò tunc præ vero dolore quisque vestem omninò dilacerat, nec leviter distrahit solùm; quisque lacrymas ubertim erumpentes vix coërcet.

135. *Fora.*] Vel plateas, vel Judicium tribunalia, ubi passim queruntur homines fraudem sibi factam in re pecuniaria.

136. *Si decies lectis, &c.*] Si post cautiones seu schedas obligatorias decies lectas apud diversos testes sigillatim eas subsignantes, postea tamen adulterinas audent illas dicere debitorum, & affirmare inanes & confictas, reclamante

licet ipsorum chirographo, & sigillo.

137. *Chirographa ligni*] Ligneas tabulas cœra illitas, in quibus scriptitabant veteres ante inventam chartam.

138. *Gemmaque princeps Sardonyches.*] Sigillum in gemma insculptum.

139. *Sardonyches.*] Leguntalii, *Sardonychum*. Vide Pers. Sat. 1. v. 16.

140. *Te nunc delicias.*] Alii legunt: *Ten' & delicias, &c.*

141. *Galline filius albæ.*] Proverb. Id est. Tu nimirum singulari felicitate natus, cæteri communi fortunæ obnoxii. Candida boni esse ominis annotavi ad Pers. Sat. 2. v. 1. & seq. adde aliud Proverbium, *Mali corvi malum ovum*. Quidam hic alludi aiunt ad Sueton. Galb. cap. 1. & Plin. Lib. 15. cap. ult. ubi refertur, *In Livie Drusille gremium demissam ab aquila prætervolante gallinam albam*. Alii, ad Ledam ova duo parientem in quibus alii immortales nati, Castor & Pollux; alii mortales, Helena & Clytemnestra. Sed quid opus ad ista recurrere?

145. *Conductum latronem.*] Sicarium ad inferendam necem conductum.

Incendia sulphure cepta.] Incendiarios, sacrilogos, templorum spoliatores.

quando prius incendium fores concipiunt. Compara etiam illos qui ex antiquo fumo rapiunt vasa rubigine veneranda, & plebis munera, aut coronas à vetusto Rege collocatas. Quod si ea non extent illic, aderit minor sacrilegus qui eradat coxam Herculis inaurati ipsumque Neptuni vultum, aut qui de Castore bracteam detrahat. Numquid enim id facere vereatur assuetus integrum Jovem fundere? Compara quoque; artifices & emptorem toxicum, atque detrahendum in mare pelle bovis, cum quo includitur simia innocens infestâ sorte. Ista verò quota portio criminum quæ Gallicus Romæ custos auscultat à Lucifero usque dum Sol occumbat? Mores hominum scire tibi cupienti satis erunt sole ades illius. Dies aliquot impende, & cum istinc redieris, felicem te affirmare ne dubita, Quis circa Alpes fauces inflatas, vel quis

Atque dolo, primos cum janua colligit ignes: 146
 Confer & hos veteris qui tollunt grandia templi
 Pocula adorandæ rubiginis, & populorum
 Dona, vel antiquo positas à Rege coronas.
 Hæc ibi si non sunt, minor extat sacrilegus,
 qui 150
 Radat inaurati femur Herculis, & faciem ipsam
 Neptuni, qui bracteolam de Castore ducat.
 An dubitet, solitus totum conflare Tonantem?
 Confer & artifices, mercatoremque veneni,
 Et deducendum corio bovis in mare, cum quo
 Clauditur adversis innoxia simia fati. 156
 Hæc quota pars scelerum, quæ custos Gallicus
 urbis
 Usque à Lucifero, donec lux occidat, audit?
 Humani generis mores tibi nosse volenti
 Sufficit una domus. Paucos consume dies, & 160
 Dicere te miserum, postquam illinc veneris, aude.
 Quis tumidum gutter miratur in Alpibus? Aut
 quis

ANNOTATIONES.

146. *Primos cum janua colligit ignes.*] Appositâ face cum materia sulphurata ardet primum janua, & hinc tota domus. Vide Sat. 9. v. 98.

150. *Hæc ibi si non sunt.*] Si verò in templis desunt vasa pretiosa, pocula antiqua, regales coronæ, quæ surripere queat sacrilegus, saltem radet statuas & imagines Deorum inauratas.

152. *Bracteolam.*] Tenuem auri laminam, ramenta.

153. *Totum conflare tonantem.*] Jovis effigiem furto ablatam refundere ausus, ne agnoscat.

154. *Artifices, mercatoremque veneni.*] Veneficos.

155. *Deducendum corio bovis in mare.*] Particidarum culeo insui, ac projici in mare solitos. Vide Annot. Sat. 8. v. 214.

156. *Innoxia simia.*] Quæ adversante fato quamvis innocens, & parentes non occideret, particidarum tamen supplicii est particeps.

157. *Gallicus.*] Rutilius Gallicus sub Domitiano urbi præfectus, rerum capitalium cognitor & judex. De eo Statius Syl.

Quem penes intrepidæ mitis custodia Romæ.
 158. *À Lucifero.*] A mane ad vesperam. Vide Sat. 8. v. 12

160. *Sufficit una domus.*] Nempè Rutilii Gallici domus, in quam confluunt ad jus rei omnes.

Paucos consume dies, &c.] In domo ista dies aliquot contemplare urbis miserias, flagitia, illuviem malorum, atque adeò tot calamitosos; & postea, si audes, dic te miserum. Certè illorum comparatione te felicem potius dixeris.

162. *Quis tumidum gutter miratur in Alpibus.*] Quis strumosos in Alpibus, quis in Morœ feminas ingentibus mamillis admiretur? Nemo sanè, quippe sunt ea illic vulgaris. Cur igitur, ô Calvine, miraris injuriam tibi factam, cum Romæ nihil frequentius sit fraudibus, perjuriis, aliisque sceleribus?

Tumidum gutter.] Plin. Lib. 11. c. 37. *Gutter homini tantum & suis intumescit, aquarum quæ potantur plerumque vitio.*

In Meroë crasso majorem infante mamillam?
Cœrula quis stupuit Germani lumina? Flavam
Cæsariem, & madido torquentem cornua cir-
ro? 165

Nempe quod hæc illis natura est omnibus una.
Ad subitas Thracum volucres, nubemque sono-
ram

Pygmæus parvis currit bellator in armis:
Mox impar hosti, raptusque per aëra curvis
Unguibus à sæva fertur grue. Si videas hoc 170
Gentibus in nostris, risu quatiere: sed illic,
Quanquam eadem assiduè spectentur prælia,
ridet

Nemo, ubi tota cohors pede non est altior uno.

uno pede.

apud Meroën mammam stupet
grandiorem pingui infante?
Quis miratus est oculos Ger-
manorum glaucos, capillos fla-
vos, atque humido ciccino cor-
nuum intorquentes? Nimirum
quæ universis his ea par est
indoles. Ad repentinas aves
Thraciæ, ac nebulam insonan-
tem Pygmæus militans procedit
in armis exiguis: dein inferiori
adversario, & in altum sublatus
à grue dira portatur incurvis
unguibus. Si cœvus istud
in nostra regione cachimmo mo-
veberis: ibi verò quamvis pa-
ria semper videantur certami-
na, nullus cachinnatur, ubi
omnis turba non est major

ANNOTATIONES.

163. In Meroë crasso majorem infante mamillam?] In ea Insula mammas esse feminis majores infante quem lactant, testatur Mela, &c. De Meroë, vide quæ nos ad Sat. 6. v. 527.

164. Carula quis stupuit Germani lumina, &c.] Cornel. Tacit. de Moribus Germanorum, His esse truces ac cæruleos oculos, rutilas comas, ait.

165. Madido torquentem cornua cirro.] Quis item stupuit in Germanis videns capillos cincinnatos, in cornuum formam flexos ac intortos: quæ unguentis delibutos & madentes? atqui rara tantum demirari homines solent.

167. Ad subitas Thracum volucres, &c.] Cum subito gruum agmen apparet, ac velut nubes volat clangendo ac strependo, impetiturque Pygmæos. Vide Athen. lib. 9. cap. 11.

Thracum volucres.] Grues, quæ ad Strymonem fluvium, in Thraciæ ac Macedonia finibus, multæ sunt. Harum volatum Plin. Lib. 10. cap. 23. cit. sic describit: Quando proficiscantur grues consentiunt: volant ad prospiciendum altè: ducem quem sequantur eligunt: in extremo agmine per vices qui acclamationem, dispositos habent, & qui gregem voce continent: excubias habent nocturnis temporibus, lapillum pede sustinentes, qui laxatus somno & decidens indiligentiam coarguat, &c.

168. Pygmæus parvis currit, &c.] Α πυγμαῖοι vel πυγμοὶ cubitus. Pygmæos dici, ex Eustathio affirmat Cœl. Rhodig. Lib. 4. cap. 3. Plin. Lib. 4. c. 11. in Thracia Pygmæorum gentem fuisse refert, & illinc à gruibus fugatam. Et Lib. 4. cap. 2. sic habet: Apud Indos in parte montium trispithamei Pygmei narrantur, ternas spithamas longitudine, hoc est, ternos dodrantes non excedentes, quos à gruibus infestari Homerus quoque prodidit. Fama est insidentes arietum caprarumque dorsis,

armatos sagittis, veris tempore, universo agmine ad mare descendere, & ova pullosque, earum alitum consumere: ternis expeditionem eam mensibus confici, aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorum luto pennisque & ovorum putaminibus construi. Aristoteles, in cavernis vivere Pygmæos tradit. Idem Lib. 10. cap. 23. Inducias, inquit, habet gens Pygmæa abscessu gruum, &c. Gell. Lib. 9. cap. 4. Pygmæorum longissimos non excedere pedes duos & quadrantem, apud ultimas quidem terras Orientis, affirmat. Opportunè admodum venit Mercurius ille noster vernaculus, rerum novarum ac lepidarum conquisitor ac enarrator apprime diligens: vulgò, le Mercure Galant. Is mense Aprili 1683. Menstrualibus in Tabellis seu Commentariis, ad rem prorsus ita refert. Gabaretus, inquit, cum navibus quatuor bellicis quibus præest, ad Rupellam solvit, anno proxime elapso: atque in Americam vela faciens, Martinicam Granatamque Insulas obiit. Inde Meridionalis America oram præterlegens, vergensque in Occidentem, spectavit eminens Montem Sancte Marthe vulgò, Sierras Nevadas, à nivibus quibus nunquam non operatus est, sic nominatum. In Zona torrida situs est, sexaginta leucis à maritimo littore, montium qui sunt in Orbe, fortassis altissimus. Ad hujus radicem & clivum habitat gens parvula, sive homunculi quidam, Pygmæis, de quibus Plinius, haud absimiles. Hi milio vescuntur, victitantque suos intra fines, à finitimis populis omnino segregati: ubi verò nostræ magnitudinis homines aspiciunt, diffugiunt protinus suas in cavernulas atque latibula. Porro quam religionem colant minime compertum, &c.

An nullum erit supplicium hominis pejerantis, ac nefarii doli? Sic habe illum statim durioribus vinculis tractum, & ad libitum nostrum interfici: quid ultra cupiat iracundia? Nihilominus damnum illud perseverat, neque saluum unquam tibi creditum extabit. At multato corpore medicus cruor afferet consolationem invidendam. Sed ultio bonum est ipsa vitâ suavius. Scilicet imperiti id putant, quorum intima cernas ardentia quandoque nullis vel parvis rationibus. Demum vel minima ansa satis est iracundie. Chrysippus non pariter loquetur neque mansuetus animus Thaletis, & vetulus suavi Hymetto proximis, qui cicutæ, portionem in dirâ catenâ sumptæ non concesserit delatori Beata sapientia principio instituens ad justum, pedetentim excludit multa vitia & cunctos erores. Nam pusille ac imbecillæ & abjecte mentis nunquam non gaudium est vindicta. Proinde ita conclude: quod nullus plus delectatur ultione quam mulier. Nihilominus quare tu illos arbitraris effugisse, quos stupefactos tenet animus trucis facinoris conscius,

Nullane perjuri capitis, fraudisque nefandæ
Pœna erit? Abreptum crede hunc graviore ca-
tena
175
Protinus, & nostro (quid plus velit ira?) necari
Arbitrio. Manet illa tamen jactura, nec unquam
Depositum tibi sospes erit: sed corpore trunco
Invidiosa dabit minimus solatio sanguis.
At vindicta bonum vita jucundius ipsa. 180
Nempe hoc indocti, quorum præcordia nullis
Interdum aut levibus videas flagrantia causis.
Quantulacunque adeo est occasio, sufficit iræ.
Chrysippus non dicet idem, nec mite Thaletis
Ingenium, dulcique senex vicinus Hymetto, 185
Qui partem acceptæ sæva inter vincula cicutæ
Accusatori nollet dare. Plurima felix
Paulatim vitia, atque errores exiit omnes
Prima docens rectum sapientia. Quippe minuti
Semper & infirmi est animi exiguique voluptas,
Ultio. Continuò sic collige, quòd vindictâ 191
Nemo magis gaudet, quàm femina. Cur tamen
hos tu
Evasisse putes, quos diri conscia facti

ANNOTATIONES.

174. *Nullane perjuri capitis, &c.]* An ergo non punietur, an impunè abibit ejusmodi scelus?

175. *Abreptum crede hunc, &c.]* Responsio ab objectionem mox factam. Ne dubita, pro certo habe, plecti ac puniri sceleratum quemlibet, statim post admissum facinus, flagellante conscientia, torquente, jugulante; adeoque id quod optas dante.

178. *Sed corpore trunco, &c.]* At corpore velles mulctari potiùs. Prolepis.

181. *Nempe hoc indocti, &c.]* Responsio. Id quidem imperiti sentiunt dicunt, optant; non ita verò sapientes.

184. *Chrysippus.]* Stoicus ille Philosophus. De quo ad Pers. Sat. 6. v. ultimo.

Mite Thaletis ingenium.] Thales unus è septem Græciæ Sapientibus, injuriarum patientiam, ut & cæteri Sapientes, professus. De eo Diogen. Laërt. Lib. 1.

185. *Dulcique senex vicinus Hymetto.]* Socrates Atheniensis, adeoque vicinus Hymetto Atticæ regionis monti, dulci quidem, quia melis optimi copiam habet.

186. *Qui partem acceptæ, &c.]* Vide Annot. ad Pers. Sat. 4. v. 1, & 2.

187. *Accusatori nollet dare, &c.]* Socrates enim proditiōnis accusatus, in vincula coniectus est cum accusatore: huic vero oblatus veneni partem petenti dare noluit ille. Vetus Schol.

Accusatori.] Tres fuere Socratis accusatores, Anytus, Melitus, Lycon. De his ille aiebat: possunt quidem occidere me, non autem lædere. Nimirum quia nemo leditur nisi à seipso.

188. *Paulatim vitia, atque errores exiit, &c.]* Vite Philosophia dux, virtutis indagatrix, expultrixque vitiarum. Cicer. Tusc. 5. n. 5.

189. *Quippe minuti, &c.]* E contrâ magni est animi injurias oblivisci. Cic. de Orat.

191. *Vindictâ nemo magis gaudet, quàm femina.]* Hæc enim quò imbecillior, eo faciliùs irâ & ultionis cupiditate vincitur.

192. *Cur tamen hos tu Evasisse putes.]* Age verò, meritas pœnas, & justam ultionis acerbiter evasisse improbos ne puta. Nam, ut ait Seneca Epist. 97. *Prima & maxima peccantium pœna est peccasse: secundæ verò pœnæ sunt timere semper & expaescere, & securitati diffidere: & fatuulum est mala facinora conscientia flagellari, & plerimum illic tormentorum esse, eo quòd perpetua illam sollicitudo urget ac verberat, &c.*

Mens habet attonitos, & surdo verbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum ?
Pœna autem vehemens, ac multo sævior illis. 196
Quas & Cæditius gravis invenit aut Rhadaman-
thus,

Nocte dieque suum gestare in pectore testem.
Spartano cuidam respondit Pythia Vates ;
Haud impunitum quondam fore, quod dubitaret
Depositum retinere, & fraudem jure tueri 201
Jurando : quærebat enim quæ Numinis esset
Mens : & an hoc illi facinus suaderet Apollo.
Reddidit ergo metu, non moribus ; & tamen om-
nem 202

Vocem adyti dignam templo veramq ; probavit,
Extinctus totâ pariter cum prole domoque,
Et quamvis longâ deductis gente propinquis.
Has patitur pœnas peccandi solâ voluntas.
Nam scelus intra se tacitum qui cogitat ullum,
Facti crimen habet. Cedo, si conata peregit ?
210

Perpetua anxietas, nec mensæ tempore cessat ;
Faucibus ut morbo siccis, interque molares

autem, queso, si tentata perfecerit ? Continua sollicitudo ne quidem per canam desinit ; arido gutture, sicut in agritudine, atque

Et occultis ictibus verberat cruci-
ciante mente secretum flagrum
incutiente ? At suum testem
diu noctuque ferre in animo,
grave est supplicium longeque
durius iis quæ excogitavit se-
verus etiam Cæditius, vel Rha-
damanthus Lacedæmonio cui-
piam Pythia fatidica respon-
sum dedit : non inultum olim
futurum quoniam ambigeret
creditum non reddere, ac falla-
ciam asserte perjurio. Explo-
rabat nimirum quod foret Dei
consilium, atque utrum Pha-
bus ei suggereret istud scelus.
Restituitur per formidinem.
non per indolem : ac nihilomi-
nus integrum responsum pene-
tralis fano congruum & verax
expertus est, perit que simul
cum omni sobole, atque familiâ,
& cognatis, antiquo licet gene-
re propagatis. Eam fert ani-
madversionem consilium duntaxat
scelus patrandi. Quis-
quis enim apud se meditatur
arcantum aliquod facinus, per-
petrati culpam contrahit : quid

ANNOTATIONES.

197. Cæditius, Rhadamanthus.] Cæditius erat
Judex valde severus, tempore Vitellii. De eo
Sat. 14, Rhadamanthus unus ex Inferorum Ju-
dicibus. Vide Sat. 1. v. 10. ad vocem, *Eacus*.
198. Nocte dieque suum gestare in pectore tes-
tem.] Conscientiam non testem solùm, sed
etiam judicem, carnificem, atque, ut mox di-
cebat Juvenalis, tortorem.

199. Spartano cuidam respondit, &c.] Glauco
Epiclydis filio, apud quem ob justitiæ famam,
Milesius quidam vir Spartam veniens redactam
ex honorum dimidio pecuniam deposuit, eâ
lege, ut qui certam notam exhibens nummos
reproceret, hos statim reciperet. Interjecto
tempore ad Glaucom accedunt filii ejus qui
deposuerat : notam ostendunt : repetuntque
id quod fuerat à patre depositum. Tum verò
Glauco tergiversari, & dicere se non remi-
nisci ; facturum tamen quod justum est, intra
menses quatuor, si reminiscatur. Abeunt Mi-
lesii amissam pecuniam existimantes. Interim
ille Delphos pergit, consulitque oraculum, an
jurejurando pecuniam deprædari debeat. Cui
per Pythiam Apollo respondit : vel ob hoc
quòd dubitavit depositum restituere, pœnis fore
obnoxium : nam par esse flagitium, Deum

tentare, ac perpetrâsse. His verò territus Glau-
cus Milesios accessit, atque pecuniam credi-
tam restituit : neque pœnas effugit tamen,
sed extincta illius progenies, & ex Sparta ra-
dicitus extrita est. Hæc ex Herodot. Lib. 6.

Pythia.] Sacrificula Apollonis, qui dictus
Pythius à Pythone serpente sagittis confecto.
Ovid. Metamorph. 1. Fab. 8. Porrò illa do-
micilium habebat in spelunca profunda, ore
angusto, in cujus aditu locatum tripodem
incensens, divinationis afflabatur spiritu,
indeque responsa reddebat.

200. Quod dubitaret depositum retinere, &c.]
Tantum quòd anceps fuisset redderetne depo-
situm, an repetentes defraudaret.

204. Reddidit ergo metu, &c.] Ergo deposi-
tum restituit Glauco ob incussum ab Oraculo
timorem, non ob justitiæ fideique reverentiam.

Oderunt peccare mali formidine pœnæ :

Oderunt peccare boni virtutis amore.

205. Adyti.] Intimus Fani recessus adytum
vocat, ab a priv. & dia, ingredior : nec enim
fas erat cuilibet illuc subire, sed Sacerdotibus
tantùm.

212. Molares.] Dentes majores à molendo
cibo atterendoque dicti.

atque esca sub molaribus au-
 gescente. Verum infelix res-
 puit merum : sordet Albanum
 antiquum vetustate exquisitum.
 Si suavius exhibeas, plicæ mul-
 tiplices in frontem cœunt quasi
 acerbo Falerno productæ. Quod
 si casu numerum exiguum noctu
 concessit anxietas, ac per om-
 nem modo lectum conversi ar-
 tus requiescunt, statim farum
 atque altaria Dei læsi quodque
 majoribus animum laboribus
 premit, te aspicit inter soporem ;
 effigies tua religiosa, atque hu-
 manâ grandior percellit trepi-
 dantem, & adigit confiteri. Is-
 ti sunt qui pavent atque ex-
 pallescunt ad cuncta fulgetra,
 quoties intonat, ferè expirantes
 singulis fragoribus aëris, tan-
 quam non casu, neque flatum
 furore, sed indignabundus ig-
 nis in terras decidat atque ulciscatur. Si hæc procella non leserit, posterior fomidatur majori
 anxietate,

Difficili crescente cibo. Sed vina misellus
 Exspuit : Albani veteris pretiosa senectus 214
 Displacet. Ostendas melius, densissima ruga
 Cogitur in frontem, velut acri ducta Falerno.
 Nocte brevem si fortè indulsit cura soporem,
 Et toto versata toro jam membra quiescunt,
 Continuò templum, & violati Numinis aras,
 Et (quod præcipuis mentem sudoribus urget) 220
 Te videt in somnis. Tua sacra & major imago
 Humanâ turbat pavidum, cogitque fateri.
 Hi sunt qui trepidant, & ad omnia fulgura pal-
 lent,
 Cùm tonat, exanimes primo quoque murmure
 cœli ;
 Cùm tonat, exanimes primo quoque murmure
 cœli ;
 Non quasi fortuitu, nec ventorum rabie, sed 225
 Iratus cadat in terras, & vindicet ignis.
 Illa nihil nocuit, curâ graviore timetur

ANNOTATIONES.

213. *Difficili crescente cibo.*] Dum mens ægrè habet, & corpus ægrum sit : hinc cibus vix dentibus absumitur, videturque in ore crescere præ nausea & fastidio, cùm non nisi difficileter deglutitur.

214. *Albani veteris pretiosa senectus, &c.*] Nec sapit ei vinum licet optimum è collibus Albanis. Vide Sat. 5. v. 33. ibique annotata.

215. *Densissima ruga cogitur in frontem.*] Frons caperatur, ob mœrorem, & animi æstus quos patitur.

216. *Velut acri ducta Falerno.*] Quasi aceto ; vel quòd Falernum, per se mite & jucundum, ipsi ansterum & acre videatur. Vide Sat. 4. v. 138. annot.

219. *Continuò templum, &c.*] Cruciatur animus, dum ei semper observatur templum in quo perjuravit, Deosque violavit. Maximè verò torquetur, cùm tu menti ejus redis ; & cùm præsentem veluti habet te, cui, depositum negando, fidem fregit.

221. *Sacra.*] Execrabilis, religionem incutiens ac pavorem homini sacrilego.

Major imago humanâ.] Quales videntur umbræ, dum apparent. Suet. Claud. cap. 1. *Hostem, inquit, frequenter casum, ac penitus in intimas solitudines actum, non prius destitit insequi* (Drusus nempe Claudii pater) *quam species barbaræ mulieris humanâ amplior, victorem tendere ultra sermone Latino prohibuisset.*

222. *Fateri.*] Fraudem, perjurium, meritas pœnas.

223. *Ad omnia fulgura pallent.*] Sic Caligula Sueton. cap. 51. *Ad minima tonitrua & fulgura connivere, caput abvolvere, ad majora verò proripere se è strato, & sub lectum condere solebat, &c.* Quædam tamen fulgura ac tonitrua boni fuisse omnis creditum, ut quæ ex sinistra parte, item quæ ab Ortu veniunt. Vide Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 13. & 27.

225. *Fortuitu.*] Ex opinione Epicureorum, qui expunctâ divinâ providentiâ, casui & fortunæ omnia tribuebant.

Ventorum rabie.] Ex nubium, ac ventorum conflictu & collisione. Vet. Schol. Sic & Plutarch. de Homero ait, cùm in nube ventus includitur, eamque vi perumpit tonitrua fulguraque gigni, & simul emitti fulmen. Observandum itaque hîc loqui Juvenalem ex opinione vulgi, nam constat tonitru fieri quoties exhalatio quædam calida ad secundam aëris regionem elata, nubibus constricta colluctatur ut erumpat : fulgur autem, cùm sicca illa exhalatio motu rarescit ignescitque, & per nubem exit & emicat, deinque fulmen esse exhalationem illam compactam & accensam, quæ magno impetu & fragore nubes effringit, sæpe in terras delabitur, ac modò ingenti strage quævis perumpet, modò incendio absumit.

226. *Vindicet ignis.*] Vibratus ab irato Jove hominum crimina ulciscente.

Proxima tempestas ; velut hoc dilata sereno.
Præterea lateris vigili cum febre dolorem
Si cœpere pati, missum ad sua corpora morbum

230

Infesto credunt à Numine ; saxa Deorum
Hæc, & tela putant. Pecudem spondere sacello
Balantem, & Laribus cristâm promittere galli
Non audent. Quid enim sperare nocentibus æ-

234

gris
Concessum ? Vel quæ non dignior hostia vitâ ?
Mobilis & varia est fermè natura malorum.
Cum scelus admittunt, superest constantia ; quid

fas,

Atque nefas, tandem incipiunt sentire, peractis
Criminibus. Tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa mutari nescia. Nam quis
Peccandi finem posuit sibi ? Quando recepit
Ejectum semel attritâ de fronte ruborem ?
Quisnam hominum est, quem tu contentum vide-

ris uno

Flagitio ? Dabit in laqueum vestigia noster
Perfidus, & nigri patietur carceris uncum,
Aut maris Ægei rupem, scopulosque frequentes

cautes & saxa Ægei maris summis

quasi reservata post illud sudum. Deinde si incipiunt sentire tormentum lateris cum febricula insomni, languorem putant suis corporibus immissum à Diis adversis, eos Numinum lapides & jacula existimant. Fano vorere balans animal, & Penatibus galli cristam timent polliceria. Num quid expectare licet sceleratis egrotantibus ? Aut que victima non magis meretur vivere ? Improborum indoles mutabilis est ut plurimum & inconstans. Quando scelus patrant, exstat firmitudo : admissis denique flagitiis auspicantur intelligere quid licitum atque illicitum. Nihilominus ad culpatis actus redit indoles firmata, nec facilis immutari. Equis enim præstituit sibi modum criminibus : equando recuperavit pudorem è fronte perfricta exutum ? Equis est hominum, cui tu scelus unicuique satis esse perspexeris ? Noster defraudator mittet pedes in catenas, & obscuro ergastuli uncum perferet, vel

ANNOTATIONES.

229. *Lateris vigili cum febre dolorem.*] Pleuritida, seu lateralem morbum, cum febre somnum adimentem ob nimios æstus.

231. *Saxa Deorum hæc, & tela putant.*] Quibus petunt improbos ac mulctant Diis.

232. *Pecudem spondere sacello non audent.*] Ovem non audent vorere pro sanitate à Diis impetranda, quia se illis nõrunt exosos, adeoque desperant quidquam ab eis consequi.

233. *Cristâm galli.*] Id est, cristatum gallum, quem Laribus & Æsculapio solebant macrare, præsertim à morbo convalescentes. Vide Cœl. Rhodig. Lib. 16. cap. 12, & 13.

235. *Que non dignior hostia.*] Quàm sceleratus homo, pro cuius salute voveretur.

237. *Quid fas, atque nefas, tandem incipiunt sentire, &c.*] Postquam scelus est admissum tum ejus gravitas sentitur, quòd antea blandum ac suave cupido ac libidinoso videbatur.

239. *Ad mores natura recurrit.*] Horat. Lib. 1. Epist. 10.

Naturam expellas furca tamen usque recurret.

240. *Fixa & mutari nescia.*] Obfirmata consuetudine peccandi. S. Augustin. Confess. Lib. 8. cap. 5. *Suspirabam, inquit, ligatus*

non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat & constrinxerat me. Quippe ex voluntate perverfa facta est libido, & dum servitur libidini, facta est consuetudo, & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis quibusdam sibimet innexis (inde catenam appellavi) tenebat me obstrictum dura servitus.

244. *Dabit in laqueum vestigia, &c.*] Etsi impune perfido fuit prius flagitium, paulisper expectata : statim aliud perpetrabit, propter quod in vincula tradetur, ac pro utrisque dabit pœnas, seu exilio, seu capite mulctatus.

245. *Nigri patietur carceris uncum.*] Carceris tædia & horrorem feret, ibique unco ferreo constringetur, vel inde trahetur unco, & raptabitur ad scalas Gemonias. Vetus Schol. Vide quæ notavi in Sat. 10. v. 66.

246. *Maris Ægei.*] Vide Annot. ad Pers. Sat. 5. v. 142.

Rupem scopulosque.] Ad scopulosas istas Insulas, in quibus exulent insignes Rei bene multi, procul hinc deportabitur.

extorribus notissima. Læta-beris acri supplicio exosi nominis, ac denique hilaris confitebere, neque surdum, neque par Tiresiæ esse ullum Numinum.

Exulibus magnis. Pœnâ gaudebis amarâ
Nominis inuisi. Tandemque fatebere lætus
Nec surdum, nec Tiresiam quenquam esse Deorum.

ANNOTATIONES.

247. *Pœnâ gaudebis amarâ, &c.]* Tum certè cum ingenti gaudio accipies graviter & justè plecti inuisum tibi hominem depositi raptorem. Tum verò Deos non amplius incusabis, quòd scelera non vindicent, quòd sceleratis parcant, ut modò faciebas.

249. *Surdum.]* Quasi tua Dii vota non audierint vindictam poscentis.

Tiresiam.] Id est, cœcum, instar Tiresiæ Thebani, quasi non viderunt Dii, aut certè connumerent ad perjuriam, & alia tot improbe facta in hoc inferiori orbe. De *Tiresia* Vate ab irata Junone excecato, vel, ut alii volunt, à Pallade, Ovid. *Mutamorph.* 3. Fab. 4.

SATIRA XIV.

Ofuscine, multa sunt & lævam existimationem merentia, & rebus mundis labem & rugam inurentia, quæ genitores ipsi docent ac ingerunt filiis. Si perniciose alia delectat vetulum, etiam, ludit hæres bullam gerens & similia versat instrumenta mediocri pyrgo. Neque meliorem de se expectationem ulli cognato dabit puere, qui tubera humi scalpere,

Plurima sunt, Fuscine, & famâ digna sinistra,
Et nitidis maculam ac rugam figentia rebus,
Quæ monstrant ipsi pueris traduntque parentes.
Si damnosa senem iuvat alea, ludit & hæres
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo. 5
Nec de se melius cuiquam sperare propinquo
Concedet juvenis, qui radere tubera terræ.

ANNOTATIONES.

1. *Plurima sunt, &c.]* Gravissima est hæc Satira, in qua redarguuntur parentes prava filii exempla monstrantes, quibus & ipsi pravi fiunt atque omni vitiorum genere corruptissimi.

Fuscine.] Is quisnam fuerit haudbenè patet.

2. *Nitidis maculam ac rugam figentia rebus.]* Res ex se bonas corruptentia.

Ac rugam.] Quidam legunt, *hæsuram*. Nonnulli etiam Codices post primum versum habent:

Et quod majorum vitio sequiturque minores. Sed hunc versiculum velut ineptum, ut sententiæ turbatorem, denique velut peregrinum in urbem irrepentem, id est, è titulo, vel margine in Satiram ipsam ab imperitis insertum, jure proscribit Just. Lipsius *Epistolic.* Quæst. Lib. 4. *Epist.* 15.

3. *Traduntque parentes.]* Vide Plutarch. de instituendis liberis: ubi ait, sane juvenes esse procacissimos illi oportere, ubi senes impudentes sunt: & qui peccantes ipsi pueros casti-

gant, sui ipsorum accusatores fieri; imò peccandi esse ipsis auctores & magistros. Et Quintil. Lib. 1. cap. 2. *Utinam, inquit, liberorum nostrorum mores non ipsi perderemus. Infantiam statim deliciis solvimus. Mollis illa educatio quam indulgentiam vocamus, nervos omnes & mentis & corporis frangit. Quid non adultus concupiscet, qui in purpuris repit? * * * * Ante palatum eorum quàm mores instituiamus * * * * Gaudemus si quid licentius dixerint * * * * Discunt hæc miseri antequam sciant hæc vitia esse, &c.*

4. *Hæres Bullatus.]* Puer nobilis. Vide quæ annotavi ad *Pers. Sat.* 5. v. 31.

5. *Parvo.]* Ætati, & parvæ suæ manui apto.

Arma.] Tesseras, talos, alveolum.

Fritillo.] Pyrgo, turriculâ, pyxide cornæâ oblongâ, è qua tali mittuntur. Vide *Pers. Sat.* 3. v. 50. Annot.

7. *Radere tubera.]* Expurgare, & in cibum parare, & condire. Vide Annot. ad *Sat.* 5. v. 116.

Boletum condire, & eodem jure natantes
 Mergere ficedulas didicit, nebulone parente,
 Et eanâ monstrante gulâ. Cùm septimus annus
 Transierit, puero nondum omni dente renato 11
 Barbatos licêt admoveas mille inde magistros,
 Hinc totidem, cupiet lauto cœnare paratu
 Semper, & à magna non degenerare culina. 14
 Mitem animum, & mores modicis erroribus æquos
 Præcipit, atque animos servorum & corpora nostrâ
 Materia constare putat, paribusque elementis :
 An sævire docet Rutilus, qui gaudet acerbo
 Plagarum strepitu, & nullam Sirena flagellis
 Comparat, Antiphates trepidi Iaris, ac Polyphemus ? 20

fungos condire, atque pari jusculo immersis perfundere ficedulas eruditus est nugatore patre atque alba ingluvie docente. Statim ac juvenis annum septimum excesserit, necdum exortis cunctis dentibus, quamvis hinc millenos præceptores barbâ insignes adhibeas, totque illinc, nunquam non valet grandi apparatu cœnare, & à pingui coquina non deficere. An Rutilus mansuetum docet ingenium, indolemque temperatam paucis vitiiis; atque famulorum mentes, & corpora, materiâ nostrâ, & principiis similibus constata existimat; an verò crudelem esse monstrat,

qui sævo delectatur verberum sonitu, ac nullam Sirenem confert flagris, velut Antiphates & Polyphemus domus timide?

ANNOTATIONES.

8. *Boletum.*] Vide cit. Sat. 5. v. 147.
Eodem jure.] Eodem condimento, quo boletum & tubera.
 9. *Ficedulas.*] Aviculas bonni succi, de quibus Athen. Lib. 2. cap. 24. & Plin. Lib. 10. cap. 29. Nullam avem, præter ficedulam, totam comesse oportere, ex placito & palato luxuriosorum, affirmat Lib. 15. cap. 8. A. Gellius. Dicta ficedula, ab edenda ficu, seu quòd eâ saginetur.
 Martial. Lib. 13. Epigram. 49.
*Cum me ficus alat, cum pascar dulcibus uvis
 Cur potius nomen non dedit uva mihi?
 Nebulone.*] Guloso, lurcone, luxurioso.
 10. *Canâ monstrante gulâ.*] Vetulo gulæ pridem addicto, nec albis licêt & canescentibus capillis sibi temperante.
 11. *Dente renato.*] Macrobi. Lib. 1. in Somn. Scip. cap. 6. ait, *Post septem menses mandibulis dentes emergere infantibus, post annos septem qui primi dentes emererant, aliis aptioribus ad cibum solidum nascentibus cedere.* Sic & Plin. Lib. 7. cap. 16. *Editis infantibus primores dentes septimo gigni mense: eosdem anno septimo decidere; aliosque suffici.*
 12. *Barbatos.*] Sapientes, Philosophos. Vide Annot. ad Pers. Sat. 4. v. 1.
 13. *Cupiet lauto cœnare paratu, &c.*] Sicut à teneris assuevit, ita grandior laute vesci volet, neque frugalitatem doceri poterit. Tull. de Invent. *Vetus consuetudo natura vim obtinet.* Et de Finib. *quasi altera natura est, inquit. Hinc venatores in nive pernoctant, in montibus uri se patiuntur;* ut ait idem Cicero Tusc. 2. n. 40. Virgil. Georgic. 2.
Adeo in teneris consuescere multum est.
 Horat. Lib. 1. Epist. 2.

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem Testa diu.
 15. *Mitem animum, &c.*] An clementiam, an crudelitatem docet filios qui in servos ipsè crudelitatis sævit?
Mores modicis erroribus æquos.] Horat. Lib. 1. Sat. 3.
Nam vitiiis nemo sine nascitur, optimus ille est Qui minimis urgetur.
 16. *Animos servorum.*] Non de elementorum materia qualibet, sed ex nihilo creatum hominis cujuscunque animam, ex D. Augustino asserit Cœl. Rhodig. Lib. 2. cap. 22. Eo quòd si ex elementis constaret, sanè foret corporea. Porrò immortales æqualesque esse omnium hominum animas, non fide solum Christianâ certum est, sed & Sapientes Ethnici agnovere. Vide Cœl. Rhodig. cit. cap. & seq.
Nostrâ.] Eadem quâ nos.
 17. *Paribusque elementis.*] Aquâ, terrâ, aëre, igne, simul commixtis.
 18. *Rutilus.*] An is, de quo non semel initio Sat. 11.
 19. *Nullam Sirena flagellis comparat.*] Nullius tantum Sirenis, suavem licêt, æque audire cupit ut sonum flagellorum servis inflictorum.
Sirena.] Vide Sat. 9. v. ultimo.
 20. *Antiphates trepidi Iaris, &c.*] Familiæ suæ tam metuendus ac formidabilis, quam fuere pridem vel Anthropophagus ille Rex Læstrigonum Antiphates, vel immanis Polyphemus Cycloppum unus.
Antiphates.] Vide Homer. Odys. 10.
Iaris.] Vide Annot. Sat. 8. v. 14.
Polyphemus.] Vide Sat. 9. v. 64.

Is tunc beatus, quando cui spiam accersito carnifice aduritur lamina ferrea candenti, ob lintea bina surrepta. Quid puero suggerit qui gaudet strepitu vinculorum, quem valde juvant notata mancipia, agreste ergastulum? An speras ut mæcha non sit Largæ nata, quæ matris adulteros recensere nunquam adeo velociter, neque festinatione tantâ enumerare queat, ut non tricies respiret? Dum esset adolescentula, fuit conscia parenti; jam illâ docente ceratas tabellas parvas perscribit atque ad adulterum deferri mandat per eosdem * * * Ita natura præcipit: promptus ac facilis depravant nos familiaria scelerum exempla, quoniam mentem penetrant summis suasoribus. Ea fortasse contemnunt unus vel duo pueri, quibus industriâ propitiâ atque ex argilla nobilior firmavit animos Prometheus. At alios abripiunt vitanda parentum exempla, & diuturni criminis rota pridem ostensa abducit. Ergo fuge culpanda. Nam istius etiam una est efficax causa, ut non scelera nostra imitentur

Tum felix quoties aliquis tortore vocato
Uritur ardenti duo propter lintea ferro.
Quid suadet juveni lætus stridore catenæ,
Quem mirè afficiunt inscripta ergastula. carcer
Rusticus? Exspectas ut non sit adultera Largæ 25
Filia, quæ nunquam maternos dicere mæchos
Tam cito, nec tanto poterit contexere cursu,
Ut non ter decies respiret? Conscia matri
Virgo fuit: ceras nunc hæc dictante pusillas
Implet, & ad mæchum dat eisdem ferre cinædis.
Sic natura jubet: velocius & citiùs nos 31
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeunt animos auctoribus. Unus, & alter
Forsitan hæc spernant juvenes, quibus arte benignâ,
Et meliore luto finxit præcordia Titan. 35
Sed reliquos fugienda patrum vestigia dueunt;
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ.
Abstineas igitur damnandis; hujus enim vel
Una potens ratio est, ne crimina nostra sequantur

abripiunt vitanda parentum exempla, & diuturni criminis rota pridem ostensa abducit. Ergo fuge culpanda. Nam istius etiam una est efficax causa, ut non scelera nostra imitentur

ANNOTATIONES.

21. *Tum felix quoties, &c.*] Quoties occasionem sciendi nanciscitur, toties lætus ille est.

23. *Catenæ.*] Servo injectæ & impactæ.

24. *Inscripta ergastula.*] Metonym. pro servis in ergastulo compeditis, in fronte verò candenti ferro seu cauterio inustis, ac certis litteris aut stigmatibus notatis & punctis, ob aliquod furtum, aliudve crimen. Hinc illi apud Ciceronem 2 Offic. n. 25. *Stigmatibus, vel Stigmaticis* vocantur. Plin. mox citand. *Inscripti vultus*; Plaut. & Apul. *Metam. 9. Literati.* Vide Cæsar. Rhodig. Lib. 7. cap. ult. & Alex. ab Alex. Lib. 3. cap. 20.

Ergastula.] Vide Sat. 6. v. 150.

Carcer Rusticus.] Seu quod servi in villarum ergastulis, id est, cellis subterraneis custodiebantur: de quibus vide Brisson. Lib. 2. cap. 9. seu quod operi rustico addicebantur. Hinc, Plin. Lib. 18. cap. 3. *Vincti pedes, inquit, damnata manus, inscripti vultus rura exercent.* Et cap. 6. ejusdem Libri, *colli rura ab ergastulis pessimum est & quicquid agitur à desperantibus.*

25. *Largæ.*] Adulteræ famosæ illo ævo.

26. *Nunquam maternos dicere mæchos.*] Aded nempe multi sunt.

29. *Ceras pusillas.*] Ætati & manui accomodatos pugillares.

30. *Dat eisdem ferre.*] Iisdem famulis ac internunciis per quos mater solet missitare lite-

ras amatorias ad suos mæchos.

32. *Magnis auctoribus.*] Parentibus ac majoribus, quorum potens apud filios exemplum atque auctoritas. Cic. Epist. Lib. 4. ad Ser. Sulpic. Epist. 3. *Quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant.*

34. *Forsitan hæc spernant, &c.*] Prava exempla parentum pauci fortè abhorreant juvenes bene nati, & ad virtutem proni. Vide Senec. Epist. 97. ubi ad deteriora faciles sumus, inquit, &c.

35. *Titan.*] Vide Ovid. *Metam. 1. Fab. 2.* & quæ notavi ad Sat. 4. v. 133. Item Sat. 8. v. 132 ad vocem, *Titaniam.*

36. *Fugienda.*] Pessima, improba.

37. *Orbita.*] Propriè orbita currentis est rotæ vestigium. Docet Tullius ad Attic. Lib. 2. Epist. 21. ubi ait. *Sic orbem Reipublicæ esse conversum, ut vix sonitum audire, vix ingressam orbitam videre quis posset.* Hic verò significat consuetum agendi morem, & quotidiana vitiorum exempla pueris monstrata.

38. *Damnandis.*] Alii legunt, *damnis, hujusce etenim vel,* pari sensu, id est, facinoribus damnosis familiaribus.

39. *Una potens ratio est, ne crimina nostra sequantur.*] Etsi aliæ desint rationes, at hæc una debeat à vitiis nos avocare ne scilicet filios ac familiares exemplo nostro corrumpamus.

Ex nobis geniti : quoniam dociles imitandis 40
 Turpibus ac pravis omnes sumus ; & Catilinam
 Quocunque in populo videas, quocunque sub axe.
 Sed nec Brutus erit, Bruti nec avunculus usquam.
 Nil dictu fœdum, visuque hæc limina tangat,
 Intra quæ puer est. Procul hinc, procul inde
 puellæ 45
 Lenonum, & cantus pernoctantis parasiti.
 Maxima debetur puero reverentia. Si quid
 Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos :
 Sed peccaturo obsistat tibi filius infans.
 Nam si quid dignum Censoris fecerit irâ, 50
 Quandoquidem similem tibi se non corpore tan-
 tum,
 Nec vultu dederit, morum quoque filius, & cum
 Omnia deterius tua per vestigia peccet,
 Corripies nimirum & castigabis acerbo 54
 Clamore, ac post hæc tabulas mutare parabis.
 Unde tibi frontem libertatemque parentis,
 Cùm facias pejora senex, vacuumque cerebro

ex nobis orti : quia cuncti sumus faciles doceri, & æmulari fœda atque perversa. Catilinam verò cernas qualibet in gente, quavis in regione, at neque Brutus aderit usquam, neque Bruti avunculus. Nil turpe dictu vel aspectu eam domum attingat, in qua est adollescentulus. Longè illinc, longè istinc lenonum juvenulæ & cantiones parasiti noctem commessandotraducentis. Summa habenda est erga puerum observantia. Si moliris aliquid fœdum, ne tu pueruli annos spreveris ; verum te crimen admissurum impediatur filius licet juvenculus. Etenim si quidpiam Censoris animadversioni obnoxiam egerit, quia se patrem tibi exhibebit non solum corpore vel facie, sed etiam indolis filius ; & quando nihil non prave faciet ad tuum exemplum, redargues scilicet atque objurgabis acri vociferatione, deinde verò codicillos immutare tentabis. Unde tibi sumes frontem ac patris auctoritatem, quandoquidem vetulis deteriora perpetras

tionem, deinde verò codicillos immutare tentabis. Unde tibi sumes frontem ac patris auctoritatem, quandoquidem vetulis deteriora perpetras

ANNOTATIONES.

41. *Catilinam quocunque in populo videas.*] Frequentes malos ubique reperias, non etiam bonos. Seneca ad Lucil. Epist. 97. *Omne tempus Clodios, non omne Catones fert.*

Catilinam.] Catilinæ similes, flagitiosos, patriæ hostes, omni scelere inquinatos. Vide Ciceronem, Sallustium, &c.

42. *Axe.*] Orbem terræ velut axe volvi, qui duobus hinc inde cardinibus sustineatur, Artico & Antartico, Geographi finxere.

43. *Brutus.*] Vir bonus, amans virtutis, libertatis vindex, patriæ liberator, etiam capitis periculo. Vide Sat. 5. 37.

Bruti avunculus.] Cato Uticensis, cujus soror Servilia mater fuit Bruti. Vide Sat. 2. v. 40. Annot.

45. *Puella Lenonum.*] Meretrices.

46. *Parasiti.*] Vide Sat. 1. v. 139.

47. *Maxima debetur puero reverentia.*] Plutarch. in Vita Catonis Censorii, refert eum præsentem puero filio, sic à verborum turpitudine temperasse, velut arbitris virginibus Vestalibus locuturus fuisset : neque cum filio unquam lavasse, quod & tunc à Romanis factitatum.

48. *Nec tu pueri contempseris annos.*] Ne existimes tuum peccandi exemplum non ei fore noxium, qui valde juvenis sit & mali ignarus. Imò vel ob hoc abstine, quòd ætas illa est in vitium flecti facilis, & quasi ceræ, ut ait Horatius ad Pisones, v. 163.

52. *Morum quoque filius.*] Hæres & æmulus paternæ Improbitalis.

55. *Post hæc tabulas mutare parabis.*] Qua fronte minaberis testamenti mutare tabulas, & illum exhæredare ob flagitia? Agell. Lib. 1. cap. 6. *Parentes, si pergunt liberi errare, bonis exheredant ;* inquit *Metellus.*

56. *Frontem libertatemque parentis.*] Severitatem atque audaciam castigandi qualis patrem decet.

57. *Vacuumque cerebro.*] Carens mente & sapientiâ. Nam ex Macrobo. Lib. 7. cap. 5. *Cerebrum consilii sedes est. Et cap. 9. Animæ habitatio est in cerebro, indeque sensus ingeruntur & gubernantur.* Et Plin. Lib. 11. cap. 37. *Cerebrum est velut arx sensuum : huc venarum omnis à corde vis tendit, hic desinit : hic culmen altissimum, hic mentis est regimen.* Vide Cæli Rhodigi. Lib. 2. cap. 28. & alibi.

atque vento plena cucurbitula
jamdudum investigat caput il-
lud tuum inane? Cum hospes
adventas, nullus familiarum
erit otiosus. Pavimentum ex-
purga, inquires, mundas exhibe
columnas: sicca aranea dejecti-
atur cum omni tela: iste ablu-
at argentea vasa: alius ine-
qualie vascula abstergat. Cla-
mor obstrepat heri urgentis, &
virgam intentantis. Times igitur
ô infelix, ne vestibulum
caninis sordibus inquinatum
offendat oculos familiaris ac-
cedentis, neve xystum cano sit
aspersum: ac nihilominus fa-
mulus unicus ea purgat ut
pulvisculi semimodio. Hoc ve-
rò non laboras, ut filius puras
ædes videat absque ulla macula,

Jampridem caput hoc ventosa cucurbita quærat?
Hospite venturo cessabit nemo tuorum:
Verre pavementum; nitidas ostende columnas;
Arida cum tota descendat aranea tela: 61
Hic lavet argentum; vasa aspera tergeat alter:
Vox domini fremit instantis, virgamque tenentis.
Ergo miser trepidas, ne stercore fœda canino
Atria displiceant oculis venientis amici, 65
Ne perfusa luto sit porticus; & tamen uno
Semodio scobis hæc emendat servulus unus.
Illud non agitas, ut sanctam filius omni
Aspiciat sine labe domum, vitioque carentem?
Gratum est, quod patriæ civem populoque dedisti,
Si facis, ut patriæ sit idoneus, utilis agris, 71
Utilis & bellorum, & pacis rebus agendis.

Et scelere vacantes? Placet quòd civem donasti patriæ & piebi,
modò efficias ut evadat patriæ utilis, ruri fructuosus, aptus administrandis cum militia, tum otii
negotiis.

ANNOTATIONES.

58. Caput hoc ventosa cucurbita quærat.] Id
est, tuum caput malè sanum eget cucurbitâ,
sive cucurbitulâ, quâ inciso occipitio adhi-
bitâ, curetur tua phrenesis. Ex Corn. Cels.
Lib. 3. c. 18.

Ventosa cucurbita.] Levis, tenuis, cava.

Cucurbita.] Sunt qui putent hanc perinde
ac helleborum insaniz mederi: adeoque hinc
intelligi cucurbitam, maximè silvestrem, ut
colocynthidem, &c. De hujus virtutibus &
facultatibus, Plin. Lib. 20. cap. 3. & alibi.
Athenæus autem Lib. 2. cap. 18. ait, cucur-
bitam corporis habitum humectare, egeri
celeriter, bonum succum generare, &c. Alii
volunt hinc à Jurenale designari cucurbitu-
lam, Gallicè *VENTOUSES*, Anglicè autem
A CUPPING-GLASS. Istud nomen Cucur-
bita, vel à cucurbitæ similitudine, vel quòd
è cucurbitis facta sint primùm ea vascula, quæ
subinde ænea, cornea, vitrea, quibus Medici
utuntur ad noxios humores & sanguinem,
levi interdum scarificatione, aut etiam sine
illa, educendos. Vide Corn. Cels. Lib. 2.
cap. 11. Plin. Lib. 32. cap. 10. *Eadem est*,
inquit, *earum* (hirundinum) *curatio quæ*
cucurbitularum medicinalium, ad corpora levanda
sanguine, spiramentaque; laxanda. Plutarchus
Lib. de animi tranquillitate, affert exemplum
cucurbitularum, quæ pessimum humorem è
carne ad se trahunt. At in Quæst. Platon.
circà medium ita rem explicat: Πρωτον μὲν
ἐν τῷ περι τὴν σκυαν τοιαύτων ἐστὶν ὁ περιληψθεὶς ὑπὸ
αὐτῆς πρὸς τὴν σαρξὶ μετὰ θερμότητος ἀπὸ αἰπιουαθῆς,

καὶ γενομένου τῶν τε χυλοῦ ποσῶν ἀραιότερος, ἐξέρχεται
καὶ εἰς κενὴν χωρὰν (καὶ γὰρ ἐστὶν) εἰς δὲ τοὺς περιώματα τὴν
σκυαν ἐξέρχεται ἀεὶ, κακίων, ἀπώσσει ὁ δὲ τὸν πρὸ αὐτῆς,
καὶ τὰς παρὰ αὐτὴν καὶ ἀγῶν ὁ ἀμπροσθεν ὑποχωρεῖ τῆς
κενῆς χωρᾶς, ἐν ᾧ πρῶτος ἐξέλιπεν ἄνω
δὲ τὴν σαρξὶ περιληπτῶν, ὅς ἢ σκυὰ δεδραματῆται, καὶ ἀ-
ναξάν ἀμὰ συνεκθλίβει τὸ ὑγρὸν εἰς τὴν σκυαν. Ἐν
cucurbitula sic se res habet: Aër in illa com-
prehensus, postquam adhæsit carni, factus per-
calorem subtilior poris enei vasis, effert se non
vacuum in locum (nullus enim est) sed in illum
aërem qui cucurbitulam foris circumstat, eum-
que dispellit: hic verò eum qui ante ipsum est.
Idque patiens assiduè agensque, aër anterior ce-
dit in locum quem prior vacuum reliquit. Ita
verò circumfusus carni, quam cucurbitula pre-
hendit, vellicans simul humorem in cucurbitulam
exprimit.

61. Aranea.] Vide Plin. Lib. 11. cap. 24.

62. Hic lavet argentum.] Legunt quidam:
leve argentum; id est, politum, nullaque œc-
laturâ asperum & inæquale.

Aspera.] Ob extantia signa insculpta, ana-
glypha.

67. Semodio scobis hæc emendat, &c.] Id est,
& tamen totam domum evertens, & singula
tergens ac deradens servus vix inde scobis au-
fert semodium, seu modium dimidium pul-
veris atque ramentorum.

70. Gratum est, quod patriæ civem, &c.]
Quòd genueris filium, modò ille futurus sit
aliquando patriæ utilis, bene est.

Plurimum enim intererit quibus artibus, & quibus hunc tu

Moribus instituas. Serpente ciconia pullos

Nutrit, & inventa per devia rura lacerta :

Illi eadem sumptis quærent animalia pennis.

Vultur jumento, & canibus, crucibusque relictis,

Ad fœtus properat, partemque cadaveris affert.

Hinc est ergo cibus magni quoque vulturis, & se

Pascentis, propria cum jam facit arbore nidos. 80

Sed leporem, aut capream, famulæ Jovis, & generosæ

In saltu venantur aves : hinc præda cubili

Ponitur : inde autem, cum se matura levabit

Progenies stimulante fame, festinat ad illam,

Quam primum rupto prædam gustaverit ovo. 85

Ædificator erat Centronius, & modò curvo

Littore Caietæ, summa nunc Tiburis arce,

Nam valdè refert quibus illum tu disciplinis, quibusque institutis informes. Ciconia pullos alit anguibus & lacertis per remotos agros reperitis ; hi acceptis alis investigant ejusmodi animantes. Vultur mortuos equos & canes, & patibula dimittens ad pullos advolat, & cadaveris frustum portat : illic igitur esca est grandis etiam vulturis seque metipsum nutrientis, quando jam nidum extruit, in arbore peculiari. At leporem vel capream in silva captant ministræ Jovis, ac nobiles volucres. Inde præda nido collocatur. Quando verò se hinc efferet adulta proles, excitante esurie, properat ad eam prædam quam ovo discluso statim delibavit. Centronius erat ædificandi cupidus, & jam incurva Caietæ ripa jam alto vertice Tiburis,

curva Caietæ ripa jam alto vertice Tiburis,

ANNOTATIONES.

73. Quibus hunc tu moribus instituas.] Plutarchus antè citatus de institutione liberorum, optimè affirmat, naturæ bonitatem socordiâ labefactari, contrâ verò pravam licet indolem doctrinâ & institutione emendari: adè valent sedulitas & labor. Vide suprâ.

74. Serpente ciconia pullos nutrit, &c.] Probat exempli, sumptam à teneris annis consuetudinem, præsertim à parentibus inditam, retineri in adulta ætate.

Ciconia.] Plutarch. Quæst. Convival. Lib. 8. cap. 7. ait Ciconiam quæ nullam ab homine opem accipit, ei tamen opitulari, siquidem insidiantes rubetas & angues circumvagans perimit. Idem de Iside ait, Thessalis coli ciconias ob serpentes deletos. Similiter & Plin. lib. 10. cap. 23. Tantum ciconiis honorem in Thessalia fuisse, ut eas occidisse, perinde ac hominem, capitale fuerit. Ex S. Ambrosio Hexameron Lib. 5. cap. 16. & Cæl. Rhodig. Lib. 11. cap. 17. Ciconia Romano usu pia vocatur, quòd pulli parentibus jam senio confectis, nec alimenta sibi conquirere valentibus opem & victum suppeditant. Hinc à Petronio ciconia nuncupatur, pietatis cultrix.

76. Illi eadem sumptis quærent animalia pennis.] Pulli ciconiæ jam pennati vescuntur item serpentibus.

77. Vultur.] Vide Annot. Sat. 4. v. 111. ad vocem Vulturibus.

Crucibusque relictis.] In quibus pendent humana cadavera, quorum est avidus.

79. Hinc est ergo cibus magni quoque vulturis.]

Nimirum è cadaveribus quibuscunque. Alii legunt, Hic est ergo cibus, &c.

80. Propria cum jam facit arbore nidos.] Affirmat contrâ Plinius Lib. 10. cap. 6. non in arboribus, sed in excelsis valdè rupibus vultures nidificare. Favet & Plutarch. Qu. Cent. Rom. 93. ubi ait, Vix ulli inventum vulturis nidum.

81. Famulæ Jovis.] Aquilæ; quæ sic nuncupantur, sive quòd nectar Jovi portârit Aquila, cum ille apud Cretam in antro educaretur, ut est apud Athen. Lib. 11. cap. 12. Seu quòd Ganymedem, jubente Jove, rapuit. Ex Hygin. Astrol. Poët. Seu quòd Jovi fulmina adversus Gigantes bellanti subministraret Aquila, ut fabulantur: Seu denique quòd fulminata nunquam Aquila, ideoque Jovis armigera credita est, quod refert Plin. Lib. 10. cap. 3. Vide Cæl. Rhodig. Lib. 13. cap. 20.

Generosæ aves.] Accipitres, falcones, &c.

86. Ædificator erat Centronius.] Amabat ædificare Centronius, & suas opes ædificando perdidit: pariter & ejus filius insanas substructiones amando bona quæ superarant, dilapidavit, paternum secutus exemplum.

87. Curvo littore Caietæ.] Hæc urbs vulgò Gaeta, Latii novi pridem, hodie Terræ Laboris, in ora Tyrreni maris sita, ad collis radices, portum habet atque arcem. Nomen habet à curvo, quòd Laconiâ Linguâ Caietam dicunt, vel ab Ænææ nutrice, ex Virgil. Æneid. 7.

Tiburis.] Sat. 3. v. 192.

modò Prænестinis in collibus
excelsa moliebatur domorum
fastigia, Græcis & procul que-
sitis marmoribus superans For-
tunæ & Herculis templa, sicut
Posides Eunuchus superabat
nostra Capitolia. Itaq; dum
sic habitandus struit ædes Cen-
tronius, bona dilapidavit, facul-
tates attrivit; nihilominus haud
modica erat amplitudo residuæ
portionis. Etiam verò absump-
sit omnem insanus filius, cum
recentes è nobiliori marmore
domos fabricatur. Nonnulli
parentem adepti Sabbati observantem, nihil nisi nubila, & Cæli Deum colunt;

Nunc Prænестinis in montibus, alta parabat
Culmina villarum, Græcis longeque petitis
Marmoribus, vincens Fortunæ atque Herculis
ædem; 90
Ut spado vincebat Capitolia nostra Posides
Dum sic ergo habitat Centronius, imminuit rem,
Fregit opes, nec parva tamen mensura relictæ
Partis erat: totam hanc turbavit filius amens,
Dum meliore novas attollit marmore villas. 95
Quidam sortiti metuentem Sabbata patrem,
Nil præter nubes, & Cæli Numen adorant:

ANNOTATIONES.

88. Prænестinis.] Sat. 3. v. 190.

89. Græcis.] Plin. Lib. 36. cap. 7. Pretiosi quidem generis, inquit, marmor exstitit Lacedæmonium viride, cunctisque hilarius.

Longè petitis.] Ex Ægypto, Numidiâ, Plin. mox cit. Augustum marmor, ac deinde Tiberianum in Ægypto, Augusti ac Tiberii primum principatu reperta: Augustum nudatim crispum in vortices, Tiberianum sparsim convolutâ canitie & luce. Adde Naxium, quod diu placuit ante alia; ita vocantur cotes in Cypro Insula genitæ: & quod postea vicit, Armenium. Plin. ibid. Adde, si vis, Parium candore & luce pretiosum: Chium, Sicyonium, Symadicum maculis distinctum, Numidicum purpureo colore exquisitum, &c.

90. Marmoribus, vincens Fortunæ atque Herculis ædem.] Licet magnificentè & Imperatorio sumptu extractam, Fortunæ quidem, à Nerone marmoream: Herculi verò, à Martio Philippo Augusti vitricum. Vide Sueton. August. cap. 29. Sed nec solùm Romæ, sed & Tibure, & Præneste. Vide Plin. Lib. 36. cap. 22. & 25, &c.

91. Capitolia nostra.] Non unum fuisse Capitolium indicat. Certè Romæ duplex, vetus & novum, hoc regione sextâ, octavâ illud; Romanamque illam arcem inter orbis miracula numeratam, teste etiam Amniano Marcellino, refert Cæsar. Rhodig. Lib. 23. cap. 6. Alia etiam erant per Italiam Capitolia, ut Capuæ, Beneventi, Pompeiis. De quibus Hadr. Turneb. Lib. 11. cap. 2. Alex. ab Alex. Lib. 6. cap. 11. Vel Juvenalis respicit ad Capitolii vices, quod primò quidem à Tarquinio ex Apiolarum Latinorum urbis prædâ extractum, ex Plin. Lib. 3. cap. 5. Cum deflagrasset deinde à Sylla restitutum, exornatumque est, tum à Vespasiano Domitianoque, cum ab aliis. Vide Alex. cit Porro arx illa condita est in monte, qui Saturnius primùm dein Tarpeius à Tarpeia Virgine Vestali Sabinorum scutis ibi obruta: demùm Capitolinus dictus, unde & Capitolii nomen; scilicet

ob humanum caput vivo simile, recenti & calido sanguine inde profuente, ibidem cum fundamenta foderentur, inventum. Auctor est Dionys. Halic. Lib. 4. Capitolii substructiones insanas admirationi fuisse, refert Plin. l. 36. c. 15.

Posides.] Is erat libertus Claudii Imperatoris. Sueton. Claud. cap. 28. ita scribit: Libertorum præcipuè suspectis Posiden spadonem, quem etiam Britannico triumpho inter militares viros hasta pura donavit. Magnificas autem balneas in Bajano sinu ac littore ab illo constructas, quæ & Posidianæ vocarentur, accepto nomine à Claudii Cæsaribus libertis, testatur, Plin. Lib. 31. cap. 2.

93. Relictæ partis.] Hæreditatis filio transmissæ.

96. Quidam sortiti, &c.] Superstitionem etiam quæri discunt à parentibus superstitionis. Metuentem Sabbata.] Judaicos ritus ac religiones colentem.

Sabbata.] Vide Annot. Sat. 6. v. 159.

97. Nil præter nubes, &c.] Videtur alludere ad id quod legitur Exod. 13. v. 21. Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam, per diem in columna nubis; & per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore. Et cap. 19. v. 9. ait Mosi Dominus: Jam nunc veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, &c. Vel eò Judæos calumniatur adorare nubes, quòd Deum in Cælo regnantem colerent, ac precando Cælum suspicerent. Simili propè ratione Socratem velut nubes adorantem sugillabat Aristophanes.

Cæli Numen.] Legunt alii, bimen. Tacit. Histor. 5. initio, multa de Mose & Judæis mentitur: at verò hoc, Mente sola, inquit, nunquam Numen intelligunt, summum illud & æternum, neque mutabile, neque interitum: profanos verò putant, qui Deum imagines mortalibus materiis in species hominum effingunt. Igitur nulla simulacra urbibus suis, necdum templis sunt, &c.

Nec distare putant humana carne suillam,
 Quâ pater abstinuit : mox & præputia ponunt :
 Romanas autem soliti contemnere leges, 100
 Judaicum ediscunt, & servant, ac metuunt jus,
 Tradidit arcano quodcumque volumine Moses,
 Non monstrare vias, eadem nisi sacra colenti ;
 Quæsitum ad fontes solos deducere verpos.
 Sed pater in causa, cui septima quæque fuit lux
 Ignava, & partem vitæ non attigit ullam, 106
 Sponte tamen juvenes imitantur cætera : solam

neque arbitrantur ab humana carne differre porcina, qua parens abhorruit; deinde, resecant etiam præputia, Romanorum vero Jura spernere assueti discunt, tenentque & verentur Leges Judæorum, & quicquid secreto codice mandavit Moses: haud iter indicare præterquam eandem religionem profitenti, atque ad petitam scaturiginem tantummodo circumcisos dirigere. Auctor vero parens, qui otiosam duxit

diem unamquamque septimam, nullumque vitæ minus obiit. At alia ulro emulantur adolescentæ, unam

ANNOTATIONES.

98. *Nec distare putant, &c.*] Tam abhorrent ab edenda suilla carne, quam ab humana; Judæorum more. Hi enim sue abstinent, inquit Cornel. Tacit. mox cit. ubi & falsam, addit rationem, nempe quod scabie laborarint, cui morbo id animal obnoxium: at vera est quæ habetur Levit. 11. nimirum quod immundum sit hoc animal, atque luto amicum, ut ait Horatius. Sic enim docebantur illi abstrahere mentem à sordidis ac imis cogitationibus, atque ad cælestia erigere. Vide Lactantium.

99. *Præputia ponunt.*] Cornelius Tacitus ibid. *Judæi genitalia circumcidunt, ut diversitate noscantur. Transgressi in morem eorum idem usurpant.* Vide Genes. cap. 17. v. 10. & seq. Deuteron. cap. 10. v. 16. Item Annot. ad Pers. Sat. 5. v. 184.

102. *Tradidit arcano quodcumque volumine Moses.*] Nec enim Gentibus evulgabant Judæi suos ritus ac mores, quos Moses scripto commendavit eis Pentateucho. Constat nihilominus Ethnicis non latuisse Sacros Libros, cum ex eis pleraque suas in Fabulas traduxerint. Sic dilavii generalis, ac Noëmi ejusque filiorum Historiam Deucalionis commentis utcumque expresserunt: sic & Iphigeniâ suâ, Isaacum, & Jephthæ filiam, &c.

Moses.] Vox Hebraica significans abstractum. Is revera ex aquis assumptus à filia Pharaonis. Regis Ægypti & ejus curâ educatus fuit; ut fuse narratur Exod. cap. 2. Annos natus octoginta, apparente sibi Deo in rubo ardente, constitutus est Israelitarum Dux: tum è servitute vindicatos per aquas Rubri maris mirabiliter interruptas transvexit; Pharaonem verò & Ægyptios jam multis antea prodigiis fractos, fluctibus denique submersit. Diem suum obiit supremum anno ætatis centesimo vigesimo, antè Christum ferè millesimo quingentesimo, succedente ipsi Jesu. Plin. l. 30. cap. 1.

Mosen ut artis Magicæ antesignanum celebrat, accensetque Jamni aliisque Magis Pharaonis. Vide Cæsar. Rhodig. Lib. 10. cap. 1.

103. *Non monstrare vias, &c.*] Unis adeo suâ religione imbutis consuecisse soliti sunt, ut nec errantes in viam nec sitientes ad quasitas aquas perducant alienos. Tacit. cit. *Separatim epulis, discreti cubilibus, misericordiam inter se, adversus alios omnes hostile odium exercent,* inquit. Verùm id imperarat sapienter Deus, ne profanis Gentium religionibus ipsaque idolatriâ contaminarentur. Deuteron. 7. De iis Cic. Offic. 3. n. 55. *Quid aliud est erranti viam non monstrare, quod Athenis execrationibus publicis sancitum est, &c.* Cæterum hunc versum & sequentem non nemo collocandos putavit ante istos, *Judaicum ediscunt, &c.* Id quidem textum & sensum facit aliquantò clariorem; at repugnant optimorum Exemplarium fides.

104. *Verpos.*] Apellas vocat Horatius; recutitos Persius. Vide Annot. ad Pers. Sat. 5. v. 184.

105. *Sed pater in causa.*] Superstitiosus pater exemplo suo superstitiosum fecit filium.

Septima lux ignava.] Feriata sine ullo opere. Ita per Mosen Deus Populo suo mandaverat, Exod. 35. & Deuteron. 5. Vide supra in voce *Sabbata.* Corn. Tacit. jam cit. sic habet: *Septimo die otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit: dein blandiente inertia septimum quoque annum ignavia datum, &c.*

106. *Partem vitæ non attigit ullam.*] Nihil operis eâ die peregit. Ad laborem vivimus, nec vivere censetur qui nihil agit. Ergo pars vitæ præcipua quidem labor est & opus. Atque ad id homo damnatus. Genes. 3. Natus verò dicitur ad laborem, Job. cap. 5. v. 7.

107. *Sponte tamen juvenes imitantur, &c.*] Avarum patrem habentes filii avaritiam discunt, & quasi laudabilem parsimoniam colunt.

autem avaritiam reluctantes etiam coguntur amplecti. Nam vitium decipit imagine & simulatione virtutis, quoniam habitu grave est ac fronte vestimentoque austerum. Neque dubitanter avarus commendatur velut frugalis, ut vir temperans: atque fortunarum ipsius custodia securior, quàm si opes istas tueatur Hesperidum vel Ponti draco. Accedit quod eum, de quo verba facio, præclarum existimat plebs & venerandum opificem. Nam ejusmodi artificibus amplificantur divitiæ, at augentur quavis ratione, & accrescunt diligenti incude, atque fornace nunquam non succensa. Itaque parens etiam beatos mente avaros putat, qui divitiis laudat, qui nulla egentis

Inviti quoque avaritiam exercere jubentur.
FALLIT enim vitium specie virtutis & umbra, 109
 Cum sit triste habitu, vultuque & veste severum.
 Nec dubiè tanquam frugi laudatur avarus,
 Tanquam parcus homo, & rerum tutela suarum
 Certa magis, quàm si fortunas servet easdem
 Hesperidum serpens, aut Ponticus. Adde quod hunc, de
 Quo loquor, egregium populus putat, atque verendum 115
 Artificem: quippe his crescunt patrimonia fabris,
 Sed crescunt quocunque modo, majoraque fiunt
 Incude assiduâ, semperque ardente camino.
 Et pater ergo animi felices credit avaros,
 Qui miratur opes, qui nulla exempla beati 120

ANNOTATIONES.

109. *Fallit enim vitium specie virtutis.*] Horatius ad Pisones, v. 25.

Decipimur specie recti.

110. *Cum sit triste habitu, &c.*] Quoniam avaritiæ vitium hominem facit tristem, severum, luxuriæ inimicum, hinc vanâ virtutis umbrâ & specie parùm cautos decipit: & parvo contentus ac temperans habetur qui triparcus & turpis est avarus, Senec. *Timidus se cautum vocat; sordidus parcum, &c.*

112. *Tanquam parcus, &c.*] Horatius ad Pisones, v. 170.

Querit, & inventis miser abstinet, ac timet uti.

114. *Hesperidum serpens.*] Draco pervigil aurea mala custodiens in horto Hesperidum. Vide Annot. Sat. 5. v. 152.

Ponticus.] Sat. 1. v. 10. Diximus de Dracone altero Aurei Velleris custode, quod tamen annitente Medea Jason rapuit è Colchide regione Ponti.

115. *Verendum artificem.*] Alii legunt, *acquiritur artificem.*

116. *Fabris, incude, camino.*] Metaphora à monetæ fabricatoribus.

117. *Sed crescunt quocunque modo.*] Per fas & nefas.

118. *Incude assiduâ.*] Pertinaci labore & operâ, sudoribus assiduus ac vigiliis, cupiditate flagrantem, lucro semper inbiantem quæstum faciunt illi, augentque opes, ac nummos veluti cudunt & congerunt.

119. *Et pater ergo animi felices credit avaros.*] Horatius Lib. 1. Epist. 15. v. ult.

Vos sapere, & solos aio bene vivere, quorum Conspicitur vitidis fundata pecunia villis.

120. *Nulla exempla beati pauperis.*] Attamen cum Deus interrogaretur, quis finem ac fidem veræ felicitatis implesset, Apollinis oraculo declaratus est felicissimus Aglaus Arcas qui nunquam agellum patrum excesserat: inquit vetus Schol. post. Plin. Lib. 7. cap. 46. quem vide. Paupertatis encomium Apuleius egregiè persequitur in Apolog. ubi sic habet: *Enimverò paupertas olim Philosophie vernacula est, frugi, sobria, parvo potens, enula laudis, adversum divitias possessa, habitu secunda, cultus simplex, consilio benesuada: neminem unquam superbia inflavit, neminem impotentia depravarit, neminem tyrannide efferavit. Delicias ventris & inguinum neque vult ulla, neque potest. Quippe hæc & alia vitia & flagitia divitiarum alumni solent. Maxima queque scelera si ex omni memoria hominum percenseas, nullum in illis pauperem reperies: ubi contra hæc temere inter illustres viros & divites comparent; sed quemcumque in aliqua laude miramur, eum paupertas ab incurabili nutrita est. Paupertas, inquam, prisca apud sæcula omnium civitatum conditrix, omnium artium reperitrix, omnium peccatorem inops, omnis gloriæ munifica, cunctis laudibus apud omnes nationes perfuncta. Eadem enim est paupertas apud Græcos in Aristide justa; in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta. Eadem paupertas etiam Populo Romano Imperium à primordio fundavit: proque eo in hodiernum Diis immortalibus simpure & catino fœtilli sacrificat, &c. quæ ibid. lege.*

Pauperis esse putat, juvenes hortatur, ut illam
Ire viam pergant, & eidem incumbere sectæ.
Sunt quædam vitorum elementa : his protinus
illos

Imbuit, & cogit minimas ediscere sordes. 125
Mox acquirendi docet insatiabile votum.
Servorum ventres modio castigat iniquo,
Ipse quoque esuriens : neque enim omnia susti-
net unquam

Mucida cœrulei panis consumere frusta,
Hesternum solitus modio servare minutal
Septembri ; nec non differre in tempora cœnæ
Alterius, conchem æstivi cum parte lacerti 131

Signatam, vel dimidio putrique siluro,
Filaque sectivi numerata includere porri.
Invitatus ad hæc aliquis de ponte negabit.

Sed quo divitias hæc per tormenta coactas ? 135
Cum furor haud dubius, cum sit manifesta
phrenesis,

extare arbitratur, monet adoles-
centes ut idem iter ineant ac
simile institutum colant Sunt
aliqua scelerum principia : his
statim eos informat, jubetque
tenuissimas lucri fœditates edo-
ceri : tum suggerit inexplebile
opes accumulandi desiderium.
Famulorum abdomen defraudat
injusto modio, ipse pariter fa-
melicus. Nam haud sibi in-
dulget unquam cuncta come-
dere fragmenta panis licetè
rancore cyanei ; assuetus pri-
dianum minutal dimidio Sep-
tembri custodire, atq ; in aliam
diem reservare conchem alterius
prandii obsignatam, cum parti-
cula lacerti æstivalis, aut colia
medio & fatente ; & computa-
tos porri sectilis surculos inclu-
dere. Quispiam de ponte ad
ista vocatus abnuet. At quor-
um opes per istos cruciatus
accumulatas ? Quandoquidem
certa est insania & aperta dementia,

ANNOTATIONES.

121. *Juvenes hortatur, &c.*] Vide Horat. ad
Pisones, v. 324, & seq.

122. *Eidem incumbere sectæ.*] Sequi exempla
& rationes fœneratorum & avarorum.

124. *Cogit minimas ediscere sordes.*] Pater fi-
lios erudit in arte quæstus faciendi etiam circa
minima : docet eos diligenter sordidæ cupidi-
tatis astus omnes technasque vel tenuissimas.

126. *Modio iniquo.*] Mensura ciborum nimis
parva : dimenso cibo. Quaternos frumenti
modios in mensem servi accipiebant : hocque
dimensum vocabatur ; inquit Donat. in Ter-
rent.

129. *Minutal.*] Vel è carnibus residuis mi-
nutatim concisis ; vel condimenti genus à
marino pisce, liquamine, oleo, vino, porris, co-
riandro.

130. *Septembri.*] Autumnali tempore, quo
facile corrumpuntur obsonia ob humidam tep-
pidamque cœli temperiem. Vide Annot. Sat.
6. v. 516.

131. *Conchem.*] Vide Sat. 3. v. 293, & ibid.
Annot.

Æstivi.] Alii legunt, *Æstivam.*

Æstivi lacerti.] Æstivo calore facile pu-
rescentis. Attamen salsum piscem ait ve-
tus Schol. Colias vocantur Athenæo & Plinio.
Athen. Lib. 3. cap. 33. ait Coliam & Sardam
magnitudine pares : Coliam glutinosiorem,
acriori scillæ gustu, mordaciorem, pejori suc-
co ; præstantiorem esse Amyclanum, & Hispa-

num, qui Sexitanus dicitur, cui nimirum ten-
uior & dulcior caro est. Additque ex Stra-
bone 3. Geograph. prope Hercules Insulas &
Carthaginem novam esse urbem Sexitaniam, à
qua salsamenta cognominantur. Plin. Lib. 32.
cap. 11. *Colias*, inquit, sive *Parianus*, sive *Sexi-
itanus à patria Batica*, lacertorum minimus,
vel ut alii legunt, *Æmulus*. Hujus pisciculi
cauda imprimis laudabatur, teste Martiale
Lib. 7. Epigram. 77.

Dum Sexitani ponatur cauda lacerti,
Et benè si cœnas conchis inuncta tibi est.
132. *Signatam.*] Sigillo munitam adversus
gulam & fraudem servorum. Vide Pers. Sat.
6. v. 17. Annot.

Siluro.] Pisciculo, de quo aute, Satir. 4. v.
33.

133. *Sectivi porri.*] Non capitati, quod ma-
jus est. De utrisque Plin. Lib. 19. cap. 6. ubi
& porro sectivo datam auctoritatem à Nerone
Principe, vocis gratia, inquit idem Lib. 20.
cap. 6.

Includere.] In Promptuario.
134. *Aliquis de ponte.*] Mendicus ad pontis
iter sedens. Vide Sat. 4. v. 116. ibique an-
notata.

Negabit.] Respuet ejusmodi cibaria.
135. *Sed quò divitias, &c.*] Ad quid habes
divitias si non iis uteris.

Phrenesis.] Horatius.
Danda est ellebori multo pars maxima curæ ?

inopi sorte victitare, ut dives excedas è vita? Interim quando loculus inflatur ore redundant, ut ipsi nummi augescunt, ita augescit pecunie cupiditas: quique illis caret, minus cupit. Itaque tibi secunda acquiritur domus rustica, quando villa unica haud satis est, placetque terminos extendere: agrum autem finitimum ampliore & fertiliorem judicas; illum etiam emis, arbustaque, & collem oleis frequentibus albescentem, quorum si possessor nullà pecunià superatur macilentis boves & armenta fatigatà cervice esurientia noctu deducuntur ad virentem illius segetem, neque hinc ad aedes retrahuntur, antequam universæ fruges in diras fauces transierint; ita ut putâris rem falcibus confectam. Difficulus enumeraveris quot lugeant similia, & quam multos campos vendere coegerit molestia. Verum enimverò quinam rumores? Quæ turpis existimationis tuba? Ecquid obest illud? ait: potiorum mihi duco siliquam lupini,

Ut locuples moriaris egenti vivere fato?
 Interea pleno cum turget saceulus ore,
CRESCIT amor nummi, quantum ipsa pecunia
 crescit:
 Et minus hanc optat, qui non habet. Ergo paratur
 140
 Altera villa tibi, cum rus non sufficit unum,
 Et proferre libet fines; majorque videtur,
 Et melior vicina seges. Mercaris, hanc, &
 Arbusta, & densâ montem qui canet olivâ.
 Quorum si pretio dominus non vincitur ullo, 145
 Nocte boves maeri, lassoque famelica collo
 Armenta ad virides hujus mittuntur aristas;
 Nee prius inde domum, quam tota novalia sævos
 In ventres abeant, ut credas falcibus actum.
 Dicere vix possis, quam multi talia plorent, 150
 Et quot venales injuria fecerit agros.
 Sed qui sermones? Quæ fœdæ buccina famæ?
 Quid nocet hoc? Inquit. Tunicam mihi malo lupini,
 Verum enimverò quinam rumores? Quæ turpis existimationis
 tuba? Ecquid obest illud? ait: potiorum mihi duco siliquam lupini,

ANNOTATIONES.

137. *Egenti vivere fato.*] Fatali paupertate temetipsum excruciare, genium defraudare, metu futuræ inopia. Cic. de Senect. n. 65. *Avaritia verò senilis, quid sibi velit non intelligo: potest enim esse quiddam absurdius, quàm quo minus via restat, eo plus viatici querere?*
 139. *Crescit amor nummi.*] Horatius Lib. 3. Ode 16.

Crescentem sequitur cura pecuniam, Majorumque fames.

142. *Majorque videtur, &c.*] Hor. Lib. 1. Sat. 1.

Quodque aliena capella gerat distentius uber, Tabescat.

144. *Canet olivâ.*] Albentibus oleæ floribus canescit

145. *Quorum si pretio, &c.*] Quod si vicinæ segetis, arbusti & oliveti dominus ea vendere renuit oblato pretio; tum vero potens avarus adeo molestiis & injuriis fatigat, ut ille vel invitatus ad venundandos agros & prædia cogatur.

147. *Armenta ad virides hujus mittuntur aristas.*] Immissa noctu à vicino divite armenta, vel, ut alii legunt, jumenta, segetem depascuntur ac devastant: unde illius dominus redactus ad paupertatem, agrum vendit ut vivat: iste vero sic fruitur optatis.

148. *Novalia.*] Novale est quod alternis annis seritur. Plin. Lib. 18. cap. 19.

149. *In ventres abeant.*] Nempe devorata à jumentis & pecoribus.

Falcibus actum.] Segetem falcibus succisam. 152. *Sed qui sermones?*] Poëta ad avarum ait: etenim malam tibi famam comparas.

153. *Quid nocet hoc?*] Respondet avarus; mala fama quid nocet? Pluris facio lupini tunicam, vilem rem scilicet, quam bonam famam & existimationem cum paupertate. Sat. 1. v. 48.

Quid enim salvis infamia nummis?
 Horat. Sat. 1.

Quidam memoratur Athenis,

*Sordidus ac dives populi contemnere voces
 Sic solitus: Populus me sibilat, at mihi plaudo
 Ipse domi, simul ac nummos contemtor in arca.*

Lupini.] Lupinum leguminis genus valde amarum, de quo Athen. Lib. 2. cap. 14. in quo refert Zenonem erga familiares durum atque iracundum, at cum vino se largius ingurgitasset, lenem ac benignum, aliquando interrogatum fuisse à quodam: Quid ita fieret, & quomodo sic ingenium mutaret? Respondisse, id sibi accidere quod lupinis: nam lupinos antequam maderant aqua, amarissimos esse, at cum macerati sunt & appoti, fieri mitissimos. Plin. Lib. 18. cap. 14. ait *Lupinum hominibus juxta & quadrupedibus utile, cum Sole quotidie circumagi, horasque agricolis etiam nullo demonstrare.* Erasm. Chilian. 2. Cent. 7. Adag. 98. *Lupinum potum dicitur, inquit, adversus eos qui gravi periculo voluptatem emunt.*

Quam si me toto laudet vicinia pago
Exigui ruris paucissima farræ secantem. 155

Scilicet & morbis & debilitate carebis,
Et luctum & curam effugies, & tempora vitæ
Longa tibi post hæc fato meliore dabuntur ;

Si tantum culti solus possederis agri, 159
Quantum sub Tatio populus Romanus arabat.
Mox etiam fractis ætate, ac Punica passis
Prælia, vel Pyrrhum immanem, gladiosque Mo-
lossos,

Tandem pro multis vix jugera bina dabantur
Vulneribus. Merces ea sanguinis atque laboris
Nullis visa unquam meritis minor, aut ingratae 165
Curta fides patriæ. Saturabat glebula talis
Patrem ipsum, turbamque casæ, quâ fœta jacebat
Uxor, & infantes ludebant quatuor, unus
Vernula, tres domini : sed magnis fratribus ho-
rum

A scrobe vel sulco redeuntibus, altera cœna 170
Amplior, & grandes fumabant pultibus ollæ.
Nunc modus hic agri nostro non sufficit horto.
Inde ferè scelerum causæ, nec plura venena
Miscuit, aut ferro grassatur sæpius ullum

tur, ingentesque lebetes pultibus fumabant. Jam verò campus ille modicus haud satis est horto nostro. Hinc ferè criminum origo : nullumque humani ingenii vitium aut toxicum sæpius temperavit,

quàm si vicinitas omni me vico
celebret metentem agelli parvi
exiguum segetem. Nimirum
ægyptationis etiam ac infirmitatis
eris expers, atq; mæstitiam
& ægritudinem eluctaberis, ac
diuturnum vivendi spatium tibi
postea concedetur benigniori
sorte, si tantundem exculti
campi unus habueris, quantum
Romana Plebs colebat sub Ta-
tio. Dein quoque senio debilitatis,
& Carthaginienses pugnas
expertis, aut immitem Pyrrhum,
& Molossorum enses, denique
pro frequentibus plagis duo
jugera ad summum concedebantur.
Id cruoris sudorunq; pretium
nullis unquam meritis inferius
habitum est, vel immemoris
patriæ exigua pietas. Agellus
istiusmodi nutriebat parentem
ipsum, & numerosam tugurii
familiam; ubi conjux puerpera
cubabat, ludebantq; pueruli
quaterni, servulus unus, heri
terni; istorum verò fratribus
grandioribus à fossa vel sulco
reversis aliud prandium majus
parabatur.

ANNOTATIONES.

154. *Pago.*] *πῆγαν*, Dorice *παγών*, dicitur, quod prope fontes, ut adaquatio sit facilior, exstrui villæ solent. Vide Turneb. lib. 2. cap. 3.

156. *Scilicet & morbis, &c.*] Hæc ironice Poëta in avarum: scilicet cum pecunia abundabis, habebis omne bonum, nec te ulla ægritudo impugnet; fugient morbi, & luctus; arcebis etiam mortem, aut saltem ævum produces.

160. *Quantum sub Tatio.*] Tum angusti erant imperii nascentis fines, quando Titus Tatius Dux Sabinorum, icto fœdere cum Romulo, in urbem receptus consociavit Imperium. Livius, Florus, &c.

161. *Mox etiam fractis, &c.*] Priscorum Romanorum frugalitatem obiter commendat. *Punica Prælia.* Vide Sat. 10. v. 155. & præced. ibidemque Annot. De bellis autem Punicis Florus Lib. 2. cap. 2. 6, & 15. Tit. Liv. &c.

162. *Pyrrhum immanem.*] Regem illum Epirotarum acris adeo bellicosiq; animi, ut nec vincens nec victus posset quiescere,

resque semper novas moliretur, teste Plutarcho in ejus vita. De eo Florus Lib. 1. cap. 18. Justinus Lib. 16, & seq. &c.

Molossos.] Vide Sat. 12. v. 108. ibique Annot.

163. *Jugera bina dabantur.*] Scilicet militibus Romanis emeritæ præmiun militiæ.

170. *A scrobe vel sulco.*] A fodiendo, vel arando.

Cœna amplior.] Ratione majoris laboris.

171. *Pultibus.*] Vide Annot. Sat. 7. v. 185. Præsertim vero Pers. Sat. 6. v. 40.

172. *Modus hic agri.*] Duo jugera nobis non sufficiunt ad hortos ac delicias, quæ pridem satis erant ad alendam suo proventu familiam integram.

173. *Inde ferè scelerum causæ.*] E cupiditate veneficia, homicidia, latrocinia, omniumque scelerum fluxit eluvies. Apost. Paul. 1. ad Timotheu. cap. 6. *Radix omnium malorum cupiditas.*

Virgil. Æneid. 3.
— Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?

vel telo sævit frequentius, quam
 dira cupiditas opum infinitarum.
 Quisquis enim cupit esse locu-
 ples, etiam repente esse cupit.
 Quænam verò legum observan-
 tia? Quis timor unquam est
 aut verecundia avari festinan-
 tis? Marsus & Hernicus, &
 Vestinus senex, aiebat pridem;
 ô juvenes, satis habete tuguria
 hæc & montes: arando pare-
 mus victum sufficientem mensæ.
 id placet agrestibus Diis, quo-
 rum favore & adminiculo quer-
 cus antique nansæ cepit homi-
 nes post dona jucundioris sege-
 tis. Prohibitum nihil pepe-
 trasse cupiet qui non erubescit
 per gelu excelso perone vestiri,
 qui Euros arcet inversis pelli-
 bus. Ad crimen & flagitium
 quodlibet est incitat purpura ex-
 terna & nobis incognita. Pris-
 ci illi dabant ea monita junioribus: jam vero

Humanæ mentis vitium, quam sæva cupido 175
 Indomiti census. Nam dives qui fieri vult,
 Et cito vult fieri. Sed quæ reverentia legum?
 Quis metus, aut pudor est unquam properantis
 avari?
 Vivite contenti casulis, & collibus istis,
 O pueri, Marsus dicebat & Hernicus olim, 180
 Vestinusque senex: panem quæramus aratro,
 Qui satis est mensis. Laudant hoc Numina ruris,
 Quorum ope & auxilio, gratæ post munus aristæ,
 Contingunt homini veteris fastidia quercus.
 Nil vetitum fecisse volet, quem non pudet alto 185
 Per glaciem perone tegi; qui summovet Euros
 Pellibus inversis. Peregrina ignotaque nobis
 Ad scelus atque nefas, quodecumque est, purpura
 ducit.
 Hæc illi veteres præcepta minoribus. At nunc

ANNOTATIONES.

178. *Properantis.*] Ad magnas opes, & cito
 ditari cupientis.

179. *Collibus istis.*] Montanis agris, quos
 paulo difficulter colendo panem habeamus, &
 victum necessarium.

180. *Marsus.*] Marsi Italiæ populi sub
 Samnitibus, à Marso Circes filio dicti, Solino
 teste; hodie, *Ducato de Marsi.*

Hernicus.] Et hic fuit Latii populus, ve-
 tus colonia Pelasgorum, à Hernico Duce
 nuncupatus. Macrobi. Lib. 5. Saturnal. c. 18.
 ex. Jul. Hygino.

181. *Vestinus.*] Ea gens Samnitibus proxima.

183. *Grate post munus aristæ.*] Postquam *Ce-
 res invenit frumenta; cum antea glande vesce-
 rentur: eadem verò molere, & conficere in Atti-
 ca, Italia, & Sicilia, ob idque Dea judicata.*
 Hæc Plinius, Lib. 7. cap. 56. initio.

Virgilius Georgic. 1.

*Liber, & alma Ceres, vestro si munere tellus
 Chaoniam pingui glandem mutavit arista.*

Et Ovid. Fast. Lib. 1.

*Placentur frugum matres Tellusque, Ceresque
 Parre suo, &c.*

Hæc præbet causam frugibus, illa locum.

*Consortes operum, per quas correctæ, vetustas
 Quærnaque glans victu est utiliore cibo.*

Et Fast. Lib. 4.

*Panis erant primis virides mortalibus herba,
 Quas tellus nullo sollicitante dabat.*

Et modo carpebant vivax è cespite gramen,

*Nunc epulæ tenerâ fronde cacumen erant.
 Postmodo glans nata est: bene erat, jam
 glande repertâ;*

*Duraque magnificæ quercus habebat opes.
 Prima Ceres, homine ad meliora alimenta vo-
 cato,*

Mutavit glandes utiliore cibo.

Vide Cæli Rhodig. Lib. 16. cap. 3. ubi sic
 habet: *Arcadas glandibus vesci docuit Rex
 eorum Pelasgus, perseveravitque diu plerisque
 diæte ratio hæc, inquit Pausanias, &c. Deinde,
 Mitiorum Arcadibus victum iudicasse Arcas
 dicitur primus, ac panis docuisse rationem, &c.*
 Idem Pausanias in Laconicis, ait Myletam
 Lelegis filium molam primum reperisse, ejus-
 que usum in molendis frugibus.

184. *Contingunt homini veteris fastidia quer-
 cus.*] Homines jam meliore fruente alimento,
 viliores ac deteriores cibos, è quercu glandes,
 quibus ante vescebantur, fastidire cœperunt.

186. *Perone.*] Vide Annot. Ad Pers. Sat. 5.
 v. 102. ad vocem *Peronatus.*

Euros.] Ventorum frigus & molestiam.

187. *Pellibus inversis.*] Conversis ad corpus
 lana, villis, pilis, non tam ornatus quam calo-
 ris fovendi gratia.

Peregrina.] Tyria, Laconica, Africana.

Ignotaque.] Quia Romæ non conficitur.

188. *Purpura.*] Synecdoche, Luxus & pom-
 pa vestium, magnificæ suppellectilis cupido,
 ambitio, superbia.

Post finem Autumni mediâ de nocte supinum 190
 Clamosus juvenem pater excitat; accipe ceras,
 Scribe puer, vigila, causas age, perlege rubras
 Majorum leges, aut vitem posee libello.
 Sed caput intactum buxo, naresque pilosas
 Annotet, & grandes miretur Lælius alas. 195
 Dirue Maurorum attegias, castella Brigantum,
 Ut locupletem Aquilam tibi sexagesimus annus
 Afferat: aut longos castrorum ferre labores
 Si piget, & trepido solvunt tibi cornua ventrem
 Cum lituis audita, pares quod vendere possis 200

Autumno transacto, nocte concubiâ, parens assidue vociferans desiderium puerum jubet surgere, atque; ð juvenis, sume tabellas ceratas, literas exara, elucubra, orationes conscribere, evolve rubeas antiquorum leges, vel scripto vitem pete. At Lælius observet impexum buxo caput, & nasum pilis hirsutum, magnasque laudet axillas. Evertit mapalia Numidarum, ac Britannorum castella, ut ætas sexagenaria tibi producat Aquilam divitem. Vel si tædet

sustinere labores militiæ d'uturnos, ac tibi trementi laxant alvum audita cornua cum buccinâs, compara quod vendidare queas

ANNOTATIONES.

190. *Post finem Autumni.*] Quo tempore lubricationes suas studiosi veteres auspicabantur: noctibus jam longioribus, vel sævientie hyeme & frigore, non parcit, urget, excitat. Hoc melius.

Supinum.] Dormientem, pigrum.

191. *Ceras.*] In ceratis enim tabellis stylo scribebant olim.

192. *Causas age.*] Agendas in foro contexe orationes.

Rubras majorum leges.] Rubricas juris. Vetus Schol. Quintil. Lib. 12. c. 3. *Alii se ad album ac rubricas transtulerunt, & Formularii, vel, ut ait Cicero, Leguleii quidam esse maluerunt, tanquam utiliora eligentes, &c.* Ubi per album, prætorium Jus, per rubricas Jus Civile, quod duodecim tabulis continebatur, intellexit Fabius, ex Turnebo Lib. 4. cap. 5. Vide Annot. ad Pers. Sat. 5. v. 90. in voce, *Rubrica.*

193. *Vitem.*] Centurionis munus, cujus insigne vitis erat, quique vite castigabat milites. Vide Plutarchum in vita Galbæ, sub finem. Et quæ notari Sat. 8. v. 247.

Libello.] Vel supplice, vel laudatorio, ad animum imperatoris demerendum.

194. *Sed caput intactum buxo, naresque pilosas, &c.*] Exhibe vero te incultum ac pilosum: sic enim videre strenuus ac militiæ magis idoneus.

Buxo.] Pectine è buxo.

195. *Grandes alas.*] Grandibus pilis hirsutas, quo te robustum probabit. Vide Sat. 2. v. 11.

Lælius.] Clarus aliquis Imperator, sub quo militabis, similis ejus Lælii Scipioni Africano admodum familiaris, de quo etiam multa Cicero.

196. *Dirue Maurorum attegias, &c.*] Acrem vero te bellatorem ostende, ut hinc assequare dignitates ac munera bellica quibus ditèris.

Attegias.] Tabernacula, casas, quas sibi Mauri struere consueverunt.

Brigantum.] Britannicæ seu Angliæ populorum, quos Eboracenses esse volunt nonnulli.

197. *Ut locupletem Aquilam tibi sexagesimus annus efferat.*] Id est, ut annos sexaginta natus, emeritis jam stipendiis, obtineas signiferi munus, quo locupletère. Vide Sat. 10. v. 43. ibique annot.

Sexagesimus annus.] Tunc enim honesta militibus dabatur missio. Vetus Schol. Alii missionem quinquagenario militi dari solitam affirmant. Vide Alex. ab Alex. Lib. 6. cap. 22, &c.

198. *Aut longos castrorum ferre labores si piget.*] Quod si militare piget, mercaturam & negotiationem exerce, & quocumque modo quæstum fac.

199. *Trepido solvunt tibi cornua ventrem.*] Si bellorum horror ac periculi metus tibi laxat alvum, teque adeo deterret. Ex Aristot. Problem. & Macrobr. Lib. 7. cap. 11. *Laxamentum ventris comitatur tinorem; quia musculi quibus clauderentur retrimentorum meatus, fugientes introrsum anime virtute destituti, laxant vincula quibus retrimenta usque ad digestionis opportunitatem continebantur.*

Cornua cum lituis.] Educendi exercitus & conserendi certaminis signum apud Romanos contentus erat tubarum & cornuum, & si quando silentio educendum foret, tesseram fuisse accepimus. Tubam Tyrrhænus Pisæus invenit primus æneam (ex Plin. Lib. 7. cap. 56.) cum antea ex cornu bubulo fieret: tuba pedites, equites lituo ad pugnam vocabantur. Cum movenda erant castra, cornicines signum dabant: excubias autem somnique & vigiliarum tempora buccina designabat. Quod si legiones in hostem ducendæ, & acie decernendum foret, aut receptum canendum, tum simul cornua tubæque canebant, &c. quæ habet Alex. ab Alex. Lib. 4. cap. 2. Vide Macrobr. Lib. 6. cap. 8.

dimidio majore pretio, neque te invadat nausea ullius mercis mittende trans Tiberim, nec quidquam distare existima unguentum à pelle. Gratus est odor quæstus è quacunque re. In ore tuo volviatur assidue pronunciatum illud vatis Ennii, dignum Numinibus ipsoque Jove: nullus petit undè possideas opes, at possidere necesse est. Anus id docent parvulus

Pluris dimidio, nec te fastidia mercis
Ullius subeant ablegandæ Tiberim ultra:
Neu credas ponendum aliquid discriminis inter
Unguenta & corium. Lucri bonus est odor ex re
Qualibet. Illa tuo sententia semper in ore 205
Versetur, Diis atque ipso Jove digna, Poëtæ:
Unde habeas, quærit nemo, sed oportet habere.
Hoc monstrant vetulæ pueris poscentibus assem;
Hoc discunt omnes ante Alpha & Beta puellæ.

assem rogantes; id cunctæ sciunt adolescentulæ præ Alpha & Beta.

ANNOTATIONES.

201. Pluris dimidio.] Quam constiterat.

Nec te fastidia mercis ullius subeant.] Nec mercem ullam fœtidam licet aspernare, modo fructuosa sit & quæstiosa.

202. Ablegandæ Tiberim ultra.] Scilicet in Transtiberina regione exercebantur opera sordida, ut excoriationes, sulphurata, &c.

Martial. Lib. 1. Epigram. 42.

Hoc quod Transtiberinus ambulatur,

Qui pallentia sulphurata fractis

Permutat vitreis.

Et Lib. 6. Epigram. 93.

Non detracta cani Transtiberina cutis.

203. Neu credas ponendum aliquid discriminis inter, &c.] Quæstiosa si quæ sunt, perinde habe, sive unguenta bene & quæve olentia, sive corium male olens ac fœtidum.

204. Lucri bonus est odor ex re qualibet.] Alludit ad id quod de Vespasiano Suetonius refert cap. 32. Is nempe reprehendenti filio Tito; quod etiam urina vectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admovit ad nares, sciscitans num odore offenderetur: & illo negante; Atqui, inquit, è lotio est.

206. Poëtæ.] Ennii scilicet, qui quidem ironice sententiam istam pronuntiavit: pariter & Juvenalis hic.

208. Hoc monstrant vetulæ pueris poscentibus assem.] Pravum hoc avaritiæ studium vetulæ monstrant pueris, jam tum cum crepundia duntaxat anant, & ad ea emenda frequenter assem petunt. Vide Annot. Sat. 5. v. 144. ad eas voces Assemque rogatum. Item præcedent. & sequent. is profecto sensus est. Hinc vero nonnulli corrigunt (magna quanquam mutatio!)

Hoc monstrant vetulæ pueris repentibus asse: Id est. pueris vixdum gradientibus hoc monstrant vetulæ asse seu nutrices & famulæ iis custodiendis & curandis adhiberi solitæ. Assas nutrices, inquit Nonius Marcellus, difficilis multi existimant intellectus. At verò acri intentione indagare potuimus, ob eam proprieta-

tem officii, eo nomine nuncupari, quod assint his quos nutriunt nec ab eis vel exigua divellantur: unde & asseculas, seu asseculas, eo quod assint, & omnibus jussis dominorum præstò sint, esse vocitatos. Adstipulator etiam adest vetus Schol. atque tum lectioni isti tum interpretationi favet. Assa, inquit, dicitur nutrix, que lac non præstat infantibus, sed diligentiam & munditiam adhibet. Illa ergo nutricula sicca vetusta infantibus monstrat, scilicet avaros jam tum esse. Accedit porro Johan. Isaac. Pontanus: ac ne asymbolus venire videatur, conjecturam è conjectura contextens, hic asserit legendum, pueris pascentibus, non poscentibus, quod tamen in manuscriptis, diserteque in suo fatetur legi. Illud vero sic asserit, ne vel ipsi Pyrrhonii Philosophi, qui de omnibus addubitare solebant, addubitent. Hæc ille suis in Notis ad Macrob. Saturn. Lib. 7. cap. 16. Sua sit fides ariolis conjectoribus ac divinis: veruntamen prima lectio retinenda censeatur; eaque integra servetur.

209. Hoc discunt omnes ante Alpha & Beta puellæ.] Has etiam avaritiæ sordes edocentur à teneris ipsæ puellulæ, antequam legere ad discant, litterasq; primas Alphabeticas nosse & appellare.

Alpha & Beta.] Heus Heus corruptores: hem ad rectam Græcæ pronuntiandi rationem, vel duce Poëta nostro, si sapitis, redite. Age vero, Joannes Hispane, alioqui bonus Interpret, quid hic garris? Legendum est, inquit, Vita, non, Beta; cum nomina sint Græcarum literarum; Ohe, vir cætera sapiens, quis te malus repente afflavit Genius? An vero tam supinum Juvenalis errore impingere non dubitas? Ipsum vero fremementem audi, tibique occinentem è Statira sua 6. v. 28, & 29.

Certe sanus eras—

Dic quâ Tisiphone, quibus exagitare colubris? At quoniam insanire libet tibi, dic saltem, amabo, dic quibus in Codicibus, quibus in Manuscriptis usquam talia comperisti?

Talibus instantem monitis quemcunque paren-
tem 210

Sic possem affari : dic, ô vanissime, quis te
Festinare jubet? Meliorem præsto magistro
Discipulum. Securus abi vincêris, ut Ajax
Præteriit Telamonem, ut Pela vicit Achilles.
Parcendum est teneris; nondum implevere me-
dullas 215

Nativæ mala nequitia: cum pectere barbam
Cæperit, & longi mucronem admittere cultri,
Falsus erit testis, vendet perjuriam summâ
Exiguâ, Cereris tangens aramque pedemque.
Elatam jam crede nurum, si limina vestra 220
Mortifera cum dote subit. Quibus illa premetur
Per somnum digitis? Nam quæ terraque mariq;
Acquirenda putes, brevior via conferet illi.
Nullus enim magni sceleris labor. Hæc ego nun-
quam

præbebit ei ratio celerior. Nulla quippe difficultas ingentis criminis.

*Ejusmodi cohortationibus ur-
gentem quemlibet patrem ita
fas esset alloqui: fare, ô levissi-
me, quisnam te properare adi-
git? Discipulum præbeo doc-
tore solertiore. Discede tu-
tus; superaberis, velut Ajax
Telamonem vicit, sicut Achil-
les Peleum antecessit. Indul-
gendum est mollioribus: natu-
ralis improbitatis perversitas
non replevit adhuc medullas:
quando barbam inceperit de-
pectere, & oblongæ novacule
aciem admoveve, fiet testis men-
dax, perjuriam venundabit modi-
ca pecunia, Cereris etiam altare
ac basim contingens. Jam ex-
istima sepultam nurum, si ves-
tram domum ingreditur cum
dote lethifera. Qualibus ea
digitis opprimetur per sopo-
rem? Quæ etenim expetenda
credideris & terra & mari, hæc*

ANNOTATIONES.

211. *Quis te festinare jubet?* Quis cogit
tam citò depravare filium tuum, & vitius
inquinare, maxime avaritiâ?

212. *Meliorem præsto magistro Discipulum.*
Ne sis adeo sollicitus de filio tuo: quiesce;
spondeo illum in componendis sceleribus fore
peritorem te, qui docuisti.

213. *Vincêris, ut Ajax, &c.* Improbitate &
avaritia superabit te filius tuus, sicut virtute
bellica Telamonem Ajax, & Peleum Achilles
vicit.

Ajax. Telamonis filius, inter bellatores
Græcos insignis. De eo jam ad Sat. 7. v. 115.

214. *Achilles.* Pelei filius, Græcorum for-
tissimus, fama super æthera notus.

215. *Parcendum est teneris.* Imitatio Vir-
giliæ Georgicæ. Sensus est hic: exspecta dum
puer adoleverit, videbis cum ætate crevisse
perversitatem.

*Nondum implevere medullas native mala
nequitia.* Medullas, id est, præcordia intima.
Sensus est: nondum roborata est malitia,
quam tuo exemplo didicisti, necdum plane
animum occupavit.

216. *Cum pectere barbam cæperit.* Cum ra-
dere barbam cæperit, jamque perfecta virum
ætates fecerit, firmatam in eo avaritiam omnem-
que nequitiam intelliges.

219. *Cereris tangens aram.* Ubi juramenti
fides habebatur sanctissima; sicut & Cereris
Sacra pariter & mysteria nihil nisi sanctum
admittebant. Vide Sat. 6. v. 50. ibique annot.
& Alex. ab Alex. Lib. 6. v. 19.

Tangens aramque. Jam notavi Sat. 13. v. 89.
eos qui jurabant aras tenere solitos, quasi
fidem Numinum contestantes. Exhibetur ergo
hic pejerantis audacia intrepide aras tangentis
sine ulla Numinis vindicis reverentia, ut ait
Juvenalis loco mox cit. Sat. 13.

Pedemque. Vel statuæ Cereris pedem ip-
sum, vel basim.

221. *Mortifera cum dote.* Quæ mortis ei
causa sit: Uxorem enim veneno aliaevatione
extinguit ille, ut dotem occupet. Vide Pers.
Sat. 2. v. 14. ibique Annot. ad verba hæc,

Nerio jam tertia ducitur uxor.

Quibus illa premetur per somnum digitis?
Vel strangulantibus, vel pudendo muliebri
venenum affricantibus inficientibusque, &
sic clam & cito enecantibus. Plin. Lib. 27.
cap. 2. *Omniū, inquit, venenorum constas
ocysimum esse aconitum, & tactis genitalibus
femineæ sexus animalium, eodem die inferre
moriem. Hoc venenum fuit, quo interemptas
dormientes à Calpurnio Bestia uxores M. Caci-
lius accusator objecit. Hinc atrox illa peroratio,
ejus in digito mortuas.*

222. *Terraque marique.* Seu negotiando &
navigando; seu militando, variasque ærumnas
exantlando.

223. *Brevior via conferet.* Uxoris occulta
cædes conferet avaro divitiis.

224. *Nullus enim magni sceleris labor.* Facinus
ingens ubi quæstuosum est facile perpetratur.
Hæc ego nunquam mandavi. Excusatio pa-
tris, quam refellit statim Poëta.

'Tu aliquando inquires, ego ista nunquam imperavi, neq; præcepi similia. Nihilominus apud te est fons & principium improbæ indolis. Quicunque enim summus jussit opes diligere, sinistra etiam adhortatione parvulos facit avaros: & qui bona per fallacias geminandi licentiam concedit, omnes cursui habenas laxat; quem si retrahas, stare non novit, teque spreto fertur præceps, metasque transilit: Nullus putat sat peccare tantundem quantum sinas; ita sibimetipsis donant amplius. Quando puero ais, fatuum esse qui familiari largiatur, qui opituletur inopi cognato, & eum erigat monstras & denudare, & circumvenire, atque quovis flagitio congerere opes, quarum cupiditas in te est tanta, quanta erat patriæ charitas in Deciorum corde, quantum Thebas amavit Menæceus, in quarum sulcis legiones cum scutis exoriuntur è dentibus serpentis statimque terra ineunt certamina, quasi buccinator simul etiam enatus esset. Incendium igitur, cujus scintillas ipse præbuit, inflammari valde & omnia devastare aspicias. Neque tibi condonabitur infelici, trementem vero te præceptorem occidet, sicut nutritorem leo in cavea horrendum serviens.

Mandavi, dices olim, nec talia suasi: 225
Mentis causa malæ tamen est, & origo penes te.
Nam quisquis magni census præcepit amorem,
Et lævo monitu pueros producit avaros:
Et qui per fraudes patrimonia conduplicare
Dat libertatem, & totas effundit habenas 230
Curriculo; quem si revoces, subsistere nescit,
Et te contempto rapitur, metisque relictis.
Nemo satis credit tantum delinquere, quantum
Permittas: adeo indulgent sibi latius ipsi.
Cum dicis juveni stultum qui donet amico, 235
Qui paupertatem levat attollatque propinqui;
Et spoliare doces, & circumseribere, & omni
Crimine divitias acquirere, quarum amor in te est,
Quantus erat patriæ Deciorum in pectore, quan-
tum
Dilexit Thebas, si Græcia vera, Menæceus; 240
In quarum sulcis legiones dentibus anguis
Cum clypeis nascuntur, & horrida bella capessunt
Continuo, tanquam & tubicen surrexerit una
Ergo ignem, cujus scintillas ipse dedisti, 244
Flagrantem late, & rapientem cuncta videbis:
Nec tibi parceret misero, trepidumq; magistrum
In cavea magno fremitu leo tollet alumnus.

ANNOTATIONES.

225. Talia.] Veneficum, parricidium, &c.

230. Totas effundit habenas, &c.] Metaphora à decurrentibus in circo: id est, omnem dat licentiam quodvis scelus audendi.

231. Curriculo.] Id est, Juveni per multiplices jam avaritiæ sordes decurrenti.

232. Te contempto rapitur.] Virgil.

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

233. Nemo satis credit, &c.] Ultra præscriptos fines quisq; tendit: nemo concessis est contentus.

237. Spoliare doces, & circumseribere.] Docees & fallere, & deprædari, alienisque inhiare divitiis per fas & nefas rapiendis.

239. Deciorum.] Vide Sat. 8. v. 254. ibique Annot.

240. Thebas.] Bæotias, regionis olim istius caput, à Cadmo conditas.

Si Græcia vera.] Vide Sat. 10. v. 174.

Menæceus.] Creontis Thebanorum Regis filius, qui ut patriam servaret ab Argivis obsessam, morti se devovit; quoniam ex oraculo compererat salvas fore Thebas, si ulti-

mus è stirpe Cadmæa sponte moveretur. De hoc Statius Thebaid. 10. Tullius Tusc. 1. circa finem ejus etiam meminit: sic enim loquitur n. 116. Menæceus vero non prætermittitur, qui oraculo edito largitus est patriam suam sanguinem.

241. In quarum sulcis, &c.] In quarum Thebarum agro seminatis dentibus draconis à Cadmo interfecti, nati sunt amati viri, qui se continuo mutuis vulneribus conciderunt. Vide Ovid. Metamorphos. 3. Fab. 1.

243. Tubicen.] Ad canendum classicum, & bellum ciendum. Vide paulo ante notata ad hæc verba, Cornua cum lituis.

244. Ignem.] Avaritiæ ardorem, habendi cupiditatem inflammatam.

245. Rapientem cuncta.] Jura omnia violentam ad congerendas opes. Allegoria.

246. Nec tibi parceret, &c.] Neque patri tibi avarus ille filius parceret.

247. Leo.] Sicut educatorem suum devoravit leo ille, Domitiani temporibus. Martial. Spectac. Epigram. 10.

Nota Mathematicis genesis tua : sed grave tardas
 Expectare colos. Morieris stamine nondum
 Abrupto. Jam nunc obstas, & vota moraris ; 250
 Jam torquet juvenem longa & cervina senectus.
 Ocyus Archigenem quære, atque eme quod Mi-
 thridates
 Composuit, si vis aliam decerpere ficum,
 Atque alias tractare rosas. Medicamen habenden-
 dum est,
 Sorbere ante cibum quod debeat aut pater aut
 Rex. 255
 Monstro voluptatem egregiam, cui nulla theatra.
 Nulla æquare queas Prætoris pulpita lauti,
 Si spectas quanto capitis discrimine constant

Astrologis cognita est genitura tua : at molestum est lentas colos operiri : extingueris filo non adhuc abscisso. Modo ponis obicem, ac retardas petita : nunc adolescentem cruciat tua senecta diuturnior & cervina. Cito voca Archigenem, & mercare quod Mithridates confavit, si cupis ficum alteram colligere atq; alteras rosas apprehendere. Sumendum præ alimento pharmacum parandum est quale sorberi oporteat vel à parte vel à Rege. Ostendo præstantis oblectamentum, cui theatra nulla, nulla pulpita Prætoris magnifici possis comparare, si consideras quam magno vitæ periculo etat

ANNOTATIONES.

248. *Nota Mathematicis.*] Tibi quidem Mathematici ex horoscopo tuo prædixerint ac spondeant longævam ac seram senectutem, sed filius tuus haud expectabit adeo tardans futurum. Sueton. Calig. Cap. 57. *Consulenti de genitura sua*, inquit, *Sulla Mathematicis certissimam necem appropinquare affirmavit.* Et Tit. cap. 9. *Ipse dicitur cognita duorum Patriciorum genitura, imminere ambobus periculum affirmasse, venturum quandoque & ab alio : sicut eventit.*

Sed grave tardas expectare colos.] Sed filio tuo erit tædiosa vitæ tuæ diuturnitas. Non poterit sibi temperare dum Parcæ compleverint colos : ipse abrumpet filium, teque enecabit, ut hæreditatem citius invadat.

Ovid.

Filius ante diem patrios inquirat in annos.

249. *Colos.*] Vide Sat. 3. v. 27. Annot. ad vocem, *Lachesi.*

250. *Jam nunc obstas.*] Nimirum jam cupiditati effrenatæ filii tui moram injicis, & molestiam creas.

251. *Cervina senectus.*] Qualem cervis natura concessit.

Virgil. Eclog. 7.

Vivacis cornua cervi.

Cic. Tuscul. 3. n. 69. *Theophrastus, inquit, moriens accusasse naturam dicitur, quod cervis & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset ; hominibus, quorum maxime interfuisset, tam exiguam vitam dedisset. Quorum si ætas potuisset esse longinquior, futurum fuisset ut omnibus perfectis artibus, omni doctrina ho-*

minum vita erudiretur. Plin. Lib. 8. cap. 32. ita scribit : *Fita cervis in confesso longa, post centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander addiderat, adopertis jam cute in magna besitate.* Plutarch. de orac. defectu, ex Hesiodo, ait quatuor ætates cornicis vivere cervum, tres cervi corvum, novem corvi Phæniced Indicam, &c. Cæll. Rhodig. Lib. 4. cap. 17. *Nonnulli veterum, inquit, vitæ longioris, atque (ut Grecis dici assuevit) polychronia rationem scrutati, e fellis vacuitate dimanare id sunt suspicati, argumentum ex cervorum vita deducto. Sed & Delphinus, qui fellis expers item est, longævus est, &c.*

252. *Archigenem.*] Peritum ac fidem Medicum, qui pharmacum depellendis toxicis idoneum tibi temperet. De *Archigene* jam ter Juvenalis.

Quod Mithridates composuit.] Antidotum adversus insidias & veneficia filii tui. Vide Annotat. ad Sat. 6. v. ult.

253. *Aliam decerpere ficum.*] Alium autumnum videre.

254. *Alias tractare rosas.*] Aliud ver aspicere & vitam producere.

255. *Pater aut Rex.*] Uterque sibi metuens, pater à nequam filiis, Rex a perfidis subditis.

256. *Monstro voluptatem, &c.*] Si mecum vis attendere, monstrabo tibi curas & labores avarorum, è quorum contemplatione plus voluptatis & oblectamenti capias, quam è ludis scenicis.

257. *Prætoris pulpita.*] Vide Sat. 19. v. 36.

familiae amplificatio, sacculus plurimus in capsâ cre minuta, pecunia collocanda apud Castora custodem, ex quo Mars Vindex cassidem etiam amisit, suasque res tueri nequivit. Itaq; dimittas licet cuncta Floræ Cereisque & Cybelæ peristromata, occupationes hominum eo jucundiora sunt spectacula. Nunquid plus exhilarant mentem corpora petauro librata, & qui per funem tensum desilire assueverunt, quam tu qui Coryciâ nave continuo insistis ac permanes, nunquam non jactabundus Coro atque Austro.

Incrementa domus, ærata multus in arca
Fiscus, & ad vigilem ponendi Castora nummi,
Ex quo Mars Ultor galeam quoque perdidit, &
res 261

Non potuit servare suas. Ergo omnia Floræ,
Et Cereris licet, & Cybelæ aulæa relinquo;
Tanto majores humana negotia ludi.
An magis oblectant animum jactata petauro 265
Corpora, quiq; solent rectum descendere funem,
Quam tu, Coryciâ semper qui puppe moraris
Atque habitas, Coro semper tollendus ac Austro,

ANNOTATIONES.

259. *Incrementa domus.*] Locupletatio, opum accessio.

260. *Ad vigilem ponendi Castora nummi.*] Nummi, quos divites deponebant in templis sub Numinum tutelâ. Vide Brod. Miscellan. Lib. 4. cap. 17.

261. *Ex quo Mars, &c.*] Antea quidem solebant thesauros condere in foro Martis, sed ex quo illi à furibus expilati sunt, in Æde Castoris posuere, excubiasque addidère.

Mars Ultor.] Sueton. Aug. cap. 29. *Publica opera plurima construxit, ex quibus vel præcipua, forum cum æde Martis Ultoris.*

Galeam quoque perdidit.] Hanc scilicet inauratam fures abrasère.

Res non potuit servare suas.] Sarcasmus in Deos.

262. *Ergo omnia Floræ, &c.*] Relinque ergo ludorum oblectamenta, sponte, ut majori voluptate fruaris spectando avarorum cruciatus.

Floræ.] Dimitte Floralia. Vide Pers. Sat. 5. v. 178.

263. *Cereris.*] Ludos Cereales. Tacit. Annal. 15. ad finem, scribit decretum esse, ut Circensium Cerealium ludicrum pluribus, equorum cursibus celebraretur. Ovid. Fast. 4.

Circus erit pompa celebrer numeroq; Deorum, Primaque ventosis palma petetur equis.

Hinc Cereris ludi.

Cybelæ.] Megalesia. Vide Satir. 6. v. 69. De Cybele, Satir. 2. v. 111, &c.

Aulæa.] Ornamenta scenæ. Vide Satir. 6. v. 67.

264. *Tanto majores humana negotia ludi.*] Adeò negotia & sollicitudines hominum lucri cupidiorum sunt majora ludicra, quàm Circus & Circenses.

265. *An magis oblectant, &c.*] An non par

ludus & simile ludicrum est videre petauristas ac funambulos, & mercatorem perpetuò navigantem, qui proinde ventis ac funibus nauticis libratur atque jactatur.

Petauro.] *Petauri* ludus est, cum per circulos quispiam veloci cursu transvolat, corpore ita librato, ut circulum non offendat, unde petauristæ ludiones dicti. Ita Alex. ab Alex. Lib. 3. cap. 21. *Petauristæ à veteribus dicebantur qui saltibus vel schemis levioribus moverentur; & hæc proprietas a Græca nominatione descendit, ἀπο τῆς πέτασθαι;* inquit Non Marcel. de prop. serm. Alii dicunt *petaurum* fuisse ligneam machinam, per quam rotarum impulsu corpora jactabantur per aëra. Martial. Lib. 2. Epigr. 86.

Quid si per graciles vias petauri

Invitam jubeas subire Ladam?

Et Lib. 11. Epigram 22.

Quam rota transmisso toties impacta petauro,
Vid. Turneb. Lib. 8. cap. 4. item Lib. 29 cap. 19. Aliter paulò Manilius rem videtur explicare, Lib. 5. ubi sic canit:

*Ad numeros etiam ille ciet cognata per artem
Corpora que valido saliant excussa petauro:
Alternosque cient motus; elatus & ipse*

Nunc jacet, atque hujus casu suspenditur ille.
Quem in locum Josephus Scaliger ait, rotam fuisse, quam duo versantes, alter supernè, alter infra nitens, vicissim dejecti, nunc penderent, nunc erecti sederent.

267. *Coryciâ puppe.*] Navi dante vela in Ciliciam ad crocum apportandum, quod ibi copiosè optimum provenit ad oppidum Corycum.

268. *Coro.*] Ventus hic flat ab Occasu Solstitiali; Zephyron & Argesten Græci vocant: inquit Plin. Lib. 2. cap. 47.

Perditus, ac vilis sacci mercator olentis ;
 Qui gaudes pingui antiquæ de littore Cretæ 270
 Passum, & municipes Jovis advexisse lagenas ?
 Hic tamen ancipiti figens vestigia planta
 Victum illa mercede parat, brumamque, famem-
 que

Illā recte cavet : tu propter mille talenta,
 Et centum villas temerarius. Aspice portus 275
 Et plenum magnis trabibus mare. Plus homi-
 num est jam

In pelago. Veniet classis quocumque vocârit
 Spes lucri ; nec Carpathium, Gætulaq ; tantum
 Æquora transiliet : sed longè Calpe relicta,

tur Carpathium, & Gætula maria verum dimissa procul Calpe,

desperatus, & ignobilis negotia-
 tor sacculi odorati ; qui ex
 opima veteris Cretæ ripa delecta-
 ris apportare mulsum, & Jovis
 municipes amphoras : ille
 nihilominus dubio pede infigans
 passus, eo præmio cibum lucratur,
 & hyemem atque esuriem
 eo fume devitat : tu vero inconsi-
 deratus id facis ob talenta
 millena, villasque centenas. In-
 tuere portus, & mare navibus
 ingentibus refertum. Plures
 modò sunt homines in mari
 quam in terra, ibit classis quocum-
 que spes quæstus invitaverit :
 neque solum transgredietur

ANNOTATIONES.

269. *Sacci olentis.*] Aromatibus atque odoribus pleni.

Alii legunt hic :

Perditus a Siculis sacci mercator olentis,

id est, opobalsamorum atque aromatum mercator advectorum quidem è Sicilia ; in qua, Strabone teste, præter frumentum, mel, &c. crocum etiam apportabatur.

270. *Antiquæ Cretæ.*] Hæc Insula maris Mediterranei valde celebrata, tum ob alia multa, tum ob Jovis natales. Ejus incolæ perfidiæ fama laborarunt, teste proprio ipsorum Poëta Epimenide. Unde Apostol. ad Tit. cap. 1. ait : *Cretenses semper mendaces, malæ bestię, ventres pigri.*

Lucan. Lib. 4.

*Jam delecta Jovi centenis venit in arma
 Creta vetus populis.*

271. *Passum.*] Ita vocatur liquor ex uvis ad Solem arefactis expressus. Varro de Vita Populi Romani ita scribit : *Passum nominabant, si in vindemia unam diutius coctam legerent, eamque passi essent à Sole aduri.*

Municipes Jovis lagenas.] Vinum è Creta, & ex eodem, quo Jupiter, loco & municipio. Sic. Sat. 4. v. 33. *Municipes Crispini siluros* appellavit.

272. *Hic tamen.*] Funambulus, petaurista, gesticulator.

273. *Victum illa mercede parat.*] Victum habet è mercede, quam pro industria & ludo percipit.

274. *Tu propter mille talenta, &c.*] Iste ludio quidem hos labores subit, ut victum habeat necessarium : unde quasi invitum hæc agit : tu vero temerarius, eoque dementior,

qui tot discrimina terra marique sponte in eas. ut superflua nanciscaris ; & cum parvo natura jubeat contentum esse te, & satis sit una villa, quæris opes immensas & villas centenas.

Talenta.] Talentum Atticum minus, de quo ut plurimum intelligendi Auctores, valebat minas sexaginta, id est, sexcentos coronatos monetæ Gallicæ, hos quidem æstimando triginta quinque solidis Turonensibus. Ergo singula talenta libellas Turonenses mille & amplius faciunt, adeoque talenta mille plusquam millionem. Vide Bundæum de Asse.

275. *Aspice portus, &c.*] Ut intelligas quanta sit hominum avaritia, vide portus & mare navibus plena ; & hinc cognosce plures esse homines in mari navigantes, quam terram incolentes, adeo nullis deterrentur periculis, plusque movet lucri cupido quam mortis ipsius metus.

Horat. Lib. 1. Epist. 1.

*Impiger extremos currit mercator ad Indos,
 Per mare pauperiem fugies, per saxa, per ignes.*

278. *Carpathium.*] Dictum ab Insula Carpatho, hodie Scarpante, Rhodom inter & Cretam sita, quodque est ab hac ad illam mare Carpathium vocatur.

Gætula.] Lybica. Jam diximus alibi Gætuliam interiori Libya contineri.

279. *Sed longè Calpe relicta, &c.*] Ultra Calpen progredietur ipso Hercule audacior, qui hic inscripsit, *Non plus ultra.*

Calpe.] Mons est & urbs Hispaniæ Bæticæ, nunc Gibraltar vocatur, ut & fretum proximum ; una ex Herculis columnis, cui respondet altera ex adverso *Abyla*, mons pariter & oppidum Mauritanæ.

*strepentem in Herculis fretis
Solis currum auscultabit.
Magna erit merces laboris, si
hinc in aedes queas redire folle
distento; atque inflatâ pelle
jactabundus aspexisse Oceani
prodigia & furitimos adoles-
centes. Haud unicâ vexat animos insania. Hic in*

Audiet Hereuleo stridentem gurgite Solem. 280
Grande operæ pretium est, ut tenso folle reverti
Inde domum possis, tumidâque superbus alutâ
Oceani monstra, & juvenes vidisse marinos.
Non unus mentes agitât furor. Ille sororis

ANNOTATIONES.

280. *Herculeo gurgite.*] Intelligit fretum Gaditanum, quod & Herculeum ab Herculis navigatione ibi finita, extractisque columnis, de quibus mox; dicitur & Ostrum Oceani, & limen Interni maris; vulgo *Gibraltar*; latum est quinque leucas Hispanicas aut circiter.

Stridentem Solem.] Nempe dum occidit, ejusque fervens currus aquis mersus stridet, ut candens ferrum solet. Ex opinione Posidonii, Sophistæ, & aliorum.

Hinc Statius Sylvar. Lib. 2. in Genethliaco Lucani.

*Felix heu nimis & beata tellus,
Quæ pronos Hyperionis meatus
Summis Oceani vides in undis,
Stridoremque rotæ cadentis audis.*

Vide Cæsar. Rhodig. lib. 24. cap. 13. ubi, *Talpis*, inquit, *cæcior Epicurus*, qui tamen unus primusq; hominum veritatem invenisse videri vult; *Astra cum oriuntur accendi, cum occidunt extingui astruit*———Hinc Solem in Oceanum mergi, cumque mergatur, quasi candens ferrum sonum edere, &c. Porro sensus est hic, avarum illum mercatorem ad ultimas Occidentis plagas navigare lucrâ causa.

281. *Grande operæ pretium, &c.*] Ironice. Magnum quid fecisse putas, si dives redeas è tam longinqua & periculosa navigatione.

Tenso folle.] Marsupio nummis distento, crumena plena; ut solet vento plenus follis turgere.

282. *Tumidâ alutâ.*] Quidam intelligunt velamentis inflatâ; alii ipsam crumenam. Nam *aluta* est pellis quævis mollior, è qua fiunt sacculi, crumenæ, &c.

283. *Oceani monstra.*] Belluas marinas stupendæ magnitudinis, orcas, balænas, de quibus Plin. Lib. 9. cap. 6. Idem ibidem cap. 5. meminit belluæ ejusdem marinæ in Gaditana littora illisæ, *cujus inter duas pinnas ultime caudæ cubiti sexdecim fuissent, dentes centum viginti maximi, doctæ tantum mensurâ minimi semipedum.* Item ait, monstrum illius, cui dicebatur *exposita fuisse Andromeda, ossa Romam allata ex oppido Judæe Ioppe, longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spine crassitudine sesquipedali.* Horat. Lib. 1. Ode 3. *monstra natantia* appellat ingentes illos Oceani pisces.

Juvenes vidisse marinos.] Adeoque totum

quasi enavigasse Oceanum, in quo cernuntur homines marini interdum, Tritones, Nereides. Maritimi Tritonis mentionem invenit Tullius de Natura Deorum, Lib. 1. n. 79. Plin. Lib. 9. cit. cap. 5. ita scribit. *Tiberio Principi nuntiavit Olyssipponensium legatio ob id missa, visum auditumque in quodam specu Tritonem conchâ canentem, qua noscitur formâ. Et Nereidum falsa opinio non est, squamis, hispido corpore, etiam qua humanam effigiem habent. Namque hæc in eodem spectata littore est, cujus etiam morientis gannitum tristem accola audivere.* Additque: *Divo Augusto Legatus Gallie complures in littore apparere exanimæ Nereidas scripsit.* Tandem ait, *Auctores habeo in Equestri Ordine splendentes, visum ab his in Gaditano Oceano marinum hominem, toto corpore absolutâ similitudine: ascendere eum navigatione nocturnis temporibus, statimque degravari quas insederit partes; & si diutius permaneat, etiam mergi.* Pausanias Lib. 9. paulo ante medium, Tritonum describens figuram, ait; *capitis comam palustri apio similem, tum colore, tum quod capillum omnino nullum ab aliis possis discernere; corpus reliquum minuta squama inhorrescere, eaque valde dura: branchias infra aures habere, nares humanis similes, rictum oris latiore, pantheræ dentes, oculos glaucos; manus, digitos, ungues, quali sunt forma superiores conchyliorum testæ: pinulas sub ventre ac pectore pro pedibus, veluti Delphinis sunt, &c.* Vide Alex. ab Alex. Lib. 3. cap. 8. Georg. Furnerium Hydrogr. Lib. 19. cap. 39. Bartholin. Epist. Miscell. Medico-physic. Acad. Curios. German. &c. Cæterum apud Bibliothecam Sanctæ Genovefæ Parisiis servatur, atque ostenditur Sirenæ manus, humana paulo longior.

284. *Non unus mentes agitât furor.*] Tres insanis species explicat Cornel. Celsus Lib. 3. cap. 18. Sensus Juvenalis hic est: fuerit insanus Orestes, fuerit Ajax, insanior est avarus mercator.

Ille sororis, &c.] Orestes occisa matre Clytemnestra, Furiis agitatus consolantem se Electram sororem, & manu circumplexam repellit, sicque alloquitur: *Dimitte me, quæ una es nearum Erynnium, quæque me complecteris, ut in Tartarum precipites.* Apud Euripid. in Oreste.

In manibus, vultu Eumenidum terretur & igni.

285

Hic bove percusso mugire Agamemnona credit, Aut Ithacum. Pareat tunicis licet atq; lacernis, Curatoris eget, qui navem mercibus implet Ad summum latus, & tabula distinguitur unda; Cum sit causa mali tanti & discriminis hujus, 290 Concisum argentum in titulos faciesque minutas. Occurrunt nubes & fulgura; solvite funem, Frumenti dominus clamat, piperisque coemptor; Nil color hic Cœli, nil fascia nigra minatur:

germanæ brachiis, Furiarum expavescit faciem atque flammam. Iste juvenco intersecto putat mugitus edere Agamemnonem vel Ulyssem. Qui mercibus navem onerat usque ad supremum latus, atque assere duntaxat separatur ab aquis, indiget custode, quamvis, non laceret chlamydem & pallium; quandoquidem tam magnæ istius pestis atque periculi origo est argentum excusum in inscriptiones ac pusillos vultus. Quod si apparent nebulae, &

fulgetra, tritici possessor & mercator piperis vociferatur: rudentes laxate: nihil iste cœli color, nihil ater circulus portendit:

ANNOTATIONES.

285. *Eumenidum.*] Anguibus & facibus armatarum. Furia porro dictæ Eumenides per antiphrasim, quod nequaquam benevolæ.

286. *Hic bove percusso, &c.*] Ajax in furorem ex ira versus ob negata sibi Achillis arma, & Ulyssi adjudicata, sævit in pecudes, sævire credens in Græcos, injuriamque ulcisci. Duos autem arietes eximios raptat, cædit, mactat, Agamemnonem & Ulyssem existimans. Vide Sophoclis Ajacem Flagelliferum.

Agamemnona.] Græci exercitus Imperatorem, atque inter contententes de armis Achilles Ajacem & Ulyssem, Judicium Principem. Vide Ovid. *Metamorphos.* 13. & quæ notavi Sat. 7. v. 115.

287. *Ithacum.*] Ulyssem natum dominatumque in Ithaca Ionii maris Insula Cephaleniæ vicina.

Pareat tunicis licet, &c.] Etsi non lacerat vestes, ut solent furiosi, sanus tamen non est avarus ille, quem, ut ait Horat. Sat. 1.

Neque fervidus æstus
Dimoveat lucro, neque hyems, ignis, mare,
fervum:

Nil obstat, &c.

Hinc Idem Horat. Lib. 2. Sat. 3.

Danda est hellebori multo pars maxima avaris.

Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.

288. *Curatoris eget.*] Quippe insanientibus dabantur curatores patrimonii:

Unde Horat. Lib. 2. Sat. 3.

Interdicto huic (insano) omne adimat jus

Prætor, & ad sanos abeat tutela propinquos,

289. *Tabula distinguitur unda.*] Legunt alii tabula distinguitur una; alii, unda: pari sensu. Vide Sat. 12. v. 58.

290. *Cum sit causa mali tanti, &c.*] Cum tot vitæ adeant ultro pericula, propter nummorum cupiditatem.

291. *Concisum argentum in titulos faciesque minutas.*] Argentei nummi Principum inscriptionibus & imaginibus signati. Plin. lib. 33. cap. 3. ita scribit: Proximum fecit scelus qui primus ex auro denarium signavit, quod & ipsum latet auctore incerto. Populus Romanus ne argento quidem signato ante Pyrrhum regem devictum usus est——Servius Rex primus signavit es nota pecudum: unde pecunia appellata, &c. Vide Cœl. Rhodig. Lib. 10. cap. 2. & Alex. ab Alex. Lib. 4. cap. 15. de his multa referentem. Sub Numa Pompilio nummi fuere scortei, deinde stannei, tum ærei. Post Attilium Regulum argenteus nummus primus signatus: denique aureus. Nota porro fuit initio pecus, ovis, bos, sus: dein Janus bifrons ex una parte, ex altera vero, navis protra. Postea bigæ, quadrigæ victoria. Unde nummi bigati, quadrigati, victoriati. Demum effigies Cæsarum cum titulis & inscriptionibus apposita est. Nero quidem Citharædi, Severus Imperator Alexandri habitu nummis insculpi se voluerunt. Augustus Cæsar argenteum nummum percussit nota siederis Capricorni, sub quo in lucem editus fuerat.

292. *Occurrunt nubes, &c.*] Mercator ille lucri avidus, etiamsi immincat tempestas, urget tamen navigare, & portu solvere.

294. *Nil color hic Cœli.*] Hic Cœli color quamvis præsignans tempestatem haud avarum deterret. Vide seq. Annot.

Fascia nigra.] Plin. Lib. 18. cap. 35. Si nubes, inquit, Solem circumcludent, quanto minus luminis relinquunt, tanto turbidior tempestas erit; si vero etiam duplex orbis fuerit, eo atrocior——Si oriens cingetur orbe, ventus expectetur——si circa Occidentem circulus erit candidus, levem tempestatem; si nebula, vehementiorem; si ater fuerit circulus, ventum magnum præsignat.

Æstatis est tonitru. Infortunatus eadem etiam nocte fortassis in mare devolvetur ruptâ navi; & undis mersus obruetur; atq; manu sinistra, & dentibus cingulum retinebit. Verum cujus cupiditati non erat satis aurum quod deserit Tagus & Pactolus lucenti sabulo, huic satis erunt panniculi gelidum inguen obtegentes, & esca parva, quando submersa navi, factoque naufragio mendicabit assem, sequè procella adumbrata sustentabit. Tot erumnis acquisita graviore sollicitudine ac timore custodiuntur. Infelix est conservatio summarum opum.

Æstivum tonat. Infelix, ac forsitan ipsa 295
Nocte cadet fractis trabibus, fluctuque premetur
Obrutus, & zonam læva, morsuque tenebit.
Sed cujus votis modo non suffecerat aurum,
Quod Tagus & rutila volvit Pactolus arena,
Frigida sufficient velantes inguina panni, 300
Exiguusque cibus, mersa rate naufragus assem
Dum rogat, & picta se tempestate tuetur.
Tantis parta malis, cura majore metuque
Servantur. MISERA est magni custodia census.
Dispositis prædives hamis vigilare cohortem 305
Servorum noctu Licinus jubet, attonitus pro
Electro, signisque suis, Phrygiaque columna,

Licinus opulentus præparatis hamis famulorum turmam nocte vigilare imperat, timens propter electrum, & suas statuas, ac Phrygias columnas,

ANNOTATIONES.

295. *Æstivum tonat.*] Adeoque non diuturnum, ut æstate solet. Vide Plin. lib. 2. cap. 45.

297. *Zonam.*] In qua insuti nummi & absconditi. Matth. cap. 10. *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris.* Sueton. Vitell. cap. 16. *Zona se aureorum plena circumdedit.*

Læva, morsuque tenebit.] Dum læva, dentibusque zonam retinet, dextra natabit, aut reget tabulam cui innititur.

299. *Tagus.*] Lusitaniæ, fluvius, vernacule, *Tajo*; auriferis arenis celebratus, ut testatur Plin. lib. 4. cap. 22. Martial. Lib. 1. Epigram. 50. *aureum vocat Tagum, auriferum vero Lib. 10. Epigram. 96.*

Pactolus.] Hic Lydiæ fluvius, hodie, *Sarabat*, olim & *Chrysorrhœos* ab arenis aureis dictus, teste Plinio, Lib. 5. cap. 29. Apud Herodot. Lib. 5. dicitur Pactolus è Tmolo monte auri ramenta volvere, dein flumini Hermo commiseri, cum illo demum in mare influere.

302. *Picta se tempestate tuetur.*] Vide Sat. 12. v. 28. Pers. Sat. 1. v. 89. ibique annotata.

305. *Dispositis prædives hamis, &c.*] Licinus pro conservatione divitiarum anxius famulos plures vigilare cogit.

Hamis.] Ne hamos hic, nam penultima producit, sed hamas accipe. Cato de Re Rustica cap. 133. *hamam* recenset in rusticis instrumentis; Plutarchus, in haustoriis. Apud Hesychium idem est *αμη* quod *σκαφη*. Plin. Lib. 10. Epist. 42. ita scribit: *Nicomediæ vastissimum incendium multas privatorum domos & opera publica duo absumpsit. Latius autem est sparsum tum violentia venti; tum inertia hominum*—& aliqui nullus usquam in pub-

lico sipo, nulla hama; nullum denique instrumentum ad incendia compescenda, &c. Quid igitur per hamas intelligemus? Alii uncas ferreos explicant, seu ad diruenda in incendio ædificia, seu ad capiendos fures. Alii astipulantur Turnebo, qui Lib. 2. cap. 29. locum hunc Juvenalis explicat de homine incendia metuente, vasaque multa aquaria ad id præparante. Lib. vero 19. cap. 23. quærens cur Præfectus vigillum juberetur per noctes circumire cum hamis & dolabris, *hamam* interpretatur *vas aquarium rotundioris formæ, globosique ventris*; affertque ad rem Columellam Lib. 17. de cucurbita sic loquentem:

—Sive globosi

Corporis, atq; utero nimium que vastat tumescit, Ventre leges medio: sobolem dabit illa capucem Nuryciæ picis, aut Actæi mellis hymetti, Aut habilem lymphis hamulam.

Favet vetus Schol. qui sic loquitur hic: *Per translationem disciplinæ, militaris, Sparteoli Romæ quorum cohortes in urbis tutelam cum hamis & aqua vigilias consuérunt curare vicibus: causa ignis videlicet.*

Vigilare.] Horat. Sat. 1.

An vigilare metu exaunem, noctesque diesque Formidare malos fures, incendia, servos, Ne te compilent fugientes, hoc jurat?

306. *Licinus.*] Quilibet dives. Vide Annot. ad Sat. 1. v. 109. & Pers. Sat. 2. v. 36.

Pro electro, signisque suis, &c.] Pro varia suppellectile pretiosa, vasis ex electro, statuis ex auro, argento, &c. columnis è marmore Phrygio, mensis ebore ornatis, discubitoriis lectis testudinum putaminibus opertis. Vide Sat. 11. v. 94, & 123.

Atque ebore, & lata testudine. Dolia nudi
Non ardent Cynici. Si fregeris, altera fiet
Cras domus; aut eadem plumbo commissa ma-
nebit. 310

Sensit Alexander, testa eum vidit in illa
Magnum habitatorem, quanto felicior hic qui
Nil cuperet, quam qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis æquanda pericula rebus.
Nullum numen habes, si sit prudentia; sed te 315
Nos facimus, Fortuna, Deam. Mensura tamen
quæ

Sufficiat census, si quis me consulat, edam.
In quantum sitis atque fames & frigora poseunt:
Quantum, Epicure, tibi parvis suffecit in hortis:
Quantum Socratici ceperunt ante Penates. 320
Nunquam aliud natura, aliud sapientia dicit.
Acribus exemplis videor te claudere: mise

eburque, & amplam testudinem. Denudati Cynici dolia non deflagrant. Ex si ruperis, ædes alie cras fabricabuntur; vel ipsæ plumbo connexæ subsistent. Quando Alexander aspexit grandem incolam in eo fictili, tum intellexit quânto beator is qui nihil exoptaret, quam qui mundum sibi peteret univèrsam, paria factis discrimina subiturus. O fortuna, nihil divinitia tibi est, si nobis insit sapientia: nos verò te Numen consecramus. Si nihilominus aliquis sciscitetur ad me, proferram quis opum modus sit satis. Nempe quantum petunt sitis & esuries ac gelu: quantum satis tibi fuit, ô Epicure, in hortulis exiguis: quantum antea continebat Socratis domus. Nunquam diversum natura,

diversum prudentia loquitur. Videor te constringere severis exemplis. Adhibe

ANNOTATIONES.

308. *Dolia nudi non ardent Cynici.*] Incendio non sunt obnoxia; quippe fictilia seu testacea fuerunt olim dolia, teste Plinio Lib. 35. cap. 12. ubi sic ait: *Defumosos se multi fictilibus dolis condi maluerunt, sicut M. Varro.*

309. *Cynici.*] Diogenis pauperuli, cui dolium pro domo fuit. Vide Annot. Sat. 13. v. 121, & Pers. Sat. 1. v. penult.

310. *Eadem plumbo commissa manebit.*] Si frangas dolium testaceum, partes ejus dissolutæ & fragmenta poterunt ferruminatione vel plumbatione conjungi & instaurari: Non ita vero dives ædes suas reficere potest, casu vel incendio dirutas. Vide Lisp. Epistolic. Quæst. Lib. 4. Epist. 25.

311. *Testa eum vidit in illa.*] Cum vidit Diogenem in dolio suo testaceo. Diogenis tamen dolium potius ligneum fuisse, notat Gijetus, quippe quod ab eo sæpius illæsum versaretur, otii vitandi causa.

312. *Magnum habitatorem.*] Diogenem parvi dolii habitatorem, certe magnum animo, sapientia, divitiarum contemptu, ipsoque Alexandro Magno majorem; quod nec Rex ille ignorasse videatur. Nam cum Philosophos complures & viros primarios salutatores habuisset, adiit ipse Diogenem; quin & se suasque opes despicientem adeo est admiratus, ut amicis dixerit: *Nisi Alexander essem, profecto Diogenes esse vellem.* Plutarch. in Alexandri vita Laërt. Lib. 6.

313. *Totum sibi posceret orbem.*] Vide Sat. 10. v. 168.

314. *Æquanda pericula rebus.*] Si enim magna gessit Alexander, magna quoque est perperessus. Pariter & alii summi Imperatores, quibus magna semper gloria magno stetit ambitiosis.

315. *Nullum numen habes, &c.*] Vide Sat. 10. ad calcem.

319. *Quantum, Epicure, &c.*] Vide Sat. 13. v. 122, & Annot. ibid.

320. *Quantum Socratici ceperunt ante Penates.*] Socrates nimirum ante Epicurum vixit. Nam Socrates natus refertur Olympiade septuagesimâ septimâ, anno ante Christum quadringentesimo, septuagesimo octavo, & vixisse annos septuaginta. Epicurus autem in lucem prodiit. Olympiade centesima nona, vixitque annos nonaginta duos.

Socratici Penates.] Frugalis domus Socratis, quem Laërtius scribit, Athenis peste laborantibus, unum à morbo fuisse immunem, ob cibi temperantiam. Vide quæ etiam de illo annotabo ad Pers. Sat. 4. v. 2. & seq.

321. *Nunquam aliud natura, &c.*] Frugalitatem aliasque virtutes pariter natura & sapientia præcipiunt. Seneca Epist. 50. *Virtus, inquit, secundum naturam est, vitia inimica & infesta sunt.*

322. *Acribus exemplis, &c.*] Ad rigida nimis & severa exempla te revoco & redigo: id est, si Philosophorum austeritas te deterret; si tantam ferre nequis paupertatem: modicis igitur opibus contentus esto.

igitur quiddam è nostris moribus. *Fac summam, quam lex Othonis dignam putavit quatuordecim gradibus. Si illud etiam rugam inducit, & labium porrigit, accipe binos Equites; acquire trina quadringenta. Quod si non adhuc sinum replevi, si amplius extenditur; neq; menti satisfaciet unquam Cræsi sors, neq; Persidis Imperium, neque opes Narcissi, cui nihil negavit Claudius Cæsar, jussa cujus peregit coactus interficere conjugem.*

Ergo aliquid nostris de moribus: effice summam
Bis septem Ordinibus, quam lex dignatur Othonis.

Hæc quoque si rugam trahit, extenditque label-
lum; 325

Sume duos Equites, fac tertia quadringenta.

Si nondum implevi gremium, si panditur ultrà:

Nec Cræsi fortuna unquam, nec Persica Regna

Sufficient animo, nec divitiæ Narcissi.

Indulsit Cæsar cui Claudius omnia, ejus 330

Paruit imperiis uxorem occidere jussus.

ANNOTATIONES.

322. *Misce ergo aliquid nostris de moribus.*] Ergo imitare homines hujus ævi, & Romanos nostros divitiâs congerere amantes, at modum saltem & frænâs injice tuæ cupiditatî: opes aliquas para, sed ne, ut illi, quære immensas.

Effice summam, &c.] Censum Equestrem posside, per me licet. Vide Sat. 1. v. 106, ibique annot.

324. *Quam lex dignatur Othonis.*] Roscius Otho Tribunus plebis legem tulit, qua nemini licebat sedere in Theatri gradibus quatuordecim, nisi haberet Equestrem censum, seu quadringenta sestertia. Vide Sat. 3. v. 154, & 159. & annot. ibid.

325. *Hæc quoque si rugam trahit.*] Si angustiores etiam hi divitiarum termini, quos præscribo, tristem te faciunt.

Extenditque labelum.] Rictum porrigit; ut indignabundis ac mæstis contingit. Anglicè *TŌ GRIN*, Gallicè, *Faire la moïe*.

326. *Sume duos Equites, &c.*] Equestrem ergo censum duplica, vel ad summum, triplica. Tantum habe divitiarum, quantum satis esset duobus aut tribus Romanis Equitibus.

327. *Si nondum implevi gremium.*] Si tibi necdum satisfacio: si fortunis ejusmodi, quas habere tibi concedo, non es contentus, certe nullis eris.

Si panditur ultrà.] Si plura appetis.

328. *Cræsi.*] Hujus Lydorum Regis opes in proverbium abierunt etiam. Vide Sat. 10. v. 274.

Persica Regna.] Darii & Xerxis Regum Persi-

corum ingentes divitiâs celebrat Justinus, &c.

329. *Nec divitiæ Narcissi.*] Nec sufficient opes hujus liberti Claudii Cæsaris, de quo Sueton. Claud. cap. 28. *Suspexit*, inquit, *antè omnes Narcissum ab epistolis, & Pallantem à rationibus. Quos decreto quoque Senatus non premiis modò ingentibus, sed & Questoriis Prætoriusque ornamentis ornari libenter passus est: tantum præterea acquirere & rapere, ut quærente eo quondam de fisci exiguitate, non absurdè sit dictum; abundaturum, si à duobus libertis in consortium reciperetur.* Plin. etiam Lib. 33. cap. 10. hujus opes notat. *Juvat*, inquit, *insectari inexplebilem istam habentè cupidinem: multos cognovimus servitute liberatos opulentiores, pariterque tres Claudii Principatu, Pallantem, Callistum, Narcissum.*

330. *Cujus paruit imperiis, &c.*] Narcissi obsecutus voluntati Claudius, Messalinam uxorem neci addixit. Cornelius Tacitus Annal. 11. ad finem, *Mirum inter hæc silentium Claudii: nempe cum indefensa conjux exitio daretur — omnia libertis obediebant — Ac nî eadem ejus Narcissus properavisset, verterat pernicies in accusatorem. Et cum Imperatoris languescere iram, amorem redire audisset, prorupit Narcissus, denunciâtque Centurionibus & Tribuno, qui aderant, exequi eadem, &c. Idem alibi. *Nec enim Claudius Messalinam uxorem, qui nupsit Silio, interfecit, nisi properasset, index delator adulteri, & quodammodo imperator cædis Narcissus.* Vide Sat. 10. v. 330, & seq.*

SATIRA XV.

Quis nescit, Volusi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat
Pars hæc: illa pavet saturam serpentibus Ibim.

Ecquis ignorat, ô Volusi Bithynice, quæ monstra veneretur Ægyptus insana? Ista regio Crocodilum colit: Alia reveretur Ibiu anguibus satiatum.

ANNOTATIONES.

1. *Quis nescit, Volusi.*] In odium forte Crispini Ægyptii, de quo antea non semel scripsit Juvenalis hanc Satiram, in qua ridiculas Ægyptiorum superstitiones insectatur, pariter & crudelitatem; ut qui bruta colant, hominem autem quidam devorant.

Bithynice.] E Bithynia oriunde: quæ est Asiæ minoris regio, Euxino mari & Propontidi vicina.

2. *Ægyptus.*] Africæ regio celebratissima, Rubro mari proxima versus Orientem; ab Occidente Barcana deserta contingit, à Septentrione mare Mediterraneum, a Meridie Æthiopiæ. Urbium olim dicitur habuisse millia viginti: quas inter famosæ Memphis, Alexandria, Pelusium, Babylon nova, hodie Cairus, Thebæ, Syene, &c.

Qualia portenta colat.] Velut Numina. Quæ vero, quot, & cur, enarrant Strabo Lib. 17 Diodor. Sicul. Lib. 2. cap. 4. Herodot. Lib. 2, &c. Cic. de Nat. Deor. 3. n. 39. *Omne fere genus bestiarum consecrarunt Ægyptii,* inquit.

Crocodilon.] Portentosum certe animal, quod ex ovo anserino simili nascens, in eam excrescit magnitudinem, ut cubitos aliquando viginti æquet longitudine, interdum & superet. Quadrupes est, specie lacertæ, in terra pariter & in aqua degens. Ad annos sexaginta vivere, semper crescere, hyeme latere, ac sine cibo plures menses durare fertur. Ad Nilum frequens, at præcipuè magnitudinis est apud Gangem Indiæ fluvium: Auctores sunt Alianus Histor. animal. Lib. 10. cap. 22. & Lib. 12. cap. 38. & Plin. mox. citand. Hoc unum ex animalibus caret lingua: inferiorem maxillam non movet, sed superiorem inferiori admovet: oculos habet suillos, in aquis obtusos, extra eas perspicacissimos; dentes ingentes, serratos & prominentes; ungues robustos; pellem dorsi squamosam ac duritie impenetrabilem. Hæc ex Herodoto Lib. 2. Plinio, Lib. 8. cap. 25. Diodoro Siculo, Lib. 1. cap. 3. Cur autem Crocodilos colerent Ægyptii? Diodor. Sicul. Lib. 2. cap. 4. rationem affert, quod securitatem patriæ conferant adversus Arabiæ Liby-

æque latrones, qui Crocodilos veriti Nilum non audent transire populatum. Alia quoque ibidem affertur ratio, nempe ob Menam Regem à Crocodilo defensum contra persequentes canes: unde ille Crocodilum urbem condiderit, Crocodilos sacros esse deinceps, & coli à suis jusserit. Seneca Natural. Quest. Lib. 4. cap. 2. Delphinorum in Crocodilos ad ostium Nili pugnam, quin & victoriam, amœna prosequitur narratiuncula; similiter & Plin. cit. mox loco, ubi & de Ichneumonis calliditate & insidiis ad conficiendos Crocodilos.

3. *Adorat pars hæc.*] Ex Herodoto citato, Ægyptiorum quibusdam sacrosancti sunt Crocodili, maxime circa Thebas; aliis vero minime, sed velut hostes exagitant. Ex Plinio quoque & Seneca; citatis locis, Crocodilis adversa est & plane infensa Tentyritarum gens, ex Insula Nili Tentyri vocata. Cum enim Crocodili sint erga timidos audaces, in audaces pavidi, Tentyritæ strenue assiliunt, voce terrent, fugientes injecto laqueo trahunt, dorso inequant, quovis agunt, devotata recens corpora evomere cogunt, ad sepulturam.

Saturam serpentibus Ibim.] Fœda hæc avis ob Ovidio decantata, apud Nili ripas frequens, Ciconiæ non absimilis, ideo colebatur ab Ægyptiis, quod sit infesta serpentibus, à quibus ipsi infestantur. Hinc Cic. 1. de Natura Deorum. n. 102. *Ipsi, inquit, qui irridentur Ægyptii, nullam belluam, nisi ob aliquam utilitatem, quam ex ea caperent, consecraverunt; velut ibes maximam vim serpentum conficiunt, cum sint aves excelsæ, curvibus rigidis, corneo proceroque rostro: avertunt pestem ab Ægypto, cum volucres angues ex Libyæ vastitate, vento Africa inrectas interficiunt atque consumunt. Ex quo fit ut illæ nec moreru viræ noceant, nec odore mortuæ. Possem de Ichneumonum utilitate, de Crocodilorum, de felium dicere, sed nolo esse longus.* Herodot. Lib. 2. meminit alatorum serpentum in Ægyptum vere ineunte advolantium, quos statim conficiunt Ibides, quæ idcirco magno ibi in honore sunt. Ibin porro du-

Sacrati cercopitheci fulget imago ex auro, ubi magicæ fides erepant mutilo Memnone, ac prisca Thebæ cum centum januis dejectæ procumbunt. Ibi cæruleos, istic fuvii pisces, alibi

Effigies sacri nitet aurea cercopitheci,
Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ, 5
Atque vetus Thebe centum jacet obruta portis.
Illic cæruleos, hic piscem fluminis, illic

ANNOTATIONES.

plicis esse generis ait; alteram, quæ: tota nigra est, gruinis cruribus, rostro valde adunco, & cum serpentibus pugnat; alteram, quæ pedes habet humanis similes, gracile caput, & collum, pennas candidas, crura & rostrum alteri consentanea. Diodor. Sic. Lib. 2. cap. 4. ex avibus Ibin utilissimam ad serpentes & locustas brucosque delendos refert. Plin. Lib. 10. c. 28. *Invocant Ægyptii Ibes suas*, inquit, *contra serpentium adventum*. Et cap. 30. *Ibis circa Pelusium tantum nigra est: ceteris omnibus locis candida*. Cæll. Rhodig. lib. 13. c. 1. ex Minutiano Cæcilio Auctore, observat Corvinum ab Ovidio appellatum fuisse Ibin, ex avis fœditate, cui ventrem rostro purgare in-situm. Hoc idem testatur Plin. Lib. 8. cap. 27. ubi sic habet: *Simile quiddam monstravit in Ægypto Ibis, quæ rostri aduncitate per eam partem se perluit, quæ reddi ciborum onera maxime salubre est*. Et Plutarch. de Iside & Osir. paulò ante finem, quædam habet de Ibi non omittenda; quod Medicos purgationis usum docuerit, cum spectaretur abluì & purgari à seipsa: quod Ægyptii Sacerdotes ea se lustrant aqua, quam Ibis biberit. Hæc enim nunquam insalubrem aut veneno infectam bibit vel attingit, &c.

4. *Nitel.*] Adornatur ad cultum.

Cercopitheci.] Caudatæ simiæ, quam colebat Ægyptus. *negros, cauda, πιδνος, simia*, Plin. lib. 8. c. 54. *simiæ caudis inter se distinguuntur*.

5. *Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ.*] Apud Thebas Ægyptias in templo Serapidis (ut vult Plin. Lib. 36. cap. 7.) saxea visebatur Memnonis effigies, citharam tenens, quæ quotidie Solis orientis percussa radiis, sonum edebat citharæ similem. Strabo vidit audivitque; at istius rei causam non assequi se fatetur: ejus autem statuæ partem mediam, terræ motu corruisse narrat. Hinc Juvenalis *dimidium* vocat *Memnonem*: *Magicas* porro *chordas* ait, quia per Magicam artem sonare creditum est. Nam & cum diruisset Thebas Rex Persarum Cambyses, statum illam aperuit, ratus mechanicum aliquod intus latere, quo sonitus is fieret; verum nihil reperit: aperta vero statua consuetum edere sonum perseveravit. Vetus Schol. Pausan. in Atticis. Philostrat. in Iconib. Cæll. Rhodig. Lib. 22. cap. 5.

6. *Vetus Thebe.*] Ex Diodor. Sicul. Lib. 2.

cap. 1. Thebæi se omnino antiquissimos jactabant: primosque Philosophiam & Astronomiam invenisse, &c.

Centum jacet obruta portis.] Portas septem habuit Thebe Bœotia, ut dixi ad Sat. 13. v. 17. at Ægyptia, Hecatompylus inde dicta, portas centum, vel ut alii volunt, aulas ac domos Principum centenas; à Busiride Rege condita; centum & quadraginta stadiorum pomerium ostentabat. Plin. Lib. 36. c. 14. Herodot. Lib. 2. Thebas olim Ægyptum vocatas refert. Diodor. Sic. Lib. 2. cap. 1. ait, *Busirim condidisse magnam civitatem, Thebas à Grecis, ab Ægyptiis autem Solis urbem dictam*: (Strabo Diospolim, non Heliopolim vocatam tradit, alique) *puleris & ingentibus edificiis, ac speciosis Deorum templis exornasse: privatorum etiam ædes usque ad quartam aut quintam contignationem construxisse: hanc demum non solum Ægypti, sed totius orbis felicissimam ac florentissimam reddidisse*. Dein subjungit, *non centum portas civitatis à quibusdam afferri, sed plures & egregias templorum januas a quibus dicta fuerit centum ceu plurium portarum; ex ea vero curruum millia viginti ad bellum prodire solita*, &c. Sanctus Hieronymus dictam suo tempore Thebestim scribit, Epist. ad Galat. Thebaïdis olim regionis caput fuit; nunc detrita omnino paucis constat incolis, vocaturque *Mino*, teste Sansone; inter Memphim ad Bœream, & Syenem ad Austrum sita.

Jacet obruta.] Diodor. mox cit. refert adificata Memphi opportuniore situ, posteros Reges, Thebis relictis, Regiam illuc transtulisse; unde sint imminutæ jam Thebarum opes. Idem ibid. pariter Herodot. & Lib. 3. narrant Cambysem Persarum Regem Ægyptum occupasse, Ægyptios male multasse, clarissimas urbes, multaque Deorum templa, ad Thebas maxime, spoliasse; & in Asiam asportasse aurum, argentum, signa, artifices, &c. Hæc facta circa Olympiadem sexagesimam tertiam testatur Euseb. Chron. Plin. Lib. 36. cap. 9. *Cambyses Rex*, inquit, *cum Thebas expugnaret, grassareturque incendium ad crepidines obelisci, extingui ignem jussit, molis reverentia, qui urbis nullam habuerat*.

7. *Cæruleos.*] Id est, pisces maris cærulei. Brodæus, Turneb. Lib. 7. cap. 8. alique legunt. *æluos*, id est, feles quos venerabantur Ægyptii, ut passim ostendunt Herodot. & Diodor. cit.

Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.
 Porrum & cepe nefas violare, ac frangere morsu.
 O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis

Numina? Lanatis animalibus abstinet omnis
 Mensa. Nefas illic fætum jugulare capellæ;
 Carnibus humanis vesci licet. Attonito cum
 Tale super cœnam facinus narraret Ulysses

canem urbes integræ cohort, nullus vero Dianam. Scelus est apprehendere porrum & cepas, dentibusque rumpere. O religiosam nationem, cui isti crescunt in hortibus Dii? Brutis lanigeris parcunt singulæ mensæ: Ibi capræ catulum occidere prohibetur, fas vero est hominis carnem comedere. Quando Ulysses inter epulas ejusmodi facta commemorabat

ANNOTATIONES.

8. *Oppida tota canem venerantur.*] Quædam animalia colebant universi Ægyptii; è terrestribus bovem, canem, felem: ex aquatilibus lepidotum, & oxyrinchum: è volatilibus ibin & accipitrem: alia quidam populi, ut ovem Thebani & Saitæ: latum piscem Latopolitani; capram & hircum Mendesi; lupum Lycopolitani, &c. Vide cit. Strab. Diodor. Herodot. &c.

Canem.] Hic tum venationi, tum ad custodiam prodest: propterea Deum Anubim capite fingunt canino, significantes custodem corporis Osiridis atque Isidis fuisse. Adde quod Isidis canes corpus Osiridis quæsitum investigarunt: unde in Festis Isidis canes præeunt pompam. Ex Diod. Sicul. cit. Lib. 2. cap. 4. Vide & quæ notavi ad Sat. 6. v. 533.

Nemo Dianam.] Comparatio ironica: canem venerantur omnes; nemo canum dominam ac venatricem Dianam. Ridicula hominum religio! Scribit tamen Herodotus cit. Lib. 2. in urbe Bubasti pulcherrimo in templo coli Dianam, ipsamque Bubastin appellari.

9. *Porrum & cepe nefas violare.*] Plin. l. 19. cap. 6. *Allium*, inquit, *cepasque inter Deos in jurejurando habet Ægyptus*. Gel. Lib. 20. cap. 7. *Cepitium*, inquit, *revirescit & congerminat, decedente Luna, contra autem inarescit, adolescente. Eam causam esse dicunt Sacerdotes Ægyptii cur Pelusiotæ cepe non edant, quia solum olerum omnium contra Luna aucta & damna vices minuendi atque augendi habeat contrarias*. Plutarchus de Iside & Osir. ait Ægyptios sacerdotes cepam aversatos, eo quod lacrymas eliciat, atque Festos dies celebrantibus sit molesta, sitim quoque excitet iis gravem, qui religionis causa cibo potuque abstinent.

10. *Nascuntur in hortibus Numina.*] Quidam enim Ægyptii lentem, alii fabam, alii cepe reverebantur. Diodor. citat.

11. *Lanatis animalibus abstinet, &c.*] Oribus abstinebant, quoniam bis edunt fætus, lanamque præbentes vario accommodatam usui, lac præterea caseumque suppeditant. Diodor.

12. *Nefas illic fætum jugulare capellæ.*] Paulo ante dixi capram Mendesiis atque hircum adorari. Cic. Tusc. 5. 78. *Morem Ægyptiorum quis ignorat? Horum imbutæ mentes erroribus quamlibet carnificinam prius subierint, quam ibin, aut aspidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent: Quorum etiamsi imprudentes quidpiam fecerint, pœnam nullam recusent*. Diod. citat. Lib. 2. cap. 4. ita refert; *Siquis animalium istorum aliquod occiderit, morte damnatur* — adeoque mentes hominum pervasit ea superstitione, ut quo tempore Ptolemæus Rex à Romanis socius & amicus dictus est, applaudentibus quidem Ægyptiis, Italisque studiose excipientibus, tamen cum quidam Romanus felem interfecisset, ad ejus domum concursu plebis facta, neque à Regiis ad id missis principibus, neque Romanorum timore absterri à pœna hominis potuerint. *Quam rem non auditu percepimus, sed visu: cum in Ægyptum eo tempore navigassemus*.

13. *Carnibus humanis vesci licet.*] Diodor. cit. mox loco ita pergit: *Premente aliquando Ægyptios fame, adeo ut plures ab humana carne ob inopiam cibi non abstinere, animalia sacra omnino intacta reliquere*.

Attonito cum tale, &c.] Exemplo ostendit & illustrat quæ dixit de immani Ægyptiorum crudelitate.

14. *Narraret Ulysses Alcinoos.*] Ulysses nempe naufragus ad Coreyram Insulam enavit. In ea tum regnabat Alcinoos Phæacum Rex. Hujus filia Nausicaë nudum & egentem in littore Ulysses invenit, ejusque miserta ad patrem perduxit: à quo benigne exceptus inter cœnandum enarravit ille suos ab annis septem errores ac labores: quemadmodum à Polyphemo Cyclope, atque Antiphate Læstrygonum Rege anthropophagis quidam è suis devorati essent, &c. Homer. Odys. 6. 7, 9, 10. Talia vero illo referente (inquit Juvenalis) accumbentium Phæacum quidam ridere fabulosa, alii vanum ostentatorem indignari, ac dicere vel cogitare apud se: hunc cœne fabulatorem nemo in mare abjicit? Charibdim fingit falsam, at vera est dignus ipse, qua absorptus pereat, &c.

Alcinoo admiranti, indignationem forte vel cachinnos exciterat nonnullis, tanquam vanus fabulator: ergone illum in mare nullus precipitavit crudeli nec factâ dignum Charybdi, sevos Læstrygonas & Cyclopas comminiscentem? Facilius enim crediderim Scyllam, aut Cyaneas rupes coëuntes, atq; utres procellis refertos, vel levi Circes ictu pulsatum Elphenorem grumütum edidisse cum subibus remos agitanti- bus. Adeone inani cerebro existimavit Phæacum gentem?

Alcinoo. bilem aut risum fortasse quibusdam 15
Moverat, ut mendax aretalogus. In mare nemo
Hunc abiecit, sæva dignum veraque Charybdi,
Fingentem immanes Læstrygonas atq; Cyclopas?
Nam citius Scyllam, vel concurrentia saxa
Cyanes, plenos & tempestatibus utres 20
Crediderim, aut tenui percussum verbere Circes,
Et cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.
Tam vacui capitis populum Phæacora putavit?
Sic aliquis merito nondum ebrius, & minimum
qui

Ita quispiam jure sensisset, non adhuc temulentus, quique pau-

illum

ANNOTATIONES.

16. *Aretalogus.*] Sueton. August. cap. 74. *inter cœnandum, inquit, aut acroamata & histiones, aut etiam triviales è circo ludios interponebat, ac frequentissime aretalogos.* Hos vero Casaubonus ibid. parasitos Philosophos interpretatur, qui de virtutibus disputare soliti sint apud mensas divitum: ab *αἰετη* & *λεζα*. Ipsos vocat circulatorum Seneca Epist. 29. Alii ex Porphyrione in Horat. Serm. propriæ virtutis ostentatorem aretalogum esse aiunt, alii nugatorem & scurram, seu festiva & facteta, ad oblectandos audientium animos, effluentem: ab *αἰετες* *blandus, gratus.* Turneb. Lib. 10. cap. 12.

17. *Charybdi.*] Voragine-naves absorbente. Vide Sat. 5. v. 102. Annot.

18. *Læstrygonas atque Cyclopas.*] Plin. Lib. 7. cap. 2. *Cogitemus in medio terrarum orbe, in Sicilia atque Italia homines hujus monstri, Cyclopas & Læstrygonas, qui corporibus humanis vrescerentur.*

Læstrygonas.] *Formie antiqua Læstrygonum sedes,* inquit Plin. Lib. 3. cap. 5.

Cyclopas.] Simile Polyphemi, à quo devoratis jam Ulyssis comitibus, ipse tantum non peremptus est. Vide Homer. cit. & Sat. 9. v. 64. Annot. Vide & Turneb. Lib. 24. c. 10. & Lib. 28. cap. 46.

19. *Nam citius Scyllam, &c.*] Potius quam esse credam homines alios comedentes.

Scyllam.] Proximus est & adversus Charybdim scopulus in freto Siculo, navigantibus uterque formidabilis. Hinc adagium: *Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim.* Porro fabulati sunt meretrices esse portentosas, à quibus transeuntes devorabantur.

Virgil. Eclog. 6.
Quid loquar aut Scyllam Nisi, aut quam fama secuta est

*Candida succinctam latrantibus inguina monstri
Dulichias vexâsse rates, & gurgite in alto*

Ah timidos nautas canibus lacerâsse marinis!
Vide Cæl. Rhodig. Lib. 30. cap. 34. Ovid. Metamorphos. 13. & 14.

Concurrentia saxa Cyanes.] Alias vocantur *Symplegades* isti duo scopuli, ad os Thracii Bosphori, qui cum à se parum distent, navigantibus concurrere videntur & collidi. Hinc instabiles vocat Ovid. Trist. 1. Eleg. 9.

20. *Plenos & tempestatibus utres.*] Æolum nempe fabulantur ventos utribus inclusos dedisse Ulyssi navigaturo; at hujus comites ratos aliud intus latere, aperuisse: unde soluti venti tempestates excitarunt horrendas. Homer. cit.

21. *Circes.*] Famosa hæc venefica Solis è Perse filia, Colchorum Regis soror, in Italiam profuga apud Circæum Promontorium habitavit. Ibi vero Ulysem tempestate actum suscepit, ejusque socios veneficiis in porcos mutavit, moxque pristina formæ virga tactos restituit. Homer. Odyss. cit. Ovid. Metamorphos.

Virgil. Eclog. 8.
Carminibus Circe socios mutavit Ulyssis.
Plutarch. de Homer. Lib. fabulam hanc explicat. Plin. Lib. 25. cap. 2. ejus facit mentionem.

22. *Elpenora.*] Unum è sociis Ulyssis. Vide notam præcedentem.

23. *Tam vacui capitis, &c.*] Adeone bardos ac stolidos nos putat iste, ut ejus fabulis habeamus fidem?

Populum Phæaca.] Populum insulæ Coreyræ, quæ hodie *Corfu*, ad oram Epiri sita. Huic olim nomen dederat Coreyra Nympha: è qua Neptunus suscepit Phæacem; unde Phæacia dicta, & populi Phæaces vocati.

24. *Sic aliquis.*] Aliquis convivarum & epulantium cum Ulyse ad mensam Alcinoi Regis Coreyræ.

De Coreyraëa temetum duxerat urna : 25
 Solus enim hoc Ithacus nullo sub teste canebat.
 Nos miranda quidem, sed nuper Consule Junio
 Gesta, super calidæ referemus mœnia Copti ;
 Nos vulgi scelus, & cunctis graviora cothurnis.
 Nam scelus à Pyrrha, quanquam omnia syrmata
 volvas, 30
 Nullus apud Tragicos populus facit. Accipe
 nostro
 Dira quod exemplum feritas produxerit ævo.
 Inter finitimos vetus atque antiqua simultas,
 Immortale odium, & nunquam sanabile vulnus
 Ardet adhuc Ombos & Tentyra. Summus utrin-
 que 35
 Inde furor vulgo, quod Numina vicinorum

vini hauserat ex amphora
 Coreyraë: Quippe unus Itha-
 cus ea recitabat nemine attes-
 tante. Nos stupenda certe, at
 non ita pridem facta Junio
 Consule, ultra muros Copti
 ardentis, nos crimen totius
 populi narrabimus, & pejora
 omnibus cothurnis. Enimvero
 licet cuncta syrmata expendas,
 à Pyrrha sæculo, nusquam
 plebs omnis crimen patrat
 apud Tragœdiarum scriptores.
 Audi quoddam exemplum edidit
 nostris temporibus sæva cru-
 delitas. Inveterata pridem alie-
 natio, jugis invidia, plagaque
 immedicabilis fervet hactenus
 vicinis inter Ombos atque Ten-
 tyritas. Hinc & illinc indigna-
 tio plebi maxima, quoniam am-
 bæ regiones finitimarum

ANNOTATIONES.

24. *Minimum qui de Coreyraëa temetum duxerat urna.*] Sapiens quidam vir, vino moderate sumpto, plane sui compos.

26. *Solus enim hoc, &c.*] Quippe unus evaserat emerseratque è naufragio; quare nemo aderat qui attestaretur vera esse quæ ab eo narrabantur.

Ithacus.] Ulysses apud Ithacam natus Insulam. Vide Annot. Satir. 14. v. 287.

27. *Nos miranda quidem, &c.*] Quod Juvenalis ego referam, testes habet, ipseque vidi in Ægypto nuper, dum Romæ Consul erat Junius.

Consule Junio.] Quid hic certi statuemus? Alii legunt, *Junco*; alii *Vincò*: de his ita scribit Just. Lips. Epistolic. Quæst. Lib. 4. Ep. 20. *Vincum, sive Juncum Consules non invenio: & intricata pars illa fastorum ob Consules crebro suffectos.* Alii legunt, *Junio*; & quidam Junium Sabinum intelligunt, qui fuit Consul cum Domitiano, anno Urbis conditæ octingentesimo, trigesimo sexto. Quidam Q. Junium Rusticum Imperatoris Hadriani Collegam afferunt, anno urbis conditæ octingentesimo septuagesimo secundo. Salmas. in Plin. &c.

28. *Copti.*] *Coptos* urbs Ægypti, sive Thebaidis, ad Nilum, celebre est emporium Arabibus & Ægyptiis Tropico subjecta, & unde *calidam* vocat. Vide Strab. Lib. 17, &c.

29. *Nos vulgi scelus, &c.*] Non unius hominis scelus, ut olim Atrei, Thyestis, Medææ, Orestis, Alcæmonis; sed totius populi crimen profero, quale nunquam auditum est, nec Tragicis decantatum.

Graviora cothurnis.] Graviora iis quæ in Tragædiis tractari solent, quarum Actores co-

thurnos induunt. De his vide Annot. Sat. 6. v. 633. ad vocem, *cothurnum*.

30. *À Pyrrha.*] A diluvio, quod contigit sub Deucalione & Pyrrha. De quibus Sat. 1. v. 81, & 84.

Syrmata.] Tragicas vestes, pro tragicis argumentis. Synecd. Vide Sat. 8. v. 229.

33. *Inter finitimos.*] Jam narrat facinus & facinoris causas. Nempe diversitas religionis odium inter eos generat atrox quidem: hinc rixæ, & cædes, & belluina feritas utrinque sævit.

34. *Nunquam sanabile vulnus.*] Animorum offensio & alienatio vix unquam reconcilianda.

35. *Ardet adhuc*] A tot sæculis.

Ombos & Tentyra.] Urbs utraque finitima, Ægyptiis & Arabibus communis, non longe ab Isthmo Rubri maris, mirum in modum dissentit: nam, ut jam supra notavi, Tentyritæ Crocodilum insectantur & perimunt: Ombi vero (seu Combi, ut aliis placet) eum adeo colunt, ut suos ab eo liberos devorari non ferant solum, sed etiam letentur.

36. *Numina vicinorum odit uterque locus, &c.*] Diodor. Sicul. ante cit. Lib. 2. cap. 4. ait, *Apud priscos Reges desciscente frequenter populo, quempiam prudentiâ conspicuum divisisse Ægyptum in varias partes, singulisque edicisse quæ animalia separatim colerent; eo consilio ut dum certa quique animantia pro Diis haberent, quæ ab aliis colerentur contemptis, alteri alteros perosi, nequaquam simul adversus Principes conspirarent. Quod & secutum est: Nam diversorum finium homines invicem dissentiunt, mutuo sibi cultus impietatem objicientes.*

Deos avertantur, quandoquidem æstimant ea Numina duntaxat censenda esse, quæ ipsæ venerantur. Atqui festo die alterius plebis, universi proceres & magnates hostium decreverunt captare opportunitatem vetandi quominus festivam lucem ac jucundam haberet illa, neve gustaret lætitiã ingentium epularum, statutis apud fana ac trivã mensis, atque vigilante lecto, quem noctu diuque stratum septima lux interim reperit. Barbara certè pars hæc Ægypti: at quemadmodum ego observavi, ferox illa multitudo luxu non concedit Canopo infami. Accedit quod nec arduus videbatur triumphus de udis & balbutientibus & nutantibus præ vino. Hinc tripudia hominum ad fuscum tibi cinem, unguenta vulgaria, floresque & corollæ plurimæ circum tempora: Illinc famelica offensio. At enim prior contentio emicare capit mentibus fervidis. Ea certaminis buccina. Mox equali vociferatione congregiuntur: ac pro spiculo denudata dextra pugnat: raræ maxillæ absque plaga: raro alicui vel nemini incolumes nares per omnem dimicationem. Modo cerneret in omnibus turmis facies mutilatas, vultus diversos, atque ossa divisa fractis malis pugnosque oculorum cruore perfusos.

Odit uterque; locus; cum solos credat habendos
Esse Deos, quos ipse colit. Sed tempore festo
Alterius populi rapienda occasio cunctis
Visa inimicorum primoribus ac ducibus; ne
Lætum hilaremque diem, ne magnæ gaudia
cœnæ
Sentirent positis ad templa & compita mensis,
Pervigilique toro, quem nocte ac luce jacentem
Septimus interea Sol invenit. Horrida sane
Ægyptus: sed luxuriã quantum ipse notavi,
Barbara famoso non cedit turba Canopo.
Adde quod & facilis victoria de madidis &
Blæsis, atque mero titubantibus. Inde virorum
Saltatus nigro tibi cine, qualiacunque
Unguenta, & flores, multæque in fronte co-
ronæ:
Hinc jejunum odium. Sed jurgia prima sonare
Incipiunt animis ardentibus: hæc tuba rixæ.
Dein clamore pari concurritur, & vice teli
Sæviti nuda manus: paucæ sine vulnere malæ:
Vix cuiquam aut nulli toto certamine nasus
Integer. Aspiceres jam cuncta per agmina vultus
Dimidios, alias facies, & hiantia ruptis
Ossa genis, plenos oculorum sanguine pugnos.

ANNOTATIONES.

39. *Alterius populi.*] Omborum Diis suis sacros & festos dies celebrantium.

40. *Inimicorum primoribus.*] Tentyritis.

43. *Pervigilique toro, &c.*] Lecto discubitorio, quo pervigiles epulas ex more agebant, genioque indulgebant per continuos dies septem atque noctes.

44. *Septimus interea.*] Quidam legunt, *interdum.*

45. *Ægyptus.*] Ea regio, in qua sunt urbes prædictæ, & in qua ego præsens vidi quæ refero, inquit Juvenalis: quem proinde constat in Ægypto fuisse.

46. *Canopo.*] Vide Sat. I. v. 26. Annot.

47. *Adde quod & facilis victoria.*] Victoria de Ombis tum ebris reportandæ facilitas hostes eorum Tentyritas movit ad eos impetendos & lacessendos, ex invidia scilicet.

De madidis.] Unguento perfusis ex more & lascivientibus.

48. *Blæsis.*] Aristot. in *Problemat.* scribit linguam vinolentis oberrare, vel quod uti totum corpus, sic & lingua titubat: vel quod linguæ caro mollis instar spongiæ, madescendo ampliatur, hincque ob molem tardior non ita sincere verba exprimit.

Inde virorum.] Ex parte Omborum.

49. *Nigro tibi cine.*] Mauro, Æthiope, tibia ludente, Ombi saltabant ad numerum.

51. *Hinc jejunum odium.*] Contra vero Tentyritæ jejuni, & infesti.

52. *Hæc tuba rixæ.*] Velut *Classicum.*

57. *Alias facies.*] Immutatas ad deformatas vulneribus & cruore.

58. *Oculorum sanguine.*] Quos eruerint, aut foderint, aut cruentarint.

Ludere se credunt ipsi tamen, & pueriles
 Exercere acies, quod nulla cadavera calcent. 60
 Et sane quo tot rixantis millia turbæ,
 Si vivunt omnes? Ergo acrior impetus, & jam
 Saxa inclinatis per humum quæsitâ lacertis
 Incipiunt torquere, domestica seditione
 Tela; nec hunc lapidem, quali se Turnus, &
 Ajax; 65

Vel quo Tydides percussit pondere coxam
 Æneæ; sed quem valeant emittere dextræ
 Illis dissimiles, & nostro tempore natæ.
 Nam genus hoc vivo jam decresebat Homero,
 Terra malos homines nunc educat, atque pu-
 sillos. 70

Ergo Deus quicumque aspexit, ridet & odit.
 A diverticulo repetatur fabula. Postquam
 Subsidiis aucti, pars altera promere ferrum
 Audet, & infestis pugnam instaurare sagittis.

Isti nihilominus joculari se arbitrantur, & certamina puero-
 rum agitare, quoniam cadavera
 nulla proterunt. Et certe quor-
 sum tot millia populi dimicantis,
 si cuncti superstant? Itaque
 gravior fit incursus: jamque
 ordiuntur jacere lapides per
 terram collectos demissis bra-
 chiis, prompta seditiosorum
 arma. Neque vero id saxum,
 quo se Turnus atque Ajax
 defenderunt, aut quâ mole
 Tydei filius cecidit Æneæ
 coxendicem, sed qualem vibrare
 queant manus iis dispares, evo-
 que nostro procreatæ. Illa enim
 progenies jam diminuebatur,
 Homero superstitute. Modò humus
 gignit homines improbos & par-
 vos. Numen igitur quodlibet
 viderit, deridet atque aversatur.
 A digressionem sermo revocetur.
 Posteaquàm auxiliariu copiiis
 roborati sunt, acies una ferrum

distringere aggressa est, atque inimicis telis prælium redintegrare.

ANNOTATIONES.

60. *Nulla cadavera calcent.*] Nemine adhuc
 trucidato, cujus cadaver pedibus conculcent.

61. *Et sane quo tot, &c.*] Ironia.

64. *Domestica seditione tela.*] Consueta, fa-
 miliaria.

Virgil. Æneid. 2.

Jamque faces & saxa volant.

65. *Nec hunc lapidem.*] Neque vero tantum
 jaciunt, quantum olim Turnus, Ajax, Diome-
 des. Hi torquebant ingentem unum; illi he-
 roibus inferiores non nisi leviores multos pote-
 rant movere.

Turnus.] Adversus Æneam intorsit saxum
 Turnus: illud autem ingens, immane, limitem
 agro positum dicit Virg. Æneid. 12. sub finem.

Ajax.] Hic singulari certamine cum Hec-
 tore commissus. Iliad. 7.

66. *Tydides.*] Diomedes Tydei filius Æneam
 graviter vulnerat, cit. Iliad.

69. *Nam genus hoc vivo jam decresebat Ho-
 mero.*] Homer. Iliad. 5. v. 303.

Ὅν τ' ἄνθρωπος ἀνθρώπων φέρει, οὐκ ἔστιν ἄλλοθεν ἔστι. Quem
 imitatus Virgil. Æneid. cit.

Vix illud lecti bis sex cervice subirent;

Qualia nunc hominum producit corpora tellus.
 S. Augustin. de Civit. Dei Lib. 15. cap. 9. *Non
 credunt, inquit, magnitudines corporum tunc
 fuisse longè ampliores, quam nunc sunt*—

*Sed incredulos convincunt nudata per
 vetustatem, seu per vim fluminum, variosque
 casus sepulchra, ubi incredibilis magnitudinis
 ossa mortuorum apparuerunt. Vidi ipse non solus.*

*sed aliquot mecum, in Ulicensi littore, molarem
 hominis dentem tam ingentem, ut si in nostro-
 rum dentium modulus minutatim concideretur,
 centum nobis videretur facere potuisse: sed eum
 gigantis alicujus fuisse crediderim.*—*Pli-
 nius Secundus commemorat naturam ferre mi-
 nora corpora, idque Homerum sæpè carmine con-
 questum, &c. Plin. Lib. 7. cap. 16. ita scribit:
 Cuncto mortalium generi minorem in dies men-
 suram fieri propemodum observatur.*—*Sub
 Divo Claudio Principe visus Arabs quidam no-
 mine Gabbara novem pedes altus. Orestis corpus
 septem cubitos habuit. In Creta, terre motu rupto
 monte, inventum corpus quadraginta sex cubi-
 torum, quod alii Orionis, alii Otii fuisse aiunt,
 &c. Gellius Lib. 3. cap. 13. sic habet: Hero-
 dotus homo fabulator, Histor. 1. scribit inven-
 tum esse sub terra Orestis corpus cubitibus longi-
 tudinis habens septem, que faciunt pedes duode-
 cim cum quadrante: nisi si (ut Homerus opina-
 tus est) vastiora prolixioraque fuerint corpora
 hominum antiquorum; & nunc quasi jam senes-
 cente mundo, rerum atque hominum decrem-
 ta sint. Cæl. Rhodig. Lib. 18. cap. 31. In fluvio
 Orontis alveo, inquit, repertum est cadaver
 Indi cujusdam Orontis nomine, cubitos undecim
 longum, & amplius.*

71. *Ridet & odit.*] Odit malos, ridet pusil-
 los.

72. *A diverticulo repetatur fabula.*] Reli-
 quamus Turni, Ajacis, ac Diomedis Historiam,
 & ad nostram redeamus.

Tum qui Tentyra habitant
 palmetis umbriferis proxima,
 urgent cunctos dorsum præcipiti
 fugæ dantes. Istic quispiam
 corruiit præ metu immodico
 properans aufugere, & comprehenditur.
 Hunc vero multas in partes & frustula discerptum,
 ut unus exanimis pluri-
 bus satis esset, integrum devoravit
 superior multitudo, arrosus
 etiam ossibus: neque fervente
 cacabo verubusve coxit. Ita
 diuturnum ac lentum existimavit
 caminum operiri, crudo corpore
 satis gaudens. Inde fas est letari,
 quod non ignem polluerit,
 quem è suprema cæli regione
 ablatum terris dedit Prometheus.
 Congratulor elemento: teque
 gaudere arbitror. At qui mandare
 cadaver laud dubitavit,
 nihil unquam deglutivit
 eâ carne jucundius. In tali enim
 facinore, ne scisciteris & ambigas
 utrum prior ingluvies
 delicias captârit: at qui postremus
 accessit: ductis humi digitis
 quidpiam delibat è cruore
 hominis jam integro cadavere
 devorati. Vascones, ut ferunt,
 cibus ejusmodi vescentes vitum
 in longius traxerunt. At res
 absimilis. Hic enimvero,

Terga fugæ celeri præstantibus omnibus instant 75

Qui vicina colunt umbrosæ Tentyra palmæ.
 Labitur hic quidam nimia formidine cursum
 Præcipitans, capiturque: ast illum in plurima
 sectum

Frusta ac particulas, ut multis mortuus unus
 Sufficeret, totum corrosis ossibus edit 80

Victrix turba; nec ardenti decoxit ahenò,
 Aut verubus: longum usque adeo, tardumque
 putavit

Expectare focos, contenta cadavere crudo.

Hinc gaudere libet, quod non violaverit ignem,
 Quem summa cæli raptum de parte Prometheus
 Donavit terris. Elemento gratulor, & te 86

Exultare reor. Sed qui mordere cadaver
 Sustinuit, nihil unquam hac carne libentius edit.
 Nam scelere in tanto ne quæras, & dubites, an
 Prima voluptatem gula senserit: ultimus au-
 tem 90

Qui stetit absumpto jam toto corpore, ductis
 Per terram digitis, aliquid de sanguine gustat.
 Vascones, ut fama est, alimentis talibus usi
 Produxere animas: sed res diversa; sed illie

ANNOTATIONES.

75. *Terga fugæ celeri, &c.*] Ombis universis fugæ se dantibus instant armati Tentyritæ, in quorum terra crescunt palmæ complures.

76. *Palmæ.*] Vide multa scitu digna de palmis, apud Herodot. Lib. 4. Plutarch. Nat. Quæst. Plin. passim. Athen. Lib. 2, & 14. Cæl. Rhodig. lib. 5. cap. 6, &c.

77. *Labitur hic quidam.*] Unus ex Ombis fugiens cecidit, & ab hostibus captus est.

81. *Nec ardenti decoxit ahenò, &c.*] Humanam vero carnem tam avidè appetiverunt, ut nec elixam nec assatam, sed crudam vorarent.

84. *Ignem.*] Quem velut sacrum gentes multæ coluerunt. Vide Cic. 4. Acad. Quest. n. 118. de Nat. Deor. 3. de Leg. 2. n. 20. Plutarch. de Placit. Philos. 1. cap. 3. & de facie in orbe Lunæ. Herodot. Lib. 3. paulo post initium. Cæl. Rhodig. Lib. 15. cap. 14, & 15. Alex. ab Alex. Lib. 6. cap. 26, &c.

85. *Prometheus.*] Vide Sat. 4. v. 133. Cæl. Rhodig. Lib. 7. cap. 19, 20, & 21, &c.

86. *Elemento gratulor.*] Igni gratulor quod

non sit violatus, coquendo carnes humanas, quibus impij Tentyritæ satiarentur.

Et te exultare reor.] Te, ô Volusi, credo mecum sentire & letari.

89. *Ne quæras, & dubites, an, &c.*] Ne dubites voracibus illis anthropophagis cibos impios maxime jucundos fuisse, cum de corpore hostili epulati sunt: quandoquidem is qui tarde venerat, saltem cruoris guttas humi colligit, & abligurit mira cupiditate. Nam primi non carnes solum absumperant, sed & ossa corroseant.

93. *Vascones, ut fama est, &c.*] Ex comparatione exaggerat crudelitatem Ægyptiorum.

Vascones.] Hi pridem Tarraconensis Hispaniæ populi eam tenebant regionem, quæ sita est Iberum fluvium inter & Pyrenæos montes, & Navarra modo nuncupatur. Subinde vero in Galliam transgressi Aquitaniâ partem occuparunt: eique suum indidère nomen, vernacule, *la Gascogne*.

Alimentis talibus usi.] Corporibus humanis in summa quidem necessitate victitarunt. Alij legunt, *Alimentis talibus olim*.

Fortunæ invidia est, bellorumque ultima, casus
 Extremi, longæ dira obsidionis egestas. 96
 Hujus enim, quod nunc agitur, miserabile debet
 Exemplum esse cibi: sicut modo dicta mihi gens
 Post omnes herbas, post cuncta animalia, quic-
 quid
 Cogebat vacui ventris furor, hostibus ipsis 100
 Pallorem, ac maciem, & tenues miserantibus
 artus,
 Membra aliena fame lacerabant, esse parati
 Et sua. Quisnam hominum veniam dare, quisve
 Deorum,
 Urbibus abnuerit dira atque immania passis;
 Et quibus ipsorum poterant ignoscere manes, 105
 Quorum corporibus vescebantur? Melius nos
 Zenonis præcepta monent. Nec enim omnia,
 quædam
 Pro vitâ facienda putat. Sed Cantaber unde
 Stoïcus, antiqui præsertim ætate Metelli?

sortis malignitas est, atque mi-
 litie summum infortunium;
 eruntque ultimæ, atque diutur-
 ne obsessionis sæva inopia.
 Nam istius alimenti exemplum
 quod modo affertur, debet cen-
 seri miseratione dignum. Quem-
 admodum populus mox à me no-
 minatus, post cuncta olera, post
 animantia universa, quodcumque;
 adigebat abdominis jejuni ra-
 bies, ipsos hostibus misericordiâ
 commotis ob pallorem, ac ta-
 bem, exilesque artus, aliorum
 membra per esuriam laniabant,
 prompti etiam edere propria.
 Ecquis mortalium, aut quis
 Numinum recusavit ignoscere
 civitatibus sæva perpessis &
 inhumana; quibus etiam indul-
 gere potuissent eorum manes
 quorum cadaveribus pascebantur?
 At sanctius nos instituit
 Zenonis documenta. Nam
 neque universa quævis agenda

pro vita censet. Verum quomodo Cantaber Stoïcus foret, avo præsci Metelli præcipue?

ANNOTATIONES.

96. Longæ dira obsidionis egestas.] Quando nempe Calaguris, hodie Calahorra, urbs in Vasconum finibus, ad Iberum fluvium, à Pompeio & Metello obsessa, atque ad extrema reducta est; cum à Sertorianis teneretur. Strabo, Plutarchus, Appianus. L. Florus, Lib. 3. cap. 22. ita scribit: *In fame nihil non experta Calaguris.* Et Valer. Maxim. Lib. 7. cap. 6. *Numantinos in dira fame humanorum corporum dapibus usos, supergressa est Calaguritanorum execrabilis impietas: qui quo perseverantius interempti Sertorii cineribus fidem præstarent, Cneii Pompeii obsidionem frustrantes; quia nullum jam supererat animal in urbe ipsorum, uxores suas ac natos adusum nefariæ dapis verterunt, &c.*

102. Membra aliena.] Vel ab hostibus, vel ab ipsismet occisorum.

Esse parati & sua.] Nam quidam inedia pressi brachia sua nonnunquam arrosere.

104. Urbibus.] Calaguri, Numantiæ, Sagunto. Alii legunt, *Viribus*; id est; virilibus animis, vel viris fortibus.

105. Manes.] Vide Pers. Sat. 5. v. 152. Annot.

106. Melius nos, &c.] Nolim tamen excusare omnino Vascones, inquit Juvenalis, qui potius debebant mori quam cibis tam implis

vitam producere. Nos certe Romani melius instituti, sentimus cum Zenone, & summum credimus nefas animam præferre pudori, neque ob vitam perdere velimus vivendi causas. scilicet honestatem, humanitatem, pietatem. Seneca Epist. 72. *Non omni pretio vita emenda est;* inquit. Et. Plin. Lib. 28. cap. 1. *Vitam quidam non adeo expetendam censemus, ut quoquo modo protrahenda sit. Quisquis es talis, æque moriere, etiam cum obscænis rixeris aut nefandus.*

107. Zenonis.] Stoicorum Principis. Vide Laërtium, &c.

108. Sed Cantaber unde Stoïcus.] Unde vero sapientiam Stoicorum accipisset barbara gens? Non ergo mirum si tale facinus perpetrare non exhorruerit.

Cantaber.] Vasconibus in Iberia finitimus est. Metonym. Biscaya vocatur nunc, quæ dudum Cantabria.

109. Stoïcus.] Vide Sat. 13. v. 121.

Metelli.] Hic à Pompeio missus in Iberiam ad expugnandum Sertorium. Appian Lib. 1. & Florus cit. *Cum Romana res, inquit, uno Imperatore non posset tanto hosti (Sertorio) resistere, additus est Metello Cn. Pompeius, &c. Antiqui, vero dicit, quia Metelli alii exinde floruerunt.*

Jam vero mundus omnis possidet Græcas & nostrates Athenas. Gallia diserta Britannos oratores erudiit, & Thule modo consulat de Rhetoricæ magistro mercede accersendo. Nihilominus ea præstant natio, de qua locuti sumus, & Saguntini robore & fidelitate similes, danno vero superiores, quidpiam ejusmodi liberant culpâ. At Egyptus altari Mæotico crudelior est. Hæc enim quæ dirum sacrificium instituit Taurica homines mactat solum, si quidem existimes fidem mereri quæ ferunt poemata: nihil amplius aut gladio pejus metuit victima.

Nunc totus Grajas, nostrasque habet orbis Athenas. 110

Gallia caudicos docuit facunda Britannos: De conducendo loquitur jam Rhetore Thule. Nobilis ille tamen populus, quem diximus, & par

Virtute atque fide, sed major clade Saguntus, Tale quid excusat. Mæotide sævior arâ 115

Egyptus. Quippe illa nefandi Taurica sacri Inventrix homines (ut jam quæ carmina tradunt Digna fide credas) tantum immolat: ulterius nil Aut gravius cultro timet hostia. Quis modo casus

Jam verò quæ calamitas

ANNOTATIONES.

110. *Nunc totus Grajas, nostrasque habet orbis Athenas.*] Ubique jam disseminata sunt sapientiæ instituta, literæque tam Græcæ quam Latinæ: nemo igitur potest amplius ignorantia vel barbarie excusari, si quid peccet contra humanitatem. Cic. pro Flacco. *Adsunt Athenienses, undè humanitas, doctrina, religio, fruges, jura, leges ortæ, atque in omnes terras distributæ putantur.*

111. *Gallia caudicos, &c.*] E Gallia transierunt in Britanniam disciplinæ liberales & Philosophiæ documenta: sicut è Græcia in Italian & Ægyptum profecta sunt, &c.

Facunda.] Vide Sat. 1. v. 44, & Sat. 7. v. 148. ibique Annot.

Britannos.] Vide Sat. 2. v. 161. Annot.

112. *De conducendo loquitur, &c.*] Ipsa Thule ad mundi fines posita vult conducere præceptorem, à quo erudiatur. Hyperbole.

Thule.] Hanc Ortelius Norvegiæ tractum esse dicit: Aliis est Insula Oceani Septentrionalis, nunc Islandia, ultima Thule, dicta Virgilio. *De Thule obscura est historia,* inquit Strabo, *propter ejus in ultima loca remotiorem: hanc squidem ad Septentrionem expositam locant.* Hæc ab Europæis frequentari cepta circa annum Christi millesimum: longo est leucas Gallicas ducentas, lata circiter centum. Regi Daniæ paret. Montem Heclam habet ignivomum, & Dæmonum spectris, ut referunt, terribilem. De hoc si vacat & lubet, miranda multa lege apud Philipp. Camerar. Medit. Histor. cap. 16.

113. *Nobilis ille tamen populus.*] Vascones fide & virtute clari.

114. *Major clade Saguntus.*] Hæc urbs Hispaniæ Tarraconensis olim præclara, nec hodie ignobilis in Regno Valentis, vulgo,

Morvedre. Major clade; quoniam Saguntini, cum essent Romanis fœderati, octo menses Annibali repugnarunt; tandem extrema passi, incenso rogo, se suaque maluerunt igne comburere, quam se hosti dedere, à quo expugnari se animadvertebant. Abiit in proverbium *Saguntina fames.* Polyb. Lib. 3. Tit. Liv. 21. Plin. Lib. 7. cap. 3. ita scribit: *Est inter exempla, in uterum protinus reversus infans Sagunti, quo anno ab Annibale deleta est.*

115. *Mæotide sævior arâ.*] Ad quam homines mactabantur. Mæotis palus, seu lacus, aut potius sinus Sarmatici maris, Tanaim amnem recipit. Euxino Ponto per Bosphorum Cimmerium jungitur: rigat Tauricam regionem seu Chersonesum, ubi pridem hospites & advenas Dianæ immolare mos & fas erat. Quod perseverasse aiunt usque ad Orestis ac Pyladis adventum; quos agnoscens Iphigenia ibi tum sacrificulum, initio cum iis consilio, Dianæ simulacrum inde aufugiens rapuit, atque Ariciæ consecravit.

116. *Taurica.*] Hæc primum *Gazaria*: post occupantibus Tauris Scythiæ populus, *Taurica*; hodie, *Tartaria minor*, Mæotico & Euxino mari circumfunditur.

Nefandi Sacri inventrix.] Tauricæ Chersonesi Rex Thoas id nefas instituit.

117. *Quæ carmina tradunt.*] Vide Euripid. Trag. Iphigen. in Tauris.

Homines tantum immolat.] Tantum immolat, non etiam laniat dentibus ac devorat, ut faciunt Ægyptii, barbaris proinde omnibus immolatis.

119. *Quis modò casus impulit hos?*] Iterum ex collatione crimen Ægyptiorum auget. An, inquit, necessitas impulit? Imo crudelitas.

Impulit hos? Quæ tanta fames, infestaque
vallo 120

Arma coëgerunt, tam detestabile monstrum

Audere? Anne aliam terrâ Memphitide siccâ

Invidiam facerent nolenti surgere Nilo?

Quam nec terribiles Cimbri, nec Brittones un-
quam,

Sauromatæque truces, aut immanes Agathyrsi,
Hæc sævit rabie imbelle & inutile vulgus, 126

Parvula fictilibus solitum dare vela phaselis,

Et brevibus pietæ remis incumbere teste.

Nec pœnam sceleri invenies, nec digna parabis

Supplicia his populis, in quorum mente pares
sunt 130

Et similes ira atque fames. Mollissima corda

Humano generi dare se natura fatetur,

Quæ lacrymas dedit. Hæc nostri pars optima
sensûs.

Plorare ergo jubet causam lugentis amici,

Squalloremq; rei, pupillum ad jura vocantem 135

Circumscriptorem, ejus manantia fletu

Ora puellares faciunt incerta capilli.

Naturæ imperio gemimus, cum funus adultæ

Virginis occurrit, vel terra clauditur infans,

istos coëgit? Quæ tam gravis inedia, & quis exercitus aggerere contrarius adegit moliri portentum addeò execrabile? Numquid offensionem diversam crearent, Nilo intumescere abnienti, si aruerit solum Memphiticum? Quâ rabie nunquam sævierunt aut Cimbri truces, aut Aremorici, ferocesque Sauromatæ, vel crudeles Agathyrsi, eâ sævit inepta bello & ignava plebs, assueta lembis testaceis exigua vela expandere, curtosq; remos fictilis colorati impellere. Neque reperies crimini punitionem, neque pœnas idoneas constitues illis gentibus, in quarum animo odium & esurries æqualia sunt atq; purilia. Præcordia tenerrima donare se hominibus ostendit natura, quæ donavit fetus. Ea portio præcipua nostræ indolis. Itaque præcipit flere causam familiaris dolentis, & sordes rei, atque pupillum defraudatori diem dicentem, cujus crines virginales ambiguum reddunt vultum lacrymis defluentem. Jussu naturæ ingemiscimus quando nobis obviam fiunt exequiæ pu-

elle grandioris, aut cum puerulus humo conditur,

ANNOTATIONES.

120. *Quæ tanta fames, infestaque, &c.*] Ut Vascones, Numantinos, &c.

221. *Monstrum.*] Monstrosum scelus.

122. *Anne aliam.*] Quid pejus committere potuissent ad irritandum Nilum, ut eo offensus, impiamque terram aversatus, jam nollet exundans illam fecundare?

Memphitide.] Synecdoche, pro Ægypto, cujus urbs Memphis pyramidibus celebrata Martiali, &c.

123. *Nilo.*] De hoc antea non semel.

124. *Cimbri.*] De his Sat. 8. v. 249.

Brittones.] Galliæ Celticæ Gens apud Sidonium; apud Cornel. Tacitum vero Germaniæ populi.

125. *Sauromatæ.*] Vide Sat. 2. v. 1.

Agathyrsi.] Sarmatiæ populi, dicti ab Agathyrso Herculis filio. Horum fuisse regionem ubi nunc est Moscovia, dicunt nonnulli.

126. *Imbelle & inutile vulgus.*] Tentyritæ

præ illis populis ignobiles tale audent facinus, quale nunquam alii ulli.

127. *Parvula fictilibus solitum dare vela phaselis.*] Testaceis scaphis ac naviculis Nilum flumen enavigantes. Strabo Lib. 17.

130. *In quorum mente pares sunt—ira atque fames.*] Qui per iram eo committunt infanda, quæ sola fames admittit, & quodammodo excusat.

133. *Hæc nostri pars optima sensûs.*] Humanæ propria est indolis miseratio.

135. *Squalloremque rei.*] Solebant rei vestium affectare sordes & squallorem, ut misericordiam excitarent Judicum.

136. *Circumscriptorem.*] Tutorem, qui pupilli bona fraude surripuit. Vide Satir. 10. v. 222.

137. *Ora puellares, &c.*] Capilli more puellarum oblongi & passi dubitare faciunt, sitne puer an puella.

138. *Adultæ virginis.*] Jam nubilis puellæ immaturo fato sublata.

etiam minor flammâ pyræ. Nam quis probus vel dignus tædâ secretâ, qualem cupit esse sacrificulus Cereris, ærumnas quaslibet à se remotas putat? Illud nos distinguit à grege mutorum: proindeque soli animum honore dignum adepti, & divina comprehendentes, indoneique descendis tractandisque artibus, oriundum ab Cæli palatio duximus animum, quo carent pecudes ad humum conversæ & aspicientes. Orbis primordiale communis creatoriis solum animas concessit, nobis vero mentem etiam, ut par charitas nos cogeret implorare opem, ac præbere; dissipatos congregare in civitatem, antiqua è sylva discedere

Et minor igne rogi. Quis enim bonus, aut face dignus 140
 Arcanâ, qualem Cereris vult esse Sacerdos, Ulla aliena sibi credat mala? Separat hoc nos A grege mutorum, atque ideo venerabile soli Sortiti ingenium, divinorumque capaces, Atque exercendis capiendisq; artibus apti, 145
 Sensum à cælesti demissum traximus arce, Cujus egent prona, & terram spectantia. Mundi Principio indulsit communis conditor illis Tantum animas, nobis animum quoque; mutuus ut nos 149
 Affectus petere auxilium, & præstare juberet, Dispersos trahere in populum, migrare vetusto

ANNOTATIONES.

140. *Minor igne rogi.*] Junior, quam tu fas esset cremari corpusculum. Plin. Lib. 7. cap. 16. *Editis infantibus primores septimo mense gigni dentes haud dubium, inquit, — Priusquam genita dente cremari, mos gentium non est.* Et cap. 54. *Cremare apud Romanos non fuit veteris instituit. Terrâ condebantur* — *Nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus, &c.* Aiunt mortuos infantes in suggrundariis condi sôlere. Fab. Planciad. Fulgentius Exposit. Serm. antiq. sic habet: *Suggrundia antiqui discebant sepulchra infantium, qui necdum quadraginta dies implessent: quia nec busta dici poterant; quia ossa quæ comburentur non erant: nec tanta cada-veris immanitas, qua locus tumesceret, unde Rutilus Geminus Astyanacte ait: Melius suggrundarium misero quæreret, quam sepulchrum.*

Face dignus arcanâ, qualem Cereris, &c.] Dignus initiari vel interesse Sacris Cereris, quæ noctu peragebantur ardentibus lampadibus & faculis, in memoriam Cereris, quæ Proserpinam filiam accensa face quæsierat. Porro, ut jam alibi notavimus, Eleusina seu Cerealia illa solos castos admittebant: tumque probitas integritasque alicujus Sacerdoti probabatur, si face non extincta cucurrisset. Vide Sat. 6. v. 50.

Claudian.

— *Sanctasque faces extollit Eleusis.* Ovid. Fast. 4.

Illic accendit geminas pro lampade pinus;

Hinc Cereris sacris nunc quoque tædâ datur.

142. *Ulla aliena sibi credat mala.*] Qui

sibi non credat posse accidere, quod accidere aliis videt.

Terent.

Homo sum, humani nihil à me alienum puto.

Separat hoc nos, &c.] Naturalis pietas discernit homines à pecudibus.

146. *Sensum à cælesti demissum traximus arce.*] Cic. Tusc. 1. n. 66. *Animorum nulla in terris origo inveniri potest* —

Ita quicquid est illud sentit, quod sapit, quod vult, quod viget, cæleste & divinum est, ideoque æternum, &c.

Virgil.

Ignæus est ollis vigor, cælestis origo. Horat. *Divinæ particulam auræ.*

147. *Cujus egent prona.*] Cic. de Natura Deorum: *Figuram quoque corporis habilem & aptam ingenio dedit, &c.* Nam cum cæteras animantes Deus adjecisset ad pastum, solum hominem erexit & ad cæli quasi cognitionem, domicilii unde descenderat, excitavit.

Ovid.

Pronaque cum spectent animalia cætera terram, Os homini sublime dedit, &c.

149. *Tantum animas.*] Vegetantem, sentientem.

151. *Dispersos trahere in populum.*] Cic. Tusc. 5. n. 5. *Tu urbes peperisti; tu dissipatos lumines in societatem vitæ convocasti: tu eos inter se primò domicilii, deinde conjugii, tum literarum & vocum communiione junxisti, &c.*

Horat. Lib. 1. Sat. 3.

Oppida cæperunt mûnere, & ponere leges, Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.

De nemore, & proavis habitatas linquere sylvas ;
 Ædificare domos, laribus conjungere nostris
 Tectum aliud, tutos vicino limine somnos
 Ut collata daret fiducia ; protegere armis 155
 Lapsum, aut ingenti nutantem vulnere civem ;
 Communi dare signa tuba, defendier isdem
 Turribus, atque una portarum clave teneri.
 Sed jam serpentum major concordia : pareit
 Cognatis maculis similis fera. Quando leoni 160
 Fortior eripuit vitam leo ? Quo nemore unquam
 Expiravit aper majoris dentibus apri ?
 Indica Tigris agit rapida cum tigride pacem
 Perpetuam : sævis inter se convenit ursis.
 Ast homini ferrum lethale incude nefanda 165
 Produxisse parum est, cum rastra & sarcula tan-
 tum
 Assueti coquere, & marris ac vomere lassi
 Nescierint primi gladios excudere fabri.
 Aspiciamus populos quorum non sufficit iræ 169
 Occidisse aliquem, sed pectora, brachia, vultum
 Crediderint genus esse cibi. Quid diceret ergo,
 Vel quo non fugeret, si nunc hæc monstra videret
 Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui

Et nemora deserere majoribus habitata, ædes construere, domui nostræ domum alteram addere, ut mutua contiguo domicilio fidentia securum conferret soporem, armis tueri civem, prostratum, vel grandi plaga titubantem; publica buccina classicum canere, iisdem protegi turribus, unaque includi forium clave. At nunc major est anguium consensio. Paribus notis par bellua indulget. Quandonam leo valentior ademit vitam leoni? Qua in sylva grandioris apri dentibus occisus est unquam aper? Tigris Indiæ furibunda concordiam habet perennem cum tigride. Ursi feroces invicem consentiunt. Homini verò parum videtur mortifera tela fabricasse incude nefaria, quando rastros & sarcula duntaxat excoquere soliti, atque marris & aratro fatigati veteres fabri haud noverant fabricare enses. Cerninus gentem, cujus haud furori satis est quempiam trucidasse: verum thoracem, lacer-

tos, ora, quoddam esse alimentum putat. Ecquid igitur loqueretur, aut quo non secederet Pythagoras, si jam ea portenta conspiceret, qui animantibus omnibus.

ANNOTATIONES.

152. *Linquere silvas.*] Cic. de Invent. 1 Fuit quondam tempus, cum in agris passim homines bestiarum more vagabantur, & sibi victu ferino vitam propagabant.

Horat. ad Pisones, v. 291.

Sylvestres homines——

Cædibus & victu sædo deterruit Orpheus, &c.

155. *Ut collata daret fiducia.*] Junctis ædibus vicinus vicino fert opem indigenti facile.

158. *Una portarum clave teneri.*] Vide Athen. Lib. 14. cap. 23. ubi satis lepide Athenion arti coquinaræ seu culinariæ tribuit ea omnia quæ supra Juvenalis humanæ rationi, & Philosophiæ vulgo attribuunt.

159. *Pareit cognatis maculis similis fera, &c.*] Pardus pardo, tigris tigridi, lynx lynxi non movet bellum; similes notas, parem naturam veretur: solus homo est homini lupus. Cicer. Offic. *Nulla tam detestabilis pestis est, quæ non homini ab homine nascatur, Plinius in Proemio Libri 7. Cætera animantia in suo genere probe degunt; congregari videmus & stare contra dissimilia: leonum feritas inter se non dimicat:*

serpentum morsus non petit serpentes: nec maris quidem belluæ nisi in diversa genera seviunt. At hercule homini plurima ex homine sunt mala. Vide Senec. Epist. 104, & Brod. Miscel. Lib. 3. cap. 28.

163. *Indica Tigris.*] Vide Sat. 6. v. 270. & Sat. 8. v. 36. ibique annot.

168. *Gladios excudere.*] Alii legunt, *extendere.*

169. *Aspiciamus populos.*] Ægyptios, Tentyritas.

171. *Crediderint genus esse cibi.*] Id nefas perpetrare etiamnum familiare est Caribis, Americæ Meridionalis in Guajana regione populis, ut cum aliquem ex hostibus suis bello ceperint, discerpant, & membra igne assata devorent.

172. *Quo non fugeret.*] Portentosa nefandaque aversatus scelera.

173. *Pythagoras.*] Is Italicæ Philosophiæ fuit Princeps. Floruit circa Olympiadem sexagesimam, & ad annos Octoginta, vel, ut alii scribunt nonaginta consenuit. Ortus in Insula

sicut homine temperavit, neq; alio legumentum quodlibet impertivit?

Tanquam homine, & ventri indulsit non omne legumen?

ANNOTATIONES.

Samo, post multas peregrinationes, venit in Italiam, & Crotonæ cœdit, ubi discipulos illustres multos habuit. Mortuum Olympiade 70. dicit Euseb. Vide Laërtium, Lib. 8. Lactantium, Lib. 3, &c. Cicero Tusc. 1 n. 38. regnante Superbo Tarquinio in Italiam fuisse testatur. Et Tusc. 4. n. 2. in Italia fuisse iisdem temporibus, quibus L. Brutus patriam liberavit. Tuscul. 5. n. 10. Cum in Italiam venisset, exornavisse eam Græciam, quæ magna dicta est, & privatim, & publicè prestantissimis institutis & artibus.

Animalibus abstinuit.] Cum enim Pythagoras Metempsychosim assereret, ab animatis cibis abstinere, ne videretur in animam sævire humanam, quam è corpore hominis in corpus animalium transmigrare credebatur, docebatque.

174. *Indulsit non omne legumen.*] Loquitur Juvenalis ex opinione eorum qui aiunt Pythagoram abstinuisse à fabis, item ab animantibus: de quibus Laërt. cit. Cicero Divin. 2. n. 119. *Fabi quidem Pythagorei utique abstinere; quasi vero eo cibo mens non venter infletur.* Plutarchus, Sympos. Lib. 8. Problem. 8. scribit Pythagoreos omnino victimarum immolatarum carnes gustare solitos: piscem vero ab eis immolari nullum. Idem Orat. 1. de esu carniæ, ait illos carnibus abstinuisse. Plinius Lib. 18. cap. 12. affirmat, *Faba sensus hebetari, gignique insomnia, atque idcirco Pythagoræ sententia damnatum; vel quod mortuorum anime sint in ea; qua de causa parentando assumitur, &c.* Athenæus Lib. 4. cap. 17. ex Antiphane ait, Pythagoricos animati nihil solitos edere. At Lib. 7. cap. 16. scribit illos modice aliis quidem anima-

tis vescentes, quædam etiam sacrificantes, solos omnino pisces ne gustasse quidem, nimirum quia silentium colebant. Gellius, Lib. 4. cap. 11. sic habet; *Opinio vetus falsa occupavit & convulvit Pythagoram Philosophum non esitavisse ex animalibus, etiam abstinuisse fabulo, quem ὄσων Græci appellant — ex eadem item opinione M. Cic. Lib. de Divin. primo, hæc verba posuit: jubet igitur Plato sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit quod errorem animis perturbationemque afferat. Ex quo etiam Pythagoreis interdictum putatur, ne fabâ vescerentur; quæ res habet inflationem magnam. Is cibus tranquillitatem mentis querentibus constat esse contrarius. Hæc quidem Cicero, sed Aristoxenus Musicus, vir literarum veterum diligentissimus, Aristotelis auditor, in Libro quem de Pythagoræ reliquit, nullo sæpius legumento Pythagoram dicit usum quàm fabis, quoniam is cibus & subduerat sensim alvum ac levigaret — Porculis quoque minusculis, & hædis tenuioribus victitasse refert idem Aristoxenus — Ac de animalibus etiam docet Alexis Poëta in Comædia, quæ Pythagoræ vita inscribitur, &c. Cæterum frugales admodum Pythagoram & Pythagoreos constat, atque pomis & olusculis, interdum pane ac melle contentos fuisse. Athen. Lib. 10. cap. 5. & alib. Cæl. Rhodig. Lib. 21. cap. 3. & Lib. 30. cap. 36. Idem Lib. 28. cap. 12. ita scribit; *Legimus in Græcorum thesauris, reddito Romæ oraculo, ut Græcæ gentis prudentissimi ac fortissimi status erigerent, mox in foro Pythagoræ & Alcibiadis ære Iconas dedicâsse.* Vide & supra Sat. 3. v. 229.*

SATIRA XVI.

O Galle, quis possit fortunati belli commoda percensere? Ete-

Quis numerare queat felicitis præmia, Galle,

ANNOTATIONES.

1. *Quis numerare queat, &c.*] *Exploditur Satira hæc plerisque, ac dicitur non esse Juvenalis, inquit vetus Schol. & alii post eum multi. Veruntamen ex ea quædam tanquam Juvenalis afferri à Prisciano Lib. 8. & à Servio in 1, & 2. Æneid. non perperam observa-*

tum sit. Priscianus cit. Lib. 8. cap. 6. iterumque cap. 14. affert verba ista hujus Satiræ 16. v. 2.

Si Subeantur prospera castra. Quicquid sit, in ea notatur militum petulantia, dum militiæ commoda referuntur.

Militiæ? Nam si subeantur prospera castra,
 Me pavidum excipiat tyronem porta secundo
 Sidere. Plus etenim fati valet hora benigni,
 Quam si nos Veneris commendet epistola Marti,
 Et Samiâ genitrix quæ delectatur arenâ.
 Commoda tractemus primum communia, quorum
 Haud minimum illud erit, ne te pulsare togatus
 Audeat: immo & si pulsetur, dissimulet, nec
 Audeat excussos Prætori ostendere dentes,
 Et nigram in facie tumidiâ livoribus offam,
 Atque oculos Medico nil promittente relictos.
 Bardiacus Judex datur hæc punire volenti
 Calceus, & grandes magna ad subsellia suræ,

nim si interem castra felicia, pro-
 fecto exoptarim ut astro benigno
 meticulosum me tyronem admittat
 janua. Nam magis potest hora
 sortis prosperæ quam si nos Marti
 laudent literæ Veneris, ac mater
 quæ Samiô gaudet sabulo. Agamus
 primò de generalibus emolumentis, quorum
 hoc non erit infimum, quod te
 percutere vereatur toga indutus;
 quin etiam taceat si verberetur à te:
 viæque sustineat Prætori monstrare
 evulsos ictu dentes, atque atram
 carnem in vultu, turgentem, ac
 lividam; & oculos restantes, Medico
 nihil spondente. Ista

vero castigare cupienti donatur quesitor bardiacus, calceus, ingentesque ocreæ in excelso tribunali,

ANNOTATIONES.

Aiunt vero quidam Satiram hanc à Juvenale scriptam in Ægypto, quo relegatus fuerat jam senex sub specie honoris ac præfecturæ cohortis, id agente per invidiam histrione Paride, quem offenderat Sat. 7. v. 90. his verbis,

Quod non dant proceres, dabit histrio.

2. *Si subeantur prospera castra.*] Si felicibus auspiciis militia ineatur, qualia mihi contigerunt, inquit Juvenalis, certe præmia militia tanta sunt, ut ea contemplantem cupido arripiat militandi, etsi pavidus tyro fuerim. Istud vero dicit Juvenalis, ut significet Paridi se non hoc exilio cruciari, imo lætari; atque ut ipsi Paridi molestiam & invidiam exinde creet.

3. *Porta.*] Duplex erat castrorum Porta. Altera dicebatur *Prætoria*, quæ ad hostes spectabat: altera *Decumana*, per quam educebantur ad pœnam milites delinquentes. Vide Veget. de Re Milit. & Lips. de Milit. Rom.

4. *Plus fati valet hora benigni, &c.*] Ut militia sit felix, plus valet ac facit benignus siderum aspectus, & fatum prosperum, quam ipsius Martis favor tibi conciliatus per literas amicæ Veneris, vel matris ejus Junonis commendatitias.

5. *Veneris.*] Vide initium Carm. Lucretii.

6. *Samiâ genitrix, &c.*] Juno Martis genitrix, quæ colebatur apud Samum, quæque proinde Insulam hanc diligebat. De Samo Vide Sat. 3. v. 70. ibique Annot.

8. *Ne te pulsare togatus audeat.*] Hæc prima est utilitas militantium, quod eos civium nemo ausit offendere, imo quisque timeat ac revereatur.

Togatus.] Domi togam, militiæ sagum gerebant.

9. *Dissimulet.*] Nam conquerendo, & in jus trahendo militem, nihî proficeret, imo

sibi novam accerseret injuriam à commilitonibus ejus qui pulsavit, partes ipsius per fas & nefas tuentibus.

10. *Prætori.*] Seu judiciorum seu castrorum Præfecto.

11. *Offam.*] Cicatricem, vibicem, in vultu carnis tumorem, ac livorem ex percussione.

12. *Oculos Medico nil promittente relictos.*] Vel alterum, vel utrumque oculum ictu contusum, tantum non excussum; atque ita male affectum, ut periculum sit perendi visus, nihilq; certæ opis ac salutis audeat spondere Medicus.

13. *Bardiacus Judex datur.*] Quod si togatus à milite læsus vindictam petat, nihil agit aut consequitur: nam militem deferenti datur cognitor & judex militaris, qui proinde militi favet.

Bardiacus.] Vox deducta à Bardis Galliæ pridem populis; sive legas *Bardiacus*, cum Turnebo, & aliis; sive *Bardiacus*, cum cæteris. Intelligendus itaque vel Judex militaris barbarus Gallicus; vel amictus & lacerna sine cucullo, crassior, & villosa, cujus in castris ad excubandum usus frequens, quemadmodum & bardocuculli, de quo Sat. 8. v. 145. Vide Turneb. Lib. 23. cap. 25. Vallam, &c. Martial. Lib. 4. Epigram. 4.

Lassi bardiacus quod evocati.

14. *Calceus, & grandes, &c.*] Hinc videtur habitus describi Centurionis, veste castrensi, de more in tribunali seditis & negotia militum discipantis. Datur, inquit, Judex bardiacus, id est, bardiacus vestitus, forte & cucullo caput adoptertus, caligatus, peronatus, suras grandes, ocreas, perones ac tibialia indutus, cujus vel aspectus civem deterreat à litigando apud talem Judicem. Vide Sat. 3. v. ultimo.

ritu veteri castrorum, atque instituto Camilli custodito, ne litem agat miles trans aggerem, ac longe à vexillis. *Equissima est ergo Centurionum disceptatio de milite: dabiturque mihi vindicta, si producatur ratio recte querimonie. Nihilominus omnis phalanx stat contra; atque turmæ universæ summâ concordia obsistunt. Efficietis ut ultio fiat atrocior quam prior iniquitas. Erit igitur congruum animo Vagelli Mutinensis causidici, quando binas habes tibias, lædere tot caligatos, millia clavorum. Ecquis adeo sit alienus à civitate? Insuper quis ita Pylades, ut prodeat ultra vallum?*

Legibus antiquis castrorum, & more Camilli Servato, miles ne vallum litiget extra, 16
Et procul à signis. Justissima Centurionum Cognitio est igitur de milite; nec mihi deerit Ultio, si justæ defertur causa querelæ.
Tota cohors tamen est inimica, omnesq; manipuli Consensu magno officium. Curabitis, ut sit 21
Vindicta gravior quam injuria. Dignum erit ergo Declamatoris Mutinensis corde Vagelli,
Cum duo crura habeas, offendere tot caligatos, Millia clavorum. Quis tam procul absit ab urbe? Præterea, quis tam Pylades, molem aggeris ultra 26
Ut veniat? lacrymæ siccentur protinus, & se Excusaturos non sollicitemus amicos.

Statim arescant fletus, neque urgeamus familiares detractaturos.

ANNOTATIONES.

15. *More Camilli.*] L. Furius Camillus Dictator, in decenniali, Veiorum obsidione, edixit, ne miles extra vallum litigaret, nempe ut præsto quisque semper adesset, quoties erat cum hoste dimicandum. Vide Liv. Lib. 5. Plut. &c.

17. *Justissima Centurionum cognitio, &c.*] Illud Camilli institutum maxime justum est, & è republica, ob rationem allatam: adeoque civis non habet quod conqueratur, si coram Centurione, & apud castra, litigandum est & agendum adversus militem.

18. *Nec mihi deerit ultio, &c.*] Mihi vero militi à cive ad Judicem tracto etiam juste, non deerit ultio. Nam commilitones mei obstrepunt ne damnet; ac si forte damnatus fuero utpote nocens, at ultrix adest tota cohors, tamque male accipit civem judicio victorem, ut eum peniteat vicisse, & militi non indulsisse.

20. *Tota cohors tamen est inimica.*] Probe notat indolem militantium omnia per vim & agentium, & ubique per fas & nefas vincere, ac nihil non sibi licere contententium.

Cohors, manipuli.] Manipulus continebat viginti milites ac turbam scutatorum. De *Cohorte* dixi ad Sat. 1. v. 58. & alibi.

21. *Curabitis, ut sit.*] Videte igitur, ô cives, quid agatis, adversus militem litigando. Scilicet novam accersitis vobis injuriam priori graviorem. Quidam legunt: *efficiunt, curabilis ut sit vindicta & gravior, &c.* alii *plorabilis, &c.* textumque jungunt. Non valde refert ad sensum, quoquo modo legas.

22. *Vindicta gravior quam injuria.*] Totius cohortis omniumque manipulorum vindicta est gravior, quam injuria ab uno milite accepta pro qua litigatur.

Dignum erit ergo, &c.] Ergo qui militem

offenderit, vel offensus accusabit ac deferet, is tam stultus ac temerarius existimandus est, quam erat declamator ille seu causidicus Mutinensis, qui quasilibet causas suscipiebat, malas etiam ac periculosas.

23. *Mutinensis.*] Oriundi è Mutina, quæ urbs est Longobardiæ in Italia. Hodie vulgo *Modena*, Ducatus titulo fulget. Quidam legunt, *Mulino*, id est, bruto ac stolido.

24. *Cum duo crura habeas, &c.*] Id est, cum integro & sano sis corpore, stulte ageres si invidiam & offensionem tibi crees militum, qui te mutilarent, & crus alterum vel utrumque frangerent, iracundi ut sunt & ad ultionem prompti.

Tot caligatos, millia clavorum.] Tot milites indutos caligis ac tibialibus clavatis. Vide Sat. 3. v. 248. ibique Annot. Item. Turneb. Lib. 4. cap. 7. ubi militum caligæ clavis suffixæ erant, inquit. Legunt alii, & corrigunt ad rem satis: *Tot caligas, tot millia clavorum.*

25. *Quis tam procul absit ab urbe?*] Quis tam imperitus rerum urbanarum, tamque moris ac insolentiæ militum ignarus?

26. *Quis tam Pylades?*] Quis tam amicus alicui, ut tot pericula pro eo sponte velit incurrere, litigandi contra militem opem ferendo, & ad usque castra comitando, &c. sicut Pylades Orestis ubique adfuit, omnium periculorum comes ac particeps, pro quo etiam morti sese objecit apud Tauricam regionem. De quo vide Euripid. Iphigen. in Tauris.

Molem aggeris ultra ut veniat.] Transeundo vallum, intra castra pergat ad jus; ut ante est annotatum.

27. *Lacrymæ siccentur.*] Ergo melius erit acceptam à milite injuriam dissimulare, neque sollicitare amicos ut præstent nobis officium tam periculosum. Nam certe illi rerum gnari ex-

Da testem, judex cum dixerit : audeat ille
 Nescio quis, pugnos vidit qui, dicere ; Vidi ; 30
 Et credam dignum barba, dignumque capillis
 Majorum. Citius falsum producere testem
 Contra Paganum possis, quam vera loquentem
 Contra fortunam armati contraque pudorem.
 Præmia nunc alia, atque alia emolumenta notemus
 Sacramentorum. Convallem ruris aviti 36
 Improbus, aut campum mihi si vicinus ademit,
 Aut sacrum effodit medio de limite saxum,
 Quod mea cum vetulo coluit puls annua libo,
 Debitor aut sumptos pergit non reddere nummos,
 Vana supervacui dicens chirographa ligni : 41
 Expectandus erit, qui lites inchoet, annus
 Totius populi ; sed tunc quoque mille ferenda
 Tædia, mille moræ ; toties subsellia tantum

Quando cognitor jusserit, adhuc testem ; quæ pugnos conspexit, quisquis iste ; ne dubitet affirmare, Vidi ; atque illum putabo dignum barba, dignumque capillis antiquorum. Mendacem testem facilius dare queas adversus rusticum, quam veracem adversus bona, atque adversus honorem bellatoris. Cætera jam munera, ceteraque juris jurandi commoda observemus. Si mihi nequam vicinus abstulit vallem vel agrum prædii majorum ; vel mediis è fratribus sanctum eruit lapidem, quem quotannis coluit mea puls cum ingenti placenta : vel si debitor perseverat non restituere pecuniam acceptam, affirmans falsa chirographa inutilis

ligni, offerri cogar annum qui plebis universæ controversias incipiat. Tum verò sexcente etiam molestiæ, sexcente dilationes erunt sustinenda. Toties tribunal duntaxat paratur.

ANNOTATIONES.

cusabunt se ac detrectabunt vel nos ad castra comitari militem delaturos, vel contra illum dicere testimonium, vel causam nostram agere apud Centurionem, obstrepente interim ac minas jactante universa cohorte & omnibus manipulis : quemadmodum antea dictum est.

29. *Da testem, judex cum dixerit.*] Legunt alii, quem dixerit.

31. *Dignum barba, &c.*] Antiquæ virum fidei, & virilis constantiæ, quales erant majores nostri, cum mos nondum esset barbam tondere. De hoc nos alibi.

33. *Paganum.*] Vide Annot. ad Sat. 14. v. 154. & Turneb. Lib. 2. cap. 3. Porro subinde Pagani sunt appellati Æthnici & Idololatræ, ex quo, propagata jam Fide Christiana, illiurbibus pulsati in pagos ac villas rusticas concesserunt.

35. *Præmia nunc alia, &c.*] Alia militum commoda, in litigando : deinde in jure condendi testamentum. Cælius Rhodiginus Lib. 23. cap. 23. querit cur militi ac viro forti tantum honoris tribuatur, plusque prærogativæ, quam doctrinarum antistiti vel maximo : respondetq ; ex Aristotelis sententia, Rhetor. 1. eas virtutes censerî maximas, quæ noscuntur aliis utilissimæ, & hinc justis viris pariter & fortibus plurimum deferri : quoniam altera virtus in pace, in bello altera prodesse præcelsenter valet.

36. *Sacramentorum.*] Id est, militiæ, vel militum, qui sacramento se obstrinxerint apud imperatorem, bonam se Reipublicæ navaturos operam, neque ante finita stipendia discessuros.

Convallem ruris aviti, &c.] Agrum colli-

tario jure, vel testamento, ad me transmissum : prædium in valle situm.

38. *Sacrum effodit medio de limite saxum.*] Protulit limitem agri, suo adjuncturus quod meo derasisset. *Sacrum* : quia separandis agris positus lapis Jovi Terminali sacer habebatur.

39. *Quod mea cum vetulo coluit puls annua libo.*] Cujus agri cum vetus sim possessor, ex more Jovi ac termino dudum sacrificio quotannis, pultem & liba super saxum ponens : idq ; ex instituto Numæ Pompilii, qui frugum primitias Termino sacrificari jussit. Dionys. Halic. Lib. 2.

40. *Debitor.*] Cui vel fanore, vel mutuo credidi pecuniam.

41. *Vana supervacui, &c.*] Eundem versum, & in hunc Annot. Vide Sat. 13. v. 137.

42. *Expectandus erit, qui, &c.*] Donec ad judicandum conveniant Centumviri, qui ex tribubus triginta tribus adeoq ; è toto populo electi. Hi porro vix & raro conveniebant ; unde multa erant tædia referenda litigantibus apud ipsos, de iis quorum cognitio ad eos pertinebat, v. g. de Deposito, de Tutelis, de Finibus, &c.

Qui lites inchoet, annus, &c.] Locum hunc aliter alii explicant ; sic vero è Servio : Expectandus cuique suus ordo, Anglicè, *his turn, or lot* ; Gallicè autem, *le Rôle*. Nati & tunc ob litium multitudinem, causæ per sortem audiebantur, ut evitaretur tumultus. Plin. Lib. 4. Epist. 16. *Proxime cum dicturus apud Centumviros essem, adeundi mihi locus, nisi à tribunali, nisi per ipsos Judices non fuit : tanta stipatione cætera tenebantur.*

44. *Subsellia tantum sternuntur.*] Paratur duntaxat & adornatur tribunal

Nunc deserto Ceditio pallium abjiciente, & Fusco dum nungente, instructi discedimus, atque tardo fori sabulo decertamus. Is autem quos arma operiunt, ac cingit balteus, quodcumque libet iis litigandi tempus conceditur, neque perditur negotium prolixâ controversiæ morâ. Adde quod unis bellantibus licet condere testamentum vivente genitore. Enim verò que sunt bellicis acquisita laboribus statutum est haud censi bonorum summa, quorum universam parens administrationem possidet. Itaque Coranum vexillorum sectatorem & militiæ stipendia obtinentem palpat genitor, licet modò senio titubans. Illum justa opera

Sternuntur; jam facundo ponente lacernas 45
 Cæditio, & Fusco jam micturiente, parati
 Digredimur, lentaque fori pugnamus arena.
 Ast illis, quos arma tegunt & balteus ambit,
 Quod placitum est, illis præstatur tempus agendi,
 Nec res atteritur longo sufflamine litis. 50
 Solis præterea testandi militibus jus
 Vivo patre datur. Nam quæ sunt parta labore
 Militiæ, placuit non esse in corpore census,
 Omne tenet ejus regimen pater. Ergo Coranum
 Signorum comitem, castrorumque æra merentem,
 Quamvis jam tremulus captat pater. Hunc labor
 æquus 56

ANNOTATIONES.

45. *Ponente lacernas Ceditio.*] Dum Judex lacernam ponit ob æstum, & frigus captat, veluti mox causas auditurus. Is vero tandiu moratur, ut frustretur exspectantes, & mora fatigatos cogat abire, infecta re, quamvis paratos ad dicendum.

46. *Ceditio.*] De eo Sat. 13. v. 197.

Fusco.] Vide Sat. 4. v. 112. Hic Aurelius Fuscus apud Martialem ut ebriosus notatur.

Micturiente.] Locum hunc explicat id quod de ejusmodi iudicibus habet Macrob. l. 3. c. 16. *C. Titius*, inquit, *vir etatis Luciliane, in oratione quâ legem Fanniam suasit — describens homines prodigos in forum ad iudicandum ebrios comiteantes; quæque soleant sermocinari inter se, sic ait. Ludunt alicui studiose unguentis delibuti — ubi horæ decem sunt, jubent puerum vocari ut comitium eat percontatum quid in foro gestum sit; qui suaserint, qui dissuaserint: quot tribus jusserint, quot retuerint. Inde ad comitium vadunt ne litem faciant suam. Dum eunt, nulla est in angiporto amphora, quam non impleant, quippe qui vesicam plenam vini habeant. Veniunt in comitium tristes: jubent dicere: quorum negotium est narrant: Judex testes poscit: ipsus it mictum. Ubi redit, ait se audisse omnia: tabulas poscit: literas inspicit: vix præ vino sustinet palpebras.*

47. *Lentaque fori pugnamus arena.*] Metaph. à Circo, & gladiatoribus. Id est, vix litis finem videmus, adeo lente omnia procedunt.

50. *Sufflamine.*] Dilatione remota, impedimento. Quod sit proprie *sufflamen*, dixi ad Sat. 8. v. 148.

51. *Solis præterea testandi militibus jus, &c.*] Nam filius familias, etiamsi pater consentiat, testari non poterat nisi de peculio castrensi

vel quasi castrensi. Justinian. de militari testamento. Ulpian. in Lege 2. Digest. in Testam. milit. sic habet: *Militibus liberam testandi factionem primus quidem D. Julius Cæsar concessit: sed ea concessio temporalis erat. Postea vero D. Titus dedit: post hoc Domitianus: Postea D. Nerva plenissimam indulgentiam in milites contulit: eamque & Trajanus secutus est. Et infra. Exinde mandatis inseri capit caput tale; cum in notitiam meam pervenerit — Simplicitati eorum (militum) consulendum existinari; ut quoquo modo testati fuissent, rata esset eorum voluntas. Faciant igitur testamenta quomodo volent, faciant quomodo poterint; sufficiatque ad bonorum suorum divisionem facienda nuda voluntas testatoris.*

54. *Coranum.*] Hunc de quo forte Horatius Serm. Lib. 2. Sat. 5.

Captaturque dabit risus Nasica Corano.

55. *Castrorumque æra merentem.*] Diu Romanos suis stipendiis militasse, ac postea mercedem è publico accepisse, alibi notavimus; nimirum Sat. 3. v. 132. & enarrat Alex. ab Alex. l. 6. 22, &c.

56. *Quamvis jam tremulus captat pater.*] Pater jam senio licet confectus filium captat militantem, ut ab eo nuncupetur hæres bonorum militiæ partorum. Tria veteribus fuere testamentorum genera: unum quod calatis comitiis fiebat: alterum quod per æs & libram, libripende adhibito, & emptore familiæ. Tertium militare seu procinctum vocabatur, cum milites ituri in prælium, nulla legum solemnitate; tribus aut quatuor adhibitis testibus, antequam se accingerent ad dimicandum, hæredem sibi nuncupabant, si quid in acie secus eveniret. Alex. ab Alex. Lib. 4. cap. 3.

Provehit, & pulero reddit sua dona labori.
Ipsius certe Ducis hoc referre videtur,
Ut qui fortis erit, sit felicissimus idem ;
Ut læti phaleris omnes, & torquibus omnes. 60

{ *promoveat atq; honesto studio sua premia dilargitur. Id profectò videtur interesse ipsius Imperatoris, ut qui strenuus fuerit, ipse sit beatus ; ut cuncti phaleris cuncti etiam torquibus gaudeant.*

ANNOTATIONES.

57. *Hunc labor æquus provehit, &c.*] Præterea milites per bellicos labores ad munera provehuntur, honores à Duce consequuntur & præmia, phaleras, torques, armillas, coronas, &c.

58. *Ipsius certè Ducis hoc referre videtur, &c.*] Refert Ducis militantes honorari, & locupletari. Nam donis ac donorum spe virtus excitata militum, aliique ad militandum alliciuntur.

60. *Ut læti phaleris omnes, &c.*] Ut strenui sint omnes, adeoque donis militaribus exornentur. Plin. Lib. 33. cap. 2. *Romani auxiliares & externos torquibus aureis donaverunt : at civis non nisi argenteis.* Agellius Lib. 2. cap. 11.

refert Lucium Sicinium Dentatum, ob eximiam virtutem appellatum Achillem Romanum, pugnasse in hostes centum & viginti præliis : cicatricem aversam nullam, adversas quinque & quadraginta tulisse : coronis esse donatum aureis octo, obsidionali una, muralibus tribus, civicis quatuordecim ; torquibus tribus & octoginta ; armillis plus centum & sexaginta ; hastis duodeviginti, phaleris item donatum quinquies vicique : populi militaria dona habuisse multijuga, in his provocatoria pleraque : denique triumphasse cum Imperatoribus suis triumphos novem.

AULI PERSII FLACCI

SATIRÆ SEX.

PROLOGUS.

NEC fonte labra prolui Caballino :
Nec in bicipiti somniasse Parnasso
Memini, ut repente sic Poëta prodirem.
Heliconidasque, pallidamque Pirenen
Illis remitto, quorum imagines lambunt

INTERPRETATIO.

Neque immersi labia in fonte equino, neque recordor me in-dormiisse in monte Parnasso bivertice, ut subito ferem ita Vates. Et musas & Pirenen pallidam relinquo illis quorum statuas ambiunt

ANNOTATIONES.

1. *Nec fonte labra prolui, &c.*] Irridet Persius vanitatem eorum Poëtarum, qui sese jactant afflatos ab Apolline & Musis, imitari volentes Hesiodum, qui Thegoniæ initio ait se à Musis divina canendi facultate donatum. Hunc locum imitatus Sidonius Apollinar. Lib. 8. Epistola ultima, ita scribit : *Non hic ego commentitiam Terpsichoren more studii veteris adscivi : nec juxta scaturiginem fontis Aganippici per roscidas ripas, & pumices muscides styllum traxi. Atque utinam nihil molle, nihil fluidum, nil de triviis compitalibus mutuatium reperiat, &c.*

Prolui.] Id est, leviter delibavi, non autem immersis labiis ad satietatem hausi.

Caballino fonte.] Pegasus alatus equus ungula percutiens radicem montis Parnassi, eli-

cuit fontem qui inde dictus est *Hippocrene* : è quo bibentes statim Poëtas fieri fabulantur. Vide Ovid. *Metamorphos.* Lib. 5. Fab. 4.

2. *Nec in bicipiti somniasse, &c.*] Neque, ut Ennius, somniavi, immigrasse in me animam Homeri ut alterius eximii Poëtae. Vide infra Sat. 6. ad hæc verba, *Cor jubet hoc Enni, &c. Parnasso.*]

Mons est Phocidis in Achaia, Apollini sacer ac Musis, sicut & Helicon mons alter in Bœotia.

4. *Pirenen.*] Fons erat Musis dicatus in Acrocorintho monte, juxta urbem Corinthum in Peloponneso. *Pallidam* autem vocat Persius, eo quod qui plurimum student pallidi fiunt. Vide postea Sat. 4. v. 62. Vel spectat Fabulam de Pirene muliere, cujus è lacrymis fons iste emanasse fertur.

hedera tenaces. Ego subrusticus defero meos versus ad sacra Poëtarum. Quis docuit psittacum suum illud χαίρει & picas eniti humanas voces? Venter artium doctor, ingenii dator, peritus assequi verba inconcessa. Quod si appareat spes lucranda pecunie fallacis, tum putaveris corvos Poëtas, & picas Poëtridas canere carmen Pegaseium.

Hederæ sequaces. Ipse semipaganus
Ad sacra Vatum carmen affero nostrum.
Quis expedit psittaco suum XAIPE?
Picasque docuit nostra verba conari?
Magister artis, ingenique largitor
Venter, negatas artifex sequi voces.
Quod si dolosi spes refulserit nummi,
Corvos Poëtas & poëtridas picas
Cantare credas Pegaseium melos.

10

ANNOTATIONES.

6. *Hederae.*] Boni poëtae hedera coronabantur, Vide Horat. Lib. 1. Ode 1. *Sequaces*; vel quod facile adhærescant: vel quod sequantur eximios poëtas velut præmium: quemadmodum ante dixi.

Semipaganus.] Prope rusticus & agrestis: fere tam imperitus ac rudis, quam paganus Vide Juvenal. Sat. 14. v. 154. Annot. ad vocem, *Pago*. Item Sat. 16. v. 33. ad vocem, *Paganum*.

7. *Ad sacra Vatum, &c.*] Augustus in suo palatio sacra verat ædem Musis & Apollini; teste Suetonio, Octav. cap. 25. Eo docti conveniebant, scriptaque deferebant sua.

Hinc Horat. Lib. 1. Epist. 3.

Scripta Palatinus quæcumque recepit Apollo. Vide infra, ad eas voces, *Sede leges celsa*.

8. *Quis expedit, &c.*] Sunt qui de ipso Persio hæc intelligant; quasi vero tam misera fuerit ejus fortuna, ut paupertate adactus sit adscribendos versus, quemadmodum alii quidam istius temporis. Verum in Sat. 5. bulla se ornatum, adeoque nobilem indicat. Adde, carminis quod sectatur genus, abalienandis certe hominum potentium animis potius idoneum, quam parandis amicis. Itaque dicendus est Persius in his seipsum quidem petere at ferire alios, qui divinam Poëseos facultatem velut artem quæstuosam arripiebant, quamvis à natura negatam.

Psittaco.] Sicut avis ista non concessas aliqui voces, fame tamen stimulante, conatur exprimere: sic & quidam ut victum habeant, utcumque versus scribunt, quos divitibus offerant; invita quidem Minerva. Vide Plin. Lib. 10. cap. 42.

Suum χαίρει.] Quasi propriam aviculis istis salutandi rationem.

9. *Nostra verba.*] Nobis hominibus proprium sermonem.

Interserunt hic aliqui spurium sane versiculum hunc:

Corvos quis olim concavum salutare?

Id est, quis etiam docuit corvum rauca voce & concava salutare Cæsarem Augustum,

post Actiacam victoriam? Vide Martial. Lib. 14. Epigram. 73, 74, 76. Item Macrobi. Saturnal. Lib. 2. cap. 4. ad finem.

11. *Venter, negatas artifex sequi voces.*] Scilicet venter famelicus artem dat & facultatem quam natura negaverat. Proverb. *Multa docet fames*: & apud Græcos:

Πολλὸν ὁ λιμὸς γινέται διδάσκαλος.

12. *Dolosi.*] Nummum dolosum, eo quod dolosos faciat homines, vocari putant nonnulli. Malim ego cum Casaubono ita dici, quod spes sit ejus comparandi per adulationes dolosas, & falsam præstantiæ opinionem.

13. *Corvos Poëtas, &c.*] Si modo spes lucri affulgeat, carmina conscribent garruli quilibet, insulsi, inepti, è trivio Poëtastri. Atque sibi videbuntur ipsis egregia promere, dum æquis rerum æstimatoribus erunt ludibrio.

14. *Cantare credas.*] Subaudi, *posse*: adeo potens est lucelli cupido durisque urgens in rebus egestas.

Pegaseium.] Egregium carmen, quale composere istis in qui ex Hippocrene biberit.

Melos.] Quidam scribunt, *mellos*, ut metrum constet. At vero quidni Persius produxerit primam istius vocis syllabam, auctoritate fretus Ennii ac Homeri? Ennii quidem ex Annalibus affertur iste versus.

Matrone melos complent spectare faventes.

Homerus autem Hymno. 1. in Mercurium sic habet.

Θεὸς δ' ὑπὸ μελὸς αἴσις.

Quamquam in præcedenti Versu & alibi sæpius corripit. Nimirum id permittunt liquidæ consonantes. Vetus Schol. *in aliis est nectar*, inquit. Hinc forte Angelus Politianus lectionem istam adstruit; rejicitque vocem *melos*, quippe cujus prima sit brevis. At profecto Marullus eum apposite simul ac festivo redarguit, sic occinens:

Posse negas dici melos, facunde Poëta,

Atque adeo picas nectar aïs canere.

Sed neque divinus male μελὸς αἴσις Homerus;

Nec, nisi qui laudat nectar, inepte canit.

SATIRA I.

O CURAS hominum! ô quantum est in rebus
inane! [eule. Nemo?] **Quis** leget hæc? **Min'** tu istud ais? **Nemo** her-
Vel duo, vel nemo. **Turpe**, & miserabile. **Quare?**
Ne mihi **Polydamas**, & **Troiades** **Labeonem** 4
Prætulerint. **Nugæ**. **Non**, siquid turbida **Roma**
Elevet, accedas: examenve improbum in illa
Castiges trutina: nec te quæsiveris extra.
Nam Romæ quis non? **Ah** si fas dicere! **Sed fas**
Tunc cum ad canitiem, & nostrum istud vivere
triste

O cupiditates hominum! Quanta est vanitas in rebus? Quis evolvit hæc carmina? Mihi ne tu hoc dicis? Nullus certe leget. Nullus? Unus aut alter, vel ne unus quidem: res pudenda & indigna. Cur? Ne Polydamas & Trojani mihi anteponant Labeonem. Ineptiæ. Ne assentiaris, si Roma tumultuosa aliquid elevet; neve expendas judicium injustum in illa libra: neque petas extra te ipsum. Enimvero quis Romæ non id facit? Ah si liceat loqui! Sed licet tunc quando video canos capillos; & nostram illam vitam

qui! Sed licet tunc quando video canos capillos; & nostram illam vitam

ANNOTATIONES.

1. *O curas hominum!*] In quibusdam libris reperies appositas literas *P. & M.* Re quidem ipsa Dialogismus est inter Poëtam Satiras scribere aventem, & Monitorem qui conatur eum deterre à scribendo. Neque vero conveniunt omnes, quæ sint assignanda Poëtæ, quæ Monitori: sed suum quisque ad arbitrium versus & personas illis distribuit.

2. *Quis leget hæc?*] Monitor statim, quis eas reprehensiones tuas libens accipiet? desine igitur inutilia monita dare.

Nemo hercule.] Agellius Lib. 11. cap. 6. ait Romæ viros jurare solitos per Herculeum, fæminas per Castorem, non contra: quamobrem vero, obscurum esse dicit. Illud porro apud Apuleium reperies non observatum, apud quem & fæminæ per Herculeum jurant. Vide Juvenal. Sat. 2. v. 98. Annot.

4. *Ne mihi Polydamas.*] Scilicet verebor quod olim Hector veritus est; ne, &c. Legunt nonnulli, *næ*, id est, certe. Allusit hic Persius ad Homeri Iliad. χ non longe ab initio. Quod idem fecerat Tullius ad Attic. Lib. 2. Epist. 5. & Lib. 7. Epist. 1.

Polydamas.] Princeps Trojanus, per quem optime notatur Nero, Historiæ Trojanæ plus æquo studiosus.

Labeonem.] Actius Labeo ineptus Poëta, Neroni nihilominus charus, eo quod Homeri Iliados libros aliquot in Latinos versus quamvis male transtulisset. De eo nihil habemus præter versum hunc, quem citat vetus Scholiastes.

Crûdum manduces Priamum Priamique Pisinnos.

6. *Elevet.*] *Elevare* significat duo contraria;

nempe augere, & minuere: neque constat quo sensu hic à Periso intelligatur. Metaphora à ponderibus, in quibus ut lanx gravior attollatur & par alteri fiat, ex ea aliquid detrahitur.

Accedas.] Id est, ne te adjungas ad iniquos Judices Romanos, sive bonos versus contemnant, sive malos ætiment.

Examen.] Ex bilanciis hasta, filum, lingula, qua stante, in neutram vergente partem & sub ansa latente æquilibrium cognoscitur. Metaphorice ponitur pro judicio.

7. *Trutina.*] Proprie est illud foramen, intra quod libratur bilanciis lingua, de quo mox. Hic sumitur pro tota bilance.

Nec te quæsiveris extra.] Ne extra te Judicem quære aut judicium. Tu ipse res dijudica.

8. *Nam Romæ quis non?*] Aposiopæsis est: id est, quis Romæ errore communi lapsus, & extra se judicium quærens, non male judicat? Vel, quis Romæ non affectat laudem Poëseos? Quo quidem perstringitur ipse Nero.

Sed fas tunc, &c.] Totum hunc locum alii aliter interpretantur. Quidem volunt Persium loqui in propria persona, ita ut dicat sibi tandem licere invehi in hominum vitia, cum ipse jam, si minus ætate, at moribus senex sibi esse videatur: fas, inquit, mihi est pravos mores reprehendere, cum considero meæ canitiem, & meum vivendi genus severum, maturamque relictis nugis sapientiam. Alii tamen videntur melius Persii sensum assecuti, qui aiunt illum homines suæ ætatis carpere, qui ætate licet provecti & moribus vultuque graves, adhuc tamen scribendis versiculis, qui juvenum lusus sunt, laudem captabant.

serveram; & que agimus de-
positis nucibus: quando imi-
tamur patruos severitate, tum
inquam, tum condonate. *Nolo.*
Quid agam? Atqui sum irrisor
ob lienem procacem. Componi-
mus clausi, alius carmina, alius
solutus metro, operosum quid-
dam, quod pulmo peramplus
spiritus proferat. *Nempe &*
comptus, & veste nova, & can-
didus denique, cum gemma na-
talis diei, ista plebi recitabis è
sublimi cathedra, postquam la-
veris fauces flexibiles

Aspexi, & nucibus facimus quæcunque relictis:
Cum sapimus patruos, tunc, tunc ignoscite.
Nolo. 11

Quid faciam? Sed sum petulanti splene cachinno.
Scribimus inclusi, numeros ille, hic pede liber,
Grande aliquid quod pulmo animæ prælargus
anhelet.

Scilicet hæc populo, pexusque togaque recenti,
Et natalitia tandem cum sardonyche albus, 16
Sede leges celsa, liquido cum plasmate guttur

ANNOTATIONES.

10. *Nucibus.*] Id est, puerilibus ludus ac
nugis quibuslibet. Sueton. August. cap. 83.
refert illum cum pueris minutis interdum
nucibus lusitasse.

11. *Cum sapimus patruos.*] Qui sunt nepo-
turi sæpe castigatores.

Ignoscite.] Sinite me corrupta hominum
judicia notare.

Nolo.] Non sinam, inquit monitor; ab his
abstineas jubeo.

12. *Quid faciam?*] Respondet Persius;
at mihi temperare non possum: splen grandior
irrisorem me, & Satiricum facit. In
liene Medici affectum risus collocant.

Petulanti.] Petulans dicitur qui hunc &
illum absque pudore petit.

Cachinno.] Cachinno, onis, est homo risus
interperantior, sicut cachinnus risum effu-
sum significat.

13. *Scribimus inclusi.*] Prosopopœia est
Poëtarum ineptorum illius temporis, quos
inducit Persius suam causam defendentes.
Quid mali facimus, inquiunt, siquidem mu-
sæo nostro clausi, alius stricta, alius soluta
oratione scribimus egregium quoddam opus?

14. *Quod pulmo animæ.*] Quod cum an-
helitu, & non sine labore & vexatione pul-
monis aëre & ventre distenti recitemus. Vi-
detur autem Persius notare grandiloquentiam
affectatam, periodorum longitudinem, & am-
pullatam turgidamque orationem.

15. *Scilicet hæc populo.*] Excipit satirice
Persius: nempe auram popularem captas
scriptitando & recitando, & vanam erudi-
tionis opinionem affectas.

16. *Natalitia.*] Vel gestari solita die natali,
vel dono data.

Albus.] Veste nova & pretiosa splendidus!
fortasse etiam, pallidus, sive ob studium perti-
nax, sive ob ingentem curam, qua se illi
comparabant ad recitandum, sive denique
ob anxium de eventu animum.

Sardonyche.] Ornatus annulo, cujus gem-
ma sit sardonyx, lapillus subrubei simul &
subcandidi coloris. Vox facta è Sardo lapi-
de rubri coloris, & onyche subalbi.

17. *Sede leges celsa.*] Privata quædam fie-
bant recitationes Romæ satis frequentes, in-
ter amicos & convivas. Horat. Lib. 1. Sat. 4.

Non recito cuiquam nisi amicis, &c.
Persius paulò post,

— *Ecce inter pocula querunt*

Romulide satiri, quid dña poemata narrent.
Vide Plin. Lib. 8. Epistol. 21. Tull. ad Attic.
Lib. 12. Epist. 4. & Lib. 15. Epist. 3.

Alia porro recitationes erant publicæ;
modo in Athenæo, modo in Apollinis æde,
de qua in Prologo; modo etiam in ædibus
ceu mercede conductis, sive accommodatis ab
aliquo viro divite, cui id honorificum duce-
batur; & cujus eo clientes applausus & ce-
lebritatis causa convocabantur. Vide Martial.
Lib. 4. Epigram. 6. Lib. 10. Epigram. 70. Plin.
in Epistolas passim, ut Lib. 2. Epist. 19. Lib.
9. Epist. 27. luculentissime vero Lib. 7. Epist.
17. & Lib. 8. Epist. 12.

Juvenalis autem Sat. 7. docet quanto id
fiebatur apparatus:

— *At si dulcedine famæ*

Succensus recites, Maculonus commodat ædes.
Et paulo post:

Scit dare libertos extremâ in parte sedentes.

Ordinis & magnas comitum disponere voces.

Nemo dabit Regum quanti subsellia constant,

Et que conducto pendunt anabathra tigillo,

Queq; reportandis posita est orchestra cathedris.

Ex his patet consuevisse recitatuos suis im-
pensis ornare auditorium, subsellia auditori-
bus, sibi vero pulpitu & sedem sublimem dis-
ponere. Idem habetur ex Dialogo de Oratori-
bus. *Et domum mutuatur, & auditorium ex-*
struit, & subsellia conducit, & libellos dispergit,
quibus nempe invitentur audituri. Vide Plin.
Lib. 1. Epist. 13. & Lib. 2. Epist. 14. Atque

Mobile collueris, patranti fractus oculo.
 Hic neque more probo videas, neq; voce serena
 Ingentes trepidare Titos, cum carmina lumbum
 Infrant, & tremulo scalpuntur ubi intima versu.
 Tun', vetule, auriculis alienis colligis escas,
 Auriculis, quibus & dicas cute perditus, ohe!
 Quò didicisse, nisi hoc fermentum, & quæ semel
 intus
 Innata est, rupto jecore exierit caprificus? 25
 En pallor, seniumque. O mores! Usq; adeone

aliquando orta est intra? Ecce vultus pallidus, & senectus.

[*potione fluida, dissolutus oculis lascivis. Illic nec bono ritu, nec applausu recto, aspiciendo versus penetrant renes, & quando præcordia titillantur carmine trementi. O senex, tunc quæris illecebras auribus aliorum? Auribus, inquam, quibus pelle deformis etiam dicas, ohe! Quorsum verò doctum esse nisi hoc fermentum appareat; & aperto hepate prædat silvestris ficus, quæ*

O indolem pravam! Itane vero

ANNOTATIONES.

ut frequentiores addesent auditores, pretio etiam & minusculis cogebantur.

Horat. in Arte Poët.

Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas, Assentatores jubet ad lucrum ire Poëta.

Et Persius paulo post, tritam lacernam dari, sumen apponi, ait. Adhibebant præterea ornamenta corporis varia, ut inde recitatione splendor accederet. Quod innuit Persius hic: Plutarch. in Pompeio. Seneca Ep. 114. Martial. Lib. 4. Epigram. 41. & Lib. 6. Epigram. pariter 41. Vide & Agell. Lib. 11. cap. 9. ubi reperies, digitum annulo, caput palliolo, aures ligamentis, fauces vellere cea lanæ exornari: pexos etiam capillos, togas recentes & splendidas.

[*Plasmate.*] Ad leniendam vocem suaviorremque faciendam.

18. *Patranti.*] Patrare proprie est *trahendum*. Unde hic pro libidinoso aspectu à Persio usurpatur.

19. *Hic.*] Id est, in illis recitationibus.

Næque voce serena.] Acclamatione confusa.

20. *Trepidare.*] Exhibendæ lætitiæ & approbationis causa.

Horat. in Arte Poët.

Saliet, tundet pede terram.

Titos.] Dicti sunt Titi nobiles Romani à Tito Tatio, vel à tuendo Imperio.

Lumbum intrant.] Excitando libidinem, cuius sedes est in lumbis: quod faciunt obscæni versus.

21. *Tremulo.*] Tremula voce pronunciando, ut mollior sit sonus.

22. *Tun', vetule.*] Insurgit Persius acriter ad versus eam mollitiem. Ergone qua es ætate senex in id unum incumbis, ut tam infames juvenum auribus illecebras suppedites.

Vetule.] Vox pertinens ad contemptum.

23. *Cute perditus.*] Senio & rugis deformis *Ohe!* Contendunt aliqui legendum *ævoe,*

ut sensus sit: O Nero bacchantium vocem in tua Tragœdiâ gaudes recitare! Sed placet cum melioris notæ Interpretibus & Exemplaribus, *Ohe.* Quæ interjectio vel satietatem, vel juvenilem lætitiâ significat. Sensus igitur erit; senex cum sis, juveniles etiam voces affectas. Vel potius: laboras ut placeas ineptis laudatoribus; quorum adulationes ipse adeo expertus es, ut non sine pudore nimium te laudari sentiens cogaris dicere, *ohe:* satis est laudum & plausuum satis.

Horat. Sat. 5. Lib. 2.

Importunus amat laudari? Donec, ohe jam, Ad cælum manibus sublatis, dixerit: urge, & Crescentem tumidis influ sermonibus utrem.

24. *Quò didicisse, &c.*] Id est, quid prodest multa didicisse, nisi doctus esse cognoscar inquit homo scribendi cupidus.

[*Fermentum.*] Dicitur à fervendo, id est, sicut frustra injicias fermentum in massam, nisi ut eam inflet & majorem faciat; sic, quid mea mihi eruditio proderit, nisi erumpat & clariorem me faciat?

Intus.] In animo meo.

25. *Jecore.*] Poni videtur pro corde, in quo affectuum sedem vulgus collocat.

Caprificus.] Metaphorice designat gloriæ cupiditatem, & bene; nam arbor illa erumpit è muris quantumlibet duris, nullos parit fructus, sed tantum calyces.

26. *En pallor, seniumque.*] En signa studii nostri pertinacis, nostræq; adeo profundæ eruditionis! Quæ verba attribuunt aliqui Persio Poetastro irridenti; melius tamen videntur jungenda cum præcedentibus, ut postea Satiricus exclamet; *ô mores.*

[*Usque adeone scire tuum, &c.*] Ergone vanam gloriam velut ultimum finem studiorum tuorum constituis; D. August. Epistola 56. Dioscorum vulgi laudes sectantem perstringit Persiano hoc loco: *Tunc, ô Dioscore, nec Per-*

scientia tua nihil est nisi alii noverint te esse scientia prædium? At præclarum est digito ostendi, & dici: Ille est. An parvi æstimes fuisse tradita centum puerorum cincinnatorum? En inter calices inquirunt Romani epulis satiati, quid divina carmina contineant. Illic quidam, cui circa scapula est tegmen coloris hyacinthini, recitans aliquid fœtidulum de naso balbutienti; si veluti guttatim fundit amores Phyllidis & Hypsipilæ, & triste aliquid Poëtarum; si vocabula etiam dejicit palato molli:

Seire tuum nihil est, nisi te seire hoc sciat alter?
At pulchrum est, digito monstrari, & dicier:
Hic est.

Ten' cirrorum centum dictata fuisse, 29
Pro nihilo pendas? Ecce inter pocula quærent,
Romulidæ saturi, quid dia poemata narrent.
Hic aliquis, cui circum humeros hyacinthina læna est,

Rancidulum quiddam balba de nare locutus;
Phyllidas, Hypsipilas, vatium & plorabile si quid
Eliquat; & tenero supplantat verba palato: 35

ANNOTATIONES.

sium tuum respicis consorti tibi insultantem, &c. Ubi Persianam sententiam affert & graviter explicat. Porro Persius hic imitatus est Lucilium, cujus corruptum passim locum optime videtur restituisse Marcilius, sic:

Id me

Nolo scire mihi cujus sum conscius solus,
Ne damnum faciam. Scire est nescire, nisi id me

Scire alius scierit.

28. At pulchrum est, &c.] Prolepsis est ironica. Demosthenes nascituri se à mulierculis & digito monstrari lætabatur, Tull. Tusc. Quæst. 5.

29. Ten' cirrorum, &c.] Id est, parvine æstimes carmina alicujus Poëtæ esse dictata à ludimagistris in scholis, ut ea discipuli memoriter discant. Nero suos versus per scholas dictari imperasse aiunt: quod & alii velut decorum sibi affectarunt. Eusebius Lib. 9. narrat Maximum Imperatorem libellos quosdam in Christi derisionem confictos nomine Pilati, per ludos circumferri, legique præcepisse. D. Hieron. hunc Persii locum, ut & alios sæpe, bis aut ter usurpat, adversus Rufinum bis, & in Apoget. ad Domnionem.

Cirrorum.] Id est, nobilium juvenum, quorum cirati solent esse capilli, id est, cincinnati, torti.

30. Ecce inter pocula.] Respondet Persius: & docet flocci faciendas esse eas laudes, quæ dantur inter pocula. Quod antea Horatius fecerat Lib. 2. Sat. 2.

Discite non inter lances mensasque nitentes,
Cum stupet insanis acies fulgoribus, & cum
Acclivis falsis animus meliora recusat.

Mos erat scilicet apud veteres in conviviis aliquid ex illustribus Poëtis atque Auctoribus afferre, unde fabulandi inter doctos occa-

sio præberetur. Vide Athenæum passim.

31. Romulidæ saturi.] Romulidas vocat ironice, quasi Romulo valde absimiles. Gell. Lib. 11. cap. 14. refert Romulum ad epulas vocatum non multum bibisse, quia postridie mane negotium haberet. Vide Juvenal. Sat. 6. v. 433. & seq. ubi & mulieres in convivio judicium ferentes de Virgilio aliisque Poëtis coarguit.

32. Hyacinthina.] Vestis pretiosa notat quempiam nobilem ac delicatum. De cruore Hyacinthi in florem purpureum verso Ovid. Metamorph. Lib. 10. Fab. 5. Legunt alii, Ianthina: vestisque erit violacei coloris, nec minus splendida. Græcum est nomen ab *εὐ* viola: & *ανθος* flos. Perinde est.

Læna.] In Tuscul. tegmen vocatur à Tullio: estque vestis accubitoria, cujus in conviviis usus erat, & supra vestem album induebatur.

33. Rancidulum.] Metaph. à carnibus ad corruptionem vergentibus: hic denotat aliquid insulsum.

Balba de nare.] Durior paulo hæc metaphora pronunciationem effæminatam, & eductam & naribus vocem exprimit reprehenditque.

34. Phyllidas, Hypsipilas.] Hæ mulieres amorem suum contemptum ægre ferentes morti occubuerunt. Vide Ovid. Epist. 2, & 6.

Vatium & plorabile.] Elegiacum Carmen, cujus ut plurimum materia tristis. Horat. in Arte Poët.

Versibus impariter junctis querimonia primum,
Post etiam inclusa est voti sententia compos.

35. Eliquat.] Liquide veluti & guttatim fundit, voce lenta, molli; & affectata pronunciat.

Supplantat.] Verba nondum plane efformata quasi strangulat ac dejicit mollitiei causa. Supplantare proprie est supposito pede in terram dejicere.

Assensere viri : nunc non cinis ille Poëtæ
 Felix? Nunc levior cippus non imprimit ossa?
 Laudant convivæ : nunc non è manibus illis,
 Nunc non è tumulto fortunataque favilla
 Nascentur violæ? Rides (ait) & nimis uncis 40
 Naribus indulges. An'erit, qui velle recuset
 Os populi meruisse : & cedro digna locutus,
 Linquere nec scombros metuentia carmina nec
 thus? (fecit)
 Quisquis es, ô, modo quem ex adverso dicere
 Non ego, cum scribo, si forte quid aptius exit,
 Quando hæc rara avis est, si quid tamen aptius
 exit. 46

Laudare metuum. Neq; enim mihi cornea fibra est.
 Sed recti finemque extremumque esse recuso
 Euge tuum, & belle. Nam belle hoc excute totum;
 Quid non intus habet? Non hic est Ilias Actii
 Ebria veratro : non si qua Elegidia crudi 51

statim homines acclamant, An non manes hujus Vatis nunc beati sunt? An non cespes mollius nunc premit ejus ossa? Comessatores celebrant : an non è cineribus istis, annon ex isto sepulchro & beato pulvere flores dein ps enascentur? Irrides (inquit) & nimis servis rugato naso. An aliquis erit qui renudi captare laudes vulgi : & postquam dixit digna cedro ; recuset relinquere posteritati versus non timentes scombros & thus? Quicumque es, ô homo, quem mox induxi loquentem contra me, audi quando compono, si fortasse concinnum aliquid editur à me, quandoquidem est infrequens hæc volucris, attamen si aliquid concinnum editur à me, non ego timebo celebrari : Nam cor non habeo durum ut cornu. At ne-

go tuum illud euge & belle, esse ultimum scopum bene facti. Eumvero evolve integrum hoc belle : quidnam intra non continet? Non istic est carmen Actii redundans helleboro : non est Elegia aliqua, quam composuerint

ANNOTATIONES.

36. *Assensere viri.*] Applaudunt statim omnes, & probant indignas hæc recitandi rationes. *Nunc non cinis.*] Post tantas assentationes an non bene est illi Poëtæ? An non quiescunt ejus ossa molliter?

37. *Cippus.*] Est sepulchri lapis; vel, ut alii volunt, terra in tumulum aggregata.

38. *Manibus.*] Manes sunt animæ defunctorum : sunt etiam Dii Superi & Inferi. Ponitur hic ea vox pro terra ipsa sepulchri. Vide Sat. 5. v. 152. ad vocem, *Manes.*

39. *Favilla.*] Quasi fovilla, ad igne fovendo. Spectat Persius antiquorum morem cremandi cadavera.

40. *Rides (ait).*] Inquit nempe ad Satiricum monitor.

Nimis uncis naribus indulges.] Satiricæ mordacitati nimium servis. Naso suspendere aduncò dicitur qui false deridet & subsannat: & quidem ridendo nasus in ruga contrahitur.

42. *Cedro digna.*] Id est, immortalitate, quia succus è cedro corruptionem arcet. Vide Plin. Lib. 13. cap. 5.

43. *Scombros metuentia, &c.*] Scripta inepta, quæ nec vult quisquam emere, nec potest Bibliopola vendere, deputantur involvendis variis mercibus, garo, piperi, thuri, &c.

Scombros.] Pisces, è quibus optimum fiebat garum sive salsamentum. Vide Plin. Lib. 9. cap. 15. & Athenæum, Lib. 7. ubi naturam hujus piscis describit, variasque proprietates.

44. *Quisquis es.*] Verba sunt Persii, quibus eleganter distinguit finem recte facti, & ejus

consecraria quædam. Dicitque senon respuere laudem virtuti nunquam non adjunctam, non tamen eam spectare velut ultimum finem.

46. *Rara avis.*] Proverbium est de Phœnice. Vide Plin. Lib. 10. cap. 2. Ovid. Metamorphos. 15. cap. 37. & alios.

47. *Cornea fibra.*] Cor mihi durum non est & hebes, quod laudis amor non tangat.

Fibra.] Synecdochicæ pro corde, cujus extremitates, sicut & aliarum quarundam rerum, fibræ appellantur.

49. *Belle hoc excute.*] Scrutare mentem applaudentium, & approbandi rationes.

50. *Quid non intus.*] Meras adulationes esse videbis.

Non est hic Ilias Actii.] Hinc, inquit Persius, in meis Satiris non idem reperies quod in versiculis Actii Labeonis. Vide supra, v. 4.

51. *Ebria veratro.*] Composita ab homine, qui quanquam acuendi ingenii causa hellebori plurimum sumpserat, non melius proinde scripsit, quippe reluctabatur Minerva: neque ars dare potuit quod natura negaverat.

Veratro.] Album est helleborum, quod utile ad purgandum cerebrum, & excitandos spiritus, adhibitumque identidem à studiosis, auctor est Plin. Lib. 25. cap. 5. Item Gell. Lib. 17. cap. 15.

Elegidia.] Diminutivum ab Elegia.

Crudi.] Vel pleni cibo nondum bene cocto: vel metaphorice, scioli, qui quod didicerunt qualitercumque, nondum plane concoxerunt, nec perfecte callent.

Primates saturi; tandem non est id omne quod exaratur recumbendo in thoris è citro. Tu nosti apponere sumen fervidum. Nosti dare vetus pallium assecle pauperulo: & postea dicis, diligo veritatem; veritatem mihi aperi. De me (quomodo id fiat? Visne ego aperiam tibi veritatem? Ineptis, quandoquidem, ô Calve,) tibi prominet venter obesus, uno pede & dimidio protensus. O felix Jane, quem à tergo nulla tundit ciconia,

Dictârunt proceres; non quicquid deniq; lectis
Scribitur in citreis. Calidum seis ponere sumen.
Seis comitem horridulum trita donare lacerna:
Et verum, inquis, amo; verum mihi dicite. De
me 55
(Qui pote? Vis dicam? Nugaris, cum tibi,
Calve,)
Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extet.
O Jane, à tergo quem nulla ciconia pinsit,

ANNOTATIONES.

52. *Proceres.*] Proprie sunt capita trabium, seu mutili in ædificiis prominentes. Metaphorice sunt. Primates & Principes civitatis.

Lectis scribitur.] Interpretantur aliqui tabellas incertas in quibus scribebant si quos mens parturiret versiculos ne perirent. At quidni accipiantur ipsi lecti, seu lucubrationi in quibus studebant scribebantque veteres, ut unus vult Casaubonus contra ceteros interpretes; seu triclinares & accubitorii, in quibus etiam inter cœnam versus dictabant, ut volunt alii? Lege Sueton. in August. cap. 78. Agell. Lib. 19. cap. 10. Plin. Lib. 4. Epist. 14.

53. *Citreis.*] E citro pretiosa arbore. Quo Persius Nobiles Romanos perpetuo notat Poëtas studio perperam affectos.

Seis ponere.] Laute excipis homines, quorum amas hoc pacto suffragia & applausus.

Sumen.] Ferculum erat delicatissimum è mammis porcæ post recentem partum sectis & sale conditis. Plin. Lib. 8. cap. 51. Quod autem, *calidum* addit Persius; ne putes redundare epithetum, inquit Casaubonus; ferventissimos enim cibos inferre moris erat.

54. *Seis comitem horridulum.*] Horat. Lib. 1. Epist. 19.

*Non ego ventosæ plebis suffragia venor
Impensis cœnarum & trita munere vestis.*

55. *Et verum, inquis, amo.*] Quasi vero bene sentire, & dicere verum queant, quos muneribus corrupisti. Et quasi de versibus tuis recte judicare, & quamvis bene judicaverint, quod sentiunt, tibi sincere aperire liceat convivis. Illi certe ita muneribus tuis devincti, nonnisi cumulare te laudibus audebunt coram, etsi postea forte te derisuri sint clam.

Horat. in Arte Poët.

Si vero est unctum qui recte ponere possit

————— *Mirabor si sciet inter—*

*Noscere mendacem verumque beatus amicum:
Tu seu donaris, seu quid donare voles cui,
Nolito ad versus tibi factos ducere plenum
Lætitie. Clamabit enim, pulchre, bene, recte, &c.
Verum mihi dicite.]* Plaut. Most. Act. 1. Sic. 3.
Ego verum amo, verum volo mihi dici: mendacem odi.

56. *Qui pote.*] Quomodo id fieri possit, ut veritatem tibi dicant isti?

Horat. Lib. 1. Sat. 2.

————— *Male verum examinat omnis
Corruptus Judex.*

Pote.] Pote, significat quasi possibile. Catullus Carm. 77. quod est ad seipsum:

Hoc facies, sive id non pote, sive pote.

Vis dicam?] Visne ut ego verum ingenue tibi dicam, quod frustra quæris ab adulatoribus.

Nugaris, cum tibi, &c.] Nugæ sunt tua carmina & ineptiæ: operam perdis in cudendis versibus, quos nunquam bonos facies. Nam pinguis & obesus venter subtilem sensum non parturit, juxta Græcum illud.

Παχια γαστήρ λεπτον & τικτεν νοον.

57. *Aqualiculus.*] Diminutivum ab aquali & aqualico, quod proprie vas est in quo bibunt porci; quanquam significat etiam ventris imam partem.

58. *O Jane.*] Janus Deus, cui binam frontem affinxere veteres; unde à tergo derideri non posse affirmat Persius, hincque felicem esse ait: Quod si Poëtastrî bina pariter fronte essent, derisiones à tergo plurimas evitarent, aut saltem videntes, quam sint ridiculi nossent. De Jano lege si vis Macrob. Sat. Lib. 1. cap. 9.

Nulla ciconia pinsit.] Id est, nullus digitus

Nec manus auriculas imitata est mobilis albas;
Nec linguæ, quantum sitiât canis Appula, tan-
tum!

60

Vos ô Patricius sanguis, quos vivere fas est
Occipiti cœco, posticæ occurrite sannæ.

Quis populi sermo est? Quis enim, nisi carmina
mollî

Nunc demum numero fluere, ut per læve severos
Effundat junctura unguës. Scit tendere versum
Non secus ac si oculo rubricam dirigat uno. 66
Sive opus in mores, in luxum, in prandia Regum,

regat lapillum rubeum. Seu juvat scribere in mores, seu contra

neque manus inflexa expressit
aures asini albas; neque irridet
exertæ linguæ tantum, quan-
tum exerit canis Apuliae siti-
bunda. O vos sanguis Nobili-
s, quæis datum est vivere sine
oculis in occipite, evitate de-
risionem posteriorem. Quid
populus dicit? quid enim verò
diceret, nisi versus jam tan-
dem currere metro facili, aded
ut connexio sinat ire unguës as-
peros per politum, ille homo,
inquit, novit scribere versus
non aliter quàm si uno oculo
delicias, seu in prandia Regum,

ANNOTATIONES.

ad modum rostri ciconiæ extensus; quod
primum est derisionis genus. D. Hieronym.
Præf. in Sophoniam: *Si scirent Holdam viris
tacentibus prophetasse, nunquam post tergum me-
um manum incurvarent in ciconiam.* Alii ta-
men volunt derisionem illam fieri solitam,
non manus sed colli extensione post aliquem,
instar ciconiarum collum extendentium. Quod
verisimilius, & juvat D. Hieronym. loco mox
citando, ad Rustic. Monach.

59. *Nec manus auriculas.*] Alterum est de-
risionis genus, appositis ad tempora pollicibus,
alios digitos & reliquam manum movere
eo modo, quo asinus movet aures.

Albas.] Intus scilicet albæ sunt aures
asinine.

60. *Nec linguæ, quantum.*] Nec irridet te
protracta tantum lingua, quantum protrahere
solent canes sitibundi in regione calida. *Tria
sunt sannarum genera: aut manu significare
ciconiam: aut appposito temporibus pollice, au-
riculas asininas, aut linguam sitiæntis canis,*
Hæc vetus Schol. D. autem Hieronym. in
Epistola ad Rusticum Monachum: *Nè credas,
inquit, laudatoribus, imò irrisoribus, qui cum
te adulationibus suis foverint, si subito respec-
eris, aut ciconiarum deprehendes post te colla
curvari, aut manu auriculas agitari asini, aut
æstuantem canis protendi linguam.*

Canis Appula.] Apulia Italiæ regio versus
ostium sinus Adriatici. Ponitur pro qualibet
regione calida.

61. *Patricius sanguis.*] Patricii sunt Sena-
torum filii: designantur hic quilibet Nobiles
Romani. Horat. ad Pisones.

Vos ô Pompilius sanguis.

62. *Occipiti.*] Occiput pars capitis posterior,
sicut anterior sinciput.

Occurrite.] Subeant licet ludibrium & de-
risionem plebeii; at vos, ô Nobiles Romani,
ne existimate fortunas & famam vestram

pendere à versiculis: ab illis faciendis tan-
tisper abstinete, aut saltem bonos facite. At
mementote vos carere Jani oculis, adeoque
derisionem secretam timete eorum ipsorum,
qui coram vobis applaudunt.

Posticæ sannæ.] *Sannæ,* est derisio facta
distorto vultu: *postica,* quæ sit post & à ter-
go hominis derisi.

63. *Quis populi sermo est?*] Supra habes,
de me, ante parenthesis: id est, quid de
meis versiculis sentit populus, quid dicit? in-
quit Poëta vanæ gloriæ cupiditate excæcatus.

Quis enim, &c.] Quis alius esset sermo, id
est, quid aliud dicere posset, nisi elegantes &
sublines esse tuos versus? Respondet adulator.

64. *Ut per læve severos.*] Tam molles & po-
liti sunt tui versus ut similes sint lavigato
marmorî, supra quod sine remora ducuntur
& fluunt unguës.

66. *Rubricam.*] Genus est terræ fossilis, co-
loris rubri, quæ primum reperta ad urbem Si-
nopem, ad littus Euxini maris in Paphlagonia,
unde vocatur etiam Sinopis. Plin. l. 35. c. 6.
hæc utilis ad notandas lineas, Architectis, &c.

Oculo dirigat uno.] Metaphora à Fabris, qui
lineam ducturi rectam, hanc seu creta seu
rubrica notaturi, alterum claudunt oculum,
ne radii visuales distrahantur, & aberrent.

67. *Sive opus in mores.*] Sive scribenda Co-
mædia. Ita vetus Interpretes; & alii quidam
ejus auctoritatem secuti. Repugnat Casaubo-
nus, & jungit hæc, in mores, in luxum; ex-
plicitaque de Satira, quæ tunc usitatissima erat,
cum aliqui Comædiæ scriptio jam pridem frige-
re incæpisset.

In luxum.] Hæc verba Satiræ materiam
proculdubio exhibent: sicut mores Come-
diæ, quæ morum est expressio, & vitæ com-
munis adumbratio: Siquidem ea, ut mox
dixi, separanda sunt.

In prandia Regum.] Sive scribenda Traga-

Musa inspirat sublimia nostro Vati. Ecce nunc cernimus non nullos, scribere heroum facta, qui solebant tractare migas Græce, & non peritos describere nemus, nec celebrare agrum abundantem, in quo cophini, & caminus, & sues, & festa Palis Deæ sæno ardente fumantia: ex quo rure prodiit Remus & tu quoque, ô Quinti, atterens aratrum sulcata humo, quem ante boves conjux attonita vestivit Dictatoris veste, & viator reportavit aratrum tuum in ædes tuas. Macte, ô Vates;

Dicere res grandes nostro dat Musa Poëta.
Ecce modo heroas sensus afferre videmus
Nugari solitos Græce, nec ponere lucum 76
Artifices; nec rus saturum laudare, ubi corbes,
Et focus, & porci, fumosa Palilia sæno:
Unde Remus, sulcoq; terens dentalia, Quinti,
Quem trepida ante boves Dictatorem induit uxor,
Et tua aratra domum lictor tulit. Euge, Poëta; 75

ANNOTATIONES.

dia, quæ Principum facta continet. Alludit hic Persius ad Thyestæ cœnam, in qua ille coctos filios ab Atreo fratre, inscius rei, & imprudens devoravit. Vide Senecam Tragicum.

68. *Res grandes, &c.*] Ironica sunt ista.

69. *Ecce modo heroas, &c.*] Heroicum carmen scribendum nonnullos cernimus suscipere etiam imperitos.

70. *Nugari solitos Græce.*] An qui carmina Græcorum inepte in Latinis versus transferunt, ut fecit Actius Labeo? An qui Linguam Græcam vix dum delibant, neque adeo satis eruditi videntur ad tale tantumque opus, quale est Epicum Carmen, quod summos per omnia Poëtas requirit? Legunt aliqui: *Ecce modo heroas sensus afferre docemus, Nugari solitos Græce:* aiuntque reprehendi ipsos Magistros ac Præceptores qui discipulos suos instituendo ad grandiloquentiam, non tam ad sublimem, quam ad turgidum ineptumque stylum eos deducebant: quod videtur confirmare sequentia: ubi, *nec ponere lucum artifices, &c.* rudes tyrunculi intelligi possunt, sicut & nugari Græce soliti, cum Romæ juvenes Linguam primum Græcam doceri consuevissent. Verum his omnibus omissis, placet interpretari; in scribendo lascivire, more Græcorum, quibus id familiare in descriptionibus, & in aliis passim.

Nec ponere lucum artifices, &c.] Vix peritos tractare ut decet, faciliora argumenta, in quibus solent tyrones exerceri: qualia sunt descriptio nemoris, laudatio rei rusticæ. Vide Horat. initio Artis Poëticæ.

Suspiciatur hic Casaubonus Persium habuisse in animo ineptum aliquem sui temporis Poëtam, qui de re rustica carmen aliquod inconditum composuisset, quo forte congesterat inepte plurima, ut festa Palis, urbis Romæ Originem, Cincinnati Dictatoris Historiam: & leviuscula multa studiose complexus fuerat, ut corbes, focum, porcos, &c. At suspicionem ille suam nullo fulcit argumento.

71. *Rus saturum.*] Argum abundantem rebus omnibus.

72. *Palilia.*] Pales Dea Pastorum, ab iis colebatur 11. Kal. Maii, id est, vigesima prima die Aprilis. Festum agebant ad arrendos lupos & morbos à pecore: vel ut felix esset & fecundus pecoris partus: unde legunt quidam, *Parilia.* Vide Athen. Lib. 8. sub finem. Ovid. 4. Fastorum.

Fumosa.] Quia congestis sæno & stipula ignem accendebant Rustici, id Paliliis, transilientesque expiari se credebant.

Ovid. Fast. 4.

Moxque per ardentis stipule crepitantis acervos
Trajicias celeri strenua membra pede.

Et post:

Omnia purgat edax ignis, vitiumque metalli

Excoquit; idcirco cum duce purgat oves.

73. *Unde Remus.*] Quo ex agro prodiit Remus cum fratre, scilicet Romulo; & Romam condiderunt circa Paliliorum diem. Ovid. Fast. 4.

Dentalia.] Dentale pars aratri lignea, cui præfigitur vomer.

Quinti.] Unde tu quoque prodiisti, ô Quinti Cincinnate, qui ex aratro ad Dictaturam es evocatus. Tit. Liv. Lib. 3.

74. *Dictatorem induit.*] Dictatura, summus Romanorum Magistratus sex mensibus durabat: licebat tamen ante tempus abdicare: quod fecit Lucius ille Quintius, post dies sexdecim, rediitque ad opus rusticum, postquam rem Romanam in tuta collocasset, liberato Consule L. Minutio, quem obsessum in Algido monte jam dies aliquot tenebant Æqui hostes. Tit. Liv. Lib. 3. cap. 27. & sequentibus.

Uxor.] Racilia; *trepida*, sive præ gaudio, sive præ stupore ob inexpectatum honorem, & discrimen rerum Romanarum.

75. *Euge, Poëta.*] Bono esto animo: in alii tecum amant etiam antiqua, obsoleta, turgida. Ironice, & satyricæ.

Est nunc, Brisei quem venosus liber Acci : 76
 Sunt, quos Pacuviusque, & verrucosa moretur
 Antiopa ærumnis cor luctificabile fulta.
 Hos pueris monitus patres infundere lippos
 Cum videas, quærisne unde hæc sartago lo-
 quendi 80
 Venerit in linguas? unde istud dedecus, in quo
 Trossulus exultat tibi per subsellia lævis?
 Nilne pudet capiti non posse pericula cano
 Pellere, quin tepidum hoc optes audire: de-
 center?
 Fur es, ait Pedio. Pedius quid? Crimina rasis 85

reperitur jam aliquis, quem delectant scripta turgida Accii Brisei. Modo reperiuntur homines quos detineat Pacuvius, & Antiopa salebrosa animam tristem habens doloribus obsessum. Quandoquidem cernis parentes lippientes suggerere hæc præcepta juvenibus, rogasne unde ista dicendi patella ad os pervenerit? & unde hoc probrum veniat, ad quod tibi subsellit Eques Romanus politus, per sedes inferiores? Nullone pudore afficeris quod nequeas arcere periculum à capite albo,

imo cupias auscultare frigidum illud verbum, convenienter? Prædo es, inquit Pedio accusator. Ecquid Pedius respondet? Criminationem

ANNOTATIONES.

76. *Brisei.*] Hoc Bacchi cognomen tribuitur Accio, vel quod in Bacchi clientela sunt Poëtæ Tragici, vel quod Bacchus Tragædiam scripserat. Magis tamen placet cum aliis legere, *Briseis* (quod nomen puella est, de qua Homerus passim in Iliade, & Ovid. Epist. 3.) ut sit titulus Tragædiæ ab Accio scriptæ; quemadmodum ponitur mox Antiopa Pacuvii Tragædia.

Venosus liber.] Quasi venis prominentibus tumens. Porro quid Turnebum moverit ut legendum esse *nevosus*, suspicaretur, nec ego suspicari possum.

Acci.] Cave legas, *Actii*. Nec enim loquitur hic Persius de Labeone Actio, de quo jam satis sed de Lucio Accio veteri Poëta & Pacuvii cœtaneo, paulo tamen juniore, quem laudant Tull. pro Archia Poëta, Macrobi. Saturnal. Lib. 1. cap. 7. Item Lib. 6. cap. 1, 2, & 5. Valerius Max. Lib. 3. cap. 7. art. 11. Vide & Lilyum Giralduum.

77. *Pacuvius.*] Brundusinus, antiquus Tragædiographus, imo Tragædorum Princeps, aliquanto junior Plauto. Ennii ex sorore nepos fuisse dicitur. M. Pacuvii & L. Accii colloquium ex occasione factum Tarenti, lege apud Agellium Lib. 13. cap. 2. item utriusque elogium apud Quintil. 1. 10. c. 1. Duorum horum Poëtarum stylus quidem asper & durus, attamen interlucet sententiis.

Verrucosa.] Quasi verrucis & tumoribus aspera.

78. *Antiopa.*] Lyci Thebarum Regis uxor, ob Jovis concubitum à viro repudiata. Titulus est Tragædiæ Pacuvianæ, cujus meminit Tullius initio Libri 1. de Finibus.

Ærumnis fulta.] Id est, suis se miseris sustentans, indurans: vel circumcincta calamitatibus. Metaphora satis dura, quam ex ipso Pacuvio deprompta hic reprehendi non-

nulli autamant: sicut & vocem, *luctificabile*.

79. *Hos pueris monitus.*] Nempe, ut veteres Poëtæ sectentur.

80. *Sartago.*] Vas patulum in quo cibi fringuntur. Metaphora pro strepitu ferventis sartaginis, cui similem edit sonum oratio confusa, & vocibus novis simul & obsoletis conferta.

81. *Dedecus.*] Infame dicendi scribendique genus.

82. *Trossulus.*] A Trossulo Tuscorum oppido sine peditum ope capto, Equites Romani cognominati sunt Trossuli. Accipiunt alii pro Torosulus diminut. à Torosus; ut notentur homines delicatuli.

Subsellia.] Vel quibus spectabant Ludos Equites Romani, vel quibus recitationes audiebant, ut supra fuse explicui, ad eum locum: *Sede leges selsa*.

83. *Nilne pudet.*] Jam eos insectatur Persius qui lenocinia verborum tam studiose, imo tam stulte adhibent, ut in eo vim orationis constituent, ipsisque in causis capitalibus valere putent: adeo sua illos excœcat vana ostentationis & gloriæ inanis cupido.

84. *Quin tepidum.*] Etiam cum reus capitis periculo liberandus, orationemque solida defendendus, captas laudem è futili verborum aucupio, quam potius vera eloquentia quærere deberes.

85. *Pedio.*] Pedius Blesus sub Nerone à Cyrenensibus accusatus est expilasse templum Æsculapii. Cornel. Tacit. Annal. Lib. 10. damnatusque & Senatu motus est. Ponitur hic pro quo libet Romani fori oratore & patrono.

Pedius quid?] Id est, quid respondet, qua ratione removet illatum sibi sacrilegii crimen?

Rasis.] Id est, politis & elaboratis. Quintil. Lib. 9. cap. 3. in ipso fine, *Ubi vero atrocitate, invidia, miseratione pugnandum est, quis ferat contra positos, & pariter cadentibus, &*

expendit in antithesibus politis. Erudita adhibuisse schemata, laudi vertitur. Pulchrum illud. Illud, ais pulchrum est? Numquid turpiter? adularis, ô Romane? Enimverò si canat is qui fecit naufragium, an me tangat, & ei nummum erogaverim? Itane canis (dicam) quando te è scapula gestas adumbratum in tabula abrupta. Certe sincerum & non noctu comparatum edet dolorem, qui cupiet me flectere querimoniâ sua. At metris gratia inest, & connexio juncta immaturis

Librat in antithetis. Doctas posuisse figuras; Laudatur. Bellum hoc: Hoc bellum? An Romule, ceves? 87
Men' moveat quippe, & cantet si naufragus, assem
Protulerim? Cantas, cum fracta te in trabe pictum
Ex humero portes. Verum, nec nocte paratum
Plorabit, qui me volet ineurvasse querela. 91
Sed numeris decor est, & junctura addita crudis.

ANNOTATIONES.

consimilibus, irascentem, flentem, rogantem? Cum in his cura verborum derogat affectibus fidem; & ubicumque ars ostentatur, veritas abesse videtur.

86. *Librat.]* Velut in contraria lance opponit criminationibus non valida, ut oporteret, argumenta, sed meras verborum exornationes & figuras; periodorum affectatos numeros & quasi appensos, homœoteleuta, homœoptata, Isocola, &c. fortasse quia scit hos flosculos ac rythmos apud Neronem valere, his se tuetur. D. Hieronym. Epist. ad Pammachium. *Non pudet Christianos & Sacerdotes Dei, quasi de rebus ludicris agatur, verbis dubitis herere, & ambiguas librare sententias, quibus loquens magis quam audiens decipitur.*

Antithetis.] Latine *Contrapositum*, Figura est per quam contraria contrariis respondentia in oratione ponuntur.

Doctas.] Legunt alii, *Doctus*, id est, peritus & gnarus adhibendi tales figuras à Gorgia Rhetore inventas.

87. *Bellum hoc.]* Inquiunt vani illi scriptores vel adultores.

Hoc bellum.] Repetit cum indignatione Persius: scilicet pulchrum hoc ducitis, ô Romani?

Romule.] Ponitur pro quolibet Romano-rum.

Ceves.] An ita turpiter adularis, ut canes solent agitando clunes, domino suo adblandiri?

88. *Men' moveat.]* Mene ad misericordiam provocet?

Assem.] Ponitur pro quolibet nummo: proprie vero *as* est libralis nummus: idem quoque significat quod libra & pondo. Varro Lib. I. de Ling. Latina.

89. *Cantas, cum, &c.]* O Pedi, florido in sermone ludis & exultas, cum tamen mox ob

crimina damnandus sis & movendus Senatu, tam stultus es nimirum, quam qui portans sui naufragii notas cantat hilariter: & tu, ô poëta, qui omnem Carminis laudem reponis in levibus ornamentis figurarum, neutro illorum es sanior.

In trabe.] *Trabs* pro tabella accipitur.

Pictum.] Apud veteres, qui fecerant naufragium, hoc in tabella pictum circumferabant, ut stipem corrogarent: tabellam vero postea in Neptuni alteriusve Dei opitulantis templo suspendebant.

Horat. Lib. I. Ode 5.

——— *Me tabulâ sacer*

Votiva paries indicat, voida

Suspendisse potenti

Vestimenta maris Deo.

90. *Verum, &c.]* Supple, ploratum plorabit; sicut dicimus, vitam vivere.

Nocte paratum.] Meditatum & arte confectum.

91. *Qui me volet, &c.]* Poëta qui voluerit lectores movere; ne falsos tantum colores & vana Carmini ornamenta, de quibus ante, sed verum succum ac robur indat.

Horatius in Arte:

Si vis me flere, dolendum est primum ipse tibi.

92. *Sed numeris decor est.]* Retorquet malus poëta: attamen in iis ipsis versibus quos reprehendis, inest concinnitas, inest aliquid ornatus & artificii, quanquam tu crudos vocas.

Addita.] Legunt quidam, *abdita*, id est, abstrusa, occulta, arte & ingenio conquisita.

Crudis.] Versibus non sat matura meditatione perfectis, vel factis extempore & magno numero, sine ullo labore, nullaque diligentia & industria profusis.

Claudere sic versum didicit; Berecynthus Attin,
Et qui cœruleum dirimebat Nerea delphin.

Sic costam longo subduximus Apennino. 95

Arma virum, nonne hoc spumosum, & cortice
pingui?

Ut ramale vetus prægrandi subere coctum.

Quidnam igitur tenerum, & laxa cervice legen-
dum?

Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis,

Edoctus est ita finire carmen, Berecynthus attin, & Delphin qui secabat mare Glaucum. Ita subtraximus latus Apennino longe patenti. Nunquid non etiam illud carmen, Arma virum, spuma plenum est, & crasso indurvio? Sicut ramus annosus decoctus ingenti subere. Ecquid ergo carmen molle, & pronunciandum capite deflexo? Nempe hæc: inflantur tubas terribiles sonis Bacchantium,

ANNOTATIONES.

93. *Claudere sic versum, &c.*] Reponit Persius; ita nempe consuevit Nero rythmos sectari, & vanas figuras duntaxat: ita suum de Atty Carmen rythmicis implet, quasi una sint hæc vera carminis ornamenta.

Attin.] Nempe, ut rythmus insit versibus, *Attin*, legendum, non *Attys*: ut monet Jo. Scaliger, & alii doctissimi. Dio de Nerone, *ἐκδραγασθῆν Ἀττινα ἢ Βακχας*. Idem suggerunt veteres Glossæ.

Berecynthus Attin.] *Attin*, sive *Attys*, Phrygius puer admodum formosus, adamatus, Cybele, quæ à Berecyntho monte Asiæ minoris ubi colebatur, cognomen adepta est: unde & ipse pariter Berecynthus dictus. De eo Carmen est Catulli sexagesimum quartum, Vide & Ovid. Fast. 4.

Phryx puer in silvis, &c.

94. *Dirimebat Nerea.*] Nando secabat mare Persius arguit versum hunc tanquam audacioribus metaphoricis inflatum. Nereus Deus marinus, metonymicæ pro mari ponitur.

Delphin.] Hoc aliud esse aiunt Neronis Carmen de Arione, quem dorso excepit Delphin, & ad portum vexit. Lege Herodotum, Lib. 1. Agell. Lib. 16. cap. ultimo. Ovid. Fast. 2. Plin. Lib. 9. cap. 8. ubi agit de Delphinis, ipsoque Arione.

95. *Sic.*] Id est, puer similem vanitatem, affectationem, errorem.

Costam subduximus.] Unam syllabam versus heroïco tanquam longiore subtrahere amavit Nero, substituto in tertia sed frequenter spondæo. Porro per costam Apennino subductam intelligit latus & certam partem Alpium, alludens ad Annibalem, qui igne & aceto eam perrupit, sibi que suoque exercitui viam aperuit, Plutarch. in Vita Annibalis. Tit. Liv. Lib. 21.

Longo Apennino.] Longe mons ille protensus per Italiam mediam excurrit ad fretum usque Siculum.

96. *Arma virum.*] Virgilius Æneidem intelligit. Nimirum reponit Persio monitor, vel

quivis alius turgidorum versuum artifex & patronus: si tu nostra carmina non probas, quid quæso, censes de Virgiliana Æneide? An non & illi versus videbantur spumosi & inflati?

Spumosum.] Vano tumore velut spuma turgescens extrinsecus; sine ulla intus medulla & succo.

Cortice pingui?] Crasso, inflato, qualem habet suber. Vide Plin. Lib. 16. c. 8.

97. *Ut ramale vetus.*] Jungunt hæc aliqui cum præcedentibus, & tribuunt monitori, ut sit expolitio prioris sententiæ. At doctiores se jungunt, ut sit Persii ad monitorem responsio: grandes quidem & sublimes sunt Virgili versus, sed non inflati, imo dissipata spuma & tumore discusso velut cocti sunt & maturo iudicio perfecti: similes ramo veteri, magno quidem, sed calore Solis & ætate paululum imminuto & siccato. Vide Quintil. Lib. 10.

Prægrandi.] Alii legunt *vægrandi*.

Subere.] Suber, arbor crassæ corticis. Plin. Lib. 16. cap. 8.

Coctum.] Maturum, durum, solidum. Et metaphoricè, igne quasi iudici excoctum, & elaboratum ad amussim.

98. *Quidnam igitur tenerum, &c.*] Excan- descit monitor, & in Persium insurgit: ecquod ergo carmen tibi tandem probabitur? Quod carmen legendum si ulla affectatione, quia per sese commendationem habebit? An vero ullum est, quod legi possit *laxa cervice*, ac perinde magnum sonet & grande, quamvis haud erecta & superba legatur cervice? quod quidem solemne est & solitum Poëtis inflatis turgidos suos versos legentibus, qui magnum quid de se ipsis suisque carminibus sentiunt, & aliis persuadere nituntur superbo illo suo gestu.

99. *Torva Mimalloneis.*] Respondent ironice Persius: hæc nempe Neroniana, è Bacchis ejus, concinna sunt. Porro in istis versibus mollis est rythmus & affectatus, ceterum quam tenuis sensus, & verborum tumori quam minimum respondet! Sunt qui negent versus hos Neronis

Et mox Agave ereptura caput ablatum buculo petulanti, Et Menas lynceum incurvatura hederarum uvis, sæpius clamat evovè: resonat Echo repetentq voces. An talia carmina conderentur, si in nobis vigeret pars aliqua virtutis majorum? Illud nihilominus carmen enerve fuit in labellis extrema saliva: Et Menas Et Atty in humido est:

Et raptum vitulo caput ablatura superbo 100
Bassaris, & lynceum Mænas flexura corymbis,
Evion, ingeminat: reparabilis adsonat Echo.
Hæc fierent, si testiculi vena ulla paterni
Viveret in nobis? Summa delumbe saliva
Hoc natat in labris; & in udo est Mænas, &
Atty: 105

ANNOTATIONES.

esse, sed à Persio ad similitudinem Neronianorum confictos, ut dicemus infra v. 121. ad hæc verba: *Auriculas asini quis non habet?*

Torva.] Vel à terrendo quasi *terva*; vel *torta* à torquendo, id est, inflexa.

Mimalloneis.] Mimas, antis, Ioniæ mons, in quo Orgia Baccho celebrabantur. Hinc Bacchantes dictæ Mimallones.

Implerunt cornua.] Vento inflarunt, & cecinerunt. Id est, statim atque signum datum est Bacchantibus per tubas.

Bombis.] Vox ad imitationem soni facta. Proprie *bombus* est ille sonus quem edunt apes.

100. *Vitulo.*] Pentheo, quem vitulum esse crediderunt furentes illæ mulieres, ipsaque Agave ejus mater. Horat. Lib. 2. Sat. 3. At Ovid. *Metamorphos.* 3. aprum illis visum, ait, remque totam eleganter describit.

Superbo.] Contemptori Orgiorum & Sacrorum Bacchi. *Metamorphos.* 13. Bacchanalium Romæ originem, & abrogationem lege, si vis, apud Tit. Liv. Lib. 39. cap. 8. & sequentibus.

Caput ablatura.] Agave Bacchi Sacerdos cæteris Bacchantibus adjuncta mortem intulit proprio filio Pentheo, eo quo non licebat accedenti; eique prima omnium caput ademit Bacchico furore percita.

101. *Bassaris.*] Agave ita cognominata, sicut & aliæ Bacchi sacrificulæ, à Bassara Libyæ loco, ubi colebatur Bacchus, ut vult Acron; vel à *Bassari* veste talari, qua ille induebatur. Non placet etymologia *απο των βενων* à vallibus & saltibus in quibus bacchantur; nec *απο της βελου*, quod est loqui seu vociferari.

Lynceum.] Lynces currum Bacchi trahunt, sicut & tigres, maculosa animalia, & varios vini affectus apprime significantia. De istis vide Plin. Lib. 8. de tigride, cap. 18. de lynce, cap. 38.

Menas.] *Απο της μενεδα*, quod est furerè, Mænades appellatæ sunt Bacchantes.

Corymbis.] *Corymbus* est hederæ fructus. Hic intellige vel virgam è thyrso, vel frænum hederis intortis ornatum. Hederæ vero Baccho sacræ, quia revertens ab India victor his sese coronavit.

102. *Evion.*] *Evios* dicitur Bacchus vel à voce Bacchantium *εωι*: vel quod ob res adversus Gigantes fortiter gestas, laudatus est à Jove his verbis; *εω υιε, ευγε fili.* Horat. Lib. 2. Od. 19.

Reparabilis.] Quæ voces pereuntes reparat repetendo.

Echo.] Dicta *απο της ηχης*, sonare. Fuisse puellam ob garrulitatem in vocem à Junone mutatam fabulantur. Quid revera sit *Echo*, explicat diserite Plin. l. 2. c. 46. & l. 36. c. 15. Lege & Ovid. *Metamorphos.* 3. c. 5. & Ausonii Epigramma undecimum.

103. *Testiculi.*] Metaph. paulo audacior & obscenior. Id est, si virilitatis antiquæ & virtutis ac diligentia majorum nostrorum vestigium aliquid in nobis superesset.

Horat. Epod. 15.

Si quid in Flacco viri est.

104. *Delumbe.*] Id est, sine lumbis, & sine viribus. Nam in illis corporis maxime robur apparet.

Summa saliva natat.] Ejusmodi carmen enerve pronunciatum primoribus labris ubi plurimum saliva esse solet; non autem virili quadam voce & ex imo pectore educta. Et cum blæce, molliter, tenere pronunciantur illi Poëtastræ, tum se egregios Poëtas arbitrabantur, quia forte adulatorum acclamationes ineptas audierunt.

105. *Et in udo est Mænas, &c.*] In udo esse, & summa saliva natare, idem esse videtur. Potest etiam intelligi Persius conqueri quod Neroniana carmina perpetuo habeantur in ore adulatorum & ineptorum Romanorum; adeoque semper in udo sint, & in saliva natent. Quod simplicius est & magis placet. De Atty, & Mænade seu Bacchide, Neronianis Carminibus mox dictum.

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.
 Sed quid opus teneras mordaci radere vero
 Auriculas? Vide sis, ne majorum tibi fortè
 Limina frigeseant: sonat hic de nare canina
 Litera. Per me equidem sint omnia protinùs
 alba. 110
 Nil moror: Euge. Omnes, omnes bene miræ
 eritis res.
 Hoc juvat: hic, inquis, veto quisquam faxit ole-
 tum.

neque percussit pulpitum, neq;
 redolet ungues arrosos. At
 quorsum juvat perstringere
 aures delicatas veritate irri-
 tante? Cave, si vis, ne fortias-
 se januæ potentium fiant tibi
 frigide: nam illic litera de
 naso canum nimis crepat. Per
 me profectò licet, cuncta suntò
 deinceps pulcra. Non impedio,
 quidquam bene est. Omnia,
 omnia, inquam, eritis valdè
 admirabilia. Istud placet: illic,
 ais, prohibeo, ne ullus faciat stercus.

ANNOTATIONES.

106. *Pluteum.*] *Pluteus* significat hîc arma-
 rium, in quo libri reponuntur. Præterea plu-
 tei militares vocantur crates quædam corio
 operta, quibus ante se locatis hostium tela ar-
 cent milites dum faciunt opus. Lips. Polior-
 cet. Lib. 1. Dialog. 7.

Nec pluteum cædit.] Tale Carmen non os-
 tendit percussum à Scriptorè pluteum, & pul-
 satum præ indignatione, quòd animus ad va-
 tum non suggereret. Quin ille parùm sollici-
 tus fuit quàm bonos, sed quàm multos & faci-
 les funderet versus, unde nec mirum si exsuc-
 cum, enerve, & elumbe carmen est, quod sine
 delectu, sine labore, sine anxietate animi fuit
 compositum. Quintil. Lib. 10. cap. 3. citat
 hunc Persii locum.

Nec demorsos sapit ungues.] Præ anxietate
 animi in profunda meditatione defixi, diligen-
 ter & accuratè scribere volentis; non proban-
 tis omninò quæ scripsit, ac meliora quærentis.
 Quod boni Poëtæ solent.

Horat. Lib. 1. Sat. 10.

Et in versu faciendò

Sæpe caput scaberet, vivas & roderet ungues.

107. *Sed quid opus, &c.*] Rationes suas elu-
 sas à Persio animadvertens monitor adhibet
 minas, ut à satirica dicacitate eum deterreat.

Teneras auriculas.] Aures Neronis & Nobi-
 lium Romanorum reprehensionis impatien-
 tes.

Mordaci vero.] Tuis Satiris nimium veraci-
 bus, quibus sine ulla cujusquam reverentiâ
 suos quique etiã nolenti errores ostendis &
 exprobras acriter, salsè, satiricè.

Radere.] Metaph. à Chirurgis, qui vulnera
 putrida cultro radunt ac purgant, & si opus
 est, secant.

109. *Limina frigescant.*] Time potentiores
 itâ offensos habere, ut frigide te excipiant, ab
 amicitia excludant; vel etiã mortem infe-
 rant, quæ frigidus facit.

Horat. Sat. 1. Lib. 2.

O puer, uti sis

Vitalis metuo, majorum ne quis amicus

Frigore te feriat.

Sonat hic.] In tuis Satiris nimium est acer-
 bitatis: vel in domo Neronis ac nobilium ira
 & ultio frequens est. Hæc monitor.

De nare canina litera.] Litera canina est R.
 hanc enim canes videntur exprimere, dum re-
 strictis labiis irritatos se significant, atque hir-
 riant.

110. *Per me equidem.*] Respondit Persius
 per concessionem ironicam, si quidem ita vis,
 probentur omnia velut concinna, etiã quæ
 minime sunt.

Alba.] Sicut nigrum pro malo, ita pro bono
 album ponitur. Pythagoras, apud Laërtium:
 το μὲν λευκὸν τῆς ἀγαθῆς φύσεως, τὸ δὲ μέλαν κακῆς.

111. *Omnes, omnes.*] Volo deinceps omnia,
 omnia, inquam, cum aliis admirari, ut
 tu facis, & jubes me tecum facere, ô moni-
 tor.

Bene miræ eritis res.] Ridicula versûs clau-
 sula ridiculum adulatoribus consentiendi con-
 silium egregie exprimit. Juxta illud Horatii
 præceptum. Sat. 10. Lib. 1.

Et sermone opus est modò tristi, sæpè jocoso:

Defendente vicem modò Rhetoris, atque Poëtæ,

Interdum urbani parentis viribus, atque

Extenuatis eas consultò.

112. *Hoc juvat.*] Placet tibi meum hoc pro-
 positum, ô monitor, benè est.

Hic, inquis, &c.] Hæc vel tua vel Neronis
 carmina satiricâ libertate violare prohibes; ab
 his abstinendum inquis, ut à sacro loco con-
 spurcando: ergo ut sanctitatis eorum admo-
 near, ne ea carpere mihi forte contingat, ap-
 pone notas aliquas quemadmodum in locis sa-
 cris appingî soient dracones & serpentes, sive
 ut Genios sacros ac Deos Tutelares exhibeant,
 sive ut terribilis illa species arceat profanos.

Appinge binos serpentes. O juvenes, sancta est terra hæc: foras lotium mittite. Abeo. At Lucilius procidit civitatem;

Pinge duos angues. Pueri, sacer est locus: extra
Mejite. Discedo. Secuit Lucilius urbem;

ANNOTATIONES.

113. *Pinge duos angues.*] Quòd antiqui sub specie draconum & serpentum coluerint Deos & locorum Genios, constat ex Herodoto Lib. 8. ubi de angue Arcis Athenarum custode, Deoque Tutelari verba facit. Item Lib. 2. ait circa Thebas sacros esse serpentes, qui mortui in Jovis æde sepeliantur. Nota etiam est historia de serpente Epidaurio devecto Romam, & extractâ æde culto illic pro Æsculapio, de quo lege Tit. Liv. Lib. 10. Florum, Lib. 11. Pausaniam in Corinthiacis: & alios. Virgilius autem Æneid. 5. v. 82. postquam ex Anchisæ tumulo anguem exiisse retulit, subjungit de Ænea,

*Incertus Geniumne loci famulumne parentis
Esse putet.*

Propertius Lib. 4. Eleg. 8.

Lanurium amosi vetus est tutela Draconis.

Hinc ergo est quòd sacris locis Draconum figuræ appingerentur, ut auctor est Turnebus Lib. 13. cap. 12. & Lib. 14. cap. 4. ubi & locum hunc Persii affert. Cur denique sub specie serpentum atque draconum, locorum Genios, ac Deos, Heroasque colerent, pingere-
rentque, Macrobius Saturnal. Lib. 1. cap. 20. rationem videtur attingere, cum ait, Ideò Salutis & Æsculapii simulacris appingi draconum figuras, quia præstant ut humana corpora, velut infirmitatis pelle depositâ, ad pristinum revirescant vigorem, sicut revirescunt dracones per annos singulos, pelle senectutis exutâ. Unde concludere licet, serpentes, eò quòd veluti quotannis juvenescunt, immortalitatem benè significare, Deos & Heroas optime designare ac proptereâ locis sacris appingi. Plutarchus aliam affert causam, sed meo judicio valdè futilem, in Vita Cleomenis ad finem, ubi narrat fixi in cruce Cleomenis corpus anguem fuisse circumplexum, hincque Divinitatis opinionem Regi accessisse, & Heroem habitum Cleomenem, Deorumque filium. Addit porrò hujus rei & opinionis causam à sapientibus viris proditam esse, quod sicut è bobus apes, ex equis fuci, ex asinis crabrones generantur, sic ex humanis corporibus serpentes enascantur. Denique concludit: Non ergo abs re veteres Heroibus dracones consecrâsse. Dracones divino cultu honoratos affirmant porrò Ælianus Lib. 2. de animal. cap. 2, 16, 17, & Plutarch. Lib. de Iside & Osiride.
Pueri, sacer est locus.] Adde etiam hoc in-

terdictum, quo pueri deterreantur à polluendo sordibus loco; neve illic mejant: quod grande erat nefas.

Horat. in Arte:

Minerit in patrios sineres.

Vide quæ Sueton. de Nerone lotio contaminante Deæ simulacrum. Sed & urinam facere ad status Principum, capitale fuisse docet Ælius Spartianus in Antonino Caracalla; ubi sic refert: *Damnati sunt eo tempore qui urinam eo loco fecerant, in quo erant imagines Principis, &c.*

Extra Mejite.] Metaphoricè significat: ô Poëtæ Satirici, censuram vestram aliò transferte quolibet, modò ab his abstineatis.

114. *Discedo.*] Siquidem his parcendum, quæ sunt maximè reprehensione digna, inquit Persius, hinc mihi demigrandum. Abeo itaque; vix enim mihi temperarem (ut initio monui petulantem mihi lienem esse) quin satiricâ libertate uter in his perinde ac in cæteris.

Secuit Lucilius.] Seipsum redarguit Persius, Ecce verò discedam? Quid verebor facere quod ante me alii impunè fecerunt?

Lucilius.] C. Lucilius primus apud Romanos Satiras scripsit. Ac sicut Lucilium Horatius, Horatium Persius, alios omnes Jvenalis imitatus est; sic Lucilius secutus fuerat Ennium & Accium.

Horat. Lib. 1. Sat. 10.

Nil comis Tragicæ mutat Lucilius Acci?

Non ridet versus Enni? gravitate minores?

Coævum fuisse Scipiano Africano testatur idem Horat. Lib. 2. Sat. 1. ubi & alibi passim in Sermonibus Lucilium carpit mordicus, quanquam magno aliis in pretio fuisse refertur; nec suam ipsi laudem detrahit Quintil. Lib. 10. Natus nobili loco ex Arunca Ausoniae urbe, anno uno antequam veniret Carthago in Romanorum potestatem. Scripsisse dicitur Satirarum libros plusquam triginta: at pervenerunt ad nos fragmenta tantum aliquot.

Urbem.] Romam & potentissimos Romanorum acerrimè insectatus.

Horat. Lib. 1. Sat. 10.

Sale multo urbem defricuit.

& Lib. 2. Sat. 1.

Primos populi arripuit populumque tributim.

Juvenal. Sat. 1.

*Ense velut stricto quoties Lucilius ardens
Infremuit?*

Te, Lupe; te, Muti; & genuinum fregit in il-
lis.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit: & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

Men' mutire nefas, nec clam, nec eum serobe?
Nusquam.

115

119

te, ô Lupe; Et te, ô Muti; Et
in istis rupit dentem intimum.
Horatius solers pariter carpit
quem libet errorem apud fami-
liarem deridentem; Et exceptus
circa cor, colludit, peritus sub-
sannare populum naribus suc-
cussis. An mihi non licebit his-
cere, ne quidem secreto, ne qui-
dem cum fovea? Nullatenus
licet.

ANNOTATIONES.

115. *Te, Lupe; te, Muti.*] Nominatim etiam carpere ausus est inter alios, nobiles viros, Pub. Rutilium Lupum Consullem, & Titum Mutium Albutium valdè potentem virum, his quidem versibus, quos etiam Cicero affert Lib. 1. de Finibus.

Græcum te, Albuti, quàm Romanum atque Sabinum

Municipem Ponti, tutamen Centurionum, Præclarorum hominum ac primorum, signiferumque

Maluisti dici: Græcè ergo Prætor Athenis Id quod maluisti, te cum ad me accedis, saluto.

Xæge, inquam, Tite: Lictores, turma omnis, cohorsque,

Xægere: hinc hostis mi Albutius, hinc inimicus.

Et paulò post.

Tubulus, si Lucius inquam,

Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filius.

Genuinum.] Genuini vocantur dentium postremi, iidemque validissimi. Plin. Lib. 11. cap. 37. Festus, Lib. 7. vult ità dictos, quòd à genis dependant.

Fregit.] Nam omnem dicacitatem consumpsit carpendis eorum vitiis.

116. *Ridenti.*] Non indignanti, vel etiam libenter audienti, quia callidè & festivè mordebat Horatius.

Amico.] Vel cuicumque suo familiari, vel ipsi Mecænati, cui nec pepercisse fertur. Certè illum videtur perstrinxisse Sat. 3. l. 1. ubi ait:

Simplicior si quis, qualem me sapè libenter

Obtulerim tibi, Mecænas, ut fortè legentem

Aut tacitum impellat quovis sermone molestus;

Communi sensu planè caret, inquam: eheu

Quàm temerè in nosmet legem sancimus inquam!

Nam vitium nemo sine nascitur: optimus ille est

Qui minimis urgetur.

Attamen cum Persius dicat omne vitium tangi ab Horatio, & paulò post populum ex-

cusso naso suspendi: malim interpretari sic: omne cujusunque vitium Horatius vafer tangit & solerter coarguit apud amicum ridentem, cum Satiras suas tam festivas ei recitat.

117. *Et admissus circum præcordia, &c.*] Ab amicis benè exceptus pergit eò libentius scribere & recitare Satiras. Hic nonnulli subtiliores sensus rimantur, & Persio attribuunt quod nunquam cogitavit: nimirum ille, leviora primum vitia carpit Mecænatis Horatius, inquit, & cum se placuisse ob solertes jocos & festivam dicacitatem animadvertit, tum plusculum audet, & occultiora interioraque facinora non veretur arguere. Hoc scilicet est ludere circa præcordia? Verum uno ictu jugulat illos interpretes quod statim dicit Persius, omne vitium reprehendi. Non igitur minora primò, deinde graviora.

Ludit.] Nemini parit, vitiosis sua ostendit vitia & culpatur ille, nec tamen culpando offendit, adeò vafer est & callidus, ut ludendo jocandoque animi vulnera premat & curet.

118. *Excusso populum, &c.*] Explicant quidam porrecto & hilari, ut minùs acerbus videatur etiam cum mordet; sed malim simplicius interpretari, succusso, quod & vox, *suspendere*, postulat. Certè cum ridemus aliquem, caput excutimus: & cum alicui insultamus acriter, acceptum etiam nasum succutimus: Erit igitur facilis & prona interpretatio, sive referas ad eum qui deridet, sive ad eum qui deridetur.

119. *Men' mutire nefas.*] Mihine soli nefas loqui & carpere pravos hominum mores?

Nec clam.] Quandoquidem etiam palam id facere licuit aliis, Lucilio, Horatio: annon saltem inter familiares fas mihi erit in vitia & errores styllum stringere?

Nec cum serobe?] Alludit ad fabulum de Mida, cui cum asininas esse aures tonsor vidisset, nec palam evulgare auderet, prurienti linguæ ut satisfaceret aliquatenus, terram effodit, & serobi factæ insuurravit id quod videtur. Lege Ovid. Metamorph. Lib. 11. cap. 4, & 5.

Nusquam.] Nequaquam licet, ait monitor.

Attamen istic veluti scrohem faciam: & insurrabo; ô liber, aspezi, egomet aspezi. Ecuî non sunt aures asinine? Ego istud oculum, meam ipsam derisionem, aded parvi pretii licet est, non venundo tibi ullo carmine de Ilio. Quisquis imbutus es Cratino petulanti, quisquis iracundum Eupolidem cum vetulo grandævo legens, pallidus sis,

Hic tamen infodiam: Vidi, vidi ipse, libelle.
Aurículas asini quis non habet? Hoc ego oper-
tum,
Hoc ridere meum, tam nil, nullâ tibi vendo
Iliade. Audaci quicumque afflate Cratino,
Iratum Eupolidem prægrandi cum sene palles,

121

ANNOTATIONES.

120. *Hic tamen infodiam.*] Mihi verò temperare non possum, inquit Persius; quoquo modo sedandus est styli pruritus. Ergo, ut Midæ tonsor effosæ terræ, sic ego libello huic meo loquar, inscribam, & animi sensa committam: non temere quidem protrudam in lucem quod scripsero, sed scribam saltem, & scriptum velut infodiam & celabo apud me & apud paucos amicos, ut aliquando etiam posterius legant.

Vidi, vidi ipse.] Erumpit indignatio mea: jam dico id quod vidi non ferendum: ô libelle, ego ipse vidi, nec semel vidi fatuum Neronis de carminibus iudicium, stultamque nobilium Romanorum vel ignorantiam vel adulationem.

121. *Aurículas asini, &c.*] Dicitur Persius scripsisse: *Aurículas asini, Midæ rex habet: correxisse autem Annæus Cornutus, Persii Præceptor: quis non habet?* ne se notatum Nero nimis apertè intelligeret. Casaubonus, Lubinus & alii. Contrâ nonnulli pugnant: non minùs apertè videri notatum fuisse Nerone afferendo vulgata ab eo scripta. *Torva Mimalloneis, & Berecynthius Atin:* unde contendunt hæc non fuisse ipsius Neronis, ut suo loco diximus. Cæterum sensus est: quis non tam ineptè iudicat de Carminibus, quàm Midas de cantu, cui propterea in ludibrium asininas aures affixit Apollo.

Hoc ego operum.] Meam hanc derisionem licet occultam tam parvi, imò nihil à te, ô monitor, & ab aliis fortè æstimandam, ego tamen tanti facio, ut pluris æstimem quàm Homeri Iliadem, vel potiùs quàm Actii Labeonis Latinam Iliada, quamvis Neroni plurimum probatam, Supra, v. 4.

122. *Nullâ tibi vendo Iliade.*] Id est, non commutarem pro Iliade, ut mox dixi.

123. *Quicumque afflate.*] Quæsierat initio monitor, quis leget hæc? Et respondet hîc tandem Persius quales velit habere lectores Satirarum suarum: Nempe quisquis assuetus erit legendis carminibus Cratini, Eupolidis, Aristophanis qui Græcorum vitia mordicè carpsere, is etiam libenter leget hæc mea carmina, inquit.

Afflate.] Metaphora est vel à floribus odoriferis: vel, à Pythia, quæ velut Numine Apollinis inessa, afflata, illustrata vaticinabatur.

Audaci Cratino.] Proprium est valdè hominis illius epithetum, quippe qui cum omni libertate Græcos exagitaret, nec quemquam vitiosum Athenis latere sinebat, quin statim eum in Scenam omni populo deridendum produceret, scilicet in veteri Comædia.

Cratino.] *Cratinus* Eupolide & Aristophane antiquior, natus Athenis dicitur, & floruisse paulò ante bellum Peloponesiacum: vixisse ad annum centesimum ætatis, & fuisse omnium Poëtarum maledicentissimus.

124. *Eupolidem.*] Is cum versibus lacerasset Alcibiadem, in mare ab eo præcipitatus est. Tull. Epistola 1. Lib. 6. ad Attic. *Quis non dixit Eupolim ab Alcibiade navigante in Siciliam dejectum esse in mare?*

Iratum.] Infensum perpetuò Atheniensium vitis.

Prægrandi cum sene.] Aristophanes vulgo intelligitur, qui seu ob ætatem, seu ob styli gravitatem prægrandis vocatur. Certè hunc cum duobus prædictis pariter conjungit Horatius initio Sat. 4. Lib. 1.

Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesque Poëte, &c.

Tresque hos veteris Comædiæ scribendæ Principes imitatum fuisse Lucilium, ait eo loci. Porro non constat fueritne Aristophanes Atheniensis, an Rhodius, an Ægyptius, an aliunde oriundus. Vixit tempore Euripidis, & flagrantè maximè bello Peloponesiaco; Cratino posterior extitit: Atheniensium nobilissimum quemque acriter insectatus, mirè tamen ab ipsis Atheniensibus acceptus laudatusque est. De illo Plato ait, Gratias templum ubique quærentes, hoc tandem sibi statuisse in corde Aristophanis. Scripsisse fertur Comædias plus quinquaginta, è quibus supersunt nobis integræ dumtaxat undecim. De Cratino, Eupolide, & Aristophane, vide Athenæum Lib. 1. & alibi: Eusebium in Chronico; & Quintil. Lib. 10. ubi de legendis formando oratori Poëtis sic habet: *Post Homerum, Aristophanes, Eupolis, Cratinusque præcipui.*

Palles.] Vel, usque ad pallorem formidas, ob styli acerbiteriam: vel, quem legendo pallorem contraxisti.

Aspice & hæc, si fortè aliquid decoctius audis.
 Inde vaporatà lector mihi ferveat aure: 126
 Non hic qui in crepidas Graiorum ludere gessit
 Sordidus, & lusco qui poscit dicere, lusee,
 Sese aliquem credens; Italo quòd honore supi-
 nus,
 Fregerit heminas Areti Ædilis iniquas: 130

tu ista etiam vide, si fortasse auscultas quidpiam perfectius. Hinc calefacta auricula erga me inardescat lector: non autem ille qui impurus gaudet irridere calceos Græcorum, & qui cocliti optas dicere, ô cocles, seipsum æstimans aliquem; quia Ædilitatem gerens Aretii, superbiens ob Magistratum in Italia, ruperit dimidios sextarios non justæ magnitudinis:

ANNOTATIONES.

125. *Si fortè aliquid.*] Vel refer ad Persium de se suisque versibus modestè sentientem & loquentem: vel refer ad Lectorem, ut sensus sit: siquidem tu melius quidpiam reperis in meis Satiris, si quid perfectius audis & audire cupis, quàm sint ea seu Neronis, seu aliorum carmina, quæ velut cruda, affectata, & inconcinna reprehendi.

Decoctius.] Maturiori judicio, & longiori arte ac studio elaboratum. Metaph. vel à vino quod ad dulcedinem coquitur; vel à liquoribus, qui reducti bulliando ad tertiam & quartam partem multo plus habent virium. Sic Virgilius fertur mane solitus condere versus quinquagenos, pluresve, vos vesperi ad denos aut circiter redigebat, Quintil. Lib. 11. cap. 4. *Materiam volo primùm, inquit, esse vel abundantiore, vel ultra quam oporteat fusam: multum inde decoquent anni, multum ratio limabit, aliquid vel ipso usu deteretur.*

126. *Inde vaporatà.*] Ex lectione supradictorum Poëtarum mens lectoris excitata & inflammata ad meas deinde legendas Satiras proclivis & fervida fiat.

Virgil. Æneid. 11.

Et templum thure vaporant.

127. *Non hic.*] Ne is mihi lector contingat, qui cum animi vitia in Philosophis & doctis nulla deprehendat arguenda, externum eorum habitum saltem irridere amat & delectatur.

Crepidus.] Gellius Lib. 13. cap. 20. ait crepidas à Romanis soles dici, & soleatum incedere velut turpe crimen objici solitum.

Et Horat. lib. 1. Sat. 5.

Sapiens crepidas sibi nunquam, nec soles fecit. Propriè crepida est calceamentum Tuscum ad pedes corrigiis subligatum, quod Philosophorum etiam proprium fuisse, testis idem Gellius.

Qui in crepidas Graiorum ludere gessit.] Per eos qui Græcorum crepidas irrident, intelligunt vulgè eos homines, qui Philosophorum studia atque instituta negligunt, & qui Græcorum elegantiam contemnunt: quod confirmare videtur vox sequens, *sordidus*. Malim ego cum quibusdam interpretari de Nerone, quem (ut ait

Sueton. in Nerone cap. 52.) mater à Philosophiâ avertit, monens Imperatorem contrariam esse. Tullius autem 2. de Orat. & alibi, satis innuit Romanis odiosos fuisse Philosophos, fortasse vel ob hoc quòd opum suadebant contemptum, quas avidè sectabantur illi. Vide Sat. 5. v. ultimo.

128. *Sordidus.*] Vel per sordes avaritiam Romanorum notat Persius, vel neglectum cultus exterioris, quem nonnulli Romæ affectabant, ut inde præferrent militare robur: quòd interùm Persius noster damnat, Sat. 3. ubi vocat eos hirtosam gentem Centurionum. Vel, si mavis, intellige plebis ignorantiam, quam hic opponat Philosophorum doctrinæ & eruditioni, quæ imperitis ludibrio habetur.

Et lusco qui poscit, &c.] Apage etiam cachinnones illos fatuos, qui naturalia vitia exprobrant, quæ tamen nemini probro esse debent. Luscos porrò significat eum cui imbecilla est oculorum acies; ponitur & pro coclite, eo nempe qui altero est oculo captus. Alii legunt *poscit*.

129. *Sese aliquem credens.*] Aliquo semet honore dignum æstimans. Legunt alii, *sese aliquid credens*: quod perinde elegans est, & idem sonat.

Italo quòd honore.] Eò quòd functus fuerit aliquo Magistratu infimo, nimirum Ædilatu, in quodam è municipiis Italia.

Supinus.] Superbia elatus & sui factus immemor: ob honorem illum. *Supinus* proprie is dicitur, qui dorso incumbens cælum aspicit. Unde nonnulli interpretantur, otiose, molliter, & delicate vivens: sed minus arridet.

130. *Fregerit heminas.*] Ædiles mensuris præerant, & iniquas frangebant. Tull. 2. de Legibus, Juvenal. Sat. 10. v. 102. Turneb. Lib. 29. cap. 20.

Heminas.] *Hemina* est mensuræ genus dimidium sextarii continens. Ponitur hic pro qualibet mensurâ. Plin. Lib. 21. cap. ultimo, *hemina* mentionem facit.

Areti.] *Arctium*, nunc *Arezzo*, Etruriæ oppidum vasis fictilibus quondam celebre.

Ne etiam legat me, qui astutus novit deridere notas numerales Arithmeticorum super tabella exaratas, & lineas Geometrarum descriptas in arena sulcata: ceterum pro-

Nec qui abaco numeros, & secto in pulvere metas Scit risisse vafer: multum gaudere paratus, Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat. His manè edictum, post prandia Callirhoën do.

clivis est ad letandum valde, si quando meretrix lasciva barbam vellicet Cynico. Istis matutino tempore decretum, post prandium vero Callirhoën concedo.

ANNOTATIONES.

Martial. Lib. 14. Epigram. 98.

Aretina nimis ne spernus vasa monemus, Lautus erat Tuscis Porsena fictilibus.

Sunt qui legant, *Eretis*, quod oppidum est Sabinorum

131. *Nec qui abaco.*] Nec denique eum volo lectorem, qui doctas artes aspernatur, v. g. descriptos in abaco numeros ab Arithmeticis: figuras Mathematicas, & alias liberales eruditaeque disciplinas. Vide Cael. Rhodig. Lib. 7. cap. 30.

Et secto in pulvere metas.] Mathematici pulverem humi spargebant, & in eo pulvere figuras describebant radio. In ea occupatione intentus Archimedes captis Syracusis misere occisus est à Romano milite. Tit. Liv. Lib. 25. Plutarchus refert Dionysii Regiam pulverulentam fuisse, ob eorum multitudinem, qui Geometricas in pulvere figuras delineabant.

Metas.] Lineas, quæ sunt velut metæ & fines, quibus componitur quælibet figura, ac terminatur. Exarantur autem illæ figuræ, ac lineæ in pulvere, ut si quid rectum non est, facillè corrigatur.

132. *Multum gaudere paratus.*] Id eo tantum navis & vafer, ut derideat eruditorum serias occupationes: quique gaudet Philosophos ludibrio haberi.

133. *Cynico.*] Pro quibuslibet Philosophis nominat Cynicos Persius: Porrò secta illa valdè erat odiosa ob mordacitatem, ob quam Cynici dieti sunt illi. Laërtius de Diogene refert, quòd interrogatus quare canis appellaretur, respondit: *quia in eos qui dant, blandior sum: in eos qui non dant, oblatro; malos autem mordeo.* Alii ab obscenitate Cynicos volunt nomen habuisse. Vide Laert. 1. 6.

Barbam.] Atrox erat injuria & ludibrium barbam vellere alicui tanquam fatuo nimirum & stolido. Horat. Lib. 1. Sat. 3. sub finem. Porrò Philosophi barbam promissam alere affectabant: hincque sapientem barbam vocat Horatius. Vid. infra Sat. 4. v. 1.

Vellat.] Ut Laïs Diogeni, qui meretricem hanc amavit, ut testatur Athen. Lib. 13.

Nonaria.] Meretrix juvenibus pernicioza, ut quidam volunt, sic dicta à Nonis, quæ inter infaustos dies censebantur. Macrob. Lib. 1. vel potius, quæ prostat ab hora nona, & à prandio, cum jam negotiis homines sunt minus occupati.

134. *His.*] Talibus hominibus imperitis & ineptis, artium liberalium ac scientiarum incapacibus, mando & indulgeo occupationes dignas se, nempe quæstum & voluptates.

Manè edictum.] Forum mane petant, ubi Prætoris edicta excipiant, vacent avaritiæ & fœnori exigendo.

Post prandia.] Post forum prandeant; ac deinde per diem reliquum indulgeant voluptati. Ea est plebi imperitiæ accommodata vivendi ratio.

Callirhoën.] Vel scortum aliquod famosum; vel scenicos ludos, & fabulam de Callirhoë tunc temporis exhibere solitam; vel natationem & deambulationem ad fontem istius nominis in Attica. Contendit Marcilius referendum esse ad Neronem, qui popellum edicto vocaret, & cantaturum se Callirhoën promitteret; ut sit Persii sensus: tales ego auditores hinc à meis Satiris ablego ad audienda Neronis inepta carmina, suanque Interpreter ille fulsit opinionem ex eo quod Neronem in hac Satira Persius præcipuè spectet.

SATIRA II.

Hunc, Macrine, diem numera meliore Lapillo,
 Qui tibi labentes apponit candidus annos.
 Funde merum Genio. Non tu prece poscis
 emaci,

O Macrine, recense optime
 calculo diem istum, qui faustus
 addit tibi annos fugaces.
 Effunde vinum Genio. Tu voto
 pactitio non petis res,

ANNOTATIONES.

1. *Macrine.*] Intelligent nonnulli Minutium Macrinum Brixianum, de quo mentionem facit Plinius perhonorificam Lib. 1. Epist. 14. Verum doctissimo cuique videtur fuisse potius Plotius quidam Macrinus, quem Persii condiscipulum existimat etiam fuisse Casaubonus. Favet certè vetus Scholiastes, qui sic habet in huncce locum: alloquitur Plotium Macrinum hominem sanè eruditum & paterno se affectu diligentem, qui in domo Servillii didicerat, à quo agellum comparaverat, indulto sibi pretio aliquanto.

Hunc diem numera.] Inter faustos dies computa diem hunc, qui tibi natalis est, & quo propterea libellum hunc seu Satiram dono tibi mitto. Scilicet mos erat apud veteres natali amicorum die munusculo eos aliquo afficere: & Poëtæ quidem doctique opuscula sua deferebant. Quod hinc facit Persius erga Macrinum.

Meliore Lapillo.] Candido nempè, quo res lætæ notabantur, sicut atro res mœstæ & infelices.

Martial. Epigram. 53. Lib. 9.

Felix utraque lux, diesque nobis

Signandi melioribus lapillis.

Pers. Sat. 5.

Ille prius cretâ, mox hac carbone notâsti,

Secutus Horatium Lib. 2. Sat. 3.

Cretâ an carbone notandi?

Cæterum mos ille fortunatos dies albis calculis, infelices nigris numerandi, viguisse apud Thracas primùm, auctor est Plin. Lib. 7. cap. 40. At quod aliqui addunt hinc transisse ad Cretenses, non ita compertum: imò jugulat eos ille ipse, quo uno freti id affirmant, Horatii locus Lib. 1. Ode 36. *Cressâ ne careat pulchra dies notâ.* Ubi certè album lapillum è Creta venientem expressè designat: alioquin parùm distingueret lætam notam à tristi, si Cretenses perinde ac alii candidis faustos, dies infaustos nigris lapillis notare consuevissent. Unde etiam pater, quàm longè aberrent qui

citato Horatii loco legunt, *Thressâ*, pro *Cressâ*.

2. *Qui tibi labentes, &c.*] Qui ævum quod quotidie elabitur, tibi producit, novum annum tibi dando & auspicando.

Candidus.] Bonus, propitius; ut explicui Sat. 1.

3. *Funde merum Genio.*] Hor. Ep. 1. Lib. 2.

Tellurem porco, Sylvanum lacte piabant:

Floribus & vino Genium memorem brevis ævi,

Tibull. Lib. 2. Eleg. 4. de Genio ait.

Atque satur libo sit, maceatque mero.

Ubi observandum est, cæteris quidem diebus Genio litatum olim fuisse cæsâ victimâ, ut patet ex Horat. Lib. 3. Ode 17.

Cras Genium mero

Curabis, & porco bimestri

Cum famulis operum solutis.

Illud autem nunquam fiebat die natali, eò quòd nollent vitam adimere eo die quo lucem acceperant: sed litabant vino, floribus, &c. ut citati mox loci innunt: sive quia vinum hilaritatis symbolum & causa est; sive quia per flores vitæ quidem amenitas simul & brevitatis significabatur, juxta illud Horatii citatum, *memorem brevis ævi.* Vide Censorinum.

Genio.] Id est, in honorem Genii, qui Deus erat, sub cujus tutela nasci quemlibet & vivere antiqui credebant, quem propterea quotannis colebant die natali.

Non tu prece, &c.] O Macrine optime, non perinde ac avari injusta vota Diis nuncupas.

Emaci.] Impudenter & impiè cum Diis ita paciscendo: siquidem hoc vel illud mihi largimini, hæc & illa dona rependam ego vobis. Plato in Eutyphrone ait, quorundam petentium religionem videri muttam Deos inter & homines nundinationem. Petronius de illis: *Statim, inquit, antequam limen Capitolii tangant, alius donum promittit, si propinquum divitem extulerit; alius si thesaurum effoderit,* &c.

quas non possis credere Diis nisi semotis. Sed potentium magna pars sacrificabit thuribulo secreto. Cui libet facile non est ex ædibus sacris amandare & verba secreta, & voces submissas; & vitam agere precationibus manifestis. Sint animus sinuus, bona existimatio, fidelitas, ista apertè postulantur, atque ita ut externus percipiat. At avarus hæc secum, intus, & sub lingua mussitat: utinam prodeat pompa funebris sumptuosa patruj mei? Atque utinam

Quæ nisi seductis nequeas committere Divis.
At bona pars procerum tacitâ libabit acerrâ. 5
Haud cuivis promptum est, murmurque humi-
lesque susurros
Tollere de templis; & aperto vivere voto.
Mens bona, fama, fides, hæc clarè, & ut audiat
hospes.
Illa sibi introrsum, & sub lingua immurmurat: ô si
Ebullit patruj præclarum funus! Et ô si 10

ANNOTATIONES.

4. *Seductis.*] Quasi seorsum ductis & clam, quia pudet ejusmodi vota facere & coram hominibus, quorum illos non pudet coram Diis. Alii explicant corruptis per munera: sed non placet.

Nequeas.] Id est, non audeas, vel non possis sine pudore, & impune.

5. *Acerrâ.*] Vas est in quo thus adolendum ponitur. Tacitam vocat per metonymiam, id est illi taciti libant acerrâ. Porro acerram, improprie Proceribus tribuit hic Persius: nam divites de lance copiosâ libant, ut est in fine hujus Satiræ: pauperes autem acerrâ, id est pauca thuris grana, & tribus, ut aiunt, digitis prehensa. Ovid. Lib. 4. de Ponto Eleg. 8.

Nec que de parvâ pauper Diis libat acerrâ; Thura minus grandi quam data valent.

6. *Murmurque humilesque susurros.*] Interpretantur ferrè omnes de tacitis votis & precibus: pauci, de immurmuratione quâ, dum quisque Deos rogat quod optat, voce subaltâ, templum confusus vocibus impleretur turbareturque: quod etiam illi ad ostentationem faciebant, unde Persius mox: *Mens bona, &c. Hæc clare.* His ego adstipulor, ne videatur Persius eadem sæpius inculcare.

7. *Tollere de templis.*] Vix queas irreligiosos & impios hos precatores acere à templis, adeò cupiditas excæcat, ut suum nefas non videant; sic urget, ut abstinere non possint. Sic apud Ovid. Fast. 5. Mercator orat Mercurium,

Da modò lucra mihi — & emptori verba dedisse.

Et apud Horat. Lib. 1. Epist. 16. Improbis sic improbè precatur:

Labra movet metuens audiri; pulchra Laverna, Damihî fallere, da justum sanctumque videri; Noctem peccatis, & fraudibus objice nubem.

Et aperto vivere, &c.] Nec ita facile est cuivis, non nisi bona optare, adeò ut non pudeat optata palam proferre; & sic loqui cum hominibus tanquam Dii audiant, & sic cum

Diis quasi audiant homines: quod Philosophiæ præceptum laudat Macrobius Saturnal. l. 1. c. 7.

8. *Mens bona.*] Juvenal. Sat. 10.

Orandum est ut sit mens sana in corpore sano. Seneca. Epist. 94. Roga bonam mentem, bonam valetudinem animi, deinde corporis.

Hæc clarè.] Honesta illa vota apertè nuncupantur, & ut audiri ab hospite non pudor sit; vel, hæc clare petuntur ad ostentandam probitatem; unde & audiri ab aliis affectat ille qui precatur. Vide suprâ.

Hospes.] Ponitur pro quolibet externo: proprie verò dicitur qui tecto excipit peregrinum & externum, pariter & qui excipitur. Tull. pro Dejotaro; *Per dextram istam, quam hospes hospiti porrexisti.*

Ovid. Metamorphos. 1.

Non hospes ab hospite tutus.

9. *Illâ sibi introrsum.*] Quædam vero non nisi clam, intra dentes, & intus petere audent, scilicet quæcunque improba sunt & inhonesta. Duplex igitur culpat voti genus; alterum quod introrsum, & seductis Diis; quale est illud apud Horat. loco cit. Lib. 1. Epist. 16. & apud Ovid. loco etiam mox allato Fast. 5. qualia etiam sunt quæ hic noster Persius affert: alterum est quod fit ad ostentationem, ut dixi, & clare, & aperte; quod & audiri petitur; vocatque Persius murmur & humilem susurrum.

10. *Ebullit.*] Pro *ebullierit*, sicut *dedim*, pro *dederim*; *vixit*, pro *vixisset*. Æneid. 11. v. 118. metaph. ab aqua ebulliente, quæ intumescit & effluit. Ita legi affirmat Casaubonus in antiquissimis codicibus. Vide Prov. cap. 15. v. 2. vulg. edit. Cic. Tusc. 3. cap. 42, &c. Nonnulli refragantur tamen, & malunt, *ebullet*, ab *ebullo*, as: ut sit sensus, utinam velut bulla appareat & statim postea evanescat, alludendo ad illud Terentii Varronis: *homo bulla*. Hujus quidem sententiæ auctores priorem velut ineptam suggillant, sed quo jure non video.

Patruj.] *Patruj* dixit potius quam *avi* optari

Sub rastro crepet argenti mihi seria dextro
Hercule! pupillumve utinam, quem proximus
hæres

Impello, expungam! Namque est scabiosus, &
acri

Bile tumet. Nerio jam tertia ducitur uxor:

amico Hercule, vas fictile argenti refertum mihi resonet sub ligone! O si vel delean pupillum, quem insequor hæres ego maxime propinquus! Enimvero laborat impetigine, & vehementi bile intumescit. Nerius tres jam habuit conjuges.

ANNOTATIONES.

mortem, forte quia *patru* ut plurimum censu rã molesti, ut dixi Sat. 1.

Et Horat. Lib. 3. Ode 12.

Metuentes patrie verbera lingue.

Præclarum funus!] Vel funalibus splendidum, & apparatu & exequiarum pompã magnificentum.

Virgil. Æneid. 11. v. 143.

Fimereas rapuere faces, lucet via longo

Ordine flammaram, & late discriminat agros.

Vel, quod hæredi avido expetendum & quætuosum erit. Quidam per funus intelligunt sepulchrum: ut sensus sit: utinam aperiatur & ruat per se patru mei sepulchrum, ut cum violare & rumpere illud non audeam, certe sic adipiscar aurum in eo conditum: nempe veteres secum jubebant suos thesauros sepeliri. Et Josephus refert è Davidis sepulcro eruta talentorum auri tria millia ab Hircano, qui sic ab obsidente se Antiocho redemerit datis trecentis. Hæc tamen opinio minus aridit. Alii explicant vocem, *Præclarum*, quasi qui funus optat videre patru, ejus tantum gloriam & honorem intueri videatur; non suam cupiditatem ostendere.

11. *Sub rastro.*] Ne mirere, quod viro diviti ac nobili rastrum attribuat Persius, cum etiam ab aratro Dictatorem evocatum viderimus, Sat. 1. scilicet agricultura magno erat in honore apud Romanos: nec homini probro erat, suum per se agrum colere.

Crepet.] Id est, jucundum mihi edat sonitum reperta fodiendo & terram vertendo.

Seria.] Vas testaceum oblongum, quod occultatum sit seu hostium seu furum metu; testa porro terræ infossa non putrescit, hinc in seriis & ollis thesauros infodiebant veteres. Inde est Plauti Aulularia.

Et Horat. Lib. 2. Sat. 6.

O si urnam argenti fors qua mihi monstret.

Dextro Hercule!] Propitio, favente. Horat. loco mox cit. *amico Hercule.* Hic enim recludendis thesauris præsidere credebatur; sicut Mercurius aperto lucro & negotiationi: uterque porro repentino & inexpectato lucro; unde & Lucii Dii appellantur, Arnob. Lib. 4. Plaut. Mostel. *Is vel Herculi contereere questum possiet.* Et Diodor. Sicul. Lib. 5. cap. 2. refert Herculem ad honorem sibi à Palatinis in-

sum, dixisse; eos qui sibi, postquam ad Deos translatus esset, decimam bonorum dicarent, vitam felicem victuros: quod & evenisse experientia docuerit: & factitatum à Lucullo Romanorum ditissimo aliisque fuerit.

12. *Pupillum.*] Puer est sub tutoris potestate constitutus, donec per ætatem sui juris fiat, & suorum ipse bonorum administrationem capessat.

Quem proximus hæres impello.] Quem subsequor proxime in ordine hæredum secundorum: vel cui sum pupillariter substitutus.

13. *Impello.*] Metaph. ab iis qui sese in turba comprimunt, ut citius progrediantur.

Expungam!] Metaph. vel à Jure Civili, in quo is dispungere dicitur qui mutat quidpiam in tabulis testamenti, & expungere, qui delet: vel à re militari. Milites enim expungi dicuntur; quorum data missione, nomen ex albo deletur, quod punctis inscriptum fuerat. In bello vero (ut ait vetus Interpres hfc) *cadente qui primus est, succenturiatur alius.* Sensus porro est: utinam illum mors rapiat, cujus hæreditas mihi continget; vel, deleatur è testamento nomen ejus cui secundus hæres succedo.

Namque est scabiosus.] Impiis votis excusationem præterdit nequam ille vitæ alienæ insidiator: nempe contagioso laborans puer morbo cur vivat? Vel apud se meditatus, quã viã impune expungat pupillum, & veneno tollere forte apud se statuens, sperat suum scelus occultum fore, quod ille sit male affecta valetudine; plenus nempe scabie & atrã bili, quæ multorum morborum causa est. In quo etiam se tuetur exemplo Nerii, qui tres uxores veneno impune sustulit, & sic locuples factus est.

Et acri bile tumet.] Contendunt aliqui mordicus legendum, *atrã bile tumet*, contra Casaubonum. At quid vetat ipsam melancholiam bilem atram appellari?

14. *Nerio.*] Is fuit insignis fenerator, lucri adeo perditæ cupidus, ut etiam tres uxores veneno sustulerit, ut earum dote potiretur. Scilicet apud veteres dos adventitia & non data patrio nomine, si repudium non intervenisset, moriente conjuge, marito cedebat; imo & dos quoque profectitia, seu à patre de bonis pro-

Atque ut talia ritè petas, matutino tempore iterum & tertio caput lavas in flumine Tiberi; & nocturna insomnia aquâ fluviali expias. Heus dic, responsum da: non est magnum id quod à te discere cupio. Quid existimas de Jove? Estne talis, ut illum preferre velis alicui? Eccni? Vis ne præponere Staio? Nunquid nimirum dubitus uter melior iudex, vel uter sit magis idoneus pueris orbis? Illud ergo, quò tu conaris Jovis auriculam commovere, heus id ipsum loquere apud Staium. Is certè exclamaret statim, O Jupiter! O benigne Jupiter! Atqui an se ipse Jupiter non inclamabit? An credis Jovem veniam indulsisse, quoniam quando fulminat, ilex potius,

Hæc sanctè ut poseas, Tiberino in gurgite mergis 15
 Mane caput bis terque, & noctem flumine purgas.
 Heus age, responde: minimum est quod seire laboro.
 De Jove quid sentis? Estne, ut præponere cures Hunc cuiquam? Cuiam? Vis Staio? An seilicet hæres, 19
 Quis potior iudex, puerisve quis aptior orbis?
 Hoc igitur, quo tu Jovis aurem impellere tentas, Dic agedum Staio. Proh Jupiter! O bone, clamet,
 Jupiter! At sese non clamet Jupiter ipse?
 Ignovisse putas, quia cum tonat, ocyus ilex,

An credis Jovem veniam indulsisse, quoniam quando fulminat, ilex potius,

ANNOTATIONES.

priis constituta, si modò pater superstes non foret. Ulpian. tit. 6. de Dot. sensus est: ecce, inquit avarus, mea uxore etiamnum vivit, cum Nerius è tribus uxoribus mortuus tres dotes nactus dives evaserit. Horatius Lib. 2. Sat. 3.

Scribe decem Nerio.

Ducitur.] Alii legunt, *conditur*, id est, sepe litur.

15. *Hæc sanctè ut poseas.*] Atque hæc licet impia tibi videris ritè petiturus, si modò, ut facis, ritus omnes exteriores & solemnes diligentius observes.

Tiberino in gurgite.] Tiberis fluvius Romam influens, prius *Albula* dictus. Ovid. Fast. 2. *Albula quem Tiberim mersus Tiberinus in undis Reddidit.*

Mergis.] Vota facturi & sacra, vivo se flumine prius abluebant.

Virgil. Æneid. 4.

Attrectare nefas, donec me flumine vivo Abluero.

Præterea observa verbum, *mergis*, propriè hîc adhiberi. Nam qui Diis Inferis litabant, aquâ se respergebant tantum: qui verò Diis Superis sacra faciebant, mergebant se, & totos abluebant. Macrob. Saturnal. Lib. 3. cap. 11.

16. *Mane.*] Solis ortu fiebant sacra Diis Superis ac Cælitibus: Manibus autem & Diis Inferis, vesperi, & occidente Sole: ut observant veteres Interpretes Apollonii in Argonautis, & Pindari in Isthmiis, ad Od. 4.

Bis terque.] Solemnes hi numeri in Sacris. De binario Ovid. Fast. 4.

Bis caput intonsum fontana spargitur unda.

Bis sua faginea tempora fronde tegit.

De ternario verò idem ibid.

Ter caput irrorat, ter tollit ad æthera palmas.

Et Virgil. Eclog. 8.

Terna tibi hæc primum triplici diversa colore

Licia circumdo; terque hæc altaria circum Effigiem duco, numero Deus impare gaudet.

Et noctem flumine purgas.] Antiqui nocte ipsâ suam primò, tum fratrem fratrisque uxorem gravidam veneno sustulit, aliisque sceleribus bene multis sese contaminavit. Unde ponitur hîc pro homine corruptissimo. Vide Cic. pro Cluentio.

Propert. Lib. 3. Eleg. 9.

Ac primum pura somnum tibi discute lympha. Tibull. Lib. 3. Eleg. 4.

— *Omnia noctis*

Farre pio placant, & saliente sale.

17. *Heus age, responde.*] Instituit hic Persius dialogismum, quo impietatis convincit illos homines vota improba facientes, argumento à minori ad majus. Vide infra.

19. *Staius.*] *Staius Albius* Oppianicus conjugem suam primò, tum fratrem fratrisque uxorem gravidam veneno sustulit, aliisque sceleribus bene multis sese contaminavit. Unde ponitur hîc pro homine corruptissimo. Vide Cic. pro Cluentio.

21. *Hoc igitur, &c.*] O impie, non audes apud hominem perditissimum id loqui, & ea vota nuncupare, quæ apud Jovem confidenter loqueris: Jovem igitur pejorem existimas & corruptiorem homine quolibet improbissimo: quod nisi sentire, tam scelerata vota Jovi facere sanè erubesceres.

Jovis aurem impellere.] Jovem ad libitum flectere & exorare.

23. *At sese non clamet, &c.*] An Jupiter non seipse ad vindictam excitabit? Non indignatus fulmen arripiet?

24. *Ignovisse putas, &c.*] Hæc simpliciter & narrative, non interrogativè legenda vult Casaubonus, ut vulgi errorem referat Persius, quem mox confutat dicendo, *An quia, &c.*

Sulphure discutitur sacro, quàm tuque domus-
que? 25

An quia non fibris ovium, Ergennâq; jubente,
Triste jaces lucis, evitandumque bidental,
Ideirò stolidam præbet tibi vellere barbam
Jupiter? Aut quidnam est, quâ tu mercede De-
orum

Emeris auriculas? Pulmone, & lactibus unctis? 30
Ecce avia aut metuens Divûm matertera, cunis
Exemit puerum, frontemque atque uda labella
Infami digito, & lustralibus antè salivis

concutitur sancto sulphure, quam tu, & ædes tuæ? Et quoniam non prostratus es in silvis, mæstum & non tangendum bidental, expiandum extis ovicularum, & Ergennâ præcipiente, an ideò Jupiter fatuam barbam porrigit tibi vellendam? An verò est aliquid, quo tu pretio mercatus sis aures Deorum? An pulmone, & pinguibus intestinis? Aliunde en avia vel matris soror Deos timens, infantem tollit ex incubulis, ejusque frontem & labia

humida antè lustrat turpi digito, & salivis

ANNOTATIONES.

25. *Sulphure.*] Id est, fulmine, quod sulphureum odorem exhalat. Plin. Lib. 35. cap. 15.

26. *An quia non fibris, &c.*] An quòd non es fulmine ictus, necdum jaces in silvis, non contingendus sine piaculo, expectans sepulcrum ibidem ex mandato Ergennæ aruspicias, qui bidentibus cæsis locum expiabit, an proptereâ quod hucusque tibi pepercit Jupiter, idcirco putas non metuendam ampliùs ejus vindictam, imò licere tibi impune Jovi deinceps illudere?

Fibris.] Extis. Sat. 1.

Ergennâque jubente.] *Ergennas* Etruscus aruspex, fulminum procurator & expiator; cujus ex præcepto omnia fiebant. Vide Juvenal. Sat. 13. v. 62. Annot.

27. *Evitandumque bidental.*] *Bidental*, locus est fulmine ictus. Nomen à bidentibus ovibus, de quibus vide Gell. Lib. 16. cap. 16. Cùm enim fulmen ceciderat, aderant illicò fulgurum procuratores, locum claustris sepiebant, arâque extractâ, & cæsis oviculis consecrabant: undè calcare illum nefas. Porro *bidental* ponitur pro homine fulgurito, sicut carcere apud Lucilium pro homine carcere digno. Observandum ex lege Numæ, non licere justâ persolvere homini fulminato; ibidemque sepeliri cautum fuisse non crematum; nec fas fuisse eum in genua tollere, & efferre; unde benè Persius post Horatium in *Arte*, dixit, *triste jaces*. Aliquando etiam intra septum super terram relinquebantur qui fulminati erant, amiciebanturque veste candidâ, velut à Jove honorati, ut mortui illi non putrescentes spectaculo forent. Festus, Servius, Artemidorus Lib. 2. cap. 8. Vide & Plin. Lib. 2. cap. 54. Plutarch. in *Quæst. Convival.* Lib. 4. cap. 2.

28. *Stolidam præbet, &c.*] Velut fatuo & stolido. Nam barbam vellere alicui grave ludibrium. Sat. 1.

Et Horat. Lib. 1. Serm. Sat. 3.

Vellunt tibi barbam lascivi pueri.

Vellere barbam.] Allusio ad factum Dionysii Syracusani qui Epidauri barbam Æsculapio auream ademit, ludibrium addens, non decere patrem esse imberbem, nempe Apollinem, filium verò, scilicet Æsculapium, barbaturum esse.

29. *Aut quidnam est, &c.*] Id est, aut verum est quod dico, aut aliquid est quo tu adiectos tibi Deos spondes.

30. *Emeris auriculas.*] Pronas & faciles ad arbitrium, mercede pactâ, & velut ex convento tibi addixeris.

Pulmone.] Metonymia pro quibuslibet partibus intestinis lautioribus.

Lactibus.] Lactes dicuntur partes intestinae graciliores, quasi lacte candidiores & molliores.

Unctis.] Id est, lautis & pinguibus, Horat.

Ut canis à corio non exsterrebitur uncto.

31. *Ecce avia, &c.*] Vota avarorum hactenus carpsit; jam superstitionas mulierum preces reprehendit, quæ solebant illæ pro infantibus concipere die lustrico & nominali, nempe octavo ab ortu, pro puellis; nono, pro pueris; solitasque adhiberi caeremonias perstringit hîc Persius, Vide Cæsar. Rhodig. Lib. 22. cap. 12.

Matertera.] Dicitur quasi, *mater altera*. Nempe munus lustrandi puerum pertinebat ad anus religiosas è cognatione præcipuas, quæ hujus rei causâ conveniebant.

33. *Infami digito.*] Id est, medio; qui infamis dicebatur, eò quòd ille, contractis aliis, extensus speciem quamdam pudendam representet. Undè probrosus erat, alicui ostendere medium digitum, reliquâ manu contractâ, porrectum; hoc enim modo notabatur cinædi & molles. Petron. Dio. Chrysost. orat. 33. Martial. Epigram. 28. Lib. 2. Juvenal. Sat. 10. Alex. ab Alexandro Lib. 4. cap. ultimo. Porro eò potissimum digito utebantur piatrices illæ mulieres, quia quælibet obscena contra fascinum valere credebant. Ali-

expiantibus, docta prohibere oculos fascinantes; deinde manibus eum motitat, & humili precatione spem exiguam inducit modò in agros Licinii, modò in domum Crassi. Modò orat ut Rex & Regina in generum adsciscant; ut illum virgines auferant; ut quodcumque ille pede triverit, in rosam vertatur. Ego vero nutrici non committo preces; sed tu ò Jupiter, ista huic denega, etiamsi te oraverit induta vestè albâ. Quod si petis robur nervis & corpus validum in senectute fiat, benè est. At ampli catini, & pinguis farcimina prohibent Deos, & Jovem retardant ista concedere. Tu verò cupis opes accumulare bove mactato, & extis provocas Mercurium: dicens Largire domum fortunatam.

Expiat, urentes oculos inhibere perita;
Tunc manibus quatit, & spem maeram supplicè
voto
Nunc Licini in campos, nunc Crassi mittit in
ædes.
Hunc optent generum Rex & Regina: puellæ
Hunc rapiant: quicquid calcaverit hic, rosa fiat.
Ast ego nutrici non mando vota; negato
Jupiter hæc illi, quamvis te albata rogârit. 40
Pocis opem nervis, corpusque fidele senectæ:
Esto; age. Sed grandes patinæ, tuetaque crassa
Annuerè his Superos vetuere: Jovemq; moran-
tur.
Rem struere exoptas, cæso bove; Mercuriumq;
Arcessis fibrâ. Da fortunare Penates, 45

ANNOTATIONES.

an nec improbabilem afferunt rationem nonnulli, quòd dicta manûs figura designet & exhibeat Priapum fascinationum averruncum.

Lustrulibus salivis.] In expiationibus adhibitam ab Antiquis salivam testantur Petron. & Plutarch. Hanc autem salutarem esse ait Plin. Lib. 28. cap. 4. Observa interim eosdem propè ritus à veteribus usurpatos in die lustrico & nominali, qui adhibentur in Baptismo Christianorum Romanensium.

34. *Urentes oculos.*] Id est, enecantes, mortem afferentes. Vide Plin. Lib. 7. cap. 2. Item fascinantes; nam fascinum maxime pueris timebant; & ad illud inhibendum salivam etiam valere arbitrabantur.

35. *Quatit.*] Puerum lustratum motitat & veluti præsentibus Diis offert: deinde post expiationem preces pro eo & vota concipit.

Spem maeram.] Id est, infantem, de quo tenuis adhuc spes esse potest.

Virgil.

Nec spes jam restat Iuli.

36. *Licini.*] De quo Licinio sermo sit, non plane constat. Vetus ipse Persii Interpres dubitat sitne idem vir Licinius Crassus inter Romanos locupletissimus, & inde Dives cognominatus; an Licinius tonsor & libertus Augusti qui valde opulentus erat. Alii contendunt intelligendum potius C. Licinium Stolonem, qui ut habet Livius Lib. 7. num. 16. ob possessa cum filio agri jugera mille, contra legem à se latam sua lege damnatus est. Cæterum nec hi nec illi opinionis aut suspitionis suæ ullam proferunt validam rationem.

Crassi.] Sunt qui legant, *Crasi*. Sed, *Crassi*, fere omnes retinent; intelliguntque de M. Crasso quem crebris domorum emptionibus

& venditionibus locupletatum fuisse testatur Plutarchus in ejus vita. Porro Licinius & Crassus ponuntur hic pro quibuslibet opulentis hominibus.

Mittit.] Optat & precatur infanti magnas olim opes, agros, domus, &c. & optando velut in earum possessionem immittit.

Virgil. *Æneid.* 11. v. 47.

Mitteret in magnum Imperium.

Observa etiam Prætorem mittere proprie in possessionem rei alicujus.

39. *Nutrici non mando.*] Id est, nolim nutricem id sibi muneris assumere, ut pro puero vota concipiat. Nam parentes & nutrices optant alumnis potius quæ videntur bona, quam quæ sunt revera, v. g. formam, opes, &c. Senec. *Epist.* 60. Etiamnum optas quod tibi optavit nutrix. Et *Epist.* 32. Omnium tibi eorum contemptum opto, quorum copiam parentes optaverunt.

40. *Albata.*] Albis vestibus induti erant qui sacrificabant, eo quod ille candor vestis animi significet innocentiam. Tull. de *Legibus*.

41. *Pocis opem nervis.*] Jam alia quædam aliorum absurda vota condemnat Persius.

Nervis.] In quibus maximè consistit robur corporis.

42. *Sed grandes patinæ.*] Sumptuosa tua convivia, escæ nimix ipsidum destruant quod tam enixè petis.

Tuceta.] *Tucetum* genus est farciminis è suis, illis carnibus minutim concisis: alii dicunt quamlibet escam delicatam, hoc nomine appellari.

44. *Mercuriumque arcessis.*] Tanquam lucridum. Vide Plaut. *Amphitr.* in Prologo.

Da pecas, & gregibus fœtum. Quo, pessime,
pacto,
Tot tibi cum in flammis juvençum omenta liques-
cant?

Et tamen hic extis, & opimo vincere farto
Intendit. Jam crescit ager, jam crescit ovile:
Jam dabitur, jamjam; donec deceptus, & exspes 50
Ne quiequam fundo suspiret nummus in imo.

Si tibi crateras argenti, incusaque pingui
Auro dona feram, sudes; & pectore lævo
Excultas guttas: lætari prætrepidum cor:
Hinc illud subiit, auro sacras quòd ovato 55
Perducis facies. Nam fratres inter ahenos,
Somnia pituità qui purgatissima mittunt,
Præcipui sunt: sitque illis aurea barba.

concede greges, & fecundita-
tem pecori. Sed, ô improbi-
sime, quomodo hæc fiant, dum
tot intestina juvençarum liques-
cunt à te in igne? Atque ille
nihilominus sperat victor esse
per intestina, & pingue libum.
Nunc ager incrementum capit,
nunc ovium grex augetur: mo-
dò, ait ille, protinus concede-
tur quod opto; usque dum
nummus defraudatus; & sine
spe ingemiscat frustra infimo
arca fundo. Si offeram tibi
pateras argenteas, & munera
ex auro solido fabricata, tu statim
sudorem emittas & stillas
effundas è thorace sinistro:
præcordia tua palpitantia ex-
ultare incipiant: inde hoc ve-

nit quod incrustas sanctos Deorum vultus auro triumphato. Etenim inter germanos ære fusos, hi
præferendi sint qui immittunt in somnia pituità maximè defecata; & his detur barba ex auro.

ANNOTATIONES.

46. Quo, pessime, pacto.] Quâ ratione vis
gregem tuum crescere, quem frequentibus
sacrificiis temere & perperam multiplicatis
omniñò is imminutum & disperditum?

47. Flammis.] Quibus cremantur victimæ.

Omenta.] Intestina sunt molliora, inquit
Celsus; Plinius autem Lib. 11. cap. 37. ait
esse membranas tenues, quæ ventrem interi-
orem integant.

Liquescant.] Ob adipem & pinguedinem
intestinis adhærentem, quæ multa adhibebatur
à Sacrificantibus, ut eâ liquescente ignis accen-
deretur, & carnes citius consumerentur.

48. Et tamen hic.] Avarus ille & impius
precator.

Vincere.] Deos muneribus expugnare, &
quidlibet consequi ab illis.

Farto.] Libum erat è farre, vino, melle,
&c. dictum à farciendo, quod è multis erat
confertum rebus. Legendum quidam esse
contendunt ferto. Dictum seu ob rationem
mox allatam, seu quòd ad sacra sæpe ferretur.

49. Jam crescit ager.] Inquit avarus semet-
ipsum spe vanâ deludens.

51. Suspiret.] Spiret quasi & unus restet
nondum stulte consumptus, ut cæteri.

52. Incusa.] In incude fabricata, vel cælata.
Quidam interpretantur infecta, infabricata,
ut sit massa auri nondum cusi.

53. Pectore lævo.] Sinistrâ pectoris parte, in
qua situm est cor. Quidam interpretantur,
maligno, perverso; sed minus placet.

54. Excultas guttas.] Sudoris stillas ob ve-
hementem cordis commotionem & lætitiã:
eritque hæc expolitio prioris sententiæ, sudes.

Sunt qui de lachrymis intelligant; sed recla-
mant hæc verba pectore lævo.

55. Hinc illud subiit.] Ex eo quòd ita gau-
des dato tibi auro & argento, hinc animum
tuum subit opinio, & putas iis pariter Deos
gaudere: proindeque eorum stuas auro ex-
ornas, ut eos demeraris.

Ovato.] Ex hostibus reportato & ex eorum
spoliis. Ovatio minor triumphus dictus ab
ove quæ tunc mactabatur, sicut bos in ma-
jori triumpho. Nec enim placet deducere ab
ovo, ut volunt nonnulli, eò quòd quæ inaur-
rantur prius ovi albo illinuntur.

56. Nam fratres inter, &c.] Ironia est.

Fratres inter ahenos.] Hi sunt quinquaginta
filii Ægypti, quorum statux in porticu Apol-
linis Palatini erectæ. Harum enim quædam o-
racula & responsa per somnum postulantis
reddere credebantur. Ita vetus Interpres,
Casaub. &c. adversus nonnullos, qui intelli-
gunt alii quidem Castorem & Pollucem, alii
verò quoslibet Deos, qui fratres dicantur,
quia sunt omnes filii unius matris Cybeles,
quorum pleræque ex ære erant statux.

57. Pituità purgatissima.] Ea enim vera pu-
tatur insomnia, quæ non proveniunt ex
humoribus.

58. Sitque illis aurea barba.] Superstitiosi ve-
teres è supradictis statuis eas inaurabant, à qui-
bus immisum sibi verum aliquod somnium
credebant: & quos maxime Deos colebant,
iis barbam auream dabant, ut dictum est de
Esculapio supra ad ea verba, Vellere barbã.
Vide & Sueton. in Caligula, cap. 52.

Aurum expulit vascula Numæ, necnon æneas Saturni crateras, atque immutat capedines Vestæ, ac testas Etruriæ. O mentes prone in terram, & vacuæ rerum Cæli! Quid prodest illud, inducere mores nostros adibus sacris, & judicare quædam esse grata Numinibus, ex istâ nostrâ carne delicatâ sceleris plenâ? Illa diluit sibi casiam oleo vitiatâ, & decoxit lanas Calabriae conchylio corrupto. Illa imperavit avellere unionem è concha; & conflare venas calescentis metalli pulvere non cocto. Scelerata est illa quidem, etiam sceleratæ est: nihilominus suum illi scelus utile est. Sed vos, ô Antistites, loquimini; quid prodest aurum in sacro? Scilicet illud quod prosunt imagunculæ puellares à puella Veneri oblata.

Aurum vasa Numæ, Saturniaq; impulit æra, Vestalesq; urnas, & Tuscum fictile mutat. 60

O curvæ in terras animæ, & caelestium inanes!

Quid juvat hoc, templis nostros immittere mores, Et bona Diis ex hac sceleratâ ducere pulpâ?

Hæc sibi corrupto casiam dissolvit olivo, Et Calabrum coxit vitiatâ murice vellus. 65

Hæc baccam conchæ rasisse; & stringere venas Ferventis massæ crudo de pulvere jussit.

Peccat & hæc, peccat: vitio tamen utitur. At vos,

Dicite, Pontifices, in sancto quid facit aurum?

Nempè hoc quod Veneri donatæ à virgine pupæ 70

ANNOTATIONES.

59. *Vasa Numæ.*] Testacea, simplicia, qualia adhibuit Numa Pompilius religiosorum rituum apud Romanos auctor. Cic. Parad. 1. Plin. Lib. 35. cap. 12. & Lib. 33. cap. 11.

Saturnia.] Qualia erant in usu temporibus vel in æde Saturni. Ovid. Fast. 1.

60. *Vestalesque urnas.*] Quales adhibebant Vestales in sacris Vestæ.

Tuscum fictile.] Thusci religioni admodum fuerunt dediti, suosque ritus ac caeremonias aliis populis accommodârunt. Hi fictilibus vasis in sacris suis utebantur.

63. *Et bona Diis ex hac, &c.*] Et credere Diis ea probari & bona videri, quæ nobis & nostræ libidini jucunda sunt.

Pulpâ.] Pulpa & pulpamentum cibus delicatus, seu caro prima & sine ossibus, Metaphoricè sumitur pro molli affectu erga luxum & delicias.

64. *Hæc.*] Pulpa nempè & mollities.

Corrupto casiam, &c.] Invenit unguenta, in quibus casia simul & oleum solvuntur, dum miscentur: pereunt nimirum, ut tertium quid conficiant.

65. *Calabrum vellus.*] Tarentinam lanam, quæ est optima, Calabria regio Italiæ, hodie, Terra d' Otranto.

Murice.] Piscis est marinus, è cujus humore color purpureus conficitur.

Coxit.] Infecit, tinxit: id est, lana peregrinos colores ementiri didicit per nostrum luxum. Quod quidem primi omnium invenerunt Lydi, ut habet Plin. Lib. 7. cap. 56.

66. *Baccam.*] Baccæ propriè sunt fructus lauri: propter similitudinem autem ita vocantur uniones & margaritæ. Horat. Epod. 8.

————— *Nec sit marita*

Quæ rotundioribus onusta baccis ambulat.

Rasisse.] Limâ avellisse unionem conchæ tenaciter adhærentem; vel etiam callo purgare docuit.

Et stringere venas, &c.] Id est, colligere pulverem & ramenta auri & argenti è venis terræ, & è fodinis: è quibus cum eruta sunt metalla, igne purgantur, & pulvis conflatur in massam excoquendo in fornace: unde vocat Persius crudum, cum extrahitur & colligitur è venis & meatibus subterraneis.

68. *Peccat & hæc, peccat, &c.*] Nostra hæc pulpa & libido est vitiosa quidem & peccat: attamen utilitatis aliquid capit è suo vitio & peccato. At quid emolumenti redundat in Deos ex auro quod inferitur in eorum templa?

70. *Nempè hoc.*] Ironia est.

Donatæ à virgine pupæ.] Ephæbi bullas Diis Penatibus, puellæ Veneri pupas consecrabant, ut faustum haberent matrimonium. Vide Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 18. Sensus autem Persii est, sicut virgines nupturæ pupas seu infantium simulacra offerunt Veneri, ut veros infantes obtineant: ita vos, ô avari, tantulum auri offertis Jovi, Mercurio, aliisve Diis, ut plurimum nanciscamini, & divites fiat. Sacrificatis igitur non ex religione, sed ex affectu avaritiæ, adeoque impii & improbi estis.

Quin damus id Superis, de magnâ quod dare lance
 Non possit magni Messalæ lippa propago :
 Compositum jus, fasque animo ; sanctosq; recessus
 Mentis, & incoctum generoso pectus honesto :
 Hæc cedo, ut admoveam templis, & farre litabo.

Eccur non donamus Diis illud potius, quod proles Messalæ habens oculos vitiatos nequeat donare è patinâ capaci : legem humanam ac divinam bene ordinatam in mente : & penetrabilia animi pura, & cor exercitatum in virtute animosa : da illa, ut inferam sacris ædibus, & mola salsa Deos placabo.

ANNOTATIONES.

71. *Magnâ de lance.*] Id est, ingentibus divitiis. Allusio est ad veterum morem, apud quos ex acerrâ pauperes, è lance divites librabant, ut initio hujus Satiræ diximus ad verbum, *acerra*.

72. *Messalæ.*] Ponitur pro quovis opulento & divite. Valerius Corvinus Messala à Messana urbe Sicilia, ab eo expugnatâ, mutatâ unâ literâ, dictus ; auctor & caput fuit illustris Messalinorum familiæ. Vide Macrob. Lib. 1. Saturnal. cap. 6. sub finem.

Propago.] Intelligit Cottam Messalinum, qui crapulæ deditus & gulæ, & à majoribus degener, in senectute aded lippus fuit ut palpebræ ejus in exteriorem partem conversæ essent.

73. *Jus, fasque.*] *Jus* est id quod sancitum est & licet lege humanâ ; *fas*, quod divinâ.

Animo.] Legit Casaubonus, *animi*.

74. *Incoctum.*] Pridem assuetum, omninò imbutum.

Generoso honesto.] Virtute quasi naturali & ingentâ.

75. *Farre.*] Leviore etiam munusculo placabo Deos, modò integritatem morum habeam & innocentiam, quam pluris illi faciunt, quam aurum & munera. De farris usu in sacris vide Plin. Lib. 18. cap. 3. Item quæ notavi ad Juvenal. Sat. 9. v. 122. ad vocem, *Farre*.

Litabo.] *Litare*, non est simpliciter sacrificare ; sed sacrificio, quod petitur, obtinere. Quocirca soli probi viri *litare* dicuntur propriè, sacrificare quilibet, etiam improbi. Tit. Liv. Lib. 38. cap. 20. *Postero die, sacrificio facto, cum primis hostiis litasset.* Plautus in Persa : *Tum Jupiter faciat ut semper sacrificem, nec unquam litem.*

SATIRA III.

Nempe hoc assiduè ? Jam clarum mane fenestras
 Intrat, & angustas extendit lumine rimas.
 Stertimus, indomitum quod despumare Falernum

Scilicet ista continuò ? Jam splendidum lumen matutinum ingreditur fenestras, & luce arget arctas rimulas. Indulgemus somno, qui valeat concoquere vinum coctum,

ANNOTATIONES.

Satira hæc tota reprehensio est desidie juvenum bona studia negligentium.

1. *Nempe hoc, &c.*] Quotidie scilicet hæc eadem ages & in clarum diem stertes ? inquit præceptor ad discipulos, Philosophus, inquam, ad juvenes sibi commissos, & suam in disciplinam traditos.

Mane] Est clarus dies, teste Macrobio, quem lege Saturn. l. 1. cap. 3. & Gell. l. 3. c. 2.

2. *Extendit.*] Latiores rimas apparere faciunt radii solares intromissi.

3. *Sertimus.*] Subtimidam increpationem in primâ personâ hîc observant nonnulli, & condiscipulum potius quàm magistrum indicari volunt, sed quid obest magistrum ita discipulos increpare & quidem acriter ?

Indomitum Falernum.] Athen. Lib. 1. Campanum illud vinum difficulter concoqui affirmat.

Despumare.] Metaph. à musto, vel etiam re ferè qualibet, quæ non coquitur, nisi actis spumis.

difficile, quando Solis umbra attingit quintam lineam: Ecce quidnam facis? Stella canicularis sanitati noxia jam pridem adurit avidas segetes: Et græcæ omnis sub ulmo umbrosa jacet; inquit unus è sociis. Hoccine verum est? An sic se res habet? Quamprimum isthuc veniat quispiam, nullusne veniet?

Sufficiat, quintâ dum linea tangitur umbrâ.
En quid agis? Siccæ insana Canicula messes
Jamdudum coquit: & patula pecus omne sub ulmo est;

Unus ait comitum. Verumne? Itane? Ocyûs adsit
Huc aliquis: nemon' ? Turgeseit vitrea bilis:

Bilis pellucida intumescit in me:

ANNOTATIONES.

4. *Quintâ dum linea tangitur umbrâ.*] Hypallage. Id est, dum in solari horologio umbra tangit quintam lineam, adedque notat horam quintam. Duo hîc explicanda: alterum, quomodo intelligitur hora illa quinta: alterum est, solaris horologii antiquitas. Quod ad primum attinet, observandum quoties apud Auctores seu Græcos, seu Latinos, horarum fit mentio, semper accipiendas horas diei naturalis, sicut hîc apud Persium. Distinguunt nempe diem, alium civilem, alium naturalem. Hic ab Ortus Solis ad Occasum extenditur; ille, noctem simul & diem continet, & in horas viginti quatuor distribuitur. Porro diem civilem alii aliter definiunt; Persæ & Babylonii, inter duos Solis exortus: Ægyptii, Athenienses, & nunc Itali, Occasu Solis: Etrusci & Umbri meridiis; alii mediis noctibus, ut Romani olim, & nos hodie, alique facimus. At dies naturalis (de quo hîc est mentio) qui modo brevior, modo longior pro ratione temporum & climatum, dividitur in horas seu partes duodecim inter se æquales, longiores quidem æstate, cum longior est dies, hyeme verò breviores. Hujus hora prima est Solis ortus, sexta meridiem, duodecima Solis occasus. Itaque Romæ, ubi dies longior solstitialis est horarum ferme quindecim, hora illa quinta circa solstitium æstivum recideret ad nostram decimam cum tribus quadrantibus; & circa Caniculam, de qua hîc Persius, esset hora ipsa undecima, aut non multo secus. Vide Plin. Lib. 2. cap. 76, & 77. & Lib. 7. cap. ultim. Macrob. Saturnal. Lib. 1. cap. 3. Cæc. Rhodig. Lib. 12. cap. 9. Alex. ab Alex. Lib. 4. cap. 20. Quod spectat ad horologia solaris, illorumque antiquitatem, si Plinio fides, primus eorum inventor fuit Anaximenes Milesius. Hoc tamen Anaximandro Anaximenes magistro tribuunt Diog. Laërt. Lib. 2. Vitruvius & alii. Romæ vero illorum usus esse cœpit bello Punico primo, ut habet Plinius loco citato. Antiquiora tamen illa constat ex sacris Codicibus Lib. 4. Regum cap. 20. ubi de horologio

Achaz, & de Sole per decem lineas retrogradiente. Quamvis enim in textu Hebræico vox nulla significans lineas aut horologium ibi reperitur, sed tantum gradus; & Achaz non habuerit horologium lineis & gnomone perfectum, ut nos hodie habemus, at gradus ei fuisse arte dispositos, & horas diei per umbram solis indicantes, colligere est ex D. Hieronymo Commentar. in Isaiam ita scribente: *Datur signum ut sol decem gradibus revertatur, quos nos juxta Symmachum in lineas & horologium vertimus, qui gradus intellexit in lineis, ut manifestiorem sensum legentibus faceret: sive ita exstructi erant gradus arte mechanica, ut per singulos umbra descendens horarum spatia terminaret.*

5. *Canicula.*] Constellatio quæ dum Sol in Leone est, oritur. Vide Plin. Lib. 2. cap. 40. Unde ab Horatio; *Vesani stella Leonis*: à Persio vero, *insana* dicitur, quia morbos procreat bene multos, ob æstum & vehementiam: item canes in rabiem agit. Hinc Horat. Lib. 1. Sat. 6. vocat.

Rabiosi tempora signi.

6. *Patula pecus omne sub ulmo est.*] Dum meridianus æstus defervescat, greges in umbram deducuntur.

Virgil. Eclogâ 2.

Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant.

7. *Unus ait comitum.*] Hæc plerique referunt ad priorem sententiam. Sed non abs re contendit Casaubonus finiendam ante hæc verba præceptoris increpationem: ut verba hæc, *unus ait comitum*, Persii sint narrantis: & quæ sequuntur, sint expergiscentium discipulorum.

Ocyûs adsit.] Adsit protinus famulus, & vestes afferat, ut surgam quamprimum.

8. *Vitrea bilis.*] Quasi vitro similis, quæ in vultu iracundo appareat. Horat. Sat. 3. Lib. 1. *Splendidam bilem*, dixit. Alii interpretantur, inflata, intumescens, ut vitrum.

Findor : ut Arcadiæ pecuariâ rudere credas.
 Jam liber, & bicolor positus membrana capil-
 lis, 10
 Inque manus chartæ, nodosaque venit arundo.
 Tum queritur crassus calamo quòd pendeat hu-
 mor :
 Nigra quod infusâ vanescat sepia lymphâ :
 Dilutas queritur geminet quòd fistula guttas.
 O miser ! inq ; dies ultra miser, hucine rerum 15
 Venimus ? At cur non potiùs teneroq ; columbo,
 Et similis Regum pueris, pappare minutum

ita rumpor vociferando, ut pu-
 tes rudere pecora Arcadica.
 Mox codex & pergamenum
 duplici colore, pilis depositis, &
 papyrus, & calamus nodos ha-
 bens manibus inseruntur. Tum
 conqueritur quod spissus liquor
 hæreat in penna ; deinde, quòd
 ater sepia humor vanus fiat,
 aquâ instillatâ : postea conque-
 ritur quod calamus duplicet
 stillas liquidas. O infelix ! &
 indies futurus magis infelix,
 an eo rerum devenimus ? Sed
 quare non magis par molli co-
 lumbæ pullo, & filiis Regum, petis teneram escam

tumbæ pullo, & filiis Regum, petis teneram escam

ANNOTATIONES.

9. *Findor.*] Laxat habenas iracundiæ petu-
 lans adolescens, & quia ad laborem & studii-
 um non sponte trahitur, iram in famulos exo-
 nerat. Quidam legunt *Finditur Arcadiæ*, &c.

Arcadiæ.] Regio est Peloponnesi multos &
 magnos alens asinos.

10. *Liber.*] Propriè est arborum cortex, in
 quo scribi solebat ante inventum chartæ usum
 Vide infra.

Bicolor.] Quia membrana crocea erat ea
 parte quâ pilos habet, alterâ verò quâ adhæ-
 ret visceri, candidior : *bicolor*, quod pars cro-
 cea, pars glutinata apud antiquos erat, ait ve-
 tus interpres. Variis etiam coloribus inficie-
 bantur membranæ, inquitantalii. Sed cavendum
 ne confundant operculum libri cum membra-
 na in qua scribebatur, ut monet Casaubonus.

Positis membrana capillis.] Non desunt qui
 interpretentur de capillis adolescentis istius
 pexis & comptis sed refragantur plurimi iique
 doctissimi, & intelligunt de pilis membranæ a-
 brasis pumice, atque adeò depositis & demptis.
 Certè textus ipse sensum hunc adjuvat.

11. *Chartæ.*] Repertus chartæ usus sub A-
 lexandro, teste Varrone. Antea scribebant in
 foliis arborum & in corticibus : deinde in
 chartis quæ fiebant & foliis papyri arboris in
 Ægypto crescentis. Demum sub Eumene
 Rege inventæ sunt Pergami membranæ, quæ
 inde Pergamenæ dictæ sunt.

Arundo.] Veteres arundine pingebant, Per-
 sius variatis nominibus, *arundinem*, *calamum*,
fistulam, vocat.

12. *Pendeat.*] Non fluat atramentum è cala-
 mo, & quasi pendulum hæreat ob nimiam cras-
 sitiem.

13. *Nigra quod*, &c.] Modò querebatur
 quod atramentum nimis spissum esset jam di-
 cit dilutius esse, & scripturam non apparere,
 aut suum potius non habere colorem.

Sepia.] Metonymia, pro sepia piscis humore

atro, qui atramento similis, quem etiam pro
 atramento fuisse apud Afros, ait vetus Inter-
 pres. De sepia natura & industria, vide Plin.
 Lib. 9. cap. 9. & Lib. 32. cap. 10. in fine.

14. *Dilutas queritur.*] Addit & propter af-
 fusam aquam adeo liquidum factum esse atra-
 mentum, ut papyrus maculet, uberius efflu-
 ens quam par sit.

15. *O Miser !*] Qui tot & tam vanas pigriti-
 æ excusationes præterdit, quam miser est !

Hucine rerum venimus ?] Adeòne vile est
 sapientiæ studium, ut tam lentè & oscitanter
 captetur ? Porro observat Casaubonus juvenes
 quos hic redarguit magister ille, non fuisse
 eâ ætate, ut ista puerilia causarentur, sed
 alias solitos afferre ignaviæ excusationes haud
 multo nugis illis graviore : undè per simili-
 tudinem ironicam a magistro exagitentur.

16. *At cur non potiùs.*] Increpatio acris &
 sarcastica. Cùm res serias, quale est Philo-
 sophiæ studium, tam pigrè capessas ; quin
 potiùs ad alia omnino incumbis ? Illud desere,
 & mollitiæ te totum da : & cum nolis laborare
 ut vir, nugare ut puer ; imo ad ipsam redi in-
 fantiam, in qua nec labores ad mandandos ci-
 bos, sed præmansos & attritos capias.

Teneroq ; columbo.] Cui mater semicoctum
 è suo ventriculo cibum extractum in os inserit,
 ut facilius molliusque alatur.

17. *Regum pueris.*] Qui deliciis & imperio
 innutriti omnia ad libidinem suam fieri vol-
 unt, nec grave quidquam suscipiunt aut mo-
 lestum. Ita apud veteres notari solebant cor-
 ruptis homines moribus, inquit Casaubonus,
est similis Regum pueris, putà alicujus Sarda-
 napali.

Pappare.] Infinitivus pro nomine substantivo,
 ut Sat. 1. *Nostrum illud vivere triste*. Sensus est,
 quin petis cibos jam præmansos & comminu-
 tos quos faciliùs, & sine ullo labore deglutias.

atritam, & exardescens contra nutricem, repellis cantilenam lalla? Studione incumbam cum ejusmodi penna? Cuiam verba das? Quorsum has tergiversationes succlamas? Pro te alea jacitur. Dilaberis stulte, contemptui eris. Vas fictile digito pulsatum sono ostendit defectum, & excoctum, argilla non recenti reddit tinnitum fractum. Tu es velut limus humidus & tractabilis, jamjam fingendus, & absque intermissione formandus rotâ vehementi. At ex agro patris habes frumentum teme, & vas salis mundum sine defectu. Quidnam timeas? Habes etiam patinam tutam camini excultricem. Illudne sufficit? An decorum est pulmonem frangere ventis,

Poscis, & iratus mammæ lallare recusas?
An tali studeam calamo? Cui verba? Quid istas
Succinis ambages? Tibi luditur. Effluis a-
mens;
Contemnere. Sonat vitium percussa, malignè
Respondet viridi non coeta fidelia limo.
Udum & molle lutum es, nunc nunc properan-
dus, & acri
Fingendus sine fine rotâ. Sed rure paterno
Est tibi far modicum, purum & sine labe sali-
num.

Quid metuas? Cultrixque foci secura patella est.
Hoc satis? An deceat pulmonem rumpere ventis,

*Illudne sufficit? An decorum est pul-
monem frangere ventis,*

ANNOTATIONES.

Cibum puerulorum papas, potum buas antiqui appellabant: unde *pappare* est ejusmodi cibos captare.

Plaut. in Epidico :

Novo liberto opus est quod pappet.

Dabitur, præbebo cibum.

18. *Iratus mamme.*] Pater tata, nutrix & mater mamma pueris olim vocabatur, teste Catone. Non ergo intelligendum est de ubere nutricis, quasi lac sugere ille puer recuset, sed potius nolit dormire ad solitam cantilenam, *lalla*, à nutrice vel matre sæpius repetitam quod delicatuli pueri morositatem redarguit.

Lallare.] Est repetere sæpius vocem, *lalla*, quod solemne est nutricibus, ut cantiunculis istis somnum puerulo concilient.

Lallare recusas.] Respuis nutricis blandimenta, & pertinaci vagitu contra illam irascens, somnum admittere recusas.

19. *An tali studeam calamo?*] Pertinax adolescens, cum agnoscere culpam deberet morosq; corrigere, inanes potius suæ ignaviæ excusationes quærat.

Cui verba?] Reponit magister: itane speras nobis imponere?

20. *Tibi luditur.*] Tua res agitur; quod tempus teris, tibi, non mihi perit.

Effluis amens.] Te ipse perdis, te ipsum jugulas.

21. *Contemnere.*] Quoniam nihil afficit homines magis quam contemptus: hunc etiam juveni moroso objicit & minatur prudens magister.

Sonat vitium.] Urget per similitudinem. Sicut tinnitu rauco & absurdo cognoscitur vas defectus, cum digito percutitur: sic

tu cum à me ad meliora incitaris, & quasi tangeris, exhibes animi vitium & pravam affectionem.

Malignè responderet.] Contrarium est, *Solidum crepat*, quod videbimus, Sat. 5.

23. *Udum & molle lutum es.*] Instat magister. Attamen hæc ætate qua es, potes emendari dum tener es, & in melius formari ac fingi; si modò gerere mihi morem volueris, & subire disciplinam, licet ea tibi primâ fronte acris & aspera videatur.

Nunc nunc.] Id est, modò & sine mora, dum adhuc juvenis es, ac velut cera seu testa mollis, cujuscumque formæ capax.

24. *Rotâ.*] Figulinum est instrumentum ab Anacharsi, teste Plinio, inventum, quo circumacto fictilia vasa finguntur.

Sed rure paterno.] Prolepsis. At, inquires, quid opus melioribus ac vigiliis fatigare, cum possim beatam & tranquillam vitam agere, contentus patris etsi mediocribus divitiis?

25. *Far modicum.*] Sufficiens fortuna, licet modica.

Purum.] Seu mundum & nitidum, seu quæsitum sine dolo.

Salinum.] Pro qualibet supellectili.

26. *Cultrixque foci.*] In foco lares colebantur.

Secura patella.] *Patella*, vas è quo libationes Diis Laribus ad focum ferbantur, *secura*, quia domesticos Deos religiosè colens præsidium ab iis & patrociniū sibi pollicetur.

27. *Hoc satis?*] Refellit magister dicta discipuli.

Pulmonem rumpere.] Præ superbia & fastu: ob nobilitatem & censum supra modum & ineptè inflari.

Stemmata quod Thusco ramum millesime ducis ;
Censoremve tuum vel quod trabeate salutas ?
Ad populum phaleras. Ego te intus & in cute
novi. 30

Non padet ad morem discincti vivere Nattæ ?
Sed stupet hic vitio, & fibris increvit opinum
Pingue : caret culpa : nescit quid perdat, & alto
Demersus summa rursus non bullit in unda.

quia millesimus trahis lineam
successionis ab Etrusco genere ;
vel quod Censorem inter tuos
salutas, vel quia trabea vestitus
es. Ad plebem phaleras. Ego
te cognosco interius & exterius.
Numquid non pudore afficeris
vitam agere ad instar Nattæ
dissoluti ? At ille stupidus est
defectu naturæ, & in præcor-
diis crassa pinguedo enata est :
vacat noxa : ignorat quantum

amittat, & profundo obrutus non emergit iterum in supremam aquam.

ANNOTATIONES.

28. *Stemmata quod Thusco, &c.*] Eo quod per mille generationes originem ducas ex aliqua vetusta & nobili Etruriz familia. Porro *stemma* Græce corona est è floribus præsertim. Metaphorice sumitur & pro gentilitiis insignibus, & pro status & imaginibus Majorum, quæ ornabantur sertis ejusmodi floreis & corollis: item pro arbore, ut aiunt, consanguinitatis, quam ductis lineis additisque rotundis figuris efficiebant antiqui, & *stemma* appellabant Plin. Lib. 35. cap. 2. *Stemmata lineis discurrebant ad imagines pictas.* Vide Juvenal. Sat. 8. initio.

Ramum ducis.] Lineam nempe successionis. Isidorus, Lib. 9. cap. 6. Solent advocati stemmata, sive ramusculos facere in genere, cum gradus cognationum partiuntur.

29. *Censoremve tuum.*] In tua cognatione & gente.

Trabeate.] Nobili veste indutus è purpura. Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 18. Romulum primum trabea usum fuisse ait; & triplex trabeæ genus luculenter explicat. Vide Juvenal. Sat. 8. v. 259. ibique Annot.

Salutas.] Nimirum in censu: postquam enim Censor Equites Romanos recognoverat, hi ante illum in tribunali sedentem transvehantur in equo & trabea, eumque salutabant. Alii intelligunt salutari imagines Majorum in atrio stantes; eo quod Neronis tempore Censores nulli erant. Ita pugnat Autumnus adversus Casaubonum, imprimisque contra Marcilium: at quamvis nulli essent tunc Censores, Princeps ipse Censoris munus hoc exercebat.

30. *Ad populum phaleras.*] Hæc verba plane accommodata ad propositum, cum agat contra Equitem Romanum. *Phalera* sunt equestria ornamenta. Sensus est: ne ostentes fortunæ bona, quæ non te nobilitant magis,

quam phalera equum. Illa plebem imperitam decipiunt ac detinent, non autem viros sapientes qui è solis animi bonis hominem æstimant.

Intus & in cute.] Intimos animi tui recessus, & quæcunque ibi latent vitia perspicio.

31. *Nattæ.*] De quo Horat. Lib. 1. Sat. 6. Quidam legunt, *Naccæ*. Quicquid sit, constat intelligi hominem deliciis & libidine perditum sive is infima sorte fuerit, sive domi nobilis à virtute paterna desciverit.

32. *Sed stupet hic.*] Hic ad stuporem usque jam devenit, nec se peccare advertit: unde miseratione magis quam reprehensione dignus videtur.

Fibris increvit opinum pingue.] Tertullian. Lib. de Anima, cap. 20. *Opimitas*, inquit, *impedit sapientiam.* Vide & quæ nos Sat. 1. v. 57. ad ea verba, *Pinguis aqualiculus*, Sensus est hic: Sicut adeps non sentit (teste Galeno & Aristotele) sic nec mens illius: nam obduruit callum veluti quoddam in animo ejus, nec mirum si demergatur in profundum vitiorum prono impetu, cum jam plane excutiat ad bonum: quæ tamen pœna est summæ nequitie maxima.

33. *Nescit quid perdat.*] Virtutis enim pulchritudinem jam non videt, & pretium ejus ignorat: sicut & turpitudinem vitiorum & infamiam haud animadvertit.

Alto demersus.] Vitiorum barathro absorptus.

34. *Non bullit.*] Non emergit, non assurgit; nam cum stupens ejus conscientia nullis agat eum stimulis, nequaquam redire potest ad meliorem frugem. Horresce vero, tu adolescens, ad tam deploratum statum, & cave, ne eodem miserie devenias, nisi mature frenum injicias petulantie juvenili.

Summe Deorum parens, noli plectere alio modo dominos crudeles, quando seiva cupiditas infecta toxico ardenti impulerit animum illorum: nempe, aspiciant virtutem, & eâ deserta, tabe emarcescant. An æs tauri Siculi majores edidit gemitus: & gladius è lacunaribus auro intectis suspensus plus tremefecit purpura exornatum caput

Magne pater Divûm, sævos punire Tyrannos 35
 Haud alia ratione velis, cum dira libido
 Moverit ingenium ferventi tineta veneno:
 Virtutem videant, intabescantque relictâ.
 Anne magis Siculi gemuerunt æra juvenci:
 Et magis auratis pendens laquearibus ensis 40
 Purpureas subter cervices terruit: imus,

sub se, quam

ANNOTATIONES.

35. *Magne pater Divûm.*] Stupori Natta acerbos illos opponit cruciatus, quos toleranti qui virtutem cognitam habuere, nec tamen secuti sunt: hos verò tantos esse ait, ut sceleratis gravius optari tormentum nequeat: hæc egregie Casaubonus, additque videri Persium respexisse, ad locum Platonis in Gorgia, ubi ait in animis defunctorum Tyrannorum vibices extare, testes eorum scelerum, è quibus Rhadamanthus eorum scelera dijudicat.

Sævos punire Tyrannos.] Aliorum malis gaudentes, quales fuere Busiris, Diomedes, Phalaris, uterque Dionysius, ipseque Nero, quem hîc notari plerique autumant.

36. *Haud alia ratione.*] Non aliter punias, quam conscientia flagellis & scelerum suorum furiis eos tradendo. Vide Juvenal. Sat. 13. D. Augustin. Lib. de Magistro, cap. 9. *Persius, inquit, omnibus penis quas Tyrannorum vel crudelitas excogitavit, vel cupiditas pendit, hanc unam anteponebat, qua cruciantur homines, qui vitia, quæ vitare non possunt, coguntur agnoscere.*

37. *Moverit ingenium.*] Impulerit ad aliquod atrox scelus.

Ferventi tineta veneno.] Cupiditas præcepta & hæmens crudelitate & inhumanitate stipata.

38. *Virtutem videant.*] Tull. Lib. 2. de Finibus: *Oculorum in nobis sensus est acerrimus, quibus sapientiam non cernimus. Quam illa ardentis amores excitaret sui, si videretur!* Hunc Tullii locum videtur expressisse Sanctus Augustinus Enarratione in Psalmum 64. ubi sic habet: *Habes oculos foris, unde videas aurum: intus est oculus, unde videatur pulcritudo justitiæ . . . Quædam ergo est pulcritudo justitiæ quam videmus oculis cordis; & amamus, & exardescimus, &c.* Alii legunt, *Virtutem invideant, vel Virtuti invideant, scilicet aliorum: parvi certe interest.*

Intabescantque relictâ.] Dolore acerbissimo velut aliqua tabe consumantur, quod ultro abjecerint virtutem, rem adeo pretiosam & amabilem.

Horat. Lib. 3. Ode 24.

Virtutem incolumem odimus,

Sublatam ex oculis querimus invidi:

Hæc ipsa est pena damni, quam in damnatis Theologi agnoscunt.

39. *Anne magis Siculi.*] Ne vero hæc à me gratis dici putet aliquis; omnia certe Tyrannorum inventa ad cruciandos homines, leviora sunt conscientia tormentis assiduoque stimulo, quibus interquiescere nunquam sinuntur. Certe quanto præstat animus corpori, tanto graviora sunt animi vulnera, quam corporis.

Gemuerunt æra juvenci.] Metonymia, pro, ingemuerunt homines inclusi tauro æreo. Perillus Faber Atheniensis Phalaridi Agrigentorum in Sicilia Tyranno fabricatum à se taurum æneum dedit, in quo subjecto igne cruciantur homines, & taurinos mugitus imitarentur. Ipse vero Artifex in eum immisus primus artis suæ periculum fecit. De eo Plin. Lib. 34. cap. 8. *Perillum nemo laudat, inquit, sæviorem Phalaride Tyranno, qui taurum fecit, mugitus hominis pollicitus, igne subdito; & primus eum expertus cruciatum justiore sævitia.*

40. *Auratis pendens laquearibus ensis.*] Suspensus è laqueari gladius seta equina, & imminens capiti Damoclis apud Dionysium Sicilia Tyrannum. Nota historia ex Cic. Tusc. Quæst. 5. Macrobi. ad Somn. Scipionis, Lib. 1. cap. 10, &c.

41. *Purpureas subter cervices.*] Mors imminens terruit Democlem regio ornata amictum, sub ense ille positum.

Magis terruit quam, &c.] Id est, Nec Perillus accenso tauro æneo inclusus miserabilis gemuit, nec Damocles imminentem sibi mortem animadvertens magis exhorruit, quam torquetur sceleratus intimis animi cruciatibus, cum scelerum stimulis & furiis agitata.

Imus, imus præcipites.] Egregia Prosopopœia Tyranni conscientia flagellis & tormentis adacti; quibus secum ipse in summâ desperati-

Imus præcipites, quam si sibi dicat; & intus
 Palleat infelix quod proxima nesciat uxor?
 Sæpè oculos memini tingebam parvus olivo,
 Grandia si nollem morituri verba Catonis
 Discere, ab insano multùm laudanda magistro,
 Quæ pater adductis sudans audiret amicis.
 Jure etenim id summum, quid dexter Senio ferret

45

si quis sibi ipsi inclamet, currimus, currimus in præcipitium, atq; is intra seipsum miser extimescat id quod ignoret conjux propinqua? Recordor quod ego puer linibam frequenter oculos oleo, quando nolebam memoriæ mandare dicta gravia Catonis morti proximi, valde æstinanda à præceptore severo, quæ parens meus sudorem emittens auscultaret convocatis

familiaribus. Nam illud meritò præcipuum erat mihi in desiderio, callere, quid afferret felix Senio,

ANNOTATIONES.

one, dicat: actum est de nobis, præcipitatur, perimus, omni salutis ope destituti. Tiberius apud Sueton. cap. 67. *Quid scribam vobis, P. C. aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore? Dii me Deaque pejus perdant, quàm quotidie perire sentio, si scio.*

42. *Intus palleat.*] Vox una, *palleat*, pro duabus, ut observat Casaubonus. Nec enim pallor intus est; significat igitur, intus timeat, & foris palleat.

43. *Quod proxima nesciat uxor?*] Nec flagitium, propter quod expallescit, nec tormentum quo urgetur ac intabescit, audet cum quoquam communicare, unde magis torquetur. Ovid.

Strangulat inclusus dolor, & cor æstuat intus. Credunt nonnulli alluisse ad Dionysium Tyrannum, qui nec uxori nec liberis confidebat. Porro ex his mirâ arte Persius virtutis excellentiam ostendit, ex eo quòd illâ carere fit miserimum.

44. *Sæpè oculos memini, &c.*] Ego puer pueriles olim excusationes quærebam, ut studia literarum laboremque detrectarem; & hoc ætati indulgendum videtur; & tu qui puerilia deposuisti, & sapientiæ præcepta jam delibâsti, certè culpaberis si ad ejusmodi nugas & excusationes vanas iterùm convolas, ne virtutem & bonas disciplinas amplectaris.

Tingebam olivo.] Ad simulandum lippitudinem, nam ut ait vetus interpres, *oculi oleo tacti perturbantur ad tempus.* Quod quidem intelligendum (ut benè monet Casaubonus) de interioris oculi tactu; aliàs, nedum læderet oculos, imò juvaret, ciliorum superficiem oleo linire.

45. *Grandia si nollem.*] Ne memoriter discere cogeret declamationes quasdam pueris tum familiares; v. g. Ethopœiam, in qua morituri Catonis verba exprimerent, cùm deliberaret apud se, satiusne foret sibi vitam eripere, quàm in manus Cæsaris incidere.

Catonis.] Uticensis nempe, qui partes Pom-

peii secutus, hunc debellatum videns, Uticæ in Africa se ipse interemit.

De hoc Lucanus Lib. 1.

Causa Diis victrix placuit, sed victa Catoni.

Is antequam moreretur, Platonis de animæ immortalitate Dialogum perlegisse fertur: unde quidam Interpretes eò referunt quod ait Persius, *grandia Catonis verba*, quasi ille de animæ immortalitate multa etiam præclarè tum dixerit, quæ recitarentur à pueris: sed prior sententia verior est, & doctioribus magis aridet.

46. *Insano.*] Nec interpretari placet acri, moroso, & molesto: multo minus, ut quidam, valde sano; sed quasi male sano, qui puero fide & affectate recitanti applauderet, & puerilem operam magnâ ambitione laudaret coram parentibus & cognatis, ut eis sic adulando, majorem quæstum & mercedem expiscaretur. Fortè & Juvenalis ait hîc Catonis verba multum laudanda à magistro, ut puero animos adderet ac stimulos: nam, ut ait Ovidius.

— *Laudata virtus*

Crescit, & immensum gloria calcar habet.

47. *Quæ pater adductis.*] Declamabant pueri sextâ quaque die, præsentè patre, qui amicos & cognatos in ludum corrogatos adducebat ad audiendum filium. Vide Quintil. Lib. 2. c. 7. & Lib. 10. c. 5.

Sudans.] Præ lætitiâ, & exspectatione sollicitâ eventus recitationis.

48. *Jure.*] Quidam hîc separant sensum; alij jungunt vocem hanc cum sequentibus. Utrovis modo legas, perinde est, semper enim puerilem sensum animadvertes, qui nihil sibi tanti æstimandum, imò tam legitimum nihil existimat, quàm pueriles nôsse ludos ad amussim ludorumque leges.

Quid dexter Senio ferret, scire erat in voto.] Præcipua mihi summaque erat cura, scire quid

quantum demeret Canis jactum
creans :

Seire erat in voto ; damnosa Canicula quantum

ANNOTATIONES.

noceret, quid prodesset in ludo talorum. Libet investigare quis hujus ludi primus auctor. Hic sustine me tantulum, bone lector. Quanquam enim prurienti ardentique stylo modum ponere ac frænum injicere consuevi, at jam exultanti per amœnum campum lascivientique habenas laxabo paulisper. Ecce verò (quod faustum felixque sit) Dux Burgundix natali die toti Gallix festivâ mappam mittit. Ergo aperto stadio libere decurramus. Tu, lector, interim sede in scammate, sis etiam Aristarchus, si lubet: ego sane tam fortunatis auspiciis nihil non tentabo, nihil non moliar, Agonothetâ Magno Rege, Delphinoque Serenissimo. Quis inquam, talorum inventor? id arrogat atq; attribuunt alii aliis, inquit nonnulli; Plato Theuti, Ægyptiorum Deo: Palamedi Eustathius atq; Philostratus. Lydis Herodotus. Verum enimvero ipsos auctores adeamus, audiamusque: neque plus satis Interpretibus fides habeatur. Herodotus (cui me adstipulari statim profiteor) diserte affirmat, tempore Atyis filii Manis Regis, grassante annonæ penuriâ, Lydos invenisse omnium quidem ludorum genera, excepto uno, ad discutiendam nempe famem: ita ut alterâ die toti lusibus occupati, alterâ verò cibum capientes, vitam utcunque sustentârint annis duodeviginti Sic ille scribit Lib. 1. n. 26. Ἐξευρέθησαν δὴ τότε καὶ τῶν κυβῶν καὶ τῶν ἀσραγάλων, καὶ τῆς σφαιρῆς, καὶ ἀλλῶν πασῶν παιγνίων τὰ εἶδη πλὴν πῆσσαν τῶσαν γὰρ τὴν εὐρείαν ἐκ οἰκισθῆναι Λυδοί. Tunc igitur inventa tesserrarum ac talorum & pile, ceterorumque ludorum omnium genera, præterquam calculorum. Horum enim inventionem sibi non vindicant Lydi. Cave autem diligenter, ut sic Latine reddas textum hunc, maxime vero vocem πῆσσαν de calculis intelligas, non de Talis; ut dormitanti Vallæ contigit, dum elegantem magis quam accuratam interpretationem elaboravit. Quod & sensit Henricus Stephanus, ejusque non hic tantum, sed passim errores emendavit. Vallam fefellit, & ut alios cõmpleures, quod voces iste κυβοι, πῆσσοι, κυβεία, πέτταια, promiscue usurpantur. Verum oscitari nefas erit Interpreti, quando tam luculenter distinguit Herodotus, atque κυβεία à Lydis inventos ludosque omnes præter

πῆσσοις. Porro ne quis hæreat cuiquam ea de re scrupulus, Hesychius quamquam interdum cum vulgo loquens ea vocabula confundit, & pro quavis alea sumit; at ubi opus est, & res exigit, latum inter ea discrimen his verbis notat: Διαφέρει δὲ πέτταια κυβείας, ἐν ἡ μὲν γὰρ τῆς κυβείας ἀναγρίπτασι, ἐν δὲ τῇ πέτταια αὐτὸ μόνον τῆς ψήφου μετακίνησι. Quis jam nescit talos ac tesseras jactari, calculos promoveri duntaxat? Adde Eustath. in Od. 1. ita scribentem, Πῆσσα πέντε ἦσαν οἱς ἐχρῶντο καὶ ἐπὶ πέντε γραμμαῖς τῆς ψήφου εἶδον, ὡν μισθὸν ἕκαστος ἐκλάτο, καὶ διὰ τὰς πέντε ταύτας καὶ πέντε εἶδει κληθῆναι, &c. Et paulo post: τῆς δὲ πῆσσοις λέγει ψήφου εἶναι πέντε, αἷς ἐπὶ πέντε ἕκαστος τῶν πέττειων τῶν ἐχρῶντο ἔχει τὰς καθ' ἑαυτὸν. Ergo certum est πῆσσοις esse calculos, non vero Talos accurate loquentibus. At, ut dixi, non raro sine discrimine voces ex adhibitâ reperiuntur. Et hinc, ni fallor, ostendo Palamedem non invenisse talos, ut voluit aliqui sed calculos. Nam etsi Eustath. ad Iliad. β. Παλαμίδος ἐπινοήσας μὲν κυβείαν καὶ πέτταιαν εἰς παραμυθίῳν ἴμην, promiscue ut vides, scribat: at Philostratus in Heroïcis πέτταια εὐρὴν simpliciter ait. Similiter cum Plato in Phædro sub finem, ita scribit: ἡκιστα τῶν περὶ Ναυκρατίου τῆς Αἰγύπτου γένεσθαι τῶν ἐκεῖ παλαιῶν τῶν θεῶν αὐτὰ δ' ὀνομαθεῖται τῶν δὲ πρώτων ἀριθμῶν τε καὶ λογισμῶν, εὐρείαν, καὶ γραμμετρίαν, καὶ δὲ ἀστρονομίαν, ἐπὶ δὲ πέτταιας καὶ κυβείας καὶ δὲ γραμμάτια. Tum, inquam, contendo, aut de calculis rem esse, aut de alea sine discrimine: aut saltem Theut. in Ægypto invenisse id quod in Lydia Lydi, vel simile quidquam. Nam & literas & varias illas artes ac disciplinas quæ ab eo inventæ ibi dicuntur, ad alios etiam auctores referri docti nôrunt.

49. Damnosa Canicula quantum raderet.] Quanto lucri Senio, quantum damni Canis faceret. Porro qualiter omnino exerceretur ludus ille talorum, haud constat. Sunt qui tesseriis tribuant quod talorum est, & contra: in his tamen consentire omnes videntur: lusitatum olim quatuor Talis, tesseriis vero tribus: tesseras latera sex habuisse seu punctis seu figuris notata; talos vero quatuor tantum habuisse facies, quarum una exhibebat unitatem, sive unum punctum; opposita vero, senionem, sive puncta sex: alia facies ostendebat terna-

Raderet; angustæ collo non fallier orcæ : 50
 Neu quis callidior buxum torquere flagello.
 Haud tibi inexpertum curvos deprendere mores,
 Quæque docet sapiens braccatis illita Medis
 Porticus; in somnis quibus & detonsa juvenus
 Invigilat, siliquis & grandi pasta polentâ. 55

*non decipi fauibus arctæ orcæ :
 neve aliquis peritior esset circ-
 ummagere trochum scuticâ.
 Tibi verò non incognitum est
 discernere mores corruptos : Et
 scis ea quæ docet eruditum
 ambulacrum Medis braccas
 habentibus insignitum ; Et ea
 quibus student juvenes vigiles,
 rasis capillis, vescentes leguminibus, & pulte crassa.*

rasis capillis, vescentes leguminibus, & pulte crassa.

ANNOTATIONES.

rium; quarta denique huic opposita quaternarium. Constat præterea minimum jactum in Talis unitatem fuisse, & vocatum, canem: at contra, summum, Venerem, appellatum fuisse: at compertum minime est quid esset Venus: nonnulli enim hanc cum Senione confundunt; quamquam alii, & fortasse verius, Venerem esse affirmant cum Tali quatuor diversos omnes exhibent numeros, nempe 1, 3, 4, 6. Rursùm pugnant quid vocetur Senio. Contendunt enim aliqui numerum esse quaternarium, alii vero senarium. Porrò (quod etiam constare videtur) in Venere Canis proderat, etsi alias damnosus: sicut & Senio alioqui faustus, nonnunquam infelix erat, quod probant ex loco Suetonii in Augusto, cap. 71. *Talis jactatis, ut quisque Canem aut Senionem miserat, in singulos talos singulos denarios conferebat in medium, quos tollebat universos, qui Venerem jecerat.* Sed & corruptum locum hunc non nemo contendit ex vetustissimis Exemplaribus; legendumque, *Ut quisque Canem miserat in singulos talos, singulos denarios conferebat in medium, quos tollebat universos, qui Venerem jecerat aut Senionem.* Unde concluderetur Senionem semper dici & fuisse jactum felicem, & ut ait Persius, *dextrum.* Quod etiam de Cane addit Persius, *raderet,* ajunt fuisse quoddam alexæ genus, in quo Canis quinque puncta de aliis numeris detrahebat. Vide Alexand. ab Alex. Lib. 3. cap. 21. Cœl. Rhodig. Lib. 20. cap. 27. Adrian. Turneb. Adversar. Lib. 5. cap. 6. Lib. 27, cap. 3, &c. Item quæ Lib. Promondus curiose pariter & docte scripsit, Comment. in Senecæ Apoclocyntosin Claudii Cæsaris, n. 134.

50. *Angustæ collo non fallier orcæ.*] Aliud lusionis puerilis genus; quamquam aliqui de eodem Talorum ludo intelligant, eò quod è fritillo Tali mittebantur. Malim tamen interpretari de Nucibus quæ in vas quoddam angusti colli in terra defixum conjiciebantur. Ovid. de Nuce.

*Vas quoque sæpè carum spatio distante locatur,
 In quod missa levi nux cadit una manu.*

Nostrî temporis pueri in scorbem nuce conjiciunt. Sensus Persii est, studebam ita nuce

injicere in orcam, ut non aberrarem ab arcto licet ostio. Vide Erasmus.

Orcæ.] Vas in modum turriculæ, quod & pyrgus dicitur.

Horat. Lib. 2. Sat. 7.

Mitteret in pyrgum talos.

51. *Buxum.*] Trochum è buxo. Tertius est puerorum ludus, quem describit Virgil. *Æneid.* 5. & vocat *volubile buxum.*

52. *Haud tibi inexpertum, &c.*] Tu vero imbutus es præceptis moralibus & sapientiæ regulis.

53. *Braccatis.*] Per braccas certe peregrinam vestem potius & barbaram Persius videtur voluisse indicare, quam proprium Persis ac Medis indumentum. Nec est quod ita pugnent interpretes inter se de usu & discrimine togæ *παιδης* apud Medos, & *αυζουβιδος.*

Illita Medis porticus.] Illa Porticus Athenis erat, & *σα* dicebatur: unde & stoici vocati sunt Philosophi, qui in ea docebant. In parietibus illius depicti erant Persæ & Medicum Xerxe & Dario Regibus superati à Miltiade, Leonida, Themistocle, in Campis Marathonis, item ad Thermopylas, & ad fretum Salaminium. Vide Laërtium. Plin. Lib. 35. cap. 9. Diodor. Lib. 6. cap. 9. Herodot. Plutarch. & alios.

Medis.] Populi Asiæ fuerunt mari Caspio affines versus Septentrionem; totius quondam Asiæ Imperio potiti. Nunc ea regio Persiæ pars est.

54. *Detonsa juvenus.*] Quippe Stoici comam non alebant. Quod expresse notat Juvenal. Sat. 2. ubi habet.

*Rarus sermo illis, & magna libido tacendi,
 Atque supercilio brevior coma.*

Quare hallucinantur qui legunt vel *intonso*, vel *indetonsa*; & notari volunt incuriam & negligentiam habitus externi in studiosis, crimes propter eam non tondentibus; neque nocet quod legemum mox Sat. 4. de barbato magistro. Nam de Socrate ibi sermo est, hîc de Stoicis; alios autem aliis ritus & mores fuisse constat.

55. *Siliquis & grandi pasta polentâ.*] Victui modico & philosophico seu facile parabili assueta. *Siliqua* proprie est operculum seu folliculus leguminis. Quod addit Persius, *grandi*

Et litera quæ dividit ramos Samios, ostendit tibi viam arduam dextro calle. Etiamnum dormis? Et caput solum juncturis laxatis oscitandum exhalat hesternam capulam, genis undequaque dissolutis? Est ne quiddam ad quod properas, & in quod tendis arcum? Utrum temere sectaris corvos, & per lapides, & per cænum, non curans quò gressus incidat, & in diem victitas? Cernas quosdam petentes helleborum inutiliter, quando pellis jam male affecta intumescet. Ite obviam aegritudini imminenti. Et quid necesse est polliceri Cratero ingentes auri acervos? O informati, discite, & intelligite rerum origines,

Et tibi quæ Samios diduxit litera ramos,
Surgentem dextro monstravit limite callem.
Stertis adhuc? laxumque caput compage solutâ
Oscitat hesternum, dissutis undique malis?
Est aliquid quò tendis, & in quod dirigit arcum?
An passim sequeris corvos, testâve, lutove,
Securus quò pes ferat, atque ex tempore vivis?
Helleborum frustrâ, cùm jam cutis ægra tumebit,
Poscentes videas. Venienti occurrite morbo.
Et quid opus Cratero magnos promittere montes?
Discite, ô miseri, & causas cognoscite rerum,

60

65

ANNOTATIONES.

polentâ, virum notat robustum, fortique stomacho valentem, qui multum panis devoret solummodò, nullas autem carnes: quibus etiam vesci nefas esse credebant Pythagorici.

Polentâ.] Peculiarem Græcis fuisse cibum dicunt nonnulli: Alii negant, & poni aiunt pro quolibet pane secundario, & pro pultu etiam. De *polenta* fusè Plinius Lib. 18. cap. 7. Item Lib. 22. cap. 25.

56. *Et tibi quæ Samios.*] Pythagoræ etiam documenta delibâsti.

Samios.] Quia inventor illius rei Pythagoras oriundus erat è Samo, Insula maris Ægei, ex adverso urbis Ephesi.

Litera.] Nempe Y, per cuius dextrum cornu angustum virtutis arduum iter; per sinistrum latius, vitiorum facilem vitam Pythagoras designabat. Vide Laërtium.

Martial. Epigram. de litera Y.

Littera Pythagoræ discrimine secta bicorni

Humane vitæ speciem preferre videtur, &c.

Hujus Literæ formam dicitur Palamedes è grum volatu finxisse. Philostrat. Lib. 4.

58. *Stertis adhuc?*] Tu scilicet tam benè educatus, ita molliter & segniter vivis, ut etiam nunc dormias?

60. *Est aliquid quò tendis.*] An aliquem habes tibi propositum finem? Quod Philosophiæ præcipuum est præceptum, finem nempè nosse, & ad eum omnia dirigere: unde hunc vitiorum suorum fontem aperit magister discipulo, quòd finem sibi nullum proponat.

61. *An passim sequeris corvos.*] An temerè agis, & vagabundus erras more puerorum?

Testâve, lutove.] Vel sequeris discurrendo

per testas & lutum, & in via aspera que loca quælibet: vel petis testa & luto & similibus, cùm potius essent sagittis petendi, ut inanis non esset labor.

62. *Atque ex tempore vivis?*] Sine ulla cura & sollicitudine futuri, quod proprium est stupidorum, aut etiam brutorum.

63. *Helleborum frustrâ, &c.*] Pharmaca noxios humores purgantia. Lege Plin. cap. 5. Lib. 25. Gell. cap. 15. Lib. 17.

Cutis ægra tumebit.] Per hydropisim.

64. *Venienti occurrite morbo.*] O juvenes, citò incumbite studio sapientiæ & virtutis, quæ animi sanitas est; maturè obsistite vitii, quæ animi sunt morbi. Nam sicut frustrâ ad remedia & ad medicum curritur, cum jam morbus invaluit: ita planè, si pravos habitus nasci in vobis, crescere, & confirmari sinitis; incassum postea ad virtutem redire nitimini, frustrâ præceptores & magistros morum sollicitabitis, ut ab ingruenti vitiorum peste vos liberent.

65. *Quid opus.*] Cùm præcaveri queat morbus, cur eum exspectatis, ut tum opem medicorum imploretis serò, & summâ pecuniæ ingentem exoretis, quando aegritudinem aut depellere omninò non liceat, aut non nisi magnis sumptibus.

Cratero.] Is fuit insignis Medicus tempore Augusti.

Horat. Lib. 2. Sat. 3.

Craterum dixisse putato.

66. *Discite, ô miseri.*] Ita legunt Casaubonus & alii doctissimi. *Miseri* ait, quia secundùm Stoicos solus sapiens est beatus, reliqui

Quid sumus, & quidnam victuri gignimur : ordo
Quis datus ; aut metæ quàm mollis flexus, & un-
dæ :

Quis modus argento : quid fas optare : quid as-
per

Utile nummus habet : patriæ, charisque propin-
quis

Quantum elargiri deceat : quem te Deus esse

Jussit, & humanâ quâ parte locatus es in re.

Disce, nec invidias, quòd multa fidelia putet

quidnam sumus, & ad quam vitam nascimur : quæ ratio, vivendi præscripta ; vel quàm facilis deflexio termini, & quæ : quis finis pecuniæ acquirendæ : quid licet expetere : quidnam rudis nummus continet fructuosum : quantum tribuere conveniat patriæ, & dilectis consanguineis : qualem te Deus esse voluit ; & quo gradu positus es in societate hominum. Edisce hæc, nec invidus sis : quia multiplex vas fatet

ANNOTATIONES.

omnes miseri sunt. D. Aug. de Civ. Dei Lib. 2. cap. 6. affert integrum hunc locum, qui certè continent velut Enchiridion Philosophiæ Moralis. Alii legunt, *disciteque, ô miseri*, &c.

Causas cognoscitererum.] Virgilius Georgic. 2.

Felix qui potuit rerum cognoscere causas :

Scilicet causas físicas quidem, sed imprimis finalem, hoc est, Philosophiam Naturalem & Moralem.

67. *Quid sumus.*] Primum & præcipuum Ethicæ præceptum est, *μαθι σεαυτον*. Juvenal. Satir. 11. v. 27. Considera igitur quæ sit hominis natura, quàm fragilis & caduca secundum corpus ; at quàm nobilis, si animum spectes. Homo divinæ naturæ particula, ex Epicteto, Deum intra se circumfert, &c. Non debet igitur sui oblitus aut arrogantiam extolli, aut in sordidas cupiditates defluere.

Quidnam victuri gignimur.] Id est, ad quid nascimur, ad quid vivere debemus ? Numquid ad voluptates, honores, divitias, quibus meliores sumus ? imò, inquit Aristoteles, ad intelligendum, & agendum.

Ordo quis datus.] Quæ lex imposita, quod fatum : Est enim tenenda vivendi ratio cælitus præscripta ; nemo lædendus, jus suum cuique tribuendum, &c. Item animi bona bonis aliis corporis, ac fortunæ ; utili & jucundo honestum antiponi debent.

68. *Aut metæ quàm mollis flexus.*] Similitudo à Circensi cursu, in quo evitanda meta, currum circa eam flectendo magnâ arte & molli dexteritate : atque Persius tam difficile esse vitam hanc moderari citra cujusquam offensionem.

Et unde.] Alia similitudo à Naumachia, in qua ad metam navis celeriter & scite convertenda erat.

Virgil. Æneid. 5.

Hic viridem Æneas frondenti ex ilice metam Constituit signum nautis, pater : unde reverti Scirent, & longas ubi circumflectere cursus.

Ast alii cum veteri Interprete legunt, *unde*

& aliter omnino locum explicant. Primò quidem per mollem flexum intelligunt vitæ brevitate, atque, ut ait Seneca Epist. 99. celeritatem rapidissimi temporis, & brevitate hujus spatii per quod citatissimi decurrimus. Per metam verò, intelligunt mortem. Deinde quòd ait, *unde* : interpretantur causas mortis, quæ sæpè facillime contingit. Alii rursus aliter sentiunt de hoc loco, quem satis obscurum ipse Casaubonus fatetur. Cavendum, inquit, *unde*, id est, quo loco & tempore cursus ad sapientiam instituitur incipiatque, ut & commode teneri possit, nec ad metam, id est, ad finem impingatur. Nihil moror eos qui putant alludi ad certum genus certaminis Græcorum, in quò à carceribus ad metam, & ab hac rursus ad carceres subito recurrendum erat.

69. *Quis modus argento.*] Ut avaritiæ frenum injiciatur.

Quid fas optare.] Sat. 2. fuse disputatum est de votorum rectitudine.

Quid asper utile, &c.] Quomodo prudenter exercenda liberalitas. Nummum porro vocat asperum, seu quia signis impressis talis est, seu quia recenter signatus & nondum usu deterius.

70. *Patriæ, charisque propinquis, &c.*] Singulis enim singula persolvenda sunt officia ex moderatione rationis.

71. *Quem te Deus esse, &c.*] Quâ conditione natus, & quâ sorte, ut eâ sis contentus, ejusque omnia munera impleas.

72. *Quâ parte locatus.*] Theatrum scilicet est orbis, in quo suam quisque personam agit. Stoici hominem à Deo in hac vitâ velut militem in statione positum dicebant, à qua discedere injussu Imperatoris nefas erat : quapropter apposite ait, *locatus*.

73. *Disce.*] Nempe hæc sapientiæ documenta edisce, & tene diligenter, quibus felicitatem nansciscaris : avaritiam vero aliâque vitia contemne.

Quòd multa fidelia putet.] Id est, quòd munera dentur Patronis, Jurisconsultis Ro-

in quorundam penuario abundantanti, propugnatis Umbris divitiibus: & quod piper & petasiones, munera Marsi clientis sint illic; & quia prior mena non adhuc consumpta sit in vase. Illic quidam de stirpe hirsuta Centurionum respondebit: sufficit mihi mea sapientia; nec ego laboro esse idem quod fuerunt Arcesilas, & Solones, calamitosi cervice incurva, & habentes oculos humi defixos, quando apud se intra dentes versant susurros & taciturnitatem rabidam, & expendunt voces labiis protensis,

**In locuplete penu, defensis pinguibus Umbris :
Et piper & pernae, Marsi monumenta clientis ; 75
Mænaque quod primâ nondum defecerit orca.
Hic aliquis de gente hircosa Centurionum
Dicat: quod sapio, satis est mihi ; non ego curo
Esse quod Arcesilas, ærumnosique Solones,
Obstipo capite, & figentes lumine terram, 80
Murmura cùm secum & rabiosa silentia rodunt,
Atque exporrocto trutinantur verba labello,**

ANNOTATIONES.

manis, & causarum actoribus, ut præ copia putrescant. *Fidelia*, proprie vas vinarium: undè cum Casaubono de lagenis vini dono missis interpretamur.

74. *Defensis pinguibus Umbris.*] Quæ præmia sunt & merces actæ feliciter causæ. *Pinguibus*, quia solum erat fertile quod colebant, & ipsi opulenti erant. Umbri vetustissimi Italiae populi. Plin. Lib. 3. cap. 14. hodie Ducatu Spoletano continentur.

75. *Marsi monumenta clientis.*] Id est, munera ad Patronum missa à cliente ad excitandum identidem sui memoriam. Porrò *Marsi* Apuliae populi fuerunt. Plin. Lib. 3. cap. 11. & alibi. In eorum regione & silvis apri erant complures; hinc pernas ab eis dono mitti Patronis suis, ait Persius.

76. *Mena.*] Vox Græca, quâ significatur marinus piscis exiguus, qui Latine dicitur halec. Ponitur hic pro quolibet pisce.

Quod primâ nondum defecerit.] Quod nova munera succedant, antequam priora defecerint.

Orca.] Vas angusto collo, in quo reponi mustum solebat. Sumitur & pro quolibet alio vase, eo maxime, in quo salsamenta & pisces saliti servabantur. Græcis *ορχη*. Quapropter & Latine scriptum olim, *orcha*, nonnulli affirmant.

77. *Hic aliquis, &c.*] Prolepsis, quâ Persius exprimit egregiè pravam opinionem, & frequentes sermones Romanorum quorundam studia sapientiae aspernantium, quos deinde refutat.

Hircosa.] Legunt alii *hirsuta*, pro hirta, vel hirsuta, ut sic designentur robusti viri toto corpore hirsuti & pilosi. At nihilominus indicantur per vocem *hircosa*: quippe qui multum laborant, & rarè vestes deponunt, ii velut hircus olent præsertim sub alis, item barbati sunt: quæ omnia militiam profitentibus sæpe contingunt, ut graviore Interpretes

legunt & explicant.

78. *Quod sapio, satis est, &c.*] Amo Romanorum vivendi morem, huncque peregrinæ sapientiae præfero.

Non ego curo esse.] Nolim ego tantum sapere, & me fatigare in investiganda sapientia, ut Græci: nolim Academiam instaurare, ut Arcesilas; nec civitatem legibus munire & constituere, ut Solon.

79. *Arcesilas.*] Crantoris discipulus fuisse, & Academiam celebrasse dicitur, & contra Zenonem, de omnibus dubitandum affirmasse. Hinc nonnulli Arcesilam hic præ aliis nominari, & tacite vellicari aiunt à Persio, qui Stoicæ erat sectæ addictus. Tull. in Quæst. Acad. *Philosophiæ aversor*, Lactantio, Lib. 4. cap. 5. *Ignorantiae magister Arcesilas* vocatur; sanè quia nihil omnino sciri affirmabat.

Ærumnosique Solones.] Sapientes vocat ærumnosos, quia non nisi per multos labores acquiritur sapientia. Porrò Solon unus erat è septem Græciæ sapientibus, & Atheniensium legislator, de quo fusè Plutarchus, Laërtius, & alii.

80. *Obstipo capite, & figentes lumine terram.*] Hæc signa sunt hominis cogitabundi, & profundâ quâdam meditatione defixi.

Figentes lumine terram.] Hypallage, pro, defigentes terræ lumina. Quod facere à Pædagogis jubeantur, ut modestiæ simul & meditationi assuescerent studiosi juvenes.

81. *Rabiosa silentia rodunt.*] Fortasse quia rabidi canes non latrant: vel potius quia, ut habet Quintilianus, Lib. 10. cap. 3. illi qui attente quidquam cogitant, sæpe etiam secum obmurmurando cogitationem agitant. Unde si quis de plebe eos tum contempletur, furiosos veluti existimet.

82. *Atque exporrocto trutinantur, &c.*] Fit scilicet murmur motitatione labiorum, ut videantur verba singula pensitari.

Ægroti veteris meditantés somnia : gigni
 De nihilo nihil, in nihilum nil posse reverti.
 Hoc est quod palles? Cur quis non prandeat,
 hoc est? 85
 His populus ridet: multumque torosa juvenus
 Ingeminat tremulos naso crispante cachinnos.
 Inspice, nescio quid trepidat mihi pectus, &
 ægris
 Faucesbus exsuperat gravis halitus : inspice sodes :
 Qui dicit Medico, jussus requiescere, postquam 90

revolventes insomnia ægri antiqui : v. g. nihil generari ex nihilo : nihil posse redire in nihilum. An illud est quo pallorem contrahis? An illud est, propter quod aliquis non prandeat? Ad hæc plebs in cachinnos solvitur, & juvenes nimis delicati multiplicanti risus tremantes naribus rugatis. Qui ait Medico; intuiere, considera, queso : nescio cur palpitat mihi cor, & spiratio graveolens è gutture male affecto exit abundanter : is monitus cessare à labore, postquam

ANNOTATIONES.

83. *Ægroti veteris meditantés somnia.*] Sic per contemptum vocat placita Philosophica. Lactantius ex veteri Poëta sic habet: *Quid ægrotus unquam somniavit, quod Philosophorum aliquis non dixerit?*

Gigni de nihilo nihil, &c.] Christianâ fide constat Deum Opt. Max. de nihilo omnia creasse, at communis opinio fuit veterum Philosophorum ex nihilo nihil fieri; & non posse id quod est in nihilum abire.

Lucretius Lib. 1.

Nil igitur fieri de nihilo Posse putandum est, Semine quando opus est rebus, &c.

85. *Hoc est quod palles?*] Scilicet pallorem contrahis, & te discrucias propter ejusmodi nugas & deliria? Te, inquam, inediâ conficis, ut Democriti, Epicuri, Diogenis, de principiis rerum vanas disceptationes, & controversias integres? O te insanum! inquit ille Centurio hircosus.

Cur quis non prandeat.] Adeòque semel in die cibum capiat. Tull. Quæst. Tuscul. 5. *Mente recte uti non possumus multo cibo & potione completi.* Hinc studiosi illi veteres sobrietate acuebant ingenium, ut ad meditationes Philosophicas aptiores essent.

Horat. Lib. 2. Serm. Sat. 3.

Postquam est imprausi correptus voce magistri. Vide Alex. ab. Alex. Lib. 5. cap. 21. Cæl. Rhodig. Lib. 27. cap. 24.

86. *His populus ridet.*] Alii legunt, *hos*, id est, Philosophos. Alii, *hoc*: Alii, & melius, legunt ex antiquo Codice, & retinent *his*. Sensus est: his conviciis in Philosophos jactatis ab hircoso Centurione assentitur & arridet populus, suos etiam cachinnos adjungit; gaudetque juvenus militiæ dedita, & scientiarum aspernatricis, sapientes ita ludibrio haberi, unde & ingeminat subsannationem.

Torosa.] Torus idem est quod caro musculosa, hinc torosus significat robustum & corpulentum.

88. *Inspice, nescio quid, &c.*] Jam Persius risores illos insipientes confutat. Est enim responsio Philosophi ad Centurionem, ex similitudine, cujus protasim ponit quidem Persius, apodosim minime: hanc tu, lector, supple, aut sic habe: ægrotus præcepta Medicorum non observans brevi perit: sic etiam quisquis Philosophos, animi Medicos, audire non vult, corruptis ac perditis moribus seipsum perdit.

Inspice.] Verba sunt ægroti ad Medicum.

Nescio quid trepidat, &c.] Æger ille velut levioris ægritudinem narrat, quæ tamen sunt gravioris morbi symptomata: nempe cordis palpitationem, ægram respirationem, & halitum graveolentem.

Ægris faucibus.] Non aliter ægræ fauces, quam ob respirandi difficultatem, quicquid nonnulli sentiant.

89. *Exsuperat.*] Apud veteres Codices legitur *exuberat*, sed vetat metri ratio; siquidem in *uber*, longa est prima syllaba. Quidam legunt *exsudat*; Marcilius vult, *expirat*. Alii *exsuperat*, id est, abundanter exit. Hanc lectionem tuetur Casaubonus, eo quod è ventriculo ructus sursum ascendunt.

Gravis halitus.] Teter est & male olens eorum halitus, qui stomachi cruditate laborant.

90. *Qui dicit Medico.*] Ægrotus qui Medicum accersiverat, eique dixerat, inspice, inspice, inquam, cur male habeo; accipit mandatum requiescendi, & à cibo temperandi.

Jussus requiescere.] Nam ut habet Cornelius Celsus Lib. 3. cap. 2. inter initia morbi; omnium optima quies & abstinentia.

Postquam tertia compositas, &c.] Jussus fuerat ille æger in tertium diem temperare sibi, metu tertianæ febris: at ubi primum dies tertius illuxit, & pulsus vidit æquabilem esse & moderatum, tum sive ullo metu quartanæ imminentis, intemperantiam priorem restitit, & in gravius periculum vitæ relabatur.

aspexit venas pacatiores ire per tres noctes, jam balneum ingressuro sibi petit vina mitia & Surrento de viri potentis edibus, vasculomediocriter capaci. Age, vir optime, tu pallidus es. Nihil est, inquit. Attamen considera illud quodcumq; illud est: en cutis subcrocea sensim tibi intumescit. Tum ille: sed tu pejus pallesces: ne mihi sis curator: jamdudum illum terræ mandavi: tu verò superstes es: persequere, silebo.

Tertia compositas vidit nox currere venas,
De majore domo, modicè sitiente lagenâ,
Lenia loturo sibi Surrentina rogavit.
Heus, bone, tu palles. Nihil est. Videas tamen istud,

Quicquid id est: surgit tacitè tibi lutea pellis. 95
At tu deterius palles: ne sis mihi tutor:
Jampridem hunc sepeli: tu restas: perge, tacebo.
Turgidus hic epulis, atque albo ventre lavatur:

Ille igitur cibus inurgitatus: & pallente albo balneum subit,

ANNOTATIONES.

91. *Compositas vidit nox currere venas.*] Metonymia, id est, cùm jam tertiâ nocte vidit venas & arterias pulsare æquabiliter, moderatè & convenienter, tum vina statim, cibos, balnea cogitat intempestivè, ut priùs.

Vidit nox.] Noctu plerumque morbi ingravescent, suaque exerunt indicia.

92. *De majore domo.*] Petit ab aliquo potentiori amico.

Modicè sitiente lagenâ.] Vase parvo nam exquisitum erat, & parcè dabatur vinum ejusmodi.

93. *Lenia sibi Surrentina.*] Vina vetera & matura, convalescentibus optima, quippe quæ post annum vigesimum quintum biberentur. Casaubonus ex Plinio Græcisque Medicis.

Surrentina.] Surrentini collesalubris vini feraces prope Surrentum Campaniæ urbem maritimam. Vide Plin. Lib. 14. cap. 6. & Lib. 23. cap. 1. *Surrentina,* inquit, *vina caput nullo modo tentant; & stomachi & intestinorum rheumatismos cohibent.*

Loturo sibi.] Duo sunt ægroti illius peccata contra valetudinis rationem: primum quòd balneis utatur: alterum, quòd vinum bibat, quasi sanus. Erat mos Antiquis, vesperi exercere se, inde lavare, postèa cœnare. Ille intempestivè, intemperanter, præpostere omnia. Sueton. in Augusto, cap. 18. *Quantam,* inquit, *infirmiorem magnâ curâ tuebatur, imprimis lavandi raritate.*

94. *Heus, bone, tu palles.*] Inquit Medicus revisens hominem ægrum.

Palles.] Pallor morbi index.

Nihil est.] Respondet æger, nihil mali se habere, adeoque Medici reprehensionem spernit, & injectum sibi timorem elevat. Qui ingravi morbo dolorem non sentit, in illo spes sanitatis aut exigua aut nulla. *Hippocrates.*

Videas tamen, &c.] Instat peritus Medicus,

scilicet nihil times, cùm jam hydropisis indicia habeas omnia: & corpus intumescit, & pellis flavescit.

95. *Surgit lutea pellis.*] Quod aquam intercutem designat. Galenus, *Ægineta*, Lib. 3. Celsus, Lib. 3. & alii.

96. *At tu deterius palles.*] Probra jam evomit in Medicum ager stomachatus. I, cura te ipsum, inquit, pejus ægotantem. Ego sanior te sum, & voluptatibus abstinere nolo. *Pallere* autem Medicus videtur ægro, vel quia veterinoso, vel ut arquato morbo laboranti. Apud Nonium Marcellum, *Varro Eumenidibus: ut arguatis & lutea quæ non sunt, & quæ sunt, lutea videntur: sic insanis sani & furiosi videntur esse insani.*

Ne sis mihi tutor.] Pupillus non sum, juris mei sum, disciplinâ tuâ non egeo. Apage severum & molestum monitorem.

97. *Jampridem hunc sepeli.*] Tutorem olim habui similem tui, durum castigatorem, sed hunc jampridem mortuum gaudeo. Hæc verba quidam attribuunt Medico, quasi dicat, alius ægrotus eo morbo, quo tu laboras, jam periit, vide ne idem tibi contingat. Sed prior sententia præferenda.

Tu restas.] Vivis adhuc, & vivis, ut mihi gravia præcipias, & velut alter tutor mihi leges imponas. Atqui te, tuaque præcepta flocci facio.

Perge, tacebo.] Nihil ampliùs præcipio, inquit Medicus, abscedo, bibe, lava, genio indulge. Certè brevi senties, quanti sit me non audivisse, & venienti noluisse morbo currere.

98. *Turgidus hic epulis.*] Itaque contempto planè Medici consilio, ille cibus se ingurgitat, & satur balnea intrat: sed mox suæ dat pœnas intemperantiæ.

Gutturæ sulfureas lente exhalante Mephites.
Sed tremor inter vina subit, calidumque trien-
tal

100

Executit è manibus: dentes crepuere relecti:
Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.
Hinc tuba, candelæ: tandemque beatulus alto

faucibus paulatim emittentibus graveolentiam sulphuream. At inter pocula trepidatio eum invadit, & extorquet è manibus fervidum calicem capacissimum: dentes nudati sonuere: tunc lauta obsonia excidunt è labiis solutis. Inde buccina, faces: & ille felix denique collocatus

ANNOTATIONES.

Juvenal. Sat. 1.

Pæna tamen præsens, cum tu deponis amictus Turgidus, & crudum pavonem in balnea portas, Hinc subito mortes, atque intestata senectus.

Albo ventre.] Corpore pallido, seu ob hydrophosim, seu ob intemperantiam & voluptates. Seneca de brevitate vitæ, quam multi continuis voluptatibus pallent!

Horat. Lib. 2. Sat. 2.

Pinguem vitæ albumque.

Lavatur.] Quod ægro periculoso, hydrophico vero noxium. Cornel. Cels. Lib. 3. cap. 21. Plin. Lib. 1. Epist. 8. At is qui etiam satur lavat, quanto majus periculum subit! Artemidorus Lib. 1. cap. 56. Ὅτι μὲν & προτέρων ἐσθίσαν & μὴ λίσσονται, εἰ δὲ ἐμφραγόντες. Non desunt qui arbitrentur, ægrum illum lavare, accelerandæ coctionis causa, ut ad repotia redeat.

99. *Gutturæ sulfureas lente exhalante Mephites.*] Seneca Epist. 95. *Quam facti atque pestilentes ructus sunt exhalantibus crapulam veterem! Scias putrescere sumpta, non concoqui.*

Lente.] Ægre, longis & lentis respirationibus.

Sulfureas Mephites.] *Mephitis* Servio in septimum Æneidos, est Dea fætoris. Proprie est putor sulfureus è locis sulfuratis, vel ex aquis corruptis ascendens. Hic ponitur pro halitu ægri graveolente & quasi sulfureo, proveniente è cacochymia & stomachi cruditate.

100. *Sed tremor, &c.*] Aut ex febris horrore, aut ex irritatione morbi, tremor: seu quod nimio cibo læduntur nervi. Senec. Natural. Lib. 5. *Quæ desiderantibus alimenta erant, onera sunt plenis. Inde pallor, & nervorum vino madentium tremor, & miserabilior ex cruditate, quam ex fame macies. Inde incerti labantium pedes, & semper quasi in ebrietate titubatio.*

Inter vina.] Scilicet in ipsis balneis calices exhauriebant veterum aliqui. Senec. Epist. 122.

Triental.] Poculum est trientis capax. Alii legunt, *Trientem*. Estque *triens* vini mensura

continens tertiam sextarii partem, sive tres heminas. Ita veteres Glossæ.

Calidum triental.] Potione callidâ plenum. Nam in balneis Thermopolium erat. Vitruv. Lib. 5. cap. 10. Plaut. Rudent. Act. 2. Scen. 6. *Ædepol Neptune, es balneator frigidus!* —

——— *Ne thermopolium quidem ultum ille instruit, ita salsam præbet potionem & frigidam.* Porro calidam mixtam vino in deliciis etiam fuisse olim, multis probat Justus Lipsius, Elector. Lib. 1. cap. 4.

101. *Dentes crepuere.*] In febris rigore crepant & strident allisi dentes.

Relecti.] Retractis sanie labiis. Hic unus Casaubonus contra omnes explicat, exesis gingivis. Sed profecto videtur ductus dumtaxat animo pugnandi, & more suo impugnandi Marcilium Interpretem alias eruditum.

102. *Uncta cadunt laxis labris.*] Quod *laxa* dicit Persius *labra*, & quod *dentes relectos* mox aiebat. Casaubonus explodit, ut jam dixi. Unum enim ex alio videtur intelligendum. Hippocrat. in Prognost. ait signum esse in ægris mortiferum, quando labra soluta habent & pendientia.

Uncta pulmentaria.] Speciem pulvis exhibent nimirum esculenta varia minutatim concisa & per vomitum rejecta.

103. *Hinc tuba, candelæ, &c.*] Ut ante morientem pinxit, ita funus mortui jam describit, quanquam ὄσσην προσηεν. Ritus olim observari solitos, cum quis moriebatur, saltē strictim hinc atxerere operæ pretium est. 1. Simul atque animam quis efflaverat, conclamabatur, id est, tota familia tollebat eculatum & fletum. 2. Cadaver è cubili in quo jacuerat, extractum humi deponabatur. 3. Calida ablutum ungebatur. 4. Lecto ferali componebatur ornatum & paratum. 5. Collocabatur in vestibulo domûs adhibito custode; & per aliquot dies complorabatur; nãmiam dicentibus amicis & propinquis. 6. Denique ad tumulum efferebatur, & in sepulcro condebatur.

Tuba.] Jul. Pollux Lib. 8. cap. 1. ait tubarum sonitu convocari amicos defuncti,

thoro eminenti, & perfusus amomo copioso profert pedes frigidus versus januam. Sed Romani hesternæ diei illum gestaverunt capite aperto. O infelix, attracia venas, & appone manum ad thoracem: illic nihil caloris est. Tange extremas etiam plantas & manus. Non sunt frigide. Quando casu apparuerit argentum; seu

**Compositus lecto, crassoque lutatus amomo
In portam rigidos calces extendit. At illum 105
Hesterni capite induto subiere Quirites.
Tange, miser, venas, & pone in pectore dextram:
Nil calet hic. Summosq; pedes attinge, manusq;
Non frigent. Visa est, si forte pecunia; sive**

ANNOTATIONES.

ut videant nullâ eum vi externâ, sed morte suâ obiisse. Servius in Lib. 5. Æneid. v. 138. & alii, tubam adhiberi in funeribus Nobilium & adolescentum: tibiam vero in funeribus puerorum & plebeiorum, affirmat, citatque Persium Servius. Certe legimus in Evangelio Christum Dominum, cum principis filiam suscicaret, Tibicines exclusisse. Matt. cap. 9.

Candele.] Funalia, cerei, lumina, quæ ut etiamnum, sic & olim adhibebantur tum collocatis ad limen, tum elatis ad sepulcrum, imo, & in ipsis conditoriis, seu quod olim noctu sepeliebant mortuos primum: unde mos fluxerit postea, etiam interdum sepeliendo, lucem accendendi: seu quod honoris causâ id fieret: lux enim virtutis & gloriæ signum est & symbolum.

Beatulus.] Alii beatum dici affirmant, quod mortuos antiqui beatos dicerent; alii, quia pretiosis vestibus, corollis aliisque ornamentis mortui intgebantur, atque ita compositi in atrio exponebantur, & ad fores domus. At quod hic Persius diminutivum utitur, ironice loqui se ostendit.

Alto compositus lecto.] Nimirum in sublimi ac splendido lecto & habitu ad limen collocatus.

Alto lecto.] Altus erat lectus; seu tomentis & pulvinis exaggeratus;

Martial. Lib. 8. Epigram. 44.

Fartus papyro, tum tibi thorax crescit.

Seu quia nixus erat eburneo fulcro.

Testis Propert. Lib. 2.

Nec mihi tum fulcro sternatur lectus eburno,

Nec sit in Attalico mors mea nixa thoro.

104. *Lutatus.*] Pinguibus unguentis ut luto perlitus.

Amomo.] *Amomum* frutex exiguus, exquisitis serviens unguentis, Dioscorid. Lib. 1. cap. 14. Plin. Lib. 12. cap. 13.

105. *In portam.*] Quia portam Persius dicit, arguunt aliqui extra urbem efferri mortuos; & incassum multa hic congerunt; sed intelligendus locus de janua domus ad quam mortuus ille collocatus. Ita Casaub. & alii doctissimi.

In portam rigidos calces extendit.] Versis

nempe in januam pedibus. Mos erat exponi defunctos & efferri pariter præcedentibus pedibus. Plin. Lib. 7. cap. 8. *Ritu naturæ capite hominem gigni mos est, pedibus efferri.*

106. *Hesterni Quirites.*] Servi nuper ab eo libertate donati, & paulò ante ac recenter facti cives Romani.

Subiere.] Aut præcessere funus, aut portare. Mos erat ut liberti prodirent pileatiante corpus manumissoris. Ita vetus Glossa. At observare licet cum Casaubono, cum plures erant liberti, alios feretrum gestare; alios ad latus procedere & ambire solitos. Certe vox, *subire*, significat hoc magis quam illud; imo sequipotius quam præcedere, significaret, quod esset contra institutum.

Capite induto.] Quod signum est libertatis. Cum nempe servi manumittebantur, in templo Feroniæ libertorum Deæ, raso capite pileum accipiebant.

Plaut. in Amphitr.

Faciat Jupiter, ut ego hic hodie, raso capite, calvus capiam pileum.

Vide infra Sat. 5.

107. *Tange, miser, venas.*] Jam Centurio hircosus adversus Philosophum insurgit, & dicit, Quid mihi ægrum & ægritudinem narras qui bene valeo, nec morbum aut morbi indicia ulla habeo?

Tange venas, & pone in pectora dextram.] Explora pulsum, & cordis motionem.

108. *Nil calet hic.*] Immodicus ibi calor nullus est, adeoque febrim me non laborare fatendum est tibi.

Summosque pedes attinge, manusque.] Vide etiam natural ac genuino calore probe instructas esse corporis extremitates, proindeque me per omnia bene validum.

109. *Visa est, &c.*] Reponit Philosophus, Scio te valentem ac robustum corpore; neque id inficior. At numquid animo perinde vales? Exploremus. Si vis fateri verum, comperies & frigore & calore nimio te laborare.

Visa est, si forte pecunia.] Objectum movet potentiam, ut aiunt Philosophi. Periculum igitur faciamus, an non avaritiâ, libidine, molliâ, timore, iracundiâ labores.

Candida vicini subrisit molle puella,
 Cor tibi ritè salit? positum est argente catino
 Durum olus, & populi cribro decussa farina:
 Tentemus fauces: tenero latet ulcus in ore
 Putre, quod haud deceat plebeia radere betà.
 Alges, cùm excussit membris timor albus ari-
 stas.

Nunc face supposità fervescit sanguis, & irà
 Scintillant oculi. Dicisque facisque quod ipse
 Non sani esse hominis, non sanus juret Orestes.

Denique & loqueris, & agis quod ipse Orestes, etsi non compos mentis, jurejurando affirmaret, non decere virum mentis compotem.

ANNOTATIONES.

110. *Subrisit molle.*] Arrisit, respexit amatoriè, blande, lasciviusculè.

Propertius:

Risit, & arguto quiddam promisit oculo.

111. *Cor tibi ritè salit?*] Duplex cordis motus alter *amoris* alter *iræ*: prior valetudinis dat indicium, posterior affectùs & voluntatis. Hinc periti Medici non morbos solùm corporis, sed & perturbationes animi è cordis motu divinant, Casaubon. Nota omnibus historia de Antiocho Seleuci filio, quem Stratonices amore languidum intellexit, attractando brachium, Erasistratus Medicus. Valer. Maxim. Lib. 5. cap. 7. & alii. Sensus est: cùm pecuniæ lucranda, aut explendæ libidinis offertur occasio, statim inhias & inardescis, sed an ritè, & ex ratione? Adeoque jam avarus es, & libidinosus, qui cupiditates frænare ac moderari nescis.

Positum est argente catino.] Quod si vilior quis cibus & male conditus tibi apponatur.

Argente catino.] Cibis admodum calidis delectatus veteres observat Casaubonus: quare non mirum si argentes & frigidi fastidium ac nauseam creent delicatulo.

112. *Durum olus.*] Infra Sat. 6. v. 69.

*Mihî festâ luce coquatur
 Urtica.*

Populi cribro.] Vulgari, rariori, setaceo, quo farina non omninò furfure succreta panem facit secundarium, quo plebei vescuntur: non autem subtili, sericeo, pollinario; quo panis fit delicatior & siligineus.

113. *Tentemus fauces.*] Experiamur an his contentus fueris.

Tenero latet ulcus in ore.] En exulcerari palatum istis dices.

Ulcus putre.] Vel apostema causaberis, quod duriori cibo non sit exasperandum, vel, mollitiem tuam prodes sane pudendam; & gulosum te ostendes.

114. *Betâ.*] Herba nullius saporis & pretii,

110] *pulchra vicini filia leniter ar-
 risit, an præcordia benè tibi
 exultant?* Si fortè apponitur
 herba male cocta in lance frigen-
 ti, & farina plebeio cribro
 purgata: exploremus guttur:
 in ore delicato vulnus fatidum
 delitescit, quod non conveniat

115] *fricare betâ vulgari.* Friges,
 quando pavor pallidus erexit
 spicarum velut aculeos in artu-
 bus tuis. Modò sanguis ebullit
 igne adhibito, & oculi præ
 iracundiâ scintillas emittunt.

quam fabrorum prandium vocat Martialis Lib. 13. Epigram. 13.

115. *Alges.*] Præ timore, calore omni sese ad intimum cor recipiente; totus frigescis, & palles, quanquam paulò antè dixeras; non frigent.

Excussit timor albus aristas.] Erigit tibi pilos, ac velut spicas; rigidos facit timor frigidus: quia frigus constipat & stringit poros, pori verò constipati constringunt capillos. Aristot. probl. sect. 8. q. 13.

Albus.] Quia recedente calore, vultus pallet & albescit in iis qui timent.

116. *Nunc face suppositâ.*] Aliàs, datâ occasione, velut suppositâ face, irà inflammari: & dixeras, Nil calet hic. Et quidam hæc ipsa meâ reprehensione excitatus jam exandescis, & ardes adversum me, cujuslibet offensiosis impatiens.

Fervescit sanguis.] Est ira sanguinis ebullitio circa cor.

117. *Scintillant oculi.*] Cic. Verr. 7. *Ardebant oculi, & ex toto corpore crudelitas emicabat,* Arnob. Lib. 1. *Ex illorum luminibus scintille emicant, flammæ æstuant, anhelum pectus spiritum jacet ex ore, &c.*

Dicisque facisque, &c.] Ergo te nosce tandem, sique te hactenus ignorâsti, contemplant te in speculo velut quadruplici in quo te ad vivum depinxi. Vide te in prima facie præter & ultra modum exilentem spe lucri & luxuriæ: in secunda, cujuslibet incommodi impatientem, & lautioris victùs nimium appetentem; in tertia laxum, solutum, timidum atque hydropico pejus pallentem: in quarta denique, iracundum usq; ad furorem, quia te pungi à me & corripì sentis: & qui modò aqueus eras, jam igneum, & febricitante periculosius ardentem. Quod si renuis sanari, ut æger supradictus, & me animi Medicum repellis, dicam ego tibi, *perge, peri; tacebo, discedo,* Supra, versu 97.

118. *Orestes.*] Agamemnonis & Clytemnestræ filius ob interfectam matrem Furiis agitat, de quo Euripid. & alii.

SATIRA IV.

Ergone res populi administras? (Existima ista tibi loqui præceptorem barbatum, quem interfecit serpens haustus cicutæ) Ecquâ re nixus? Responde illud, ô pupille magni Periclis;

Rem populi tractas? (Barbatum hæc crede magistrum
Dicere, sorbitio tollit quem dira cicutæ.)
Quo fretus? Die hoc, magni pupille Pericli?

ANNOTATIONES.

1. *Rem populi tractas?*] Jam Satirâ secundâ Persius imitatus erat Platonem in Dialogo cui titulus; *Alcibiades Secundus*. In hac verò Satirâ quartâ rursus ejusdem Alcibiadem Primum imitatur, indeque materiam omnem ac Personam assumit, ut Neroni, quem insectatur, lateat. Hic itaque per Alcibiadem Nero intelligendus, per Socratem Persius, qui juvenum Republicam malè capessentium redarguit imperitiam ac temeritatem.

Barbatum Magistrum.] Socratem nimirum ut probant adjuncta. *Barbatum* vocat; vel quia barbam aiebat, quemadmodum & aliis temporibus Philosophi: vel eo quod, ut testatur Tullius, 4. de finibus, apud Romanos antiqui Sapientes honoris causâ *barbati* vocabantur. Et Plin. in Epistol. *Barba*, inquit, *sylova*, & *pulcrè alita*, quamvis res ipsa sit exterior & fortuita, inter hominis eruditi insignia recensetur. Athenæus Lib. 13. ait Alexandri tantum sæculo barbam radendi invecum morem, ac derasam barbam flagitiosi hominis notam extitisse.

Magistrum.] Seu quia fuit Socrates Pædagogus Alcibiadis: sive quod, ut habet Cicero 2. de Finibus n. 1. *Socrates Philosophiæ parens jure dici potest*. 2. de Natura Deorum, n. 167. *Princeps est Philosophorum*. Tusculan. Quæstion. 3. num. 8. *A Socrate omnis que est de vita & de moribus Philosophiæ manavit*. Tuscul. 5. num. 10. *Primus ille Philosophiam devocavit à Cælo, & in urbibus collocavit, & in domus introduxit: & cœgit de vita & moribus, rebusque bonis & malis querere*.

2. *Sorbitio cicutæ.*] Plin. Lib. 14. cap. 5. *Sicut*, inquit, *cicuta homini venenum est, sic cicutæ vinum*. Et Lib. 25. capite ultimo. *Cicuta venenum est, publica Atheniensium pœna invisæ, &c.* Hujus succum lethalem ab ingratis civibus jussum Socratem ebibisse, testis est Plato cum cæteris.

Tollit quem dira.] Socrati nempe oraculo Apollinis sapientissimo hominum judicato plures invidebant. Ejus autem reprehensionum quidam impatientes, fraude circumvento, quasi adversus religionem Deorum nova molienti perniciem machinati sunt. Testes sunt Apuleius Lib. 10. de Asino aureo; Plato in Socratis Apologia. Lactantius, Lib. 5. cap. 15. Sanctus Augustinus, Lib. 8. de Civitate Dei, cap. 3. *Socrates*, inquit, *concitatis inimicitiis calumniosâ criminatione damnatus morte mulctatus est. Sed eum postea illa ipsa que publicè damnaverat Atheniensium civitas publicè luxit: in duos ejus accusatores usque adeo populi indignatione conversâ, ut unus eorum oppressus vi multitudinis interiret; exilio autem voluntario atque perpetuo pœnam similem alter evaderet. Tam præclarâ igitur vitæ mortisque famâ Socrates reliquit plurimos suæ Philosophiæ Sectatores*. Athenæus Lib. 13. ad finem, paulo diversam affert causam mortis Socratis; nempe ob frequentes ejus in disceptando ambitiones, rixas, & importunas reprehensiones, & cum apud Judices sorte datos, furacissimos homines, de justo disseruisset.

3. *Quo fretus?*] Quâ peritiâ quo rerum usu, quibus virtutibus polles, ut Imperium regere aggrediaris?

Pupille Pericli.] O Alcibiades, qui gloriaris tutelâ & disciplinâ Periclis propinqui tui cui fuisti traditus à Clinia patre adhuc pupillus. De hoc fusè Plutarch. in ejus vitâ. Hæc optime etiam contorta in Neronem, quem *Poppea incusans per facetias, pupillum vocabat jussis alienis obnoxium, non modo Imperii sed & libertatis indigentem*: ut ei dominaretur Agrippina mater, tutores autem essent Burrhus & Seneca. Cornell. Tacit. Annal. 14. in ipso Libri principio.

Magni Pericli.] *Pericli* pro *Periclis*. Fuit Pericles Orator, Philosophus, & Imperator

Scilicet ingenium, & rerum prudentia velox
 Ante pilos venit. Dicenda tacendaque calles. 5
 Ergo ubi commotâ fervet plebecula bile,
 Fert animus calidæ fecisse silentia turbæ
 Majestate manûs. Quid deinde loquere? Qui-
 rites,

quasi verò ingenium & præcox rerum solertia ante barbam contingunt. Nosti quæ dici & quæ taceri oporteat. Igitur cum plebs ardet excitatâ bile, mens statuit imponere silentium catui ferventi per auctoritatem dextra. Quid postea dices?
 O Romani,

ANNOTATIONES.

egregius. Atheniensium Rempublicam annos quadraginta feliciter administravit. Plutarchus. Prob. Cic. in Bruto. Valer. Maxim. Lib. 8. cap. 9. Justinus Lib. 3. Non nemo argutias quærit in voce *Perichi*, quasi ponatur pro *periculi*: & allusum sit ad id quod Alcibiades comparatus sit leunculo, quem aut occidere oporteret, aut postea totare. Sed apage nugas.

4. *Scilicet ingenium.*] Ironicè hæc, & sequentia.

Ingenium.] Sapientia, judicii maturitas: item artes & scientiæ. Ita Casaubonus.

Rerum prudentia.] Experientia, usus.

Velox.] Prematura, ante tempus, ante pubertatem; quæ apud Athenienses sumebatur (ut aiunt) ab anno ætatis decimo octavo. *Philostrat.*

5. *Ante pilos.*] Adeptus est Imperium Nero ante annum ætatis decimum septimum. Sueton. Neron. c. 8. Cornel. Tacit. Annal. Lib. 13. initio, ubi & notatur quasi vixdum pueritiam egressus.

Dicenda tacendaque calles.] Ergone putas habere te & callere ea, quæ vix diuturno rerum usu doctus senex habet & callet? Certè ut callum in corpore, ita in animo prudentiam non parit nisi longum tempus.

Ovid. *Metamorph.* 6.

Seris venit usus ab annis.

Et alibi Nestor ita loquitur:

Etenim mihi multa vetustas

Scire dedit.

6. *Ergo ubi commotâ, &c.*] Quoniam tu tibi tantum arrogas, & omnia te posse confidis, periculum faciamus tuæ solertiæ.

Commotâ fervet plebecula bile.] In seditionem versa, & turbas miscens.

7. *Fert animus.*] Audes, & præstare te posse non dubitas præ magna tui fiducia. Ammianus Lib. 26. sic habet: *Inmaniter strepente exercitu, cum cieri tumultus violentior appareret, Valentinianus, elata prospere dextra, ut Princeps fiducia plenus, ausus increpare quosdam ut seditiosos & pertinaces, cogitata nullis interbellantibus abolvebat.*

Callide turbæ.] Sævienti, effervescenti in iram.

Fecisse silentia.] Virgil. *Æneid.* 1.

Ac veluti magno in populo cum sæpe coorta est Seditio—

Tum pietate gravem ac meritis si fortè virum quem

Conspexere, silent, &c.

At verò quam auctoritatem habebit imberbis adolescens ad comprimendum tumultuantium furorem?

8. *Majestate manûs.*] Valer. Max. Lib. 2. capite ultimo. *Est, inquit, illa quasi privata censura, majestas clarorum virorum, sine tribunaliûs fastigio, sine apparitorum ministerio, potens in sua amplitudine obtinenda. Grato enim & jucundo introitu animis hominum illabitur admirationis prætextu velata: quam rectè quis dixerit longum & beatum honorem sine honore. Ovid. *Metamorph.* 1. de Jove.*

Qui postquam voce, manique,

Murmura compressit, tenuere silentia cuncti. Lucanus Lib. 1. de Julio Casare.

—Tumultum

Composuit vultu, dextraque silentia jussit. Act. Apost. cap. 13. Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, &c. Ubi observandum cum doctioribus, morem illum fuisse pridem indicendi silentii, extensâ quidem & porrectâ manu, sed ita ut inferiores duo digiti, medicus & auricularis, comprimerentur, erectis & eminentibus tribus aliis, pollice, indice, & medio. Quod ipsum fieri consuetum ad Episcopos olim, alloquentibus populos ac benedicientibus, notat Scaliger in *Propertium*. Sanctus Hieronymus ad Rusticum Monachum affert aliam quoque audientiæ faciendæ rationem, nimirum concrepatione duorum digitorum. *Cum librorum struem exposuisset, inquit, adducto supercilio, contractis naribus, ac fronte rugata, duobus digitulis concrepabat, hoc signo ad audiendum discipulos provocans.*

Quid deinde loquere?] Et si audientiam tibi feceris Imperator nomine ac vultu, & majestate manûs, ut tibi largior, jam experiamur quam orationem & quam idoneam pacandæ

illud, opinor, non est secundum jus, hoc iniquum est, istud justius. Etenim nosti pensitare quod æquum est in lance duplici trutinæ ambiguae. Internoscis jus, quando latet inter prava, aut quando hasta libræ decipit, linguâ incurvâ; & peritus es notare scelus atro thetâ. Ergo cur tu pulcher cute supremâ non cessas populo blandienti frustra ostentare caudam, ante

Hoc, puto, non justum est; illud malè, rectius istud.

Scis etenim justum geminâ suspendere lance 10
Ancipitis libræ. Rectum discernis, ubi inter
Curva subit, vel cùm fallit pede regula varo;
Et potis es nigrum vitio præfigere theta.

Quin tu igitur summâ nequicquam pelle decorus
Ante diem blando caudam jaectare popello 15

tempus,

ANNOTATIONES.

seditioni sis habiturus. Nam vir gravis apud Virgillum loco citato 1. Æneid.

Regit dictis animos, & pectora mulcet.

Quirites.] Abusive positum videtur pro Cives. Fortasse etiam hinc innuit à se carpi Neronem Populo Romano loquentem.

9. *Hoc, puto, non justum est.*] Legit Casaubonus; *puta*, adv. id est, scilicet: & citat Priscianum Lib. 15. Sed Prisciani verba parùm juvant eam lectionem. Malim itaque cum aliis, *hoc, puto*, &c. quibus verbis belle exprimitur puerilis oratio, ut observant docti Interpretes, & sermo hominis rerum & scientiarum imperiti. Tantæ certè animi confidentiæ & manus gravitati ac Majestati, minimùm respondet illud subdubitantis & dicere exordientis, *puto*.

Illud malè, rectius istud.] Quasi verò simplici illâ mali enunciatione, & melioris appellatione & ostentatione, multitudo rudis & insuper furore obcæcata moveri & compesci queat. Ipse sapiens vix ostenso simpliciter bono, si præsertim irâ paulò turbatus sit, percelleretur. Opus est igitur non vulgari arte, faciendiâ, peritiâ ad reddendam conturbatis & ferocientibus (ut fecit Menenius ille Agrippa) tranquillam & sanam mentem, quam æstus iracundiæ disjecit ac dissipavit.

10. *Scis etenim, &c.*] Ironicè. Nimirum Juris scientiam calles.

11. *Rectum discernis, &c.*] Etiam in dubio & in ambiguo dignoscis quid præstet ac præponderet.

Ubi inter curva subit.] Si quando vitium finitimæ virtutis speciem arripit, mentitur, & se abscondit, perspicis illud ac detegis nihilominus.

12. *Vel cùm fallit pede regula varo.*] Scis etiam legis exceptiones: scis quid & quando valeat *επιτακτικῶς*, nōsti legem mutare & interpretari, mutatis rei adjunctis, & in variis, ut aiunt, circumstantiis, scis variare. Sic lex jubens depositum reddi, fallit & non sequenda est, si homo furore correptus ensem antea depositum repetat.

Pede regula.] Regula, hasta libræ est, *pes* lingua seu examen.

Varo.] Propriè *vari* dicuntur qui cura intus curva & contorta habent, aut pedes. Certè bilanx cujus lingua erit curva, fallit pensitantem ac decipit.

13. *Nigrum præfigere theta.*] Id est, damnare scelus & sceleratos. Antiqui Judices capitum sententiam in reum dicebant, scribendo in tabellis literam Θ quæ prima est in voce Θάνατος mortem significante, & propterea nigra & tristes dicitur: sicut è contra T, absolutionis nota erat. Apud Romanos autem A, & C, erant in usu. Hanc condemnationis indicem, *tristem*; illam absolutionis *salutarem* vocat Tullius pro Milone. Vide Alex. ab Alex. Lib. 3. cap. 5. Porrò sicut in auctorum scriptis recensendis Critici apponebant literam L vel X, hoc est laudabile, vel *χρυσίμω* & *χρῆσον*, in locis probatis; sic ad ea quæ improbant, adscribebant Θ. Et hunc morem respexisse hîc Persium volunt doctiores, inter quos Casaubonus.

14. *Quin tu igitur.*] Non ironicè ampliùs, sed apertè agit. Si vides & constat carere te necessariis ad Rempublicam capessendam adjumentis, quin relicta publicæ rei curâ, te ipsum curas & sanas.

Summâ pelle decorus.] Alcibiades quidem formosus, Nero pulcher, Sueton. cap. 51. Sed quid ista forma & pulchritudo juvat, si introrsum turpis, dum speciosus pelle decorâ, ut est apud Horatium, Lib. 1. Epist. 16. quem hîc imitatur Persius, ut alibi passim.

15. *Ante diem.*] Ante pilos & maturum tempus.

Blando popello.] Qui blandimentis captatur, & rerum externarum specie & pompâ.

Caudam jaectare.] Desine ô Nero, te ipsum ostentare in veste triumphali, ad auram popularem captandam. Cornel. Tacit. Annal. Lib. 13. Metaphora vel a pavonibus, qui caudam rotantes se feminis jactant; vel à canibus domino suo agitatâ caudâ adulantibus.

Desinis : Anticyras melior sorbere meracas.
 Quæ tibi summa boni est? Uncta vixisse patella
 Semper : & assiduo curata cuticula sole.
 Exspecta. Haud aliud respondeat hæc anus. I
 nunc,
 Dinomaches ego sum : suffla, sum candidus. 20
 Esto,
 Dum ne deterius sapiat pannucia Baucis,
 Cùm bene discincto eantaverit ocima vernæ.

aptior cibere Anticyras meracas. Quod tibi fastigium est felicitatis? Nempe victitare quotidie lata patina. Et pellis continuò uncta ad solem. Sta paulisper. Vetula ista non aliud responsum dederit. Modo abi, & jacta, ego sum Dinomaches filius: intumesce, & dic, formosus sum. Bene est; dummodo Baucis pannis operata non minus sapiens sit, quando recte ocimum proclamabit servo dissoluto.

ANNOTATIONES.

16. *Anticyras.*] Duas Strabo Lib. 9. refert, Horatius in Arte, tres, ubi ait *Si tribus Anticyris caput insanabile, &c.* Insulæ sunt in sinu Oetæo, seu Maliaco, ad Phthiodem, seu Thessaliam, in quibus copiosè crescit elleborum, quo hominis insaniam & noxios humores emendari, ingenium acui, testantur Plin. Lib. 25. cap. 5. Gell. Lib. 17. cap. 15. Sueton. Caligul. cap. 29. Vide Juvenal. Satir. 13. v. 97.

Melior sorbere.] Phrasis Græca Persio familiaris. Id est, tu potius vitia tua purgare, quàm alios regere deberes : Jam enim se prodit improba tua indoles, quanquam occultare niteris.

Meracas.] Horat. Lib. 2. Epist. 2. *Expulit elleboro morbum bilemque meraco.*

17. *Quæ tibi summa boni est?*] Sed ut magis etiam appareat, quàm sis indignus Imperio, dic, quæso : quem tibi fingis ultimum finem? Quod summum hominis bonum tibi videtur?

Uncta vixisse patellâ.] Lautè scilicet epulari, & exquisitis cibis vesci.

Horat. Lib. 1. Epist. 6.

Si benè qui cœnat, bene vivit; lucet, eamus. Quò ducit gula.

18. *Assiduo curata cuticula sole.*] In Sole apricari, cuticulam probe curare atque insolare. Nempè in deliciis habebant veteres hyeme ad ignem, æstate ad Solem, oleo corpus inungere, quo faciliùs illud imbiberet, eoque robustum fieret ac nitidum.

Martial. Lib. 10. Epigramm. 12.

I, precor; Et totos avida cute combibe Soles.

Quàm formosus eris!

Hoc & superiori loco notata Neronis vita voluptuaria atque intemperans, de qua passim Suetonius.

19. *Exspecta.*] Contendit Marcilius legendum; *En specta*, vicinam scilicet anum olera-

ream : & vide te non magis quàm illam sapere. Refragantur Casaubonus & alii ; & ex communi lectione interpretantur; mane tantulum, & prætereuntem forte mulierculam olitricem interogemus, quid optimum in vita judicet. Certè idem, quod tu mox, de fine ultimo & summo bono, respondebit illa.

Inunc.] Post tale probrum i, perge : ostenta generis nobilitatem & corporis formam, si lubet, dum plus sapientiæ non habebis, ô Princeps, quam vilis quælibet anus imperita & vesana.

20. *Dinomaches.*] *Dinomache* perillustris femina, è qua trahebat originem Alcibiades, & exinde gloriabatur.

Suffla.] Gloriabundus exulta.

Esto.] Seis licet formosus; quid hoc ad bene imperandum?

21. *Baucis.*] Anus paupercula. Hujus meminit Ovidius *Metamorph.* 8. Ponitur hæc pro quælibet abjecta & vili muliercula.

22. *Cantaverit ocima vernæ.*] Abstrusa prorsus sententia, inquit Turnebus *Advers.* Lib. 15. cap. 3. quam nec plane se posse explicare ait. *ibid.* Interpretantur communiter, anum illam herbas suas altâ voce proclamare vanales, ac laudare apud servos emere volentes, ut carius vendat; vel quæ cantando etiam vocaverit & allexerit quibus vendat. At Casaubonus paulo subtilius hunc locum scrutatur, & explicat de vili mulierculâ, qualis est herbarum venditrix, cum obvis quibuslibet & maximè cum servis petulantibus certante probris & maledictis: ut sit sensus: cum ad servum dicacem, & ipsa dicax cantaverit & ingesserit *ocima*, id est, maledicta. Quippè, ut habet Plin. Lib. 19. cap. 7. *Ocimum cum maledictis ac probris serendum, ut letius proveniat, præcipiebant superstitiosi veteres.* Cum Casaubono idem planè sentit Turnebus *Ad-*

O quomodo nullus conatur seipsum subire; nullus, inquam, sed consideratur dumtaxat pera dorso antecedenti. Forte interrogaveris: an scis agros Vectidii? Cujusnam? Opulentus quidam apud Cures colit tantum agri quantum milvus ne circumvolaret; istumne dicis? Istum inquam, qui vivit infensis Numinibus, & Genio non propositio:

Ut nemo in sese tentat descendere: nemo:
Sed præcedenti spectatur mantica tergo!
Quæsieris; nõstin' Vectidi prædia? Cujus? 25
Dives arat Curibus quantum non milvus oberret:
Hunc, ais? Hunc, Diis iratis, Genioque sinistro:

ANNOTATIONES.

versar. Lib. 30. cap. 8. quicquid garriat Autumus interpres, qui certe videtur Turnebum, aut non omnino, aut primo tantum legisse loco, quem etiam perperam citat in Notis illis singularibus, quibus Casaubonum corrigere pollicetur.

Ocima.] Sunt qui legant, *ocia*; & explicant voluptatem ac libidines, quas apud servum vetula ostendet, ut eum alliciat. Sed *apage*, *Ocimum*, sive *Ocymum*, quod & *ξαρμύρον*, herba est odorifera; item pabuli genus. Ejus virtutes ac proprietates exponunt Varro, Cato, Plinius, variis locis. A celeritate proveniendi sic appellatum, testis est ex Varrone idem Plinius, Lib. 18. cap. 16. & alibi. Ponitur hic pro quovis olere.

23. *Ut nemo, &c.*] Exclamatio & Epanalepsis indignationem & admirationem indicantes.

Virg. Eclog. 8.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!
Horat. Lib. 1. Satir. 1.

Nemon' ut avarus.

Se probet?

Ut nemo in sese tentat descendere.] Quibusdam placet digressionem esse hic ad locum communem adversus eos qui aliena quidem, non item sua errata pervident, de quibus Horatius, Satir. 3. Lib. 2.

Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis.

Cur in amicorum vitis tam cernis acutum,

Quam, aut aquila, aut serpens Epidaurius? &c.
At alii Neronem volunt hic etiam peti, qui alios notare velit, se non corrigit; qui aut se non nõrit, aut latere putat sua flagitia, quæ jam in lucem erumpebant.

In sese descendere.] Seipsum penitus introspicere, seipsum discutere & examinare, atque ut est in fine hujus Satiræ, *Secum habitare ad sese cognoscendum*, ex præcepto Oraculi Delphici. *ἑαυτὸν ὀρατῶν.*

24. *Præcedenti spectatur mantica tergo.*] Id est, considerantur aliena vitia, vel in *mantica* quæ præcedit, estque ante tergum, id est pectus nostrum; vel in posteriori alterius qui antecedit nos hominis, pera; ex

Apologo scilicet Æsopi, qui finxit binas esse hominibus peras hinc & inde pendentes; in eam quæ ante pectus reponi aliena mala; propria verò in illam quæ à tergo est, conjici: undè nostra nunquam, aliena semper videamus. D. Hieronym. Epist. 91.

Nostram peram non videntes, aliorum, juxta Persium, manticam consideramus. Horatius, Lib. 2. Sat. 3.

Dixerit insanum qui me, totidem, audiet atque Respicere ignoto discet pudentia tergo.
Catullus Carm. 22. v. ult.

Non videmus id manticæ quod in tergo est.

25. *Quæsieris; nõstin', &c.*] Ut pateat omnibus quàm nota semper cuique sint aliena mala, quære & sciscitare ab aliquo nebulone, an cognoscat alium nebulonem quempiam: ille statim respondebit, se nosse illum hominem, ejusque sordes & avaritiam: & sic ejus insectabitur flagitia, ut si ipse innocens, ac hominum esset sanctissimus, planèque illis careret vitis, quæ in alio reprehendit & damnat. Tull. Tusc. Quæst. 3. n. 73. *Avari avaros gloria cupido gloriose reprehendunt. Est enim proprium stultitiæ aliorum vitia cernere, oblivisci suorum.*

Vectidi.] Alii, *Vetidii*; alii *Ventidii*: quisquis ille tandem, à Persio notatur velut avarus juxta ac dives. Cornel. Tacit. Annal. Lib. 12. meminit Ventidii Galilæorum Præfecti ac de prædatoris.

Cujus?] Inquit ille nebuloso interrogatus: de quo nempe loqueris? Scilicet de homine opulento quidem, sed omnibus odioso, &c.

26. *Curibus.*] *Cures* urbs Sabinorum olim primaria, in qua Titus Tatius imperitabat; & unde vocatus ad regnandum Romæ Numa Pompilius.

Quantum non milvus oberret.] Hyperbolicum adagium: *quantum milvi volant*: id est, tam amplas habet ille possessiones & latifundia, ut ea vix totà die milvus, alioqui volatùs pernicissimi, circumvolare posse videatur,

Juvenalis Sat. 9. v. 55.

Milvos intra tua pascua lassos.

27. *Hunc, Diis iratis.*] *Hunc, hunc, inquam,*

Qui quandoque jugum pertusa ad compita figit,
 Seriolæ veteris metuens deradere limum,
 Ingemit, hoc bene sit: tunicatum cum sale mor-
 dens.

Cæpe, & farratam, pueris plaudentibus, ollam,
 Pannosam fæcem morientis sorbet aceti.

qui quondocumque suspendit ju-
 gum ad compita perria, timens
 deterere lutum testæ antique,
 gemitum edit, dicens, illud
 proficiat: & cum sale mandu-
 cans cæpe tunicis suis involu-
 tum, & ollulam è farre consti-
 tam, familia adstrepente, bibit
 floccis obductam fæcem aceti
 languescens.

ANNOTATIONES.

hominum ac Deorum odio dignum; cui in-
 fensa tot ob noxas Numina nec sanam dedere
 mentem, ut divitiis suis utatur.

Genioque sinistro] Adverso & contrario
 Genio voluptatis Deo, ille seipsum defraudat
 suis, & inter opes magnas miser est.

Plaut. Trucul. Scen. 2.

*Sed isti qui cum Geniis suis belligerant par-
 ci promi.*

28. *Qui quandoque jugum, &c.*] Egregia
 hominis avari descriptio ex adjunctis. Is,
 inquit, etiam tum defraudat Genium, cum alii
 Genio indulgent potissimum, ac epulantur, dei
 nempe festo, & quando opus intermittitur.

Jugum.] Ligneum instrumentum, quo ad
 aratrum junguntur & constringuntur boves.

Ad compita figit.] Cur ad compita, & non
 domi ac solito loco dicatur jugum figi, mul-
 tum laborat ac torquetur Casaubonus, atque
 in re tam perplexâ, ut putat, recurrit ad ali-
 quem compitaliorum ritum nobis ignotum,
 quem spectaverit hic Persius. Interpretantur
 omnes alii, figi solitum ad palos quosdam
 in compitis jugum, quando rustici post agro-
 rum sationem Lares in compitis ex more
 colebant, sacro facto, & hilarius convivia
 celebrando. Nempè feriis illis sacris, ut ait
 Tibullus Lib. 2. Eleg. 1.

*Luce sacra requiescit humus, requiescit arator,
 Et grave suspensio vomere cessat opus.*

Quid si Persium simpliciter intelligamus dix-
 isse, *jugum figi* quocumque tandem loco, et
 opus intermittere seu finire, *ad compita* verò, id est,
 ad compitalia, & ad peragenda illa ex more
 sacra? Ita certè nodus ille videtur posse aut
 solvi, aut scindi, & facili quidem negotio.
 Neque verò epitheton, *pertusa*, nostræ obest
 interpretationi: siquidem designat tantum
 solere compitalia celebrari in locis perviis &
 frequentatis adeoque in compitis. Quod qui-
 dem constat ex Macrobio, & aliis.

29. *Seriolæ.*] *Seriola* diminutivum, à *seria*,
 quæ vas est fictile vinarium, istar urnæ, de
 quo jam Sat. 2. Adverte hic singulas voces
 hominis avaritiam notantes.

Veteris] Nam dudum servabatur, & raro
 hauriebatur, & modicum quidem: non mirum
 ergo si vappescit.

Deradere limum.] Luto scilicet aut pice dolia
 & vasa vinaria obturabantur priscis illis.

Horat. Lib. 1. Ode. 20.

*Vile potabis modicis Sabinum
 Cantharis, Græcâ quod ego ipse testâ,
 Conditum levi.*

Quæ cum illi aperiebant, relinere vocabantur,
 Terent.

Serias omnes relevi.

30. *Ingemit.*] Post nonnullam cunctationem,
 veluti rem arduam aggreditur, non tamen sine
 aliquo sordidi mæroris indicio.

Hoc bene sit.] Verba solemnia & depreca-
 toria Antiquis usurpari solita in gravioribus
 susceptis: pariter & in conviviis ita sese in-
 vicem ad hilaritatem & ad bibendum invi-
 tabant: atque hoc magis facit ad rem præ-
 sentem: quod pauci animadvertunt Interpre-
 tes, qui alio exerrant & vagantur.

Tibull. Lib. 2. Eleg. 1.

Sed bene Massalam, sua quisque ad pocula dicat.

Plautus in Stich. Scen. 13.

*Bene vos, bene nos, bene te, bene me, bene no-
 strum etiam Stephaniuum.* Ad quem Plauti
 locum doctus Lambinus de veteri illa bene
 precandi invicem in conviviis consuetudine,
 aliique multa.

Tunicatum mordens cæpe.] Cæpe comedit
 nec tunicis quidem rudioribus & involucris
 purgatum, ac velut aliquid exquisitum avidè
 admordet. Juvenalis Sat. 15. egregie deridet
 Ægyptios, quibus, ut ait,

*Porrum & cæpe nefas violare & frangere
 morsu.*

*O sanctas gentes quibus hæc nascuntur in
 hortis*

Numina!

31. *Farratam ollam.*] Pultem è farre coctam
 in olla. Legunt alii, *farrata*, &c. Juvenal. Sat.
 14.

Grandes funabant pulitibus olle.

Pueris plaudentibus.] Filiis ac servis exul-
 tantibus ad insolitas hæc lautitias in epulo
 Compitaliorum. Equalis erat igitur quotidiana
 miseriorum illorum victus!

32. *Pannosam fæcem.*] Adverte emphasisim
 in singulis vocibus. Sensus est, bibit vappam
 seu vinum vappidum, in dolii fundo jam mu-

*Verum si oleo delibutus quiescas, & solem introducas in pellem; homo quidam non notus haud procul abs te occurrit, qui pulsatur cubito, & acriter invehatur in mores tuos: * * * * **

*Quandoquidem tu discriminas pectine gausapum balano unctum, * * * * **

Percutimus, & vicissim crura nostra telis objicimus.

At si unctus cesses, & figas in cute solem,
Est propè te ignotus cubito qui tangat, & aere
Despuat in mores; penemque areanaq; lumbi 35
Rucantem, populo marcentes pandere vulvas.
Tu cùm maxillis balanatum gausape pectas,
Inguinibus quare detonsus gurgulio exstat?
Quinque palæstritæ licèt hæc plantaria vellant,
Elixasque nates labefactent foreipe aduncâ, 40
Non tamen ista silex ullo mansuescit aratro.
Cædimus, inque vicem præbemus erura sagittis.

ANNOTATIONES.

corem contrahens, quo veluti panno faces operiuntur præ nimia vetustate.

Sorbet.] Veluti potum exquisiti saporis.

Morientis aceti.] Vini acescentis, jam acidi, vel corrupti etiam. Sunt qui verum acetum intelligant, eò quòd Romani milites, alique è plebe aceto potarentur. Ita Casaubonus: additque, ergo canina fuisse illius avari prandia diebus profestis; è pane scilicet & aquâ.

33. *At si unctus cesses.*] Recriminatio est adversus priorem illum alienorum vitiorum castigatorem. Age verò, sit Vectidius avarus, at laboriosus est: (inquiet alter tibi, tui similis in carpendis aliis acer) tu verò & effæminat & deses, & luxuriosus. Ergo qui tam disertè alienas noxas carpisti, cave ne vicissim graviter vapules, ac longè illo nequior, imò nefandus ostendere. Enimvero si cuticulam otiosè curans, unguentis etiam pretiosis te perfundens, ignaviæ primùm, deinde flagitiis ac nefandæ libidini operam das, quid de te dicetur?

Figas in cute solem.] Paulo ante de insolatione veteribus assueta dictum: at Casaubonus hic de illa Persium non loqui vult, sed de certa lascivorum hominum consuetudine. Huic sanè favent quæ sequuntur. Sed ea omnia castæ aures mentesque haud ferunt: quibus peti Neronem manifestum est.

34. *Est propè te ignotus.*] Aderit quidam quem non nôris, sed qui te probe nôrit, tuamque adeò vitam occultasque libidines expromet.

Cubito qui tangat.] Quasi latenter admoneat & increpet latus tuum pulsando.

Horat. Lib. 2. Sat. 5.

Aliquis cubito stantem propè tangens

Inquiet.

35. *Despuat in mores.*] Turpitudinem tuam

excretur, graphice depingat. Vectidium ulciscatur. Cùm fætidum quid aversamur, despuimus: hinc *despuere* significat abominari ac detestari quidpiam.

Plaut. Asinar. Act. 1. Scen. 1.

Teque obsecro hercle, ut quæ locutus despuas.

37. *Tu cùm maxillis.*] O Nero, deliciis & luxuriâ perditæ, cùm tantâ curâ comam alas, pectas, ungas, atque semper in gradus formes, pudendo sanè & nimio cultu; ut testatur Sueton. cap. 51.

Maxillis.] Dentato instar maxillarum pectine.

Balanatum.] Perfusum ac delibutum unguento balanino, seu è balano. Balanus autem est glans, seu fructus arbusculæ non ab-similis nuci avellanæ: inde fiebat exquisitum unguentum & oleum. Plin. Lib. 23. cap. 5. Item, cap. 4. ejusdem Libri: *Balaninum oleum repurgat*, inquit, *varos, lentigines*, &c. Meminit & balani Lib. 13. cap. 1. & 4.

Horatius Lib. 3. Carm. Od. 29.

Pressa tuis balanus capillis.

Gausape.] Vestis erat hirta & villosa, vide Sat. 6. v. 46. & quæ nos ad eum locum. At hîc per metaphoram ponitur pro barba, vel capillitio; ob similitudinem villorum, molli-tiei, & artificiosæ texturæ *gausaporum*, quæ etiam significant tapetes pretiosos & molles, quales nos hodie Turcicos appellamus, inquit eruditus Scaliger.

42. *Cædimus, inque vicem*, &c.] Sic fit; aliena flagitia reprehendimus, hincque præbemus ansam aliis nostra vellicandi. Quod si aliis parceremus, nobis non item; meliùs multò rebus nostris consuleremus. Allegoria est à Gladiatoribus. Horat. Lib. 2. Epist. 2.

Cædimur, & totidem plagis consumimus hæ-
tem.

Vivitur hoc pacto. Sic novimus. Ilia subter
Cæcum vulnus habes : sed lato balteus auro
Prætegit : ut mavis, da verba, & decipe nervos, 45
Si potes. Egregium cùm me vicinia dicat,
Non credam ? Viso si palles, improbe, nummo,
Si facis in penem quicquid tibi venit amarum,
Si puteal multâ cautus vibice flagellas,

*Vita hoc modo traducitur. Ita
scimus. Sub iltibus plagam oc-
cultam geris, sed eam cooperit
balteus auro amplo. Sicut me-
lius duxeris, impone, & falle
vires, dummodo id queas. Ete-
nim quando vicini me præclar-
um prædicant, numquid non
fidem habebō ? Si aspecta pecu-
nia expallescis, ô pessime. * **

* * * * * si callidus cædis puteal multiplici cicatrice,

ANNOTATIONES.

43. *Vivitur hoc pacto.*] Alii aliorum norunt, revelant, & damnant quotidie vitia, quisque velat sua, & excusat, interdum etiam plane ignorat.

Sic novimus.] Sic vivere & agere didicimus. Vel, sic est, ô Nero, quæ occultas & ignota putas, perspecta habemus; jam te intus & in cute novimus.

Ilia.] Ab ileo intestino *ilia* dicuntur ossa duo imum ventrem hinc & inde attinentia. His etiam affines partes utrinque laterales *ilium* nomine sæpe intelliguntur. Hic vero per metaphoram, *ilia* significant intimos animi recessus.

44. *Cæcum vulnus habes.*] Conscius tibi es multarum libidinum, pluriumque scelerum elam perpetratorum.

Sed lato balteus auro prætegit.] Summus Romæ Principatus legum te metu eximit, eoque te ad omne facinus audaciorem facit. Allusum ad consuetudinem Gladiatorum qui acceptum in arena vulnus tegere balteo nitebantur, & spectatorum oculos fallere. Ita veteres Glossæ. Neque dissentiam à Casaubono, qui pariter vult Persium habuisse in animo icтус & vulnera Neroni inficta per urbem noctu petulantur vaganti, ut est apud Suetonium. c. 26. & Tacitum Annal. Lib. 13. adeo ut cicatrices etiam ore prætulerit.

Lato balteus auro.] *Balteus* cingulum est militare è corio bubulo, è quo arma dependent. Metaphorice ponitur pro dignitate & potentia. Lati certe erant veteribus baltei, quos argento decoros aiunt fuisse etiam gregariis: Duces autem & Principes multo gestabant auro, multisque aureis bullis distinctos ac præfulgentes. Virgil. Æneid. 5.

Lato quam circum amplectitur auro

Balteus.

Et Æneid. 12.

Balteus & notis fulserunt cingula bullis

Pallantis pueri.

Vide Alex. ab Alex. Lib. 2. cap. 29.

45. *Ut mavis, da verba.*] Ergo impone aliis quantum libuerit, imo & tibi. Te sanum & ad omnia valentem crede, & jacta: & adjuvabunt non parum adultores. Hor. l. 1. Sat. 4.

Ut mavis imitare.

Decipe nervos, si potes.] Vires etiam tuas Imperio ferendo pares æstima, si tamen potes ultetricem conscientiam fallere indignum te Principatu objectantem. Cave ne imiteris eos qui nimio potu ac Venere contractos articulares morbos etsi dissimulant, nervorum tamen debilitatem sentiunt, & dolorem patiuntur.

Horat. Lib. 1. Epist. 16.

*Neu si te populus sanum recteque valentem
Dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
Dissimules, donec manibus mors incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.*

46. *Egregium cùm me vicinia dicat, &c.*] Respondet Alcibiades, aut Nero adversus objurgantem. Atqui non ego me unus bonum ac sapientem dico: en vicini & alii ultro predicant. Cur non credam? Et quare suspectos habebō tam bene de me judicantes? Horat. loco mox citato: & Lib. 2. Sat. 5.

Egregie factum laudet vicinia.

47. *Viso si palles, &c.*] Redarguit Philosophus aut Persius Neronem. An igitur credes assentatoribus te probum esse affirmantibus, etiamsi tu te ipse improbum in occasionibus singulis, avarum, libidinosum, iniquum, crudelem experiris: sique adeo viso nummo pallescis, præ cupiditate habendi?

49. *Si puteal multâ cautus vibice flagellas.*] Ancipitis quidem sententiæ versus iste: quo si Nero perstringitur, accipiendus est de nocturnis ejus per urbem discursationibus & grassationibus, de quibus abunde Suetonius, & Tacitus, locis pauld antè citatis. Et sic per *puteal*, intelligendum erit forum & affines urbis regiones, per quas ille cum aliquot armatis vagabundus in obvios quosque grassabatur. *Cautus autem deinceps, & metuentior in posterum* Nero ut ait Tacitus, *milites sibi & plerosque*

*frustrà præbueris plebi aures
sitibundas. Rejice quod non
es: Sator auferat dona sua:
mane apud temetipsum, & cog-
nosce quàm angusta sit tibi res
domestica.*

Nequiequam populo bibulas donaveris aures. 50
Respice quod non es: tollat sua munera cerdo:
Tecum habita, & nôris quam sit tibi curta supel-
lex.

ANNOTATIONES.

*gladiatorum circumdederat: scilicet quia malè
antèa multatus fuisset ab iis quos impetiverat,
& in ejusmodi rixis oculorum & vitæ subierat
periculum, ut refert Suetonius. Quod si Persius
fœneratorum immanitatem carpit, aut vitili-
gitorum, sycophantarum, & quadruplatorum
iniquitatem & injurias; per puteal, intellige
Prætoris Tribunal; per vibices inflictas, damna
debitorum aut reorum fortunis ac bonis illata
per usuras, aut per litium ambages & sycophantias,
quarum miseri illi rabulæ periti, so-
lertes & cauti sunt, ut aliena bona depræden-
tur. Neque verò abs re omnino de Judicibus
iniquis judicia corruptentibus cum quibusdam
accipias. Primam interpretationem tuetur Cas-
saubonus: ultimam hæc Marcilius: de fœnera-
toribus, omnes communiter post veteres Glos-
sæ sic habent: Ad puteal Scribonis Lici-
nii, quod est in porticu Julia ad Fabianum ar-
cum, fœneratores consistere solebant.*

*Puteal.] Propriè putei operculum est puteal.
Locus Romæ fuit in Comitio, ubi Accii Navii
Auguris statua per Tarquinium erecta, & sub
ea ara subterranea, ibidemque novacula, quâ
cotem ille inciderat, defossa: uadè & puteus
dictus is locus; teste Dionysio Halicarnass. sub
finem Libri tertii, superque impositum puteal
extitisse ait Tullius Lib. de Divinat. cap. 32.
Porro quod puteal sumatur pro foro & Tribunali
Prætoris, itemque pro loco fœneratoribus fre-
quentato, testatur Cicero pro Sextio, cap. 18.
ubi Gabinius, inquit, puteali & fœneratorum
gregibus infatus, &c. ubi alii legunt, Afflictus.
Item Horat. Lib. 1. Epist. 19.*

Forum putealque Libonis mandabo siccis.

Et Lib. 2. Sat. 6.

Roscins orabat sibi adesses ad puteal cras.

*Vide Cæl. Rhodig. Lib. 20. cap. 17. Sigon. Lib.
1. de Judic. cap. 28. Festum & alios.*

*Vibice.] Vibex est propriè nota in corpore
post verbera & scuticas remanens.*

*Flagellus.] Similem habet emphasim Tertul-
lianus de pallio, ubi laudat Christianos, quod
subsellia non contendant, id est, non premant,
aut frequentent, adeoque litibus abstineant.*

*Martialis Lib. 2. Epigramm. 30. Et Lib. 5.
Epigramm. 13.*

Arca flagellat opes.

*50. Necquiequam populo bibulas donaveris au-
res.] Non est quod adulatoriis laudationibus
populi adhærescas, si te tuaque vitia noveris.
Horat. Lib. 1. Epist. 16.*

Sed vereor ne cui de te plus quam tibi credas.

*Bibulas aures.] Avidas laudis & applausus.
Horat. Lib. 2. Ode 13.*

Bibit aure vulgus.

*51. Respice quod non es.] Alii legunt Respice.
Sensus utrobique manifestus. Ne tibi arroga
quod non est in te. Ne te capi sinas adulasi-
onibus. Seneca Epist. 80. Si perpendere te voles,
sepone pecuniam, domum, dignitatem, intus te
ipse consule.*

*Tollat sua munera cerdo.] Quod dat vulgus,
recipiat; nempe vanas assentationes atque
laudatiunculas à te repulsas rejectasque, sibi
habeat.*

Horatius.

Stultus honorem sæpe dat indignis.

*Cerdo.] Est quilibet è plebecula vilis artifex
lucri causâ suam locans operam: ατο τε κερ-
δος, dictus, ut volunt, quasi lucro. Vide Mar-
tial. Lib. 3. Epigramm. 16.*

*52. Tecum habita.] Temetipse consule, in-
spice & considera, quæ sint animi tui affectiones.*

Sat. 1.

Nec te quesiveris extra.

Horat. Lib. 1. Sat. 3.

Teipsum concute.

Et Lib. 2. Sat. 7.

Non horam tecum esse potes.

*Nôris quam sit tibi curta supellex.] Vide
quam sis imparatus ad magna suscipienda,
quam parum virtutis habeas & sapientiæ:
quanta tibi desunt attende. Verum enimvero,
ut ait Cic. 2. Tuscul. Quæst. n. 63. tuo tibi
judicio est utendum: tibi si recte probanti pla-
cebis, tunc non modo tu te viceris, sed omnes
& omnia: at si contra, ut ante dixi, te sentias
ipse pravum & nequam, nedum plebi insanæ,
imo nec Burrho aut Senecæ adblandientibus
fidem habeas.*

*Supellex.] Quemadmodum domum ornant
ac muniant rei familiaris instrumenta varia, sic
animum virtus, eruditio, sapientiæ, aliæque do-
tes optimæ.*

SATIRA V.

Vatibus hic mos est, centum sibi poscere voces,
 Centum ora, & linguas optare in carmina centum;
 Fabula seu mæsto ponatur hianda Tragædo;

Ea est consuetudo Poëtis, sibi exoptare centenas voces, ora centena, & centenas linguas in versus exposcere; sive componatur ab eis Tragædia ab histrione tristi pronuncianda;

ANNOTATIONES.

1. *Vatibus.*] Scita & elegans imprimis hæc Satira duas habet partes. In priori quid debeat Cornuto præceptorî luculenter & officiose proficitur Persius. In altera, nimirum à vers. 73. in quo vera libertas consistat, gravitèr explicat, atque ex placito Stoicorum egregie asserit *solum sapientem liberum esse*. Quod fere idem asseverabat Apostolus Paulus cum ait: *qui facit peccatum, servus est peccati*.

Hic mos est, &c.] Poëtæ nimirum Epici, quis & Oratores interdum, solent eâ figurâ uti, quoties grande quidpiam aut arduum volunt exprimere.

Centum sibi poscere voces, &c.] Homerus Iliad. 2. *ὄψ' εἰ μὴ δὲκα μὲν γλαστοί, δέκα δὲ σωματ' ἔειπ'*.

Hunc secutus Hostius Poëta, Lib. 2. Belli Istriaci (ut refert Macrobius Saturnal. Lib. 6. cap. 3.) sic habet:

*Non si mihi lingue
 Centium, atque ora sient totidem, vocesque
 liquate.*

Postea Virgil. Georgic. 2. pariter & Æneid. 6. hunc eundem versum habet,

Non mihi si centum lingue sint, oraque centum.

Hos alii passim imitati, ut Sil. Ital. Lib. 4. *Non mihi Mœonia redeat si gloria lingue,*

Centenasque pater det Phœbus rumpere voces. Claudianus in Panegyrico Probinî:

Non mihi centenis resonent si vocibus ora. Sic etiam Oratores, ut Quintil. in fine Declam. 6. *Omnia licet (inquit) huc revocemus præterita, & ad canendas unius laudes, universonum Vatum scriptorumque ora concentiant, vincet tamen res ista mille linguas, &c.* Et S. Hieron. in Epitaphio Paulæ, sic exorditur, *Si cuncta corporis mei membra verterentur in linguas, & omnes artus humana voce resonarent, nihil dignum sanctæ ac venerabilis Paulæ vir-*

tutibus dicerem. Vide Cassidor. Ep. 1. Lib. 11, &c.

3 *Fabula seu mæsto ponatur, &c.*] Seu Carmen Tragicum scribant, seu Heroicum.

Fabula.] Hoc nomine significatur omnis fictio, non tantum rei totius, qualis ab Aphthonio & ab aliis communiter intelligitur; sed & quando rei veræ adjuncta quædam affinguntur, & sermo personis attribuitur, non quem habuere, sed qualem habere potuerunt aut debuerunt. Et sic Dramatica quævis Poëmata fabulæ dicuntur. Hic pro Tragædia sumitur, in qua ex adjunctis rei quædam mutari perinde aut fingi, ut dictum est, non est nefas, dummodo similia vero sint omnia, & benè singula cohæreant, juxta Horat. in Arte Poëtica, v. 151.

Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet, Primo ne medium, medio ne discrepet inum. Et v. 338.

Ficta voluptatis causâ sint proxima veris. Nec quodcumque volet poscat sibi fabula credi, Neu præse Lamie virum puerum extrahat alio.

Mæsto.] Ut plurimum in Tragædiis tristes occurrunt casus, atque, ut loquitur Theophrastus, *ἡρόκλις τῶν πρὸς τῶν πρῶτων*. Unde Archelao Macedoniæ Regi, ut de se Tragædiam scriberet petenti, abnuens respondit Euripides, imo rogare se Deos ac precari ne quid unquam Tragædiæ proprium bono Principi accideret. Horatius in Arte, v. 102.

Si vis me flere, dolendum est Primum ipsi tibi. Tunc tua me infortunia lædent,

Telephe, vel Peleu, ————— *Tristia mæstum Vultum verba decent, &c.*

sive describant plagas Parthi emittentis sagittas ex inguine. Ad quid ista? Vel quam magnas offas fortis versûs infers, ut opus sit fulciri centum faucibus? Ingens aliquid scripturi colligant nubes ex Helicone: & si quibusdam vel Prognēs, vel si aliquibus Thyestæ.

Vulnera seu Parthi ducentis ab inguine ferrum. Quorsum hæc? Aut quantas robusti carminis offas

5

Ingeris, ut par sit centeno gutture niti?

Grande locuturi nebulas Helicone legunto:

Si quibus aut Prognēs, aut si quibus olla Thyestæ

ANNOTATIONES.

Cave autem ne de tristi catastrophe ac luctuoso fine intelligas. Nec enim exitus ac finis Tragœdiæ solet aut debet esse tristic magis quam Comœdiæ: in quo Lubinus & alii recentiores hallucinantur. Nomen porro Tragicomœdiæ in qua vulgò putant contrà è tristibus initiis finem esse lætiorem, merum est commentum, inauditumque apud veteres: Scalig. Poët. Lib. 6. cap. 3. & alibi. Vossius Instit. Poët. Lib. 2. cap. 24. Stiblinus in Eurip. Trag. Theophrastus apud Diomed. Lib. 3. Certè Euripidis & Sophoclis Tragœdiæ sæpe finem habent & catastrophe, quam principia, lætiorem: Tragicomœdiæ tamen apud illos mentio nulla; nec titulus iste unquam inscriptus apud antiquos reperitur. Teste Euripidis Hecuba, Orestes, Alcestis, utraque Iphigenia, &c.

Hianda.] Magno quidem spiritu & voce gravi recitanda, sicut res illic graves, sublimis & grandis stylus.

Juvenal. Sat. 6.

Grande Sophocleo carmen bacchamur hiatu.

Tragædo.] *Tragædus* est actor Tragœdiarum, *Tragicus* autem earum scriptor.

4. *Vulnera seu Parthi.*] Quæ Romani Parthis, aut Romanis etiam Parthi intulerunt in bellis sub Augusto, imo & sub Nerone gestis; de quibus Poëta carmina condebant Casariibus adulantes. De bellis Parthicis Cornel. Tacit. Annal. l. 12. & sequent. Sueton. Justin.

Parthi.] Populi fuere in Asia Orientales Romanorum hostes infensissimi sagittandi periti valde, & fugam simulando vincere assueti:

Unde Virgil. Georgic. 3.

Fidentemque fugâ Parthum versisque sagittis.

Ducentis ab inguine ferrum.] Locus profecto anceps. Interpretantur vulgò sagittas è vulnere extrahentis & in hostes retorquentis. At audacior videtur interpretatio. Casaub. vult à Persio intelligi quartum jaculandi modum Parthis proprium, nempè *ex inguine*; cum sagittas emitteret & tela, alii ex humero, alii è capite seu ex auricula dextra, alii è pectore seu mammâ; citatque Propertium, Lib. 4. Eleg. scilicet 11. de Gallis, ubi vulgo legunt,

Illi virgatis jaculantes ab agmine braccis.

Legit verò Casaubonus illic, *ab inguine*, sed, an jure, ipse viderit. Certè malim cum Marcilio explicare Persium hic, de Parthis lethaliter in inguine vulneratis, & sagittas extrahendo, morientibus. Numquid enim Romani Poëta in Epicis Carminibus, de quibus Persius hoc loco, laudassent Parthos tela vibrantes, & Romanis mortem inferentes potius quam victores Parthorum Romanos? Quod tamen dicendum foret, si vulnera sumerentur hic active, ut sentit Casaubonus.

Ferrum.] Sagittas ferro armatas in cuspide, Synecdoche.

5. *Quorsum hæc?*] Fingit Persius adesse Cornutum præceptorem, & redarguere sic: undè verò tibi, ô Persi, turgidum illud Satiræ præmium?

Aut quantus robusti carminis offas ingeris?] Ecce tantas verborum ampullas adhibes?

Robusti carminis.] Heroici, vel Tragici. Tu nimirum non Satiram scribere sed Epos videris.

Offas.] *Offa* dicitur cibi globulus aut frustum. Hic metaphorice significat inflatum carmen.

6. *Ut par sit centeno gutture niti?*] Velut ad trajiciendas offas illas grandiores, sive ad proferendos versus adeo turgentis.

7. *Nebulas.*] Similia nebulis, inania, quamvis specie magna. Horat. in *Apte, nugas canoras*, vocat: & *nubes* & *inania captare* eos dicit, qui turgidum scribunt carmen.

Helicone legunto.] Invocando Musas & Apollinem. Vide in Prologo.

8. *Si quibus aut Prognēs, &c.*] Si qui volent scribere Tragicam vel de *Progne* Pandionis Atheniensium Regis filiâ, *Terei* Thracum Regis uxore: vel de *Atreo* & *Thyeste* fratribus, apud Argos seu Mycenas regnantibus, invidentibus sibi invicem, & in sese pariter sævientibus.

Prognēs.] Quæ Tereo marito filium Ithyam apposuit epulandum, dolore percita quod Philomelam sororem ille vitiâset. Ovid. Met. 6. Fab. 7.

Olla Thyestæ.] Qui suos ipse filios inscius comedit in olla coctos & appositos in cibum ab Atreo fratre, incestum illius cum Europa uxore sua vindicante. Vide Sencam Tragic. in Thyesta.

Fervebit ; sæpe insulso cœnanda Glyconi.
 Tu neque anhelanti, coquitur dum massa cami-
 no,
 Folle premis ventos : nec clauso murmure raucus
 Nescio quid tecum grave cornicaris ineptè ;
 Nec scloppo tumidas intendis rumpere buccas.
 Verba togæ sequeris, juncturâ callidus acri,

*lebes bulliet : quæ cœna agen-
 da frequenter ab insipido Gly-
 cone. Tu nec spiritum comprimis
 laboranti folle, dum metal-
 lum in fornace excoquitur : nec
 raucus sussero apud te insulso
 garris nescio quid grande ; nec
 conaris frangere malas inflatas
 ingenti sono. Sectaris voces
 pacis, peritus forti compositione,*

ANNOTATIONES.

9. *Fervebit.*] Allegoria ab olla in qua fer-
 ventis cocti sunt filii Terei & Thyestæ, &
 allusio ad Tragœdiæ stylum concitatum &
 vehementem.

Cœnanda.] Representanda cœna Terei &
 Thyestæ proprios filios devorantium. Quod
 tamen in Scena exhiberi vetat Horatius in
 Arte, his versibus :

Non tamen intus

*Digna geri promes in scenam, multa que
 tolles*

*Ex oculis, quæ mox narret fucundia præsens.
 Nec pueros coram populo Medea trucidet ;
 Aut humana palam coquat exta nefarius
 Atrous ;*

Aut in avem Progne vertatur, &c.

Glyconi.] Fatuo Tragædo, tempore Nero-
 nis, qui trita argumenta sæpius ad nauseam
 reponeret. De similibus Martial. Lib. 10.
 Epig. 4.

*Qui legis Oedipidem, caligantemque Thyesten,
 Colchidas, & Scyllas ; quid nisi monstra
 legis, &c.*

Hinc *insulsum* vocat Persius, ut ait vetus
 Scholiastes, erat enim ille nescius *jocari* : quan-
 quam populo mirè placuit, & ideo à Nerone
 manumissus est, &c.

10. *Tu neque anhelanti, &c.*] Tu magno
 conatu versus magnificos non profers, mag-
 no anhelitu, & pulmonibus laborantibus. Nec
 ita scribis aut loqueris, ut folles inflare videar-
 is : adeoque ab ineptis hujus seculi Poëtis
 ambitiose recitantibus quam longe abes !

Coquitur dum massa camino.] In fornace ar-
 denti metallum ; sic animo inter meditandum
 fervescenti carmen fingitur.

11. *Anhelanti folle premis ventos.*] Aërem
 follibus inclusum & stridentem exagitant
 fabri ad fornacem accendendam : ingenium
 autem meditando, ac fingendo, secum luctan-
 do sæpè, & in omnes partes vertendo, Poë-
 tæ discruciant : pulmones item fatigant, reci-
 tando carmen præsertim inflatum & turgidum,
 quale hîc Persius reprehendit, imitatus nempe
 Horatium, Lib. 1. Sat. 4.

*At tu conclusas hercynis follibus auras
 Usque laborantes dum ferrum molliat ignis,
 Ut maris, imitare.*

Juvenalis autem hos secutus de Causidicis ait,
 Sat. 7.

*Tunc immensa cavi spirant mendacia folles.
 Et Martialis.*

*A nostris procul est omnis vesica libellis,
 Musa nec insano symmate nostra tumet.*

12. *Nescio quid grave.*] Carmen quod tibi
 placeat soli, magnumque videatur.

Cornicaris.] Nec tu more cornicum, voces
 emittis è gutture, compressas, impeditas,
 strangulatas, palato supplantatas, de quibus
 fusè Sat. 1. Locum hunc respexit D. Hieron.
 cùm ait. Ep. 4. *Alii intra se nescio quid cor-
 nicantes tumentia verba trutinantur, &c.*

13. *Nec scloppo tumidas intendis rumpere
 buccas.*] Adverte gradationem : nec stylum
 inflas ad instar follis ; nec meditaris & te-
 cum agitas confusa & impedita, more cor-
 nicis ; nec denique ore turgentis pronuncias,
 ut quasi scloppum edere videaris. Sic laudat
 Cornutus Persii elocutionem ; inventionem,
 prononciationem.

Scloppo.] Vox ficta ad exprimendum sonum
 ex inflatis aëre buccis, & vi quâdam aut
 ictu elisis & compressis editum. Hîc egregiè
 adhibetur ad significandam prononciationem
 tumidam & affectatam. Legit Casaubonus
stloppo, ex antiquo Codice, & favet Priscia-
 nus, Lib. 1. cap. 4.

14. *Verba togæ sequeris.*] Non bella carmine
 describis, sed quæ pacis tempore in usu sunt.
 Sic libet hæc intelligere, magis quàm de
 forensibus & oratoriis, aut etiam de Satira quæ
 propria Romanorum sit, interpretari.

Togæ.] Vetus Schol. hîc ita loquitur : *Togæ,
 purum pallium, formâ rotundâ, fusiore atque
 inundante sinu ; de subdextro veniens, super hu-
 merum sinistram ponitur : cujus similitudinem
 in operimentis simulacrorum, vel picturarum as-
 picimus : easque statuas togatas vocamus. Togâ
 Romanu in pace, in bello paludamentis utebantur.
 Mensura togæ juste senus ulnas habebat. Togæ*

politus stylo modesto, solers perstringere vitia pallida, Et noxam confodere liberali joco. Ex his deprome quæ scribas : Et remitte Mycenis mensas cum capite Et pedibus ; Et cognosce tantummodo populi convivia. Certè non in id incumbo, ut nugis inflatis intumescat liber, aptus facere momentum fumo. Secclusi dicimus. Tibi modo, Musâ instigante, præbemus examinandum cor ; Et libet

Ore teres modico, pallentes radere mores 15
Doctus, & ingenuo culpam defigere ludo.
Hinc trahæ quæ dicas : mensasque relinque Mycenis

Cum capite & pedibus ; plebeiaque ; prandia nôris.
Non equidem hoc studeo, bullatis ut mihi nugis
Pagina turgescat, dare pondus idonea fumo. 20
Secreti loquimur. Tibi nunc, hortante Camœnâ,
Executienda damus præcordia : quantaque nostræ

ANNOTATIONES.

per metonymiam significat pacem. Hinc illud Tullii : Cedant arma togæ. Lege Macrob. Saturnal. Lib. 1. cap. 6. Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 18.

Juncturâ callidus acri.] Quidam hinc Satiricum saltem comminiscuntur ; at melius alii scitam ac robustam verborum compositionem, non mollem aut rhythmicam, qualis Neroni affectata, Tull. 3. de Oratore, Sed si habitum etiam rationis Et quasi colorem aliquem requiris ; est plena quædam, Et tamen teres ac tenuis, at non sine nervis ac viribus.

15. Ore teres modico.] Horat. in arte.

————— Dedit ore rotundo

Musa loqui.

Alii legunt *teris*, id est, expolis, superflua rescas, ut ferrum lima terit & lavigat.

Pallentes radere mores doctus.] Tu non modo rectè sed & recta scribis & bona. Nimirum placita morum tractas sanctissima, & multo sale hominum vitia defricare satagis.

Pallentes mores.] Nunquam non timent qui sibi conscii sunt alicujus flagitii. Et Satira quæ nemini parcat improbo, malis pallorem inducit.

Horat. Epist. 1. Lib. 1.

Hic murus aeneus esto ;

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

16. Ingenuo culpam defigere ludo.] Ut ait Horatius, ridendo verum dicis, flagitiosos castigas, flagitia proscribis.

Defigere.] Proprium Criticis vocabulum, qui obelos & verucula solent appingere ad ea quæ notant ac improbant.

17. Hinc trahæ quæ dicas.] Age, Persi, perge in instituto, è populi vitiiis argumenta Satirarum desume. Quod erit certe utilius, quam si ingentia & tumida scriberes vel in Tragædiis, vel in Epicis.

Mensasque relinque Mycenis.] Græcis Tragædis grandia sua permittit argumenta, qualis cœna Thyestæ & Terei, de quibus supra. My-

cenæ urbs Peloponnesi, in qua gesta dicitur fabula Atræi & Thyestæ.

18. Cum capite Et pedibus.] Reservarat Atræus caput, pedes, & manus puerorum, quæ post cœnam Thyestæ fratri exhibuit, ut sciret quas & quorum devorasset carnes.

Senec. Thyest.

*Denudat artus dirus, atque ossa amputat ;
Tantum ora servat, Et datas fidei manus.*

Plebeiaque prandia voris.] Potius quam regalia, in quibus tam horrendæ apponuntur dapes, Tereo scilicet & Thyestæ. Hæc, inquam, relinque, & plebeias res inspicere : corruptos populi mores satirico sale detergere & expurga.

19. Non equidem hoc studeo.] Cornuto Persius respondet : certè non opto centenas voces ad pompam, quod Poëtæ solent ; sed cupio duntaxat grati mei erga te animi monumenta relinquare.

Bullatis nugis.] Verbis ac sententiis instar bullæ tumidis & fulgentibus, sed intus vanis : quas Horatius in Arte, *ampullas* vocat. Quidam legunt *pullatis*, & explicant de tragicis, ex eo quod in Tragædiis indui soleant atrâ pullâ, & lugubri veste induti Reges. Sed parum placet acutior illa interpretatio & lectio.

20. Pagina turgescat, dare pondus idonea fumo.] Nec ego nitor auctoritatem conciliare & gravitatem inanibus, fumosis, vanis, & levioribus versiculis, ac rerum inopibus : ut loquitur Horatius in Arte Poëtica : quasi verba sine re aliquid valeant.

21. Secreti loquimur.] Sincere & citra fastum tibi ego, solus soliloquor : nec quasi palam carmen & scripta ostentare velim, versibus tibi consigno animi mei sensa.

22. Executienda damus præcordia.] Adeòque intimos cordis recessus aperio : expressum vide in pauculis versiculis ; quod dudum latet impressum in animi mei penetralibus.

Quantaque nostræ pars tua sit, Cormute, animæ.

Pars tua sit, Cornute, animæ tibi, dulcis amice,
 Ostendisse juvat. Pulsa, dignoscere cautus
 Quid solidum crepet, & pietæ tectoria linguæ. 25
 His ego centenas ausim deponere voces,
 Ut, quantum mihi te sinuoso in pectore fixi,
 Voce traham purâ; totumque hoc verba resig-
 nent
 Quod latet areanâ, non enarrabile, fibrâ.
 Cum primùm pavido custos mihi purpura ces-
 sit, 30

declarare tibi, ô Cornute, ami-
 corum suavissime, quanta pars
 animi mei tua sit. Tange, tu
 qui es peritus explorare quod
 integrum resonet, & simulatio-
 nes fucatæ linguæ. Adhæc ego
 audeo exoptare centum voces, ut
 verbis sinceris expromam, quam
 altè infixi te mihi in intimo cor-
 de; & sermo aperiat illud om-
 ne quod reconditum est in se-
 cretis præcordiis, quanquam
 vix explicari potest. Statim
 atque deposita est à me timido
 prætexta servatrix,

ANNOTATIONES.

Sententia hæc tracta est à Pythagora, inquit
 vetus Gloss. nimirùm quia Pythagoras aiebat
 amicum esse alterum seipsum. Et Antiqui di-
 cebant amicitiam esse animam unam in duobus
 corporibus.
 Undè Ovid de Oreste & Pylade scribit,

Qui duo corporibus, mentibus unus, erant.

Horatius de Virgilio ait, Lib. 1. Od. 3.

Et serves animæ dimidium meæ.

S. Gregorius Nazianzenus suam cum D. Basilio
 familiaritatem appellat *συμφυτικῆν*. Et S. Au-
 gustinus Lib. 4. Confession. cap. 6. de amico
 suo similia his; imo quid majus videtur dix-
 isse, ubi ait: *Sensi ego animam meam & ani-
 mam illius unam fuisse animam in duobus corpo-
 ribus: & ideò (eo morte sublato) mihi horrori
 vita erat, quia nolebam dimidius vivere; & ideò
 fortè morti metuebam, ne totus ille moreretur,
 quem multum amaveram.*

23. *Cornute.*] Annæus Cornutus Persii mag-
 ister, Stoicæ Philosophiæ Professor eo tem-
 pore celeberrimus, teste Eusebio: qui à Nero-
 ne missus in exilium, eò quod ejus scripta re-
 prehendisset.

24. *Pulsa.*] Digtio percute, & explora meam
 mentem: sicut explorantur fictilia, num soli-
 da sint & integra.

25. *Quid solidum crepet.*] Discernis enim quid
 verum, quid fictum & simulatum. Pers. Satir.
 3. dixerat vas percussum sonare & indicare vitium
 suum *malignè respondendo*: hic ait integ-
 rum vas dignosci, *solidè crepando*.

Pictæ tectoria linguæ.] Incrustata auro sta-
 tua lignum aut lapidem celat, sic & urbanitas
 sermonis & oratio plena obsequii tegit sæpè in-
 vidiam & odium animo reconditum. Legunt

nonnulli *plectoria*, id est, involucria *πλοκῆ*
πλεκτῆριον, inquit. Sed apage, Juvenalis enim.
 Sat. 6. Persium secutus, scribit.

*Tandem aperit vultum, & tectoria prima re-
 ponit.*

Et S. Augustinus ad Volusianum affirmat, Sanc-
 tas Literas rem esse solidam & sinceram; non
 fucata eloquia, nec ullo linguæ tectorio inane ali-
 quid ac pendulum crepitare.

26. *His ego centenas, &c.*] Centenas ego vo-
 ces exoptem ad me gratum erga te magis ac
 magis probandum. Quo quidem in studio
 quod Tullius Epist. 1. Lib. 1. Lentulo scribe-
 bat, id videtur Persius indicare velle, nimirum,
*omni officio ac potius pietate erga Cornutum, etsi
 aliis satisfaceret omnibus, at ipsum sibi nunquam
 satisfacere.*

27. *Ut, quantum mihi te, &c.*] Egregiam ad-
 verte prioris sententiæ expolitionem.

Sinuoso in pectore fixi.] In latebris animi re-
 conditissimis adeò te infixi, ut totus in me sis,
 & totus sim tuus.

28. *Verba resignent.*] Rupto velut sigillo re-
 velem, carmen & scripta palam proferant amo-
 rem erga te meum, merita in me tua; quæ ta-
 men duo certè maxima haud satis exhibeat
 centena etiam vox.

29. *Fibra.*] Fibram poni pro intimis viscerum
 & cordis maxime partibus, dixi Satir. 1.

30. *Cum primùm pavido, &c.*] Hactenus pro-
 cernium ac prolixius duntaxat: Deinceps au-
 tem recenset Persius quid & quantum debeat
 Cornutu Præceptori pro sedula ejus institu-
 tione.

Pavido.] Id est, pudibundo, vel timentis im-
 minentes adolescentiæ difficultates, & virtutis
 in ea ætate impedita.

Custos purpura.] Id est, toga, cui prætexta
 erat purpura ut (quod ait Macrobius) *ex ejus
 rubore ingemitatis pudore tegeantur pueri*. Hinc

Et appensa est bulla data præcinctis Diis domesticis: quando socii faciles aderant, & clypeus albus tunc sinebat me injicere oculos sine metu in omnem suburrâ,

Bullaque succinctis Laribus donata pependit;
Cùm blandi comites, totâque impunè suburrâ
Permisit sparsisse oculos jam candidus umbo:

ANNOTATIONES.

à Persio vocatur *custos*, scilicet innocentia ob colorem purpureum qui symbolum est pudoris. Adde quòd prætexta veluti sacros facit, quos & violare sit nefas. Unde Plin. l. 9. c. 16. ait purpuram *pueritiæ esse pro majestate*, id est, sanctitate. Et Fabius Declamat. ait, *prætextâ infirmitatem pueritiæ sacræ fieri & venerabilem, non secus ac Sacerdotes vestibus suis*. Vel *custos* vocatur prætexta, quia tempore pubertatis pueri sunt sub tutela alterius, nempe Custodis seu Pædagogii.

Horat. in Arte,

Imberbis juvenis, tandem custode remoto.

Cessit.] Cùm jam prætexta dedit concessitque locum togæ virili, quæ sumebatur post pubertatem, seu anno atatis decimo sexto.

31. *Bullaque.*] Hinc Persii nobilitatem argui diximus in Prologo, contra nonnullos. Nimirum pueri nobiles ante pectus auream bullam cordis effigie gestabant collo appensam. *Quam inspicientes* (inquit Macrobius Lib. 1. Saturnal. cap. 6.) *ita demum se homines cogitarent, si corde præstarent*. Juvenalis Satir. 5. ad finem, *Etruscum aurum vocat, quasi ab Etruscis profluxerit mos bullæ gestandæ*. De eo multa & varia Macrobius loco citato mox, ubi & sic habet: *Tullus Hostilius Rex Romanorum Tertius, debellatis Hetruscis, sellam curulem, lictoresque & togam pictam, atque prætextam, que insignia Magistratum Hetruscorum erant, primus ut Rome haberentur, instituit. Sed prætextam illo seculo puerilis non usurpabat ætas. Postea verò Targuinius Priscus — filium suum annos quatuordecim natum, quòd hostem manu percussisset, pro concione laudavit, & bullâ aureâ prætextaque donavit, insigniens puerum ultra annos fortæ præmiis virilitatis & honoris —*

— *Alii putant eundem Priscum cum statum civium solertiâ providi Principatus ordinaret, cultum quoque ingenuorum puerorum inter præcipua duxisse: instituisseque ut Patricii bulla aureâ cum toga, cui prætextur purpura uterentur dumtaxat illi quorum Patres Curulem gesserant Magistratum, &c. Asconius, Bulla, inquit, suspendi in collo ingenuis solet aurea, libertinis scortea, quasi communiens pectus puerile.* Alex. ab Alex. Lib. 2. cap. 19. sic habet: *Prætextatis bullam pendere pro pectore*

affirmant nonnulli, ut ibi cordis insigne maneret, ubi sedes erat consilii. Et ejusdem Lib. c. 25. *Romani pueros prætexta donabant, & bulla. Hec aurea erat, insigne nobilitatis, figuram cordis habens, ut signarent eam ætatem alterius consilio regendam. Bulla primum à Targuino Prisco donatum suum filium tradunt, quem in prætextæ annis hostem dicitur occidisse.*

— *Lorum verò erat insigne libertorum, plebeiorum & pauperum. Propius verò est, fædere icto cum Sabinis & Tatio, cautum fuisse, ut bulla prætextaque, per eas tempestates Sabinorum ornatu, raptarum filii uterentur. Posteriorem hanc rariorem attingit & Plutarchus, in Quest. Centur. Rom. & alias quasdam adjungit, cur bullam gestarent nobilium filii.*

Succinctis.] Succinctas vestes habentibus, more militari. Vet. Gloss. *Gabino habitu cinctique Diî Penates formabantur, obvoluti toga super humerum sinistrum, dextro nudo.*

Donata pependit.] Bullam simul cum prætexta Laribus consecrabant adolescentes, cum togam virilem sumerent; sicut puellæ pupas veneri donare solite: quemadmodum jam observavi Satir. 2. & docet Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 18.

32. *Cùm blandi comites.*] Non asperi monitores aderant ampliùs, quales patruus aut pædagogus, qui sumptâ virili togâ removebatur.

Suburrâ.] Ubi meretrices diversabantur, in regione seu vico infami sub antiqua urbe, undè nomen: vocabatur & summœnium, quali sub mœnibus. Vide Juvenal. Satir. 3. v. 5.

33. *Permisit sparsisse oculos.*] Quando mei juris factus, nemine jam observante me aut castigante, liberè poteram in meretricum domicilia respicere, & per suburrâ vagari.

Ovid.

— *Oculi sunt in amore duces.*

Terent. Andr. Act. I. Scen 1.

Postquam excessit ex ephæbis, liberius vivendi fuit potestas — antea verò, ætas, metus, magister prohibebant.

Candidus umbo.] Tyronibus dabatur clypeus purus seu vacuus, id est, sine insignibus, ut ibi signanda facere monerentur.

Cùmque iter ambiguum est, & vitæ nescius error
Diducit trepidas ramosa in compita mentes : 35
Me tibi suppositi : teneros tu suscipis annos
Socratico, Cornute, sinu. Tunc fallere solers
Apposita intortos extendit regula mores ;

Et quando via anceps est, & error imperitus vivendi dividit animos incertos in plateas multiplices viæ : jam tum me tibi submissi. Tu verò ô Cornute, mollem ætatem excepisti gremio Socratico. Tunc norma decipere perita, mihi adhibita prava mores emendat,

ANNOTATIONES.

Virgil. Æneid. 2.

Ense levis nudo, parmæque inglorius alba.

Vel intellige togam virilem candidam in umbonis similitudinem aptatam: *synedochicas*, inquit vet. Gloss. *alioquin* Et in *prætexta candidus umbo est*. Sic & locum hunc explicat Just. Lips. Elector. Lib. 1. cap. 13. ubi & monet Tertull. de pallio; item Apuleium Lib. 11. in palla umbones agnoscere, & eleganter describere.

34. *Cùmque iter ambiguum est.*] Quando mens adolescentis hæret incerta quid sibi potissimum agendum sit; similis viatori in bivium incidenti, qui valde torquetur anxius, utram inire viam debeat. Quod & Herculi accidisse refert Cic. Offic. 1. cap. 117. ex Xenophonte, qui rursus ex Prodicio Sapienterem narrat, Lib. 2. de Fact. & Dict. Socrat. memorab. non longè ab initio.

Et vitæ nescius error.] Ut Philosophia magistra vitæ est: ita ex adverso ignorantia, rerum, error denique egregie Persio dicitur *vite nescius*, id est, eorum quæ conducunt ad rectè vivendum. Sic igitur imperitia ducit adolescentes & abripit in id omne quod videtur ipsi facile, jucundum, splendidum, quasi perinde sit illud rectum & bonum: fallitque eos literæ Pythagoricæ Ylatior pars læva quæ eligitur, præ dextra arctiori quidem, sed tamen meliori. Hinc pronam illi sequuntur ad vitia viam: deserunt autem virtutis iter arduum, præceps ac præruptum.

35. *Diducit.*] Legunt alii, *deducit*, alii, *traducit*. Sensus est, in hanc & illam sententiam impellit, distrahit, cruciat, *trepidat mentes*, id est, ancipites, dubias, titubantes inter varias instituendæ vitæ rationes.

Auson. Edyll. 15. de Pythagoricæ eligendæ vitæ dubio.

Quod vitæ sectabor iter, si plena tumultu

Sunt fora; si curis domus anxia; si peregrinos

Cura domus sequitur; mercantem si nova semper

Damna manent: cessare vetat si turpis egestas:

Si vexat labor agricolam, mare naufragus horror

Infamat, pænaque graves in cælibe vita.

Sanguineum si Martis opus: si turpia luca

Fænoris, & velox inopes usura trucidat?

Omne ævum cura, &c.

Ramosa in compita.] Quæ multas se in vias scindunt, ut truncus in ramos, id est, multos exitus & calles habent. Pariter etiam imprudens juvenis in varias deliberationes dilapsus sæpè id amplectitur quod pejus, ex judicii concillique imbecillitate. Hic rursus alludit Persius ad literam Pythagoricam, de qua paulo antè, & Sat. 3. v. 56.

36. *Me tibi suppositi.*] Instituendum me tradidi. Quidam legunt, *seposui*, id est, segregavi. Sed prior lectio videtur retinenda.

37. *Suscipis Socratico sinu.*] Admisisti me in tuam disciplinam, Morali Philosophiæ & Stoicis dogmatis imbuendum; me vero excepisti non studio solum paterno, sed quasi materno affectu adblandiens ac demulcens. Sunt & qui interpretentur, integritate Socraticâ & sanctitate educandum: nec omninò displicet. Cur autem Socraticam vocat Persius Stoæ scholam? Nimirum, Socratis discipulus Antisthenes Diogenem instituit: hunc Crates Thebanus audivit. Hic demùm edocuit Tenonem scholæ Stoicæ conditorem. Plutarch. Lært. Cic. Undè Socrati non abs re tribuuntur, quæ ab eo velut à primo fonte profluxere instituta. Vide Sat. 3. v. 1. & ibid. Annot.

Tunc fallere solers apposita, &c.] Hunc locum variè varii intelligunt, & suo quisque sensui accommodant. Alii quos inter Casaubonus, sic explicant: tu fraude innoxia me circumveniens suaviter ad rectum flexisti, solerter & sensim ita domans prava affectiones, ut novæ discipline austeritas non offenderet aut deterreret. Alii puerilem vocant hanc interpretationem, & sic Persii voces aptant & sensum; *Tunc regula apposita solers*, id est, ostendens, *mores intortos fallere* id est, errare,

Et animus domatur ratione, Et ægre fert superari, Et formam sumit sub digito tuo solerti. Nam recorder transegisse tecum dies integros, Et cibos tecum carpsisse initio noctium. Ordinebamur ambo eosdem labores; similiter Et quietam: Et res seri- as temperabamus cæcâ modestâ.

Et premitur ratione animus; vinciq; laborat,
Artificemq; tuo ducit sub pollice vultum. 40
Tecum etenim longos memini consumere soles,
Et tecum primas epulis decerpere noctes.
Unum opus, & requiem pariter disponimus ambo:
Atque verecundâ laxamus seria mensâ.

ANNOTATIONES.

extendit, id est, reformat eos ac corrigit. Alii putant allusum ad intervallum quod sæpè exiguum est virtutem inter ac vitium, quodque propterea fallit.

Undè Horat. in Arte.

Decipimur specie recti.

Et Juvenal. Satir. 14.

Fallit enim vitium specie virtutis Et umbrâ. Prima quidem sententiâ acutior: secunda in quibusdam durior, ut cum, *solers*, explicat, ostendens, &c. Tertia videtur ad solitum Persii loquendi modum paulò audaciorē accommodatior. Nobis sensus hic erit, & ordo verborum: *tunc regula solers mores fullere, apposita extendit intortos.* Id est, præcepta morum falsas virtutum species mihi detegendo, docuerunt, me omne vitium declinare, & sinceram virtutem sequi. Itaque *intortos mores extendere*, significat rectum id facere quod curvum erat; ductâ metaphorâ à fabrilibus.

39. *Et premitur ratione animus.*] Jamque sub tua disciplina proficiens, animi motus coërcere didici, & rationis sequi imperium coëgi. *Sicut equus à sessore domatur*, inquit Plato, *ita animus ratione.* Per animum itaque ne mentem intellige, seu partem animi superiorem, sed potius inferiorem quæ expers est rationis, vocaturque appetitus. Tull. Offic. 1. num. 100. *Duplex est vis animorum atque naturæ. Una pars in appetitu posita est, quæ est egra, Græce, hominem huc Et illuc rapit: altera in ratione, quæ docet Et explanat quid faciendum fugiendumque sit. Ita sit ut ratio præsit, appetitus verò obtemperet.*

Horat. Epist. 2. Lib. 1.

Animum regere, qui nisi pareat,

Imperat à hunc frænis, hunc tu compesce catenâ.

Plaut. Trinum. Scen. 5.

Homo cum animo inde ab incunte ætate depugnat suo.

Tu si animum vicisti potius, quàm animus te, est quòd gaudeas.

Vincique laborat.] Ægrè superatur natura ad

malum proclivis. Undè mens & ratio contra appetitum pugnans, quasi secum ipsa luctatur, laborat tamen & studet ut vincatur, etsi repugnans & reluctans.

40. *Artificemque tuo, &c.*] Hypallage, pro *artifici.* Potest & legi, *artificis*; ut docte monet Casaubonus. Sensus est: animus meus à te molliter & scitè tractatus, eam omnem induit speciem tandem & formam, quam dare & inducere voluisti, velut artifex peritus in argillam aut ceram.

Juvenal. Sat. 7. v. 237.

Exigite ut mores teneros ceu pollice ducat,

Ut si quis cerâ vultum facit.

Pollice.] Macrobi. Lib. 7. cap. 13. pollicem dictum ait à pollendo, quippe qui non minùs quam tota manus semper in officio est. Undè & Græcis vocatur *αργύριον*, quasi manus altera. Pariter quidem asserit Græcam hanc etymologiam Gal. Alii tamen aliter sentiunt.

41. *Tecum etenim longos, &c.*] Die nocteque à te non discedebam.

Virgil. Eclog. 9.

Sæpè ego longos

Cantando puerum memini me condere soles.

42. *Et tecum primas epulis decerpere noctes.*]

Est qui interpretetur, initium etiam noctis dabamus, studio Philosophiæ, idque temporis decerpebamus quieti & epulis, id est, rescindebamus, adimebamus. Sed melius est, cum aliis propè omnibus, intelligere de frugali mensa studiosis necessariâ, quod verbum *decerpere*, indicat satis: ut sensus sit, non dies noctibus epulando jungebamus, quod faciunt helleones, sed pauculas tantùm horas, idque vesperi, & quasi raptim cibum carpebamus, quem porrò honestis sermonibus condiebamus, ut est paulò pòst.

43. *Unum opus, Et requiem, &c.*] Simul labori, simul quieti indulgebamus. *Una opus Et requiem, &c.* legi velit Casaubonus: at videtur tamen Persius respexisse illud Virgilii Georg. 4.

Omnibus una quies operum, labor omnibus idem.

44. *Verecundâ laxamus seria mensa.*] Graves occupationes, & diurnam studii & animi con-

Non equidem hoc dubites, amborum fœdere certo

Consentire dies, & ab uno sidere duci.

Nostra vel æquali suspendit tempora librâ

Parca tenax veri: seu nata fidelibus hora

Dividit in geminos concordia fata duorum:

Certe illud ne tibi dubium sit, nostram amborum vitam statuta societate convenire, & regi ab eodem astro. Nam aut parca veritatis retinens nostros dies librat æquali lance: vel hora fidelibus exorta partitur in duos congruentia Geminorum fata:

ANNOTATIONES.

tentionem relaxamus inter cœnandum ac remittimus tantillum jocis ac salibus innoxiiis. Agellius lib. 13. cap. 11. ait *Convivarum sermones debere esse jucundos, & cum illecebra quadam & voluptate utiles, quibus ingenium nostrum venustius fiat & amœnius. Quod profectò eveniet, si de id genus rebus ad communem vite usum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro atque in negotiis agendis loqui non est otium.* Vide Athenæi Deipnosophistas: & Macrobi. lib. 7. cap. 1.

45. *Non equidem hoc dubites, &c.*] Consensio nostra non levis aut fortuita, imò ea est quæ naturalibus causis producta & conflata dubitari non possit.

Amborum.] Mei tuique, Persii discipuli, & Cornuti præceptoris.

Fœdere certo.] Non otiosè hoc ait Persius, (inquit Marcellius) nam qui sub piscibus nascuntur, non ita certum fœdus inter se habere æstimantur.

Undè Manil. lib. 2.

At quibus in lucem pisces venientibus adsunt, His non una manet semper sententia cordi;

Commutant animos interdum & fœdera rumpunt,

Ac repetunt.

46. *Consentire dies.*] Marcellus ex Servio ad Eneid. 1. legit, *Deos*, id est, Genios horoscopi comites, juxta Horat. lib. 2. Epist. 2.

Scit Genius natale comes qui temperat Astrum, Ut sensus Persii sit, consentientibus Genios nostros constat summam hanc inter nos amicitiam & consensionem peperisse. Alii tamen omnes legunt, *consentire dies*, id est, tempora, nativitates, undè non mirum, nos sub eadem constellatione genitos, ab iisdem siderum aspectibus pares habere & accipere affectiones. Notat Casaubonus Hebræos, quando quempiam alteri amicum indicare volunt, solitos dicere, filius est stellæ ipsius. Vide infrâ, ad ea verba, *nescio quod certè est, &c.*

Ab uno sidere duci.] Natalitio scilicet & horoscopo; sive illud sit Libra, sive Gemini.

Horat. lib. 2. Od. 17.

Utrumque nostrum incredibili modo Consentit astrum.

47. *Nostra vel æquali, &c.*] Id est, vel fatum æquavit nostra tempora; vel eædem constellationes nostræ amborum vitæ præsententes, easdem in nobis affectiones, eadem studia, summam animorum conjunctionem & consensionem pariunt.

Librâ.] Libra æquitatis symbolum est ac justitiæ. Est & Zodiaci signum, quod sol aggræssus circa diem Septembris vicesimam æquinoctium facit autumnale.

Horat. cit. lib. 2. Od. 17.

Seu Libra, seu me Scorpionis aspicit.

Formidolosus, pars violentior

Natalis horæ, seu, &c.

Vide quæ mox infrâ ad Vocem, *Geminos*.

48. *Parca tenax veri.*] Fatum ineluctabile: indeclinabilis rerum series, ut ait Chrysippus. Dæ fatorum à Poëtis finguntur sorores tres, Clotho, Lachesis, Atropos. *Prima orditur, inquit Sidonius, secunda texit, tertia finit.* Virgil. Eclog. 4.

Talia sæc'la suis dixerunt, currite, fuis

Concordes stabili fatorum Numine Parcæ.

Seu nata fidelibus hora.] Hora quâ fideles amici nascuntur, æqualiter nobis partitur omnia.

49. *Geminos.*] Gemini Castor & Pollux, quos magnâ concordia vixisse, regnâsseque, & inter sidera relatos fabulantur. Aiunt porrò Astrologi sub Geminis & Libra natos amicos fieri, & consentire in studiis & affectionibus. Manil. lib. 2. de Geminis sic habet.

Magnus erit Geminis amor & concordia duplex. De Libra verò, ibid.

Quosque dabunt chele [id est Libra] & quos dat Aquarius ortus,

Unum pectus habent, fideiq; immobile vinc' lum. Et Lib. 5.

Felix æquato genitus sub pondere Libræ.

Duorum.] Quidam legunt, *Deorum*, scilicet Castoris, & Pollucis. Utrovis modo legas, perinde est.

Et malignum Saturnum pariter nostro Jove temperamus. Est profecto nescio quod sidus, quod me tibi accomodat. Miliena sunt hominum formæ, Et varius rerum usus. Suam habet quisque voluntatem, nec vita ducitur eodem desiderio. Ille sub sole novo Italiciis mercibus commutat

Saturnumque gravem nostro Jove frangimus unâ.

50

Nescio quod certè est, quod me tibi temperat, astrum.

MILLE hominum species, & rerum discolor usus. Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Mercibus hic Italiciis mutat sub sole recenti

ANNOTATIONES.

50. Saturnumque gravem.] Infestum sidus & noxium ob frigiditatem, siccitatem & tarditatem.

Horat. lib. 2. Od. 17. citatis jam :

Te Jovis impio

Tutela Saturno refulgens

Eripuit.

Propertius, lib. 4. Eleg. 1.

Felicesque Jovis stellas, Martisque rapacis, Et grave Saturni sidus in omne caput.

Juvenal. Sat. 6.

Quid sidus triste minetur

Saturni.

Nostro Jove frangimus unâ.] Jovis sidus amicum & propitium ob suam temperiem. Plin. lib. 2. cap. 8. Saturni sidus gelidæ ac rigentis nature. Et paulò post de Jove ait, Martis ardore nimio, & rigore Saturni, interjectum ambobus, ex utroque temperari Jovem, salutaremque fieri. Macrobius de Somn. Scip. lib. 1. cap. 19. investigat cur Martis & Saturni stellæ noxiæ dicantur & maleficæ; cur è contrario magna Jovis ac Veneris benignitas inter Genethliacos habeatur: & rationem affert deductam è numeris, quam apud unum Ptolemæum reperiri affirmat ibidem.

Frangimus.] Benignus Jovis aspectus avertit ac discutit malignitatem Saturni aliàs valdè nocituri.

51. Nescio quod certè est, &c.] Quodcumque tandem sit è sideribus emicantibus, quod nostræ præfuit nativitati, vitæque nostræ partes ac tempora similia facit, certum est aliquod ex illis nobis affulsisse, ab eo nos regi, alterum alteri attemperari, & fieri nos per illud in omnibus simillimos & conjunctissimos. Vult Casaubonus mentem non esse Persii, horoscopum eundem ipsi & Cornuto fuisse, qui diversæ fuerint ætatis, sed videri dumtaxat, ob similitudinem inter eos morum ac vitæ summam. Verùm strenuè repugnat Marcellius, ostenditque variis exemplis, non coævos, idem tamen dici habuisse natalium sidus: ut Hermodorum ac Demosthenem: Archilochum & Pindarum, &c. Quicquid sit, saltem constat potuisse pares siderum aliquot aspectus occurrere in natalibus Cornuti & Persii, quamvis ætate non æqualium: & hoc sufficit ad expli-

candum commodè satis locum hunc Auctoris nostri. Nam primò de Libra & Geminis, nullà est difficultas. Deinde quid vetat etiam Jovem, qui intra duodecim annorum spatium, quo periodum absolvit, bis peculiarem sibi domum ingreditur, ubi multùm prævalet adversus Saturnum?

52. Mille hominum species.] Jam Persius per comparisonem dissimilium, singulare Cornuti vitæ virtutisque genus commendare aggreditur. Mille hominum species, &c. Id est, varia sunt hominum studia: diversa genera atque instituta vitæ.

Horat. lib. 2. Serm. Sat. 1.

Castor gaudet equis; ovo prognatus eodem

Pugnis. Quot capitum vivunt, totidem studiorum

Millia.

53. Velle suum cuique est, &c.] Pro diversitate animorum ac judiciorum alius aliam artem & exercitationem sectatur. Cassiodorus. Quot homines, tot sententiæ, & unicuique mos suus est, Virgil. Eclog. 2.

Trahit sua quemque voluptas.

Nec voto vivitur uno.] Ut diversæ mentes, sic diversa consilia propositaque. Lucilius, Quod tibi magnopere cordi est, mihi vehementer displicet.

54. Mercibus hic Italiciis, &c.] Quidam negotiantur apud exteras gentes, & ad eas deportant mercem ex Italia.

Horat. lib. 1. Epist. 1.

Impiger extremos currit mercator ad Indos.

Mutat.] Ante usum æris, per rerum commutationem mercatura fiebat: Testis Plin. qui mercaturas à Pœnis inventas ait lib. 7. cap. 56. & lib. 33. cap. 1. Utinam, inquit, totum è vita posset abdicari aurum, sacra fames, ad perniciem vitæ repertum. Quantum feliciore ævo, cum res ipse permutabantur inter se, sicut & Trojanis temporibus fuctitatum, Homero credi convenit. Ita enim, ut opinor, commercia victus gratiâ inventâ, &c. Lege Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 15.

Sub sole recenti.] In Orientali Regione, ubi

Rugosum piper, & pallentis grana cumini : 55
 Hic satur irriguo mavult turgescere somno ;
 Hic campo indulget : hunc alea decoquit : ille
 In Venerem est putris : sed cum lapidosa chi-
 ragra
 Fregerit articulos veteris ramalia fagi,
 Tum crassos transisse dies, lucemque palu-
 stre, 60
 Et sibi jam seri vitam ingemuere relietam.

piper scabrosum, & frustula cumini pallidi. Iste cibi ingurgitatus amat saginari somno irrigante : ille Campo Martio delectatur ; istum absunt ludus : hic in Venerem est solutus. At quando chiragra calculosa solverit membra velut ramos annosæ fagi, tum dolent preposteri dies coliginosos, & fœdum tempus præterisse, & vitam sibi deinceps residuam.

ANNOTATIONES.

sol hemisphærium ascendens renasci quotidie videtur. Casaubonus hic unus Alexandriam urbem notat, quasi inde Romani solerent merces petere : sed quo jure hoc affirmat? Quin potius Horat. Lib. 1. Sat. 4. Persius imitatur, *Hic mutat merces surgente à sole ad eum, quo Vespertina tepet regio.*

55. *Rugosum piper.*] Quod ab Indis petitur, quod gignunt arbores juniperis nostris similes, quod à sole torrente rugas contrahit. Plin. lib. 12. cap. 7.

Pallentis grana cumini.] Synecdoche Speciei pro Genere. Id est, varia aromata in Indis nascentia.

Pallentis.] Quippe sumentibus pallorem ingenerat, ut habet Plin. lib. 20. cap. 14. Horatius lib. 1. Epist. 19. ita stultos imitatorum deridet.

Quod si

Pallerem casu, biberent exanguie cuminum.

56. *Hic satur, &c.*] Ille inhiat lucro, hic otio & voluptatibus indulget.

Irriguo mavult turgescere somno.] Resoluti & dispersi à cerebro humores crassi, post crapulam imprimis, obturant meatus, obruunt sensus, & somnum faciunt, quo pinguescit corpus. Virgil. Æn. 3.

Fessos sopor irrigat artus.

57. *Hic campo indulget.*] Hic se dat ambitioni, & querendis honoribus, qui obtinentur & dantur per suffragia populi in Campo Martio congregati : vel, gaudet exercitiis illic assuetis. Horatius ad Pisones.

Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis. Nimirum post ejectos Tarquinos, campus hic qui illorum fuerat, Marti consecratus est. In eo Romana se juvenus exercebat ; ibi etiam habebantur comitia creandis Magistratibus. Tit. Liv. lib. 2. cap. 5. Alex. ab Alexand. Lib. 3. cap. 23.

Alea decoquit.] Rem familiarem exedit, facultates absunt, inopem reddit. Herodotus (ut notavi Sat. 3. v. 48.) inventam ait aleam, per annonæ difficultatem, à Lydis, ad discu-

tiendam famem. Porrò decoctores dicebantur, qui cum solvendo non essent, versuram faciebant.

Horat. Lib. 1. Epist. 18.

Quem damnosa Venus, quem præceps alea nudat. 58. *Ille in Venerem est putris.*] Libidine & nimio infamis voluptatis usu sic enervatur, ut etiam putidos contrahat morbos. Hippocrates, Celsus, alii. Huc facit quod Casaubonus & alii quidam legunt, *in Venerem putret*, id est putrescit. Vel simplex est imitatio Horatii lib. 1. Ode 36.

Omnes in Damalim putres

Deponent oculos.

Lapida chiragra.] *Ἡ ἀργα τῆς χίρῆς*, quasi manus vinculum seu captatio : morbus articularis, quo tenentur manus captæ veluti ac irretite.

59. *Fregerit articulos.*] In articulis digitorum calculi, lapilli, nodi generantur è crassis humoribus concreti, quibus cruciantur arthritici, digiti quandoque distorquentur manusque, & quasi franguntur. Horat. autem lib. 2. Sat. 7.

Postquam illi justa chiragra

Contudit articulos.

Et Epist. 1. idem Horatius vocat *nodosam chiragram*.

Veteris ramalia fagi.] Cum senectus & luxuriosa vita debilitarint hominem, qui est similis arbori inversæ ; & cum ejus membra tam inutilia & arida fecerint, quæ sunt rami arboris annosæ & emorientis.

60. *Tum crassos transisse dies.*] Tum dolent annos transactos in turpi cæcitate, in crassis tenebris, sine ulla virtutis aut veritatis cognitione : quæ duo sunt animi cibus ac veræ delicie. S. Augustinus interrogat.

Quid magis desiderat anima, quam veritatem?

Lucemque palustrem.] In libidinum sordibus ac luto ; an & in balneis, ubi aër crassus & impurus, qualis palustrium locorum ?

61. *Seri.*] Cum jam nullus medendi locus. *Vitam ingemuere relietam.*] Jam luunt quod

Tu verò delectaris pallorem contrahere libris noctu legendis. Nam adolescentum institutor, Cleanthis fructum ingeris auribus defæcatis. Istinc, ô juvenes, pariter & senes, quærite stabilem mentibus, scopum & commeatus sepectuti erumuse.

At te nocturnis juvat impallescere chartis.
Cultor enim juvenum, purgatas inseris aures
Fruge Cleantheâ. Petite hinc, juvenesque, senes-
que,
Finem animo certum, miserisque viatica canis, 65

ANNOTATIONES.

olim peccârunt, & senes facti ac debiles dolent vitam sibi superstitem esse velut ad ferendas tot ægritudines ac miseras, quæ luxuriam sequuntur: damnant igitur errores & flagitia prioris vitæ, dolent quod obscuro & inglorio egerint; at serò.

62. *At te nocturnis, &c.]* Tu verò, Cornute, contempnor divitiarum, honorum, voluptatum, totus sapientiæ studio diu noctuque incumbis; quin & studiosi laboris ac vigiliarum tuarum fructus cum aliis ultrò & liberaliter communicas.

Nocturnis juvat impallescere chartis.] Pallorem contrahere incumbendo libris & assidua lectioni, etiam ad lychnum, & noctu.

Horat. Epist. ad Pisones.

————— *Vos exemplaria Græca*

Nocturnâ versate manu, versate diurnâ.

63. *Cultor enim juvenum.]* Bonis ac sedulis institutionibus, ad virtutem & honestatem juvenes incitas ac formâs. Quo laudabilius nihil est aut fructuosius. Cic. 2. de divinât. cap. 4. *Quod enim, inquit, munus Reipublicæ afferre majus meliusve possumus, quam si doceamus atque erudiamus juventutem?* Et Tuscul. Quæst. 2. n. 13. *Cultura animi Philosophia est, quæ extrahit vitia radicitus, & præparat animos ad satus accipiendos, eaque mandat eis, & ut ita dicam, serit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.*

Purgatas inseris aures.] Postquam vitiis purgasti, præcepta morum & virtutum ornamenta ingeris & conaris inducere in discipulorum animum, si modò culturæ patientem commodârint aurem, ut habet Horat. lib. 1. Epist. 1. Namque ut est ibidem,

Virtus est, vitium fugere; & sapientia prima, Stultitia caruisse.

64. *Fruge Cleantheâ.]* Philosophiâ Morali, quam Cleanthes Zenonis discipulus & successor docuit, cum magna Atheniensium utilitate. Is, urgente inopiâ, noctu suam operam locabat tum hauriendæ aquæ, tum pinsendis panibus, ut liceret interdum vacare sapientiæ studio, apud Zenonem, cujus etiam dicta, deficiente papyro, boum ossibus, ac testis inscribebat. Improbò & pertinaci labore superabat inge-

nii sui tarditatem, quæ fecit aliquando ut per ludibrium, asinus vocaretur. Nec abnuebat ille, imò Zenonis sarcinam ferre se posse, aiebat. Cùm verò aliàs probro illi verteretur, quòd timidus esset; at idèd, inquit, minùs pecco. Hæc & alia de Cleanthe Diogen. Laërt. lib. 7. & Tull. ejus meminit, de Natura Deorum, lib. 1. num. 37. Item Valer. Maxim. lib. 8. cap. 7.

Petite hinc.] E philosophia Stoïca, vel è Cornuti disciplina petite benè vivendi rationem & modum: *finem animo certum*; beatam vitam; honestatem, virtutem; rectum & stabile propositum: quod, ut ait Horatius, Epist. 1. lib. 1.

Æquè pauperibus prodest, locupletibus æquè, Æquè neglectum pueris senibusque nocebit.

Et eodem lib. 1. Epist.

————— *Certum voto pete finem.*

65. *Miserisque viatica canis.]* Solatia & præsidia, quæ prosunt in senectute, quam nunquam non comitantur miserix, inopia, dolores, &c. ad quæ ferenda faciliùs Philosophia non parùm juvat. Hinc M. Tull. Ciceronis consolatio, item Boëthii.

Viatica.] Viaticum dicitur id omne quod ad faciendum iter opus est & necessarium. Undè innuit Persius, nos velut peregrinari in vita hac, & ad aliquid aliud tendere. Apud Laërtium lib. 4. Bias Prieneus monet, viaticum ab adolescentia ad senectutem sapientiam esse comparandam, quippe cùm ea sola sit certa veraque possessio. Et Tull. de Senect. n. 9. ait, *Aptissima omnino sunt arma senectutis, artes exercitationesque virtutum, quæ in omni ætate cultæ, cùm multum diuque vixeris, mirificos afferunt fructus, non solum quia nunquam deserunt, ne extremo quidem tempore ætatis (quanquam id maximum est) verùm etiam quia conscientia benè actæ vitæ, multorumque benefactorum recordatio jucundissima est.*

Canis.] Id est, capillis canescentibus, qui contingunt senescenti; quanquam refert Plin. lib. 7. cap. 2. Indos quosdam in juvenia candido esse capillo, qui in senectute nigrescat.

Cras hoc fiet. Idem cras fiet. Quid? Quasi magnum,
 Nempe diem donas? Sed cum lux altera venit,
 Jam cras hesternum consumpsimus: ecce aliud cras
 Egerit hos annos, & semper paulum erit ultra.
 Nam quamvis prope te, quamvis temone sub uno
 Vertentem sese frustra sectabere canthum,
 Cum rota posterior curras, & in axe secundo.
 Libertate opus est, non hæc ut quisque Velina

Illud faciam die crastina, inquis. Crastinâ die idem facies, inquam ego. Ecquid? Concedes mihi unam dieulam scilicet velut aliquid grande? At quando illuxit dies postera, jam contrivimus cras hesternæ diei; en aliud cras protrudit hos annos, & aliquantulum ulterius continuò erit. Tu enim quando velut rota posterior, & in altero axe converteris, incassum tamen prosequeris orbile licet tibi proximis, & licet volvens sese sub eodem temone.

Libertas necessaria est, non illa per quam statim atque quilibet

ANNOTATIONES.

66. *Cras hoc fiet.*] Fingit Persius ignavam aliquem adolescentem sibi respondere: etiam, verum est quod mones; at expecta paululum, cras faciam, & sapientiæ studium amplectar; finem animo certum constituam, &c.

Idem cras fiet.] Instat Persius: atenim cum illuxerit dies crastina, o piger, facies & dicis iterum, id quod mihi dicis hodie, quodque pridem facis. Lege S. August. Lib. 8. Confess. cap. 10, & 11.

Martial. lib. 5. Epigram. 59.

Cras te vinciturum, cras dicis, Posthume, semper, Dic mihi cras illud, Posthume, quando venit? Quam longè cras istud ubi est, aut undè petendum?

Numquid, &c.

Cras vires? hodie jam vivere, Posthume, serum est.

Ille sapit quisquis, Posthume, vixit heri,

Quid? Quasi magnum, nempe diem donas?

Reponit ignavus juvenis, tantine est vel unam differre diem, quam & largiri dubitas?

67. *Sed cum lux altera venit.*] Imò, inquit Persius, nec unâ die differre te volo. Sin autem crastinum expectas, nihil omninò facies; & pariter differendo, dies altera consumpta erit ac perditâ.

69. *Egerit hos annos.*] *Egerit*, ab *egerere*, non ab *ago*: id est, expellit, emittit. Sensus est, una dies integros annos trahit procrastinando, exhaustit, absumit.

Horat. lib. 2. Od. 18.

Truditur dies die,

Novæque pergunt interire Luna.

Et semper paulum erit ultra.] Erit semper paululum temporis ultra illud crastinum, quod petisti. Quocirca consumes ætatem sensim senescendo: singulis diebus rogabis adhuc unam diem dumtaxat velut aliquid non magnum tibi donari; sic nunquam differre desines, donec oppressus annis, senio, doloribus, cum Phry-

gibusserò sapiens, eas omnes miseriis experiere, quas prædixi, & tunc crassos transisse dies frustra dolebis, &c.

70. *Non quamvis prope te, &c.*] Priorem sententiam Persius confirmat à simili; quasi diceret: aspice in curru seu rheda binos axes uni temoni annexos, quibus suæ rotæ circumvolvuntur: quæro utrum rota posterioris axis & ordinis attingere aliquando possit rotam axis prioris? Mimimè certè. Ita prorsus dies hodierna non assequetur unquam crastinum illud, quo te sapere velle spondes & prædicas.

Prope te.] Dies enim hodierna crastinæ conjuncta est.

Temone sub uno.] Totum vitæ tempus diebus continuus comprehenditur: hodie & cras pariter se consequuntur, & uni vitæ spatio annectuntur, sicut temoni axis prior & posterior.

Temone.] *Temo* est lignum illud oblongum in curru, cujus extremitati jugum alligatur.

71. *Canthum.*] Circulus est ferreus, quo rotæ orbile seu curvatura cingitur ac munitur, & quo tota compages constringitur. Vox peregrina & Barbara, seu Afræ, seu Hispana, quæ tamen velut receptâ in Latio utitur Persius, ut observat Quintil. lib. 1. cap. 5. Ponitur hæc pro rota, per synecdochen. Sic & Martial. lib. 14. Epigram. 168.

Inducenda rota est, das nobis utile munus.

Iste trochus pueris; at mihi canthus erit.

72. *Cum rota posterior curras, &c.*] Quantum tu diem hodiernum agis, quo nondum vis mores corrigere, cui respondent axis secundus & rota posterior; nunquam attinges diem illum crastinum, quo status meliora, qui significatur per rotam priorem; quæ unquam attingitur ab ea, quamvis ei proxima.

73. *Libertate opus est.*] Obstinatum in vitiis juvenem aggreditur Persius novâ quâdam &

Publius manumissus est, frumentum corruptum obtinet per tesseram Velinam. Eheu veritate vacui vos, apud quos unica circumactio efficit Romanum! Ille est Dama, non mulio trium assium, vappa, & lippus, & fraudulentus in exigua farragine.

Publius emeruit, scabiosum tesserulâ far
Possidet. Heu steriles veri, quibus una Quiritem
75
Vertigo facit! Hic Dama est, non tressis agaso
Vappa, & lippus, & in tenui farragine mendax.

ANNOTATIONES.

subtili ratione, scilicet libertatis amore ac necessitate: & ex occasione tractat eleganter & fusè paradoxum illud Stoïcorum: solos sapientes esse liberos: de quo & Tull. parad. 5.

Non hâc.] Ergone, ô Romani adolescentes, libertatem adeò jactatis, dum servi estis cupiditatum ac vitiorum? An vobis videmini satis esse ac verè liberi & ingenui, modò libertatem dumtaxat civilem possideatis, qualem sibi vindicat ostentatque servus heri vel hodie manumissus? Ino libertate animi opus est, nec aliter quisquam liber & ingenuus censeri debet. Tertull. Lib. de Resurrect. *Libertate opus est ad virtutem, inquit Persius, non eâ quâ servi donantur, & ascribuntur uni Tribuum; puta Velinâ.*

Ut quisque Velinâ, &c.] Statim ac in libertatem assertus quisque in aliquam è Romanis Tribubus transcribatur, v. g. Esquilinam, Palatinam, Velinam; tum jure publico gaudebat, & communibus civium emolumentis qualis est annonâ, seu frumentatio. Triplex libertatis genus lege apud Alex. ab Alex. lib. 14. cap. 10.

Velinâ.] *Qui Velinum circa lacum habitabant, Romam translati sunt; & Velina Tribus numero aliarum accessit.* Vett. Gloss. Vide Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 17.

4. *Publius emeruit.*] Quasi tempore servitutis exacto, libertatem merito suo consecutus, Patroni sui prænomen (ut fit) assumit, quod servi nullum habebant: & dictus v. g. Publius Licinius Velina. *Emeruit.* Metaph. à militibus, qui honestâ de causâ mittuntur domum, & immunes fiunt deinceps à bellando.

Scabiosum far.] Immundum, putre, gurgulionibus exesum. Fortè intelligit panem acerosum, sordidum, caninum. Legunt alii, *scabrosus*, id est, asperum, vile, præ vetustate rugosum.

Tesserulâ far possidet.] *Qui ex manumissione cives Romani efficiebantur, in numero civium Romanorum frumentum publicum accipiebant.* Vett. Gloss. & quidem gratis, ex lege lata à Publio Clodio Tribuno Plebis, Pisone & Gabinio Consulibus, ut notat Pædianus ad Orat. Tullii in Pisonem. Scilicet annonæ Procurator

magnam quotannis frumenti vim colligebat & erogabat iis pauperibus, qui tesseram seu notam antedatam repræsentarent; quâ cives Romanos esse constaret. In ea scribebatur nomen hominis & Tribûs, v. g. Publius Velina; id est à velina Tribu Casaub. Tesseram illam fuisse ligneam, nimirum e ligustris, colligere licet è Plinio lib. 16. cap. 18. Tesserarum & frumenti populo dati meminit & Suetonius in Augusto cap. 41, & 42. item in Domitiano. Vide Lipsium Elect. lib. 1. cap. 8.

75. *Heu steriles veri.*] Quàm longè distatis ab eo quod verum est! Quam turpiter aberratis & allucinamini? Quam vestra vos fallit mens & opinio?

Quiritem.] Cives Romani à Quirino *Quirites* dicti. Hic abusive nomen hoc usurpatur, ut notant vett. Gloss.

Una vertigo facit.] Manumissurus servum dominus coram Prætorum eum sistebat; mox in orbem circumactus dimittebat, ac suæ velut relinquebat potestati, hic verbis: *hunc esse liberum volo*, Appian. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 10.

Plaut. Menæchm. Scen. 19.

Liber esto, atque ito quò voles.

76. *Hic Dama est.*] Verum enimverò, iniquis, hic etsi modò servus fuit, at jam sui juris est, & Marcus Dama appellatur. Vel, ut ait Autumnus non perperam, hic servus est frugi, non ut cæteri, pravus & vilis.

Dama.] Servile nomen. Vide infrâ; v. 161. ad vocem, *Dave*.

Horat. lib. 2. Sat. 7.

— *Prodis ex Judice Dama*

Turpis.

Observat Casaubonus inter nomina servilia fuisse quædam honestiora, à quibus liberi non abhorrent, quamvis magna esset in nominibus apud Romanos ambitio. Hinc est quòd magnificè hic, *Dama* vocatur, & paulò post repetitus, *Marcus Dama*.

Non tressis agaso.] Non est homo nullius pretii, aut industriæ, nec infimæ sortis ac ministerii, qualis jumentorum curator.

77. *Vappa, & lippus.*] Non corruptus & nequam, velut vappescens vinum: nec imperitus

Verterit hunc dominus, momento turbinis exit
 Mareus Dama. Papæ! Marco spondente, recusas
 Credere tu nummos? Marco sub Judice pal-
 les?

Marcus dixit, ita est: assigna, Marce, tabellas.
 Hæc mera libertas: hanc nobis pilea donant.
 An quisquam est alius liber, nisi ducere vitam
 Cui licet ut voluit? Licet ut volo vivere: non
 sim

Illum dominus circumagat, juncto circumactionis prodit Marcus Dama. Papæ! Marco satisdante, tu renuis committere pecuniam? Times sub Marco Judice? Marcus affirmat, sic se res habet: 6 Marce, tabulis subscribe. Illa est vera libertas: illam nobis concedit pileus. Estne aliquis alius sui juris, præterquam ille, cui fas est vitam ducere ad libitum? At mihi fas est vitam ducere ad arbitrium. Numquid igitur non fuero

ANNOTATIONES.

ac animo cæcutiens, similis ei qui lippos habet oculos & malè affectos.

Horat. Lib. 1. Sat. 1.

Non ego avarum

Cum veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem. Et in tenui farragine mendax.] Neque est fraudulentus in minutis etiam rebus, & ex genere eorum qui jumentis quæ curant, pabula mentiuntur data, cum tamen ea furto subripere soleant.

Farrago.] Est, inquit Festus, quod ex pluribus satis, pabuli causâ datur jumentis. Plin. Lib. 18. cap. 16. ait, ex Catone, idem olim fuisse quod ocyum. Varro, Lib. 1. de Re Rust. cap. 31. dicit esse pabulum, quo jumenta verno tempore purgantur & saginantur.

Virgil. Georgic. 3.

Tum demum crassa farragine corpus

Crescere jam domitis sinito.

78. *Verterit hunc dominus.*] Ex more & ritu manumissionis, de quo suprâ.

Momento turbinis exit Marcus Dama.] Cum primùm apprehensus à domino ac rotatus fuerit: post circumactionem aliosque ritus legitimos, repentè fit sui dominus, honore dignus & fide imò & munerum capax.

79. *Marco spondente.*] Sæpè repetit hoc prænomen Satiricus, ironicè: quippe, ut habet Horatius, Lib. 2. Sat. 5.

Quinte, putâ, aut Publî (gaudent prænomine molles

Auricule.)

Imò & admirationem ironicam addit, *papæ!* Tam bono sponse ac stipulatore, an recusas pecuniam credere? Scilicet Marco Damæ fidem derogas! &c.

80. *Marco sub judice palles?*] Cum sit vir probus & Judex integerrimus: tu nihilominus times in judicium venire? Obiter hîc perstringam corruptionem Romanæ Reipublicæ, apud quam fiebant judices etiam liberti, observat Casaubonus.

81. *Marcus dixit.*] *Αυτο; εσα:* ut de Pythagora.

Assigna, Marce, tabellas.] Subscribe & signa tanquam testis rogatus. Scilicet apud Romanos adesse testamentis oportebat & subscribere ac signare testes septem, qui cives essent Romani, & puberes. Ut habetur Lib. 21. Paragraph. 1. D. de Testamentis.

82. *Hæc mera libertas.*] Non alia sanè est libertas, quàm ea, quâ licet prænomen assumere, pro alio stipulari, Magistratum adipisci, testis esse, & fidem habere, quæ omnia sunt negata servis. Hæc etiam Sarcasticè.

Pilea donant.] Servi nudo capite, & promissis capillis incedebant: at cum manumittebantur, raso capite, insigne libertatis pileum accipiebant in Templo Feroniæ Libertatis Deæ, Suprà Sat. 3. v. 106.

Hesterni capite induto subiere Quirites.

Plaut. Amphit. Act. 1. Scen. 1. v. ult. *Faxit Jupiter ut ego hodie, raso capite calvus capiam pileum.* Cæll. Rhodig. Lib. 20. cap. 12. ait excusam à Bruto monetam, in qua pugionibus duobus erat impositus pileus, quibus significaretur vindicata ferro libertas. Tit. Liv. Lib. 34. cap. 52. *Præbuerunt, inquit, speciem triumpho, capitibus rasis secuti qui servitute exempti fuerant.* Cur autem manumissorum capita raderentur? *Qui liberi fiebant, inquit Nonius, eâ causâ calvi erant, quod tempestatem servitutis videbantur effugere, ut naufragio liberati solent.*

83. *An quisquam est alius liber, &c.*] Etiam argumentari audeat Marcus Dama, & syllogismo probare quod affirmavit; hæc mera libertas.

84. *Cui licet ut voluit?*] Genuina est libertatis definitio, è qua majorem propositionem conficit Marcus. Sic enim Tull. Parad. 5. Item offic. 1. *Est potestas vivendi ut velis.* Desumptum verò videtur è Laërtio in Zenone, ubi sic habetur: *εστι η ελευθερια εξεστι αυτηπραγια.* Et Epictet. apud Arrian cap. 1. Lib. 3, & 4. *ελευθερος εστι ο ζων ος βουλευται.* Pergit Dama: *Licet ut volo vivere.* Et hæc est minor propositio. Ergo, inquit, non sim liberior Bruto? Conclusio syllogismi.

Bruto liberior? falsò concludis, ait ille Stoicus, habens aurem purgatam acri aceto. Cætera quidem illa admitto, sed apage tuum, hoc licet, & ut volo. Verùm enimverò ex quo meus prodiit à Prætoꝛe, per virgam, quare non mihi licitum sit quicquid placuit arbitrio meo, excipio si Masurii scriptura rubra aliquid prohibet?

Liberior Bruto? Mendosè colligis, inquit Stoicus hic, aurem mordaci lotus aceto. 85

Hæc reliqua accipio; licet illud, &, ut volo, tolle.

Vindictâ postquam meus à Prætoꝛe recessi, Cur mihi non liceat jussit quodcumque voluntas,

Excepto si quid Masurii rubrica vetavit? 90

ANNOTATIONES.

85. *Liberior Bruto?*] M. Junius Brutus Republicanam Romanam à Regum servitute ac Tyrannide vindicavit, pristinam libertatem restituit, ejusque firmandæ causâ, nec propriis pepercit filiis, quos ei insidiantes necavit. Tit. Liv. in fine Lib. 1. & initio Lib. 2. Valer. Maxim. Lib. 5. cap. 8. Flor. l. 1. cap. 9.

Mendosè colligis.] Redarguitur M. Dama, ejusque syllogismus retexitur, hoc ferè modo: transeat propositio: ea quidem benè intellecta certa est. Negatur assumptio: quam tamen ille mox asserere conabitur. Vide infrâ errorem syllogismi.

86. *Mordaci lotus aceto.*] Instructus morali disciplina severiori; vel acri judicio simul & dialecticâ. Nam, ut ait Cicer. 3. de Finibus cap. 3. *Stoicorum subtile fuit vel potiùs spinosum disserendi genus.*

87. *Hæc reliqua accipio, &c.*] Admitto libertatis definitionem in propositione contentam, inquit Stoicus: non verò cætera. Legunt alii, *Hoc reliquum accipio: licet illud, &, ut, volo, tolle.* Alii restituunt, nec sine probabili ratione, *Hæc reliqua accipio: licet, ut volo, vivere, tolle.*

Licet illud, &, ut volo, tolle.] Assumptionem ut falsam amove: hanc ego respuo; & paucis evincam, te non vivere ut vis, & ut libet; nec tibi licere quod optas & quod placet; tu enimverò potiùs ageris & raptaris quocumque trahunt te cupiditas, libido, aliaque vitia. Undè servum te contendo, liberum pernego.

Horat. Lib. 2. Sat. 7.

Tu mihi qui imperitas, aliis servis miser, atque Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.

Quisnam igitur liber? Sapiens, sibi que imperiosus.

Tull. Parad. 5. *Improbos non ita dicunt esse servos ut mancipia, quæ sunt dominorum facta nexu, aut aliquo jure civili: sed, si servitus sit, sicut est, obedientia fracti animi & abjecti, & arbitrio carentis suo, quis neget omnes leves, omnes cupidos, omnes denique improbos esse servos? An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, leges imponit, vetat quod videtur, &c.*

88. *Vindictâ postquam, &c.*] M. Dama necdum advertens paralogismi sui vitium & errorem: seque à Stoico vapulare, ob æquivocam libertatis acceptionem, pergit argumentari porro à libertate corporis ad animi libertatem: quocirca non sine ludibrio excipitur.

Vindictâ.] *Virga est, quâ manumittendi à Prætoꝛe in capite pulsantur, idè dicta, quòd eos vindicant libertati.* Vett. Gloss. Titus autem Livius Lib. 2. cap. 5. ita nuncupatam ait à Vindicio servo, qui primus libertate simul & civitate donatus ob detectam conjurationem. Hinc verò sancitum, ut quoties servus aliquis manumitteretur, caput ejus baculo tangeretur, in memoriam conservatæ Populo Romano per servum libertatis.

Meus à Prætoꝛe recessi.] Mei juris factus sum, liber & civis Romanus. Prætoꝛ enim servi caput virgulâ feriens pronuntiabat, *esto liber:* porro qui vindictâ manumissus is unâ cum libertate civitatem Romanam consequeretur, Tit. Liv. locis jam citatis. Alex. ab Alex. Lib. 4. cap. 10, &c.

89. *Cur mihi non liceat, &c.*] Adverte arrogantiam & superbiam in verbis Marci Damæ.

90. *Excepto si quid, &c.*] Excipio illa, quæ legibus & jure sunt vetita.

Masurii.] *Masurii hic Sabini Legis consultus fuit.* Vett. Gloss. Eques erat Romanus, Tiberii Imperatoris tempore doctrinâ clarus; cæterum valdè pauper. Ejus meminit Agellius Lib. 14. cap. 19. & alibi. Apud Athenæum Lib. 14. ut vir longè optimus & sapiens, legumque Interpres eximius celebratur.

Rubrica.] Quid propriè sit *Rubrica*, dixi Sat. 1. *Rubricas vocari minium quo tituli legum annotabantur;* aiunt hîc veteres Gloss. & Turneb. Lib. 4. cap. 5. scilicet ob similem colorem rubrum.

Juvenal. Sat. 14.

————— *Perlege rubras majorum leges.*

Neque verò legum tantùm, sed & omnium quæ scribebant olim, tituli, capita & initia rubra erant, seu minio, seu purpurisso notata. Patet ex Ovid. Trist. Lib. 1. Eleg. 1.

Disce; sed ira cadat naso, rugosaque sanna,
Cum veteres avias tibi de pulmone revello.
Non Prætoris erat stultis dare tenuia rerum
Officia, atque usum rapidæ permittere vitæ.

Accipe; at à naribus tuis recedat indignatio, & irrisio rugis notata, quando expungo tibi de corde antiqua deliria. Ad Prætozem non pertinebat insanis concedere subtilia officia in rebus, & donare potestatem vitæ præcipitis.

ANNOTATIONES.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.
Et Martial. Lib. 3. Epigramm. 2.

Et cocco rubeat superbus Index.

Quod autem hæc Casaubonus de cera miniata comminiscitur, non perperam videtur reprehensum à Marcilio, qui notat eam signationi non scriptioni idoneam. Quid autem? Viro vir occinere veretur cum Satirico; *Disce; sed ira cadat.* Certè favet Critico adversus Criticum Vitruvius Lib. 9. cap. 3. ubi ait Democritum annulo signare solitum ea quæ expertus esset, cerâ ex milto, id est, minio, seu cerâ miniatâ. Nam ut habet Plin. Lib. 33. cap. 7. *Milton Græci vocant minium.* Quid sit enim cera miniata, & quod notationi & censuræ utilis esset, non scriptioni, apertè declarat Tullius ad Atticum. Sic habet Lib. 16. Epist. 11. *Notrum opus tibi probari lætor; ex quo antè ipse posuisti, quæ mihi florentiora sunt visa iudicio tuo. Cerulas enim tuas miniatulas illas extimescebam.* Et Lib. 15. Epist. 14. adhuc apertius, cum ait: *His literis scriptis, me ad curæque deli, quæ quidem vereor ne miniatula cerula tua pluribus locis notanda stit.*

91. *Disce; sed, &c.*] Assumptionis probationem refellit Philosophus Stoicus; simul verò Damam orat, ne irascatur, dum aperiet ipsi fortasse non placituras veritates: cæterum ne ridendum putet in re tam seria.

Ira cadat naso.] Theocritus iratum Pana significare volens in ejus naso bilem sedere ait, *Idyll. 1. ἡ χολὰ ποτὶ τῆν ἐπι κἀδύται.* Plaut. Amphitr. Act. 4. Scen. 3. *Vetustum adagium: famæ & mora bilem in nasum conciunt.*

Rugosaque sanna.] Ridentis nasus osque corrugari solent. *Sanna*, inquit Nonius Marcellus, *os distortum cum vultu.* Vide Sat. 1. ad ea verba, *Posticæ occurrite sanna.*

92. *Veteres avias.*] Aniles fabulas, opiniones falsas, errores, quales vetulæ filiis ac nepotibus sæpè suggerunt: quales & fortè de libertate avia pridem tua tibi inculcavit. Explicant alii vanam ac ventosam nobilitatis opinionem, qualem ferè habebant Romani; & arrogantiam, cujus in pulmone sedes.

De pulmone revello.] Hæc licèt radicitûs inhereant cordi & animo tuo, si tamen extirpari sinas & expungi, etiam cum aliquo

dolore tuo; docebo te distinguere civilem libertatem communem quidem omnibus, à libertate animi, quæ soli propria est sapienti. Ergo attende.

93. *Non Prætoris erat, &c.*] Quærebamus modò, ô Marce, cur libero tibi ac civi Romano non liceat, &c. En dicitur: Prætor quod sui fuerat officii præstitit sanè, jus Quiritium dedit, à domini potestate vindicavit. Sed liberare te à nexu & servitute cupiditatum ac vitiorum, penes eum non erat. Hoc verò sola præstat Philosophia.

Stultis.] Apud Stoicos, *Stulti omnes servi*: Item; *Insaniunt omnes præter sapientem.*

Dare tenuia rerum officia.] Dare tibi non potuit scientiam rerum benè agendarum, rectè facta κατὰ δαίμονα, quæ omnes numeros virtutis continent; ut ait Tullius 3. de Finibus. num. 24.

Tenuia.] Minuta certè & subtilia, eoque difficilia. Aristoteles. 2. Ethicor. *Quemadmodum non cujusque est invenire centrum circuli, sed tantum Geometra: sic nec assequi virtutis mediocritatem, nec ad eam pertingere potest, nisi sapiens:* Deinde per singulas rerum, temporum, personarum differentias, videre quid deceat, quid non, ut ait Horatius ad Pisones, *dijudicare specialia viri boni officia, in his etiam aliquando laborant vel sapientissimi.* Ergo Masurii rubrica, leges, ostendunt quidem graviora & grandia peccata, atque officia: verum tenuia ista, de quibus dixi, & quibus tota fermè vita honesta continetur, minime.

94. *Atque usum rapidæ permittere vitæ.*] Te tibi relinquere, idoneo, velut ac perito τὸ ἀνεχθῆναι καὶ τὸ ἀπεχθῆναι discernere rectum vitæ rerumque usum, quid fugiendum, quid indulgendum tibi & aliis; nihilque optare, nihil metuere, nisi ex rationis præscripto. Hæc lubrica quidem, rapida, ardua sunt: hæc non confert una Prætoris vertigo, & brevis circumactio; sed longa sedulaque Magistri morum institutio. Is certè postquam in omni virtutum genere diu te exercuerit, & affectibus purgavit, te tibi permittere potest, verèque liberum per omnia pronuntiare; non item Magistratus, aut Prætor.

*Cacule procerò faciliùs accom-
modabis citharam. Ratio re-
pugnat, & clam in aurem insu-
survat, ut licitum non sit age-
re illud, quod faciendo quispi-
am corrumpet. Jus commune
hominum & natura complectitur istam legem,*

Sambucam citiùs caloni aptaveris alto. 95
Stat contrà ratio, & secretam garrit in aurem,
Ne liceat facere id, quod quis vitiabit agendo.
Publica lex hominum naturaque continet hoc fas,

ANNOTATIONES.

95. *Sambucam citiùs, &c.*] Faciliùs sanè fue-
rit efficere ut agrestis servus, qui nec Musi-
cam didicit, nec citharas vidit, eas ex arte
pulset, quam facere ut Dama rationem sequa-
tur, & tenuia rerum officia nôrit, & præstet
Proverb. *Asinus ad lyram*: Item, *Sambucam
caloni.*

Sambucam.] Vox Syriaca, inquit Casaubo-
nus. Galli harpam vocant, Turneb. Lib. 20.
cap. 1. Latini Græcique lyram & citharam,
item nablum seu nablum. Musicum est in-
strumentum triangularis formæ. Athenæus
Lib. 4. cap. 23. Sambucam lyrophœnicem
vocari ait, ejusque inventorem fuisse Iby-
cum Reginum. Et Lib. 14. cap. 8. acutum
esse ejus sonum, fidibus quatuor tensum
primò fuisse. Et cap. 9. ejusdem Libri,
sambucâ primum usam fuisse Sibyllam, atque
ita vocatam à Sambyce quodam Casaub. in
Athen. *Certum est, inquit, Vetustissimos Ori-
entis populos eo organo esse usos: inde transit
ad Græcos & res & nomen.* Ejus instrumenti
musici meminerunt Propheta Daniel cap. 5.
Vitruv. Lib. 6. Spartianus in Adriano, &c. Est
enim *Sambuca* belli instrumentum, quod funi-
bus intenditur, ut chordis cithara; undè
nomen. De eo Vitruv. Lib. 10. Plutarch. in
Marcelli Vita. Polyb. Lib. 8. Lips. Poliorcet.
Lib. 1. Dialog. 6. Vegetius & alii. Scilicet,
è turre prope urbem obsessam extractâ, trabs
ingens funibus ac trocleis ad muros laxata,
erat pro ponte, & per eam transeuntes mili-
tes urbem invadebant. Athenæus loco mox
citato Lib. 14. cap. 8. ejusdem meminit, ait-
que *Sambucam*, esse machinæ bellicæ genus
oppugnandis urbibus idoneum, hostium mœni-
bus duabus sculis admoveri, & cùm erectum
fuerit, simile esse navium scalis foras projec-
tis & expansis: Romanorum esse machinam;
Denique fabricam ejus & formam inventam
esse ab Heraclide Tarentino.

Caloni.] *Calo* servus militis, cui vallum
defert & ligna, Græcè καλα; vel ex eo dic-
tus quòd ligneam clavam gereret. Festus,
Servius. Lignatores Athenæus *Calones* vo-
cat, seu καλοφορες, Horat. Lib. 1. Epist. 14. *Invi-
det usum.*

Lignorum tibi Calo.

Aptaveris.] Priùs inserueris crassis mani-

bus hominis agrestis ineptique, licèt graciles
& agiliores digiti manusque desiderentur tan-
gendis scitè ejusmodi instrumentis, hoc, in-
quam, potiùs feceris, quàm, &c.

Alto.] Prægrandis staturæ, qualis in Caloni-
bus amator, magnæ molis homines sæpè bar-
di ac soluti. Aristoteles in Physiognom. α
αγαν μεγαλι βραχυσ. Homerus Ulysssem statu-
ræ brevis & prudentiæ magnæ exhibet, Aja-
cem verò procerum & stolidiorem: undè
Apuleius Lib. 10. *Præfertur Ulysses modicus
Ajaci maximo.*

96. *Stat contrà ratio.*] Debent enim fabrilis
fabri tractare, de bobus arator narrare, nec ul-
tra crepidam sutor, nec quisvis alter ultra
quam didicit artem. Cic. Tusc. Quæst. 1. Athe-
næus Lib. 8. cap. 10. refert Stratonicum Ci-
tharædum Regi Ptolemæo de citharisandi arte
ambitosè disputanti respondisse: *Rex, aliud
est sceptrum, aliud plectrum.*

Et secretam garrit in aurem.] Intùs in ani-
mo suæ indolis conscio reclamât, monetque
Damam semper esse Damam; & servo servi-
lem, abjectum, nequam fore semper animum.
Altiùs interpretationem promittit Casaubonus,
an & veriùs? Nimirum Philosophiæ Stoicæ
austera ratio clam admonet, quia apud plebem
& Proceres malè accipitur, suis volentes indul-
gere cupiditatibus, quod illa vetat. Undè
non nisi subtimide agit, suaque clam proponit
dogmata.

Garrit.] Legunt alii, *Gannit*, Proprie gar-
riunt aves, vulpes autem & cades ganniunt,
dum levibus susurris quasi gemunt.

97. *Ne liceat facere, &c.*] Ut nemo sibi
negata tenet. Aliàs enim, quod ait Persius;
vitiabit agendo. Quod quidem semper ac-
cidit imperitis. Pingere aggrediatur faber;
lapides secare & aptare rusticus; hortum &
florum areolas disponere statuarius; plus
nocebit eorum opera, quàm juvabit: imò
alter alterius opus benè inchoatum disper-
det.

98. *Publica lex hominum, &c.*] Expositio est
prioris sententiæ. Hoc est, id non continet
rubrica Masurii, nec scripta, sed nata lex no-
biscum, adeòque in hoc consentiunt omnes ho-
mines, quod & naturæ lumen ostendit, & jure
gentium cautum est.

Ut teneat vetitos insectia debilis actus.
 Diluis helleborum, certo compescere puncto 100
 Nescius examen; vetat hoc natura medendi.
 Navim si poscat sibi peronatus arator
 Luciferi rudis; exclamet Melicerta, perisse
 Frontem de rebus. Tibi recto vivere talo

ut ignorantia impotens abstineat ab actionibus sibi prohibitis. Si helleborum misces, imperitus sistere stateram debito termino, ratio medicinæ id prohibet. Si agricola ocreatus sibi navim postulet regendam, non cognoscens Luciferum; statim Melicerta exclamabit, nullum

jam pudorem esse in rebus. An verò disciplina tibi contulit vitam agere

ANNOTATIONES.

99. *Ut teneat vetitos, &c.*] Ut quisque abstineat à moliendo eo opere, quod agendo ac tentando vitare. continget, ob insectiam rei, ob imperitiam, adeoque impotentiam ejus præstandæ.

100. *Diluis helleborum.*] Exemplis confirmat Stoicus quod dixit. Si pharmacum & periculosum quietem, quale est. helleborum, temperare velit ac præparare quispiam Medicæ rei ignarus: adversus eum clamat lex medendi.

Helleborum.] Herba est medicinalis, de qua jam antè non semel. Vide Gell. Lib. 17. cap. 15. Et Plin. Lib. 25. cap. 5. ubi recenset hellebori species, vim, usum.

Certo compescere puncto nescius.] Non ad trutinam, sed ad stateram retulit, quæ punctis & uncis signatur. Veteres Gloss. Est enim statera, libra sine lancibus.

Certo puncto.] Habitâ diligenter ratione morbi, naturæ viriumque ægrotantis, item medicamenti seu pharmaci, ut certâ mensurâ & proportione, certo pondere, miscetur ac detur, alioqui nociturum.

101. *Examen.*] Jam diximus esse in statera stylum qui eodem vergit quo pondus inclinatur, undè & pro regula est.

Natura medendi.] Vel ars quæ est imitatio naturæ, potius vis & natura medicinæ. Vult enim naturæ ordo, ut fiant omnia ritè ac scitè, quod rudes & imperiti præstare nequeunt.

102. *Navim si poscat, &c.*] Alterum exemplum ab imperito rei nauticæ. Horat. Lib. 2. Epist. 1.

Navem agere ignarus navis timet, &c.

Peronatus.] Indutus peronibus, qui rustici calcei sunt è crudo corio, vel è pellibus, qui supra genua protenduntur ad arcendum, lutum, nives, imbres.

Virgil. Æneid. 7.

Vestigia nuda sinistra

Instituere pedis; crudus tegit altera pero.

Juvenal. Sat. 14. v. 186.

Nil vetitum fecisse volet quem non pudet alto

Per glaciem perone tegi, qui summovet Euros Pellibus inversis,

103. *Luciferi rudis.*] Ignorans astra cui-vis nota, qualis est *πρωτοστος*, seu stella Veneris, quæ manè Lucifer, vespere Hesperus vocatur. Nautis certè necessaria Astrologiæ cognitio, imprimis olim, quando non nisi ad astra noctu navigabatur: at nunc id facilius multò, operis etiam tempestate sideribus; ad acum magnetæ illitam à paucis inventam sæculis.

Virgil. Æneid. 3. de Palinuro noctu surgente.

Sidera cuncta notat tacito labentia cælo, Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones.

Armaturque auro circumspicit Oriona.

Postquam cuncta videt cælo constare sereno, Dat clarum è puppi signum, &c.

Melicerta.] Deus marinus, qui & Palæmon, & Portunus, eò quòd portubus præstet. Lege Ovid. Metamorphos. 4. Fab. 13.

De eo sic Virgil. Georg. 1.

Votaque servati solent in littore nautæ Glauco, & Panopææ, & Inoo Melicerta.

Huic Isthmii ludi magnis sumptibus à conventu totius Achaïæ fieri consueverant. Vide Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 8. Fabulam ejus perstrinxit Sanctus Cyprianus cùm dixit. *Melicerta & Leucothea præcipitantur in maria, & fiunt postmodum maris numina.*

Perisse frontem de rebus.] Frons pudoris sedes.

Horat. Lib. 2. Epist. 1.

Cuncti penè Patres. Clament periisse pudorem

Cuncti penè Patres.

104. *Tibi recto vivere talo ars dedit?*] Age verò Marce Dama, dic an didiceris *εὐνοῦντα* recto ire pede: id est, benè agere in omnibus, nulla viri probi officia præmittere; Metaphora ab iis, quibus pedes obtorti aut claudi, nec rectè possunt incedere.

Horat. Lib. 2. Epist. 1. jam cit.

Securus cadât, an recto stet fabula talo.

Talo.] Pars ima pedis talus; sive os, quòd juxta calcaneum, & ad pedis juncturam.

calce directâ? An etiam nôsti discernere imaginem veritatis, & an aliqua species tinnitum edat absurdum, ære sub auro latente? Numquid observâsti tum quæ sectanda essent, tum quæ aliâs fugienda; atque illa primò signâsti cretâ, deinde hæc carbone? Esne moderatus in desideriis, frugalis domo, suavis erga familiares; ut modò claudas, modò aperias horrea, & queas transilire numisma in cæno defixum; & avidus non sis deglutire salivam Mercurii?

Ars dedit? Et veri speciem dignoscere calles, 105
Ne qua subærato mendosum tinniat auro.
Quæque sequenda forent, & quæ vitanda veïssim;
Illâ priùs cretâ, mox hæc carbone notâsti?
Es modicus voti, presso lare, dulcis amicis;
Jam nunc astringas; jam nunc granaria laxes; 110
Inque luto fixum possis transcendere nummum;
Nec glutto sorbere salivam Mercurialem?

ANNOTATIONES.

105. *Ars.*] Philosophia, quæ vitæ magistra, lex, regula, passim vocatur; & rectè agendi præcepta continet.

Veri speciem dignoscere calles.] Quandoquidem primus ad sapientiam gradus est cognitio honesti, dic utrum optimè nôris discernere similitudinem veri, speciem falsam ab ipso vero, id quod est honestum, ab eo quod videtur. Nam ut ait Ovidius:

Et mala sunt vicina bonis; errore sub illo,

Pro vitio virtus crimina sæpe tulit.

Et Horat. ad Pisones.

— *Decipimur specie recti.*

106. *Ne qua subærato, &c.*] Ne ulla subsit hypocresis, adeoque mera sit boni species, non ipsum bonum aut verum. *Subærato:* similitudo à nummo adulterino, in quo sub aliqua auri superficie æs absconditum, aut cum auro confusum tinnitu probatur; dignoscitur autem ex sonitu rauco & absurdo.

Mendosum tinniat.] Sic enim virtus vera solidum crepat; falsa verò maligne respondet, ut antè Persius dixit. *Tinniat,* propria vox metallis, quorum exprimit sonitum, quando pulsantur.

107. *Quæque sequenda, &c.*] Hi duo sunt vitæ honestæ cardines, declinare à malo, & facere bonum.

108. *Illâ priùs cretâ, mox hæc carbone notâsti?*] Quod malum damnâsti, quod bonum approbâsti. Vide Sat. 2. v. 1. Ubi fusè egimus de lapillis nigris & albis. Pythagoras dicebat ea quæ candidi essent coloris, ad naturam boni pertinere; quæ verò atra & nigra, ad naturam mali.

109. *Es modicus voti.*] Alii Codices habent, *Et modicus voti.* Perinde esse videtur, id est, si paucis es contentus, & parva postulas à Diis, non qualia stulti & avari, de quibus Sat. 2. *Sic,* ut ait Plautus, *est animus tibi modicus, continens, ambitione expers.*

Presso lare.] Rebus domi angustis, tuâ tamen sorte contentus: vel meliùs, frugalis

in victu, vestitu, supellectile; sine luxu, sine luxuria.

Dulcis amicis.] Benignus, facilis; non durus, tetricus, asper, superbus.

110. *Jam nunc astringas.*] Si is es qui modò te contineas & coërceas, cum ratione parcus & moderatus, ut nec prodigus sis, nec videaris ambitiosus.

Jam nunc granaria laxes] Modò liberalitatem exercere noveris, sumptuosus & magnificus cum res postulat: aperiendo velut & exponendo quibuslibet opes tuas, arcam, horrea, in quibus frumentum, &c.

111. *Inque luto fixum possis transcendere nummum.*] Si pecuniæ & avaritiæ contemptor, obvium & objectum in itinere nummum sponte relinquas, ita ut puerorum ludibrium non incurras. Nimirum ut nunc interdum, sic & olim pueri in via publica nummum clavo humi figebant, vel exponebant in luto projectum quasi, funiculo verò alligatum non sine jocis retrahebant, si quis prætereuntium æris splendore allectus ac delusus colligere attentaret.

Horat. Lib. 1. Epist. 6.

In triviis fixum qui se demittit ob assem.

Et Lib. 2. Od. 2.

Quisquis ingentes oculo irretorto Spectat acervos.

112. *Nec glutto sorbere.*] Si nec es plus æquo lucri cupidus. Si congerendis, datâ occasione, nummis non inhias avidior, sicut gulosus epulis lautioribus devorandis.

Salivam Mercurialem.] Mercurius lucri præses, & Deus, ut innuat Plautus in Prologo Amphitr. Hinc cupiditas lucri dicitur *saliva Mercurialis*, metaphora ducta à gustu; quia cum objicitur cibus palato jucundus, cattilloni præsertim & guloso, suboritur statim & affluit ad linguam ejus saliva, ex appetitu lautitiarum; eamq; sorbet, & quasi spe jam percipit ac devorat, delicates cibos.

Hæc mea sunt, teneo cùm verè dixeris; Esto Liberque ac sapiens, Prætoribus ac Jove dextro.

Sin tu, cùm fueris nostræ paulò antè farinæ, 115 Pelliculam veterem retines, & fronte politus Astutam vapido servas sub pectore vulpem; Quæ dederam suprâ, repeto, funemque reduco. Nil tibi concessit ratio: digitum exere, peccas.

Quando verè pronunciaveris, mea sunt ista: hæc possideo: Tum si & tui juris, & sanâ mente, Prætoribus & Jove faventibus. At quandoquidem aliquantum antè tu fuisti conditionis nostræ, si conservas adhuc cutem antiquam, & facie excultus retines vulpeculam dolosam sub corde corrupto; ego à te reposco ea quæ mox attribuebam, & funiculum retraho.

Sapientia nihil tibi contulit: si vel digitum extendis, facis peccatum.

ANNOTATIONES.

113. *Hæc mea sunt, teneo, &c.*] Cùm verum fuerit te virtutes eas habere, quas modò enumeravi, teque parem esse calcandis vitiorum assilientium motibus ac lenociniis: tum certè pronuntiandus eris verè liber; imò & sapiens: nunquam autem secus.

114. *Sapiens.*] Quos sapientes appellant Latini, homines nimirum rerum præstantissimarum cognitione claros, ut ait Tullius: hi vocabantur Græcis Philosophi, Gallis Druidæ; Persis Magi, Sacerdotes Ægyptiis, Indis Gymnosophistæ, Assyriis & Babyloniis Chaldei, Judæis Prophetæ.

Prætoribus ac Jove dextro.] Prætor libertatem corporis seu civilem largiente; animi verò Jove, qui liberator nuncupatur, & cujus è cerebro Minervam, id est, sapientiam prodire fabulantur.

115. *Sin tu, cùm fueris, &c.*] Verùm enim verò cùm fueris paulò antè nequam, pessimus; an factus sis derepente optimus? Numquid cum libertate civili nuper accessit & sapientia singulari quodam Jovis beneficio, sine labore, sine studio?

Farinæ.] Metaphora à panibus, quibus inest idem sapor, idem color, & paria omnia, ex eadem farina factis.

Nostræ.] Per modestiam, inquit Casaubonus, ait, *nostræ*. Alii interpretantur sic: tu modò vitiosus, quemadmodum & nos, antequam per Philosophiæ Stoicæ acetum purgaremur.

116. *Pelliculam veterem retines.*] Mores, ut olim, improbos necdum exuisti. Vel alludit ad serpentes pellem vere novo deponentes: vel ad Æthiopes colorem non mutantes.

Fronte politus.] Externâ quidem specie bonus, modestus, comis.

117. *Astutam vulpem.*] Pravam indolem servas ac retines, vaser ut antè, versipellis, dolosus similis vulpi, cui astutia, ut audacia leoni attribuitur.

Horat. ad Pisones.

Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.

Vapido sub pectore.] Metaphora à vino corrupto, quod vappa dicitur, cujus & vapores

tetri & graviore. Perperam aliqui legunt, *pavido*.

118. *Quæ dederam suprâ.*] Nimirum ut eses liber ac sapiens. Hæc enim nonnisi sub conditione tibi largiebar.

Repeto.] Placet nonnullis, *relego*, quorsum verò, haud patet.

Funemque reduco.] Allusum volunt ad Græcorum puerilem ludum nescio quem, per funiculorum intentionem & attractionem, Arist. *σπαρτίων ανατασιν*. Sed quid opus? *σκαπτιδαν, ελκυσιδαν, διεκκυσιδαν* relinquamus Hesychio, Eustathio, & Julio Polluci, Lib. 9. cap. 7. Magis ad rem, ut videtur, dixerimus, & ad mentem Persii eò propius, quo simplicius: funem servitutis, quem videbar exemisse, rursùm injicio; ut prius, innexum traho; servum te & Damam pronuntio. Aut certè metaphora est à bestiis vel etiam aviculis, quas cum aufugere & avolare tentant paulò longius, funiculo innexas revocamus.

Horat. Lib. 1. Epist. 10. pecuniam servire oportere sic edicit:

Tortum digna sequi potius, quàm ducere funem.

119. *Nil tibi concessit ratio.*] Sapientia nihil tibi de se aut de suo concessit, ut ex ratione posses agere; proinde malè & perperam agis omnia.

Digitum exere, peccas.] Levissima quævis actio tua peccatum est, & grave quidem. Æqualia quippe sunt peccata omnia apud Stoicos.

Digitum exere.] Epictet. *Ænchirid. Vel digitum vetatur extendi temerè*. Quò sanè respexit Persius, & satis contextus probat & sensus; ut mirer non paucos, post veteres Gloss. excurrisse ad gladiatorum morem, qui victi veniam à populo precabantur, digitum exerendo. *Digitum exere*, id est, fatere te victum à vitiis, inquit illi Interpretes plus æquo sagaces. At quæ esset consecutio, quod addit Persius, *peccas?* Verùm quibus insanire libet, his & liceat.

Quid verò est ita exiguum? At omni thure non obtinebis, ut dimidia virtutis uncia maneat in insanis. Non licet ea conjungere: & quando quidem fueris alioqui fossor, ne quidem ad tres duntaxat modos Bathylli Satiri ritè saltaveris. At ego sum liber. A quo tibi concessum illud usurpas, tot rebus obnoxius?

Et quid tam parvum est? Sed nullo thure litabis, 120

Hæreat in stultis brevis ut semuncia recti.

Hæc miscere nefas; nec cùm sis cætera fossor,

Tres tantùm ad numeros Satyri moveare Bathylli.

Liber ego. Undè datum hoc sumis, tot subdite rebus?

ANNOTATIONES.

120. *Et quid tam parvum?*] Reponit M. Dama; itane verò peccarem, tam simplici & levi actione?

Sed nullo thure litabis.] Ita est, ut dixi, inquit Stoicus: nec omni thure, votis omnibus ac sacrificiis impetrare posses, ut aliter se res habeat: utque, &c. infra mox.

Litabis.] Vide Sat. 2. ultimo.

121. *Hæreat in stultis, &c.*] Ut qui non sapit omninò, vel minimam habeat sapientiæ virtutisque particulam. Nam, quisquis sapiens non est, stultus est: & virtutes omnes adèd sunt connexæ, ut aut habeas omnes necesse sit, aut nullam, duo Stoicorum dogmata sunt, Laërt.

122. *Hæc miscere nefas.*] Servire vitiiis, simul & animi libertate frui, nefas est. Sapientiæ & stultitiæ consortium nullum. Stulte facis omnia, si non sapienter. Si sapis, liber es: si stultus es, eris etiam continuò servus. Hæc omnia Stoicè admodùm. Vide Tull. in paradox.

Nec cum sis cætera fossor, &c.] Illustrat & confirmat à simili.

Cùm sis fossor.] Tam longè abes à sapientia & vera libertate, quàm rudis & rusticus fossor à scita saltatione; fossor, inquam, terræ fodiendæ, colendæque totâ vitâ addictus, nullius rei cæteroque peritus.

123. *Tres tantùm ad numeros.*] Si fueris stupidus agricola, non modò perfectè saltare non poteris, sed nec duas aut tres pedum scitè dimensiones exequere, quippe modulætionis ignarus, Musicæ modos ac numeros quæ posses gesticulatione & saltatione æmulari & exequi; quod vix ex arte facit & perfectè artis peritus? Sic igitur, cùm sapientiæ nihil habeas, nec movere digitum sapienter & ex ratione potes.

Ad numeros.] Tullius Paradox. 3. *Histrion si paulò se movit extra numerum, aut si versus pronuntiatus est syllabâ unâ brevior aut longior, exhibetur & exploditur: in vita, quæ omni gestu moderatior, omni versu aptior esse debet, ut in syllaba, te peccare dices? Poëtam non audio in nugis; in vite societate audiam civem digitis peccata dimetientem sua?* &c.

Satyri.] Pedibus tam agilibus, ut Satyrus esse videatur. *Satyrorum* nempe Deorum agrestium

caprinis pedibus, villosò corpore, lascivientes motus imitabantur in Scena Pantomimi.

Virgil. Eclog. 5.

Saltantes Satyros imitabitur Alphisibæus.

Horat. ad Pisones.

Mox etiam agrestes Satyros nudavit.

Et Lib. 2. Epist. 2.

Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclops movetur.

Ex occasione loci hujus Horatiani suspicatur Casaubonus legendum esse, *Satyrum*, hoc loco Persii: ut sensus sit, *moveare Satyrum*, id est, motu corporis & saltatione exhibeas & æmuleris Satyrum saltantem scitè & agilitate summâ. Quasi verò Persius debeat esse perpetuus ubique & passim Horatii imitator, ac veluti servum pecus. Maneat igitur *Satyri*, donec mutandi ratio major afferatur.

Moveare.] Id est, saltationem numerosam præstes; nam, *moveri*, pro *saltare*, ponitur, ut probant loci Cic. Parad. & Horat. Epist. 2. Lib 2. mox citati. Adde Horat. ad Pisones.

Ut festis matrona moveri jussa diebus.

Bathylli.] Hic fuit Pantomimus Alexandrinus, Augusti tempore, imò, ut volunt alii, etiam sub Nerone, insignis, egregiâ formâ, & saltandi peritiâ; *Mecenatis libertus*, inquit veteres Gloss. Ejus meminit Juvenalis, Satir. 6. v. 63. ut molliter saltantis. Athen. l. 1. c. 17. ait *Bathyllum* cum Pylade primùm invexisse Italicam saltationem, quæ quidem hilarior cæteris esset, eò quòd saltationi gesticulationes corporis ritè accommodaret.

124. *Liber ego.*] Insurgit Dama, & allatas à Stoico rationes parùm capiens, veterem cantilenam & rem de qua controvertitur, insulserè occinit, & clamitat: Atqui liber sum, liber sum, inquam; quicquid contrâ cavillari pergas, ô Stoice, concessam mihi libertatem non auferres.

Horat. Lib. 2. Sat. 7.

————— Eripe turpi

Colla jugo: liber, liber sum, dic age, &c.

Undè datum hoc sumis?] Redarguit Stoicus Damam; Undè verò tu habes libertatem, quam jactas, ac tibi arrogas? *Tot subdite rebus*, nimirum, id est, cùm tot vitiiis servias velut mancipium.

An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat? 125

I, puer, & strigiles Crispini ad balnea defer, Si increpuit, cessas, nugator? Servitium acre Te nihil impellit, nec quicquam extrinsecus intrat, Quod nervos agitet. Sed si intus & in jecore ægro Nascuntur domini; qui tu impunitior exis 130 Atque hic, quem ad strigiles scutica & metus egit herilis?

Manè, piger, stertis: surge, inquit avaritia; eja

mor domini impulit ad strigiles deferendas? Matutino tempore dormis, ô ignave: Quin expergiscere, ait pecuniæ cupiditas; agedum

Nullum ne dominum agnoscis præter eum à quo vindicat Prætoris virga? Si clamitet Dominus: vade, serve, & porta strigiles ad Crispini thermas: sique urgeat, moraris etiam, ô nugax? Tum certè dura servitus nullatenus te adigit, nihilque ab externo ingreditur, quod nervos exagitet. At si domini intrinsecus oriantur, & in hepate malè affecto; quomodo tu abis minus punitus quàm ille, quem flagellum & timor

ANNOTATIONES.

125. *An dominum ignoras, &c.*] An nescis præter externum illum corporis dominum cujus è potestate ac dominio solutus abiisti, per vindictam & maumissionem, restare tibi totidem intus dominos ac tyrannos, quot pravos affectus atq; libidines animo tuo imperitantes.

Vindicta relaxat.] Vide suprà, v. 88.

126. *I, puer.*] Explicat disertè Philosophus duplex genus libertatis, per Prosopopœiam.

Strigiles.] Dentatum est è ferro, argento, aliàve materiâ instrumentum, dictum à *strigendo* seu *radendo*. Hoc in balneis seu aureo, seu argenteo divites utebantur ad sudorem distringendum seu detergendum. Sueton. in Augusto cap. 80. refert maculosum ei fuisse corpus, & callis quibusdam ex prurigine, assiduoque vehementi *strigilis* usu concretis, ad impetiginis formam, notatum.

Crispini ad balnea.] Opulenti quilibet sibi & amicis habebant domi thermas & balnea: ergo & Crispinus, qui ex servo factus Eques, jamque delicatior arguitur.

Juvenal. Sat. 1.

Cùm pars Niliacæ plebis, cùm verna Canopi Crispinus, &c.

Hic sub Claudio Imperatore Prætorio præfectus dicitur, & Consularibus Insignibus donatus; sub Nerone verò in Sardiniam Insulam relegatus semet interfecisse. Cornel. Tacit.

Defer.] Vir delicatus notatur & potens, qui non communibus utitur strigilibus, sed proprias sibi deferri jubet ad balnea.

127. *Cessas, nugator?*] Imperiosa utraque vox: undè & sequitur, *servitium acre*.

Servitium acre te nihil impellit.] Nihil jam te torquet illud imperium, & pœnarum metus, nimirum quia civili servitute liberatus es, nec ullum corporis dominum habes amplius.

128. *Nec quicquam extrinsecus intrat.*] Ex-

terna vox civilis domini parùm te movet aut agit, quia liber es per Prætozem.

129. *Quod nervos agitet.*] Non, ut priùs, vox herilis per aures intrans, cogit te nervos totumque corpus agitare, ad obediendum, & illuc quò jubet properandum, ne fortè vapules tanquam cessator & deses.

Sed si intus.] Si exteriori quidem & corporis servitute liberatus, pateris tamen & cervis interiorum vitiorum servitutum.

In jecore.] *Jecur* sedes appetitùs concupiscentis: vel, ut alibi, ponitur hic pro corde, quod est fons & origo omnium affectuum. *Ægro*: scilicet ob inveteratam in malo consuetudinem, qua fit ut affectus ingravescant, & magis magisque tabe sua animum corrumpant.

130. *Nascuntur domini.*] Imperiosæ libidines te quolibet vel invitum raptantes, pigritia, avaritia, luxuria, &c. ut mox patebit exemplo & experientia.

Qui tu impunitior exis.] Quomodo tu serviles pœnas non subis; & cur impunè libertatem ostentas in tam acri duroque servitio, quo quidem civile & externum pejus non est,

Tergo plector enim: qui tu impunitior?

131. *Atque hic, quem, &c.*] Cur minus plecteris, quàm ille servus, qui sub herili potestate pœnarum metu adigitur ad facesendum domini civilis imperium, v. g. ad strigiles ad balnea, sine mora deferendas, &c.

Scutica.] Flagellum è loris. Græcè, το σκυτος, pellem & corium significat.

132. *Manè, piger, stertis.*] Dialogismus est Damam inter & avaritiam, luxuriam, aliæque vitia; ubi clarè indicantur & sigillatim Tyranni intus dominantes, huc illucque distrahentes, & miserum quasi distortientes discerpentesque: per prosopopœiam elegantem avaritiæ, luxuriæ, &c.

Surge, inquit avaritia.] Quin divitiis studes accumulandis? Age, labora.

expergiscere. Quod si renuis: urget, atque, lectum desere. Non possum, inquis. Instat illa, exurge Et quidnam faciam? Quæris? E ponto huc apporta saperdas, castoreum, vile linum, hebenum, thus, vina fluentia ex Insula Co Defer ante alios piper novum è camelo sitibundo.

Surge. Negas. Instat, Surge, inquit. Non queo. Surge.

Et quid agam? Rogitas? Saperdas advehe Ponto, Castoreum, stuppas, hebenum, thus, lubrica Coa.

135

Tolle recens primus piper è sitiente camelo.

ANNOTATIONES.

133. *Non queo.*] Pigritiâ nempè retineor.

134. *Et quid agam?*] Cur otium meum inturbas? inquit Dama piger: quid me facere vis?

Rogitas.] Instat urgetque avaritia, donec desidem è cubili excusserit: docetque rationem quæstûs faciendi certissimam.

Saperdas advehe Ponto.] Negotiare, naviga, perge in Pontum, peregrinas merces huc advehe, mercaturis faciendis opes compara.

Saperdas.] Piscis est, qui in Pontico mari capitur. Synecdoche, pro omni piscium genere. *Saperdam* à sapore eximio dici quidam volunt: at repugnat Athenæus, Lib. 3. cap. 30. ubi Ponticum obsonium *saperda*, vile & ignobile edulium appellatur.

Ponto.] *Pontus* propriè vocatur illud mare quod à Mæotide palude ad Tenedum Insulam continetur: complectitur itaque Bosphorum utrumque, Propontidem, & Pontum Euxinum, qui Herodoto Lib. 4. describitur, vocaturque dignis admiratione inter omnia maria. Sic & proxima regio *Pontus* vocatur.

135. *Castoreum.*] Quidam interpretantur Castoris pellem, è cujus villis galeri conficiuntur exquisiti. Alii testiculos, è quibus phar-maca valdè utilia. Herodot. Lib. 4. Plin. Lib. 8. cap. 30. Et Lib. 32. cap. 3.

Virgil. Georg. 1.

— *Virosaque Pontus*

Castorea.

Juvenal. Sat. 12.

— *Imitatus Castora, qui se*

Eunuchum ipse facit, cupiens evadere damno Testiculorum; aded medicatum intelligit in-guen.

Aliunt nempè Castorem seu fibrum, animal aquaticum, lutræ speciem, cui piscis cauda, aliàs Ponticum canem, insequentibus venatoribus, eâ corporis parte, propter quam expetitur, horrendo (quod ait Plinius) morsu abscissâ, sese redimere. Negant verò doctiores & periti Medicinæ viri, testiculos amputare sibi Castorem; quòd sine vitæ damno fieri non possit: sed folliculos geminos ex uno nexu dependentes, quibus insit vis medica ad plures morbos. Quicquid

sit, sive hoc, sive illud, Castoreum passim vocatur.

Stuppas.] Pars lini, cortici proxima, *stupa* dicitur.

Virgil.

Stupea torquentem Balearis verbera fundæ.

Hebenum.] Arbor est spississima nigricoloris, quam Æthiopiæ tribuit Herodotus, Indiæ verò Plin. Lib. 12. cap. 4. ex Virgilio: ubi & Romæ spectam ait primum in triumpho Magni Pompeii Mithridatico.

Virgil. Georgic. 2. Sic habet:

Divisæ arboribus patria: sola India nigrum

Fert ebenum: solis est thurea virga Sabæis.

Thus.] Plin. Lib. 12. cap. 14. ait in sola nec universa quidem Arabia reperiri, sed in ea tantum regione, cui nomen Sabæ. Virgilius loco mox citato adstipulatur. Et alibi,

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.

Apud Athenæum Lib. 3. cap. 21 Syria fructus vocantur myrrha & thus. Et Lib. 15. cap. 10. Thus inter secundæ mensæ apparatus recensetur.

Lubrica Coa.] Vina mollia, lenia, alvum solventia; ex Insula Co, quæ est in Ægeo mari, è Cycladibus una, Hippocratis clara natalibus.

Horat. Lib. 2. Sat. 4.

— *Si dura morabitur alvus,*

Mytilus, & viles pellent obstantia conchæ,

Et Lapathi brevis herba, sed albo non sine Coo.

136. *Tolle recens primus.*] Anteverte alios mercatores, & cave ne illi præoccupantes, quæstûs occasionem præripiant.

Horat. Lib. 1. Epist. 6.

— *Cave ne portus occupet alter,*

Ne Cypriatica, ne Bithyna negotia perdas.

Piper.] Plin. Lib. 12. c. 7. *Passim quæ piper gignunt, juniperis nostris similes, inquit.*

Tolle è sitiente camelo.] Id est, exonera camelum variis ejusmodi mercibus onustum, longâ fessum & sitibundum viâ, & venales expone. *Sitiente.* Dicitur camelus sitim tolerare ad quatrimum. Plin. Lib. 8. cap. 18. ubi & alia ad cameli naturam & indolem pertinentia fusè persequitur.

Verte aliquid ; jura. Sed Jupiter audiet. Eheu
Baro, regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages, si vivere cum Jove tendis.
Jam pueris pellem succinetus & œnophorum
aptas ;

140

Quidpiam commuta, jus jurandum interpone. At Jupiter auscultabit. Eheu, stupide, si contendis vivere amicè cum Jove, vitam ages satis habens perforare digito salinum delibatum. Mox autem expeditus accommodus famulus manticam, & vini lagenam ;

ANNOTATIONES.

137. *Verte aliquid.*] Vetus Scholiast *Negotiare, speciem pro specie commuta*, inquit, ne deses amplius mane: divitias congere labore, imo & perjurio, ac fraudibus, si opus est.

Jura.] Bonas esse merces affirma, etiam falsò: pejerare ne dubita. Certè qui cum mercatoribus jurat sæpe, sæpe & pejerat. Vide Tull. Offic. 3. ad finem.

Sed Jupiter audiet.] Avaritiæ Dama respondet. Scilicet me jubes rem augere mendaciis passim ac perjuriis; ut solent mercatores. At Jupiter vindex aderit. Sapientium est axioma: *Ita vivendum, tanquam sub Dei oculis.*

Eheu.] Jungendum cum præcedentibus, inquit Casaubonus, ut Dama imminentem perjuris vindictam vereatur, ad quam se quasi necessitate adigi intelligit. Legunt alii *heu, heu*, essetque attribuendum sequenti sententiæ, per quam Damæ religio risu excutitur.

138. *Baro, regustatum, &c.*] Avaritia instat, & paupertatis metum incutit Damæ, ut religionem elevet adimatque. Adeò stolidus es, inquit, ut miser esse malis, quam mentiri & jurare, formidine scilicet Jovis!

Baro.] Vetus Schol. *Lingua Gallorum barones vel varones dicuntur servi militum, qui utique stultissimi sunt, servi videlicet stultorum.* Est igitur, *baro*, idem ac *bardus* & *vecors*. Cic. Lib. 9. Epist. Famil. ultimâ. Item Lib. 2. de Divinat. sub finem, & alibi, *baronem*, ponit pro stupido. Legunt alii, *vare*, id est, distorte, & aberrans, à recta ratione, sed perperam. Habetur enim, *vare*, in vetustis codicibus.

Regustatum digito terebrare salinum.] Scilicet ð *baro*, modico victu contentum esse te oportebit: adeòque inops eris, ut micæ salis colligas in fundo salini sæpius appositi, & proinde sordidi.

Digito terebrare.] Emphaticè omnia. Digito premere, ut perforare videaris: vel, primoribus digitis delibans salis pauxillum, notas digitorum relinques. Quæ omnia egestatem summam arguunt.

Salinum.] Plin. Lib. 31. cap. 7. de sale sic habet: *Varro pulmentarii vice usos veteres auctor est: esitasse enim salem cum pane & caseo ut Proverbio apparet.* Nimirum, salem lingere dicuntur, qui tenuiter admodum & parce vic-

titant. Plaut. Curcul. Act. 4. Seen. ult. *Hic, hodie apud me nunquam delinges salem*; id est, ne minimum quidem cibi capies.

Horat. Lib. 2. Od. 16.

Vivitur parvo benè, cui paternum Splendet in mensa tenui salinum.

Constat certè pauperrimis olim cibum fuisse salem cum pane; sicut & Eremicolarum Christianorum nonnullis.

139. *Contentus.*] Frustrà legunt aliqui, *contemptus*.

Perages.] Per totam vitam pauper & egenus.

Si vivere cum Jove tendis.] Si Jovem habere placatum & amicum intendis, integer vitæ, scelerisque purus, ac morum sanctitate.

140. *Jam pueris pellem, &c.*] Dama tandem Jovis & conscientiæ metum ac stimulos prætergressus avaritiæ se tradit, ejus victus argumentis. Verùm iter parantem ad Indos, & navi proximum jam & expeditum aggreditur luxuria, deterret retrahitque, ostentans laborum duritiem & longinquæ navigationis molestias & pericula.

Pueris.] Legunt quidam, *puer is*, id est, tu jam avaritiæ servus pergis quò vocat illa. Sed perperam. Nec meliùs, quod suspicatur non-nemo legendum postea; *aptus*, pro *aptas*. Jam profecto nugis nugas suunt aptantque & somnia somniis, qui aliis insomnia objiciunt. Hic sane non benè sanus Marcilius videatur, & malè Casaubono insidiari, aliàs perspicax & solers, semper autem eruditus.

Pellem.] Sarcinas, sacculum, in quo itineri necessaria: vel è pellibus hirsutis vestem ad frigus arcendum: de quâ Juvenalis antè citatus Satirà 14. v. 186.

Qui summovet Euros pellibus inversis.

Et Ovid. Trist. 3. Eleg. 10.

Pellibus, & sutis arcent mala frigora braccis.

Succinetus.] Collectas & præcinctas, more viatorum, jam vestes habens.

Horat. Lib. 2. Sat. 6.

Veluti succinetus cursitat hospes.

œnophorum.] Vas vinarium. Vox tota Græca est. *Ovos, vinum, œga, porto.*

Horat. Lib. 1. Sat. 6.

Pueri, lasanum portantes œnophorumque.

Aptas.] Ad navem deferenda imponis.

& properas statim ad navem. Nihil remoratur quominus rapide subeas mare Ægæum ingenti nave, præterquam si luxuria cauta dehortetur te prius ductum seorsum; dicens, quò deinceps properas ô demens? Ecquo? Quid tibi queris? Nempè effervuit sub corde ardenti bilis virilis, quam amphora cicuta non sedaverit. An verò tu mare transcurras? An tu cœnam capies

Ocyùs ad navem. Nihil obstat quin trabe vastâ Ægæum rapias, nisi solers luxuria ante Seductum moneat; quò deinde, insane, ruis?

Quo?

Quid tibi vis? Calido sub pectore mascula bilis Intumuit, quam non extinxerit urna cicuta. 145 Tun' mare transilias? Tibi tortâ cannabe fulto

ANNOTATIONES.

141. *Ocyùs ad navem.*] Fortè verba sunt Damæ imperantis puero, ut deferre festinet impostum onus: vel sunt Poëtæ ad Damam.

Nihil obstat.] Omnibus jam ad id comparatis.

Trabe vastâ.] Synecdoche. Sic Horat. Lib. 1. Od. 1.

Trabe Cyprîâ

Myrtoim pavidus nauta secet mare.

142. *Ægæum rapias.*] Rapidè percurras mare Ægæum, & quodlibet aliud. Synecdoche.

Ægæum.] Maris Mediterranei sinus est amplissimus, Græciam inter & Asiam minorem. Ita vocatur, vel ab Ægeo Thesei patre, vel ab Ægea Amazonum Regina, qui in eo perierunt: Vel ab urbe Euboica Æge, ut vult Strabo. Plinius Lib. 4. cap. 11. sic habet: *Ægeo mari nomen dedit scopulus Tenedum inter & Chium, verius quam Insula, Aex nomine, à specie capræ, que ita Græcis vocatur, (αἴξ) in medio mari repente exiliens.*

Solers luxuria.] Blanda, callida, providens te sibi velut prædam eripi, velut mancipium & servum elabi & perire sibi, si semel naviges & avaritiæ te mancipis & addicas.

Luxuria.] Morum dissolutio, inquit Festus, sicut luxa membra appellantur, quæ soluta & suo loco dimota sunt.

143. *Seductum.*] Deceptum antea corruptumque suis illecebris & voluptatibus. Vel sensus est: nisi luxuria, antequam navim conscendas, monitis ab incæpto cursu dehortetur ac revocet: ductum verò separatim te alloquitur, quia habet aliquid pudendum, unde & arbitros removet. At non ita lucri cupiditas, imo aperte agit, eo quod neminem pudet rem facere, & augere.

Quò deinde, insane, ruis, &c.] Verba sunt luxuriæ Damam à navigando deterrentis.

Insane.] Qui tot molestias & discrimina non vereris.

144. *Quid tibi vis?*] Quæ mens, quæ ratio te ducit? Imo quis furor abripit?

Calido sub pectore, &c.] Unde verò hæc tibi insania? An ex effervescente bili? Fortè his duobus versiculis indicatur Dama adversus luxuriam fatigantem oblectatus, ad iracundiam usque.

Mascula bilis.] Effœminatos animos amat luxuria, non mirum ergo si damnat masculam bilem velut furorem, & Damam velut furiosum. Porrò sicut Virgil. Eclogâ 8. dixit *mascula thura*, sic Persius *bilem masculam*, id est, fortem & validam, quam Stoici cotem *fortitudinis* vocabant, modo tamen eâ non ut duce, sed ut milite uterentur.

145. *Quam non extinxerit urna cicuta.*] Quamvis contraria contrariis curentur, at ardentem istam bilem vix levare aut sedare potuerit succus cicutæ copiosissimus, & plena urna, vas capacissimum; quamvis ille sit adeo frigidus, ut mortem pariat vel modicus. Vide supra, Sat. 4. ad. v. 2.

146. *Tun' mare transilias?*] Te nimirum committes tam infido elemento, in quo sis *digitis à morte remotus quatuor aut septem, si sit latissima tæda*: ut ait Juvenalis Satir. 12. v. 58. Tria refert Plutarchus, quorum pœniteret Catonem Censorium, *arcanum uxori revelasse; diem inutilem transegisse; & eo transmisisse navi, quo pedestre iter esse posset.* Ex adagio Græco.

ἄλλασσ», και πυρ, και γυνη και κατὰ τριχ.

Tibi totâ cannabe fulto, &c.] Tune, ô Marce Dama, tu vir honoratus jam & liber, poteris cibum in navi capere, ita ut pro sedili habeas funem nauticum, pro mensa transtrum, permixtus scilicet cum remigibus & nautis squalidis & agrestibus, qui solitus es mollius sedere, beatius vivere, domi, in otio, inter familiares, nitidè, honestè?

Tortâ cannabe.] *Cannabis* est genus plantæ, è qua funes fiunt, & rudentes: imo & vestes apud Thracas, tam subtiles, ut lineæ videantur; Herodot. Lib. 4. num. 155.

Cœna sit in transtro? Vejentanumque rubellum
 Exhalet vapidâ læsum piee sessilis obba?
 Quid petis? Ut nummi, quos hîc quincunee mo-
 desto
 Nutrieras, pergant avidos sudare deunces? 150
 Indulge genio: carpanus dulcia; nostrum est

in transtro, nîxus sine intorto?
An & vas sedere potens emittat
tibi odorem vini sub rubri Ve-
jentani pice fatidâ corrupti?
Ecquid intendis? An ut num-
mi quos hîc alueras quincunee
moderato, pergant tibi exsuda-
re deunces cupidos? Da te vo-
luptati: rapiamus jucunda.
Nostrum est munus

ANNOTATIONES.

147. *Transtro?*] Trabs est transversa, scam-
 num & sedile remigum. Virgil.

Considite transtris.

Vejentanum rubellum.] Vinum ignobile, sa-
 poris injucundi, ex agro circumjecto Veios
 urbem Hetruriæ, non procul ab urbe Roma.

Horat. Lib. 2. Sat. 3.

Qui Vejentanum festis potare diebus

Campanâ solitus trullâ, vappamque profestis.

148. *Exhalet vapidâ.*] Tetros vapores tibi-
 que insolitos emittens, fastidium creet & æ-
 gritudines, & fortasse mortem extra patriam.
 Heu quo ruis? Lucelli scilicet aliquantuli
 gratiâ perdas quietem, voluptates, vitam?

Lesum pice.] Infectum ex odore picis quâ
 navis pariter & obba illitæ & obturatæ. Mos
 erat porro picandi vinum, id est, picem &
 resinam interdum adhibendi & immiscendi,
 ad condiendum veluti, addendasque vires,
 aut frangendas. De quibus Plin. Lib. 14. cap.
 1. & 20. Plutarch. Conviv. Quæst. Lib. 5. cap.
 3. illis autem ipsis condimentis vinum aliquando
 corrumpebatur, unde Martial. Lib. 3. Epig. 76.

Resinata bibis viva, Falerna fugis.

Sessilis obba.] *Poculi genus, vel ligneum, vel*
ex sparto, inquit Nonius Marcellus, vas latum
 habens fundum & ventrem, ita ut per se fa-
 cilè stet & sedeat, undè *sessilis obba* dicitur.
 Volunt aliqui esse doliolum, in quo navigantes
 plerumque sedeant.

149. *Quid petis? Ut nummi, &c.*] Quis ve-
 rô finis tibi propositus? Nimirum usura in-
 gens & infinita, qualis maritima esse solet, sed
 labore & periculo perinde magno.

Hîc.] Romæ, sine labore, sine periculo.

Quincunee.] *Quincunx,* uncias quinque sig-
 nificat.

Quincunee modesto.] Fœnore modico, legi-
 bus licito, & avaritiæ notam haud metuente;
 nimirum quinque annuis pro centenis. Leg. Tu-
 tor. Paraph. 10. Digest. & Leg. 17. Digest.
 de usuris & fructibus. At vox ista, sicut &
 sequens, *deunx,* ampliori eget elucidatione.
 Itaque observa. Gravissima pridem usura erat
centesima, qua pro centum nummis mutuo ac-
 ceptis pendebantur duodecim annui, singuli
 pro mensibus singulis. Huic verò proxima de-

nîx cum undecim reddebantur pariter pro
 centenis: sic & *dextana* erat, cum decem: *do-*
drana, cum novem: *bessalis,* cum octo: *septunx*
 cum septem: *semis,* cum sex: *quincunx* cum
 quinque: *triens,* cum quatuor: *quadrans,* cum
 tres: *sextans,* cum duo: denique *unciaria*
 usura vocabatur, qua pro nummis centum u-
 nis dumtaxat in fœnus solvebatur quotannis.
 Et hæc lege decemvirali potissimum probata,
 ut testatur Corn. Tacit. Annal. Lib. 5. Quæ
 tamen ob feneratorum fraudes post abrogata,
 & ad semiunciarium redacta est. Vide infra
 mox ad vocem, *deunces*.

150. *Nutrieras.*] Fœnore auxeras, multipli-
 cãras. Horat. Lib. 1. Epist. 18. *pascere num-*
mos eodem sensu dixerat.

Pergant.] Alii codices habent, *peragant.*

Avidos sudare deunces.] Nimum fœnus &
 immodicum afferre, sudore & molestia pariter
 ingenti, ob navigationis tædia & pericula.

Avidos.] Cupiditatem lucri nimiam in fœne-
 ratore arguit.

Deunces.] *Deunx* pondus est seu mensura un-
 decim unciarum, quasi una dempta parte è libra
 seu asse, qui duodecim uncias continet. *Deunx*
 autem usura significat undenam annuam pro
 centenis seu qua pro centum nummis annuo
 fœnore, undecim nummi dantur, ut dixi paulo
 antè. Hoc vero sane referendum videtur ad
 usuras maritimas, quibus lex nulla modum
 ponit, imo quæ culpâ carent quantumvis mag-
 nâ, scilicet ob pericula maris, & ærumnas.

151. *Indulge genio.*] Vide Sat. 2. v. 3.

Carpanus dulcia.] Fugientes cum vita & an-
 nis arripe voluptates. Hor. Lib. 1. Od. 11. *carpe*
diem. Epicurei apud Lactantium: *Voluptatibus,*
inquiunt, quoquo modo possumus, serviamus.
Brevi enim tempore nulli erinus omnes. Ergo
nullum diem, nullum temporis punctum fuerit no-
bis sine voluptate patiamur, ne quia ipsi quandoque
perituri sumus, id ipsum quod vixerimus pereat.

Nostrum est quod vivis.] *Bis* *his* *desuper* *ex*
est *his;* inquit Proverbium Græcum Undè
 luxuria ait sibi acceptam referri oportere Da-
 mæ vitam hilarem, jucundam, quietam, volup-
 tuosam, eo quod sine gaudiis ac voluptatibus
 vivere, non sit vivere.

quòd vitam ducis. At paulò post, eris favilla & umbra, & sermo. Vitam age, mortem recordatus: tempus effluit. Id quòde loquor, exinde est. Ecce quid facis? Hamo gemino distraheris in diversas partes. An illum Sectaberis, an istum? Necessè est ut subjaceas duobus dominis vicissim,

Quòd vivis: cinis, & manes, & fabula fies.
Vive memor lethi: fugit hora. Hoc quod loquor, inde est.
En quid agis? Duplici in diversum scinderis hamo.
Huncceine, an hunc sequeris? Subeas alternus oportet,

155

ANNOTATIONES.

152. *Cinis, & manes, & fabula fies.*] Antequam moriaris, fruire vità vitæque deliciis; nam brevi de te actum erit. Hæc ad mentem Epicureorum, qui cum corpore & animam interire putant, ut mox dixi: quod satis convenit loquenti luxuriæ: an verò potiùs secundum Stoicos è quorum gremio Persius? Cic. Tuscul. Quæst. 1. num. 77. *Stoici*, inquit, *usuram nobis largiuntur tanquam cornicibus: diu mansuros aiunt animos, semper autem negant. Et paulo post, cap. 78. aiunt manere animos è corpore cum excesserint, sed non semper. Erit igitur sensus, fies cinis, nimirum, ex more, cremato corpore tuo, post mortem, & in favillam per ignem redacto: deinde eris manes, id est, anima tua per aliquod tempus manebit & durabit apud Inferos. Postea vero fies fabula, id est, redibis in prius nihilum: hac enim catastrophe est vitæ & conditionis humanæ, quæ fabulæ in mundo velut in theatro & scenâ peractæ comparari solet.*

Manes.] Pro locis inferioribus *Manes* accipit Macrobius Lib. Saturnal. 1. cap. 3. Virgil. Æn. 6. pro pœnis, quæ sunt apud inferos. Alii, pro Diis tantùm bonis; nam Varro Lib. 5. bonum antiquis manum vocari ait; hinc per antiphrasim quasi minimè boni, (si Servio fides) Dii inferi *Manes* appellantur. Porrò animum à corpore separatum Antiqui *Manem Deum* vocabant. Hic sumitur pro anima corpore soluta.

Horat. Lib. 1. Od. 4.

Vite summa brevis spes nos velat inchoare longam.

Jam te premet, nox, fabuleque manes: vide infra v. 185. ad vocem, *Lemures*.

Fabula fies.] Interpretantur vulgo locum hunc, sicut & Horat. mox cit. de Inferis, de quibus & Poëtæ & Philosophi tot & tanta narrant & fabulantur. Atque ita duæ voces, *manes fabula*, idem significant. Potest etiam ita intelligi, *fabula fies*, id est sola tua memoria restabit, & sermo de te forsan faciendus. Vide supra tertiam hujus loci interpretationem, ad hanc vocem, *cinis*.

153. *Vive memor Lethi.*] Hor. Lib. 2. Sat. 9.

Vive memor quam sis ævi brevis.

Fugit hora.] Vita sensim elabitur, ut tempus, Horat. Lib. 2. Od. 5.

Currit enim ferox ætas.

Virgil.

————— *Fugit irreparabile tempus.*

Hoc quod loquor, inde est.] Temporis & vitæ fugientis partem etiam absumo aliquam loquendo tecum.

Horat. Lib. 1. Od. 11.

Dum loquimur, fugerit invida

Ætas: carpe diem.

Læva paulum mens erat Turnebo, cum Lib. 20. cap. 1. hunc locum sic intellexit; *quia perit sensim vita, inde tibi loquor ut te moneam jubeamque carpere gaudia, antequam tibi pereant.* Multo aliter, & cum aliis, magisque ad sensum Horatii Persiique D. Hieronym. Comment. in Epist. ad Galat. Lib. 3. cap. 6. *Breve est, inquit, vitæ istius curriculum: hoc ipsum quod loquor, quod scribo, quod relego, de tempore meo, mihi aut crescit, aut deperit.*

154. *En quid agis?*] Hactenus Prosopopœia illa & dialogus perelegans. Jam vero Stoicus ad Damam; En igitur ad diversa contrariaque traheris, huc ad quietem & voluptates à luxuria, illuc ad lucrum & laborem ab avaritia, quid igitur facies? Quo te convertes? Jamne sentis & fateberis te esse servum, & duram sub duris dominis servire servitutem?

Duplici in diversum scinderis hamo.] Variâ duplicis servitutis necessitate oppressus quasi discinderis.

Hamo.] Prorsus ad rem est quod initio Libri de invidia & odio Plutarchus ait; *vitium hamis esse quasi pluribus instructum & armatum, πολυμυστερον*: certè pura virtus rara avis: qui luxuriæ sordes effugerit, & fœda voluptatum cavebit lenocinia, is hamo capietur avaritiæ; vel contrâ. Metaphora est à piscatione, in qua pisces hamo seu escâ diversâ & multiplici quandoque inescantur, ut capiantur alterutro.

155. *Huncceine, an hunc sequeris.*] An avaritiam, an luxuriam? otium, an sudores? lucrum, an voluptates?

Subeas alternus oportet.] Quid, si utrique servendum? modo huic, modo illi obtemperans, quam miser! haud profecto simpliciter fueris:

Ancipiti obsequio dominos alternus oberres :
 Nec tu cùm obstiteris semel, instantique negâris
 Parere imperio, rupi jam vincula, dicas.
 Nam & luctata canis nodum arripit : attamen illi
 Cùm fugit, à collo trahitur pars longa catenæ. 160
 Dave, citò, hoc credas jubeo, finire dolores

dubio servitio, & vicissim obambules circa illos. Et quando tu repugnaveris semel, & recusaveris obedire urgenti mandato, ne propterea dicas, modò catenas fregi. Etenim canis etiam obagitatum vinculum aufert : nihilominus quando aufugit ; longa pars catenæ

raptatur abs cervice illius. Sic Chærestratus rodens unguem vivum dicit ista : ô Dave volo ut his fidem habeas :

ANNOTATIONES.

156. *Ancipiti obsequio dominos.*] Binas dominatrices vicissim sequens, dubius interim, utri potissimum te addicas.

Obsequio.] Reconditum in hac voce sensum vulgus haud expiscari, monent doctiores : non est obsequium, ut putant, famulatus, vel opera alicui navata ; sed patientia, & indulgentia erga alios nimia, quâ eorum voluntati & libidini plus æquo obsecundatur, etiam contra fas & rationem, ut vulgò faciunt assentatores. Terentius in Andria, *obsequium* opponit *veritati*, quâ vel amici nonnunquam offenduntur, adeò nolunt homines proprios nævos & errores videre, vel audire. *Obsequium amicos, veritas odium parit.* Quem locum & sententiam illustrat Cicero in Lælio, num. 91. *Molesta, inquit, veritas est, siquidem ex ea nascitur odium, quod est venenum amicitie : sed obsequium multo molestius, quod peccatis indulgens præcipitem amicum ferri sinit.* Et paulò post : *in obsequio comitas adsit ; assentatio vitiorum adjutrix procul amoveatur.*

Oberres.] Perpetuâ discursatione circa utrumque dominum, ut satisfiat contraria etiam imperantibus ; non sine gravi, imò intolerabili molestia.

157. *Nec tu cùm obstiteris semel.*] Ne verò dicas te alteri repugnaturum, vel utrique, nimirum sævienti ; sicque liberum fore à servitute illa vitiorum durissima.

Semel.] *Hirundo una non facit ver,* inquit Aristoteles, *nec parit aut tollit habitum, & unus aut alter actus.*

158. *Rupi jam vincula, dicas.*] Non rupisti, inquam, sed rejecisti mox tibi rursùm injicenda.

Ovid. Amor. Lib. 3. Eleg. 10.

Scilicet asserui jam me, fugique catenas.

Horat. Lib. 2. Sat. 7.

— *O toties servus ! Que bellua ruptis, Cum semel effugit, reddit se prava catenis.*

159. *Luctata canis, &c.*] Probat à simili Canis cùm diu multumque catenam excussit,

aut dente morsuque aliquâ parte fregit, fugitque ; attamen quia pendentem collo catenæ partem trahit, non difficile reducitur, religaturque firmiùs & arctiùs quàm antea. Sic plane tecum agetur homine longâ vitii ac diurnâ servitute mancipato. Semel iterùmque forsân aliquando resistes, eorum importunâ sollicitatione fatigatus ; at paulò pòst iis te ultrò addices turpissimè, aut occasione, aut vehementiâ abstractus & impulsus, nimirum propensionem ad ea retines & circumfers longo usu conflata, quam frangere non ita facile est & promptum.

Nodum.] Catenæ nodos, vincula. Synecd.

160. *Trahitur pars longa catenæ.*] Vulgò dicimus de eo, quisquis instans exitum aut periculum eluctatus est semel, aut etiam aliquoties, is non est liberatus qui suam catenam trahit. Locum hunc Persii integrum adumbravit Seneca de Vita beata : *Ei qui ad virtutem tendit, etiamsi multum jam processit opus est aliquâ fortunæ indulgentiâ, adhuc inter humana luctanti, dum nodum illum exolvit, & omne vinculum mortale—Qui ad superiora progressus est, luxam catenam trahit, nondum liber, jam tamen pro libero.*

161. *Dave, citò, &c*] Confirmat exemplo è Menandri Eunuchò, quem, personis & quibusdam immutatis, transtulit Terentius. Huic Phædria, illi est Chærestratus, huic Parmeno, est illi Davus, Personæ Comicæ. Quod & annotavit vetus Schol.

Dave.] Nomen servi apud Menandrum Atheniensem Comædiarum scriptorem. Servis apud Romanos nomina hæc frequentia Staius, Dionysius, Stichus, Hera : sicut Athenis Davus, Geta, ex quo Daci, qui antea Davi, bello subacti fuerant ; apud Syros Dama : in Paphlagonia Lybius : apud Phryges, Manes, Mida : Lacædemoniis, Helota : Argivis, Cymneta : Cretensibus, Epharmiota, Clarota, Minota : Thessalis, Penesta : Syracusanis Eustatonus : Sicyoniiis, Corynephorus : Mari-

cogito finem imponere quamprimum prioribus molestiis. Numquid ego probrum obsistam cansanguineis meis sobriis? Numquid patrimonium elidam ad portam impuram, malâ famâ, quando ego temulentus cano ante humidam Chrysidis januam, tædâ extinctâ?

Præteritos meditor. Crudum Chærestratus unguem
Abrodens ait hæc. An siccis dedecus obstem
Cognatis? An rem patriam, rumore sinistro,
Limen ad obscœnum frangam, dum Chrysidis
udas
Ebrius ante fores, extinctâ cum face, canto? 165

ANNOTATIONES.

andinis Bythinia populis, Doryphorus, &c. Alex. ab Alex. Lib. 3. cap. 20.

Finire dolores.] Nuntium remittere amoribus, qui mihi sunt tot dolorum causæ. Hos Plautus in Mercator. Prologo sic perstringit:

*Amorem hæc cuncta vitia sectari solent,
Cura, ægritudo, nimiaque elegantia, &c.
Sed amori accedunt etiam hæc que dixi minus.
Insomnia, ærumma, error, terror & fuga,
Ineptiæ, stultitiæque, aded & temeritas;
Incogitantia excors, immodestia,
Petulantia, cupiditas & malevolentia,
Inhæret etiam aviditas, desidia, injuria,
Inopia, contumelia & dispendium,
Multiloquium, pauciloquium.
Virgil. Eclog. 3.*

Quisquis amores

Aut metuet dulces, aut experietur amarus.

Sed ipsum Phædrum amatorem miserum audire, imò spectare veluti, ne pigeat, ut ipsius etiam nos misereat. Is apud Terent. Eunuch. Act. 1. Scen. 1. sic loquitur:

Indignum facinus! Nunc ego &

Illam scelestam esse, & me miserum sentio:

*Et tædet, & amore ardeo: & prudens, sciens,
Virus vidensque pereos; nec quid agam scio.*

Finire dolores præteritos meditor.] Relinquendo Chrysidem meretricem, quæ me proferat amando perdere. Ut est apud Horat. Lib. 1. Od. 8. Idem Lib. 2. Sat. 3. scripserat de Phædrâ Terentiana, cujus locum integrum ibidem expressit.

An potiùs mediter finire dolores?

162. *Crudum Chærestratus unguem abrodens.]* Præ dolore quòd ab amica exclusus: vel præ ancipiti incertoque consilio, cogitabundus totus, & secum ipse luctabundus, num ad eam quæ exclusit redeat, an deserat quam perditè amat.

Pers. Sat. 1. v. 106.

Nec demorsum sapit unguem.

Horat. Lib. 1. Sat. 10.

Vivos & roderet ungues.

Chærestratus.] Juvenis amator Chrysidis meretriculæ, apud Menandrum, ut dixi.

163. *Ait hæc.]* Ad Davum nempè fidum sibi famulum.

An siccis dedecus obstem cognatis?] An fœdis

ego amoribus eam, ut antè, perditum bonam famam gentis meæ, in qua, præter me sunt omnes honesti, casti, sobrii?

Siccis.] *Siccus* temperatum virum, madidus ebriosum ac vinolentum sæpè indicat.

Plaut. utrumque ponit Asinar. Scen. 14.

Ego præter alias virum meum fui rata

Siccum, frugi, continentem.

Et paulò post:

Scito illum madidum, nihili, incontinentem.

Horatius Lib. 1. Epist. 19. Item Lib. 1. Od. 18. *siccis* posuit, pro *sobriis & jejunis*.

Tullius pariter, *horridam & aridam* vocat vitam hominis frugalis; pro Quintio, num. 93. Item Sexti Roscii Amerini probat innocentiam, è victu arido, n. 75.

164. *Rem patriam frangam.]* Patrimonium dilapidem & effundam in meretricios amores. Quod *expatriare* vocabulo sanè significantissimo vocat Catullus Epigram. 30. in Cæsarem.

An hæc sinistra lileralitas

Parum expatriavi? An parum helluatus es?

Paterna primum lancinata sunt bona, &c.

Horat. Lib. 1. Sat. 2.

Bonam deperdere famam,

Rem patris oblitare malum est, &c.

Rumore sinistro.] Qui jam de me spargitur & volat: quanquam, ut habet Ovidius.

Turpis amor surdis auribus esse solet.

165. *Limen ad obscœnum.]* Ante fores, vel in domo impuræ & flagitiosæ mulieris, ad quam velut ad scopulum frangor & illidor; & mea mecum deperduntur bona, fortunæ, famæ, &c.

Obscœnum.] Vox à *cæno* facta, ut volunt alii: at Varro à *scena*; ubi turpia quævis dicuntur, trahit originem: alii ab Oscis populis Italiae in Campania, turpi libidine & spurcitia famosis.

Chrysidis.] Famosum erat scortum, cujus est mentio apud Athen. Lib. 13. cap. 3. Porro nomen ab auro, fortè ob *poscinumia oscula* meretricum, quod ait Apuleius Lib. 10. de Asino aureo.

166. *Ebrius.]* Commessatio sequitur epulas; Cererem & Bacchum Venus.

Udas ante fores.] Seu lacrymis, seu unguento, ex more amantium: ut notat vetus

Euge, puer, sapias : Diis depellentibus agnam
Percute. Sed censen' plorabit, Dave, relicta?
Nugaris. Soleâ, puer, objurgabere rubrâ ;

[*Macte animo, ô puer, sapiens esto, & agnam macta Numinibus averruncis. At, ô Dave, putasne quod Chrysis à me deserta lacrimabitur? Nugas*

agis. Certè, ô puer, castigaberis sandalio rubeo,

ANNOTATIONES.

Schol. vel etiam vino, ut abundè probat Plaut. Curcul. Scen. 1, & 2. ubi lenæ fores vino amator conspergit, & odore vini illecta illa januam pandit, & prodit foras, amantique ablanditur. Interpres quoque Aristophanis in Plutum, ait Laïdem à multis adamatam Thesalis, qui præ amore vestibulum ejus vino irrigabant. Parum ad rem est quod affert non nemo, solitos aquâ perfundi januæ cardines à mulieribus, ad fallendos maritos : Chrysis enim marita non erat. Melius fortasse, ne strepitum ederet aperta janua, & à vicinis audiretur. Nam apud Plaut. loco mox citato adolescens laudat *ædes festivissimè apertas*, quibus *nec mutit cardo* : dein jubet servo : *tace ; occultemus lumen & vocem.*

[*Extinctâ cum face, canto.*] Cùm pervenerant amatores ad ædes amicarum, facem extinguebant, ne agnoscerentur ; & ante januam, nocte sæpe integrâ, amatoria cantabant. Plautus, loco citato.

Horat. Lib. 1. Sat. 4.

Ebrius, & (magnum quod dedecus) ambulet ante

Noctem, cum facibus.

Quòd verò Marcilius extinctam facem vult esse signum exclusionis, videtur hic non habere locum, ut si facem projectam aut jacentem Persius dixisset, quem admodum Propert. Lib. 1. El. 1.

Semper & exclusi signa jacere faces.

[*Canto.*] Insignem & elegantem ejusmodi cantilenam scripsit Horat. Lib. 3. Od. 10. ubi sic est :

Extremum Tanaim si biberes, Lyce,

Servo nupta viro, me tamen asperas

Porrectum ante fores objicere incolis

Ploraret Aquilonibus.

Audis quo strepitu janua, &c.

Et in fine,

Non hæc semper erit liminis, aut aquæ

Calestis patiens latus.

Ovid. Fast. 5.

Ebrius ad durum formosæ limen amicæ

Cantat.

Hoc Plautus dicit, *occultare ostium.* Mercat. Scen. 4. Pers. Scen. 15.

167. *Euge, puer.*] Gratulatur Davus Chærestro sanio rem mentem, quam testatur. Sa-

pias, perge in tam bono consilio, errorem aliquando tandem agnoscens.

[*Diis depellentibus.*] Diis insanix averruncis, & fatuum amorem amoventibus : fortè Castori & Polluci, qui valere plurimum credebantur ad avertenda mala : *agnam percute*, sacrificia, tam pro gratiarum actione, quam ut faxint te perstare in laudabili proposito.

Horat. Lib. 2. Od. 17.

Nos humilem feriemus agnam.

168. *Sed censen' plorabit.*] Jam vacillat juvenilis animus : veretur scilicet ne doleat Chrysis, si eam relinquat, jam proprii oblitus mali. Cæcus amor !

[*Plorabit, Dave, relicta?*] Sunt pro armis mulieri, meretrici verò imprimis, lacrymæ. His libertati amantium insidiantur ; his meliora cogitantes expugnant.

Undè Terent. Eunuch. Scen. 1.

Hæc verba mehercule una falsa lacrumula,

Quam, oculos terendo misere vix vi expresserit,

Restinguet : & te ultrò accusabis ; & ei dabis

Ultrò supplicium.

169. *Nugaris.*] Siccine vis finire dolores, qui tam parùm tibi constas ? inquit servus frugi ad heram amore insanientem, profectò nugas agis in re seria. Vix unguis malæ bestix meretricis effugies : & dolebit tibi gravius quam ante, Quòd si illa te intellexerit, actum est, eludet, peristi.

[*Soleâ, puer.*] Quod bis jam Davus ad Chærestratum dominum ait, *puer* ; non vacare putandum est. Hinc nimirum suam ei servitutum blande objicit, quâ libidini servit, miserum plusquam Davus ipse mancipium. *Soleæ* crepidæ muliebres, quibus plantarum calces tantum infimæ teguntur, cæteris propè nudis, & teretibus habenis vinctis. Hic etiam usi homines mulierosi non sine dedecore, ut testatur Gell. Lib. 13. cap. 20. Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 18. Tull. act. 7. in Verrem n. 85. & in L. Pison. n. 13. utrique exprobrat quòd prodirent *soleati* : & de harusp. resp. num. 44. P. Clodio *crocotam, mitram, muliebres soleas*, objicit.

[*Objurgabere.*] Etiam audebit petulans meretrix verberare te, soleâ pulsare nates, ut est apud Juvenal. Sat. 6. v. 611. atque ut habet Terentius in Eunucho,

Tibi commitigabitur sandalio caput,

ne deinceps vacillare cupias, & angustos laqueos arrodere. Tu quidem modò ferocis es & vehemens. Verum si accersat te, statim dices: Ergo quid agam? An non ibo ad eam, tunc quando me vocat, & sponte rogat? Si totus & integer inde recesseras, neque tunc ire debes. Ille, ille quem investigamus, ille est: non verò is quem apparitor vanus agit in vindicta.

Ne trepidare velis, atque arcuos rodere casses, 170
Nunc ferus & violens. At si vocet, haud mora, dicas:

Quidnam igitur faciam? Ne nunc, cùm accersat, & ultrò

Supplicet, accedam? Si totus & integer illinc

Exieras, nec nunc. Hic hic, quem quærimus, hic est:

Non in festuca, Liector quem jactat ineptus. 175

ANNOTATIONES.

S. Chrysost. Homil. 11. ad populum Antioch. & alibi sæpè enarrat, quàm & quot indignis modis abuti soleant meretrices stolidâ amatorum patientiâ.

Rubrâ.] Delicatulæ mulieres purpureas amabant soles, auro etiam distinctas, interdum & gemmis.

170. Ne trepidare velis.] Chrysis te objurgabit; ut ita castigatus, deinceps non tentes ullum suis è laqueis effugium. Alii sententiam hanc à priori sejungunt, interjecto puncto: ut sensus sit; frustrâ est quod trepidas, & videris quærere libertatem, imò veò planè irretitus ut es, & captus, malis asuesce.

Terent. jam cit.

Te redimas captum quàm queas minimo:

Et ne te afflictes, &c.

Trepidare.] Videtur positum hic pro festinare, ut apud Horatium sæpe, & alios. Lib. 2. Od. 4.

Octavum trepidavit atas claudere lustrum.

Si tamen propius rem intuemur, hic non significat properare, ut citato Horatii loco: nec tremere & cunctari, ut vulgò: sed luctari & jactare se, quasi ad excutiendum jugum. Ita Casaub. Quod sensu usurpatur à Seneca Lib. 3. de Ira. Sic aves dum viscum trepidantes excutiunt, plumis omnibus illinunt. Et Propert. Lib. 2. Eleg. 3. mox citandus.

Arcuos rodere casses.] Metaphora à feris retiâ, quibus captæ sunt, frangere conantibus.

171. Nunc ferus & violens.] O Chærestrate, nunc quidem absente Chryside virum te præstas, audacem, fortem. At ubi illa te accerset, heu fractus & mollis videbere.

Propertius Lib. 2. Eleg. 3.

Ac veluti primò taurus detrectat aratra;

Mox venit assueto mollis ad arva jugo:

Sic primò juvenes trepidant in amore feroces:

Dehinc domiti post hæc æqua & iniqua ferunt.

At si vocet.] Ubi primum Chrysis te revocabit sine mora, sine cunctatione, dices, an igitur deseram? Nimirum te vinci & expugnari etiam gaudebis, & apud te inquires,

numquid ego blande ab illa accersitus rogatusque possum non redire?

172. Ne nunc, cùm accersat, &c.] Ex Menandro Terentius, Eun. Scen. 1.

Quid igitur faciam? non eam, ne nunc quidem

Cum accersor ultrò, &c.

Et ex utroque Horatius, Lib. 2. Sat. 3. jam cit.

173. Si totus & integer illinc exieras.] At ego Davus tibi fidelis, ô here, respondeo: te nec oportere ad Chrysidis servitutum reverti, etiamsi revocet, & ultrò supplicet; siquidem ab illa non corpus tantum extulisti, sed & animum, cor, affectum; adeoque integer & totus evasisti. Anima magis est ubi amat, quàm ubi animat.

Plaut. Asinar. Scen. 3.

Fixus hic apud nos est animus tuus clavo cupidinis.

174. Nec nunc.] Alii explicant: si prorsus excusseras meretricis & libidinis jugum, signa dabis certissima tuæ libertatis, cùm nec rogantem audies. Alii legunt, nunc, nunc; & jungunt eum sequentibus; sed multò minùs placent, videnturq; truncare priora. Itaque concludit hic Stoïcus syllogismum per Aposiopesim, quæ suppleri potest sic: ergò ô M. Dama, tandemne capis discrimen ingens inter libertatem animi, & libertatem corporis? præterea, videsne non eum esse continuò liberum animo qui semel aut interùm reluctatus est vitiiis, & importunam eorum servitutem tentavit excutere? Spectâsti certè Chærestratum illum corpore liberum, sed libidini servientem frustrâ trepidâsse & Chrysidis haud potuisse declinare ad frangere laqueos, quamvis id conatus sit facere, & jugum amoliri.

Hic hic, quem quærimus, hic est.] Qui oblatam spernit occasionem aut libidinis explendæ, aut faciendi lucri, &c. hic, hic, inquam, verè animo liber est, hic est, quem quærimus, & quem in te, ô Dama, non invenimus.

175. Non in festuca, &c.] Talis verò non est, quem Prætor vindictâ facit liberum civili, quod unum potest, libertate.

Festuca.] Quidam accipiunt pro virga, seu ba-

Jus habet ille sui palpo, quem ducit hiantem
Cretata ambitio? Vigila: & cicer ingere largè
Rixanti populo, nostra ut Floralia possint

An sui dominum possidet adulator ille, quem avidum trahit ambitio candidata? Vigila esto: atque abundanter cicer elargire plebi jurganti, ut veluti ad solem expositi commorare

ANNOTATIONES.

cillo, adeoque vindictâ, quam Lictor Prætoris offerebat, inquit, è fascibus extractam, ut eâ, de more, manumittenti caput pulsaret, ut suprâ explicavimus. Alii verò pro stipula, quam dicunt in corpus ejus qui liberabatur, injici & inspergi solitam à Lictore, teste Plutarcho, de sera Dei vindicta.

Plaut. Mil. Glor. Scen. 11.

Quid? Ea ingenua, an festuca facta? serva, an libera est?

Lictor.] Apparebant Prætoris sex ministri seu Lictores, tum honoris causâ, tum ministerii.

Quem.] Legunt alii, *quam*, & ad *festucam* referunt quam à lictore jactari mos esset: alii *quem*, & referunt ad eum, qui asserebatur in libertatem, eo modo quo mox diximus.

Jactat.] Hoc etiam alii explicant aliter; vel *jactat*, id est, festucam injicit; vel *jactat Lictor*, id est, ostentat populo hominem è servo liberum derepentè factum.

Ineptus.] Vel Lictoris epitheton, contemptum indicans: vel significat non valere ad conferendam animi libertatem, sed tantum ad civilem.

176. *Jus habet ille sui*, &c.] Aliud exemplum de ambitioso, quod rursùm incutit Damæ Stoicus, ad eum plenius convincendum. An, inquit, talis homo habet sui potestatem, & animi libertatem? Seneca dicit, *avaros non habere divitias, sed à divitiis haberi*. Et de Laïde jactabat Aristippus, *εχω αλλ' ου εχομαι*.

Palpo.] Sunt qui ablativum dicant à nomine *palpum*, id est illicium, blandimentum: at cum aliis meliùs accipies in nominativo; *palpo, onis*, id est, adulator. *Palpare*, proprie est, manu mulcere, tractare, explorare; & per metaphoram, significat explorare hominum mentes, prætentare voluntatem, ad gratiam ab iis surripiendam. Hic ponitur pro ambitioso, qui prensat cives, & auram popularem captat, ut eorum suffragia demereatur, & sic ad honores & dignitates perveniat.

Ducit.] Per tribus circumducit, ad gratiam populi Romani aucupandum. Alii legunt, *tolit*, perinde est. *Hiantem*, anhelantem ad honores, ac velut aperto ore appetentem.

177. *Cretata ambitio*.] Mos erat Magistratum aliquem ambientibus circumire in veste

candore splendidâ. Non enim illi contenti insito lanæ colore, cretam addebant in vestem, ut candesceret, imò splenderet. Unde *καταξερν* dicti *Candidati*: hinc & à vulgò discreti, cui alba quidem sed non candida toga erat. Hæc eruditè Just. Lips. Elect. Lib. 12. cap. 13. ubi & citat Isidorum, Lib. 14. cap. 24.

Fit toga addito quodam cretæ genere candidior: & hæc ipsa Persii verba affert; multaque alia, ut probet quotidianam olim Romanis togam fuisse albam, quamvis, certis diebus candidiores & splendidiore prodirent ob vestem seu recentem, seu cretatam. His porrò discrimen jubet poni inter vestem pullam, quæ funebris tantùm: & sordidam, sive sordidatam, id est, contractis sordibus fuscam, quâ utebantur supplices. De quibus omnibus ille fusè ibidem.

Vigila: & cicer, &c.] Prosopopeia ambitionis homini honorum cupido præcipientis, quo pacto popularis fiat, & dignitates adipiscatur. *Vigila*, inquit, summo mane discurre, labora, exerce te in hac urbana militia: sic enim Tullius ad Attic. vocat Candidatorum vitam. Ante lucem ito ad cives, eisque salutem diemque prosperam apprecare, operam tuam, & officium sponde, ut eorum tibi pares benevolentiam.

Cicer ingere largè.] Legumina varia sparge abundanter in vulgus, fabam, cicer, frictum scilicet, &c. sic Ædiles viam sibi muniebant ad superiores Magistratus per missilia ejusmodi & congiaria, maxime in Floralibus. Alex. ab Alex. Lib. 6. cap. 8.

Horat. Lib. 2. Sat. 3.

In cicer atque fabâ, bona tu perdasq; lupinis, Martial. de impensis in Floralibus;

Et populare sacrum bis millia dena tulisset.

178. *Rixanti populo*.] Donaria certatim expipientibus & sæpè rixas moventibus aliis in alios, præ aviditate colligendi & plus habendi, adeò ut è rixis cædes, non rarè contingerent.

Nostra ut Floralia possint, &c.] Ut istius liberalitatis memoria transeat ad posteros, senibus eam ad filios ac nepotes referentibus.

Floralia.] Flora mulier impudica, arte metreticâ ingentes acquisitas opes populo Romano ex testamento legavit, eâ conditione ut natalis suos dies festus haberetur. Hinc itaque, procurantibus Ædilibus, ludi quò-

queant nostra. *Floræ festa.* Quidnam honestius? sed quando illuxit dies Herodis, & aptate lampades ad fenestram delibutam, ferentes violas, exhalant fuliginem crassam; & innata cauda thynni rubeam patinum complexa; & vas fictile candidi coloris redundat vino:

Aprii meminisse senes. Quid pulchrius? At
cùm
Herodis venere dies, unctaque fenestrâ, 180
Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ,
Portantes violas; rubrumq; amplexa catinum
Cauda natat thynni; tumet alba fidelia vino:

ANNOTATIONES.

tannis celebrabantur omni lasciviâ pleni, convenientes quidem memorie meretricis, ut notat Lactantius Lib. 1. cap. 20. unde & erubuit Populus ipse Romanus ludos Florales exhiberi integros coram C. Porcio Catone, propter eâ è Theatro discessit, ne præsentia suâ spectacula consuetudinem impediret, ut refert Valer. Max Lib. 2. cap. 10. Postea verò, ut tanto pudori color quaereret, Floram dixere Deam florum, colebantque quarto Kalendas Maii, seu die 28 Aprilis, quasi ut sata feliciter crescerent. Ovid. in fine Lib. 4, & in 5. Fastorum. Macrobi. Lib. 1. Saturn. cap. 4. S. Augustin. Lib. 6. de Civit. Dei, cap. 7. Alex. ab Alex. mox cit.

179. *Aprii.*] Senes amant aprica loca, id est, sole tepentia, in quibus deficientem cum ætate calorem foventes, maxime circa meridiem nugis indulgent, undè Proverb. *μεσημεριος ληρος.* Interdum & laudant tempora se pueris acta, ut ait Horatius ad Pisones.

Quid pulchrius?] Quid gloriosius quàm se posteritati commendare per munificentiam & honores, inquit ambitio, ad animum hominis sibi mancipandum: vel ironica est Stoici ambitionosorum insaniam deridentis.

At cùm Herodis venere dies.] Jam & superstitionis suas partes agit, sibi que obnoxium vult habere hominem. Quia verò Romæ superstitionis damnabantur omnes externi ritus, omnis religio peregrina, hinc Persius exempla Judæorum accersit è Syria, & Ægyptiorum apud quos Isis colebatur; aut certè Romanorum quorundam eas religiones observantium superstiosè.

180. *Herodis.*] Triplex fuit *Herodes*, primus Antipatri filius, Rex Judææ dictus à Romanis, sub quo natus Christus Dominus; qui & paulò post mortuus velut Christus & Messias est observatus à nonnullis, qui inde Herodiani vocati sunt. Alter fuit *Herodes* prioris filius cognomine Antipas, sub quo mortuus Christus. Tertius *Herodes* Agrippa, Aristobuli filius, Jacobi Apostoli interfecto, vivente Persio adhuc regnabat. Hujusne, an primi mentio sit hoc loco, nec doctissimi discernunt. Vetus Interpres sic habet: *Herodes apud Judæos regnavit: temporibus Augusti, in partibus Syriæ. Herodiani ergo diem natalem Herodis observant, ut etiam Sabbata: quo die*

lucernas accensas & violis coronatas in fenestris ponunt.

Herodis dies.] Dies Judæis Herodi Regi subditis festi, seu ob ejus natalem, seu ob susceptum ab eo Principatum.

Unctaque fenestrâ.] Scilicet ob exudans oleum è lampadibus in signum lætitiæ accensis, & ad fenestras ex ordine collocatis.

181. *Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.*] Fumum densum & crassum emittunt *lucernæ* in fenestris *dispositæ: portantes violas*, floribus etiam ornatae, ut mox dictum è vet. Schol. Locum hunc mire illustrat Just. Lips. Elect. 1. cap. 3. ubi hæc scribit: *Mos apud Romanos receptus; in omni privata publica que lætitiâ januam lauro ac lucernis ornari*—

Ejusmodi lucernæ pensiles erant, & catenulis suspendebantur accense ad ædium januas aut fenestras. Vidimus ipsi in Italia ereas ejusmodi lucernas complures, quas intellexit etiam Poëta Princeps;

Pendent lychni laquearibus aureis.

Quòd hæc lucernæ erant ad januam, præter Juvenalem Tertullianus docet ad uxorem Lib. 11. *Moratur Dei ancilla in laribus alienis & inter illos omnibus honoribus Demonum, omnibus solemnibus Regum, incipiente anno, incipiente mense, nidore thuris agitabitur: & procedet de janua laureata & lucernata, ut de novo consistorio libidinum publicarum.*

Quod verò ad fenestras etiam, probat ex hoc Persii loco, quem affert ibidem: Vide Juvenal. Sat. 12. v. 92. & ibid. annotata.

182. *Rubrumque.*] Miniatum, seu è terra rubra.

Sic Martialis Lib. 11. Epigram 28.

Paropside rubra.

Et Lib. 14. Epigram. 114.

Cumano rubicundam pulvere testem.

Amplexa catinum cauda natat.] Ingentem catinum implens thynni cauda in jure conditorio natat, epulantibus Judæis, festos dies agentibus.

183. *Cauda thynni.*] Pisces notus, de quo pluribus locis Athenæus: Plin. Lib. 9. cap. 15. sic habet: *Præcipuâ magnitudine thynni Invenimus talenta quindecim pendisse. Ejusdem caudæ latitudinem duo cubita & palmum, &c.*

Tumet alba fidelia vino.] Plena scilicet fidelis, vas vinarium ex argilla. Vide Sat. 3.

Labra moves tacitus, recutitaque Sabbata palles.
Tunc nigri lemures, ovoque pericula rupto : 185

tunc secretis agitas labia, & expallescit ad sabbata circumcisa. Tunc larvæ atræ, & pericula ovo disrupto :

ANNOTATIONES.

184. *Labra moves tacitus.*] Tu supersticiosus Judæis te immisces, in eorum proseuchis, seu precationibus; & concipis vota tacito murmure, de quo vide Sat. 2. v. 6.

Horat. Lib. 1. Epist. 16.

Labra movet, metuens audiri.

Recutitaque Sabbata palles.] Cùm Judæis colis Sabbata, tremens, & stolidè religiosus. Certè Judæos nimium hac in re supersticiosos, quis non fateatur, cùm hostes ingruentes invadentesque Sabbato repellere, ac tueri se, religioni ducerent: quin & Christum Dominum incusarent: & criminarentur, quòd ægros sanaret die Sabbati?

Recutita.] Hypallage, Judæi recutiti dicebantur ob circumeisam præputii cutem: sic & Horatio, *Appelle*, id est sine pelle, scilicet in ea, quam dixi corporis parte, cujus circumcisio divino jussu mandata designabat cordis separationem à cupiditatibus, ut ait Lactantius, & alii.

Sabbata.] Vox est Hebræica requiem significans, & diem hebdomadæ septimanæ, Deo jubente per Mosem, Judæis feriatam, tum ut meminissent orbis à Deo conditi, & sex diebus perfecti; tum etiam suæ ex Ægypto liberationis. Hic vero *Sabbata* quamlibet Judæorum celebritatem indicare videntur, per metonymiam.

Palles.] Sive ob jejunium, quod ad vesperam Judæi servabant; seu ob metum superstitionum; seu ob squalorem, & cinerem quo illi se conspergebant in Sabbatis saltem aliquibus. Quæ omnia ridet Juvenalis, Sat. 14. versu 90. & seq. & Persius hîc Malè enim audiebant Romæ Judæi, quos tumultuantes expulit Romæ Imperator Claudius, Nero suppliciiis coëreuit, Domitianus vexavit tributis: ut refert Suetonius.

185. *Tunc nigri lemures, &c.*] Neque solùm afficit te supersticiosus pallor, sed & subigit terror vanus è lemurebus, & futilibus portentis.

Horat. Lib. 2. Epist. 2.

Somnia, terrores magicos, miracula, Sagas, Nocturnos lemures, portentaque Thessala ridet?

Lemures.] Apuleius de Deo Socratis: *Animus virtute perfectus Genius vocatur. Animum humanum emeritis vitæ stipendiis corpore suo abjurantem vetere Latina Linguâ Lemu-*

*rem dictitatum reperio, inquit. Ex hisce Lemuribus qui posteriorum suorum curam sortitus, placato & quieto Nymine domum possidet, Lar familiaris dicitur: qui verò ob adversa vitæ merita nullis bonis sedibus, incertâ vagatione, seu quodam exilio punitur, inane terculamentum bonis hominibus, ceterum noxium malis, id genus plerique Larvas perhibent. Cum verò incertum est, quæ cuique eorum sortitio evenierit, utrum Lar sit, an Larva, nomine Munem Deum nuncupant. Idem Apuleius in Apologia sic habet: Duas tibi Deus obvias species mortuorum, quæquid Umbrarum est usquam, quæquid Larvarum, quæquid Manium, quæquid Larvarum, oculis tuis oggerat, omnia noctium occursacula, omnia bustorum formidamina, omnia sepulcrorum terculamenta. Plin. 7. Epist. 27. multa refert id genus nocturna phantasmata, tum aliis cum sibi visa. Hic per Lemures significantur Umbræ nocturnæ & Larvæ domos infestantes, quæ omnia noctium terculamenta procurabantur seu averruncebantur, fabam noctu in Sacris jactando; ut testatur Varro, de Vita Populi Romani, Lib. 1. ubi ait, *In Sacris fabam jactant noctu, & dicunt se Lemures domo extra januam ejicere.**

Et Ovid. Fast. 5. fusè rem explicat, & morem illum superstitionum persequitur.

Signaque dat digitis medio cum pollice junctis, Occurrat tacito ne levis umbra sibi.

Cumque manus purè fontanâ perluit unda, Vertitur, & nigras accipit ora fabas.

Aversusque jacit — umbra putatur Colligere, &c.

Ovoque pericula rupto.] Sacerdotes qui explorandis periculis sacra faciebant, observare solebant ovum igni impositum, utrum in capite, an in latere desudaret. Si autem ruptum effluerat, periculum portendebat ei pro quo factum fuerat, vel rei familiari ejus. Hæc vetus Scholiastes. At aliud superstitionis genus de ovis ruptis narrat Plinius, Lib. 28. cap. 2. *Huc pertinet, inquit, ovorum, ut exorbuerit quisque calices, cochlearumque protinus frangi, aut eosdem, cochlearibus perforari. Veteres nimirum hominem lædi putabant pro maleficio, si ovorum testæ acu perforarentur: quod ne eveniret, ovorum cochlearumque putamina statim frangebant ac pertundebant, ut maleficio occuparent atque averterent. Turnebus.*

deinde Galli ingentes; & Sacerdos cocles cum crepitaculo injicitur terrorem Numinum, quæ faciunt corpora intumescere, nisi matutino tempore ter comederis caput allii præscriptum. Ista loquere apud Centuriones varicibus notatos,

Hinc grandes Galli; & cum sistro lusea Sacerdos Incussere Deos instantes corpora, si non Prædictum ter manè caput gustaveris alli. Dixeris hæc inter varicosos Centuriones,

ANNOTATIONES.

186. Hinc grandes Galli.] Nova palloris causa timorisque.

Grandes.] Sive quia cothurnati, & hinc grandiores videntur; sive quòd præcipuè venerandi. Vide Fenestell. de Sacerdot. Rom. cap. 12. Alii volunt grandes appellari, eò quod illi utpote castrati grandescant potissimum, ut ferè fit.

Favet Juvenalis Sat. 6. v. 512.

Matrisque Deum chorus intrat, & ingens

Semivir, obscæno facies reverenda minori, Mollia qui raptâ secuit genitalia testâ.

Galli.] Sacerdotes Cybeles, ita dicti à Gallo Phrygiæ fluvio, cujus potus furorem inducit usque ad exsectionem virilium. Fenestell. loco mox citato. Plin. Pib. 11. cap. 49. & Varro apud quem gallere est furere instar Gallorum.

Ovid. Fast. 4.

Inter, ait, viridem Cybelem atque Celenas Annis it insanâ nomine Gallus aqua.

Qui bibit inde, furit, &c.

Cum sistro lusea Sacerdos.] Sacerdos Isidis Ægyptiorum Deæ, in ejus Sacris ferens crepitaculum ex ære vel argento: sicut Galli cymbalum. De his fusè ad Juvenal. Sat. 6.

Sistro.] Συστρον à σισυ, concutia.

Lusea Sacerdos.] Insana, vitiosa, sicut alibi pro stulto ponitur. Vel reverà uno orbata oculo, seu quòd irata illi Isis percussisset lumina sistro, ut aiunt Juvenalis, Sat. 13. v. 93. & Ovidius, Lib. 1. de Ponto, Eleg. 1. seu quòd Nubiles deformes cum maritos non invenerint, ad ministeria Deorum se conferant: quod aiunt veteres Gloss. hfc.

187. Incussere Deos.] Injiciunt metum Syriæ Deæ, Cybeles, Isidis, levibus animis occidentes, illam furore concutere, hanc plagis, ulceribus, morbisque afficere & affligere: quæ tamen incommoda & ægritudines à causis naturalibus proficiscuntur, ut eruditè disputat Areteus Lib. de acutis morbis, cap. 9. ubi explicat cur Syrios Ægyptiosque terra hæc ulcera divexent potissimum.

Deos instantes, corpora.] Tumorem in corpus immittentes, nisi placarentur, ut credebant.

Martial. Lib. 4. Epigramm. 43.

Juro per Syrios tibi tumores,

Juro per Berecinthios furores.

Juvenalis Sat. 15. v. 9. superstitiosos Ægyptios irridet, vana quævis & ridicula pro Diis colentes, etiam porrum, capæ, &c.

Si non prædictum, &c.] Nisi observes quæ jubent Sacrificuli illi & Sacrificulæ ad placandos Deos suos.

188. Prædictum.] Antè nominans, quàm comedens, ex superstitioso ritu, inquit nonnulli, quibus tamen alii refragantur.

Ter manè.] Superstitio elucet in singulis, & quòd certo tempore, & quòd certis vicibus.

Caput gustaveris alli.] Quod amuletum contra incantamenta, & ad multarum noxarum depulsionem valere vana credidit antiquitas, videlicet caput allii aut cepæ à jejuno comestum. Turneb. Lib. 18. cap. 12. Plinius Lib. 20. cap. 6. de allii virtutibus multa refert, atque utilem quandam inflationem facere, insaniam mæderi, &c.

189. Dixeris hæc inter, &c.] Hæc de vera libertate disputa coram stupidis, & imperitis militibus, si vis cum ludibrio & sanna excipi. Quasi verò ferant illi se dici non usquam esse liberos, sed planè servos. Prov Græc. στρατιωτικὴ ἀλογία. Militum more rationem haud capit.

Varicosos Centuriones.] Qui habent in cruribus varices è labore militari, quique ut corpore sic animo intumescunt. Varices porrò sunt, venæ multo & impuro sanguine inflatæ in cruribus; quod Cursoribus, Bajulis, & diu stantibus accidere, ait Avicenna. Varicosi dicuntur fuisse M. Tullius Cicero, C. Marius, aliique. De Mario ipse Tullius Tuscul. Quæst. 2. n. 53. sic habet; C. Marius Rusticanus vir, sed planè vir, cum secaretur, vetuit se alligari, nec quâquam ante Marium solutus dicitur esse sectus. Cur ergo postea alii? valuit auctoritas

crus verò alterum non prebuit. Ita & tulit dolorem ut vir, & ut homo majorem ferre, sine causa necessaria noluit. Plinius Lib. 11. cap. 45. ait C. Marius, qui septies Consul fuit stantem sibi passum varices extrahi, inter homines unum; scilicet eo sæculo: nam in aliis id factum postea, testis Cicero loco mox citato. Denique Plutarchus in Vita Marii initio refert

Continuò crassum ridet Vulfenius Ingens : 190 statim Vulfenius procerus rus-
Et centum Græcos curto centusse licetur. tice cachinnatur, & centenos
Græcos æstimat centum assi-
bus decurtatis.

ANNOTATIONES.

eum crura plena varicibus habuisse, & cùm deformitatem agrè ferret, accersito Medico, haud ligatum alterum crus præbuisse, atque inter incidendum, constanti animo perstisse : at vero crus alterum poscenti Medico negasse, subjecisseque ; tantum dolorem iterum perferre, indignum se arbitrari.

Centuriones.] Ductores peditum. De his, vide Vegetium de re Militari, Lib. 2. Dionys. Halicarn. Lib. 4. *Centuriones*, inquit, *electi erant ex omnibus bello strenui, qui suos quique manipulos jussis obtemperantes exhibebant.* Ex his intelligere est alium Centurionem manipularem fuisse, qui viginti militum, & turbæ Scutatorum ductor erat, alium vero Centurionem Primipilum, qui tribus vexillis præerat : porro vexillum homines centum octoginta tres complectebatur. Vide Alex. ab Alex. Lib. 1. cap. 5.

190. *Crassum ridet.*] Ingentes repentè cachinnos tollit, & in risum effusus solvitur. *Vulfenius ingens*, Miles aut Centurio procerus & robustus. *Vulfenius* : fictum à Poëta nomen creditur, pro quo legitur & *Vulpennius*, & *Pulfennius*.

191. *Et centum Græcos, &c.*] Philosophos centum ea sentientes & affirmantes magno conatu totidem assibus nolit emere nedum fidem habeat eorum dictis etsi verissimis.

Græcos.] Sic Sat. 1. posuit, *crepidas Graiorum* ; nempè è Græciâ emerunt omnes ferè Philosophi, Philosophiæ & Sapientiæ rudimenta, imo documenta & lumina.

Curto centusse licetur.] Centusse mutilato non integro, adeoque vix uno asse unum Sapientem æstimat.

Licetur.] *Liceri*, est in auctione publica pretium deferre.

SATIRA VI.

Admovit jam bruma foco te, Basse, Sabino ? O Basse, jamne hyems te
compulit ad caminum Sabinum ?

ANNOTATIONES.

1. *Admovit jam bruma, &c.*] Avaros exagitat Persius hanc Satirâ, quam ad amicum in Sabinis hyemantem & lucubrandi causâ secedentem scribit, ipse apud oram Ligusticam eodem consilio receptus & Roma digressus. Hinc statim intellige alia fuisse æstate domicilia, alia hyeme : & ad villas non tantum valetudinis gratiâ & verno tempore, secedere solitos ; sed & quâlibet tempestate, ut studio vel scriptioni indulgerent. Constat ex Tullii Epist. ad Attic. Sueton. in Augusto, cap. 72. Horat. Lib. 1. Epist. 7, & 15, & aliis.

Bruma.] Quasi *βραχμια νημερα*, inquit Festus. Dies anni brevissimi circa solstitium hyemale. Ovid. Fast. 1.

Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis.

Basse.] Ambigunt eruditi quis iste Bassus. Plures certe fuerunt hujus nominis viri, sed cognomina & artes seu instituta dissentiunt. De Aufido Basso belli Germanici Scriptore, &

de Saleio Basso Epico Poëta, quos laudat Quintil. Lib. 10. cap. 1. non est hic mentio. Agellius Lib. 3. cap. ult. item Lib. 5. cap. 7. & alibi meminit C. Bassi, qui de vocabulorum origine scite & lepidè scripsit, at solutâ oratione : atque adeo non est hic Persianus Bassus, etiamsi veterum *privordia* vocum, legas & cum vulgo intelligas. Superest igitur ut veterem Scholiastem sequamur : sic habet : *Hanc Satiram scribit Persius ad Cæsium Bassum Poëtam Lyricum, quem fama est in prædiis suis positum, ardente Vesuvio monte Campaniæ, & late ignibus abundante, cum villa sua istum esse. Hic ergo, dum viveret, Roma ad Sabinos necessario transibat, ubi brumali tempore, in calido loco carmina scribebat.* Favet Quintil. loco cit. qui Cæsium Bassum paulo ante vixisse, & post Horatium Lyrici Carminis laudem tulisse, ait.

Sabino ?] Sabina terra agro Romano contigua veterem appellationem etiamnum retinet.

Numquid cithara, & fides jam tibi vigeat plectro severo? & admirande artifex, metris intendere principia antiquorum vocabulorum, & masculum sonitum Latinæ chordæ; & canere senes illustres digito decoro. Mihi vero jam tepescit extremitas Liguria, & meum mare

Jamne lyra, & tetrico vivunt tibi pectine chordæ? Mirè opifex numeris veterum primordia vocum, Atque marem strepitum fidis intendisse Latinæ, Mox juvenes agitare jocos, & pollice honesto. 5 Egregios lusisse senes. Mihi nunc Ligus ora Intepet, hybernaque meum mare, quâ latus ingens

est in hybernis, ubi rupes protendunt amplum latus,

ANNOTATIONES.

2. *Jamne lyra.*] Jamne Lyricis Carminibus more tuo egregiam navas operam?

Lyra.] Lyra inventor Mercurius traditur. Vide Macrobi. Saturnal. Lib. 1. cap. 9. Alex. ab Alex. Lib. 2. cap. 25.

Tetrico vivunt tibi pectine chordæ?] An chordæ citharæ jam à te pulsantur pectine, & graves soni redduntur? *Tetrico* in gravibus ac seriis argumentis, & Stoïco dignis, ut aiunt aliqui. Fuit apud Sabinos mons nomine *Tetricus*, sed nihil ad rem.

Vivunt.] Dum muta jacet lyra, veluti mortua est: at cum pulsatur moveturque, tum loqui & vivere videtur.

3. *Mirè opifex numeris, &c.*] Tu qui peritus es fidibus aptare, & Carmine Lyrico describere primordia & origines seu rerum, seu vocabulorum, &c.

Veterum primordia vocum.] Legit Casaubonus *primordia rerum*, ut intelligatur historia primi temporis; nec enim legitur usquam, inquit, scripsisse Cæsius Bassus de Originibus vocum. Explicant alii de vocibus antiquis & obsoletis quas Bassus versibus suis insereret non sine arte & decore. Alii *veterum primordia vocum* dicunt esse ipsam Poësim, quippe quæ ante prosam à Scriptoribus usurpata fuerit. Ex Plin. 7. cap. 56. & Horat. ad Pisones, qui ait,

*Fuit hæc sapientia quondam,
Publica privatis secernere, sacra profanis.*

*Dictæ per carmina sortes;
Et vite monstrata via est, &c.*

Verùm utraque hæc interpretatio longè petita videtur. Malim igitur cum Casaubono & aliis quibusdam, *Ἐργον* & *ὑποκρίσειν* intelligere, per *veterum vocum primordia*.

4. *Atque marem strepitum, &c.*] Solers scribere forte & generosum Carmen Lyricum, de quo Horatius ad Pisones:

*Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primi-*

mun,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Et Od. 13. Lib. 2. ait Alcæum *plenius aureo cecinisse plectro dura navis, dura fugæ mala, dura belli.*

Marem.] Sic Horatius ad Pisones.

— *Post hunc insignis Homerus*

*Tyrtaeusque maris animos in Martia bella
Versibus exacuit.*

Fidis intendisse Latinæ.] Apud Græcos Lyrici Poëtæ novem memorantur, Stesichorus, Bacchilides, Ibcus, Anacreon, Pindarus, Simonides, Alcman, Alcæus, Sappho, quibus addunt aliqui Corynnam, ut decas impleatur; at apud Latinos duo tantum claruere, Horatius & Cæsius Bassus, ut ait Quintil. Lib. 10. cap. 1. jam sit.

Intendisse.] Intensio nervorum in cithara varios varia sonos & modos facit.

5. *Mox juvenes agitare jocos.*] Juveniles curas, amores, ludos, convivia describere. Horatius loco citato paulo ante.

Pollice honesto.] Tangens citharam pollice honesto, id est, insignes virtute viros, heroum facta celebrans, nobili Carmine & glorioso conatu, *lusisse* ac cecinisse.

Virgil. Eclog. 1.

Ludere quæ vellem calamo permisit agresti.

6. *Mihi nunc Ligus ora intepet.*] Dum tu in Sabinis secessu gaudes & liberali otio; ego pariter urbe cessi, & quietus ago in Lunensi villâ, ubi fruor aëre temperato & tepore maritimæ regionis. Porro addunt veteres Glossæ, *secessisse illuc Persium in Liguriæ fines, videlicet propter Fulviam Sisemniam matrem suam, quæ post mortem prioris viri, ibi nupta erat.*

Ligus ora.] Liguria Italiæ pars in longum protensa versùs Meridiem à Narbonensi Gallia ad Thusciam, secundùm maris littus. Hodie, *Ora Genuensis*, à Genua civitate principe nuncupata.

7. *Intepet.*] Sive ob situm inter montes, sive ob agitationem vicini maris, quæ quidam major hyberno tempore. Cic. Lib. 2. de Natura Deorum, n. 26. *Maria agitata ventis ita tepescit, ut intelligi faciliè possit in tan-*

Dant scopuli, & multâ littus se valle receptat.
Lunai portum est operæ cognoscere, cives.
Cor jubet hoc Enni postquam destertuit esse 10
Mæonides Quintus pavone ex Pythagoreo.

Et ora sese colligit multiplici
convalle. O cives, jurat nosse
portum Lunæ. Enni cor
id præcipit, posteaquam de-
siit somnare se esse Mæoni-
dem Quintum ex pavone Py-
thagoræ.

ANNOTATIONES.

tis illis humoribus inclusum esse calorem: nec enim ille externus & adventitijs habendus est tepor, sed ex intimis maris partibus agitatione excitatus; quod nostris quoque corporibus contingit, cum motu atque agitatione recalescunt.

Hybernatque mare.] Ut fieri solet hyeme, concitatur, Horat. Lib. 2. Sat. 2. *Defendens pisces hyemat mare, Veteres Glossæ, id est, sevit, vel à navigiis vacat. Sicut enim naves hybernare dicimus; sic & mare cum non navigatur.* Apud Vegetium Lib. 4. dicuntur claudi maria ab Idibus Novembris ad Idus Martias, aut circiter.

Meum mare.] Id est, patrium, seu Etruscum mare, quippe cum oriundus esset Persius Volaterris oppido Hetruriae.

Qua latius ingens dant scopuli.] Loci descriptio. Scilicet prominent in mare scopuli seu rupes multiplices, & montes excelsi Lunæ portum circumcludentes. Strabo, Lib. 5.

Sic Virgil. Æneid. 9.

Quæ se subducere colles.

Incipiunt, &c.

8. Multâ littus se valle receptat.] Ubi sinum fecit natura, & deflexum littus in formam Lunæ curvatur; nomenque inde datum: Porro Lunæ portus, ut ait Strabo, loco citato, amplius valde & capax, multos intra se portus amplectitur magnæ profunditatis universos, adeo ut omnium qui maris teneant imperium, facile fieret receptaculum.

9. Lunai portum.] Lunai per diæresim, pro Lunæ. Sic Virgil. *æquai, aulai, pictai,* & alii diphthongum solventes. Luna urbs Hetruriae antiquissima, in Liguria confinio, ad ostia Macræ fluvii: cui in Episcopali dignitate modo successit Sarzana, quæ nova Luna dici potest. Lunæ vero portus certe maximus, seu verius sinus Liguria, inter portum Veneris & portum Erycis, ambitu viginti millia passuum patens: hodie, *Golfe della Spezzia*, sic denominatus ad oppido Spetia, quod situm est in intimo recessu. Ferrar. celsis undique montibus circumcingitur, qui prospectum longè pelagi præbeant: nam & Sardinia & magna utriusque littoris pars cernitur. Strabo. *Primum oppidum Hetruriae, Luna, portu nobile.* Plin. 3. cap. 5. & Lib. 14. cap. 6. ait Lunensis vina palmam ferre inter Hetrusca: Celebratur etiam Lunense marmor, Lib. 36.

Est operæ, &c.] Supple, pretium: id est utile & jucundum est tam amœnum portus Lunæ situm cognoscere, ejusque descriptionem petere ex Ennio, quam in Annal. sic incipit.

Est operæ pretium, ô cives, cognoscere portum Lunæ.

10. Cor jubet hoc Enni.] Id est, hoc nobis imperat Ennius vir cordatus & sapiens. Nam cor vitæ fons & radix ponitur etiam pro mente & sapientia. Porro versum hunc ad sum carmen de Ennii carminibus translatum à Persio notant veteres Glossæ.

Enni.] Ennius Epicus Poëta inter Latinos post Liv. Andronicum vetustissimus, Annales Populi Romani scripsit, & alia quædam, quorum fragmenta duntaxat supersunt. In Ennio elucebat ingenium acre, eruditio multiplex, cultus, modestia, comitas, probitas, fides, &c. Et cum triplicem linguam calleret, Græcam, Oscam, Latinam, dicere solitus erat, tria se corda habere. Crinitus, Gellius Lib. 17. cap. 17. Cic. Tusc. Quæst. 1. num. 34. Epitaphium Ennii ab ipso scriptum refert:

Aspicite, ô cives, senis Enni imaginem formam.

Hic vestrum panxit maxima facta patrum.
Nemo me lacrymis decoret, nec funera fetu

Faxit. Cur? Volito vivam per ora virum.

Horat. Lib. 2. Epist. 1.

Ennius & sapiens, & fortis, & alter Homerus,
Ut critici dicunt, leviter curare videtur

Quò promissa cadant, & somnia Pythagorea.

Postquam destertuit, &c.] Tum hoc jubet, cum sapit maximè, & cum vere est Quintus Ennius, nec jam somniat esse se Homerum, seu habere se animam Homeri. Vel ut ait Marcellius, Persii mens est: postquam Annalium initio Ennius narravit somnium suum de apparente sibi Homero, & affirmante suam olim animam jam Ennii esse, &c. tum portus Lunæ descriptionem aggressus jubet attendere, hoc versiculo est operæ pretium, &c. ut supra. Huc pertinet quod in Prologo scripsit Persius, v. 2.

11. Mæonides.] Ita dictus Homerus vel à Mæonia patria, vel quod esset Mæonis filius.

Quintus.] Enni prænomen est, quicquid nugati sint aliqui de quinta ab Homero metempsychosi Turn. 1. 30. c. 7. Casaub. & alii.

Pavone ex Pythagoreo.] Id est, postquam En-

*Ego Persius istis dego non
anacium sermonum plebis; Et
parum sollicitus quid Notus
gregibus noxius apportet ma-
li: Et quod iste angulus vi-
cini mei sit fertilior nostro:
ac si tandem quilibet deterio-
rum filii divites fiant: semper
renuam propterea frangi senec-
tute incurvatus, vel capere canam*

Hic ego securus vulgi; & quid præparet Auster
Infelix pecori; securus & angulus ille
Vicini nostro quia pinguior: & si adeo omnes
Ditescant orti pejoribus: usque recusem 15
Curvus ob id minui senio, aut cœnare sine uncto,
Et signum in vapida naso tetigisse lagena.

*absque cibo pingui, Et naribus contingere signaculum in lagena
corrupta.*

ANNOTATIONES.

nus fingere desiit immigrasse in se animam
Homeri, à quo illa in pavonem, ac inde in Py-
thagoram; postea verò in Ennium transiisset.
Diog. Laërt. Lib. 8. ait, Pythagoram dicere
solitum, animam suam primùm fuisse Æthali-
dis, qui Mercurii filius habitus est, ab Ætha-
lide in Euphorbum ab hoc in Hermothimum,
post in Pyrrhum Delium piscatorem, denique
in Pythagoram transmigrasse.

Ovid. Metamorphos. 15. Fab. 3. Pythagoram
ita loquentem inducit.

*Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoïdes Euphorbus eram, &c.*

Persius hinc deridet aniles illas opiniones de
metempsychosi Pythagorica. Quod & fecit Ter-
tul. Lib. de Anim. cap. 24. & seq. cap. vero 33.
sic habet: *parum se meminit Homerus Ennio
somniaute: sed Poëtis nec vigilantibus credam,
&c.* Et cap. 34. *In pavone tunderetur Homerus,
sicut in Pythagora Euphorbus.* Idem Tertullian
Lib. de Resurrect. carnis, cap. 1. num. 7. *ut in
Pythagoram Euphorbus, Homerus in parum re-
censeantur.* Pariter S. Hieron. Apol. 3. adversus
Ruffinum, paulo ante finem. Et Lactantius
Firmianus, Lib. 3. cap. 18. & Lib. 7. cap. 23.
ubi sic ait: *Pythagoras transire animas in nova
corpora disputavit, sed ineptè — Et seipsum
ex Euphorbo fuisse reparatum.*

12. *Hic ego.*] In portu Lunæ versor, ut jam
dictum *Securus vulgi*, parùm curans rumores
populares; procul à vulgari strepitu, & ambi-
tione.

Et quid præparet Auster.] Quid morborum
ac mali gregibus & setegibus creet & gignat
ventus Meridianus, eo quod naturæ calidæ est
& humidæ, ut ait Plinius.

Hinc & Virgil. Geörg. 1.

Arboribusque satisque Notus pecorique sinister.

13. *Angulus ille vicini nostro quia pinguior.*] Non
invidens vicino meo quod agrum habeat
nostro pinguiorem.

Horat. Lib. 2. Sat. 6.

*O si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum.*

15. *Ditescant orti pejoribus.*] Neque pariter
accuso Deos, eo quod locupletari videam ho-
mines infimæ sortis, improbos, ipsosque servos
ac libertos, quos ad summas opes evehit Ne-
ro. Parum & id me sollicitat.

Horat. Lib. 1. Epist. 6.

*Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mucius, indignum quod sit pejoribus ortus.*

Usque recusem, &c.] Propter hæc omnia quæ
dixi, quæque solent invidos, & avaros tor-
quere, nolim ego sordidam agere vitam, & di-
tari.

16. *Curvus.*] Humi respiciens præ tristitia,
& dolore.

Minui senio.] Senectutis incommoda accele-
rare per susceptos lucri causâ labores; vel præ
invidia, meipsum discrucians, & animum curis
exercens.

Ovid. 1. de Ponto Eleg. 5.

Jam vigor, Et quasso languent in corpore vires.

*Confiteor facere hoc annos, sed Et altera causa est,
Anxietas animi, continuusque labor.*

Sine uncto.] Sine lautitiis, quasi vero avaro-
rum more oleribus vesci velim & defraudare
genium, ut divitias hæredibus accumularem.

Horat. ad Pisones.

Si vero est unctum rectè qui ponere possit.

17. *Et signum in vapida naso tetigisse lagena.*] Vinum
vappescens bibere: & admotis ad la-
genam oculis, ipsoque proinde naso observare
diligenter numquid servus fortè resignarit ap-
positum ex more signaculum, atque inde furtim
hauserit.

Undè Horat. Lib. 2. Epist. 2.

Possit qui ignoscere servis,

Et signo leso non insanire lagena.

Non solum vasa vinaria signabant Romani, sed
& penu, ac villa quævis obsonia, ad arcendas
rapaces manus servorum. Plin.

Plaut. in Persa, Scen. 6.

*Nam id demum lepidum est triparcos homines
vetulos, avidos, aridos.*

Discrepet his alius. Geminos, Horoscope, varo
 Producis genio. Solis natalibus est qui
 Tingat olus siccum muriâ vafer in calice emptâ,
 Ipse sacrum irrorans patinâ piper. Hic bona dente
 Grandia magnanimus peragit puer. Utar ego,
 utar :
 Nec rhombos ideò libertis ponere lautus,

Alter istis dissentiat. O Horos-
 cope profers gemellos ingenio
 dissimili. Unus est qui die
 nativitatis tantum herbas ari-
 das salsugine coëemptâ callidus
 in vasculo intingat, ipse insper-
 gens catino piper sacram. Ille
 verò juvenis magno animo in-
 gentes facultates dentibus con-
 sumit. Ego meis utar inquam :

neq ; propterea prodigus ero apponere rhombos libertis,

ANNOTATIONES.

Benè admordere, qui salinum servo obsignant cum sale.

Et Tullius Lib. 16. Epist. 26. ad Tironem sic habet: *Sicut olim matrem meam fucere meministi, quæ lagenas etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exsiccate.*

Naso tetigisse.] Forte solebant avari olfactu explorare, num corrumpi jam inciperet vinum quod diu servabant, & parce admodum bibebant. Utrovis modo accipias, sordes & avaritiam notat Persius.

18. *Discrepet his alius.*] Etiam si longè alia erit aliis mens & vivendi ratio, non mirabor: siquidem & gemini fratres sæpè discrepant moribus.

Horoscope.] Astrum natale, seu nativitatis præsidens, è cujus spectatione Astrologi judicarij divinant quid homini sit eventurum in vita.

Varo producis genio.] *Varo*, id est, vario ac dissimili. Vide Sat. 4. v. 12. ad hæc verba: *Fallit pede regula varo.* Quicquid verò Astro-
 nomi garriant, etiam sub eadem stella natis dissimilia contingere nonnunquam, certum est. Sic narrat Lampridius Commodum & Antoninum, Marci Imperatoris filios geminos, nihil simile in vita habuisse, quibus tamen paria omnia promiserant Mathematici.

Horat. Lib. 2. Sat. 1.

Castor gaudet equis, ovo prognatus eodem Pugnis.

Vide A. Gellium, Lib. 14. cap. 1. ubi Genethliaci egregie impugnantur.

19. *Solis natalibus est qui, &c.*] Horum geminorum fratrum alter parvus & tenax erit, & in sua parsimonia solers & vafer: & vix aliquid sibi indulget in festis duntaxat, v. g. natalibus, quibus genio litari mos erat, & epulis operam dare.

Natalibus.] Vel urbis, vel Imperatorum, de quibus Ovid. in Fastis.

20. *Tingat olus siccum muriâ.*] Leviter imbuat olera & herbas aliquo condimento.

Muriâ emptâ.] Salsamento quod nunc emit, nec, ut alii, habet in penu: quia delicias illas & cupedias rarè adhibet. Fiebat muriâ è thyn-

norum tabe, & pauperum erat & avarorum duntaxat. At garum è scombro delicorum erat ac divitum. Vide Plin. l. 31. c. 8. Hinc Martial. Lib. 13. Epigram. 103. de Muriâ.

Antipolitani, fateor, sum filia thynni:

Essem si scombri, non tibi missa forem.

Vafer in calice.] Etiam callidus ad genium tunc defraudandum, quippe nonnisi in vasculo muriam coëmit & comparat, unde & intincta olera sicca remanent, saltem parte sui maximâ.

21. *Ipse sacrum irrorans, &c.*] Cibis aspergens modicum piper, cui parcat etiam velut rei sacræ. Ipse verò aspergit, ne servus aut coquus plusculum impendat.

Horat. Lib. 1. Sat. 1.

Congestis undique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris Cogentis.

Et Lib. 3. Sat. 3.

Qui nummos, aurumque recondit, nescius uti Compositis, metuensque velut contingere sacrum. Hic bona dente, &c.] Alter autem geminorum prodigus, opes abligurit & dilapidat in convivii & luxu, &c.

22. *Magnanimus.*] Valdè se generosum velut ostentans, dum profundit patrimonium in malos etiam usus.

Peragit.] Id est, conficit, atterit, disperdit.

Utar ego, utar.] Ego Persius nec effundere velim malè bona mea, nec sordide iis parcere: sed utar iis quæ usui tantum esse consecrata, Græci proprio nomine *χρηματα* appellando, benè admodum ostendunt. Sanct. Aug. magnum in eo malum docet, sic utare *fruendis, ut fruaris utendis.*

Horat. Lib. 2. Epist. 2.

Utar, & ex modico, quantum res poscet, acervo Tollam.

23. *Nec rhombos ideò.*] Nolim esse adeò in mensa splendidus, ut libertini generis hominibus, servis in libertatem assertis, aliisve infimæ sortis, opipara struam convivia.

Rhombos.] Sunt pisces exquisiti saporis & magni apud Romanos pretij, dicti à rotunda quasi figura; habent enim dextrum latus resupinatum, ut ait PFin. Lib. 9. cap. 20. Vide

neq; peritus dignoscere subtilem turdorum saporem. Vesce-
re usq; ad tuam messem,
& mole horrea, licet. Quid timeas?
Glebas comminue. Secunda etiam seges herbescit.
Sed revocat me officium. Ecce familiaris egenus prensat Brut-
tios, scopulos, fractâ navi: & perdidit omnia bona, & preces non exauditas: ipse verò prostratus est in ora maris Ionii, simul magni

Nec tenuem solers turdarum nôsse salivam.
Messe tenus propriâ vive: & granaria (fas est) 25
Emole. Quid metuas? Occa. Et seges altera in herba est.
Ast vocat officium. Trabe ruptâ, Bruttia saxa
Prendit amicus inops: remque omnem, surdaque vota
Condidit: Ionio jacet ipse in littore, & unâ

ANNOTATIONES.

Juvenal. Sat. 4. v. 39. & Sat. 11. v. 121. ibique annotata.

Horat. Lib. 1. Sat. 2.

Num esuriens fastidis omnia, præter Pavonem rhombumque?

Et Lib. 2. Sat. 2.

Quid? Tum rhombos minùs æquor alebat?
Tutus erat rhombus.

24. Nec tenuem solers turdarum nôsse salivam.]

Nolim quoque palati esse supra modum delicati, ut discernam turdorum saporem, dignoscens mares à fœminis; sylvestres ab iis qui sunt in aviario educati, cellarios à terrâniis, pastos junipero ab aliis: quod nôrunt quidam gule dediti, tantæ subtilitatis palatum habentes ut dignoscant turdos. Vetus Scholiastes: qui & addit: turdarum dixit abusive, pro, turdorum. Ut Horatius ponit:

Pene macros, arsit, dum turdos versat in igni.

Turdorum.] Turdi inter volatilia celebrantur, Plin. Lib. 10. cap. 24. Athenæus, Lib. 2. cap. 24. ex Aristotele tria recenset turdorum genera.

Horat. Lib. 1. Epist. 15.

Obeso nil melius turdo:

Martial. Lib. 13. Epigram. 92.

Inter aves turdus, si quis me iudice certet:

Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Salivam.] Quia sapor salivam ciet, hinc pro sapore saliva ponitur. Docent Varro Lib. 8. de Ling. Lat. Plin. Lib. 23. Propert. Lib. 4. Eleg. 9.

25. Messe tenus propriâ vive.] Quantum ex agris uno anno colligis, tantundem impende tibi & aliis: nihilque reserva in sequentem annum.

Granaria emole.] Grana prioris anni mole: utere quantum satis erit tibi ac familiæ tuæ; reliquum verò largire indigentibus. Fas est: æquum est & decet sic te agere divinæ providentiæ confidentem.

26. Quid metuas?] An dubitabis hornâ messe uti & insumere congestas in granario fruges, cùm aliæ crescant? Scilicet metuis perire fame?

Occa.] Ligone frange glebas majores; quod faciunt post sationem agricolæ. Hinc verò significari videtur, jam utendum esse granis præteritâ messe collectis, & de his liberaliter largiendum. Casaubonus existimat poni simpliciter, pro labora.

Seges altera in herba est.] Messis altera jam præparatur, undè novis granis horrea rursùm impleas.

27. Ast vocat officium.] Prosopopeia avari sese excusantis: verum enimverò, inquit, non ita fas est annum proventum singulis annis totum consumere, nihilque sepositum reservare. Nam si id fiat quod mones, undè, quæso, suppetet quo subveniatur calamitatibus amicorum & morbis aliisve malis derepentè ingruentibus? Certè officii ratio tibi parere vetat. Hæc avarus.

Trabe ruptâ, Bruttia saxa, &c.] Reponit Persius: quin igitur age, & protinùs quod dixisti exequere. Familiari naufragio ad Scyllam scopulum, rerumque omnium egentì opem fer. Vel continuatè est sermonis avari prætextum hunc afferentis, ad quem respondebit mox Poëta: Nunc & de cespite vivo frange aliquid: largire inopi, &c.

Bruttia.] Bruttii Italiæ populi, in tertia regione, Lucanis, ut ait Strabo, contermini: ad littus inferi maris, non procul Sicilia, in Calabria nimirum Citeriori.

28. Prendit amicus inops.] En amicus trabe rupta, illisâ navi, post naufragium enatans evadit in littora Bruttiorum.

Virgil. Æneid. 6.

Prensantemq; uncis manibus capita aspera montis.

Surdaque vota.] Vota quibus surdi fuerunt Dii Marini, & inexorabiles, in mari perdita condidit: sicut in penu condita non apparent.

29. Ionio.] Ionium mare est ad fauces Adriatici maris, Siciliam inter & Cretam: nominatum seu ab Ionio Dyrachii filio, quem in illud Hercules dejecit: seu ab Ionum naufragio: seu, ut vult Solinus, ab Ionis extremæ Italiæ regiunculâ.

Jacet ipse in littore.] Elegans hypotyposis.

Ingentes de puppe Dei : jamq ; obvia mergis 30
Costa ratis lacerae. Nunc & de cespite vivo
Frangere aliquid : largire inopi, ne pietus oberret
Cerulea in tabula. Sed cenam funeris haeres

Dii de puppe : & modò latus navis fractae occurrit mergis. Huic igitur rumpe statim quidpiam de glebis etiam immaturis : dona indigenti, ne vageetur depictus in tabella coloris marini. At haeres

ANNOTATIONES.

30. *Ingentes de puppe Dei.*] Simul cum eo jacent Dii navis tutelares ablati de puppe, ubi sacrarium habebant, & ad quos in periculis nautæ vota nuncupant. Horum ille simulacra ingentia secum eripuit è naufragio, & magno labore abstulit vir religiosus & pius, cui proinde justum est opitulari. Virgil.

Aurato fulgebat Apolline puppis.

Arma Deosque parant comites.

Horat. Lib. 1. Od. 14.

Non tibi sunt integra lintea ;

Non Dii, quos iterum pressâ voces malo.

Jamque obvia mergis.] Jamque navis diffractæ tigna, & trabes super mare fluitantia, obvia feruntur marinis avibus ad ea advolantibus, ut inde prædam capent.

Mergis.] *Mergus* est aquatica volucris, ab immergendo frequenter sese nuncupata. De ea Plinius, Lib. 10. cap. 32. & alibi.

31. *Costa ratis lacerae.*] Ligna quibus latera navis intextuntur.

Virgil. *Eneid.* 2.

Sectâque intextunt abiete costas.

Positur & *costa*, pro rei parte quâlibet, ut Sat. 1. Pers.

Costam longo subduximus Apennino.

Nunc & de cespite vivo, &c.] Quid ergo moraris, inquit Poëta ad avarum, dum in talibus angustiis est animus inops? Huic non modò debes opitulari de annuo proventu & desuperfluo, sed etiam de ipsis fundis, quibus nec fas est parcere ad sublevandam tantam ejus necessitatem & miseriam.

Cespites.] *Cespites* est terra cum gramine, *cespites vivus*, hic est seges ipsa adhuc in herba, & viridis.

32. *Frangere aliquid.*] Detrahe, deme, separa quidpiam de tuo, quod egeno impertiaris.

Ne pietus oberret.] Ne cogatur medicando victum quærere, sui naufragii exhibens imaginem, ex more naufragorum, de quo Sat. 1. v. 90. Item Horat. Lib. 1. Od. 5.

Et ad Pisones.

Si fractus enatit cæspes.

Navibus ære dato qui pingitur.

Et Juvenal. Sat. 14. v. 301.

Mersâ rate naufragus assem

Dum rogat, & picta se tempestate tuetur.

33. *Cerulea in tabula.*] Tabellâ in qua mare cæruleum coloribus adumbratum est.

Sed cenam funeris haeres negliget.] Respondet avarus: etenim si ita patrimonium effundo, iratus hæres ob imminutam hæreditatem, mortuo mihi justa non persolvat, sumptus omittet & apparatus funebres. De his fusè Alex. ab Alex. l. 3. c. 7. Porro ea quorundam erat ambitio, maxime illorum qui in gloriâ vixerant, ut optarent magnificum sibi funus duci & parari; imprimis autem ferales epulas & novendiales instrui, eò quòd in his mos erat celebrare defuncti laudes. Casaub.

Cenam funeris.] Tobia cap. 4. v. 18. sic legitur: *Effunde cibos tuos in monumentum justorum, neque des peccatoribus.* Quo quidem Tobias filium docet hospitalitatem & eleemosynas in egenos exercendas: neque superstitionem Ethnicorum tueri potest ille locus. Enimverò apud eos cœna fuit multiplex & varia in funeribus. 1. Imponebantur rogo epulæ, & cum cadavere cremabantur.

Virgil. *Eneid.* 6.

————— *Congesta cremantur*

Thurea dona, dapes, fuso crateres olivo.

Apuleius Florid. 4. vel potiùs 19. *Exclamavit vivere hominem, procul ignes amolirentur, rogam demolirentur, cenam feralen à tumulto ad mensam inferrent.* 2. Funeris erat cœna, cujus meminit Tullius 2. de Leg. n. 63. hæc nimium dabatur amicis & propinquis, post exequias, maximè verò senibus & ætate provectis, inquit Alex. ab Alex. loco mox citato: ut per vini cibique lenimen desiderium defuncti levaretur. 3. Ad sepulcrum cœna deponebatur, de qua Juvenal. Sat. 5. v. 85.

Positur exigua feralis cœna patellâ.

Et hæc vocabatur silicernium, seu quòd eam Umbrae silentes cernerent, seu quòd ex ea non gustarent. Sanctus Augustinus Serm. 15. de Sanctis, eò respexit cum aiebat: *Miror cur apud quosdam infideles tam perniciosus error increverit, ut super iumulos defunctorum cibos & vina conferant, quasi egressæ de corporibus anime carnales cibos requirant. Epulas enim & refectiones caro tantum requirit, spiritus autem & anima his non indigent: parare aliquis suis charis dicit, quod ipse devorat, & quod præstat ven-*

offensus quòd bona diminueris, prætermittet epulum funebre, & in urnam condet ossa tua sine odoribus, facilis ignorare sive cinnamomum emittat odorem obtusum, sive casia ceraso admixto vitia sit. Itane verò tu vales decurtes rem? Inquit. Et Bestius insectatur

Negliget iratus, quòd rem curtaveris: urnæ
Ossa inodora dabit; seu spirent cinnama surdum,
Seu ceraso peccent casie nescire paratus. 36
Tunc bona incolumis minuas? Et Bestius urget

ANNOTATIONES.

tri imputat pietati. Superstitiosi hujusce ritus restat adhuc nonnihil in Occitania & aliis quibusdam Gallie partibus, ubi primâ die Novembris ad vesperam instruitur mensa vino, pane, cibo, ad animas defunctorum quasi pasceudas aut honorandas, & ad posterum mane sic instructa relinquitur. Plin. Lib. 10. cap. item 10. (mirandum) narrat milvos rapaces licet, & famelicam semper alitem nihil esculenti rapere unquam è funerum ferculis. 4. Epulum erat novendiale, & circumpotatio, Græcis, περιεστρωτον, Athen. Lib. 8. cap. 7. & tunc jactabantur defuncti præconia, non sine ambitiosis adulationibus. Hinc Græcum Proverbiū: *οὐκ ἔστι ἐπὶ τὰν θένων οὐδ' ἐν περιεστρωτον* de homine prostratus illaudabili, in quo nihil est quod laudetur etiam in illis circumpotationibus, quæ ad ejus honorem post mortem instituuntur, & in cœna illa funebri, quæ tota ambitiosa est.

34. *Quòd rem curtaveris.*] Quòd tantum de speratis bonis detractum sit.

Horat. Lib. 2. Epist. 2.

Nec metuum quid de me judicet heres,

Quod non plura datis invenerit.

Urnæ.] Cineres defunctorum urnæ immisos in sepulcro solitos condi, nemini non compertum.

35. *Ossa inodora.*] Legunt aliqui, *inhonora*, seque Glossa veteri tuentur, verum repugnat textus sequens.

Ossa inodora dabit.] Sine ullis aromatibus, aut vilia duntaxat unguenta adhibebit. De his vide Plin. Lib. 13. cap. 1, 2, 3.

Juvenal. Sat. 4. v. 108.

Et matutino sudans Crispinus amomo,

Quantum viæ redolent duo funera.

Observandum duplicem fuisse in funeribus odores fundendi rationem. Primo flores, coronas, odores spargebant in lectum ferale, inque ipsum bustum; testantur Dion. Halicarn. Lib. 2. & alii.

Propertius, Lib. 4. Eleg. 7.

Cur nardo flammæ non oliere meæ?

Deinde cremato cadavere, fiebat ossilegium, & rursum odoribus, vino, lacte, ossa collecta ab amicis rigabantur & à propinquis. Tibull. Lib. 3. Eleg. 2. id innuit apertè. Demum conditis in sepulcra ossibus quotannis odores & corollas imponebant. Sanctus Hieronymus Epist. ad Sammachium sic habet:

Ceteri mariti super tumulos conjugum spargunt violas, rosas lilia, floresque purpureos; & dolorem pectoris sui his officiis consolantur.

Seu spirent cinnama surdum.] Hæres offensus parum curabit an aromata exquisita sint, utrum odorem fundant acutum an obtusum. Vide Plin. Lib. 12. cap. 19. ubi inter alia scitu digna, sic habet: *Cinnamomum, idemque cinnamum, nascitur in Æthiopia—Frutex dum cubitorum altitudine amplissimus, palmique minimus, quatuor digitos crassus,—Cinnami duo genera, candidius, nigriusque—Coronas è cinnamo interrassili auro inclusas primis omnium in Templis Capitolii atque Pacis dicavit Imperator Vespasianus Augustus. Radicem ejus magni ponderis vidimus in Palatii Templo quod fecerat Divo Augusto conjux Augusta aureæ patere impositum; ex qua gutta edite ammis omnibus in grana durabantur, donec id delubrium incendio consumptum est.*

Surdum.] Dura quidem hæc Persii metaphora, durior tamen Horatii, quem imitatus est, Lib. 2. Sat. 1.

Fervida quod subtile exsurdant vina palatum.

36. *Cerao peccent casie.*] Neque sollicitus erit purane sit casia, an adulterata, admixto gummi, vel cortice è ceraso, Plin. Lib. 12. cap. 2. *Adulteratur amygdalâ nuce, cætera ejus genera cortice scordasti: ita vocatur emula gummi: quod semel dixisse & in cæteros odores satis sit.*

Pers. Sat. 2. v. 64.

Corrupto casiam dissolvit olivo.

Ceraso.] Plin. Lib. 15. cap. 25. *Cerasi, inquit, ante victoriam Mithridaticam L. Luculli, non fuere in Italia ad urbis annum 680. Is primum venit è Ponto, amisque 120. trans Oceanum in Britanniam usque pervenere. Eadem in Ægypto nullâ curâ potuere gigni, &c.*

Casie.] Plin. Lib. 12. cap. 19. antè cit. *Frutex est casia, inquit, juxtaque cinnami campos nascitur, &c.*

Nescire paratus.] Id est, non admodum animadvertens, vel dissimulans, præ negligentia, ira, offensione.

37. *Tunc bona incolumis minuas?*] Pergit avarus: itane verò cum vigeas & valeas, nullaque ægritudine, aut calamitate coactus, profundes, & disperdes bona, quæ ad me hæreditario jure pertinent? inquit mihi hæres meus.

Doctores Graios : ita fit, postquam sapere urbi
Cum pipere & palmis venit nostrum hoc maris
expers,
Frœniscæ crasso vitiârunt unguine pultes. 40
Hæc cinere ulterior metuas ? At tu meus hæres
Quisquis eris, paulùm à turba seduction, audi.

præceptores Græcos : sic agitur ex quo nostra hæc sapientia carens masculino robore advenit in civitatem, cum pipere & palmis, sectores fœni infecerunt pultes uncturâ pingui. An ista formides cum eris ultra cineres ? Tu verò quicumque futurus es meus hæres, tantisper remotus à plebe, ausculta.

ANNOTATIONES.

[Et Bestius urget.] Alii legunt, Sed Bestius, &c.

Bestius.] Nomen imperiti & bruti hominis, de quo Horatius, Lib. 1. Epist. 5. ubi nonnulli tamen legunt, Mœnius. Doctiores tamen ex vetustis codicibus legunt, Bestius, quem Horatius ut voracem & helluonem exhibet.

Bestius urget Doctores Graios.] Hæredipeta ille avidus accusat Philosophos, qui liberalitatem & munificentiam commendantes ac suadentes, in causa sunt cur minora hæredibus relinquuntur.

38. Doctores Graios.] Græcos poni pro Philosophis jam diximus Sat. 1, & 5, versu ultimo. Hic verò cum aliis quibusdam intelligo Romanos Græcam Philosophiam sectantes.

Ita fit, postquam, &c.] Sic vivitur lautè, & in epulis ac munificentia opes consumuntur, ex quo Græca sapientia Romam venit cum mercibus peregrinis & transmarinis. O morem novum juxtâ ac perniciosum ! inquit ille Bestius. Vide Lactant. Lib. 3. 16. ubi sapientiam quasi nuper advectam cum saporis mercibus proponit, citatque locum hunc Persii, item Senecæ verba hæc ; Nondum sunt mille anni, ex quo initia sapientie nata sunt.

Et Lucretium canentem,

Denique natura hæc rerum, ratioq; reperta est
Nuper, & hunc primum cum primis ipse re-
pertus

Nunc ego sum in patrias qui possum vertere
voces.

Sapere.] Sic Satir. 1. Nostrum illud vivere
tristè.

Urbi.] Per antonomasiam, pro Roma.

39. Cum pipere & palmis venit.] Vide Pers. Sat. 5. v. 136, & Plin. Lib. 15. cap. 29. ubi ait antequam piper reperiretur, baccas in usu fuisse, illiusque vicem obtinuisse. Palmis seu arboribus, seu earum fructibus, qui dactyli vocantur. Vide Plin. Lib. 13. cap. 4.

Juvenal Sat. 3. v. 83.

Advectus Romam quo pruna & coctona vento.

Nostrum hoc maris expers.] Locus etiam-
nùm obscurus, necdum satis explicatus, post
tot doctorum Interpretum lucubraciones.
Quidam sic intelligunt ; nostra, id est, Roma-
norum Philosophia à Græcis invecta, maris

expers, id est, salis, seu sine sale, hoc est, & insulsa & corrupta. Casaubonus tamen explicat, maris expers, id est, masculæ virtutis majorum nostrorum expers. Aliis, maris expers, est quæ mare non transierit, sed minimè placet.

40. Frœniscæ crasso vitiârunt unguine pultes.] Ex eo tempore adeo sunt omnia depravata, ut viliores quique rustici, quales sunt qui fœnum secant, lautitias quæserint. Hinc ciborum simplicitatem additis condimentis vitiârunt, & quasi violârunt, atque admiscere pulti cæperunt adipem, antè simplicioribus contenti cibis.

Juvenal. Sat. 11. v. 79.

Ipse focus brevisquis ponebat oluscula, quæ nunc
Squallidus in magna fastidit compede fossor.

Unguine.] Unguen, unctura, condimentum. Solent rustici cum oleum defuerit, pecudum adipe in pultem misso pro oleo uti ; inquit vetus Glossa.

Pultes.] Cibum erat vetustissimus è farina & aqua ; interdum & ex caseo, melle, & ovis decoctis. Romanis olim pro pane fuit puls ; Plin. l. 18. c. 8 & Valer. Maxim. l. 2. c. 5. Pultis autem paulo diversæ meminit Athen. l. 14. c. 15, & 16. Casaubonus ad hoc caput 15. Athen. multa suo more profert reconditæ eruditionis ; & discrimen ponit inter πολτον Græcorum è farina fabacea tantùm, & Romanorum pultem, quam Græcis ignotam fuisse ex Plinio affirmat, & cui multa admiscebantur.

41. Hec cinere ulterior metuas ?] Insurgit in avarum Poëta : scilicet times quæ tibi mortuo sunt eventura : O stultus, qui post mortem hæredem metuis.

Horat. loco antè cit.

Nec metuum quid de me judicet hæres, &c.
Virgil. Æneid. 2.

Facilis jactura sepulchri est.

Cinere.] Cineres dicit, quia cadavera comburebantur, ut antè dictum est.

At tu meus hæres.] At ego non metuo hæredis minas, quin illi ipsi occino sumptus à me faciendos.

42. Paulum à turba seduction.] Postpositis & neglectis vulgi opinionibus, ignorantia, odio.

Pers. Sat. 5. v. 96.

Secretam gannit in aurem.

O bone vir, an illud nescis? Imperator misit laurum ob stragem memorandam juventutis Germanicæ: atque jam favilla frigida amovetur ab altaribus: & Cæsonia nunc arma, nunc paludamenta Imperatorum collocat ad valvas templorum, nunc parat captivis gausapa flava & currus, & Rhenanos proceros.

O bone, num ignoras? Missa est à Cæsare laurus
Insignem ob cladem Germanæ pubis, & aris
Frigidus excutitur cinis; ac jam postibus arma,
Jam chlamydas Regum, jam lutea gausapa captis
Essedaque, ingentesque locat Cæsonia Rhenos.

ANNOTATIONES.

33. *O bone, num ignoras?*] Adeone es imperitus rerum, ut ignores quæ publicè jactantur? Nescis nemini licere non esse liberalem in lætitiâ communi, & jubente munificentiam Imperatore?

Missa est à Cæsare laurus.] Nescis Caium Caligulam mississe ad S. P. Q. R. literas lauro coronatas & vinctas (ex more) & triumphum jussisse parari, quòd Germanos debellârât, atque in omnium bona jus ab eo datum fuis procuratoribus, ut ait Sueton. loco mox citando.

Cæsare.] A Julii Cæsaris temporibus omnes Imperatores Cæsares appellati.

Laurus.] Literæ laureatæ, de quibus sicut & de lauro victoriæ indice, Plin. Lib. 15. cap. 30. Tit. Liv. Lib. 5. Ammian. Marcell. Lib. 15. Martial. Lib. 7. Epigram. 4, 5, 7. & alibi Mos erat olim, ut quoties insigni victoriâ Consules potiti essent, ob res prospere gestas, laureatis fascibus prælatis incederent. Literas etiam laureatas Romam mitti, aut nuncios cum jaculis laureatis advenire, navemque laureatam aut vittatam felicis victoriæ nuncium esse, ac læta & magna significare, animadversum est Alex. ab Alex. Lib. 1. cap. 27.

44. *Insignem ob cladem.*] Ironicè, de Germanica una Caligulæ expeditione, in qua nihil dignum laude ab eo gestum est. Vide Sueton. in Caligula, cap. 45, & seq. ubi Imperatoris stolidi ambitio, fictæque victoriæ referuntur.

Germanæ pubis.] Juventutis Germanicæ. Synecd. Porrò Germania ampla est Europæ regio satis cuique nota: cujus populi quondam Teutones, dehinc Alemanni, postea Germani vocati sunt. Strabo, alii.

Aris frigidus excutitur cinis.] Id est, postremi sacrificii residui cineres amoventur, novus ignis, nova sacra instaurantur, ex more; quando enim nunciata erat victoria, sacra publice fiebant, ad gratias Diis persolvendas, & pro incolumitate Imperatorum. Testantur Dio, Herodianus, & alii.

45. *Postibus arma.*] Enumerat omnes triumphi apparatus. Jam templorum valvis seu columnis jubet affigi ac suspendi arma hostibus detracta, eorumque spolia.

Virgil. Æneid. 7.

Multaque præterea sacris in postibus arma, Captivi pendunt currus, curvæque secures, &c. Horat. Lib. 4. Od ult.

Et signa nostro restituit Jovi

Direpta Parthorum superbis postibus.

46. *Chlamydas Regum.*] Paludamenta Imperatorum & Ducum subactorum. Vestis erat militaris, pallio brevior & strictior, cujus usum Romanis invexit Numa Pompilius (auctore Suidâ) legatione Isaurorum acceptâ, & formâ habitûs eorum animadversâ, vestem Regiam cum Senatoria conjungens. De variis vestium generibus vide Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 18.

Lutea gausapa captis.] Vestes militares villosas, crocei coloris: stramenta quibus in castris utuntur milites, è pellibus facta, preparari jubet captivis, quibus illi induti, ex more, in triumpho ducantur. De gausape vide quæ Martial. Lib. ult. Epigram. 29, & 145. Præterea gausapa sive gausapia, ut est apud Priscian. Lib. 4. sunt tapetia sive peristomata, quibus mensæ teguntur, teste Scaligero.

Martialis citreus mensas gausapibus tegi ostendit, id est, tapetibus pretiosis vel mantilibus: Lib. ult. Epigram. 138.

Nobilius villosa tegant tibi gausapa citrum.

Vide Pers. Sat. 4. v. 37.

47. *Essedaque.*] Belgarum & Germanorum Rhenicolarum vehicula, è quibus olim depugnabant, & rotarum ingruentium strepitu, impetuque, hostium ordines protrebant aut perturbabant.

Virgil. Georgic. 3.

Belgica vel molli melius feret esseda collo.

Horum & meminit Cæsar Comment. Lib. 4, & 5, de bello Gallico: & alii.

Ingentesque locat Cæsonia Rhenos.] Accolas Rheni, grandis staturæ, Suet. Calig. cap. 47. Galliarum quoque procerissimum quemque, ac nonnullos è Principibus legit ac seposuit ad pompam. Hos omnes triumphi apparatus disponit Cæsonia per procuratores, vel ipsa; quippe quæ bellis etiam sese immiscebat: quamque, ut refert Sueton. cap. 15. *Caligula sæpe chlamyde peltâque, & galeâ ornatam armatamque, & juxta adequantem militibus ostendebat.*

Cæsonia.] Caligulæ uxor, mulier perditæ li-

Diis igitur, Genioque Ducis centum paria, ob res
Egregiè gestas, induco: quis vetat? Aude. 49
Væ, nisi connives. Oleum artocreasque popello
Largior; an prohibes? Dic clarè. Non adeò, in-
quis:

*Ergo propter bella præclare
confecta, eadem centum paria
gladiatorum Numinibus, &
Genio Principis. An aliquis
prohibet? Audento vetare, ô
hæres. At væ tibi, si non dissi-
mulas. Præterea distribuo ple-
bi oleum & artocreas. Num
vetas? Eloquere apertè. Non ita ais,*

ANNOTATIONES.

bidinis & lasciviæ ab Imperatore constanter
adamata, cui etiam philtrum miscuisse &
propinasse dicitur. Quod scribit Josephus
Antiq. Lib. 19. & Sueton. cap. 50. *Creditur,*
inquit, *potionatus à Cæsonia uxore amatorio*
quidem medicamento, sed quod in furorem ver-
terit. Vide Juvenal. Sat. 6. v. 610, & 615. ibi-
que annotat.

Rhenos.] Rhenus fluvius Europæ celeberrimus
Germaniam à Gallia separat, fluit è
Rhæticiis Alpibus, rigat Alsatiâ, Palatinatum,
agros Colonienses, Bataviâ.

48. *Diis igitur, &c.] Ego itaque (ait Per-*
sius ad hæredem) lætitiâ publicæ & Im-
peratoris voluntati indulgens, non parcam
sumptibus: (nec tu ausis mutire contrâ) Ego,
inquam, Diis victoriæ auspiciis atque aucto-
ribus; Genioque Ducis, id est, imperatoris
Caligulæ sacrificabo, &c.

Genioque Ducis.] Per Genium sui Principis
quasi per Numen jurabant Veteres: ac si quis
pejerasset, pœnas dabat. Undè Tertullianus,
Citius per omnes Deos, quàm per unum Genium
Cæsaris pejeratur. Et Sueton. cap. 27. ait de
Caligula, Multos honesti ordinis deformatos pri-
us stigmatum notis, ad metallâ, aut ad viarum
munitiones, aut ad bestias condemnavit, aut
bestiarum more quadrupedes cavea coercuit, aut
medios serrâ dissecuit; nec omnes ex gravibus
causis; verum malè de munere suo opinatos, vel
quòd nunquam per Genium suum dejerassent.

Centum paria, induco.] Duplicem hecatom-
ben explicant aliqui, minùs benè, ut opinor:
meliùs alii centum paria gladiatorum, quorum
sanguine placentur Dii, & Imperatoris Genius.

Horat. Lib. 2. Sat. 3.

Nè sic fecissent, gladiatorum dare centum

Dammati populo paria, atque epulum. —

Quod si cui videtur mirum quòd privatus gla-
diatorum munus exhibeat, meminerit quod
refert Suetonius, cap. 47. *Scriptis ad procurato-*
res suos Caligulam, ut quàm minimâ summâ &
impensâ, triumphum tamen quàm possent mag-
nificientissimum appararent, & quantus nunquam
alius fuisset; quando in omnium hominum bona
jus haberent. Ergo, quod vult Casoubonus satis
verisimile est, datâ nempè eâ potestate in fa-
cultates civium, coactos privatos de suo quem-

que sumptus & impensas ad triumphum pom-
pam conferre, & contulisse. Quod respicit
hoc loco Persius.

Ob res egregiè gestas.] Ob insignem Germa-
norum cladem, & partem feliciter à Caligula
de hostibus victoriam. Ironicè, ut suprâ.

49. *Quis vetat? Aude.] Num ausis refraga-*
ri, ô hæres, & detertere me à consilio quod
cepi?

50. *Væ, nisi connives.] Impendit tibi ma-*
lum, si fortè non assentiaris, aut saltem dis-
simules: nam vel Imperatorem infensum &
ultorem nanciscere, vel me iratum, & majores
inde sumptus facientem, ut cupiditatem tuam
& avaritiam disrueam. Paulò post:

— *Nunc nunc impensius unge,*

Unge, puer, caules.

Væ.] Formula malè precandi, idem valens
ac si quis mittatur in malam crucem.

Connives.] Cic. pro Cælio: Dii immortales
cur interdum convivitis in hominum sceleribus
maximis? Id est, clausis quasi oculis non vi-
dere videmini.

Oleum artocreasque popello largior.] Populo in-
super epulum & congiarium dabo, ad celebra-
tionem victoriæ. Licèt hoc solet non à
privatis sed ab Imperatoribus fieri, Sueton. Jul.
Cæs. cap. 38. Epulum ac viscerationem dedit,
& post Hispaniensem victoriam duo prandia. Et
Domitian. cap. 7. Congiarium populo ter dedit.
atque largissimum epulum; Senatui, Equitiq;
panariis, plebi sportellis cum obsonio distribuita.

Artocreas.] Vox è duplici facta, agros enim
panis, xexç caro: significat cibum è pane car-
neque minutatim concisâ. Alii viscerationem
interpretantur loco.

51. *An prohibes?]* Vetasne istam meam lar-
gitionem? *Dic clarè: quid mussas? Aperi-*
mentem & animi tui sententiam de me.

Non adeò, inquis, &c.] Non adeò fertilis &
opimus est fundus tuus, ut hæreditatis tuæ
avidus sim, & vetare velim quin prorsus in lar-
gitiones effundas. Vel, non ita dives es, ut his
sufficere possis. Alii sensum separant hoc mo-
do: non adeò tuæ largitioni adversor; sup-
petit enim, haud procul, mihi satis sæcundus
ager quo ego contentus sum, inquit hæres
Sunt qui verbum juris hic accipiant, hoc sensu:

*prope est ager sine ossibus. Perge, si nulla nunc mihi res-
dua è patris sororibus, si nulla
patruī filia, nulla filia neptis
superstes sit: si patruī matris
soror vitam egit sine prole, &
de avia nihil restat: vado ad
Bovillas & ad Virbii declivē.
Ille Manius ultro erit mihi hæ-
res. Scilicet Terræ filius? In-
terroga me quisnam mihi fuit
quartus*

**Exossatus ager juxta est. Age, si mihi nulla
Jam reliqua ex amitis, patruelis nulla, proneptis
Nulla manet: patruī sterilis matertera vixit,
Deque avia nihilum superest: accedo Bovillas
Clivumque ad Virbii. Præstò est mihi Manius
hæres. 56
Progenies Terræ? Quære ex me, quis mihi
quartus**

ANNOTATIONES.

non adeo, neque adire volo hæreditatem tuam. Quo designari volunt extraneum esse illum Persii hæredem, non autem necessarium & suum, ex Instituit. Justin. Lib. 4. Tit. 19. Docta quidem & subtilis interpretatio, verum magisne genuina? Mihi prior sententia præferatur.

52. *Exossatus ager.] Duplici & contrario sensu potest accipi, vel exhaustus & jam sine succo & bonitate: Ita passim apud Plautum exossare ponitur pro enervare comminuere, debilitare. Vel ager exossatus, idem est ac lapidibus expurgatus, adeoque opimus & bene cultus. Ovid. Metamorphos. 1.*

*Lapides in corpore terræ
Ossa reor dici.*

Juxta est.] Prope urbem in suburbano loco situs, & hinc pluris æstimandus.

Age, si mihi nulla.] Verba Persii ad hæredem illum irritatum verbis, & quasi jam excandescentem. Age, inquit, detrecta, & ne adi hæreditatem: Ego certè non reformidem genus illud infamix apud Romanos timeri solitum, carere scilicet hæredibus, qui funus curent, &c. Quòd si aliunde non suppetant, en præsto est Manius hæres; & hic mihi sufficit.

53. *Jam reliqua ex amitis.] Amata est patris soror, quasi patri meo plus amata, inquit: solent enim sorores præ fratribus diligi, sive id sexus facit, sive personarum dissimilitudo, quæ minus habet æmulationis & invidiæ.*

Patruelis.] Patruales dicuntur è duobus fratribus editi, consobrini verò qui è duobus sororibus.

Proneptis.] Est nepotis aut neptis filia.

54. *Patruī.] Patruus est patris frater: sicut avunculus frater matris. Porrò notat Casaubonus in multis vetustis codicibus jungi vocem hanc cum sequentibus, ut patruī matertera sterilis fuisse intelligatur, bono sensu quidem, sic enim etiam remotissima cognatio deesse significabitur.*

Matertera.] Soror matris, quasi mater altera: sterilis, stirpe ac filiis carens.

55. *Deque avia nihilum superest.] Si denique avix nulla stirps, posterì nulli vivant, adeoque nemo certus mihi propinquus adsit, qui capessat hæreditatem, scis quid faciam?*

Obivum quemque hæredem instituat, quamvis non alià ratione mihi cognatus sit, quàm quòd è terra uterque progeniti factique sumus. Avia mater est patris aut matris.

Bovillas.] Vicus est in Appia via ad undecimum ab urbe lapidem, prope quem interfectus à Milone Clodius, cum rediret ab Aricia non hinc procul sita, ut scribit, Ascon. Pæd. Porrò Bovilla quasi villa bovis dicitur, eo quòd olim in Albano monte ab ara fugiens taurus jam consecratus, ibi comprehensus est. Vetus Schol. Sedes erat frequens mendicis, quia tritum iter.

56. *Clivumque ad Virbii.] Collis ille quatuor millibus ab urbe distans nomen accepit ab Hippolyto, qui ibi colebatur sub nomine Virbii, ex quo bis vir & bis vivus fuit, id est, à Diana revocatus ad vitam, postquam discerp- tus fuisset, ut notum est culibet ex Æneid. 7. Ovid. Fast. 3, & 6. Metamorph. 15. Fab. 45.*

Manius.] Ignobilis quilibet & ignotus, mendicus quispiam Aricinus, similis Manio illi, qui (ut ait Festus) Dianæ agrum & lucum consecravit. Tritum Romæ Proverbium erat. Multi Manii Aricie; quia deinde plures ab illo oriundi illic virtute claruerunt. Quòd autem pauperes & mendici adessent in ea regione frequentes, patet ex Juvenale, Sat. 4. v. 117.

Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes; Et Martial. Lib. 12. Epigram. 32.

Irus tuorum temporum sequebaris;

Migrare clivum crederes Aricinum.

57. *Progenies Terræ?] Respondit Persio hæres ille, de quo paulò supra: scilicet hæredem institues Terræ filium, Gigantum fraterculum; ut ait Juvenalis, Sat. 4. v. 98. hominem ignobilem; spurium, cujus ignorantur parentes & prosapia, &c.*

Quære ex me quis, &c.] Quidni? inquit Persius. Tam Manius erit mihi hæres & propinquus, quàm quipiam remotà cognatione affinis, de quo perinde dubitare fas mihi sit, ac de Manio, qui, ut cæteri, mecum ab una origine procreatus, ut dixi, nempè à Terra communi omnium parente, saltem eà ratione conjunctus est.

Quis mihi quartus sit pater.] Quis abavus meus.

Sit pater, haud promptè, dicam tamen. Adde etiam unum,

Unum etiam: Terræ est jam filius: & mihi ritu Manius hic generis propè major avunculus exit.

Qui prior es, cur me in decursu lampada poseis? Sum tibi Mercurius: venio Deus huc ego, ut ille Pingitur; an renuis? Vin' tu gaudere relit-
tis?

parens, non faciliè dicam, at nihilominus proferam. Adice vel unicum, imò unicum; jam est Terræ progenies: & Manius ille prodit fere mihi major avunculus ordine stirpis. Tu verò qui anterior es, quare petis à me facem in cursu? Sum tibi velut Mercurius. Ego tibi Deus accedo isthuc, sicut ille depingitur. An recusatus? Visne tu frui iis quæ relinquo?

ANNOTATIONES.

58. *Haud promptè, dicam tamen.*] Non faciliè quidem & promptum indicare abavum meum; id tamen fortasse præstare potero.

Adde etiam unum, &c.] Quòd si ulteriùs repetas, ac vel unum superiùs, & retrò cognationis gradum scruteris, & poscas quòs atavus mihi fuerit; jam hærebo: erit enim is mihi tam ignotus, quam iste, quem *Terræ progeniem* appellasti.

59. *Terræ est jam filius.*] Ex Empedoclis sententia & aliorum quorundam veterum Philosophorum qui natos è Terra primos homines censuerunt, cum alii ex aqua factos, sicut & alia universa, opinarentur. Huc etiam facit quòd hominem ab humo veteres dixerunt. Porro quod per *Terræ filium* homo nihili significetur, & obscurus, patet ex Tullio ad Atticum ita scribente: *Huic Terræ filio committere epistolam tantis de rebus non audeo.* Tertul. in Apolog. *Dictus Saturnus Terræ Cælique filius, quia ignoti, vel ex inopinato apparentes de cælo supervenire dicuntur; sicut Terræ filios vulgus vocat, quorum genus incertum est; gigantesque hæc ratione terræ filii appellantur.* Vide Cæli. Rhodig. Lib. 29. cap. 28.

60. *Major avunculus exit.*] Manius ipse videri possit cognatus, & in stemmate major avunculus scribi; siquidem alius nemo prodit & præsto est, qui gradum hunc & locum inter majores meos, & in ordine stirpis & cognationis meæ, jure potiori sibi queat vindicare. *Major avunculus* est avi vel avix frater: aut etiam avi avixque avunculus, ut placet Festo.

61. *Qui prior es.*] Tu verò, ð legitime hæres, cum senior me sis & natu major, cur à me hæreditatem speras, qui sum junior & in cursu vitæ posterior? Vel, tu qui Manio potior mihi es, & vere cognatus, cur dum vivo hæreditati meæ inhias ante legitimum tempus, scilicet ante absolutum vitæ stadium? Certe cursor non petit lampadem ab alio ante decursum spatium: nunquam verò in ipso cursu, nec prior à posteriore, sed contrà.

Cur me in decursu lampada poseis?] Allegorica locutio desumpta à *καταδρομίζω*. Nem-

pe, ut ait Suidas, Lampadis tria festa sunt apud Athenienses, Panathenæa, Vulcanalia, Promethea. De Promethei Sacris hinc mentio est, in quibus juvenes accensas tædas gestantes decurrebant, certabantque, quis ad scopum primus perveniret non extinctâ face. Primus defatigatus proximo, is postea defessus alteri, & deinceps alius alii tradebat ardentem facem, donec metam pertingerent. Ea quidem ara Promethei in Academia fuit, à qua ad urbem cursus erat cum accensis ejusmodi facibus. Vide Alex. ab Alex. Lib. 5. cap. 8. Hujus consuetudinis meminerunt Varro Lib. 3. cap. 16. de Re Rustica, ubi ait: *Nunc cursu lampada tibi tradeo*; id est, tibi dicendi vices tradeo. Cicero ad Herenn. 4. *Non enim quemadmodum in palestra, qui tædas ardentem accipit celerior est in cursu continuo, quam ille qui tradit: Ita melior Imperator novus qui accipit exercitum, quam ille qui decedit: propterea quòd defatigatus cursor dat integro facem; at hic peritus Imperator imperio exercitum.*

Et ante illos Lucretius, Lib. 2. v. 77.

Inque brevi spatio mutantur sæc'la animantium, Et quasi cursores vitæ lampada tradunt.

62. *Sum tibi Mercurius.*] Ne me ut propinquum, te ut hæredem certum, meam hæreditatem quasi tuam tibi que jure debitam jam nunc intuere; sed potius finge tibi me esse velut Mercurium, qui tibi *εγγύσιον*, insperatum & fortuitum thæsaurum & lucrum annuntio, indico, ostendo captandum.

Venio Deus huc ego.] Inopinati & indebiti lucrì Deus, ut diximus, Sat. 2. v. 1. ad verba hæc, *Dextro Hercule.*

Ut ille pingitur.] Mercurius pingebatur manu tenens crumenam pecuniâ gravidam & turgentem. Suidas, Macrobius.

63. *An renuis?*] An non vis bona mea velut gratis data & adventitia?

Horat. Lib. 2. Sat. 3.

Excors

Rejecta præda, quam præsens Mercurius fert. Vin' tu gaudere?] Visne potiri hæreditate meâ, post mortem meam, quantula fuerit illa?

At enim summæ nonnihil detractum est. Nempe detraxi mihi. Tibi verò quodcumque illud est, integrum est. Cave sciscitari ubinam sit id quod olim Tadius testamento reliquerat mihi: neve mihi repete monita patrum; addatur usuræ lucrum; inde tuas impensas desume: ecquid residuum est? Residuum quaris? O famule, jam jam perfunde brassicas, perfunde copiosius. Scilicet, die festo mihi coquatur urtica & pars anterior capitis porcini fumo perfusa, auriculâ perforatâ,

Deest aliquid summæ: minui mihi; sed tibi totum est,

Quicquid id est. Ubi sit fuge quærere, quod mihi quondam 65

Legârat Tadius, neu dicta repone paterna:

Fœnoris accedat merces; hinc exime sumptus.

Quid reliquum est? Reliquum? Nunc nunc impensius unge,

Unge, puer, caules. Mihi festâ luce coquatur Urtica, & fissâ fumosum sineiput aure, 70

ANNOTATIONES.

64. Deest aliquid summæ.] Fortasse dices partem ejus aliquam à me absumptam fuisse. At ego tibi respondeo, *minui mihi*; & quicquid detraxero tandem, id mihi non tibi detractum; & si quid perit, perit mihi cujus totum est; ex regula Juris.

Sed tibi totum est, quicquid id est.] Quandoquidem ex Legibus & Jure, tuum nihil est aut esse potest quandiu vivo, quodcumque ego moriens reliquero, hoc tibi totum erit atque integrum.

65. Ubi sit fuge quærere, &c.] Porro ne repossas à me rationem bonorum quæ olim habui, quæque aliquis mihi testamento legârit: nam malè tibi verteret.

66. Tadius.] E majoribus quispiam, vel quilibet alius Testator. Metonymia. Quidam codices habent, *Statius*, alii *Stadius*.

Neu dicta repone paternâ.] Neque mihiingere & objice monita liberis solita dari à patribus avaris: de quibus Hor. Lib. 1. Ep. 1.

Quærenda pecunia primum est: Virtus post nummos: hæc Janus summus ab imo Perdoct; hæc recinunt juvenes dictata, senesq; Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto.

Et Juvenalis fusè, Sat. 14.

Juvenus hortatur

Cogit minimas ediscere sordes, &c.

Paterna.] Benè monet Casaubonus de suo patre non loqui Persium, qui puer sexennis amiserat patrem Flaccum, cujus & famæ nec detrudere debeat nec velit bonus filius.

67. Fœnoris accedat merces.] Aut paternum est monitum: exerce fœnus; ne otiosam & infructuosam sine pecuniam tuam; quæstum fac, datis ad usuram nummis; atque pro mutuo mercedem cape: aut verba sunt heredis cum Persio rationem ineuntis, ut mox explicabimus.

Hinc exime sumptus.] Fortasse & monitum est paternum: ne quid detrabe sorti capitali bonorum, sed potiùs è fœnore & usuris habe & desume necessarios alendæ familiæ sump-

tus. Vel hæredis verba sunt, & sensus erit: computemus & quanta sive è patrimonio, seu è legatis Tadii nactus es, ô Persi; his addantur & accedant usuræ: jam inde legitimas impensas tuas eximamus. Demùm videamus quid sit residui ex his omnibus, quidque mihi sit obtenturum.

68. Quid reliquum est?] Quid jam superest è tot facultatibus, quas possedisti?

Reliquum? Cum indignatione respondet Persius; itane verò mecum inis rationem, quasi cum dispensatore herus. Scilicet possessa computas, sumptus excutis, reliquum quid, & ubi sit, postulas? Age hæres, deinceps curam hanc eximam tibi.

Nunc nunc impensius unge, &c.] O famule, lautorem in dies mensam instrue; consumantur bona mea universa, ut indignis hæredibus nihil reliquum sit.

69. Unge, puer, caules.] Horat. Lib. 2. Sat. 3. Ungere si caules olio meliore caputque Cæperis.

Porro caules posuit pro quolibet edulio, post Horatium.

Mihi festâ luce coquatur, &c.] Non ita sum fatuus ut genium defraudare velim ad locupletandos hæredes, & damno meo lautitias illis suppeditare, parcos ob hæredis curam, ut ait Horat. Lib. 1. Epist. 5.

Et Juvenal. Sat. 14. v. 136.

Cum sit manifesta phrenesis,

Ut locuples moriari, egentî vivere fato.

Festâ luce.] In die festo, quo vel parcissimi & pauperissimi genio indulgent, & lautius victitant: ego oluscula comedam? Absit.

70. Urtica.] Herba vilis & nota, ab urendo vel ulcerando dicta; habet enim folia mordacia, ut ait Plin. Lib. 16. cap. 24.

Catull. Carm. 45. ad fundum suum.

Et me recuravi ocimoque & urticâ.

Et fissâ fumosum, &c.] Caput porcini aure perforatâ suspensum in camino ad fumum. Di-

Ut tuus iste nepos olim satur anseris extis,
 Cùm morosa vago singultiet inguine vena,
 Patriiæ immeiat vulvæ? Mihi trama figuræ
 Sit reliqua: ast illi tremat omento popa ven-
 ter?

Vende animam lucro: mercare; atq; excute solers
 Omne latus mundi, ne sit præstantior alter
 Cappadocas rigidâ pingues plausisse efastâ.

ut nepos ille tuus aliquando
 visceribus anserinis satiatur.

* * * * *

* * * Mihi ne residua erit tra-
 ma figuræ, illi verò obesus ven-
 ter palpitet præ pinguedine?
 Venunda vitam pro quaestu,
 mercaturam exerce, & diligens
 perlustra omnes orbis partes,
 nec sit alius peritior applausisse
 corpulentos Cappadocas in du-
 ro pegmate.

ANNOTATIONES.

mediata porcellorum capita lautiori mensæ ap-
 posita refert Athen. Lib. 9. cap. 8. *Fumosum*,
 vel ut servetur diutius, aut etiam ut sapore
 contrahat acutiorem. Legunt quidam, *spumo-
 sum*; sed male.

Sinciput.] Pars prior capitis, ubi cerebrum:
 ponitur hîc pro vili & plebeio edulio, ut patet:
 quod tamen lautæ fuisse gulæ affirmat Plinius,
 & probat Athenæus loco mox citato.

71. *Ut tuus iste nepos, &c.*] Ut ditatus quispi-
 am è tuis posteris, ò hæres, aliquando epuletur.

Nepos.] Sarcasmus ex ambigûâ signifi-
 catione vocis, quæ & designat sæpè hominem
 voracem ac luxuriosum.

Anseris extis.] Romanis erat in deliciis an-
 serinum jecur, quod quidem fertilibus, ut ait
 Plin. Lib. 10. cap. 22. id est, saginatis lacte,
 mulso, sicu, caricâ, in tantam amplitudinem
 crescit, ut anserem ipsam adæquet magnitu-
 dine.

Undè Martial. Lib. 13. Epigram. 58.
*Aspice quam tumeat magno jecur anseris majus;
 Miratus dices, hoc, rogo, crevit ubi?*

Horat. Lib. 2. Sat. 8.

Pinguibus, & ficiis pastum jecur anseris albi.

Juvenal. Sat. 5. v. 113.

Anseris ante ipsum magni jecur.

Meminit & fuse Athæneus, Lib. 9. c. 8.

73. *Mihi trama figuræ sit reliqua.*] An deni-
 que me macerem, ut pinguescat hæres? Absit.

Trama.] Incertum est intelligatne subteg-
 men, quod tenuis est, & opponat *ventri popæ*,
 quod vult Turneb. Lib. 30. c. 7. an stamen pan-
 ni, quod filo constat crassiore & magis retorto,
 ut discrete ait Casaubonus: *Trama* etiam ponit-
 ur pro veste detrita, cujus villi amissi sunt:
 metaphoricè est homo valdè macer, cui solùm
 ossa restant, & per cujus costas aër quasi trans-
 meat; ex Varrone 4. de Ling. Lat. Vel cujus
 ossâ, venæ, nervi sic apparent, ut in detrito
 panno *trama*. Undè eleganter Prudentius con-
 tra Manich. *Nervorum texturam appellat.*

74. *Ast illi tremat.*] Hæredi autem distentus
 venter & obesus subsiliat.

Omento.] Propriè est panniculus intestina

ambiens & contegens, ut dixi Sat. 2. hîc ponit-
 tur pro adipe, & pingui.

Popa.] Venter gulosus, lurco, popino, vel
 fartus popis seu popanis, id est, delicatiori-
 bus escis. Nam popa est placenta. Est etiam
 aliquando victimarius, id est, Sacerdotis mi-
 nister ad mactandas victimas.

75. *Vende animam lucro.*] Concludit Persius,
 ergo post hæc omnia quæ dixi adversùs ava-
 ritia sordes, si tamen lubet, huic lita, & vi-
 tæ etiam periculo divitias congere, per fas
 etiam & nefas.

Mercare.] Longinquas mercaturæ causâ
 per mare, per terras peregrinationes instituc,
 ut dictum Sat. 5. v. 135. & sequentibus. Ibid.
 v. 137.

Vente aliquid jura, &c.

Excute solers omne latus mundi.] Peragra
 totum orbem, omnes orbis angulos scrutare,
 ut merces novas & aliis irreperatas compares
 & huc advehas; & sic ditescas brevi. *Solers*,
 quasi solus in arte præstans & calidus.

76. *Ne sit præstantior alter, &c.*] Nec sit
 quispiam te peritior exercendi mangonii, id
 est, coëmendi mancipia, & bene curata sagi-
 nataque carius vendendi.

77. *Cappadocas pingues.*] Vetus Scholiastes
 explicat de gladiatoribus; sed cùm ipso textu
 reclamant & refragantur viri doctissimi, & ve-
 nalitios è Cappadocia servos intelligunt, ro-
 bustos quidem & grandes, Cic. post reditum
 in Senatu. *Cappadocem modò abreptum de gre-
 ge venalium diceret.*

Horat. Lib. 1. Epist. 6.

Mancipii locuples eget æris Cappadocum Rex.

Porro Cappadocia est Asiæ minoris regio, cu-
 jus populi id peculiare habuerunt, quòd ser-
 vitutem libertati prætertulerint. Nam à Ro-
 manis libertatè deprecati, illis permittenti-
 bus, Ariobarzancem Regem elegerunt. Vide
 Alex. ab Alex. Lib. 2. cap. 27.

Plausisse.] Legunt alii, *clausisse*: alii, *parisse*,
 id est, bene curasse & enutrivisse, ut faciliùs emp-
 tores inveniant pingues & corpulenti. Attamen
 amant doctiores, & retinent *plausisse*, ambigûâ
 quidem sed eruditâ significatione, & ingenio

Gemina peculium. Jam id præstiti. Jam triplex, jam quadruplex, jam decuplex mihi provenit in plicam. O Chryssippe, tu reperitur terminasse cumulum tuum, indica mihi ubinam stabo.

Rem duplica. Feci; jam triplex, jam mihi quartò, Jam decies redit in rugam. Depunge ubi sistam Inventus, Chryssippe, tui finitor acervi. 80

ANNOTATIONES.

Satirici nostri satis congruâ. Itaque *plausisse*, vel est palpasse manu servorum venalium membra, ad ostentandam empturientibus bonam corporis habitudinem ac nitorem: vel servos laudando & applaudendo incitasse ad saltandum ex consuetudine; imò & patrio more cantandum, quo pateret illorum agilitas & industria. Vide infrâ. Item Juv. Sat. 1. v. 111.

Rigidâ catastâ.] Ob rigorem servitutis, aut duritiem lignæ compedis, cui mancipia erant innexa.

Catastâ.] Locus erat in Romano foro, ubi venales servi exponebantur; ἀγορὰ τῆς καταστάτης Propert. Lib. 4. Eleg. 5.

Aut quorum titulus per barbara colla pependit,

Calati nedio cum saliere foro.

Item *catasta*, linea erat è tabulatis machina, in qua vinciti prostabant servi venales.

Martial. Lib. 9. Epigramm. 60.

Quos arcane servant tabulata catastâ.

Meminit & Plin. Lib. 35. cap. 17, & 18. Similis huic erat ferè *catasta* illa, in qua Martyres torquendi extendebantur: quod referunt passim martyrologia.

78. *Rem duplica.*] Per usuras opes adauge. Horat. Lib. 1. Epist. 6.

Mille talenta rotundentur; totidem altera:

porrò

Tertia succedant, & quæ pars quadret acervum.

Feci.] Respondet per prosopopœiam avarus; non tantùm duplicavi, sed fœnus fœnorî addens, & fœnoris fœnus accipiens, rem auxi ter, quater, decies.

79. *Decies redit in rugam.*] Metaphorâ ducta à vestibis quæ corrugantur propriè & plicantur; seu quæ in plicas & rugas contrahuntur. Unde per similitudinem multiplicari omnes dicuntur, quæ nummis nummi accumuluntur, & accrescunt.

Depunge.] Metaphora à libra in qua certum pondus indicatur & notatur punctis. Sat. 5. v. 10. *Certo compescere puncto nescius exâmen.* Legunt alii, *depunge.* Sensus utrobique idem est: statue præscribe, quem opibus augendis & multiplicandis modum ponam. Ironicè hæc in avaros hydropicis similes, de quibus dictum, *Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.*

Et Juvenal. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.

Ubi sistam.] Allusio ad Chryssippi præceptum, qui, ut Soriti respondeatur sistendum in una è propositionibus, aiebat. Vide infrâ.

80. *Chryssippe.*] Hic Stoicus fuit Philosophus, Zenonis, vel, ut volunt alii, Cleanthis Discipulus, vir acri ingenio: in Dialectica excelluit: quoties contra Cleanthem disputarat, solitus dicere, fortunatum se adversus omnes, præterquam adversus Cleanthem: adeò verò superbus, ut Ptolemæi Regis amicitiam aspernatus sit, & jactaverit de se, non esset Porticus nisi esset Chryssippus. Ex effuso risu mortuum nonnulli tradunt. Diog. Laert. Lib. 7. Cic. 1. de Natura Deorum.

Inventus tui finitor acervi.] Adunaton, ut vult Casaubonus, id est, ô Chryssippe, si potes præscribere, qua in propositione Soritis quiescendum sit potissimum; si, inquam, id inveneris, & finem certum infinitæ propositionum congeriei statueris, tum ego meæ cupiditati & avaritiæ terminum inveniam; id est, nunquam.

Acervi.] Soriten intelligit, quæ argumentatio est acervus ceu cumulus propositionum, quæ in infinitum progredi posse videntur: unde per ironiam dixit Persius *finitor*; & addit *tui*; quia dissolvendæ istius acervalis argumentationis rationem investigavit Chryssippus, & de ea quatuor Libros scripsisse fertur. Horat. Lib. 2. Epist. 1.

Dum cadat elusus ratione ruentis acervi.

Exemplum Soritis est apud Ciceronem Tuscul. Quæst. 5. n. 45. ubi solum honestum esse bonum sic probatur per quinque gradus: *Quicquid est quod bonum sit, id expetendum est: quod autem expetendum, id certe approbandum: quod verò approbaris, id gratum acceptumque habendum: ergo etiam dignitas ei tribuenda est: quod si ita est, laudabilis sit necesse est: bonum igitur omne laudabile. Ex quo efficitur, ut quod sit honestum, id sit solum bonum.* Et 1. de Natura Deorum, *si Dii sunt, beati sunt: si beati, virtute præditi: si virtutis, & rationis erunt capaces: unde concluditur illic, Deos esse hominibus similes: quod ibidem refellit Tullius. Et certe nôrunt omnes Soriten, non tam esse argumentationem legitimam, rectam, certam, quam argutiam & cavillationem.*

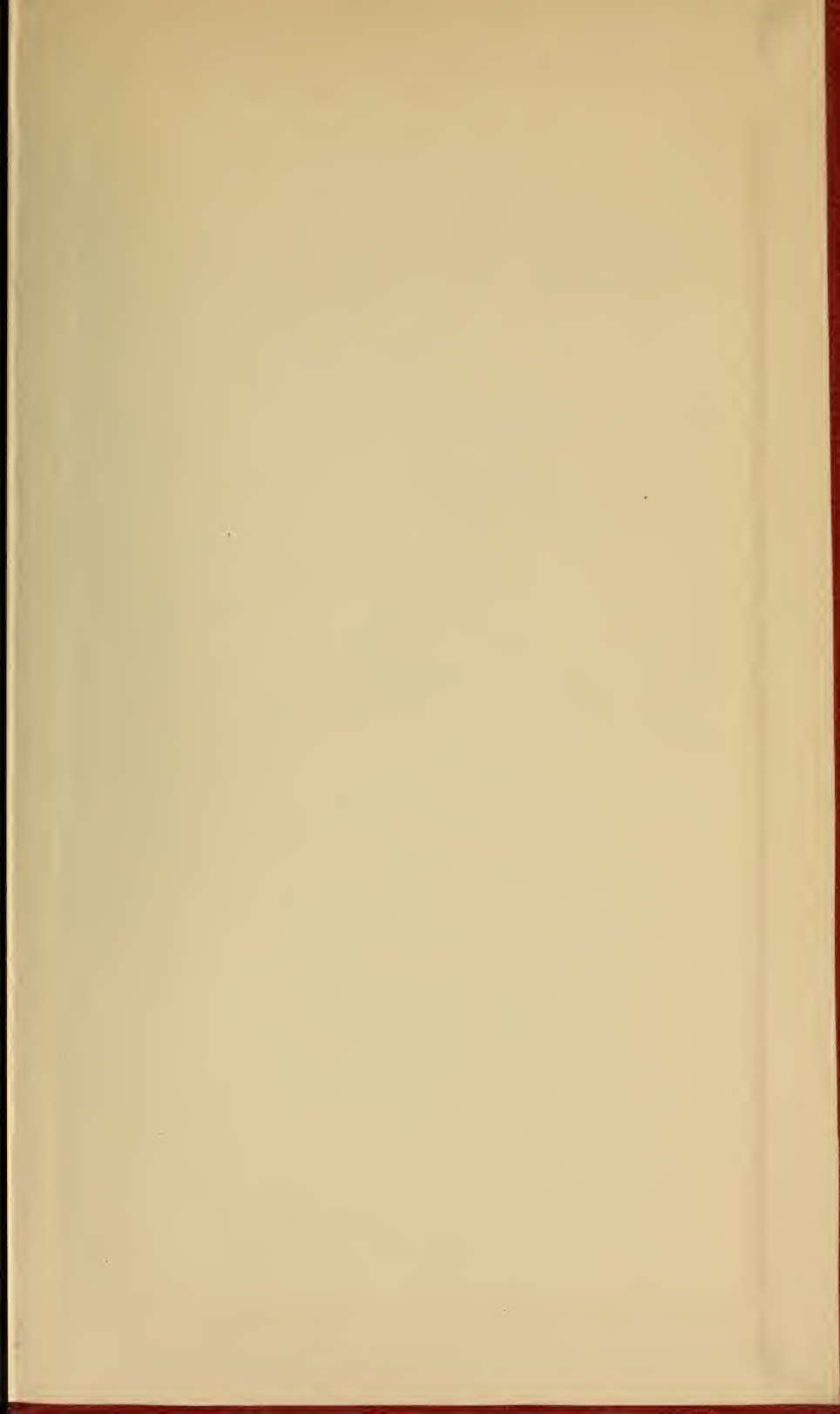

Deacidified using the Bookkeeper process
Neutralizing agent: Magnesium Oxide
Treatment Date: August 2006

PreservationTechnologies

A WORLD LEADER IN PAPER PRESERVATION

111 Thomson Park Drive
Cranberry Township, PA 16066
(724) 779-2111

LIBRARY OF CONGRESS

0 003 091 293 7

